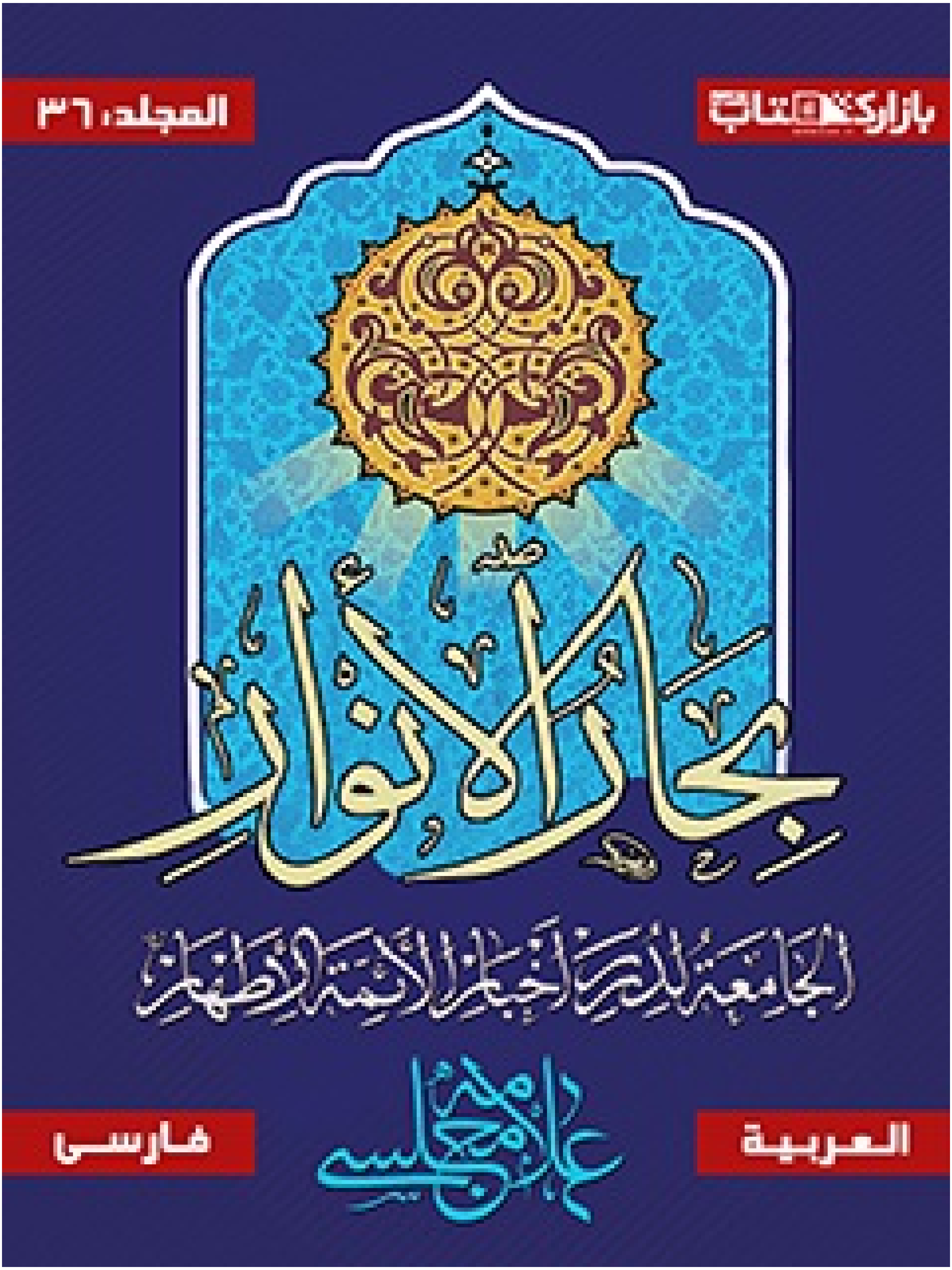

بازارکتاب
المجلد، ٣٦
بحار الأنوار
الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار
علامه مجلسی
العربية
فارسی

بسم الله الرحمن الرحیم

بحارالانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار علیهم السلام با ترجمه فارسی

کاتب:

محمدباقر بن محمدتقی علامه مجلسی

نشرت فی الطباعهٔ:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

رقمی الناشر:

مرکز القائمیهٔ باصفهان للتحریات الکمبیوتریهٔ

الفهرس

بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار المجلد ۳۶ : تاریخ امیرالمومنین علیه السلام – ۲

اشاره

سرشناسه: مجلسی محمد باقربن محمدتقی ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان و نام پدیدآور: بحارالانوار: الجامعه لدرر أخبار الائمه الأطهار تالیف محمدباقر المجلسی.

مشخصات نشر: بیروت داراحیاء التراث العربی [۱۴۴۰].

مشخصات ظاهری: ج - نمونه.

یادداشت: عربی.

یادداشت: فهرست نویسی بر اساس جلد بیست و چهارم، ۱۴۰۳ق. [۱۳۶۰].

یادداشت: جلد۲۴،۵۲،۶۵،۶۶،۶۷،۸۷،۹۲،۹۱،۹۴،۱۰۳،۱۰۸(چاپ سوم: ۱۴۰۳ق.=۱۹۸۳م.=[۱۳۶۱]).

یادداشت: کتابنامه.

مندرجات: ج .۲۴. کتاب الامامه. ج.۵۲. تاریخ الحجه. ج۶۵،۶۶،۶۷. الایمان و الکفر. ج.۸۷. کتاب الصلاه . ج. ۹۱،۹۲ .الذکر و الدعا. ج. ۹۴. کتاب السوم. ج.۱۰۳.فهرست المصادر. ج.۱۰۸.الفهرست.-

موضوع: احادیث شیعه — قرن ۱۱ق

رده بندی کنگره: BP۱۳۵/م۳ب ۳۱۳۰۰ ی ح

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۸۰۹۴۶

ص: ۱

**[ترجمه]

سرشناسه : مجلسی، محمد باقربن محمدتقی، ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان قراردادی : بحار الانوار .فارسی .برگزیده

عنوان و نام پدیدآور : ترجمه بحارالانوار/ مترجم گروه مترجمان؛ [برای] نهاد کتابخانه های عمومی کشور.

مشخصات نشر : تهران: نهاد کتابخانه های عمومی کشور، موسسه انتشارات کتاب نشر، ۱۳۹۲ -

مشخصات ظاهری : ج.

شابک : دوره : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ ؛ ج.۱ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۷-۲ ؛ ج.۲ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۸-۹ ؛ ج.۳ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۹-۶ ؛ ج.۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰۷۰-۲ : ؛ ج.۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۱-۹ : ؛ ج.۶ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۲-۶ : ؛ ج.۷ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۳-۳ : ؛ ج.۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۴-۰ ؛ ج.۱۰ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۶-۴ : ؛ ج.۱۱ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۳-۲ : ؛ ج.۱۲ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ : ؛ ج.۱۳ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۵-۶ : ؛ ج.۱۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۶-۳ : ؛ ج.۱۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۷-۰ : ؛ ج.۹۷۸:۱۶-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۸-۷ ؛ ج.۹۷۸:۱۷-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۹-۴ ؛ ج.۱۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۰-۰ ؛ ج.۹۷۸:۱۹-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۱-۷ ؛ ج.۹۷۸:۲۰-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۲-۴ ؛ ج.۲۱: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۳-۱ ؛ ج.۹۷۸:۲۲-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۴-۸ ؛ ج.۹۷۸:۲۳-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۵-۵

مندرجات : ج.۱. کتاب عقل و علم و جهل.- ج.۲. کتاب توحید.- ج.۳. کتاب عدل و معاد.- ج.۴. کتاب احتجاج و مناظره.- ج. ۵. تاریخ پیامبران.- ج.۶. تاریخ حضرت محمد صلی الله علیه وآله.- ج.۷. کتاب امامت.- ج.۸. تاریخ امیرالمومنین.- ج.۹. تاریخ حضرت زهرا و امامان والامقام حسن و حسین و سجاد و باقر علیهم السلام.- ج.۱۰. تاریخ امامان والامقام حضرات صادق، کاظم، رضا، جواد، هادی و عسکری علیهم السلام.- ج.۱۱. تاریخ امام مهدی علیه السلام.- ج.۱۲. کتاب آسمان و جهان - ۱.- ج.۱۳. آسمان و جهان - ۲.- ج.۱۴. کتاب ایمان و کفر.- ج.۱۵. کتاب معاشرت، آداب و سنت ها و معاصی و کبائر.- ج.۱۶. کتاب مواعظ و حکم.- ج.۱۷. کتاب قرآن، ذکر، دعا و زیارت.- ج.۱۸. کتاب ادعیه.- ج.۱۹. کتاب طهارت و نماز و روزه.- ج.۲۰. کتاب خمس، زکات، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر، عقود و معاملات و قضاوت

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

یادداشت : ج.۲ - ۸ و ۱۰ - ۱۶ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیپا).

موضوع : احادیث شیعه -- قرن ۱۱ق.

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور، مجری پژوهش

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور. موسسه انتشارات کتاب نشر

رده بندی کنگره : BP۱۳۵/م۳ب۳۰۴۲۱۶۷ ۱۳۹۲

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی : ۳۳۴۸۹۸۵

ص: ۱

**[ترجمه]

تتمه أبواب الآیات النازله فی شأنه علیه السّلام الداله علی فضله و إمامته

باب ۲۵ أنه علیه السّلام النبأ العظیم و الآیه الکبری

الأخبار

«۱»

فس، تفسیر القمی ثُمَّ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ یَا مُحَمَّدُ قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِیمٌ (۱) یَعْنِی أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ (۲).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: سپس خداوند عزّوجل فرمود: یا محمّد: «قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِیم »، - . ص/ ۶۷ - {بگو:

«آن خبری بزرگ است} یعنی امیر المؤمنین علیه السّلام «أَنتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُون»{[که] شما از آن روی برمی تابید.} - . تفسیر قمی: ۵۷۲ -

**[ترجمه]

«۲»

فس، تفسیر القمی أَبِی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السّلام فِی قَوْلِهِ تَعَالَی عَمَّ یَتَساءَلُونَ- عَنِ النَّبَإِ الْعَظِیمِ- الَّذِی هُمْ فِیهِ مُخْتَلِفُونَ (۳) قَالَ: قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ مَا لِلَّهِ نَبَأٌ أَعْظَمُ مِنِّی وَ مَا لِلَّهِ آیَهٌ أَکْبَرُ مِنِّی وَ قَدْ عُرِضَ فَضْلِی عَلَی الْأُمَمِ الْمَاضِیَهِ عَلَی اخْتِلَافِ أَلْسِنَتِهَا فَلَمْ تُقِرَّ بِفَضْلِی (۴).

کنز، کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره: مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام رضا علیه السّلام در معنای آیات «عَمَّ یَتَسَائَلُونَ * عَنِ النَّبَإِ الْعَظِیم* الَّذِی هُمْ فِیهِ مُخْتَلِفُونَ»، - . نبأ/ ۳ _۱ - {درباره چه چیز از یکدیگر می پرسند؟ از آن خبر بزرگ، که درباره آن با هم اختلاف دارند.}گوید: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: خداوند خبری عظیم‌تر و آیتی از من بزرگ‌تر ندارد؛ او فضیلت و برتری مرا بر اُمّت‌های گذشته با اختلاف زبان گفتارشان عرضه فرمود ولی آنان به فضل من اقرار نکردند. - . تفسیر قمی: ۷۰۹ -

کنز جامع الفوائد: با سند خود، از امام صادق علیه السّلام مانند آن را روایت کرده است. - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۳»

یر، بصائر الدرجات: أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ وَ غَیْرِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ عَنِ الثُّمَالِی

۱- سوره ص: ۶۷، و ما بعدها ذیلها.

۲- تفسیر القمّیّ: ۵۷۲.

۳- النبأ: ۱- ۳.

۴- تفسیر القمّیّ: ۷۰۹.

۵- مخطوط.

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّ الشِّیعَهَ یَسْأَلُونَکَ عَنْ تَفْسِیرِ هَذِهِ الْآیَهِ عَمَّ یَتَساءَلُونَ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِیمِ قَالَ فَقَالَ ذَلِکَ إِلَیَّ إِنْ شِئْتُ أُخْبِرُهُمْ قَالَ فَقَالَ لَکِنِّی أُخْبِرُکَ بِتَفْسِیرِهَا قَالَ فَقُلْتُ عَمَّ یَتَساءَلُونَ قَالَ کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام یَقُولُ مَا لِلَّهِ آیَهٌ أَکْبَرُ مِنِّی وَ لَا لِلَّهِ مِنْ نَبَإٍ عَظِیمٍ أَعْظَمُ مِنِّی وَ لَقَدْ عُرِضَتْ وَلَایَتِی عَلَی الْأُمَمِ الْمَاضِیَهِ فَأَبَتْ أَنْ تَقْبَلَهَا قَالَ قُلْتُ لَهُ قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِیمٌ- أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ (۱) قَالَ هُوَ وَ اللَّهِ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام (۲).

کا، [الکافی]: مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: ابوحمزه ثمالی گوید: به امام باقر علیه السّلام عرض کردم: قربانت گردم، شیعیان تفسیر آیات: «عَمَّ یَتَسَائَلُونَ* عَنِ النَّبَإِ الْعَظِیمِ» را از شما می‌پرسند. فرمود: این برعهده من است، اگر بخواهی آنان را آگاه خواهم ساخت، لیکن تفسیر آن را به تو خواهم گفت؛ گفتم تفسیر «عَمَّ یَتَسَائَلُونَ» چیست؟ فرمود: امیرالمؤمنین علیه السّلام می‌فرمود: خداوند آیتی بزرگ‌تر و خبری عظیم‌تر از من ندارد. ولایت من بر تمام اُمّت‌های پیشین عرضه شد ولی آنان از پذیرفتن آن خودداری کردند. عرض کردم: در مورد آیات: «قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِیمٌ* أَنتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُون» - . ص/ ۶۸ _۶۷ - چه می‌فرمایید؟ فرمود: به خدا سوگند او امیرالمؤمنین علیه السّلام است. - . بصائر الدرجات/ ۲۱ -

کافی: محمد بن یحیی از احمد بن محمد، نظیر این روایت را آورده است. - . الکافی : ۲۰۷ -

**[ترجمه]

«۴»

کنز، [کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره] مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هَوْذَهَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام عَنْ هَذِهِ الْآیَهِ فَقَالَ هُوَ عَلِیٌّ علیه السّلام لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَیْسَ فِیهِ خِلَافٌ.

وَ ذَکَرَ صَاحِبُ کِتَابِ النُّخَبِ حَدِیثاً مُسْنَداً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُؤْمِنٍ الشِّیرَازِیِّ بِإِسْنَادِهِ إِلَی السُّدِّیِّ فِی تَفْسِیرِ هَذِهِ الْآیَهِ قَالَ: أَقْبَلَ صَخْرُ بْنُ حَرْبٍ حَتَّی جَلَسَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ وَ قَالَ یَا مُحَمَّدُ هَذَا الْأَمْرُ بَعْدَکَ لَنَا أَمْ لِمَنْ فَقَالَ یَا صَخْرُ الْأَمْرُ مِنْ بَعْدِی لِمَنْ هُوَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی عَمَّ یَتَساءَلُونَ- عَنِ النَّبَإِ الْعَظِیمِ- الَّذِی هُمْ فِیهِ مُخْتَلِفُونَ مِنْهُمُ الْمُصَدِّقُ بِوَلَایَتِهِ وَ خِلَافَتِهِ وَ مِنْهُمُ الْمُکَذِّبُ بِهِمَا ثُمَّ قَالَ- کَلَّا وَ هُوَ رَدٌّ عَلَیْهِمْ سَیَعْلَمُونَ خِلَافَتَهُ بَعْدَکَ أَنَّهَا حَقٌّ- ثُمَّ کَلَّا سَیَعْلَمُونَ یَقُولُ یَعْرِفُونَ وَلَایَتَهُ وَ خِلَافَتَهُ إِذْ یُسْأَلُونَ عَنْهَا فِی قُبُورِهِمْ فَلَا یَبْقَی مَیِّتٌ فِی شَرْقٍ وَ لَا فِی غَرْبٍ وَ لَا بَحْرٍ وَ لَا بَرٍّ إِلَّا وَ مُنْکَرٌ وَ نَکِیرٌ یَسْأَلَانِهِ عَنْ وَلَایَهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام بَعْدَ الْمَوْتِ یَقُولَانِ لِلْمَیِّتِ مَنْ رَبُّکَ وَ مَا دِینُکَ وَ مَنْ نَبِیُّکَ وَ مَنْ إِمَامُکَ.

وَ رُوِیَ أَیْضاً حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بِإِسْنَادِهِ إِلَی عَلْقَمَهَ أَنَّهُ قَالَ: خَرَجَ یَوْمَ صِفِّینَ رَجُلٌ مِنْ عَسْکَرِ الشَّامِ وَ عَلَیْهِ سِلَاحٌ وَ فَوْقَهُ مُصْحَفٌ وَ هُوَ یَقْرَأُ- عَمَّ یَتَساءَلُونَ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِیمِ فَأَرَدْتُ الْبِرَازَ إِلَیْهِ (۴) فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السّلام مَکَانَکَ وَ خَرَجَ بِنَفْسِهِ فَقَالَ لَهُ أَ تَعْرِفُ النَّبَأَ

۱- ص: ۶۷ و ۶۸.

۲- بصائر الدرجات: ۲۱.

۳- أصول الكافى ۱: ۲۰۷.

۴- أى القتال معه.

الْعَظِيمَ الَّذِی هُمْ فِیهِ مُخْتَلِفُونَ قَالَ لَا فَقَالَ علیه السّلام أَنَا وَ اللَّهِ النَّبَأُ الْعَظِیمُ الَّذِی فِیهِ اخْتَلَفْتُمْ وَ عَلَی وَلَایَتِی تَنَازَعْتُمْ وَ عَنْ وَلَایَتِی رَجَعْتُمْ بَعْدَ مَا قَبِلْتُمْ وَ بِبَغْیِکُمْ هَلَکْتُمْ بَعْدَ مَا بِسَیْفِی نَجَوْتُمْ وَ یَوْمَ الْغَدِیرِ قَدْ عَلِمْتُمْ وَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ تَعْلَمُونَ مَا عَمِلْتُمْ ثُمَّ عَلَا بِسَیْفِهِ فَرَمَی بِرَأْسِهِ وَ یَدِهِ (۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: ابان بن تغلب گوید: از امام باقر علیه السلام در مورد مصداق این آیه پرسیدم، فرمود: او علی علیه السّلام است. زیرا درباره رسول خدا صلی الله علیه و آله اختلافی نیست. و صاحب کتاب «النُّخَب» حدیثی را با سلسله سند از سدّی در تفسیر این آیه آورده که در آن گوید: صخر بن حرب آمد و نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله نشست و گفت: یا محمّد، بعد از شما رهبری مردم با ماست یا با دیگری؟ فرمود: ای صخر: رهبری مردم پس از من به کسی تعلّق دارد که منزلت او نسبت به من همچون هارون به موسی است. سپس خداوند این آیات را نازل فرمود: «عَمَّ یَتَسَائَلُونَ * عَنِ النَّبَإِ الْعَظِیم* الَّذِی هُمْ فِیهِ مخُْتَلِفُونَ» پس، عده‌ای ولایت و خلافت ایشان را تصدیق و گروهی تکذیب کردند؛ سپس فرمود: اما «نه!» خداوند در ردّ ایشان گفته است: «کلاَّ سَیَعْلَمُونَ* ثُمَّ کلاَّ سَیَعْلَمُونَ»، - . نبأ/ ۵ _۴ - {نه

چنان است، به زودی خواهند دانست. باز هم نه چنان است، به زودی خواهند دانست.}«نَه!» ای پیامبر، آن‌ها بعد از تو به حقانیّت خلافت او پی خواهند برد، زیرا در قبرهایشان مورد سؤال قرار خواهند گرفت و هیچ مرده‌ای در شرق و غرب عالم یا در دریا و خشکی نخواهند ماند مگر اینکه منکر و نکیر درباره ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام وی را بازخواست کرده و مورد سؤال قرار دهند. آن‌ها خطاب به مرده می‌گویند: پروردگار تو کیست؟ دین تو چیست؟ پیامبر تو کیست؟ امام تو کیست؟

نیز از علقمه روایت است که گفت: روزی در جنگ صفین مردی از سپاه شام غرق در سلاح و قرآنی بر سر در حالی که آیه: «عَمَّ یَتَسَاءَلُونَ * عَنِ النَّبَإِ الْعَظِیم» را می‌خواند، هماورد طلبید. خواستم به جنگ او بروم اما علی علیه السّلام به من فرمود: بایست! سپس خود به رویارویی آن مرد رفته و به وی فرمود: آیا می‌دانی مصداق نبأ

ص: ۲

عظیمی که مردم در مورد او اختلاف نظر دارند کیست؟ گفت: خیر! امام علیه السّلام فرمود: به خدا سوگند من هستم آن خبر عظیمی که درباره‌اش به اختلاف افتادید و بر سر ولایتش به جنگ پرداختید و بعد از پذیرش ولایتش روی بر تافتید، و پس از نجات از شمشیرم با گناه خود هلاک گشتید؛ و در روز غدیر دانستید چه کردید و روز قیامت نیز در خواهید یافت که چه کرده‌اید؛ سپس شمشیر خود را بالا برد و با یک ضربت سر و دست از بدنش جدا کرد. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۵»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] تَفْسِیرُ الْقَطَّانِ عَنْ وَکِیعٍ عَنْ سُفْیَانَ عَنِ السُّدِّیِّ عَنْ عَبْدِ خَیْرٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام قَالَ: أَقْبَلَ صَخْرُ بْنُ حَرْبٍ إِلَی آخِرِ الْخَبَرَیْنِ وَ زَادَ فِی آخِرِ الْخَبَرِ الثَّانِی ثُمَّ قَالَ:

أَبَى اللَّهُ إِلَّا أَنَّ صِفِّينَ دَارُنَا**وَ دَارُكُمْ مَا لَاحَ فِي الْأُفُقِ كَوْكَبٌ

وَ حَتَّى تَمُوتُوا أَوْ نَمُوتَ وَ مَا لَنَا**وَ مَا لَكُمْ عَنْ حَوْمَةِ الْحَرْبِ مَهْرَبٌ:(۲)

يف، [الطرائف] مُحَمَّدُ بْنُ مُؤْمِنٍ الشِّيرَازِيُّ عَنِ السُّدِّيِّ: مِثْلَ الْخَبَرِ السَّابِقِ (۳).

**[ترجمه]مناقب ابن شـهر آشوب: تفسير قطّان: صـخر بن حرب پا به عرصه ميـدان نهاد... و بقيه خبر نقل شده و در پايان خبر دوم افزوده است: (شعر)

خداوند چنين اراده فرمود كه صفين، تا زمانى كه در افق ستاره‌اى بدرخشد، رزمگاه باشد؛ تا اينكه يا ما بميريم يا شما بميريد و ما و شما را گريزى از چرخش نايره جنگ نيست - . مناقب آل ابى طالب ۱: ۵۶۴ _۵۶۳ -

الطرائف: محمد بن مؤمن شيرازى از سدّى همانند خبر ياد شده را آورده است. - . الطرائف: ۲۳ -

**[ترجمه]

«۶»

كنز، [كنز جامع الفوائد و تأويل الآيات الظاهره] قب، [المناقب لابن شهرآشوب] رَوَى الْأَصْبَغُ بْنُ نُبَاتَةَ: أَنَّ عَلِيّاً عليه السّلام قَالَ وَ اللَّهِ أَنَا النَّبَأُ الْعَظِيمُ (۴)- الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ- كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ حِينَ أَقِفُ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَ النَّارِ وَ أَقُولُ هَذَا لِي وَ هَذَا لَكِ (۵).

**[ترجمه]كنز جامع الفوائد، مناقب ابن شـهر آشوب: اصبغ بن نباته روايت كرد كه على عليه السّلام فرمود: به خدا سوگند آن خبر سترگى كه در آن اختلاف دارنـد من هسـتم، نه چنان است! آن‌ها خواهند دانست، باز هم نه چنان است، به زودى خواهند دانست؛ آنگـاه كه ميـان بهشت و دوزخ خواهم ايسـتاد و خواهم گفت: اين فرد مال من و آن مال تو اى(جهنم)! - . مناقب آل ابى طالب ۱: ۵۶۴. و كنز جامع الفوائد، نسخه خطى -

**[ترجمه]

«۷»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] أَبُو الْمَضَا صَبِيحٌ عَنِ الرِّضَا عليه السّلام قَالَ عَلِيٌّ عليه السّلام: مَا لِلَّهِ نَبَأٌ أَعْظَمُ مِنِّي.

وَ رُوِيَ: أَنَّهُ لَمَّا هَرَبَتِ الْجَمَاعَةُ يَوْمَ أُحُدٍ كَانَ عَلِيٌّ يَضْرِبُ قُدَّامَهُ صلى الله عليه و آله وَ جَبْرَئِيلُ عَنْ يَمِينِ النَّبِيِّ وَ مِيكَائِيلُ عَنْ يَسَارِهِ فَنَزَلَ قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ وَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام يَقُولُ مَا لِلَّهِ آيَةٌ أَكْبَرُ مِنِّي (۶).

**[ترجمه]مناقب ابن شـهر آشوب: امام رضا عليه السّلام فرمود: على عليه السّلام فرمود: خدا را «خبرى» بزرگ‌تر از من نيست.

روایت است که چون روز اُحد آن جماعت پا به فرار گذاشتند، علی علیه السّلام از روبرو، جبرئیل از سمت راست و میکائیل از سمت چپ از رسول خدا صلی الله علیه و آله دفاع می‌کردند. در این حال آیه: «قُل نبأٌ عظیمٌ*أنتم عَنه مُعرضون» نازل شده و همزمان علی علیه السّلام می‌فرمود: خدا را آیتی بزرگ‌تر از من نیست! - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۵۶۴ -

**[ترجمه]

«۸»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] مُعَنْعَناً عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ عَمَّ یَتَساءَلُونَ فَقَالَ کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام یَقُولُ لِأَصْحَابِهِ أَنَا وَ اللَّهِ النَّبَأُ الْعَظِیمُ الَّذِی

۱- کنز جامع الفوائد مخطوط.

۲- مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۶۳ و ۵۶۴.

۳- الطرائف: ۲۳.

۴- فی المناقب: و اللّه انی انا النبأ العظیم.

۵- مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۶۴. و الکنز مخطوط.

۶- مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۶۴.

اخْتَلَفَ فِیَ (۱) جَمِیعُ الْأَمَمِ بِأَلْسِنَتِهَا وَ اللَّهِ مَا لِلَّهِ نَبَأٌ أَعْظَمُ مِنِّی وَ لَا لِلَّهِ آیَهٌ أَعْظَمُ مِنِّی (۲).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام در معنای آیه: «عَمَّ یَتَسَاءَلُون» می‌فرماید: امیرالمؤمنین علیه السّلام پیوسته به یارانش می‌فرمود: به خدا سوگند «نبأ عظیم»ی

ص: ۳

که تمام امّت‌ها با زبانشان درباره‌اش به اختلاف افتادند، من هستم، و هیچ خبر و آیتی بزرگ‌تر و با عظمت‌تر از من نیست! - . تفسیر فرات : ۲۰۲ -

**[ترجمه]

«۹»

کا، [الکافی] فِی خُطْبَهِ الْوَسِیلَهِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام وَ سَاقَ الْخُطْبَهَ إِلَی أَنْ قَالَ: أَلَا وَ إِنِّی فِیکُمْ أَیُّهَا النَّاسُ کَهَارُونَ فِی آلِ فِرْعَوْنَ وَ کَبَابِ حِطَّهٍ فِی بَنِی إِسْرَائِیلَ وَ کَسَفِینَهِ نُوحٍ فِی قَوْمِ نُوحٍ وَ إِنِّی النَّبَأُ الْعَظِیمُ وَ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ عَنْ قَلِیلٍ سَتَعْلَمُونَ مَا تُوعَدُونَ (۳).

**[ترجمه]کافی: در خطبه «وسیله» با سند خود از جابر، از امام باقر علیه السّلام روایت کرده و گفت: _ و خطبه را ادامه داد تا جایی که فرمود _ : آگاه باشید ای مردم که من در میان شما چون هارون در میان آل فرعون هستم، و چون «باب حِطّهٔ» در میان بنی‌اسرائیل و چون کشتی نوح در میان قوم او هستم، و آن «نبأ عظیم» و آن «صدّیق اکبر» من هستم و به زودی خواهید دانست چه وعده داده می‌شوید. - . روضه کافی: ۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۰»

یب، [تهذیب الأحکام] فِی الدُّعَاءِ بَعْدَ صَلَاهِ الْغَدِیرِ: وَ عَلِیٌّ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ الْحُجَّهُ الْعُظْمَی وَ آیَتُکَ الْکُبْرَی وَ النَّبَأُ الْعَظِیمُ الَّذِی هُمْ فِیهِ یَخْتَلِفُونَ (۴).

**[ترجمه]التهذیب: در دعای بعد از نماز غدیر آمده است: و علی امیر مؤمنان حجّت بزرگ و نبأ سترگ توست که درباره او اختلاف می کنند. - . التهذیب ۱: ۱۶۳ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِهِ عَنْ یَاسِرٍ الْخَادِمِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السّلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السّلام یَا عَلِیُّ أَنْتَ حُجَّهُ اللَّهِ وَ أَنْتَ بَابُ اللَّهِ وَ أَنْتَ الطَّرِیقُ إِلَی اللَّهِ وَ أَنْتَ النَّبَأُ الْعَظِیمُ وَ أَنْتَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِیمُ وَ أَنْتَ الْمَثَلُ الْأَعْلَی الْخَبَرَ(۵).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: امام رضا علیه السّلام از پدران بزرگوارش روایت می کند که رسول خدا صلی الله علیهِ وآله به علی علیه السّلام فرمود: ای علی، تو حجّت خدا، باب خدا، راه به سوی خدا، نَبأ عظیم، صراط مستقیم و مَثَل اعلا هستی! - . عیون اخبار الرضا: ۱۸۱ -

**[ترجمه]

بیان

هذه الأخبار المرویه من طرق الخاصه و العامه داله علی خلافته و إمامته و عظم شأنه صلوات الله علیه و لا یحتاج إلی بیان.

**[ترجمه]این اخبار که از طرق خاصّه و عامه روایت شده‌اند دلیل بر خلافت، امامت و عظمت شأن امیرالمؤمنین علیه السّلام است و نیازی به توضیح بیشترندارند .

**[ترجمه]

باب ۲۶ أن الوالدین رسول الله و أمیر المؤمنین صلوات الله علیهما

الأخبار

«۱»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] الْمُفِیدُ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مَاهَانَ عَنْ نَصْرِ بْنِ اللَّیْثِ عَنْ مُخَوَّلٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی الزُّبَیْرِ الْمَکِّیِّ عَنْ جَابِرٍ

۱- فی المصدر: فیه.

۲- تفسیر فرات: ۲۰۲.

۳- روضه الکافی: ۳۰.

۴- التهذیب ۱: ۱۶۳. و فیه: مختلفون.

۵- عیون الأخبار: ۱۸۱ و الخبران الأخیران یوجدان فی هامش(ک) فقط.

الْأَنْصَارِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: حَقُّ عَلِيٍّ عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ كَحَقِّ الْوَالِدِ عَلَى الْوَلَدِ(۱).

أَقُولُ رَوَى ابْنُ بِطْرِيقٍ فِي الْمُسْتَدْرَكِ مِنَ الْجُزْءِ الْأَوَّلِ مِنْ كِتَابِ الْفِرْدَوْسِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ جَابِرٍ: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]امالی طوسی: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: حقّ علی علیه السّلام بر این اُمّت همانند حق پدر بر فرزند است. - . امالی طوسی: ۲۴ -

ص: ۴

مؤلف: ابن بطریق نظیر همین روایت را در جزء اول کتاب المستدرک خود از کتاب فردوس با سلسله سند خود از جابر آورده است.

**[ترجمه]

«۲»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] أَبُو عَمْرٍو عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُحَمَّدِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَرْثَدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: حَقُّ عَلِيٍّ عَلَى النَّاسِ حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ (۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: علی علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: حق علی علیه السّلام بر مردم همانند حق پدر بر فرزند خویش است. - . امالی طوسی: ۱۷۰ -

**[ترجمه]

«۳»

ما، [الأمالی للشیخ الطوسی] ابْنُ الصَّلْتِ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُحَمَّدِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَزْيَدٍ عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السّلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: حَقُّ عَلِيٍّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ كَحَقِّ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ (۳).

**[ترجمه]امالی طوسی: علی علیه السّلام فرمود: رسول خدا صَلی الله علیهِ وآله فرمود: حق علی علیه السّلام بر مسلمانان همانند حق پدر بر فرزند خویش است. - . امالی طوسی: ۲۱۳ -

**[ترجمه]

«۴»

مع، [معانی الأخبار] أَبُو مُحَمَّدٍ عَمَّارُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِصْمَهَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الطَّبَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِی الشَّوَارِبِ الْقُرَشِيِّ عَنِ ابْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام فِی الشَّهْرِ الَّذِی أُصِيبَ فِيهِ وَ هُوَ شَهْرُ رَمَضَانَ فَدَعَا ابْنَهُ الْحَسَنَ علیه السّلام ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ اعْلُ الْمِنْبَرَ فَاحْمَدِ اللَّهَ كَثِيراً وَ أَثْنِ عَلَيْهِ وَ اذْكُرْ جَدَّكَ رَسُولَ اللَّهِ بِأَحْسَنِ الذِّكْرِ وَ قُلْ لَعَنَ اللَّهُ وَلَداً عَقَّ أَبَوَيْهِ لَعَنَ اللَّهُ وَلَداً عَقَّ أَبَوَيْهِ لَعَنَ اللَّهُ وَلَداً عَقَّ أَبَوَيْهِ لَعَنَ اللَّهُ عَبْداً أَبَقَ عَنْ مَوَالِيهِ (۴) لَعَنَ اللَّهُ غَنَماً ضَلَّتْ عَنِ الرَّاعِی وَ انْزِلْ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ خُطْبَتِهِ وَ نَزَلَ اجْتَمَعَ النَّاسُ إِلَيْهِ فَقَالُوا يَا ابْنَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ ابْنَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نَبِّئْنَا فَقَالَ الْجَوَابُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام إِنِّی كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ فِی صَلَاهٍ صَلَّاهَا فَضَرَبَ بِيَدِهِ الْيُمْنَى إِلَى يَدِیَ الْيُمْنَى فَاجْتَذَبَهَا

۱- أمالی الشيخ: ۲۴.

۲- أمالی الشيخ: ۱۷۰.

۳- أمالی الشيخ: ۲۱۳ و فيه: إسماعيل بن مزيد مولی بنی هاشم.

۴- فی المصدر: من مواليه.

فَضَمَّهَا إِلَى صَدْرِهِ ضَمّاً شَدِيداً ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ فَقُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَنَا وَ أَنْتَ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ فَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ عَقَّنَا قُلْ آمِينَ قُلْتُ آمِينَ قَالَ (۱) أَنَا وَ أَنْتَ مَوْلَيَا هَذِهِ الْأُمَّةِ فَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَبَقَ عَنَّا قُلْ آمِينَ قُلْتُ آمِينَ ثُمَّ قَالَ أَنَا وَ أَنْتَ رَاعِيَا هَذِهِ الْأُمَّةِ فَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ ضَلَّ عَنَّا قُلْ آمِينَ قُلْتُ آمِينَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام وَ سَمِعْتُ قَائِلَيْنِ يَقُولَانِ مَعِي آمِينَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنِ الْقَائِلَانِ مَعِي آمِينَ قَالَ جَبْرَئِيلُ وَ مِيكَائِيلُ علیهما السلام (۲).

**[ترجمه]معانی الاخبار: انس بن مالك گويد: نزد على بن ابى طالب علیه السّلام بودم، در همان ماهى كه ضربت خورد ــ ماه رمضان ــ، پس فرزندش حسن علیه السّلام را صدا كرده و فرمود: اى ابومحمّد، از منبر بالا برو و خدا را حمد و سپاس بسيار بگو و از جدّت رسول خدا صلی الله علیه و آله به بهترين وجه ياد كن و بگو: خدا لعنت كند فرزندى را كه از فرمان والدين خود سرپيچى كند، خدا لعنت كند فرزندى را كه از فرمان والدين خود سرپيچى كند، خدا لعنت كند فرزندى را كه از فرمان والدين خود سرپيچى كند! خدا لعنت كند بنده‌اى را كه از مولاى خود بگريزد، خدا لعنت كند گلّه‌اى را كه چوپان خود را گم كند و از او دور افتد! سپس از منبر پايين بيا!

چون آن حضرت از خواندن خطبه فارغ گشت و از منبر پايين آمد، مردم گرد وى جمع گشته و گفتند: اى فرزند اميرالمؤمنين و اى فرزند دخت رسول خدا صلی الله علیه و آله، ما را از ماجرا آگاه كنيد. فرمود: پاسخ را از اميرالمؤمنين بشنويد. پس أميرمؤمنان علیه السّلام فرمود: در يكى از نمازها همراه رسول خدا صلی الله علیهِ و آله و سلَّم بودم كه با دست راست خود دست راست مرا گرفته و به سمت خود كشيده،

ص: ۵

آن را به شدّت به سينه مبارك خود فشار داد و سپس فرمود: اى على؛ عرض كردم: گوش به فرمانم يا رسول الله! فرمود: من و تو پدران اين اُمّت هستيم، پس خدا لعنت كند كسى را كه از ما سرپيچى كند، بگو آمين! گفتم: آمين! فرمود: من و تو مولاى اين اُمّت هستيم، پس خدا لعنت كند كسى را كه از ما بگريزد! بگو: آمين؛ گفتم: آمين! سپس فرمود: من و تو سرپرست اين اُمّت هستيم، خدا لعنت كند كسى را كه خود را از سرپرستى ما خارج كند! بگو: آمين! گفتم: آمين. اميرالمؤمنين علیه السّلام فرمود: چنين شنيدم كه دو نفر ديگر با من«آمين» مى‌گويند لذا به پيامبر صلی الله علیهِ وآله عرض كردم: يا رسول الله، اين دو نفر كه با من آمين مى‌گويند چه كسانى هستند؟ فرمود: جبرئيل و ميكائيل علیهما السّلام هستند. - . معانى الاخبار : ۱۱۸ -

**[ترجمه]

«۵»

فس، [تفسير القمی] الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّى عَنْ بِسْطَامَ بْنِ مُرَّةَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ حَسَّانَ عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ وَاقِدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ الْعَبْدِيِّ عَنْ سَعْدٍ الْإِسْكَافِ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ: أَنَّهُ سَأَلَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى- أَنِ اشْكُرْ لِي وَ لِوالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ(۳) فَقَالَ الْوَالِدَانِ اللَّذَانِ أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُمَا الشُّكْرَ هُمَا اللَّذَانِ وَلَدَا الْعِلْمَ وَ وَرَّثَا الْحُكْمَ وَ أَمَرَ النَّاسَ بِطَاعَتِهِمَا ثُمَّ قَالَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ فَمَصِيرُ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ وَ الدَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ الْوَالِدَانُ ثُمَّ عَطَفَ الْقَوْلَ عَلَى ابْنِ حَنْتَمَةَ وَ صَاحِبِهِ فَقَالَ فِي الْخَاصِّ- وَ إِنْ

جاهَداكَ عَلی أَنْ تُشْرِکَ بِی (۴) یَقُولُ فِی الْوَصِیَّهِ وَ تَعْدِلُ عَمَّنْ أَمِرْتَ بِطَاعَتِهِ فَلاَ تُطِعْهُما وَ لَا تَسْمَعْ قَوْلَهُمَا ثُمَّ عَطَفَ الْقَوْلَ عَلَی الْوَالِدَیْنِ فَقَالَ وَ صاحِبْهُما فِی الدُّنْیا مَعْرُوفاً یَقُولُ عَرِّفِ النَّاسَ فَضْلَهُمَا وَ ادْعُ إِلَی سَبِیلِهِمَا وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ وَ اتَّبِعْ سَبِیلَ مَنْ أَنابَ إِلَیَّ ثُمَّ إِلَیَّ مَرْجِعُکُمْ فَقَالَ إِلَی اللَّهِ ثُمَّ إِلَیْنَا فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ لَا تَعْصُوا الْوَالِدَیْنِ فَإِنَّ رِضَاهُمَا رِضَا اللَّهِ وَ سَخَطَهُمَا سَخَطُ اللَّهِ (۵).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: اصبغ بن نباته از امیرالمؤمنین علیه السّلام درباره مفهوم آیه: «أَنِ اشْکُرلِی وَ لِوَالِدَیْکَ إِلیَ الْمَصِیرُ*وَ إِن جَاهَدَاکَ عَلیَ أَن تُشْرِکَ بِی مَا لَیسَ لَکَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَ صَاحِبْهُمَا فی الدُّنْیا مَعْرُوفًا وَ اتَّبِعْ سَبِیلَ مَنْ أَنَابَ إِلیَ ثُمَّ إِلیَ مَرْجِعُکُمْ فَأُنَبِّئُکُم بِمَا کُنتُمْ تَعْمَلُونَ»، - . لقمان / ۱۵ _ ۱۴ - {[آری، به او سفارش کردیم] که شکرگزارِ من و پدر و مادرت باش که بازگشت [همه] به سوی من است. و اگر تو را وادارند تا درباره چیزی که تو را بدان دانشی نیست به من شرک ورزی، از آنان فرمان مبر، و [لی] در دنیا به خوبی با آنان معاشرت کن، و راه کسی را پیروی کن که توبه کنان به سوی من بازمی گردد و [سرانجام] بازگشت شما به سوی من است، و از [حقیقت] آنچه انجام می دادید شما را با خبر خواهم کرد.} پرسید؛ فرمود: «والدینی که خداوند تشکر از آنها را واجب گردانیده کسانی هستند که عِلم را زادند و حکمت و دانش را به ارث گذاشتند؛ و مردم را به اطاعت از آنها أمر فرمود. اما «إِلیَ الْمَصِیر» بدین معناست که بازگشت بندگان به سوی خداست و دلیل این امر، کلمه «والدین» است. سپس قول را به ابن حنتمه (عمر) و دوست او (ابوبکر) عطف کرده و در مورد والدین به طور خاص فرمود: «وَ إِن جَاهَدَاکَ عَلیَ أَن تُشْرِکَ بِی». اگر آن دو نفر تلاش کردند در دستور خدا به وصایت امیر مؤمنان شرک بورزی و از آنکه دستور یافتی اطاعتش کنی روی بگردانی و ایشان را اطاعت نکنی «فلا تطعهما» سخن ایشان را مشنو! آنگاه قول را متوجه والدین کرده و فرمود: و در دنیا به نیکی با آنان رفتار کن. می‌فرماید: مردم را از فضل آن دو آگاه کن و به راهشان دعوت کن که این سخن خداست آنجا که می‌فرماید: «وَ اتَّبِعْ سَبِیلَ مَنْ أَنَابَ إِلیَ ثُمَّ إِلیَ مَرْجِعُکُمْ» سپس فرمود: بازگشت شما به خدا و سپس به ماست؛ پس، از خدا بترسید و از پدر و مادر نافرمانی نکنید که رضای ایشان خشنودی خدا و خشم آنها خشم خداست. - . تفسیر قمی: ۴۹۵ -

**[ترجمه]

بیان

قوله علیه السّلام و الدلیل علی ذلک الوالدان وجه الدلاله تذکیر اللفظ إذ التغلیب مجاز و الحقیقه أولی مع الإمکان و ابن حنتمه عمر و صاحبه أبو بکر قال

۱- فی المصدر: ثم قال.

۲- معانی الأخبار: ۱۱۸.

۳- لقمان: ۱۴.

۴- لقمان: ۱۵، و ما بعدها ذیلها.

۵- تفسیر القمّیّ: ۴۹۵.

الفیروزآبادی حنتمه بنت ذی الرمحین أم عمر بن الخطاب (۱) قوله علیه السّلام فقال فی الخاص أی الخطاب مخصوص بالرسول صلی الله علیه و آله و لیس کالسابق عاما و إن کان الخطاب فی صاحبهما أیضا خاصا ففیه تجوز(۲) و یحتمل العموم.

**[ترجمه]این که آن حضرت علیه السّلام فرموده است: «و دلیل بر این امر والدین هستند»، وجه دلالت، مذکّر آوردن لفظ است، زیرا در این مورد «تغلیب» مجاز است و در صورت امکان، حقیقت اولی‌تر است؛ و «ابن حنتمه» عمر است و دوست او: ابوبکر.

ص: ۶

فیروزآبادی گوید: حنتمه بنت ذی الرُّمحَین _ صاحب دو نیزه _ مادر عمر بن خطّاب است. - . قاموس : ۱۰۲ - قول او علیه السّلام: «فقال فی الخالص» یعنی خطاب مخصوص است به رسول خدا صلی الله علیهِ و آله و چون گذشته عام نیست هرچند روی سخن در «صاحبهما» نیز خاص است، اما در آن مجاز هست و احتمال عام بودن آن نیز می‌رود .

**[ترجمه]

«۶»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرٌ الْفَزَارِیُّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ زِیَادِ بْنِ الْمُنْذِرِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام وَ سَأَلَهُ جَابِرٌ عَنْ هَذِهِ الْآیَهِ- اشْکُرْ لِی وَ لِوالِدَیْکَ قَالَ- رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۳).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام در پاسخ به جابر پیرامون آیه: «اشْکُرلِی وَ لِوَالِدَیْکَ» فرمود: منظور رسول خدا صلی الله علیه و آله و علی بن ابی طالب علیه السّلام هستند. - . تفسیر فرات: ۱۲۰ -

**[ترجمه]

«۷»

فس، [تفسیر القمی]: النَّبِیُّ أَوْلی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ أَزْواجُهُ أُمَّهاتُهُمْ (۴) قَالَ نَزَلَتْ وَ هُوَ أَبٌ لَهُمْ وَ هُوَ مَعْنَی أَزْوَاجُهُ أُمَّهاتُهُمْ (۵) فَجَعَلَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی الْمُؤْمِنِینَ أَوْلَادَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ جَعَلَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَبَاهُمْ (۶) لِمَنْ لَمْ یَقْدِرْ أَنْ یَصُونَ نَفْسَهُ وَ لَمْ یَکُنْ لَهُ مَالٌ وَ لَیْسَ لَهُ عَلَی نَفْسِهِ وَلَایَهٌ فَجَعَلَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی نَبِیَّهُ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ (۷) مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ هُوَ قَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ بِغَدِیرِ خُمٍّ أَیُّهَا النَّاسُ أَ لَسْتُ أَوْلَی بِکُمْ مِنْ أَنْفُسِکُمْ قَالُوا بَلَی ثُمَّ أَوْجَبَ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام مَا أَوْجَبَهُ لِنَفْسِهِ عَلَیْهِمْ مِنَ الْوَلَایَهِ فَقَالَ أَلَا مَنْ کُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِیٌّ مَوْلَاهُ فَلَمَّا جَعَلَ اللَّهُ النَّبِیَّ أَبَا الْمُؤْمِنِینَ (۸) أَلْزَمَهُ مَئُونَتَهُمْ وَ تَرْبِیَهَ أَیْتَامِهِمْ فَعِنْدَ ذَلِکَ صَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ ص (۹) فَقَالَ مَنْ تَرَکَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ وَ مَنْ تَرَکَ دَیْناً أَوْ ضَیَاعاً فَعَلَیَّ وَ إِلَیَّ فَأَلْزَمَ اللَّهُ نَبِیَّهُ صلی الله علیه و آله لِلْمُؤْمِنِینَ مَا یُلْزِمُ الْوَالِدَ لِوَلَدِهِ وَ أَلْزَمَ الْمُؤْمِنِینَ مِنَ الطَّاعَهِ لَهُ مَا یُلْزِمُ الْوَلَدَ لِلْوَالِدِ فَکَذَلِکَ أَلْزَمَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام مَا أَلْزَمَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله

۱- القاموس: ۱۰۲.

۲- أی کون الخطاب فی «وَ إِنْ جاهَداکَ اه» و فی «صاحِبْهُما» خاصا علی طریق التوسع و المجاز لانه خلاف الظاهر.

۳- تفسیر فرات: ۱۲۰.

۴- الأحزاب: ۶.

۵- أی انما یصحّ معنی «وَ أَزْواجُهُ أُمَّهاتُهُمْ» اذا کان المراد من صدر الآیه الابوّه.

۶- فی المصدر: ابا لهم.

۷- فی المصدر: فجعل اللّه تبارک و تعالی معه الولایه علی المؤمنین اه.

۸- فی المصدر: أبا للمؤمنین.

۹- فی المصدر: صعد رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله المنبر.

مِنْ ذَلِکَ وَ بَعْدَهُ الْأَئِمَّهَ وَاحِداً وَاحِداً(۱) وَ الدَّلِیلُ عَلَی أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ هُمَا الْوَالِدَانِ قَوْلُهُ وَ اعْبُدُوا اللَّهَ وَ لا تُشْرِکُوا بِهِ شَیْئاً وَ بِالْوالِدَیْنِ إِحْساناً(۲) فَالْوَالِدَانِ رَسُولُ اللَّهِ وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ قَالَ الصَّادِقُ علیه السّلام وَ کَانَ إِسْلَامُ عَامَّهِ الْیَهُودِ بِهَذَا السَّبَبِ لِأَنَّهُمْ أَمِنُوا عَلَی أَنْفُسِهِمْ وَ عِیَالاتِهِمْ (۳).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «النَّبِیُّ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَ أَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُم »، - . احزاب / ۶ - {پیامبر به مؤمنان از خودشان سزاوارتر [و نزدیکتر] است و همسرانش مادران ایشانند.} گوید: با توجه به این آیه و اینکه همسران پیامبر مادران مؤمنانند، خداوند متعال مؤمنان را فرزندان پیامبر صلی الله علیه و آله دانسته و رسول خدا صلی الله علیه و آله را پدر آن‌ها قرار داده است؛ برای کسی که قادر به حفظ خود نیست و مال و منالی هم ندارد و ولایتی نیز بر خود ندارد، خداوند تبارک و تعالی پیامبرش را سزاوارتر از مؤمنان به خودشان قرار داده است و این سخن کلام رسول خدا صلی الله علیه و آله در روز غدیر خُم است که فرمود: ای مردم، آیا من از شما به خودتان سزاوارتر نیستم؟ گفتند: آری؛ سپس آن حضرت این فرض را که برای خود در نظر گرفته بود به امیرالمؤمنین علیه السّلام نیز اختصاص داد و ولایت علی علیه السّلام را همانند ولایت خود بر ایشان فرض و لازم نموده و فرمود: «الا مَن کُنتُ مولاه فَعلیٌّ مولاه». و چون پیامبر صلی الله علیه و آله علی علیه السّلام را «پدر» مؤمنان قرار داد، بر او لازم می‌آید که یاریشان کند و ایتام آنان را پرورش دهد. سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله بالای منبر رفته و فرمود: هر که مالی از خود بر جای نهد، به ورثه وی تعلّق دارد و هرکه بدهی یا عیالی بر جای نهد، متولّی تأمین زندگی آن‌ها من هستم. بدین ترتیب، خداوند متعال تکلیف پدر مؤمنان بودن را بر دوش پیامبر صلی الله علیه و آله نهاد و از طرفی نیز مؤمنان را مکلّف به اطاعت از وی نمود، آن‌گونه که از پدر خود اطاعت می‌کنند، و رسول خدا صلی الله علیه و آله علی علیه السّلام را نیز چون خود پدر مؤمنان قرار داد تا اینکه این ولایت

ص: ۷

یکی پس از دیگری به امامان علیهم السلام منتقل گردد. و دلیل اینکه پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و امیرالمؤمنین علیه السّلام پدران این اُمت هستند، آیه‌ای است که می‌فرماید: «وَ اعْبُدُواْ اللَّهَ وَ لَا تُشْرِکُواْ بِهِ شَیْئًا وَ بِالْوَالِدَیْنِ إِحْسَانًا»، - . نساء/ ۳۶ - {و

خدا را بپرستید، و چیزی را با او شریک مگردانید و به پدر و مادر احسان کنید.} پس، «والدین» رسول خدا پیامبرصلی الله علیه و آله و امیرالمؤمنین علیه السلام هستند؛ امام صادق علیه السّلام در این رابطه می‌فرماید: اسلام آوردن عموم یهودیان به همین سبب بود زیرا آن‌ها بر خود و خانواده‌هایشان ایمن گشتند. - . تفسیر قمی: ۵۱۶ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری من ترک ضیاعا فإلی الضیاع العیال و أصله مصدر ضاع یضیع ضیاعا فسمّی العیال بالمصدر کما تقول من مات و ترک فقرا أی فقراء و إن کسرت الضاد کان جمع ضائع کجائع و جِیاع (۴).

**[ترجمه]جزری گوید: در«مَن ترکَ ضَیاعاً فإلیَّ»، «الضیاع»: عیال، خانواده، و اصل آن مصدر ضاعَ، یضیعُ، ضَیاعاً می‌باشد؛ و مصـدر آن را «عیـال» نامیـده‌انـد، همـان طـوری که می گویی: «من مـاتَ و ترکَ فقراً» و منظورت از «فقر»، «فقراء» باشـد. و اگر حرف ضاد مکسور شود، جمع «ضائِع» خواهد بود، همانند: جائِع و جِیاع. - . النهایهٔ۳: ۲۹ -

**[ترجمه]

«۸»

فس، [تفسیر القمی]: قُلْ تَعالَوْا أَتْلُ ما حَرَّمَ رَبُّکُمْ عَلَیْکُمْ أَلَّا تُشْرِکُوا بِهِ شَیْئاً وَ بِالْوالِدَیْنِ إِحْساناً(۵) قَالَ الْوَالِدَانِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۶).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «قُلْ تَعَالَوْاْ أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّکُمْ عَلَیْکُمْ أَلَّا تُشْرِکُواْ بِهِ شَیًّا وَ بِالْوَالِدَیْنِ إِحْسَنًا» - . انعام / ۱۵۱ - ، بگو: «بیاییـد تا آنچه را پروردگارتان بر شـما حرام کرده برای شـما بخوانم: چیزی را با او شـریک قرار مدهیـد و به پدر و مادر احسان کنید.} گوید: منظور از «والدین» رسول خدا صـلی الله علیه و آله و امیرالمؤمنین علیه السّلام هستند. - . تفسیر قمی: ۲۰۸ -

**[ترجمه]

«۹»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ أَحَدُ الْوَالِدَیْنِ وَ عَلِیٌّ الْآخَرُ فَقُلْتُ أَیْنَ مَوْضِعُ ذَلِکَ فِی کِتَابِ اللَّهِ قَالَ قَرَأَ اعْبُدُوا اللَّهَ وَ لا تُشْرِکُوا بِهِ شَیْئاً وَ بِالْوالِدَیْنِ إِحْساناً(۷).

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرٌ الْفَزَارِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی بَصِیرٍ: مِثْلَهُ (۸).

**[ترجمه]تفسیر عیاشـی: ابوبصـیر از امام صادق علیه السّلام روایت می کند که فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله یکی از «والـدین» و علی علیـه السّـلام دومی اسـت. عرض کردم: در کجـای قرآن آمـده؟ فرمـود: «وَ اعْبُـدُواْ اللَّهَ وَ لَا تُشـرِکُواْ بِهِ شَـیًّا وَ بِالْوَالِدَیْنِ إِحْسَانًا » - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی -

تفسیر فرات: جعفر فزاری همانند این روایت را از ابوبصیر آورده است. - . تفسیر فرات: ۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ وَ بِالْوالِدَیْنِ إِحْساناً قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه

و آله أَحَدُ الْوَالِدَيْنِ وَ عَلِيٌّ الْآخَرُ وَ ذَكَرَ أَنَّهَا الْآيَهُ الَّتِی فِی النِّسَاءِ(۹).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السّلام در مورد آیه: «وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا» فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله یکی از دو پدر و علی علیه السّلام دومی است و فرمود: آیه مربوط به آن در سوره نساء است. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۱۱»

م، [تفسیر الإمام علیه السلام] قَالَ الْإِمَامُ علیه السّلام: وَ لَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی وَ بِالْوالِدَيْنِ إِحْساناً قَالَ رَسُولُ اللَّهِ

۱- فی المصدر: واحدا بعد واحد.

۲- النساء: ۳۶.

۳- تفسیر القمّیّ: ۵۱۶.

۴- النهایه ۳: ۲۹.

۵- الأنعام: ۱۵۱.

۶- تفسیر القمّیّ: ۲۰۸.

۷- مخطوط.

۸- تفسیر فرات: ۲۸.

۹- مخطوط.

صلى الله علیه و آله أَفْضَلُ وَالِدَيْكَمْ وَ أَحَقُّهُمَا بِشُكْرِكُمْ مُحَمَّدٌ وَ عَلِيٌّ وَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله علیه و آله يَقُولُ أَنَا وَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ لَحَقُّنَا عَلَيْهِمْ أَعْظَمُ مِنْ حَقٍّ وَالِدَيْهِمْ (۱) فَإِنَّا نُنْقِذُهُمْ إِنْ أَطَاعُونَا مِنَ النَّارِ إِلَى دَارِ الْقَرَارِ وَ نُلْحِقُهُمْ مِنَ الْعُبُودِيَّهِ بِخِيَارِ الْأَحْرَارِ وَ قَالَتْ فَاطِمَهُ علیها السّلام أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّهِ مُحَمَّدٌ وَ عَلِيٌّ يُقِيمَانِ أَوَدَهُمْ (۲) وَ يُنْقِذَانِهِمْ مِنَ الْعَذَابِ الدَّائِمِ إِنْ أَطَاعُوهُمَا وَ يُبِيحَانِهِمُ النَّعِيمَ الدَّائِمَ إِنْ وَافَقُوهُمَا وَ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السّلام مُحَمَّدٌ وَ عَلِيٌّ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّهِ فَطُوبَى لِمَنْ كَانَ بِحَقِّهِمَا عَارِفاً وَ لَهُمَا فِی كُلِّ أَحْوَالِهِ مُطِيعاً يَجْعَلُهُ اللَّهُ مِنْ أَفْضَلِ سُكَّانِ جِنَانِهِ وَ يُسْعِدُهُ بِكَرَامَاتِهِ وَ رِضْوَانِهِ وَ قَالَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السّلام مَنْ عَرَفَ حَقَّ أَبَوَيْهِ الْأَفْضَلَيْنِ (۳) مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ علیهما السّلام وَ أَطَاعَهُمَا حَقَّ الطَّاعَهِ قِيلَ لَهُ تَبَحْبَحْ (۴) فِی أَيِّ الْجِنَانِ شِئْتَ (۵) وَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السّلام إِنْ كَانَ الْأَبَوَانِ إِنَّمَا عَظُمَ حَقُّهُمَا عَلَى أَوْلَادِهِمَا لِإِحْسَانِهِمَا إِلَيْهِمْ فَإِحْسَانُ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ علیهما السّلام إِلَى هَذِهِ الْأُمَّهِ أَجَلُّ وَ أَعْظَمُ فَهُمَا بِأَنْ

يَكُونَا أَبَوَيْهِمْ أَحَقُّ وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السّلام مَنْ أَرَادَ أَنْ يَعْلَمَ كَيْفَ قَدْرُهُ عِنْدَ اللَّهِ فَلْيَنْظُرْ كَيْفَ قَدْرُ أَبَوَيْهِ الْأَفْضَلَيْنِ عِنْدَهُ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ علیهما السّلام وَ قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام مَنْ رَعَى حَقَّ أَبَوَيْهِ الْأَفْضَلَيْنِ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ علیهما السّلام لَمْ يَضُرَّهُ مَا ضَاعَ (۶) مِنْ حَقِّ أَبَوَيْ نَفْسِهِ وَ سَائِرِ عِبَادِ اللَّهِ فَإِنَّهُمَا يُرْضِيَانِهِمَا بِسَعْيِهِمَا

۱- فی المصدر: من حقّ ابوی والدیهم.

۲- الاود: العوج.

۳- فی المصدر: الافضل و کذا فیما یأتی إلی آخر الروایه.

۴- تبحبح: تمکن فی المقام.

۵- فی المصدر: حیث شئت.

۶- فی المصدر: ما أضاع.

وَ قَالَ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ علیهما السّلام يُعَظَّمُ (۱) ثَوَابُ الصَّلَاةِ عَلَى قَدْرِ تَعْظِيمِ الْمُصَلِّي عَلَى أَبَوَيْهِ الْأَفْضَلَيْنِ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ علیهما السّلام وَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى الرِّضَا علیهما السّلام أَ مَا يَكْرَهُ أَحَدُكُمْ أَنْ يُنْفَى عَنْ أَبِيهِ وَ أُمِّهِ اللَّذَيْنِ وَلَدَاهُ قَالُوا بَلَى قَالَ فَلْيَجْتَهِدْ أَنْ لَا يُنْفَى عَنْ أَبِيهِ وَ أُمِّهِ اللَّذَيْنِ هُمَا أَبَوَاهُ أَفْضَلَ مِنْ أَبَوَيْ نَفْسِهِ وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السّلام إِذْ قَالَ رَجُلٌ بِحَضْرَتِهِ إِنِّي لَأُحِبُّ مُحَمَّداً وَ عَلِيّاً علیهما السّلام حَتَّى لَوْ قُطِّعْتُ إِرْباً إِرْباً أَوْ قُرِضْتُ (۲) لَمْ أَزُلْ عَنْهُ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السلام لَا جَرَمَ أَنَّ مُحَمَّداً وَ عَلِيّاً علیهما السّلام يُعْطِيَانِكَ (۳) مِنْ أَنْفُسِهِمَا مَا تُعْطِيهِمَا أَنْتَ مِنْ نَفْسِكَ إِنَّهُمَا لَيَسْتَدْعِيَانِ لَكَ فِي يَوْمِ فَصْلِ الْقَضَاءِ مَا لَا يَفِي مَا بَذَلْتَهُ لَهُمَا بِجُزْءٍ مِنْ مِائَةِ أَلْفِ أَلْفِ جُزْءٍ مِنْ ذَلِكَ وَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام مَنْ لَمْ يَكُنْ وَالِدَا دِينِهِ مُحَمَّدٌ وَ عَلِيٌّ علیهما السلام أَكْرَمَ عَلَيْهِ مِنْ وَالِدَيْ (۴) نَسَبِهِ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي حِلٍّ وَ لَا حَرَامٍ وَ لَا قَلِيلٍ وَ لَا كَثِيرٍ (۵) وَ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السّلام مَنْ آثَرَ (۶) طَاعَةَ أَبَوَيْ دِينِهِ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ عَلَى طَاعَةِ أَبَوَيْ نَسَبِهِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَأُوثِرَنَّكَ كَمَا آثَرْتَنِي (۷) وَ لَأُشَرِّفَنَّكَ بِحَضْرَةِ أَبَوَيْ دِينِكَ كَمَا شَرَّفْتَ نَفْسَكَ بِإِيثَارِ حُبِّهِمَا عَلَى حُبِّ أَبَوَيْ نَفْسِكَ (۸) وَ أَمَّا قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ ذِي الْقُرْبى فَهُمْ مِنْ قَرَابَاتِكَ مِنْ أَبِيكَ وَ أُمِّكَ قِيلَ لَكَ اعْرِفْ حَقَّهُمْ كَمَا أَخَذَ بِهِ الْعَهْدَ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ وَ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَعَاشِرَ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ بِمَعْرِفَةِ حَقِّ قَرَابَاتِ مُحَمَّدٍ الَّذِينَ هُمُ الْأَئِمَّةُ بَعْدَهُ وَ مَنْ يَلِيهِمْ بَعْدُ مِنْ خِيَارِ أَهْلِ دِينِهِمْ (۹).

۱- في المصدر: لعظم.

۲- الارب: العضو. و قرض الشي ء. قطعه.

۳- في المصدر: معطياك.

۴- في المصدر: نفسه.

۵- في المصدر: و لا بقليل و لا كثير.

۶- أي اختار.

۷- في المصدر: كما آثرتهما.

۸- في المصدر: نسبك.

۹- تفسير الإمام: ۱۳۳. و فيه: و من يليهم بعدهم.

**[ترجمه]تفسیر امام عسکری علیه السّلام: امام علیه السّلام می‌فرماید: خداوند متعال فرموده است: «وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَ بِذِی الْقُرْبی». پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

ص: ٨

افضل پدران شما که محق‌تر و سزاوارتر به سپاسگزاری شماست، محمد و علی صلوات الله علیهِما هستند. و علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: من و علی بن ابی طالب دو پدر این اُمّت هستیم و حقّ ما بر آن‌ها از حق والدین آن‌ها بیشتر است، زیرا اگر از ما اطاعت کنند، از آتش نجاتشان می‌دهیم و به بهشت روانه می‌سازیم و از بردگی به بهترین آزادگی می‌رسانیم.

فاطمه سلام الله علیها فرمود: محمد و علی دو پدر این اُمّت هستند، کژی‌های آنان را راست گردانند و اگر مطیع ایشان باشند، از عذاب دائم نجاتشان می‌دهند و اگر با آنان همراه گردند، به بهشت جاویدشان در می‌آورند.

حسن بن علی علیهما السّلام فرمود: محمد و علی دو پدر این اُمّتند، پس خوشا به حال کسی که نسبت به ایشان معرفت حاصل کرده و در همه حال مطیعشان باشد و در این صورت خداوند او را از بهترین ساکنان بهشت خود قرار می‌دهد و با عطایا و خشنودی خود آنان را به سعادت می‌رساند.

حسین بن علی علیهما السّلام فرمود: هرکس حق دو پدر برتر خود یعنی محمد و علی علیهما السّلام را بشناسد و از آنان به درستی اطاعت کند، به وی گفته می‌شود: در هر باغی که در بهشت می‌پسندی، مقیم شو.

علی بن حسین علیهما السّلام فرمود: اگر حق والدین بر فرزند به سبب احسان آن‌ها در حق فرزندانشان باشد، اِحسان محمد و علی علیهما السّلام درباره این اُمّت بسیار بزرگ‌تر و ارجمندتر است، به گونه‌ای که سبب می‌شود این دو، پدرانِ محق‌تر به شمار آیند.

محمد بن علی علیهما السّلام فرمود: هرکس بخواهد بداند که چه منزلت و ارجی پیش خدا دارد، باید ببیند چگونه قدرشناس پدران برتر خود یعنی محمد و علی علیهما السّلام است.

جعفر بن محمّد علیهما السّلام فرمود: هرکس حق دو پدر برتر خود یعنی محمد و علی علیهما السّلام را رعایت کند، اگر در حق پدر و مادر نسبی خود و دیگر بندگان قصور کرده باشد، از این جهت زیانی به وی نمی‌رسد، زیرا آن دو، رضایت ایشان را برایش به دست می‌آورند.

ص: ٩

موسی بن جعفر علیهما السّلام فرمود: عظمت ثواب نماز بستگی به میزان تعظیم نمازگزار نسبت به دو پدر برتر خود محمد و علی علیهما السّلام دارد.

علی بن موسی الرضا علیهما السّلام فرمود: آیا ناپسند نمی‌دارید که از طرف پدر و مادری که شما را زاده‌اند رانده شوید؟ گفتند: بلی، به خدا سوگند ناراحت می‌شویم. فرمود: پس هریک از شما تلاش کند از جانب پدر و مادری که برتر از پدر و مادر نسبی او هستند، رانده نشود.

محمد بن علی علیهما السّلام در جواب کسی که به وی عرض کرد: من و محمّد و علی علیهما السّلام را چنان دوست می‌دارم که اگر مرا قطعه قطعه کنند دست از اظهار آن بر نمی‌دارم؛ فرمود: در این صورت قطعاً محمد و علی علیهما السّلام از هیچ مساعدتی در حق تو دریغ نمی‌ورزند و در روز قیامت محبت تو را هزار هزار برابر جبران می‌کنند.

علی بن محمد علیهما السّلام فرمود: هرکس پدر و مادر دینی خود یعنی محمد و علی صلوات الله علیهما را ارجمندتر از پدر و مادر نسبی خود نداند، حلال و حرام خدا را هرچند اندک، به جا نیاورده است.

حسن بن علی علیهما السّلام فرمود: هرکس اطاعت از پدر و مادر دینی خود یعنی محمد و علی علیهما السّلام را بر اطاعت از پدر و مادر نسبی خود مقدّم بدارد، خداوند عزّوجل به وی گوید: من نیز تو را بر دیگران مقدّم می‌دارم همان‌طور که مرا بر پدر و مادر خود مقدّم داشتی و همان‌طور که خود را با ایثار محبّت خویش، شرافت بخشیدی، من هم نزد والدین دینی‌ات تو را عزّت و شرف می‌بخشم.

اما منظور من از «ذی القربی» خویشاوندان پدری و مادری تو هستند. این آیه به تو می‌گوید: حق آن‌ها را بدان همان‌طور که از بنی اسرائیل و نیز از اُمّت محمد صلی الله علیه و آله پیمان گرفت که حق خویشاوندان محمّد صلی الله علیه و آله که امامان پس از وی و خوبان و صالحان این خاندان هستند را بدانند. - . تفسیر امام حسن عسکری : ۱۳۲ -

ص: ۱۰

**[ترجمه]

«۱۲»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] أَبَانُ بْنُ تَغْلِبَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السّلام: وَ بِالْوالِدَیْنِ إِحْساناً قَالَ الْوَالِدَانُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلِیٌّ علیه السّلام.

سَلَّامٌ الْجُعْفِیُّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام وَ أَبَانُ بْنُ تَغْلِبَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: نَزَلَتْ فِی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام.

و روی مثل ذلک فی حدیث ابن جبله.

وَ رَوَى أَبُو الْمَضَا صَبِیحٌ عَنِ الرِّضَا علیه السّلام قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: أَنَا وَ عَلِیٌّ الْوَالِدَانِ.

وَ رُوِیَ عَنْ بَعْضِ الْأَئِمَّهِ: فِی قَوْلِهِ أَنِ اشْکُرْ لِی وَ لِوالِدَیْکَ أَنَّهُ نَزَلَ فِیهِمَا.

النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: أَنَا وَ عَلِیٌّ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّهِ أَنَا وَ عَلِیٌّ مَوْلَیَا هَذِهِ الْأُمَّهِ.

وَ عَنْ بَعْضِ الْأَئِمَّهِ: لا أُقْسِمُ بِهـذَا الْبَلَدِ- وَ أَنْتَ حِلٌّ بِهـذَا الْبَلَدِ- وَ والِدٍ وَ ما وَلَدَ(۱) قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ مَا وَلَدَ مِنَ الْأَئِمَّهِ.

الثَّعْلَبِیُّ فِی رَبِیعِ الْمُذَّکِّرِینَ وَ الْخَرْکُوشِیُّ فِی شَرَفِ النَّبِیِّ عَنْ عَمَّارٍ وَ جَابِرٍ وَ أَبِی أَیُّوبَ وَ فِی الْفِرْدَوْسِ عَنِ الدَّیْلَمِیِّ وَ فِی أَمَالِی الطُّوسِیِّ عَنْ أَبِی الصَّلْتِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَنَسٍ کُلُّهُمْ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: حَقُّ عَلِیٍّ عَلَی الْأُمَّهِ کَحَقِّ الْوَالِدِ عَلَی الْوَلَدِ.

وَ فِی کِتَابِ الْخَصَائِصِ عَنْ أَنَسٍ: حَقُّ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عَلَی الْمُسْلِمِینَ کَحَقِّ الْوَالِدِ عَلَی الْوَلَدِ.

مُفْرَدَاتُ أَبِی الْقَاسِمِ الرَّاغِبِ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ أَنَا وَ أَنْتَ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ مِنْ حُقُوقِ الْآبَاءِ وَ الْأُمَّهَاتِ أَنْ یَتَرَحَّمُوا عَلَیْهِمْ فِی الْأَوْقَاتِ لِیَکُونَ فِیهِمْ أَدَاءُ حُقُوقِهِمْ.

النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: أَنَا وَ عَلِیٌّ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّهِ(۲) وَ لَحَقُّنَا عَلَیْهِمْ أَعْظَمُ مِنْ حَقِّ أَبَوَیْ وِلَادَتِهِمْ فَإِنَّا نُنْقِذُهُمْ إِنْ أَطَاعُونَا مِنَ النَّارِ إِلَی دَارِ الْقَرَارِ وَ نُلْحِقُهُمْ مِنَ الْعُبُودِیَّهِ بِخِیَارِ الْأَحْرَارِ قَالَ الْقَاضِی أَبُو بَکْرٍ أَحْمَدُ بْنُ کَامِلٍ یَعْنِی أَنَّ حَقَّ عَلِیٍّ عَلَی کُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ لَا یَعْصِیَهُ أَبَداً(۳).

ص: ۱۱

۱- البلد: ۱- ۳.

۲- لیس ما بین العلامتین فی المصدر المطبوع.

۳- مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۸۱.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امام صادق علیه السّلام فرمود: منظور از «والدین» در آیه: «وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا» رسول خدا صلی الله علیه و آله و علی علیهما السّلام هستند.

سلام جعفی از امام باقر و ابان بن تغلب از امام صادق علیه السّلام: این آیه در مورد رسول خدا صلی الله علیه و آله و علی علیه السّلام نازل شده است. ابن جبله نیز این حدیث را روایت کرده است.

ابو المضاصبیح از امام رضا علیه السّلام روایت می کند که فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: مقصود از «والدین» من و علی هستیم.

از برخی امامان علیه السّلام نقل است که آیه: «أن اشکُرلی و لِوالدیکَ» در شأن آن دو بزرگوار نازل شده است.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: من و علی پدران این اُمّت هستیم، من و علی اولیای این اُمّت هستیم.

یکی از أئمّه علیه السّلام در مورد: «لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ*وَ أَنتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ*وَ وَالِدٍ وَ مَا وَلَدَ»، -. بلد/ ۳ _ ۱ - {سوگند

به این شهر، و حال آنکه تو در این شهر جای داری سوگند به پدری [چنان] و آن کسی را که به وجود آورد.}فرمود: منظور امیرالمؤمنین و آنچه از امامان به وجود آورد، هستند .

ثعلبی در کتاب«ربیع المذکِّرین» و خرگوشی در کتاب «شرف النبیّ» با سندشان نقل کرده‌اند که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: حقّ علی بر اُمّت همانند حق پدر بر فرزند است.

در کتاب «الخصائص» از أنس: حقّ علی بن ابی طالب بر مسلمانان همانند حقّ پدر بر فرزند است.

در کتاب «مفردات» ابوالقاسم راغب از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل است که فرمود: ای علی، من و تو پدران این اُمّت هستیم، و از جمله حقوق پدران و مادران آن است که بر ایشان پیوسته و در همه اوقات ترحّم کنند، تا حقوقشان را ادا کرده باشند.

پیامبر صلی الله علیه و آله: من و علی پدران این اُمّت هستیم. و حقّ ما بر ایشان بیشتر از حق پدر و مادرانی است که آنان را به دنیا آورده‌اند. زیرا اگر از ما فرمان برند، آن‌ها را از آتش نجات می‌دهیم و به بهشت جاودان می‌بریم و ایشان را از بندگی به بهترین آزادگی می‌رسانیم. قاضی ابوبکر بن کامل گوید: معنای این سخن این است که حقّ علی علیه السّلام بر هر مسلمانی آن است که هرگز از فرمان وی سر نپیچد. -. مناقب آل ابی طالب ۱: ۵۸۱ -

ص: ۱۱

**[ترجمه]

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] سَعِیدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مَالِکٍ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی مَرْیَمَ قَالَ: کُنَّا عِنْدَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام فَسَأَلَهُ أَبَانُ بْنُ تَغْلِبَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ- اعْبُدُوا اللَّهَ وَ لا تُشْرِکُوا بِهِ شَیْئاً وَ بِالْوالِدَیْنِ إِحْساناً قَالَ هَذِهِ الْآیَهُ الَّتِی فِی النِّسَاءِ مَنِ الْوَالِدَانِ قَالَ جَعْفَرٌ علیه السّلام رَسُولُ اللَّهِ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ هُمَا الْوَالِدَانِ (۱).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابو مریم گوید: نزد امام صادق علیه السّلام بودیم که ابان بن تغلب در مورد مصداق «والدین» در آیه: «وَ اعْبُدُواْ اللَّهَ وَ لَا تُشْرِکُواْ بِهِ شَیْئًا وَ بِالْوَالِدَیْنِ إِحْسَانًا» سؤال کرد. امام علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله و علی بن ابی طالب علیه السّلام «واالدین» هستند. - . تفسیر فرات : ۲۸ ـ ۲۷ -

**[ترجمه]

«۱۴»

کنز، [کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره] مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّاسٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِیسَی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ وَ عَلِیّاً هُمَا الْوَالِدَانِ.

قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَیْمَانَ وَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام یَقُولُ: مِنَّا الَّذِی أُحِلَّ لَهُ الْخُمُسُ وَ مِنَّا الَّذِی جَاءَ بِالصِّدْقِ وَ مِنَّا الَّذِی صَدَّقَ بِهِ وَ لَنَا الْمَوَدَّهُ فِی کِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رَسُولُ اللَّهِ وَ عَلِیٌّ الْوَالِدَانِ وَ أَمَرَ اللَّهُ ذُرِّیَّتَهُمَا بِالشُّکْرِ لَهُمَا.

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: امام باقر علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله و علی علیه السّلام «والدین» هستند. و عبدالله بن سلیمان گوید: شنیدم که امام باقر علیه السّلام می‌فرماید: هر که خُمس بر وی حلال گشته، از ماست، آنکه سخن راست آورد، از ماست؛ و آنکه آن را تصدیق نمود از ماست و در کتاب خداوند عزّوجل، مودّت و مهرورزی مخصوص ماست و رسول خدا صلی الله علیه و آله و علی علیه السّلام «والدین» هستند و خداوند به ذرّیه آن‌ها امر فرموده که سپاسگزار آن دو باشند.

**[ترجمه]

«۱۵»

وَ قَالَ أَیْضاً حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دُرُسْتَ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْأَهْوَازِیِّ عَنِ النَّضْرِ عَنْ یَحْیَی الْحَلَبِیِّ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ مُخْتَارٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ فَقَالَ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ عَلِیّاً أَحَدُ الْوَالِدَیْنِ اللَّذَیْنِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ اشْکُرْ لِی وَ لِوالِدَیْکَ قَالَ زُرَارَهُ فَکُنْتُ لَا أَدْرِی أَیَّهُ آیَهٍ هِیَ الَّتِی فِی بَنِی إِسْرَائِیلَ أَوِ الَّتِی فِی لُقْمَانَ قَالَ فَقُضِیَ أَنْ حَجَجْتُ فَدَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام فَخَلَوْتُ بِهِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ حَدِیثٌ جَاءَ بِهِ عَبْدُ الْوَاحِدِ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ أَیَّهُ آیَهٍ هِیَ الَّتِی فِی لُقْمَانَ أَوِ الَّتِی فِی بَنِی إِسْرَائِیلَ فَقَالَ الَّتِی فِی لُقْمَانَ (۲).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: زراره از عبدالواحد بن مختار نقل کرده که گفت: بر امام باقر علیه السّلام وارد شدم و ایشان

فرمود: آیا نـدانستی که یکی از «والـدینی» که خداوند عزّوجل فرموده: «وَاشـکَرلی و لِوالِدیکَ» علی علیه السّـلام است؟! زراره گویـد: من متوجه نشـدم که منظور کدام آیه است، آیه سوره بنی‌اسـرائیل یا سوره لقمان؟ پس قسـمت شد و به حج رفتم و در آنجا به خـدمت امام باقر علیه السّـلام مشـرّف گشـته و به طور خصوصـی با وی دیدار کرده و گفتم: قربانت گردم، عبدالواحد حـدیثی را از شـما برایمان آورد. فرمود: آری! عرض کردم: منظور آیه کـدام سوره است؟ لقمان یا بنی‌اسـرائیل؟ فرمود: آیه‌ای که در سوره لقمان است. - . جامع کنز الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

بیان

لعل منشأ شک زراره أن الراوی لعله ألحق الآیه من قبل نفسه أو أن زراره بعد ما علم أن المراد الآیه التی فی لقمان ذکرها(۳).

ص: ۱۲

۱- تفسیر فرات: ۲۷ و ۲۸.

۲- کنز جامع الفوائد مخطوط.

۳- توضـیحه أن آیه « اشْـکُرْ لِی وَ لِوالِدَیْکَ» فی سوره لقمان فقط فلا وجه للشک و الترديـد، الا أن یقال أن عبـد الواحد ألحق الآیه من قبل نفسه، و کان ما سـمعه من المعصوم الجمله الأولی فقط فاستفسـر زراره عنه علیه السلام أن کون علی أحد الوالدین من أیه الآیتین یسـتفاد من التی فی النساء أو التی فی لقمان؟ أو یقال. ان عبد الواحد لم یذکر الآیه اصلا و انما الحقها زراره بعد ما استفاد من الإمام علیه السلام.

**[ترجمه]شاید منشأ شکّ زراره آن باشد که راوی آیه را از خود به روایت ملحق کرده باشد یا اینکه بعد از دانستن زراره اینکه منظور آیه سوره لقمان است، آن را ذکر کرده باشد. - . از آنجا که آیه «اشکُرلی و لِوالِدیکَ» فقط در سوره لقمان آمده، موردی برای شک و تردید وجود ندارد مگر اینکه گفته شود عبدالواحد از طرف خود آیه را به حدیث ملحق کرده باشد. -

ص: ۱۲

**[ترجمه]

«۱۶»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ: وَ وَصَّیْنَا الْإِنْسانَ بِوالِدَیْهِ (۱) رَسُولِ اللَّهِ وَ عَلِیٍّ علیه السّلام.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ الْحُسَیْنِ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ بَشِیرٍ الدَّهَّانِ: أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام یَقُولُ: رَسُولُ اللَّهِ أَحَدُ الْوَالِدَیْنِ قَالَ قُلْتُ وَ الْآخَرُ قَالَ هُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۲).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: جابر گوید: از امام باقر علیه السّلام شنیدم که در مصداق آیه: «وَ وَصَّیْنَا الْانسَانَ بِوَالِدَیْهِ»، - . عنکبوت/ ۸. لقمان/ ۱۴. أحقاف/ ۱۵ - {و

انسان را درباره پدر و مادرش سفارش کردیم.} فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله و علی علیه السّلام هستند.

از بشیر دهّان نقل است که شنیده است امام صادق علیه السّلام می‌فرماید: رسول خدا صلی الله علیه و آله یکی از والدین است. عرض کردم: و آن دیگری؟ فرمود: او علی بن ابی طالب علیه السّلام است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۱۷»

کنز، [کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره] مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هَوْذَهَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَصِیرَهَ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَی وَ والِدٍ وَ ما وَلَدَ(۳) قَالَ یَعْنِی عَلِیّاً وَ مَا وَلَدَ مِنَ الْأَئِمَّهِ علیهم السلام (۴).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: از امام باقر علیه السّلام شنیدم که مفهوم آیه «وَ وَالِدٍ وَ مَا وَلَدَ» - . بلد/ ۳ -

على عليه السّلام و امامانى هستند كه از نسل او به دنيا مى‌آيند. - . كنز جامع الفوائد، نسخه خطى -

**[ترجمه]

«۱۸»

فر، [تفسير فرات بن إبراهيم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَزَارِيُّ مُعَنْعَناً عَنْ مُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أَنَا أَحَدُ الْوَالِدَيْنِ وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ الْآخَرُ وَ هُمَا عِنْدَ الْمَوْتِ يُعَايَنَانِ (۵).

**[ترجمه]تفسير فرات: مُعَلَّى بن خنيس گويد: شنيدم كه امام صادق عليه السّلام از نبى اكرم صلى الله عليه و آله روايت مى‌كند كه آن حضرت فرمود: من يكى از «والدين» هستم و ديگرى على بن ابى طالب عليه السّلام است و اين دو به هنگام مرگ به نظر محتضران مى‌آيند.

**[ترجمه]

«۱۹»

فر، [تفسير فرات بن إبراهيم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَزَارِيُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السّلام يَقُولُ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا مَاتَ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ وَ عَلِيّاً يَحْضُرَانِهِ وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنَا أَحَدُ الْوَالِدَيْنِ وَ عَلِيٌّ الْآخَرُ قَالَ قُلْتُ وَ أَيُّ مَوْضِعٍ ذَلِكَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ قَالَ قَوْلُهُ اعْبُدُوا اللَّهَ وَ لا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وَ بِالْوالِدَيْنِ إِحْساناً(۶).

**[ترجمه]تفسير فرات بن ابراهيم: ابو بصير گويد: شنيدم كه امام صادق عليه السّلام مى‌فرمايد: چون مرگ مؤمن فرا رسد، رسول خدا و على عليه السّلام را بر بالين خود حاضر خواهد ديد. و رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: يكى از والدين من هستم و آن ديگرى على عليه السّلام است. عرض كردم: در كجاى قرآن به اين مطلب اشاره شده است؟ فرمود: آيه: «وَ اعْبُدُواْ اللَّهَ وَ لَا تُشْرِكُواْ بِهِ شَيًْا وَ بِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا» - . تفسير فرات: ۳۵. نساء/۳۶ -

**[ترجمه]

بيان

قد مرت الأخبار فى ذلك فى باب أسماء النبى صلى الله عليه و آله و فى كتاب الإمامه و تحقيقه أن للإنسان حياه بدنيه بالروح الحيوانيه و حياه أبديه بالإيمان و العلم و الكمالات الروحانيه التى هى موجبه لفوزه بالسعادات الأبديه و قد وصف الله تعالى فى مواضع من كتابه الكفار بأنهم أَمْواتٌ غَيْرُ أَحْياءٍ(۷) و وصف أموات كمل المؤمنين

۱- العنکبوت: ۸ لقمان: ۱۴. الاحقاف: ۱۵.

۲- مخطوط.

۳- البلد: ۳.

۴- مخطوط.

۵- تفسیر فرات: ۳۲ و فیه: و هما یعاینان عند الموت.

۶- تفسیر فرات: ۳۵.

۷- منها قوله تعالی. « إِنَّکَ لا تُسْمِعُ الْمَوْتی» النمل: ۸۰.

بالحیاه کما قال الله تعالی وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذِینَ قُتِلُوا فِی سَبِیلِ اللَّهِ أَمْواتاً(۱) و قال فَلَنُحْیِیَنَّهُ حَیاهً طَیِّبَهً(۲) إلی غیر ذلک من الآیات و الأخبار و حق الوالـدین فی النسب إنما یجب لمـدخلیتهما فی الحیاه الأولی الفانیه لتربیه الإنسان فیما یقوی و یؤید تلک الحیاه و حق النبی و الأئمه صـلوات الله علیهم أجمعین إنما یجب من الجهتین معا أما الأولی فلکونهم عله غائیه لإیجاد جمیع الخلق و بهم یبقـون و بهـم یرزقـون و بهم یمطرون و بهم یـدفع الله العـذاب و بهم یسـبب الله الأسـباب و أمـا الثـانیه الـتی هی الحیـاه العظمی فبهـدایتهم اهتدوا و من أنوارهم اقتبسوا و بینابیع علمهم أحیاهم الله حیاه طیبه لا یزول عنهم أبد الآبدین فثبت أنهم الآباء الحقیقیه الروحـانیه التی یجب علی الخلق رعـایه حقوقهم و الاحتراز عن عقوقهم صـلوات الله علیهم أجمعین و قـد مضـی بعض تحقیقات ذلک فی أبواب کتاب الإمامه.

و قال الراغب الأصفهانی فی المفردات الأب الوالد و یسمی کل من کان سببا فی إیجاد شی ء أو إصلاحه أو ظهوره أبا و لذلک سمی (۳) النبی صـلی الله علیه و آله أبـا المؤمنین قـال الله تعـالی النَّبِیُّ أَوْلی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ أَزْواجُهُ أُمَّهاتُهُمْ (۴) و فی بعض القراءات و هو أب لهم.

وَ رُوِیَ: أَنَّهُ صلی الله علیه و آله قَالَ لِعَلِیٍّ علیه السّلام أَنَا وَ أَنْتَ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّهِ.

و إلی هـذا أشـار بقوله کـل سـبب و نسب منقطع یوم القیـامه إلاـ سـببی و نسبی و قیل أبو الأضـیاف لتفقـده إیاهم و أبو الحرب لمهیجها و سـمی العم مع الأب أبوین و کـذلک الأم مع الأب و کـذلک الجد مع الأب و سـمی (۵) معلم الإنسان أباه لما تقـدم ذکره (۶) و قد حمل

۱- آل عمران: ۱۶۹.

۲- النحل: ۹۷ و منها قوله تعالی: « وَ لا تَقُولُوا لِمَنْ یُقْتَلُ فِی سَبِیلِ اللَّهِ أَمْواتٌ بَلْ أَحْیاءٌ وَ لکِنْ لا تَشْعُرُونَ» البقره: ۱۵۴.

۳- فی المصدر: یسمی.

۴- الأحزاب: ۶.

۵- فی المصدر: یسمی.

۶- من ان کل من کان سببا فی ایجاد شی ء او اصلاحه او ظهوره یسمی أبا.

قوله عز و جل إِنَّا وَجَدْنا آباءَنا عَلى أُمَّةٍ(۱) علی ذلک أی علماءنا الـذین ربونا بالعلم بدلاله قوله تعالی إِنَّا أَطَعْنا سادَتَنا وَ کُبَراءَنا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا(۲) و قیل فی قوله أَنِ اشْکُرْ لِی وَ لِوالِدَیْکَ (۳) أنه عنی الأب الذی ولده و المعلم الذی علمه و فلان أبو بهیمه(۴) أی یتفقدها تفقد الأب (۵).

**[ترجمه]در این مورد در باب «أسماء النبیّ صلی الله علیه و آله وسلَّم» و نیز در کتاب «الامامهٔ» به تفصیل سخن رفته است و گزیده آن چنین است که انسان دارای یک حیات جسمانی با روح حیوانی و یک زندگی ابدی با ایمان و عِلم و کمالات روحانی است که به موجب آن‌ها سعادت أبدی را به دست می‌آورد و خداوند متعال در چند جای قرآن کفّار را مردگانی دانسته است که فاقد حیات هستند هرچند به ظاهر زنده‌اند. - . از جمله آیه: «إِنَّکَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتی» {البته تو مردگان را شنوا نمی‌گردانی} (نمل/ ۸۰) -

همان طور که مردگانی از قبیل مؤمنان را زنده دانسته

ص: ۱۳

و فرموده است: «وَ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِینَ قُتِلُواْ فِی سَبِیلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا»، - . آل عمران/ ۱۶۹ - {هرگز کسانی را که در راه خدا کشته شده اند، مرده مپندار.} همچنین فرموده است: «وَلَنُحْیِیَنَّهُ حَیَوهً طَیِّبَهً»، - . نحل/۹۷ - {قطعاً

او را با زندگی پاکیزه ای، حیاتِ [حقیقی] بخشیم.}و دیگر آیات و روایات . علّت وجوب حق والدین نَسَبی را در این دنیای فانی باید با مسئولیت تربیت فرزندان برای برخوردار شدن از زندگی خوب و مناسب در این دنیا دانست لیکن حقّ پیامبر و امامان صلوات الله علیهِم اجمعین هم مرتبط به زندگی این جهان و هم حیات اُخروی است. اما حق آن‌ها در زندگی این جهانی بدان سبب است که علت غائی آفرینش مخلوقات، آن‌ها هستند و بقایشان به بقای آن‌ها مربوط است و به حرمت آن‌ها روزی داده می‌شوند و به برکت وجود آن‌ها باران می‌بارد و خداوند عذاب را به خاطر آن‌ها از بقیه دفع می‌کند و خداوند به واسطه آنها گشایش در کارها را به وجود می‌آورد. اما حق آنان در زندگی آن جهانی آن است که مردم به راهنمایی ایشان هدایت یافتند و به انوار آن‌ها راه راست را پیدا کردند و با چشمه‌های علم ایشان، خداوند حیات پاکیزه‌ای نصیبشان ساخته که همیشه باقی و پا برجاست. بدین ترتیب ثابت می‌شود که پدران حقیقی روحانی که مردم باید حقوق آنان را رعایت کنند و از نافرمانی‌شان خودداری کنند، ایشان صلوات الله علیهِم اجمعین هستند که در کتاب «الامامهٔ» به برخی بررسی‌ها در این مورد اشاره کردیم.

راغب اصفهانی در کتاب المفردات می‌نویسد: الأب: پدر، و این لفظ بر کسی که موجب به وجود آمدن چیزی یا اصلاح یا ظهور آن شود اطلاق می گردد و به همین جهت است که رسول خدا صلی الله علیه و آله را پدر مؤمنان نامیده‌اند. خداوند متعال می‌فرماید: «النَّبِیُّ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَ أَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتهُمْ»، - احزاب / ۶ - {پیامبر

به مؤمنان از خودشان سزاوارتر [و نزدیکتر] است و همسرانش مادران ایشانند.} و در بعضی از قرائت‌ها «وَ هُوَ أب لَهُم» نیز به آیه اضافه شده است.

روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: من و تو پدران این اُمّت هستیم؛ و به همین نکته اشاره دارد سخن آن حضرت که می‌فرماید: در روز قیامت تمام خویشاوندی‌های نسبی و سببی منقطع می‌شوند جز سبب و نَسَب من؛ و گفته شده: و به سبب اینکه بسیار مهمان‌نواز بوده‌اند، «ابوالأضیاف» نامیده شده‌اند و به دلیل گرم کردن میدان نبرد «ابوالحرب»ش می‌نامیدند. عمو و پدر را با هم نیز «والدین» گفته‌اند؛ همین‌طور مادر با پدر و همچنین جدّ و پدر. معلّم انسان را به دلیل آنچه گفته شد، پدر او می‌نامند و مفهوم آیه: «إِنَّا وَجَدْنَا ءَابَاءَنَا عَلَیَ أُمَّه»، - . زخرف/ ۲۲ - {«ما

پدران خود را بر آیینی یافتیم.} را حمل

ص: ۱۴

بر این معنا کرده‌اند یعنی اینکه«أباءنا» به معنای عالمانی که ما را با عِلم تربیت کردند؛ شمرده شود، به دلیل آیه: «إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَ کُبرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِیلَا»، - . احزاب /۶۷ - {ما رؤسا و بزرگان خویش را اطاعت کردیم و ما را از راه به در کردند.} و نیز گفته شده منظور از آیه: «أَنِ اشْکُرْ لِی وَ لِوَالِدَیْک» - . لقمان/ ۱۴ - پدری است که وی را به دنیا آورده و مُعلِّمی که او را آموزش داده است؛ زیرا در عرب اگر به کسی گفته شود: «ابو بَهیمه» (: پدر چهار پا) این مفهوم را می‌رساند که وی پدرانه از آن مراقبت می‌کند. - . مفردات فی غریب القرآن: ۵_۴ -

**[ترجمه]

باب ۲۷ أنه صلوات الله علیه حبل الله و العروه الوثقی و أنه متمسک بها

الأخبار

«۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ ابْنِ یَزِیدَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ علیه السّلام عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَی- وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعاً(۶) قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِینُ (۷).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابن یزید گوید: از موسی بن جعفر علیهما السّلام پرسیدم مصداق آیه: «وَ اعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعًا»، - . آل عمران/ ۱۰۳ - {و همگی به ریسمان خدا چنگ زنید.} کیست؟ فرمود: علی بن ابی طالب علیه السّلام ریسمان محکم خداست. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ یُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِنَا رَفَعُوهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی إِلَّا

بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَ حَبْلٍ مِنَ النَّاسِ (۸) قَالَ الْحَبْلُ مِنَ اللَّهِ کِتَابُ اللَّهِ وَ الْحَبْلُ مِنَ النَّاسِ هُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۹).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السّلام درباره مفهوم آیه: «إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ وَ حَبْلٍ مِّنَ النَّاس»، -. آل عمران/ ۱۱۲ - {مگر

آنکه به پناه امان خدا و زینهار مردم روند} فرمود: «حبل من الله» قرآن است و «حبل من الناس» علی بن ابی طالب علیه السّلام!
-. تفسیر عیاشی، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۳»

کنز، [کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره] رَوَی الْمُفِیدُ رَحِمَهُ اللَّهُ فِی کِتَابِ الْغَیْبَهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السّلام: کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ذَاتَ یَوْمٍ جَالِساً فِی الْمَسْجِدِ وَ أَصْحَابُهُ حَوْلَهُ فَقَالَ لَهُمْ یَطْلُعُ عَلَیْکُمْ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّهِ یَسْأَلُ عَمَّا یَعْنِیهِ (۱۰) قَالَ

ص: ۱۵

۱- الزخرف: ۲۲ و ۲۳.

۲- الأحزاب: ۶۷.

۳- لقمان: ۱۴.

۴- الصحیح کما فی المصدر« و فلان یأبو بهمه» و البهم أولاد البقر و المعز و الضأن. و الواحد: البهمه- بسکون الهاء و فتحها-

۵- المفردات فی غریب القرآن. ۴- ۵. و لا یوجد ما نقله عنه الا فی هامش(ک) فقط.

۶- آل عمران: ۱۰۳.

۷- تفسیر العیّاشیّ مخطوط.

۸- آل عمران: ۱۱۲.

۹- تفسیر العیّاشیّ مخطوط.

۱۰- أی عما یهمه و یهتم به.

فَطَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَبِيهٌ بِرِجَالِ مِصْرَ فَتَقَدَّمَ وَ سَلَّمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ جَلَسَ وَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي سَمِعْتُ اللَّهَ يَقُولُ: وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً وَ لا تَفَرَّقُوا فَمَا هَذَا الْحَبْلُ الَّذِي أَمَرَنَا اللَّهُ تَعَالَى بِالاعْتِصَامِ بِهِ وَ أَنْ لَا نَتَفَرَّقَ عَنْهُ قَالَ فَأَطْرَقَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله سَاعَةً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ أَشَارَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام وَ قَالَ هَذَا حَبْلُ اللَّهِ الَّذِي مَنْ تَمَسَّكَ بِهِ عُصِمَ فِي دُنْيَاهُ وَ لَمْ يَضِلَّ فِي آخِرَتِهِ قَالَ فَوَثَبَ الرَّجُلُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام وَ احْتَضَنَهُ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِهِ وَ هُوَ يَقُولُ اعْتَصَمْتُ بِحَبْلِ اللَّهِ وَ حَبْلِ رَسُولِهِ ثُمَّ قَالَ فَوَلَّى وَ خَرَجَ فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ النَّاسِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلْحَقُهُ وَ أَسْأَلُهُ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِذاً تَجِدُهُ مَرْفِقاً قَالَ فَلَحِقَهُ الرَّجُلُ وَ هُوَ عُمَرُ وَ سَأَلَهُ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لَهُ فَقَالَ هَلْ فَهِمْتَ مَا قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ وَ مَا قُلْتُ لَهُ قَالَ الرَّجُلُ نَعَمْ فَقَالَ لَهُ إِنْ كُنْتَ مُتَمَسِّكاً بِذَلِكَ الْحَبْلِ فَغَفَرَ اللَّهُ لَكَ وَ إِلَّا فَلَا غَفَرَ اللَّهُ لَكَ وَ تَرَكَهُ (۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد، تأويل الآيات الظاهره: على بن حسين عليهما السّلام فرمود: روزى رسول خدا صلى الله عليه و آله در مسجد نشسته بود و صحابه نيز حضور داشتند. پيامبر به آنان فرمود: مردى از بهشتيان بر شما وارد مى‌شود و سؤالى مى كند كه برايش اهميّت بسيار دارد. گفت: مردى ص: ۱۵

بر ما نمايان شد كه بيشتر به مردم مصر شباهت داشت. وى جلو آمده و به رسول خدا صلى الله عليه و آله

سلام داد و نشست و گفت: يا رسول الله، شنيده‌ام كه خداوند مى‌فرمايد: «وَاعتَصموا بِحبل الله جميعاً و لا تَفَرّقُوا»، اين ريسمانى كه خداوند به ما دستور داده به آن چنگ زنيم و از او دور نشويم چيست؟ پس رسول خدا صلى الله عليه و آله مدتى سر به زير افكنده و سپس سر برداشته و با دست به على بن ابى طالب عليه السّلام اشاره نموده و فرمود: اين همان ريسمان الهى است كه هر كس به او چنگ زند، در دنيا از ارتكاب گناه احتراز مى‌جويد و در آخرت از جمله گمراهان نخواهد بود. پس آن مرد از پشت سر على عليه السّلام را در آغوش كشيده و مى گفت: من به ريسمان خدا و رسولش چنگ زده‌ام. سپس برخاست و از آنجا رفت. پس مردى از حاضران برخاست و عرض كرد: يا رسول الله، آيا به دنبالش بروم و از او بخواهم برايم استغفار كند؟ رسول خدا صلى الله عليه و آله

فرمود: اگر نسبت به تو ارفاق كند! پس آن مرد ــ كه عمر بود ــ در پى وى افتاد و از او خواست برايش استغفار كند. گفت: آيا فهميدى رسول خدا به من چه گفت و من به او چه گفتم؟ گفت: بلى! پس به وى گفت: اگر متمسّك به آن ريسمان هستى، خدايت بيامرزد و اگر نيستى، خدايت نيامرزد! و رفت. -. كنز جامع الفوائد، نسخه خطى -

**[ترجمه]

«۴»

نى، [الغيبه] للنعمانى مُحَمَّدُ بْنُ هَمَّامٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَسَنِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الْخَيْبَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ التَّيْمِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]الغيبه نعمانى: با سند خود از محمد بن حسين از پدرش از جدّش همين روايت را نقل كرده است. -. الغيبة : ۱۶ -

**[ترجمه]

بیان

أرفقه رفق به و نفعه.

**[ترجمه]«أرفقه»: با او مهربان شد و سودش رساند.

**[ترجمه]

«۵»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] الْبَاقِرُ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ ضُرِبَتْ عَلَیْهِمُ الذِّلَّهُ أَیْنَ ما ثُقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ (۳) کِتَابٍ مِنَ اللَّهِ وَ حَبْلٍ مِنَ النَّاسِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام.

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ الْعَنْبَرِیُّ بِإِسْنَادِهِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ سَأَلَهُ أَعْرَابِیٌّ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَی- وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَدَهُ فَوَضَعَهَا عَلَی کَتِفِ عَلِیٍّ فَقَالَ یَا أَعْرَابِیُّ هَذَا حَبْلُ اللَّهِ فَاعْتَصِمْ بِهِ فَدَارَ الْأَعْرَابِیُّ مِنْ خَلْفِ عَلِیٍّ وَ الْتَزَمَهُ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی أُشْهِدُکَ أَنِّی اعْتَصَمْتُ بِحَبْلِکَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَنْ سَرَّهُ أَنْ یَنْظُرَ إِلَی رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّهِ فَلْیَنْظُرْ إِلَی هَذَا.

وَ رَوَی نَحْواً مِنْ ذَلِکَ الْبَاقِرُ وَ الصَّادِقُ علیهما السلام

سُفْیَانُ بْنُ عُیَیْنَهَ عَنِ الزُّهْرِیِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ مَنْ یُسْلِمْ

۱- کنز جامع الفوائد مخطوط.

۲- الغیبه للنعمانیّ: ۱۶.

۳- آل عمران: ۱۱۲، و ما بعدها ذیلها.

وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَ هُوَ مُحْسِنٌ (۱) قَالَ نَزَلَ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام کَانَ أَوَّلَ مَنْ أَخْلَصَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَ هُوَ مُحْسِنٌ أَیْ مُؤْمِنٌ مُطِیعٌ- فَقَدِ اسْتَمْسَکَ بِالْعُرْوَهِ الْوُثْقی قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ إِلَی اللَّهِ عاقِبَهُ الْأُمُورِ وَ اللَّهِ مَا قُتِلَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ إِلَّا عَلَیْهَا.

وَ رُوِیَ: فَقَدِ اسْتَمْسَکَ بِالْعُرْوَهِ الْوُثْقی یَعْنِی وَلَایَهَ عَلِیٍّ علیه السّلام.

الرِّضَا علیه السّلام قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَتَمَسَّکَ بِالْعُرْوَهِ الْوُثْقی فَلْیَتَمَسَّکْ بِحُبِّ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امام باقر علیه السّلام در باب مصداق آیه: «ضُرِبَتْ عَلَیهِمُ الذِّلَّهُ أَینَ مَا ثُقِفُواْ إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ وَ حَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ»، - . آل عمران / ۱۱۲ - {هر

کجا یافته شوند، به خواری دچار شده اند مگر آنکه به پناه امان خدا و زینهار مردم [روند]} می‌فرماید: «حَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ» کتاب از جانب خداست و «حَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ» علی بن ابی طالب است.

مردی عرب و بادیه نشین از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره مصداق آیه «وَاعتَصموا بِحبل الله» پرسید؛ پیامبر صلی الله علیه و آله دست خود را بر شانه علی علیه السلام نهاد و فرمود: ای عرب بادیه نشین! این همان حبل خداست، پس به او چنگ بزن. پس آن مرد عرب به پشت سر امام علی علیه السّلام رفته و او را در آغوش گرفته گفت: خداوندا، تو را گواه می گیرم که به ریسمان تو چنگ زدم. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: اگر کسی دوست دارد مردی بهشتی را ببیند، به این مرد نگاه کند. از امام باقر و صادق علیهما السّلام نیز روایتی شبیه به این مضمون نقل شده است.

انس بن مالک درباره مصداق آیه: «وَ مَن یُسْلِمْ

ص: ۱۶

وَجْهَهُ إِلیَ اللَّهِ وَ هُوَ محْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَکَ بِالْعُرْوَهِ الْوُثْقَی»، - . لقمان/ ۲۲ - {و هر کس خود را ــ در حالی که نیکوکار باشد ــ تسلیم خدا کند، قطعاً در ریسمان استوارتری چنگ در زده.} گوید: این آیه در حق علی علیه السّلام نازل شده است؛ زیرا او نخستین کسی است که نیکوکارانه خود را تسلیم خدا کرد و به ریسمان استوار او چنگ زد. به خدا سوگند، علی علیه السّلام جز بر سر قول «لا إله ألّا الله» و «إلی الله عاقبهٔ الأُمور» کشته نشد. و روایت شده است که «عروهٔ الوثقی» ولایت علی علیه السّلام است.

امام رضا علیه السّلام می‌فرماید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هرکس دوست داشته باشد به «عروهٔ الوثقی» چنگ زند، به حُبّ علی علیه السّلام چنگ بزند. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۵۶۲ ــ ۵۶۱ -

**[ترجمه]

نی، [الغیبه] للنعمانی: بِإِسْنَادِهِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: وَفَدَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَهْلُ الْیَمَنِ فَقَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ وَصِیُّکَ قَالَ هُوَ الَّذِی أَمَرَکُمْ بِالاعْتِصَامِ بِهِ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَ وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا فَقَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ بَیِّنْ لَنَا مَا هَذَا الْحَبْلُ فَقَالَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَ حَبْلٍ مِنَ النَّاسِ فَالْحَبْلُ مِنَ اللَّهِ کِتَابُهُ وَ الْحَبْلُ مِنَ النَّاسِ وَصِیِّی فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ وَصِیُّکَ فَقَالَ هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ اللَّهُ فِیهِ- أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ یا حَسْرَتی عَلی ما فَرَّطْتُ فِی جَنْبِ اللَّهِ (۳) فَقَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا جَنْبُ اللَّهِ هَذَا فَقَالَ هُوَ الَّذِی یَقُولُ اللَّهُ فِیهِ یَعَضُّ الظَّالِمُ عَلی یَدَیْهِ یَقُولُ یا لَیْتَنِی اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِیلًا(۴) فَوَصِیِّی السَّبِیلُ (۵) إِلَیَّ مِنْ بَعْدِی فَقَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ بِالَّذِی بَعَثَکَ (۶) أَرِنَاهُ فَقَدِ اشْتَقْنَا إِلَیْهِ فَقَالَ هُوَ الَّذِی جَعَلَهُ اللَّهُ آیَهً لِلْمُتَوَسِّمِینَ -(۷) فَإِنْ نَظَرْتُمْ إِلَیْهِ نَظَرَ مَنْ کانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَی السَّمْعَ وَ هُوَ شَهِیدٌ عَرَفْتُمْ أَنَّهُ وَصِیِّی کَمَا عَرَفْتُمْ أَنِّی نَبِیُّکُمْ فَتَخَلَّلُوا الصُّفُوفَ وَ تَصَفَّحُوا الْوُجُوهَ (۸) فَمَنْ هَوَتْ إِلَیْهِ قُلُوبُکُمْ فَإِنَّهُ هُوَ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَ (۹) یَقُولُ: فَاجْعَلْ

۱- لقمان: ۲۲، و ما بعدها ذیلها.

۲- مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۶۱ و ۵۶۲.

۳- الزمر: ۵۶.

۴- الفرقان: ۲۷. و صدرها: و یوم یعض. اه.

۵- فی المصدر: هو وصیی و السبیل اه.

۶- فی المصدر: بالذی بعثک بالحق.

۷- فی المصدر: للمؤمنین المتوسمین.

۸- تخلل القوم: دخل بینهم. و تصفحهم: تأمل وجوههم لیتعرف أمرهم.

۹- فی المصدر: یقول فی کتابه.

أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِی إِلَیْهِمْ (۱) إِلَیْهِ وَ إِلَی ذُرِّیَّتِهِ فَقَامُوا جَمِیعاً وَ تَخَلَّلُوا الصُّفُوفَ وَ أَخَذُوا بِیَدِ عَلِیٍّ علیه السّلام وَ الْحَدِیثُ طَوِیلٌ اخْتَصَرْنَاهُ وَ سَیَأْتِی بِطُولِهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَی (۲).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: جابر گوید: مردمانی از یمن به حضور رسول خدا صلی الله علیه و آله رسیده و گفتند: یا رسول الله، وصیّ تو کیست؟ فرمود: او همان کسی است که خداوند دستور داده به وی چنگ زنید و فرمود: «وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا». عرض کردند: برای ما روشن کنید که این ریسمان چیست؟ فرمود: آن ریسمان کلام خداست، آنجا که می‌فرماید: «إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ وَ حَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ». «حَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ» قرآن است و«حَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ» وصیّ بعد از من است. گفتند: یا رسول الله وصیّ تو کیست؟ فرمود: او همان کسی است که خداوند درباره‌اش گفته است: «أَن تَقُولَ نَفْسٌ یَاحَسْرَتَی عَلَیَ مَا فَرَّطتُ فِی جَنبِ الله»، - . زمر/ ۵۶ - {تاآنکه [مبادا] کسی بگوید: «دریغا بر آنچه در حضور خدا کوتاهی ورزیدم.}گفتند: یا رسول الله ، «جنب الله» چیست؟ فرمود: او کسی است که خداوند درباره‌اش می‌فرماید: «یَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَیَ یَدَیْهِ یَقُولُ یَلَیْتَنِی اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِیلًا»، - . فرقان/ ۲۷ - {ستمکار

دستهای خود را می گَزد [و] می گوید: «ای کاش با پیامبر راهی برمی گرفتم.»}وصیّ من همان «سَبیل» است که به سوی من ختم می‌شود. گفتند: یا رسول الله، تو را به آنکه به حق مبعوثتان فرمود، او را به ما نشان دهید که مشتاق دیدنش گشتیم. فرمود: او همان کسی است که خداوند وی را آیتی برای جویندگان قرار داد، اگر با نگاه کسی که قلب بینا دارد و شاهدانه گوش فرا می‌دهد، در پی او باشید، در خواهید یافت که او وصیّ من است همان‌طور که دریافتید، من پیامبر شما هستم. پس به میان صف جمعیت مردم بروید و به سیمای آن‌ها خیره شوید، و ببینید قلبتان به چه کس مایل است، وصیّ من اوست! زیرا خداوند عزّوجل می‌فرماید: «فَاجْعَلْ

أَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تهْوِی إِلَیهِم »، {پس دلهای برخی از مردم را به سوی آنان گرایش ده.} یعنی متمایل به او و ذرّیه او می‌شوند. پس حاضران جملگی در میان جمع به جستجو پرداخته و دست علی علیه السّلام را گرفتند، و این حدیث طولانی است که آن را مختصر کردیم و تفصیل آن إن شاء الله تعالی به زودی آورده خواهد شد. - . الغیبه للنعمانی: ۱۵ _۱۶ -

**[ترجمه]

«۷»

کشف، [کشف الغمه] مِمَّا أَخْرَجَهُ الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ الْحَنْبَلِیُّ: قَوْلُهُ تَعَالَی وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعاً قَالَ الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ حَبْلُ اللَّهِ عَلِیٌّ وَ أَهْلُ بَیْتِهِ علیهم السلام (۳).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: از جمله روایاتی که عزّ محدّث حنبلی استخراج کرده، آن است که گوید: منظور از«حبل الله» در آیه: «وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعًا» علی و اهل بیت او علیهم السلام هستند. - . کشف الغمّهٔ : ۹۲ -

**[ترجمه]

«۸»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْحُسَیْنُ بْنُ سَعِیدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبَانٍ عَنْ سَلَّامِ بْنِ أَبِی عُرْوَةَ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی ضُرِبَتْ عَلَیْهِمُ الذِّلَّةُ أَیْنَ ما ثُقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَ حَبْلٍ مِنَ النَّاسِ قَالَ مَا یَقُولُ النَّاسُ فِیهَا قَالَ قُلْتُ یَقُولُونَ حَبْلٌ مِنَ اللَّهِ کِتَابُهُ وَ حَبْلٌ مِنَ النَّاسِ عَهْدُهُ الَّذِی عَهِدَ إِلَیْهِمْ قَالَ کَذَبُوا قَالَ قُلْتُ مَا تَقُولُ فِیهَا قَالَ فَقَالَ حَبْلٌ مِنَ اللَّهِ کِتَابُهُ وَ حَبْلٌ مِنَ النَّاسِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۴).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: أبان بن تغلب گوید: از امام باقر علیه السّلام پرسیدم: مفهوم آیه: «ضُرِبَت عَلَیهِمُ الذِّلَّهُ أَیْنَ مَا ثُقِفُواْ إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ وَ حَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ» چیست؟ فرمود: مردم (اهل تسنن) در این باره چه می گویند؟ عرض کردم: می گویند «حَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ» قرآن است و«حَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ» عهد و پیمانی است که خدا از انسان گرفته است. فرمود: دروغ گفتند! عرض کردم: شما در این مورد چه می فرمایید؟ فرمود: «حَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ » قرآن است و«حَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ» علی بن ابی طالب علیه السّلام است. - . تفسیر فرات: ۱۴ -

**[ترجمه]

«۹»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِی حَفْصٍ الْأَعْشَی عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السّلام قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ فِی هَیْئَهِ أَعْرَابِیٍّ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی مَا مَعْنَی- وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا فَقَالَ لَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله أَنَا نَبِیُّ اللَّهِ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ حَبْلُهُ فَخَرَجَ الْأَعْرَابِیُّ وَ هُوَ یَقُولُ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ اعْتَصَمْتُ بِحَبْلِهِ (۵).

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ (۶).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام از پدرش از جدّ بزرگوارش روایت کرده است که فرمود: مردی عرب به شکل بادیه‌نشینان نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد و عرض کرد: یا رسول الله، پدر و مادرم قربانت گردند، معنی: «وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا» چیست؟ فرمود: من پیامبر خدا هستم و علی بن ابی طالب ریسمان اوست. پس آن مرد اعرابی از مجلس خارج شد در حالی که می گفت: به خدا و رسول او ایمان آوردم و به ریسمانش چنگ زدم. - . تفسیر فرات: ۱۴ -

تفسیر فرات بن ابراهیم: محمد بن حسن بن ابراهیم با سند خود از ابن عباس نظیر این روایت را نقل کرده است. - . تفسیر فرات: ۱۴ -

**[ترجمه]

«۱۰»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْعَبَّاسِ الْبَجَلِیِّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السّلام: وَلَایَهُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ الْحَبْلُ الَّذِی قَالَ اللَّهُ تَعَالَی- وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا فَمَنْ تَمَسَّکَ بِهِ کَانَ مُؤْمِناً وَ مَنْ تَرَکَهُ خَرَجَ مِنَ الْإِیمَانِ (۷).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام فرمود: ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام همان ریسمانی است که خداوند در آیه: «وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا» آن را بیان کرده است. پس هرکس به این ریسمان چنگ زند، مؤمن است و آنکه رهایش سازد، از دایره ایمان خارج شده است. - . تفسیر فرات: ۱۴ -

**[ترجمه]

«۱۱»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرٌ الْفَزَارِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام قَالَ: بَیْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله جَالِسٌ

۱- إبراهیم: ۳۷.

۲- الغیبه للنعمانیّ: ۱۵ و ۱۶. و لا یوجد الروایه الا فی هامش(ک).

۳- کشف الغمّه: ۹۲.

۴- تفسیر فرات: ۱۴.

۵- تفسیر فرات: ۱۴.

۶- تفسیر فرات: ۱۴.

۷- تفسیر فرات: ۱۴.

فِی جَمَاعَهٍ مِنْ أَصْحَابِهِ إِذْ وَرَدَ عَلَیْهِ أَعْرَابِیٌّ فَبَرَکَ (۱) بَیْنَ یَدَیْهِ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّی سَمِعْتُ اللَّهَ یَقُولُ فِی کِتَابِهِ: وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا فَهَذَا الْحَبْلُ الَّذِی أَمَرَنَا بِالاعْتِصَامِ بِهِ مَا هُوَ قَالَ فَضَرَبَ النَّبِیُّ یَدَهُ عَلَی کَتِفِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام فَقَالَ وَلَایَهُ هَذَا قَالَ فَقَامَ الْأَعْرَابِیُّ وَ ضَبَطَ بِکَفَّیْهِ إِصْبَعَیْهِ جَمِیعاً ثُمَّ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ وَ أَعْتَصِمُ بِحَبْلِهِ قَالَ وَ شَدَّ أَصَابِعَهُ (۲).

أَقُولُ رَوَی ابْنُ بِطْرِیقٍ فِی الْمُسْتَدْرَکِ عَنْ أَبِی نُعَیْمٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی حَفْصٍ الصَّائِغِ قَالَ: سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام یَقُولُ فِی قَوْلِهِ: وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعاً قَالَ نَحْنُ حَبْلُ اللَّهِ.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله در میان صحابه خود نشسته

ص: ۱۸

بود که مردی از اعراب بادیه نشین وارد مجلس شد و در حضور پیامبر صلی الله علیه و آله نشسته و عرض کرد: یا رسول الله، شنیده‌ام که خداوند متعال در قرآن فرموده است: «وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا»، این ریسمانی که دستور یافته‌ایم به آن چنگ زنیم چیست؟ پیامبر صلی الله علیه و آله دست بر شانه علی بن ابی طالب علیه السّلام گذاشته و فرمود: «ولایتِ» این آقاست. پس آن اعرابی با دو دست خود انگشتان دو دست علی علیه السّلام را محکم گرفته و گفت: «أشهَدُ أن لا إله إلّا الله و أشهدُ أنَّ محمّداً رسولُ الله و أعتَصِمُ بِحبلِهِ (و به ریسمان او چنگ می‌زنم)» این را گفت: و انگشتان خود را بست. - . تفسیر فرات : ۱۵ -

مؤلف: ابن بطریق در المستدرک از ابو نعیم با سند خود از ابوحفص صائغ نقل می‌کند که گفت: از امام صادق علیه السّلام شنیدم که درباره آیه: «وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعًا» فرمود: «حَبلِ الله» ما هستیم. - . العمدة: ۱۵۰ -

**[ترجمه]

«۱۲»

مد، [العمده] بِإِسْنَادِهِ عَنِ الثَّعْلَبِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ حَسَنِ بْنِ حُسَیْنٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ عَلِیٍّ الرَّبَعِیِّ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام قَالَ: نَحْنُ حَبْلُ اللَّهِ الَّذِی قَالَ اللَّهُ تَعَالَی وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا(۳).

**[ترجمه]العمدة: امام صادق علیه السّلام فرمود: آن «حَبلِ الله»ی که خداوند می‌فرماید: «وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا» ما هستیم.

**[ترجمه]

بیان

(۴) أقول: و رأيت فی أصل تفسيره أيضا.

**[ترجمه]در تفسير او نيز اين روايت را ديده‌ام.

**[ترجمه]

«۱۳»

الْخَصَائِصُ لِلسَّيِّدِ الرَّضِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عِيسَى الضَّرِيرِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْأَوَّلِ عَنْ أَبِيهِ عليهما السلام قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله فِی مَرَضِهِ الَّذِی مَاتَ فِيهِ فَقَالَ يَا مَعَاشِرَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ وَ مَنْ حَضَرَ فِی يَوْمِی هَذَا وَ سَاعَتِی هَذِهِ مِنَ الْإِنْسِ وَ الْجِنِّ لِيُبَلِّغْ شَاهِدُكُمْ غَائِبَكُمْ أَلَا إِنِّی خَلَّفْتُ فِيكُمْ كِتَابَ اللَّهِ فِيهِ النُّورُ وَ الْهُدَی وَ الْبَيَانُ لِمَا فَرَضَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی مِنْ شَيْ ءٍ حُجَّهُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَ حُجَّتِی وَ حُجَّهُ وَلِيِّی وَ خَلَّفْتُ فِيكُمُ الْعِلْمَ الْأَكْبَرَ عِلْمَ الدِّينِ وَ نُورَ الْهُدَی وَ ضِيَاءَهُ وَ هُوَ

ص: ۱۹

۱- أی قام.

۲- تفسير فرات: ۱۵. و فيه: و أعتصم بحبل اللّه.

۳- العمده: ۱۵۰.

۴- من هنا الی البيان الآتی يوجد فی هامش(ك) فقط.

عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام وَ هُوَ حَبْلُ اللَّهِ- وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً وَ لا تَفَرَّقُوا إِلَى قَوْلِهِ تَعَالَى لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ إِلَى آخِرِ الْخُطْبَهِ بِطُولِهَا.

**[ترجمه]الخصائص: امام موسی بن جعفر علیهما السّلام از پدرش روایت کرده که فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله در همان بیماری که بدان از دنیا رفت، در خطبه‌ای فرمود: ای گروه مهاجرین و انصار و هر که در این روز و در این ساعت از انس و جن صدای مرا می‌شنود؛ حاضران شما غایبان را آگاه سازند که من در میان شما کتاب خدا را به جا گذاشتم که در برگیرنده نور است و هدایت و احکامی که خداوند فرض نموده تا حجّت خدا و حجّت من و حجّت ولیّ من بر شما باشد. و عِلم اکبر را که همان علم دین و نور هدایت و درخشش اوست در میان شما به جا گذاشتم و او علی بن ابی طالب علیه السّلام است، همان ریسمان خداوندی که فرمود: «وَ اعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُواْ وَ اذْكُرُواْ نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَ كُنتُمْ عَلىَ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَأَنقَذَكُم مِّنهَْا كَذَالِكَ يُبَينِ ُّ اللَّهُ لَكُمْ ءَايَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تهَْتَدُونَ»، - . آل عمران/ ۱۰۳ - {و

همگی به ریسمان خدا چنگ زنید، و پراکنده نشوید و نعمت خدا را بر خود یاد کنید: آن گاه که دشمنان [یکدیگر] بودید، پس میان دلهای شما الفت انداخت، تا به لطف او برادران هم شدید و بر کنار پرتگاه آتش بودید که شما را از آن رهانید. این گونه، خداوند نشانه های خود را برای شما روشن می کند، باشد که شما راه یابید... تا پایان خطبه‌ای طولانی}

**[ترجمه]

«۱۴»

فس، [تفسیر القمی] فِي رِوَايَهِ أَبِي الْجَارُودِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِي قَوْلِهِ وَ لا تَفَرَّقُوا قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلِمَ أَنَّهُمْ سَيَتَفَرَّقُونَ (۱) بَعْدَ نَبِيِّهِمْ وَ يَخْتَلِفُونَ فَنَهَاهُمْ عَنِ التَّفَرُّقِ كَمَا نَهَى مَنْ كَانَ قَبْلَهُمْ فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْتَمِعُوا عَلَى وَلَايَهِ آلِ مُحَمَّدٍ علیهم السّلام وَ لَا يَتَفَرَّقُوا(۲).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام در معنای آیه: «لَا تَفَرَّقُواْ» فرمود: خداوند متعال می‌دانست که آنان پس از پیامبرشان دچار تفرقه و اختلاف خواهند شد، از این رو آنان را چون پیشینیان از تفرقه و اختلاف نهی فرمود و به ایشان فرمان داد تا بر ولایت آل محمّد گرد آیند و پراکنده نشوند. - . تفسیر قمی: ۹۸ -

**[ترجمه]

«۱۵»

مَنَاقِبُ الْخُوَارَزْمِيِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي لَيْلَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِيٍّ علیه السّلام أَنْتَ الْعُرْوَهُ الْوُثْقَى (۳).

**[ترجمه]مناقب خوارزمی: رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: «عُروَهُ الوُثقی» تو هستی! - . مناقب

خوارزمی: ۳۶ -

**[ترجمه]

«۱۶»

مَنَاقِبُ ابْنِ شَاذَانَ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سَتَكُونُ بَعْدِی فِتْنَهٌ مُظْلِمَهٌ النَّاجِی مِنْهَا مَنْ تَمَسَّکَ بِالْعُرْوَهِ الْوُثْقَی فَقِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا الْعُرْوَهُ الْوُثْقَی قَالَ وَلَایَهُ سَیِّدِ الْوَصِیِّینَ قِیلَ وَ مَنْ سَیِّدُ الْوَصِیِّینَ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ قِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ مَوْلَی الْمُسْلِمِینَ وَ إِمَامُهُمْ بَعْدِی قِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ مَوْلَی الْمُسْلِمِینَ وَ إِمَامُهُمْ بَعْدَکَ قَالَ أَخِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ.

**[ترجمه]مناقب ابن شاذان: امام رضا از پدرانش علیهم صلوات الله اجمعین روایت کرده است که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پس از من فتنه‌ای تاریک واقع خواهد شد و کسی از آن نجات می‌یابد که به «عروهٔ الوثقی» چنگ زند. گفته شد: عروهٔ الوثقی چیست؟ فرمود: ولایت سید اوصیاست. گفته شد، سید اوصیا کیست؟ فرمود: امیرالمؤمنین! عرض شد: یا رسول الله، امیرالمؤمنین کیست؟ فرمود: او مولی و امام مسلمانان بعد از من است. عرض شد: یا رسول الله، مولای مسلمانان و امام آن‌ها بعد از شما چه کسی است؟ فرمود: برادرم علی بن ابی طالب.

**[ترجمه]

بیان

اعلم أن الحبل یطلق علی کل ما یتوسل به إلی البغیه(۴) و منه الحبل للأمان لأنه سبب النجاه فشبه الکتاب و العتره بالحبل الذی یتمسک به حتی یوصل إلی رضا الله و قربه و ثوابه و حبه قال الجزری فی صفه القرآن کتاب الله حبل ممدود من السماء إلی الأرض أی نور ممدود یعنی نور هداه و العرب یشبه النور الممتد بالحبل و الخیط و فی حدیث آخر و هو حبل الله المتین أی نور هداه و قیل عهده و أمانه الذی یؤمن من العذاب و الحبل العهد و المیثاق (۵).

و قال الطبرسی رحمه الله فی قوله تعالی وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعاً أی تمسکوا به و قیل امتنعوا به من غیره و قیل فی معنی حبل الله أقوال أحدها أنه القرآن

۱- فی المصدر: سیفترقون.

۲- تفسیر القمّیّ: ۹۸.

۳- مناقب الخوارزمی: ۳۶. و فیه بعد ذلک: التی لا انفصام لها.

۴- البغیه: ما یرغب فیه و یطلب.

۵- النهايه ۱: ۱۹۷.

و ثانيها أنه دين الله و الإسلام (۱)

وَ ثَالِثُهَا مَا رَوَاهُ أَبَانُ بْنُ تَغْلِبَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام قَالَ: نَحْنُ حَبْلُ اللَّهِ الَّذِی قَالَ وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعاً.

و الأولی حمله علی الجمیع

وَ یُؤَیِّدُهُ (۲) مَا رَوَاهُ أَبُو سَعِیدٍ الْخُدْرِیُّ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: أَیُّهَا النَّاسُ إِنِّی قَدْ تَرَکْتُ فِیکُمْ حَبْلَیْنِ إِنِ اتَّخَذْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِی أَحَدُهُمَا أَکْبَرُ مِنَ الْآخَرِ- کِتَابُ اللَّهِ حَبْلٌ مَمْدُودٌ مِنَ السَّمَاءِ إِلَی الْأَرْضِ وَ عِتْرَتِی أَهْلُ بَیْتِی أَلَا وَ إِنَّهُمَا لَنْ یَفْتَرِقَا حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ.

انتهی (۳).

أقول و فسر الأکثر الحبل فی الآیه الأخری (۴) بالعهد و الأیمان.

**[ترجمه]بدان که حَبل (ریسمان) به هر چیزی گفته می‌شود که انسان برای رسیدن به هدف به آن چنگ می‌زند و از این مورد «حبل الأمان» است و بدان سبب این نام را به خود اختصاص داده که تمسک به آن موجب نجات است. خداوند متعال قرآن و عترت را به ریسمانی تشبیه کرده که برای رسیدن به رضای خدا و قُرب و ثواب او، به آن چنگ زده می‌شود. جزری در توصیف قرآن گوید: کتاب خدا و ریسمانی است که از آسمان به زمین امتداد یافته یعنی نور هدایت او؛ و عرب «نور ممتد» را به ریسمان و نخ تشبیه می‌کند. در حدیثی دیگر آمده است که او حبل الله المتین یعنی نور هدایت است؛ و گفته شده «حبل الله» به معنی پیمان و أمان نامه اوست که انسان را از عذاب در أمان می‌دارد. «حبل» به معنی عهد و میثاق نیز به کار رفته است .

طبرسی رحمهٔ الله علیه گوید: «وَ اعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعًا» یعنی به وی چنگ زنید و تمسّک جویید. نیز گفته شده که به معنای پناه بردن به او از گزند دیگری است. در معنای «حبل الله» سخن بسیار است: یکی اینکه به معنی«قرآن» است.

ص: ۲۰

دیگر اینکه «دین خدا و اسلام» است، معنای دیگر را ابان بن تغلب از امام صادق علیه السّلام روایت کرده که آن حضرت فرمود: «حبل الله»ی که در آیه : «وَ اعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعًا» آمده، ما هستیم؛ اما بهتر است همه این معانی را درست بدانیم زیرا ابوسعید خدری از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت کرده که فرمود: ای مردم، من دو ریسمان در میان شما بر جای گذاشتم که اگر به آن‌ها تمسّک جویید پس از من هرگز گمراه نمی‌شوید، یکی از دیگری بزرگ‌تر است و آن کتاب خداست که از آسمان تا زمین امتداد دارد و دیگری عترت و أهل بیت من است؛ بدانید که این دو از هم جدا نمی‌شوند تا اینکه بر سر حوض کوثر نزد من آیند. پایان! – . مجمع البیان ۲: ۴۸۲ –

مؤلف: اکثر مفسّران واژه «حبل» را در آیه دیگر۲ به معنی عهدها و سوگندها دانسته‌اند. – . آیه «إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ وَ حَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ»، (آل عمران/۱۱۲) –

**[ترجمه]

باب ۲۸ بعض ما نزل فی جهاده علیه السّلام زائدا علی ما سیأتی فی باب شجاعته علیه السلام

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنِ الْأَصْفَهَانِیِّ عَنِ الْمِنْقَرِیِّ عَنْ یَحْیَی بْنِ سَعِیدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِکَ (۵) یَا مُحَمَّدُ مِنْ مَکَّهَ إِلَی الْمَدِینَهِ- فَإِنَّا رَادُّوکَ إِلَیْهَا وَ مُنْتَقِمُونَ مِنْهُمْ بِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ (۶).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام فرمود: آیه: «فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِکَ فَإِنَّا مِنهُم مُّنتَقِمُون »، - . زخرف/ ۴۱ - {پس

اگر ما تو را [از دنیا] ببریم، قطعاً از آنان انتقام می کشیم .} از نظر معنا بدین مضمون است: - . تفسیر القمی : ۶۱۰ - ای

محمد، اگر ما تو را از مکه به مدینه ببریم، ما خود تو را در حالی به آن باز می گردانیم که به دست علی بن ابی طالب انتقام بگیریم.)

**[ترجمه]

«۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْبَرْقِیِّ عَمَّنْ رَوَاهُ رَفَعَهُ إِلَی أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: لِیُنْذِرَ بَأْساً شَدِیداً مِنْ لَدُنْهُ (۷) قَالَ الْبَأْسُ الشَّدِیدُ عَلِیٌّ علیه السّلام وَ هُوَ لَدُنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَاتَلَ مَعَهُ عَدُوَّهُ فَذَلِکَ قَوْلُهُ لِیُنْذِرَ بَأْساً شَدِیداً مِنْ لَدُنْهُ (۸).

۱- فی المصدر: دین اللّه الإسلام.

۲- فی المصدر: و الذی یؤیده.

۳- مجمع البیان ۲: ۴۸۲.

۴- و هی « إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَ حَبْلٍ مِنَ النَّاسِ» آل عمران: ۱۱۲.

۵- الزخرف: ۴۱. و ما بعدها ذیلها.

۶- تفسیر القمّیّ: ۶۱۰.

۷- الکهف: ۲.

٨- مخطوط.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السّلام درباره معنای: «لِّيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْه »، - . کهف/ ۲ - {تا

[گناهکاران را] از جانب خود به عذابی سخت بیم دهد.}می‌فرماید: «البأس الشدید» علی علیه السّلام است و او در کنار رسول خدا صلی الله علیه و آله با دشمنانش جنگید. این است معنای واقعی «لِّيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّن لَّدُنْه». - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی -

ص: ۲۱

**[ترجمه]

بیان

علی التفاسیر المشهوره الضمیر فی قوله مِنْ لَدُنْهُ راجع إلی الله تعالی و علی هذا التأویل راجع إلی قوله تعالی عَبْدِهِ (۱).

**[ترجمه]مرجع ضمیر در«لدنه» لفظ جلاله «الله» در آیه اول سوره است اما با این تأویل، مرجع این ضمیر«عبده» دانسته شده است .

**[ترجمه]

«۳»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ سُورَهِ الْحَجِّ فِی الْبُخَارِیِّ وَ مُسْلِمٍ (۲) مِنْ حَدِیثِ أَبِی ذَرٍّ: أَنَّهُ كَانَ يُقْسِمُ قَسَماً أَنَ هذانِ خَصْمانِ اخْتَصَمُوا فِی رَبِّهِمْ (۳) نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ وَ حَمْزَهَ وَ عُبَيْدَهَ بْنِ الْحَارِثِ الَّذِينَ بَارَزُوا الْمُشْرِكِينَ يَوْمَ بَدْرٍ- عُتْبَهُ وَ شَيْبَهُ ابْنَا رَبِيعَهَ وَ الْوَلِيدُ بْنُ عُتْبَهَ أَخْرَجَهُ الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ الْحَنْبَلِیُّ (۴).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: بخاری و مسلم - . صحیح بخاری ۳: ۴ . صحیح مسلم ۸ :۲۴۶ - با استناد به حدیثی از ابوذر روایت می‌کنند که ابوذر سوگند یاد می‌کرد که آیه: «هَاذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُواْ فِی رَبِّهِم »، - . حج/ ۱۹ - {این

دو [گروه،] دشمنان یکدیگرند که درباره پروردگارشان با هم ستیزه می کنند.} در شأن علی، حمزه و عبیده بن حارث که در روز بدر با مشرکان با عُتبه و شیبه پسران ربیعه و ولید بن عتبه جنگیدند، نازل شده است. این روایت را عزّ محدث حنبلی نیز استخراج کرده است.

**[ترجمه]

بیان

قال الطبرسی قیل نزلت فی سته نفر من المؤمنین و الکفار تبارزوا یوم بدر و هم حمزه بن عبد المطلب قتل عتبه بن ربیعه و علی

بن أبی طالب قتل الولید بن عتبه و عبیده بن الحارث بن عبد المطلب قتل شیبه بن ربیعه عن أبی ذر الغفاری و عطاء و کان أبو ذر یقسم بالله تعالی أنها نزلت فیهم و رواه البخاری فی الصحیح (۵).

**[ترجمه]طبرسی گوید: گفته شده این آیه در شأن شش نفر از مؤمنان و کافران نازل شده است. این شش تن که در روز بدر به مصاف هم رفتند عبارت بودند از: حمزهٔ بن عبدالمطّلب که عتبهٔ بن ربیعه را به قتل رساند، علی بن ابی طالب که ولید بن عُتبه را کشت و عبیدهٔ بن حارث بن عبدالمطّلب که شیبهٔ بن ربیعه را به هلاکت رساند. بخاری در صحیح خود با این تأکید که ابوذر سوگند یاد می‌کرد که این آیه درباره این‌ها نازل گردیده، این روایت را از ابوذر و عطاء نقل کرده است. - . مجمع البیان ۷: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۴»

مد، [العمده] مِنْ صَحِیحِ الْبُخَارِیِ (۶) عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ مِنْهَالٍ عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی مَخْلَدٍ عَنْ قَیْسِ بْنِ عَبَّادٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام قَالَ: أَنَا أَوَّلُ مَنْ یَجْثُو بَیْنَ یَدَیِ الرَّحْمَنِ لِلْخُصُومَهِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ قَالَ قَیْسٌ وَ فِیهِمْ نَزَلَتْ هذانِ خَصْمانِ اخْتَصَمُوا فِی رَبِّهِمْ قَالَ هُمُ الَّذِینَ بَارَزُوا یَوْمَ بَدْرٍ عَلِیٌّ وَ حَمْزَهُ وَ عُبَیْدَهُ وَ عُتْبَهُ وَ شَیْبَهُ ابْنَا رَبِیعَهَ وَ الْوَلِیدُ بْنُ عُتْبَهَ.

وَ عَنِ الثَّعْلَبِیِّ عَنْ قَیْسِ بْنِ عَبَّادٍ عَنْ أَبِی ذَرٍّ: مِثْلَ الْخَبَرِ السَّابِقِ (۷).

**[ترجمه]العمدهٔ: صحیح بخاری با سند خود از علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت می‌کند که فرمود: من اولین کسی هستم که در روز قیامت برای داد خواهی در محضر خدای رحمان حاضر خواهم شد. قیس گفت: آیه: «هذانِ خَصْمانِ اخْتَصَمُوا فی رَبِّهِم» درباره چه کسانی نازل شده است؟ فرمود: درباره کسانی که در روز بدر با حریف مبارزه کردند، یعنی: علی، حمزه و عبیدهٔ که با عتبه و شیبه پسران ربیعه و ولید بن عتبه نبرد کردند.

ثعلبی از قیس بن عباد از ابوذر شبیه روایت پیشین را آورده است. - . العمدهٔ: ۱۶۲ _ ۱۶۱ -

**[ترجمه]

«۵»

کشف، [کشف الغمه] رَوَی أَبُو بَکْرِ بْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی یَوْمَ لا یُخْزِی

ص: ۲۲

۱- الواقع فی الآیه الأولی من السوره.

۲- صحیح البخاریّ ج ۳: ۴. صحیح مسلم ج ۸: ۲۴۶.

۳- الحجّ: ۱۹.

۴- کشف الغمّه: ۹۲.

۵- مجمع البیان ۷: ۷۷.

۶- ج ۳: ۳ و ۴.

۷- العمده: ۱۶۱ و ۱۶۲.

اللَّهُ النَّبِيَّ وَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ (۱) قَالَ أَوَّلُ مَنْ يُكْسَى مِنْ حُلَلِ الْجَنَّهِ إِبْرَاهِيمُ لِخَلَّتِهِ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ثُمَّ مُحَمَّدٌ لِأَنَّهُ صَفْوَهُ اللَّهِ ثُمَّ عَلِيٌّ يَزِفُ (۲) إِلَى الْجِنَانِ ثُمَّ قَرَأَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْآيَهَ وَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السّلام وَ أَصْحَابُهُ (۳).

وَ رُوِيَ أَيْضاً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ قَالَ مُنْتَقِمُونَ بِعَلِيٍّ عليه السلام (۴).

**[ترجمه]کشف الغمّۀ: ابن عباس در مورد آيه: «يَوْمَ لَا يُخْزِى

ص: ۲۲

اللَّهُ النَّبِىَّ وَ الَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُ»، - . تحريم / ۸ - {در آن روز خدا پيامبر [خود] و كسانى را كه با او ايمان آورده بودند خوار نمى گرداند.} گويد: اولين كسى كه جامه‌هاى بهشت را بر وى مى‌پوشانند، ابراهيم است، به خاطر خليل خدا بودن؛ سپس محمد، به دليل برگزيده خدا بودن سپس على است كه به بهشت هدايت مى‌شود. سپس ابن عباس آيه ياد شده را تلاوت نمود و گفت: درباره على و يارانش نازل شده است. - . كشف الغمّۀ: ۹۳ -

نيز در باب آيه: «فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنهُم مُّنتَقِمُون» از ابن عباس سؤال شد، گفت: منظور، انتقام گرفتن به دست على عليه السّلام است. - . كشف الغمّه: ۹۳ -

**[ترجمه]

«۶»

فر، [تفسير فرات بن إبراهيم] أَبُو الْقَاسِمِ الْعَلَوِيُّ عَنْ فُرَاتِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ يُوسُفَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَكَمِ بْنِ ظُهَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ السُّدِّيِّ عَنْ أَبِي مَالِكٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ قَالَ بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام (۵).

أَقُولُ رَوَى ابْنُ بِطْرِيقٍ فِي الْمُسْتَدْرَكِ عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ عَنْ حُذَيْفَهَ: مِثْلَهُ.

مِنْ فَضَائِلِ السَّمْعَانِيِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي زُبَيْرٍ عَنْ جَابِرٍ: مِثْلَهُ.

أَقُولُ:رَوَى الْعَلَّامَهُ رَحِمَهُ اللَّهُ: مِثْلَهُ (۶).

وَ قَالَ الشَّيْخُ الطَّبْرِسِيُّ قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ قَالَ الْحَسَنُ وَ قَتَادَهُ: إِنَّ اللَّهَ أَكْرَمَ نَبِيَّهُ بِأَنْ لَمْ يُرِهِ تِلْكَ النِّقْمَهَ وَ لَمْ يُرِ فِي أُمَّتِهِ إِلَّا مَا قَرَّتْ بِهِ عَيْنُهُ وَ قَدْ كَانَ بَعْدَهُ نَقِمَهٌ شَدِيدَهٌ- وَ قَدْ رُوِيَ: أَنَّهُ صلى الله عليه و آله أُرِيَ مَا يَلْقَى أُمَّتُهُ بَعْدَهُ فَمَا زَالَ مُنْقَبِضاً وَ لَمْ يَنْبَسِطْ ضَاحِكاً حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ تَعَالَى.

وَ رَوَى جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: إِنِّي لَأَدْنَاهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِي حَجَّهِ الْوَدَاعِ بِمِنًى قَالَ لَا أُلْفِيَنَّكُمْ تَرْجِعُونَ بَعْدِي كُفَّاراً يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ وَ ايْمُ اللَّهِ لَئِنْ فَعَلْتُمُوهَا لَتَعْرِفُنَّنِي فِي الْكَتِيبَهِ الَّتِي تُضَارِبُكُمْ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى خَلْفِهِ

فَقَالَ أَ وَ عَلِيٌّ أَ وَ

ص: ۲۳

۱- التحريم ۸.

۲- أى يمشى و يسرع و يقال: زف العروس إلى زوجها: هداها.

۳- كشف الغمّه: ۹۳.

۴- كشف الغمّه: ۹۵.

۵- تفسير فرات: ۱۵۰ و ۱۵۱.

۶- راجع كشف اليقين: ۱۲۸.

عَلِیٌّ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَرَأَیْنَا أَنَّ جَبْرَئِیلَ غَمَزَهُ (۱) فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَی أَثَرِ ذَلِکَ- فَإِمَّا نَـذْهَبَنَّ بِکَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ- بِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام انْتَهَی (۲).

أَقُولُ رَوَی ابْنُ بِطْرِیقٍ فِی الْعُمْدَهِ عَنِ ابْنِ الْمَغَازِلِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَـی عَنْ هِلَالِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الرِّضَـا عَنْ آبَـائِهِ علیهم السّـلام عَنْ جَـابِرٍ: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِی آخِرِهِ- أَوْ نُرِیَنَّکَ الَّذِی وَعَـدْناهُمْ فَـإِنَّا عَلَیْهِمْ مُقْتَـدِرُونَ (۳) ثُمَّ نَزَلَتْ قُـلْ رَبِّ إِمَّا تُرِیَنِّی مـا یُوعَـدُونَ- رَبِّ فَلا تَجْعَلْنِی فِی الْقَوْمِ الظَّالِمِینَ (۴) ثُمَّ نَزَلَتْ فَاسْـتَمْسِکْ بِالَّذِی أُوحِیَ إِلَیْکَ (۵) فِی عَلِیٍ إِنَّکَ عَلی صِـراطٍ مُسْـتَقِیمٍ وَ إِنَّ عَلِیّاً لَعِلْمٌ لِلسَّاعَهِ- وَ إِنَّهُ لَـذِکْرٌ لَکَ وَ لِقَوْمِکَ وَ سَوْفَ تُسْـئَلُونَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۶).

وَ رَوَی أَبُو نُعَیْمٍ فِی مَنْقَبَهِ الْمُطَهَّرِینَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ حُذَیْفَهَ: إِنَّا مُنْتَقِمُونَ یَعْنِی بِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابن عباس در مورد آیه: «فَإِمَّا نَـذْهَبَنَّ بِکَ فَإِنَّا مِنهُم مُّنتَقِمُون» گفت: منظور این است که به دست علی علیه السّلام انتقام می گیریم. - . تفسیر فرات : ۱۵۱ _ ۱۵۰ -

مؤلف: ابن بطریق در المستدرک از ابونعیم بـا سـند خود از زرّ بن حبیش از حـذیفه شبیه این روایت را نقـل کرد و از فضـائل سمعانی از جابر همانند این روایت را آورده است.

مؤلف: علّامه _ رحمهٔ الله علیهِ _ نظیر آن را آورده است. - . کشف الیقین: ۱۲۸ -

شیخ طبرسـی _ قدس الله روحه _ گوید: حسن و قتاده گویند: خداوند در حق پیامبر خود لطف و کرامت عنایت فرمود که این نقمت را نشانش نـداد و از دنیا بُرد و در زمان حیات مبارکش از اُمّت خود جز اموری که مورد روشـنی چشم او بودنـد، چیزی ندیـد و پس از وفات او بود که نقمت و گرفتاری سـخت در میان اُمّت وی افتاد و روایت است که خداوند به وی نشان داد که پس از مرگش چـه اتفاقـاتی خواهـد افتـاد از ایـن رو پیوسـته گرفتـه و نـاراحت بـود و هرگز لبخنـد نمی‌زد تـا اینکـه بـه لقـای پروردگارش رفت.

جـابر بن عبـدالله انصاری گویـد: من در حجهٔ الوداع در منی، از هرکس به رسول خـدا صـلی الله علیه و آله نزدیک‌تر بودم که فرمود: نبینم پس از من مرتـد شویـد و کفر ورزیـد و گردن یکـدیگر را بزنیـد. به خـدا سوگنـد اگر چنین کنیـد مرا در سپاهی خواهید دید که با آن به جنگ می‌پردازید. سپس به پشت خود سر برگرداند و فرمود: یا اینکه با علی بجنگید _

ص: ۲۳

و سه بار این جمله را تکرار فرمود _ پس ما دیـدیم جبرئیل به آن حضـرت اشاره نمود و سـپس آیه «فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِکَ فَإِنَّا مِنهُم مُّنتَقِمُون» { پس اگر مـا تو را [از دنیا] ببریم، قطعاً از آنان انتقام می کشـیم،} _ با علی بن ابی طالب _ نازل گردیـد. - . مجمع البیان ۹ : ۴۹ -

مؤلف: ابن بطریق در کتاب «العمدهٔ» از ابن مغازلی با سـندی از جابر نظیر این روایت را آورده و به آخر آن چنین افزوده است:

«أَوْ نُرِيَنَّکَ الَّذِی وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيهْم مُّقْتَدِرُون »، - . زخرف/ ۴۲ - {یا

[اگر] آنچه را به آنـان وعـده داده ایم به تو نشـان دهیم حتمـاً مـا بر آنـان قـدرت داریم.} سـپس آیات: «قُل رَّبِّ ِإمَّا تُرِيَنیّ ِمَا يُوعَدُونَ*رَبّ ِفَلَا تجعَلْنيِ فيِ الْقَوْمِ الظَّالِمِين »، - . مؤمنون/ ۹۴ _۹۳ - {بگو:

«پروردگـارا، اگر آنچه را که [از عـذاب] به آنـان وعـده داده شـده است به من نشـان دهی، پروردگـارا، پس مرا در میـان قوم ستمکار قرار مده.»} نازل گردید. و بعد از آن آیه: «فَاسْتَمْسِکْ بِالَّذِی أُوحِیَ إِلَيْکَ إِنَّکَ عَلَی صِرَاطٍ مُّسْتَقِيم* وَ إِنَّهُ لَذِکْرٌ لَّکَ وَ لِقَوْمِکَ وَ سَوْفَ تُسْئَلُونَ»، - . زخرف/ ۴۴ _ ۴۳ - {پس به آنچه به سوی تو وحی شـده است چنـگ دَرْزَنْ، که تو بر راهی راسـت قرار داری. و به راسـتی که [قرآن] برای تـو و برای قـوم تـو [مـایه] تـذکّری است، و به زودی [در مـورد آن] پرسـیده خواهید شد.} که در اصل این دو آیه چنین بودهاند: «فَاسْتَمْسِکْ بِالَّذِی أُوحِیَ إِلَيْکَ _ فی علیّ _ إِنَّکَ عَلَی صِرَاطٍ مُّسْتَقِيم _ و أن علیّاً لَعِلمٌ لِلساعهْ _ وَ إِنَّهُ لَذِکْرٌ لَّکَ وَ لِقَوْمِکَ وَ سَوْفَ تُسْئَلُونَ _ عن علی بن ابی طالب علیه السّلام _». - . العمدهْ: ۱۸۵ -

ابونعیم در «منقبهْ المطهّرین» با سند خود از حذیفه روایت کرده است که منظور از «إِنَّامنتَقِمُون» یعنی: به دست علی علیه السّلام انتقام می گیریم .

**[ترجمه]

«۷»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَکَم مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقاتِلُونَ فِی سَبِيلِهِ صَفًّا کَأَنَّهُمْ بُنْيانٌ مَرْصُوصٌ (۷) نَزَلَتِ الْآيَهُ فِی أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ حَمْزَهَ وَ عُبَيْدَهَ وَ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ وَ الْحَارِثِ بْنِ صِمَّهَ وَ أَبِی دُجَانَهَ(۸).

کنز، [کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره] مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عُبَيْدٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ مَعاً عَنْ حُسَيْنِ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ حَسَنِ بْنِ حُسَيْنٍ عَنْ حَيَّانَ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الْکَلْبِیِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ (۹).

ص: ۲۴

۱- أی أشار إلیه.

۲- مجمع البیان ۹: ۴۹.

۳- الزخرف: ۴۲.

۴- المؤمنون: ۹۳ و ۹۴.

۵- الزخرف: ۴۳، و ما بعدها ذیلها.

۶- العمده: ۱۸۵.

۷- الصف: ۴.

٨- تفسير فرات: ١٨٤.

٩- مخطوط.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابن عباس درباره شأن نزول آیه: «إِنَّ اللَّهَ یحِبُّ الَّذِینَ یُقاتِلُونَ فِی سَبِیلِهِ صَفًّا کَأَنَّهُم بُنْیَانٌ مَّرْصُوصٌ »، - . صف/ ۴ - {در

حقیقت، خدا دوست دارد کسانی را که در راه او صف در صف، چنان که گویی بنایی ریخته شده از سُربند، جهاد می کنند.} گوید: این آیه درباره امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام حمزه، عبیدهٔ، سهل بن حنیف، حارث بن صمّه و أبودجّانه نازل شده است. - . تفسیر فرات: ۱۸۴ -

[کنز جامع الفوائد: با سند خود از ابن عباس نظیر این روایت را آورده است.] - . نسخه خطی -

ص: ۲۴

**[ترجمه]

«۸»

کنز، [کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره] مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ حَجَّاجِ بْنِ یُوسُفَ عَنْ بِشْرِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ الزُّبَیْرِ بْنِ عَدِیٍّ عَنِ الضَّحَّاکِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ إِنَّ اللَّهَ یُحِبُّ الَّذِینَ یُقاتِلُونَ فِی سَبِیلِهِ صَفًّا کَأَنَّهُمْ بُنْیانٌ مَرْصُوصٌ قَالَ قُلْتُ لَهُ مَنْ هَؤُلَاءِ قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ حَمْزَهُ أَسَدُ اللَّهِ وَ أَسَدُ رَسُولِهِ وَ عُبَیْدَهُ بْنُ الْحَارِثِ وَ مِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ(۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: ضحاک گوید: از ابن عباس در باب آیه: «إِنَّ اللَّهَ یُحِبُّ الَّذِینَ یُقَاتِلُونَ فِی سَبِیلِهِ صَفًّا کَأَنَّهُم بُنْیَانٌ مَّرْصُوصٌ» پرسیدم و اینکه درباره چه کسانی است؟ گفت: علی بن ابی طالب علیه السّلام، حمزه شیر خدا و شیر رسول خدا، عبیدهٔ بن حارث و مقداد بن اسود هستند. - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۹»

کنز، [کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره] مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ عَبْدِ العزین [الْعَزِیزِ] بْنِ یَحْیَی عَنْ مَیْسَرَهَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فُضَیْلٍ عَنْ حَنَانِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ عَنِ الضَّحَّاکِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: عَلِیٌّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ إِذَا صَفَّ فِی الْقِتَالِ کَأَنَّهُ بُنْیانٌ مَرْصُوصٌ (۲) یَتْبَعُ مَا قَالَ اللَّهُ فِیهِ فَمَدَحَهُ اللَّهُ وَ مَا قَتَلَ الْمُشْرِکِینَ کَقَتْلِهِ أَحَدٌ(۳).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: محمد بن عباس با سند خود از ابن عباس روایت کرده است که علی صلوات الله علیهِ چون برای جنگ صف می کشید، به بنایی ریخته شده از سرب می‌مانست و به گفته خداوند عمل می کرد، از این رو خداوند وی را ستود و کسی چون او مشرکان را از دم تیغ نگذراند. - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۱۰»

کنز، [کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره] مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ عَبَّادِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ فَضْلِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ سُفْیَانَ الثَّوْرِیِّ عَنْ زُبَیْدٍ النَّامِی عَنْ مُرَّهَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ: أَنَّهُ کَانَ یَقْرَأُ وَ کَفَی اللَّهُ الْمُؤْمِنِینَ الْقِتَالَ (۴) بِعَلِیٍّ وَ کَانَ اللَّهُ قَوِیّاً عَزِیزاً(۵).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: عبدالله بن مسعود آیه ۲۵ سوره احزاب را چنین قرائت می کرد: «وَ کَفَی اللَّهُ الْمُؤْمِنِینَ الْقِتَالَ _ بعلی _ وَ کَانَ اللَّهُ قَوِیًّا عَزِیزًا» - . نسخه خطی. احزاب / ۲۴ -

{و خدا [زحمت] جنگ را از مؤمنان _ با بودن علی علیه السّلام _ برداشت، و خدا همواره نیرومند شکست ناپذیر است.}

**[ترجمه]

«۱۱»

وَ رُوِیَ أَیْضاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یُونُسَ عَنْ مُبَارَکٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ الْحِمَّانِیِّ عَنْ یَحْیَی بْنِ مُعَلًّی الْأَسْلَمِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ زُرَیْقٍ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنْ أَبِی زِیَادِ بْنِ مَطَرٍ قَالَ: کَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ یَقْرَأُ وَ کَفَی اللَّهُ الْمُؤْمِنِینَ الْقِتَالَ بِعَلِیٍّ علیه السلام.

و روی أیضا عن محمد بن یونس عن مبارک عن یحیی بن عبد الحمید قال قال أبو زیاد هو فی مصحفه هکذا رأیتها(۶).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: ابوزیاد مطر گوید: عبدالله بن مسعود این آیه را همین طور قرائت می کرد. همچنین روایتی که ابو زیاد گوید، من این آیه را در مصحف ابن مسعود به همین شکل دیدم. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۱۲»

کشف، [کشف الغمه] رَوَی أَبُو بَکْرِ بْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ: مِثْلَهُ (۷).

وَ رَوَی أَبُو نُعَیْمٍ فِی کِتَابِ مَا نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ فِی عَلِیٍّ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ: أَنَّهُ

۱- مخطوط.

۲- المرصوص: المنضم بعضه على بعض. كنايه عن استقامته فى الحرب.

۳- مخطوط.

۴- الأحزاب: ۲۵، و ما بعدها ذيلها.

۵- مخطوط.

۶- مخطوط.

۷- كشف الغمّه: ۹۳.

كَانَ يَقْرَأُ هَذِهِ الْآيَهَ- وَ كَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ بِعَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ عليهما السّلام.

أَقُولُ رَوَى ابْنُ بِطْرِيقٍ فِى الْمُسْتَدْرَكِ عَنِ الْحَافِظِ أَبِى نُعَيْمٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُرَّهَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: ابوبکر بن مردویه همانند این روایت را آورده است. - . کشف الغمّهٔ: ۹۳ -

ابونعیم در کتاب«ما نزل من القرآن فی علی» با سند خود از ابن مسعود آورده است که وی

ص: ۲۵

این آیه را به صورت «و کفی الله المؤمنینَ القتال ـ بِعلیّ بن ابی طالب علیه السّلام ـ» قرائت می کرد.

مؤلف: ابن بطریق در المستدرک از حافظ ابو نعیم با سند خود از مُرّه از ابن مسعود شبیه این روایت را ثبت کرده است.

**[ترجمه]

بیان

قال العلامه رحمه الله فی قراءه ابن مسعود بعلی بن أبی طالب علیهما السلام(۱) أقول یدل علی کونه أشجع الأمه و أنصرهم للرسول صلی الله علیه و آله و هذه فضیله عظیمه تمنع تقدیم غیره علیه.

**[ترجمه]علّامه ـ رحمهٔ الله علیهِ ـ درباره قرائت ابن مسعود گوید: بِعلی بن ابی طالب علیه السّلام درست است. - . کشف الحقّ ۱: ۹۶ -

مؤلف: این آیه دلیل محکمی است مبنی بر اینکه علی علیه السّلام شجاع‌ترین مرد اُمّت و یار و یاور مداوم رسول خدا صلی الله علیه و آله بوده و این خود فضیلتی عظیم است که مانع مقدم کردن دیگری بر او در امر خلافت می‌شود.

**[ترجمه]

«۱۳»

مد، [العمده] بِإِسْنَادِهِ عَنِ الثَّعْلَبِیِّ فِی تَفْسِیرِ قَوْلِهِ تَعَالَی: وَ لَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَ أَنْتُمْ تَنْظُرُونَ (۲) قَالَ نَزَلَتْ فِی يَوْمِ أُحُدٍ قَالَ فَقَتَلَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عليهما السلام طَلْحَهَ وَ هُوَ يَحْمِلُ لِوَاءَ قُرَيْشٍ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی نَصْرَهُ عَلَی الْمُؤْمِنِينَ قَالَ الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ فَرَأَيْتُ هِنْداً وَ صَوَاحِبَهَا هَارِبَاتٍ مُصْعِدَاتٍ فِی الْجَبَلِ بَادِيَاتٍ خرامهن (۳) [خِدَامَهُنَ] فَكَانُوا يَتَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَلْقَوْا عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام (۴).

یف، [الطرائف] عَنِ الثَّعْلَبِیِّ: مِثْلَهُ (۵).

أَقُولُ: قَالَ السَّيِّدُ بْنُ طَاوُسٍ رَحِمَهُ اللَّهُ فِی كِتَابِ سَعْدِ السُّعُودِ رَأَيْتُ فِی كِتَابِ مَا نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ فِی أَهْلِ الْبَيْتِ عليهم السّلام مِنْ نُسْخَةٍ قَدِيمَةٍ وَ لَمْ يَذْكُرْ مُؤَلِّفَهُ مَا هَذَا لَفْظُهُ مُحَمَّدُ بْنُ عُمَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ سُوَيْدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَقِيلِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِی عَمْرِو بْنِ الْعَلَا عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: انْصَرَفَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عليهما السّلام مِنْ وَقْعَهِ أُحُدٍ وَ بِهِ ثَمَانُونَ جِرَاحَةً تَدْخُلُ فِيهَا الْفَتَائِلُ فَدَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ص (۶) وَ هُوَ عَلَى نَطْعٍ (۷) فَلَمَّا رَآهُ بَكَى وَ قَالَ

ص: ۲۶

۱- راجع كشف الحق ۱: ۹۶.

۲- آل عمران ۱۴۳.

۳- فی المصدر و(ت): خدامهن. و الظاهر أنّه مصحف« حرامهن» استعير به من العوره، أی كن يبدين عوراتهن لينصرف أمير المؤمنين عليه السلام عن تعقيبهم.

۴- العمده:

۵- الطرائف: ۲۴.

۶- الصحيح كما فی المصدر: فدخل عليه رسول اللّه صلّی اللّه عليه و آله.

۷- النطع: بساط من الجلد.

إِنَّ رَجُلًا يُصِيبُهُ هَذَا فِی سَبِيلِ اللَّهِ لَحَقٌّ عَلَی اللَّهِ أَنْ يَفْعَلَ بِهِ وَ يَفْعَلَ (۱) فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السّلام مُجِيباً لَهُ وَ بَكَی ثَانِيَةً وَ أَمَّا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی لَمْ يَرَنِی وَلَّيْتُ عَنْكَ وَ لَا فَرَرْتُ وَ لَكِنِّی كَيْفَ حُرِمْتُ الشَّهَادَهَ فَقَالَ لَهُ إِنَّهَا مِنْ وَرَائِكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَی ثُمَّ

قَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلی الله عليه و آله إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ قَدْ أَرْسَلَ يُوَعِّدُنَا وَ يَقُولُ مَا بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمْ حَمْرَاءُ الْأَسَدِ(۲) فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السّلام لَا بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی يَا رَسُولَ اللَّهِ- لَا أَرْجِعُ عَنْهُمْ وَ لَوْ حُمِلْتُ عَلَی أَيْدِی الرِّجَالِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ- وَ كَأَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فِی سَبِيلِ اللَّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَكانُوا وَ اللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ (۳).

**[ترجمه]العمدة: ثعلبی در تفسیر آیه: «وَ لَقَدْ كُنتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِن قَبْلِ أَن تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَ أَنتُمْ تَنظُرُون »، - . آل عمران / ۱۴۳ -

{و شما مرگ را پیش از آنکه با آن روبرو شوید، سخت آرزو می کردید پس، آن را دیدید و [هم چنان] نگاه می کردید.} گوید: این آیه در روز جنگ اُحد نازل شد. در این روز علی بن ابی طالب علیه السّلام طلحه را که پرچم قریش را حمل می... کرد، به قتل رساند، پس خداوند در این روز مسلمانان را پیروز گردانید. زبیر بن عوّام گوید: دیدم که هند و همراهانش پا به فرار گذاشته و در حالی که عورت‌های خود را بیرون انداخته بودند تا علی علیه السّلام آنان را دنبال نکند، از کوه بالا می... رفتند. دشمنان آرزو می‌کردند بمیرند اما در جنگ، با علی بن ابی طالب علیه السّلام روبرو نشوند. - . العمدة -

الطرائف: نظیر این روایت را از ثعلبی آورده است. - . الطرائف: ۲۴ -

مؤلف: سید بن طاوس ــ رحمهٔ الله علیهِ ــ در کتاب «سعد السعود» می‌نویسد: در کتاب «ما نزل من القرآن فی اهل البیت علیه السّلام» نسخه‌ای کهن که نام مؤلف آن هم ذکر نشده بود، چنین خواندم: شعبی گفت: هنگام بازگشت از جنگ اُحد علی علیه السّلام هشتاد زخم عمیق برداشته بود. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله در حالی بر وی وارد گشت که بر روی پوستینی نشسته بود. چون چشم پیامبرصلی الله علیه و آله به ایشان افتاد، بگریست و فرمود:

ص: ۲۶

مردی که در راه خدا بدین حال و روز افتد، بر خداوند فرض است که با وی آن کند که شایسته او باشد. پس علی علیه السّلام در پاسخ آن حضرت ــ که دوباره به گریه افتاده بود ــ گفت: یا رسول الله، خداوند را سپاسگزارم که نگذاشت تنهایت بگذارم و یا اینکه بگریزم، اما در فکرم که چرا از نایل آمدن به فیض شهادت محروم شده‌ام؟! پیامبرصلی الله علیه و آله فرمود: إن شاء الله آن هم بعداً نصیبت خواهد شد. سپس فرمود: ابوسفیان پیغام داده است که وعده جنگ بعدی ما «حمراء الاسد» - . نام محلی است در ۸ مایلی مدینه که رسول خدا صلی الله علیه و آله در جنگ اُحد مشرکان را تا آنجا دنبال کرد. (مراصدالطّلاع ۱: ۴۲۴) - خواهد بود. علی علیه السّلام عرض کرد: به خدا سوگند از جنگ با آن‌ها سر باز نخواهم زد هرچند سوار بر دستان مردان به سوی میدان جنگ برده شوم، پس خداوند این آیه را نازل کرد: «وَ كَأَيِّن مِّن نَّبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُواْ لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ مَا ضَعُفُواْ وَ مَا اسْتَكَانُواْ وَ اللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِين »، - . سعد السعود: ۱۱۲ ــ ۱۱۱. آل عمران/

{و - ۱۴۶

چه بسیار پیامبرانی که همراه او توده های انبوه، کارزار کردند و در برابر آنچه در راه خدا بدیشان رسید، سستی نورزیدند و ناتوان نشدند و تسلیم [دشمن] نگردیدند، و خداوند، شکیبایان را دوست دارد.}

**[ترجمه]

باب ۲۹ أنه صلوات الله علیه صالِحُ الْمُؤْمِنِینَ

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی]: وَ إِنْ تَظاهَرا عَلَیْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلاهُ وَ جِبْرِیلُ وَ صالِحُ الْمُؤْمِنِینَ (۴) یَعْنِی أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَعلیه السلاموَ الْمَلائِکَهُ بَعْدَ ذلِکَ ظَهِیرٌ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنِ ابْنِ حُمَیْدٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام یَقُولُ: إِنْ تَتُوبا إِلَی اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُکُما إِلَی قَوْلِهِ صالِحُ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیٌّ علیه السلام (۵).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «وَ إِن تَظَاهَرَا عَلَیْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَ جِبْرِیلُ وَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِینَ»، - . تحریم / ۴ - {و اگر علیه او به یکدیگر کمک کنید، در حقیقت، خدا خود سرپرست اوست، و جبرئیل و صالح مؤمنان [نیز یاور او هستند].} در این آیه مقصود از «صَالِحُ الْمُؤْمِنِینَ» امیرالمؤمنین علیه السّلام است و فرشتگان نیز یاور امیرالمومنین در این کار (دفاع از پیامبرصلی الله علیه و آله) هستند. ابوبصیر گوید: از امام باقر علیه السّلام شنیدم که فرمود: مقصود از«صَالِحُ الْمُؤْمِنِینَ» در این آیه علی علیه السّلام است. - . تفسیر قمی/ ۶۷۸ _ ۶۷۷ -

**[ترجمه]

«۲»

قب، [المناقب لابن شهرآشوب] تَفْسِیرُ أَبِی یُوسُفَ یَعْقُوبَ بْنِ سُفْیَانَ النَّسَوِیِّ وَ الْکَلْبِیِّ وَ مُجَاهِدٍ وَ أَبِی صَالِحٍ وَ الْمَغْرِبِیِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّهُ رَأَتْ حَفْصَهُ النَّبِیَّ فِی حُجْرَهِ عَائِشَهَ مَعَ مَارِیَهَ

ص: ۲۷

۱- فی المصدر: و لفعل.

۲- موضع علی ثمانیه أمیال[من المدینه] الیه انتهی النبیّ صلّی اللّه علیه و آله یوم أحد تابعا للمشرکین(مراصد الاطلاع ۱:

(۴۲۴).

۳- سعد السعود: ۱۱۱ و ۱۱۲. و الآیه فی سوره آل عمران: ۱۴۶.

۴- التحریم: ۴ و ما بعد ذیلها.

۵- تفسیر القمّیّ: ۶۷۷ و ۶۷۸.

الْقِبْطِيَّهِ قَالَ أَ تَكْتُمِينَ عَلَيَّ حَدِيثِي قَالَتْ نَعَمْ قَالَ فَإِنَّهَا عَلَيَّ حَرَامٌ لِيَطِيبَ قَلْبُهَا فَأَخْبَرَتْ عَائِشَهَ وَ بَشَّرَتْهَا مِنْ تَحْرِيمِ مَارِيَهَ فَكَلَّمَتْ عَائِشَهُ النَّبِيَّ فِي ذَلِکَ فَنَزَلَ وَ إِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلى بَعْضِ أَزْواجِهِ حَدِيثاً(۱) إِلَى قَوْلِهِ هُوَ مَوْلاهُ وَ جِبْرِيلُ وَ صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَ اللَّهِ عَلِيٌّعليه السلاميَقُولُ اللَّهُ وَ اللَّهُ حَسْبُهُ وَ الْمَلائِکَهُ بَعْدَ ذلِکَ ظَهِيرٌ.

الْبُخَارِيُّ وَ أَبُو يَعْلَى الْمَوْصِلِيُّ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: سَأَلْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ عَنِ الْمُتَظَاهِرَتَيْنِ قَالَ حَفْصَهُ وَ عَائِشَهُ.

السُّدِّيُّ عَنْ أَبِي مَالِکٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ أَبُو بَكْرٍ الْحَضْرَمِيُّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السّلام وَ الثَّعْلَبِيُّ بِالْإِسْنَادِ عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عليهما السّلام وَ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: وَ صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام.

زَيْدُ بْنُ عَلِيٍّ: وَ النَّاصِرُ لِلْحَقِ وَ صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام.

وَ رَوَاهُ أَبُو نُعَيْمٍ الْأَصْفَهَانِيُّ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: أَنَّ عَلِيّاً بَابُ الْهُدَى بَعْدِي وَ الدَّاعِي إِلَى رَبِّي وَ هُوَ صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ- وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعا إِلَى اللَّهِ وَ عَمِلَ صالِحاً(۲) الْآيَهَ.

وَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام عَلَى الْمِنْبَرِ: أَنَا أَخُو الْمُصْطَفَى خَيْرِ الْبَشَرِ مِنْ هَاشِمٍ سَنَامُهُ (۳) الْأَكْبَرُ وَ نَبَأٌ عَظِيمٌ جَرَى بِهِ الْقَدَرُ وَ صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ مَضَتْ بِهِ الْآيَاتُ وَ السُّوَرُ وَ إِذَا ثَبَتَ أَنَّهُ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ فَيَنْبَغِي كَوْنُهُ أَصْلَحَ مِنْ جَمِيعِهِمْ بِدَلَالَهِ الْعُرْفِ وَ الِاسْتِعْمَالِ كَقَوْلِهِمْ فُلَانٌ عَالِمُ قَوْمِهِ وَ شُجَاعُ قَبِيلَتِهِ (۴).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابن عباس گويد: حفصه در خانه عايشه پيامبرصلى الله عليه و آله را با ماريه قبطيه ديد.

ص: ۲۷

پيامبرصلى الله عليه و آله به حفصه فرمود: آيا آنچه را ديدى كتمان مى كنى؟ حفصه گفت: آرى! پس براى اينكه دل او را خرسند كرده باشد، فرمود: از اين پس ماريه بر من حرام است! اما حفصه عايشه را از ماجرا آگاه ساخت و به وى مژده داد كه پيغمبر صلى الله عليه و آله ماريه را بر خود حرام كرده است، پس عايشه در اين مورد با پيامبر صلى الله عليه و آله به گفتگو پرداخت و در پى آن، اين آيات نازل شد: «وَ إِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَ أَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَ أَعْرَضَ عَن بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنبَأَکَ هَـٰذَا قَالَ نَبَّأَنِي الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ*إِن تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَ إِن تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَ جِبْرِيلُ وَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمَلَائِكَهُ بَعْدَ ذَٰلِکَ ظَهِيرًا»، - . تحريم / ۴ _۳ - {و

چون پيامبر با يكى از همسرانش سخنى نهانى گفت، و همين كه وى آن را [به زن ديگر] گزارش داد و خدا [پيامبر] را بر آن مطّلع گردانيد [پيامبر] بخشى از آن را اظهار كرد و از بخشى [ديگر] اعراض نمود. پس چون [مطلب] را به آن [زن] خبر داد، وى گفت: «چه كسى اين را به تو خبر داده؟» گفت: «مرا آن داناى آگاه خبر داده است.» اگر [شما دو زن] به درگاه خدا توبه كنيد [بهتر است]، واقعاً دلهايتان انحراف پيدا كرده است. و اگر عليه او به يكديگر كمك كنيد، در حقيقت، خدا خود سرپرست اوست، و جبرئيل و صالح مؤمنان [نيز ياور اويند] و گذشته از اين، فرشتگان [هم] پشتيبان [او] خواهند بود.} ابن عباس گويد: به خدا سوگند كه«صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ» على عليه السّلام است. خداوند در اين آيه خود را پشتيبان على عليه السّلام

دانسته و نیز فرشتگان را پشتیبان وی شمرده است.

بخاری و ابویعلی موصلّی گوینـد: ابن عباس گفت: از عمر بن خطّاب از دو زنی که به یکـدیگر کمک کرده بودنـد پرسـیدم، گفت: حفصه و عایشه بودند.

سدّی با سـند خود از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل کرده است که فرمود: «صَالِحُ الْمُؤْمِنِینَ» علی بن ابی طالب علیه السّلام است.

زید بن علی و الناصر للحق گویند: «وصَالِحُ الْمُؤْمِنِینَ» علی بن ابی طالب علیه السّلام است.

ابـونعیم اصـفهانی بـا سـند از پیـامبر صـلی الله علیه و آله روایت کرده که آن حضـرت فرمـود: پس از من علی دروازه هـدایت، دعوت کننـده به سوی پروردگار من و صالـح مؤمنان است و: «وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَا إِلیَ اللَّهِ وَ عَمِلَ صَالِحًا وَ قَالَ إِنَّنیِ مِنَ الْمُسْلِمِینَ»، - . فصّلت/ ۳۳ - {و

کیست خـوش گفتـارتر از آن کس که به سـوی خـدا دعـوت نمایـد و کـار نیـک کنـد و گویـد: «من [در برابر خـدا] از تسـلیم شدگانم».}

امیرالمؤمنین علیه السّـلام بر بالای منبر فرمود: من برادر مصـطفی خیر البَشَـر هسـتم، بزرگ خانـدان هاشم و آن خبر عظیمی که دست تقـدیر آن را به جریان انداخته، و صالح مؤمنانم که آیه‌ها و سوره‌ها را به خود اختصاص داده است! و اگر ثابت شود که صالح المؤمنین اوست، اصـلح بودنش نسبت به دیگران نیز ثابت است هم به جهت عرف و هم به جهت استعمال لفظ، آن سان که آنـان می‌گوینـد: فلانی دانای قوم است و دلاور قبیله‌اش، بـدین معناست که در میان آن‌ها از این دو جهت همتا نـدارد. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۵۶۲ -

**[ترجمه]

«۳»

لی، [الأمالی للصدوق] بِإِسْـنَادِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَعَاشِرَ النَّاسِ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ قِیلًا- وَ مَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِیثاً مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّ رَبَّکُمْ جَلَّ جَلَالُهُ

ص: ۲۸

۱- التحریم: ۳.

۲- فصّلت: ۳۳.

۳- یقال: فلان سنام قومه أی کبیرهم.

۴- مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۶۲.

أَمَرَنِی أَنْ أَقِیمَ (۱) عَلِیّاً عَلَماً وَ إِمَاماً وَ خَلِیفَهً وَ وَصِیّاً وَ أَنْ أَتَّخِذَهُ وَزِیراً(۲) مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنَّ عَلِیّاً بَابُ الْهُدَی بَعْدِی وَ الدَّاعِی إِلَی رَبِّی وَ هُوَ صالِحُ الْمُؤْمِنِینَ الْخَبَرَ(۳).

**[ترجمه]امالی صدوق: ابن عباس گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای مردم، چه کسی از خداوند نیکو گفتارتر است؟ و چه کسی راستگوتر از خداست؟ ای مردم، پروردگار شما جلَّ جلالُه

ص: ۲۸

به من امر فرموده که علی را بزرگ، امام، خلیفه و وصیّ خودم بر شما قرار داده، او را وزیر خود گردانم؛ ای مردم، بدانید که علی بعد از من دروازه هدایت است و دعوت کننده به سوی پروردگارم و او صالح المؤمنین است... - . امالی شیخ صدوق: ۲۰ -

**[ترجمه]

«۴»

کشف، [کشف الغمه] الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ الْحَنْبَلِیُّ: قَوْلُهُ تَعَالَی فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلاهُ وَ جِبْرِیلُ وَ صالِحُ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ مُجَاهِدٌ وَ هُوَ عَلِیٌّ علیه السّلام.

وَ رَوَی أَبُو بَکْرِ بْنُ مَرْدَوَیْهِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَیْسٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: صالِحُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: عزّ حنبلی به نقل از قتاده در مصداق آیه: «فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَ جِبْرِیلُ وَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِینَ» گوید: او علی علیه السّلام است. ابوبکر بن مردویه نیز با سند خود از اسماء بنت عمیس روایت می‌کند که گفت: شنیدم که رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرمود: «صالح المؤمنین» علی بن ابی طالب علیه السّلام است. از ابن عباس نیز این روایت نقل شده است. - . کشف الغمّهٔ: ۹۳ _ ۹۲ -

**[ترجمه]

«۵»

کنز، [کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره] مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَسَنِیِّ عَنْ عِیسَی بْنِ مِهْرَانَ عَنْ مُخَوَّلِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَسْوَدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی رَافِعٍ قَالَ: لَمَّا کَانَ الْیَوْمُ الَّذِی تُوُفِّیَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله

غُشِيَ عَلَيْهِ ثُمَّ أَفَاقَ وَ أَنَا أَبْكِي وَ أُقَبِّلُ يَدَيْهِ وَ أَقُولُ مَنْ لِي وَ لِوَالِدَيَّ بَعْدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَكَ اللَّهُ بَعْدِي وَ وَصِيِّي صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (۵).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: محمد بن عبدالله بن ابی رافع گوید: در روز آخر حیات پیامبر صلی الله علیه و آله آن حضرت دچار اغما شد و سپس به هوش آمد و من در این حال گریان دست آن حضرت را می‌بوسیدم و می گفتم: یا رسول الله، پس از تو من و پدر و مادرم چه کنیم؟ پیامبرصلی الله علیه و آله فرمود: بعد از من خدا را دارید و وصیّ من صالح المؤمنین علیّ بن ابی طالب را دارید. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۶»

وَ قَالَ أَيْضاً حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ الْقَطَّانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَلَوِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْقَلَّا عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَرْبُوعٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام يَقُولُ: دَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ أَ لَا أُبَشِّرُكَ قُلْتُ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا زِلْتَ مُبَشِّراً بِالْخَيْرِ قَالَ لَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ فِيكَ قُرْآناً قَالَ قُلْتُ وَ مَا هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ قُرِنْتَ بِجَبْرَئِيلَ- وَ جِبْرِيلُ وَ صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمَلائِكَةُ بَعْدَ ذلِكَ ظَهِيرٌ فَأَنْتَ وَ الْمُؤْمِنُونَ مِنْ بَنِيكَ الصَّالِحُونَ (۶).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: عمّار بن یاسر گوید: شنیدم که علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله مرا فراخواند و فرمود: می‌خواهی تو را مژده‌ای دهم؟ گفتم: بلی یا رسول الله و شما پیوسته بشارت به خیر می‌دهید. فرمود: خداوند آیه‌ای درباره تو نازل کرده است. گفتم: آن آیه چیست یا رسول الله؟ فرمود: با جبرئیل قرین شده‌ای، و سپس آیه را قرائت فرمود: «... وَجِبْرِيلُ وَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَالِكَ ظَهِيرًا» و تو و فرزندان مؤمنِ تو «صالحین» هستید. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۷»

وَ قَالَ أَيْضاً حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ أَبِي عِيسَى عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السّلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَرَّفَ أَصْحَابَهُ

۱- فی المصدر: ان اقیم لکم.

۲- فی المصدر: و أن اتخذه أخا و وزیرا.

۳- أمالی الصدوق: ۲۰ و لا توجد الروایه الا فی هامش(ک) فقط.

۴- کشف الغمّه: ۹۲ و ۹۳.

۵- کنز جامع الفوائد مخطوط.

۶- کنز جامع الفوائد مخطوط.

أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام مَرَّتَيْنِ وَ ذَلِكَ أَنَّهُ قَالَ لَهُمْ أَ تَدْرُونَ مَنْ وَلِيُّكُمْ بَعْدِي قَالُوا اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى قَدْ قَالَ- فَإِنَّ اللّهَ هُوَ مَوْلاهُ وَ جِبْرِيلُ وَ صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ هُوَ وَلِيُّكُمْ بَعْدِي وَ الْمَرَّةَ الثَّانِيَةَ فِي غَدِيرِ خُمٍّ حِينَ قَالَ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ.

وَ رُوِيَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: امام صادق علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله

ص: ۲۹

دو بار امیرالمؤمنین علیه السلام را به صحابه معرّفی نموده است: یک بار به ایشان فرمود: آیا می‌دانید ولیّ شما پس از من کیست؟ گفتند: خدا و رسول به این أمر آگاه‌ترند. فرمود: خداوند تبارک و تعالی فرموده است: «فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَ جِبْرِيلُ وَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ» و منظور وی امیرالمؤمنین است. او پس از من ولیّ شماست. و بار دوم در غدیر خُم بود که فرمود: «مَن كُنتُ مولاه فَهذا عليٌّ مولاه». از ابن عباس نیز نظیر این روایت را نقل کرده است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۸»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] أَبُو الْقَاسِمِ الْحُسَيْنِيُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلاهُ وَ جِبْرِيلُ وَ صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السّلام صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السّلام لَمَّا نَزَلَتِ الْآيَةُ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله يَا عَلِيُّ أَنْتَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ.

وَ كَذَا قَالَ مُجَاهِدٌ وَ قَالَ سَالِمٌ: ادْعُ اللَّهَ لِي قَالَ أَحْيَاكَ اللَّهُ حَيَاتَنَا وَ أَمَاتَكَ مَمَاتَنَا وَ سَلَكَ بِكَ سُبُلَنَا قَالَ سَعِيدٌ فَقُتِلَ مَعَ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ.

وَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ وَ أَشْيَاعُهُ.

وَ قَالَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ- عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ.

وَ قَالَ سَلَّامٌ سَمِعْتُ خَيْثَمَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام يَقُولُ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي عَلِيٍّ علیه السّلام قَالَ سَلَّامٌ فَحَجَجْتُ فَلَقِيتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام وَ ذَكَرْتُ لَهُ قَوْلَ خَيْثَمَةَ فَقَالَ صَدَقَ خَيْثَمَةُ أَنَا حَدَّثْتُهُ بِذَلِكَ قَالَ قُلْتُ لَهُ رَحِمَكَ اللَّهُ ادْعُ اللَّهَ لِي فَدَعَا كَمَا مَرَّ وَ قَالَ عَرَّفَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِيّاً وَ أَصْحَابَهُ مَرَّتَيْنِ الْأُولَى قَالَ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ وَ الْأُخْرَى أَخَذَ بِيَدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام وَ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ هَذَا صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ (۲).

أَقُولُ رَوَى ابْنُ بِطْرِيقٍ فِي الْمُسْتَدْرَكِ عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ

اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقْرَأَ هَـٰذِهِ الْآيَهَ- وَ إِنْ تَظاهَرا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلاهُ وَ جِبْرِيلُ وَ صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام.

يف، [الطرائف] الثَّعْلَبِيُّ وَ ابْنُ الْمَغَازِلِيِّ بِإِسْنَادِهِمَا: مِثْلَهُ (٣).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام در باب مصداق آیه: «إِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَ جِبْرِيلُ وَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ» فرمود: امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام «صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ» است. امام باقر علیه السّلام فرمود: چون این آیه نازل گشت، پیامبر صلی الله علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: ای علی، صالح مؤمنان تو هستی. مجاهد نیز همین روایت را نقل کرده. سالم گفت: در حق من دعایی بفرمایید. فرمود: خداوند تو را حیاتی چون حیات ما و مماتی چون ممات ما عنایت فرماید و تو را رهرو راه ما گرداند. سعید گوید: پس وی با زید بن علی علیه السّلام به شهادت رسید. ابن عباس نیز گوید: صالح المؤمنین علی و شیعیان او هستند. و اسماء بنت عمیس گفت: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که در مورد مصداق این آیه فرمود: علی بن ابی طالب صالح المؤمنین است. سلام گوید، از خیثمه شنیدم که می‌گفت: از امام باقر علیه السّلام شنیدم که می‌فرمود: این آیه در حق علی علیه السّلام نازل شده است. سلام گوید: چون به حج رفتم امام باقر علیه السّلام را دیدم و سخن خیثمه را خدمتشان باز گو کردم، فرمود: خیثمه راست گفته است، من این روایت را برای او نقل کرده‌ام. عرض کردم: خدا شما را رحمت کند، برای من دعا کنید! پس دعایی که را قبلاً نیز بیان شد، تکرار کرده و فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله علی و یاران او را دوبار به مردم شناسانده است: یک بار زمانی که فرمود: «مَن كُنتُ مولاه فَهذا عليٌّ مولاه» و بار دوم زمانی است که دست علی علیه السّلام را بلند کرده و فرمود: ای مردم، این صالح المؤمنین است. -. تفسیر فرات: ۱۸۶ _۱۸۵ -

مؤلف: ابن بطریق در «المستدرک» از ابونعیم با سند خود از عبدالله بن جعفر از أسماء بنت عمیس روایت کرده که گفت: شنیدم که رسول خدا صلی الله علیه و آله آیه: «فإِن تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَ جِبْرِيلُ وَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ» را تلاوت نموده و فرمود: صالح المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام است.

الطرائف: ثعلبی و ابن مغازلی با اسنادهای خود نظیر این حدیث را آورده‌اند. -. الطرائف: ۲۴ -

**[ترجمه]

«۹»

مد، [العمده] بِإِسْنَادِهِ عَنِ الثَّعْلَبِيِّ عَنِ ابْنِ فَتْحَوَيْهِ عَنْ أَبِی عَلِيٍّ الْمُقْرِی عَنْ أَبِی

ص: ۳۰

۱- کنز جامع الفوائد مخطوط.

۲- تفسیر فرات: ۱۸۵ و ۱۸۶ و قد لفق المصنّف الروايات راجع المصدر.

٣- الطائف: ٢٤.

الْقَاسِمِ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (۱) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي قَوْلِهِ صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السّلام.

وَ رَوَى أَبُو نُعَيْمٍ فِي كِتَابِ مَا نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ فِي عَلِيٍّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السّلام.و بإجماع الشیعه علی ذلک کما ادعاه السید المرتضی رحمه الله.

**[ترجمه]العمدة:

ص: ۳۰

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «صالح المؤمنین» در این آیه علی بن ابی

طالب علیه السّلام است.

ابونعیم در کتاب «ما نزل من القرآن فی علی» با سند خود می‌نویسد: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «صالح المؤمنین» علی بن ابی طالب علیه السلام است. و حسب نظر سید مرتضی رحمه الله علیه، شیعه بر این أمر اجماع دارند.

**[ترجمه]

بیان

قال العلامه فی کشف الحق أجمع المفسرون و روی الجمهور أن صالح المؤمنین/ علی علیه السلام (۲).

وَ قَالَ الطَّبْرِسِيُّ وَ وَرَدَتِ الرِّوَايَهُ مِنْ طَرِيقِ الْخَاصِّ وَ الْعَامِّ: أَنَّ الْمُرَادَ بِصَالِحِ الْمُؤْمِنِينَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام وَ هُوَ قَوْلُ مُجَاهِدٍ.

وَ فِي كِتَابِ شَوَاهِدِ التَّنْزِيلِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ سَدِيرٍ الصَّيْرَفِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: لَقَدْ عَرَّفَ رَسُولُ اللَّهِ عَلِيّاً أَصْحَابَهُ مَرَّتَيْنِ أَمَّا مَرَّةً فَحَيْثُ قَالَ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ وَ أَمَّا الثَّانِيَهَ فَحَيْثُ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَهُ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ علیه السّلام فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ هَذَا صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ.

وَ قَالَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: صالِحُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام (۳).

انتهی.

فإذا علمت بنقل الخاص و العام بالطرق المتعدده أن صالح المؤمنین فی الآیه هو أمیر المؤمنین علیه السّلام و بإجماع الشیعه علی ذلک کما ادعاه السید المرتضی رحمه الله فقد ثبت فضله بوجهین الأول أنه لیس یجوز أن یخبر الله أن ناصر رسوله صلی الله علیه و آله إذا وقع التظاهر علیه بعد ذکر نفسه و ذکر جبرئیل علیه السّلام إلا من کان أقوی الخلق نصره لنبیه و أمنعهم جانبا فی الدفاع عنه أ لا تری أن أحد الملوک لو تهدد بعض أعدائه ممن ینازعه فی سلطانه فقال:

۱- فی المصـدر: علی بن الحسـین بن علیّ بن أبی طالب علیهم السـلام قال: حدّثنی رجل ثقه یرفعه إلی علیّ بن أبی طالب علیه السلام اه.

۲- کشف الحق: ۹۴.

۳- مجمع البیان ۱۰: ۳۱۶.

لاـ تطمعوا فی و لاـ تحـدثوا أنفسـکم بمغـالبتی فـإن معی من أنصاری فلانا و فلانا فإنه لا یحسن أن یـدخل فی کلامه إلا من هو الغـایه فی النصـره و الشـهره بالشـجاعه و حسن المـدافعه و شـده معاونه ذلک السـلطان فـدل علی أنه أشـجع الصـحابه و أعونهم للرسول.

الثانی أن قوله صالِحُ الْمُؤْمِنِینَ یـدل علی أنه أصـلح من جمیعهم بدلاله العرف و الاسـتعمال لأن أحدنا إذا قال فلان عالم قومه و زاهـد أهل بلـده لم یفهم من قوله إلا کونه أعلمهم و أزهـدهم فإذا ثبت فضـله بهـذین الوجهین ثبت عدم جواز تقدیم غیره علیه لقبح تفضیل المفضول.

**[ترجمه]علّامه در«کشف الحق» خود این گونه آورده است: طبق اجماع مفسـران و روایت جمهور راویان، «صالـح المؤمنین» علی علیه السّلام است. - . کشف الحق: ۹۴ -

طبرسی گوید: این روایت از طرق خاصّه و عامه نقل شده و در هر دو مکتب مصداق عبارت «صالح المؤمنین» علی علیه السّلام دانسـته شده است. و این نظر مجاهد است. در کتاب شواهد التنزیل با سـند نقل شده که امام باقر علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله دوبار علی علیه السلام را به صحابه خود معرّفی کرد: بار نخست زمانی بود که فرمود: «مَن کُنتُ مولاه فَهذا علیٌّ مولاه»؛ و بار دوم زمانی بود که این آیه نازل گردیـد و رسول خـدا صـلی الله علیه و آله دست علی را بلنـد کرده و فرمود: ای مردم، این صالـح المـؤمنین است. أسـماء بنت عمیس گویـد: از رسـول خـدا صـلی الله علیه و آله شـنیدم که فرمود: «صـالح المؤمنین» علی بن ابی طالب علیه السّلام است. پایان - . مجمع البیان۱۰ : ۳۱۶ -

حـال که دانستی راویـان خاصه و عامه از طرق گوناگون ثابت کردهانـد که «صالـح المؤمنین» امیرالمؤمنین علیه السّـلام است و شیعه نیز حسب نظر سـید مرتضـی رحمه الله علیه در این خصوص اجماع نظر دارند، فضـیلت و برتری وی از دو وجه ثابت شده است:

اول: وقتی خـدا خود و جبرئیل را حامی رسول خـدا میدانـد و به هنگامی که دیگران علیه او به یکدیگر کمک می کنند، اسـم شخصـی را میآورد، باید آن شـخص قویترین مردم در نصرت رسول خدا صـلی الله علیه و آله و دفاع از او باشد. مگر نمی... بینید که اگر پادشاهی در معرض تهدید خصم واقع شود به آنان گوشزد می کند

ص: ۳۱

که پشتیبـان و حـامی من فلانـی و فلانی هسـتند، پس خود را به زحمت نیندازیـد و در من طمع مکنیـد. و بـدیهی است که این پادشـاه فقـط از کسانی نام خواهـد برد که مشـهور به یاوری، شـجاعت، تأثیرگـذاری و وفاداری مطلق به وی باشـند و این خود ثابت می کند شجاعترین صحابه و یاورترین آنها برای پیامبر، کسی جز علی علیهِ السلام نبوده است.

دوم: اینکـه رسـول خـدا صـلی الله علیه و آله علی علیه السـلام را «صـالـح المـؤمنین» میدانـد، دلیـل بر آن است که وی از همه صحـابه اصـلحتر است زیرا وقتی یکی از مـا می گویـد: فلاـنی دانـای قوم خود و پارسای شـهر خویش است، از سـخن او چنین برداشت میشود که دانـاتر و پارساتر از آنها در آنجا پیـدا نمیشود. وقتی فضـیلت علی علیه السّـلام از طریق این دو وجه ثابت

گردیده، عدم جواز مقدّم کردن دیگری بر وی نیز به دلیل قبح تفضیل مفضول اثبات شده است .

**[ترجمه]

باب ۳۰ قوله تعالی: «مَنْ یَرْتَدَّ مِنْکُمْ عَنْ دِینِهِ فَسَوْفَ یَأْتِی اللَّهُ بِقَوْمٍ...

اشاره

یُحِبُّهُمْ وَ یُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ أَعِزَّةٍ عَلَی الْکافِرِینَ یُجاهِدُونَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ لا یَخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ ذلِکَ فَضْلُ اللَّهِ یُؤْتِیهِ مَنْ یَشاءُ وَ اللَّهُ واسِعٌ عَلِیمٌ »(۱)

**[ترجمه]درباره سخن خدای متعال: «یا أَیهَا الَّذِینَ ءَامَنُواْ مَن یَرْتَدَّ مِنکُمْ عَن دِینِهِ فَسَوْفَ یَأْتِی اللَّهُ بِقَوْمٍ یحُبهُّمْ وَ یحُبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلیَ الْمُؤْمِنِینَ أَعِزَّةٍ عَلیَ الْکَافِرِینَ یجَُاهِدُونَ فیِ سَبِیلِ اللَّهِ وَ لَا یخََافُونَ لَوْمَةَ لَائمٍ ذَالِکَ فَضْلُ اللَّهِ یُؤْتِیهِ مَن یَشَاءُ وَ اللَّهُ وَاسِعٌ عَلِیمٌ» - . مائده/۵۴ -

{ای کسانی که ایمان آورده اید، هر کس از شما از دین خود برگردد، به زودی خدا گروهی [دیگر] را می آورد که آنان را دوست می دارد و آنان [نیز] او را دوست دارند. [اینان] با مؤمنان، فروتن، [و] بر کافران سرفرازند. در راه خدا جهاد می کنند و از سرزنش هیچ ملامتگری نمی ترسند. این فضل خداست. آن را به هر که بخواهد می دهد، و خدا گشایشگر داناست.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

مد، [العمده] بِإِسْنَادِهِ عَنِ الثَّعْلَبِیِّ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی فَسَوْفَ یَأْتِی اللَّهُ بِقَوْمٍ یُحِبُّهُمْ وَ یُحِبُّونَهُ قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۲).

أقول: قال العلامه قدس الله روحه فی کشف الحق قال الثعلبی نزلت فی علی علیه السلام (۳) و قال الشیخ الطبرسی أعلی الله مقامه قیل هم أمیر المؤمنین علیه السّلام و أصحابه حین قاتل من قاتله من الناکثین و القاسطین و المارقین و روی ذلک عن عمار و حذیفه و ابن عباس و هو المروی عن أبی جعفر و أبی عبد الله علیه السلام

وَ یُؤَیِّدُ هَذَا الْقَوْلَ: أَنَّ النَّبِیَ

۱- المائده: ۵۴.

۲- العمده: ۱۵۱.

٣- كشف الحق: ٩٢.

صلی الله علیه و آله وَصَفَهُ بِهَذِهِ الصِّفَاتِ الْمَذْكُورَهِ فِی الْآيَهِ فَقَالَ فِيهِ وَ قَدْ نَدَبَهُ (۱) لِفَتْحِ خَيْبَرَ بَعْدَ أَنْ رَدَّ عَنْهَا حَامِلُ الرَّايَهِ إِلَيْهِ مَرَّةً بَعْدَ أُخْرَى وَ هُوَ يُجَبِّنُ النَّاسَ وَ يُجَبِّنُونَهُ لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَهَ غَداً رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يُحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ كَرَّاراً غَيْرَ فَرَّارٍ- لَا يَرْجِعُ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ ثُمَّ أَعْطَاهَا إِيَّاهُ.

و أما الوصف باللین علی أهل الإیمان و الشده علی الکفار و الجهاد فی سبیل الله مع أنه لا یخاف فیه لومه لائم فمما لا یمکن أحدا دفع علی عن استحقاق ذلک لما ظهر من شدته علی أهل الشرک و الکفر و نکایته فیهم و مقاماته المشهوره فی تشیید المله و نصره الدین و الرأفه بالمؤمنین

وَ يُؤَكِّدُ ذَلِكَ (۲): إِنْذَارُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قُرَيْشاً بِقِتَالِ عَلِيٍّ علیه السّلام لَهُمْ مِنْ بَعْدِهِ حَيْثُ جَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو فِي جَمَاعَهٍ مِنْهُمْ فَقَالُوا لَهُ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ أَرِقَّاءَنَا لَحِقُوا بِكَ فَارْدُدْهُمْ عَلَيْنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَتَنْتَهُنَّ يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ أَوْ لَيَبْعَثَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ رَجُلًا يَضْرِبُكُمْ عَلَى تَأْوِيلِ الْقُرْآنِ كَمَا ضَرَبْتُكُمْ عَلَى تَنْزِيلِهِ فَقَالَ لَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ مَنْ هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَبُو بَكْرٍ قَالَ لَا وَ لَكِنَّهُ خَاصِفُ النَّعْلِ (۳) فِي الْحُجْرَهِ وَ كَانَ عَلِيٌّ علیه السّلام يَخْصِفُ نَعْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله.

وَ رُوِيَ عَنْ عَلِيٍّ علیه السّلام: أَنَّهُ قَالَ يَوْمَ الْبَصْرَهِ وَ اللَّهِ مَا قُوتِلَ أَهْلُ هَذِهِ الْآيَهِ حَتَّى الْيَوْمَ وَ تَلَا هَذِهِ الْآيَهَ.

ثم روی عن الثعلبی حدیث الحوض الدال علی ارتداد الصحابه انتهی (۴).

أقول:وَ يُؤَيِّدُهُ أَيْضاً مَا أَوْرَدْتُهُ فِي كِتَابِ الْفِتَنِ بِأَسَانِيدَ جَمَّهٍ عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِيِّ وَ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ غَيْرِهِمْ وَ اللَّفْظُ لِجَابِرٍ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَوْمَ الْفَتْحِ خَطِيباً فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ لَا أَعْرِفَنَّكُمْ تَرْجِعُونَ بَعْدِي كُفَّاراً يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ وَ لَئِنْ فَعَلْتُمْ ذَلِكَ لَتَعْرِفُنَّنِي فِي كَتِيبَهٍ أَضْرِبُكُمْ بِالسَّيْفِ ثُمَّ الْتَفَتَ عَنْ يَمِينِهِ فَقَالَ النَّاسُ لَقَّنَهُ جَبْرَئِيلُ علیه السّلام شَيْئاً فَقَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله هَذَا جَبْرَئِيلُ علیه السّلام يَقُولُ أَوْ عَلِيٌّ.

أقول: دعا النصب و العناد الرازی (۵) إمام النواصب فی هذا المقام إلی خرافات و

۱- ندب فلانا للامر: دعاه و رشحه للقیام به و حثه علیه.

۲- فی المصدر: و یؤید ذلک ایضا.

۳- خصف النعل: اطبق علیها مثلها و خرزها بالمخصف.

۴- مجمع البیان ۳: ۲۰۸.

۵- راجع مفاتیح الغیب ۳: ۴۲۷- ۴۲۹.

جهالات لا يبوح بها(۱) خارجي و لا أمي و لقد فضح نفسه و إمامه و لظهور بطلانها أعرضنا عنها صفحا و طوينا عنها كشحا(۲) فإن كتابنا أجل من أن يذكر فيه أمثال تلك الهذيانات و لقد تعرض لها صاحب إحقاق الحق (۳) و غيره و لا يخفى ما فى هذه الآيه من الدلاله على رفعه شأنه و علو مكانه و وصفه بكونه محبا و محبوبا لربه و مجاهدا فى سبيله على الجزم و اليقين بحيث لا يبالى بلوم اللائمين و رحمته على المؤمنين و صولته على الكافرين و تعقيب جميع ذلك بقوله ذٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشاءُ تعظيما لشأن تلك الصفات و تفخيما لها فكيف لا يستحق الخلافه و الإمامه من هذه صفاته و يستحقهما من اتصف بأضدادها كما أوضحناه فى كتاب الفتن.

**[ترجمه]العمدة: ثعلبى در مصداق آيه: «فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَ يُحِبُّونَهُ» گويد: او على بن ابى طالب عليه السّلام است. - . العمدة: ۱۵۱ -

مؤلف: علّامه قدّس الله روحه در «كشف الحق» از ثعلبى روايت مى‌كند كه گفت: اين آيه درباره على عليه السّلام نازل شده است و شيخ طبرسى اعلى الله مقامه گفته: گفته شده، منظور اميرالمؤمنين على عليه السلام و ياران او هستند آنگاه كه با ناكثين، قاسطين و مارقين جنگيدند. اين روايت از عمّار و حذيفه و ابن عباس نيز روايت شده است همان طور كه از امام باقر و امام صادق عليهِما السّلام نيز روايت گرديده است و اين گفته تأييد مى‌شود با سخن رسول خدا

ص: ۳۲

صلى الله عليه و آله كه آن حضرت را بدين صفات كه در آيه آمده‌اند، وصف كرده است. از اين رو ــ بعد از اينكه پرچم داران پيشين به دليل بزدلى و ترسو بودن يكى پس از ديگرى شكست خورده بودند و پيامبر آن حضرت را براى فتح خيبر انتخاب كرده بود ــ درباره ايشان فرمود: فردا پرچم را به دست مردى خواهم سپرد كه خدا و رسولش را دوست مى‌دارد و خدا و رسولش نيز او را دوست مى‌دارند، دلاورى با صولت كه حمله مى‌كند و نمى‌گريزد و باز نمى‌گردد مگر اينكه خداوند نصرت و پيروزى را به دست وى رقم بزنند. سپس پرچم را به على عليه السّلام داد. اما توصيف ايشان به نرمى در برابر مؤمنان و سخت‌گيرى در برابر كافران و جهاد فى سبيل الله و نداشتن واهمه از ملامت هيچ ملامت‌گرى در اين راه، از جمله صفاتى هستند كه گمان نكنم احدى در نسبت دادن آن‌ها به على عليه السّلام ترديد داشته باشد. زيرا على عليه السّلام در عمل ثابت كرده بود تا چه حد بر مشركان سخت‌گير و بدون اغماض است و دلاورى‌هاى آن حضرت در نصرت دين فراوان و شهره خاص و عام است آن سان كه نرمى و ملايمت ايشان در برابر مؤمنان و برادران دينى بر كسى پوشيده نيست و آنچه اين نكته را تأييد مى‌كند هشدارى است كه رسول خدا صلى الله عليه و آله به قريش مى‌دهد كه بعد از وى با على عليه السّلام وارد جنگ نشوند، آنگاه كه سهيل بن عمرو با جمعى از قريش نزد پيامبر صلى الله عليه و آله آمده و گفتند: يا محمد، بردگان ما گريخته و نزد شما آمده‌اند، آن‌ها را به ما باز گردانيد. رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: اى مردم قريش، از اين عناد دست برداريد وگرنه خداوند مردى را بر شما مسلّط خواهد كرد كه بر سر تأويل قرآن با شما خواهد جنگيد همان‌طور كه من بر سر نزول آن با شما جنگيدم. پس يكى از صحابه عرض كرد: اين مرد كيست يا رسول الله؟ ابوبكر است؟ فرمود: نه، آن مردى است كه در اتاق مشغول تعمير نعلين است ــ و على عليه السّلام در اتاق مشغول وصله كردن نعلين پيامبر صلى الله عليه و آله بود ــ از على عليه السّلام نقل است كه در جنگ بصره فرمود: به خدا سوگند تا به امروز با كسانى كه مصداق اين آيه

هستند کسی نجنگیده، و سپس آیه را تلاوت نمود. سپس از ثعلبی حدیث حوض را نقل می کند که نشانه مرتد شدن صحابه است. - . مجمع البیان۳: ۲۰۸ -

مؤلف: مطلبی را که در کتاب «الفِتَن» با اسنادهای متعدد از جابر انصاری، ابوسعید خدری، از ابن عباس و دیگران آورده‌ام، مؤید و تأکید کننده این مطلب هستند. جابر گوید: در یوم الفتح رسول خدا صلی الله علیه و آله خطابه‌ای ایراد نموده و در آن فرمود: ای مردم، نبینم بعد از من از دین برگردید و گردن یکدیگر را بزنید و اگر چنین کنید، مرا در سپاهی خواهید یافت که با شمشیر شما را می‌زنم ــ سپس نگاهش را به سمت راست خود انداخته و مردم گفتند: گویا جبرئیل چیزی را به وی تلقین می کند ــ پس فرمود: این جبرئیل است که می گوید: یا اینکه علی علیه السّلام شما را می‌زند.

مؤلف: ناصبی گری و عداوت فخر رازی، این سردسته ناصبیان، را به گفتن سخنانی خرافی

ص: ۳۳

و جاهلانه در این مورد کشانده که هیچ خارجی و بی‌سوادی آن‌ها را بیان نمی کند و با این کار خود و امامش را رسوا ساخته است که به دلیل روشنی بطلان ادّعای او، از ذکر آن اعراض کردیم و کلام او را فاقد ارزش پرداختن به آن دانستیم، زیرا کتاب ما ارزشمندتر از آن است که چنین هذیان‌هایی در آن آورده شود. لیکن مؤلف کتاب «احقاق االحقّ» - . احقاق الحق۳: ۲۴۳ ــ ۲۴۰. مؤلف در این کتاب ۲۶ اشکال بر سخن رازی وارد کرده است که هیچ پاسخی به آن‌ها نمی‌توان داد، نه رازی و نه امثال رازی. -

و دیگران به نقد سخن او پرداخته‌اند. بر کسی پوشیده نیست که آنچه در این آیه هست جملگی دلیل قاطع بر رفعت منزلت و عُلّو جایگاه و توصیف او به عنوان مُحِب و محبوب خدا و مجاهد در راه او هستند. بر اساس این آیه، علی علیه السلام از ملامت هیچ ملامت گری باک نداشت، با مؤمنان مهربان و با کافران سخت گیر بود؛ و اینکه خداوند در پایان آیه می‌فرماید: «ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ» نشانه تعظیم و بزرگداشت این صفات است، پس همان‌طور که در کتاب «الفتن» آورده‌ایم، چگونه کسی که از این صفات برخوردار است، مستحقّ خلافت نیست اما آنکه متّصف به ضد این صفات است استحقاق خلافت را دارد؟!

**[ترجمه]

باب ۳۱ قوله عز و جل: «أَ جَعَلْتُمْ سِقايَةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ...

اشاره

كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ »(۴)

**[ترجمه]درباره سخن خدای متعال: «أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الحَاجّ ِ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الحَرَامِ كَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْأَخِرِ وَ جَاهَدَ فيِ سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِندَ اللَّهِ

وَ اللَّهُ لَا يهْدِی الْقَوْمَ الظَّالِمِینَ» - . توبه / ۱۹ -

{آیا سیراب ساختن حاجیان و آباد کردن مسجد الحرام را همانند [کار] کسی پنداشته اید که به خدا و روز بازپسین ایمان آورده و در راه خدا جهاد می کند؟ [نه، این دو] نزد خدا یکسان نیستند، و خدا بیدادگران را هدایت نخواهد کرد.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنْ صَفْوَانَ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ وَ الْعَبَّاسِ وَ شَیْبَهَ قَالَ الْعَبَّاسُ أَنَا أَفْضَلُ لِأَنَّ سِقَایَهَ الْحَاجِّ بِیَدِی وَ قَالَ شَیْبَهُ أَنَا أَفْضَلُ لِأَنَّ حِجَابَهَ الْبَیْتِ بِیَدِی (۵) وَ قَالَ عَلِیٌّ أَنَا أَفْضَلُ فَإِنِّی

ص: ۳۴

۱- أی لا یتفوه بها.

۲- یقال: ضرب عنه صفحا أی أعرض عنه و طوی کشحه عنه: أعرض عنه بودّه مهاجرا.

۳- راجع ج ۳: ۲۰۴- ۲۴۳ و لقد أورد قدّس سرّه علی الرازیّ بعد ما نقل کلامه ۲۶ اشکالا لا مفر له و لامثاله من واحد منها.

۴- التوبه: ۱۹.

۵- هو شیبه بن عثمان بن أبی طلحه بن عبد العزی بن عبد الدار بن قصی و یکنی أبا عثمان و قد کان دفع النبیّ صلّی اللّه علیه و آله إلی ابن عمه عثمان بن طلحه بن أبی طلحه یوم فتح مکّه مفتاح الکعبه فورث المفتاح من ابن عمه أو دفع المفتاح إلیهما و قال خذوها خالده تالده إلی یوم القیامه یا بنی أبی طلحه لا یأخذها منکم إلّا ظالم(ب).

آمَنْتُ قَبْلَكُمَا ثُمَّ هَاجَرْتُ وَ جَاهَدْتُ فَرَضُوا بِرَسُولِ اللَّهِ ص (۱) فَأَنْزَلَ اللَّهُ أَ جَعَلْتُمْ سِقايَةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ إِلَى قَوْلِهِ إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ.

وَ فِي رِوَايَةِ أَبِي الْجَارُودِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السّلام قَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام قَوْلُهُ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لا يَسْتَوُونَ وَ إِنَّ مِنْهُمْ أَعْظَمَ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ثُمَّ وَصَفَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام فَقَالَ- الَّذِينَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَ أُولئِكَ هُمُ الْفائِزُونَ (۲) ثُمَّ

وَصَفَ مَا لِعَلِيٍّ عليه السّلام عِنْدَهُ فَقَالَ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَ رِضْوانٍ وَ جَنَّاتٍ لَهُمْ فِيها نَعِيمٌ مُقِيمٌ- خالِدِينَ فِيها أَبَداً إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ (۳).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام فرمود: این آیه در حق علی و عباس و شیبه نازل شده است. عباس گفت: من از شما برتر هستم زیرا سقایت حجّاج را بر عهده دارم. شیبه گفت: برتر من هستم که کلید داری کعبه را در دست دارم.. و علی علیه السّلام فرمود: من افضل

ص: ۳۴

از شما هستم زیرا قبل از شما ایمان آورده، مهاجرت نموده و جهاد کرده‌ام. و در نهایت راضی شدند رسول خدا صلی الله علیه و آله میان ایشان داوری کند. پس خداوند این آیه‌ها را نازل فرمود: «أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْأَخِرِ وَ جَاهَدَ فىِ سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِندَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَا يهَْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ* الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ هَاجَرُواْ وَ جَاهَدُواْ فىِ سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِندَ اللَّهِ وَ أُوْلَئكَ هُمُ الْفَائزُونَ* يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَ رِضْوَانٍ وَ جَنَّاتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ* خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ»، - . توبه/ ۲۲ _۱۹ - {آیا

سیراب ساختن حاجیان و آباد کردن مسجد الحرام را همانند [کار] کسی پنداشته اید که به خدا و روز بازپسین ایمان آورده و در راه خدا جهاد می کند؟ [نه، این دو] نزد خدا یکسان نیستند، و خدا بیدادگران را هدایت نخواهد کرد. کسانی که ایمان آورده و هجرت کرده و در راه خدا با مال و جانشان به جهاد پرداخته اند نزد خدا مقامی هر چه والاتر دارند و اینان همان رستگارانند.پروردگارشان آنان را از جانب خود، به رحمت و خشنودی و باغهایی [در بهشت] که در آنها نعمتهایی پایدار دارند، مژده می دهد. جاودانه در آنها خواهند بود، در حقیقت، خداست که نزد او پاداشی بزرگ است.}

در روایت ابوالجارود از امام باقر علیه السّلام آمده است: این آیه درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام نازل شده است.

خداوند پس از آیه «كَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْأَخِرِ وَ جَاهَدَ فىِ سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُنَ» [و اینکه برخی از آنها درجه برتری دارند] «عِندَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَا يهَْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ» به توصیف علی بن ابی طالب علیه السّلام پرداخته و فرموده است: «الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ هَاجَرُواْ وَ جَاهَدُواْ فىِ سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِندَ اللَّهِ وَ أُوْلَئكَ هُمُ الْفَائزُونَ» - . توبه/ ۲۰ - سپس

به توصیف آنچه علی علیه السّلام از آن نزد او برخوردار است پرداخته و می‌فرماید: «يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَ رِضْوَانٍ وَ جَنَّاتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ* خَلِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ» - . تفسیر قمی: ۲۶۰ . توبه/ ۲۲ _۲۱ -

**[ترجمه]

«۲»

کشف، [کشف الغمه] مِمَّا أَخْرَجَهُ الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ الْحَنْبَلِيُّ: قَوْلُهُ تَعَالَى أَ جَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي مُلَاحَاةِ(۴) الْعَبَّاسِ وَ عَلِيٍّ علیه السّلام قَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ لَئِنْ سَبَقْتُمُونَا بِالْإِيمَانِ وَ الْهِجْرَةِ فَقَدْ كُنَّا نَسْقِي الْحَجِيجَ وَ نُعَمِّرُ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ فَنَزَلَتْ (۵).

أقول: و روی عن أبی بكر بن مردويه أيضا نزولها فيه علیه السلام (۶).

**[ترجمه]کشف الغمّة: از جمله رواياتی که عزّ محدّث حنبلی استخراج نموده، روایتی است در شأن نزول آيه: «أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...» گوید: این آیه در پی نزاع عباس و علی علیه السّلام که در آن عباس گفته بود: گرچه شما در ایمان و هجرت بر ما پیشی گرفته‌اید، لیکن سقایت حجّاج و تعمیر مسجدالحرام بر عهده ما بوده است، نازل شد. - . کشف الغمّة: ۹۲ -

مؤلف: از ابوبکر بن مردویه نیز روایت شده که این آیه در حق امیرالمؤمنین علیه السّلام نازل شده است. - . کشف الغمّة: ۹۵ -

**[ترجمه]

«۳»

كا، [الكافی] أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَحَدِهِمَا علیهما السّلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ أَ جَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحاجِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي حَمْزَةَ وَ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرٍ وَ الْعَبَّاسِ وَ شَيْبَةَ إِنَّهُمْ فَخَرُوا بِالسِّقَايَةِ وَ الْحِجَابَةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ- أَ جَعَلْتُمْ سِقايَةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ

۱- أی بحكمه.

۲- التوبه: ۲۰ و ما بعدها ۲۱ و ۲۲.

۳- تفسير القمّیّ: ۲۶۰.

۴- الملاحاه: المنازعه و المراد هنا المفاخره.

۵- كشف الغمّه: ۹۲.

٦- كشف الغمّه: ٩٥.

وَ کَانَ عَلِیٌّ وَ حَمْزَهُ وَ جَعْفَرٌ الَّذِینَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدُوا فِی سَبِیلِ اللَّهِ لا یَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ (۱).

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ بِثَلَاثَهِ أَسَانِیدَ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]کافی: یکی از صادقین علیهما السّلام فرموده است که آیه: «أَجَعَلْتُمْ سِقَایَهَ الْحَاجِّ ...» درباره حمزه، علی، جعفر، عباس و شیبه نازل شده است. آنها به سقایت حاجیان و کلیدداری کعبه به هم فخر فروشی می‌کردند که خداوند عزّوجل آیه: «أَجَعَلْتُمْ سِقَایَهَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَهَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ کَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْأَخِرِ» را نازل فرمود و

ص: ۳۵

علی علیه السّلام و حمزه و جعفر کسانی بودند که به خدا و روز قیامت ایمان آورده و در راه خدا جهاد کرده بودند و خداوند اینان را با عباس و شیبه یکی و برابر ندانسته است بلکه این سه نفر را بر آن دو برتری داده است. - . روضه کافی: ۲۰۴ _ ۲۰۳ -

تفسیر عیاشی: این روایت را با سه سند از ابوبصیر نقل کرده است. - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۴»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] قُدَامَهُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِیُّ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: افْتَخَرَ شَیْبَهُ بْنُ عَبْدِ الدَّارِ وَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ شَیْبَهُ فِی أَیْدِینَا مَفَاتِیحُ الْکَعْبَهِ نَفْتَحُهَا إِذَا شِئْنَا وَ نُغْلِقُهَا إِذَا شِئْنَا فَنَحْنُ خَیْرُ النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ وَ قَالَ الْعَبَّاسُ فِی أَیْدِینَا سِقَایَهُ الْحَاجِّ وَ عِمَارَهُ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ (۳) فَنَحْنُ خَیْرُ النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ إِذْ مَرَّ عَلَیْهِمْ (۴) أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام فَأَرَادَا أَنْ یَفْتَخِرَا فَقَالا لَهُ یَا أَبَا الْحَسَنِ أَ نُخْبِرُکَ بِخَیْرِ النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ هَا أَنَا ذَا فَقَالَ شَیْبَهُ فِی أَیْدِینَا مَفَاتِیحُ الْکَعْبَهِ نَفْتَحُهَا إِذَا شِئْنَا وَ نُغْلِقُهَا إِذَا شِئْنَا فَنَحْنُ خَیْرُ النَّاسِ بَعْدَ النَّبِیِّ وَ قَالَ الْعَبَّاسُ فِی أَیْدِینَا سِقَایَهُ الْحَاجِّ وَ عِمَارَهُ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ

فَنَحْنُ خَیْرُ النَّاسِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ لَهُمَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام أَ لَا أَدُلُّکُمَا عَلَی مَنْ هُوَ خَیْرٌ مِنْکُمَا قَالا لَهُ وَ مَنْ هُوَ قَالَ الَّذِی صَرَفَ رَقَبَتَکُمَا(۵) حَتَّی أَدْخَلَکُمَا فِی الْإِسْلَامِ قَهْراً قَالا وَ مَنْ هُوَ قَالَ أَنَا فَقَامَ الْعَبَّاسُ مُغْضَباً حَتَّی أَتَی النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله وَ أَخْبَرَهُ بِمَقَالَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام فَلَمْ یَرُدَّ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله شَیْئاً فَهَبَطَ جَبْرَئِیلُ علیه السّلام فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ لَکَ أَ جَعَلْتُمْ سِقَایَهَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَهَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَدَعَا النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله الْعَبَّاسَ فَقَرَأَ عَلَیْهِ الْآیَهَ وَ قَالَ یَا عَمِّ قُمْ فَاخْرُجْ هَذَا الرَّحْمَنُ (۶) یُخَاصِمُکَ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۷).

ص: ۳۶

۱- روضه الکافی: ۲۰۳ و ۲۰۴.

۲- مخطوط.

۳- فی(ک): و عماره المسجد الحرام فی ایدینا.

۴- فی المصدر: علیهما.

۵- فی المصدر: الذی ضرب رقابکما.

۶- فی المصدر: هذا رسول الرحمن.

۷- تفسیر فرات: ۵۶.

فر، [تفسير فرات بن إبراهيم] مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْجُعْفِيُّ مُعَنْعَناً عَنِ الْحَارِثِ الْأَعْوَرِ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابن عباس گوید: شیبهٔ بن عبدالدار و عباس بن عبدالمطّلب باهم به تفاخر پرداخته، شیبه گفت: کلیدهای کعبه در دست ماست، هرگاه اراده کنیم درهای آن را باز می‌کنیم یا می‌بندیم، از این رو ما پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله بهترین مردم هستیم؛ و عباس گفت: مقام سقایهٔ الحاج و عمارت مسجدالحرام را ما در اختیار داریم، پس بهترین مردم بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله ما هستیم. در این حال امیرالمؤمنین علیه السّلام بر ایشان گذشت و آن دو خواستند فخری به وی بفروشند، لذا گفتند: یا اباالحسن، شما را از بهترین مردم پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله آگاه کنیم؟ فرمود: آماده شنیدن هستم. پس شیبه گفت: کلیدهای کعبه در دست ماست، هرگاه اراده کنیم آن را باز می‌کنیم یا می‌بندیم. پس، بهترین مردم پس از پیامبر صلی الله علیه و آله ما هستیم. پس عباس گفت: ما نیز منصب سقایهٔ الحاج و عمارت مسجدالحرام را در اختیار داریم، بهترین مردم بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله ماییم. پس امیرالمؤمنین علیه السّلام به ایشان فرمود: می‌خواهید کسی را به شما معرفی کنم که بهتر از هر دوی شماست؟ گفتند: او کیست؟! فرمود: همو که گردن شما را زد و به زور وارد اسلام نمود. گفتند او کیست؟ فرمود: من! پس عباس برخاست و خشمگین نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله رفته و ماجرا را برای آن حضرت بازگو نمود. اما رسول خدا صلی الله علیه و آله سکوت فرمود و چیزی نگفت؛ در این حال بود که جبرئیل علیه السّلام نزد وی آمده و گفت: یا محمّد، خداوند تو را سلام می‌رساند و می گوید: «أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِندَ اللَّهِ». پس رسول خدا صلی الله علیه و آله عباس را نزد خود خوانده و آیه را برایش تلاوت فرموده و گفت: عموجان، برخیز و برو، این خدای رحمان است که دارد بین تو و علی بن ابی طالب قضاوت می‌کند! - .تفسیر فرات: ۵۶ -

ص: ۳۶

تفسیر فرات بن ابراهیم: با سند خود از حارث أعور شبیه این روایت را آورده است.

**[ترجمه]

«۵»

فر، [تفسير فرات بن إبراهيم] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْخَيَّاطُ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ سِيرِينَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْعَبَّاسِ وَ جَعْفَرٍ الْأَحْمَسِيِّ مُعَنْعَناً عَنِ السُّدِّيِّ قَالا: قَالَ عَبَّاسٌ أَنَا عَمُّ مُحَمَّدٍ وَ أَنَا صَاحِبُ سِقَايَةِ الْحَاجِّ وَ أَنَا أَفْضَلُ مِنْ عَلِيٍّ وَ قَالَ عُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ أَوْ شَيْبَةُ أَنَا أَفْضَلُ مِنْ عَلِيٍّ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ(۲).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: عباس گفت: من عموی پیامبرم و منصب سقایهٔ الحاج با من است، من از علی برترم. و عثمان بن طلحه _ یا شیبه _ گفت: من از علی برترم، پس این آیه نازل شد. - . تفسیر فرات : ۵۲ -

**[ترجمه]

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ علیهما السّلام قَالَ: لَمَّا فَتَحَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَکَّهَ أَعْطَی الْعَبَّاسَ السِّقَایَهَ وَ أَعْطَی عُثْمَانَ بْنَ طَلْحَهَ الْحِجَابَهَ وَ لَمْ یُعْطِ عَلِیّاً شَیْئاً فَقِیلَ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام إِنَّ النَّبِیَّ أَعْطَی الْعَبَّاسَ السِّقَایَهَ وَ أَعْطَی عُثْمَانَ بْنَ طَلْحَهَ الْحِجَابَهَ وَ لَمْ یُعْطِکَ شَیْئاً قَالَ فَقَالَ مَا أَرْضَانِی بِمَا فَعَلَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ (۳) تَعَالَی هَذِهِ الْآیَهَ(۴).

أقول: روی ابن بطریق نزول الآیه فیه علیه السّلام فی العمده(۵) بأسانید جمه من تفسیر الثعلبی و من الجمع بین الصحاح السته.

وَ رُوِیَ فِی الْمُسْتَدْرَکِ عَنْ أَبِی نُعَیْمٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: نَزَلَتْ أَ جَعَلْتُمْ سِقایَهَ الْحاجِ الْآیَهَ فِی عَلِیٍّ وَ الْعَبَّاسِ.

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الضَّحَّاکِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: نَزَلَتْ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام.

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الشَّعْبِیِّ قَالَ: تَکَلَّمَ عَلِیٌّ وَ الْعَبَّاسُ وَ شَیْبَهُ فِی السِّقَایَهِ وَ السِّدَانَهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی أَ جَعَلْتُمْ إِلَی قَوْلِهِ حَتَّی یَأْتِیَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ حَتَّی یَفْتَحَ مَکَّهَ فَتَنْقَطِعَ الْهِجْرَهُ.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام از پدر بزرگوارش روایت کرده است که فرمود: چون خداوند مکه را بر دست رسول خدا صلی الله علیه و آله فتح فرمود، منصب سقایت را به عبّاس داد و پرده‌داری را به عثمان بن طلحه و چیزی به علی علیه السّلام نداد. پس به علی علیه السّلام گفتند: رسول خدا صلی الله علیه و آله سقایت را به عباس و پرده‌داری را به عثمان بن طلحه داد و تو را بی‌بهره گذاشت! فرمود: از کاری که رسول خدا صلی الله علیه و آله انجام داد، بسیار خرسند و خوشنودم؟! آنگاه خداوند متعال این آیه را نازل فرمود. - . تفسیر فرات: ۵۸ -

مؤلف: ابن بطریق نزول این آیه را در شأن علی علیه السّلام در کتاب «العمدهٔ» خود با اسانید متعدد از تفسیر ثعلبی و نیز از کتاب «الجمع بین الصحاح السته» آورده است.

و در کتاب «المستدرک» از ابونعیم و او از مجاهد آورده است که گفت: آیه: «أَجَعَلْتُمْ سِقَایَهَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَهَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ کَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْأَخِرِ وَ جَاهَدَ فیِ سَبِیلِ اللَّهِ

لَا یَسْتَوُنَ عِندَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَا یهَْدِی الْقَوْمَ الظَّالِمِینَ» درباره علی علیه السّلام و عباس نازل شده است. و با سند خود از ضحاک از ابن عباس نقل کرده که گفت: این آیه در شأن علی بن ابی طالب علیه السّلام نازل شده است. و با سندی از شعبی گوید: علی، عباس و شیبه در مورد مناصب سقایت و کلیدداری کعبه سخن می‌گفتند که خداوند متعال آیه: «أَجَعَلْتُمْ سِقَایَهَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَهَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ کَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْأَخِرِ وَ جَاهَدَ فیِ سَبِیلِ اللَّهِ لَا یَسْتَوُنَ عِندَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَا یهَْدِی الْقَوْمَ الظَّالِمِینَ* الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ هَاجَرُواْ وَ جَاهَدُواْ فیِ سَبِیلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَهً عِندَ اللَّهِ وَ أُوْلَئکَ هُمُ الْفَائزُونَ* یُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم بِرَحْمَهٍ مِّنْهُ وَ رِضْوَانٍ وَ جَنَّاتٍ لَّهُمْ فِیهَا نَعِیمٌ مُّقِیمٌ* خَلِدِینَ فِیهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِیمٌ* یَاأَیهَُّا الَّذِینَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ ءَابَاءَکُمْ وَ إِخْوَانَکُمْ أَوْلِیَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّواْ الْکُفْرَ عَلیَ الْایمَانِ وَ مَن یَتَوَلهَُّم مِّنکُمْ فَأُوْلَئکَ هُمُ الظَّالِمُونَ* قُلْ إِن کاَنَ ءَابَاؤُکُمْ وَ أَبْنَاؤُکُمْ وَ

إِخْوَانُكَمْ وَ أَزْوَاجُكمُ ٠وَ عَشِيرَتُكمُ ٠وَ أَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَ تجَارَةٌ تخَشَوْنَ كَسَادَهَا وَ مَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكَم مِّنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهَادٍ فيِ سَبِيلِهِ فَترَبَّصُواْ حَتىَ يَأْتيِ َاللَّهُ بِأَمْرِهِ» {آیا سیراب ساختن حاجیان و آباد کردن مسجد الحرام را همانند [کار] کسی پنداشته اید که به خدا و روز بازپسین ایمان آورده و در راه خدا جهاد می کند؟ [نه، این دو] نزد خدا یکسان نیستند، و خدا بیدادگران را هدایت نخواهد کرد. کسانی که ایمان آورده و هجرت کرده و در راه خدا با مال و جانشان به جهاد پرداخته اند نزد خدا مقامی هر چه والاتر دارند و اینان همان رستگارانند. پروردگارشان آنان را از جانب خود، به رحمت و خشنودی و باغهایی [در بهشت] که در آنها نعمتهایی پایدار دارند، مژده می دهد. جاودانه در آنها خواهند بود، در حقیقت، خداست که نزد او پاداشی بزرگ است. ای کسانی که ایمان آورده اید، اگر پدرانتان و برادرانتان کفر را بر ایمان ترجیح دهند [آنان را] به دوستی مگیرید، و هر کس از میان شما آنان را به دوستی گیرد، آنان همان ستمکارانند. بگو: «اگر پدران و پسران و برادران و زنان و خاندان شما و اموالی که گرد آورده اید و تجارتی که از کسادش بیمناکید و سراهایی را که خوش می دارید، نزد شما از خدا و پیامبرش و جهاد در راه وی دوست داشتنی تر است، پس منتظر باشید تا خدا فرمانش را [به اجرا در] آورد.»} را نازل فرمود.(حتّی یأتی بأمره: تا اینکه مکه فتح شود و مهاجرت قطع گردد.)

**[ترجمه]

«۷»

یف، [الطرائف] فِی الْجَمْعِ بَیْنَ الصِّحَاحِ السِّتَّهِ مِنْ صَحِیحِ النَّسَائِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ کَعْبٍ الْقُرَظِیِّ قَالَ: افْتَخَرَ شَیْبَهُ بْنُ أَبِی طَلْحَهَ(۶) وَ رَجُلٌ ذَکَرَ اسْمَهُ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام

ص: ۳۷

۱- تفسیر فرات: ۵۴.

۲- تفسیر فرات: ۵۲. و فیه« و بنو شیبه» و فی النسخ« و هو شیبه» و کلها مصحف(ب).

۳- فی المصدر: قال فأنزل اللّه.

۴- تفسیر فرات: ۵۸.

۵- ص: ۱۸.

۶- فی(ک) طلحه بن شیبه و فی(ت) شیبه بن طلحه و کلها مصحف(ب).

فَقَالَ شَیْبَهُ بْنُ أَبِی طَلْحَهَ مَعِی مِفْتَاحُ الْبَیْتِ وَ لَوْ أَشَاءُ بِتُّ فِیهِ وَ قَالَ ذَلِکَ الرَّجُلُ أَنَا صَاحِبُ السِّقَایَهِ(۱) وَ لَوْ أَشَاءُ بِتُّ فِی الْمَسْجِدِ وَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السّلام مَا أَدْرِی مَا تَقُولَانِ لَقَدْ صَلَّیْتُ إِلَی الْقِبْلَهِ قَبْلَ النَّاسِ وَ أَنَا صَاحِبُ الْجِهَادِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی – أَ جَعَلْتُمْ سِقایَهَ الْحاجِ.

وَ رَوَاهُ الثَّعْلَبِیُّ کَذَلِکَ فِی تَفْسِیرِ هَذِهِ الْآیَهِ عَنِ الْحَسَنِ وَ الشَّعْبِیِّ وَ مُحَمَّدِ بْنِ کَعْبٍ الْقُرَظِیِّ وَ رَوَاهُ ابْنُ الْمَغَازِلِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَیْدَهَ الْبُرَیْدِی (۲)

**[ترجمه]الطرائف: در کتاب «الجمع بین الصحاح السّتة» به نقل از صحیح نسائی از محمد بن کعب قرظی آمده است: میان شیبهٔ بن ابی طلحه و مردی دیگر _ که نامش را برده _ و علی بن ابی طالب علیه السّلام مفاخره‌ای درگرفت؛

ص: ۳۷

پس شیبهٔ بن ابی طلحه گفت: کلید کعبه در اختیار من است، اگر بخواهم درون کعبه بیتوته می‌کنم؛ آن مرد نیز گفت: منصب سقایت به من تعلّق دارد، اگر بخواهم شب‌ها در مسجدالحرام می‌خوابم؛ و علی علیه السّلام فرمود: متوجّه نمی‌شوم چه می‌گویید! اما می‌دانم که من قبل از همه رو به قبله نماز خواندم، من یک مجاهد هستم. پس خداوند آیه: «أَجَعَلْتُمْ سِقَایَهَ الحَاجّ ...» را نازل فرمود. ثعلبی نیز این روایت را آورده و در تفسیر این آیه را از حسن و شعبی و محمد بن کعب قرظی نقل کرده همان طور که ابن مغازلی نیز آن را از اسماعیل بن عامر و از عبدالله بن عبیدهٔ بریدی روایت کرده است. - . الطرائف: ۱۳ –

**[ترجمه]

بَیان

لَعَلَّ السَّیِّدَ اتَّقَی فِی عَدَمِ التَّصْرِیحِ بِذِکْرِ الْعَبَّاسِ مِنْ خُلَفَاءِ زَمَانِهِ- وَ رَوَاهُ السُّیُوطِیُّ فِی الدُّرِّ الْمَنْثُورِ عَنْ أَبِی جَرِیرٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ کَعْبٍ مِثْلَهُ مُصَرِّحاً بِاسْمِ الْعَبَّاسِ وَ قَالَ أَخْرَجَ ابْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّهَا نَزَلَتْ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ الْعَبَّاسِ.

وَ أَخْرَجَ ابْنُ أَبِی حَاتِمٍ وَ أَبُو الشَّیْخِ عَنِ الشَّعْبِیِّ قَالَ: تَفَاخَرَ عَلِیٌّ وَ الْعَبَّاسُ وَ شَیْبَهُ فِی السِّقَایَهِ وَ الْحِجَابَهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی أَ جَعَلْتُمْ سِقایَهَ الْحاجِ الْآیَهَ.

وَ أَخْرَجَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ وَ ابْنُ أَبِی شَیْبَهَ وَ ابْنُ جَرِیرٍ وَ ابْنُ الْمُنْذِرِ وَ ابْنُ أَبِی حَاتِمٍ وَ أَبُو الشَّیْخِ عَنِ الشَّعْبِیِّ قَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ الْآیَهُ فِی الْعَبَّاسِ وَ عَلِیٍّ علیه السّلام تَکَلَّمَا فِی ذَلِکَ.

وَ أَخْرَجَ ابْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنِ الشَّعْبِیِّ قَالَ: کَانَ بَیْنَ عَلِیٍّ وَ الْعَبَّاسِ مُنَازَعَهٌ فَقَالَ الْعَبَّاسُ لِعَلِیٍّ علیه السّلام أَنَا عَمُّ النَّبِیِّ وَ أَنْتَ ابْنُ عَمِّهِ وَ إِلَیَّ سِقَایَهُ الْحَاجِّ وَ عِمَارَهُ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ هَذِهِ الْآیَهَ.

وَ أَخْرَجَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ وَ الْعَبَّاسِ وَ عُثْمَانَ وَ شَیْبَهَ(۳) تَکَلَّمُوا فِی ذَلِکَ.

وَ أَخْرَجَ أَبُو نُعَيْمٍ فِي فَضَائِلِ الصَّحَابَةِ وَ ابْنُ عَسَاكِرَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَعَدَ الْعَبَّاسُ وَ شَيْبَةُ يَفْتَخِرَانِ فَقَالَ الْعَبَّاسُ أَنَا أَشْرَفُ مِنْكَ أَنَا عَمُّ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ سَاقِي الْحَاجِّ فَقَالَ شَيْبَةُ أَنَا أَشْرَفُ مِنْكَ أَنَا أَمِينُ اللَّهِ عَلَى بَيْتِهِ وَ خَزَائِنِهِ فَلَا ائْتَمَنَكَ كَمَا ائْتَمَنَنِي فَاطَّلَعَ عَلَيْهِمَا عَلِيٌّ عليه السلام فَأَخْبَرَاهُ بِمَا قَالا فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السلام أَنَا أَشْرَفُ مِنْكُمَا أَنَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ وَ هَاجَرَ وَ جَاهَدَ فَانْطَلَقُوا ثَلَاثَتُهُمْ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فَأَخْبَرُوهُ فَمَا أَجَابَهُمْ بِشَيْ ءٍ فَانْصَرَفُوا فَنَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ بَعْدَ أَيَّامٍ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمْ فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ- أَ جَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحاجِ إِلَى آخِرِ الْعَشْرِ(۴).

۱- فی المصدر بعد ذلک: و القائم علیها.

۲- الطرائف: ۱۳.

۳- هکذا فی المصدر و هو الصحیح و فی(ک) عثمان بن شیبه و فی(ت) تصحیحا عثمان بن طلحه. و کلها وهم(ب).

۴- الدّر المنثور: ۲۱۸ و ۲۱۹.

وَ أَقُولُ: رَوَی صَاحِبُ جَامِعِ الْأُصُولِ مِنْ صَحِیحِ النَّسَائِیِّ: نَحْوَ الْحَدِیثِ الْأَوَّلِ مُصَرِّحاً بِاسْمِ الْعَبَّاسِ إِلَّا أَنَّ فِیهِ صَلَّیْتُ إِلَی الْکَعْبَهِ سِتَّهَ أَشْهُرٍ قَبْلَ النَّاسِ إِلَی آخِرِ الْخَبَرِ.

وَ رَوَی صَاحِبُ الْفُصُولِ الْمُهِمَّهِ عَنِ الْوَاحِدِیِّ فِی أَسْبَابِ النُّزُولِ: مِثْلَ رِوَایَهِ أَبِی نُعَیْمٍ (۱).

وَ رَوَی فِی فَرَائِدِ السِّمْطَیْنِ أَبْسَطَ مِنْ ذَلِکَ إِلَی أَنْ قَالَ عَلِیٌّ علیه السّلام: أَنَا أَشْرَفُ مِنْکُمَا أَنَا أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِالْوَعِیدِ مِنْ ذُکُورِ هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ هَاجَرَ وَ جَاهَدَ فَانْطَلَقُوا إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَخْبَرَهُ کُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ بِفَخْرِهِ فَمَا أَجَابَهُمْ بِشَیْ ءٍ فَنَزَلَ الْوَحْیُ بَعْدَ أَیَّامٍ فَأَرْسَلَ إِلَی الثَّلَاثَهِ فَأَتَوْهُ فَقَرَأَ عَلَیْهِمُ الْآیَهَ.

وَ رَوَی الشَّیْخُ فِی مَجَالِسِهِ عَنْ أَبِی ذَرٍّ: أَنَّ عَلِیّاً علیه السّلام ذَکَرَ یَوْمَ الشُّورَی نُزُولَ الْآیَهِ فِیهِ فَأَقَرُّوا بِهِ.

وَ رَوَی أَبُو نُعَیْمٍ فِی کِتَابِ مَا نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام عَنْ عَامِرٍ قَالَ: نَزَلَتِ الْآیَهُ فِی عَلِیٍّ وَ الْعَبَّاسِ وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام.

و بإسناده عن الشعبی: مثل ما مر إلی قوله فتنقطع الهجره:

و قال الشیخ الطبرسی رحمه الله: نزلت فی علی بن أبی طالب علیهما السّلام و العباس بن عبد المطلب و شیبه بن أبی طلحه(۲)- عن الحسن و الشعبی و محمد بن کعب القرظی.

وَ رَوَی الْحَاکِمُ أَبُو الْقَاسِمِ الْحَسْکَانِیُّ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ بُرَیْدَهَ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: بَیْنَا شَیْبَهُ وَ الْعَبَّاسُ یَتَفَاخَرَانِ إِذْ مَرَّ بِهِمَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام فَقَالَ بِمَا ذَا تَتَفَاخَرَانِ فَقَالَ الْعَبَّاسُ لَقَدْ أُوتِیتُ مِنَ الْفَضْلِ مَا لَمْ یُؤْتَ أَحَدٌ سِقَایَهَ الْحَاجِّ وَ قَالَ شَیْبَهُ أُوتِیتُ عِمَارَهَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَقَالَ علیه السّلام اسْتَحْیَیْتُ لَکُمَا فَقَدْ أُوتِیتُ عَلَی صِغَرِی مَا لَمْ تُؤْتَیَا فَقَالا وَ مَا أُوتِیتَ یَا عَلِیُّ قَالَ ضَرَبْتُ خَرَاطِیمَکُمَا

بِالسَّیْفِ حَتَّی آمَنْتُمَا بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ فَقَامَ الْعَبَّاسُ مُغْضَباً یَجُرُّ ذَیْلَهُ (۳) حَتَّی دَخَلَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَالَ أَ مَا تَرَی إِلَی مَا اسْتَقْبَلَنِی (۴) بِهِ عَلِیٌّ فَقَالَ صلی الله علیه و آله ادْعُوا لِی عَلِیّاً فَدُعِیَ لَهُ فَقَالَ مَا حَمَلَکَ عَلَی مَا

۱- راجع الفصول المهمه: ۱۰۶. و أسباب النزول للواحدی: ۱۸۲.

۲- فی المصدر و(ک) طلحه بن شیبه و فی(ت) شیبه بن طلحه و کلها مصحف(ب).

۳- ذیل الثوب ما جر منه إذا اسبل.

۴- فی المصدر: یستقبلنی.

اسْتَقْبَلْتَ بِهِ عَمَّکَ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ صَدَمْتُهُ (١) بِالْحَقِّ فَمَنْ شَاءَ فَلْیَغْضَبْ وَ مَنْ شَاءَ فَلْیَرْضَ فَنَزَلَ جَبْرَئِیلُ علیه السّلام وَ قَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ رَبَّکَ یَقْرَأُ عَلَیْکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ اتْلُ عَلَیْهِمْ أَ جَعَلْتُمْ سِقَایَهَ الْحاجِ الْآیَهَ فَقَالَ الْعَبَّاسُ إِنَّا قَدْ رَضِینَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ (٢).

أقول: نزولها فی أمیر المؤمنین علیه السّلام مما أجمع علیه عامه المفسرین من المتقدمین و متعصبی المتأخرین کالبیضاوی و الزمخشری و الرازی و غیرهم (٣) و سیأتی الأخبار فیه فی باب شجاعته علیه السّلام و یدل علی أن مناط الفضل و الفخر الإیمان و الجهاد و لا ریب فی سبقه علیه السّلام فیهما علی سائر الصحابه کما سیأتی تفصیلهما فهو أولی بالإمامه و الخلافه لقبح تفضیل المفضول کما یشهد به ألباب ذوی العقول.

**[ترجمه]شاید علّت عدم ذکر نام عباس توسط سیّد، بیم از خلفای بنی عباس بوده که خلفای زمان وی بوده‌اند. سیوطی در «الدر المنثور» این روایت را از ابن جریر با سندی از محمد بن کعب نقل کرده و به صراحت از عباس نام برده است. و نیز گفت: ابن مردویه از ابن عباس روایت نموده که این آیه درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام و عباس نازل شده است. ابن ابی حاتم و ابوالشیخ از شعبی نقل کرده که گفته: علی و عباس و شیبه در منصب سقایت و کلیدداری کعبه باهم مفاخره کردند که خداوند آیه: «أَجَعَلْتُمْ سِقَایَهَ الْحَاجّ ِ وَ عِمَارَهَ الْمَسْجِدِ الْحَرَام کَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْأَخِرِ وَ جَاهَدَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ لَا یَسْتَوُونَ عِندَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَا یَهْدِی الْقَوْمَ الظَّالِمِینَ» را نازل فرمود. عبدالرزّاق، ابی شیبه، ابن جریر، ابن منذر، ابن ابی حاتم و ابوالشیخ از شعبی روایت کرده‌اند که گفت: این آیه درباره عباس و علی علیه السّلام نازل شد آن‌گاه که راجع به این موضوع گفتگو می‌کردند.

ابن مردویه از شعبی: میان علی علیه السّلام و عباس منازعه‌ای درگرفت، پس عباس به علی علیه السّلام گفت: من عموی پیامبرم و تو پسرعموی او؛ من منصب سقایهٔ الحاج و عمارت مسجدالحرام را نیز برعهده دارم... که خداوند این آیه را نازل فرمود. عبدالرزّاق از حسن نقل می‌کند که گوید: این آیه درباره علی، عباس، عثمان و شیبه آنگاه که در این مورد گفتگو می‌کردند، نازل شده است. ابونعیم در کتاب «فضائل الصحابه» و ابن عساکر از أنس نقل می‌کند: عباس و شیبه با هم به فخرفروشی پرداختند، پس عباس گفت: شرافت من بیش از توست، من عموی رسول خدا صلی الله علیه و آله هستم و برخوردار از منصب سقایه الحاج! شیبه گفت: شرافت من بیش از توست، زیرا من أمین خدا بر خانه و گنجینه‌های او هستم؛ خداوند مرا امانت دار دانسته نه تو را! در این حال علی علیه السّلام بر ایشان وارد شد و آن دو ایشان را از ماجرا آگاه ساختند. پس علی علیه السّلام فرمود: شرافت من بیش از هر دوی شماست، من اولین مؤمن، مهاجر و مجاهد هستم. پس هر سه نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله رفته و ایشان را از موضوع آگاه کردند. اما رسول خدا صلی الله علیه و آله سکوت فرمود و پاسخی به ایشان نداد و آن‌ها نیز از نزد وی رفتند؛ چند روز بعد وحی بر ایشان نازل گشت و هر سه را احضار نموده، آیه: «أَجَعَلْتُمْ سِقَایَهَ الْحَاجّ...» را تا آخر ده آیه بر ایشان تلاوت فرمود. - . الدّر المنثور٣: ٢١٩ _٢١٨ -

ص: ٣٨

[مؤلف: صاحب جامع الاصول از صحیح نسائی شبیه حدیث اول را با ذکر نام عباس، آورده است با این تفاوت که این عبارت را به سخن علی علیه السّلام افزوده است: «من شش ماه پیش از مردم به سوی کعبه نماز خوانده‌ام» تا آخر روایت .

مؤلف کتاب «الفصول المهمّهٔ» از «اسباب النزول» واحدی شبیه روایت ابونعیم - . الفصول المهمهٔ : ١٠۶. اسباب النزول واحدی

: ۱۸۲ - را نقل کرده است، و در «فرائد السمطین» ماجرا را مفصّل‌تر نقل کرده تا آنجا که گوید: علی علیه السّلام فرمود: من اشرف از شما دو نفر هستم، من اولین مرد این اُمّت هستم که به وعده و وعیدهای خداوند ایمان آورده، هجرت نموده و جهاد کردم. پس هر سه نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله رفته و ماجرای خود را برای ایشان نقل کردند. اما رسول خدا صلی الله علیه و آله پاسخی به آنان نداد تا اینکه چند روز بعد وحی بر ایشان نازل گردید. سپس در پی هر سه نفر فرستاد و آیه را بر ایشان خواند.

شیخ در مجالس خود از ابوذر روایت می‌کند که علی علیه السّلام در روز برگزاری شورای انتخاب خلیفه سوم این آیه را بر حاضران قرائت کرد و همه حاضران در آن شورا تأیید کردند که این آیه درباره وی نازل شده است.

ابونعیم نیز در کتاب «ما نزل من القرآن فی علیّ علیه السّلام» از عامر روایت کرده که گفت: این آیه درباره علی علیه السلام و عباس نازل شده است. ابن عباس نیز گوید: درباره علی علیه السّلام نازل شده است. و با سند خود از شعبی این روایت را تا آنجا که گوید «تا مهاجرت قطع گردد» را ثبت کرده است.]

شیخ طبرسی ــ رحمهٔ الله علیهِ ــ از حسن، شعبی و محمد بن کعب قرظی گوید: این آیه درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام و عباس بن عبدالمطّلب و شیبهٔ بن ابی طلحه نازل شده است.

حاکم ابوالقاسم حسکانی با سند خود از ابن بریده از پدرش روایت کرده: شیبهٔ و عباس مشغول مفاخره بودند که علی بن ابی طالب علیه السّلام بر ایشان گذشته و فرمود: به چه مفاخره می‌کنید؟ عباس گفت: فضایلی که به من داده شده، به کسی داده نشده است: سقایت حاجیان! شیبه نیز گفت: عمارت مسجدالحرام نیز به من داده شده است! پس علی علیه السّلام فرمود: از شما شرمنده‌ام! لیکن با وجود کمی سن و سالم از فضایلی برخوردار شده‌ام که به شما داده نشده است. گفتند: چه فضیلت‌هایی به شما داده شده است؟ فرمود: آنقدر با شمشیر بر فرقتان کوبیدم تا به خدا و رسولش ایمان آوردید! پس عباس خشمگین و دامن کشان با شتاب خود را به رسول خدا صلی الله علیه و آله رسانده و گفت: می‌دانید علی به من چه گفت؟ فرمود: علی را پیش من بیاورید. چون علی علیه السّلام را آوردند، فرمود:

ص: ۳۹

چرا رو در روی عمویت قرار گرفته‌ای؟ گفت: یا رسول الله، با حق او را مغلوب کرده‌ام، هر که خواهد خشمگین شود و هر که خواهد خشنود گردد. پس جبرئیل نازل گشته و گفت: یا محمّد، پروردگارت تو را سلام می‌رساند و می گوید: این آیه را بر ایشان بخوان: «أَجَعَلْتُمْ سِقَایَةَ الْحَاجِّ وَ عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْأَخِرِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِندَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَا يَهْدِی الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ» پس عباس گفت: ما که راضی و خشنود شدیم ــ و این را سه بار تکرار کرد ــ . - . مجمع البیان ۵: ۱۵ ــ۱۴ -

مؤلف: نزول این آیه در حق امیرالمؤمنین علیه السّلام مورد اجماع مفسران گذشته و متعصّبان متأخّری نظیر بیضاوی، زمخشری، رازی و دیگران است و اخبار مربوط به آن در باب ذکر شجاعت ایشان علیه السّلام خواهد آمد و این آیه نشانه این است که

معیار فضیلت و افتخار، ایمان و جهاد است و شکی نیست که آن حضرت آن‌طور که خواهد آمد، در این مجال از دیگر صحابه پیشتازتر است، از این رو به دلیل قبح تفضیل مفضول بر دیگران، آن‌گونه که خردمندان و دانایان بدان گواهی می‌دهند، به امامت و خلافت مقدّم‌تر است .

**[ترجمه]

باب ۳۲ قوله تعالی: «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ»

اشاره

(۴)

**[ترجمه]درباره سخن خدای متعال: «وَ مِنَ النَّاسِ مَن یَشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَ اللَّهُ رَئُوفُ

بِالْعِبَاد» - . بقره / ۲۰۷ -

{و از میان مردم کسی است که جان خود را برای طلب خشنودی خدا می فروشد، و خدا نسبت به [این] بندگان مهربان است.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی]: وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ قَالَ ذَاکَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ مَعْنَی یَشْرِی نَفْسَهُ أَیْ یَبْذُلُ (۵).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: آیه: «وَ مِنَ النَّاسِ مَن یَشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ» در شأن امیرالمؤمنین علیه السّلام نازل شده است و معنای «یَشْرِی نَفْسَهُ»: یبذل نفسه (از جان خود می گذرد) است.

**[ترجمه]

«۲»

کشف، [کشف الغمه] مِمَّا أَخْرَجَهُ شَیْخُنَا الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ الْحَنْبَلِیُّ الْمَوْصِلِیُّ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ نَزَلَتْ فِی مَبِیتِ عَلِیٍّ عَلَی فِرَاشِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: وَ رَوَاهُ أَبُو بَکْرِ بْنُ مَرْدَوَیْهِ أَیْضاً وَ ذَکَرَ ابْنُ الْأَثِیرِ فِی کِتَابِهِ کِتَابِ الْإِنْصَافِ الَّذِی جَمَعَ فِیهِ بَیْنَ الْکَاشِفِ وَ الْکَشَّافِ: أَنَّهَا نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام وَ ذَلِکَ حِینَ هَاجَرَ النَّبِیُّ صلی الله

عليه و آله وَ تَرَکَ عَلِیّاً فِی بَیْتِهِ بِمَکّهَ وَ أَمَرَهُ أَنْ یَنَامَ عَلَی فِرَاشِهِ لِیُوصِلَ إِذَا أَصْبَحَ وَدَائِعَ النَّاسِ إِلَیْهِمْ وَ قَالَ اللَّهُ

۱- أی دفعته.

۲- مجمع البیان ۵: ۱۴ و ۱۵.

۳- راجع تفسیر البیضاوی ۱. ۱۹۱ و الکشّاف ۲: ۲۷. و مفاتیح الغیب ۴: ۴۲۲ و ۴۲۳.

۴- البقره: ۲۰۷.

۵- تفسیر القمّیّ: ۶۱.

عَزَّ وَ جَلَّ لِجَبْرَئِيلَ وَ مِيكَائِيلَ إِنِّي قَدْ آخَيْتُ بَيْنَكُمَا وَ جَعَلْتُ عُمُرَ أَحَدِكُمَا أَطْوَلَ مِنْ عُمُرِ الْآخَرِ فَأَيُّكُمَا يُؤْثِرُ أَخَاهُ (۱) فَاخْتَارَ كُلٌّ مِنْهُمَا الْحَيَاةَ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِمَا أَلَّا كُنْتُمَا مِثْلَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ آخَيْتُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ مُحَمَّدٍ فَبَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ يَفْدِيهِ بِنَفْسِهِ وَ يُؤْثِرُهُ بِالْحَيَاةِ اهْبِطَا إِلَيْهِ فَاحْفَظَاهُ مِنْ عَدُوِّهِ فَنَزَلَا إِلَيْهِ فَحَفِظَاهُ- جَبْرَئِيلُ علیه السّلام عِنْدَ رَأْسِهِ وَ مِيكَائِيلُ علیه السّلام عِنْدَ رِجْلَيْهِ وَ جَبْرَئِيلُ يَقُولُ بَخْ بَخْ (۲) يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ مَنْ مِثْلُكَ وَ قَدْ بَاهَى اللَّهُ بِكَ الْمَلَائِكَةَ(۳).

يف، [الطرائف] مد، [العمده] عَنِ الثَّعْلَبِيِّ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]کشف الغمّة: از جمله روایاتی که شیخ ما عزّ محّدث حنبلی موصلی در آیه: «وَ مِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ» استخراج نموده این است که این آیه درباره علی علیه السّلام و لیلة المبیت نازل گردیده که آن حضرت در بستر رسول خدا صلی الله علیه و آله خوابید. ابوبکر بن مردویه نیز این روایت را آورده همان طور که ابن أثیر نیز آن را در کتاب خود «الإنصاف» که شامل تلفیقی از تفاسیر «کشاف» و «الکاشف» است، ذکر نموده و گفته است که این آیه درباره علی علیه السّلام نازل گردیده، زمانی که در مکه رسول خدا صلی الله علیه و آله علی علیه السّلام را در بستر خود قرار داد و خود اقدام به مهاجرت نمود تا پس از وی علی علیه السّلام امانات مردم را به صاحبانشان باز گرداند؛ و خداوند ص: ۴۰

عزّوجل به جبرئیل و میکائیل فرمود: من میان شما دو تا عقد اُخوت بستم و عُمر یکی از شما را بیش از دیگری قرار می‌دهم. اکنون بگویید کدام یک از شما دوست دارد عمر آن یکی بیشتر باشد؟ اما هر دوی آن‌ها عمر طولانی‌تر را برای خود خواستند، از این رو به ایشان وحی فرمود: چه می‌شد اگر همانند علی بن ابی طالب می‌بودید؟ من میان او و پیامبر عقد اُخوّت بستم اما او با خوابیدن در بستر پیامبر جان خود را فدای وی کرد! نزد او فرود آیید و در مقابل دشمنانش از وی محافظت کنید. پس آن دو به زمین آمده، جبرئیل علیه السّلام بالای سر علی و میکائیل علیه السّلام پایین پای علی علیه السّلام به نگهبانی ایستادند در حالی که جبرئیل می گفت: بَخٍّ بَخٍّ - . خوشا به حالت - ای

پسر ابوطالب. چه کسی چون توست که خداوند با او به فرشتگان فخر بفروشد. - . کشف الغمة : ۹۱ -

الطرائف، العمدة: عین این روایت را از ثعلبی نقل کرده‌اند. - . الطرائف: ۱۲ _۱۱ . العمدة: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۳»

فر، [تفسير فرات بن إبراهيم] عُبَيْدُ بْنُ كَثِيرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ يُونُسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فُضَيْلٍ عَنِ الْكَلْبِيِّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ قَالَ نَزَلَ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السّلام حِينَ بَاتَ (۵) عَلَى فِرَاشِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَيْثُ طَلَبَهُ الْمُشْرِكُونَ (۶).

أَقُولُ رَوَى ابْنُ بِطْرِيقٍ فِي الْمُسْتَدْرَكِ عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْبَدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابن عباس: این آیه در شأن علی بن ابی طالب نازل شـد آن‌گاه که در بستر پیامبر صـلی الله علیه و آله خوابید؛ وقتی که مشرکان قصد کشتن او را داشتند. - . تفسیر فرات: ۶ -

مؤلف: ابن بطریق در «المستدرک» از ابونعیم با سند خود از ابن عباس، مانند این حدیث را نقل کرده است.

**[ترجمه]

«۴»

یف، [الطرائف] أَحْمَـدُ فِی مُسْـنَدِهِ فِی حَدِیثٍ طَوِیلٍ یَرْوِیهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ مَیْمُونٍ: فِی قَوْلِهِ وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْـرِی الْآیَهَ قَالَ وَ شَـرَی عَلِیٌّ نَفْسَهُ (۷) لَبِسَ ثَوْبَ رَسُولِ اللَّهِ ثُمَّ نَامَ مَکَانَهُ قَالَ وَ کَانَ الْمُشْرِکُونَ یَتَوَهَّمُونَ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَالَ فِیهِ وَ جَعَـلَ عَلِیٌّ یُرْمَی بِالْحِجَـارَهِ کَمَـا یُرْمَی نَبِیُّ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله وَ هُوَ یَتَضَوَّرُ قَـدْ لَفَّ رَأْسَهُ بِالثَّوْبِ لَا یُخْرِجُهُ حَتَّی أَصْـبَحَ ثُمَّ کَشَفَ رَأْسَهُ فَقَالُوا لَمَّا کَانَ صَاحِبُکَ کُلَّمَا نَرْمِیهِ بِالْحِجَارَهِ فَلَا یَتَضَوَّرُ قَدِ

۱- فی المصدر: یؤثر أخاه بالبقاء.

۲- بخ اسم فعل للمدح و اظهار الرضی بالشی ء و یکرر للمبالغه.

۳- کشف الغمّه: ۹۱ و نقله عن ابن مردویه فی صلی الله علیه و آله ۹۵.

۴- الطرائف: ۱۱ و ۱۲. العمده: ۱۲۴.

۵- فی المصدر: لیله بات.

۶- تفسیر فرات: ۶.

۷- فی المصدر بعد ذلک: ابتغاء مرضاه اللّه.

اسْتَنْكَرْنَا ذَلِکَ (۱).

مد، [العمده] بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ يَحْيَى بْنِ حَمَّادٍ عَنْ أَبِی عَوَانَهَ عَنْ أَبِی بَلَجٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]الطرائف: احمد بن حنبل در مسند خود ضمن حدیثی طولانی که آن را از عمر بن میمون نقل می کند، می نویسد: طبق آیه: «وَ مِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِی...» علی جان خود را برای رضای خدا معامله نمود. او لباس پیامبر را بر تن کرد و در بستر وی خوابید. راوی گوید: مشرکان گمان می کردند این پیامبرصلی الله علیه و آله است که در بستر خوابیده.. سپس درباره وی گوید: پس علی علیه السلام شروع به پرتاب کردن سنگ نمود آن گونه که رسول خدا صلی الله علیه و آله سنگ پرتاب می... کرد و بر خود می پیچید در حالی که سرش را زیر ملافه کرده بود و آن را بیرون نمی آورد تا اینکه صبح شد و ملافه را از سر خود کنار زد. چون دریافتند که او رسول خدا صلی الله علیه و آله نیست به وی گفتند: وقتی رفیقت در بستر می خوابید و او را با سنگ می زدیم، تکان نمی خورد. باید می فهمیدیم اینکه در بستر خوابیده،

ص: ۴۱

او نیست. -. الطرائف: ۱۱ -

العمدهٔ: با سندی که به ابن عباس ختم می شود، شبیه آن را آورده است. -. العمدهٔ: ۱۲۳ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فيه إنه دخل علی امرأه و هی تتضور من شده الحمی أی تتلوی و تصيح (۳) و تنقلب ظهر البطن و قيل تتضور تظهر الضور بمعنی الضر يقال ضاره يضوره و يضيره (۴).

**[ترجمه]جزری گوید: در آن آمده است: وی بر زنی وارد شد که از شدّت تب به خود می پیچید و ناله می کرد و پیوسته از پشت به روی شکم می غلتید. (تتضوَّر: تَتَلَوَّی و تصیح و تنقلب ظهر البطن)؛ و گفته شده است: تتضوَّر: تُظهر الضّور به معنی «ضَرّ» (زیان)، گفته می شود: ضارَهُ، يَضورهُ و يضيره. -. النهایه ۳: ۲۸ -

**[ترجمه]

«۵»

مد، [العمده] بِإِسْنَادِهِ عَنِ الثَّعْلَبِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَائِنِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ النَّصِيبِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ صَالِحٍ السَّبِيعِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ فَرْقَدٍ عَنِ

الْحَکَمِ بْنِ ظُهَیْرٍ عَنِ السُّدِّیِّ: فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ قَالَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ نَزَلَتْ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ حِینَ هَرَبَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله مِنَ الْمُشْرِکِینَ إِلَی الْغَارِ مَعَ أَبِی بَکْرٍ وَ نَامَ عَلِیٌّ عَلَی فِرَاشِهِ (۵).

**[ترجمه]العمدهٔ: ثعلبی گوید: ابن عباس گفت: آیه: «وَ مِنَ النَّاسِ مَن یَشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ» درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام نازل شده است، زمانی که رسول خدا صلی الله علیه و آله به همراه ابوبکر از دست مشرکان به غار ثور رفت و علی علیه السّلام در بستر او خوابید. - . العمدهٔ: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۶»

قب، المناقب لابن شهرآشوب نَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَی- وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام حِینَ بَاتَ عَلَی فِرَاشِ رَسُولِ اللَّهِ.

رَوَاهُ إِبْرَاهِیمُ الثَّقَفِیُّ وَ الْفَلَکِیُّ الطُّوسِیُّ بِالْإِسْنَادِ عَنِ الْحَکَمِ عَنِ السُّدِّیِّ وَ عَنْ أَبِی مَالِکٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ رَوَاهُ أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیُّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ زَیْنِ الْعَابِدِینَ علیه السّلام وَ عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِیِّ عَنْ أَنَسٍ وَ عَنْ أَبِی زَیْدٍ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ أَبِی عَمْرِو بْنِ الْعَلَاءِ وَ رَوَاهُ الثَّعْلَبِیُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ السُّدِّیِّ وَ مَعْبَدٍ: أَنَّهَا نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ بَیْنَ مَکَّهَ وَ الْمَدِینَهِ لَمَّا بَاتَ عَلِیٌّ عَلَی فِرَاشِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله.

فَضَائِلُ الصَّحَابَهِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِکِ الْعُکْبَرِیِّ وَ عَنْ أَبِی الْمُظَفَّرِ السَّمْعَانِیِّ بِإِسْنَادِهِمَا عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السّلام قَالَ: أَوَّلُ مَنْ شَرَی نَفْسَهُ لِلَّهِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام کَانَ

۱- الطرائف: ۱۱.

۲- العمده: ۱۲۳.

۳- فی المصدر: و تضج.

۴- النهایه ۳: ۲۸.

۵- العمده: ۱۲۴.

الْمُشْرِكُونَ يَطْلُبُونَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَامَ مِنْ فِرَاشِهِ وَ انْطَلَقَ هُوَ وَ أَبُو بَكْرٍ وَ اضْطَجَعَ عَلِيٌّ عليه السّلام عَلَى فِرَاشِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَجَاءَ الْمُشْرِكُونَ فَوَجَدُوا عَلِيّاً عليه السّلام وَ لَمْ يَجِدُوا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله.

الثَّعْلَبِيُّ فِي تَفْسِيرِهِ وَ ابْنُ عَقِبٍ فِي مَلْحَمَتِهِ وَ أَبُو السَّعَادَاتِ فِي فَضَائِلِ الْعَشَرَهِ وَ الْغَزَّالِيُّ فِي الْإِحْيَاءِ وَ فِي كِيمِيَاءِ السَّعَادَهِ أَيْضاً بِرِوَايَاتِهِمْ عَنْ أَبِي الْيَقْظَانِ وَ جَمَاعَهٌ مِنْ أَصْحَابِنَا وَ مَنْ يَنْتَمِي إِلَيْنَا نَحْوَ ابْنِ بَابَوَيْهِ وَ ابْنِ شَاذَانَ وَ الْكُلَيْنِيِّ وَ الطُّوسِيِّ وَ ابْنِ عُقْدَهَ وَ الْبَرْقِيِّ وَ ابْنِ فَيَّاضٍ وَ الْعَبْدَلِيِّ وَ الصَّفْوَانِيِّ وَ الثَّقَفِيِّ بِأَسَانِيدِهِمْ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ أَبِي رَافِعٍ وَ هِنْدِ بْنِ أَبِي هَالَهَ أَنَّهُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أَوْحَى اللَّهُ إِلَى جَبْرَئِيلَ وَ مِيكَائِيلَ أَنِّي آخَيْتُ بَيْنَكُمَا وَ جَعَلْتُ عُمُرَ أَحَدِكُمَا أَطْوَلَ مِنْ عُمُرِ صَاحِبِهِ فَأَيُّكُمَا يُؤْثِرُ أَخَاهُ فَكِلَاهُمَا كَرِهَا الْمَوْتَ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِمَا أَلَّا كُنْتُمَا مِثْلَ وَلِيِّي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ آخَيْتُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّي فَآثَرَهُ بِالْحَيَاهِ عَلَى

نَفْسِهِ ثُمَّ ظَلَّ أَوْ رَقَدَ(۱) عَلَى فِرَاشِهِ يَقِيهِ بِمُهْجَتِهِ اهْبِطَا إِلَى الْأَرْضِ جَمِيعاً فَاحْفَظَاهُ مِنْ عَدُوِّهِ فَهَبَطَ جَبْرَئِيلُ فَجَلَسَ عِنْدَ رَأْسِهِ وَ مِيكَائِيلُ عِنْدَ رِجْلَيْهِ وَ جَعَلَ جَبْرَئِيلُ يَقُولُ بَخْ بَخْ مَنْ مِثْلُکَ يَا ابْنَ أَبِي طَالِبٍ وَ اللَّهُ يُبَاهِي بِکَ الْمَلَائِکَهَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: آيه: «وَ مِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِى نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ» آن‌گاه که علی عليه السّلام در بستر رسول خدا صلی الله عليه و آله خوابيد، در شأن وی نازل گرديد. اين روايت توسط ابراهيم ثقفی و فلکی طوسی با اسنادی که به حکم، سدّی، ابومالک و ابن عباس می‌رسد نقل شده همان طور که توسط ابوالمفضّل شيبانی از امام زين العابدين عليه السّلام روايت گشته و نيز حسن بصری از ابن عباس و سدّی و معبد آورده است که اين آيه ميان مکه و مدينه درباره علی عليه السّلام نازل گشت، آن‌گاه که در بستر رسول خدا صلی الله عليه و آله خوابيد.

در «فضائل الصحابه» از عبدالملک عکبری و از أبوالمظفّر سمعانی با سندهای خود از علی بن حسين عليه السّلام آورده‌اند که آن حضرت گفت: نخستين کسی که خود را به خدا فروخت، علی بن ابی طالب عليه السّلام بود.

ص: ۴۲

مشرکان در پی دست‌يابی به پيامبر صلی الله عليه و آله بودند که شب هنگام از رختخواب بيرون آمده به همراه ابوبکر از شهر خارج شد و علی در بستر وی خوابيد. و چون مشرکان آمدند، علی عليه السّلام را در بستر وی يافتند و نتوانستند به پيامبر صلی الله عليه و آله دست پيدا بکنند.

ثعلبی در تفسير خود، ابن عقب در کتاب «ملحمه» خود، ابوالسعادات در «فضائل العشرۀ» و غزّالی در«کيميای سعادت» از ابويقظان و جمعی از راويان شيعه از قبيل ابن بابويه، ابن شاذان، کلينی، طوسی، ابن عقده، برقی، ابن فياض، عبدلی و صفوانی و ثقفی با سند خود از ابن عباس، ابو رافع و هند بن ابی هاله روايت کرده‌اند که رسول خدا صلی الله عليه و آله فرمود: خداوند به جبرئيل و ميکائيل چنين وحی فرمود: من ميان شما عقد اُخوّت بستم و عمر يکی را بيش از ديگری مقرر کردم، اکنون بگوييد کدام يک از شما به نفع ديگری ايثار می‌کند و عمر کوتاه‌تر را برمی‌گزيند؟ هيچ يک حاضر نشد در حق ديگری ايثار

کنـد و مرگ زودتر را برگزیند. پس خداوند به آن دو وحی فرمود که چه می‌شد اگر مانند ولیّ خودم علی بن ابی طالب می... بودیـد؟ میان او و فرسـتاده‌ام محمـد عقـد اُخوّت بسـتم و او حاضـر شد زندگی خودش را فدای او کند، از این رو در بستر وی خوابیـد تـا بـا به خطر انـداختن جـان خود، جان وی را نجات دهـد. حال همگی به زمین فرود آییـد و او را در برابر دشـمنانش محافظت کنید. پس جبرئیل به زمین آمده، بالای سـر وی ایسـتاد و میکائیل پایین پای او مسـتقر شد و جبرئیل پیوسته می‌گفت: خوشا به حال تو ای پسر ابوطالب که فرشتگان به وجود تو افتخار می‌کنند! پس خداوند آیه: «وَ مِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِى نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ» - . مناقب آل ابی طالب۱ : ۲۸۳ _۲۸۲ - را نازل کرد.

**[ترجمه]

«۷»

الْخَصَائِصُ، لِلسَّيِّدِ الرَّضِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِإِسْنَادِهِ رَفَعَهُ قَالَ: قَالَ ابْنُ الْكَوَّاءِ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام أَيْنَ كُنْتَ حَيْثُ ذَكَرَ اللَّهُ نَبِيَّهُ وَ أَبَا بِكْرٍ ثـانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمـا فِي الْغارِ إِذْ يَقُولُ لِصاحِبِهِ لا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنا فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّـلام وَيْلَكَ يَا ابْنَ الْكَوَّاءِ كُنْتُ عَلَى فِرَاشِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَدْ طَرَحَ عَلَيَّ بُرْدَهُ فَأَقْبَلَتْ قُرَيْشٌ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ هِرَاوَةٌ فِيهَا شَوْكُهَا(۳) فَلَمْ يُبْصِرُوا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَيْثُ خَرَجَ فَأَقْبَلُوا عَلَيَّ يَضْرِبُونِّي بِمَا فِي أَيْدِيهِمْ فَتَنَفَّطَ جَسَدِي وَ صَارَ مِثْلَ الْبَيْضِ (۴) ثُمَّ انْطَلَقُوا يُرِيدُونَ قَتْلِي فَقَالَ بَعْضُهُمْ

۱- رقد: نام: و فی المصدر: ثم ظل ارقه. ای اسهره.

۲- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۸۲ و ۲۸۳.

۳- الهراوه: العصا الضخمه کهراوه الفاس و المعول. الشوک: ما یخرج من النبات شبیها بالابر.

۴- أی قرحت و تجمعت بین الجلد و اللحم ماء مثل البیض(ب).

لَا تَقْتُلُوهُ اللَّيْلَهَ وَ لَكِنْ أَخِّرُوهُ وَ اطْلُبُوا مُحَمَّداً قَالَ فَأَوْثَقُونِی بِالْحَدِیدِ(۱) وَ جَعَلُونِی فِی بَیْتٍ وَ اسْتَوْثَقُوا مِنِّی وَ مِنَ الْبَابِ بِقُفْلٍ (۲) فَبَیْنَا أَنَا كَذَلِكَ إِذْ سَمِعْتُ صَوْتاً مِنْ جَانِبِ الْبَیْتِ یَقُولُ یَا عَلِیُّ فَسَكَنَ الْوَجَعُ الَّذِی كُنْتُ أَجِدُهُ وَ ذَهَبَ الْوَرَمُ الَّذِی كَانَ فِی جَسَدِی ثُمَّ سَمِعْتُ صَوْتاً آخَرَ یَقُولُ یَا عَلِیُّ فَإِذَا الَّذِی فِی رِجْلِی قَدْ تَقَطَّعَ ثُمَّ سَمِعْتُ صَوْتاً آخَرَ یَقُولُ یَا عَلِیُّ فَإِذَا الْبَابُ قَدْ تَسَاقَطَ مَا عَلَیْهِ وَ فُتِحَ فَقُمْتُ وَ خَرَجْتُ وَ قَدْ كَانُوا جَاءُوا بِعَجُوزٍ كَمْهَاءَ(۳)- لَا تُبْصِرُ وَ لَا تَنَامُ تَحْرُسُ الْبَابَ فَخَرَجْتُ عَلَیْهَا وَ هِیَ لَا تَعْقِلُ مِنَ النَّوْمِ.

**[ترجمه]الخصائص: ابن كوّاء به امیرالمؤمنین علیه السلام گفت: وقتی خداوند از ابوبكر یاد كرده و فرمود: «ثانِیَ اثْنَیْنِ إِذْ هُمَا فِی الْغَارِ إِذْ یَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا»، - . توبه/ ۴۰ - {و او نفر دوم از دو تن بود، آن گاه كه در غار [ثَور] بودند، وقتی به همراه خود می گفت: «اندوه مدار كه خدا با ماست».} تو كجا بودی؟ أمیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: وای بر تو ابن كوّاء! آن زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله بُرد خود را بر روی من انداخته و من در بستر وی خوابیده بودم كه مردان قریش با گرزهای خاردار خود به من حمله آوردند لیكن پیامبر صلی الله علیه و آله را نیافتند چون آن حضرت توانسته بود با این ترفند از خانه خارج شود؛ لذا به من حمله‌ور شدند و آنقدر با چوب‌هایشان مرا زدند كه تمام بدنم زخمی و كبود شد، سپس قصد جانم را كردند كه یكی از ایشان گفت:

امشب او را نكشید زیرا بعداً به او خواهیم پرداخت، اكنون محمد را پیش از آنكه از چنگ ما خارج شود، دریابید. لذا مرا با [زنجیر]آهن بسته و در اتاقی حبس كرده و در اتاق را قفل زدند و بدین ترتیب خیالشان از بابت من آسوده گشت و آن‌گاه در پی پیامبر صلی الله علیه و آله رفتند. در این هنگام صدایی از گوشه خانه شنیدم كه می‌گفت: یا علی! پس درد بدنم آرام گرفت و ورم‌ها خوابیده و از بین رفتند. سپس صدای دیگری شنیدم كه می‌گفت: یا علی! كه ناگاه متوجه بُریده شدن آهنی شدم كه به پایم بسته بودند. آن‌گاه صدای دیگری به گوشم رسید كه می‌گفت: یا علی! كه ناگهان شاهد افتادن در اتاق بر اثر فرو ریختن آوار بالای آن شدم و بدین ترتیب در باز شد و من بیرون رفتم و این در حالی بود كه آن‌ها پیرزنی را پشت در گذاشته بودند كه چشم از در بر نمی‌داشت و خواب نداشت، اما وقتی من از كنار او رد شدم، چنان به خواب سنگینی رفته بود كه متوجه چیزی نمی‌شد.]

**[ترجمه]

بیان

قد مرت الأخبار فی نزول تلك الآیه فی أمیر المؤمنین علیه السّلام فی باب الهجره و سیأتی فی باب سبق هجرته علیه السّلام أیضا.

و روی العلامه فی كشف الحق (۴) مثل ما رواه صاحب الإنصاف عن الثعلبی و وجدته فی أصل تفسیره أیضا و روی الشیخ الطبرسی (۵) عن السدی عن ابن عباس مثله و روی الفخر الرازی (۶) و نظام الدین النیسابوری (۷) أنها نزلت فی علی علیه

السّلام و قال الطبرسی رحمه الله و قال عکرمه نزلت فی أبی ذر الغفاری و صهیب بن سنان لأن أهل أبی ذر أخذوا أبا ذر فانفلت (۸) منهم فقدم علی النبی صلی الله علیه و آله و أما صهیب فإنه أخذه المشرکون من أهله فافتدی منهم بماله ثم خرج مهاجرا و روی الفخر و النیسابوری (۹) عن سعید بن المسیب نزوله فی صهیب أیضا.

و لا یخفی علی المنصف أن بعد نقل أعاظم المفسرین و المحدثین من الإمامیه و

۱- أی شدونی بالحدید.

۲- استوثق من الأموال: شدد فی التحفظ علیها.

۳- کمه: عمی. و المرأه الکمهاء: التی زال عقلها.

۴- ص: ۸۹.

۵- مجمع البیان ۲: ۳۰۱.

۶- مفاتیح الغیب ۲: ۱۹۸.

۷- غرائب القرآن ۱: ۲۲۰.

۸- أی تخلص.

۹- راجع ما ذکر من أرقام تفاسیرهم.

المخالفين أنها نزلت فى على عليه السّلام لا عبره بإخفاء حثاله(۱) من متعصبى المتأخرين كالزمخشرى و البيضاوى (۲) و اقتصارهم على روايه نزولها فى صهيب و تركهم أبا ذر أيضا لحبه لأمير المؤمنين عليه السّلام مع أنهم فسروا الشراء بالبيع و إعطاء المال فديه ليس بيعا للنفس بل اشتراء لها و الشراء بمعنى البيع أكثر استعمالا لا سيما فى القرآن بل لم يرد فيه إلا بهذا المعنى كقوله تعالى وَ شَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَراهِمَ مَعْدُودَهٍ(۳) و قوله تعالى لَبِئْسَ ما شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ (۴) و قوله عز و جل فَلْيُقاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَياهَ الدُّنْيا بِالْآخِرَهِ(۵) و أيضا الأنسب بمقام المدح بيع النفس و بذلها فى طلب رضا الله تعالى لا اشتراؤها و استنقاذها و استخلاصها فإن ذلك يفعله كل أحد مع أن راويها عكرمه و هو من الخوارج و سعيد بن المسيب و كان منحرفا عن أهل البيت عليهم السّلام حتى أنه لم يصل على على بن الحسين عليهما السّلام كما سيأتى فلا عبره بروايتهما سيما فيما إذا عارضت الأخبار الكثيره المعتبره: ثم إنه استدل بها على إمامته عليه السّلام لأن هذه الخله الحميده فضيله جزيله عظيمه لا يساويها فضل لأن بذل النفس فى رضا الله تعالى أعلى درجات الكمال و قد مدح الله تعالى ذبيحه بتسلمه للقتل بيد خليله عليه السّلام و هذا على قد استسلم للقتل تحت مائه سيف من سيوف الأعادى و ليس لسائر الصحابه مثل تلك الفضيله فهو أحق بالإمامه لأن تفضيل المفضول قبيح عقلا و أيضا يدل عليها قول جبرئيل عليه السّلام له من مثلك فإنه يدل على انتفاء مثل له فى العالم و لا أقل فى أصحاب النبى صلى الله عليه و آله فإذا ثبت فضله عليهم ثبتت إمامته بما مر من التقرير.

فائده: قَالَ الشَّيْخُ الْمُفِيدُ قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ فِي كِتَابِ الْفُصُولِ: لَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله الِاخْتِفَاءَ مِنْ قُرَيْشٍ وَ الْهَرَبَ مِنْهُمْ إِلَى الشِّعْبِ لِخَوْفِهِ عَلَى نَفْسِهِ اسْتَشَارَ أَبَا طَالِبٍ

۱- حثاله الناس رذالتهم.

۲- راجع تفسير البيضاوى ۱. ۵۳: و الكشّاف ۱: ۲۵۸.

۳- يوسف: ۲۰.

۴- البقره: ۱۰۲.

۵- النساء: ۷۴.

رَحِمَهُ اللَّهُ (۱) فَأَشَارَ بِهِ عَلَيْهِ ثُمَّ تَقَدَّمَ أَبُو طَالِبٍ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام أَنْ يَضْطَجِعَ عَلَى فِرَاشِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِيُوقِيَهُ (۲) بِنَفْسِهِ فَأَجَابَهُ إِلَى ذَلِكَ فَلَمَّا نَامَتِ الْعُيُونُ جَاءَ أَبُو طَالِبٍ وَ مَعَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام فَأَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ اضْطَجَعَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام مَكَانَهُ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ يَا أَبَتَاهْ إِنِّي مَقْتُولٌ فَقَالَ أَبُو طَالِبٍ:

اصْبِرَنْ يَا بُنَيَّ فَالصَّبْرُ أَحْجَى***كُلُّ حَيٍّ مَصِيرُهُ لِشُعُوبٍ

قَدْ بَذَلْنَاكَ وَ الْبَلَاءُ شَدِيدٌ***لِفَدَاءِ النَّجِيبِ وَ ابْنِ النَّجِيبِ

لِفَدَاءِ الْأَعَزِّ(۳) ذِي الْحَسَبِ الثَّا***قِبِ وَ الْبَاعِ وَ الْفِنَاءِ الرَّحِيبِ (۴)

إِنْ تُصِبْكَ الْمَنُونُ فَالنَّبْلُ تَتْرَى(۵)***فَمُصِيبٌ مِنْهَا وَ غَيْرُ مُصِيبٍ

كُلُّ حَيٍّ وَ إِنْ تَمَلَّى بِعَيْشٍ (۶)***آخِذٌ مِنْ سِهَامِهَا بِنَصِيبٍ

قَالَ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام:

أَ تَأْمُرُنِي بِالصَّبْرِ فِي نَصْرِ أَحْمَدَ***فَوَ اللَّهِ مَا قُلْتُ الَّذِي قُلْتُ جَازِعاً

وَ لَكِنَّنِي أَحْبَبْتُ أَنْ تَرَ نُصْرَتِي (۷)***وَ تَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَزَلْ لَكَ طَائِعاً

وَ سَعْيِي لِوَجْهِ اللَّهِ فِي نَصْرِ أَحْمَدَ***نَبِيِّ الْهُدَى الْمَحْمُودِ طِفْلًا وَ يَافِعاً(۸)

وَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ بَعْدَ تَسْلِيمِهِ ذَلِكَ:

وَقَيْتُ بِنَفْسِي خَيْرَ مَنْ وَطِئَ الْحَصَى***وَ مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ وَ بِالْحِجْرِ

رَسُولَ إِلَهِ الْخَلْقِ إِذْ مَكَرُوا بِهِ***فَنَجَّاهُ ذُو الطَّوْلِ الْكَرِيمُ مِنَ الْمَكْرِ

وَ بِتُّ أُرَاعِيهِمْ وَ هُمْ يُثْبِتُونَنِي***وَ قَدْ صَبَرَتْ نَفْسِي عَلَى الْقَتْلِ وَ الْأَسْرِ

وَ بَاتَ رَسُولُ اللَّهِ فِي الشِّعْبِ آمِناً***وَ ذَلِكَ فِي حِفْظِ الْإِلَهِ وَ فِي سَتْرٍ

۱- في المصدر استشار أبا طالب رحمه اللّه في ذلك.

۲- في المصدر« ليقيه».

۳- في المصدر: لفداء الاغر.

۴- الباع: قدر مد اليدين. و يقال: طويل الباع و رحب الباع أي كريم مقتدر.

۵- فی المصدر: ان یصبک المنون فالنبل یبری.

۶- أی طال عیشه و استمتع به.

۷- فی المصدر: اظهار نصرتی.

۸- یفع الغلام: ترعرع و ناهز البلوغ.

أَرَدْتُ بِهِ نَصْرَ الْإِلَهِ تَبَتُّلًا(۱)***وَ أَضْمَرْتُهُ حَتَّى أُوَسَّدَ فِی قَبْرِی

ثم قال الشیخ رحمه الله و أکثر الأخبار جاءت بمبیت أمیر المؤمنین علیه السّلام علی فراش رسول الله فی لیله مضی رسول الله إلی الغار و هذا الخبر وجدته فی لیله مضیه إلی الشعب و یمکن أن یکون قد بات علیه السّلام مرتین علی فراش الرسول و فی مبیته علیه السّلام حجج علی أهل الخلاف من وجوه شتی.

أحدها قولهم إن أمیر المؤمنین علیه السّلام آمن برسول الله صلی الله علیه و آله و هو ابن خمس سنین أو سبع سنین أو تسع سنین لیبطلوا بذلک فضیله إیمانه و یقولوا إنه وقع منه علی سبیل التلقین دون المعرفه و الیقین إذ لو کانت سنه عند دعوه رسول الله صلی الله علیه و آله علی ما ذکروا له لم یکن أمره یلتبس عند مبیته علی الفراش و یشتبه برسول الله حتی یتوهم القوم أنه هو یترصدونه إلی وقت السحر لأن جسم الطفل لا یلتبس بجسم الرجل الکامل فلما التبس علی قریش الأمر فی ذلک حتی ظنوا أن علیا علیه السّلام رسول الله صلی الله علیه و آله بائتا علی حاله فی مکانه و کان هذا أول الدعوه و ابتداءها و عند مضیه إلی الشعب دل علی أن أمیر المؤمنین علیا علیه السّلام کان عند إجابته للرسول بالغا کاملا فی صوره الرجال و مثلهم فی الجسم أو یقاربهم (۲) و إن کانت الحجج علی صحه إیمانه و فضیلته و أنه لم یقع إلا بالمعرفه لا یفتقر إلی ذکر هذا و إنما أوردناه استظهارا.

و منها أن الله تعالی قص علینا فی محکم کتابه قصه إسماعیل علیه السّلام فی تعبده بالصبر علی ذبح أبیه إبراهیم علیه السّلام ثم مدحه بذلک و عظمه و قال إِنَّ هذا لَهُوَ الْبَلاءُ الْمُبِینُ (۳)

وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: فِی افْتِخَارِهِ بِآبَائِهِ أَنَا ابْنُ الذَّبِیحَیْنِ یَعْنِی إِسْمَاعِیلَ وَ عَبْدَ اللَّهِ.

و لعبد الله فی الذبح قصه مشهوره یطول شرحها یعرفها أهل السیر و إن أباه عبد المطلب فداه بمائه ناقه حمراء و إذا کان ما خبر الله (۴) به من محنه إسماعیل بالذبح یدل علی أجل

۱- التبتل: الانقطاع عن الدنیا إلی اللّه.

۲- فی المصدر: و مقاربهم.

۳- الصافّات: ۱۰۶.

۴- فی المصدر و(ت): ما أخبر اللّه.

فضیله و أفخر منقبه احتجنا أن ننظر فی حال مبیت أمیر المؤمنین علیه السّلام علی الفراش و هل یقارب ذلک أو یساویه فوجدناه یزید فی الظاهر علیه و ذلک أن إبراهیم علیه السّلام قال لابنه إسماعیل إِنِّی أَری فِی الْمَنامِ أَنِّی أَذْبَحُکَ فَانْظُرْ ما ذا تَری قالَ یا أَبَتِ افْعَلْ ما تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِی إِنْ شاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِینَ (۱) فاستسلم لهذه المحنه مع علمه بإشفاق الوالد علی الولد و رأفته به و رحمته له و أن هذا الفعل لا یکاد یقع من الوالد بولده بل لم یقع فیما مضی (۲) و لم یتوهم فیما یستقبل و کان هذا الأمر(۳) یقوی فی ظن إسماعیل أن المقال من أبیه خرج مخرج الامتحان له فی الطاعه دون تحقیق العزم (۴) علی إیقاع الفعل فیزول کثیر من الخوف معه و ترجی السلامه عنده و أمیر المؤمنین علیه السّلام دعاه أبو طالب إلی المبیت علی فراش الرسول صلی الله علیه و آله و فدائه بنفسه و لیس له من الطاعه علیه ما للأنبیاء علیهم السّلام علی البشر و لم یأمره بذلک عن وحی من الله عز و جل کما أمر إبراهیم علیه السّلام ابنه و أسند أمره إلی الوحی.

و مع علم أمیر المؤمنین علیه السّلام أن قریشا أغلظ الناس علی رسول الله صلی الله علیه و آله و أقساهم قلبا و ما یعرفه کل عاقل من الفرق بین الاستسلام للعدو المناصب و المبغض المعاند الذی یرید أن یشفی نفسه و لا یبلغ الغایه فی شفائها إلا بنهایه التنکیل و غایه الأذی بضروب الآلام و بین الاستسلام للولی المحب و الوالد المشفق الذی یغلب فی الظن أن إشفاقه یحول بینه و بین إیقاعه الضرر بولده إما مع الطاعه لله عز و جل بالمسأله و المراجعه أو بارتکاب المعصیه ممن یجوز علیه ارتکاب المعاصی أو یحمل ذلک منه علی ما قدمناه من الاختبار و التوریه فی الکلام لیصح له مطلوبه من الامتحان و إذا کان محنه أمیر المؤمنین علیه السّلام أعظم من محنه إسماعیل بما کشفناه ثبت أن الفضیله التی حصل بها أمیر المؤمنین علیه السلام (۵)

۱- الصافّات: ۱۰۲.

۲- فی المصدر: فیما سلف.

۳- أی عدم وقوع ذبح الوالد الولد.

۴- فی المصدر: دون تحقّق العزم.

۵- فی المصدر: أن الفضل بالذی حصل به لأمیر المؤمنین علیه السلام.

ترجح على كل فضيله لأحد من الصحابه(۱) و أهل البيت عليهم السّلام و بطل قول من رام (۲) المفاضله بينه و بين أبى بكر من العامه و المعتزله الناصبه له عليه السّلام إذ قد حصل له عليه السّلام فضل يزيد على الفضل الحاصل للأنبياء عليهم السّلام.

و لعل قائلا يقول عند سماع هذا فكيف يسوغ لكم ما ادعيتموه فى هذه المحنه و هو تعظيمها على محنه إسماعيل عليه السّلام و ذاك نبى و هذا عندكم وصى (۳) و ليس يجوز أن يكون من ليس بنبى أفضل من أحد من الأنبياء عليهم السّلام فإنه يقال له ليس فى تفضيلنا هذه

المحنه على محنه إسماعيل عليه السّلام تفضيل لأمير المؤمنين عليه السّلام على أحد من الأنبياء و ذلك أن عليا و إن حصل له فضل لم يحزه نبى فيما مضى فإن الذى حاز به الأنبياء عليهم السّلام من الفضل الذى لم يحصل منه شى ء لأمير المؤمنين عليه السّلام يوجب فضلهم عليه و يمنع من المساواه بينه و بينهم أو تفضيله عليهم كما بيناه و بعد فإن الحجه إذا قامت على فضل أمير المؤمنين عليه السّلام على نبى من الأنبياء و لاح (۴) على ذلك البرهان وجب علينا القول به و ترك الخلاف فيه و لم يوحشنا منه خلاف العامه الجهال (۵) و ليس فى تفضيل سيد الوصيين و إمام المتقين و أخى رسول رب العالمين سيد المرسلين و نفسه بحكم التنزيل و ناصره فى الدين و أبى ذريته الأئمه الراشدين الميامين على بعض الأنبياء المتقدمين أمر يحيله العقل و لا يمنع منه السنه و لا يرده القياس و لا يبطله الإجماع إذ عليه جمهور شيعته و قد نقلوا ذلك عن الأئمه من ذريته و إذا لم يكن فيه إلا خلاف الناصبه له أو المستضعفين ممن يتولاه لم يمنع من القول به.

فإن قال قائل إن محنه إسماعيل أجل قدرا من محنه أمير المؤمنين عليه السّلام و ذلك أن أمير المؤمنين قد كان عالما بأن قريشا إنما تريد غيره و ليس غرضها قتله و إنما قصدها

۱- فى المصدر: حصلت لاحد من الصحابه.

۲- أى اراد.

۳- فى المصدر. وصى نبى.

۴- أى بدا و ظهر.

۵- فى المصدر: العامّه الجهلاء.

لرسول الله صلى الله عليه و آله دونه فكان على ثقه من السلامه و إسماعيل عليه السّلام كان متحققا لحلول الذبح به من حيث امتثل الأمر الذى نزل به الوحى فشتان بين الأمرين.

قيل له إن أمير المؤمنين عليه السّلام و إن كان عالما بأن قريشا إنما تقصد رسول الله دونه فقد كان يعلم بظاهر الحال و ما يوجب غالب الظن من العاده الجاريه بشده غيظ قريش على من فوتهم غرضهم فى مطلبهم و من حال بينهم و بين مرادهم من عدوهم و من لبس عليهم الأمر حتى ضلت حيلتهم و خابت آمالهم إنهم يعاملونه بأضعاف ما كان فى أنفسهم أن يعاملوا به صاحبه لتزايد حنقهم (۱) و حقدهم و اعتراء الغضب لهم فكان الخوف منهم عند هذه الحال أشد من خوف الرسول صلى الله عليه و آله و اليأس من رجوعهم عن إيقاع الضرر به أقوى من يأس النبى صلى الله عليه و آله و هذا هو المعروف الذى لا يختلف فيه اثنان لأنه قد كان يجوز منهم عند ظفرهم بالنبى صلى الله عليه و آله أن تلين قلوبهم له و يتعطفوا بالنسب و الرحم التى بينهم و بينه و يلحقهم من الرقه عليه ما يلحق الظافر بالمظفور به فتبرد قلوبهم و يقل غيظهم و تسكن نفوسهم و إذا فقدوا المأمول من الظفر به و عرفوا وجه الحيله عليهم فى فوتهم غرضهم و علموا أنه بعلى عليه السّلام تم ذلك ازدادت الدواعى لهم إلى الإضرار به و توفرت عليه فكانت البليه أعظم على ما شرحناه.

و على أن إسماعيل عليه السّلام قد كان يعلم أن قتل الوالد لولده لم تجر به عاده من الأنبياء و الصالحين و لا وردت به فيما مضى عباده فكان يقوى فى نفسه أنه على ما قدمناه من الاختبار و لو لم يقع له ذلك لجوز نسخه لغرض توجبه الحكمه أو كان يجوز أن يكون فى باطن الكلام خلاف ما فى ظاهره أو يكون تفسير المنام بضد حقيقته أو يحول الله تعالى بين أبيه و بين مراده

بالاخترام أو شغل يعوقه عنه و لا محاله أنه قد خطر بباله ما فعله الله تعالى من فدائه و إعفائه من الذبح و لو لم يخطر ذلك بباله لكان مجوزا عنده إذ لو لم يجز فى عقله لما وقع من الحكيم سبحانه (۲)

۱- الحنق- بفتح النون و كسره- شده الاغتياظ.

۲- أى الاعفاء من الذبح لو لم يكن جائزا عقلا لما وقع من اللّه تعالى أيضا.

و علی أنه (۱) متی تیقن الفعل تیقنه من مشفق رحیم و إذا تیقنه أمیر المؤمنین علیه السّلام تیقنه من عدو قاس حقود فکان الفصل بین الأمرین لا خفاء به علی ذوی العقول (۲).

**[ترجمه]اخبار مربوط به نزول این آیه درباره امیرالمؤمنین در باب هجرت گذشت و به هنگام پرداختن به باب پیشتاز بودن ایشان در هجرت نیز به آنها خواهیم پرداخت.

علّامه در «کشف الحق» - . کشف الحق :۸۹ - نظیر روایتی که صاحب «الانصاف» از ثعلبی نقل کرده، آورده است و این روایت را در تفسیر او نیز یافتیم. شیخ طبرسی - . مجمع البیان۲: ۳۰۱ -

از سدّی از ابن عباس مانند آن را آورده. فخر رازی - . مفاتیح الغیب ۲: ۱۹۸ - و نظام الدین نیشابوری - . غرائب القرآن ۱: ۲۲۰ - گفته‌اند

که این آیه در حق علی علیه السّلام نازل شده است. طبرسی _ رحمه الله _ گوید: عکرمه گفت: درباره ابوذر غفاری و صهیب بن سنان نازل گشت و این کار بدان جهت بود که خانواده ابوجهل او را گرفتند لیکن وی توانست از دست ایشان بگریزد و نزد پیامبرصلی الله علیه و آله رود. صهیب را نیز مشرکان از خانواده انس گرفتند و وی توانست با دادن فدیه، خود را از دست آنها برهاند و مهاجرت کند. فخر رازی و نیشابوری از سعید بن مسیّب نیز نزول آیه را درباره صهیب نقل کرده‌اند.

با نقل سخن بزرگان مفسران و راویان حدیث از شیعه

ص: ۴۴

و مخالفان مبنی بر اینکه این آیه در شأن علی علیه السّلام نازل گشته، پنهان داشتن این حقیقت توسط اندکی از متأخّران نظیر زمخشری و بیضاوی فاقد ارزش و اعتناست. اینان از شدّت تعصّب حتی انتساب آیه به ابوذر را به دلیل علاقه‌ای که به امیرالمؤمنین علیه السّلام داشت پنهان کرده و مدعی شدند در شأن صهیب نازل شده است و این در حالی است که خود آنها لفظ «شراء» را «بَیع» (فروش) معنی کرده و گفته‌اند که فدیه دادن به معنای«ایثار جان» نیست بلکه به معنای «خرید جان» است، در حالی که کاربرد لفظ «شراء» به معنای «بیع» پرکاربردتر از «شراء» به معنای«خرید» است و در قرآن لفظ «شراء» فقط در معنای «بیع» به کار رفته است؛ مانند: «وَ شَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَهٍ»، - . یوسف/ ۲۰ - {و

او را به بهای ناچیزی _ چند درهم _ فروختند} و «وَ لَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنفُسَهُمْ»، - . بقره/ ۱۰۲ - {وه

که چه بد بود آنچه به جان خریدند!} و : «فَلْیُقَاتِلْ فِی سَبِیلِ اللَّهِ الَّذِینَ یَشرُونَ الْحَیَوهَ الدُّنْیا بِالْأَخِرَهِ»، - . نساء/ ۷۴ - {پس، باید کسانی که زندگی دنیا را به آخرت سودا می کنند در راه خدا بجنگند.} و در مقام مدح نیز «بیع نفس» و ایثار جان در راه جلب خشنودی خدا مناسب‌تر است تا خرید و نجات آن؛ زیرا همه این کار را می‌کنند. و اگر به راویان حدیث نیز توجه کنیم، خواهیم دید که عکرمه یکی از خوارج است و دشمن علی علیه السلام و سعید بن مسیّب که فردی مخالف اهل بیت علیهم السلام بود، تا آنجا که بعداً توضیح خواهیم داد، حاضر نشد بر جنازه علی بن حسین علیه السّلام نماز بخواند، از این رو این

دو، راویان بی‌طرفی نیستند و روایتشان فاقد ارزش و اعتبار است، بالأخص که با روایات فراوان و متواتر در تعارض است.

در ضمن، علی علیه السّلام این آیه را در مقام استدلال برای اثبات امامت خود آورده است زیرا صفت جان نثاری در راه خدا و رسول او فضیلتی بسیار بزرگ است که نظیری برای آن یافت نمی‌شود، چون نثار جان در راه خدا عالی‌ترین درجه کمال است از این رو خداوند متعال اسماعیل علیه السّلام را که تسلیم اراده خدا گشته و حاضر شده بود در راه خدا به دست ابراهیم خلیل قربانی شود، ستایش فرموده است؛ اما در اینجا علی علیه السّلام آماده کشته شدن به دست صد شمشیر به دست دشمنان شد و هیچ یک از صحابه از چنین فضیلتی برخوردار نیستند. از این رو، علی علیه السّلام احقّ به امامت است زیرا تفضیل مفضول عقلاً زشت و ناپسند است و گفته جبرئیل علیه السّلام به علی علیه السّلام که «هیچ کس چون تو نیست» مؤید این باور است زیرا این سخن بدان معناست که در دنیا و یا دست کم در میان صحابه پیامبرصلی الله علیه و آله ، علی علیه السّلام مانند ندارد و با اثبات فضیلت او بر اقران، امامت او با توجه به آنچه گذشت نیز بر ایشان اثبات می گردد.

نکته: شیخ مفید ـ قدس الله روحه ـ در کتاب «الفصول المهمه» آورده است: چون رسول خدا صلی الله علیه و آله بر آن شد که خود را از دید قریش پنهان کرده و از دست آنها از بیم جان به شعب ابی طالب بگریزد، با ابوطالب ـ رحمه الله ـ به مشورت پرداخت

ص: ۴۵

و ابوطالب نیز وی را تشویق به انجام این کار کرد. سپس ابوطالب به امیرالمؤمنین علیه السّلام پیشنهاد کرد در بستر پیامبر بخوابد تا با جان خود وی را در مقابل دشمن محافظت کند و علی علیه السّلام این پیشنهاد را پذیرفت. پس چون شب فرا رسید و مردم به خواب رفتند، ابوطالب با امیرالمؤمنین علیه السّلام به خانه پیامبرصلی الله علیه و آله

آمد و او را ااز خواب بیدار نمودند و علی علیه السّلام در بستر وی خوابید، در حالی که می گفت: پدرجان، به گمانم کشته خواهم شد!! پس ابوطالب این اشعار را سرود: شکیبا باش فرزندم که صبر به خردورزی نزدیک‌تر است، زیرا پایان کار هر زنده‌ای گورستان است؛

ما تو را پیشمرگ آن نجیبِ نجیب‌زاده کردیم، در حالی که می‌دانیم این بلایی بسیار سخت است؛

برای پیش مرگ آن عزیزترین که اصل و نسبی درخشان و دستی گشاده و پرتوان دارد؛

اگر مرگ به سوی تو روی آورد، تیرها پیاپی می‌بارند، که برخی از آنها به هدف می‌خورد و برخی دیگر به خطا می‌رود؛

هر زنده‌ای هر چند عمر دراز یابد، در نهایت بهره خویش را از این تیرها دریافت خواهد کرد.

پس امیرالمرمنین علیه السّلام این اشعار را سرود و فرمود:

آیا مرا به شکیبایی در یاری احمد فرمان می‌دهی؟ به خدا سوگند سخنم از روی بی‌تابی نبود؛

لیکن دوست دارم یاری مرا ببینی و بدانی که من پیوسته گوش به فرمان توأم؛

و نیز تلاش مرا برای رضای خدا در یاری احمد، که پیام آور هدایت است و در کودکی و جوانی ستوده است، ببینی.

امیرالمؤمنین صلوات الله علیهِ پس از این اظهار تسلیم و اطاعت فرمود:

من با جان خود خطر را از بهترین انسانی که بر زمین گام نهاده و طواف خانه خدا کرده و حجر الأسود را لمس نموده، دور کردم؛

رسول خدای مردم، آن‌گاه که در حق او مکر ورزیدند لیکن خداوند کریم وی را از مکر آن‌ها مصون داشت؛

همچنان با آنان مدارا می‌کردم و آنان مراقبم بودند در حالی که خود را آماده کشته شدن و اسارت کرده بودم؛

و رسول خدا در شِعب، در پناه خدا و حفظ او در امنیت به سر برد .

ص: ۴۶

قصد من از این کار آن بود که خود را وقف خدا کنم، و نیّت کردم تا دم مرگ چنین باشم.

سپس شیخ مفید ــ رحمه الله ــ گوید: اکثر روایات که در این خصوص وارد شده، به لیلهٔ المبیت تعلّق دارد که رسول خدا صلی الله علیه و آله در آن شب به غار ثور رفته در حالی که امیرالمؤمنین علیه السّلام در بستر وی خوابیده بود. و با این روایتی که من درباره بیتوته آن حضرت در بستر پیامبرصلی الله علیه و آله و رفتن رسول خدا صلی الله علیه و آله به شعب ابی طالب یافتم، این احتمال را تقویت می‌کند که علی علیه السّلام دو بار در بستر رسول خدا صلی الله علیه و آله خوابید و در بیتوته و در بستر پیامبر خوابیدن آن حضرت، برای مخالفان وی از چند وجه حجّت‌هایی را مطرح می‌کند:

یکی اینکه ادعا می‌کنند که: امیرالمؤمنین علیه السلام پنج یا هفت یا نُه ساله بود که به رسول خدا صلی الله علیه و آله ایمان آورد تا بدین ترتیب فضیلت پیشتازی وی را در ایمان آوردن به پیامبرصلی الله علیه و آله باطل کنند و بگویند: ایمان آوردن او در این سن و سال ناشی از معرفت، شناخت و یقین نبوده است بلکه بیشتر جنبه تلقین داشته است.

اگر به راستی علی علیه السّلام در این سن و سالی که می‌گویند ایمان آورده، چگونه توانسته است با آن جثّه کوچک در بستر رسول خدا صلی الله علیه و آله بخوابد و مشرکان شب تا صبح او را زیر نظر داشته باشند و متوجه کوچکی اندام وی در بستر نگردند؟ اینکه آن‌ها نتوانسته‌اند تشخیص دهند که آن شب کودکی در بستر پیامبر صلی الله علیه و آله خوابیده، نشان می‌دهد که حضرت علی علیه السّلام در آن زمان جوانی بالغ و از نظر جسمی در قد و قواره یک مرد کامل بوده است. این مطلب را تنها به جهت اطلاع آوردم وگرنه دلایل بسیاری وجود دارد که صحّت و درستی ایمان و فضیلت آن حضرت و اینکه ایمان او جز از روی معرفت و آگاهی نبوده را ثابت می‌کنند.

یکی از دلایل داستان حضرت اسماعیل علیه السّلام در قرآن است که چگونه وی بر ذبح شدن توسط پدرش ابراهیم علیه السّلام شکیبایی به خرج داده، به خاطر این عمل مورد ستایش خداوند قرار گرفته تا آنجا که می‌فرماید: «إِنَّ هَـٰذَا لَهُوَ الْبَلَاء الْمُبِین »، - . صافات/ ۱۰۶ - {راستی

که این همان آزمایش آشکار بود.} و رسول خدا صلی الله علیه و آله در مقام افتخار به پدرانش فرمود: «أنا ابنُ الذّبیحین» (من پسر آن دو قربانی ــ اسماعیل و عبدالله ــ هستم!) و داستان قربانی شدن عبدالله داستان مشهوری است که ذکر آن موجب اطاله کلام می‌شود و سیره نویسان به خوبی می‌دانند که عبدالله قرار بود قربانی شود اما عبدالمطّلب صد شتر سرخ را به جای وی قربانی کرد. و اگر آن‌گونه که خداوند در مورد رنج و مشقّت اسماعیل از ذبح شدن به دست پدر خبر داده،

ص: ۴۷

دلیل بر عالی‌ترین فضیلت و منقبت برای آن حضرت است، لازم می‌آید که نگاهی به بیتوته امیرالمؤمنین علیه السّلام در بستر پیامبر صلی الله علیه و آله بیندازیم و ببینیم این عمل علی علیه السّلام تا چه حد با عمل اسماعیل علیه السّلام برابری دارد؟ اگر این دقّت صورت پذیرد، در خواهیم یافت که به حسب ظاهر از آن برتر است؛ زیرا ابراهیم به فرزندش اسماعیل گفت: «إِنیّ ِ أَرَی فیِ الْمَنَامِ أَنیّ ِ أَذْبحُکَ فَانظُرْ مَا ذَا تَرَی

قَالَ یَاأَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنیِ إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابرِینَ»، - . صافات / ۱۰۲ - {من

در خواب [چنین] می بینم که تو را سر می بُرَم، پس ببین چه به نظرت می آید؟» گفت: «ای پدر من! آنچه را مأموری بکن. ان شاء اللَّه مرا از شکیبایان خواهی یافت.} و اسماعیل تسلیم این رنج شد با اینکه می‌دانست که پدر چقدر به فرزندش مهر می‌ورزد و او را دوست می‌دارد و این کار برای او چقدر دشوار و رنج آور است و پیش از آن هیچ پدری با فرزند خود چنین نکرده و احتمالاً بعد از آن نیز کسی چنان نخواهد کرد. این مسأله این گمان را در ذهن اسماعیل تقویت می‌کرد که پدرش در معرض امتحانی دشوار و فرمانبرداری و عزم بر انجام دستور خداوند قرار گرفته است و با انجام این کار، تمام خوف و نگرانی او برطرف گشته و تعادل و سلامتی خود را به دست خواهدآورد. ابوطالب نیز امیرالمؤمنین علیه السّلام را امر به خوابیدن در بستر رسول خدا صلی الله علیه و آله نمود تا با این کار جان خود را فدای وی کند و این در حالی بود که ابوطالب پیامبر نبود تا اطاعت از فرمانش واجب باشد و در این مورد، همانند ابراهیم علیه السّلام به وی از جانب خدا وحی نشده بود تا دستور او به فرزندش مستند به وحی باشد.

از طرف دیگر، علی علیه السّلام می‌دانست قریش سخت‌گیرترین، خشن‌ترین و سنگدل‌ترین مردم نسبت به رسول خدا صلی الله علیه و آله هستند، و هر عاقلی می‌داند که تسلیم شدن در برابر دشمن معاند و کینه‌توزی که در پی شفای درون خویش است، اما جز با توسل به قوی‌ترین خدعه‌ها و غدر و نیرنگ و افراط در آزار رساندن به اشکال مختلف درد، قادر به رسیدن به هدف خود نیست، با تسلیم شدن در برابر فرمان ولیّ مُحِب و مشفق و دلسوز که احتمال می‌رود دلسوزی مانع از آسیب رساندن به فرزندش گردد، تفاوت دارد. و این آسیب نرساندن، یا همراه با توسل و مراجعه به درگاه خدای عزّوجل و اطاعت از ذات اقدس باری تعالی صورت می گیرد یا از طریق ارتکاب معصیت و نافرمانی برای کسانی که جایز الخطا هستند، تحقّق

می‌یابد یا اینکه این دستور را از سوی وی، حمل بر امتحان کرده و ایهام در کلام نموده که پیشتر گفتیم، تا خواسته وی از امتحان برایش برآورده شود. و همان‌طور که بیان شد، از آنجا که رنج امیرالمؤمنین علیه السلام به مراتب بزرگ‌تر از رنج اسماعیل علیه السّلام بوده است، ثابت می‌گردد که فضیلتی که علی علیه السّلام

ص: ۴۸

از آن برخوردار بوده بسیار عظیم بوده و بر فضایلی که دیگر صحابه و نیز اهل بیت علیه السّلام به آن دست یافته‌اند، برتری دارد و بدین ترتیب بطلان گفته هرکس از علمای عامه و معتزلیان ناصبی که قصد مفاضله میان آن حضرت و ابوبکر را دارند روشن و آشکار می‌گردد زیرا فضایل امیرالمؤمنین حتی از فضایل پیامبران صلوات الله علیهِم برتر است.

شاید کسی پس از شنیدن این سخن بگوید: چگونه توانستید ادّعا کنید که رنج و مشقّت علی علیه السّلام در لیله المبیت دشوارتر از رنج و مشقّت اسماعیل علیه السّلام بوده است درحالی که نزد شما اسماعیل یک پیامبر است و علی علیه السلام یک وصی و جایز نیست کسی که پیغمبر نیست افضل از یکی از انبیاء دانسته شود؟!

پاسخ ما به چنین سخنی این است که: سخت‌تر بودن رنج و مشقّت علی علیه السّلام نسبت به اسماعیل علیه السّلام مفهوم برتری علی علیه السّلام بر اسماعیل را نمی‌رساند، زیرا گرچه علی علیه السّلام در این قضیه به فضیلتی دست یافت که هیچ پیامبری بدان دست نیافته، اما پیامبران را فضایل دیگری است که برای امیرالمؤمنین علیه السّلام حاصل نشده‌اند تا موجب برتری ایشان بر پیامبران گردد یا اینکه آنان را در یک مرتبه برابر قرار دهد. اما اگر در موردی خاص، فضیلت امیر مؤمنان بر پیامبری آشکار بود، لازم است آن را پذیرفته و به آن اعتراف کنیم و به مخالفت برنخیزیم و از این بابت همانند مردم عوام نادان دچار هراس نگردیم. در تفضیل سید اوصیا و امام پارسایان و برادر رسول رب العالمین و سید مرسلین و نفس رسول خدا صلی الله علیه و آله، به تصریح قرآن و یاور آن حضرت در دفاع از دین و پدر ذرّیه رسول خدا صلی الله علیه و آله یعنی أئمّه راشدین میامین بر برخی از پیامبران پیشین، امری است که عقل آن را محال می‌داند لیکن سنّت منعی در آن نمی‌بیند و قیاس مردودش نمی... داند و اجماع باطلش نمی‌خواند، زیرا شیعیان او این باور را از امامانی که ذرّیه وی هستند نقل می‌کنند و تنها کسانی که مخالف این نظر و باورند، ناصبیانی هستند که کمر به دشمنی وی بسته‌اند و عده‌ای عوام الناس و مستضعفانی از پیروان ایشان که چشم بسته از ایشان تبعیّت می‌کنند و این مخالفت مانع از قائل بودن به آن نمی‌شود.

پس اگر کسی مدّعی شود که رنج و مشقّت اسماعیل علیه السّلام ارجمندتر از رنج و مشقّت امیرالمؤمنین علیه السّلام بوده است و این ادّعا را چنین مستدل کند که علی علیه السّلام می‌دانست قریش طالب او نیستند و نیّتی برای کشتن وی ندارند و هدفشان

ص: ۴۹

دستیابی به رسول خدا صلی الله علیه و آله است نه کسی دیگر، از این رو مطمئن بود که جان سالم به در خواهد برد، اما اسماعیل علیه السّلام یقین داشت که ذبح خواهد شد اما با این وجود تسلیم اراده وحی گردید، و از این جهت میان این دو

تفاوت بسیار است.

در پاسخ گفته می‌شود: گرچه امیرالمؤمنین علیه السّلام می‌دانست قریش فقط در پی کشتن پیامبر صلی الله علیه و آله است، اما از طرف دیگر می‌دانست که قریش نسبت به کسی که این فرصت را از دست آن‌ها گرفته، چه واکنش شدید و خشمگینانه‌ای نشان خواهند داد و چه رفتاری با آنکه مانع وصولشان به هدفشان گردیده، خواهند کرد. کسی که با خلق چنین صحنه‌ای آن‌ها را به اشتباه انداخته و با این کار خود امیدشان را تبدیل به یأس کرده است! آن‌ها قطعاً با وی به مراتب با شدت و غلظت بیشتری نسبت به پیامبرصلی الله علیه و آله رفتار می‌کردند، چون علی علیه السلام باعث سرخوردگی آن‌ها شده بود و از شدّت خشم دست به هر کاری می‌زدند؛ بنابراین، ترس علی علیه السّلام از قریش در چنین حالتی بیشتر از ترس رسول خدا صلی الله علیه و آله از آن‌ها بوده است. همان طور که علی علیه السّلام یقین داشته که آن‌ها در آسیب رساندن به وی درنگ نخواهند کرد لیکن چنین حالتی در رسول خدا صلی الله علیه و آله نبوده است. این‌ها اموری بدیهی هستند که کسی در آن‌ها اختلاف ندارد. زیرا این احتمال دور از ذهن نبود که اگر رسول خدا صلی الله علیه و آله را به چنگ می‌آوردند، دل‌های ایشان به سبب قرابتی که با آن حضرت داشتند، نرم گردد و در قتل او درنگ نموده، رفتار غالب با مغلوب را با وی در پیش گیرند و بر وی رحم آورند و همین باعث نرم شدن دل‌ها و فروکش کردن خشم و آرامش روانی آن‌ها گردد. اما زمانی که دریابند شکار از تله گریخته و عامل ناکامی آن‌ها در رسیدن به هدفشان نیز معلوم باشد که علی علیه السّلام است، انگیزه آن‌ها برای آسیب رساندن به وی چند برابر می‌شود و آن‌گونه که توضیح داده شد، بلاـ و رنج بسیار سختی پیش آمد، سخت‌تر از مشقّت اسماعیل علیه السّلام.

اسماعیل علیه السّلام می‌دانست که فرزندکشی میان پیامبران و صالحان پدیده‌ای مرسوم و رایج نبوده است و در گذشته چنین عملی به عنوان یک عبادت شیوع نداشته، لذا به وی دلداری می‌داد که این فقط یک امتحان است و اگر چنین نبود، قطعاً به دلیل تعارض با حکمت، زیر بار آن نمی‌رفت یا اینکه حداقل احتمال می‌داد که درخواست پدر فقط درخواستی به حسب ظاهر است و آنچه پیش خواهد آمد خلاف ظاهر سخن باشد، یا اینکه تفسیر رؤیای ابراهیم خلاف برداشت حقیقی آن اتفاق افتد یا اینکه خداوند متعال کاری کند که پدرش از تصمیم خود برگردد، یا اینکه مسأله‌ای پیش بیاید که مانع از وقوع این اتفاق شود و تردیدی نیست که قطعاً به ذهن اسماعیل علیه السّلام خطور کرده است که ممکن است خداوند وی را با قربانی کردن یا فدیه دادن، از ذبح شدن معاف کند و اگر چنین فکری به خاطرش نمی‌رسید، مجوّزی بود که زیر بار پذیرفتن این امر نرود زیرا اگر چنین فکری به ذهن او خطور نکرده بود، از خداوند سبحان حکیم آنچه صادر گشت، صادر نمی‌شد. - . یعنی اینکه اگر معاف کردن از ذبح عقلاً جایز نبود، خداوند متعال نیز چنین نمی‌کرد و چنین کاری از وی صادر نمی‌شد. -

ص: ۵۰

اسماعیل علیه السّلام یقین داشت که صادر کننده حکم ذبح او و مجری این دستور، هر دو مشفق و مهربان هستند اما در مقابل، علی علیه السّلام نیز یقین داشت که دشمن بسیار سنگ‌دل و کینه‌توز است و احتمال عدول وی از آسیب رساندن صفر است و فضیلت یکی از این دو حالت بر دیگری، بر هیچ خردمندی پوشیده نیست. - . الفصول المختاره : ۳۶ _ ۳۱ -

**[ترجمه]

باب ۳۳ قوله تعالی: «قُلْ هذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلى بَصِيرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِي »

اشاره

(۳) و قوله وَ مَنِ اتَّبَعَکَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ و قوله تعالی هُوَ الَّذِی أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِينَ

**[ترجمه]درباره سخن خدای متعال «قُلْ هذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلى بَصِيرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِي» - . یوسف/ ۱۰۸ - و این سخن «وَ مَنِ اتَّبَعَکَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ» - . انفال/۶۴ - و این سخن « هُوَ الَّذِی أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِين » - . انفال / ۶۲ -

{بگو: «این است راه من، که من و هر کس (پیروی ام) کرد با بینایی به سوی خدا دعوت می کنیم. }

{ای پیامبر، خدا و کسانی از مؤمنان که پیرو تواند تو را بس است .}

{[یاری] خدا برای تو بس است. همو بود که تو را با یاری خود و مؤمنان نیرومند گردانید.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

فس، [تفسير القمی]: فِي رِوَايَةِ أَبِي الْجَارُودِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ: فِي قَوْلِهِ قُلْ هذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلى بَصِيرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِي يَعْنِي نَفْسَهُ وَ مَنْ تَبِعَهُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ آلُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.

قَالَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ الثَّانِي علیه السّلام يَا سَيِّدِي إِنَّ النَّاسَ يُنْكِرُونَ عَلَيْكَ حَدَاثَةَ سِنِّكَ قَالَ وَ مَا يُنْكِرُونَ عَلَيَّ مِنْ ذَلِكَ فَوَ اللَّهِ لَقَدْ قَالَ اللَّهُ لِنَبِيِّهِ صلی الله علیه و آله قُلْ هذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلى بَصِيرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِي يَعْنِي نَفْسَهُ فَمَا اتَّبَعَهُ غَيْرُ عَلِيٍّ علیه السّلام وَ كَانَ ابْنَ تِسْعِ سِنِينَ وَ أَنَا ابْنُ تِسْعِ سِنِينَ (۴).

**[ترجمه]تفسیر قمی: در روایت ابو جارود از امام باقر صلوات الله علیه در آیه: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُواْ إِلَى اللَّهِ عَلَىَ بَصِيرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِي» ضمیر«ی»

رسول خدا صلی الله علیه و آله و «اتّبع» علی بن ابی طالب علیه السّلام و آل محمّد صَلی الله علیهم اجمعین هستند.

علی بن ابراهیم گوید: پدرم از علی بن أسباط نقل کرده که گفت: به امام هادی علیه السّلام عرض کردم: سرورم، مردم به دلیل کمی سن و سالت منکر امامت شما می‌شوند، فرمود: چرا باید این را برای من یک نقص بدانند؟ به خدا سوگند که ذات اقدس خداوندی به پیامبرش صلی الله علیه و آله فرمود: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُواْ إِلَى اللَّهِ عَلَىَ بَصِيرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِي» [یعنی خودش] و کسی جز علی علیه السّلام که نوجوانی نُه ساله بود از وی پیروی نکرد و من هم نُه ساله‌ام. - . تفسیر القمی : ۳۳۵ _

**[ترجمه]

«۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَبُو حَمْزَةَ وَ زُرَارَةُ بْنُ أَعْيَنَ أَنَّ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: قُلْ هذِهِ سَبِيلِى أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلى بَصِيرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِى قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِى طَالِبٍ علیهما السّلام.

وَ فِى رِوَايَةٍ: وَ آلُ مُحَمَّدٍ علیهم السلام (۵).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امام باقر علیهِ السّلام فرمود: مصداق آیه: «قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُواْ إِلىَ اللَّهِ عَلىَ بَصِيرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنيِ» علی بن ابی طالب و در روایتی دیگر «آل محمد» علیهم السلام ذکر شده است. - .[۲] مناقب آل ابی طالب ۱: ۵۵۹ -

**[ترجمه]

«۳»

کشف، [کشف الغمه] مِمَّا أَخْرَجَهُ الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ الْحَنْبَلِيُّ: قَوْلُهُ تَعَالَى يا أَيُّهَا النَّبِىُ

ص: ۵۱

۱- هذا جواب ثالث عن الاشكال و مرجع الضمير إسماعيل علیه السلام.

۲- الفصول المختاره: ۳۱- ۳۶.

۳- یوسف: ۱۰۸. الأنفال: ۶۳ و ۶۴.

۴- تفسير القمّیّ: ۳۳۴ و ۳۳۵.

۵- مناقب آل أبی طالب: ۱: ۵۵۹.

حَسْبُکَ اللَّهُ وَ مَنِ اتَّبَعَکَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ هُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ هُوَ رَأْسُ الْمُؤْمِنِینَ.

وَ عَنِ ابْنِ مَرْدَوَیْهِ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِی قَالَ عَلِیٌّ.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: عَلِیٌّ وَ آلُ مُحَمَّدٍ علیهم السلام (۱).

**[ترجمه]کشف الغمّهْ: از جمله روایاتی که عزّ محدّث حنبلی استخراج نموده آن است که که مصداق آیه: «یَا أیهُّا النَّبِی

ص: ۵۱

ُّ حَسْبُکَ اللَّهُ وَ مَنِ اتَّبَعَکَ مِنَ الْمُؤْمِنِین» علی بن ابی طالب علیه السّلام که سرآمد و گل سر سبد مؤمنان است، می‌باشد. و ابن مردویه نیز مصداق این آیه را علی علیه السّلام دانسته و امام باقر علیه السّلام فرموده: علی و آل محمّد صلوات الله علیهم هستند. - . کشف الغمّهْ: ۹۳ _ ۹۲ -

**[ترجمه]

«۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ إِسْمَاعِیلَ الْجُعْفِیِّ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السّلام: قُلْ هذِهِ سَبِیلِی أَدْعُوا إِلَی اللَّهِ عَلی بَصِیرَهٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِی قَالَ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام خَاصَّهً وَ إِلَّا فَلَا أَصَابَنِی شَفَاعَهُ مُحَمَّدٍ عَلَیْهِ وَ آلِهِ السَّلَامُ.

وَ عَنْ سَلَّامِ بْنِ الْمُسْتَنِیرِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: قَوْلُهُ قُلْ هذِهِ سَبِیلِی الْآیَهَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السّلام وَ زَادَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِیٌّ وَ الْأَوْصِیَاءُ مِنْ بَعْدِهِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السّلام فرمود: مصداق آیه «قُلْ هَذِهِ سَبِیلِی أَدْعُواْ إِلیَ اللَّهِ عَلیَ بَصِیرَهٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنیِ» اختصاصاً علی بن ابی طالب علیه السّلام است؛ و اگر جز این فرموده باشد، از شفاعت محمد علیهِ و آله السّلام محروم گردم! و نیز از امام باقر علیه السّلام نقل می‌کند که مصداق آیه: «قُلْ هَـٰذِهِ سَبِیلِی أَدْعُواْ إِلیَ اللَّهِ عَلیَ بَصِیرَهٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنیِ» علی علیه السّلام است؛ سپس افزود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: علی علیه السّلام و اوصیای پس از وی هستند. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۵»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] سَعِیدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مَالِکٍ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: لَمْ یَنَلْنِی شَفَاعَهُ جَدِّی إِنْ لَمْ تَکُنْ هَذِهِ الْآیَهُ نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ خَاصَّهً- قُلْ هذِهِ سَبِیلِی أَدْعُوا الْآیَهَ(۳).

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْحَسَنُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ بَزِیعٍ مُعَنْعَناً عَنْهُ علیه السّلام: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام نقل می کند که فرمود: مشمول شفاعت جدّم نباشم اگر آیه: «قُلْ هَذِهِ سَبِیلِی أَدْعُواْ إِلَی اللَّهِ عَلَی بَصِیرَهٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِی» اختصاصاً درباره علی علیه السّلام نازل نشده باشد. - . تفسیر فرات: ۷۰ -

تفسیر فرات: با سند دیگری نیز این روایت را از امام باقر علیه السّلام نقل کرده است .

**[ترجمه]

«۶»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرٌ الْفَزَارِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی قُلْ هذِهِ سَبِیلِی أَدْعُوا إِلَی اللَّهِ عَلی بَصِیرَهٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِی قَالَ مَنِ اتَّبَعَنِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۵).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام درباره مصداق آیه: «قُلْ هَذِهِ سَبِیلِی أَدْعُواْ إِلَی اللَّهِ عَلَی بَصِیرَهٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِی» فرمود: منظور از «مَنِ اتَّبَعَنی» علی بن ابی طالب علیه السّلام است. - . تفسیر فرات: ۷۰ -

**[ترجمه]

«۷»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره: قَوْلُهُ تَعَالَی یا أَیُّهَا النَّبِیُّ حَسْبُکَ اللَّهُ وَ مَنِ اتَّبَعَکَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ رَوَی أَبُو نُعَیْمٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ نَزَلَتْ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۶).

أَقُولُ رَوَی ابْنُ بِطْرِیقٍ فِی الْمُسْتَدْرَکِ عَنْ أَبِی نُعَیْمٍ: مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ قَوْلُهُ تَعَالَی: هُوَ الَّذِی أَیَّدَکَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِینَ.

الْحَافِظُ أَبُو نُعَیْمٍ بِإِسْنَادِهِ إِلَی أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ: مَکْتُوبٌ

۱- کشف الغمّه: ۹۲ و ۹۳.

۲- مخطوط.

۳- تفسیر فرات: ۷۰.

۴- لم نجده فی المصدر المطبوع.

۵- تفسیر فرات: ۷۰ و فیه: حدّثنا إسماعیل بن إبراهیم معنعنا اه.

۶- مخطوط.

عَلَی الْعَرْشِ- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِیکَ لَهُ- مُحَمَّدٌ عَبْدِی وَ رَسُولِی أَیَّدْتُهُ بِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ.

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: امام صادق از پدرش علیهما السّلام نقل می کند که فرمود: آیه «یَاأَیُّهَا النَّبِیُّ حَسْبُکَ اللَّهُ وَ مَنِ اتَّبَعَکَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ» درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام نازل شده است. - . نسخه خطی -

مؤلف: ابن بطریق در «المستدرک» از ابونعیم شبیه این حدیث را آورده سپس گوید: در مصداق آیه: «هُوَ الَّذِی أَیَّدَکَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِینَ» با روایتی از حافظ ابونعیم و او از ابو هریره نقل کرده که گفت: بر عرش

ص: ۵۲

نوشته شده است: «لا إله إلّا الله وحده لا شریک له، محمّد عبدی و رسولی أیّدتُهُ بعلیّ بن ابی طالب»، (خدایی جز الله نیست، یکی است و هیچ انبازی ندارد، محمد بنده و فرستاده من است که وی را به علی بن ابی طالب تقویت کردم.)

**[ترجمه]

«۸»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره أَبُو نُعَیْمٍ فِی حِلْیَهِ الْأَوْلِیَاءِ بِإِسْنَادِهِ إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ السَّائِبِ عَنِ الْکَلْبِیِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِی آخِرِهِ وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ- هُوَ الَّذِی أَیَّدَکَ بِنَصْرِهِ یَعْنِی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام.

وَ یُؤَیِّدُهُ مَا رَوَاهُ الشَّیْخُ أَبُو جَعْفَرٍ الطُّوسِیُّ عَنْ أَبِی نَصْرٍ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنِ ابْنِ جُبَیْرٍ عَنْ أَبِی الْحَمْرَاءِ خَادِمِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: لَمَّا أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ رَأَیْتُ عَلَی سَاقِ الْعَرْشِ- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولِی وَ صَفِیِّی مِنْ خَلْقِی أَیَّدْتُهُ بِعَلِیٍّ وَ نَصَرْتُهُ بِهِ (۱).

أَقُولُ: رَوَی الثَّعْلَبِیُّ فِی تَفْسِیرِهِ الْخَبَرَ الْأَخِیرَ عَنِ ابْنِ جُبَیْرٍ عَنْ أَبِی الْحَمْرَاءِ: مِثْلَهُ سَوَاءً.

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: ابونعیم در «حلیهٔ الأولیاء» با سند خود از ابو هریره از پیامبرصلی الله علیه و آله شبیه این روایت را نقل کرده و در پایان افزوده است: منظور آیه: «هُوَ الَّذِی أَیَّدَکَ بِنَصْرِهِ»، علی بن ابی طالب علیه السّلام است.

این روایت را حدیثی به نقل از شیخ ابوجعفر طوسی با سندی از ابوالحمراء خادم رسول خدا صلی الله علیه و آله تأیید می کند که گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چون به معراج برده شدم، بر پایه عرش دیدم نوشته بودند: خدایی جز الله نیست. محمد فرستاده و برگزیده من از میان آفریدگان من است که او را به علی تقویت کرده و به او نصرتش دادم.

مؤلف: ثعلبی در تفسیر خود روایت اخیر را از ابن جبیر از ابوالحمراء آورده است.

**[ترجمه]

بَيان

رَوَاهُ الْعَلَّامَهُ أَيْضاً فِی کَشْفِ الْحَقِ (۲) عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ وَ رَوَی السُّیُوطِیُّ فِی الدُّرِّ الْمَنْثُورِ عَنِ ابْنِ عَسَاکِرَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ وَ قَالَ: مَکْتُوبٌ عَلَی الْعَرْشِ- لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِی لَا شَرِیکَ لِی مُحَمَّدٌ عَبْدِی وَ رَسُولِی أَیَّدْتُهُ بِعَلِیٍّ وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ هُوَ الَّذِی أَیَّدَکَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِینَ انْتَهَی (۳).

أقول: هذه الأخبار تدل علی فضل عظیم له حیث کتب اسمه علی العرش فی أول الخلق و وصف بأن الله تعالی جعله مؤیدا للنبی صلی الله علیه و آله و تدل علی أنه کان أکثر تأییدا و إعانه للنبی صلی الله علیه و آله من جمیع المسلمین حیث خص بذلک و کل هذه ینافی تقدیم غیره علیه فی الإمامه کما لا یخفی علی من کشف عن عینه غطاء العصبیه و الغباوه و أما قوله تعالی یا أَیُّهَا النَّبِیُّ حَسْبُکَ اللَّهُ وَ مَنِ اتَّبَعَکَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ فقال العلامه قدس الله روحه روی الجمهور أنها نزلت فی علی علیه السلام (۴) فالمراد بالمتابعه المتابعه التامه فی جمیع الأشیاء

۱- مخطوط.

۲- ص ۹۲.

۳- الدّر المنثور ۳: ۱۹۹.

۴- راجع کشف الحق ۱: ۹۲.

و ظاهر أنه لم يتبعه أحد كذلك إلا على عليه السّلام فإنه تبعه قبل كل أحد و أكثر من جميع الصحابه باتفاق الكل.

و قد ظهرت آثار ما أخبر الله تعالى به فی غزواته فإنه كان فی جميعها الظفر على يديه كما سيأتی بيانه و كفى بهذا شرفا و للمخالفين مرغما حيث عادله الله بنفسه فی نصره النبی صلى الله عليه و آله و إعانته و أنهما حسبه و كيف يتأمر أحد على من هذا شأنه و كيف

يتقدم أحد على من بسيفه قام الدين و ثبتت أركانه و كذا قوله تعالى وَ مَنِ اتَّبَعَنِی يدل على أن المتابعه الكامله مختصه به عليه السّلام و أنه الداعی إلی سبيل الرسول على بصيره و المستحق لذلك دون غيره و هذا أدل على إمامته مما سبق.

**[ترجمه]علّامه نيز در كشف الحق از ابوهريره آن را نقل نموده است و سيوطی در تفسير الدّر المنثور با سند خود از ابوهريره آورده است كه:

بر پايه عرش نوشته شده: «لا إله إلّا أنا وحدی لا شريک لی، محمد عبدی و رسولی، أيّدتُه بعلیّ.» و اين نوشته مفهوم آيه: «هُوَ الَّذِی أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِينَ» را می‌رساند. پايان

مؤلف: اين روايات دليل بر فضل عظيم آن حضرت است كه نامش به عنوان يكی از نخستين مخلوقات بر عرش نوشته شده باشد و اينكه خداوند او را ياور پيامبر صلى الله عليه و آله

قرار داده، همان طور كه نشان می‌دهد علی عليه السّلام بيش از ديگر مسلمانان پيامبر صلى الله عليه و آله را تأييد و ياری فرموده، به گونه‌ای كه مختصّ به اين صفت شده است و چنين اموری با تقديم ديگری بر وی در امامت منافات دارد، همان طور كه اين حقيقت بر هركس كه پرده تعصّب و حماقت را از پيش چشمان خود بردارد، پوشيده نمی‌ماند. اما درباره آيه: «يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَ مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ» علّامه _ قدّس الله روحه _ گويد: جمهور محدّثان اهل سنت روايت كرده‌اند كه درباره علی عليه السّلام نازل شده است - . كشف الحق ۱: ۹۲ - . مراد از متابعت در اين آيه، متابعت و پيروی كامل و در همه امور است

ص: ۵۳

و روشن است كه هيچ كس چون علی عليه السّلام از پيامبر صلى الله عليه و آله تبعيت نكرده است. او، قبل و بيش از همه صحابه از پيامبر صلى الله عليه و آله پيروی نموده و اين نظر مورد اتفّاق همه است.

آيات الهی كه درباره غزوه‌های آن حضرت نازل گشته، اين تبعيت و نصرت را كاملاً آشكار می‌نمايند و نشان می‌دهند كه در تمام اين غزوه‌ها پيروزی بر دستان علی عليه السّلام محقق گرديده و در آينده به تفصيل در اين مورد سخن خواهد آمد. علی عليه السّلام را همين شرافت بس و مخالفانش را نيز همين دليل بس كه خداوند وی را در نصرت رسول خدا صلى الله عليه و آله در رديف خود دانسته و خود و علی عليه السّلام را برای رسولش كافی دانسته است. و شگفتا كه چگونه بركسی كه از چنين منزلتی برخوردار است توطئه می‌كنند و شخصی را بر كسی مقدّم می‌كنند كه با شمشيرش دين را برقرار نموده و اركان

آن را استوار گردانیده است و جمله «وَ مَنِ اتَّبَعَنی» دال بر متابعت کامل آن حضرت از رسول اکرم صلی الله علیه و آله است و اوست که از روی بصیرت به پیروی از راه پیامبر صلی الله علیه و آله دعوت نموده و مستحق جانشینی و خلافت آن حضرت است همان طور که دلیل محکمی بر امامت وی نیز هست.

**[ترجمه]

«۹»

کِتَابُ (۱) مَنْقَبَةِ الْمُطَهَّرِینَ، لِلْحَافِظِ أَبِی نُعَیْمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْوَلِیدِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَفْصٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیهم السّلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی- یا أَیُّهَا النَّبِیُّ حَسْبُکَ اللَّهُ وَ مَنِ اتَّبَعَکَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام.

وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ عَنِ الْقَاسِمِ وَ عَبْدِ اللَّهِ ابْنَیِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ أَبِیهِمَا عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ علیهم السّلام: مِثْلَهُ.

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْکَلْبِیِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنْ أَبِی هُرَیْرَةَ قَالَ: مَکْتُوبٌ عَلَی الْعَرْشِ- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِیکَ لَهُ- مُحَمَّدٌ عَبْدِی وَ رَسُولِی أَیَّدْتُهُ بِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ فِی کِتَابِهِ- هُوَ الَّذِی أَیَّدَکَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِینَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام .(۲)

**[ترجمه]کتاب«منقبه المطّهرین» حافظ ابونعیم با سندی از امام صادق علیه السّلام و او از پدر بزرگوارش روایت فرموده: آیه «یَاأَیُّهَا النَّبِیُ حَسْبُکَ اللَّهُ وَ مَنِ اتَّبَعَکَ مِنَ الْمُؤْمِنِین» درباره علی علیه السّلام نازل شده است. محمد بن عمر نیز با سند خود همین روایت را از جعفر از پدر بزرگوارش علیهما السّلام نقل کرده است.

و با سند خود از کلبی از ابوصالح از ابوهریره آورده است که گفت: بر عرش نوشته‌اند: «لا إله إلّا الله وحده لا شریك لَهُ، محمّد عبدی و رسولی، أیّدتُهُ بعلیّ بن ابی طالب». و این معنا در آیه: «هُوَ الَّذِی أَیَّدَکَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنِین» روشن است که مقصود علی بن ابی طالب علیه السّلام است. - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۱۰»

یب، [تهذیب الأحکام] بِإِسْنَادِهِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السّلام فِی الدُّعَاءِ بَعْدَ صَلَاهِ الْغَدِیرِ: رَبَّنَا آمَنَّا وَ اتَّبَعْنَا مَوْلَانَا وَ وَلِیَّنَا وَ هَادِیَنَا وَ دَاعِیَنَا وَ دَاعِیَ الْأَنَامِ وَ صِرَاطَکَ الْمُسْتَقِیمَ السَّوِیَّ وَ حُجَّتَکَ وَ سَبِیلَکَ الدَّاعِیَ إِلَیْکَ عَلَی بَصِیرَهٍ هُوَ وَ مَنِ اتَّبَعَهُ وَ سُبْحانَ اللَّهِ عَمَّا یُشْرِکُونَ بِوَلَایَتِهِ وَ بِمَا یُلْحِدُونَ بِاتِّخَاذِ الْوَلَائِجِ دُونَهُ إِلَی آخِرِ الدُّعَاءِ(۳).

**[ترجمه]التهذیب: با اسناد خود از امام صادق علیه السّلام دعای پس از نماز غدیر را آورده که در آن گفته می‌شود: «ربّنا آمَنّا واتّبعنا مولانا و ولیّنا و هادینا و داعینا ....»، خدایا ایمان آوردیم و پیروی کردیم از مولای ما و ولی ما و هادی ما و دعوت...

کننـده ما و همه مردم و صـراط مسـتقیم تو و حجت تو و سبیل تو که دعوت‌کننده به سوی توست، او و کسانی که از او پیروی کردند با بصـیرت هسـتند؛ و منزه است خداوند از آنچه به ولایت او شـرک می‌ورزند و با گرفتن دوسـتانی به جز او الحاد می‌ورزند... تا آخر دعا» در همین معناست. - . التهذیب ۱: ۳۰۲ -

**[ترجمه]

بیان

لعل الضمیر المنصوب فی قوله و من اتبعه راجع إلی الموصول (۴) و المستتر

ص: ۵۴

۱- من هنا إلی الباب الآتی ذکر فی هامش(ک) فقط.

۲- مخطوط.

۳- التهذیب ۱: ۳۰۲.

۴- فیکون المعنی علی ذلک أن أمیر المؤمنین- و هو مرجع ضمیر هو- و من اتبعه أمیر المؤمنین- و هو الرسول صلّی اللّه علیه و آله- علی بصیره.

المرفوع إلى السبيل أو الداعى فيوافق الأخبار السابقه و يمكن أن يكون المراد من من اتبعه سائر الأئمه عليهم السّلام فلا يكون منطبقا على لفظ الآيه بتمامها أو يكون المراد بقوله مولانا و ولينا الرسول صلى الله عليه و آله لكنهما بعيدان.

**[ترجمه]شايد ضمير منصوب در «وَ مَنِ اتَّبَعَه» به موصول - . در اين صورت مرجع ضمير هو اميرالمؤمنين عليه السّلام خواهد بود و آنكه أمير المؤمنين از وى پيروى كرده ــ رسول خدا صلى الله عليه و آله ــ «على بصيرة» و بدين امر آگاه است. - و ضمير مستتر

ص: ۵۴

مرفوع به «السبيل» يا «الداعى» برگردد كه در اين صورت موافق روايات گذشته خواهد بود. و ممكن است مراد از«[من] اتّبعه» ديگر امامان عليهم السلام باشد كه در اين صورت تماماً به الفاظ آيه منطبق خواهد بود؛ يا اينكه مراد از مولانا و وليّنا رسول خدا صلى الله عليه و آله باشد كه اين دو مورد بعيد به نظر مى‌رسد .

**[ترجمه]

باب ۳۴ أنه عليه السّلام كلمه الله و أنه نزل فيه: «لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ»

الأخبار

«۱»

كنز، [كنز جامع الفوائد] و تأويل الآيات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْوَاسِطِيِّ عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ يَحْيَى عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَمَّارٍ الدُّهْنِيِّ عَنْ أَبِى الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِى جَعْفَرٍ عليه السّلام قَالَ: قُلْتُ قَوْلُ اللَّهِ لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ الْآيَةَ كَمْ كَانُوا قَالَ أَلْفاً وَ مِائَتَيْنِ قُلْتُ هَلْ كَانَ فِيهِمْ عَلِيٌّ عليه السّلام قَالَ نَعَمْ عَلِيٌّ سَيِّدُهُمْ وَ شَرِيفُهُمْ.

وَ رَوَى الْحَسَنُ بْنُ أَبِى الْحَسَنِ الدَّيْلَمِيُّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ رِجَالِهِ عَنْ مَالِكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قُلْتُ لِمَوْلَايَ الرِّضَا عليه السّلام قَوْلُهُ- لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ (۱) وَ أَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوى (۲) قَالَ هِيَ وَلَايَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام فَالْمَعْنَى أَنَّ الْمُلْزَمِينَ بِهَا شِيعَتُهُ كَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَ أَهْلَهَا(۳).

**[ترجمه]كنز جامع الفوائد: جابر گويد: به امام باقر عليه السّلام عرض كردم: آيه: «لَّقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَ أَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا» - . فتح/۱۸ - {به

راستى خدا هنگامى كه مؤمنان، زير آن درخت با تو بيعت مى كردند از آنان خشنود شد، و آنچه در دلهايشان بود بازشناخت و بر آنان آرامش فرو فرستاد و پيروزى نزديكى به آنها پاداش داد.} شامل چند نفر است؟ فرمود: ۲۲۰۰. عرض كردم: آيا على عليه السّلام نيز ضمن ايشان بود؟ فرمود: آرى، على عليه السّلام سيد و شريف ايشان بود.

حسن بن حسن ديلمى از مالك بن عبدالله روايت كرده است كه گفت: به مولايم رضا عليه السّلام عرض كردم، آيه: «لَّقَدْ

رَضِيَ اللَّهُ عَنِ ...» و نیز آیه «وَ أَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوی» به چه معناست؟ فرمود: ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام است و مفهوم آن این است که ملتزمان به آن شیعیان وی هستند زیرا آن‌ها هم«شایسته‌تر به آن هستند و هم لیاقت و شایستگی آن را دارند». - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۲»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِيدُ عَنِ الْمُظَفَّرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَلْخِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ عِيسَى عَنْ مُخَوَّلِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَسْوَدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيَّ عَهْداً فَقُلْتُ رَبِّ بَيِّنْهُ لِي قَالَ اسْمَعْ قُلْتُ سَمِعْتُ قَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ عَلِيّاً رَايَةُ الْهُدَى بَعْدَكَ وَ إِمَامُ أَوْلِيَائِي وَ نُورُ مَنْ أَطَاعَنِي وَ هُوَ الْكَلِمَةُ الَّتِي أَلْزَمَهَا اللَّهُ تَعَالَى الْمُتَّقِينَ فَمَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ

ص: ۵۵

۱- الفتح: ۱۸.

۲- الفتح: ۲۵:

۳- کنز جامع الفوائد مخطوط.

أَحَبَّنِی وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَنِی فَبَشِّرْهُ بِذَلِکَ (۱).

أَقُولُ: رَوَی ابْنُ بِطْرِیقٍ فِی الْمُسْتَدْرَکِ مِنَ الْجُزْءِ الْأَوَّلِ مِنْ کِتَابِ حِلْیَهِ الْأَوْلِیَاءِ لِأَبِی نُعَیْمٍ بِالْإِسْنَادِ عَنْ سَلَّامٍ الْجُعْفِیِّ عَنْ أَبِی بُرْدَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَیَّ فِی عَلِیٍّ عَهْداً فَقُلْتُ یَا رَبِّ بَیِّنْهُ لِی فَقَالَ اسْمَعْ فَقُلْتُ سَمِعْتُ فَقَالَ إِنَّ عَلِیّاً رَایَهُ الْهُدَی وَ إِمَامُ أَوْلِیَائِی وَ نُورُ مَنْ أَطَاعَنِی وَ هُوَ الْکَلِمَهُ الَّتِی أَلْزَمْتُهَا الْمُتَّقِینَ مَنْ أَحَبَّهُ أَحَبَّنِی وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَنِی فَبَشِّرْهُ بِذَلِکَ فَجَاءَ عَلِیٌّ فَبَشَّرَهُ بِذَلِکَ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ فِی قَبْضَتِهِ فَإِنْ یُعَذِّبْنِی فَبِذَنْبِی وَ إِنْ یُتِمَّ الَّذِی بَشَّرَنِی بِهِ فَاللَّهُ أَوْلَی بِی قَالَ قُلْتُ اللَّهُمَّ أَجْلِ قَلْبَهُ (۲) وَ اجْعَلْ رَبِیعَهُ الْإِیمَانَ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَی قَدْ فَعَلْتُ بِهِ ذَلِکَ ثُمَّ إِنَّهُ رَفَعَ إِلَیَّ أَنَّهُ سَیَخُصُّهُ مِنَ الْبَلَاءِ بِشَیْ ءٍ لَمْ یَخُصَّ بِهِ أَحَداً مِنْ أَصْحَابِی فَقُلْتُ یَا رَبِّ أَخِی وَ صَاحِبِی فَقَالَ تَعَالَی إِنَّ هَذَا شَیْ ءٌ قَدْ سَبَقَ إِنَّهُ مُبْتَلًی وَ مُبْتَلًی بِهِ.

**[ترجمه]امالی طوسی: امام باقر از پدران بزرگوارش علیهم السلام روایت کرده که فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند از من پیمانی گرفت. عرض کردم: پروردگارا، آن را برای من روشن فرما. فرمود: بشنو! عرض کردم: گوشم به شماست! فرمود: یا محمّد، پس از تو، پرچم هدایت و امام اولیای من و نور هر کس که مرا اطاعت کند «علی» است. او همان کلمه‌ای است که خداوند پارسایان را به آن ملزم گردانیده، پس هر که او را دوست بدارد،

ص: ۵۵

مرا دوست داشته است و هرکه با وی دشمنی کند با من دشمنی کرده است. پس او را به این معنا بشارت ده! - . أمالی الطوسی: ۱۵۴ -

مؤلف: ابن بطریق در المستدرک از جزء اول کتاب «حلیهٔ الأولیاء» ابونعیم با اسناد به سلام جعفی از ابوبرده آورده است که گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند عهدی درباره علی علیه السّلام از من خواست. گفتم: پروردگارا، آن را برایم روشن فرما. فرمود: بشنو! گفتم: گوشم به شماست. فرمود: علی رایت هدایت است و پیشوای اولیای من، و نور هرکس که مرا فرمان بَرَد؛ او همان کلمه‌ای است که پارسایان را ملزم به آن کردم. هرکس او را دوست بدارد، مرا دوست داشته و آنکه با وی دشمنی ورزد، با من به دشمنی برخاسته است. این معنا را به وی بشارت ده! و چون علی علیه السّلام آمد، پیامبر صلی الله علیه و آله وی را بشارت داد. پس علی علیه السّلام گفت: یا رسول الله، من بنده خدا هستم و مطیع اراده او. اگر مرا عذاب کند، مرا به گناهم عذاب کرده و اگر آنچه مرا بدان بشارت فرمودی در حق من روا دارد، نشانه لطف و کرم اوست و او خود بدین صفات سزاوارتر از من است. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: خداوندا، قلبش را جلا ده و آن را رویشگاه ایمان قرار ده. پس خداوند فرمود: چنین کردم! سپس پیامبر فرمود: خداوند به من الهام فرموده است که او را به آزمونی دچار خواهد نمود که هیچ یک از صحابه من بدان دچار نشده باشند. لذا عرض کردم: پروردگارا، او برادر و یار من است؟! فرمود: این امری است که ناگزیر واقع خواهد شد و او آزمایش خواهد شد و دیگران نیز به وسیله او مورد آزمایش قرار خواهند گرفت.

**[ترجمه]

مد، [العمده] بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ الْمَغَازِلِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ خَلَفٍ عَنِ الْحُسَيْنِ الْأَشْقَرِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِی الْمِقْدَام عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سُئِلَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله عَنِ الْكَلِمَاتِ الَّتِی تَلَقَّاهَا آدَمُ مِنْ رَبِّهِ- فَتابَ عَلَيْهِ قَالَ سَأَلَهُ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ عَلِیٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ إِلَّا مَا تُبْتَ عَلَیَّ فَتَابَ عَلَيْهِ (۳).

أقول: قد سبق كثير من الأخبار فی ذلک فی باب أنهم كلمات الله علیهم السّلام.

ص: ۵۶

۱- أمالی الشیخ: ۱۵۴.

۲- من الجلاء. و فی(ت) و(د): اللّهمّ اجعل قلبه. و هو مصحف. و الربیع ما ینبت فی الأرض من الكلاء. أی اجعل ما ینبت فی قلبه الایمان.

۳- العمده: ۱۹۷. و قد رواه العلامه فی كشف الحق ۱: ۹۰ بأدنی اختلاف.

**[ترجمه]العمدة: ابن عباس گوید: از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره کلماتی که آدم علیه السّلام از پروردگارش دریافت نمود و توبه او پذیرفته شد. پرسیده شد؛ فرمود: خدا را به محمّد، علی، فاطمه، حسن و حسین سوگند داد که توبه او را بپذیرد و او نیز پذیرفت. - . العمدة: ۱۹۷ -

مؤلف: در باب «اینکه ایشان علیه السلام کلمات الله هستند» اخبار زیادی در این خصوص گذشت .

ص: ۵۶

**[ترجمه]

باب ۳۵ قوله تعالی: «وَ جَعَلْنا لَهُمْ لِسانَ صِدْقٍ عَلِيًّا»

اشاره

و قوله تعالی وَ اجْعَلْ لِي لِسانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ و قوله وَ بَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ (۱)

**[ترجمه]درباره سخن خدای متعال «وَ جَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا» - . مریم / ۵۰ - و این سخن «وَ اجْعَل لیّ ِلِسَانَ صِدْقٍ فیِ الْاَخِرِین» - . شعراء/ ۸۴ - و این سخن «وَ بَشِّرِ الَّذِينَ ءَامَنُواْ أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْق » - . یونس/ ۲ -

{و ذکر خیر بلندی برایشان قرار دادیم.}

{و برای من در [میان] آیندگان آوازه نیکو گذار.}

{و به کسانی که ایمان آورده اند مژده ده که برای آنان نزد پروردگارشان سابقه نیک است}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی]: وَ جَعَلْنا لَهُمْ لِسانَ صِدْقٍ عَلِيًّا يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام حَدَّثَنِي بِذَلِكَ أَبِي عَنِ الْإِمَامِ الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ علیه السلام (۲).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: منظور از «وَ جَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا» امیرالمؤمنین علیه السّلام است. این حدیث را پدرم از امام حسن عسکری علیه السّلام برایم نقل کرد. - .تفسیر قمی : ۴۱۱ -

**[ترجمه]

«۲»

فس، [تفسیر القمی] قَالَ عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ: فِی قَوْلِهِ وَ اجْعَلْ لِی لِسانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرِینَ قَالَ هُوَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۳).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: علی بن ابراهیم در مصداق آیه: «وَ اجْعَل لی ِلسَانَ صِدْقٍ فِي الْاْخِرِین» گوید: او امیرالمؤمنین علیه السّلام است. - . تفسیر قمی: ۴۷۳ -

**[ترجمه]

«۳»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنِ السَّیَّارِیِّ عَنْ یُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السّلام إِنَّ قَوْماً طَالَبُونِی بِاسْمِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام فِی کِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقُلْتُ لَهُمْ مِنْ قَوْلِهِ تَعَالَی وَ جَعَلْنا لَهُمْ لِسانَ صِدْقٍ عَلِیًّا فَقَالَ صَدَقْتَ هُوَ هَکَذَا قَالَ مُؤَلِّفُهُ وَ مَعْنَی قَوْلِهِ لِسانَ صِدْقٍ أَیْ جَعَلْنَا لَهُمْ وَلَداً ذَا لِسَانٍ أَیْ قَوْلِ صِدْقٍ وَ کُلُّ ذِی قَوْلِ صِدْقٍ فَهُوَ صَادِقٌ وَ الصَّادِقُ مَعْصُومٌ وَ هُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۴).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: یونس بن عبدالرحمان گوید: به ابوالحسن رضا علیه السّلام عرض کردم: جمعی از من خواسته‌اند نام امیرالمؤمنین علیه السّلام را در قرآن به آن‌ها نشان دهم؛ پس به ایشان گفتم: نام آن حضرت در آیه: «وَ جَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا» آمده است. فرمود: راست گفتی؛ او چنین است. مؤلف کتاب گوید: معنای «لسان صدق» آن است که برای ایشان پسری صاحب زبان، یعنی راستگو قرار دادیم. و هر صاحب سخنی که راست بگوید، او صادق است و صادق معصوم است و او علی بن ابی طالب علیه السّلام است. - . نسخه خطی. می گویم: خداوند در این آیه زبان حال حضرت ابرهیم علیه السّلام را به هنگامی که دعا کرده، بیان فرموده است و منظور آن حضرت از «الأخرین»، «المتأخّرین مِن اولادی»، (آیندگان از فرزندان من) است و خداوند این دعای وی را مستجاب فرموده سپس داستان آن را برای ما نقل کرده و می‌فرماید: «وَ جَعَلْنَا لَهُمْ» یعنی به ابراهیم و خاندانش«لِسَانَ صِدْقٍ» را که از ما درخواست کرد، دادم و او «علی» است. -

**[ترجمه]

«۴»

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَیْهِ: فِی قَوْلِهِ وَ اجْعَلْ لِی لِسانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرِینَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام قَالَ هُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام عُرِضَتْ وَلَایَتُهُ عَلَی إِبْرَاهِیمَ

ص: ۵۷

۱- مریم: ۵۰ الشعراء: ۸۴. یونس: ۲.

۲- تفسير القمّیّ: ۴۱۱.

۳- تفسير القمّیّ: ۴۷۳.

۴- مخطوط. أقول: بل المراد أنّه قد حكى اللّه عزّ و جلّ عن إبراهيم دعاءه: « وَ اجْعَلْ لِی لِسانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرِينَ» أی فی المتاخرين من أولادی، فأجاب اللّه له ذلك ثمّ حكى ذلك لنا بقوله: « وَ جَعَلْنا لَهُمْ» أی لإبراهيم و آله « لِسانَ صِدْقٍ» الذی تمنّاه منی « عَلِيًّا» (ب).

عليه السلام فَقَالَ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مِنْ ذُرِّيَّتِی فَفَعَلَ اللَّهُ ذَلِکَ (۱).

**[ترجمه]کشف الغمّـهٔ: ابن مردویه درباره مصـداق آیه: «وَ اجْعَل لیّ لِسَانَ صِـدْقٍ فِی الْأَخِرین» از عبـدالله بن جعفر بن محمّد علیه السّلام روایت کرده است که آن حضرت فرمود: او علی بن ابی طالب علیه السّلام است؛ ولایت وی به ابراهیم

ص: ۵۷

علیه السّلام عرضه شد، پس گفت: خدایا او را در نسل من قرار ده! و خداوند نیز چنین کرد. - . کشف الغمهٔ: ۹۴ -

**[ترجمه]

بیان

رواه العلامه من طریقهم أیضا(۲) و حمله أکثر المفسرین علی الذکر الجمیل

وَ قَالَ النَّیْسَابُورِیُّ وَ غَیْرُهُ وَ قِیلَ: سَأَلَ رَبَّهُ أَنْ یَجْعَلَ مِنْ ذُرِّیَّتِهِ فِی آخِرِ الزَّمَانِ دَاعِیاً إِلَی مِلَّتِهِ وَ هُوَ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله (۳).

أقول :فعلی هـذا لاـ اسـتبعاد فی حمله علی علی علیه السّـلام فـإنه سـبب لشـرفه و ذکره بـالجمیع و لاـ یخفی مـا فیه من الفضل و الشرف الجلیل و الله یهدی من یشاء إلی سواء السبیل.

**[ترجمه]علامـه نیز آن را از طریق آن‌هـا نقـل کرده است؛ - . کشف الحق : ۹۶۱ . کشف الیقین: ۱۲۴ - و اکثر مفسّـران این کـار را حمـل بر ذکر جمیل کرده‌انـد؛ و نیشابوری و دیگران گفته‌انـد: گفته می‌شود که ابراهیم علیه السّـلام از پروردگار خود خواست در آخر الزمـان از نسل او یک دعوت کننـده به دین او قرار دهـد و آن شـخص محمـد صـلی الله علیه و آله است. - . غرائب القرآن ۳: ۱۲۳ -

مؤلف: بنابراین، بعید نیست که مقصود امیرالمؤمنین علیه السّـلام باشد که علی علیه السّـلام موجب شـرف و ذکر جمیل ابراهیم علیه السّلام است و شرف و فضل جلیل او بر کسی پوشیده نیست و خداوند هر که را خواهد به راه راست هدایت فرماید.

**[ترجمه]

«۵»

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَیْهِ: قَوْلُهُ تَعَالَی وَ بَشِّرِ الَّذِینَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّـلام قَالَ نَزَلَتْ فِی وَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۴).

**[ترجمه]کشف الغمّـهٔ: ابن مردویه از امام صادق علیه السّـلام در باب شأن نزول آیه: «وَ بَشِّرِ الَّذِینَ ءَامَنُواْ أَنَّ لَهُمْ قَـدَمَ صِدْق» روایت کرده است که آن حضرت فرمود: این آیه درباره ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام نازل شده است. - . کشغ الغمهٔ:

**[ترجمه]

بیان

رواه العلامه أیضا من طرقهم (۵) و روی الکلینی أیضا أنه الولایه(۶) و الظاهر أن معناه أن المراد بالإیمان التصدیق بالولایه أو الإیمان الکامل المشتمل علیها و یحتمل أن یکون المعنی أن قوله قَدَمَ صِدْقٍ هو الولایه أی مذخور هذا عند ربهم ینفعهم فی القیامه.

و قال الطبرسی قدس سره لما کان السعی و السبق بالقدم سمیت المسعاه الجمیله و السابقه قدما کما سمیت النعمه یدا و باعا و إضافته إلی صدق دلیل علی زیاده فضل و أنه من السوابق العظیمه(۷) ثم قال فی بیان معناه أی أجرا حسنا و منزله رفیعه بما قدموا من أعمالهم و قیل السعاده فی الذکر الأول و قیل إن معنی قَدَمَ صِدْقٍ شفاعه محمد صلی الله علیه و آله یوم القیامه عن أبی سعید الخدری و هو المروی عن أبی عبد الله علیه السلام (۸).

ص: ۵۸

۱- کشف الغمّه: ۹۴.

۲- راجع کشف الحق ۱: ۹۶، و کشف الیقین ۱۲۴.

۳- غرائب القرآن ۳: ۱۲۳، و فیه: من یکون داعیا إلی ملته.

۴- کشف الغمّه: ۹۵.

۵- راجع کشف الحق ۱: ۹۷ و کشف الیقین: ۱۲۷.

۶- راجع أصول الکافی ۱: ۴۲۲.

۷- جامع الجوامع ص نقلا من الکشّاف(فی ۳ مجلدات) ج ۲ ص ۶۶.

۸- مجمع البیان ۵: ۸۹.

**[ترجمه]علّامه نیز آن را از طریق ایشان - . کشف الحق: ۹۷۱، کشف الیقین : ۱۲۷ -

نقل کرده است. کلینی نیز مصداق آیه را «ولایت» دانسته است، - . الکافی ۱: ۴۲۲ - و ظاهراً معنای آیه این است که مراد از ایمان، تصدیق ولایت با ایمان کامل داشتن که ولایت هم ضمن آن است، می‌باشد؛ و احتمالاً معنا چنین باشد: «قَدَمَ صِدْق»: ولایت. یعنی اینکه این اعتقاد نزد خداوند ذخیره می‌شود و روز قیامت برای ایشان سودمند خواهد بود.

طبرسی ــ قدّس سرّه ــ گوید: از آنجا که سعی و پیشتازی و سبقت با قَدَم است، سعی جمیل و پیشینه را «قدم» نامیده‌اند، همان‌طور که نعمت را «ید» و «باع» دانسته‌اند؛ و اضافه شدن آن به «صدق» دلیل بر فزونی فضیلت است و او از پیشتازان بزرگ است. - . جامع الجوامع به نقل از کشاف (در ۳ مجلد) ج. ۲ ص ۶۶ -

سپس در بیان معنای آن گوید: «قَدَمَ صِدْق» به معنای «پاداش نیکو و جایگاه رفیع» است که به خاطر اعمالشان به آن‌ها داده خواهد شد؛ و گفته شده است: سعادت و خوشبختی در ذکر اوّل است؛ و گفته‌اند: معنای «قَدَمَ صِدْق» شفاعت محمّد صلی الله علیه و آله در روز قیامت است و این معنا از ابوسعید خدری از امام صادق علیه السّلام روایت شده است. - . مجمع البیان۵ : ۸۹ -

ص: ۵۸

**[ترجمه]

«۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ یُونُسَ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ وَ بَشِّرِ الَّذِینَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْوَلَایَهُ(۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السّلام در معنای آیه: «وَ بَشِّرِ الَّذِینَ ءَامَنُواْ أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِندَ رَبهِّم» فرمود: منظور «ولایت» است. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عُمَرَ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ وَ بَشِّرِ الَّذِینَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ هُوَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السّلام در معنای آیه: «وَ بَشِّرِ الَّذِینَ ءَامَنُواْ أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِندَ رَبهِّم» فرمود: او رسول خدا صلی الله علیه و آله است.

**[ترجمه]

«۸»

بَیانُ التَّنْزِیلِ، لِابْنِ شَهْرَآشُوبَ أَبُو بَصِیرٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السّلام: وَ جَعَلْنا لَهُمْ لِسانَ صِدْقٍ عَلِیًّا یَعْنِی عَلِیّاً أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام.

**[ترجمه]بیان التنزیل ابن شهر آشوب: امام صادق علیه السّلام در آیه: «وَ جَعَلْنَا لهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِیًّا» فرمود: منظور علی أمیرالمؤمنین علیه السّلام است .

**[ترجمه]

باب ۳۶ ما نزل فیه علیه السّلام للإنفاق و الإیثار

الأخبار

«۱»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ سَهْلِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَمْرٍو الدِّهْقَانِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ کَثِیرٍ عَنْ عَاصِمِ بْنِ کُلَیْبٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ: إِنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَشَکَا إِلَیْهِ الْجُوعَ فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَی بُیُوتِ أَزْوَاجِهِ فَقُلْنَ مَا عِنْدَنَا إِلَّا الْمَاءُ فَقَالَ صلی الله علیه و آله مَنْ لِهَذَا الرَّجُلِ اللَّیْلَهَ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام أَنَا یَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَتَی فَاطِمَهَ علیها السّلام فَأَعْلَمَهَا فَقَالَتْ مَا عِنْدَنَا إِلَّا قُوتُ الصِّبْیَهِ وَ لَکِنَّا نُؤْثِرُ بِهِ ضَیْفَنَا فَقَالَ علیه السّلام نَوِّمِی الصِّبْیَهَ وَ أَطْفِئِی السِّرَاجَ فَلَمَّا أَصْبَحَ غَدَا عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَنَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَی وَ یُؤْثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ الْآیَهَ(۳).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: از ابوهریره روایت شده که گفت: مردی نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و از گرسنگی به وی شکوه کرد. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله کسی را به خانه‌های همسران خود فرستاد تا شاید غذایی بیابد. اما آنها پیغام دادند که چیزی جز آب ندارند. پس آن حضرت فرمود: امشب چه کسی این مرد را مهمان می‌کند. علی بن ابی طالب علیه السّلام گفت: من، یا رسول الله. پس نزد فاطمه علیها السّلام آمده و وی را از ماجرا آگاه ساخت. فاطمه علیها السّلام گفت: جز غذای کودکان چیزی نداریم، اما آن را به مهمان ایثار خواهیم کرد. امام علیه السّلام فرمود: کودکان را بخوابان و چراغ را خاموش کن. چون صبح شد، علی علیه السّلام نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله رفت و دریافت که آیه: «وَ یُؤْثِرُونَ عَلَیَ أَنفُسِهِمْ وَ لَوْ کَانَ بِهِمْ خَصَاصَهٌ

وَ مَن یُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلَئکَ هُمُ الْمُفْلِحُون»، - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی. حشر/ ۹ - {آنها را بر خودشان مقدّم می دارند. و هرکس از خسّت نفس خود مصون ماند، ایشانند که رستگارانند.} در حق وی نازل شده است.

**[ترجمه]

«۲»

وَ رُوِیَ أَیْضاً عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ کُلَیْبِ بْنِ مُعَاوِیَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ یُؤْثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ کانَ بِهِمْ خَصاصَهٌ قَالَ بَیْنَمَا عَلِیٌّ علیه السّلام عِنْدَ فَاطِمَهَ علیها السّلام إِذْ قَالَتْ لَهُ یَا عَلِیُ

ص: ۵۹

۱- تفسیر العیّاشیّ مخطوط.

۲- تفسیر العیّاشیّ مخطوط.

۳- کنز جامع الفوائد مخطوط، و الآیه فی سوره الحشر: ۹.

اذْهَبْ إِلَى أَبِي فَابْغِنَا(۱) مِنْهُ شَیْئاً فَقَالَ نَعَمْ فَأَتَی رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَعْطَاهُ دِینَاراً وَ قَالَ لَهُ یَا عَلِیُّ اذْهَبْ فَابْتَعْ بِهِ لِأَهْلِکَ طَعَاماً فَخَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ فَلَقِیَهُ الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ فَقَامَا مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ یَقُومَا وَ ذَکَرَ لَهُ حَاجَتَهُ فَأَعْطَاهُ الدِّینَارَ وَ انْطَلَقَ إِلَی الْمَسْجِدِ فَوَضَعَ رَأْسَهُ فَنَامَ فَانْتَظَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمْ یَأْتِ ثُمَّ انْتَظَرَهُ فَلَمْ یَأْتِ فَخَرَجَ یَدُورُ فِی الْمَسْجِدِ فَإِذَا هُوَ بِعَلِیٍّ علیه السّلام نَائِمٌ فِی الْمَسْجِدِ فَحَرَّکَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَعَدَ فَقَالَ یَا عَلِیُّ مَا صَنَعْتَ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِکَ فَلَقِیتُ الْمِقْدَادَ بْنَ الْأَسْوَدِ فَذَکَرَ لِی مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ یَذْکُرَ فَأَعْطَیْتُهُ الدِّینَارَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَمَا إِنَّ جَبْرَئِیلَ قَدْ أَنْبَأَنِی بِذَلِکَ وَ قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ فِیکَ کِتَاباً وَ یُؤْثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ الْآیَةَ(۲).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: امام صادق علیه السّلام درباره آیه: «وَ یُؤْثِرُونَ عَلیَ أَنفُسِهِمْ وَ لَوْ کَانَ بِهِمْ خَصَاصَهٌ» فرمود: روزی که علی علیه السّلام و فاطمه علیها السّلام نزد هم بودند، فاطمه علیها السّلام به وی گفت: یا علی،

ص: ۵۹

نزد پدرم برو و از وی چیزی برای ما بخواه. فرمود: چنین خواهم کرد. پس نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد و پیامبر صلی الله علیه و آله یک دینار به وی داد و به او فرمود: ای علی! برو و با این مبلغ برای خانواده‌ات غذا تهیه کن. علی علیه السلام از نزد پیامبر بیرون آمد و با مقداد بن اسود ملاقات نمود و تا مدتی که خدا می‌خواست با هم به سخن پرداختند و مقداد حاجت خود را به علی علیه السلام بیان کرد. علی علیه السّلام آن دینار را به او داد و به مسجد رفت و در آنجا سر بر زمین گذاشت و به خواب رفت. از آن طرف، هرچه رسول خدا صلی الله علیه و آله منتظر وی ماند، برنگشت، لذا خود به مسجد آمده و علی علیه السّلام را در آنجا خفته یافت و او را تکان داد تا بیدار شد و نشست. سپس فرمود: چه کردی یا علی؟ گفت: ای رسول خدا! چون از پیش شما خارج شدم، مقداد بن اسود را دیدم و از حال و روز نامساعد خود برایم گفت؛ من هم آن دینار را به او دادم. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: جبرئیل مرا از این ماجرا آگاه کرده بود و درباره تو آیه‌ای نازل کرده که این است: «وَ یُؤْثِرُونَ عَلیَ أَنفُسِهِمْ وَ لَوْ کَانَ بِهِمْ خَصَاصَهٌ وَ مَن یُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلَئکَ هُمُ الْمُفْلِحُون» - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۳»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ ثَابِتٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ سَمَاعَهَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ جَابِرِ بْنِ یَزِیدَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: أُتِیَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِمَالٍ وَ حُلَلٍ وَ أَصْحَابُهُ حَوْلَهُ جُلُوسٌ فَقَسَّمَهُ عَلَیْهِمْ حَتَّی لَمْ تَبْقَ مِنْهُ حُلَّهٌ وَ لَا دِینَارٌ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْهُ جَاءَ رَجُلٌ مِنْ فُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِینَ وَ کَانَ غَائِباً فَلَمَّا رَآهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ أَیُّکُمْ یُعْطِی هَذَا نَصِیبَهُ وَ یُؤْثِرُهُ عَلَی نَفْسِهِ فَسَمِعَهُ عَلِیٌّ علیه السّلام فَقَالَ نَصِیبِی فَأَعْطَاهُ إِیَّاهُ فَأَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَعْطَاهُ الرَّجُلَ ثُمَّ قَالَ یَا عَلِیُّ إِنَّ اللَّهَ جَعَلَکَ سَبَّاقاً لِلْخَیْرِ سَخَّاءً بِنَفْسِکَ عَنِ الْمَالِ أَنْتَ یَعْسُوبُ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمَالُ یَعْسُوبُ الظَّلَمَهِ وَ الظَّلَمَهُ هُمُ الَّذِینَ یَحْسُدُونَکَ وَ یَبْغُونَ عَلَیْکَ وَ یَمْنَعُونَکَ حَقَّکَ بَعْدِی (۳).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: امام باقر علیه السّلام فرمود: مقداری مال و زیورآلات را به حضور رسول خدا صلی الله علیه و آله آوردند و صحابه آن حضرت نیز حضور داشتند. پیامبر آن را تا به آخر میان ایشان تقسیم نمود به طوری که دیگر نه زیوری ماند و نه دیناری. چون از این کار فارغ گشت، مردی از فقرای مهاجرین که موقع تقسیم اموال غایب بود، آمد. وقتی رسول خدا صلی الله علیه و آله وی را دید، فرمود: کدام یک از شما سهم خود را به وی ایثار می کند؟ علی علیه السّلام سخن پیامبر را شنید و فرمود: سهم مرا به وی بدهید! پس پیامبر صلی الله علیه و آله سهم علی علیه السّلام را گرفته و به آن مرد داده و فرمود: یا علی، خداوند تو را پیشی گیرنده در کار خیر و بسیار سخاوتمند در ایثار مال قرار داده است. تو یعسوب مؤمنانی و مال یعسوب ستمگران، و ستمگران کسانی هستند که به تو حسادت می‌ورزند و در حق تو ستم می‌ورزند و پس از من تو را از رسیدن به حقّت باز می‌دارند. - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۴»

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبَانٍ عَنِ ابْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله جَالِساً ذَاتَ يَوْمٍ وَ أَصْحَابُهُ جُلُوسٌ حَوْلَهُ فَجَاءَ عَلِيٌّ علیه السّلام وَ عَلَيْهِ سَمِلٌ ثَوْبٌ مُنْخَرِقٌ عَنْ بَعْضِ جَسَدِهِ فَجَلَسَ قَرِيباً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ

ص: ۶۰

۱- بغی الشی ء: طلبه.

۲- مخطوط.

۳- مخطوط.

الَّذِینَ نَزَلَتْ فِیهِمْ هَذِهِ الْآیَهُ وَ سَیِّدُهُمْ وَ إِمَامُهُمْ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَیْنَ حُلَّتُکَ الَّتِی کَسَوْتُکَهَا یَا عَلِیُّ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ بَعْضَ أَصْحَابِکَ أَتَانِی یَشْکُو عراه [عُرْیَهُ] وَ عُرْیَ أَهْلِ بَیْتِهِ فَرَحِمْتُهُ فَآثَرْتُهُ بِهَا عَلَی نَفْسِی وَ عَرَفْتُ أَنَّ اللَّهَ سَیَکْسُونِی خَیْراً مِنْهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله صَدَقْتَ أَمَا إِنَّ جَبْرَئِیلَ قَدْ أَتَانِی یُحَدِّثُنِی أَنَّ اللَّهَ اتَّخَذَ لَکَ مَکَانَهَا فِی الْجَنَّهِ حُلَّهً خَضْرَاءَ مِنِ إِسْتَبْرَقٍ وَ صِنْفَتُهَا مِنْ یَاقُوتٍ وَ زَبَرْجَدٍ فَنِعْمَ الْجَوَازُ جَوَازُ رَبِّکَ بِسَخَاوَهِ نَفْسِکَ وَ صَبْرِکَ عَلَی سَمْلَتِکَ هَذِهِ الْمُنْخَرِقَهِ فَأَبْشِرْ یَا عَلِیُّ فَانْصَرَفَ عَلِیٌّ علیه السّلام فَرِحاً مُسْتَبْشِراً بِمَا أَخْبَرَهُ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله (۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: امام باقر علیه السّلام فرمود: روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله در میان صحابه خود نشسته بودند که علی علیه السّلام با جامه‌ای کهنه و پاره که بخشی از بدن او را نشان می‌داد، بر ایشان وارد گشت و در نزدیکی پیامبر صلی الله علیه و آله نشست.

ص: ۶۰

رسول خدا صلی الله علیه و آله مدتی به وی خیره شده و سپس این آیه را تلاوت فرمود: «وَ یُؤْثِرُونَ عَلَی أَنفُسِهِمْ وَ لَوْ کَانَ بِهِمْ خَصَاصَهٌ وَ مَن یُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلَئِکَ هُمُ الْمُفْلِحُون» - . حشر/ ۹ - سپس

رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: تو سرآمد، سرور و امام کسانی هستی که این آیه درباره آن‌ها نازل شده است. سپس ادامه داد: یا علی، جامه‌ای را که به تو دادم تا بپوشی کجاست؟ گفت: یا رسول الله، یکی از صحابه شما نزد من آمد و از برهنگی خود و خانواده‌اش شکوه کرد؛ پس دلم به رحم آمده آن جامه را به وی ایثار کردم و می‌دانم که خداوند بهتر از آن را بر من خواهد پوشاند. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: راست گفتی؛ هم اینک جبرئیل با من سخن گفت که خداوند به جای آن در بهشت جامه‌ای از دیبای سبز در نظر گرفته که با یاقوت و زبرجد تزیین گشته است. پس چه نیکو پاداشی است پاداش پروردگارت به سبب سخاوت نفس و طبع بلند تو و صبر کردنت بر این جامه کهنه پاره؛ پس بشارت باد تو را ای علی! پس علی علیه السّلام خرسند و خوشحال از خبری که رسول خدا صلی الله علیه و آله به وی داده بود، آنجا را ترک کرد. - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی سمل الثوب أخلق فهو ثوب أسمال و سمله و سمل محرکتین و ککتف و أمیر و صبور و قال صنفه الثوب کفرحه و صنفه و صنفته بکسرهما حاشیته أی جانب کان أو جانبه الذی لا هدب له أو الذی فیه الهدب.

**[ترجمه]فیروزآبادی گوید: «سمل الثّوب»: جامه بسیار کهنه شد. سملهٔ و سَمَل بر وزن کَتف، امیر و صبور. و گفت: «صَنفهٔ الثوب» بر وزن فرحهٔ و صِنفهٔ و صِنفتهٔ _ با کسر صاد _ حاشیه لباس از هر طرف، یا حاشیه لباس از طرفی که چین نداشته باشد یا حاشیه جامه از طرفی که چین داشته باشد.]

**[ترجمه]

«۵»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] بِالْإِسْنَادِ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: قَوْلُهُ تَعَالَی مَثَلُ الَّذِینَ یُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ (۲) قَالَ نَزَلَتْ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۳).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام در شأن نزول آیه: «وَ مَثَلُ الَّذِینَ یُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ ...»، - . بقره/ ۲۶۵ - {و

مَثَل [صدقات] کسانی که اموال خویش را برای طلب خشنودی خدا و استواری روحشان انفاق می کنند...} فرمود: این آیه درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام نازل شده است. - . تفسیر فرات : ۱۳ -

**[ترجمه]

«۶»

کشف، [کشف الغمه] مما أخرجه العز المحدث الحنبلی: قوله تعالی الَّذِینَ یُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ بِاللَّیْلِ وَ النَّهارِ سِرًّا وَ عَلانِیَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَ لا هُمْ یَحْزَنُونَ (۴) قال کان عند علی علیه السّلام أربعه دراهم لا یملک غیرها فتصدق بدرهم لیلا و بدرهم نهارا و بدرهم سرا و بدرهم علانیه فنزلت (۵).

وَ رَوَاهُ ابْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ (۶).

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرٌ الْفَزَارِیُّ عَنْ عَبَّادٍ عَنْ نَضْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنِ الْکَلْبِیِّ عَنْ

۱- مخطوط.

۲- البقره: ۲۰۷.

۳- تفسیر فرات: ۱۳.

۴- البقره: ۲۷۴.

۵- کشف الغمّه: ۹۱.

۶- کشف الغمّه: ۹۳.

أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ (۱).

مد، [العمده] بِإِسْنَادِهِ عَنِ الثَّعْلَبِیِّ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ (۲).

أَقُولُ وَ رَوَی ابْنُ بِطْرِیقٍ فِی الْمُسْتَدْرَکِ عَنْ أَبِی نُعَیْمٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ.

قال الحافظ و رواه یحیی بن یمان و یحیی بن ضریس عن عبد الوهاب عن أبیه و لم یذکر ابن عباس قال الحافظ و حدثنا أحمد بن علی بالإسناد إلی عبد الوهاب عن أبیه (۳).

یف، [الطرائف] رَوَی الثَّعْلَبِیُّ وَ ابْنُ الْمَغَازِلِیِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ (۴).

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْحُسَیْنُ بْنُ الْحَکَمِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ حَنَانِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الْکَلْبِیِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ ذَکَرَ بَدَلَ الدَّرَاهِمِ الدَّنَانِیرَ(۵).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: از جمله روایاتی که عزّ محدّث حنبلی نقل کرده، روایتی است در شأن نزول آیه: «الَّذِینَ یُنفِقُونَ أَمْوَالَهُم بِاللَّیْلِ وَ النَّهَارِ سِرًّا وَ عَلَانِیَهً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَ لَا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَ لَا هُمْ یَحْزَنُون »، - . بقره/ ۲۷۴ - {کسانی

که اموال خود را شب و روز، و نهان و آشکارا، انفاق می کنند، پاداش آنان نزد پروردگارشان برای آنان خواهد بود و نه بیمی بر آنان است و نه اندوهگین می شوند.} گوید: علی علیه السّلام فقط چهار درهم داشت، پس یک درهم آن را شب هنگام صدقه داد و یک درهم دیگر را روز و یک درهم را نهانی صدقه داد و درهم دیگر را آشکارا؛ پس این آیه در شأن وی نازل گردید. - . کشف الغمّهٔ: ۹۱ -

ابن مردویه مشابه آن را از ابن عباس نقل کرده است. - . کشف الغمّهٔ: ۹۳ -

تفسیر فرات بن ابراهیم:

ص: ۶۱

جعفر فرازی با سندی از ابن عباس شبیه این روایت را نقل کرده است. - . تفسیر فرات : ۲ -

العمدهٔ: با سند خود از ثعلبی، از مجاهد از ابن عباس نظیر آن را روایت کرده است. - . العمدهٔ: ۱۸۳ -

مؤلف: ابن بطریق در «المستدرک» خود از ابونعیم با اسناد خود از ابن عباس شبیه این روایت را آورده است. حافظ ابونعیم گوید: یحیی بن یمان و یحیی بن ضریس از عبدالوهاب از پدرش بدون ذکر ابن عباس آن را نقل کرده‌اند. حافظ گوید: احمد بن علی با اسناد به عبدالوهاب آن را از پدرش روایت کرده است. - . نسخه خطی -

الطرائف: ثعلبی و ابن مغازلی نظیر این روایت را از ابن عباس آورده‌اند. - . الطرائف: ۲۴ -

تفسیر فرات بن ابراهیم: حسین بن حکم با سندی از ابن عباس شبیه این روایت را نقل کرده با این تفاوت که به جای درهم، «دینار» گفته است. - . تفسیر فرات: ۴ -

**[ترجمه]

«۷»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ فِرَاسَهَ عَنْ مِسْعَرِ بْنِ كِدَام عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ عَنْ أَبِی عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِیِّ قَالَ: إِنِّی لَأَحْفَظُ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام أَرْبَعَ مَنَاقِبَ مَا یَمْنَعُنِی أَنْ أَذْكُرَهَا إِلَّا الْحَسَدُ قَالَ فَقِیلَ لَهُ اذْكُرْهَا قَالَ فَقَرَأَ هَذِهِ الْآیَهَ(۶) ذَاتَ یَوْمٍ- الَّذِینَ یُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ بِاللَّیْلِ وَ النَّهارِ سِرًّا وَ عَلانِیَهً قَالَ وَ مَا كَانَ یَمْلِكُ یَوْمَهُ ذَلِكَ إِلَّا أَرْبَعَهَ دَرَاهِمَ فَأَعْطَی دِرْهَماً بِاللَّیْلِ وَ دِرْهَماً بِالنَّهَارِ وَ دِرْهَماً بِالسِّرِّ وَ دِرْهَماً بِالْعَلَانِیَهِ(۷).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: عبدالرحمان سلمی گفت: من چهار منقبت از علی بن ابی طالب علیه السّلام را از حفظ دارم و چیزی جز حسد مانع از آن نیست که آن‌ها را بر زبان جاری کنم. به وی گفته شد: آن چهار منقبت کدامند؟ پس وی گفت: آیه «الَّذِینَ یُنفِقُونَ أَمْوَالَهُم...» - . تفسیر فرات: ۸ -

زمانی نازل شد که او چهار درهم بیش نداشت؛ پس یک درهم را شب هنگام، درهمی دیگر را روز هنگام، درهم سوم را در نهان و درهم دیگر را آشکارا صدقه داد. - . تفسیر فرات: ۸ -

**[ترجمه]

بیان

رَوَی نُزُولَ هَذِهِ الْآیَهِ فِی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ بِهَذِهِ الْجِهَهِ الطَّبْرِسِیُّ رَحِمَهُ اللَّهُ وَ الزَّمَخْشَرِیُّ (۸) وَ سَائِرُ الْمُفَسِّرِینَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ قَالَ السُّیُوطِیُّ فِی الدُّرِّ

ص: ۶۲

۱- تفسیر فرات: ۲.

۲- العمده: ۱۸۳.

۳- مخطوط.

۴- الطرائف: ۲۴.

۵- تفسیر فرات: ۴.

۶- فی المصدر: فقرأ الآیه.

۷- تفسیر فرات ۸ و فیه: و درهما سرا و درهما علانیه.

٨- راجع مجمع البيان ٢: ٣٨٨ و الكشّاف ١: ٢٨٦.

الْمَنْثُورِ أَخْرَجَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ وَ عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ(۱) وَ ابْنُ الْمُنْذِرِ وَ ابْنُ أَبِی حَاتِمٍ وَ الطَّبَرَانِیُّ وَ ابْنُ عَسَاكِرَ مِنْ طَرِیقِ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: نَزَلَتْ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام كَانَتْ لَهُ أَرْبَعَهُ دَرَاهِمَ فَأَنْفَقَ بِاللَّیْلِ دِرْهَماً وَ بِالنَّهَارِ دِرْهَماً سِرّاً وَ عَلَانِیَهً(۲).

وَ أَخْرَجَ ابْنُ أَبِی شَیْبَهَ وَ ابْنُ أَبِی حَاتِمٍ عَنْ عَوْفٍ: مِثْلَهُ (۳).

و قال الطبرسی و هو المروی عن أبی جعفر و أبی عبد الله علیهما السلام (۴).

فهذه الآیه تدل علی فضله علیه السّلام فی السخاء الذی هو من أشرف مكارم الأخلاق و أن الله قد قبل ذلك منه بأحسن القبول و أنزلها فیه و وصفه بأنه من الآمنین یوم القیامه بحیث لا یعتریه شی ء من الخوف و الحزن یوم القیامه و هذه من صفات الأولیاء و الأصفیاء فبذلك و أمثاله استحق التفضیل علی سائر الصحابه و قبح تقدیم غیره علیه لخلوهم عن أمثال تلك الفضائل و لو فرض اتصافهم ببعضها فلا شك فی اختصاصه علیه السّلام باستجماعها.

و أقول: سیأتی كثیر من الأخبار فی ذلك فی باب سخائه علیه السّلام.

**[ترجمه]نزول این آیه در شأن امیرالمؤمنین صلوات الله علیهِ را طبرسی ــ رحمهٔ الله ــ زمخشری و دیگر مفسران از ابن عباس روایت كرده‌اند؛ سیوطی در تفسیر«الدّر

ص: ۶۲

المنثور» گوید: عبدالرّزاق با سندی كه به ابن عباس می‌رسد روایت كرده است كه گفت: این آیه درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام نازل شده است. وی چهار درهم داشت كه یكی را شب، دیگری را روز، سومی را در نهان و چهارمی را آشكارا صدقه داد. ابن ابی شیبه و ابن ابی حاتم از عوف شبیه آن را نقل كرده‌اند. طبرسی گوید: این روایت همانی است كه از طریق امام باقر و امام صادق علیهِما السّلام روایت شده است.

این آیه دلیل بر فضیلت و فضل آن حضرت در سخاوتمندی است كه از شریف‌ترین مكارم اخلاقی است؛ و خداوند این عمل او را به بهترین وجه قبول فرموده است و این آیه را در حق وی نازل كرده و او را در آن از ایمان آورندگان به روز قیامت به شمار آورده، آن‌گونه كه در آن روز هیچ بیم و اندوهی متوجه او نیست، و این خود از صفات اولیا و اصفیاست. او با این صفات و امثال آن‌ها استحقاق برتری بر دیگر صحابه را یافته است و قبح مقدّم داشتن دیگری بر وی بدان سبب است كه دیگری در برخورداری از چنین فضیلت‌هایی چون او نیست و در این صفات نظیر ندارد؛ و اگر فرض كنیم آن‌ها از بعضی از این صفات برخوردار بوده‌اند، در برخوردار بودن آن حضرت علیه السّلام از همه این صفات با هم، هیچ شك و تردیدی نیست.

مؤلف: در این زمینه، در باب سخاوت آن حضرت علیه السّلام، روایات بسیاری خواهد آمد .

**[ترجمه]

باب ۳۷ أنه علیه السّلام المؤذن بین الجنه و النار و صاحب الأعراف و سائر ما یدل علی رفعه درجاته علیه السّلام فی الآخره

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی]: فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَیْنَهُمْ أَنْ لَعْنَهُ اللَّهِ عَلَی الظّالِمِینَ (۵)

۱- فی المصدر بعد ذلک: و ابن جریر.

۲- فی المصدر: سرا درهما و علانیه درهما.

۳- الدّر المنثور ۱: ۳۶۲.

۴- مجمع البیان ۲: ۳۸۸.

۵- الأعراف: ۴۴.

أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السّلام قَالَ الْمُؤَذِّنُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام یُؤَذِّنُ أَذَاناً یُسْمِعُ الْخَلَائِقَ (۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَیْنَهُمْ أَن لَّعْنَهُ اللَّهِ عَلَی الظَّالِمِینَ»، - . اعراف/ ۴۴ -

ص: ۶۳

{پس بانگ دهنده ای میان آنان بانگ درمی دهد که: «لعنت خدا بر ستمکاران باد.»} موسی بن جعفر علیه السّلام فرمود: «بانگ دهنده» امیرالمؤمنین علیه السّلام است که در آن روز چنان بانگی برآورد که همه خلایق بشنوند. - . تفسیر قمی: ۲۱۶ -

**[ترجمه]

«۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْبَاقِرُ وَ الصَّادِقُ علیهما السّلام: فِی قَوْلِهِ فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَهً(۲) نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ وَ ذَلِکَ لَمَّا رَأَوْا عَلِیّاً فِی الْقِیَامَهِ(۳) اسْوَدَّتْ وُجُوهُ الَّذِینَ کَفَرُوا وَ لَمَّا رَأَوْا مَنْزِلَتَهُ وَ مَکَانَهُ مِنَ اللَّهِ أَکَلُوا أَکُفَّهُمْ عَلَی مَا فَرَّطُوا فِی وَلَایَهِ عَلِیٍّ علیه السلام (۴).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امام باقر و امام صادق علیهما السّلام در خصوص شأن نزول آیه «فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَهً سِیئَتْ وُجُوهُ الَّذِینَ کَفَرُواْ وَ قِیلَ هَذَا الَّذِی کُنتُم بِهِ تَدَّعُون »، - . ملک / ۲۷ - {آن

گاه که آن [لحظه موعود] را نزدیک ببینند، چهره های کسانی که کافر شده اند در هم رود، و گفته شود: «این است همان چیزی که آن را فرا می خواندید!»} می‌فرمایند: این آیه درباره علی علیه السّلام در روز قیامت نازل شده است. در آن روز کافران روسیاه می‌شوند و چون جایگاه علی علیه السّلام را نزد خدا ببینند، به سبب قصوری که درباره ولایت علی علیه السّلام کرده‌اند، دست‌های خود را می گزند. - . مناقب آل ابی طالب ۲: ۱۳ _ ۱۲ -

**[ترجمه]

«۳»

کشف، [کشف الغمه] مِمَّا أَوْرَدَهُ الْحَافِظُ أَبُو بَکْرِ بْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: کُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَتَذَاکَرَ أَصْحَابُهُ الْجَنَّهَ فَقَالَ صلی الله علیه و آله إِنَّ أَوَّلَ أَهْلِ الْجَنَّهِ دُخُولًا إِلَیْهَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام قَالَ أَبُو دُجَانَهَ الْأَنْصَارِیُّ یَا رَسُولَ اللَّهُ أَخْبَرْتَنَا أَنَّ الْجَنَّهَ مُحَرَّمَهٌ عَلَی الْأَنْبِیَاءِ حَتَّی تَدْخُلَهَا(۵) وَ عَلَی الْأُمَمِ حَتَّی تَدْخُلَهَا أُمَّتُکَ قَالَ بَلَی یَا أَبَا دُجَانَهَ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ لِلَّهِ لِوَاءً مِنْ نُورٍ وَ عَمُوداً مِنْ یَاقُوتٍ مَکْتُوبٌ عَلَی ذَلِکَ النُّورِ- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ (۶)- آلُ مُحَمَّدٍ خَیْرُ الْبَرِیَّهِ صَاحِبُ اللِّوَاءِ إِمَامُ الْقِیَامَهِ وَ ضَرَبَ بِیَدِهِ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام قَالَ فَسَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِذَلِکَ عَلِیّاً علیه السّلام فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی کَرَّمَنَا وَ شَرَّفَنَا بِکَ فَقَالَ لَهُ أَبْشِرْ یَا عَلِیُّ مَا مِنْ عَبْدٍ یَنْتَحِلُ مَوَدَّتَکَ إِلَّا بَعَثَهُ اللَّهُ مَعَنَا یَوْمَ الْقِیَامَهِ ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِیکٍ مُقْتَدِرٍ(۷).

كنز، [كنز جامع الفوائد] و تأويل الآيات الظاهره: مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ أَبِی شَیْبَهَ عَنْ زَكَرِیَّا بْنِ یَحْیَی عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حَمْزَهَ عَنْ جَابِرٍ: مِثْلَهُ (۸).

۱- تفسیر القمّیّ: ۲۱۶، و فیه: یسمع الخلائق كلها.

۲- الملك: ۲۷.

۳- فی المصدر: یوم القیامه.

۴- مناقب آل أبی طالب ۲: ۱۲ و ۱۳.

۵- فی المصدر: حتی تدخلها أنت.

۶- فی المصدر: محمّد رسولی.

۷- كشف الغمّه: ۹۵، و الآیه الأخیره فی سوره القمر: ۵۵.

۸- مخطوط.

وَ رَوَى الشَّيْخُ الطُّوسِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ بِإِسْنَادِهِ إِلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِعَلِيٍّ عليه السّلام يَا عَلِيُّ مَنْ أَحَبَّكَ وَ تَوَلَّاكَ أَسْكَنَهُ اللَّهُ مَعَنَا فِي الْجَنَّةِ ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَ نَهَرٍ- فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ(۱).

أَقُولُ رَوَى الْعَلَّامَةُ رَحِمَهُ اللَّهُ فِي كَشْفِ الْحَقِّ: نَحْوَهُ (۲).

**[ترجمه]کشف الغمّة: از جمله روایاتی که حافظ ابوبکر بن مردویه از جابر بن عبدالله نقل کرده، یکی این است: در محضر رسول خدا صلی الله علیه و آله بودیم و صحابه پیامبر صلی الله علیه و آله درباره بهشت به گفتگو پرداختند، پس رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: اولین کسی که وارد بهشت می‌شود، علی بن ابی طالب علیه السّلام است. ابودجانه انصاری عرض کرد: یا رسول الله، به ما فرموده بودید که بهشت تا زمانی که تو وارد آن نشده باشی بر پیامبران حرام است و تا اُمّت تو وارد آن نگردند، بر دیگر اُمّت‌ها حرام است! فرمود: آری ابودجانه، آیا نمی‌دانی خداوند را پرچمی از نور و ستونی از یاقوت است که بر روی آن ستون نور نوشته شده است: «لا إله إلّا الله مُحمّد رَسُولُ الله»، آل محمّد بهترین مردمانند، پرچمدار پیشوای قیامت است، و همزمان دست بر روی علی بن ابی طالب علیه السّلام گذاشت. راوی گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله با این سخنان علی علیه السّلام را خوشحال نمود. او به پیامبر گفت: خداوندی را سپاس می‌گویم که ما را به شما کرامت و شرافت بخشید؛ پیامبر صلی الله علیه و آله به وی فرمود: بشارت باد تو را ای علی که هیچ بنده‌ای نیست که مهر تو را در دل داشته باشد مگر اینکه خداوند وی را در روز قیامت با ما محشور کند، سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله آیه: «فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ»، - . کشف الغمة: ۹۵ . قمر/ ۵۵ - {در

قرارگاه صدق، نزد پادشاهی توانایند.} را تلاوت فرمود.

ص: ۶۴

کنز جامع الفواید: شیخ طوسی رحمه الله نیز با سند خود از جابر بن عبدالله روایت کرده است که گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: ای علی، هرکس تو را دوست بدارد و ولایتت را بپذیرد، خداوند او را در بهشت با ما جای می‌دهد، و سپس این آیه را تلاوت فرمود: «إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَ نَهَرٍ* فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ»، - . قمر/ ۵۵ _۵۴ - {در

حقیقت، مردم پرهیزگار در میان باغها و نهرها،در قرارگاه صدق، نزد پادشاهی توانایند.}

مؤلف: علّامه رحمه الله شبیه این روایت را در «کشف الحقّ» آورده است. - . ج ۱: ۹۷ -

**[ترجمه]

ابْنُ مَرْدَوَیْهِ: قَوْلُهُ تَعَالَی طُوبی لَهُمْ وَ حُسْنُ مَآبٍ (۳) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِیرِینَ قَالَ هِیَ شَجَرَةٌ فِی الْجَنَّهِ أَصْلُهَا فِی حُجْرَهِ عَلِیٍّ علیه السّلام وَ لَیْسَ فِی الْجَنَّهِ حُجْرَةٌ إِلَّا وَ فِیهَا غُصْنٌ مِنْ أَغْصَانِهَا قَوْلُهُ تَعَالَی فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَیْنَهُمْ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ هُوَ عَلِیٌّ علیه السلام (۴).

أقول: روی العلامه مثل الخبرین (۵) و قد مر و سیأتی الأخبار فیهما لا سیما فی کتاب المعاد و کفی بهذین له فضلا و استحقاقا للتقدیم علی الجاهل اللئیم و العتل الزنیم (۶) وَ اللَّهُ یَهْدِی مَنْ یَشاءُ إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ.

**[ترجمه]کشف الغمّة: ابن مردویه درباره آیه: «طُوبیَ لَهُمْ وَ حُسْنُ مَاب » -. رعد/ ۲۹ - {خوشا

به حالشان، و خوش سرانجامی دارند.} از ابن سیرین نقل می کند که «طوبی» نام درختی است در بهشت که تنه آن در خانه علی علیه السّلام است و خانه‌ای در بهشت نیست که شاخه‌ای از این درخت در آن نباشد.

امام باقر علیه السّلام درباره مصداق آیه: «فأذّن مؤذّن بینَهُم» فرمود: او علی علیه السّلام است. -. کشف الغمّة: ۹۵ -

مؤلف: علّامه نظیر این دو روایت را نقل کرده -. رجوع شود به کشف الحق ۱: ۹۸ _۹۷ و کشف الیقین: ۱۲۸ _ ۱۲۶ -

که از نظر گذشت و اخبار و روایات درباره آن خواهد آمد بالاخص در کتاب معاد؛ برای نشان دادن فضیلت آن حضرت و داشتن شایستگی و استحقاق تقدّم بر آن نادان لئیم و آن ستمکار بی‌رگ و ریشه کافی است و خداوند هر که را خواهد به راه راست هدایت فرماید.

**[ترجمه]

«۵»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُحَمَّدِیِّ عَنْ کَثِیرِ بْنِ عَیَّاشٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ فَأَمَّا مَنْ أُوتِیَ کِتابَهُ بِیَمِینِهِ الْآیَهَ نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام وَ جَرَتْ لِأَهْلِ الْإِیمَانِ مَثَلًا(۷).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: امام باقر علیه السّلام در مصداق آیه: «فَأَمَّا مَنْ أُوتیِ َکِتَابَهُ بِیَمِینِهِ فَیَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَءُواْ کِتَابِیَه»، -. الحاقّه/ ۱۹ - {امّا کسی که کارنامه اش به دست راستش داده شود، گوید: «بیایید و کتابم را بخوانید».} فرمود: این آیه درباره علی علیه السّلام نازل گردید و سپس مَثَلی شد که برای اهل ایمان می‌زنند. -. کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۶»

كنز، [كنز جامع الفوائـد] و تأويل الآيات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ

ص: ۶۵

۱- ما نقله عن الشيخ الطوسیّ غیر موجود فی تفسیر الآیه فی التبیان، و لعله رواه فی غیر هذا الموضع.

۲- ج ۱ ص ۹۷.

۳- الرعد: ۲۹.

۴- کشف الغمّه: ۹۵.

۵- راجع کشف الحق ۱: ۹۷ و ۹۸. و کشف الیقین: ۱۲۶- ۱۲۸.

۶- قال الطبرسیّ(۱۰: ۳۳۱): العتل: الجافی الغلیظ. و الزنیم: الدعی الملصق بالقوم و لیس منهم.

۷- کنز جامع الفوائد مخطوط.

فَأَمَّا مَنْ أَوتِیَ کِتابَهُ بِیَمِینِهِ فَیَقُولُ هاؤُمُ اقْرَؤُا کِتابِیَهْ (۱) قالَ هَذَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۲).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: امام صادق علیه السّلام در باب مصداق آیه:

ص: ۶۵

«فَأَمَّا مَنْ أُوتِیَ ـ کِتَابَهُ بِیَمِینِهِ فَیَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَءُواْ کِتَابِیَه» فرمود: این امیرالمؤمنین علیه السّلام است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۷»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ حُصَیْنِ بْنِ مُخَارِقٍ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ شُعَیْبٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ مِیثَمٍ عَنْ عَبَایَهَ بْنِ رِبْعِیٍّ عَنْ عَلِیٍّ علیه السّلام: أَنَّهُ کَانَ یَمُرُّ بِالنَّفَرِ مِنْ قُرَیْشٍ فَیَقُولُونَ انْظُرُوا إِلَی هَذَا الَّذِی اصْطَفَاهُ مُحَمَّدٌ وَ اخْتَارَهُ مِنْ بَیْنِ أَهْلِهِ وَ یَتَغَامَزُونَ (۳) فَنَزَلَ إِنَّ الَّذِینَ أَجْرَمُوا کانُوا مِنَ الَّذِینَ آمَنُوا یَضْحَکُونَ (۴) الْآیَاتِ.

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: عبایه بن ربعی گوید: هنگامی که علی علیه السّلام بر جمعی از قریش می گذشت، می گفتند: نگاه کنید، این همان کسی است که محمد او را برگزیده و از میان خانواده‌اش او را بر دیگران مقدّم داشته، و سپس به یکدیگر چشمک می‌زدند. پس خداوند این آیه را نازل فرمود: «إِنَّ الَّذِینَ أَجْرَمُواْ کَانُواْ مِنَ الَّذِینَ ءَامَنُواْ یَضْحَکُونَ* وَ إِذَا مَرُّواْ بِهِمْ یَتَغَامَزُونَ* وَ إِذَا انقَلَبُواْ إِلیَ أَهْلِهِمُ انقَلَبُواْ فَکِهِینَ* وَ إِذَا رَأَوْهُمْ قَالُواْ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ* وَ مَا أُرْسِلُواْ عَلَیهِْمْ حَافِظِینَ * فَالْیَوْمَ الَّذِینَ ءَامَنُواْ مِنَ الْکُفَّارِ یَضْحَکُون »، - . مطففین/ ۳۴ _۲۹ - {[آری،

در دنیا] کسانی که گناه می کردند، آنان را که ایمان آورده بودند به ریشخند می گرفتند. و چون بر ایشان می گذشتند، اشاره چشم و ابرو با هم ردّ و بدل می کردند. و هنگامی که نزد خانواده [های] خود بازمی گشتند، به شوخ طبعی می پرداختند. و چون مؤمنان را می دیدند، می گفتند: «اینها [جماعتی] گمراهند.» و حال آنکه آنان برای بازرسی [کار] شان فرستاده نشده بودند. و [لی] امروز، مؤمنانند که بر کافران خنده می زنند.}

**[ترجمه]

«۸»

وَ رُوِیَ أَیْضاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْوَاسِطِیِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: إِنَّ نَفَراً مِنْ قُرَیْشٍ کَانُوا مِنَ الَّذِینَ یَقْعُدُونَ بِفِنَاءِ الْکَعْبَهِ فَیَتَغَامَزُونَ بِأَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ یَسْخَرُونَ بِهِمْ فَمَرَّ بِهِمْ یَوْماً عَلِیٌّ علیه السّلام فِی نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَضَحِکُوا مِنْهُمْ وَ تَغَامَزُوا عَلَیْهِمْ وَ قَالُوا هَذَا أَخُو مُحَمَّدٍ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی هَذِهِ الْآیَاتِ فَإِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ

أَدْخِلَ عَلِيٌّ علیه السّلام وَ مَنْ کَانَ مَعَهُ الْجَنَّهَ فَأَشْرَفُوا عَلَی هَؤُلَاءِ الْکَفَّارِ وَ نَظَرُوا إِلَیْهِمْ فَسَخِرُوا مِنْهُمْ وَ ضَحِکُوا وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ تَعَالَی فَالْیَوْمَ الَّذِینَ آمَنُوا مِنَ الْکُفَّارِ یَضْحَکُونَ.

وَ أَحْسَنُ مَا قِیلَ فِی هَذَا التَّأْوِیلِ مَا رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِیهِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السّلام قَالَ: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ أُخْرِجَتْ أَرِیکَتَانِ (۵) مِنَ الْجَنَّهِ فَبُسِطَتَا عَلَی شَفِیرِ(۶) جَهَنَّمَ ثُمَّ یَجِی ءُ عَلِیٌّ علیه السّلام حَتَّی یَقْعُدَ عَلَیْهِمَا فَإِذَا قَعَدَ ضَحِکَ وَ إِذَا

ضَحِکَ انْقَلَبَتْ جَهَنَّمُ فَصَارَ عَالِیهَا سَافِلَهَا ثُمَّ یُخْرَجَانِ فَیُوقَفَانِ بَیْنَ یَدَیْهِ فَیَقُولَانِ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ یَا وَصِیَّ رَسُولِ اللَّهِ أَ لَا تَرْحَمُنَا أَ لَا تَشْفَعُ لَنَا عِنْدَ رَبِّکَ قَالَ فَیَضْحَکُ مِنْهُمَا ثُمَّ یَقُومُ

۱- الحاقّه: ۱۹.

۲- کنز جامع الفوائد مخطوط.

۳- تغامز القوم: اشار بعضهم الی بعض بأعینهم.

۴- المطففین: ۲۹.

۵- الأریکه: سریر مزین فاخر.

۶- الشفیر: الناحیه من کل شی ء.

فَيَدْخُلُ وَ تُرْفَعُ الْأَرِيكَتَانِ وَ يُعَادَانِ إِلَى مَوْضِعِهِمَا فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا الْآيَاتِ (۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: مجاهد گفته: عده‌ای از قریشیان در حیاط کعبه می‌نشستند و به صحابه پیامبرصلی الله علیه و آله اشاره کرده و ایشان را مورد تمسخر قرار می‌دادند. روزی علی علیه السّلام به همراه تعدادی از اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و آله بر آنان گذشتند و مورد ریشخند و تمسخر آنان قرار گرفتند. آن‌ها به یکدیگر چشمک زده و گفتند: این برادر محمد است!! پس خداوند این آیات را نازل فرمود. چون روز قیامت فرا رسد، علی علیه السّلام و آنان که با او هستند وارد بهشت می گردند و بر این کافران مسلّط گشته، به آنان نگاه کرده و خنده‌کنان ایشان را مورد تمسخر قرار می‌دهند، و منظور خداوند از آیه: «فَالْيَوْمَ الَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُون» همین است.

بهترین تأویلی که از این آیه به عمل آمده، تأویلی است که محمد بن قاسم از پدرش با سندی از ثمالی نقل کرده که علی بن حسین علیه السّلام فرمود: چون روز قیامت شود، دو تخت آراسته و فاخر از بهشت آورده و بر لبه جهنم قرار داده می‌شوند. سپس علی علیه السّلام آمده و بر روی آن‌ها می‌نشیند. و چون نشست، می‌خندد؛ و چون خندید، جهنّم زیرورو می گردد. سپس آن دو بیرون آورده می‌شوند در حضور علی علیه السّلام قرار داده می‌شوند و می گویند: یا امیرالمؤمنین، یا وصیّ رسول الله، آیا به ما رحم نمی کنی؟ آیا نزد پروردگارت برای ما شفاعت نمی کنی؟ راوی گوید: پس علی علیه السّلام به آنان خندیده و برخاسته

ص: ۶۶

وارد بهشت می‌شود و آن دو تخت برداشته و به جای خود بازگردانده می‌شوند و مقصود از آیات: «فَالْيَوْمَ الَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُون...» همین است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۹»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتابَهُ بِيَمِينِهِ فَقَالَ هُوَ عَلِيٌّ وَ شِيعَتُهُ يُؤْتَوْنَ كِتَابَهُمْ بِأَيْمَانِهِمْ (۲).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: ابوبصیر از امام صادق علیه السّلام روایت کرده و گوید: از آن حضرت درباره آیه: «فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ» پرسیدم، فرمود: منظور علی علیه السّلام و شیعیان او هستند که نامه اعمالشان را به دست راستشان خواهند داد. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۱۰»

کنز، [کنز جامع الفوائـد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ بْنِ عَاصِمٍ عَنِ الْهَیْثَمِ بْنِ عَبْـدِ الرَّحْمَنِ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السّلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوازِینُهُ فَهُوَ فِی عِیشَهٍ راضِیَهٍ(۳) قَالَ نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ أَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوازِینُهُ فَأُمُّهُ هاوِیَهٌ(۴) قَالَ نَزَلَتْ فِی الثَّلَاثَهِ(۵).

**[ترجمه]کنز جـامع الفوائـد: امام رضا از پـدران بزرگوارش علیهم السّـلام درباره آیه: «فَأَمَّا مَن ثَقُلَتْ مَوَازِینُهُ* فَهُوَ فِی عِیشَهٍ رَّاضِیَهٍ* وَ أَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِینُهُ* فَأُمُّهُ هَاوِیَهٌ»، - . قارعه/ ۹ _۶ - {امّا

هر که سـنجیده هایش سـنگین برآید، پس وی در زندگی خوشـی خواهد بود! و امّا هر که سـنجیده هایش سَـبُک برآید، پس جایش «هاویه» باشد.} روایت فرمود: آیات: «فَأَمَّا مَن ثَقُلَتْ مَوَازِینُهُ* فَهُوَ فِی عِیشَهٍ رَّاضِیَهٍ» درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام و آیات: «وَ أَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِینُهُ* فَأُمُّهُ هَاوِیَهٌ» درباره آن سه نفر است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۱۱»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] أَبُو الْقَـاسِمِ الْعَلَوِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ دَاوُدَ بْنِ سِـرْحَانَ قَالَ: سَأَلْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیهما السّـلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی- فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَهً سِـیئَتْ وُجُوهُ الَّذِینَ کَفَرُوا وَ قِیلَ هذَا الَّذِی کُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ (۶) قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام إِذَا رَأَوْا مَنْزِلَتَهُ وَ مَکَانَهُ مِنَ اللَّهِ أَکَلُوا أَکُفَّهُمْ عَلَی مَا فَرَّطُوا فِی وَلَایَتِهِ وَ قَالَ إِذَا رَأَوْا صُورَهَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام یَوْمَ الْقِیَامَهِ سِیئَتْ (۷) وُجُوهُ الَّذِینَ کَفَرُوا وَ قَالَ إِذَا دُفِعَ (۸) لِوَاءُ الْحَمْـدِ إِلَی مُحَمَّدٍ صـلی الله علیه و آله تَحْتَهُ کُـلُّ مَلَکٍ مُقَرَّبٍ وَ نَبِیٍّ مُرْسَلٍ (۹) حَتَّی یَدْفَعَهُ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ ع سِـیئَتْ وُجُوهُ الَّذِینَ کَفَرُوا وَ قِیلَ هذَا الَّذِی کُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ وَ قَالَ مُغِیرَهُ سَـمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّـلام یَقُولُ لَمَّا رَأَوْا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّـلام عِنْدَ الْحَوْضِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صـلی الله علیه و آلهزُلْفَهً سِـیئَتْ وُجُوهُ الَّذِینَ کَفَرُوا(۱۰).

۱- مخطوط.

۲- مخطوط.

۳- القارعه ۶- ۹.

۴- القارعه ۶- ۹.

۵- مخطوط.

۶- الملک: ۲۷.

۷- فی المصدر: سیئت و اسودت.

۸- فی المصدر: إذا دفع اللّه.

۹- فی المصدر: و کلّ نبیّ مرسل.

۱۰- تفسیر فرات: ۱۸۶ و ۱۸۷ و هذه ثلاثه روایات ذکرت فی المصدر بأسانید مستقله و قد ادخل المصنّف بعضها فی بعض.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: داود بن سرحان گفت: از امام صادق علیه السّلام درباره آیه: «فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِیئَتْ وُجُوهُ الَّذِینَ كَفَرُواْ وَ قِیلَ هَذَا الَّذِی كُنتُم بِهِ تَدَّعُون »، - . ملك / ۲۷ - {و آن گاه كه آن [لحظه موعود] را نزدیك ببینند، چهره های كسانی كه كافر شده اند در هم رود، و گفته شود: «این است همان چیزی كه آن را فرا می خواندید!»} پرسیدم؛ فرمود: درباره امیرالمؤمنین علیه السّلام است كه چون جایگاه و منزلت او را نزد خدا ببینند، به خاطر قصوری كه در پذیرش ولایت او داشته اند، دستان خود را می گزند. و فرمود: چون پرچم حمد كه هر فرشته مقرّب و نبیّ مرسلی در زیر آن قرار دارد، به محمد صلی الله علیه و آله داده شود، وی آن را به دست امیرالمؤمنین علیه السّلام می‌سپارد و در اینجا چهره‌های كسانی كه كافر شده‌اند درهم رود و گفته شود: این است همان چیزی كه آن را فرا می‌خواندید؟! مغیره گوید: از امام باقر علیه السّلام شنیدم كه می فرمود: چون امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام را در كنار حوض كوثر با رسول خدا صلی الله علیه و آله ببینند، چهره‌های كسانی كه كافر شده‌اند درهم رود. - . تفسیر فرات: ۱۸۷ _ ۱۸۶ -

ص: ۶۷

**[ترجمه]

«۱۲»

مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِیزِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُغِیرَهَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ یَزِیدَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ شَرِیكٍ عَنِ الْأَعْمَشِ: فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَهً سِیئَتْ وُجُوهُ الَّذِینَ كَفَرُوا وَ قِیلَ هذَا الَّذِی كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ قَالَ نَزَلَتْ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ (۱).

**[ترجمه]كنز جامع الفوائد: أعمش درباره آیه: «فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِیئَتْ وُجُوهُ الَّذِینَ كَفَرُواْ وَ قِیلَ هَذَا الَّذِی كُنتُم بِهِ تَدَّعُون» گفته: این آیه درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام نازل شده است. - . كنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۱۳»

كنز، [كنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِیزِ بْنِ یَحْیَی عَنْ زَكَرِیَّا بْنِ یَحْیَی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْأَشْقَرِ عَنْ رَبِیعَهَ الْخَیَّاطِ عَنْ شَرِیكٍ عَنِ الْأَعْمَشِ: فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَهً سِیئَتْ الْآیَهَ قَالَ لَمَّا رَأَوْا مَا لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام مِنَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله مِنَ الْقُرْبِ وَ الْمَنْزِلَهِ سِیئَتْ وُجُوهُ الَّذِینَ كَفَرُوا(۲).

**[ترجمه]كنز جامع الفوائد: أعمش درباره آیه: «فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِیئَتْ وُجُوهُ الَّذِینَ كَفَرُواْ وَ قِیلَ هَذَا الَّذِی كُنتُم بِهِ تَدَّعُون» گفت: چون جایگاه و قرب منزلت علی بن ابی طالب علیه السّلام را به پیامبر صلی الله علیه و آله دیدند، چهره كسانی كه كافر شده بودند، درهم رفت. - . كنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۱۴»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ حُمَیْدِ بْنِ زِیَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ حَرِیزٍ عَنْ فُضَیْلِ بْنِ یَسَارٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: تَلَا هَذِهِ الْآیَهَ فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَهً سِیئَتْ وُجُوهُ الَّذِینَ کَفَرُوا الْآیَهَ ثُمَّ قَالَ أَ تَدْرِی مَا رَأَوْا رَأَوْا وَ اللَّهِ عَلِیّاً مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَرَّبَهُ مِنْهُ وَ قِیلَ هَذَا الَّذِی کُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ أَیْ یَتَسَمَّوْنَ بِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ یَا فُضَیْلُ لَمْ یَتَسَمَّ بِهَذَا أَحَدٌ غَیْرُ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام إِلَّا مُفْتَرٍ کَذَّابٌ إِلَی یَوْمِ النَّاسِ هَذَا(۳).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: فضیل بن یسار از امام باقر علیه السّلام روایت کرده و گوید: آن حضرت آیه: «فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَهً سِیئَتْ وُجُوهُ الَّذِینَ کَفَرُواْ وَ قِیلَ هَذَا الَّذِی کُنتُم بِهِ تَدَّعُون» را تلاوت نمود و سپس فرمود: می‌دانی چه دیدند؟ به خدا، علی علیه السلام را با رسول الله صلی الله علیه و آله و نزدیکی علی را به او دیدند و «گفته شد: این است همان چیزی که آن را فرا می‌خواندید؟!» یعنی اینکه خود را امیرالمؤمنین می‌خواندند. ای فضیل، بدان که کسی جز امیرالمؤمنین علیه السّلام از این افتخار برخوردار نبوده و تا به امروز جز مفتریان دروغگو کسی از میان مردم چنین ادّعایی نکرده است.] - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

بیان

قال المفسرون فَلَمَّا رَأَوْهُ أی الوعد بالعذاب زُلْفَهً ذا زلفه أی قرب منهم سِیئَتْ وُجُوهُ الَّذِینَ کَفَرُوا بأن علیها الکأبه و ساءتها رؤیه العذاب وَ قِیلَ هذَا الَّذِی کُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ تطلبون و تستعجلون تفتعلون من الدعاء أو تدعون أن لا بعث فهو من الدعوی.

و قال الطبرسی رحمه الله روی الحاکم أبو القاسم الحسکانی بالأسانید الصحیحه عن شریک عن الأعمش قال: لما رأوا ما لعلی بن أبی طالب علیهما السّلام عند الله من الزلفی سِیئَتْ وُجُوهُ الَّذِینَ کَفَرُوا.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: فَلَمَّا رَأَوْا مَکَانَ عَلِیٍّ علیه السّلام مِنَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله سِیئَتْ وُجُوهُ

۱- مخطوط.

۲- مخطوط.

۳- مخطوط.

الَّذِینَ کَفَرُوا یَعْنِی الَّذِینَ کَذَّبُوا بِفَضْلِهِ (۱).

**[ترجمه]مفسران گویند: «فَلَمَّا رَأَوْهُ» یعنی وعده عذاب را «زُلْفَهً» یعنی در نزدیک خود «سِیئَتْ وُجُوهُ الَّذِینَ کَفَرُواْ» یعنی غم و افسردگی بر رخسارشان با دیدن عذاب آشکار شد «وَ قِیلَ هَذَا الَّذِی کُنتُم بِهِ تَدَّعُون» یعنی خواهان آن بودید و شتاب می... ورزیدید، دعای دروغین می‌خواندید یا مدّعی می‌شدید که هیچ بعثتی صورت نگرفته است، پس این یک ادّعاست.

طبرسی رحمهٔ الله گوید: حاکم ابوالقاسم حسکانی با اِسنادهای صحیح از شریک از أعمش روایت کرده است که گفت: چون جایگاه و قرب منزلت علی بن ابی طالب علیه السّلام را نزد خداوند دیدند، چهره‌های کسانی که کفر ورزیدند، درهم رفت.

از امام باقر علیه السّلام روایت است که فرمود: چون بر جایگاه و منزلت علی علیه السّلام نزد پیامبرصلی الله علیه و آله آگاه شدند، رخسار

ص: ۶۸

کسانی که کفر ورزیدند، درهم شد؛ یعنی کسانی که فضیلت او را تکذیب کردند. -. مجمع البیان ۱۰: ۳۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۵»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] أَبُو الْقَاسِمِ الْعَلَوِیُّ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی- إِنَّ الَّذِینَ أَجْرَمُوا کَانُوا مِنَ الَّذِینَ آمَنُوا یَضْحَکُونَ (۲) قَالَ فَهُوَ حَارِثُ بْنُ قَیْسٍ وَ أُنَاسٌ مَعَهُ کَانُوا إِذَا مَرَّ عَلَیْهِمْ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام قَالُوا انْظُرُوا إِلَی هَذَا الَّذِی اصْطَفَاهُ

مُحَمَّدٌ وَ اخْتَارَهُ مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ وَ کَانُوا یَسْخَرُونَ مِنْهُ فَإِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ فُتِحَ بَیْنَ الْجَنَّهِ وَ النَّارِ بَابٌ فَأَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام عَلَی الْأَرِیکَهِ مُتَّکِئٌ فَیَقُولُ هَلْ لَکُمْ (۳) فَإِذَا جَاءُوا سُدَّ بَیْنَهُمُ الْبَابُ فَهُوَ کَذَلِکَ یَسْخَرُ مِنْهُمْ وَ یَضْحَکُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ فَالْیَوْمَ الَّذِینَ آمَنُوا مِنَ الْکُفَّارِ یَضْحَکُونَ- عَلَی الْأَرائِکِ یَنْظُرُونَ- هَلْ ثُوِّبَ الْکُفَّارُ ما کانُوا یَفْعَلُونَ (۴).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابن عباس درباره آیه: «إِنَّ الَّذِینَ أَجْرَمُواْ کَانُواْ مِنَ الَّذِینَ ءَامَنُواْ یَضْحَکُون»، -. مطففین/ ۲۹ - {[آری،

در دنیا] کسانی که گناه می کردند، آنان را که ایمان آورده بودند به ریشخند می گرفتند.} گوید: او حارث بن قیس و جمعی از همپالکی‌های او هستند. هرگاه امیرالمؤمنین علیه السّلام از کنار ایشان می‌گذشت، می‌گفتند: این را بنگرید که محمد او را از میان اهل بیتش برگزیده و انتخاب کرده است... و با چنین سخنانی آن حضرت را مورد تمسخر قرار می‌دادند. چون روز قیامت آید، خداوند میان بهشت و دوزخ دری بگشاید در حالی که امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام بر تختی تکیه زده و به ایشان می‌فرماید: دوست دارید به بهشت بیایید؟ و چون بیایند، در را به روی آنان می‌بندد و با این کار آنان را مورد

تمسخر قرار داده و به ایشان می‌خندد. خداوند متعال در همین معنا فرموده است: «فَالْيَوْمَ الَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ* عَلَى الْأَرَائِكِ يَنظُرُونَ* هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُواْ يَفْعَلُون »، - . مطففين/ ۳۶_۳۴ - {و [لی] امروز، مؤمنانند که بر کافران خنده می زنند. بر تختها [ی خود نشسته]، نظاره می کنند. [تا ببینند] آیا کافران به پاداش آنچه می کردند رسیده اند؟}

**[ترجمه]

«۱۶»

كَنْزُ الْكَرَاجُكِيِّ، بِإِسْنَادِهِ مَرْفُوعاً إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السّلام قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَهِ يُقْبِلُ قَوْمٌ عَلَى نَجَائِبَ مِنْ نُورٍ يُنَادُونَ بِأَعْلَى أَصْوَاتِهِمْ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَ أَوْرَثَنَا أَرْضَهُ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّهِ حَيْثُ نَشاءُ قَالَ فَتَقُولُ الْخَلَائِقُ هَذِهِ زُمْرَهُ الْأَنْبِيَاءِ فَإِذَا النِّدَاءُ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ هَؤُلَاءِ شِيعَهُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام فَهُمْ صَفْوَتِي مِنْ عِبَادِي وَ خِيَرَتِي مِنْ بَرِيَّتِي فَتَقُولُ الْخَلَائِقُ إِلَهَنَا وَ سَيِّدَنَا بِمَا نَالُوا هَذِهِ الدَّرَجَهَ فَإِذَا النِّدَاءُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى بِتَخَتُّمِهِمْ فِي الْيَمِينِ وَ صَلَاتِهِمْ إِحْدَى وَ خَمْسِينَ وَ إِطْعَامِهِمُ الْمِسْكِينَ وَ تَعْفِيرِهِمُ الْجَبِينَ وَ جَهْرِهِمْ بِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ (۵).

**[ترجمه]کنز الکراجکی: امام صادق علیه السّلام فرمود: چون روز قیامت آید، جمعی سوار بر مرکب‌هایی از نور پیش می... آیند و با صدای بلند ندا در می‌دهند: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَ أَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّهِ حَيْثُ نَشَاء»، - . زمر/ ۷۴ - {«سپاس

خدایی را که وعده اش را بر ما راست گردانید و سرزمین [بهشت] را به ما میراث داد، از هر جای آن باغ [پهناور] که بخواهیم جای می گزینیم.»} پس خلایق با دیدن آن‌ها گویند، گروه پیامبرانند، اما ناگاه صدای خدای عزّوجل را می‌شنوند که: ایشان شیعیان علی بن ابی طالب علیه السّلام هستند. اینان برگزیدگان من از میان بندگانم هستند و از میان مردم من بهترین هستند. سپس خلایق می‌گویند: خداوندا، ای سرور و مولای ما، اینان چنین منزلتی را چگونه یافتند؟ ناگاه از جانب خدا پاسخ می‌آید: با انگشتر به دست راست کردنشان، پنجاه و یک رکعت نماز خواندنشان، اطعام مسکین کردنشان، سجده بر خاک کردنشان و بسم الله الرحمن الرحیم را در نماز با صدای بلند گفتنشان.

**[ترجمه]

«۱۷»

یف، [الطرائف] الثَّعْلَبِيُّ رَفَعَهُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى طُوبى لَهُمْ وَ حُسْنُ مَآبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله طُوبَى شَجَرَهٌ أَصْلُهَا فِي دَارِ عَلِيٍّ وَ فِي دَارِ كُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْهَا غُصْنٌ

ص: ۶۹

۱- مجمع البیان ۱۰: ۳۳۰.

۲- المطففين: ۲۹.

۳- كذا فى نسخ الكتاب. و فى المصدر: هلم لكم.

۴- تفسير فرات: ۲۰۴، و الآيات فى سوره المطففين.

۵- لم نجده فى المطبوع من المصدر المذكور فى المتن و الظاهر ان مصدر الروايه« كنز جامع الفوائد» لا كنز الكراجكىّ يؤيده ما سيجى ء فى الباب التاسع و الثلاثين تحت رقم ۱۴۱ إنشاء اللّه تعالى.

فَقَالَ طُوبى لَهُمْ وَ حُسْنُ مَآبٍ يَعْنِي حُسْنَ مَرْجِعٍ.

وَ رَوَى فِي حَدِيثٍ آخَرَ بِإِسْنَادِهِ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الْآيَهِ فَقَالَ شَجَرَهٌ فِي الْجَنَّهِ أَصْلُهَا فِي دَارِي وَ فَرْعُهَا عَلَى أَهْلِ الْجَنَّهِ فَقِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ سَأَلْنَاكَ عَنْهَا فَقُلْتَ شَجَرَهٌ فِي الْجَنَّهِ أَصْلُهَا فِي دَارِ عَلِيٍّ عليه السّلام وَ فَرْعُهَا عَلَى أَهْلِ الْجَنَّهِ ثُمَّ سَأَلْنَاكَ عَنْهَا فَقُلْتَ شَجَرَهٌ فِي الْجَنَّهِ أَصْلُهَا فِي دَارِي وَ فَرْعُهَا عَلَى أَهْلِ الْجَنَّهِ فَقَالَ لِأَنَّ دَارِي وَ دَارَ عَلِيٍّ غَداً وَاحِدَهٌ فِي مَكَانٍ وَاحِدٍ.

وَ رَوَى ابْنُ الْمَغَازِلِيِّ فِي كِتَابِهِ: نَحْوَ هَذَا(۱).

مد، [العمده]: بِإِسْنَادِهِ عَنِ الثَّعْلَبِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ(۲) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الدِّهْقَانِ وَ الْحُسَيْنِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْجَصَّاصِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ حَسَنِ بْنِ حُسَيْنٍ عَنِ الْكَلْبِيِّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَ الْحَدِيثِ الْأَوَّلِ.

وَ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَوَادٍ عَنْ جَنْدَلِ بْنِ وَالِقٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّهَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ: مِثْلَ الْحَدِيثِ الثَّانِي (۳).

**[ترجمه]الطرائف: ابن عباس درباره آيه: «الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ وَ حُسْنُ مَآب »، - . رعد / ۲۹ - {كسانى كه ايمان آورده و كارهاى شايسته كرده اند، خوشا به حالشان، و خوش سرانجامى دارند.} گويد: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: «طوبى» نام درختى است كه تنه آن در خانه على و شاخه‌اى از آن در خانه هر مؤمنى است. و ص: ۶۹

گفت: «طُوبىَ لَهُمْ وَ حُسْنُ مَآب » يعنى عاقبت به خيرى؛ و در روايتى ديگر با سندى از پيامبر صلى الله عليه و آله

آورده است كه چون درباره اين آيه از وى سؤال شد، فرمود: «طوبى» نام درختى است كه تنه آن در خانه من و شاخ و برگ آن بر بهشتيان سايه افكنده است. عرض شد: يا رسول الله، قبلاً از شما در اين مورد پرسيده بوديم و فرموده بوديد كه درختى است بهشتى كه تنه آن در خانه على و شاخ و برگ آن در خانه بهشتيان است؟! فرمود: چون خانه من و او يكى است و در يك‌جا قرار دارد. ابن مغازلى در كتاب خود شبيه اين روايت را نقل كرده است! - . الطرائف: ۲۴ -

العمدة: با سند خود از ثعلبى از ابن عباس شبيه روايت اوّل را آورده است.

و از ابوصالح از امام باقر عليه السّلام مانند حديث دوم را نقل كرده است. - . العمدة: ۱۸۴ _ ۱۸۳ -

**[ترجمه]

«۱۸»

كشف، [كشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَيْهِ: قَوْلُهُ تَعَالَى فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ (۴) قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام

.(۵)

أَقُولُ: رَوَاهُ الْعَلَّامَهُ فِی کَشْفِ الْحَقِ (۶) وَ رَوَی: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَعَدَ اللَّهُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَهً وَ أَجْراً عَظِیماً(۷) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَأَلَ قَوْمٌ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فِیمَ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآیَهُ قَالَ إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ عُقِدَ لِوَاءٌ مِنْ نُورٍ أَبْیَضَ

ص: ۷۰

۱- الطرائف: ۲۴.

۲- فی المصدر: عبد اللّه بن محمّد.

۳- العمده: ۱۸۳ و ۱۸۴.

۴- الحاقّه: ۱۹.

۵- کشف الغمّه: ۹۶.

۶- ج ۱ ص ۹۹.

۷- الفتح: ۲۹.

وَ نَادَى مُنَادٍ لِيَقُمْ سَيِّدُ الْمُؤْمِنِينَ وَ مَعَهُ الَّذِينَ آمَنُوا بَعْدَ بَعْثِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله (۱) فَيَقُومُ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام فَيُعْطَى اللِّوَاءَ مِنَ النُّورِ الْأَبْيَضِ بِيَدِهِ وَ تَحْتَهُ جَمِيعُ السَّابِقِينَ الْأَوَّلِينَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ- لَا يُخَالِطُهُمْ غَيْرُهُمْ يَجْلِسُ (۲) عَلَى مِنْبَرٍ مِنْ نُورِ رَبِّ الْعِزَّهِ وَ يُعْرَضُ الْجَمِيعُ عَلَيْهِ رَجُلًا رَجُلًا فَيُعْطَى أَجْرَهُ وَ نُورَهُ فَإِذَا أَتَى عَلَى آخِرِهِمْ قِيلَ لَهُمْ قَدْ عَرَفْتُمْ صِفَتَكُمْ وَ مَنَازِلَكُمْ فِي الْجَنَّهِ إِنَّ رَبَّكُمْ يَقُولُ إِنَّ لَكُمْ عِنْدِي مَغْفِرَهً وَ أَجْراً عَظِيماً يَعْنِي الْجَنَّهَ فَيَقُومُ عَلِيٌّ وَ الْقَوْمُ تَحْتَ لِوَائِهِ مَعَهُمْ حَتَّى يَدْخُلَ بِهِمُ الْجَنَّهَ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى مِنْبَرِهِ فَلَا يَزَالُ إِلَى أَنْ يُعْرَضَ عَلَيْهِ جَمِيعُ الْمُؤْمِنِينَ فَيَأْخُذُ نَصِيبَهُ مِنْهُمْ إِلَى الْجَنَّهِ وَ يَتْرُكُ أَقْوَاماً عَلَى النَّارِ وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَ نُورُهُمْ (۳) يَعْنِي السَّابِقِينَ وَ أَهْلَ الْوَلَايَهِ(۴) لَهُ- وَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولئِكَ أَصْحابُ الْجَحِيمِ (۵) يَعْنِي بِالْوَلَايَهِ بِحَقِّ عَلِيٍّ وَ حَقُّهُ وَاجِبٌ عَلَى الْعَالَمِينَ (۶).

أقول: قال صاحب إحقاق الحق الروايه موجوده فى شواهد التنزيل للحاكم أبى القاسم الحسكانى (۷).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: ابن مردویه درباره آیه: «فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ »، - . الحاقهٔ/ ۱۹ - {امّا

کسی که کارنامه اش به دست راستش داده شود.} گوید: ابن عباس گفت: او علی بن ابی طالب علیه السّلام است. - . کشف الغمّهٔ: ۹۶ -

مؤلف: علّامه آن را در «کشف الحق» - . ج.۱ : ۹۹ - روایت کرده و در مورد آیه: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ مِنهُم مَّغْفِرَةً وَ أَجْرًا عَظِيمًا»، - . فتح/۲۹ - {خدا

به کسانی از آنان که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند، آمرزش و پاداش بزرگی وعده داده است.} از ابن عباس آورده است که گفت: جمعی از رسول خدا صلی الله علیه و آله پرسیدند که این آیه درباره چه کسی نازل شده است؟ فرمود: چون روز قیامت شود، پرچمی از نور سفید

ص: ۷۰

برافراشته می‌شود و منادی ندا در می‌دهد: سرور مؤمنان و کسانی که پس از بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله به وی ایمان آوردند، برخیزید. پس علی بن ابی طالب علیه السّلام برمی‌خیزد و پرچمی که از نور سفید است به وی داده می‌شود و این در حالی است که تمام پیشتازان نخستین از مهاجران و انصار بی‌آنکه شخص دیگری در میان ایشان باشد، در اطراف علی علیه السّلام نشسته‌اند. علی علیه السّلام بر منبری که از نور خداوند عزیز ساخته شده می‌نشیند و یکایک حاضران به حضور وی آورده می‌شوند و او پاداش و نور او را به وی می‌دهد، تا آخرین نفر. سپس به آنان گفته می‌شود: اینک خصوصیات خود و جایگاهتان را در بهشت شناختید، پروردگارتان می گوید: نزد من پاداش و آمرزشی بزرگ دارید، یعنی بهشت! پس علی علیه السّلام برخاسته، در حالی که مردم زیر پرچم وی قرار دارند و با وی برمی‌خیزند تا اینکه آن حضرت ایشان را به بهشت وارد می کند و دوباره به منبر خود باز می گردد و همچنان مؤمنان بر وی عرضه می‌شوند و او سهم خود را از ایشان به بهشت می‌برد و جمعی را برای جهنّم بر جای می گذارد؛ و این است معنای قول خدای عزّوجل: «وَ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا أُوْلَئكَ أَصْحَابُ الجَحِيم » - . حدید / ۱۹ - {و

کسانی که کفر ورزیده و آیات ما را تکذیب کرده اند، آنان همدمان آتشند.} یعنی کسانی که پیشتاز و اهل ولایت بوده‌اند. و مقصود از بخش دوم آیه، کسانی است که به ولایت علی علیه السّلام کفر ورزیده و آن را تکذیب نمودند. و ولایت علی علیه السّلام حقی است که بر همه جهانیان فرض است.

مؤلف: مؤلف «احقاق الحق» گوید: این روایت در «شواهد التنزیل» حاکم ابوالقاسم حسکانی موجود است. - . احقاق الحق ۳: ۴۷۳ -

**[ترجمه]

«۱۹»

فس، [تفسیر القمی]: وَ یَقُولُ الْکافِرُ یا لَیْتَنِی کُنْتُ تُراباً(۸) أَیْ عَلَوِیّاً وَ ذَلِکَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَنَّی أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَبَا تُرَابٍ (۹).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «وَ یَقُولُ الْکَافِرُ یَالَیْتَنِی کُنتُ تُرَابًا» - . نبأ / ۴۰ - {و

کافر گوید: «کاش من خاک بودم.»} یعنی ای کاش من یک علوی بودم، زیرا رسول خدا صلی الله علیه و آله شخصاً کنیه ابوتراب را به امیرالمؤمنین علیه السّلام داد. - . تفسیر قمی: ۷۱۰ -

**[ترجمه]

«۲۰»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره رَوَی الْحَسَنُ بْنُ أَبِی الْحَسَنِ الدَّیْلَمِیُّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ رِجَالِهِ عَنْ جَابِرِ

۱- فی المصدر: آمنوا ببعث محمد.

۲- فی المصدر: حتی یجلس.

۳- کأن التحریف وقع فی الآیه عند النسخ، و أصلها کذلک: « وَ الَّذِینَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ رُسُلِهِ أُولئِکَ هُمُ الصِّدِّیقُونَ وَ الشُّهَداءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَ نُورُهُمْ» الحدید: ۱۹.

۴- فی المصدر: یعنی السابقین الاولین و أهل الولایه.

۵- الحدید: ۱۹.

۶- کشف الحق: ۱: ۹۹. و فیه: و حقّ علی الواجب اه.

۷- إحقاق الحقّ ۳: ۴۷۳.

٨- النبأ: ٤٠.

٩- تفسير القمّيّ: ٧١٠.

بْنِ یَزِیدَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ جاءَتْ کُلُّ نَفْسٍ مَعَها سائِقٌ وَ شَهِیدٌ(۱) قَالَ السَّائِقُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ الشَّهِیدُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله.

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد:

ص: ۷۱

امام صادق علیه السّلام در معنای آیه: «وَ جاءَتْ کلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَائقٌ وَ شهَید»، - . ق / ۲۱ - {و

هر کسی می آید [در حالی که] با او سوق دهنده و گواهی دهنده ای است .} فرموده است: «سائق» امیرالمؤمنین علیه السّلام است و «شهید» رسول خدا صلی الله علیه و آله

است. - . نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۲۱»

کشف، [کشف الغمه] رَوَی أَبُو بَکْرِ بْنُ مَرْدَوَیْهِ بِإِسْنَادِهِ إِلَی أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ: قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام یَا رَسُولَ اللَّهِ (۲) أَیُّمَا أَحَبُّ إِلَیْکَ أَنَا أَمْ فَاطِمَهُ قَالَ فَاطِمَهُ أَحَبُّ إِلَیَّ مِنْکَ وَ أَنْتَ أَعَزُّ عَلَیَّ مِنْهَا وَ کَأَنِّی بِکَ وَ أَنْتَ عَلَی حَوْضِی تَذُودُ عَنْهُ النَّاسَ وَ إِنَّ عَلَیْهِ لَأَبَارِیقَ مِثْلَ عَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ وَ أَنْتَ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ فَاطِمَهُ وَ عَقِیلٌ وَ جَعْفَرٌ فِی الْجَنَّهِ إِخْوَاناً عَلَی سُرُرٍ مُتَقَابِلِینَ أَنْتَ مَعِی وَ شِیعَتُکَ فِی الْجَنَّهِ ثُمَّ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِخْواناً عَلی سُرُرٍ مُتَقابِلِینَ- لَا یَنْظُرُ أَحَدُهُمْ فِی قَفَا صَاحِبِهِ (۳).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: ابوبکر بن مردویه با اسناد خود از ابوهریره روایت کرده که گفت: علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: یا رسول الله، کدام یک از ما نزد شما محبوب‌تریم، من یا فاطمه؟ فرمود: فاطمه محبوب‌تر از تو نزد من است و تو عزیزتر از او پیش من هستی و گویی تو را می‌بینم که بر کنار حوض کوثر نشسته‌ای و مردم را از اطراف دور می‌سازی و اینکه به تعداد ستارگان آسمان آبریز در کنار آن قرار دارد و تو، حسن، حسین، فاطمه، عقیل و جعفر برادروار بر تخت‌هایی روبروی هم نشسته‌اید. تو و شیعه تو با من در بهشت قرار دارید. سپس پیامبرصلی الله علیه و آله این آیه را تلاوت فرمود: «وَ نَزَعْنَا مَا فیِ صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلیَ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِین»، - . حجر/ ۴۷ - {و

آنچه کینه [و شایبه های نفسانی] در سینه های آنان است برکَنیم، برادرانه بر تختهایی روبروی یکدیگر نشسته اند.} هیچ‌کدام به پشت سر دیگری را نگاه نمی‌کنند! - . کشف الغمّهٔ: ۹۶ -

**[ترجمه]

«۲۲»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِیمَ بْنِ زَکَرِیَّا مُعَنْعَناً عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی أَوْفَی قَالَ: قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السّلام یَا عَلِیُّ أَنْتَ مَعِی فِی قَصْرِی فِی الْجَنَّهِ مَعَ فَاطِمَهَ بِنْتِی وَ هِیَ زَوْجَتُکَ فِی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ أَنْتَ رَفِیقِی ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِخْواناً عَلی سُرُرٍ مُتَقابِلِینَ (۴) الْمُتَحَابِّینَ فِی اللَّهِ یَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَی بَعْضٍ (۵).

أَقُولُ: قَالَ الْعَلَّامَهُ رَفَعَ اللَّهُ مَقَامَهُ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی إِخْواناً عَلی سُرُرٍ مُتَقابِلِینَ فِی مُسْنَدِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ: أَنَّهَا نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام.

وَ رَوَی أَیْضاً عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ: مِثْلَهُ سَوَاءً(۶).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: عبدالله بن ابی أوفی گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله

به علی علیه السّلام فرمود: ای علی، تا در قصر من در بهشت با من هستی، با فاطمه دخترم که همسر تو در دنیا و آخرت است خواهی بود و تو رفیق و همراه من هستی؛ سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله آیه: «وَ نَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِين» - . حجر/ ۴۷ - را تلاوت فرمود. و «إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِين » به معنای کسانی است که برای خدا یکدیگر را دوست می‌دارند و به هم نگاه می‌کنند. - . تفسیر فرات: ۸۲ -

مؤلف: علّامه، رفع الله مقامه، در معنی آیه: «إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِين» گوید: در مسند احمد بن حنبل آمده است که این آیه درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام نازل شده است و نظیر این روایت از ابوهریره نیز نقل شده است. - . کشف الحق ۱: ۹۸ و کشف الیقین : ۱۳۰ _ ۱۲۹ -

**[ترجمه]

«۲۳»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره رُوِیَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَی- أَلْقِیا فِی جَهَنَّمَ کُلَّ کَفَّارٍ عَنِیدٍ(۷) فَقَالَ إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ وَقَفَ مُحَمَّدٌ وَ عَلِیٌّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا عَلَی الصِّرَاطِ فَلَا یَجُوزُ عَلَیْهِ إِلَّا مَنْ کَانَ مَعَهُ بَرَاءَهٌ قُلْتُ وَ مَا بَرَاءَهٌ قَالَ:

۱- ق: ۲۱.

۲- مخطوط.

۳- کشف الغمّه: ۹۶.

۴- الحجر: ۴۷.

۵- تفسير فرات: ۸۲.

۶- راجع كشف الحق ۱: ۹۸. و كشف اليقين: ۱۲۹ و ۱۳۰.

۷- ق: ۲۴.

وَلَـایَهُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَـالِبِ علیهما السّـلام وَ الْأَئِمَّهِ مِنْ وُلْـدِهِ وَ یُنَادِی مُنَادٍ یَا مُحَمَّدُ یَا عَلِیُّ أَلْقِیا فِی جَهَنَّمَ کُلَّ کَفَّارٍ عَنِیـدٍ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: از محمد بن حمران روایت است که گوید: از امام صادق علیه السّـلام درباره آیه: «أَلْقِیَا فِي جَهَنَّمَ کلُ َّکَفَّارٍ عَنِید»، -. ق/ ۲۴ - {[به

آن دو فرشته خطاب می شود:] «هر کافر سرسختی را در جهنّم فروافکنید} پرسیدم، فرمود: چون روز قیامت آید، محمد و علی صلوات الله علیهما بر صـراط می‌ایسـتند و هیـچ کس نمی‌توانـد از پل صـراط عبور کند مگر اینکه با خود «برائت» همراه داشـته باشد. عرض کردم: «برائت» چیست؟ فرمود:

ولایت علی بن ابی طالب علیه السّـلام و پیشوایان از فرزنـدان وی است؛ و در آنجا یک منادی نـدا در می‌دهـد: ای محمـد، ای علی، هر کافر سرسخت و لجبازی نسبت به علی بن ابی طالب علیه السّلام را در جهنم فرو کنید. -. نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۲۴»

وَ رُوِیَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْـعُودٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَسَلَّمْتُ وَ قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَرِنِی الْحَقَّ أَنْظُرْ إِلَیْهِ بَیَاناً فَقَالَ یَا ابْنَ مَسْعُودٍ لِجِ الْمِخْدَعَ (۲) فَانْظُرْ مَا ذَا تَرَی قَالَ فَدَخَلْتُ فَإِذَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّـلام رَاکِعاً وَ سَاجِداً وَ هُوَ یَخْشَعُ فِی رُکُوعِهِ وَ سُـجُودِهِ وَ یَقُولُ- اللَّهُمَّ بِحَقِّ نَبِیِّکَ مُحَمَّدٍ إِلَّا مَا غَفَرْتَ لِلْمُذْنِبِینَ مِنْ شِـیعَتِی فَخَرَجْتُ لِأُخْبِرَ رَسُولَ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله بِـذَلِکَ فَوَجَـدْتُهُ رَاکِعـاً وَ سَاجِـداً وَ هُوَ یَخْشَعُ فِی رُکُوعِهِ وَ سُـجُودِهِ وَ یَقُولُ- اللَّهُمَّ بِحَقِّ عَلِیٍّ وَلِیِّکَ إِلَّا مَـا غَفَرْتَ لِلْمُـذْنِبِینَ مِنْ أُمَّتِی فَأَخَـذَنِی الْهَلَعُ (۳) فَأَوْجَزَ صـلی الله علیه و آله فِی صَـلَاتِهِ وَ قَـالَ یَـا ابْنَ مَسْـعُودٍ أَ کُفْراً بَعْـدَ إِیمَـانٍ فَقُلْتُ لَا وَ عَیْشِـکَ یَـا رَسُولَ اللَّهِ غَیْرَ أَنِّی نَظَرْتُ إِلَی عَلِیٍّ وَ هُوَ یَسْـأَلُ اللَّهَ تَعَـالَی بِجَاهِـکَ وَ نَظَرْتُ إِلَیْکَ وَ أَنْتَ تَسْأَلُ اللَّهَ تَعَالَی بِجَاهِهِ فَلَا أَعْلَمُ أَیُّکُمَا أَوْجَهُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَی مِنَ الْآخَرِ فَقَالَ یَا ابْنَ مَسْـعُودٍ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی خَلَقَنِی وَ خَلَقَ عَلِیّاً وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ مِنْ نُورِ قُدْسِهِ فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ یُنْشِئَ خَلْقَهُ فَتَقَ نُورِی وَ خَلَقَ مِنْهُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ وَ أَنَا وَ اللَّهِ أَجَلُّ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ فَتَقَ نُورَ عَلِیٍّ وَ خَلَقَ مِنْهُ الْعَرْشَ وَ الْکُرْسِـیَّ وَ عَلِیٌّ وَ اللَّهِ أَجَـلُّ مِنَ الْعَرْشِ وَ الْکُرْسِـیِّ وَ فَتَقَ نُورَ الْحَسَنِ وَ خَلَقَ مِنْهُ الْحُورَ الْعِینَ وَ الْمَلَـائِکَهَ وَ الْحَسَنُ وَ اللَّهِ أَجَـلُّ مِنَ الْحُـورِ الْعِینِ وَ الْمَلَـائِکَهِ وَ فَتَـقَ نُورَ الْحُسَـیْنِ وَ خَلَقَ مِنْهُ اللَّوْحَ وَ الْقَلَمَ وَ الْحُسَـیْنُ وَ اللَّهِ أَجَـلُّ مِنَ اللَّوْحِ وَ الْقَلَمِ فَعِنْدَ ذَلِکَ أَظْلَمَتِ الْمَشَارِقُ وَ الْمَغَارِبُ فَضَـجَّتِ الْمَلَائِکَهُ وَ نَادَتْ إِلَهَنَا وَ سَیِّدَنَا بِحَقِّ الْأَشْبَاحِ الَّتِی خَلَقْتَهَا إِلَّا مَا فَرَّجْتَ عَنَّا هَذِهِ الظُّلْمَهَ فَعِنْـدَ ذَلِـکَ تَکَلَّمَ اللَّهُ بِکَلِمَهٍ أُخْرَی فَخَلَقَ مِنْهَـا رُوحـاً فَاحْتَمَـلَ النُّورُ الرُّوحَ فَخَلَقَ مِنْهُ الزَّهْرَاءَ فَاطِمَهَ فَأَقَامَهَـا أَمَامَ الْعَرْشِ فَأَزْهَرَتِ الْمَشَارِقُ وَ الْمَغَارِبُ فَلِأَجْلِ ذَلِکَ سُمِّیَتِ الزَّهْرَاءَ یَا ابْنَ مَسْعُودٍ إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ یَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِی وَ لِعَلِیٍ

١- مخطوط.

٢- ولج البيت: دخل. المخدع: بيت داخل البيت الكبير.

٣- الهلع: الجبن.

أَدْخِلَا الْجَنَّهَ مَنْ أَحْبَبْتُمَا وَ أَلْقِيَا فِی النَّارِ مَنْ أَبْغَضْتُمَا وَ الدَّلِیلُ عَلَی ذَلِکَ قَوْلُهُ تَعَالَی أَلْقِیا فِی جَهَنَّمَ کُلَّ کَفَّارٍ عَنِیدٍ فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَنِ الْکَفَّارُ الْعَنِیدُ قَالَ الْکَفَّارُ مَنْ کَفَرَ بِنُبُوَّتِی وَ الْعَنِیدُ مَنْ عَانَدَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ (۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: عبدالله بن مسعود روایت کرده و گوید: بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد گشته و سلام کرده و گفتم: یا رسول الله، حق را آن‌گونه که عیان باشد و بتوان آن را دید، به من نشان بدهید. فرمود: ای پسر مسعود، وارد اتاق شو و بنگر چه می‌بینی؟! گوید: پس وارد اتاق شدم و علی بن ابی طالب علیه السّلام را در حال رکوع و سجود دیدم به گونه‌ای که در رکوع و سجود خشوع ورزیده و می گفت: خدایا، تو را به حق پیامبرت سوگند می‌دهم که از گناه شیعیان گناهکار من بگذری! چون بیرون آمدم تا رسول خدا صلی الله علیه و آله را از آنچه دیده‌ام باخبر کنم، او را نیز خاشعانه در حال رکوع و سجود یافتم و می‌فرمود: خدایا، تو را به حق علی، ولیّ خودت سوگند می‌دهم که از گناه اُمّت من درگذری. با دیدن این صحنه، وحشتی بر من چیره شد و ترسیدم. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله

نماز خود را مختصر کرده و به من فرمود: ای پسر مسعود، بعد از ایمان کافر شدن؟! عرض کردم: به جان خودت سوگند یا رسول الله، چنین نیست! چون به علی علیه السّلام نگاه کردم، دیدم خداوند را به مقام و منزلت شما سوگند می‌دهد و چون شما را نگاه کردم، دیدم خدا را به مقام و منزلت علی علیه السّلام قَسَم می‌دهید؛ این است که اکنون نمی‌دانم کدام یک از شما نزد خداوند مقام و منزلتی والاتر دارد و وجیه‌تر هستید؟! فرمود: ای پسر مسعود، خداوند من و علی و حسن و حسین را از نور قداست خود آفرید، و چون اراده فرمود خلق را بیافریند، نور مرا شکافت و از آن آسمان‌ها و زمین را آفرید؛ پس به خدا سوگند که منزلت من از آسمان‌ها و زمین ارجمندتر است. و نور علی را شکافت و از آن عرش و کرسی را آفرید، و به خدا سوگند، علی ارجمندتر از عرش و کرسی است. و نور حسن را شکافت و از آن حوریان و فرشتگان را آفرید؛ و به خدا سوگند، حسن از حوریان و فرشتگان ارجمندتر است. و نور حسین را شکافت و از آن لوح و قلم را آفرید، و به خدا سوگند حسین از لوح و قلم ارجمندتر است؛ و از این پس بود که مشارق و مغارب عالم، تاریک گشت.

پس فرشتگان فریاد برآورده و گفتند: ای خدای ما و ای سرور ما، تو را به حق اشباحی که آفریده‌ای سوگند می‌دهیم که ما را از این تاریکی نجات دهی. در این هنگام خداوند کلامی دیگر فرمود و از آن روحی آفرید و نور آن روح را حمل کرد و خداوند حضرت زهرا، فاطمه سلام الله علیها را خلق فرمود و او را در مقابل عرش قرار داد، پس مشارق و مغارب به نور او روشن و درخشان گردید و به همین دلیل«زهراء» نامیده شد. ای پسر مسعود، چون روز قیامت شود، خداوند عزّوجل به من و علی گوید:

هر که را دوست می‌دارید وارد بهشت کنید و آنکه را منفور و دشمن می‌دارید در دوزخ افکنید، و دلیل بر این سخن آیه: «أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كلُ‌ّ كَفَّارٍ عَنِيد» است. عرض کردم: یا رسول الله، «كَفَّارٍ عَنِيد» کیست؟ فرمود: «کفّار» کسی است که به نبوّت من کفر ورزید و «عنید» کسی است که با علی بن ابی طالب به ستیز و عناد برخاسته باشد. – . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی –

**[ترجمه]

«۲۵»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] أَبُو الْقَاسِمِ الْحَسَنِیُّ عَنْ فُرَاتِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ بَزِیعٍ وَ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ یَحْیَی بْنِ سَالِمٍ الْفَرَّاءِ عَنْ قَطْرٍ عَنْ مُوسَی بْنِ طَرِیفٍ عَنْ عَبَایَهَ بْنِ رِبْعِیٍّ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی أَلْقِیا فِی جَهَنَّمَ کُلَّ کَفَّارٍ عَنِیدٍ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۲).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: عبایهٔ بن ربعی درباره مخاطبان آیه: «أَلْقِیا فِی جَهَنَّمَ کلُ َکَفَّارٍ عَنِید» گوید: پیامبرصلی الله علیه و آله و علی بن ابی طالب هستند. - . تفسیر فرات: ۱۶۶ -

**[ترجمه]

«۲۶»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مِهْرَانَ الثَّوْرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی أَلْقِیا فِی جَهَنَّمَ کُلَّ کَفَّارٍ عَنِیدٍ قَالَ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی إِذَا جَمَعَ النَّاسَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ فِی صَعِیدٍ وَاحِدٍ کُنْتُ أَنَا وَ أَنْتَ (۳) یَوْمَئِذٍ عَنْ یَمِینِ الْعَرْشِ فَقَالَ لِی وَ لَکَ فَأَلْقِیَا(۴) مَنْ أَبْغَضَکُمَا وَ خَالَفَکُمَا وَ کَذَّبَکُمَا فِی النَّارِ(۵).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: علی بن ابی طالب علیه السّلام درباره آیه: «أَلْقِیا فِی جَهَنَّمَ کلُ َکَفَّارٍ عَنِید» فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چون خداوند در روز قیامت مردم را در یک مکان جمع کند، آن روز من و تو در سمت راست عرش خواهیم بود و خداوند به من و تو می گوید که هرکس را با شما دو نفر دشمنی ورزیده و با شما مخالفت کرده و تکذیبتان نموده، در آتش فرو کنید. - . تفسیر فرات : ۱۶۶ -

**[ترجمه]

«۲۷»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ یَزِیدٍ الْبَاهِلِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَجَّالِ السُّلَمِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السّلام قَالَ: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ نَادَی مُنَادٍ مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ- یَا مُحَمَّدُ یَا عَلِیُّ أَلْقِیَا فِی جَهَنَّمَ کُلَّ کَفَّارٍ عَنِیدٍ فَهُمَا الْمُلْقِیَانِ فِی النَّارِ(۶).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق از پدران بزرگوارش علیهم السلام روایت کرده است که: چون روز قیامت شود، یک منادی از دل عرش ندا در می‌دهد: یا محمّد، یا علی، هر کافر لجوج و سرسختی را در جهنّم فرو افکنید. پس آن دو هستند که کافران عناد ورز را در آتش می‌اندازند. - . تفسیر فرات: ۱۶۶ -

**[ترجمه]

«۲۸»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ مُعَنْعَناً عَنِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ قَالَ: قَالَ لِی شَرِیکٌ الْقَاضِی أَیَّامَ الْمَهْدِیِّ یَا بَا عَلِیٍّ أُرِیدُ أَنْ أُحَدِّثَکَ بِحَدِیثٍ أُوثِرُکَ (۷) بِهِ عَلَی أَنْ تَجْعَلَ اللَّهَ عَلَیْکَ أَنْ لَا تُحَدِّثَ بِهِ حَتَّی أَمُوتَ قَالَ قُلْتُ أَنْتَ امْرُؤٌ(۸) تُحَدِّثُ بِمَا شِئْتَ قَالَ کُنْتُ

ص: ۷۴

۱- کنز جامع الفوائد: مخطوط.

۲- تفسیر فرات: ۱۶۶.

۳- فی المصدر: أنا و أنت یا علی:

۴- فی المصدر: فیقول اللّه لی و لک: قوما فألقیا.

۵- تفسیر فرات: ۱۶۶.

۶- تفسیر فرات: ۱۶۶.

۷- فی المصدر: اتبرک به و الظاهر« اسرک» أی افرحک.

۸- أی أنت امرؤ ذو مقام و وجاهه عند الناس فلا تخف و تحدث بما شئت و قد یستظهر أن« امرؤ» مصحف« آمن» و لیس بشیء(ب).

عَلَى بَابِ الْأَعْمَشِ وَ عَلَيْهِ جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِ الْحَدِيثِ قَالَ فَفَتَحَ الْأَعْمَشُ الْبَابَ فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ ثُمَّ رَجَعَ وَ أَغْلَقَ الْبَابَ فَانْصَرَفُوا وَ بَقِيتُ أَنَا فَخَرَجَ فَرَآنِي فَقَالَ أَنْتَ هَاهُنَا لَوْ عَلِمْتُ لَأَدْخَلْتُكَ أَوْ خَرَجْتُ إِلَيْكَ قَالَ ثُمَّ قَالَ لِي أَ تَدْرِي مَا كَانَ تَرَدُّدِي فِي الدِّهْلِيزِ

هَذَا الْيَوْمَ فَقُلْتُ لَا قَالَ إِنِّي ذَكَرْتُ آيَةً فِي كِتَابِ اللَّهِ قُلْتُ مَا هِيَ قَالَ قَوْلُ اللَّهِ يَا مُحَمَّدُ يَا عَلِيُّ أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ قَالَ قُلْتُ وَ هَكَذَا نَزَلَتْ قَالَ فَقَالَ إِي وَ الَّذِي بَعَثَ مُحَمَّداً بِالنُّبُوَّةِ لَهَكَذَا نَزَلَتْ (۱).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: حسن بن راشد گوید: در دوران خلافت مهدی عباسی شریک قاضی به من گفت: ای ابوعلی، می‌خواهم حدیثی را برای تو بخوانم که با آن تبرک بجویم، مشروط به اینکه تا من زنده هستم آن را بر کسی نخوانی. گفتم: تو مردی صاحب منزلت و وجاهت در میان مردم هستی پس مترس و هرچه می‌خواهی بگو. گفت:

پشت در خانه أعمش بودم و جمعی از محدّثان نیز آنجا بودند. پس أعمش در را باز نموده، نگاهی به ایشان افکنده، سپس در را بست و بازگشت. پس آنان رفتند و من تنها ماندم. و چون أعمش از خانه بیرون آمد، مرا دید و گفت: تو اینجا هستی؟ اگر می‌دانستم تو را به خانه دعوت می‌کردم یا اینکه خود بیرون می‌آمدم. سپس به من گفت: می‌دانی چرا امروز در راهرو رفت و آمد می‌کردم؟ گفتم: خیر، نمی‌دانم گفت: داشتم آیه‌ای از قرآن را تلاوت می‌کردم. گفتم: کدام آیه؟ گفت: آیه‌ای که می... گوید: « _ یا محمد یا علی _ أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كلُّ كَفَّارٍ عَنِيد». گفتم: آیا به همین شکل که گفتی نازل شده است؟ گفت: آری، به آنکه محمد را به نبوّت مبعوث فرمود، آیه به همین شکل نازل شده است. - . تفسیر فرات: ۱۶۷ -

**[ترجمه]

«۲۹»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ عَنْ صَبَّاحٍ الْمُزَنِيِّ قَالَ: كُنَّا نَأْتِي الْحَسَنَ بْنَ صَالِحٍ وَ كَانَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ فَإِذَا فَرَغَ مِنَ الْقُرْآنِ سَأَلَهُ (۲) أَصْحَابُ الْمَسَائِلِ حَتَّى إِذَا فَرَغُوا قَامَ إِلَيْهِ شَابٌّ فَقَالَ لَهُ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ- أَلْقِيا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ فَمَكَثَ يَنْكُتُ (۳) فِي الْأَرْضِ طَوِيلًا ثُمَّ قَالَ عَنِ الْعَنِيدِ تَسْأَلُنِي قَالَ لَا أَسْأَلُكَ عَنْ أَلْقِيا قَالَ فَمَكَثَ الْحَسَنُ سَاعَةً يَنْكُتُ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ قَالَ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يَقُومُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام عَلَى شَفِيرِ جَهَنَّمَ فَلَا يَمُرُّ بِهِ أَحَدٌ مِنْ شِيعَتِهِ إِلَّا قَالَ هَذَا لِي وَ هَذَا لَكِ.

و ذكره: الحسن بن صالح عن الأعمش (۴)

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: صباح مزنی گفت: ما نزد حسن بن صالح رفت و آمد می‌کردیم و او قرآن می‌خواند. و چون از تلاوت قرآن فارغ می‌گشت، سؤالاتی از وی می‌شد و چون از پاسخ دادن به پرسش‌ها فارغ گشت، جوانی برخاست و گفت: درباره مصداق آیه: «أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كلُّ كَفَّارٍ عَنِيد» چه می‌گویی؟ وی مدتی سر به زیر افکند سپس گفت: از «عنید» پرسیدی؟ گفت: خیر، از «ألقیا» پرسیدم. پس حسن دوباره سر به زیر افکنده به فکر فرو رفت سپس گفت: چون روز قیامت

شود، رسول خدا صلی الله علیه و آله و امیرالمؤمنین علیه السّلام بر لبه جهنّم می‌ایستند و هرگاه یکی از شیعیان او از آنجا گذر کند، خواهد گفت: این مال من است و این مال تو! حسن بن صالح نیز آن را از أعمش نقل کرده است. - . تفسیر فرات: ۱۶۹ -

**[ترجمه]

بیان

أوردنا مضمون الخبر بأسانید فی کتاب المعاد. وَ رَوَی الشَّیْخُ أَبُو عَلِیٍّ الطَّبْرِسِیُّ فِی مَجْمَعِ الْبَیَانِ عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ الْحَسْکَانِیِّ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْأَعْمَشِ أَنَّهُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْمُتَوَکِّلِ النَّاجِی عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ یَقُولُ اللَّهُ تَعَالَی لِی وَ لِعَلِیٍّ أَلْقِیَا فِی النَّارِ مَنْ أَبْغَضَکُمَا وَ أَدْخِلَا فِی الْجَنَّهِ مَنْ أَحَبَّکُمَا وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ أَلْقِیا فِی جَهَنَّمَ کُلَّ کَفَّارٍ عَنِیدٍ(۵).

و قال رحمه الله قیل فیه أقوال:

ص: ۷۵

۱- تفسیر فرات: ۱۶۷.

۲- فی المصدر: سألوه.

۳- نکت الأرض بقضیب أو باصبعه: ضربها به حال التفکر فأثر فیها.

۴- تفسیر فرات: ۱۶۹.

۵- مجمع البیان ۹: ۱۴۷.

أحدها أن العرب تأمر الواحد و القوم بما تأمر به الاثنين و يروى (۱) أن ذلك منهم لأجل أن أدنى أعوان الرجل فى إبله و غنمه اثنان و كذلك الرفقه أدنى ما تكون ثلاثه فجرى كلام الواحد على صاحبيه أ لا ترى أن الشعراء أكثر شي ء قيلا يا صاحبى و يا خليلى.

الثانى أنه إنما ثنى ليدل على التكثير كأنه قال ألق ألق فثنى الضمير ليدل على تكرير الفعل و هذا لشده ارتباط الفاعل بالفعل حتى إذا كرر أحدهما فكأن الثانى كرر و حمل عليه قول إمرئ القيس قفا نبک كأنه قال قف قف.

الثالث أن الأمر يتناول السائق و الشهيد.

الرابع أنه يريد النون الخفيفه فكأنه كان ألقين فأجرى الوصل مجرى الوقف فأبدل من النون ألفا انتهى (۲).

و زاد البيضاوى أن يكون خطابا إلى ملكين من خزنه النار(۳).

أقول: لا يخفى أن ما ورد فى تلك الأخبار المعتبره المستفيضه أظهر لفظا و معنى من جميع تلك الوجوه التى لم تستند إلى روايه و خبر.

**[ترجمه]مضمون روايت را با اسانيد آن در كتاب معاد ذكر كرده‌ايم. و شيخ ابوعلى طبرسى نيز در مجمع البيان آن را روايت كرده كه رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: چون روز قيامت آيد، خداوند متعال به من و على مى‌فرمايد: هر كه با شما دشمنى ورزيده در آتش افكنيد و هركه شما را دوست مى‌داشت به بهشت در آوريد، و اين مصداق آيه: «أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كلَّ كَفَّارٍ عَنِيد» است. - . مجمع البيان۹ : ۱۴۷ -

وى رحمهٔ الله عليه گويد:

ص: ۷۵

در اين مورد گفته‌ها آمده است:

يكى اينكه عرب به همان شكل كه به يک نفر دستور مى‌دهد، به دو و بيش از دو نفر نيز دستور مى‌دهد. و علّت اين امر را چنين بيان كرده‌اند كه كمترين افراد همراه يک شخص كه در ميان شتران يا گوسفندان خويش است، دو نفرند، همان طور كه همراهى در سفر حداقل با سه نفر امكان مى‌پذيرد، از اين رو كلامى كه در مورد يكى از آن‌ها نافذ باشد، در مورد بقيه نيز نافذ است، مگر نمى‌بينى كه شعرا غالباً شعر خود را با «يا صاحِبَىَّ» و «يا خليلىَّ» آغاز مى‌كنند؟

دوم، لفظ را به صيغه تثنيه آورده تا بر كثرت دلالت كند؛ همان‌طور كه به جاى اينكه بگويند «ألقِ ألقِ»، مى‌گويند «ألقيا» تا با آوردن ضميرى كه بر مثنى دلالت دارد، مفهوم تكرار فعل را برسانند و اين امر به دليل پيوستگى شديد فاعل به فعل صورت مى‌پذيرد و چنان است كه اگر يكى از دو فاعل فعل را تكرار كند، گويى دومى نيز فعل را تكرار كرده است. و كلام امرؤالقيس در«قفانبکِ» حمل بر اين معنا شده است ،يعنى اينكه گويى قصد وى از «قفا»، «قِف قِف» بوده است.

سوم اینکه مسأله «سائق» و «شهید» را در بر می گیرد .

چهارم اینکه قصد او نون خفیفه بوده است و گویی لفظ «ألقین» بوده و حکم وصل بر وقف جاری گشته و نون تبدیل به الف شده است. پایان - . مجمع البیان ۹: ۱۴۶ _۱۴۵ -

قاضی بیضاوی افزوده که ممکن است سخن خطاب به دو فرشته از فرشته‌های موکّل بر آتش باشند.

مؤلف: پوشیده نیست که آنچه در این روایات معتبر و بسیار فراوان بیان گردید، آنقدر روشن هستند که نیازی به توجه به این وجوهی که مذکور افتادند و مستند به روایت و حدیثی هم نیستند، وجود ندارد .

**[ترجمه]

باب ۳۸ قوله تعالی: «وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ »

اشاره

(۴)

**[ترجمه]درباره سخن خدای متعال: «وَ قِفُوهُمْ إِنهُّم مَّسْولُون» - . صافات/ ۲۴ -

{و بازداشتشان نمایید که آنها مسئولند.}

**[ترجمه]

الأخبار

«۱»

مع، [معانی الأخبار] مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ الْحَافِظُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَفْصِ بْنِ الْعُمَرِ الْعُمَرِیِّ عَنْ عِصَامِ بْنِ طَلِیقٍ عَنْ أَبِی هَارُونَ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله:

ص: ۷۶

۱- فی المصدر: بما یؤمر به الاثنان و نروی.

۲- مجمع البیان ۹ ۱۴۵ و ۱۴۶.

۳- تفسیر البیضاوی ۲: ۱۹۳.

۴- الصافّات: ۲۴.

فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ قَالَ عَنْ وَلَایَهِ عَلِیٍّ علیه السّلام مَا صَنَعُوا فِی أَمْرِهِ وَ قَدْ أَعْلَمَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّهُ الْخَلِیفَهُ بَعْدَ رَسُولِهِ (۱).

**[ترجمه]معانی الأخبار: پیامبرصلی الله علیه و آله درباره آیه «وَ قِفُوهُمْ إِنهَّم مَّسْئولُون » فرمود:

ص: ۷۶

آیه مربوط به ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام است و اینکه آنها با وی چه کردند، بعد از اینکه خداوند ایشان را از طریق پیامبر آگاه گردانید که خلیفه و جانشین پیامبر بعد از وی، اوست! - . معانی الأخبار : ۶۷ -

**[ترجمه]

«۲»

فس، [تفسیر القمی]: وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ قَالَ عَنْ وَلَایَهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۲).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: گوید: آیه: «وَ قِفُوهُمْ إِنهَّم مَّسْئولُون» درباره ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام است. - . تفسیر قمی: ۵۵۵ -

**[ترجمه]

«۳»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِیمِیِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ قَالَ عَنْ وَلَایَهِ عَلِیٍّ علیه السلام (۳).

**[ترجمه]عیون أخبار الرضا: امام رضا از پدران بزرگوارش علیهم السلام روایت کرده که رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره کلام عزّوجل: «وَ قِفُوهُمْ إِنهَّم مَّسْئولُون» فرمود: این پرسش درباره ولایت علی علیه السّلام است. - . عیون الأخبار الرضا : ۲۲۰ -

**[ترجمه]

«۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الدَّقَّاقُ عَنِ الْأَسَدِیِّ عَنْ سَهْلٍ عَنْ عَبْدِ الْعَظِیمِ الْحَسَنِیِّ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الثَّالِثِ عَنْ آبَائِهِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ أَبَا بَکْرٍ مِنِّی لَبِمَنْزِلَهِ(۴) السَّمْعِ وَ إِنَّ عُمَرَ مِنِّی لَبِمَنْزِلَهِ الْبَصَرِ وَ إِنَّ عُثْمَانَ مِنِّی لَبِمَنْزِلَهِ الْفُؤَادِ فَلَمَّا(۵) کَانَ مِنَ الْغَدِ دَخَلْتُ إِلَیْهِ وَ عِنْدَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ أَبُو بَکْرٍ وَ عُمَرُ وَ

عُثْمَانُ فَقُلْتُ لَهُ يَا أَبَتِ سَمِعْتُکَ تَقُولُ

فِی أَصْحَابِکَ هَؤُلَاءِ قَوْلًا فَمَا هُوَ فَقَالَ صلی الله علیه و آله نَعَمْ ثُمَّ أَشَارَ إِلَیْهِمْ فَقَالَ هُمُ السَّمْعُ وَ الْبَصَرُ وَ الْفُؤَادُ وَ سَیُسْأَلُونَ عَنْ وَصِیِّی هَذَا وَ أَشَارَ إِلَی عَلِیٍّ علیه السّلام ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَقُولُ- إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤادَ کُلُّ أُولئِکَ کانَ عَنْهُ مَسْؤُلًا(۶) ثُمَّ قَالَ وَ عِزَّةِ رَبِّی إِنَّ جَمِیعَ أُمَّتِی لَمُوقَفُونَ یَوْمَ الْقِیَامَةِ وَ مَسْئُولُونَ عَنْ وَلَایَتِهِ وَ ذَلِکَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ (۷).

**[ترجمه]عیون أخبار الرضا: حسین بن علی علیه السّلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت کرده که فرمود: منزلت ابوبکر نزد من به مانند گوش است، و منزلت عمر نزد من به مانند چشم است و جایگاه عثمان نزد من چون جایگاه قلب است. چون فردا شد، در حالی که امیرالمؤمنین علیه السّلام با ابوبکر، عمر و عثمان نیز حضور داشتند نزد وی رفته و عرض کردم: پدر جان، دیروز سخنانی در جایگاه ابوبکر نزد خودتان بیان فرمودید، منظور شما چه بود؟ فرمود: آری، و سپس به آنان اشاره نموده و ادامه داد:آنان گوش، چشم و دل هستند، و از آن‌ها درباره وصی من، این (اشاره به علی علیه السّلام) سؤال خواهد شد؛ خداوند عزّوجل می‌فرماید: «إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤَادَ کلُ ُّ أُوْلَئِکَ کاَنَ عَنْهُ مَسْئُولاً»، - . اسراء/ ۳۶ - {زیرا

گوش و چشم و قلب، همه مورد پرسش واقع خواهند شد.}

آنگاه فرمود: به عزت و شکوه پروردگارم، براستی که همه امت مرا در روز رستاخیز بازخواهند داشت و از ولایت او خواهند پرسید، و این مصداق آیه ای است که می‌فرماید: «و بازداشتشان نمایید که آن‌ها مسئولند.»

**[ترجمه]

بیان

لعل مراده فی تأویل بطن الآیه أنهم لشده خلطتهم ظاهرا و اطلاعهم علی ما أبداه فی أمیر المؤمنین علیه السّلام بمنزله السمع و البصر و الفؤاد فتکون الحجه علیهم أتم و لذا خصوا بالذکر فی تلک الآیه مع عموم السؤال لجمیع المکلفین.

**[ترجمه]شاید مقصود آن حضرت از تأویل باطن آیه این باشد که آن‌ها به جهت اینکه بسیار خود را به پیامبر نزدیک می... کردند، قطعاً به کرّات سخنان رسول خدا صلی الله علیه و آله را درباره علی علیه السّلام شنیده، دیده و به خاطر سپرده باشند از این رو اگر حجت بر بقیه تمام باشد، بر ایشان که به مثابه سمع، بصر و فؤاد هستند، أتَمّ است و به همین دلیل است که در آیه مذکور را از ایشان نام برده شده است هرچند خطاب آیه متوجه همه مکلّفان است.

**[ترجمه]

«۵»

مد، [العمده] أَبُو نُعَیْمٍ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ قِفُوهُمْ

١- معانی الأخبار: ٦٧.

٢- تفسير القمّیّ: ٥٥٥.

٣-عيون أخبار الرضا: ٢٢٠.

۴-فی المصدر و(د):« بمنزله» فی المواضع.

۵-فی المصدر: قال: فلما.

۶-بنی إسرائيل: ٣۶.

٧-عيون أخبار الرضا: ١٧۴.

إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ قَالَ عَنْ وَلَايَهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۱).

یف، [الطرائف] ابْنُ شِیرَوَیْهِ فِی الْفِرْدَوْسِ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ: مِثْلَهُ.

کشف، [کشف الغمه] الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ الْحَنْبَلِیُّ عَنِ الْخُدْرِیِّ وَ أَبُو بَکْرِ بْنُ مَرْدَوَیْهِ فِی الْمَنَاقِبِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ (۲).

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْحُسَیْنُ بْنُ الْحَکَمِ وَ عُبَیْدُ بْنُ کَثِیرٍ بِإِسْنَادِهِمَا إِلَی ابْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]العمدة: ابن عباس درباره آیه: «وَ قِفُوهُمْ

إِنهُّم مَّسْئولُون» گفت: درباره ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام می‌پرسند. - . العمدة: ۱۵۷ -

الطرائف: ابن شیرویه در «الفردوس» روایتی مانند آن را از ابوسعید خدری آورده است.

کشف الغمّهٔ: عزّ محدّث حنبلی از ابوسعید خدری، و ابوبکر بن مردویه در«المناقب» روایتی نظیر آن را از ابن عباس آورده است. - . کشف الغمّهٔ: ۹۳ _ ۹۲ -

تفسیر فرات بن ابراهیم: حسین بن حکم و عبید بن کثیر با سند خود از ابن عباس شبیه این روایت را نقل کرده است. - . تفسیر فرات: ۱۳۱ -

**[ترجمه]

بَيان

رَوَی الطَّبْرِسِیُّ رَحِمَهُ اللَّهُ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ وَ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ مِنْ کِتَابِ الْحَاکِمِ أَبِی الْقَاسِمِ الْحَسْکَانِیِّ: مِثْلَهُ (۴).

قَالَ الْعَلَّامَهُ رَحِمَهُ اللَّهُ فِی کَشْفِ الْحَقِّ رَوَی الْجُمْهُورُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: عَنْ وَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ (۵).

وَ رَوَی ابْنُ حَجَرٍ فِی صَوَاعِقِهِ عَنِ الدَّیْلَمِیِّ وَ الْوَاحِدِیِّ قَالَ وَ أَخْرَجَ الدَّیْلَمِیُّ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ عَنْ وَلَایَهِ عَلِیٍّ علیه السّلام.

وَ کَانَ هَذَا مُرَادَ الْوَاحِدِیِّ بِقَوْلِهِ: رُوِیَ فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ أَیْ عَنْ وَلَایَهِ عَلِیٍّ وَ أَهْلِ الْبَیْتِ علیهم السّلام لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَی أَمَرَ نَبِیَّهُ صلی الله علیه و آله أَنْ یُعَرِّفَ الْخَلْقَ أَنَّهُ لَا یَسْأَلُ عَنْ تَبْلِیغِ الرِّسَالَهِ أَجْراً(۶) إِلَّا الْمَوَدَّهَ فِی الْقُرْبی وَ الْمَعْنَی أَنَّهُمْ

يُسْـأَلُونَ هَـلْ وَالَوْهُمْ حَقَّ الْمُوَالاـةِ كَمَـا أَوْصَاهُمُ النَّبِيُّ صـلى الله عليه و آله أَمْ أَضَاعُوهَا وَ أَهْمَلُوهَا فَتَكُونَ عَلَيْهِمُ الْمُطَالَبَهُ وَ التَّبِعَهُ انْتَهَى (۷).

ص: ۷۸

۱- العمده: ۱۵۷.

۲- كشف الغمّه ۹۲ و ۹۳.

۳- تفسير فرات: ۱۳۱.

۴- مجمع البيان ۸: ۴۴۱.

۵- كشف الحق: ۹۰.

۶- فى المصدر: أنه لا يسألهم على تبليغ الرساله أجرا.

۷- الصواعق المحرقه: ۱۴۷.

أقول: استدل به علی إمامته علیه السّلام بأن هذه الولایه التی خص السؤال و التوقیف بها فی القیامه من بین سائر العقائد و الأعمال لیس إلا ما هو من أعظم أرکان الإیمان و هو الاعتقاد بإمامته و خلافته علیه السّلام و أیضا لزوم هذه الولایه العظیمه التی یسأل عنها فی القیامه یدل علی فضیله عظیمه له من بین الصحابه و تفضیل المفضول قبیح عقلا و قد مر الکلام فی الولایه مرارا.

و أقول: یُؤَیِّدُ الْأَخْبَارَ الْمُتَقَدِّمَهَ مَا رَوَاهُ الْحَافِظُ أَبُو نُعَیْمٍ فِی کِتَابِ مَنْقَبَهِ الْمُطَهَّرِینَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ نَافِعِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِی بُرْدَهَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ذَاتَ یَوْمٍ وَ نَحْنُ حَوْلَهُ وَ الَّذِی نَفْسِی بِیَدِهِ- لَا تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ یَوْمَ الْقِیَامَهِ حَتَّی یُسْأَلَ عَنْ أَرْبَعٍ عَنْ عُمُرِهِ فِیمَا أَفْنَاهُ وَ عَنْ جَسَدِهِ فِیمَا أَبْلَاهُ وَ عَنْ مَالِهِ مِمَّا کَسَبَهُ وَ فِیمَا أَنْفَقَهُ وَ عَنْ حُبِّنَا أَهْلَ الْبَیْتِ فَقَالَ عُمَرُ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا آیَهُ حُبِّکُمْ مِنْ بَعْدِکَ قَالَ فَوَضَعَ یَدَهُ عَلَی رَأْسِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ هُوَ إِلَی جَنْبِهِ فَقَالَ آیَهُ حُبِّنَا مِنْ بَعْدِی حُبُّ هَذَا.

وَ رَوَی بِإِسْنَادٍ آخَرَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَیْدَهَ عَنْ أَبِیهِ: نَحْوَهُ وَ قَالَ فِی آخِرِهِ حُبُّ هَذَا وَ وَضَعَ یَدَهُ عَلَی کَتِفِ عَلِیٍّ علیه السّلام ثُمَّ قَالَ مَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ أَحَبَّنَا وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَنَا(۱).

**[ترجمه]طبرسی رحمهٔ الله از ابوسعید خدری و از سعید بن جبیر از ابن عباس نظیر این روایت را از کتاب ابوالقاسم حسکانی نقل کرده است. - . مجمع البیان۸ : ۴۴۱ -

علّامه رحمهٔ الله در کشف الحق گوید: جمهور راویان اهل سنت از ابن عباس و ابوسعید خدری از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرده‌اند که فرمود: درباره ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام می‌پرسند. - . کشف الحق : ۹۰ -

ابن حجر در کتاب «الصواعق» از دیلمی و واحدی روایت کرده است که: دیلمی از ابوسعید خدری روایت کرده که رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره آیه «وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُم مَّسْئولُون » فرموده است: یعنی در برابر ولایت علی و اهل بیت علیهم السّلام مسئول هستند؛ و گویی منظور واحدی نیز همین باشد زیرا گفته است آیه: «وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُم مَّسْئولُون» یعنی مسئول در برابر ولایت علی و اهل بیت علیهم السّلام؛ زیرا خداوند متعال به پیامبر _ صلی الله علیه و آله _ خود امر فرمود: به مردم بفهماند که بابت تبلیغ رسالت پاداشی درخواست نمی‌کند مگر دل بستن به محبت خویشاوندان آن حضرت و معنای این کلام آن است که از ایشان سؤال می‌شود، آیا حق موالات را آن‌گونه که پیامبر صلی الله علیه و آله سفارش فرمود، درباره آنان به جا آوردند یا اینکه آن را تباه ساخته و توجهی بدان ننمودند که در این صورت باید پاسخگو باشند و تبعات آن را بپذیرند. پایان - . الصواعق المحرقه : ۱۴۷ -

مؤلف: از این برداشت برای اثبات امامت آن حضرت علیه السّلام استفاده شده است. زیرا این چنین ولایتی که مسئولیت‌آور بوده و بابت آن از میان دیگر عقائد و اعمال، انسان را نگاه می‌دارند و بازخواست می‌کنند، بیانگر آن است که بزرگ‌ترین رکن ایمان، اعتقاد به امامت و خلافت آن حضرت علیه السّلام است؛ و نیز وجوب پذیرفتن این ولایت گران سنگ که در روز قیامت بابت آن انسان را مورد بازخواست قرار می‌دهند، دلیل بر فضل و فضیلت علی علیه السّلام بر دیگر صحابه است و می... دانیم که تفضیل مفضول عقلاً امری زشت و ناپسند است و تاکنون بارها درباره ولایت سخن گفته‌ایم.

و می گویم: این اخبار را روایتی مورد تأیید قرار می‌دهد که حافظ ابونعیم در کتاب منقبة المطهرین با سندی از نافع بن حارث از ابو برده نقل کرده که گفت: روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله در حالی که پیرامون وی گرد آمده بودیم، فرمود: قَسَم به آن که جانم در دست اوست هیچ بنده‌ای در روز قیامت قدم از قدم بر نمی‌دارد مگر اینکه درباره چهار چیز از او سؤال شود و بابت آن‌ها بازخواست گردد: از عمرش و اینکه چگونه آن را به پایان رسانده، از جسمش و اینکه بر سر آن چه آورده؟ از مالش و اینکه آن را چگونه خرج کرده؟ و از محبّت ما اهل بیت؟ پس عمر گفت: یا رسول الله: نشانه پایبند بودن به محبت شما بعد از رحلتتان چیست؟ پس پیامبر صلی الله علیه و آله دست بر سر علی بن ابی طالب علیه السّلام ـ که در کنارش بود ـ گذاشته و فرمود: نشانه دوست داشتن ما بعد از وفاتمان، دوست داشتن این است. و با سندی دیگر از عبدالله بن بریدهٔ از پدرش شبیه این روایت را نقل کرده است و در پایان آن گوید: دوست داشتنِ این ـ و دست خود را بر روی شانه علی علیه السّلام گذاشت ـ است؛ سپس فرمود: هرکه او را دوست بدارد، ما را دوست داشته و آنکه با وی دشمنی ورزد، با ما دشمنی ورزیده است .

**[ترجمه]

باب ۳۹ جامع فی سائر الآیات النازله فی شأنه صلوات الله علیه

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی]: مَثَلُ الَّذِینَ کَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمالُهُمْ کَرَمادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّیحُ فِی یَوْمٍ عاصِفٍ (۲) قَالَ مَنْ لَمْ یُقِرَّ بِوَلَایَةِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام بَطَلَ عَمَلُهُ مِثْلُ الرَّمَادِ الَّذِی تَجِی ءُ الرِّیحُ فَتَحْمِلُهُ (۳).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: آیه «مَثَلُ الَّذِینَ کَفَرُواْ بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ کَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّیحُ فِي یَوْمٍ عَاصِفٍ لَّا یَقْدِرُونَ مِمَّا کَسَبُواْ عَلَیَ شیَ ءٍ ذَلِکَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِیدُ»، - . ابراهیم/ ۱۸ - {مَثَل

کسانی که به پروردگار خود کافر شدند، کردارهایشان به خاکستری می ماند که بادی تند در روزی طوفانی بر آن بوزد: از آنچه به دست آورده اند هیچ [بهره ای] نمی توانند بُرد. این است همان گمراهیِ دور و دراز.} این مفهوم را می‌رساند که هرکس به ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام اقرار نکند، عمل او همانند خاکستری که باد آن را ببرد، باطل می‌شود. - . تفسیر قمی: ۳۴۵ -

**[ترجمه]

«۲»

فس، [تفسیر القمی] :الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ أَبِی السَّفَاتِجِ عَنْ

١- توجد الروايتان فى هامش(ك) و(د) فقط.

٢- إبراهيم: ١٨.

٣- تفسير القمّىّ: ٣٤٥.

أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی ائْتِ بِقُرْآنٍ غَیْرِ هذا أَوْ بَدِّلْهُ (۱) یَعْنِی أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قُلْ ما یَکُونُ لِی أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقاءِ نَفْسِی إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا ما یُوحی إِلَیَ یَعْنِی فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ (۲).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم:

امام صادق علیه السّلام در معنای آیه: «وَ إِذَا تُتْلَی عَلَیْهِمْ ءَایَاتُنَا بَیِّنَاتٍ قَالَ الَّذِینَ لَا یَرْجُونَ لِقَاءَنَا ائْتِ بِقُرْءَانٍ غَیْرِ هَـٰذَا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا یَکُونُ لِی أَنْ أُبَدِّلَهُ مِن تِلْقَای نَفْسِی إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا یُوحَی إِلَیَ ّ إِنیّ ِ أَخَافُ إِنْ عَصَیْتُ رَبیّ ِ عَذَابَ یَوْمٍ عَظِیمٍ»، - . یونس / ۱۵ - {و

چون آیات روشنِ ما بر آنان خوانده شود، آنان که به دیدار ما امید ندارند می گویند: «قرآن دیگری جز این بیاور، یا آن را عوض کن.» بگو: «مرا نرسد که آن را از پیش خود عوض کنم. جز آنچه را که به من وحی می شود پیروی نمی کنم. اگر پروردگارم را نافرمانی کنم، از عذاب روزی بزرگ می ترسم.»} فرمود: مقصود از این آیه امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام است و عبارت «قُلْ مَا یَکُونُ لِی أَنْ أُبَدِّلَهُ مِن تِلْقَای نَفْسِی إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا یُوحَی إِلَیَ» یعنی من نمی‌توانم امامت و ولایت علی بن ابی طالب را خودسرانه به کسی بدهم بلکه من پیرو وحی‌ای هستم که بر من نازل می‌شود.

**[ترجمه]

بیان

الخبر یحتمل وجهین الأول أن یکون علی تأویله علیه السّلام ضمیر بدله راجعا إلی أمیر المؤمنین علیه السّلام أی ائت بقرآن لا یشمل علی نعوته علیه السّلام و أوصافه و فضائله أو بدله من قبل نفسک و اجعل مکانه غیره الثانی أن یکون الضمیر راجعا إلی القرآن أیضا أی ارفع هذا القرآن رأسا و ائتنا بقرآن آخر لا یکون مشتملا علی فضائله و النصوص علیه أو بدل من هذا القرآن ما یشتمل علی تلک الأمور و الأول أظهر فی الخبر و الثانی فی الآیه.

**[ترجمه]این روایت محتمل دو وجه است: وجه اول آن است که در تأویل آن ضمیر «ه » در «بدّله» به امیرالمؤمنین علیه السّلام برگردد، یعنی: قرآنی بیاور که صفتها و ستایش‌ها و فضایل و اوصاف او در آن نباشد، یا: خودسرانه آن را عوض کن و چیز دیگری را به جای او قرارده. وجه دوم آن است که ضمیر نیز به قرآن نیز برگردد، در این صورت معنا چنین می‌شود: این قرآن را کناری بگذار و قرآن دیگری بیاور که مشتمل بر فضایل علی علیه السّلام نبوده و تصریح به خلافت و امامت وی درآن نشده باشد؛ یا اینکه این‌گونه مطالب را از این قرآن حذف کن. وجه اول از نظر روایت آشکارتر و وجه دوم از نظر آیه آشکارتر است.

**[ترجمه]

فس، [تفسير القمى]: فَلَعَلَّكَ تـارِكٌ بَعْضَ مـا يُوحى إِلَيْكَ وَ ضائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْ لا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جاءَ مَعَهُ مَلَكٌ إِنَّما أَنْتَ نَذِيرٌ وَ اللَّهُ عَلى كُلِّ شَيْ ءٍ وَكِيلٌ (۳) فَإِنَّهُ حَدَّثَنِی أَبِی عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السّلام أَنَّهُ قَالَ سَبَبُ نُزُولِ هَذِهِ الْآيَهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله خَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ لِعَلِيٍّ عليه السّلام يَا عَلِيُّ إِنِّی سَأَلْتُ اللَّهَ اللَّيْلَهَ أَنْ يَجْعَلَكَ وَزِيرِی فَفَعَلَ وَ سَأَلْتُهُ أَنْ يَجْعَلَكَ وَصِيِّی فَفَعَلَ وَ سَأَلْتُهُ أَنْ يَجْعَلَكَ خَلِيفَتِی فِی أُمَّتِی فَفَعَلَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ (۴) وَ اللَّهِ لَصَاعٌ مِنْ تَمْرٍ فِی شَنٍ (۵) بَالٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا سَأَلَ مُحَمَّدٌ رَبَّهُ أَلَّا سَأَلَهُ مَلَكاً يَعْضُدُهُ أَوْ مَالًا يَسْتَعِينُ بِهِ عَلَى فَاقَتِهِ (۶) فَوَ اللَّهِ مَا دَعَا عَلِيّاً قَطُّ إِلَى حَقٍّ أَوْ إِلَى بَاطِلٍ (۷) إِلَّا أَجَابَهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ صلى الله عليه و آله فَلَعَلَّكَ تارِكٌ بَعْضَ ما يُوحى إِلَيْكَ الْآيَهَ

ص: ۸۰

۱- يونس: ۱۵ و ما بعدها ذيلها.

۲- تفسير القمّيّ: ۲۸۵.

۳- هود: ۱۲.

۴- فی المصدر: من الصحابه.

۵- الشن- بفتح الشين- القربه الخلق الصغيره و المراد هنا الخوان.

۶- فی المصدر: على ما فيه.

۷- فی المصدر: الى الحق أو الى الباطل.

قَوْلُهُ أَمْ يَقُولُونَ افْتَراهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَياتٍ وَ ادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ (۱) يَعْنِي قَوْلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَأْمُرْهُ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ علیه السّلام وَ إِنَّمَا يَقُولُ مِنْ عِنْدِهِ فِيهِ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّما أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ أَيْ بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ علیه السّلام مِنْ عِنْدِ اللَّهِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «فَلَعَلَّكَ تَارِكُ بَعْضَ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَ ضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَن يَقُولُواْ لَوْ لَا أُنزِلَ عَلَيْهِ كَنزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ إِنَّمَا أَنتَ نَذِيرٌ وَ اللَّهُ عَلَى كلُ ِّشیَ ءٍ وَكِيل »، - . هود/ ۱۲ - {و

مبادا تو برخی از آنچه را که به سویت وحی می شود ترک گویی و سینه ات بدان تنگ گردد که می گویند: «چرا گنجی بر او فرو فرستاده نشده یا فرشته ای با او نیامده است؟» تو فقط هشداردهنده ای، و خدا بر هر چیزی نگهبان است.}

امام صادق علیه السّلام فرمود: سبب نزول این آیه آن است که روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله از خانه بیرون آمده و به علی علیه السّلام فرمود: ای علی، از خدا خواستم که تو را وزیر من قرار دهد و او چنین کرد و از وی خواستم که تو را وصیّ من قرار دهد و چنین کرد و از وی خواستم که تو را خلیفه و جانشین من در اُمّتم قرار دهد و او چنین کرد. پس مردی از صحابه گفت: به خدا سوگند که یک صاع خرما در کاسه‌ای کهنه و کوچک نزد من دوست داشتنی‌تر از آنی است که محمد از پروردگارش درخواست کرده است! چه می‌شد که از وی درخواست می‌کرد که فرشته‌ای را به یاریش بفرستد یا ثروتی به وی دهد تا برای غلبه بر فقر خود از آن مدد جوید؟! به خدا سوگند که او هرگز علی را به حق یا باطلی دعوت نکرد مگر اینکه علی او را اجابت نمود! پس خداوند آیه: «فَلَعَلَّكَ تَارِكُ بَعْضَ مَا يُوحَى إِلَيْكَ » را نازل فرمود.

ص: ۸۰

در آیه: «أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَئهُ قُلْ فَأْتُواْ بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُواْ مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِين»، - . هود/۱۳ - {یا

می گویند: «این [قرآن] را به دروغ ساخته است.» بگو: «اگر راست می گویید، ده سوره برساخته شده مانند آن بیاورید و غیر از خدا هر که را می توانید فرا خوانید.»} منظور این است که آن‌ها می‌گفتند: خداوند او (پیامبرصلی الله علیه و آله) را به ولایت علی علیه السّلام امر نکرد بلکه او این ادعا را از خود می‌کند. لذا خداوند متعال فرمود: «فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُواْ لَكُمْ فَاعْلَمُواْ أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ»، - . هود/۱۴ - {پس

اگر شما را اجابت نکردند، بدانید که آنچه نازل شده است به علم خداست.} یعنی اینکه ولایت علی علیه السّلام از جانب خداست. - . تفسیر قمی: ۳۰۰ _۲۹۹ -

**[ترجمه]

ایضاح

قوله ما دعا علیا أی لما کان علی علیه السّلام کثیر الانقیاد و الإطاعه له صلی الله علیه و آله سأل الله له تلک الأمور أو أنه افتری له هذه الأشیاء لکثره انقیاده من غیر سؤال و وحی أو أنه ما کان یحتاج إلی سؤال تلک الأمور له لأنه یطیعه فی کل ما یأمره به فلو أمره بالوصایه کان یفعلها و الأوسط أظهر.

**[ترجمه]منظور از «او هرگز علی را به حق یا باطلی دعوت نکرد» آن است که علی علیه السّلام کاملاً مطیع و تحت امر رسول خدا صلی الله علیه و آله بود ، از این رو پیامبر صلی الله علیه و آله آن خواسته‌ها را از خداوند برای وی طلب نمود؛ یا اینکه معنای عبارت آن است که به دلیل اطاعت کامل وی از پیامبر، بی‌آنکه چنین درخواست‌هایی شده باشد، یا وحی در این باره نازل شده باشد، این نسبت‌ها به وی داده شده است؛ یا اینکه رسول خدا صلی الله علیه و آله نیازی نداشت که چنین درخواست‌هایی برای وی بکند، زیرا علی علیه السّلام کاملاً مطیع و گوش به فرمان وی بود و اگر آن حضرت از وی می‌خواست وصیّ وی باشد، او می‌پذیرفت؛ و به نظر می‌رسد، برداشت میانی درست‌تر باشد .

**[ترجمه]

«۴»

فس، [تفسیر القمی]: إِنَّما یَبْلُوکُمُ اللّهُ بِهِ (۳) یَعْنِی بِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام یَخْتَبِرُکُمْ وَ لَیُبَیِّنَنَّ لَکُمْ یَوْمَ الْقِیامَهِ ما کُنْتُمْ فِیهِ تَخْتَلِفُونَ (۴).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «إِنَّمَا یَبْلُوکُمُ اللَّهُ بِهِ وَ لَیُبَیِّنَنَ َلَکمُ ْیَوْمَ الْقِیَامَهِ مَا کُنتُمْ فِیهِ تَخْتَلِفُونَ»، - . نحل/ ۹۲ - {جز این نیست که خدا شما را بدین وسیله می آزماید و روز قیامت در آنچه اختلاف می کردید، قطعاً برای شما توضیح خواهد داد.} منظور از عبارت «إِنَّمَا یَبْلُوکُمُ اللَّهُ بِهِ» علی بن ابی طالب علیه السّلام است که خداوند شما را به قبول ولایت وی امتحان می‌کند. و «قطعاً در روز قیامت در آنچه اختلاف می‌کردید، برای شما توضیح خواهد داد.» - . تفسیر قمی : ۳۶۵ -

**[ترجمه]

بیان

الضمیر راجع إلی عهد الله المفسر بالولایه فی الأخبار.

**[ترجمه]ضمیر به «عهد الله» بر می گردد که در روایات به «ولایت» تفسیر شده است.

**[ترجمه]

«۵»

فس، [تفسیر القمی]: وَ إِنْ کادُوا لَیَفْتِنُونَکَ عَنِ الَّذِی أَوْحَیْنا إِلَیْکَ لِتَفْتَرِیَ عَلَیْنا غَیْرَهُ (۵) یَعْنِی أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَعلیه السلاموَ إِذاً

لَاتَّخَذُوکَ خَلِیلًا أَیْ صَدِیقاً لَوْ أَقَمْتَ غَیْرَهُ (۶).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «وَ إِن کَادُواْ لَیَفْتِنُونَکَ عَنِ الَّذِی أَوْحَیْنَا إِلَیْکَ لِتَفْتَرِیَ عَلَیْنَا غَیْرَهُ وَ إِذًا لَّاتَّخَذُوکَ خَلِیلًا»، - . اسراء/ ۷۳ - {و

چیزی نمانده بود که تو را از آنچه به سوی تو وحی کرده ایم گمراه کنند تا غیر از آن را بر ما ببندی و در آن صورت تو را به دوستی خود بگیرند.} منظور از«غیره» در این آیه امیرالمؤمنین علیه السّلام است که اگر دیگری را به جای وی می گماردی، قطعاً تو را به دوستی بر می گزیدند. - . تفسیر قمی : ۳۸۶ -

**[ترجمه]

«۶»

فس، [تفسیر القمی]: مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَهِ فَلَهُ خَیْرٌ مِنْها وَ هُمْ مِنْ فَزَعٍ یَوْمَئِذٍ آمِنُونَ- وَ مَنْ جاءَ بِالسَّیِّئَهِ فَکُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِی النَّارِ(۷) قَالَ الْحَسَنَهُ وَ اللَّهِ وَلَایَهُ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ السَّیِّئَهُ وَ اللَّهِ اتِّبَاعُ أَعْدَائِهِ (۸).

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ

ص: ۸۱

۱- هود: ۱۳.

۲- تفسیر القمّیّ: ۲۹۹ و ۳۰۰ و فیه: أی ولایه أمیر المؤمنین علیّ بن أبی طالب علیه السلام من عند اللّه.

۳- النحل: ۹۱، و ما بعدها ذیلها.

۴- تفسیر القمّیّ: ۳۶۵.

۵- بنی إسرائیل: ۷۳.

۶- تفسیر القمّیّ: ۳۸۶.

۷- القصص: ۸۹ و ۹۰.

۸- فی المصدر: و السیئه عداوته.

بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَهِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها(۱) قالَ هِیَ لِلْمُسْلِمِینَ عَامَّهً وَ الْحَسَنَهُ الْوَلَایَهُ فَمَنْ عَمِلَ مِنْ حَسَنَهٍ کَتَبَ اللَّهُ تَعَالَی لَهُ عَشْراً فَإِنْ لَمْ یَکُنْ وَلَایَهٌ دَفَعَ عَنْهُ (۲) بِمَا عَمِلَ مِنْ حَسَنَهٍ فِی الدُّنْیا- وَ ما لَهُ فِی الْآخِرَهِ مِنْ خَلاقٍ (۳).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «مَن جَاءَ بِالْحَسَنَهِ فَلَهُ عَشرُ أَمْثَالِهَا وَ مَن جَاءَ بِالسَّیِّئَهِ فَلَا یجْزَی إِلَّا مِثْلَهَا وَ هُمْ لَا یظْلَمُونَ»، - . انعام/ ۱۶۰ - {هر

کس کار نیکی بیاورد، ده برابر آن [پاداش] خواهد داشت، و هر کس کار بدی بیاورد، جز مانند آن جزا نیابد و بر آنان ستم نرود.} گوید: به خدا سوگند «الحسنه» در این آیه ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام و «السیّئه» پیروی از دشمنان آن حضرت است.

ص: ۸۱

امام صادق علیه السّلام فرمود: عبارت «مَن جَاءَ بِالسَّیِّئَهِ فَلَا یجْزَی إِلَّا مِثْلَهَا» برای عامه مسلمانان است و «الحسنهٔ» ولایت است. پس هرکس کار نیکی انجام دهد، خداوند ده برابر آن را برایش می‌نویسد. اما اگر ولایت را نپذیرفته باشد، عملی از وی پذیرفته نمی‌شود و «وَ مَا لَهُ فِی الْآخِرَهِ مِنْ خَلَاق »، - . بقره/ ۲۰۰ - {و حال آنکه برای او در آخرت نصیبی نیست. }

**[ترجمه]

«۷»

فس، [تفسیر القمی]: وَ لَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْواءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّماواتُ وَ الْأَرْضُ وَ مَنْ فِیهِنَ (۴) قَالَ الْحَقُّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ الدَّلِیلُ عَلَی ذَلِکَ قَوْلُهُ تَعَالَی- قَدْ جاءَکُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّکُمْ (۵) یَعْنِی وَلَایَهَ(۶) أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَعلیه السلاموَ یَسْتَنْبِئُونَکَ (۷) یَا مُحَمَّدُ أَهْلُ مَکَّهَ فِی عَلِیٍّ- أَ حَقٌّ هُوَ أَیْ إِمَامٌ قُلْ إِی وَ رَبِّی إِنَّهُ لَحَقٌّ أَیْ إِمَامٌ (۸) وَ مِثْلُهُ کَثِیرٌ وَ الدَّلِیلُ عَلَی أَنَّ الْحَقَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ لَوِ اتَّبَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام قُرَیْشاً- لَفَسَدَتِ السَّماواتُ وَ الْأَرْضُ وَ مَنْ فِیهِنَ فَفَسَادُ السَّمَاءِ إِذَا لَمْ تَمْطُرْ وَ فَسَادُ الْأَرْضِ إِذَا لَمْ تَنْبُتْ وَ فَسَادُ النَّاسِ فِی ذَلِکَ (۹).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «وَ لَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ وَ مَن فِیهِنَّ»، - . مؤمنون/ ۷۱ - {و

اگر حق از هوسهای آنها پیروی می کرد، قطعاً آسمانها و زمین و هر که در آنهاست تباه می شد.} گوید: «حق» رسول خدا صلی الله علیه و آله و امیرالمؤمنین علیه السّلام هستند و دلیل بر این امر آیه «قَدْ جَاءَکُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقّ مِن رَّبِّکُم»، - . نساء/ ۱۷۰ - {ای

مردم، آن پیامبر [موعود]، حقیقت را از سوی پروردگارتان برای شما آورده است .} و منظور از«حق» در این آیه، ولایت

امیرالمؤمنین علیه السّلام است. و «وَ یَسْتَنْبِئُونَکَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِی وَ رَبِّی ِ إِنَّهُ لَحَقٌّ وَ مَا أَنْتُم بِمُعْجِزِین»، - . یونس / ۵۳ - {و

از تو خبر می گیرند: «آیا آن راست است؟» بگو: «آری! سوگند به پروردگارم که آن قطعاً راست است، و شما نمی توانید [خدا را] درمانده کنید.»} یعنی: ای محمّد، مردم مکه درباره علی علیه السّلام از تو می‌پرسند که آیا او بر حق، یعنی امام است؟ «بگو: آری به پروردگارم سوگند که او بر حق است»، - . تفسیر قمی: ۴۴۸ _ ۴۴۷ - یعنی«امام»

است، و نظیر این شواهد بسیار است. و دلیل بر اینکه «حق»، رسول خدا صلی الله علیه و آله و امیرالمؤمنین علیه السّلام هستند، سخن خداوند عزّوجل است که می‌فرماید: «اگر پیروی کنند» رسول خدا صلی الله علیه و آله و امیرالمؤمنین علیه السّلام از قریش، «قطعاً آسمان‌ها و زمین و هر که در آن‌هاست تباه می گردند» و تباهی و فساد آسمان آن است که نبارد و فساد و تباهی زمین آن است که گیاه نرویاند و اگر آسمان و زمین چنین شوند، فساد و تباهی مردم را در پی دارد. - . تفسیر قمی: ۴۴۸ _ ۴۴۷ -

**[ترجمه]

بیان

قوله و الدلیل علی أن الحق أی الخبر الذی ورد فی تفسیر هذه الآیه أیضا دلیل علی ذلک و یحتمل أن یکون قوله وَ لَوِ اتَّبَعَ تفسیر الآیه منفصلا عما قبله و الظاهر أن فیه تحریفا من النساخ.

ص: ۸۲

۱- الأنعام: ۱۶۰.

۲- فی المصدر: فان لم یکن له ولایه رفع عنه.

۳- تفسیر القمّیّ: ۴۸۰- ۴۸۱.

۴- المؤمنون: ۷۱.

۵- النساء: ۱۷۰.

۶- فی المصدر: یعنی بولایه.

۷- یونس: ۵۳، و ما بعدها ذیلها.

۸- فی المصدر: أی لامام.

۹- تفسیر القمّیّ: ۴۴۷- ۴۴۸.

**[ترجمه]منظور از «و الـدليل على أنّ الحقّ» آن است كه روايـتى كه در تفسـير اين آيه آورده شـده، دليـل بر اين امر است. و احتمال دارد كه عبارت «وَ لو اتّبع» تفسير آيه باشد بدون توجه به ما قبل آن و چنين پيداست كه تحريفى از طرف نسخه‌برداران صورت گرفته است.

ص: ۸۲

**[ترجمه]

«۸»

فس، [تفسير القمى]: لَقَدْ جِئْناكُمْ بِالْحَقِ (۱) يَعْنِي بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السـلام وَ لكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كارِهُونَ وَ الـدَّلِيلُ (۲) عَلَى أَنَّ الْحَقَّ وَلَايَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّـلام قَوْلُهُ- وَ قُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ (۳) يَعْنِي وَلَايَةَ عَلِيٍّ عليه السلام فَمَنْ شاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَ مَنْ شاءَ فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنا

لِلظَّالِمِينَ آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ (۴) ناراً ثُمَّ ذَكَرَ عَلَى أَثَرِ هَـذَا(۵) خَبَرَهُمْ وَ مَـا تَعَاهَـدُوا عَلَيْهِ فِي الْكَعْبَةِ أَنْ لَا يَرُدُّوا الْأَمْرَ فِي أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ أَمْ أَبْرَمُوا أَمْراً فَإِنَّا مُبْرِمُونَ (۶) إِلَى قَوْلِهِ لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ (۷).

**[ترجمه]تفسير على بن ابراهيم: «لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ ِ وَ لَكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقّ ِ كَارِهُونَ* أَمْ أَبْرَمُواْ أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ* أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَ نَجْوَيهُم بَلىَ وَ رُسُلُنَا لَدَيهِمْ يَكْتُبُون »، - . زخرف/ ۷۹ _۷۸ - {قطعاً

حقيقت را برايتان آورديم، ليكن بيشتر شـما حقيقت را خوش نداشتيـد. يا در كارى ابرام ورزيـده اند؟ ما [نيز] ابرام مى ورزيم. آيا مى پندارند كه ما راز آنها و نجوايشان را نمى شنويم؟ چرا، و فرشتگان ما پيش آنان [حاضرند و] ثبت مى كنند.} منظور از «لَقَـدْ جِئْنَاكمُ بِـالحْقّ ِ» ولايت اميرالمؤمنين عليه السّـلام است «اما بيشترشان حقيقت را خوش نمى‌دارنـد» و دليل بر اينكه «حقّ» همـان ولايـت اميرالمؤمنين عليه السّـلام است، آيه: «وَ قُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكمُ ‌ فَمَن شَاءَ فَلْيُؤْمِن وَ مَن شَاءَ فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بهِمْ سُرَادِقُهَا وَ إِن يَسْتَغِيثُواْ يُغَاثُواْ بِمَاءٍ كاَلْمُهْلِ يَشْوِى الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَ سَاءَتْ مُرْتَفَقًا»، - . كهف/ ۲۹ - {و

بگو: «حق از پروردگارتان [رسـيده] است. پس هر كه بخواهد بگرود و هر كه بخواهد انكار كند، كه ما براى ستمگران آتشى آماده كرده ايم كه سـراپرده هايش آنان را در بر مى گيرد، و اگر فريادرسـى جويند، به آبى چون مس گداخته كه چهره ها را بريـان مى كنـد يارى مى شونـد. وه! چه بـد شـرابى و چه زشت جايگاهى است.»} است كه منظور از «حق» در آن ولايت على عليه السّـلام است، «پس هر كه خواهـد ايمـان بيـاورد و هر كه خواهـد كفر ورزد كه ما براى سـتم كننـدگان» به آل محمّـد در گرفتـن حقشـان از آن‌هـا «آتش» را آمـاده كرده‌ايم و سـپس به دنبـال آن آيه نخست را يـاد كرده است و اينكه آن‌هـا در كعبه پيمان بسـتند كه اجازه ندهنـد خلافت رسول خـدا صـلى الله عليه و آله به اهل بيت وى داده شود، لذا مى‌فرمايد: «أَمْ أَبْرَمُواْ أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ* أَمْ يحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَ نجَوَئهُم بَلىَ وَ رُسُلُنَا لَدَيهِمْ يَكْتُبُون» - . تفسير قمى : ۶۱۴ - .

**[ترجمه]

«۹»

فس، [تفسیر القمی]: شَرَعَ لَکُمْ مِنَ الدِّینِ (۸) مُخَاطَبَهً لِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله ما وَصَّی بِهِ نُوحاً وَ الَّذِی أَوْحَیْنا إِلَیْکَ یَا مُحَمَّدُ- وَ ما وَصَّیْنا بِهِ إِبْراهِیمَ وَ مُوسی وَ عِیسی أَنْ أَقِیمُوا الدِّینَ أَیْ تَعَلَّمُوا الدِّینَ یَعْنِی التَّوْحِیدَ وَ إِقَامَ الصَّلَاهِ وَ إِیتَاءَ الزَّکَاهِ وَ صَوْمَ شَهْرِ رَمَضَانَ وَ حِجَّ الْبَیْتِ وَ السُّنَنَ وَ الْأَحْکَامَ الَّتِی فِی الْکُتُبِ وَ الْإِقْرَارَ بِوَلَایَهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ لا تَتَفَرَّقُوا فِیهِ أَیْ لَا تَخْتَلِفُوا فِیهِ- کَبُرَ عَلَی الْمُشْرِکِینَ ما تَدْعُوهُمْ إِلَیْهِ مِنْ ذِکْرِ هَذِهِ الشَّرَائِعِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُ یَجْتَبِی إِلَیْهِ مَنْ یَشاءُ أَیْ یَخْتَارُ- وَ یَهْدِی إِلَیْهِ مَنْ یُنِیبُ وَ هُمُ الْأَئِمَّهُ الَّذِینَ اجْتَبَاهُمُ اللَّهُ وَ اخْتَارَهُمْ (۹) قَالَ وَ ما تَفَرَّقُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ ما جاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْیاً بَیْنَهُمْ قَالَ لَمْ یَتَفَرَّقُوا بِجَهْلٍ وَ لَکِنَّهُمْ تَفَرَّقُوا لَمَّا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ وَ عَرَفُوهُ فَحَسَدَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً وَ بَغَی بَعْضُهُمْ عَلَی بَعْضٍ لَمَّا رَأَوْا مِنْ تَفَاضِیلِ (۱۰) أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام بِأَمْرِ اللَّهِ فَتَفَرَّقُوا فِی الْمَذَاهِبِ وَ أَخَذُوا

۱- الزخرف: ۷۸: و ما بعدها ذیلها.

۲- فی المصدر: یعنی لولایه أمیر المؤمنین علیه السلام، و الدلیل. اه.

۳- الکهف: ۲۹ و ما بعدها ذیلها.

۴- فی المصدر: یعنی ظالمی آل محمّد حقهم.

۵- أی الآیه الأولی.

۶- الزخرف: ۷۹.

۷- تفسیر القمّیّ: ۶۱۴.

۸- الشوری: ۱۳، و ما بعدها ذیلها.

۹- فی المصدر: اختارهم و اجتباهم.

۱۰- فی المصدر: من تفاضل.

بِالْآرَاءِ وَ الْأَهْوَاءِ ثُمَّ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ- وَ لَوْ لا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ إِلى أَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ قَالَ لَوْ لَا أَنَّ اللَّهَ قَدْ قَدَّرَ ذَلِكَ أَنْ يَكُونَ فِي التَّقْدِيرِ الْأَوَّلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ إِذَا اخْتَلَفُوا وَ أَهْلَكَهُمْ وَ لَمْ يُنْظِرْهُمْ وَ لَكِنْ أَخَّرَهُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى الْمَقْدُورِ- وَ إِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ كِنَايَةٌ عَنِ الَّذِينَ نَقَضُوا أَمْرَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثُمَّ قَالَ فَلِذلِكَ فَادْعُ وَ اسْتَقِمْ يَعْنِي لِهَذِهِ الْأُمُورِ وَ الدِّينِ الَّذِي تَقَدَّمَ ذِكْرُهُ وَ مُوَالاهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَادْعُ وَ اسْتَقِمْ كَما أُمِرْتَ.

قَالَ: فَحَدَّثَنِي أَبِي عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السّلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ قَالَ الْإِمَامَ- وَ لا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كِنَايَةٌ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام ثُمَّ قَالَ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ ما تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ مِنْ أَمْرِ وَلَايَهِ عَلِيٍّ عليه السلام اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشاءُ كِنَايَةٌ عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام وَ يَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ثُمَّ قَالَ- فَلِذلِكَ فَادْعُ وَ اسْتَقِمْ كَما أُمِرْتَ يَعْنِي إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ع-(۱) وَ لا تَتَّبِعْ أَهْواءَهُمْ فِيهِ وَ قُلْ آمَنْتُ بِما أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتابٍ وَ أُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ اللَّهُ رَبُّنا وَ رَبُّكُمْ إِلَى قَوْلِهِ وَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ ثُمَّ قَالَ عَزَّ وَ جَلَ وَ الَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ (۲) أَيْ يَحْتَجُّونَ عَلَى اللَّهِ بَعْدَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْهِمُ الرُّسُلَ فَبَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهِمُ الرُّسُلَ وَ الْكُتُبَ

فَغَيَّرُوا وَ بَدَّلُوا ثُمَّ يَحْتَجُّونَ يَوْمَ الْقِيَامَهِ عَلَى اللَّهِ فَ حُجَّتُهُمْ داحِضَةٌ أَيْ بَاطِلَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ عَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَ لَهُمْ عَذابٌ شَدِيدٌ ثُمَّ قَالَ اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتابَ بِالْحَقِّ وَ الْمِيزانَ قَالَ الْمِيزَانُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام وَ الدَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُهُ فِي سُورَهِ الرَّحْمَنِ- وَ السَّماءَ رَفَعَها وَ وَضَعَ الْمِيزانَ (۳) قَالَ

۱- فی(د) یعنی الی ولایه أمیر المؤمنین علیه السلام.

۲- الشوری: ۱۶، و ما بعدها ذیلها.

۳- الآیه السابعه.

يَعْنِي الْإِمَامَ عليه السلام (۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «شَرَعَ لَکُم مِّنَ الدِّینِ مَا وَصیَ بِهِ نُوحًا وَ الَّذِی أَوْحَیْنَا إِلَیْکَ وَ مَا وَصَّیْنَا بِهِ إِبْرَاهِیمَ وَ مُوسیَ وَ عِیسیَ أَنْ أَقِیمُواْ الدِّینَ وَ لَا تَتَفَرَّقُواْ فِیهِ کَبرُ عَلیَ الْمُشْرِکِینَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَیْهِ اللَّهُ یجْتَبیِ إِلَیْهِ مَن یَشَاءُ وَ یهْدِی إِلَیْهِ مَن یُنِیبُ* وَ مَا تَفرَّقُواْ إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْیَا بَیْنهَُمْ وَ لَوْ لَا کلَِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّکَ إِلیَ أَجَلٍ مُّسَمًّی لَّقُضیِ بَیْنهَُمْ وَ إِنَّ الَّذِینَ أُورِثُواْ الْکِتَابَ مِن بَعْدِهِمْ لَفِی شَکٍ مِّنْهُ مُرِیبٍ* فَلِذَلِکَ فَادْعُ وَ اسْتَقِمْ کَمَا أُمِرْتَ وَ لَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَ قُلْ ءَامَنتُ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِن کِتَابٍ وَ أُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَیْنَکُمُ اللَّهُ رَبُّنَا وَ رَبُّکُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَ لَکُمْ أَعْمَالُکُمْ لَا حُجَّةَ بَیْنَنَا وَ بَیْنَکُمُ اللَّهُ یجْمَعُ بَیْنَنَا وَ إِلَیْهِ الْمَصِیرُ»، - . شوری / ۱۵ _۱۳ - {از [احکام] دین، آنچه را که به نوح درباره آن سفارش کرد، برای شما تشریع کرد و آنچه را به تو وحی کردیم و آنچه را که درباره آن به ابراهیم و موسی و عیسی سفارش نمودیم که: «دین را برپا دارید و در آن تفرقه اندازی مکنید.» بر مشرکان آنچه که ایشان را به سوی آن فرا می خوانی، گران می آید. خدا هر که را بخواهد، به سوی خود برمی گزیند، و هر که را که از در توبه درآید، به سوی خود راه می نماید. و فقط پس از آنکه علم برایشان آمد، راه تفرقه پیمودند [آن هم] به صرف حسد [و برتری جویی] میان همدیگر. و اگر سخنی [دایر بر تأخیر عذاب] از جانب پروردگارت تا زمانی معیّن، پیشی نگرفته بود، قطعاً میانشان داوری شده بود. و کسانی که بعد از آنان کتاب [تورات] را میراث یافتند واقعاً درباره او در تردیدی سخت [دچار] اند. بنا بر این به دعوت پرداز، و همان گونه که مأموری ایستادگی کن، و هوسهای آنان را پیروی مکن و بگو: «به هر کتابی که خدا نازل کرده است ایمان آوردم و مأمور شدم که میان شما عدالت کنم خدا پروردگار ما و پروردگار شماست اعمال ما از آنِ ما و اعمال شما از آنِ شماست میان ما و شما خصومتی نیست خدا میان ما را جمع می کند، و فرجام به سوی اوست.}

خطاب آیه: «شَرَعَ لَکُم مِّنَ الدِّینِ» محمد صلی الله علیه و آله است. «مَا وَصیَ بِهِ نُوحًا وَ الَّذِی أَوْحَیْنَا إِلَیْکَ»، «از احکام دین، آنچه را که به نوح درباره آن سفارش کرد «ای محمد» و آنچه را درباره آن به ابراهیم و موسی و عیسی سفارش نمودیم که دین را به پا دارید» یعنی دین(توحید) را بیاموزید و اقامه نماز و دادن زکات و روزه گرفتن ماه رمضان و حج خانه خدا و سنن و احکامی که در کتاب‌ها وارد شده و اقرار به ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام «و در آن تفرقه اندازی مکنید» یعنی در آن باهم اختلاف نورزید

ص: ۸۳

زیرا «بر مشرکان آنچه را که ایشان را به سوی آن فرا می‌خوانی، گران می‌آید» یعنی گفتن این احکام بر آن‌ها گران می‌آید. سپس فرمود: «خدا هر که را بخواهد به سوی خود بر می‌گزیند» انتخاب می‌کند «و هر که را از در توبه درآید، به سوی خود راه می‌نماید.» و اینان امامان علیهم السلام هستند که خداوند ایشان را برگزیده و انتخاب نموده است. سپس می‌فرماید: «و فقط پس از آنکه علم بر ایشان آمد، راه تفرقه پیمودند، آن هم به صرف حسد و برتری جویی میان همدیگر» گوید: آن‌ها از روی جهل متفرّق نشدند بلکه زمانی دچار تفرقه شدند که علم پیدا کردند و او را شناختند و از این رو به یکدیگر حسد ورزیدند و چون برتری امیرالمؤمنین علیه السّلام را به امر خداوند دیدند، دچار تفرقه گشته و پیرو مذاهب مختلف شدند و در پی نظرها و هواهای نفسانی خود رفتند. سپس خداوند عزّوجل می‌فرماید: «اگر سخنی دایر بر تأخیر عذاب از جانب پروردگارت تا زمانی

معیّن، پیشی نگرفته بود، قطعاً میانشان داوری شده بود.» گوید: یعنی اینکه اگر نبود اینکه خداوند از پیش همه چیز را مقدّر کرده بود، میان ایشان قضاوت می‌فرمود و مهلتشان نداده، هلاکشان می‌نمود، اما کار آن‌ها را تا زمانی معیّن و مقدّر به تأخیر انداخت «و کسانی بعد از آنان کتاب تورات را میراث یافتند، واقعاً درباره او در تردید سخت دچارند» و این کنایه از کسانی است که دستور پیامبر خدا صلی الله علیه و آله را نادیده گرفته و سرپیچی کردند، سپس فرمود: «بنابراین، به دعوت پرداز، و همان‌گونه که مأموری ایستادگی کن» یعنی به خاطر این امور و به خاطر دینی که ذکر آن رفت و نیز موالات امیرالمؤمنین علیه السّلام، هم دعوت کن و هم آن‌گونه که دستور یافتی، ایستادگی کن.

امام صادق علیه السّلام فرمود: مراد از «أَقِيمُواْ الدِّينَ» امام است و «وَ لَا تَتَفَرَّقُواْ فِيهِ» کنایه از امیرالمؤمنین علیه السّلام است .

سپس فرمود: «كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ» یعنی: موضوع ولایت علی علیه السّلام و«اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ» {خدا هر که را بخواهد به سوی خود برمی‌گزیند.} کنایه از علی علیه السّلام است و«يَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ»، {و هرکه را از در توبه به در آید، به سوی خود راه می‌نماید.} سپس فرمود: «بنابراین، به دعوت پرداز همان گونه که مأموری، ایستادگی کن» یعنی در طرفداری از امیرالمؤمنین علیه السّلام «و هوس‌های آنان را پیروی مکن» یعنی درباره ولایت علی علیه السّلام به خواسته‌های آنان توجه مکن «و بگو: به هر کتابی که خدا نازل کرده است ایمان آوردم و مأمور شدم که میان شما عدالت کنم؛ خدا پروردگار ما و پروردگار شماست؛ اعمال ما از آنِ ما و اعمال شما از آنِ شماست، میان ما و شما خصومتی نیست، خدا میان ما را جمع می‌کند و فرجام به سوی اوست».

سپس خداوند عزّوجل فرماید: «وَ الَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِن بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَ عَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ* اللَّهُ الَّذِی أَنزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَ الْمِيزَانَ وَ مَا يُدْرِيکَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ»، - . شوری/ ۱۷ _۱۶ - {و

کسانی که درباره خدا پس از اجابت [دعوت] او به مجادله می پردازند، حجّتشان پیش پروردگارشان باطل است، و خشمی [از خدا] برایشان است و برای آنان عذابی سخت خواهد بود. خدا همان کسی است که کتاب و وسیله سنجش را به حق فرود آورد، و تو چه می دانی! شاید رستاخیز نزدیک باشد.}. «وَ الَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ» یعنی خداوند، پس از اینکه اراده فرمود پیامبرانی را به سوی آنان بفرستد و پیامبران و کتاب‌های آسمانی به سویشان فرستاده، اعتراض کردند و ادیان و محتوای کتاب‌های آنان را تغییر داده و عوض کردند و در روز قیامت نیز برای عمل خود برای خدا اقامه حجّت می‌کنند که در آن روز «حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ» یعنی حجت آن‌ها باطل است «نزد پروردگارشان و خشمی از خدا برایشان است و برای آنان عذابی سخت خواهد بود».

سپس فرمود: «اللَّهُ الَّذِی أَنزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَ الْمِيزَانَ» گوید: «میزان» امیرالمؤمنین علیه السّلام است. و دلیل بر این امر آیه «وَ السَّمَاءَ رَفَعَهَا وَ وَضَعَ الْمِيزَان »، - . رحمن/ ۷ - {و

آسمان را برافراشت و ترازو را گذاشت}. گوید: «میزان»

یعنی امام علیه السّلام است. - . تفسیر قمی: ۶۰۱ _ ۶۰۰ -

**[ترجمه]

بيان

قوله المقدور تفسير للمسمى بالمقدر أو المعنى إلى أجل سمى و ذكر مقدره.

قوله كنايه عن أمير المؤمنين عليه السّلام أى ضمير فيه راجع إليه أو إلى الدين الذى هو المقصود منه و الاحتمالان جاريان فى ضمير إليه فى الموضعين و يحتمل فيهما ثالث و هو إرجاعه إلى الموصول فى قوله ما تَدْعُوهُمْ فقوله كنايه عن على أى عن أمر ولايته قوله يعنى إلى أمير المؤمنين إما بيان لذلك إن كان صله للدعوه أو لمتعلق الدعوه المقدر إن كان تعليلا أى لأجل ذلك التفرق أو الكتاب أو العلم الذى أوتيته فادع إلى أمير المؤمنين عليه السّلام.

ثم اعلم أن بعض المفسرين فسروا الميزان هنا بالشرع و بعضهم بالعدل و بعضهم بالميزان المعهود(۲).

**[ترجمه]منظور از «المقدور» تفسیر مسمّی به «مقَدَّر» است، یا معنی این است که «تا زمانی که مشخص شده و اندازه آن ذکر شده است».

این که گفته است: «کنایه عن امیرالمؤمنین علیه السّلام» بدین معناست که ضمیر«ه» در «فیه» به او برمی گردد یا به دینی که مقصود از آن خودِ اوست؛ و این دو احتمال در مورد «الیه» در هر دو موضع صدق می کنند؛ احتمال سومی هم هست و آن اینکه ضمیر به موصول «ما» در «ما تدعوهم» برگردد. اما اینکه گفته است «کنایهٔ عن علی علیه السّلام» منظور مسأله «ولایت» آن حضرت است. قول او: «یعنی امیرالمؤمنین» یا برای توضیح «ذلک» است اگر صله برای «دعوه» باشد، یا صله برای متعلّق مقدّر دعوه است، اگر تعلیل باشد، یعنی: «به خاطر آن تفرقه یا کتاب یا علمی که به تو داده شده، به ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام دعوت کن!»

از طرفی دیگر، بدان که برخی مفسّران در این آیه «میزان» را به معنی «شرع» و برخی دیگر به معنی «عدل» و برخی هم میزان معروف _ ترازو _ گرفته و تفسیر کرده‌اند.

**[ترجمه]

«۱۰»

فس، [تفسير القمى]: إِنَّ الَّذِينَ قالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا فَلا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لا هُمْ يَحْزَنُونَ (۳) قَالَ اسْتَقَامُوا عَلَى وَلَايَهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام (۴).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُواْ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَنُون»، - . احقاف/ ۱۳ -

{حقّقاً

کسانی که گفتند: «پروردگار ما خداست» سپس ایستادگی کردند، بیمی بر آنان نیست و غمگین نخواهند شد.}

گوید: منظور این است که «بر ولایت» امیرالمؤمنین علیه السّلام استقامت ورزیدند.» - . تفسیر القمی: ۵۹۲ -

**[ترجمه]

«۱۱»

فس، [تفسیر القمی]: أَمْ یَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ (۵) یَعْنِی أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام بَلْ لا یُؤْمِنُونَ أَنَّهُ لَمْ یَتَقَوَّلْهُ وَ لَمْ یُقِمْهُ بِرَأْیِهِ ثُمَّ قَالَ فَلْیَأْتُوا بِحَدِیثٍ مِثْلِهِ أَیْ رَجُلٍ مِثْلِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنْ کانُوا صادِقِینَ (۶).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «أَمْ یَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَل لَّا یُؤْمِنُونَ* فَلْیَأْتُواْ بحَدِیثٍ مِّثْلِهِ إِن کَانُواْ صَدِقِینَ » - . طور /۱۴ _۱۳ - {یا

می گویند: «آن را بربافته.» [نه،] بلکه باور ندارند. پس اگر راست می گویند، سخنی مثل آن بیاورند. } منظور از «أَمْ یَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ» امیرالمؤمنین علیه السّلام است و «بَل لَّا یُؤْمِنُونَ » بدان معناست که پیامبر ولایت علی علیه السّلام را از خود نیافته و وی را خودسرانه به امامت و خلافت منصوب نکرده است.

سپس گوید: «فَلْیَأْتُواْ بِحَدِیثٍ مِّثْلِهِ» یعنی مردی چون او «را از جانب خدا بیاورند، اگر راست می گویند» - . تفسیر القمی : ۶۵ -

**[ترجمه]

بیان

تَقَوَّلَهُ أی ما یقول فی أمیر المؤمنین علیه السّلام و یقرأ من الآیات فیه اختلقه من عند نفسه قوله أی رجل مثله أی فی رجل مثله و الحاصل أنهم إن کانوا صادقین فلیختاروا رجلا یکون مثله فی الکمال و لیختلقوا فیه مثل تلک الآیات فإذا عجزوا عنهما

۱- تفسیر القمّیّ: ۶۰۰ و ۶۰۱.

۲- التفسیر بالمیزان المعهود لا وجه له و اما الاولان فمرجعهما واحد فی الحقیقه.

۳- الأحقاف: ۱۳.

۴- تفسیر القمّیّ: ۵۹۲.

۵- الطور: ۳۲، و ما بعدها ذیلها.

٦- تفسير القمّيّ: ٦٥٠.

فلیعلموا أنه الحق و ما نزل فیه هو من عند الله.

**[ترجمه]تَقَوَّلَهُ: آنچه درباره امیرالمؤمنین علیه السّلام می گوید و آیاتی را که درباره وی می‌خواند، از خودِ اوست. و منظور علی بن ابراهیم از عبارت «أی رجل مثله»، «یعنی درباره مردی چون اوست» و حاصل کلام اینکه اگر آن‌ها راست می گویند مردی را انتخاب کنند که در کمال چون او باشد و سپس مانند این آیات در آن اختلاف کنند، و اگر عاجز و ناتوان شدند، پس باید بدانند که حق او است،

ص: ۸۵

و آنچه درباره وی نازل گشته از جانب خداست.

**[ترجمه]

«۱۲»

فس، [تفسیر القمی] أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ ما ضَلَّ صاحِبُکُمْ وَ ما غَوی (۱) یَقُولُ مَا ضَلَّ فِی عَلِیٍّ وَ مَا غَوَی- وَ ما یَنْطِقُ عَنِ الْهَوی وَ مَا کَانَ مَا قَالَ فِیهِ إِلَّا بِالْوَحْیِ الَّذِی أُوحِیَ إِلَیْهِ ثُمَّ قَالَ عَلَّمَهُ شَدِیدُ الْقُوی ثُمَّ أَذِنَ لَهُ فَوَفَدَ(۲) إِلَی السَّمَاءِ فَقَالَ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوی وَ هُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلی- ثُمَّ دَنا فَتَدَلَّی فَکانَ قابَ قَوْسَیْنِ أَوْ أَدْنی کَانَ بَیْنَ لَفْظِهِ وَ بَیْنَ سَمَاعِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله کَمَا بَیْنَ وَتَرِ الْقَوْسِ وَ عُودِهَا- فَأَوْحی إِلی عَبْدِهِ ما أَوْحی فَسُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ ذَلِکَ الْوَحْیِ فَقَالَ أُوحِیَ إِلَیَّ أَنَّ عَلِیّاً سَیِّدُ الْمُؤْمِنِینَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ وَ أَوَّلُ خَلِیفَهٍ یَسْتَخْلِفُهُ خَاتَمُ النَّبِیِّینَ فَدَخَلَ الْقَوْمُ فِی الْکَلَامِ فَقَالُوا أَ مِنَ اللَّهِ أَوْ مِنْ رَسُولِهِ فَقَالَ اللَّهُ جَلَّ ذِکْرُهُ لِرَسُولِهِ قُلْ لَهُمْ- ما کَذَبَ الْفُؤادُ ما رَأی ثُمَّ رَدَّهُ عَلَیْهِمْ فَقَالَ- أَ فَتُمارُونَهُ عَلی ما یَری ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَدْ أُمِرْتُ فِیهِ بِغَیْرِ هَذَا أُمِرْتُ أَنْ أَنْصِبَهُ لِلنَّاسِ فَأَقُولَ لَهُمْ هَذَا وَلِیُّکُمْ مِنْ بَعْدِی وَ هُوَ بِمَنْزِلَهِ السَّفِینَهِ یَوْمَ الْغَرَقِ مَنْ دَخَلَ فِیهَا نَجَا وَ مَنْ خَرَجَ مِنْهَا غَرِقَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام در معنای آیات: «مَا ضَلَّ صَاحِبُکُمْ وَ مَا غَوَی* وَ مَا یَنطِقُ عَنِ الْهَوَی* إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْیٌ یُوحَی * عَلَّمَهُ شَدِیدُ الْقُوَی * ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَی * وَ هُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَی* ثمُ َدَنَا فَتَدَلَی * فَکَانَ قَابَ قَوْسَیْنِ أَوْ أَدْنَی * فَأَوْحَی إِلَیَ عَبْدِهِ مَا أَوْحَی * مَا کَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَی* أَ فَتُمَارُونَهُ عَلَیَ مَا یَرَی» - . نجم/ ۱۲ _ ۲ - {[که] یار شما نه گمراه شده و نه در نادانی مانده و از سر هوس سخن نمی گوید. این سخن به جز وحیی که وحی می شود نیست. آن را [فرشته] شدید القوی به او فرا آموخت، [سروش] نیرومندی که [مسلّط] درایستاد. در حالی که او در افق اعلی بود سپس نزدیک آمد و نزدیکتر شد، تا [فاصله اش] به قدرِ [طول] دو [انتهای] کمان یا نزدیکتر شد آن گاه به بنده اش آنچه را باید وحی کند، وحی فرمود.آنچه را دل دید انکار [ش] نکرد. آیا در آنچه دیده است با او جدال می کنید؟ } فرمود: «مَا ضَلَّ صَاحِبُکُمْ وَ مَا غَوَی» یعنی: او _ پیامبرصلی الله علیه و آله _ درباره علی علیه السّلام گمراه نشده و در نادانی نمانده است و آنچه درباره وی فرموده از طریق وحی دریافت کرده است. سپس می‌فرماید: «عَلَّمَهُ شَدِیدُ الْقُوَی» آن‌گاه به وی اجازه داده که به معراج رود و گفت:

«ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَی وَ هُوَ بِالْأَفُقِ الْأَعْلَی ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَی فَکَانَ قَابَ قَوْسَیْنِ أَوْ أَدْنَی » یعنی اینکه فاصله میان کلام خدا تا گوش فرا دادن محمّد صلی الله علیه و آله فاصله بین زه کمان تا چوب کمان بود که «فَأَوْحَی إِلیَ عَبْدِهِ مَا أَوْحَی ». از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره محتوای این وحی سؤال شد، فرمود: به من وحی شد که علی علیه السّلام سید و سرور مؤمنان، امام پارسایان و پیشوای نیک مردان نورانی (غرّ المحجّلین) و اولین خلیفه و جانشین برای خاتم پیامبران است. پس از آن قوم در این مورد به گفتگو پرداخته و گفتند: این سخن از جانب خداست یا رسول او؟ پس خداوند ــ که نامش گرامی باد ــ به پیامبر خود فرمود: به ایشان بگو: «مَا کَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَی» سپس همین معنا را با لفظی دیگر تکرار نموده و فرمود: «أَ فَتُمَارُونَهُ عَلیَ مَا یَرَی » سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله به ایشان گفت: درباره او دستوری جز این یافته‌ام، دستور یافته‌ام که او را به عنوان امام مردم منصوب کرده و به آنان بگویم: این ولیّ شما بعد از من است، او به یک کشتی به هنگام راه افتادن سیل می‌ماند که هرکس وارد آن گردد نجات می‌یابد و هرکس از آن خارج شود غرق می گردد. - . تفسیر قمی: ۶۵۱ -

**[ترجمه]

«۱۳»

فس، [تفسیر القمی]: الَّذِینَ کَفَرُوا وَ صَدُّوا عَنْ سَبِیلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمالَهُمْ (۴) نَزَلَتْ فِی أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الَّذِینَ ارْتَدُّوا بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ غَصَبُوا أَهْلَ بَیْتِهِ حَقَّهُمْ وَ صَدُّوا عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ وَ وَلَایَهِ الْأَئِمَّهِ علیهما السلام أَضَلَّ أَعْمالَهُمْ أَیْ أَبْطَلَ مَا کَانَ تَقَدَّمَ مِنْهُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنَ الْجِهَادِ وَ النُّصْرَهِ(۵).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: گوید: آیه: «الَّذِینَ کَفَرُواْ وَ صَدُّواْ عَن سَبِیلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُم » - . محمد / ۱ - {کسانی که کفر ورزیدند و [مردم را] از راه خدا بازداشتند، [خدا] اعمال آنان را تباه خواهد کرد.} درباره، آن دسته از صحابه به رسول خدا صلی الله علیه و آله نازل گردید که پس از رحلت آن حضرت از دین برگشته و مرتد شدند و حق اهل بیت علیهم السلام را غصب نمودند و مانع خلافت امیرالمؤمنین علیه السّلام و ولایت دیگر امامان علیهم السلام گشتند؛ «أَضَلَّ أَعْمَالَهُم» یعنی اعمال نیک پیشین آن‌ها از قبیل نصرت رسول خدا صلی الله علیه و آله و شرکت در جهاد، باطل شده است. - تفسیر قمی: ۶۲۴ -

**[ترجمه]

«۱۴»

فس، [تفسیر القمی] الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّی بِإِسْنَادِهِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَ آمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَی مُحَمَّدٍ(۶) فِی عَلِیٍ

۱- النجم: ۲، و ما بعدها ذیلها.

٢- وفد الى الامير أو عليه: قدم و ورد رسولا.

٣- تفسير القمّيّ: ۶۵۱.

۴- سوره محمد: ١.

۵- تفسير القمّيّ: ۶۲۴.

۶- سوره محمد: ٢، و ما بعدها ذيلها.

هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَ أَصْلَحَ بَالَهُمْ كَذَا نَزَلَتْ.

وَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ فِي قَوْلِهِ: وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ نَزَلَتْ فِي أَبِي ذَرٍّ وَ سَلْمَانَ وَ عَمَّارٍ وَ الْمِقْدَادِ لَمْ يَنْقُضُوا الْعَهْدَ وَ آمَنُوا بِما نُزِّلَ عَلى مُحَمَّدٍ أَيْ ثَبَتُوا عَلَى الْوَلَايَهِ الَّتِي أَنْزَلَهَا اللَّهُ- وَ هُوَ الْحَقُّ يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ- مِنْ رَبِّهِمْ

كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئاتِهِمْ وَ أَصْلَحَ بالَهُمْ أَيْ حَالَهُمْ ثُمَّ ذَكَرَ أَعْمَالَهُمْ فَقَالَ ذلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْباطِلَ وَ هُمُ الَّذِينَ اتَّبَعُوا أَعْدَاءَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام(۱) وَ أَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ.

قَالَ وَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: فِي سُورَهِ مُحَمَّدٍ آيَهٌ فِينَا وَ آيَهٌ فِي عَدُوِّنَا وَ الدَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُهُ كَذلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثالَهُمْ- فَإِذا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقابِ إِلَى قَوْلِهِ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ فَهَذَا السَّيْفُ الَّذِي هُوَ عَلَى مُشْرِكِي الْعَجَمِ (۲) مِنَ الزَّنَادِقَهِ وَ مَنْ لَيْسَ مَعَهُ الْكِتَابُ مِنْ عَبَدَهِ النِّيرَانِ وَ الْكَوَاكِبِ وَ قَوْلُهُ فَإِذا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقابِ فَالْمُخَاطَبَهُ لِلْجَمَاعَهِ وَ الْمَعْنَى لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ الْإِمَامِ بَعْدَهُ (۳)- وَ الَّذِينَ قاتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمالَهُمْ- سَيَهْدِيهِمْ وَ يُصْلِحُ بالَهُمْ وَ يُدْخِلُهُمُ الْجَنَّهَ عَرَّفَها لَهُمْ أَيْ وَعَدَهَا إِيَّاهُمْ وَ ادَّخَرَهَا لَهُمْ (۴)- لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ أَيْ يَخْتَبِرَ ثُمَّ خَاطَبَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَقَالَ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَ يُثَبِّتْ أَقْدامَكُمْ ثُمَّ قَالَ وَ الَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْساً لَهُمْ وَ أَضَلَّ أَعْمالَهُمْ ذلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا ما أَنْزَلَ اللَّهُ فِي عَلِيٍّ- فَأَحْبَطَ أَعْمالَهُمْ.

حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْكَرِيمِ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي حَمْزَهَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: نَزَلَ جَبْرَئِيلُ عَلَى مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله بِهَذِهِ الْآيَهِ هَكَذَا- ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِي عَلِيٍّ إِلَّا أَنَّهُ كُشِطَ الِاسْمُ فَأَحْبَطَ أَعْمالَهُمْ

۱- فی المصدر: اعداء آل محمّد و أمیر المؤمنین علیهما السلام.

۲- فی المصدر: لموالی علی علی مشرکی العجم.

۳- فی المصدر: من بعده.

۴- فی المصدر: و أذخرها لهم.

قَالَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ: فِي قَوْلِهِ أَ فَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كانَ عاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ أَيْ أَ وَ لَمْ يَنْظُرُوا فِي أَخْبَارِ الْأُمَمِ الْمَاضِيَةِ وَ قَوْلِهِ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ أَيْ أَهْلَكَهُمْ وَ عَذَّبَهُمْ ثُمَّ قَالَ وَ لِلْكافِرِينَ يَعْنِي الَّذِينَ كَفَرُوا وَ كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِي عَلِيٍّ- أَمْثالُها أَيْ لَهُمْ مِثْلُ مَا كَانَ لِلْأُمَمِ الْمَاضِيَةِ مِنَ الْعَذَابِ وَ الْهَلَاكِ ثُمَّ ذَكَرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ ثَبَتُوا عَلَى إِمَامَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام فَقَالَ- ذلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَ أَنَّ الْكافِرِينَ لا مَوْلى لَهُمْ ثُمَّ ذَكَرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ- إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ يَعْنِي بِوَلَايَةِ عَلِيٍّ عليه السلام جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ وَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَعْدَاؤُهُ يَتَمَتَّعُونَ وَ يَأْكُلُونَ كَما تَأْكُلُ الْأَنْعامُ يَعْنِي أَكْلًا كَثِيراً- وَ النَّارُ مَثْوىً لَهُمْ قَالَ وَ كَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ أَهْلَكْناهُمْ فَلا ناصِرَ لَهُمْ قَالَ إِنَّ الَّذِينَ أَهْلَكْنَاهُمْ مِنَ الْأُمَمِ السَّالِفَةِ كَانُوا أَشَدَّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ يَعْنِي أَهْلَ مَكَّةَ الَّذِينَ أَخْرَجُوكَ مِنْهَا فَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ نَاصِرٌ- أَ فَمَنْ كانَ عَلى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ يَعْنِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ يَعْنِي الَّذِينَ غَصَبُوهُ- وَ اتَّبَعُوا أَهْواءَهُمْ ثُمَّ ضَرَبَ لِأَوْلِيَائِهِ وَ أَعْدَائِهِ مَثَلًا فَقَالَ لِأَوْلِيَائِهِ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيها أَنْهارٌ مِنْ ماءٍ غَيْرِ آسِنٍ إِلَى قَوْلِهِ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ أَيْ خَمْرَةٍ(۱)
إِذَا تَنَاوَلَهَا وَلِيُّ

اللَّهِ وَجَدَ رَائِحَةَ الْمِسْكِ فِيهَا وَ أَنْهارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَ لَهُمْ فِيها مِنْ كُلِّ الثَّمَراتِ وَ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ ثُمَّ ضَرَبَ لِأَعْدَائِهِ مَثَلًا فَقَالَ- كَمَنْ هُوَ خالِدٌ فِي النَّارِ وَ سُقُوا ماءً حَمِيماً فَقَطَّعَ أَمْعاءَهُمْ قَالَ لَيْسَ مَنْ هُوَ فِي هَذِهِ الْجَنَّةِ الْمَوْصُوفَةِ كَمَنْ هُوَ فِي هَذِهِ النَّارِ كَمَا أَنَّ لَيْسَ عَدُوُّ اللَّهِ كَوَلِيِّهِ (۲).

**[ترجمه]تفسير على بن ابراهيم: امام صادق عليه السّلام فرمود: آيه «وَ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ وَ ءَامَنُواْ بِمَا نُزِّلَ عَلىَ مُحَمَّدٍ وَ هُوَ الحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ كَفَّرَ عَنهُمْ سَيِّئَاتهِمْ وَ أَصْلَحَ بَالهُم » - . محمّد / ۲ - {و آنان كه ايمان آورده و كارهاى شايسته كرده اند و به آنچه بر محمّد (ص) نازل آمده گرويده اند _ [كه] آن خود حقّ [و] از جانب پروردگارشان است

ص: ۸۶

_ [خدا نيز] بديهايشان را زدود و حال [و روز] شان را بهبود بخشيد.} در اصل چنين نازل شده است«وَ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ وَ ءَامَنُواْ بِمَا نُزِّلَ عَلىَ مُحَمَّدٍ _ فى علىّ _ وَ هُوَ الحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ كَفَّرَ عَنهُمْ سَيِّئَاتهِمْ وَ أَصْلَحَ بَالهُم ». على بن ابراهيم نيز درباره آيه: «وَ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ » گويد: اين آيه درباره ابوذر، سلمان، عمّار و مقداد نازل شده است، زيرا اينان پيمان نشكستند و «به آنچه بر محمّد نازل گرديد ايمان آوردند» يعنى در پذيرش ولايتى كه خداوند نازل فرمود و«هوالحق من ربهم» يعنى اميرالمؤمنين صلوات الله عليه، ثابت قدم ماندند. و«خداوند بديهايشان را زدود و حال و روزشان را بهبود بخشيد». سپس به ذكر اعمال آنها پرداخته گويد: «اين بدان سبب است كه آنان كه كفر ورزيدند، از باطل پيروى كردند» و اينان كسانى هستند كه پيرو دشمنان اميرالمؤمنين عليه السّلام بودند، و «كسانى كه ايمان آوردند، از همان حق _ كه از جانب پروردگارشان است _ پيروى كردند».

گويد: امام صادق عليه السّلام فرمود: در سوره محمّد آيه‌اى درباره ما هست و آيه‌اى درباره دشمن ما و دليل بر اين گفته آيه: «كَذَالِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُواْ فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتىَّ إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّواْ الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَ إِمَّا فِدَاءً حَتىَ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ذَالِكَ وَ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانتَصَرَ مِنهُم » - . محمد/ ۴ _۳ - {اين گونه خدا براى [بيدارى] مردم مثالهايشان را مى زند. پس چون با كسانى كه كفر ورزيده اند برخورد كنيد، گردنها [يشان] را بزنيد. تا چون آنان را [در

کشتار] از پای درآوردید، پس [اسیران را] استوار در بند کشید سپس یا [بر آنان] منّت نهید [و آزادشان کنید] و یا فدیه [و عوض از ایشان بگیرید]، تا در جنگ، اسلحه بر زمین گذاشته شود. این است [دستور خدا] و اگر خدا می خواست، از ایشان انتقام می کشید} پس این شمشیری است برای مشرکان غیر عرب، زندیقان و کسانی که اهل کتاب نیستند از قبیل آتش‌پرستان و ستاره‌پرستان. در عبارت «فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُواْ فَضَرْبَ الرِّقَابِ» خطاب متوجه جماعت است و معنا متوجه رسول خدا صلی الله علیه و آله و امام پس از اوست.«وَ الَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ* سَيَهْدِيهِمْ وَ يُصْلِحُ بَالَهُمْ* وَ يُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ» - . محمد/ ۶ _۴ - {و کسانی که در راه خدا کشته شده اند، هرگز کارهایشان را ضایع نمی کند. به زودی آنان را راه می نماید و حالشان را نیکو می گرداند. و در بهشتی که برای آنان وصف کرده، آنان را درمی آورد} یعنی آنچه به آنان وعده داده و برای آنان ذخیره کرده است «تا برخی از شما را به وسیله برخی دیگر بیازماید.» - . محمد/ ۴ -

سپس امیرالمؤمنین علیه السّلام را مورد خطاب قرار داده و فرموده: «يَاأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُواْ إِن تَنصُرُواْ اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَ يُثَبِّتْ أَقْدَامَكم » - . محمد/ ۷ - {ای

کسانی که ایمان آورده اید، اگر خدا را یاری کنید یاریتان می کند و گامهایتان را استوار می دارد} سپس فرمود: «وَ الَّذِينَ كَفَرُواْ فَتَعْسًا لَّهُمْ وَ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ذَالِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُواْ مَا أَنزَلَ اللَّهُ» فی علی(ع) «فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ»، - . محمد/ ۹ _۸ - {و

کسانی که کفر ورزیدند، نگونساری بر آنان باد و [خدا] اعمالشان را بر باد داد. *این بدان سبب است که آنان آنچه را خدا نازل کرده است خوش نداشتند، و [خدا نیز] کارهایشان را باطل کرد.}

امام باقر علیه السّلام فرمود: جبرئیل بر محمّد صلی الله علیه و آله نازل گشت و این آیه را به همین شکل با خود آورد: «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُواْ مَا أَنزَلَ اللَّهُ _[فی علیّ، ألّا أنّهُ كَشِطَ الإسمُ] _فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ» {این بدان سبب است که آنان آنچه را خدا نازل کرده است _[درباره علی علیه السّلام اما نام او خط زده شد] _پس خدا نیز کارهایشان را باطل کرد.}

ص: ۸۷

علی بن ابراهیم درباره آیه: «أَ فَلَمْ يَسِيرُواْ فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم » - . محمد / ۱۰ - {مگر

در زمین نگشته اند، تا ببینند فرجام کسانی که پیش از آنها بودند به کجا انجامیده است؟} گوید: یعنی مگر در سرگذشت اُمّت‌های گذشته ننگریسته‌اند؟ و دنباله آیه: «دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ » {خدا زیر و زبرشان کرد.} یعنی آنان را هلاک کرده و عذاب نمود. سپس فرمود: «وَ لِلْكَافِرِينَ» {برای کافران} یعنی کسانی که کفر ورزیدند و آنچه را که خداوند درباره علی علیه السّلام نازل فرمود، خوش نداشتند «أَمْثَالُها» {نظایر همین کیفرها در پیش است.} یعنی سرنوشت اینان در مواجه شدن با هلاک و عذاب، نظیر سرنوشت اُمّت‌های گذشته است. سپس به ذکر مؤمنانی پرداخته که بر امامت امیرالمؤمنین علیه السّلام ثابت قدمند و گوید: «ذَالِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلىَ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ أَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلىَ لهَُم» - . محمد/۱۱ - {چرا که خدا سرپرست کسانی است که ایمان آورده اند، ولی کافران را سرپرست [و یاری] نیست.} سپس از مؤمنان یاد کرده گوید: «إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ _ يعنی بولایهٔ علی علیه السلام _ جَنَّاتٍ تجَْرِی مِن تحَْتِهَا الْأَنهَْارُ وَ الَّذِينَ كَفَرُواْ _ اعدائه _ يَتَمَتَّعُونَ وَ يَأْكُلُونَ

كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ ــ يعنى أكلاً كثيراً ــ وَ النَّارُ مَثْوًى لَهُمْ» - . محمد/ ۱۲ - {خدا

كسانى را كه ايمان آورده و كارهاى شايسته كرده اند، ــ يعنى با پذيرفتن على عليه السّلام ــ در باغهايى كه از زيرِ [درختانِ] آنها نهرها روان است درمى آورد، و [حال آنكه] كسانى كه كافر شده انـد ــ دشـمنان او ــ [در ظاهر] بهره مى برند و همان گونه كه چارپايان مى خورند، مى‌خورند ــ يعنى بسيار مى‌خورند ــ و [لى] جايگاه آنها آتش است.} گويد: معنى آيه: «وَ كَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ هِىَ أَشَدُّ قُوَّةً مِّن قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ»، - . محمد / ۱۳ - {و بسا شهرها كه نيرومندتر از آن شهرى بود كه تو را [از خود] بيرون راند، كه ما هلاكشان كرديم و براى آنها يار [و ياورى] نبود} اين است كه: كسانى را كه از اُمّت‌هاى پيشين هلاك كرديم از مردمان شهر شما يعنى مكه، كه تو رابيرون كردند، و هيچ ياورى به داد آن‌ها نرسيد. «أَ فَمَن كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ ــ يعنى اميرالمؤمنين عليه السّلام ــ كَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ ــ يعنى الذين غصبوه ــ وَ اتَّبَعُواْ أَهْوَاءَهُم» - . محمد/ ۱۴ - {آيا كسى كه بر حجّتى از جانب پروردگار خويش است ــ منظور اميرالمؤمنين عليه السّلام است ــ چون كسى است كه بدى كردارش براى او زيبا جلوه داده شده ــ منظور كسانى است كه حق او را غصب كردند ــ و هوس‌هاى خود را پيروى كرده اند؟} سپس براى اوليا و دشمنانش مَثَلى زده و به أولياى خود فرموده: «مَّثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنهَارٌ مِّن مَّاءٍ غَيْرِ ءَاسِنٍ وَ أَنهَارٌ مِّن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَ أَنهَارٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ ــ أى خمرة، إذا تناولها ولى الله و حد رائحة المسك فيها ــ وَ أَنهَارٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى وَ لَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَ مَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ» ثمّ ضرب لأعدائه مثلاً فقال: «كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَ سُقُواْ مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُم»، - . محمد/ ۱۵ -

{مَثَلِ بهشتى كه به پرهيزگاران وعده داده شده [چون باغى است كه] در آن نهرهايى است از آبى كه [رنگ و بو و طعمش] برنگشته و جويهايى از شيرى كه مزه اش دگرگون نشود و رودهايى از باده اى كه براى نوشندگان لذّتى است ــ يعنى شرابى است كه اگر ولىّ خدا آن را بنوشد، بوى آن را بوى مشك خواهد يافت ــ و جويبارهايى از انگبينِ ناب. و در آنجا از هر گونه ميوه براى آنان [فراهم] است و [از همه بالاتر] آمرزش پروردگار آنهاست.} سپس براى دشمنانش مَثَلى زده و فرموده: {[آيا چنين كسى در چنين باغى دل انگيز] مانند كسى است كه جاودانه در آتش است و آبى جوشان به خوردشان داده مى شود [تا] روده هايشان را از هم فروپاشد؟} گويد: منظور اين است كه: كسى كه در اين بهشتى است كه وصف آن رفت، همانند كسى نيست كه در آتش است؛ آن سان كه دشمن خدا، چون ولىّ او نيست .

**[ترجمه]

بيان

(۳) وَ الَّذِينَ قَاتَلُوا كذا قرأ أكثر القراء و قرأ حفص و جماعه قُتِلُوا عَرَّفَهَا لَهُمْ قيل أى طيبها لهم أو بينها لهم (۴) بحيث يعلم كل واحد منزله و

۱- فى المصدر: الى قوله: « مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ» و معنى الخمر أى خمره اه.

٢- تفسير القمّيّ: ٦٢٥- ٦٢٧.

٣- هذا البيان يوجد في(ك) و هامش(د) فقط.

٤- في(د): أو تلاها لهم.

يهتـدى إليه كأنه كان ساكنه مذ خلق أو حددها لهم بحيث يكون لكل منهم جنه مفروزه(۱) فَتَعْساً لَهُمْ أى عثورا و انحطاطا قوله إلاـ أنه كشـط الاـسم أى أزيـل و أذهب فى القاموس الكشط رفعك شـيئا عن شـى ء قـد غشاه (۲) و انكشـط الروع ذهب يعنى بولاـيه على عليه السّلام أى آمنوا بهـا يعنى أكلاـ كثيرا و قيل غافلين عن العاقبه غَيْرِ آسِنٍ أى متغير طعمه و ريحه كَمَنْ هُوَ خالِدٌ فيها تقدير الكلام (۳) أ مثل أهل الجنه كمثل من هو خالد أو أ مثل الجنه كمثل جزاء من هو خالد.

**[ترجمه]«وَ الَّذِينَ قاتِلُواْ » أكثر قُرّاء آن را به همين شـكل خوانده‌اند اما حفص و گروهى ديگر «قتلوا » خوانده‌اند.«عَرَّفها لَهُم» گفته شده يعنى آن را براى ايشان پاكيزه و طاهر گردانيد يا اينكه، آن را براى ايشان توضيح داد به گونه‌اى كه هركدام جايگاه خود را بداند آن‌گونه به آن راه يابد

ص: ۸۸

كه گويى از بدو خلقت ساكن آن بوده است، يا اينكه آن را براى ايشان مرزبندى كرد به گونه‌اى كه هركدام باغى ويژه داشته باشـد.«فَتَعْسًا لَهُّمْ» يعنى نگونسارى و انحطاط بر آنان باد. اينكه گفته: «ألّا أنّهُ كَشِطَ الإسمُ» يعنى اينكه آن نام حذف شد و محو گرديـد. در قـاموس آمـده اسـت: الكشـط: روپوشـى را از روى چيزى برداشـتن، - . القـاموس ج. ۲ : ۳۸۲ - و«انكشـط الرّوع: وحشت و دلهره زايـل شـد. «يعنى بولايـهٔ على عليه السـلام» يعنى به ولاـيت او إيمان آوردنـد. «يعنى أكلًا كثيراً»: گفته شـده به معنـاى غافـل بودن از فرجام كار است.«غَيْرِ ءَاسِنٍ»: طعم و بوى آن متغيّر است.«كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فيها» : احتمالاً به معناى: آيا مَثَل اهل بهشت همانند كسى است كه جاودان است؟ يا، آيا مَثَل بهشت به ما مَثَل پاداش كسى مى‌ماند كه جاودان است؟

**[ترجمه]

«۱۵»

فس، [تفسير القمى]: أَ فَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ (۴) قَالَ نَزَلَتْ فِي قُرَيْشٍ كُلَّمَا هَوُوا شَيْئاً عَبَدُوهُ- وَ أَضَلَّهُ اللَّهُ عَلى عِلْمٍ أَيْ عَذَّبَهُ عَلَى عِلْمٍ مِنْهُ فِيمَا ارْتَكَبُوا مِنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام وَ جَرَى ذَلِكَ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مِمَّا فَعَلُوهُ بَعْدَهُ بِأَهْوَائِهِمْ وَ آرَائِهِمْ وَ أَزَالُوا الْخِلَافَةَ وَ الْإِمَامَةَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام بَعْدَ أَخْذِ الْمِيثَاقِ عَلَيْهِمْ مَرَّتَيْنِ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام وَ قَوْلُهُ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ نَزَلَتْ فِي قُرَيْشٍ وَ جَرَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِي أَصْحَابِهِ الَّذِينَ غَصَبُوا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام وَ اتَّخَذُوا إِمَاماً بِأَهْوَائِهِمْ وَ الدَّلِيلُ عَلَى ذَلِكَ قَوْلُهُ وَ مَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلهٌ مِنْ دُونِهِ (۵) قَالَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ إِمَامٌ وَ لَيْسَ بِإِمَامٍ (۶).

**[ترجمه]تفسير على بن ابراهيم: «أَ فَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَاهَهُ هَوَئهُ ...» {پس آيا ديـدى كسـى را كه هوس خويش را معبود خود قرار داده} گويـد: اين آيه درباره قريش نازل شـده است كه هرگاه به چيزى علاقه‌منـد مى‌شدنـد، آن را پرسـتش مى‌كردند «وَ أَضَلَّهُ اللَّهُ عَلىَ عِلْمٍ» يعنى، خداوند آنان را به جهت آگاه بودن از رفتارى كه درباره اميرالمؤمنين عليه السّلام پس از رسول خدا صلى الله عليه و آله داشـته‌انـد و ناشـى از پيروى از هـواى نفس و خـودسـريشان بوده كه بـا رفتـار خود خلافـت و امـامت را از اميرالمؤمنين عليه السّلام به ديگرى منتقل كردند و حال آنكه دوبار از ايشان درباره خلافت آن حضـرت از ايشان پيمان گرفته

شده بود، شکنجه می‌کند؛ و گفته وی که آیه: «وَاتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَئهُ» درباره قریش نازل گشته، و پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله نیز درباره آن دسته از صحابه وی که حق امیرالمؤمنین علیه السّلام را غصب کرده و با پیروی از هوای نفس پیشوای دیگری برای خود برگزیدند، جاری است و دلیل بر این گفته، آیه: «وَ مَن يَقُلْ مِنهُمْ إِنيّ إِلهٌ مِّن دُونِهِ » - . انبیاء / ۲۹ - {و

هر کس از آنان بگوید: «من [نیز] جز او خدایی هستم} است. گوید: منظور کسی است که گمان کرد پیشوای مردم است اما پیشوا نبود. - . تفسیر قمی: ۶۱۹ -

**[ترجمه]

«۱۶»

فس، [تفسیر القمی]: قَوْلُهُ وَ أَمَّا الْقاسِطُونَ فَكانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَباً(۷)- مُعَاوِيَهُ وَ أَصْحَابُهُ عَلَيْهِمْ لَعَائِنُ اللَّهِ- وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَى الطَّرِيقَهِ لَأَسْقَيْناهُمْ ماءً غَدَقاً الطَّرِيقَهُ الْوَلَايَهُ لِعَلِيٍّ عليه السلام لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ قَتْلَ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ مَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذاباً صَعَداً- وَ أَنَّ الْمَساجِدَ لِلَّهِ فَلا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَداً إِنَّ الْإِمَامَ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ عليهم السّلام فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْ غَيْرِهِمْ إِمَاماً(۸)

ص: ۸۹

۱- أفرز فلانا بشی ء: أفرده و خصه به و لم يشرك معه فيه أحدا.

۲- ج ۲، ۳۸۲.

۳- فی(د) و(ک) قیل: تقدير الكلام فيها.

۴- الجاثيه: ۲۳، و ما بعدها ذيلها.

۵- الأنبياء: ۲۲.

۶- تفسير القمّیّ: ۶۱۹.

۷- الجن: ۱۵، و ما بعدها ذيلها.

۸- فی المصدر: وليا.

وَ أَنَّهُ لَمَّا قامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ يَعْنِی مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله يَدْعُوهُمْ إِلَی الْوَلَايَهِ-(۱) كادُوا قُرَيْشٌ يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَداً يَتَعَاوَوْنَ عَلَيْهِ قَالَ قُلْ إِنَّما أَدْعُوا رَبِّی قُلْ إِنَّمَا أَمَرَ رَبِّی فَ لا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَ لا رَشَداً إِنْ تَوَلَّيْتُمْ عَنْ وَلَايَتِهِ- قُلْ إِنِّی لَنْ يُجِيرَنِی مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ إِنْ كَتَمْتُ مَا أُمِرْتُ بِهِ وَ لَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَداً يَعْنِی مَأْوًى- إِلَّا بَلاغاً مِنَ اللَّهِ أُبَلِّغُكُمْ مَا أَمَرَنِی اللَّهُ بِهِ مِنْ وَلَايَهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ مَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فِی وَلَايَهِ عَلِيٍّ علیه السلام فَإِنَّ لَهُ نارَ جَهَنَّمَ خالِدِينَ فِيها أَبَداً قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله يَا عَلِيُّ أَنْتَ قَسِيمُ النَّارِ تَقُولُ هَذَا لِی وَ هَذَا لَكِ قَالُوا فَمَتَی يَكُونُ مَا تَعِدُنَا يَا مُحَمَّدُ مِنْ أَمْرِ عَلِيٍّ وَ النَّارِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ حَتَّی إِذا رَأَوْا ما يُوعَدُونَ يَعْنِی الْمَوْتَ وَ الْقِيَامَهَ- فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ ناصِراً وَ أَقَلُّ عَدَداً يُعْنَی فُلَانٌ وَ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ وَ مُعَاوِيَهُ وَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ وَ أَصْحَابُ الضَّغَائِنِ مِنْ قُرَيْشٍ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِراً وَ أَقَلُّ عَدَداً قَالُوا فَمَتَی يَكُونُ هَذَا يَا مُحَمَّدُ قَالَ اللَّهُ لِمُحَمَّدٍصلی الله علیه و آلهقُلْ إِنْ أَدْرِی أَ قَرِيبٌ ما تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّی أَمَداً قَالَ أَجَلًا عالِمُ الْغَيْبِ فَلا يُظْهِرُ عَلى غَيْبِهِ أَحَداً- إِلَّا مَنِ ارْتَضى مِنْ رَسُولٍ يُعْنَی عَلِيٌّ الْمُرْتَضَی مِنَ الرَّسُولِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ مِنْهُ قَالَ اللَّهُ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ رَصَداً قَالَ فِی قَلْبِهِ الْعِلْمُ وَ مِنْ خَلْفِهِ الرَّصَدُ يُعَلِّمُهُ وَ يَزُقُّهُ الْعِلْمَ زَقّاً وَ يُعَلِّمُهُ اللَّهُ إِلْهَاماً وَ الرَّصَدُ التَّعْلِيمُ مِنَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله لِيَعْلَمَ النَّبِيُّ أَنْ قَدْ أَبْلَغَ رِسَالاتِ رَبِّهِ وَ أَحَاطَ عَلِيٌّ بِمَا لَدَى الرَّسُولِ مِنَ الْعِلْمِ- وَ أَحْصى كُلَّ شَيْءٍ عَدَداً مَا كَانَ وَ مَا يَكُونُ مُنْذُ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ إِلَی أَنْ تَقُومَ السَّاعَهُ مِنْ فِتْنَهٍ أَوْ زَلْزَلَهٍ أَوْ خَسْفٍ أَوْ قَذْفٍ أَوْ أُمَّهٍ هَلَكَتْ فِيمَا مَضَی أَوْ تَهْلِكُ فِيمَا بَقِيَ وَ كَمْ مِنْ إِمَامٍ جَائِرٍ أَوْ عَادِلٍ يَعْرِفُهُ بِاسْمِهِ وَ نَسَبِهِ وَ مَنْ يَمُوتُ مَوْتاً أَوْ يُقْتَلُ قَتْلًا وَ كَمْ مِنْ إِمَامٍ مَخْذُولٍ لَا يَضُرُّهُ خِذْلَانُ مَنْ خَذَلَهُ وَ كَمْ مِنْ إِمَامٍ مَنْصُورٍ لَا يَنْفَعُهُ نُصْرَهُ مَنْ نَصَرَهُ.

وَ عَنْهُ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ (۲) وَ مَنْ يُعْرِضْ إِلَی آخِرِهِ قَالَ حَدَّثَنِی مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمَدَائِنِيُّ قَالَ حَدَّثَنِی هَارُونُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ عَلِيٍ

۱- فی المصدر: إلی ولایه أمیر المؤمنین.

۲- کذا فی نسخ الکتاب و فی المصدر: و عنه فی قوله.

بْنِ غُرَابٍ عَنِ الْكَلْبِيِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِی قَوْلِهِ: وَ مَنْ یُعْرِضْ عَنْ ذِکْرِ رَبِّهِ قَالَ ذِکْرُ رَبِّهِ وَلَایَهُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: منظور از آیه ۱۵ سوره جن: «وَ أَمَّا الْقَاسِطُونَ فَکَانُواْ لِجَهَنَّمَ حَطَبًا* وَ أن لو اسْتَقَامُواْ عَلَی الطَّرِیقَهِ لَأَسْقَیْنَاهُم مَّاءً غَدَقًا* لِّنَفْتِنَهُمْ فِیهِ وَ مَن یُعْرِضْ عَن ذِکْرِ رَبِّهِ یَسْلُکْهُ عَذَابًا صَعَدًا* وَ أَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُواْ مَعَ اللَّهِ أَحَدًا* وَ أَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ یَدْعُوهُ كَادُواْ یَکُونُونَ عَلَیْهِ لِبَدًا* قُلْ إِنَّمَا أَدْعُواْ رَبیّ وَ لَا أُشْرِکُ بِهِ أَحَدًا* قُلْ إِنیّ لَا أَمْلِکُ لَکُمْ ضَرًّا وَ لَا رَشَدًا* قُلْ إِنیّ لَن یجُیرَنیِ مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَ لَنْ أَجِدَ مِن دُونِهِ مُلْتَحَدًا* إِلَّا بَلَاغًا مِّنَ اللَّهِ وَ رِسَالَاتِهِ وَ مَن یَعْصِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِینَ فِیهَا أَبَدًا»، - . جن/ ۲۳ _۱۵ - {ولی منحرفان، هیزم جهنّم خواهند بود. و اگر [مردم] در راه درست، پایداری ورزند، قطعاً آب گوارایی بدیشان نوشانیم. تا در این باره آنان را بیازماییم، و هر کس از یاد پروردگار خود دل بگرداند، وی را در قید عذابی [روز] افزون درآورد. و مساجد ویژه خداست، پس هیچ کس را با خدا مخوانید. و همین که «بنده خدا» برخاست تا او را بخواند، چیزی نمانده بود که بر سر وی فرو افتند. بگو: «من تنها پروردگار خود را می خوانم و کسی را با او شریک نمی گردانم.» بگو: «من برای شما اختیار زیان و هدایتی را ندارم.» بگو: «هرگز کسی مرا در برابر خدا پناه نمی دهد و هرگز پناهگاهی غیر از او نمی یابم. [وظیفه من] تنها ابلاغی از خدا و [رساندن] پیامهای اوست.» و هر کس خدا و پیامبرش را نافرمانی کند قطعاً آتش دوزخ برای اوست و جاودانه در آن خواهند ماند.} معاویه و یاران او و لعنت خدا بر ایشان باد، است. و «الطریقه» در «وَ ان لو اسْتَقَامُواْ عَلیَ الطَّرِیقَهِ لَأَسْقَیْنَاهُم مَّاءً غَدَقًا» ولایت علی علیه السّلام است. «لِّنَفْتِنَهُمْ فِیهِ»: قتل حسین علیه السّلام است.«وَ مَن یُعْرِضْ عَن ذِکْرِ رَبِّهِ یَسْلُکْهُ عَذَابًا صَعَدًا* وَ أَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُواْ مَعَ اللَّهِ أَحَدًا» بدین معنی است که امام از آل محمد صلی الله علیه و آله است، پس از غیر آن‌ها امام بر نگزینید.

ص: ۸۹

«وَ أَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ یَدْعُوهُ» یعنی محمد صلی الله علیه و آله است که آنها را به قبول ولایت فرا می‌خواند. «کَادُواْ » منظور قریش است «أن یَکُونُوا عَلَیْهِ لِبَدًا» علیه او به یکدیگر کمک می کنند. گوید: «قُلْ إِنَّمَا أَدْعُواْ رَبیّ » یعنی، بگو: این فرمان خداست که من «برای شما اختیار زیان و هدایتی ندارم» اگر از ولایت او روی برگردانید «قُلْ إِنیّ لَن یجُیرَنیِ مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ» اگر آنچه را بدان دستور یافته‌اید، کتمان کنید «وَ لَنْ أَجِدَ مِن دُونِهِ مُلْتَحَدًا» یعنی پناه جز او نمی‌یابم «إِلَّا بَلَاغًا مِّنَ اللَّهِ» آنچه را که خداوند در مورد ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام به من ابلاغ فرموده، به شما ابلاغ می کنم «وَ مَن یَعْصِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ » در ولایت علی علیه السّلام «فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَلِدِینَ فِیهَا أَبَدًا».

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی، تو تقسیم کننده آتش هستی. خواهی گفت: این برای من و این برای تو؛ گفتند: ای محمّد، اینکه ما را بدان درباره علی و آتش وعده می‌دهی، کی اتفّاق خواهد افتاد؟ پس خداوند آیه: «حَتیَّ إِذَا رَأَوْاْ مَا یُوعَدُونَ» یعنی مرگ و قیامت «فَسَیَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَ أَقَلُّ عَدَدًا» - . جن/ ۲۴ - {[باش] تا آنچه را وعده داده می شوند ببینند، آن گاه دریابند که یاورِ چه کسی ضعیف تر و کدام یک شماره اش کمتر است.} یعنی فلانی و فلانی و فلانی و معاویه و عمرو بن‌عاص و کینه‌توزان از قریش کسانی‌اند که یاورشان ضعیف‌تر و شمارشان کمتر است. گفتند: ای محمد! این کی خواهد بود؟ خداوند به محمد صلی الله علیه و آله فرمود: «قُلْ إِنْ أَدْرِی أَقَرِیبٌ مَّا تُوعَدُونَ أَمْ یجَعَلُ لَهُ رَبیّ أَمَدًا»، - . جن/

۲۵ - {بگو: «نمی دانم آنچه را که وعده داده شده اید نزدیک است یا پروردگارم برای آن زمانی نهاده است؟»} گفت: «امداً» به معنای «أَجَلاً» است. «عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا*إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ» -. جن/ ۲۷ _۲۶ - {دانای نهان است، و کسی را بر غیب خود آگاه نمی کند، جز پیامبری را که از او خشنود باشد.} یعنی علیّ مرتضی از رسول خدا صلی الله علیه و آله و او از وی است؛ خداوند می‌فرماید: «فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا»، -. جن/ ۲۷ - {که

[در این صورت] برای او از پیش رو و از پشت سرش نگاهبانانی بر خواهد گماشت.}گوید: در قلبش علم و در پشت سرش نگهبانان است، او را آموزش می‌دهد و علم را به درون او می‌افکند و خداوند او را به طریق الهام تعلیم می‌دهد؛ و «رصد» تعلیمی است که از جانب پیامبر صلی الله علیه و آله می‌بینند تا «لِّيَعْلَمَ أَن قَدْ أَبْلَغُواْ رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَ أَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَ أَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا»، -. جن/ ۲۸ - {تا

معلوم بدارد که پیامهای پروردگار خود را رسانیده اند و [خدا] بدانچه نزد ایشان است احاطه دارد و هر چیزی را به عدد شماره کرده است.} یعنی هرچه بوده و هست، از روزی که خدا آدم را آفرید تا قیام قیامت، آن را می‌داند؛ چه فتنه باشد، چه فرو رفتن در زمین یا پرتاب شدن یا اُمّت‌هایی که از پیش هلاک گشته و یا در آینده هلاک خواهند شد، و چه تعداد پیشوای ظالم و عادل آمده و خواهد آمد، همه را با نام و نسب می‌شناسد و می‌داند که به مرگ طبیعی می‌میرند یا کشته می‌شوند، و چه بسا امامانی که تنها گذاشته شده و این تنهایی آنها را زیانی نمی‌رساند و چه بسا امامانی یاری داده شدند بی‌آنکه این یاری رساندن یاوران سودی برای آنها داشته باشد.

امام باقر علیه السّلام در مفهوم آیه: «وَ مَن يُعْرِضْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا»، -. جن/ ۱۷ - {و

هر که از ذکر و یاد (عبادت و بندگی) پروردگارش روی بگرداند، خدای تعالی او را در عذاب و شکنجه سخت درآورد.} فرمود:

ص: ۹۰

ابن عباس روایت کرده است که «ذِكْرِ رَبِّهِ» در «وَ مَن يُعْرِضْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِ» ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام است. -. تفسیر قمی: ۷۰۰ _۶۹۹ -

**[ترجمه]

بیان

الغدق الكثير و الماء الكثير كنايه عن سعه المعاش أو وفور العلم و الحكمه كما مر عن الصادق عليه السّلام قوله تعالى صَعَداً أي شاقا يعلو المعذب و يغلبه و قد مضى تأويل المساجد فى كتاب الإمامه يعنى محمد كأنه حمله على الحذف و الإيصال أى يدعو إليه كما قال فى مجمع البيان (۲) يدعوه بقول لا إله إلا الله و يدعو إليه و يقرأ القرآن و فى القاموس تعاووا عليه اجتمعوا(۳) و قال البيضاوى فى قوله كادُوا كاد الجن يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَداً أى متراكمين من ازدحامهم عليه تعجبا مما رأوا من عبادته و سمعوا من

قراءته أو كاد الإنس و الجن يكونون عليه مجتمعين لإبطال أمره و هو جمع لبـده و هی ما تلبد بعضه علی بعض (۴) قوله قل إنما أمر ربی بیان لحاصل المعنی أی لما کان دعوتی إلی الله و بأمره و لم أشـرک به أحدا و لم أخالفه فیما أمرنی به فوضت أمری و أمرکم إلیه و أعلم أنه ینصـرنی علیکم و قال البیضاوی فی قوله مُلْتَحَداً منحرفا أو ملتجأ إِنْ أَدْرِی ما أدری أمدا غایه تطول مدتها فلا۔ یظهر فلا۔ یطلع من رسول بیـان لمن قال فَإِنَّهُ یَسْلُکُ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ أی من بین یـدی المرتضـی وَ مِنْ خَلْفِهِ رَصَداً حرسا من الملائکه یحرسونه من اختطاف (۵) الشـیاطین و تخـالیطهم لیعلم أن قـد أبلغوا أی لیعلم النبی الموحی إلیه أن قـد أبلغ جبرئیل و الملائکه النـازلون بـالوحی أو لیعلم الله أن قـد أبلـغ الأنبیـاء بمعنی لیتعلق العلم به موجودا رسالاـت ربهم کمـا هی محروسه من التغییر و أحاط بما لدیهم بما عند الرسل وَ أَحْصی کُلَّ شَیْ ءٍ عَدَداً حتی القطر و الرمل انتهی (۶).

أقول: علی تأویله علیه السلام مِنْ رَسُولٍ صله للارتضاء أو حال من الموصول

ص: ۹۱

۱- تفسیر القمّیّ: ۶۹۹- ۷۰۰.

۲- ج ۱۰: ۳۷۲.

۳- ج ۴: ۳۶۸.

۴- تفسیر البیضاوی ۲: ۲۴۱.

۵- اختطف الشی ء: اجتذبه و انتزعه.

۶- تفسیر البیضاوی ۲: ۲۴۱.

و الظاهر أنه كان فی قراءتهم علیهم السّلام لیعلم أن قد أبلغ رسالات ربه أی علی علیه السّلام و یحتمل أن یکون تفسیرا للآیه بأنها نزلت فیه علیه السّلام و صیغه الجمع للتفخیم أو لانضمام الأئمه علیهم السّلام معه قوله إلی آخره أی إلی آخر ما سیأتی فی روایه ابن عباس.

**[ترجمه]الغدق: بسیار، آب فراوان، و همان‌طور که امام صادق علیه السّلام فرموده و بیان شد، کنایه از فراخی معیشت یا کثرت علم و دانش و حکمت است. قوله تعالی: «صعداً» به معنای مشقّتی است که فراتر از تحمّل شکنجه شونده بوده و وی را مغلوب کند؛ پیش از این در کتاب«الامامهٔ»، تأویل«المساجد» بیان گردید. یعنی «محمّد» گویا آن را حمل بر حذف و ایصال نموده، یعنی آن‌گونه که در مجمع البیان آمده، - . ج ۱۰ : ۳۷۲ -

به سوی وی دعوت می‌کرد و از وی می‌خواست کلمه «لا إله إلّا الله» را بر زبان جاری کند و به سوی وی دعوت می‌فرمود و قرآن تلاوت می‌کرد. در قاموس: «تعاووا علیهِ»: اجتماع کردند - . ج ۴: ۳۶۸ -

و قاضی بیضاوی گوید: «کادوا»: نزدیک بود اجنّه بر سر او «لبداً» یعنی انباشته شوند از شدت ازدحام آن‌ها بر سر ایشان به خاطر تعجبی که در عبادت او و تلاوت قرآنش دیده بودند. یا، نزدیک بود انس و جن برای باطل کردن کار او، دست به دست هم دهند. و «لُبَد» جمع «لُبدَهٔ» و به معنای انباشته شدن روی هم است. - . تفسیر بیضاوی ۲: ۲۴۱ - [قول او: «قل إنّما أمر ربّی» توضیحی برای حاصل معناست یعنی، از آنجا که دعوت من به سوی خدا و به فرمان او بوده و شریکی برای وی قائل نشده‌ام و هرگز وی را نافرمانی نکرده‌ام و کار خود و شما را به او واگذار کرده‌ام، و می‌دانم مرا بر شما پیروز می‌گرداند. قاضی بیضاوی در معنای«ملتحداً» گوید: به معنای «منحرفاً» یا «پناه آورنده» است. «إن أدری»: نمی‌دانم.«أمداً»: مهلت و زمانی که به طول بینجامید. فلایُظهر:آگاه نمی‌کند من رسول: توضیح برای«مَن» است] گوید: «فإنّه یسلک من بین یدیه»: یعنی از مقابل مرتضی. «من خلفه رصداً»: نگهبانانی از فرشتگان که او را در مقابل ربوده شدن توسط شیاطین و افسون‌های آنان محافظت کنند.«لیعلم أن قد أبلغوا»: تا پیامبری که به وی وحی شده بداند که جبرئیل و فرشتگانی که با وحی نازل شده‌اند، پیام خود را ابلاغ کرده‌اند؛ یا: تا خدا بداند که انبیا رسالت را ابلاغ کردند، بدین معنا که: «علم» او که موجود هست به «رسالت ربِّهم» تعلّق پیدا کند «همان طور که این رسالت‌ها از تغییر و تحریف مصون هستند». «احاط بما لدیهم»: یعنی به آنچه از علم نزد پیامبران است احاطه دارد. «أحصی کل شیءٍ عدداً»: یعنی حتی شمار قطره‌های باران و دانه‌های شن را می‌داند. پایان - . تفسیر بیضاوی ۲: ۲۴۱ -

مؤلف: حسب تأویل آن حضرت صلی الله علیه و آله «من رسول» صله برای «ارتضاء» یا حال از موصول است.] و ظاهراً در قرائت آنها (ائمه) علیهم السلام این گونه آمده: «لیعلم أن قد أبلغ رسالات ربّه» یعنی«علی علیه السّلام» و احتمال دارد بخش آخر تفسیر آیه باشد،

ص: ۹۱

بدین معنا که این آیه درباره وی نازل شده است، و صیغه جمع برای تفخیم یا پیوستن ائمّه علیهم السلام به آن حضرت باشد. قول او: «إلی آخره»: یعنی تا پایان آنچه به زودی درباره روایت ابن عباس می‌آید.

**[ترجمه]

«۱۷»

ل، [الخصال] الطَّالَقَانِیُّ عَنِ الْجَلُودِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبَانٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ سَلَمَهَ عَنْ زَیْدِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی لَیْلَی قَالَ: نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام ثَمَانُونَ آیَهً صَفْواً فِی کِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَا شَرِکَهُ فِیهَا أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ(۱).

**[ترجمه]الخصال: عبدالرحمن بن ابی لیلی گفت: هشتاد آیه خالص در کتاب خدای عزّوجل در شأن علی علیه السّلام نازل شده است و هیچ کس در برخورداری از این فضیلت با وی شریک نیست. - . الخصال ۲: ۱۴۴ -

**[ترجمه]

بیان

صفوا أی خالصا.

**[ترجمه]«صفواً»: خالص

**[ترجمه]

«۱۸»

ل، [الخصال] الطَّالَقَانِیُّ عَنِ الْجَلُودِیِّ عَنِ الْمُغِیرَهِ بْنِ مُحَمَّدٍ(۲) عَنْ عَبْدِ الْعَزِیزِ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ بَلِیدِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ لَیْثٍ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام سَبْعُونَ آیَهً مَا شَرِکَهُ فِی فَضْلِهَا أَحَدٌ(۳).

**[ترجمه]الخصال: مجاهد گوید: هفتاد آیه درباره علی علیه السلام نازل گشته است که احدی در این فضیلت با وی شریک نبوده است. - . الخصال ۲: ۱۳۸ -

**[ترجمه]

«۱۹»

فس، [تفسیر القمی]: وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جاؤُکَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ (۴).

فَإِنَّهُ حَدَّثَنِی أَبِی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَیْنَهَ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جاؤُکَ یَا عَلِیُّ- فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّاباً رَحِیماً هَکَذَا نَزَلَتْ ثُمَّ قَالَ فَلا وَ رَبِّکَ لا یُؤْمِنُونَ حَتَّی یُحَکِّمُوکَ یَا عَلِیُّ- فِیما شَجَرَ بَیْنَهُمْ یَعْنِی فِیمَا تَعَاهَدُوا وَ تَعَاقَدُوا عَلَیْهِ بَیْنَهُمْ مِنْ خِلَافِکَ وَ غَصْبِکَ- ثُمَّ لا یَجِدُوا فِی أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَیْتَ

عَلَيْهِمْ يَا مُحَمَّدُ عَلَى لِسَانِكَ مِنْ وَلَايَتِهِ- وَ يُسَلِّمُوا تَسْلِيماً لِعَلِيٍّ علیه السلام (۵).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «وَ مَا أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُواْ أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُواْ اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُواْ اللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا» .«فَلَا وَ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حتى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يجِدُواْ فىِ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَ يُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا»، - . نساء/ ۶۵ _ ۶۴ - {ما

هیچ پیامبری را نفرستادیم مگر آنکه به توفیق الهی از او اطاعت کنند. و اگر آنان وقتی به خود ستم کرده بودند، پیش تو می آمدند و از خدا آمرزش می خواستند و پیامبر [نیز] برای آنان طلب آمرزش می کرد، قطعاً خدا را توبه پذیرِ مهربان می یافتند. ولی چنین نیست، به پروردگارت قَسَم که ایمان نمی آورند، مگر آنکه تو را در مورد آنچه میان آنان مایه اختلاف است داور گردانند سپس از حکمی که کرده ای در دلهایشان احساس ناراحتی [و تردید] نکنند، و کاملًا سرِ تسلیم فرود آورند.} مرا پدرم از ابن ابی عمیر از ابن اُذینه از زرارهٔ از امام باقر علیه السّلام روایت کرد که آن حضرت این آیات را بدین صورت قرائت فرمود آیه: «وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُواْ أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ _ یا علی _ فَاسْتَغْفَرُواْ اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُواْ اللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا» به همین شکل نازل شده است. سپس درباره آیه بعد فرمود: «فَلَا وَ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتىَ يُحَكِّمُوكَ _ یا علی _ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ» یعنی درباره آنچه با هم پیمان بستند و توافق کردند که با توبه مخالفت برخاسته و حقّ تو را غصب کردند «ثُمَّ لَا يجِدُواْ فىِ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ عليهم» یا مُحَمَّد عَلَى لِسانِكَ مِن وِلايَتِهِ «وَ يُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا» لِعِلِيٍّ علیه السّلام. - . تفسیر قمی: ۱۳۱ _ ۱۳۰ -

**[ترجمه]

«۲۰»

فس، [تفسیر القمی] الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّى عَنِ ابْنِ عُمَرَ(۶) عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الثَّانِي علیه السّلام: فِي قَوْلِهِ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ(۷) قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَقَدَ عَلَيْهِمْ

ص: ۹۲

۱- الخصال ۲: ۱۴۴.

۲- فی المصدر: عن الجلودی عن أبی حامد الطالقانی اه.

۳- الخصال ۲: ۱۳۸.

۴- النساء: ۶۴، و ما بعدها ذیلها.

۵- تفسیر القمّیّ: ۱۳۰ و ۱۳۱.

۶- كذا فی نسخ الکتاب، و فی المصدر: ابن أبی عمیر.

۷- المائده: ۱.

لِعَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فِی الْخِلَافَهِ فِی عَشَرَهِ مَوَاطِنَ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ- یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ الَّتِی عُقِدَتْ عَلَیْکُمْ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام جواد علیه السّلام درباره آیه: «یَاأَیُّهَا الَّذِینَ ءَامَنُواْ أَوْفُواْ بِالْعُقُودِ» - . مائده/۱ - {ای

کسانی که ایمان آورده اید، به قراردادها [ی خود] وفا کنید.} فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله

ص: ۹۲

در ده موضع از ایشان برای خلافت علی علیه السّلام پیمان گرفت و سپس خداوند این آیه را نازل کرد: «یَاأَیُّهَا الَّذِینَ ءَامَنُواْ أَوْفُواْ بِالْعُقُودِ»، عقود و پیمان‌هایی را که برای امیرالمؤمنین علیه السّلام با شما بستم. - . تفسیر قمی: ۱۴۸ -

**[ترجمه]

«۲۱»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: إِنَّمَا نَزَلَتْ لکِنِ اللَّهُ یَشْهَدُ بِما أَنْزَلَ إِلَیْکَ فِی عَلِیٍّ- أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَ الْمَلائِکَهُ یَشْهَدُونَ وَ کَفی بِاللَّهِ شَهِیداً(۲) وَ قَرَأَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّ الَّذِینَ کَفَرُوا وَ ظَلَمُوا آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ لَمْ یَکُنِ اللَّهُ لِیَغْفِرَ لَهُمْ وَ لَا لِیَهْدِیَهُمْ طَرِیقاً- إِلَّا طَرِیقَ جَهَنَّمَ خالِدِینَ فِیها أَبَداً وَ کانَ ذلِکَ عَلَی اللَّهِ یَسِیراً(۳).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام فرمود: آیه: «لکِنِ اللَّهُ یَشهَدُ بِمَا أَنزَلَ إِلَیْکَ _ فی علی _ أَنزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَ الْمَلَئکَهُ یَشهَدُونَ وَ کَفَی بِاللَّهِ شهِیدًا» - . نساء/ ۱۶۶ - {لیکن

خدا به [حقانیّت] آنچه بر تو نازل کرده است گواهی می دهد _ درباره علی _ [او] آن را به علم خویش نازل کرده است و فرشتگان [نیز] گواهی می دهند. و کافی است خدا گواه باشد}همان طور که آن حضرت آیات ۱۶۸و ۱۶۹ سوره نساء را بدین صورت قرائت فرمودند: «إِنَّ الَّذِینَ کَفَرُواْ وَ ظَلَمُواْ لَمْ یَکُنِ اللَّهُ لِیَغْفِرَ لَهُمْ وَ لَا لِیهْدِیَهُمْ طَرِیقًا* إِلَّا طَرِیقَ جَهَنَّمَ خَلِدِینَ فِیهَا أَبَدًا وَ کَانَ ذَالِکَ عَلیَ اللَّهِ یَسِیرًا» - . تفسیر قمی: ۱۴۷ . نساء/ ۱۶۹ _ ۱۶۸ -

{کسانی که کفر ورزیدند و ستم کردند، خدا بر آن نیست که آنان را بیامرزد و به راهی هدایت کند، مگر راه جهنّم، که همیشه در آن جاودانند و این [کار] برای خدا آسان است.}

**[ترجمه]

«۲۲»

فس، [تفسیر القمی] الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّی عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنِ ابْنِ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام:

فِی قَوْلِهِ وَ اللَّهِ رَبِّنا ما کُنَّا مُشْرِکِینَ (۴) بِوَلَایَهِ عَلِیٍّ علیه السلام (۵).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام فرمود: آیه: «وَ الله رَبِّنَا مَا کُنَّا مُشْرِکِین »، - . انعام / ۲۳ - {به

خدا، پروردگارمان سوگند که ما مشرک نبودیم.} در اصل چنین است: «وَ الله رَبِّنَا مَا کُنَّا مُشْرِکِین _ بِوِلایةِ علیٍّ علیه السّلام _ ». - . تفسیر قمی: ۱۸۶ -

**[ترجمه]

«۲۳»

فس، [تفسیر القمی]: أُولئِکَ الَّذِینَ آتَیْناهُمُ الْکِتابَ وَ الْحُکْمَ وَ النُّبُوَّهَ فَإِنْ یَکْفُرْ بِها هؤُلاءِ(۶) یَعْنِی أَصْحَابَهُ وَ قُرَیْشاً وَ مَنْ أَنْکَرُوا بَیْعَهَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَدْ وَکَّلْنا بِها قَوْماً لَیْسُوا بِها بِکافِرِینَ یَعْنِی شِیعَهَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۷).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «أُوْلَئِکَ الَّذِینَ ءَاتَیْنَاهُمُ الْکِتَابَ وَ الْحُکْمَ وَ النُّبُوَّهَ فَإِن یَکْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ فَقَدْ وَکَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّیْسُواْ بِهَا بِکَافِرِین»، - . انعام / ۸۹ - {آنان

کسانی بودند که کتاب و داوری و نبوت بدیشان دادیم و اگر اینان [مشرکان] بدان کفر ورزند، بی گمان، گروهی [دیگر] را بر آن گماریم که بدان کافر نباشند.} منظور از «هَؤُلَاءِ» در این آیه صحابه رسول خدا صلی الله علیه و آله ، قریش و هرکه بیعت امیرالمؤمنین علیه السّلام را انکار کرده است. و مقصود از _فَقَدْ وَکَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّیْسُواْ بِهَا بِکَافِرِین» شیعیان امیرالمؤمنین علیه السّلام است. - . تفسیر قمی: ۱۹۷ -

**[ترجمه]

«۲۴»

فس، [تفسیر القمی] جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ عَبْدِ الْکَرِیمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحِیمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ فَلَمَّا نَسُوا ما ذُکِّرُوا بِهِ فَتَحْنا عَلَیْهِمْ أَبْوابَ کُلِّ شَیْ ءٍ(۸) قَالَ أَمَّا قَوْلُهُ فَلَمَّا نَسُوا ما ذُکِّرُوا بِهِ یَعْنِی فَلَمَّا تَرَکُوا وَلَایَهَ عَلِیٍّ وَ قَدْ أُمِرُوا بِهِ- فَتَحْنا عَلَیْهِمْ أَبْوابَ کُلِّ شَیْ ءٍ یَعْنِی دَوْلَتَهُمْ فِی

۱- تفسیر القمّیّ: ۱۴۸.

۲- النساء: ۱۶۶.

۳- تفسیر القمّیّ: ۱۴۷. و الآیتان الأخیرتان فی سوره النساء: ۱۶۸ و ۱۶۹.

۴- الأنعام: ۲۳.

۵- تفسير القمّيّ: ۱۸۶.
۶- الأنعام: ۸۹، و ما بعدها ذيلها.
۷- تفسير القمّيّ: ۱۹۷.
۸- الأنعام: ۴۴.

الدُّنْيَا وَ مَا بُسِطَ لَهُمْ فِيهَا(۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَىْءٍ»، - . انعام/ ۴۴ - {پس چون آنچه را که بدان پند داده شده بودند فراموش کردند، درهای هر چیزی [از نعمتها] را بر آنان گشودیم.} فرمود: «فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ» یعنی: چون ولایت علی علیه السّلام را که به پذیرش آن دستور یافته بودند، ترک نمودند، «فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَىْءٍ» یعنی دوستی که آنها در این دنیا دارند

ص: ۹۳

و نعمت‌هایی که برای آنها در آن گسترده است. - . تفسیر قمی: ۱۸۸ -

**[ترجمه]

«۲۵»

فس، [تفسير القمی] أَبِی عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ الرَّاشِدِيِّ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: لَمَّا أُسْرِیَ بِرَسُولِ اللَّهِ إِلَى السَّمَاءِ وَ أَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ فِی عَلِیٍّ (۲) مَا أَوْحَى مِنْ شَرَفِهِ وَ مِنْ عِظَمِهِ عِنْدَ اللَّهِ وَ رُدَّ إِلَى الْبَيْتِ الْمَعْمُورِ وَ جَمَعَ لَهُ النَّبِيِّينَ وَ صَلَّوْا خَلْفَهُ عَرَضَ فِی نَفْسِ رَسُولِ اللَّهِ مِنْ عِظَمِ مَا أُوحِیَ إِلَيْهِ فِی عَلِیٍّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فَإِنْ كُنْتَ فِی شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنا إِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتابَ مِنْ قَبْلِكَ (۳) يَعْنِی الْأَنْبِيَاءَ فَقَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ فِی كُتُبِهِمْ مِنْ فَضْلِهِ مَا أَنْزَلْنَا فِی كِتَابِكَ- لَقَدْ جاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ- وَ لا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآياتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخاسِرِينَ فَقَالَ الصَّادِقُ علیه السلام فَوَ اللَّهِ مَا شَكَّ وَ مَا سَأَلَ (۴).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام فرمود: چون رسول خدا صلی الله علیه و آله به معراج برده شد و خداوند درباره علی علیه السّلام و شرف و عظمت جایگاه او نزد خدا آنچه را که می‌بایست وحی فرمود و آن حضرت وارد بیت‌المعمور گردید و پیامبران را نزد وی گرد آورد و آنان پشت سر او نماز خواندند، آنچه را که خداوند درباره علی علیه السّلام به وی وحی کرده بود، بر او بسیار بزرگ آمد، - . این موضوع با عصمت وی صلی الله علیه و آله منافات ندارد زیرا همان‌طور که از پایان روایت پیداست، آن حضرت در چیزی شک نفرمود و شاید از شنیدن عظمت منزلت علی علیه السّلام نزد خدا و درجات رفیعی که بدان‌ها نایل آمده، شگفت‌زده شده باشد. -

خداوند این آیه را نازل کرد: «فَإِن كُنتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ* وَ لَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بَِايَاتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِين »، - . یونس/ ۹۵ _۹۴ - {و اگر از آنچه به سوی تو نازل کرده ایم در تردیدی، از کسانی که پیش از تو کتاب [آسمانی] می خواندند بپرس. قطعاً حقّ از جانب پروردگارت به سوی تو آمده است. پس زنهار از تردیدکنندگان مباش. و از کسانی که آیات ما را دروغ پنداشتند مباش، که از زیانکاران خواهی بود.} و منظور از «الَّذِينَ يَقْرُونَ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكَ» پیامبران است که در کتاب‌های آنان نیز آنچه را در فضیلت علی علیه السلام در قرآن آوردیم، ذکر کرده‌ایم. سپس امام صادق علیه السّلام فرمود: به خدا سوگند که آن حضرت

نه در این مورد تردیدی به خود راه داد و نه پرسشی کرد. -. تفسیر قمی: ۲۹۳ _ ۲۹۲ -

**[ترجمه]

«۲۶»

فس، [تفسیر القمی]: أَلا إِنَّهُمْ یَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِیَسْتَخْفُوا مِنْهُ (۵) یَقُولُ یَکْتُمُونَ مَا فِی صُدُورِهِمْ مِنْ بُغْضِ عَلِیٍّ علیه السّلام وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ آیَهَ الْمُنَافِقِ بُغْضُ عَلِیٍّ علیه السّلام فَکَانَ قَوْمٌ یُظْهِرُونَ الْمَوَدَّهَ لِعَلِیٍّ عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ یُسِرُّونَ بُغْضَهُ فَقَالَ أَلا حِینَ یَسْتَغْشُونَ ثِیابَهُمْ فَإِنَّهُ کَانَ إِذَا حَدَّثَ بِشَیْ ءٍ مِنْ فَضْلِ عَلِیٍّ علیه السّلام أَوْ تَلَا عَلَیْهِمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِیهِ نَفَضُوا ثِیَابَهُمْ ثُمَّ قَامُوا یَقُولُ اللَّهُ یَعْلَمُ ما یُسِرُّونَ وَ ما یُعْلِنُونَ حِینَ قَامُوا- إِنَّهُ عَلِیمٌ بِذاتِ الصُّدُورِ(۶).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «أَلَا إِنهُّمْ یَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِیَسْتَخْفُواْ مِنْهُ أَلَا حِینَ یَسْتَغْشُونَ ثِیَابَهُمْ یَعْلَمُ مَا یُسِرُّونَ وَ مَا یُعْلِنُونَ إِنَّهُ عَلِیمُ بِذَاتِ الصُّدُور»، -. هود/ ۵ - {آگاه

باشید که آنان دل می گردانند [و می کوشند] تا [راز خود را] از او نهفته دارند. آگاه باشید آن گاه که آنان جامه هایشان را بر سر می کشند [خدا] آنچه را نهفته و آنچه را آشکار می دارند، می داند، زیرا او به اسرار سینه ها داناست.} می‌گوید: آن‌ها کینه علی علیه السّلام را در دل‌هایشان نهان می‌دارند؛ و رسول خدا صلی الله علیه و آله

فرمود: نشانه منافق بودن، کینه علی علیه السّلام را در دل داشتن است؛ جماعتی بودند که در حضور پیامبرصلی الله علیه و آله نسبت به علی علیه السّلام اظهار محبت می‌کردند اما کینه وی را به دل داشتند، از این رو خداوند می‌فرماید: «أَلَا حِینَ یَسْتَغْشُونَ ثِیَابَهُمْ» زیرا هرگاه پیامبر صلی الله علیه و آله چیزی در فضیلت علی علیه السّلام می‌فرمود یا آیه‌ای که خداوند درباره وی نازل کرده، تلاوت می‌نمود، جامه‌های خود را تکان داده سپس از جا برخاسته و می‌رفتند؛ از این رو خداوند درباره برخاستنشان می‌فرماید: «یَعْلَمُ مَا یُسِرُّونَ وَ مَا یُعْلِنُونَ» و در ادامه می‌فرماید: «إِنَّهُ عَلِیمُ

بِذَاتِ الصُّدُور» -. تفسیر القمی : ۲۹۷ -

**[ترجمه]

بیان

الاستغشاء بمعنی النفض غیر معهود فی اللغه و لعله کان تغطوا ثیابهم فصحف.

۱- تفسیر القمّیّ: ۱۸۸.

۲- هذا لا ینافی عصمته(صلی الله علیه و آله) لانه لم یشک فی شی ء کما یظهر من ذیل الروایه: و لعله تعجب من رفعه منزله

عليّ عليه السلام عند اللّه و ما ناله من الدرجات العاليه فنزلت الآيه.

۳- يونس: ۹۴، و ما بعدها ذيلها.

۴- تفسير القمّىّ: ۲۹۲ و ۲۹۳.

۵- هود: ۵، و ما بعدها ذيلها.

۶- تفسير القمّىّ: ۲۹۷.

**[ترجمه]«استغشاء» به معنای «جامه تکان دادن» در لغت متداول نیست و شاید در اصل«تَغَطّوا ثیابهم» بوده که تصحیف گشته است.

ص: ۹۴

**[ترجمه]

«۲۷»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ جَمِیلٍ وَ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی أَ لَمْ نَشْرَحْ لَکَ صَدْرَکَ (۱) قَالَ فَقَالَ بِوَلَایَهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السّلام درباره آیه: «أَ لَمْ نَشْرَحْ لَکَ صَدْرَکَ »، - . انشراح /۱ - {آیا

برای تو سینه ات را نگشاده ایم؟} فرمود: منظور شرح صدر رسول خدا صلی الله علیه و آله به ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام است. - . بصائر الدرجات : ۲۰ -

**[ترجمه]

«۲۸»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِیرٍ عَنْ سَلَمَهَ الْحَنَّاطِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِینُ- عَلی قَلْبِکَ لِتَکُونَ مِنَ الْمُنْذِرِینَ- بِلِسانٍ عَرَبِیٍّ مُبِینٍ (۳) قَالَ هِیَ الْوَلَایَهُ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۴).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام باقر علیه السّلام درباره آیات: «نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِینُ* عَلی قَلْبِکَ لِتَکُونَ مِنَ الْمُنذِرِینَ* بِلِسَانٍ عَرَبِیٍّ مُّبِینٍ»، - . شعراء/ ۱۹۵ _ ۱۹۳ - {«روح

الامین» آن را بر دلت نازل کرد، تا از [جمله] هشداردهندگان باشی به زبان عربی روشن.} فرمود: مقصود ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام است که جبرئیل بر قلب پیامبرصلی الله علیه و آله نازل کرده است. - . بصائر الدرجات: ۲۱ -

**[ترجمه]

«۲۹»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِیرٍ عَنْ سَالِمٍ أَبِی مُحَمَّدٍ(۵) قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام أَخْبِرْنِی عَنِ الْوَلَایَهِ أَ نَزَلَ بِهَا جَبْرَئِیلُ مِنْ عِنْدِ رَبِّ الْعَالَمِینَ یَوْمَ الْغَدِیرِ فَقَالَ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِینُ- عَلی

قَلْبِکَ لِتَکُونَ مِنَ الْمُنْذِرِینَ- بِلِسانٍ عَرَبِیٍّ مُبِینٍ- وَ إِنَّهُ لَفِی زُبُرِ الْأَوَّلِینَ قَالَ هِیَ الْوَلَایَهُ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۶).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: سالم بن محمّد گوید: به امام باقرعلیه السّلام عرض کردم: مرا از «ولایت» خبر دهید که آیا جبرئیل از جانب رب العالمین در روز غدیر نازل نمود؟ آن حضرت آیات: «نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِینُ* عَلیَ قَلْبِکَ لِتَکُونَ مِنَ الْمُنذِرِینَ و إنّه فی زبر الأولین» {«روح الامین» آن را بر دلت نازل کرد، تا از [جمله] هشداردهندگان باشی. به زبان عربی روشن، و [وصفِ] آن در کتابهای پیشینیان آمده است.} را تلاوت نمود و سپس فرمود: این آیات درباره ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام نازل شده‌اند. - . بصائر الدرجات: ۲۱ -

**[ترجمه]

«۳۰»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ یَحْیَی وَ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ صَفْوَانَ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ حُجْرِ بْنِ زَائِدَهَ عَنْ حُمْرَانَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی یا أَهْلَ الْکِتابِ لَسْتُمْ عَلی شَیْ ءٍ حَتَّی تُقِیمُوا التَّوْراهَ وَ الْإِنْجِیلَ وَ ما أُنْزِلَ إِلَیْکُمْ مِنْ رَبِّکُمْ وَ لَیَزِیدَنَّ کَثِیراً مِنْهُمْ ما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ طُغْیاناً وَ کُفْراً(۷) قَالَ هِیَ وَلَایَهُ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۸).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «یَاأَهْلَ الْکِتَابِ لَسْتُمْ عَلیَ شیَ ءٍ حَتیَ تُقِیمُواْ التَّوْرَئهَ وَ الْانجِیلَ وَ مَا أُنزِلَ إِلَیْکُم مِّن رَّبِّکُمْ وَ لَیَزِیدَنَّ کَثِیرًا مِّنهُْم مَّا أُنزِلَ إِلَیْکَ مِن رَّبِّکَ طُغْیَانًا وَ کُفْرًا»، - . مائده/ ۶۸ - {بگو:

«ای اهل کتاب، تا [هنگامی که] به تورات و انجیل و آنچه از پروردگارتان به سوی شما نازل شده است عمل نکرده اید بر هیچ [آیین بر حقّی] نیستید.» و قطعاً آنچه از جانب پروردگارت به سوی تو نازل شده، بر طغیان و کفر بسیاری از آنان خواهد افزود.} فرمود: این آیه درباره ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام نازل شده است. - . بصائر الدرجات : ۲۱ -

**[ترجمه]

«۳۱»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ

۱- الانشراح: ۱.

۲- بصائر الدرجات: ۲۰.

۳- الشعراء: ۱۹۳- ۱۹۵.

۴- بصائر الدرجات: ۲۱.

۵- کذا فی النسخ، و فی المصدر: عن سالم، عن أبی محمد.

۶- بصائر الدرجات: ۲۱.

۷- المائده: ۶۸.

۸- بصائر الدرجات: ۲۱.

أَذَیْنَه عَنْ عَبْدِ اللَّهِ النَّجَاشِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی- فَلا وَ رَبِّکَ لا یُؤْمِنُونَ حَتَّی یُحَکِّمُوکَ فِیما شَجَرَ بَیْنَهُمْ ثُمَّ لا یَجِدُوا فِی أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَیْتَ وَ یُسَلِّمُوا تَسْلِیماً(۱) قَالَ عَنَی بِهَا عَلِیّاً علیه السلام (۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: عبدالله نجاشی

ص: ۹۵

گفت: از امام صادق علیه السّلام درباره آیه: «فَلَا وَ رَبِّکَ لَا یُؤْمِنُونَ حَتیَ یُحَکِّمُوکَ فِیمَا شَجَرَ بَیْنَهُمْ ثُمَّ لَا یجِدُواْ فیِ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَیْتَ وَ یُسَلِّمُواْ تَسْلِیمًا»، -. نساء/ ۶۵ - {ولی

چنین نیست، به پروردگارت قَسَم که ایمان نمی آورند، مگر آنکه تو را در مورد آنچه میان آنان مایه اختلاف است داور گردانند سپس از حکمی که کرده ای در دلهایشان احساس ناراحتی [و تردید] نکنند، و کاملًا سرِ تسلیم فرود آورند.} پرسیدم، فرمود: منظور علی علیه السّلام است. -. بصائر الدرجات: ۱۵۱ -

**[ترجمه]

«۳۲»

یف، [الطرائف] شف، [کشف الیقین] مِنْ تَفْسِیرِ الْحَافِظِ مُحَمَّدِ بْنِ مُؤْمِنٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَلْقَمَهَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: وَقَعَتِ الْخِلَافَهُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی الْقُرْآنِ لِثَلَاثَهِ نَفَرٍ- لِآدَمَ علیه السّلام لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی- وَ إِذْ قالَ رَبُّکَ لِلْمَلائِکَهِ إِنِّی جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلِیفَهً(۳) یَعْنِی خَالِقٌ فِی الْأَرْضِ خَلِیفَهً یَعْنِی آدَمَ علیه السّلام ثُمَّ قَالَ فِی الْحَدِیثِ الْمَذْکُورِ وَ الْخَلِیفَهُ الثَّانِی دَاوُدُ علیه السّلام لِقَوْلِهِ تَعَالَی- یا داوُدُ إِنَّا جَعَلْناکَ خَلِیفَهً فِی الْأَرْضِ (۴) یَعْنِی بَیْتَ الْمَقْدِسِ (۵) وَ الْخَلِیفَهُ الثَّالِثُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی فِی السُّورَهِ الَّتِی یَذْکُرُ فِیهَا النُّورَ- وَعَدَ اللَّهُ الَّذِینَ آمَنُوا مِنْکُمْ وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ (۶) یَعْنِی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام لَیَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِی الْأَرْضِ کَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ- آدَمَ وَ دَاوُدَ وَ لَیُمَکِّنَنَّ لَهُمْ دِینَهُمُ الَّذِی ارْتَضی لَهُمْ وَ لَیُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ مِنْ أَهْلِ مَکَّهَ أَمْناً یَعْنِی فِی الْمَدِینَهِ یَعْبُدُونَنِی یُوَحِّدُونَنِی- لا یُشْرِکُونَ بِی شَیْئاً وَ مَنْ کَفَرَ بَعْدَ ذلِکَ بِوَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَأُولئِکَ هُمُ الْفاسِقُونَ یَعْنِی الْعَاصِینَ لِلَّهِ وَ رَسُولِهِ (۷).

أقول: روی العلامه فی کشف الحق: مثله (۸).

ص: ۹۶

۱- النساء: ۶۵.

۲- بصائر الدرجات: ۱۵۱.

۳- البقره: ۳۰.

۴- سوره ص: ۲۶.

۵- فی المصدر: یعنی فی أرض بیت المقدس.

۶- النور: ۵۵، و ما بعدها ذیلها.

۷- الطرائف ۲۳- ۲۴. و لم نجده فی کشف الیقین المطبوع و الظاهر وقوع السهو فی الرمز یدلّ علیه قوله:(اقول اه) فانه لو کانت الروایه موجوده فی کشف الیقین کان الانسب أن یقول: رواه العلامه فی کشف الحق أیضا.

۸- الجزء الأول: ۱۰۰.

**[ترجمه]الطرائف، کشف الیقین: از ابن مسعود روایت شده که گفت: خلافت در قرآن برای سه نفر مقرر شده است: برای آدم علیه السّلام آن‌گاه که خداوند می‌فرماید: «وَ إِذْ قَالَ رَبُّکَ لِلْمَلَائکَهِ إِنیّ ِ جَاعِلٌ فیِ الْأَرْضِ خَلِیفَه»، - . بقره/۳۰ - {و

چون پروردگار تو به فرشتگان گفت: «من در زمین جانشینی خواهم گماشت». } یعنی: من جانشینی در زمین که آدم علیه السّلام باشد، آفریدم. و دوّمین خلیفه در قرآن مربوط به داود علیه السّلام است که آنجا که خداوند می‌فرماید: «یَادَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاکَ خَلِیفَهً فیِ الْأَرْض »، - . ص/ ۲۶ - {ای

داوود، ما تو را در زمین خلیفه [و جانشین] گردانیدیم } و منظور از «الأرض» سرزمین بیت المقدس است؛ و خلیفه سوم امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام است به دلیل آیه‌ای که در آن به ذکر نور پرداخته و می‌فرماید: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِینَ ءَامَنُواْ مِنکمُ ْوَ عَمِلُواْ الصَّالِحَات » - . نور/ ۵۵ - {خدا

به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند.} در این آیه مقصود از «الَّذِینَ ْعَمِلُواْ الصَّالِحَات » علی بن ابی طالب علیه السّلام است. و منظور از «کَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِینَ مِن قَبْلِهِمْ» آدم و داود علیهما السّلام است. و مقصود از «لَیُبَدِّلَنهَُّم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ» مردم مکه است که در«مدینه» امنیت یافتند تا «مرا به یگانگی بشناسند» و شریک برای من قائل نشوند و از آن پس«شریکی برای من قائل نشوند و از آن پس هر که کفر ورزد» به ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام، «فَأُوْلَئکَ هُمُ الْفَاسِقُون » یعنی نافرمانند از دستور خدا و رسولش. - . الطرائف: ۲۴ _ ۲۳ -

مؤلف: علّامه نظیر این را در «کشف الحقّ» آوره است. - . کشف الحق ۱ : ۱۰۰ -

ص: ۹۶

**[ترجمه]

«۳۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ کَثِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ رَبَّنا إِنَّنا سَمِعْنا مُنادِیاً یُنادِی لِلْإِیمانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّکُمْ فَآمَنَّا(۱) قَالَ هُوَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام نُودِیَ مِنَ السَّمَاءِ أَنْ آمِنْ بِالرَّسُولِ وَ آمَنَ بِهِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السّلام درباره آیه: «رَّبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِیًا یُنَادِی لِلْایمَانِ أَنْ ءَامِنُواْ بِرَبِّکُمْ فَامَنَّا»، - . آل عمران/ ۱۹۳ - {پروردگارا،

ما شنیدیم که دعوتگری به ایمان فرا می خواند که: «به پروردگار خود ایمان آورید».} فرمود: او امیرالمؤمنین علیه السّلام است که از آسمان ندا آمد که به پیامبرصلی الله علیه و آله ایمان بیاور و او به آن حضرت ایمان آورد. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی. البرهان ۱: ۳۳۳ -

**[ترجمه]

«۳۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ ثَواباً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ (۳) وَ ما عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ لِلْأَبْرارِ(۴) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْتَ الثَّوَابُ وَ أَصْحَابُکَ الْأَبْرَارُ(۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امیرالمؤمنین علیه السّلام در معنای آیات: «ثَوَابًا مِّنْ عِندِ الله »، - . آل عمران / ۱۹۵ - {پاداشی

است از جانب خدا.}، «وَ مَا عِندَ اللَّهِ خَیرٌ للأَبْرَار»، - . آل عمران/ ۱۹۸ - {و آنچه نزد خداست برای نیکان بهتر است. } فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پاداش و ثواب، تو و یاران نیکوکار تو هستند. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی. البرهان۱: ۳۳۳ -

**[ترجمه]

بیان

لعل فیه تقدیر مضاف أی أنت صاحب الثواب أو سببه و یحتمل أن یکون ثوابا مفعولا لفعل محذوف أی تعطیهم ثوابا و هو لقاء أمیر المؤمنین صلی الله علیه و آله أو ولاؤه ثم اعلم أن قوله وَ ما عِنْدَ اللَّهِ خَیْرٌ منفصل عن قوله ثَواباً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ أی سأله عن تفسیر الآیتین.

**[ترجمه]شاید در جمله یک مضاف در تقدیر داشته باشد؛ یعنی در اصل «أنت صاحب الثواب أو سببه» باشد و احتمال دارد «ثواباً» مفعول برای فعل محذوف باشد یعنی: «تُعطِیهِم ثواباً وَ هُوَ لِقاءُ امیرالمؤمنین علیه السلام و أولاده» (آنان را پاداش می‌دهی که عبارت است از دیدار امیرالمؤمنین علیه السّلام و فرزندان ایشان) سپس اعلام کرد که آیه «مَا عِندَ اللَّهِ خَیر» از آیه «ثَوَابًا مِّنْ عِندِ الله» منفصل و جدا است، یعنی درباره تفسیر این دو آیه از وی پرسید.

**[ترجمه]

«۳۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سَمَاعَهَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ- أَوْفُوا بِعَهْدِی أُوفِ بِعَهْدِکُمْ (۶) قَالَ أَوْفُوا بِوَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام فَرْضاً مِنَ اللَّهِ أُوفِ لَکُمْ بِالْجَنَّهِ(۷).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: سماعه گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره آیه: «وَ أَوْفُواْ بِعَهْدِی أُوفِ بِعَهْدِکُم »، - . بقره / ۴۰ - {و

به پیمانم وفا کنید، تا به پیمانتان وفا کنم.} پرسیدم، فرمود: به ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام که از جانب خدا فرض است، وفا کنید، من هم به دادن بهشت به شما وفا می‌کنم. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی. تفسیر برهان ۱: ۹۱ -

**[ترجمه]

«۳۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ تَفْسِیرِ هَذِهِ الْآیَهِ فِی بَاطِنِ الْقُرْآنِ- وَ آمِنُوا بِما أَنْزَلْتُ مُصَدِّقاً لِما مَعَکُمْ وَ لا تَکُونُوا أَوَّلَ کافِرٍ بِهِ (۸) یَعْنِی

ص: ۹۷

۱- آل عمران: ۱۹۳.

۲- تفسیر العیّاشیّ مخطوط و رواه البحرانیّ فی البرهان ۱: ۳۳۳. و فیه: فآمن به و هو الصحیح.

۳- آل عمران: ۱۹۵.

۴- آل عمران: ۱۹۸.

۵- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، و قد رواه البحرانیّ أیضا فی البرهان ۱: ۳۳۳. الا أنّه أسند الروایه الی محمّد بن مسلم عن أبی جعفر علیه السلام.

۶- البقره: ۴۰.

۷- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، و رواه فی البرهان ۱: ۹۱.

۸- البقره: ۴۱.

فُلَاناً وَ صَاحِبَهُ وَ مَنْ تَبِعَهُمْ وَ دَانَ بِدِينِهِمْ قَالَ اللَّهُ يَعْنِيهِمْ وَ لا تَكُونُوا أَوَّلَ كافِرٍ بِهِ يَعْنِي عَلِيّاً علیه السلام (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: جابر جعفی گوید: از امام باقر علیه السّلام درباره تفسیر آیه: «وَ ءَامِنُواْ بِمَا أَنزَلْتُ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ وَ لَا تَكُونُواْ أَوَّلَ كَافِرِبِهِ»، - . بقره/۴۱ - {و

بـدانچه نازل کرده ام _ که مؤید همان چیزی است که با شـماست _ ایمان آرید و نخستین منکر آن نباشـید.} پرسـیدم که آیا در معنای باطنی منظور

ص: ۹۷

فلانـی و دوست او و کسـانی است که از آنـان پیروی کرده و دین آنها را برگزیـده‌انـد؟ فرمود: مربوط به آنهاست. و «نخستین منکر آنِ» یعنی علی علیه السّلام نباشید. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی. برهان ۱: ۹۱ -

**[ترجمه]

«۳۷»

شی، [تفسـیر العیاشـی] عَنْ عَبْـدِ اللَّهِ النَّجَاشِـيِّ قَـالَ سَـمِعْتُ أَبَـا عَبْـدِ اللَّهِ علیه السّـلام يَقُولُ: أُولئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ ما فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَ عِظْهُمْ وَ قُلْ لَهُمْ فِي أَنْفُسِـهِمْ قَوْلًا بَلِيغاً(۲) يَعْنِي وَ اللَّهِ فُلَانـاً وَ فُلَاناً- وَ ما أَرْسَـلْنا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا لِيُطاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ إِلَى قَوْلِهِ تَوَّابـاً رَحِيماً يَعْنِي وَ اللَّهِ النَّبِيَّ وَ عَلِيّاً بِمَا صَـنَعُوا أَيْ لَوْ جَاءُوكَ بِهَا يَا عَلِيُ فَاسْـتَغْفَرُوا اللَّهَ بِمَا صَـنَعُوا- وَ اسْـتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَـدُوا اللَّهَ تَوَّاباً رَحِيماً- فَلا وَ رَبِّكَ لا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيما شَـجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السّـلام هُوَ وَ اللَّهِ عَلِيٌّ بِعَيْنِهِ- ثُمَّ لا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِـهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَيْتَ عَلَى لِسَانِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ يَعْنِي بِهِ وَلَايَةَ عَلِيٍّ علیه السلام وَ يُسَلِّمُوا تَسْلِيماً لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام (۳).

**[ترجمه]تفسـیر عیاشـی: امـام صـادق علیه السّـلام فرمود: به خـدا سوگنـد منظور آیه: «أُوْلَئِـكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ مَـا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَ عِظْهُمْ وَ قُل لَّهُمْ فِي أَنفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا»، - . نساء/ ۶۳ -

{اینان همان کسانند که خدا می داند چه در دل دارند. پس، از آنان روی برتاب، و [لی] پندشان ده، و با آنها سـخنی رسا که در دلشان [مؤثّر] افتد، بگوی.} فلانی و فلانی است. و به خدا سوگند منظور از آیه: «وَ مَا أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُواْ أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُواْ اللَّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُواْ اللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا»، - . نساء/ ۶۴ - {و

ما هیـچ پیامبری را نفرسـتادیم مگر آنکه به توفیق الهی از او اطاعت کننـد. و اگر آنان وقتی به خود سـتم کرده بودنـد، پیش تو می آمدنـد و از خـدا آمرزش می خواسـتند و پیـامبر [نیز] برای آنان طلب آمرزش می کرد، قطعاً خـدا را توبه پـذیر مهربان می یافتنـد.} پیـامبر صـلی الله علیه و آله و علی علیه السّـلام هسـتند به خـاطر آنچه کردنـد. یعنی، ای علی اگر بـا کردارشان نزد تو آمدند «فاسـتغفروا الله» از کاری که کردند «وَ اسْـتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُواْ اللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا فَلَا وَ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتىَ يُحَكِّمُوكَ

فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ» سپس امام صادق عليه السّلام فرمود: به خدا سوگند، خود على عليه السلام است «ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ» بر زبان تو اى رسول خدا، منظور ولايت على عليه السلام است «وَ يُسَلِّمُواْ تَسْلِيمًا» يعنى براى على عليه السّلام سر تسليم فرود مى‌آورند.

**[ترجمه]

«۳۸»

شى، [تفسير العياشى] عَنْ جَابِرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السّلام عَنْ هَذِهِ الْآيَهِ مِنْ قَوْلِ اللَّهِ فَلَمَّا جاءَهُمْ ما عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ (۴) قَالَ تَفْسِيرُهَا فِي الْبَاطِنِ لَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا فِي عَلِيٍّ كَفَرُوا بِهِ فَقَالَ اللَّهُ فِيهِمْ فَلَعْنَهُ اللَّهِ عَلَى الْكافِرِينَ يَعْنِي بَنِي أُمَيَّهَ هُمُ الْكَافِرُونَ فِي بَاطِنِ الْقُرْآنِ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السّلام نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله هَكَذَا- بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِما أَنْزَلَ اللَّهُ فِي عَلِيٍ بَغْياً وَ قَالَ اللَّهُ فِي عَلِي أَنْ يُنَزِّلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلى مَنْ يَشاءُ مِنْ عِبادِهِ يَعْنِي عَلِيّاً قَالَ اللَّهُ فَباؤُ بِغَضَبٍ عَلى غَضَبٍ يَعْنِي بَنِي أُمَيَّهَ- وَ لِلْكافِرِينَ يَعْنِي بَنِي أُمَيَّهَ عَذابٌ مُهِينٌ وَ قَالَ جَابِرٌ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السّلام نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَهُ عَلَى مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله هَكَذَا وَ اللَّهِ- وَ إِذا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ رَبِّكُمْ فِي عَلِيٍّ يَعْنِي بَنِي أُمَيَّهَ- قالُوا نُؤْمِنُ بِما أُنْزِلَ عَلَيْنا يَعْنِي فِي قُلُوبِهِمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ

ص: ۹۸

۱- مخطوط. رواه فى البرهان ۱: ۹۱، و فيه قال اللّه يعيبهم.

۲- النساء: ۶۳. و ما بعدها ذيلها.

۳- تفسير العيّاشىّ مخطوط، رواه فى البرهان ۱: ۳۹۱.

۴- البقره: ۸۹ و ما بعدها ذيلها.

وَ يَكْفُرُونَ بِما وَراءَهُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِی عَلِیٍّ- وَ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقاً لِما مَعَهُمْ یَعْنِی عَلِیّاً علیه السلام (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: جابر گوید: از امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «فَلَمَّا جَاءَهُم مَّا عَرَفُواْ كَفَرُواْ بِهِ ...» -. بقره/ ۸۹ - {و

هنگامی که از جانب خداونـد کتابی که مؤیـد آنچه نزد آنان است برایشان آمـد، و از دیرباز [در انتظارش] بر کسانی که کافر شـده بودند پیروزی می جسـتند، ولی همین که آنچه [که اوصافش] را می شـناختند برایشان آمد، انکارش کردند.} پرسـیدم، فرمـود: تفسـیر بـاطن آن این است: چـون بر آنچه دربـاره علی علیه السّـلام از جـانب خـدا آمـده آگـاهی یافتنـد، بـدان کفران ورزیدنـد، پس خداونـد درباره ایشان فرمود: «فَلَعْنَهُ اللَّهِ عَلیَ الْكَافِرِین» و منظور بنی امیّه هسـتند که در باطن قرآن، کافر دانسـته شده‌اند.

امـام باقر علیه السّـلام می‌فرمایـد: این آیه: «بِئْسَـمَا اشْتَرَوْاْ بِهِ أَنفُسَـهُمْ أَن يَكْفُرُواْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَن يُنَزِّلَ اللَّهُ مِن فَضْـلِهِ عَلیَ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلیَ غَضَبٍ وَ لِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِين» -. بقره/ ۹۰ - {وه

که به چه بـد بهـایی خود را فروختنـد که به آنچه خـدا نـازل کرده بود از سـر رشک انکار آوردنـد، که چرا خداونـد از فضـل خـویش بر هر کس از بنـدگانش کـه بخواهـد [آیـاتی] فرو می فرسـتد. پس به خشـمی بر خشم دیگر گرفتـار آمدنـد. و برای کافران عـذابی خفت آور است.} بـدین صورت بر رسول خـدا صـلی الله علیه و آله نازل گردیـد: «بِئْسَـمَا اشْتَرَوْاْ بِهِ أَنفُسَـهُمْ أَن يَكْفُرُواْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ ــ فی علیّ علیه السـلام ــ بَغْيًا.» و خداونـد درباره علی علیه السّـلام فرمود: «أَن يُنَزِّلَ اللَّهُ مِن فَضْـلِهِ عَلیَ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ» مقصود علی علیه السّـلام است. سپس خداوند می‌فرماید: «فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلیَ غَضَبٍ» یعنی بنی امیّه «وَ لِلْكَافِرِينَ» یعنی بنی‌امیّه [عَـذَابٌ مُّهِين]. و جـابر گویـد: امـام بـاقر علیه السّـلام فرمود: آیه: «وَ إِذَا قِيلَ لَهُمْ ءَامِنُواْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُواْ نُؤْمِنُ بِمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَ يَكْفُرُونَ بِمَـا وَرَاءَهُ وَ هُوَ الْحَقُّ مُصَـدِّقًا لِّمَـا مَعَهُمْ»، -. بقره/۹۱ - {و چون به آنـان گفته شود: «به آنچه خـدا نـازل کرده ایمان آورید»، می گویند: «ما به آنچه بر [پیامبر] خودمان نازل شده ایمان می آوریم.» و غیر آن را ــ با آنکه [کاملا] حق و مؤیـد همان چیزی است که با آنان است ــ انکار می کننـد.} به خـدا سوگنـد، بـدین شـکل نازل شـده است: «وَ إِذَا قِيلَ لَهُمْ [یعنی بنی امیه] ءَامِنُواْ بِمَـا أَنزَلَ اللَّهُ من ربّكم» دربـاره علی علیه السـلام. «قَـالُواْ نُؤْمِنُ بِمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا» یعنی در دل‌هایتان «بما أنزل الله علیه»؛

ص: ۹۸

«وَ يَكْفُرُونَ بِمَـا وَرَاءَهُ» به آنچه دربـاره علی نـازل شـده است «وَ هُـوَ الْحَقُّ مُصَـدِّقًا لِّمَـا مَعَهُمْ» یعنی علی علیه السّـلام. -. تفسـیر عیاشی، نسخه خطی. البرهان ۱: ۱۳۱ ــ ۱۳۰ -

**[ترجمه]

«۳۹»

شی، [تفسیر العیاشـی] عَنْ أَبِی حَمْزَهَ الثُّمَـالِیِّ قَـالَ سَـمِعْتُ أَبَـا جَعْفَرٍ علیه السّـلام یَقُولُ: لَكِنِ اللَّهُ یَشْـهَدُ بِما أَنْزَلَ إِلَیْکَ (۲) فِی

عَلِيٍّ- أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَ الْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ وَ كَفى بِاللَّهِ شَهِيداً قَالَ وَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ نَزَلَ جَبْرَئِيلُ بِهَذِهِ الْآيَةِ هَكَذَا- إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ ظَلَمُوا آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَ لَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقاً إِلَى قَوْلِهِ يَسِيراً ثُمَّ قَالَ يا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جاءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فِي وَلَايَةِ عَلِيٍّ- فَآمِنُوا خَيْراً لَكُمْ وَ إِنْ تَكْفُرُوا بِوَلَايَتِهِ- فَإِنَّ لِلَّهِ ما فِي السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ كانَ اللَّهُ عَلِيماً حَكِيماً(۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابوحمزه ثمالی گوید: شنیدم امام باقر علیه السّلام چنین می‌فرمود: «لکِنِ اللَّهُ یَشهَدُ بِمَا أَنزَلَ إِلَیْکَ ـ فی علیّ ـ أَنزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَ الْمَلَائکَهُ یَشهَدُونَ وَ کَفَی بِاللَّهِ شهَیدًا» - . نساء / ۱۶۶ - {لیکن

خدا به [حقانیّت] آنچه بر تو نازل کرده است گواهی می دهد. [او] آن را به علم خویش نازل کرده است و فرشتگان [نیز] گواهی می دهند. و کافی است خدا گواه باشد.}باز شنیدم که آن حضرت فرمود: جبرئیل این آیه را چنین نازل کرد: «إِنَّ الَّذِینَ کَفَرُواْ وَ ظَلَمُواْ ـ آل محمد حقَّهُم ـ لَمْ یَکُنِ اللَّهُ لِیَغْفِرَ لَهُمْ وَ لَا لِیهَْدِیَهُمْ طَرِیقًا * إِلَّا طَرِیقَ جَهَنَّمَ خَلِدِینَ فِیهَا أَبَدًا وَ کاَنَ ذَالِکَ عَلیَ اللَّهِ یَسِیرًا» - . نساء / ۱۶۸ -

{کسانی که کفر ورزیدند و ستم کردند، خدا بر آن نیست که آنان را بیامرزد و به راهی هدایت کند، مگر راه جهنّم، که همیشه در آن جاودانند و این [کار] برای خدا آسان است.} سپس فرمود: «یَاأَیهَُّا النَّاسُ قَدْ جَاءَکُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقّ ِ مِن رَّبِّکُمْ ـ فی ولایهٔ علیّ ـ فَامِنُواْ خَیرا لَّکُمْ وَ إِن تَکْفُرُواْ ـ بِوِلایَتِهِ ـ فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فیِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ کاَنَ اللَّهُ عَلِیمًا حَکِیمًا» - . نساء / ۱۷۰ -

{ای مردم، آن پیامبر [موعود]، حقیقت را از سوی پروردگارتان برای شما آورده است. پس ایمان بیاورید که برای شما بهتر است. و اگر کافر شوید [بدانید که] آنچه در آسمانها و زمین است از آنِ خداست، و خدا دانای حکیم است.}

**[ترجمه]

«۴۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَا نَزَلَتْ آيَةُ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِلَّا وَ عَلِيٌّ شَرِيفُهَا وَ أَمِيرُهَا وَ لَقَدْ عَاتَبَ اللَّهُ أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فِي غَيْرِ مَكَانٍ وَ مَا ذَكَرَ عَلِيّاً إِلَّا بِخَيْرٍ(۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابن عبّاس گوید: آیه «یا أیّها الذین آمنوا» نازل نگشت مگر اینکه علی علیه السّلام شریف و امیر آن بود؛ و خداوند بارها اصحاب محمّد صلی الله علیه و آله را ملامت کرده اما از علی علیه السّلام جز به نیکی یاد نفرموده است. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۴۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَ لا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ(۵) قَالَ الْيُسْرُ

عَلِيٌّ علیه السّلام وَ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ الْعُسْرُ فَمَنْ کَانَ مِنْ وُلْدِ آدَمَ لَمْ یَدْخُلْ فِی وَلَایَهِ فُلَانٍ وَ فُلَانٍ (۶).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السّلام در مورد آیه: «یُرِیدُ اللَّهُ بِکُمُ الْیُسْرَ وَ لا یُرِیدُ بِکُمُ الْعُسْر»، -. بقره/ ۱۸۵ - {خدا برای شما آسانی می خواهد و برای شما دشواری نمی خواهد.} فرمود: «الْیُسْرَ» علی علیه السّلام و «الْعُسْر» فلانی و فلانی هستند .

پس هر که فرزند آدم باشد، داخل ولایت فلان و فلان نمی‌شود و ولایت آن‌ها را نمی‌پذیرد. -. تفسیر عیاشی، نسخه خطی -

**[ترجمه]

بیان

أی من یدخل فی ولایتهما إنما هو شرک شیطان.

**[ترجمه]یعنی اینکه هرکس ولایت آن‌ها را بپذیرد، در نطفه او شیطان شرکت داشته است.

**[ترجمه]

«۴۲»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَمْرِو بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام وَ ذَکَرَ أَصْحَابَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَرَأَ- أَ فَمَنْ یَهْدِی إِلَی الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ یُتَّبَعَ (۷) إِلَی قَوْلِهِ تَحْکُمُونَ فَقُلْنَا مَنْ هُوَ أَصْلَحَکَ اللَّهُ فَقَالَ بَلَغَنَا أَنَّ ذَلِکَ عَلِیٌّ علیه السلام (۸).

۱- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، رواه فی البرهان ۱: ۱۳۰- ۱۳۱.

۲- النساء: ۱۶۶، و ما بعدها ذیلها.

۳- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، رواه فی البرهان ۱: ۴۲۸.

۴- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، رواه فی البرهان ۱: ۴۲۸.

۵- البقره: ۱۸۵.

۶- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، رواه فی البرهان ۱: ۴۲۸.

۷- یونس: ۳۵.

۸- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، رواه فی البرهان ۲: ۱۸۶.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: عمرو بن قاسم گوید: از امام صادق علیه السّلام شنیدم که پس از یادکردن از صحابه پیامبر صلی الله علیه و آله این آیه را تلاوت فرمود: «أَفَمَن یهْدِی إِلیَ الْحَقّ ِ أَحَقُّ أَن یُتَّبَعَ أَمَّن لَّا یهَدِّی إِلَّا أَن یهْدَی

فَمَا لَکمُ ْکَیْفَ تحْکُمُونَ» -. یونس/ ۳۵ -، {آیا

کسی که به سوی حقّ رهبری می کند سزاوارتر است مورد پیروی قرار گیرد یا کسی که راه نمی یابد مگر آنکه هدایت شود؟ شما را چه شده، چگونه داوری می کنید؟} عرض کردیم: خداوند کارهای شما را اصلاح کند، این مرد کیست؟ فرمود: به ما رسیده است که او علی علیه السّلام است. -. تفسیر عیاشی، نسخه خطی -

ص: ۹۹

**[ترجمه]

«۴۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ یَحْیَی بْنِ سَعِیدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ علیهما السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ وَ یَسْتَنْبِئُونَکَ أَ حَقٌّ هُوَ(۱) فَقَالَ یَسْتَنْبِئُکَ یَا مُحَمَّدُ أَهْلُ مَکَّهَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ إِمَامٌ هُوَ- قُلْ إِی وَ رَبِّی إِنَّهُ لَحَقٌّ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السّلام از پدرش بزرگوارش روایت دارد که در مورد آیه: «وَ یَسْتَنبِئونَکَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِی وَ رَبیّ ِ إِنَّهُ لَحَقٌّ»، -. یونس / ۵۳ - {و

از تو خبر می گیرند: «آیا آن راست است؟» بگو: «آری! سوگند به پروردگارم که آن قطعاً راست است.} فرمود: «وَ یَسْتَنبِئونَکَ أَحَقٌّ هُوَ» پس گفت: ای محمّد، مردم مکه از تو درباره علی بن ابی طالب خبر می‌گیرند که آیا او امام است؟ «بگو آری! سوگند به پروردگارم که آن قطعاً راست است.» -. تفسیر عیاشی، نسخه خطی. البرهان۲: ۱۸۷ -

**[ترجمه]

«۴۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَمَّارِ بْنِ سُوَیْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام یَقُولُ فِی هَذِهِ الْآیَهِ فَلَعَلَّکَ تارِکٌ بَعْضَ ما یُوحی إِلَیْکَ وَ ضائِقٌ بِهِ صَدْرُکَ (۳) إِلَی قَوْلِهِ أَوْ جاءَ مَعَهُ مَلَکٌ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمَّا قَالَ لِعَلِیٍّ علیه السّلام إِنِّی سَأَلْتُ رَبِّی أَنْ یُوَالِیَ بَیْنِی وَ بَیْنَکَ فَفَعَلَ وَ سَأَلْتُ رَبِّی أَنْ یُؤَاخِیَ بَیْنِی وَ بَیْنَکَ فَفَعَلَ وَ سَأَلْتُ رَبِّی أَنْ یَجْعَلَکَ وَصِیِّی فَفَعَلَ فَقَالَ رَجُلَانِ مِنْ قُرَیْشٍ وَ اللَّهِ لَصَاعٌ مِنْ تَمْرٍ فِی شَنٍّ بَالٍ أَحَبُّ إِلَیْنَا مِمَّا سَأَلَ مُحَمَّدٌ رَبَّهُ فَهَلَّا سَأَلَهُ مَلَکاً یَعْضُدُهُ عَلَی عَدُوِّهِ أَوْ کَنْزاً یَسْتَعِینُ بِهِ عَلَی فَاقَتِهِ وَ اللَّهِ مَا دَعَاهُ إِلَی بَاطِلٍ إِلَّا أَجَابَهُ لَهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَیْهِ- فَلَعَلَّکَ تارِکٌ بَعْضَ ما یُوحی إِلَیْکَ وَ ضائِقٌ بِهِ صَدْرُکَ قَالَ وَ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام فِی آخِرِ صَلَاتِهِ رَافِعاً بِهَا صَوْتَهُ یُسْمِعُ النَّاسَ یَقُولُ- اللَّهُمَّ هَبْ لِعَلِیٍّ الْمَوَدَّهَ فِی صُدُورِ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْهَیْبَهَ وَ الْعَظَمَهَ فِی صُدُورِ الْمُنَافِقِینَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ

سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا- فَإِنَّما يَسَّرْناهُ بِلِسانِکَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَ تُنْذِرَ بِهِ قَوْماً لُدًّا(۴) بَنِی أَمَيَّهَ فَقَالَ رُمَعُ وَ اللَّهِ لَصَاعٌ مِنْ تَمْرٍ فِی شَنٍّ بَالٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا سَأَلَ مُحَمَّدٌ رَبَّهُ أَ فَلَا سَأَلَهُ مَلَکاً يَعْضُدُهُ أَوْ کَنْزاً يَسْتَظْهِرُ بِهِ عَلَى فَاقَتِهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ عَشَرَ آيَاتٍ مِنْ هُودٍ أَوَّلُهَا- فَلَعَلَّکَ تارِکٌ بَعْضَ ما يُوحى إِلَيْکَ إِلَى أَمْ يَقُولُونَ افْتَراهُ وَلَايَهَ عَلِيٍّ- قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَياتٍ إِلَى فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَکُمْ فِی وَلَايَهِ عَلِيٍّ- فَاعْلَمُوا أَنَّما أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَ أَنْ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ لِعَلِيٍّ وَلَايَتَهُ- مَنْ کانَ يُرِيدُ الْحَياهَ الدُّنْيا وَ زِينَتَها يَعْنِی فُلَاناً وَ فُلَاناً نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمالَهُمْ فِيها- أَ فَمَنْ کانَ عَلى بَيِّنَهٍ مِنْ رَبِّهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله وَ يَتْلُوهُ شاهِدٌ مِنْهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ

۱- يونس: ۵۳، و ما بعدها ذيلها.

۲- تفسير العيّاشیّ مخطوط، رواه فی البرهان ۲: ۱۸۷.

۳- هود: ۱۲.

۴- مريم: ۹۶- ۹۷.

علیه السـلام وَ مِنْ قَبْلِهِ کِتابُ مُوسی إِماماً وَ رَحْمَةً قَالَ کَانَ وَلَایَهُ عَلِیٍّ علیه السّلام فِی کِتَابِ مُوسَی أولئِکَ یُؤْمِنُونَ بِهِ وَ مَنْ یَکْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزابِ- فَالنَّارُ مَوْعِـدُهُ فَلا تَکُ فِی مِرْیَهٍ مِنْهُ فِی وَلَایَهِ عَلِیٍّ- إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّکَ إِلَی قَوْلِهِ وَ یَقُولُ الْأَشْـهادُ هُمُ الْأَئِمَّهُ علیهم السلام هؤُلاءِ الَّذِینَ کَذَبُوا عَلی رَبِّهِمْ إِلَی قَوْلِهِ هَلْ یَسْتَوِیانِ مَثَلًا أَ فَلا تَذَکَّرُونَ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امـام صـادق در مورد آیه: «فَلَعَلَّکَ تَارِکُ بَعْضَ مَا یُوحَی إِلَیْکَ وَ ضَائقُ بِهِ صَـدْرُکَ أَن یَقُولُواْ لَوْ لَا أُنزِلَ عَلَیْهِ کَنزٌ أَوْ جَـاءَ مَعَهُ مَلَکٌ»، - . هود/ ۱۲ - {و مبادا تو برخی از آنچه را که به سویت وحی می شود ترک گویی و سینه ات بـدان تنگ گردد که می گوینـد: «چرا گنجی بر او فرو فرستاده نشده یا فرشته ای با او نیامده است؟»} فرمود: چون رسول خدا صـلی الله علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: من از پروردگارم خواستم که میان من و تو دوستی و محبّت برقرار نماید و چنین کرد؛ و از پروردگارم خواستم میان من و تو أخوّت برقرار کند و چنین کرد و از پروردگارم خواستم که تو را وصیّ من قرار دهـد و چنین کرد... پس دو مرد از قریش گفتنـد: به خدا سوگند یک صاع خرما در سـبدی کهنه و فرسوده نزد ما بهتر از آنی است که محمّـد از پروردگـارش درخواست کرده است؛ چه می‌شـد از او فرشتگانی می‌خواست تا با آن‌ها وی را در برابر دشـمن قوی گردانـد؟ یا گنجی که برای غلبه بر فقرش از آن مـدد جویـد؟ به خـدا سوگنـد هر باطلی را از خـدا بخواهد، او را اجابت می‌کنـد! در این هنگام خداونـد این آیه را نازل کرد: «فَلَعَلَّکَ تَارِکُ بَعْضَ مَا یُوحَی إِلَیْکَ وَ ضَائقُ بِهِ صَدْرُکَ». گوید: رسول خدا صـلی الله علیه و آله در پایان نمازش دست دعا برای امیرالمؤمنین علیه السّلام برداشت و با صدای بلند که مردم آن را بشـنوند فرمود: خداونـدا، به علی مودّت در سینه مؤمنـان عطـا فرما و هیبت و عظمت او را در سینه‌های منافقان بینـداز؛ پس خداونـد این آیه را نـازل فرمود: «إِنَّ الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّلِحَـاتِ سَـیَجْعَلُ لهَُمُ الرَّحْمَـانُ وُدًّا* فَإِنَّمَـا یَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِکَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِینَ وَ تُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُّدًّا»، - . مریم/ ۹۷ _۹۶ - {کسانی

که ایمان آورده و کارهای شایسـته کرده انـد، به زودی [خدای] رحمان برای آنان محبتی [در دلها] قرار می دهد. در حقیقت، ما این [قرآن] را بر زبان تو آسان ساختیم تا پرهیزگاران را بـدان نویـد، و مردم ستیزه جو را بدان بیم دهی. } یعنی قوم بنی‌امیّه را. پس«رمع» گفت: به خدا سوگند یک صاع خرما در سـبدی کهنه نزد من دوست داشتنی‌تر از خواسته محمّد از پروردگارش می‌باشد؛ چه می‌شد اگر از وی فرشـتگانی طلب می‌کرد که یاریش دهند؟ یا گنجی که به وسـیله آن بر فقرش غلبه نماید؟ پس خداونـد ده آیه از سوره هود را درباره وی نازل فرمود که با«فَلَعَلَّکَ تَارِکُ بَعْضَ مَا یُوحَی إِلَیْکَ» آغاز می‌شود و تا «افتراه» - . هود/ ۱۳ _۱۲ - {این

قرآن را به دروغ ساخته است.} یعنی ولایت علی علیه السّـلام؛ سپس با «قُلْ فَأْتُواْ بِعَشْـرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرَیَاتٍ وَ ادْعُواْ مَنِ اسْـتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن کُنتُمْ صَادِقِینَ فَإِلَّمْ یَسْـتَجِیبُواْ لَکُم »، - . هود/ ۱۴ _۱۳ - {بگو: «اگر راست می گوییـد، ده سوره برساخته شدهماننـد آن بیاوریـد و غیر از خدا هر که را می توانید فرا خوانید.» پس اگر شـما را اجابت نکردند،} در ولایت علی علیه السّـلام «فَإِلَّمْ یَسْتَجِیبُواْ لَکُمْ فَاعْلَمُواْ أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَ أَن لَّا إِلَاهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ» - . هود/ ۱۴ - ، {پس

اگر شـما را اجابت نکردند، بدانید که آنچه نازل شده است به علم خداست، و اینکه معبودی جز او نیست. پس آیا شما گردن می نهید؟} ولایت علی علیه السّلام را با«مَن کَانَ یُرِیدُ الْحَیَوةَ الدُّنْیا وَ زِینَتَهَا»، - . هود/ ۱۵ - {کسانی

که زنـدگی دنیـا و زیور آن را بخواهنـد،} یعنی فلانـی و فلانـی«نُوَفّ ِ إِلَیْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِیهَا وَ هُمْ فِیهَا لَا یُبْخَسُونَ *أُوْلَئکَ الَّذِینَ

لَيْسَ لَهُمْ فِي الاَخِرَهِ إِلَّا النَّارُ وَ حَبِطَ مَا صَنَعُواْ فِيهَا وَ بَاطِلٌ مَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ*أَ فَمَن كَانَ عَلىَ بَيِّنَهٍ مِّن رَّبِّهِ » – . هود/ ۱۷ _۱۵ – {[جزای] کارهایشان را در آنجا به طور کامل به آنان می دهیم، و به آنان در آنجا کم داده نخواهد شد. اینان کسانی هستند که در آخرت جز آتش برایشان نخواهد بود، و آنچه در آنجا کرده اند به هدر رفته، و آنچه انجام می داده اند باطل گردیده است. آیا کسی که از جانب پروردگارش بر حجّتی روشن است}، یعنی رسول خدا (ص) «وَ يَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ» – . هود/ ۱۷ – {و

شاهدی از خویشان او، پیرو آن است} یعنی امیرالمؤمنین علیه السّلام «وَ مِن قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسىَ اماما وَ رَحْمَهً» – . هود/ ۱۷ – {و

پیش از وی نیز کتاب موسی راهبر و مایه رحمت بوده است} ولایت علی علیه السّلام در کتاب موسی بود «أُوْلَئكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَ مَن يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فىِ مِرْيَهٍ مِّنْهُ»، {آنان [که در جستجوی حقیقتند] به آن می گروند، و هر کس از گروه های [مخالف] به آن کفر ورزد آتش وعده گاه اوست. پس در آن تردید مکن } یعنی در ولایت علی علیه السّلام تردید مکن! «إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَ لَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ* وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلىَ اللَّهِ كَذِبًا أُوْلَئكَ يُعْرَضُونَ عَلىَ رَبِّهِمْ وَ يَقُولُ الْأَشْهَادُ»، – . هود/ ۱۸ _۱۷ – {که

آن حقّ است [و] از جانب پروردگارت [آمده است] ولی بیشتر مردم باور نمی کنند. و چه کسی ستمکارتر از آن کس است که بر خدا دروغ بندد؟ آنان بر پروردگارشان عرضه می شوند، و گواهان خواهند گفت:} این گواهان ائمه علیهم السلام هستند «هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُواْ عَلىَ رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَهُ اللَّهِ عَلىَ الظَّالِمِينَ* الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَ يَبْغُونهَا عِوَجًا وَ هُم بِالاَخِرَهِ هُمْ كَافِرُونَ* أُوْلَئكَ لَمْ يَكُونُواْ مُعْجِزِينَ فىِ الْأَرْضِ وَ مَا كَانَ لهَُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ يُضَاعَفُ لهَُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُواْ يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَ مَا كَانُواْ يُبْصِرُونَ* أُوْلَئكَ الَّذِينَ خَسِرُواْ أَنفُسَهُمْ وَ ضَلَّ عَنهُم مَّا كَانُواْ يَفْترَُونَ* لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فىِ الاَخِرَهِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ* إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ وَ أَخْبَتُواْ إِلىَ رَبهِّمْ أُوْلَئكَ أَصْحَابُ الْجَنَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ* * مَثَلُ الْفَرِيقَينْ ِ كَالْأَعْمَى وَ الْأَصَمّ ِ وَ الْبَصِيرِ وَ السَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلاً أَفَلَا تَذَكَّرُونَ»، – . هود/ ۲۴ _۱۷ – {«اینان

بودند که بر پروردگارشان دروغ بستند. هان! لعنت خدا بر ستمگران باد.» همانان که [مردم را] از راه خدا باز می دارند و آن را کج می شمارند و خود، آخرت را باور ندارند. آنان در زمین درمانده کنندگان [خدا] نیستند، و جز خدا دوستانی برای آنان نیست. عذاب برای آنان دو چندان می شود. آنان توان شنیدن [حق را] نداشتند و [حق را] نمی دیدند. اینانند که به خویشتن زیان زده و آنچه را به دروغ برساخته بودند از دست داده اند. شک نیست که آنان در آخرت زیانکارترند. بی گمان کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده و [با فروتنی] به سوی پروردگارشان آرام یافتند، آنان اهل بهشتند و در آن جاودانه خواهند بود. مَثَل این دو گروه، چون نابینا و کر [در مقایسه] با بینا و شنواست. آیا در مَثَل یکسانند؟ پس آیا پند نمی گیرید؟}

توضیح : «رمع» مقلوب «عُمر» و کنایه از اوست.

**[ترجمه]

«۴۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مُحَمَّدُ بْنُ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْمَاضِی علیه السّلام: إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ کَرِیمٍ (۲) قَالَ یَعْنِی جَبْرَئِیلَ عَنِ اللَّهِ تَعَالَی فِی وَلَایَهِ عَلِیٍّ علیه السّلام قُلْتُ وَ ما هُوَ بِقَوْلِ شاعِرٍ قَلِیلًا ما تُؤْمِنُونَ قَالَ قَالُوا إِنَّ مُحَمَّداً کَذَّابٌ عَلَی رَبِّهِ وَ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ بِهَذَا فِی عَلِیٍّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ بِذَلِکَ قُرْآناً فَقَالَ إِنَّ وَلَایَهَ عَلِیٍ تَنْزِیلٌ مِنْ رَبِّ الْعالَمِینَ- وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَیْنا مُحَمَّدٌ بَعْضَ الْأَقاوِیلِ الْآیَاتِ.

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ وَ هُدُوا إِلَی الطَّیِّبِ مِنَ الْقَوْلِ (۳) قَالَ ذَاکَ حَمْزَهُ وَ جَعْفَرٌ وَ عُبَیْدَهُ وَ سَلْمَانُ وَ أَبُو ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادُ وَ عَمَّارٌ وَ هُدُوا إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام.

أَبُو صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ مَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِکْرِی فَإِنَّ لَهُ مَعِیشَهً ضَنْکاً(۴) أَیْ مَنْ تَرَکَ وَلَایَهَ عَلِیٍّ أَعْمَاهُ اللَّهُ وَ أَصَمَّهُ عَنِ الْهُدَی.

أَبُو بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: یَعْنِی وَلَایَهَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام قُلْتُ- وَ نَحْشُرُهُ یَوْمَ الْقِیامَهِ أَعْمی قَالَ یَعْنِی أَعْمَی الْبَصِیرَهِ فِی الْآخِرَهِ أَعْمَی الْقَلْبِ فِی الدُّنْیَا عَنْ وَلَایَهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام قَالَ وَ هُوَ مُتَحَیِّرٌ فِی الْآخِرَهِ یَقُولُ لِمَ حَشَرْتَنِی أَعْمی وَ قَدْ کُنْتُ بَصِیراً- قالَ کَذلِکَ أَتَتْکَ آیاتُنا قَالَ الْآیَاتُ الْأَئِمَّهُ- فَنَسِیتَها وَ کَذلِکَ الْیَوْمَ تُنْسی یَعْنِی تَرَکْتَهَا وَ کَذَلِکَ الْیَوْمَ تُتْرَکُ فِی النَّارِ کَمَا تَرَکْتَ الْأَئِمَّهَ علیهم السّلام فَلَمْ تُطِعْ أَمْرَهُمْ وَ لَمْ تَسْمَعْ قَوْلَهُمْ قَالَ وَ کَذلِکَ نَجْزِی مَنْ أَسْرَفَ وَ لَمْ یُؤْمِنْ بِآیاتِ رَبِّهِ وَ لَعَذابُ الْآخِرَهِ أَشَدُّ وَ

۱- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، و الآیات فی سوره هود ۱۲- ۲۴.

۲- الحاقّه: ۴۰، و ما بعدها ذیلها.

۳- الحجّ: ۲۴.

۴- طه: ۱۲۴، و ما بعدها ذیلها.

أَبْقى كَذَلِكَ نَجْزى مَنْ أَشْرَكَ بِوَلَايَهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام الْخَبَرَ.

الْبَاقِرُ عليه السّلام فِى خَبَرٍ: إِنَّ بَعْضَهُمْ قَالَ لَقَدِ افْتَتَنَ رَسُولُ اللَّهِ فِى عَلِيٍّ حَتَّى لَا يُوَازِيهِ شَىْ ءٌ(١) فَنَزَلَ ن وَ الْقَلَمِ وَ ما يَسْطُرُونَ إِلَى قَوْلِهِ الْمَفْتُونُ.

الْبَاقِرُ عليه السّلام: فِى قَوْلِهِ تَعَالَى ذلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا ما أَسْخَطَ اللَّهَ وَ كَرِهُوا رِضْوانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمالَهُمْ (٢) قَالَ كَرِهُوا عَلِيّاً وَ كَانَ أَمَرَ اللَّهُ بِوَلَايَتِهِ يَوْمَ بَدْرٍ وَ حُنَيْنٍ وَ يَوْمَ بَطْنِ نَخْلَهَ وَ يَوْمَ التَّرْوِيَهِ وَ يَوْمَ عَرَفَهَ نَزَلَتْ فِيهِ خَمْسَ عَشْرَهَ آيَهً فِى الْحَجَّهِ الَّتِى صُدَّ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ بِالْجُحْفَهِ وَ خُمٍّ وَ عَنَى بِقَوْلِهِ تَعَالَى اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ (٣) عَلِيّاً عليه السّلام.

ابْنُ زَاذَانَ وَ أَبُو دَاوُدَ السَّبِيعِيُّ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ الْجَدَلِيِّ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام: فِى قَوْلِهِ مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَهِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْها- وَ مَنْ جاءَ بِالسَّيِّئَهِ فَلا يُجْزى إِلَّا مِثْلَها(٤) يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنَهُ حُبُّنَا وَ السَّيِّئَهُ بُغْضُنَا.

تَفْسِيرُ الثَّعْلَبِيِّ: أَ لَا أُنَبِّئُكَ بِالْحَسَنَهِ الَّتِى مَنْ جَاءَ بِهَا دَخَلَ الْجَنَّهَ وَ السَّيِّئَهِ الَّتِى مَنْ جَاءَ بِهَا أَكَبَّهُ اللَّهُ فِى النَّارِ وَ لَمْ يَقْبَلْ مَعَهَا عَمَلًا قُلْتُ بَلَى قَالَ الْحَسَنَهُ حُبُّنَا وَ السَّيِّئَهُ بُغْضُنَا.

الْبَاقِرُ عليه السّلام: الْحَسَنَهُ وَلَايَهُ عَلِيٍّ عليه السّلام وَ حُبُّهُ وَ السَّيِّئَهُ عَدَاوَتُهُ وَ بُغْضُهُ وَ لَا يُرْفَعُ مَعَهَا عَمَلٌ وَ قَالَ ع وَ مَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَهً نَزِدْ لَهُ فِيها حُسْناً(٥) قَالَ الْمَوَدَّهُ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ عليهما السّلام.

وَ قَدْ رَوَاهُ الثَّعْلَبِيُّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ

١- فى المصدر: لقد افتتن على و رسول اللّه حتّى لا يواريه شى ء.

٢- سوره محمد: ٢٨.

٣- التوبه: ١.

۴- كأن التحريف وقع فى الآيه عند النسخ، و أصلها كذلك «مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَهِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها وَ مَنْ جاءَ بِالسَّيِّئَهِ فَلا يُجْزى إِلَّا مِثْلَها» الانعام: ١۶٠. أو المراد آيه ٨۴ من سوره القصص، و هى أيضا لا تطابق المتن:

۵- الشورى: ٢٣.

الرِّضَا عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السّلام : فِی قَوْلِهِ تَعَالَی فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِی فَطَرَ النَّاسَ عَلَیْها(۱) قَالَ هُوَ التَّوْحِیدُ وَ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله رَسُولُ اللَّهِ وَ عَلِیٌّ علیه السّلام أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ إِلَی هَاهُنَا التَّوْحِیدُ.

عَلِیُّ بْنُ حَاتِمٍ فِی کِتَابِ الْأَخْبَارِ لِأَبِی الْفَرَجِ بْنِ شَاذَانَ: أَنَّهُ نَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَی بَلْ کَذَّبُوا بِالسَّاعَهِ(۲) یَعْنِی کَذَّبُوا بِوَلَایَهِ عَلِیٍّ علیه السّلام وَ هُوَ الْمَرْوِیُّ عَنِ الرِّضَا علیه السّلام.

الْبَاقِرُ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی یُرِیدُ اللَّهُ بِکُمُ الْیُسْرَ وَ لا یُرِیدُ بِکُمُ الْعُسْرَ(۳) قَالَ الْیُسْرُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ الْعُسْرُ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ.

أَبُو الْحَسَنِ الْمَاضِی علیه السلام (۴): إِنَّ وَلَایَهَ عَلِیٍّ لَتَذْکِرَهٌ لِلْمُتَّقِینَ لِلْعَالَمِینَ وَ إِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْکُمْ مُکَذِّبِینَ وَ إِنَّ عَلِیّاً لَحَسْرَهٌ عَلَی الْکَافِرِینَ وَ إِنَّ وَلَایَتَهُ لَحَقُّ الْیَقِینِ وَ قَدْ ثَبَتَ أَنَّ قَوْلَهُ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللَّهَ عَلَیْهِ (۵) وَ قَوْلَهُ تَعَالَی وَ عَلَی الْأَعْرافِ رِجالٌ (۶) نَزَلَتَا فِیهِ علیه السّلام وَ قَوْلَهُ تَعَالَی إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنا عَلَیْهِ (۷) الْآیَهَ نَزَلَتْ فِیهِ (۸).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امام موسی کاظم علیه السلام در معنای آیه: «إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ کَرِیمٍ» -. الحاقه/ ۴۰ - {که [قرآن] قطعاً گفتار فرستاده ای بزرگوار است.} فرمود: منظور از «رسول کریم» جبرئیل است که از جانب خدا درباره ولایت علی علیه السّلام پیغام آورده است. عرض کردم: مفهوم آیه «وَ مَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِیلًا مَّا تُؤْمِنُونَ»، -. الحاقه/ ۴۱ - {و

آن گفتار شاعری نیست [که] کمتر [به آن] ایمان دارید.} چیست؟ فرمود: گفتند: محمّد به پروردگارش دروغ می‌بندد. خداوند درباره علی چیزی به وی نگفته است، لذا خداوند آیه‌ای در این مورد نازل فرمود که: بی‌شک ولایت علی «تَنزِیلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِینَ* وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَیْنَا _ محمّد _ بَعْضَ الْأَقَاوِیلِ* لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْیَمِینِ* ثمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِینَ»، -. الحاقه/ ۴۶ _ ۴۳ -

{[پیام] فرودآمده ای است از جانب پروردگار جهانیان. و اگر _ محمّد _ پاره ای گفته ها بر ما بسته بود، دست راستش را سخت می گرفتیم، سپس رگ قلبش را پاره می کردیم.}

امام صادق علیه السّلام در معنای آیه: «وَ هُدُواْ إِلیَ الطَّیِّبِ مِنَ الْقَوْلِ »، -. حج/ ۲۴ - {و

به گفتار پاک هدایت می شوند.} فرمود: آنان حمزه، جعفر، عبیده، سلمان، ابوذر، مقداد و عمّار بودند که به سوی امیرالمؤمنین علیه السّلام رهنمون شدند.

ابن عباس در مفهوم آیه: «وَ مَنْ أَعْرَضَ عَن ذِکْرِی فَإِنَّ لَهُ مَعِیشَهً ضَنکاً وَ نحْشُرُهُ یَوْمَ الْقِیَمَهِ أَعْمَی»، -. طه/ ۱۲۴ - {و

هر کس از یاد من دل بگرداند، در حقیقت، زندگیِ تنگ [و سختی] خواهد داشت، و روز رستاخیز او را نابینا محشور می کنیم.} گفت: یعنی اینکه هرکس ولایت علی علیه السّلام را رها کند، خداوند او را در دست‌یابی به مسیر هدایت کور و کر می کند.

ابوبصیر از امام صادق علیه السّلام روایت نموده که آن حضرت مصداق آیه را ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام دانسته است.

عرض کردم: مفهوم «وَ نَحْشُرُهُ یَوْمَ الْقِیَمَهِ أَعْمَی» چیست؟ فرمود: یعنی در آخرت دچار کوری بصیرت خواهد شد و در دنیا در یافتن راه ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام کوردل خواهد بود. و در ادامه فرمود: او در آخرت حیرت‌زده و در شگفت خواهد بود و: «قَالَ رَبِّ ِلِمَ حَشَرْتَنِی أَعْمَی وَ قَدْ کُنتُ بَصِیرًا قَالَ کَذَالِکَ أَتَتْکَ ءَایَاتُنَا»، - . طه/ ۱۲۶ _ ۱۲۵ - {می گوید:

«پروردگارا، چرا مرا نابینا محشور کردی با آنکه بینا بودم؟» می فرماید: «همان طور که نشانه های ما بر تو آمد.} فرمود: این نشانه‌ها أئمّه علیهم السّلام هستند «فَنَسِیتهَا

وَ کَذَلِکَ الْیَوْمَ تُنسی » - . طه/ ۱۲۶ - {و

آن را به فراموشی سپردی، امروز همان گونه فراموش می شوی.} یعنی: همان‌طور که در دنیا امامان علیهم السّلام را ترک کرده بودی، امروز در جهنم رها می‌گردی زیرا نه دستورات آنان را اطاعت کردی و نه به سخنان ایشان گوش فرا دادی.

گوید: «وَ کَذَلِکَ نجْزِی مَنْ أَسْرَفَ وَ لَمْ یُؤْمِن بَایَاتِ رَبِّهِ وَ لَعَذَابُ الْاْخِرَهِ أَشَدُّ وَ أَبْقَی»، - . طه / ۱۲۷ - {و

این گونه هر که را به افراط گراییده و به نشانه های پروردگارش نگرویده است سزا می دهیم، و قطعاً شکنجه آخرت سخت تر و پایدارتر است.}

ص: ۱۰۱

یعنی اینکه ما هم به همین شکل کسانی را که به ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام شرک ورزیدند، کیفر می‌دهیم.

امام باقر علیه السلام در روایتی فرمود: برخی از آنان گفتند: بی تردید رسول خدا درباره علی فریفته شده، به گونه‌ای که چیزی را مساوی او نمی‌داند. در این هنگام این آیات نازل شد.

امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «ذَلکَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُواْ مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَ کَرِهُواْ رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ»، - . محمد/ ۲۸ - {زیرا

آنان از آنچه خدا را به خشم آورده پیروی کرده اند و خرسندیش را خوش نداشتند پس اعمالشان را باطل گردانید.} می... فرماید: آن‌ها از علی نفرت داشتند و این در حالی بود که خداوند در روز بدر، حنین، بطن نخله، ترویه و روز عرفه امر به ولایت کرده بود. پانزده آیه در سفر حجّی که در جحفه و خمّ مانع رسول خدا صلی الله علیه و آله از ادای آن و رسیدن پیامبرصلی الله علیه و آله به مسجدالحرام شدند، درباره علی علیه السّلام نازل گردید. و منظور خداوند از آیه: «وَ الَّذِینَ اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ رَّضیِ َاللَّهُ عَنهُمْ وَ رَضُواْ عَنْه »، - . توبه/ ۱۰۰ - {و

کسانی که با نیکوکاری از آنان پیروی کردند، خدا از ایشان خشنود و آنان [نیز] از او خشنودند.} علی علیه السّلام است.

ابن زادان و أبوداود سبیعی از ابو عبدالله جدلی روایت کرده‌اند که امیرالمؤمنین علیه السّلام درباره مفهوم آیه: «مَن جَاءَ بِالحَسَنَهِ فَلَهُ خَیر مِنها وَ مَن جَاءَ بِالسَّیِّئَهِ فَلَا یجْزَی إِلَّا مِثْلَهَا» - . توبه / ۸۴ - {هر کس کار نیکی بیاورد، ده برابر آن [پاداش]

خواهـد داشت، و هر کس کار بـدی بیاورد، جز مانند آن جزا نیابد.} فرمود: ای ابوعبدالله، «حسـنه» دوست داشـتن ما و «سـیئهٔ» دشمنی با ماست.

تفسیر ثعلبی: آیا می‌خواهی تو را از «حسنه‌ای» باخبر کنم که هرکس آن را به میان آورد، وارد بهشت می‌شود و «سیّئه‌ای» که هرکس آن را به میان آورد، خداونـد او را با صورت در آتش افکنـد و هیچ عملی از او پذیرفته نمی‌شود؟ گفتم: آری! فرمود: «حسنه» دوست داشتن ما و «سیّئه» دشمنی کردن با ماست.

امام باقر علیه السّـلام می‌فرماید: «حسـنه» ولایت علی علیه السّـلام و محبت اوست و «سیّئه» دشـمنی با او و نفرت از وی است و خداوند با این دو صـفت هیچ عملی را از انسان نمی‌پذیرد. و در مفهوم آیه: «وَ مَن یَقْتَرِفْ حَسَـنَهً نَّزِدْ لَهُ فِیهَا حُسْنًا»، - . شوری/ ۲۳ - {و

هر کس نیکی به جای آورد [و طاعتی انـدوزد]، برای او در ثواب آن خواهیم افزود.} فرمود: مقصود محبت علی بن ابی طالب علیه السّلام است. و ثعلبی نیز آن را از ابن عباس روایت کرده است.

ص: ۱۰۲

امام رضا از پدرش از جدش علیهم السلام در مفهوم آیه: «فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِی فَطَرَ النَّاسَ عَلَیهَا»، - . روم/ ۳۰ - {با

همان سرشتی که خدا مردم را بر آن سرشـته است.} فرمود: این «فطرت» توحید است و اینکه محمّد صلی الله علیه و آله رسول خدا است و علی علیه السّلام امیرالمؤمنین است. توحید به طرف اینجا [اهل بیت] است .

علی بن حاتم در کتاب الأخبار ابوالفرج بن شاذان گوید: آیه: «بَلْ کَذَّبُواْ بِالسَّاعَهِ» - . فرقان/ ۱۱ - {بلکه

[آنها] رسـتاخیز را دروغ خواندنـد.} به معنای «ولایت» علی علیه السّـلام را تکـذیب کردند» می‌باشد و این روایت از امام رضـا علیه السّلام است.

امام باقر علیه السّلام در مفهوم آیه: «یُرِیدُ اللَّهُ بِکُمُ الْیُسْرَ وَ لَا یُرِیدُ بِکُمُ الْعُسْر» - . بقره/ ۱۸۵ - {خدا

برای شـما آسـانی می خواهـد و برای شـما دشواری نمی خواهـد.} می‌فرمایـد: «یسـر» امیرالمؤمنین است و «عسـر» فلان و فلان هستند.

امام کاظم علیه السّـلام می‌فرماید: ولایت علی علیه السّـلام بی‌شک برای پارسایانِ عالِم تذکره است و ما به درستی می‌دانیم که در میان شـما کسانی هسـتند که آن را تکذیب می‌کنند، و علی علیه السّلام مایه غم و غصه و افسوس کافران و ولایت او همان حق الیقین است؛ و ثابت شده است که آیات: «رِجَالٌ صَدَقُواْ مَا عَاهَدُواْ اللَّهَ عَلَیْهِ»، - . احزاب/ ۲۳ - {از

میان مؤمنان مردانی اند که به آنچه با خدا عهد بستند.} و «وَ عَلیَ الْأَعْرَافِ رِجَال»، - . اعراف/ ۴۶ - {مردانی

هستند که هر یک [از آن دو دسته] را از سیمایشان می شناسند.} و «إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَ جَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيل»، - . زخرف/ ۵۹ - {[عیسی]

جز بنده ای که بر وی منّت نهاده و او را برای فرزندان اسرائیل سرمشق [و آیتی] گردانیده ایم نیست.} درباره وی نازل شده... اند. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۵۷۵ _۵۷۱ -

**[ترجمه]

«۴۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السّلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ وَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ- لا يَخْلُقُونَ شَيْئاً وَ هُمْ يُخْلَقُونَ- أَمْواتٌ غَيْرُ أَحْياءٍ وَ ما يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ (۹) قَالَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ الْأَوَّلُ وَ الثَّانِيُ وَ الثَّالِثُ كَذَّبُوا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بِقَوْلِهِ وَالُوا عَلِيّاً وَ اتَّبِعُوهُ فَعَادَوْا عَلِيّاً وَ لَمْ يُوَالُوهُ وَ دَعَوُا النَّاسَ إِلَى وَلَايَةِ أَنْفُسِهِمْ فَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ- وَ الَّذِينَ

يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالَ وَ أَمَّا قَوْلُهُ لا يَخْلُقُونَ شَيْئاً فَإِنَّهُ يَعْنِي لَا يَعْبُدُونَ شَيْئاً- وَ هُمْ يُخْلَقُونَ فَإِنَّهُ يَعْنِي وَ هُمْ يُعْبَدُونَ وَ أَمَّا قَوْلُهُ أَمْواتٌ غَيْرُ أَحْياءٍ يَعْنِي كُفَّارٌ غَيْرُ مُؤْمِنِينَ وَ أَمَّا قَوْلُهُ وَ ما يَشْعُرُونَ أَيَّانَ

ص: ۱۰۳

۱- الروم: ۳۰.

۲- الفرقان: ۱۱.

۳- البقره: ۱۸۵.

۴- أی فی تفسیر قوله تعالی « وَ إِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ * وَ إِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ * وَ إِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكافِرِينَ وَ إِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ» : الحاقه ۴۸- ۵۱.(ب).

۵- الأحزاب: ۲۳.

۶- الأعراف: ۴۶.

۷- الزخرف: ۵۹.

۸- مناقب آل أبی طالب: ۱: ۵۷۵- ۵۸۱.

۹- النحل ۲۰- ۲۱.

يُبْعَثُونَ فَإِنَّهُ يَعْنِي إِنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ أَنَّهُمْ يُشْرِكُونَ- إِلٰهُكَمْ إِلٰهٌ واحِدٌ فَإِنَّهُ كَمَا قَالَ اللَّهُ وَ أَمَّا قَوْلُهُ فَالَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فَإِنَّهُ يَعْنِي لَـا يُؤْمِنُونَ بِـالرَّجْعَهِ أَنَّهَا حَقٌّ وَ أَمَّا قَوْلُهُ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ فَإِنَّهُ يَعْنِي قُلُوبُهُمْ كَافِرَةٌ وَ أَمَّا قَوْلُهُ وَ هُمْ مُسْتَكْبِرُونَ فَإِنَّهُ يَعْنِي عَنْ وَلَايَهِ عَلِيٍّ عليه السّلام مُسْتَكْبِرُونَ قَالَ اللَّهُ لِمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ وَعِيداً مِنْهُ- لا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ ما يُسِرُّونَ وَ ما يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ عَنْ وَلَايَهِ عَلِيٍّ عليه السلام (١).

شی، [تفسير العياشی] عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السّلام: مِثْلَهُ سَوَاءً(٢).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: جابر گوید: از امام باقر علیه السّلام سؤال کردم که مفهوم آیات: «وَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَ هُمْ يُخْلَقُونَ* أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَ مَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ»، - . نحل/ ۲۱ _۲۰ - {و

كسانی را كه جز خدا می خوانند، چيزی نمی آفرينند در حالی كه خود آفريده می شوند. مردگانند نه زندگان، و نمی دانند كی برانگيخته خواهند شد.} چیست؟ فرمود: «وَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ» اولی و دومی و سومی هستند، آن‌ها رسول خدا صلی الله علیه و آله را که فرمود: «ولایت علی علیه السّلام را بپذیرید و از او پیروی نمایید» تکذیب کردند و به دشمنی با علی علیه السّلام برخاسته، ولایتش را نپذیرفتند و مردم را به سوی خلافت خودشان دعوت کردند. این بود توضیح آیه «وَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ». امّا آیه: «لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا» یعنی هیچ چیزی را نمی‌پرستند و «وَ هُمْ يُخْلَقُونَ» یعنی آنها عبادت می‌شوند. امّا آیه: «أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ» به معنای کفّاری که ایمان نیاورده اند. امّا آیه: «وَ مَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ

يُبْعَثُونَ» یعنی آن‌ها ایمان نمی‌آورند. آن‌ها شرک می‌ورزند. «إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ» پس همان‌گونه است که خداوند فرموده. امّا آیه: «فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَه» بدان معناست که آن‌ها اعتقادی به رجعت ندارند که رجعت حق است. اما آیه: «قلوبهم منكره» یعنی دل‌های آنها کافر است و آیه: «وَ هُم مُّسْتَكْبِرُون » بدان معناست که در برابر ولایت علی علیه السّلام تکبر می‌ورزند. خداوند در مقام تهدید چنین افرادی می‌فرماید: «لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَ مَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِين»، - . نحل/ ۲۳ - {شك

نيست كه خداوند آنچه را پنهان می دارند و آنچه را آشكار می سازند، می داند، و او گردنكشان را دوست نمی دارد.} گردن کشان از ولایت علی علیه السّلام. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی. تفسیر برهان ۲: ۳۶۳ -

تفسیر عیاشی: از ابوحمزه ثمالی از امام باقر علیه السّلام مشابه این حدیث را روایت کرده است. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی. تفسیر برهان ۲: ۳۶۳ -

**[ترجمه]

بیان

لعله أطلق الخلق على العباد مجازا.

**[ترجمه]شاید«خَلق» را مجازاً به معنای «عبادت» گرفته باشد.

**[ترجمه]

«۴۷»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: نَزَلَ جَبْرَئِیلُ بِهَذِهِ الْآیَهِ هَکَذَا- وَ إِذا قِیلَ لَهُمْ ما ذا أَنْزَلَ رَبُّکُمْ فِی عَلِیٍّ- قالُوا أَساطِیرُ الْأَوَّلِینَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السّلام فرمود: جبرئیل آیه: «وَ إِذَا قِیلَ لَهُم مَّاذَا أَنزَلَ رَبُّکُمْ ـ فی علیّ ـ قَالُواْ أَسَاطِیرُ الْأَوَّلِین » - . نحل/ ۲۴ - {و

چون به آنان گفته شود: «پروردگارتان ـ درباره علی ـ چه چیز نازل کرده است؟» می گویند: «افسانه های پیشینیان است.»} را به همین شکل نازل فرمود .

**[ترجمه]

«۴۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ وَ إِذا قِیلَ لَهُمْ ما ذا أَنْزَلَ رَبُّکُمْ فِی عَلِیٍّ- قالُوا أَساطِیرُ الْأَوَّلِینَ سَجْعُ (۴) أَهْلِ الْجَاهِلِیَّهِ فِی جَاهِلِیَّتِهِمْ فَذَلِکَ قَوْلُهُ أَساطِیرُ الْأَوَّلِینَ وَ أَمَّا قَوْلُهُ لِیَحْمِلُوا أَوْزارَهُمْ کامِلَهً یَوْمَ الْقِیامَهِ(۵) فَإِنَّهُ یَعْنِی یَسْتَکْمِلُ الْکُفْرَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ أَمَّا قَوْلُهُ وَ مِنْ أَوْزارِ الَّذِینَ یُضِلُّونَهُمْ بِغَیْرِ عِلْمٍ یَعْنِی یَتَحَمَّلُونَ کُفْرَ الَّذِینَ یَتَوَلَّوْنَهُمْ قَالَ اللَّهُ أَلا ساءَ ما یَزِرُونَ (۶).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السّلام در مورد آیه: «وَ إِذَا قِیلَ لَهُم مَّاذَا أَنزَلَ رَبُّکُمْ ـ فی علیّ ـ قَالُواْ أَسَاطِیرُ الْأَوَّلِین » فرمود: چون مردم در دوره جاهلیت مسجّع سخن می گفتند، از این رو خداوند عبارت «أَسَاطِیرُ الْأَوَّلِین» را به کار برده است. اما مفهوم آیه: «لِیَحْمِلُواْ أَوْزَارَهُمْ کَامِلَهً یَوْمَ الْقِیَمَهِ»، - . نحل/ ۲۵ - {تا

روز قیامت بار گناهان خود را تمام بردارند.} آن است که کفرشان در روز قیامت کامل می‌شود.

اما آیه: «وَ مِنْ أَوْزَارِ الَّذِینَ یُضِلُّونَهُم بِغَیْرِ عِلْمٍ»، - . نحل/ ۲۵ - {و

[نیز] بخشی از بار گناهان کسانی را که ندانسته آنان را گمراه می کنند.} بدان معناست که آن‌ها بار کفر کسانی را که ولایتشان را می‌پذیرند، بر دوش می گیرند. و خداوند فرموده است: «أَلَا سَاءَ مَا یَزِرُون »، - . نحل / ۲۵ - {آگاه باشید، چه بد

باری را می کشند.} - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی. تفسیر برهان ۲: ۳۶۳ -

**[ترجمه]

«۴۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب زِیَادُ بْنُ الْمُنْذِرِ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اسْتَجِیبُوا لِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذا دَعاکُمْ لِما یُحْیِیکُمْ (۷) قَالَ وَلَایَهُ عَلِیٍّ علیه السّلام.

أَحْمَدُ بْنُ حُمَیْدٍ الْهَاشِمِیُّ قَالَ وُجِدَ فِی کِتَابِ جَامِعِ جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی

۱- تفسیر العیّاشیّ مخطوط. رواه فی البرهان ۲: ۳۶۳.

۲- تفسیر العیّاشیّ مخطوط. رواه فی البرهان ۲: ۳۶۳.

۳- تفسیر العیّاشیّ مخطوط و الآیه فی سوره النحل: ۲۴.

۴- سجع الخطیب: نطق بکلام مقفی له فواصل.

۵- النحل: ۲۵، و ما بعدها ذیلها.

۶- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، و قد روی الروایتین فی البرهان ۲: ۳۶۳.

۷- الأنفال: ۲۴.

وَ بِئْرٍ مُعَطَّلَهٍ وَ قَصْرٍ مَشِيدٍ(۱) أَنَّهُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْقَصْرُ الْمَشِیدُ وَ الْبِئْرُ الْمُعَطَّلَهُ عَلِیٌّ علیه السّلام.

عَلِیُّ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ علیهما السّلام قَالَ: الْبِئْرُ الْمُعَطَّلَهُ الْإِمَامُ الصَّامِتُ وَ الْقَصْرُ الْمَشِیدُ الْإِمَامُ النَّاطِقُ وَ قَالُوا إِنَّمَا مَثَّلَ بِهِ عَلِیّاً علیه السّلام لِأَنَّهُ مُرْتَفِعٌ مِثْلُ الْقَصْرِ الْمَشِیدِ وَ الْبِئْرُ الْمُعَطَّلَهُ الَّتِی لَا یُسْتَقَی مِنْهَا الْمَاءُ(۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امام باقر علیه السّلام در مفهوم آیه: «یَاأَیُّهَا الَّذِینَ ءَامَنُواْ اسْتَجِیبُواْ لِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاکُمْ لِمَا یُحْیِیکُم »، - . انفال/ ۲۴ - {ای

کسانی که ایمان آورده اید، چون خدا و پیامبر، شما را به چیزی فرا خوانند که به شما حیات می بخشد، آنان را اجابت کنید.} فرمود: این آیه درباره ولایت علی علیه السّلام نازل شده است.

احمد بن حمید هاشمی گوید: در کتاب جامع جعفر علیه السّلام آمده است

ص: ۱۰۴

که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: منظور از«بِئرٍ مُّعَطَّلَهٍ» و «قَصْرٍ مَّشِید» در آیه: «وَ بِئرٍ مُّعَطَّلَهٍ وَ قَصْرٍ مَّشِید»، - . حج/ ۴۵ - {و چاه‌های متروک و کوشکهای افراشته} علی علیه السّلام است.

موسی بن جعفر علیه السّلام فرمود: «بِئرٍ مُّعَطَّلَهٍ» امام ساکت است و «قَصْرٍ مَّشِید» امام ناطق. و گفته‌اند: علی علیه السّلام را به «قَصْرٍ مَّشِید» تشبیه کرده‌اند چون همانند قصر دارای رفعت است، و «بِئرٍ مُّعَطَّلَهٍ» به چاهی گفته می‌شود که از آن آب ننوشند. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۵۷۰ -

**[ترجمه]

بیان

قال البیضاوی وَ بِئْرٍ مُعَطَّلَهٍ عطف علی قریه فی قوله فَکَأَیِّنْ مِنْ قَرْیَهٍ أَهْلَکْناها وَ هِیَ ظالِمَهٌ فَهِیَ خاوِیَهٌ عَلی عُرُوشِها(۳) أی و کم بئر عامره فی البوادی ترکت لا یستقی منها لهلاک أهلها و قصر مشید مرفوع أو مجصص أخلیناه عن ساکنیه انتهی (۴) فظهر أنه لا یبعد أن یکونا کنایتین عن الإمام علیه السّلام.

**[ترجمه]قاضی بیضاوی گوید: «بِئرٍ مُّعَطَّلَهٍ» با توجه به آیه: «فَکَأَیِّن مِّن قَرْیَهٍ أَهْلَکْنَاهَا وَ هِیَ ظَالِمَهٌ فَهِیَ خَاوِیَهٌ عَلَی عُرُوشِهَا»، - . حج/ ۴۵ - {و

چه بسیار شهرها را _ که ستمکار بودند _ هلاکشان کردیم و [اینک] آن [شهرها] سقفهایش فرو ریخته است.} معطوف بر «قریهٔ» است و مفهوم آیه این است: چه بسیارند چاه‌های آباد در صحراها که به دلیل هلاک شدن مردمانشان، متروک مانده و آبی از آن‌ها نوشیده نمی‌شود. و چه بسیارند کوشک‌های بلند یا گچ کاری شده که آن‌ها را از ساکنانش خالی کردیم.» پایان!

- . تفسیر بیضاوی ۲: ۴۱ -

و بدین ترتیب روشن می‌شود که بعید نیست که این دو، کنایه از امام علیه السّلام باشند.

**[ترجمه]

«۵۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: نَزَلَ جَبْرَئِیلُ بِهَذِهِ الْآیَهِ هَکَذَا- فَأَبی أَکْثَرُ النَّاسِ بِوَلَایَهِ عَلِیٍّ إِلَّا کُفُوراً(۵).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابوحمزه از امام باقر علیه السّلام روایت کرده که فرمود: جبرئیل آیه: «فَأَبیَ أَکْثَرُ النَّاسِ _ بولایهٔ علیّ _ إِلَّا کُفُورًا» - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی. تفسیر برهان ۲: ۴۴۵ . بنی‌اسرائیل/ ۸۹ و

فرقان/ ۵۰ - {و [لی] بیشتر مردم _ به ولایت علی _ جز ناسپاسی نخواستند.} را به همین شکل نازل کرده است. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی. تفسیر برهان ۲: ۴۴۵ . بنی‌اسرائیل/ ۸۹ و

فرقان/ ۵۰ -

**[ترجمه]

«۵۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی حَمْزَهَ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ- وَ لا تَجْهَرْ بِصَلاتِکَ وَ لا تُخافِتْ بِها وَ ابْتَغِ بَیْنَ ذلِکَ سَبِیلًا(۶) قَالَ تَفْسِیرُهَا وَ لَا تَجْهَرْ بِوَلَایَهِ عَلِیٍّ علیه السّلام وَ لَا بِمَا أَکْرَمْتُهُ بِهِ حَتَّی آمُرَکَ بِذَلِکَ- وَ لا تُخافِتْ بِها یَعْنِی وَ لَا تَکْتُمْهَا عَلِیّاً وَ أَعْلِمْهُ مَا أَکْرَمْتُهُ بِهِ (۷).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابوحمزه ثمالی گوید: از امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «وَ لَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِکَ وَ لَا تُخَافِتْ بِهَا وَ ابْتَغِ بَیْنَ ذَلِکَ سَبِیلًا» - . بنی اسرائیل/ ۱۱۰ - {و

نمازت را به آواز بلند مخوان و بسیار آهسته اش مکن، و میان این [و آن] راهی [میانه] جوی.} پرسیدم، فرمود: تفسیر آن چنین است: ولایت علی و کرامتی را که در حق او روا داشته‌ام، با صدای بلند بیان مکن تا اینکه تو را بدان فرمان دهم، و پوشیده هم مدار و علی را از آن آگاه کن و او را مطلّع کن که چه کرامتی به او بخشیده‌ام. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی. تفسیر برهان ۲: ۴۵۳ -

**[ترجمه]

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ تَفْسِیرِ هَذِهِ الْآیَهِ فِی قَوْلِ اللَّهِ- وَ لا تَجْهَرْ بِصَلاتِکَ وَ لا تُخافِتْ بِها وَ ابْتَغِ بَیْنَ ذلِکَ سَبِیلًا(۸) قَالَ لَا تَجْهَرْ بِوَلَایَهِ عَلِیٍّ علیه السّلام فَهُوَ الصَّلَاهُ وَ لَا بِمَا أَکْرَمْتُهُ بِهِ حَتَّی آمُرَکَ بِهِ وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ وَ لا تَجْهَرْ

۱- الحجّ: ۴۵.

۲- مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۷۰.

۳- الحجّ: ۴۵.

۴- تفسیر البیضاوی ۲: ۴۱.

۵- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، رواه فی البرهان ۲: ۴۴۵. و الآیه فی سوره بنی إسرائیل: ۸۹ و الفرقان: ۵۰.

۶- بنی إسرائیل: ۱۱۰.

۷- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، رواه فی البرهان ۲: ۴۵۳.

۸- بنی إسرائیل: ۱۱۰.

بِصَلاتِکَ وَ أَمَّا قَوْلُهُ وَ لاـ تُخـافِتْ بِهـا فَـإِنَّهُ یَقُولُ وَ لَـا تَکْتُمْ ذَلِـکَ عَلِیّاً یَقُولُ أَعْلِمْهُ مَا أَکْرَمْتُهُ بِهِ فَأَمَّا قَوْلُهُ وَ ابْتَغِ بَیْنَ ذلِکَ سَبِیلًا یَقُولُ تَسْـأَلُنِی أَنْ آذَنَ لَکَ أَنْ تَجْهَرَ بِأَمْرِ عَلِیٍّ بِوَلَایَتِهِ فَأَذِنَ لَهُ بِإِظْهَارِ ذَلِکَ یَوْمَ غَـدِیرِ خُمٍّ فَهُوَ قَوْلُهُ یَوْمَئِـذٍ– اللَّهُمَّ مَنْ کُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِیٌّ مَوْلَاهُ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: جابر گوید: از امام باقر علیه السّلام درباره تفسیر آیه: «وَ لَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِکَ وَ لَا تُخَافِتْ بِهَا وَ ابْتَغِ بَیْنَ ذَلِکَ سَبِیلًا» پرسیدم، فرمود: ولایت علی علیه السّلام نماز است و نبایـد آن را با صـدای بلنـد بیان کرد، و نیز آنچه را که بـدو کرامت کرده‌ام نباید آشکار شود تا تو را بدان فرمان دهم.

ص: ۱۰۵

این تفسیر «وَ لَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِکَ» بود. امّا «وَ لَا تُخَافِتْ» بدان معناست که آن را از علی علیه السّلام کتمان مکن و او را آگاه کن که چه کرامتی در حقّش روا داشته‌ام. اما درباره تفسیر «وَ ابْتَغِ بَیْنَ ذَلِکَ سَبِیلًا» می‌فرمایـد: از من می‌خواهی که اجازه دهم ولایت علی را آشکار کنی، این کار را در روز غدیر خمّ به انجام برسان! و پیامبرصلی الله علیه و آله نیز در آن روز فرمود: «اللّهم من کُنتُ مولاه فعلیٌّ مولاه؛ اللّهُمَّ واالِ من والاه و عاد من عاداه». (خدایا، هر که من مولا و سرور او هستم، اینک علی مولا و سرور اوست؛ خداوندا، یاور آن باش که یاریش کند و دشمن آن باش که با وی دشمنی ورزد!)

**[ترجمه]

بیان

لما کانت الصلاه الکامله فی علی علیه السّلام و لم یصدر کاملها إلا منه و من أمثاله فقد ظهر علیه آثارها فکأنه صار عینها و أیضا لشده اشتراط ولایته فی قبولها و عدم صحتها بدونها و لکونه الداعی إلیها و المعلم لها فتلک الأمور قد یعبر عنه علیه السّلام بالصلاه فی بطن القرآن و قد مر بعض تحقیق ذلک و سیأتی إن شاء الله تعالی.

**[ترجمه]چون نماز کامل را علی علیه السّلام به جا آورده و نماز کامل جز از او و امثال او صادر نشده است، آثار این گونه نماز چنان بر وی ظاهر شد، که او عین نماز گشته است. و چون یکی از شرایط قبولی نماز پذیرش ولایت اوست و بدون آن نمازی پذیرفته نمی‌شود، و با توجه به اینکه آن حضرت دعوت کننده به نماز و آموزش دهنده آن است، در بطن قرآن از او به «الصلاهٔ» تعبیر می‌شود. در گذشته به مطالبی در این خصوص اشاره کرده‌ایم و از این پس نیز إن شاء الله مطالب دیگر خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۵۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ جَمِیلٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ: فِی قَوْلِهِ وَ لا تُبَذِّرْ تَبْذِیراً(۲) قَالَ لَا تُبَذِّرْ فِی وَلَایَهِ عَلِیٍّ علیه السلام (۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: اسحاق بن عمار گفت: مفهوم آیه: «وَ لَا تُبَذِّرْ تَبْذِیرًا»، - . بنی اسرائیل / ۲۶ - {و

حتماً ولخرجی و اسراف مکن.} آن است که در ولایت علی علیه السّلام اسراف مورز. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی . تفسیر برهان ۲: ۴۵۴ -

**[ترجمه]

بیان

لما ذکر فی صدر الآیه وَ آتِ ذَا الْقُرْبی حَقَّهُ فأعطی صلی الله علیه و آله فاطمه فدکا قال لا تُبَذِّرْ أی لا تصرف المال فی غیر المصارف التی أمرت بها فعلی هذا البطن من الآیه لعل المعنی لا تجعل ولایه علی علیه السّلام لغیره و یحتمل أن یکون نهیا عن الغلو فی شأنه علیه السّلام لمنع غیره عن ذلک کقوله لَئِنْ أَشْرَکْتَ (۴).

**[ترجمه]چون در صدر آیه آمده است: «وَ ءَاتِ ذَا الْقُرْبیَ حَقَّه »، - . بنی اسرائیل/ ۲۶ - {و

حق خویشاوند را به او بده. } رسول خدا صلی الله علیه و آله «فدک» را به فاطمه سلام الله علیها داد و سپس فرمود: «لاتبذّر» یعنی مال را در غیر مواردی که بدان امر شده‌ای، مصرف مکن؛ با توجه به این معنای باطن آیه، شاید معنای آیه چنین باشد: ولایت علی علیه السّلام را برای دیگری قرار مده؛ و احتمال دارد مفهوم نهی از غلوّ درباره علی علیه السّلام را برساند تا دیگران را از این کار بازدارد [همان‌گونه که در سوره زمر خطاب به وی] گفته شده: «لَئِن ْأَشْرَکْتَ لَیَحْبَطَنَّ عَمَلُک »، - . زمر / ۶۵ - {اگر شرک ورزی حتماً کردارت تباه می‌شود.} [و می‌دانیم که گرچه در این آیه مخاطب پیامبر است، لیکن پیامبر که شرک نمی‌ورزد، بلکه برای نهی دیگران از شرک ورزیدن آمده است.]

**[ترجمه]

«۵۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سَمَاعَهَ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ- فَلْیَعْمَلْ عَمَلًا صالِحاً وَ لا یُشْرِکْ بِعِبادَهِ رَبِّهِ أَحَداً(۵) قَالَ الْعَمَلُ الصَّالِحُ الْمَعْرِفَهُ بِالْأَئِمَّهِ علیهم السلام وَ لا یُشْرِکْ بِعِبادَهِ رَبِّهِ أَحَداً التَّسْلِیمُ لِعَلِیٍّ علیه السلام لَا یُشْرِکُ مَعَهُ فِی الْخِلَافَهِ مَنْ لَیسَ لَهُ ذَلِکَ وَ لَا هُوَ مِنْ أَهْلِهِ (۶).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: سماعهٔ بن مهران گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره آیه: «فَلْیَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَ لَا یُشْرِکْ بِعِبَادَهِ رَبِّهِ أَحَدًا»، - . کهف/ ۱۱۰ - {[پس هر کس به لقای پروردگار خود امید دارد] باید به کار شایسته بپردازد، و هیچ کس را در پرستش پروردگارش شریک نسازد.} پرسیدم؛ فرمود: عمل صالح معرفت و شناخت به امامان علیهم السلام است. «و لا تشرک بعباده ربه احدا» یعنی تسلیم ولایت علی علیه السّلام شدن است و شرک نورزیدن در عبادت و کسی را در خلافت با وی شریک ندانستن است؛ کسی که نه چنین حقی را دارد و نه سزاوار خلافت است. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی . تفسیر برهان

۲: ۴۵۴ -

**[ترجمه]

بیان

لعل المراد بالعباده هنا العباده القلبیه و هی الاعتقاد بالولایه أو هی أیضا

ص: ۱۰۶

۱- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، رواه فی البرهان ۲: ۴۵۴.

۲- بنی إسرائیل: ۲۶.

۳- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، رواه فی البرهان ۲: ۴۱۶.

۴- الزمر: ۶۵.

۵- الکهف: ۱۱۰.

۶- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، رواه فی البرهان ۲: ۴۹۷.

داخله فیها و الشرک فیها تشریک غیر من جعل الله له الولایه مع من جعلها له.

**[ترجمه]شاید مراد از عبادت در اینجا عبادت قلبی باشد که همان اعتقاد به ولایت است؛

ص: ۱۰۶

یا اینکه ولایت او نیز داخل در عبادت است و شرک در عبادت، شریک کردن کسی در خلافت باشد که خداوند او را چنین مقام و منزلتی نداده است.

**[ترجمه]

«۵۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عِکْرِمَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَا فِی الْقُرْآنِ آیَهُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ إِلَّا وَ عَلِیٌّ أَمِیرُهَا وَ شَرِیفُهَا وَ مَا مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ رَجُلٌ إِلَّا وَ قَدْ عَاتَبَهُ اللَّهُ وَ مَا ذَکَرَ عَلِیّاً إِلَّا بِخَیْرٍ قَالَ عِکْرِمَهُ إِنِّی لَأَعْلَمُ لِعَلِیٍّ مَنْقَبَهً لَوْ حَدَّثْتُ بِهَا لَبَعُدَتْ أَقْطَارَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: ابن عباس گفت: در قرآن آیه‌ای نیست که «الذین آمنوا و عملوا الصالحات» در آن باشد، امّا علی علیه السّلام امیر و شریف آن نباشد. هیچ صحابه‌ای از یاران پیامبر وجود ندارد که مورد عتاب خداوند قرار نگرفته باشد مگر علی علیه السّلام که پیوسته از او به نیکی یاد شده است. عکرمه گوید: من از علی علیه السّلام منقبتی را می‌شناسم که اگر بخواهم درباره آن سخن بگویم، سراسر آسمان‌ها و زمین را فرا خواهد گرفت. -. تفسیر عیاشی، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۵۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: وَ لَقَدْ صَرَّفْنا فِی هذَا الْقُرْآنِ لِیَذَّکَّرُوا وَ ما یَزِیدُهُمْ إِلَّا نُفُوراً(۲) یَعْنِی وَ لَقَدْ ذَکَرْنَا عَلِیّاً فِی الْقُرْآنِ وَ هُوَ الذِّکْرُ فَمَا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُوراً(۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السّلام در مفهوم آیه: «وَ لَقَدْ صَرَّفْنَا فِی هَذَا الْقُرْءَانِ لِیَذَّکَّرُواْ وَ مَا یَزِیدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا»، -. بنی اسرائیل/ ۴۱ - {و

به راستی، ما در این قرآن [حقایق را] گونه گون بیان کردیم، تا پند گیرند و [لی] آنان را جز نفرت نمی افزاید.}فرمود: منظور آیه این است که علی علیه السلام را در قرآن ذکر (یاد) کردیم و علی علیه السّلام ذکر است؛ ولی آنان را جز نفرت نمی‌افزاید. -. تفسیر عیاشی، نسخه خطی. تفسیر برهان ۲: ۴۲۲ -

**[ترجمه]

«۵۷»

م، [تفسير الإمام عليه السلام]: إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ ما أَنْزَلْنا مِنَ الْبَيِّناتِ وَ الْهُدى مِنْ بَعْدِ ما بَيَّنّاهُ لِلنّاسِ فِي الْكِتابِ أُولئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَ يَلْعَنُهُمُ اللّاعِنُونَ- إِلَّا الَّذِينَ تابُوا وَ أَصْلَحُوا وَ بَيَّنُوا فَأُولئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَ أَنَا التَّوّابُ الرَّحِيمُ (۴) قَالَ الْإِمَامُ عليه السّلام قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ- إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ ما أَنْزَلْنا مِنَ الْبَيِّناتِ فِي صِفَةِ مُحَمَّدٍ وَ صِفَةِ عَلِيٍّ وَ حِلْيَتِهِ-(۵) وَ الْهُدى مِنْ بَعْدِ ما بَيَّنّاهُ لِلنّاسِ فِي الْكِتابِ قَالَ وَ الَّذِي أَنْزَلْنَاهُ مِنَ الْهُدَى (۶) وَ هُوَ مَا أَظْهَرْنَاهُ مِنَ الْآيَاتِ عَلَى فَضْلِهِمْ وَ مَحَلِّهِمْ كَالْغَمَامَةِ الَّتِي كَانَتْ تُظِلُّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِي أَسْفَارِهِ وَ الْمِيَاهِ الْأُجَاجَةِ(۷) الَّتِي كَانَتْ تَعْذُبُ فِي الْآبَارِ وَ الْمَوَارِدِ بِبُزَاقِهِ (۸) وَ الْأَشْجَارِ الَّتِي تَتَهَدَّلُ (۹) ثِمَارُهَا بِنُزُولِهِ

۱- تفسير العيّاشيّ مخطوط.

۲- بنى إسرائيل: ۴۱.

۳- تفسير العيّاشيّ مخطوط، رواه فى البرهان ۲: ۴۲۲.

۴- البقرة: ۱۵۹ و ۱۶۰.

۵- فى المصدر: من صفه محمّد صلّى اللّه عليه و آله.

۶- فى المصدر: من بعد الهدى.

۷- صار الماء اجاجا: أى ملحا مرا.

۸- الآبار جمع البئر. و الموارد جمع المورد: الطريق إلى الماء. و فى المصدر: ببصاقه. كلاهما بمعنى واحد.

۹- فى المصدر: كانت تتهدل: تهدلت أغصان الشجره أو ثمرتها: تدلت.

تَحْتَهَا وَ الْعَاهَاتِ (۱) الَّتِی کَانَتْ تَزُولُ عَمَّنْ یَمْسَحُ یَدَهُ عَلَیْهِ أَوْ یَنْفُثُ بِبُزَاقِهِ فِیهَا(۲) وَ کَالْآیَاتِ الَّتِی ظَهَرَتْ عَلَی عَلِیٍّ علیه السّلام مِنْ تَسْلِیمِ الْجِبَالِ وَ الصُّخُورِ وَ الْأَشْجَارِ قَائِلَهً یَا وَلِیَّ اللَّهِ وَ یَا خَلِیفَهَ رَسُولِ اللَّهِ وَ السُّمُومِ الْقَاتِلَهِ الَّتِی تَنَاوَلَهَا مَنْ سَمَّی بِاسْمِهِ عَلَیْهَا وَ لَمْ یُصِبْهُ بَلَاؤُهَا وَ الْأَفْعَالِ الْعَظِیمَهِ مِنَ التِّلَالِ وَ الْجِبَالِ الَّتِی اقْتَلَعَهَا وَ رَمَی بِهَا کَالْحَصَاهِ الصَّغِیرَهِ وَ کَالْعَاهَاتِ الَّتِی زَالَتْ بِدُعَائِهِ وَ الْآفَاتِ وَ الْبَلَایَا الَّتِی حَلَّتْ بِالْأَصِحَّاءِ بِدُعَائِهِ وَ سَائِرِ مَا خَصَّهُ بِهِ مِنْ فَضَائِلِهِ فَهَذَا مِنَ الْهُدَی الَّذِی بَیَّنَهُ اللَّهُ تَعَالَی لِلنَّاسِ فِی کِتَابِهِ ثُمَّ قَالَ أُولئِکَ الْکَاتِمُونَ لِهَذِهِ الصِّفَاتِ مِنْ مُحَمَّدٍ وَ مِنْ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا الْمُخْفُونَ لَهَا عَنْ طَالِبِیهَا الَّذِینَ یَلْزَمُهُمْ إِبْدَاؤُهَا

لَهُمْ عِنْدَ زَوَالِ التَّقِیَّهِ- یَلْعَنُهُمُ اللَّهُ یَلْعَنُ الْکَاتِمِینَ وَ یَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ وَ فِیهِ وُجُوهٌ مِنْهَا یَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ أَنَّهُ لَیْسَ أَحَدٌ مُحِقّاً کَانَ أَوْ مُبْطِلًا إِلَّا وَ هُوَ یَقُولُ لَعَنَ اللَّهُ الْکَاتِمِینَ لِلْحَقِّ لَعَنَ اللَّهُ الظَّالِمِینَ إِنَّ الظَّالِمَ الْکَاتِمَ لِلْحَقِّ ذَلِکَ یَقُولُ أَیْضاً لَعَنَ اللَّهُ الظَّالِمِینَ الْکَاتِمِینَ فَهُمْ عَلَی هَذَا الْمَعْنَی فِی لَعْنِ کُلِّ اللَّاعِنِینَ وَ فِی لَعْنِ أَنْفُسِهِمْ وَ مِنْهَا أَنَّ الِاثْنَیْنِ إِذَا ضَجِرَ بَعْضُهُمَا عَلَی بَعْضٍ وَ تَلَاعَنَا ارْتَفَعَتِ اللَّعْنَتَانِ فَاسْتَأْذَنَتَا رَبَّهُمَا فِی الْوُقُوعِ بِمَنْ بُعِثَتَا إِلَیْهِ فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِمَلَائِکَتِهِ انْظُرُوا فَإِنْ کَانَ اللَّاعِنُ أَهْلًا لِلَّعْنِ وَ لَیْسَ الْمَقْصُودُ بِهِ أَهْلًا فَأَنْزِلُوهُمَا جَمِیعاً بِاللَّاعِنِ وَ إِنْ کَانَ الْمُشَارُ إِلَیْهِ أَهْلًا وَ لَیْسَ اللَّاعِنُ أَهْلًا فَوَجِّهُوهُمَا إِلَیْهِ وَ إِنْ کَانَ جَمِیعاً لَهُمَا أَهْلًا فَوَجِّهُوا لَعْنَ هَذَا إِلَی ذَلِکَ وَ وَجِّهُوا لَعْنَ ذَلِکَ إِلَی هَذَا وَ إِنْ لَمْ یَکُنْ وَاحِدٌ مِنْهُمَا لَهَا أَهْلًا لِإِیمَانِهِمَا وَ إِنَّ الضَّجَرَ أَحْوَجَهُمَا إِلَی ذَلِکَ فَوَجِّهُوا اللَّعْنَتَیْنِ إِلَی الْیَهُودِ وَ الْکَاتِمِینَ نَعْتَ مُحَمَّدٍ وَ صِفَتَهُ وَ ذِکْرَ عَلِیٍّ وَ حِلْیَتَهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا وَ إِلَی النَّوَاصِبِ الْکَاتِمِینَ لِفَضْلِ عَلِیٍّ علیه السّلام وَ الدَّافِعِینَ لِفَضْلِهِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ إِلَّا الَّذِینَ تابُوا مِنْ کِتْمَانِهِمْ- وَ أَصْلَحُوا مَا کَانُوا أَفْسَدُوهُ (۳) بِسُوءِ التَّأْوِیلِ فَجَحَدُوا بِهِ فَضْلَ الْفَاضِلِ وَ اسْتِحْقَاقَ الْمُحِقِّ- وَ بَیَّنُوا مَا ذَکَرَهُ اللَّهُ مِنْ نَعْتِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ صِفَتِهِ وَ مِنْ ذِکْرِ عَلِیٍّ علیه السّلام وَ حِلْیَتِهِ وَ مَا ذَکَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأُولئِکَ

۱- جمع العاهه: عرض یفسد ما أصابه.

۲- فی المصدر: أو ینفث ببصاقه فیها. نفث البصاق من فیه. رمی به.

۳- فی المصدر:« و اصلحوا» أعمالهم و أصلحوا ما کانوا أفسدوه.

أَتُوبُ عَلَيْهِمْ أَقْبَلُ تَوْبَتَهُمْ وَ أَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر امام عسکری علیه السّلام: «إِنَّ الَّذِینَ یَکْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَیِّنَاتِ وَ الْهُدَی مِن بَعْدِ مَا بَیَّنَّهُ لِلنَّاسِ فِی الْکِتَابِ أُوْلَئکَ یَلْعَنهُمُ اللَّهُ وَ یَلْعَنهُمُ اللَّاعِنُونَ* إِلَّا الَّذِینَ تَابُواْ وَ أَصْلَحُواْ وَ بَیَّنُواْ فَأُوْلَئکَ أَتُوبُ عَلَیهِمْ وَ أَنَا التَّوَّابُ الرَّحِیمُ»، - . بقره ۱۶۰ _۱۵۹ - {کسانی

که نشانه های روشن و رهنمودی را که فرو فرستاده ایم، بعد از آنکه آن را برای مردم در کتاب توضیح داده ایم، نهفته می دارند، آنان را خدا لعنت می کند، و لعنت کنندگان لعنتشان می کنند. مگر کسانی که توبه کردند، و [خود را] اصلاح نمودند، و [حقیقت را] آشکار کردند، پس بر آنان خواهم بخشود و من توبه پذیر مهربانم.} امام حسن عسکری علیه السّلام در مورد این دو آیه می‌فرماید: قول خدای عزّوجل: «إِنَّ الَّذِینَ یَکْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَیِّنَاتِ» منظور کتمان صفات محمّد صلی الله علیه و آله و علی علیه السّلام و محاسن اوست «و رهنمودی را فرو فرستاده‌ایم، بعد از آنکه آن را برای ایشان در کتاب توضیح داده‌ایم، نهفته می‌دارند» گوید: «والذی انزلناه من الهدی»، آن آیاتی هستند که نشانه فضل آن‌ها و جایگاهشان است، همانند آن پاره ابری که در سفرها سایه بر سر رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌افکند و آب‌های شور و تلخی که در چاه‌ها و چشمه‌ها با آب دهان آن حضرت صلی الله علیه و آله شیرین می گشتند ص: ۱۰۷

و درختانی که با نشستن پیامبر صلی الله علیه و آله در زیر آن‌ها بار خود را به سمت او می‌آویختند و بیماری‌هایی که با دست کشیدن آن حضرت بر آن‌ها و با آب دهان حضرتش زایل می‌شدند؛ و همانند آیات، نشانه‌هایی که برای علی علیه السّلام ظاهر شدند؛ نظیر سلام دادن کوه‌ها، سنگ‌ها و درختان در حالی که می گفتند: ای ولیّ خدا و ای جانشین رسول خدا؛ و زهر... های کشنده‌ای که کسی که نام علی علیه السلام را بر آنها آورد از آنها خورد ولی از بلای آنها آسیبی ندید؛ و کارهای بزرگی که از وی سرزد؛ نظیر تپّه‌ها و کوه‌هایی که آن‌ها را از جا کنده و همچون سنگ ریزه‌ای کوچک پرتاب نمود و نظیر بیماری‌هایی که با دعای وی زایل شدند و آفت‌ها و بلاهایی که انسان‌های سالم بدان دچار شدند لیکن به دعای او شفا یافتند و دیگر فضایلی که خداوند وی را بدان‌ها مختص گردانید. این‌ها جملگی رهنمودها و هدایت‌هایی هستند که خداوند آن‌ها را در کتاب خود برای مردم بیان فرموده است؛ سپس فرمود: «آنانی که» این صفات را نهان می‌دارند؛ چه درباره محمد صلی الله علیه و آله و چه درباره علی علیه السّلام و مانع دسترسی طالبان به آن‌ها می‌شوند، همان کسانی که لازم است تا به هنگام زوال شرایط تقیّه آن فضائل را برای دیگران ظهار و آشکار کنند[اما نمی کنند]، «خداوند آنان را لعنت می کند» یعنی کتمان کنندگان را لعنت می کند «لعن کنندگان نیز آنان را لعنت می کنند» که این سخن محتمل چند وجه است:

از جمله: «یَلْعَنُهُمُ اللَّعِنُونَ» بدان معناست که هیچ کس نیست، چه بر حق باشد و چه بر باطل، مگر اینکه می گوید: خدا لعنت کند کسانی را که حق را کتمان می کنند، خدا لعنت کند ستمگران را؛ آن ظالم کتمان کننده حق نیز می گوید: خدا لعنت کند ستمگران و کتمان کنندگان حق را، و بدین ترتیب آن‌ها از یک طرف تمام لعن کنندگان را لعن می کنند و از طرف دیگر خود را نیز لعن می کنند.

و از جمله: اگر دو نفر از هم دلتنگ شدند و به یکدیگر لعن فرستادند، هر دو لعنت به آسمان می‌روند و از خداوند اجازه می... طلبند بر سر کسی که به سوی آن فرستاده شدند فرود آیند. پس خداوند عزّوجل به فرشتگان خود می‌فرماید: بنگرید که اگر

فرستنده لعن سزاوار لعن هست و فرد مورد نظر لعن شایسته آن نیست، هر دو لعن را متوجه وی کنید و اگر فرد مورد اشاره لعن، سزاوار لعن باشد، ولی لعنت کننده شایسته لعن نباشد، هر دو لعن را متوجه او ــ مورد اشاره لعن ــ کنید و اگر هر دو سزاوار لعن باشند، لعنت این را برای آن و لعنت آن یکی را برای این بفرستید؛ امّا اگر هیچ‌کدام به خاطر ایمانشان سزاوار لعن نبودند و دلتنگی آن‌ها را وادار به این کار کرده باشد، هر دو لعنت را حواله یهود و کسانی که نهان کننده مناقب و ویژگی‌های محمد صلی الله علیه و آله و یاد و محاسن علی علیه السّلام هستند، و نیز ناصبیانی که فضل علی علیه السّلام را بر دیگران کتمان کردند و آنانی که فضایل او را رد می‌کنند، بفرستید.

سپس خداوند عزّوجل می‌فرماید: «إِلَّا الَّذِینَ تَابُواْ» مگر کسانی که از کتمان کردنشان توبه کردند «وَ أَصْلَحُواْ» آنچه را با سوء تأویل خود منکر فضل فاضل و استحقاق مُحِق شده، اصلاح نموده و آنچه را که خداوند در مناقب محمد صلی الله علیه و آله و صفات او و علی علیه السّلام و کمالات او و آنچه را پیامبر خدا صلی الله علیه و آله نیز درباره ایشان فرموده، بیان کردند، در این صورت «فَأُوْلَئِکَ

ص: ۱۰۸

أَتُوبُ عَلَیْهِمْ» یعنی توبه ایشان را می‌پذیرم که «أَنَا التَّوَّابُ الرَّحِیمُ» - . تفسیر امام حسن عسکری علیه السّلام : ۲۳۷ ــ ۲۳۶ -

**[ترجمه]

بیان

التهدل الاسترخاء و الاسترسال.

**[ترجمه]«التهدّل»: آویخته شدن

**[ترجمه]

«۵۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنِ الْبَاقِرَیْنِ علیهما السّلام قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله : مَنْ یَقْبَلُ مِنْکُمْ وَصِیَّتِی وَ یُؤَازِرُنِی عَلَی أَمْرِی وَ یَقْضِی دَیْنِی وَ یُنْجِزُ عِدَاتِی مِنْ بَعْدِی وَ یَقُومُ مَقَامِی فِی کَلَام لَهُ فَقَالَ رَجُلَانِ لِسَلْمَانَ مَا ذَا یَقُولُ آنِفاً مُحَمَّدٌ فَقَامَ إِلَیْهِ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام فَضَمَّهُ إِلَی صَدْرِهِ وَ قَالَ أَنْتَ لَهَا یَا عَلِیُّ فَأَنْزَلَ اللَّهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ یَسْتَمِعُ إِلَیْکَ (۲) إِلَی قَوْلِهِ طَبَعَ اللَّهُ عَلی قُلُوبِهِمْ.

مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ علیهما السّلام: فِی قَوْلِهِ أَلا إِنَّهُمْ یَثْنُونَ صُدُورَهُمْ (۳) قَالَ کَانَ إِذَا نَزَلَتِ (۴) الْآیَةُ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام ثَنَی أَحَدُهُمْ صَدْرَهُ لِئَلَّا یَسْمَعَهَا وَ اسْتَخْفَی مِنَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله.

الْبَاقِرُ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ یَسْتَغْشُونَ ثِیابَهُمْ (۵) إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ إِذَا حَدَّثَ بِشَیْ ءٍ مِنْ فَضَائِلِ عَلِیٍّ علیه السّلام أَوْ تَلَا عَلَیْهِمْ مَا أُنْزِلَ فِیهِ نَفَضُوا ثِیَابَهُمْ وَ قَامُوا یَقُولُ اللَّهُ یَعْلَمُ ما یُسِرُّونَ وَ ما یُعْلِنُونَ (۶).

عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ إِلَّا أَصْحابَ الْیَمِینِ- فِی جَنَّاتٍ یَتَساءَلُونَ- عَنِ الْمُجْرِمِینَ ما سَلَکَکُمْ فِی سَقَرَ(۷) قَالَ لِعَلِیٍّ الْمُجْرِمُونَ یَا عَلِیُّ الْمُکَذِّبُونَ بِوَلَایَتِکَ.

أَبُو بَکْرِ بْنُ أَبِی شَیْبَهَ عَنِ ابْنِ فُضَیْلٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِی صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِی قَوْلِهِ وَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَیْمانِهِمْ- لا یَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ یَمُوتُ (۸) قَالَ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۹).

۱- تفسیر الإمام: ۲۳۶ و ۲۳۷.

۲- سوره محمد: ۱۶.

۳- سوره هود: ۵.

۴- فی المصدر: إذا کان نزلت.

۵- سوره هود: ۵.

۶- سوره هود: ۵.

۷- المدّثّر: ۳۹- ۴۲.

۸- النحل: ۳۸.

۹- مناقب آل أبی طالب ۲: ۱۳ و ۱۴.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امام باقر و امام صادق علیهما السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله ــ در سخنی از او ــ فرمود: کدام یک از شما وصیت مرا می‌پذیرد، مرا در کارم یار و یاور می‌شود، وام مرا ادا می کند، وعده‌های مرا پس از من به جا می آورد و جانشین من می گردد؟ پس دو مرد به سلمان گفتند: محمّد چه دارد می گوید؟! پس امیرالمؤمنین علیه السّلام برخاسته و وی را اجابت نمود و رسول خدا صلی الله علیه و آله وی را در آغوش کشیده و فرمودِ: ای علی، مرد این کار تویی و منزلت از آن توست. پس خداوند آیه: «وَ مِنهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتىَّ إِذَا خَرَجُواْ مِنْ عِندِكَ قَالُواْ لِلَّذِينَ أُوتُواْ الْعِلْمَ مَا ذَا قَالَ ءَانِفًا أُوْلَئكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلىَ قُلُوبهِم »، - . محمّد/ ۱۶ - {و

از میان [منافقان] کسانی اند که [در ظاهر] به [سخنان] تو گوش می دهند، ولی چون از نزد تو بیرون می روند، به دانش یافتگان می گویند: «هم اکنون چه گفت؟» اینان همانانند که خدا بر دلهایشان مُهر نهاده است .} را نازل فرمود.

موسی بن جعفر علیه السّلام درباره مفهوم بخش اول آیه: «أَلَا إِنهَّمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُواْ مِنْهُ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَ مَا يُعْلِنُونَ»، - . هود/ ۵ - {آگاه

باشید که آنان دل می گردانند [و می کوشند] تا [راز خود را] از او نهفته دارند. آگاه باشید آن گاه که آنان جامه هایشان را بر سر می کشند [خدا] آنچه را نهفته و آنچه را آشکار می دارند، می داند.} فرمود: اگر آیه‌ای درباره علی علیه السّلام نازل می‌شد، رو به زمین خم می‌شدند تا آن را نشوند و سعی می کردند پیامبر صلی الله علیه و آله

متوجه این حالت آن‌ها نشود.

امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ» فرمود: هرگاه رسول خدا صلی الله علیه و آله در فضایل علی علیه السّلام سخن می گفت یا آیه‌ای که درباره وی نازل گشته تلاوت می‌فرمود، جامه‌های خود را تکان داده و برخاسته، می‌رفتند. خداوند در مورد این رفتارشان می‌فرماید: «يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَ مَا يُعْلِنُونَ».

جابر از امام باقر علیه السّلام روایت می کند که آن حضرت در مفهوم آیات: «إِلَّا أَصحَابَ الْيَمِينِ* فىِ جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ* عَنِ الْمُجْرِمِينَ* مَا سَلَكَكمُ ْفىِ سَقَرَ»، - . مدّثر/ ۴۲ ــ ۳۹ - {به

جز یاران دست راست: در میان باغها. از یکدیگر می پرسند، درباره مجرمان: «چه چیز شما را در آتش [سَقَر] درآورد؟»} فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود: ای علی، مجرمان کسانی هستند که ولایت تو را تکذیب می... کنند.

ابوبکر بن ابی شیبه با سندی از ابن عباس روایت کرده است که وی در مفهوم آیه: «وَ أَقْسَمُواْ بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَن يَمُوتُ»، - . نحل/ ۳۸ - {و

با سخت ترین سوگندهایشان به خدا سوگند یاد کردند که خدا کسی را که می میرد بر نخواهد انگیخت .} گوید: این سوگند برای علی بن ابی طالب علیه السّلام است. - . مناقب آل ابی طالب ۲: ۱۴ ــ۱۳ -

ص: ۱۰۹

**[ترجمه]

بیان

أی أقسموا أن علیا علیه السّلام لا یبعث فی الرجعه أو لا یبعث الناس له فیها.

**[ترجمه]یعنی سوگند خوردند که علی علیه السّلام در رجعت برانگیخته نمی‌شود یا اینکه مردم برای او برانگیخته نمی‌شوند.

**[ترجمه]

«۵۹»

م، [تفسیر الإمام علیه السلام]: قَوْلُهُ تَعَالَی یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِی السِّلْمِ کَافَّةً وَ لا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّیْطانِ إِنَّهُ لَکُمْ عَدُوٌّ مُبِینٌ- فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ ما جاءَتْکُمُ الْبَیِّناتُ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِیزٌ حَکِیمٌ (۱) قَالَ الْإِمَامُ علیه السلام فَلَمَّا ذَکَرَ اللَّهُ تَعَالَی الْفَرِیقَیْنِ أَحَدُهُمَا وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یُعْجِبُکَ قَوْلُهُ (۲) وَ الثَّانِی وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْرِی نَفْسَهُ (۳) وَ بَیَّنَ حَالَهُمَا وَ دَعَا النَّاسَ إِلَی حَالِ مَنْ رَضِیَ صَنِیعَهُ فَقَالَ یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِی السِّلْمِ کَافَّةً یَعْنِی فِی السِّلْمِ وَ الْمُسَالَمَهِ إِلَی دِیْنِ الْإِسْلَامِ کَافَّةً جَمَاعَةً ادْخُلُوا فِیهِ وَ ادْخُلُوا فِی جَمِیعِ الْإِسْلَامِ فَتَقَبَّلُوهُ وَ اعْمَلُوا لِلَّهِ (۴) وَ لَا تَکُونُوا کَمَنْ یَقْبَلُ بَعْضَهُ وَ یَعْمَلُ بِهِ وَ یَأْبَی بَعْضَهُ وَ یَهْجُرُهُ قَالَ وَ مِنْهُ الدُّخُولُ فِی قَبُولِ وَلَایَهِ عَلِیٍّ علیه السلام کَالدُّخُولِ فِی قَبُولِ نُبُوَّهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَإِنَّهُ لَا یَکُونُ مُسْلِماً مَنْ قَالَ إِنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ فَاعْتَرَفَ بِهِ وَ لَمْ یَعْتَرِفْ بِأَنَّ عَلِیّاً وَصِیُّهُ وَ خَلِیفَتُهُ وَ خَیْرُ أُمَّتِهِ- وَ لا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّیْطانِ مَا یَتَخَطَّی بِکُمْ إِلَیْهِ الشَّیْطَانُ مِنْ طَرِیقِ الْغَیِّ وَ الضَّلَالِ (۵) وَ یَأْمُرُکُمْ بِهِ مِنِ ارْتِکَابِ الْآثَامِ الْمُوبِقَاتِ-(۶) إِنَّهُ لَکُمْ عَدُوٌّ مُبِینٌ إِنَّ الشَّیْطَانَ بِعَدَاوَتِهِ یُرِیدُ اقْتِطَاعَکُمْ عَنْ مَزِیدِ الثَّوَابِ (۷) وَ إِهْلَاکَکُمْ بِشَدِیدِ الْعِقَابِ- فَإِنْ زَلَلْتُمْ عَنِ السِّلْمِ وَ الْإِسْلَامِ الَّذِی تَمَامُهُ بِاعْتِقَادِ وَلَایَهِ عَلِیٍّ علیه السلام لَا یَنْفَعُ الْإِقْرَارُ بِالنُّبُوَّهِ مَعَ جَحْدِ إِمَامَهِ عَلِیٍّ علیه السلام کَمَا لَا یَنْفَعُ الْإِقْرَارُ بِالتَّوْحِیدِ مَعَ جَحْدِ النُّبُوَّهِ إِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ ما جاءَتْکُمُ الْبَیِّناتُ مِنْ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ وَ فَضِیلَتِهِ وَ آتَاکُمُ الدَّلَالاتِ الْوَاضِحَاتِ الْبَاهِرَاتِ عَلَی أَنَّ مُحَمَّداً صلی الله علیه و آله الدَّالَّ عَلَی إِمَامَهِ عَلِیٍّ علیه السلام نَبِیُّ صِدْقٍ

ص: ۱۱۰

۱- البقره: ۲۰۸- ۲۰۹.

۲- البقره: ۲۰۴.

۳- البقره: ۲۰۷.

۴- فی المصدر: فاقبلوه و اعملوا فیه.

۵- فی المصدر: من طرق الغی و الضلال.

۶- أی المهلکات.

٧- فى المصدر: ان الشيطان لكم عدو مبين بعداوته يريد اقتطاعكم عن عظيم الثواب.

وَ دِينَهُ دِيْنُ حَقٍ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ عَزِيزٌ قَادِرٌ عَلَى مُعَاقَبَهِ الْمُخَالِفِينَ لِدِينِهِ وَ الْمُكَذِّبِينَ لِنَبِيِّهِ لَا يَقْدِرُ أَحَدٌ عَلَى صَرْفِ انْتِقَامِهِ مِنْ مُخَالِفِيهِ (۱) وَ قَادِرٌ عَلَى إِثَابَهِ الْمُوَافِقِينَ لِدِينِهِ وَ الْمُصَدِّقِينَ لِنَبِيِّهِ لَا يَقْدِرُ أَحَدٌ عَلَى صَرْفِ ثَوَابِهِ عَنْ مُطِيعِيهِ حَكِيمٌ فِيمَا يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَ (۲) قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السّلام وَ بِهَذِهِ الْآيَهِ وَ غَيْرِهَا احْتَجَّ عَلِيٌّ عليه السّلام يَوْمَ الشُّورَى عَلَى مَنْ دَافَعَهُ عَنْ حَقِّهِ وَ أَخَّرَهُ عَنْ رُتْبَتِهِ وَ إِنْ كَانَ مَا ضَرَّ الدَّافِعُ إِلَّا نَفْسَهُ (۳) فَإِنَّ عَلِيّاً كَالْكَعْبَهِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِاسْتِقْبَالِهَا لِلصَّلَاهِ جَعَلَهَا اللَّهُ لِيُؤْتَمَ (۴) بِهِ فِي أُمُورِ الدِّينِ وَ الدُّنْيَا كَمَا لَا يَنْقُصُ الْكَعْبَهُ وَ لَا يَقْدَحُ فِي شَيْ ءٍ مِنْ شَرَفِهَا وَ فَضْلِهَا إِنْ وَلَّى عَنْهَا الْكَافِرُونَ فَكَذَلِكَ لَا يَقْدَحُ فِي عَلِيٍّ عليه السّلام إِنْ أَخَّرَهُ عَنْ حَقِّهِ الْمُقَصِّرُونَ وَ دَافَعَهُ عَنْ وَاجِبِهِ الظَّالِمُونَ قَالَ لَهُمْ عَلِيٌّ عليه السّلام يَوْمَ الشُّورَى فِي بَعْضِ مَقَالِهِ بَعْدَ أَنْ أَعْذَرَ وَ أَنْذَرَ وَ بَالَغَ وَ أَوْضَحَ مَعَاشِرَ الْأَوْلِيَاءِ(۵) الْعُقَلَاءِ أَ لَمْ يَنْهَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْ أَنْ تَجْعَلُوا لَهُ أَنْدَاداً مِمَّنْ لَا يَعْقِلُ وَ لَا يَسْمَعُ وَ لَا يُبْصِرُ وَ لَا يَفْهَمُ كَمَا نَفْهَمُ أَ وَ لَمْ يَجْعَلْنِي رَسُولُ اللَّهِ لِدِينِكُمْ وَ دُنْيَاكُمْ قَوَّاماً أَ وَ لَمْ يَجْعَلْ إِلَيَّ مَفْزَعَكُمْ أَ وَ لَمْ يَقُلْ (۶)- عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ أَ وَ لَمْ يَقُلْ أَنَا مَدِينَهُ الْحِكْمَهِ(۷) وَ عَلِيٌّ بَابُهَا أَ وَ لَا تَرَوْنِي غَنِيّاً عَنْ عُلُومِكُمْ وَ أَنْتُمْ إِلَى عِلْمِي مُحْتَاجُونَ أَ فَأَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى الْعُلَمَاءَ(۸) بِاتِّبَاعِ مَنْ لَا يَعْلَمُ أَمْ أَمَرَ مَنْ لَا يَعْلَمُ بِاتِّبَاعِ مَنْ يَعْلَمُ يَا أَيُّهَا النَّاسُ لِمَ تَنْقُضُونَ تَرْتِيبَ الْأَلْبَابِ لِمَ تُؤَخِّرُونَ مَنْ قَدَّمَهُ الْكَرِيمُ الْوَهَّابُ أَ وَ لَيْسَ رَسُولُ اللَّهِ

۱- في المصدر: عن مخالفيه.

۲- في المصدر بعد ذلك: غير مصرف على من أطاعه و إن أكثر به الخيرات، و لا واضع لها في غير موضعها للكرامات، و لا ظالم لمن عصاه و إن شدد عليه العقوبات.

۳- في المصدر: ما ضر إلّا نفسه.

۴- في المصدر: جعل اللّه ليؤتم به.

۵- كذا في النسخ و هو تصحيف« الالباء»(ب).

۶- في المصدر: ا و لم يقل لكم.

۷- في المصدر: انا مدينه العلم.

۸- في المصدر: أ فأمر العلماء.

أَجَابَنِی إِلَی مَا رَدَّ عَنْهُ أَفْضَلَکُمْ- فَاطِمَهَ لَمَّا خَاطَبَهَا(۱) أَ وَ لَیْسَ قَدْ جَعَلَنِی أَحَبَّ خَلْقِ اللَّهِ إِلَی اللَّهِ لَمَّا أَطْعَمَنِی مَعَهُ مِنَ الطَّائِرِ أَ وَ لَیْسَ جَعَلَنِی أَقْرَبَ الْخَلْقِ شَبَهاً بِمُحَمَّدٍ نَبِیِّهِ أَ فَأَقْرَبَ النَّاسِ بِهِ شَبَهاً تُؤَخِّرُونَ وَ أَبْعَدَ النَّاسِ بِهِ شَبَهاً تُقَدِّمُونَ مَا لَکُمْ لَا تَتَفَکَّرُونَ وَ لَا تَعْقِلُونَ قَالَ فَمَا زَالَ یَحْتَجُّ بِهَذَا وَ نَحْوِهِ عَلَیْهِمْ وَ هُمْ لَا یَغْفُلُونَ عَمَّا دَبَّرُوهُ (۲) وَ لَا یَرْضَوْنَ إِلَّا بِمَا آثَرُوهُ (۳).

**[ترجمه]تفسیر امام حسن عسکری علیه السّلام: «یاأَیُّهَا الَّذِینَ ءَامَنُواْ ادْخُلُواْ فِی السِّلْمِ کَافَّهً وَ لَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَاتِ الشَّیْطَانِ

إِنَّهُ لَکُمْ عَدُوٌّ مُّبِینٌ*فَإِن زَلَلْتُم مِّن بَعْدِ مَا جَاءَتْکُمُ الْبَیِّنَاتُ فَاعْلَمُواْ أَنَّ اللَّهَ عَزِیزٌ حَکِیمٌ»، - . بقره/ ۲۰۹ _ ۲۰۸ - {ای کسانی که ایمان آورده اید، همگی به اطاعت [خدا] درآیید، و گامهای شیطان را دنبال مکنید که او برای شما دشمنی آشکار است. و اگر پس از آنکه برای شما دلایل آشکار آمد، دستخوش لغزش شدید، بدانید که خداوند توانای حکیم است.} امام عسکری علیه السّلام می‌فرماید: وقتی خداوند متعال هر دو گروه را یاد کرده که گروه اول: «وَ مِنَ النَّاسِ مَن یُعْجِبُکَ قَوْلُه »، - . بقره/ ۲۰۴ - {و

از میان مردم کسی است که در زندگی این دنیا سخنش تو را به تعجّب وامی دارد.} و گروه دوم: «مَن یَشْرِی نَفْسَه »، - . بقره/ ۲۰۷ - {و

از میان مردم کسی است که جان خود را می فروشد.} و حال هر دو گروه را بیان کرده، مردم را به پیروی از کسی که عملکرد او مورد خوشنودی وی است دعوت نموده و فرمود: «یا أیها الذین آمنوا ادخلوا فی السلم کافهٔ» یعنی به صلح و همزیستی مسالمت‌آمیز وارد شوید که دین اسلام است و همگی بدان داخل شوید و همه وارد اسلام شده، آن را پذیرفته و بدان برای رضای خدا عمل کنید، و مانند کسی نباشید که برخی از آن را قبول می‌کند و به آن عمل می‌کند و برخی دیگر را نمی‌پذیرد و بدان عمل نمی‌کند؛ و از جمله اسلام، قبول ولایت علی علیه السّلام است که همانند قبول نبوّت رسول خدا صلی الله علیه و آله است؛ زیرا هرکس بگوید: «براستی محمد رسول خداست» و بدان اعتراف کند ولی علی علیه السّلام را به وصایت و جانشینی پیامبر و بهترینِ اُمّت او نپذیرد، مسلمان نیست؛ «و گام‌های شیطان را دنبال مکنید» که شیطان شما را به سوی تباهی و گمراهی رهنمون می‌شود و شما را به ارتکاب گناهان مهلك سوق می‌دهد که «او برای شما دشمنی آشکار است». شیطان به سبب دشمنی با شما، می‌خواهد شما را از کسب ثواب باز دارد و موجب هلاکت شما به شدیدترین مجازات‌ها گردد «پس اگر دستخوش لغزش شدید» و از سِلم و اسلام که کمال آن با پذیرش ولایت علی علیه السّلام است دور افتادید، اقرار به نبوّت با انکار امامت علی علیه السّلام برایتان سودی نخواهد داشت، همان‌طور که اقرار به توحید همراه با انکار نبوّت بی‌فایده خواهد بود. اگر «پس از آمدن دلایل آشکار به سوی شما» دچار لغزش شدید و دلایل آشکاری چون گفتار رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره فضیلت او و وجود دلایل آشکار و روشن مبنی بر اینکه محمد صلی الله علیه و آله که تأیید کننده امامت علی علیه السّلام است،

ص: ۱۱۰

پیامبر صادق و راستگوست و دین او دین حق است، شما را به خود نیاورد، پس «بدانید که خداوند توانای حکیم است» و قدرت آن را دارد که مخالفان دین خود و تکذیب کنندگان پیامبر خود را مجازات کند و هیچ‌کس را آن قدرت نیست که

وی را از گرفتن انتقام باز دارد، همان طور که قدرت آن را نیز دارد که به موافقان دینش و تصدیق کنندگان نبوّت فرستاده‌اش را پاداش نیکو دهـد و هیچ‌کس را آن توان نیست که وی را از دادن پاداش به فرمانبردارانش باز دارد، او هر کاری که کند، از روی حکمت است.

علی بن حسـین علیه السّـلام می‌فرمایـد: در روز شورا علی علیه السّـلام با استشـهاد به این آیه، از حقّ خود در مقابل کسانی که حق او را نادیـده گرفته و او را از رسـیدن به منصبی که مسـتحق آن بود، به تـأخیر انداختنـد، هرچنـد تنهـا به خود ضـرر زدنـد، اسـتدلال کرد. زیرا علی علیه السّلام همانند کعبه است که خداوند امر فرموده رو به آن نماز بخوانند و در امور دین و دنیا بدان اقتدا کنند، و همان‌طور که اگر کافران روی از کعبه برتابند، از شـرف و فضل آن چیزی کاسته نمی‌شود، مؤخّر شدن علی علیه السّـلام به سـبب بی‌عدالتی کوته‌فکران و سـتمگران در دستیابی به خلافت نیز عیب و نقصی برای وی شمرده نمی‌شود. در روز شـورا علی علیه السّـلام پس از اینکه بهـانه‌هـا را رد کرد و به حاضـران هشـدار داد و در دفـاع از حق خود گفتنی‌هـا را گفت و چنین به روشنگری پرداخت:

ای جماعت دانایان و خردمندان، مگر خداوند از اینکه برای وی بت‌هایی که نه عقل دارند، نه می‌شنوند و نه مثل ما فهم دارند قرار دهیم، ما را نهی نفرمود؟! آیا رسول خـدا صـلی الله علیه و آله مرا برپا دارنده دین و دنیای شـما قرار نداد؟! آیا مرا پناهگاه شمـا در وحشت و بیم قرار نـداد؟! آیـا نگفت: علی بـا حق است و حق بـا علی است؟ آیا نگفت: من شـهر دانشم و علی دروازه آن؟ آیا مرا بی‌نیاز از دانش خود و خود را نیازمند به دانش من نمی‌یابید؟ آیا خداوند به علما امر فرموده که از کسی که علمی نـدارد، تبعیّت کننـد؟! یا اینکه فرمان داده، آنکه نمی‌دانـد از آنکه می‌داند تبعیّت کند؟ ای مردم، چرا ترتیب و مرتبت مغزها را نقض می‌کنید؟ چرا کسی را که خداوند کریم وهّاب مقدّم داشته، مؤخّر می‌کنید؟ آیا رسول خدا صلی الله علیه و آله

ص: ۱۱۱

هنگام خواستگاری از فاطمه، مرا به افضل شما ترجیح نداد؟ آیا مرا بهترین خلق خدا قرار نداد آن‌گاه که مرا از گوشت پرنده... ای که تناول می‌فرمود، اطعام نمود؟ آیا خداوند مرا شبیه‌ترین مردم به پیامبرش محمّد صـلی الله علیه و آله قرار نداد؟ آیا شبیه... ترین مردم به او را مؤخَّر می‌داریـد؟ و دورترین مردم در شـباهت به او را مقّدم می‌دارید؟ چرا نمی‌اندیشـید و خردورزی نمی... کنید؟

امـام سـجاد علیه السّـلام می‌فرمایـد: آن حضـرت همچنـان بـا چنین سـخنانی بـا آن‌ها احتجاج و اعتراض می‌کرد، لیکن آنان از کاری که قبلًا تصـمیم به انجامش گرفته بودند، غفلت نورزیده و به کسـی جز آنکه او را ترجیح داده بودند، راضی نشدند. - . تفسیر امام حسن عسکری علیه السّلام : ۲۶۵ _ ۲۶۴ -

**[ترجمه]

«۶۰»

نی، [الغیبه للنعمانی] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْـدِ اللَّهِ الطَّبَرَانِیُّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ هَاشِمٍ وَ الْحَسَنِ بْنِ سَـکَنٍ مَعاً عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ

أَبِيهِ عَنْ مِينَا مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: وَقَفَ (۴) عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَهْلُ الْيَمَنِ يَبُشُّونَ بَشِيشاً فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ قَوْمٌ رَقِيقَةٌ قُلُوبُهُمْ رَاسِخٌ إِيمَانُهُمْ مِنْهُمُ الْمَنْصُورُ يَخْرُجُ فِي سَبْعِينَ أَلْفاً يَنْصُرُ خَلَفِي وَ خَلَفَ وَصِيِّي حَمَائِلُ سُيُوفِهِمُ الْمَسَدُ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ وَصِيُّكَ فَقَالَ هُوَ الَّذِي أَمَرَكُمُ اللَّهُ بِالاعْتِصَامِ بِهِ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ- وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً وَ لا تَفَرَّقُوا(۵) فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ بَيِّنْ لَنَا مَا هَذَا الْحَبْلُ فَقَالَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ- إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَ حَبْلٍ مِنَ النَّاسِ (۶) فَالْحَبْلُ مِنَ اللَّهِ كِتَابُهُ وَ الْحَبْلُ مِنَ النَّاسِ وَصِيِّي فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ وَصِيُّكَ فَقَالَ هُوَ الَّذِي قَالَ اللَّهُ فِيهِ- أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يا حَسْرَتى عَلى ما فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ (۷) فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا جَنْبُ اللَّهِ هَذَا قَالَ هُوَ الَّذِي يَقُولُ اللَّهُ فِيهِ وَ يَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلى يَدَيْهِ يَقُولُ يا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا(۸) هُوَ وَصِيِّي وَ السَّبِيلُ إِلَيَّ مِنْ بَعْدِي فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ بِالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِ

۱- الصحيح كما في المصدر« خطبها» أي طلبها إلى التزويج.

۲- في المصدر: و هم لا يعقلون إلّا عماد بروه.

۳- تفسير الإمام: ۲۶۴- ۲۶۵.

۴- الصحيح كما في المصدر: وفد.

۵- آل عمران: ۱۰۳.

۶- آل عمران: ۱۱۲.

۷- الزمر: ۵۶.

۸- الفرقان ۲۷.

أَرِنَاهُ فَقَدِ اشْتَقْنَا إِلَيْهِ فَقَالَ هُوَ الَّذِی جَعَلَهُ اللَّهُ آیَهً لِلْمُؤْمِنِینَ الْمُتَوَسِّمِینَ (۱) فَإِنْ نَظَرْتُمْ إِلَیْهِ نَظَرَ مَنْ کانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَی السَّمْعَ وَ هُوَ شَهِیدٌ عَرَفْتُمْ أَنَّهُ وَصِیِّی کَمَا عَرَفْتُمْ أَنِّی نَبِیُّکُمْ تَخَلَّلُوا الصُّفُوفَ (۲) وَ تَصَفَّحُوا الْوُجُوهَ فَمَنْ أَهْوَتْ إِلَیْهِ قُلُوبُکُمْ فَإِنَّهُ هُوَ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَقُولُ فِی کِتَابِهِ- فَاجْعَلْ أَفْئِدَهً مِنَ النَّاسِ تَهْوِی إِلَیْهِمْ (۳) إِلَیْهِ وَ إِلَی ذُرِّیَّتِهِ علیه السلام قَالَ فَقَامَ أَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِیُّ فِی الْأَشْعَرِیِّینَ وَ أَبُو غُرَّهَ الْخَوْلَانِیُّ فِی الْخَوْلَانِیِّینَ وَ ظَبْیَانُ وَ عُثْمَانُ بْنُ قَیْسٍ (۴) وَ عُرَنَهُ الدَّوْسِیُّ فِی الدَّوْسِیِّینَ وَ لَاحِقُ بْنُ عِلَاقَهَ فَتَخَلَّلُوا الصُّفُوفَ وَ تَصَفَّحُوا الْوُجُوهَ وَ أَخَذُوا بِیَدِ الْأَنْزَعِ الْأَصْلَعِ الْبَطِینِ وَ قَالُوا إِلَی هَذَا أَهْوَتْ أَفْئِدَتُنَا یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله أَنْتُمْ بِحَمْدِ اللَّهِ عَرَفْتُمْ وَصِیَّ رَسُولِ اللَّهِ قَبْلَ أَنْ تُعَرَّفُوهُ وَ عَرَفْتُمْ أَنَّهُ هُوَ(۵) فَرَفَعُوا أَصْوَاتَهُمْ یَبْکُونَ وَ یَقُولُونَ یَا رَسُولَ اللَّهِ نَظَرْنَا إِلَی

الْقَوْمِ فَلَمْ نَحِنَّ لَهُمْ (۶) وَ لَمَّا رَأَیْنَاهُ رَجَفَتْ (۷) قُلُوبُنَا ثُمَّ اطْمَأَنَّتْ نُفُوسُنَا وَ انْخَدَشَتْ أَکْبَادُنَا(۸) وَ هَمَلَتْ أَعْیُنُنَا وَ انْثَلَجَتْ صُدُورُنَا(۹) حَتَّی کَأَنَّهُ لَنَا أَبٌ وَ نَحْنُ لَهُ بَنُونَ فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ ما یَعْلَمُ تَأْوِیلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ أَنْتُمْ مِنْهُمْ بِالْمَنْزِلَهِ الَّتِی سَبَقَتْ لَکُمْ مِنَ اللَّهِ الْحُسْنَی (۱۰) وَ أَنْتُمْ عَنِ النَّارِ مُبْعَدُونَ قَالَ فَبَقِیَ هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ الْمُتَوَسِّمُونَ (۱۱) حَتَّی شَهِدُوا

۱- لیست کلمه« المتوسمین» فی(ک). توسم فیه الخیر أی تبین فیه أثره. و المراد: المؤمنون الذین یتلالأ نور الایمان فی وجوههم.

۲- فی المصدر: فتخللوا الصفوف.

۳- سوره إبراهیم: ۳۷.

۴- فی المصدر: و عثمان بن قیس فی بنی قیس.

۵- فی المصدر: فبم عرفتم انه هو؟.

۶- فی المصدر: فلم تحن لهم قلوبنا. و معنی حن: اشتاق.

۷- أی تحرکت.

۸- فی المصدر: و انجاشت اکبادنا. أی هاجت و اضطربت.

۹- ثلج نفسی به و إلیه: ارتاحت به و اطمأنت إلیه.

۱۰- فی المصدر: سبقت لکم بها الحسنی.

۱۱- فی المصدر: المسمون.

مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام الْجَمَلَ وَ صِفِّينَ رَحِمَهُمُ اللَّهُ (۱) فَكَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله بَشَّرَهُمْ بِالْجَنَّهِ وَ أَخْبَرَهُمْ أَنَّهُمْ يَسْتَشْهِدُونَ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام (۲).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: جابر بن عبدالله انصاری گوید: مردمی از یمن با چهره‌های گشاده و بشّاش به حضور رسول خدا صلی الله علیه و آله رسیدند و چون بر آن حضرت وارد شدند، فرمود: اینان مردمی نازک‌دل و دارای ایمانی راسخ هستند و «منصور» از ایشان است که با هفتاد هزار رزمنده برای یاری خَلَف من و خَلَف وصیّ من خروج می کند، رزمندگانی که حمایل شمشیرهایشان از مَسَدّ ــ طنابی از لیف یا برگ درخت خرما ــ است. عرض کردند: یا رسول الله، وصیّ شما کیست؟ فرمود: او همان کسی است که شما را امر نمود که به وی چنگ زنید و خداوند عزّوجل فرمود: «وَ اعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَ لَا تَفَرَّقُوا»، - . آل عمران/۱۰۳ - {و

همگی به ریسمان خدا چنگ زنید، و پراکنده نشوید.} گفتند: برای ما توضیح دهید که این ریسمان چیست؟ فرمود: این ریسمان مصداق کلام خداست که فرمود: «إِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ وَ حَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ»، - . آل عمران/ ۱۱۲ - {مگر

آنکه به پناه امان خدا و زینهار مردم روند.} که«حَبْلٍ مِّنَ اللَّهِ » کتاب اوست و «حَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ» وصیّ من است. عرض کردند: یا رسول الله، وصی تو کیست؟ فرمود: او همانی است که خداوند درباره‌اش فرمود: «أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَاحَسْرَتىَ عَلىَ مَا فَرَّطتُ فىِ جَنبِ الله»، - . زمر/ ۵۶ - {تا

آنکه [مبادا] کسی بگوید: «دریغا بر آنچه در حضور خدا کوتاهی ورزیدم ».} گفتند: یا رسول الله، «جنب الله» کیست؟ فرمود: همانی است که خداوند درباره وی فرموده است: «وَ يَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلىَ يَدَيْهِ يَقُولُ يَالَيْتَنىِ اتخَّذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا»، - . فرقان/ ۲۷ - {و

روزی است که ستمکار دستهای خود را می گَزد [و] می گوید: «ای کاش با پیامبر راهی برمی گرفتم.»} او وصیّ من است و راه رسیدن به من بعد از من است. گفتند: یا رسول الله، تو را به آنکه شما را به حقّ فرستاد،

او را به ما نشان دهید که مشتاق دیدن وی گشتیم! فرمود: او همان کسی است که خداوند او را آیت و نشانه‌ای برای مؤمنانی قرار داد که نور ایمان از سیمایشان می‌درخشد. اگر همانند کسی که صاحب دل باشد یا گوش دل فرا دهد در حالی که خود گواهی دهد به او بنگرید، خواهید دانست که او وصیّ من است همان‌طور که دانستید من پیامبر شما هستم؛ به میان صف‌ها روید و به چهره‌ها خیره شوید. پس دلتان به هرکس متمایل شد، وصیّ من اوست، زیرا خداوند عزّوجل در کتاب خود می... فرماید: «فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تهَوِى إِلَيهِْم »، - . ابراهیم/ ۳۷ - {پس

دلهای برخی از مردم را به سوی آنان گرایش ده .} هم به سوی خودش و هم به سوی ذرّیه او علیهم السلام.

جابر گوید: پس ابو عامر اشعری از میان اشعریان، أبو غرّة خولانی از میان خولانیان و ظبیان، عثمان بن قیس و عرنه دوسیّ از

میـان دوسـیان و لاـحق بن علاـقه به پـا خاسـته و به میان صف‌های حاضـران رفته و به چهره‌ها خیره شدنـد و دست أنزع أصـلع بطین(علی علیه السّـلام) را گرفته و گفتنـد: دل‌هـای مـا به ایشـان گرایش پیـدا کرد یا رسول الله! پس پیامبرصـلی الله علیه و آله فرمود: خدا را شـکر که شما وصیّ رسول خدا را پیش از آنکه به شما معرفی شود، شناختید و دانستید که وصیّ من اوست. در این هنگام آن‌ها با صدای بلند گریستند، در حالی که می‌گفتند: یا رسول الله، به چهره‌های یک‌یک آن‌ها نگاه کردیم ولی دل به هیـچ‌کدام از آن‌ها گرایش پیدا نکرد و چون او را دیدیم دل‌هایمان لرزید و تکان خورد، آن‌گاه جان‌های ما آرامش یافته و جگرهایمان مضطرب گشته و چشمانمان پر از اشک شد و سینه‌هایمان خنک گشته و آرام یافت چنان که گویی او پدر ما و ما فرزنـدان وی هستیم. پس پیامبرصـلی الله علیه و آله فرمود: «وَ مَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِـخُونَ فِي الْعِلْمِ »، - . آل عمران/ ۷ - {تأویلش را جز خدا و ریشه داران در دانش کسـی نمی داند.} شـما به خاطر منزلتی که از آن نزد ایشان برخوردارید، مشـمول لطف و احسان خداوند هستید و شما از آتش بدورید. جابر گوید: این جماعت مؤمن نورانی همان‌جا ماندند ص: ۱۱۳

و به همراه امیرالمؤمنین علیه السّـلام در جنگ‌های جمل و صـفین شـرکت کردنـد _ خداونـد همه آن‌ها را رحمت کند - . در منبع آمده است که جملگی آن‌ها در صـفین به شـهادت رسـیدند. - _ رسول خدا صـلی الله علیه و آله ایشان را به بهشت مژده داده بود و آنان را مطّلع ساخته بود که به همراه علی بن ابی طالب علیه السّلام به شهادت خواهند رسید .

**[ترجمه]

بیان

یبشون من البشـاشه و هی طلاـقه الوجه و المسـد بالتحریـک حبل من لیف أو خوص (۳) و المنصـور هو الـذی یخرج من الیمن قریبا من زمان القائم عجل الله تعالی فرجه و سیأتی فی کتاب الغیبه.

**[ترجمه]«یبشّون» از «بشـاشت» به معنـای خنـده‌رویی و خوشـرویی است. «المَسَـد»: طنابی است که از لیف یا برگ نخل بافته شده باشد. «المنصور» کسـی است که قبل از ظهور قائم عجل الله تعالی فرجه و نزدیک به زمان ظهور آن حضرت، خروج می‌کند و توضیح بیشتر در این مورد در کتاب غیبت خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۶۱»

فض، [کتـاب الروضه] بِالْأَسَانِيـدِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّـلام: نَزَلَ (۴) جَبْرَئِيـلُ بِهَـذِهِ الْـآيَهِ- وَ إِنْ كُنْتُمْ فِی رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنا عَلی عَبْدِنا فَأْتُوا بِسُورَهٍ مِنْ مِثْلِهِ وَ ادْعُوا شُهَداءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ (۵) فِی عَلِیٍّ.

بِالْأَسَانِيدِ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام (۶) أَنَّهُ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ لَمْ يَلْبِسُوا إِيمانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَ هُمْ مُهْتَدُونَ (۷) قَالَ بِوَلَايَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ لَمْ يَخْلِطُوا بِوَلَايَهِ فُلَانٍ وَ فُلَانٍ فَإِنَّهُ التَّلَبُّسُ بِالظُّلْمِ (۸).

وَ عَنْهُ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی الْحَمْـدُ لِلَّهِ الَّذِی هَـدانا لِهـذا وَ ما کُنَّا لِنَهْتَدِیَ لَوْ لا أَنْ هَدانَا اللَّهُ (۹) قَالَ إِذَا کَانَ (۱۰) یَوْمُ الْقِیَامَهِ دَعَا اللَّهُ بِالنَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ بِعَلِیٍّ علیه السّلام فَیَجْلِسَانِ عَلَی کُرْسِیِّ الْکَرَامَهِ بَیْنَ یَدَیِ الْعَرْشِ کُلَّمَا خَرَجَتْ زُمْرَهٌ(۱۱) مِنْ شِیعَتِهِمْ فَیَقُولُونَ (۱۲) هَذَا النَّبِیُّ وَ هَذَا الْوَصِیُّ -(۱۳)

ص: ۱۱۴

۱- فی المصدر فقتلوا فی الصفین رحمهم اللّه.

۲- الغیبه للنعمانیّ: ۱۵- ۱۶.

۳- الخوص: ورق النخل.

۴- فی المصدر: لما نزل. و فی(د) قال: نزل.

۵- البقره: ۲۳.

۶- فی المصدر: الی عبد اللّه بن عبّاس.

۷- الأنعام: ۸۲.

۸- فی المصدر: فهو التلبس بالظلم.

۹- الأعراف: ۴۳.

۱۰- فی المصدر: إذا قام.

۱۱- فی المصدر: کلما اخرجت فرقه.

۱۲- فی المصدر: فیعرفونهم فیقولون. و فی(د) فرأوهما فیعرفونهما فیقولون.

۱۳- فی المصدر: و هذا علی الوصی.

فَيَقُولُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی هَدانا لِهذا وَ ما کُنَّا لِنَهْتَدِیَ لَوْ لا أَنْ هَدانَا اللَّهُ بِوَلَایَهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ عَلِیٍّ وَ الْأَئِمَّهِ(۱) مِنْ وُلْدِهِمْ علیهم السّلام فَیُؤْمَرُ بِهِمْ إِلَی الْجَنَّهِ.

وَ فِی قَوْلِهِ: وَ شاهِدٍ وَ مَشْهُودٍ(۲) یَعْنِی بِذَلِکَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلِیّاً علیه السلام النَّبِیُّ الشَّاهِدُ وَ عَلِیٌّ الْمَشْهُودُ(۳).

**[ترجمه]کتاب الروضهٔ: امام صادق علیه السّلام فرمود: جبرئیل با آیه: «وَ إِن کُنتُمْ فِی رَیْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَی عَبْدِنَا فَأْتُواْ بِسُورَهٍ مِّن مِّثْلِهِ وَ ادْعُواْ شُهَدَاءَکُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن کُنتُمْ صَادِقِین »، - . بقره/ ۲۳ - {و اگر در آنچه بر بنده خود نازل کرده ایم شک دارید، پس ــ اگر راست می گویید ــ سوره ای مانند آن بیاورید و گواهان خود را ــ غیر خدا ــ فرا خوانید.} درباره علی علیه السّلام نازل شد.

با اسانیدی از امام صادق علیه السّلام آمده است که وی فرمود: چون آیه: «الَّذِینَ ءَامَنُوا وَ لَمْ یَلْبِسُواْ إِیمَانَهُم بِظُلْمٍ أُوْلَئکَ لهَُمُ الْأَمْنُ وَ هُم مُّهْتَدُون»، - . انعام/ ۸۲ - {کسانی

که ایمان آورده و ایمان خود را به شرک نیالوده اند، آنان راست ایمنی و ایشان راه یافتگانند.} نازل شد، فرمود: مقصود ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام بود، بی‌آنکه آن را با ولایت فلان و فلان درهم آمیزند، زیرا این کار موجب التباس و آمیختن با ظلم می‌شود و به معنای حق را جامه ظلم پوشاندن است. و درباره آیه: «الحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی هَدَئنَا لِهَذَا وَ مَا کُنَّا لِنَهْتَدِیَ لَوْ لَا أَنْ هَدَانَا الله »، - . اعراف/ ۴۳ - {ستایش

خدایی را که ما را بدین [راه] هدایت نمود، و اگر خدا ما را رهبری نمی کرد ما خود هدایت نمی یافتیم .} فرمود: چون روز قیامت شود، خداوند پیامبر صلی الله علیه و آله و علی علیه السّلام را نزد خود فراخوانده و آن دو بر کرسی کرامت که در برابر عرش قرار دارد، بنشینند. و هرگاه جمعی از شیعیان ایشان بیرون آیند، گویند: این پیامبر و این هم وصیّ اوست،

سپس به یکدیگر می گویند: «ستایش خدایی را که ما را بدین راه هدایت نمود، و اگر خدا ما را رهبری نمی کرد ما خود هدایت نمی یافتیم » به ولایت پیامبر صلی الله علیه و آله و علی علیه السّلام و امامانی از فرزندان ایشان. پس دستور می‌رسد که آن‌ها را به بهشت ببرند. و درباره آیه: «وَ شَاهِدٍ وَ مَشْهُود»، - . البروج/ ۳ - {و

به گواه و مورد گواهی.} فرمود: منظور از «شاهد»، رسول صلی الله علیه و آله و «مشهود» علی علیه السّلام است. - . الروضهٔ: ۱۶ -

**[ترجمه]

«۶۲»

یل، [الفضائل لابن شاذان] فض، [کتاب الروضه] بِالْإِسْنَادِ یَرْفَعُهُ إِلَی جَابِرٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی أَ فَمَنْ کانَ عَلی بَیِّنَهٍ مِنْ

رَبِّهِ وَ یَتْلُوهُ شاهِدٌ مِنْهُ (۴) قَالَ الْبَیِّنَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ الشَّاهِدُ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام.

وَ فِی قَوْلِهِ تَعَالَی: وَ نادی أَصْحابُ الْجَنَّهِ أَصْحابَ النَّارِ(۵) الْآیَهَ وَ فِیهِ حَدِیثٌ طَوِیلٌ فَقَدْ ذَکَرُوا أَنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام هُوَ الْمُنَادِی وَ هُوَ الْمُؤَذِّنُ وَ الْمُنْقِذُ وَ کَذَلِکَ قَوْلُهُ تَعَالَی وَ اسْتَمِعْ یَوْمَ یُنادِ الْمُنادِ(۶) الْآیَهَ وَ فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ کَفَی اللَّهُ الْمُؤْمِنِینَ الْقِتَالَ (۷) بِعَلِیٍّ علیه السّلام وَ قَدْ ذَکَرُوا فِیهِ رِوَایَاتٍ کَثِیرَهً وَ سُئِلَ الصَّادِقُ علیه السّلام عَنِ الْقُرْآنِ فَقَالَ فِیهِ الْأَعَاجِیبُ وَ مِنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَی- إِنَّ عَلِیّاً لَلْهُدَی وَ إِنَّ لَنا لَلْآخِرَهَ وَ الْأُولی (۸) وَ لَکِنَّهَا قِرَاءَهٌ نُفِیَتْ عَنْهَا وَ إِنْ کَانَ أَقَرَّ بِهَا الْجَاحِدُونَ وَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام إِنَّ الرَّجُلَ الْمُؤْمِنَ إِذَا صَارَتْ نَفْسُهُ عِنْدَ صَدْرِهِ وَقْتَ مَوْتِهِ رَأَی رَسُولَ اللَّهِ یَقُولُ أَبْشِرْ أَنَا رَسُولُ اللَّهِ نَبِیُّکَ وَ رَأَی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَیَقُولُ أَنَا

الَّذِی کُنْتَ تُحِبُّنِی أَنَا أَنْفَعُکَ فَقُلْتُ یَا مَوْلَایَ مَنْ یَرَی هَذَا یَرْجِعُ إِلَی الدُّنْیَا قَالَ إِذَا رَأَی هَذَا مَاتَ وَ قَالَ وَ ذَلِکَ فِی الْقُرْآنِ فِی قَوْلِهِ تَعَالَی- الَّذِینَ آمَنُوا وَ کانُوا یَتَّقُونَ- لَهُمُ الْبُشْری فِی الْحَیاهِ

ص: ۱۱۵

۱- فی المصدر: بالنبی و بعلی و بالائمه.

۲- البروج: ۳.

۳- الروضه: ۱۶.

۴- سوره هود: ۱۷.

۵- سوره الأعراف: ۴۴. و قد ذکرت فی المصدرین ذیل الآیه أیضا و هی: «فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَیْنَهُمْ أَنْ لَعْنَهُ اللَّهِ عَلَی الظَّالِمِینَ» .

۶- سوره ق: ۴۱.

۷- الأحزاب: ۲۵.

۸- اللیل: ۱۲ و ۱۳.

الـدُّنْیا وَ فِی الْآخِرَهِ- لا تَبْدِیلَ لِكَلِماتِ اللَّهِ ذلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ (۱) قالَ یُبَشِّرُهُمْ بِمَحَبَّتِهِ إِیَّاهُ وَ بِالْجَنَّهِ فِی الـدُّنْیا وَ الْآخِرَهِ وَ هِیَ بِشَارَهٌ إِذَا رَآهَا أَمِنَ مِنَ الْخَوْفِ (۲).

**[ترجمه]الفضائل، كتاب الروضهٔ: جابر درباره آیه: «أَ فَمَن كَانَ عَلیَ بَیِّنَهٍ مِّن رَّبِّهِ وَ یَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْه»، - . هور/ ۱۷ - {آیا

كسـی كه از جانب پروردگارش بر حجّتی روشن است و شاهـدی از [خویشان] او، پیرو آن است. } گویـد: «بیّنـهٔ» رسول خدا رسول صـلی الله علیه و آله و«شاهد» علی بن ابی طالب علیه السّلام است. و درباره آیه: «وَ نَادَی أَصحَابُ الجَنَّهِ أَصحَابَ النَّارِ أَن قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدتُّم مَّا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُواْ نَعَمْ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنُ بَیْنَهُمْ أَن لَّعْنَهُ اللَّهِ عَلیَ الظَّالِمِین »، - . اعراف/ ۴۴ - {و

بهشتیـان، دوزخیـان را آواز می دهنـد كه: «مـا آنچه را پروردگارمـان به ما وعـده داده بود درست یافتیم آیا شـما [نیز] آنچه را پروردگارتـان وعـده كرده بود راست و درست یافتیـد؟» می گوینـد: «آری.» پس بانگ دهنـده ای میان آنان بانگ درمی دهد كه: «لعنت خـدا بر سـتمكاران باد.»}روایت بلنـدی نقل شـده است؛ گفتهانـد كه «منادی» و «مؤذّن» و نجات دهنده در این آیه، علی بن ابی طـالب علیه السّـلام است. و همین‌طـور است در آیه: «وَ اسْتَمِعْ یَوْمَ یُنَادِ الْمُنَادِ مِن مَّكاَنٍ قَرِیب »، - . ق/ ۴۱ - {و روزی كه منادی از جایی نزدیک نـدا درمی دهد، به گوش باش.} و نیز در آیه: «وَ كَفَی اللَّهُ الْمُؤْمِنِینَ الْقِتَال »، - . احزاب/ ۲۵ - {و خدا [زحمت] جنگ را از مؤمنان برداشت. } با بودن علی علیه السّلام. و در این مورد روایات بسیار نقل شده است.

از امـام صـادق علیه السّـلام دربـاره قرآن سؤال شـد، فرمود: شـگفتی‌ها در آن است و از جمله آیه: «إِنَّ عَلَیْنَا لَلْهُدَی * وَ إِنَّ لَنَا لَلْآخِرَهَ وَ الْأُولیَ »، - . اللیل/ ۱۳ _۱۲ - {همانا

هـدایت بر مـاست. و در حقیقت، دنیـا و آخرت از آنِ ماست.} لیكن علی رغم اعتراف منكران، چنین قرائتی را نفی كرده و به جای «علیّاً»، «علینا» خواندند .

امام صادق علیه السّـلام فرمود: چون جان مؤمن به هنگام مرگ به سـینه‌اش رسد، رسول خدا صلی الله علیه و آله را می‌بیند كه می‌فرماید: بشارت باد تو را، من رسول خدا، پیامبر تو هسـتم؛ و علی بن ابی طالب علیه السّـلام را می‌بیند كه می‌فرماید: من آنم كه دوستم می‌داشتی، من برای تو سودمندم. جابر گوید: عرض كردم: مولای من، كسی كه این‌ها را ببیند به دنیا باز می گردد؟ فرمـود: اگر این‌هـا را ببینـد، می‌میرد؛ و فرمود: این معنـا در قرآن آمـده، در آیه: «الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ كَانُواْ یَتَّقُونَ* لَهُمُ الْبُشْرَی فیِ الْحَیَوهِ

الدُّنْیا وَ فیِ الْآخِرَهِ لَا تَبْدِیلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَالِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ»، - . یونس/ ۶۴ _۶۳ - {همانان كه ایمان آورده و پرهیزگاری ورزیـده انـد. در زنـدگی دنیـا و در آخرت مژده برای آنان است. وعـده های خـدا را تبـدیلی نیست، این همان كامیابی بزرگ است.} فرمود: آن‌هـا را به محبّت خود بشارت می‌دهـد و به بهشت در دنیا و آخرت؛ و این بشارتی است كه چون مؤمن آن را ببیند، ترس او زایل می گردد و ایمن می‌شود. - . الفضائل: ۱۴۷ _ ۱۴۶ . الروضه: ۲۲ -

**[ترجمه]

«۶۳»

وَ بِالْإِسْنَادِ يَرْفَعُهُ إِلَى الْمِقْدَادِ بْنِ أَسْوَدَ الْكِنْدِيِّ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ وَ هُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ اعْضُدْنِي وَ اشْدُدْ أَزْرِي وَ اشْرَحْ صَدْرِي وَ ارْفَعْ ذِكْرِي فَنَزَلَ جَبْرَئِيلُ عليه السلام (۳) وَ قَالَ اقْرَأْ يَا مُحَمَّدُ قَالَ وَ مَا أَقْرَأُ قَالَ اقْرَأْ- أَ لَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ وَ وَضَعْنا عَنْكَ وِزْرَكَ- الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ- وَ رَفَعْنا لَكَ ذِكْرَكَ (۴) بِعَلِيٍّ صِهْرِكَ فَقَالَ فَقَرَأَهَا صلى الله عليه و آله وَ أَثْبَتَهَا ابْنُ مَسْعُودٍ فِي مُصْحَفِهِ فَأَسْقَطَهَا عُثْمَانُ (۵).

**[ترجمه]الفضائل، كتاب الروضة: مقداد بن اسود كندى گويد: همراه رسول خدا صلى الله عليه و آله بوديم در حالى كه آن حضرت به پرده كعبه چنگ زده و مى‌فرمود: خداوندا، بازوى مرا قوى گردان و پشتيبان من باش و سينه‌ام را برايم فراخ گردان و نامم را پرآوازه ساز! پس جبرئيل عليه السّلام نازل شده و گفت: اى محمّد بخوان! فرمود: چه بخوانم؟ گفت: بخوان: «أَ لَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ*وَ وَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ*الَّذِى أَنقَضَ ظَهْرَكَ*وَ رَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ» - . انشراح/ ۴ _۱ -

بعليٍّ صِهرك!{آيا براى تو سينه ات را نگشاده ايم؟ و بار گرانت را از [دوش] تو برنداشتيم؟ [بارى] كه [گويى] پشت تو را شكست. و نامت را براى تو بُلند گردانيديم}به على دامادت. پس رسول خدا صلى الله عليه و آله اين آيات را تلاوت فرمود و ابن مسعود آن را در مصحف خود ثبت نمود ليكن عثمان عبارت «بعليّ صهرك» را حذف كرد. - . الفضائل: ۱۵۹ . الروضه : ۳۰ -

**[ترجمه]

«۶۴»

كشف، [كشف الغمه] مِمَّا أَخْرَجَهُ شَيْخُنَا الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ الْحَنْبَلِيُّ الْمَوْصِلِيُّ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى فِي سُورَةِ الْبَقَرَةِ- وَ ارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ (۶) هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام وَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَ مُحَمَّدٌ الْبَاقِرُ عليه السّلام لَمَّا أُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ- يا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ (۷) أَخَذَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله بِيَدِ عَلِيٍّ عليه السّلام فَقَالَ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ- اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ قَوْلُهُ تَعَالَى- وَ إِنَّ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّراطِ لَناكِبُونَ (۸) يَعْنِي صِرَاطَ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ عليهم السّلام قَوْلُهُ تَعَالَى- أَ فَمَنْ وَعَدْناهُ وَعْداً حَسَناً فَهُوَ لاقِيهِ (۹) هُوَ عَلِيٌّ عليه السّلام قَوْلُهُ تَعَالَى سَلَامٌ عَلَى آلِ يَاسِينَ (۱۰) قَالَ ابْنُ السَّائِبِ

۱- يونس: ۶۳ و ۶۴.

۲- الفضائل: ۱۴۶ و ۱۴۷، الروضه: ۲۲.

۳- فى الروضه: قال: فنزل جبرئيل عليه السلام.

۴- الانشراح ۱- ۴: و قد ذکرت البسمله فی الروضه قبل الآیات.

۵- الفضائل: ۱۵۹، الروضه ۳۰.

۶- البقره: ۴۳.

۷- المائده: ۶۷.

۸- المؤمنون: ۷۴.

۹- القصص: ۶۱.

۱۰- الصافّات: ۱۳۰. و اعلم ان القوم اتفقوا علی کتابه(آل یاسین) مفصوله، و قرأ عامر و نافع و رویس بفتح الالف و کسر اللام، و الباقون بکسر الالف و سکون اللام موصوله بیاسین، و ما ذکر فی المتن یناسب قراءه الأولی.

آلُ یس آلُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله قَوْلُهُ تَعَالَی- قُلْ لا- أَسْئَلُکَمْ عَلَیْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّهَ فِی الْقُرْبی (۱) فِی الْحَدِیثِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ- لَا تُؤْذُوا فَاطِمَهَ وَ عَلِیّاً وَ وَلَدَیْهِمَا وَ أَمَّا مَا أَوْرَدَهُ الْحَافِظُ أَبُو بَکْرٍ أَحْمَدُ بْنُ مُوسَی بْنِ مَرْدَوَیْهِ فَأَنَا ذَاکِرُهُ أَیْضاً عَلَی سِیَاقَتِهِ-(۲) وَ ما تَوْفِیقِی إِلَّا بِاللَّهِ عَلَیْهِ تَوَکَّلْتُ وَ إِلَیْهِ أُنِیبُ قَالَ یَرْفَعُهُ بِسَنَدِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَا فِی الْقُرْآنِ آیَهٌ وَ فِیهَا یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِلَّا وَ عَلِیٌّ رَأْسُهَا وَ قَائِدُهَا.

وَ رُوِیَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السّلام قَالَ: نَزَلَ الْقُرْآنُ أَرْبَاعاً فَرُبُعٌ فِینَا وَ رُبُعٌ فِی عَدُوِّنَا وَ رُبُعٌ سِیَرٌ وَ أَمْثَالٌ وَ رُبُعٌ فَرَائِضُ وَ أَحْکَامٌ وَ لَنَا کَرَائِمُ الْقُرْآنِ.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: مَا نَزَلَ فِی أَحَدٍ مِنْ کِتَابِ اللَّهِ مَا نَزَلَ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام وَ عَنْ مُجَاهِدٍ نَزَلَ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام سَبْعُونَ آیَهً.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: وَ شَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ ما تَبَیَّنَ لَهُمُ الْهُدی (۳) قَالَ فِی أَمْرِ عَلِیٍّ علیه السّلام وَ عَنْهُ وَ یُؤْتِ کُلَّ ذِی فَضْلٍ فَضْلَهُ (۴) قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِی (۵) عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ آلُ مُحَمَّدٍ صلوات الله علیهم أَ فَمَنْ یَعْلَمُ أَنَّما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ الْحَقُّ (۶)- عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ قَوْلُهُ تَعَالَی یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ مَا نَزَلَتْ یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِلَّا وَ عَلِیٌّ أَمِیرُهَا وَ شَرِیفُهَا وَ عَنْهُ مَا ذَکَرَ اللَّهُ فِی الْقُرْآنِ یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِلَّا وَ عَلِیٌّ شَرِیفُهَا وَ أَمِیرُهَا وَ لَقَدْ عَاتَبَ اللَّهُ أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فِی آیٍ مِنَ الْقُرْآنِ وَ مَا ذَکَرَ عَلِیّاً إِلَّا بِخَیْرٍ وَ عَنْهُ مِثْلَهُ وَ فِیهِ إِلَّا کَانَ عَلِیٌّ رَأْسَهَا وَ أَمِیرَهَا وَ فِیهِ وَ لَقَدْ أُمِرْنَا بِالاسْتِغْفَارِ لَهُ وَ عَنْهُ مِثْلَهُ وَ فِیهِ رَأْسَهَا وَ قَائِدَهَا وَ عَنْ حُذَیْفَهَ إِلَّا کَانَ عَلِیٌّ (۷) لُبَّهَا وَ لُبَابَهَا وَ عَنْ مُجَاهِدٍ فَإِنَّ لِعَلِیٍّ سَابِقَهَ ذَلِکَ لِأَنَّهُ سَبَقَهُمْ إِلَی الْإِسْلَامِ

۱- الشوری: ۲۳:

۲- سیاق الکلام أسلوبه و مجراه.

۳- سوره محمد: ۳۲.

۴- سوره هود: ۳.

۵- سوره یوسف: ۱۰۸.

۶- الرعد: ۱۹.

۷- فی المصدر: الا کان لعلی.

وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ إِلَّا وَ عَلِيٌّ شَرِيفُهَا وَ أَمِيرُهَا قَوْلُهُ تَعَالَى فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَ يُذْكَرَ(۱) عَنْ أَنَسٍ وَ بُرَيْدَةَ قَالا قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ إِلَى قَوْلِهِ الْقُلُوبُ وَ الْأَبْصارُ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ أَيُّ بُيُوتٍ هَذِهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ بُيُوتُ الْأَنْبِيَاءِ

فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا الْبَيْتُ مِنْهَا- لَبَيْتُ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ عليهما السلام(۲) قَالَ نَعَمْ مِنْ أَفَاضِلِهَا قَوْلُهُ تَعَالَى يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا- لا- تُحَرِّمُوا طَيِّباتِ ما أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ (۳) قِيلَ كَانَ عَلِيٌّ عليه السلام فِي أُنَاسٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَزَمُوا عَلَى تَحْرِيمِ الشَّهَوَاتِ فَنَزَلَتْ.

وَ عَنْ قَتَادَةَ: أَنَّ عَلِيّاً وَ جَمَاعَةً مِنَ الصَّحَابَةِ مِنْهُمْ عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ أَرَادُوا أَنْ يَتَخَلَّوْا عَنِ الدُّنْيَا(۴) وَ يَتْرُكُوا النِّسَاءَ وَ يَتَرَهَّبُوا(۵) فَنَزَلَتْ وَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهَا نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ وَ أَصْحَابٍ لَهُ قَوْلُهُ تَعَالَى وَ النَّجْمِ إِذا هَوى- ما ضَلَّ صاحِبُكُمْ وَ ما غَوى وَ ما يَنْطِقُ عَنِ الْهَوى (۶) عَنْ حَبَّةَ الْعُرَنِيِّ لَمَّا أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بِسَدِّ الْأَبْوَابِ الَّتِي فِي الْمَسْجِدِ شَقَّ عَلَيْهِمْ قَالَ حَبَّةُ إِنِّي لَأَنْظُرُ إِلَى حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ هُوَ تَحْتَ قَطِيفَةٍ حَمْرَاءَ وَ عَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ وَ يَقُولُ أَخْرَجْتَ عَمَّكَ وَ أَبَا بَكْرٍ وَ عُمَرَ وَ الْعَبَّاسَ وَ أَسْكَنْتَ ابْنَ عَمِّكَ فَقَالَ رَجُلٌ يَوْمَئِذٍ مَا يَأْلُو فِي رَفْعِ ابْنِ عَمِّهِ فَعَلِمَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ قَدْ شَقَّ عَلَيْهِمْ فَدَعَا الصَّلَاةَ جَامِعَةً فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَلَمْ يُسْمَعْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله خُطْبَةٌ كَانَ أَبْلَغَ مِنْهَا تَمْجِيداً وَ تَوْحِيداً فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَا أَنَا سَدَدْتُهَا وَ لَا أَنَا فَتَحْتُهَا وَ لَا أَنَا أَخْرَجْتُكُمْ وَ أَسْكَنْتُكُمْ (۷) وَ قَرَأَ وَ النَّجْمِ إِذا هَوى إِلَى قَوْلِهِ تَعَالَى إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحى

۱- النور: ۳۶.

۲- أی مشیرا الی بیت علی و فاطمه، و فی المصدر: یعنی بیت علی و فاطمه علیهما السلام.

۳- المائده: ۸۷.

۴- تخلی: انفرد فی خلوه. تخلی منه و عنه ترکه.

۵- ترهب: صار راهبا و تعبد. و الراهب من اعتزل عن الناس الی دیر طلبا للعباده.

۶- سوره النجم: ۱- ۳.

۷- فی المصدر: و اسکنته.

قَوْلُهُ تَعَالَى قُلْ لا أَسْئَلُكَمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّهَ فِى الْقُرْبى (١) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يَجِبُ عَلَيْنَا حُبُّهُمْ قَالَ عَلِيٌّ وَ فَاطِمَهُ وَ ابْنَاهُمَا قَالَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ رَوَاهُ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَى وَ إِنَّ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَهِ عَنِ الصِّراطِ لَناكِبُونَ (٢) عَنْ عَلِيٍّ عليه السّلام قَالَ نَاكِبُونَ عَنْ وَلَايَتِنَا قَوْلُهُ تَعَالَى مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَهِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْها وَ هُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ- وَ مَنْ جاءَ بِالسَّيِّئَهِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِى النَّارِ(٣) قَالَ عَلِيٌّ عليه السّلام الْحَسَنَهُ حُبُّنَا وَ السَّيِّئَهُ بُغْضُنَا قَوْلُهُ تَعَالَى وَ نادى أَصْحابُ الْأَعْرافِ رِجالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيماهُمْ (۴) عَنْ عَلِيٍّ عليه السّلام قَالَ نَحْنُ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ مَنْ عَرَفْنَاهُ بِسِيمَاهُ أَدْخَلْنَاهُ الْجَنَّهَ قَوْلُهُ تَعَالَى هَلْ يَسْتَوِى هُوَ وَ مَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ هُوَ عَلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ (۵) قِيلَ هُوَ عَلِيٌّ عليه السّلام قَوْلُهُ تَعَالَى إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ

عَنْكُمُ الرِّجْسَ (۶) الْآيَهَ وَ قَدْ تَقَدَّمَ ذِكْرُ مَا أَوْرَدَتْهُ أُمُّ سَلَمَهَ وَ عَائِشَهُ وَ غَيْرُهُمَا فِى ذَلِكَ وَ قَدْ أَوْرَدَ الْحَافِظُ أَبُو بَكْرِ بْنُ مَرْدَوَيْهِ ذَلِكَ مِنْ عِدَّهِ طُرُقٍ لَعَلَّهَا تَزِيدُ عَلَى الْمِائَهِ فَمَنْ أَرَادَهَا فَقَدْ دَلَلْتُهُ قَوْلُهُ تَعَالَى أَ فَمَنْ وَعَدْناهُ وَعْداً حَسَناً فَهُوَ لاقِيهِ (٧) عَنْ مُجاهِدٍ نَزَلَتْ فِى عَلِيٍّ وَ حَمْزَهَ قَوْلُهُ تَعَالَى- إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ- جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ(٨) قِيلَ نَزَلَتْ فِى عَلِيٍّ وَ حَمْزَهَ وَ عُبَيْدَهَ بْنِ الْحَارِثِ حِينَ بَارَزُوا عُتْبَهَ وَ

١- الشورى: ٢٣.

٢- المؤمنون: ٧۴.

٣- النمل: ٨٩ و ٩٠.

۴- الأعراف: ۴٨.

۵- النحل: ٧۶.

۶- الأحزاب: ٣٣.

٧- القصص: ۶١.

٨- الحجّ: ١۴ و ٢٣ محمد: ١٢.

شَیْبَهَ وَ الْوَلِیدَ قُرْآنٌ (۱) فَأَمَّا الْکَفَّارُ فَنَزَلَ فِیهِمْ هذانِ خَصْمانِ اخْتَصَمُوا فِی رَبِّهِمْ (۲) إِلَی قَوْلِهِ عَذابَ الْحَرِیقِ وَ فِی عَلِیٍّ وَ أَصْحَابِهِ- إِنَّ اللَّهَ یُدْخِلُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ الْآیَهَ قَوْلُهُ تَعَالَی وَ ارْکَعُوا مَعَ الرَّاکِعِینَ (۳) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ نَزَلَتْ فِی رَسُولِ اللَّهِ وَ عَلِیٍّ خَاصَّهً وَ هُمَا أَوَّلُ مَنْ صَلَّی وَ رَکَعَ.

قلت هذا ما نقلته مما نزل فیه علیه السّلام من طرق الجمهور فإن العز المحدث کان صدیقنا و کنا نعرفه و کان حنبلی المذهب و ابن مردویه و إن کان قد جمع کتابا فی مناقبه علیه السّلام اجتهد فیه و بالغ فیما أورده و لم یأل جهدا فقد أورد فیه مواضع لا تقولها الشیعه و لا یوردونها و لم أذکر نزول القرآن فیه من طرق أصحابنا دفعا للمکابره و استغناء بما نقلوه من مناقبه علیه الصلاه و السلام.

شعر

قال فیه البلیغ ما قال ذو العی***فکل بفضله منطیق

و کذاک العدو لم یعد إن قا***ل جمیلا کما یقول الصدیق (۴).

أقول: فرقت سائر ما رواه عن الحنبلی و ابن مردویه علی الأبواب المناسبه لها.

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: از جمله روایاتی که شیخ ما عزّ محدّث حنبلی موصلی استخراج کرده، روایتی است که گوید: منظور از«الراکعین» در آیه: «وَ ارکعوا مع الرّاکعین»، {با رکوع کنندگان رکوع کنید!} علی بن ابی طالب علیه السّلام است. ابن عباس رضی الله عنه گوید و نیز امام محمّد باقر علی السّلام میفرماید: چون آیه: «یَاأَیهَُّا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَیْکَ مِن رَّبِّک»، - . مائده/ ۶۷ - {ای پیامبر، آنچه از جانب پروردگارت به سوی تو نازل شده، ابلاغ کن. } نازل شد، پیامبرصلی الله علیه و آله دست علی علیه السّلام را گرفته سپس فرمود: «هرکس من مولا و سرور او هستم، اینک علی مولا و سرور اوست! خداوندا، دوستدارش را دوست بدار و دشمنش را دشمن بدار! خداوند متعال می‌فرماید: «وَ إِنَّ الَّذِینَ لَا یُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَهِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاکِبُون »، - . مؤمنون / ۷۴ - {و به راستی کسانی که به آخرت ایمان ندارند، از راه [درست] سخت منحرفند.} یعنی از صراط محمّد و آل محمّد صلوات الله علیهم اجمعین منحرف هستند. در آیه: «أَ فَمَن وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِیه »، - . قصص/ ۶۱ - {آیا

کسی که وعده نیکو به او داده ایم و او به آن خواهد رسید.} منظور آیه علی علیه السّلام است. در آیه: «سَلَامٌ عَلیَ إِلْ یَاسِینَ» - . صافات/ ۱۳۰ -

ابن سائب گوید: آل یاسین همان آل محمّد علیهم السلام است. آیه: «قُل لَّا أَسْئَلُکُمْ عَلَیْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّهَ فیِ الْقُرْبی »، - . شوری/ ۲۳ - {بگو: «به ازای آن [رسالت] پاداشی از شما خواستار نیستم، مگر دوستی درباره خویشاوندان.} در حدیث است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: فاطمه، علی و دو پسر آن‌ها را میازارید!

امّا آنچه را حافظ ابوبکر احمد بن موسی بن مردویه آورده به همان سیاق می‌آورم، ـ و توفیق من جز از خدا نیست، بر او توکّل دارم و به سوی او باز می گردم ـ؛ وی گوید: ابن عباس گفت: در قرآن آیه‌ای نیست که «یا أیّها الذین آمنوا» در آن باشد مگر اینکه علی علیه السّلام سرآمد و پیشوای آن باشد. از علی علیه السّلام روایت است که فرمود: قرآن در چهار رُبع نازل شده است: یک ربع درباره ما، یک ربع درباره دشمنان ما، یک ربع سیره و مَثَل‌ها و ربع چهارم فرایض و احکام است و تمام آیات مشتمل بر عطا و بخشش در قرآن، متعلق به ماست. از ابن عباس نقل شده است: تعداد آیاتی که درباره علی علیه السّلام نازل شده، درباره کسی دیگر نازل نشده است. مجاهد گوید: هفتاد آیه درباره علی علیه السّلام نازل شده است. امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «وَ شَاقُّواْ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَینَ لَهُمُ الهُدَی »، - . محمد/ ۳۲ - {و

پس از آنکه راه هدایت بر آنان آشکار شد، با پیامبر [خدا] در افتادند.} فرمود: به خاطر علی علیه السّلام با پیامبرصلی الله علیه و آله درافتادند. آن حضرت در جای دیگر می‌فرماید: مقصود آیه: «وَ یُؤْتِ کلُ ذِی فَضْلٍ فَضْلَهُ»، - . هود/۳ - {و

به هر شایسته نعمتی از کَرَم خود عطا کند.} علی بن ابی طالب علیه السّلام است. آیه: «أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنی »، - . یوسف/ ۱۰۸ - {که

من و هر کس (پیروی ام) کرد.} علی بن ابی طالب علیه السّلام و آل محمّد علیهم السلام هستند. آیه: «أَ فَمَن یَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَیْکَ مِن رَّبِّکَ الحَق »، - . رعد/ ۱۹ - {پس،

آیا کسی که می داند آنچه از جانب پروردگارت به تو نازل شده، حقیقت دارد.} علی بن ابی طالب علیه السّلام است. و آیه: «یا أیّها الذین آمنوا»؛ ابن عباس گوید: آیه «یا أیّها الذین آمنوا» نازل نشد مگر اینکه علی علیه السّلام امیر و شریف آن باشد. هم از اوست: خداوند در قرآن «یا أیها الذین آمنوا» را نیاورده مگر اینکه علی شریف و امیر آن باشد، و خداوند اصحاب محمّد صلی الله علیه و آله را در آیاتی از قرآن مورد عتاب و ملامت قرار داده لیکن از علی علیه السّلام جز به نیکی یاد نکرده است. و مثل این روایت از وی نقل شده است، و از جمله آن است: مگر اینکه علی علیه السّلام سرآمد و أمیر آن آیه باشد، و در آن است: و ما دستور یافته‌ایم برای او طلب مغفرت کنیم. از او شبیه این روایت نقل شد، و در آن است: سرآمد و راهبر آن باشد. از حذیفه نقل شده: مگر اینکه علی چکیده و مغز آن باشد. و از مجاهد نقل شده: علی علیه السّلام شایسته این امر است، چون در اسلام آوردن بر آنها پیشی گرفته است.

ص: ۱۱۷

و از ابن عباس است: مگر اینکه علی شریف و امیر آن باشد.

خداوند می‌فرماید: «فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَن تُرْفَعَ وَ يُذْكَر»، - . نور/ ۳۶ - {در خانه هایی که خدا رخصت داده که [قدر و منزلت] آنها رفعت یابد و نامش در آنها یاد شود.}انس و بریده گویند: رسول خدا صلی الله علیه و آله این آیه را به صورت «فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَن تُرْفَعَ» تا «الْقُلُوبُ وَ الْأَبْصار» تلاوت فرمود. پس مردی برخاسته و گفت: این خانه‌ها چه خانه‌هایی هستند یا رسول الله؟ فرمود: خانه‌های پیامبران، پس ابوبکر گفت: یا رسول الله، آیا این خانه ـ با اشاره به خانه علی و فاطمه علیهما

السّلام ــ از آن‌هاست؟ فرمود: آری، از جمله با فضیلت‌ترین آنهاست.

در مورد آیه: «يَاأَيهَُّا الَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تحَُرِّمُواْ طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُم »، - . مائده/ ۸۷ - {ای

کسانی که ایمان آورده اید، چیزهایِ پاکیزه ای را که خدا برای [استفاده] شما حلال کرده، حرام مشمارید.} گفته شده است: علی علیه السّلام در جمعی از صحابه بود و آن‌ها تصمیم گرفتند امور شهوانی را بر خود حرام کنند که این آیه نازل شد. و از قتاده نقل شده است که علی علیه السّلام و جمعی از صحابه از جمله عثمان بن مظعون تصمیم به ترک دنیا و دوری از زنان و راهب شدن گرفتند که این آیه نازل شد. و از ابن عباس نقل شده است که این آیه درباره علی علیه السّلام و یاران او نازل شده است.

حبّه العرنی درباره آیات: «وَ النَّجْمِ إِذَا هَوَى * مَا ضَلَّ صَاحِبُكمُ ‌وَ مَا غَوَى* وَ مَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى»، - . نجم/ ۳ ــ۱ - {سوگند

به اختر [قرآن] چون فرود می آید، [که] یار شما نه گمراه شده و نه در نادانی مانده و از سر هوس سخن نمی گوید.} گوید: چون رسول خدا صلی الله علیه و آله دستور داد درها و خانه‌هایی که به مسجدالحرام باز می‌شدند، بسته شوند، این کار بر صاحبان آن خانه‌ها دشوار آمد. حبّه گوید: گویی دارم حمزهٔ بن عبدالمطّلب را می‌بینم که بالاپوشی سرخ به تن کرده و در حالی که اشک از چشمانش جاری بود، گفت: عمویت و ابوبکر و عمر و عباس را بیرون کردی و پسر عمویت را در آنجا اسکان دادی؟! در آن روز مردی گفت: او از بالاـ بردن پسرعمویش چه قصدی دارد؟ چون رسول خدا صلی الله علیه و آله دریافت که این کار بر ایشان دشوار آمده، دستور داد همه در مسجد جمع شوند. سپس به منبر رفته و خطبه‌ای ایراد فرمود که تا آن زمان بلیغ‌تر از آن در تمجید و توحید خدا نشنیده بودم و سپس فرمود: ای مردم، من این درها را نبسته‌ام که بخواهم آن... ها را باز کنم و آنکه شما را خارج کرده و او را راه داده من نیستم، و سپس آیات «وَ النَّجْمِ إِذَا هَوَى » تا «إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْىٌ يُوحَى » را تلاوت نمود.

ص: ۱۱۸

ابن عباس درباره آیه: «قُل لَّا أَسْئَلُكمُ ‌عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فىِ الْقُرْبى »، - . شوری/ ۲۳ - {بگو:

«به ازای آن [رسالت] پاداشی از شما خواستار نیستم، مگر دوستی درباره خویشاوندان.} گوید: از رسول خدا صلی الله علیه و آله سؤال شد: اینانی که باید آن‌ها را دوست بداریم چه کسانی هستند؟ فرمود: علی، فاطمه و دو پسر آن‌ها ــ و این را سه بار تکرار کرد ــ . سعید بن جبیر نیز آن را از ابن عباس روایت کرده است.

خداوند متعال می‌فرماید: «وَ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالاْخِرَهِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُون »، - . مؤمنون / ۷۴ - {و

به راستی کسانی که به آخرت ایمان ندارند، از راه [درست] سخت منحرفند.} علی علیه السّلام می‌فرماید: منحرف از ولایت ما هستند.

علی علیه السّلام در مورد آیه: «مَن جَاءَ بِالْحَسَنَهِ فَلَهُ خَيرٌْ مِّنْهَا وَ هُم مِّن فَزَعٍ يَوْمَئذٍ ءَامِنُونَ* وَ مَن جَاءَ بِالسَّيِّئَهِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فىِ

النَّار»، - . نمل/ ۹۰ _۸۹ - {هر

کس نیکی به میان آورد، پاداشی بهتر از آن خواهد داشت، و آنان از هراس آن روز ایمنند. و هر کس بدی به میان آورَد، به رو در آتش [دوزخ] سرنگون شوند.} می‌فرماید: «حسنهٔ» دوست داشتن ماست و «سیّئهٔ» دشمنی کردن با ماست.

امام علی علیه السّلام درباره آیه: «وَ نَادَی أَصحَابُ الْأَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُم بِسِيمَاهُمْ»، - . اعراف/ ۴۸ - {و

اهل اعراف، مردانی را که آنان را از سیمایشان می شناسند، ندا می‌دهند.} می‌فرماید: «اصحاب اعراف» ما هستیم؛ هرکه را از رخسارش بشناسیم، وارد بهشت می کنیم.

گفته شده: مقصود از آیه: «هَلْ يَسْتَوِی هُوَ وَ مَن يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ هُوَ عَلَیَ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيم »، - . نحل/ ۷۶ - {آیا

او با کسی که به عدالت فرمان می دهد و خود بر راه راست است یکسان است؟} علی علیه السّلام است.

در مورد آیه: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكمُ ْتَطْهِيرًا»، - . احزاب/ ۳۳ - {خدا

فقط می خواهد آلودگی را از شما خاندان [پیامبر] بزداید و شما را پاک و پاکیزه گرداند.} پیش از این، سخنان اَم سلمه و عایشه و دیگران در این باره گذشت. و حافظ ابوبکر بن مردویه روایت مربوط به آن را از طرق متعدد که شاید از یکصد طریق فراتر رود، ذکر کرده است که حاصل کلام وی بیان شد.

درباره آیه: «أَ فَمَن وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيه »، - . قصص/ ۶۱ - {آیا

کسی که وعده نیکو به او داده ایم و او به آن خواهد رسید.} مجاهد گوید: این آیه درباره علی علیه السّلام و حمزه نازل گردید. گفته‌اند آیه: «إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تجْرِی مِن تحْتِهَا الْأَنهَارُ»، - . حج/ ۲۳و۱۴ . محمد/ ۱۲ - {خدا

کسانی را که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند، در باغهایی که از زیرِ [درختانِ] آنها نهرها روان است. } درباره علی علیه السّلام، حمزه و عبیدهٔ بن حارث آن‌گاه که با عُتبه،

ص: ۱۱۹

شیبه و ولید مبارزه تن به تن کردند، نازل گردید. اما در مورد کفّار این آیه نازل شد: «هَاذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُواْ فیِ رَبهِّمْ فَالَّذِينَ كَفَرُواْ قُطِّعَتْ لهَُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ يُصَبُّ مِن فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الحَْمِيمُ* يُصْهَرُ بِهِ مَا فیِ بُطُونهِمْ وَ الجُْلُودُ* وَ لهَُم مَّقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ* كُلَّمَا أَرَادُواْ أَن يخَْرُجُواْ مِنهَْا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُواْ فِيهَا وَ ذُوقُواْ عَذَابَ الحَْرِيق»، - . حج/ ۲۲ _۱۹ - {این دو [گروه] دشمنان یکدیگرند که درباره پروردگارشان با هم ستیزه می کنند، و کسانی که کفر ورزیدند، جامه هایی از آتش برایشان بریده شده است [و] از بالای سرشان آب جوشان ریخته می شود. آنچه در شکم آنهاست با پوست [بدن] شان بدان گداخته می گردد. و

برای [وارد کردن ضربت بر سر] آنان گرزهایی آهنین است. هر بار بخواهند از [شدت] غم، از آن بیرون روند در آن باز گردانیده می شوند [که هان] بچشید عذاب آتش سوزان را.} و درباره علی علیه السّلام و یارانش آیه بعدی: «إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تجْرِی مِن تحْتِهَا الْأَنْهارُ يحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَ لُؤْلُؤًا وَ لِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِير» - . حج / ۲۳ -

{خدا کسانی را که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند در باغهایی که از زیر [درختان] آن نهرها روان است درمی آورد: در آنجا با دستبندهایی از طلا و مروارید آراسته می شوند، و لباسشان در آنجا از پرنیان است.} نازل گردید.

ابن عباس گوید: آیه «وَ ارْكَعُواْ مَعَ الرَّاكِعِين »، - . بقره/ ۴۳ - {و با رکوع کنندگان رکوع کنید!} اختصاصاً درباره محمّد صلی الله علیه و آله و علی علیه السّلام نازل شده است و این دو نخستین کسانی بودند که نماز خواندند و به رکوع رفتند.

مؤلف کشف الغمه: این بود روایاتی که از طریق جمهور اهل سنت درباره آیاتی که در مورد آن حضرت نازل گردیده است. عزّ محدّث دوست ما بود و وی را می‌شناختیم و حنبلی مذهب بود، و ابن مردویه هرچند کتابی در مناقب امیرالمؤمنین علیه السّلام گردآورده، و برای تألیف آن تلاش بسیار کرده و از هیچ کوششی در این راه دریغ نورزیده، لیکن در برخی موارد کارش به مبالغه کشیده و برخی مطالب را ذکر کرده که شیعه نیز قائل به آن‌ها نیست و از آوردن آن‌ها خودداری می کنند .

و من آنچه را از قرآن که درباره امیر المؤمنین نازل شده از طریق شیعه نیاوردم تا بدین وسیله از جدل احتراز جویند و آنچه از مناقب آن حضرت علیه الصلاة و السّلام از آنها نقل گردیده، ما را از آوردن مطالب از طریق شیعه بی‌نیاز می کند. شعر:

سخنور درباره او همانی را می گوید که ناتوان از سخن گفتن،

پس جملگی از فضایل او سخن می گویند. و دوست و دشمن نیز هر دو به ذکر جمیل او مشغولند. - . کشف الغمّهٔ: ۹۶ _۹۱ -

مؤلف: سایر مطالبی را که مؤلف کشف الغمه از عزّ حنبلی و ابن مردویه درباره امیر المؤمنین علیه السلام آورده، در باب‌هایی که متناسب آن‌ها باشد، تقسیم کرده‌ام.

**[ترجمه]

«۶۵»

کشف، [کشف الغمه] رُوِیَ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ- عَلَى الْأَرائِكِ يَنْظُرُونَ (۵) قِيلَ نَزَلَتْ فِی أَبِی جَهْلٍ وَ الْوَلِيدِ بْنِ الْمُغِيرَهِ وَ الْعَاصِ بْنِ وَائِلٍ وَ غَيْرِهِمْ مِنْ مُشْرِكِی مَكَّهَ كَانُوا يَضْحَكُونَ مِنْ بِلَالٍ وَ عَمَّارٍ وَ غَيْرِهِمَا مِنْ

أَصْحَابِهِمَا وَ قِيلَ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ عليهما السّلام جَاءَ فِی نَفَرٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَسَخِرَ مِنْهُمُ الْمُنَافِقُونَ وَ ضَحِكُوا وَ تَغَامَزُوا وَ قَالُوا لِأَصْحَابِهِمْ رَأَيْنَا الْيَوْمَ الْأَصْلَعَ فَضَحِكْنَا مِنْهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی الْآيَهَ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله.

وَ عَنْ مُقَاتِلٍ وَ الْكَلْبِيِّ: لَمَّا نَزَلَ قَوْلُهُ

ص: ١٢٠

١- فى هامش(د): الظاهر« أقران» جمع قرن- بالكسر- كما فى بعض النسخ.

٢- الحجّ: ١٩.

٣- البقره: ۴٣.

۴- كشف الغمّه: ٩١- ٩۶.

۵- المطففين: ٣۴ و ٣۵.

تَعالَى: قُلْ لا أَسْئَلُكَمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّهَ فِي الْقُرْبى (۱) قالُوا هَلْ رَأَيْتُمْ أَعْجَبَ مِنْ هَذا يُسَفِّهُ أَحْلامَنا وَ يَشْتِمُ آلِهَتَنا وَ يَرى قَتْلَنا وَ يَطْمَعُ أَنْ نُحِبَّهُ فَنَزَلَ قُلْ ما سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ (۲) أَيْ لَيسَ لِي مِنْ ذَلِكَ أَجْرٌ لِأَنَّ مَنْفَعَهَ الْمَوَدَّهِ تَعُودُ عَلَيْكُمْ وَ هُوَ ثَوابُ اللَّهِ تَعالَى وَ رِضاهُ.

وَ رُوِيَ: فِي قَوْلِهِ تَعالَى وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ (۳) يَعْنِي عَنْ وَلايَهِ عَلِيٍّ عليه السلام وَ قَوْلُهُ تَعالَى أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ سَواءً مَحْياهُمْ وَ مَماتُهُمْ ساءَ ما يَحْكُمُونَ (۴) قِيلَ نَزَلَتْ فِي قِصَّهِ بَدْرٍ فِي حَمْزَهَ وَ عَلِيٍّ وَ عُبَيْدَهَ بْنِ الْحارِثِ لَمَّا بَرَزُوا لِقِتالِ عُتْبَهَ وَ شَيْبَهَ وَ الْوَلِيدِ قَوْلُهُ تَعالَى لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَهِ(۵) نَزَلَتْ فِي أَهْلِ الْحُدَيْبِيَهِ قالَ جابِرٌ كُنَّا يَوْمَئِذٍ أَلْفاً وَ أَرْبَعَمِائَهٍ قالَ لَنَا النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله أَنْتُمُ الْيَوْمَ خِيارُ أَهْلِ الْأَرْضِ فَبايَعَنا تَحْتَ الشَّجَرَهِ عَلَى الْمَوْتِ فَما نَكَثَ إِلَّا حُرُّ بْنُ قَيْسٍ (۶) وَ كانَ مُنافِقاً وَ أَوْلَى النَّاسِ بِهَذِهِ الْآيَهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام لِأَنَّهُ تَعالَى قالَ وَ أَثابَهُمْ فَتْحاً قَرِيباً(۷) يَعْنِي فَتْحَ خَيْبَرَ وَ كانَ ذَلِكَ عَلَى يَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام.

قالَ رَوَى السَّيِّدُ أَبُو طَالِبٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِعَلِيٍّ عليه السلام مَنْ أَحَبَّكَ وَ تَوَلَّاكَ أَسْكَنَهُ اللَّهُ مَعَنا ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَ نَهَرٍ- فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ(۸) قَوْلُهُ تَعالَى يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا ناجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْواكُمْ صَدَقَهً(۹) وَ قَدْ تَقَدَّمَ ذِكْرُ هَذِهِ الْآيَهِ وَ الْأُمَّهُ مُجْمِعُونَ أَنَّهَا نَزَلَتْ (۱۰) وَ لَمْ يَعْمَلْ بِهَا أَحَدٌ

۱- الشوری: ۲۳.

۲- سبأ: ۴۷.

۳- الصافّات: ۲۴.

۴- الجاثيه: ۲۱.

۵- الفتح: ۱۸.

۶- كذا فی النسخ و الصحيح الجد بن قيس و فی الاستيعاب عن جابر انه اختبا تحت بطن ناقته و لم يبايع(ب).

۷- الفتح: ۱۸.

۸- القمر: ۵۴ و ۵۵.

۹- المجادله: ۱۲.

۱۰- فی المصدر: علی انها نزلت.

غَيْرُهُ وَ نَزَلَتِ الرُّخْصَهُ قَوْلُهُ تَعَالَى يا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذا جاءَكَ الْمُؤْمِناتُ يُبايِعْنَكَ (۱).

رَوَى الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَدْعُو النِّسَاءَ إِلَى الْبَيْعَهِ حِينَ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَهُ فَكَانَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ أَسَدٍ أُمُّ عَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ عليهما السّلام أَوَّلَ امْرَأَهٍ بَايَعَتْ.

وَ رُوِيَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أُبَيٍّ وَ أَصْحَابَهُ خَرَجُوا فَاسْتَقْبَلَهُمْ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أُبَيٍّ لِأَصْحَابِهِ انْظُرُوا كَيْفَ أَرُدُّ هَؤُلَاءِ السُّفَهَاءَ عَنْكُمْ فَأَخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ عليه السّلام وَ قَالَ مَرْحَباً بِابْنِ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ وَ خَتَنِهِ (۲) سَيِّدِ بَنِي هَاشِمٍ مَا خَلَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ عَلِيٌّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَا عَبْدَ اللَّهِ اتَّقِ اللَّهَ وَ لَا تُنَافِقْ فَإِنَّ الْمُنَافِقَ شَرُّ خَلْقِ اللَّهِ فَقَالَ مَهْلًا يَا أَبَا الْحَسَنِ وَ اللَّهِ إِنَّ إِيْمَانَنَا كَإِيْمَانِكُمْ ثُمَّ تَفَرَّقُوا فَقَالَ ابْنُ أُبَيٍّ لِأَصْحَابِهِ كَيْفَ رَأَيْتُمْ مَا فَعَلْتُ فَأَثْنَوْا عَلَيْهِ خَيْراً وَ نَزَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ إِذا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قالُوا آمَنَّا وَ إِذا خَلَوْا إِلى شَياطِينِهِمْ قالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّما نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُنَ (۳) فَدَلَّتِ الْآيَهُ عَلَى إِيمَانِ عَلِيٍّ عليه السّلام ظَاهِراً وَ بَاطِناً وَ عَلَى الْقَطْعِ بِقَوْلِهِ فِي أَمْرِ الْمُنَافِقِينَ (۴) وَ قَوْلُهُ تَعَالَى أَ فَمَنْ كانَ عَلى بَيِّنَهٍ مِنْ رَبِّهِ وَ يَتْلُوهُ شاهِدٌ مِنْهُ (۵) قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ هُوَ عَلِيٌّ شَهِدَ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ مِنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَى إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا(۶) قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام.

وَ رَوَى زَيْدُ بْنُ

۱- الممتحنه: ۱۲.

۲- فى المصدر، يا ابن عم رسول اللّه و ختنه. و الختن: زوج الابنه.

۳- البقره: ۱۴.

۴- أى دلت الآيه على ايمانه عليه السلام لاجل قوله تعالى: « وَ إِذا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا» فان هذا تصديق من اللّه بايمانه ظاهرا و باطنا، و دلت الآيات الآتيه الوارده فى المنافقين بان قول أمير المؤمنين عليه السلام فيهم« فان المنافق شر خلق اللّه» هو كذلك فى الحقيقه كما يظهر من الآيات.

۵- سوره هود: ۱۷.

۶- سوره مريم: ۹۶.

عَلِیٍّ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السّلام قَالَ: لَقِیَنِی رَجُلٌ فَقَالَ یَا أَبَا الْحَسَنِ أَمَا وَ اللَّهِ إِنِّی أُحِبُّکَ فِی اللَّهِ فَرَجَعْتُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَخْبَرْتُهُ بِقَوْلِ الرَّجُلِ فَقَالَ لَعَلَّکَ صَنَعْتَ إِلَیْهِ مَعْرُوفاً فَقَالَ وَ اللَّهِ مَا صَنَعْتُ إِلَیْهِ مَعْرُوفاً فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَ

قُلُوبَ الْمُؤْمِنِینَ تَتُوقُ إِلَیْکَ بِالْمَوَدَّهِ فَنَزَلَتْ قَوْلُهُ تَعَالَی- مِنَ الْمُؤْمِنِینَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللَّهَ عَلَیْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضی نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ یَنْتَظِرُ(۱)- عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام مَضَی عَلَی الْجِهَادِ وَ لَمْ یُبَدِّلْ وَ لَمْ یُغَیِّرْ(۲).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: روایت شده درباره آیه: «فَالْیَوْمَ الَّذِینَ ءَامَنُواْ مِنَ الْکُفَّارِ یَضْحَکُونَ* عَلیَ الْأَرَائکِ یَنظُرُونَ»، - . مطففین/ ۳۵ _۳۴ - {و [لی] امروز، مؤمنانند که بر کافران خنده می زنند. بر تختها [ی خود نشسته]، نظاره می کنند.} گفته شده درباره ابوجهل، ولید بن مغیرهٔ، عاص بن وائل و چند نفر دیگر از مشرکان مکه نازل شده است. آنان پیوسته به بلال و عمّار و دیگر یاران آن‌ها می‌خندیدند. و گفته شده: علی بن ابی طالب علیه السّلام به همراه جمعی از مسلمانان نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌آمدند که منافقین آنان را مورد تمسخر و خنده قرار داده و به یکدیگر چشمک زده و به دوستانشان گفتند: امروز «أصلع» (طاس، یکی از القاب علی علیه السّلام است) را دیدیم و به او خندیدیم. پس خداوند این آیه را پیش از آنکه این خبر به پیامبر صلی الله علیه و آله برسد، بر وی نازل فرمود.

از مقاتل و کلبی نقل شده است:

ص: ۱۲۰

چون آیه: «قُل لَّا أَسْئلُکمُ ْعَلَیْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّهَ فیِ الْقُرْبی» - . شوری/ ۲۳ - {بگو: «به ازای آن [رسالت] پاداشی از شما خواستار نیستم، مگر دوستی درباره خویشاوندان.} نازل شد، گفتند: آیا چیزی عجیب‌تر از این دیده‌اید؟! خواب‌های ما را پریشان می‌کند و خدایان ما را دشنام می‌دهد و کشته شدن ما را می‌بیند، آن وقت انتظار دارد او را دوست بداریم؟! سپس آیه «قُلْ مَا سَأَلْتُکُم مِّنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَکُمْ»، - . سبأ/ ۴۷ - {بگو:

«هر مزدی که از شما خواستم، آن از خودتان». } یعنی اینکه مرا از این کار مزدی نیست زیرا سود محبت ورزیدن به اهل بیت که ثواب و خوشنودی خداوند متعال است، به خودتان بر می گردد.

درباره آیه: «وَ قِفُوهُمْ إِنهَُّم مَّسْئولُون »، - . صافات/ ۲۴ - {و بازداشتشان نمایید که آنها مسئولند.} روایت شده است که این مسئولیت مربوط به ولایت علی علیه السّلام است.

گفته شده است آیه: «أَمْ حَسِبَ الَّذِینَ اجْترََحُواْ السَّیِّئَاتِ أَن نَّجْعَلَهُمْ کاَلَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ سَوَاءً محَّْیَاهُمْ وَ مَمَاتهُُمْ

سَاءَ مَا یحَْکُمُون »، - . جاثیه/ ۲۱ - {آیا

کسانی که مرتکب کارهای بد شده اند پنداشته اند که آنان را مانند کسانی قرار می دهیم که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند [به طوری که] زندگی آنها و مرگشان یکسان باشد؟ چه بد داوری می کنند.} درباره غزوه و بدر و مبارزه تن به تن

حمزه، علی و عبیدهٔ با عتبهٔ، شیبه و ولید نازل شده است.

آیه: «لَّقَدْ رَضیِ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِینَ إِذْ یُبَایِعُونَکَ تحَْتَ الشَّجَرَهِ»، - . فتح/ ۱۸ - {به

راستی خدا هنگامی که مؤمنان، زیر آن درخت با تو بیعت می کردند از آنان خشنود شد.} درباره حاضران در حدیبیه نازل گردید. جابر گوید: در آن روز یک‌هزار و چهارصد نفر بودیم. رسول خدا صلی الله علیه و آله به ما فرمود: امروز شما برگزیدگان روی زمین هستید. سپس با آن حضرت در زیر شجره بر پایداری تا مرگ بیعت کردیم و کسی جز حرّ بن قیس که منافق بود، پیمان شکنی نکرد. و اولین مخاطب این آیه امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام است زیرا خداوند می... فرماید: «وَ أَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِیبًا»، - . فتح/ ۱۸ - {و

پیروزی نزدیکی به آنها پاداش داد.} یعنی فتح خیبر و این فتح به دست علی علیه السّلام حاصل شد.

سید ابوطالب با سندی از جابر بن عبدالله آورده است که: رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: هرکس تو را دوست بدارد و ولایت تو را بپذیرد، خداوند او را با ما در بهشت ساکن می‌کند، سپس رسول خدا این آیه را تلاوت فرمود: «إِنَّ الْمُتَّقِینَ فیِ جَنَّاتٍ وَ نهََرٍ* فیِ مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِیكٍ مُّقْتَدِرِ»، - . قمر/ ۵۵ _۵۴ - {در

حقیقت، مردم پرهیزگار در میان باغها و نهرها، در قرارگاه صدق، نزد پادشاهی توانایند.}

خداوند می‌فرماید: «یَاأَیهَُّا الَّذِینَ ءَامَنُواْ إِذَا نَاجَیْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُواْ بَینْ‏َ یَدَیْ نجَْوَئکمُ‏ْ صَدَقَةً»، - . مجادله/ ۱۲ - {ای

کسانی که ایمان آورده اید، هر گاه با پیامبر [خدا] گفتگوی محرمانه می کنید، پیش از گفتگوی محرمانه خود صدقه ای تقدیم بدارید.} و پیش از این راجع به این آیه سخن رفت و اُمّت اجماع دارند که چون این آیه نازل گشت، کسی جز علی علیه السّلام به آن عمل نکرد تا اینکه آیات رخصت (از این امر) نازل شد.

ص: ۱۲۱

خداوند می‌فرماید: «یاأَیهَُّا النَّبیِ‏ُّ إِذَا جَاءَکَ الْمُؤْمِنَاتُ یُبَایِعْنَکَ »، - . ممتحنه/ ۱۲ - {ای

پیامبر، چون زنان باایمان نزد تو آیند که [با این شرط] با تو بیعت کنند.} زبیر بن عوام گفت: شنیدم که رسول خدا صلی الله علیه و آله با نزول این آیه زنان را به بیعت فراخواند و فاطمه بنت اسد مادر علی بن ابی طالب علیه السلام نخستین زنی بود که بیعت کرد.

از ابن عباس نیز روایت است که عبدالله بن أبیّ و دوستانش بیرون شده و با جمعی از صحابه پیامبر صلی الله علیه و آله مواجه شدند. پس عبدالله بن ابی به همراهانش گفت: ببینید چگونه این سفیهان را از جانب شما پاسخ می‌دهم. سپس دست علی علیه السّلام را گرفته و گفت: مرحبا به پسرعموی رسول خدا و داماد او، سرور بنی‌هاشم بعد از رسول خدا. پس علی صلوات الله علیه فرمود: ای عبدالله، از خدا بترس و دست از نفاق بردار، زیرا منافق بدترین مخلوق خداست. عبدالله گفت: تند مرو یا

اباالحسن، به خدا سوگند ایمان ما همچون ایمان شماست. سپس متفرّق شدند، آن گاه ابن أبی به دوستانش گفت: دیدید با او چه کردم؟ و آنها نیز او را تشویق کردند. در این حال آیه: «وَ إِذَا لَقُواْ الَّذِینَ ءَامَنُواْ قَالُواْ ءَامَنَّا وَ إِذَا خَلَوْاْ إِلىَ شَیَاطِینِهِمْ قَالُواْ إِنَّا مَعَکُمْ إِنَّمَا نحَْنُ مُسْتهَْزِءُون »، -. بقره/ ۱۴ - {و

چون با کسانی که ایمان آورده اند برخورد کنند، می گویند: «ایمان آوردیم»، و چون با شیطانهای خود خلوت کنند، می گویند: «در حقیقت ما با شماییم، ما فقط [آنان را] ریشخند می کنیم.»} و این آیه از یک طرف بر ایمان علی علیه السّلام چه در ظاهر و چه در باطن دلالت داشت و از طرفی دیگر سخن علی علیه السّلام درباره منافقان را که بدترین مخلوقات هستند، تأیید نمود.

حق تعالی می‌فرماید: «أَفَمَن کاَنَ عَلىَ بَیِّنَهٍ مِّن رَّبِّهِ وَ یَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْه »، -. هود/ ۱۷ - {آیا

کسی که از جانب پروردگارش بر حجّتی روشن است و شاهدی از [خویشان] او، پیرو آن است.} ابن عباس گوید: او علی علیه السّلام است که هم شاهد بر پیامبر و هم از خویشان وی است. ابن عباس درباره آیه: «إِنَّ الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ سَیَجْعَلُ لهَُمُ الرَّحْمَانُ وُدًّا»، -. مریم/ ۹۶ - {کسانی

که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند، به زودی [خدای] رحمان برای آنان محبتی [در دلها] قرار می دهد.} گوید: او علی بن ابی طالب علیه السّلام است. زید بن

ص: ۱۲۲

علی از پدرانش از علی علیهم السّلام روایت کرده که فرمود: مردی مرا دید و گفت: یا اباالحسن، به خدا سوگند من تو را به خاطر خدا دوست می‌دارم. پس نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله برگشته و او را از سخنان آن مرد آگاه کردم. فرمود: شاید یک خوبی در حق او کرده باشی؟! گفتم: به خدا سوگند کار نیکی برایش نکرده‌ام. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: سپاس خداوندی را که دل‌های مؤمنان با دوستی و مؤدت به سوی شما متمایل می‌شوند. و آیه یاد شده نازل شد. منظور از آیه: «مِّنَ الْمُؤْمِنِینَ رِجَالٌ صَدَقُواْ مَا عَاهَدُواْ اللَّهَ عَلَیْهِ فَمِنْهُم مَّن قَضىَ نحَْبَهُ وَ مِنهُْم مَّن یَنتَظِر»، -. احزاب/ ۲۳ - {از

میان مؤمنان مردانی اند که به آنچه با خدا عهد بستند صادقانه وفا کردند. برخی از آنان به شهادت رسیدند و برخی از آنها در [همین] انتظارند.} علی بن ابی طالب علیه السّلام است که قدم در مسیر جهاد گذاشت و هرگز عقیده خود را تغییر نداد. -. کشف الغمّهٔ: ۹۰ _۸۹ -

**[ترجمه]

«۶۶»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره رَوَى ابْنُ مَرْدَوَیْهِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ رِجَالِهِ مَرْفُوعاً إِلَى الْإِمَامِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ

علیهما السّلام أَنَّهُ قَالَ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اسْتَجِیبُوا لِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذا دَعاکُمْ لِما یُحْیِیکُمْ (۳) قَالَ إِلَی وَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام.

وَ نَحْوَهُ رَوَی أَبُو الْجَارُودِ عَنْهُ علیه السّلام وَ ذَکَرَ عَلِیُّ بْنُ یُوسُفَ فِی کِتَابِ نَهْجِ الْإِیمَانِ قَالَ ذَکَرَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ سَرَّاجٍ فِی کِتَابِهِ فِی تَأْوِیلِ الْآیَهِ حَدِیثاً یَرْفَعُهُ بِإِسْنَادِهِ إِلَی عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَا ابْنَ مَسْعُودٍ إِنَّهُ قَدْ نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ آیَهٌ- وَ اتَّقُوا فِتْنَهً لا تُصِیبَنَّ الَّذِینَ ظَلَمُوا مِنْکُمْ خَاصَّهً(۴) وَ أَنَا مُسْتَوْدِعُکَهَا وَ مُسَمٍّ لَکَ خَاصَّهَ الظَّلَمَهِ فَکُنْ لِمَا أَقُولُ وَاعِیاً وَ عَنِّی مُؤَدِّیاً مَنْ ظَلَمَ عَلِیّاً مَجْلِسِی هَذَا کَانَ کَمَنْ جَحَدَ نُبُوَّتِی وَ نُبُوَّهَ مَنْ کَانَ قَبْلِی فَقَالَ لَهُ الرَّاوِی یَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ نَعَمْ فَقُلْتُ لَهُ فَکَیْفَ وَ کُنْتَ لِلظَّالِمِینَ ظَهِیراً قَالَ لَا جَرَمَ حَلَّتْ بِی عُقُوبَهُ عَمَلِی إِنِّی لَمْ أَسْتَأْذِنْ إِمَامِی کَمَا اسْتَأْذَنَهُ جُنْدَبٌ وَ عَمَّارٌ وَ سَلْمَانُ وَ أَنَا أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ أَتُوبُ إِلَیْهِ وَ قَوْلُهُ تَعَالَی وَ یَسْتَنْبِئُونَکَ أَ حَقٌّ هُوَ قُلْ إِی وَ رَبِّی إِنَّهُ لَحَقٌّ وَ ما أَنْتُمْ بِمُعْجِزِینَ (۵)

ص: ۱۲۳

۱- الأحزاب: ۲۳.

۲- کشف الغمّه: ۸۹ و ۹۰.

۳- الأنفال: ۲۴.

۴- الأنفال: ۲۵.

۵- سوره یونس: ۵۳.

تَأْوِيلُهُ مَا ذَكَرَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ جُبَيْرٍ رَحِمَهُ اللَّهُ فِی نُخَبِ الْمَنَاقِبِ رَوَی حَدِیثاً مُسْنَداً عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام فِی هَذِهِ الْآیَهِ قَالَ یَسْأَلُونَکَ یَا مُحَمَّدُ أَ عَلِیٌّ وَصِیُّکَ قُلْ إِی وَ رَبِّی إِنَّهُ لَوَصِیِّی.

وَ نَقَلَ ابْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنْ رِجَالِهِ بِالْإِسْنَادِ إِلَی ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ قَوْلَهُ تَعَالَی أَ فَمَنْ یَعْلَمُ أَنَّما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ الْحَقُّ (۱) هُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام.

تَأْوِیلُهُ مَا ذَکَرَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَیْنُ بْنُ جُبَیْرٍ فِی نُخَبِ الْمَنَاقِبِ قَالَ رُوِّینَا حَدِیثاً مُسْنَداً عَنْ أَبِی الْوَرْدِ الْإِمَامِیِّ الْمَذْهَبِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ أَ فَمَنْ یَعْلَمُ أَنَّما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ الْحَقُّ- عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام وَ الْأَعْمَی هُنَا هُوَ عَدُوُّهُ وَ أُولُو

الْأَلْبَابِ شِیعَتُهُ الْمَوْصُوفُونَ بِقَوْلِهِ تَعَالَی- الَّذِینَ یُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ لا یَنْقُضُونَ الْمِیثاقَ (۲) الْمَأْخُوذُ عَلَیْهِمْ فِی الدِّینِ بِوَلَایَتِهِ یَوْمَ الْغَدِیرِ قَوْلُهُ تَعَالَی وَ اضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَیْنِ جَعَلْنا لِأَحَدِهِما جَنَّتَیْنِ مِنْ أَعْنابٍ (۳) الْآیَهَ مَعْنَاهُ ظَاهِرٌ وَ بَاطِنٌ فَالظَّاهِرُ ظَاهِرٌ وَ أَمَّا الْبَاطِنُ فَهُوَ مَا ذَکَرَهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ رَحِمَهُ اللَّهُ.

قَالَ حَدَّثَنَا الْحُسَیْنُ بْنُ الْعَبَّاسِ- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی نَصْرٍ- عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عُرْوَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ اضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَیْنِ قَالَ هُمَا عَلِیٌّ علیه السلام وَ رَجُلٌ آخَرُ مَعْنَی هَذَا التَّأْوِیلِ ظَاهِرٌ وَ هُوَ یَحْتَاجُ إِلَی بَیَانِ حَالِ هَذَیْنِ الرَّجُلَیْنِ وَ بَیَانُ ذَلِکَ أَنَّ حَالَ عَلِیٍّ علیه السّلام لَا یَحْتَاجُ إِلَی بَیَانٍ وَ أَمَّا الْبَحْثُ عَنِ الرَّجُلِ الْآخَرِ وَ هُوَ عَدُوُّهُ فَقَوْلُهُ جَعَلْنا لِأَحَدِهِما جَنَّتَیْنِ هُمَا عِبَارَهٌ عَنِ الدُّنْیَا فَجَنَّهٌ مِنْهُمَا لَهُ فِی حَیَاتِهِ وَ الْأُخْرَی لِلتَّابِعِینَ لَهُ بَعْدَ وَفَاتِهِ لِأَنَّهُ کَافِرٌ وَ الدُّنْیَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَ جَنَّهُ الْکَافِرِ وَ إِنَّمَا جَعَلَ الْجَنَّتَیْنِ لَهُ لِأَنَّهُ هُوَ الَّذِی أَنْشَأَهَا وَ غَرَسَ أَشْجَارَهَا وَ أَجْرَی أَنْهَارَهَا وَ ذَلِکَ عَلَی سَبِیلِ الْمَجَازِ مَعْنَی ذَلِکَ أَنَّ الدُّنْیَا یَسْتَوْثِقُ لَهُ وَ لِأَتْبَاعِهِ

۱- الرعد: ۱۹.

۲- الرعد: ۲۰.

۳- الکهف ۳۲.

لِيَتَمَتَّعُوا بِهَا حَتَّى حِينٍ ثُمَّ قَالَ تَعَالَى فَقالَ أَيْ صَاحِبُ الْجَنَّهِ لِصاحِبِهِ وَ هُوَ عَلِيٌّ- أَنَا أَكْثَرُ مِنْکَ مالًا أَيْ دُنْيَا وَ سُلْطَاناً- وَ أَعَزُّ نَفَراً أَيْ عَشِيرَهً وَ أَعْوَاناً وَ دَخَلَ جَنَّتَهُ أَيْ دَخَلَ دُنْيَاهُ وَ أَنْعَمَ فِيهَا وَ ابْتَهَجَ بِهَا وَ رَكَنَ إِلَيْهَا- وَ هُوَ ظالِمٌ لِنَفْسِهِ بِقَوْلِهِ وَ فِعْلِهِ وَ لَمْ يَكْفِهِ ذَلِکَ حَتَّى قالَ ما أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هذِهِ أَبَداً أَيْ جَنَّتُهُ وَ دُنْيَاهُ ثُمَّ كَشَفَ عَنِ اعْتِقَادِهِ فَقَالَ- وَ ما أَظُنُّ السَّاعَهَ قائِمَهً وَ لَئِنْ رُدِدْتُ إِلى رَبِّی كَمَا تَزْعُمُونَ أَنْتُمْ مَرَدّاً إِلَى اللَّهِ- لَأَجِدَنَّ خَيْراً مِنْها أَيْ مِنْ جَنَّتِهِ مُنْقَلَباً فَقالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَ هُوَ عَلِيٌّ عليه السلام أَ كَفَرْتَ بِالَّذِی خَلَقَکَ مِنْ تُرابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَهٍ ثُمَّ سَوَّاکَ رَجُلًا لكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّی مَعْنَى ذَلِکَ أَنْتَ كَفَرْتَ بِرَبِّکَ فَإِنِّی أَنَا أَقُولُ هُوَ اللَّهُ رَبِّی وَ خَالِقِی وَ رَازِقِی وَ لا أُشْرِکُ بِرَبِّی أَحَداً ثُمَّ دَلَّهُ عَلَى مَا كَانَ أَوْلَى لَوْ قَالَهُ فَقَالَ- وَ لَوْ لا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَکَ قُلْتَ ما شاءَ اللَّهُ كَانَ فِی جَمِيعِ أُمُورِی وَ لَا قُوَّهَ لِی عَلَيْهَا إِلَّا بِاللَّهِ ثُمَّ إِنَّهُ عليه السّلام أَرْجَعَ الْقَوْلَ إِلَى نَفْسِهِ فَقَالَ لَهُ إِنْ تَرَنِ أَنَا أَقَلَّ مِنْکَ مالًا وَ وَلَداً أَيْ فَقِيراً مُحْتَاجاً إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَ مَعَ ذَلِکَ- فَعَسى رَبِّی أَنْ يُؤْتِيَنِ خَيْراً مِنْ جَنَّتِکَ وَ دُنْيَاکَ فِی الدُّنْيَا بِقِيَامِ وَلَدِیَ الْقَائِمِ دَوْلَهً وَ مُلْكاً وَ سُلْطَاناً وَ فِی الْآخِرَهِ حُكْماً وَ شَفَاعَهً وَ جِنَاناً وَ مِنَ اللَّهِ رِضْوَاناً- وَ يُرْسِلَ عَلَيْها أَيْ عَلَى جَنَّتِکَ- حُسْباناً مِنَ السَّماءِ أَيْ عَذَاباً وَ نِيرَاناً فَتُحْرِقَهَا أَوْ سَيْفاً مِنْ سُيُوفِ الْقَائِمِ عليه السّلام فَيَمْحَقَهَا- فَتُصْبِحَ صَعِيداً أَيْ أَرْضاً لَا نَبَاتَ بِهَا- زَلَقاً أَيْ يَزْلَقُ الْمَاشِی عَلَيْهَا-(1) وَ أُحِيطَ بِثَمَرِهِ الَّتِی أَثْمَرَتْهَا جَنَّتُهُ يَعْنِی ذَهَبَتْ دُنْيَاهُ وَ سُلْطَانُهُ- فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلى ما أَنْفَقَ فِيها مِنْ دِينِهِ وَ دُنْيَاهُ وَ آخِرَتِهِ وَ هِیَ خاوِيَهٌ عَلى عُرُوشِها وَ يَقُولُ يا لَيْتَنِی لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّی أَحَداً- وَ لَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَهٌ وَ لَا عَشِيرَهٌ- يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَ ما كانَ مُنْتَصِراً.

ثم إنه سبحانه لما أبان حال علی علیه السّلام و حال عدوه بأنه إن كان له فی الدنيا دوله و ولايه من الشيطان فإن لعلی علیه السّلام الولايه فی الدنيا و الآخره من الرحمن و ولايه الشيطان ذاهبه و ولايه الرحمن ثابته و ذلک قَوْلُهُ تَعَالَى: هُنالِکَ الْوَلايَهُ لِلَّهِ وَ رُوِیَ

۱- زلقت القدم: زلت و لم تثبت.

أَنَّهَا وَلَايَهُ عَلِيٍّ علیه السّلام.

وَ هُوَ مَا رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ رَحِمَهُ اللَّهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي حَمْزَهَ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ قَوْلُهُ تَعَالَى- هُنالِكَ الْوَلايَهُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَواباً وَ خَيْرٌ عُقْباً قَالَ هِيَ وَلَايَهُ عَلِيٍّ علیه السّلام هِيَ خَيْرٌ ثَوَاباً وَ خَيْرٌ عُقْباً أَيْ عَاقِبَهً مِنْ وَلَايَهِ عَدُوِّهِ صَاحِبِ الْجَنَّهِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّهَ.

وَ يُؤَيِّدُهُ مَا رَوَاهُ الشَّيْخُ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ رَحِمَهُ اللَّهُ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أُورَمَهَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى هُنالِكَ الْوَلايَهُ لِلَّهِ الْحَقِ قَالَ يَعْنِي الْوَلَايَهَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام هِيَ الْوَلَايَهُ لِلَّهِ (۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: ابن مردویه از امام محمّد باقر علیه السّلام روایت کرده است که آن حضرت درباره آیه: «يَاأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُواْ اسْتَجِيبُواْ لِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ»، - . انفال/ ۲۴ - {ای

کسانی که ایمان آورده اید، چون خدا و پیامبر، شما را به چیزی فرا خوانند که به شما حیات می بخشد، آنان را اجابت کنید.} فرمود: به سوی ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام است.

نظیر این روایت را ابوجارود از وی علیه السّلام آورده است. و علی بن یوسف در کتاب«نهج الإیمان» گوید: ابوعبدالله محمّد بن علی بن سرّاج در کتاب خود در تأویل این آیه حدیثی را نقل کرده که آن را به عبدالله بن مسعود می‌رساند که گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای پسر مسعود، بدان که آیه: «وَ اتَّقُواْ فِتْنَهً لَّا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمْ خَاصَّهً»، - . انفال/ ۲۵ - {و از فتنه ای که تنها به ستمکاران شما نمی رسد بترسید.}درباره علی علیه السلام نازل شده است و من این روایت را به تو می‌سپارم و نام بزرگ ستمگران را برای تو ذکر می‌کنم، پس به هوش باش و این امانت را به جای من ادا کن. هرکس در این مجلس علی را انکار کند، به مانند آن است که نبوّت مرا و پیامبران پیش از مرا انکار کرده است. راوی به او گفت: ای ابا عبدالرحمان، آیا این کلام را از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدی؟ گفت: آری. گفتم: پس چگونه خود پشتیبان ستمگران بودی؟ گفت: لاجرم کیفر این کار را خواهم دید، من همانند جندب، عمار و سلمان از امام خود اجازه نگرفتم و از این بابت از خدا مغفرت طلب دارم و به درگاهش توبه می کنم.

خداوند می‌فرماید: «وَ يَسْتَنبِئُونَكَ أَ حَقٌّ هُوَ قُلْ إِى وَ رَبِّى إِنَّهُ لَحَقٌّ

وَ مَا أَنتُم بِمُعْجِزِين »، - . یونس/ ۵۳ - {و

از تو خبر می گیرند: «آیا آن راست است؟» بگو: «آری! سوگند به پروردگارم که آن قطعاً راست است، و شما نمی توانید [خدا را] درمانده کنید.»}

ص: ۱۲۳

تأویل این آیه مطلبی است که ابو عبدالله حسین بن جبیر رحمهٔ الله در کتاب «نخب المناقب» آورده و ضمن حدیثی که سند آن

به امام کاظم علیه السّلام می‌رسد، آورده است که آن حضرت فرمود: تأویل آن چنین است: ای محمّد، از تو می‌پرسند که آیا علی وصیّ توست؟ فرمود: آری به پروردگارم که او وصیّ من است.

ابن مردویه از رجال خود با اسناد به ابن عباس روایت کرده که مصداق آیه: «أَفَمَن یَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَیْکَ مِن رَّبِّکَ الْحَقُّ کَمَنْ هُوَ أَعْمَى إِنَّمَا یَتَذَکَّرُ أُوْلُواْ الْأَلْبَاب »، - . رعد/ ۱۹ - {پس،

آیا کسی که می داند آنچه از جانب پروردگارت به تو نازل شده، حقیقت دارد، مانند کسی است که کوردل است؟ تنها خردمندانند که عبرت می گیرند.} علی بن ابی طالب علیه السّلام است، و تأویل آن را ابو عبدالله حسین بن جبیر در کتاب «نخب المناقب» ذکر نموده گوید: حدیث مسندی را از ابوالورد امامی مذهب از امام باقر علیه السّلام روایت کردیم که فرمود: «أَفَمَن یَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَیْکَ مِن رَّبِّکَ الْحَقُّ» علی بن ابی طالب علیه السّلام است و «أعمی» دشمن اوست و «اُولوا الباب» شیعیان او هستند که خداوند آنان را چنین وصف کرده است: «الَّذِینَ یُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ لَا یَنقُضُونَ الْمِیثَاق »، - . رعد/ ۲۰ - {همانان

که به پیمان خدا وفادارند و عهد [او] را نمی شکنند.} که در روز عید غدیر در دین به ولایت علی علیه السّلام از آنها پیمان گرفته شد.

آیه: «وَ اضْرِبْ لهُم مَّثَلًا رَّجُلَینْ ِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَینْ ِ مِنْ أَعْنَابٍ وَ حَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَ جَعَلْنَا بَیْنَهُمَا زَرْعًا* کِلْتَا الجْنَّتَینْ ِ ءَاتَتْ أُکُلَهَا وَ لَمْ تَظْلِم مِّنْهُ شَیْئًا وَ فَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نهَرًا* وَ کَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَ هُوَ یحُاوِرُهُ أَنَا أَکْثرُ مِنکَ مَالًا وَ أَعَزُّ نَفَرًا* وَ دَخَلَ جَنَّتَهُ وَ هُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَن تَبِیدَ هَذِهِ أَبَدًا* وَ مَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائمَةً وَ لَئن رُّدِدتُّ إِلىَ رَبیّ ِ لَأَجِدَنَّ خَیرًْا مِّنهْا مُنقَلَبًا* قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَ هُوَ یحُاوِرُهُ أَ کَفَرْتَ بِالَّذِی خَلَقَکَ مِن تُرَابٍ ثمُ َّ مِن نُّطْفَةٍ ثمُ َّ سَوَّاکَ رَجُلًا* لَّکِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبیّ ِ وَ لَا أُشْرِکُ بِرَبیّ ِ أَحَدًا* وَ لَوْ لَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَکَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِن تَرَنِ أَنَا أَقَلَّ مِنکَ مَالًا وَ وَلَدًا* فَعَسىَ رَبیّ ِ أَن یُؤْتِینَ ِ خَیرًْا مِّن جَنَّتِکَ وَ یُرْسِلَ عَلَیهْا حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِیدًا زَلَقًا* أَوْ یُصْبِحَ مَاؤُهَا غَوْرًا فَلَن تَسْتَطِیعَ لَهُ طَلَبًا* وَ أُحِیطَ بِثَمَرِهِ فَأَصْبَحَ یُقَلِّبُ کَفَّیْهِ عَلىَ مَا أَنفَقَ فِیهَا وَ هِیَ خَاوِیَةٌ عَلىَ عُرُوشِهَا وَ یَقُولُ یَالَیْتَنىِ لَمْ أُشْرِکْ بِرَبیّ ِ أَحَدًا* وَ لَمْ تَکُن لَّهُ فِئَةٌ یَنصُرُونَهُ مِن دُونِ اللَّهِ وَ مَا کَانَ مُنتَصِرًا»، - . کهف/ ۴۳ _۳۲ -

{و برای آنان، آن دو مرد را مَثَل بزن که به یکی از آنها دو باغ انگور دادیم و پیرامون آن دو [باغ] را با درختان خرما پوشاندیم، و میان آن دو را کشتزاری قرار دادیم. هر یک از این دو باغ محصول خود را [به موقع] می داد و از [صاحبش] چیزی دریغ نمی ورزید، و میان آن دو [باغ] نهری روان کرده بودیم. و برای او میوه فراوان بود. پس به رفیقش ــ در حالی که با او گفت و گو می کرد ــ گفت: «مال من از تو بیشتر است و از حیث افراد از تو نیرومندترم.» و در حالی که او به خویشتن ستمکار بود، داخل باغ شد [و] گفت: «گمان نمی کنم این نعمت هرگز زوال پذیرد.» و گمان نمی کنم که رستاخیز بر پا شود، و اگر هم به سوی پروردگارم بازگردانده شوم قطعاً بهتر از این را در بازگشت، خواهم یافت. رفیقش ــ در حالی که با او گفت و گو می کرد ــ به او گفت: «آیا به آن کسی که تو را از خاک، سپس از نطفه آفرید، آن گاه تو را [به صورت] مردی درآورد، کافر شدی؟» اما من [می گویم:] اوست خدا، پروردگار من، و هیچ کس را با پروردگارم شریک نمی سازم. و چون داخل باغت شدی، چرا نگفتی: ما شاء اللّه، نیرویی جز به [قدرت] خدا نیست. اگر مرا از حیث مال و فرزند کمتر از خود می بینی، امید است که پروردگارم بهتر از باغ تو به من عطا فرماید، و بر آن [باغ تو] آفتی از آسمان بفرستد، تا به زمینی هموار و

لغزنـده تبـدیل گردد یـا آب آن [در زمین] فروکش کنـد تـا هرگز نتوانی آن را به دست آوری.» [تـا به او رسـید آنچه را باید برسد] و [آفت آسمانی] میوه هایش را فرو گرفت. پس برای [از کف دادن] آنچه در آن [باغ] هزینه کرده بود، دستهایش را بر هم می زد در حالی که داربستهای آن فرو ریخته بود. و [به حسرت] می گفت: «ای کاش هیچ کس را شریک پروردگارم نمی سـاختم.» و او را در برابر خـدا گروهی نبود، تـا یاریش کننـد، و توانی نـداشت که خود را یاری کنـد.} هم معنای ظاهری دارد و هم باطنی. معنای ظاهری آن آشـکار و روشن، اما معنای باطنی آن است که محمّد بن عباس رحمهٔ الله گفته است: ما را حسـین بن عباس با سـندی از امام صادق روایت کرد که آن حضرت در معنی آیه: «وَ اضْرِبْ لهُم مَّثَلًا رَّجُلَینْ ِ...» فرمود: آن دو مرد علی علیه السّلام و فردی دیگر بودند. معنای این تأویل آشکار است و نیازمند شرح بیان حال این دو مرد می‌باشد.

شرح حـال علی علیه السّـلام نیـاز به گفتن نـدارد و امـا شـرح حال آن مرد ــ که دشـمن اوست ــ قول خداونـد متعال است که فرمود: «وَ جَعَلْنَا لِأَحَـدِهِمَا جَنَّتَینْ ِ» این دو باغ عبارتند از دنیا که یک باغ دنیوی برای خود او در طول حیاتش در این دنیاست و باغ دیگر به پیروان او پس از مرگ وی می‌رسـد، زیرا او کافر است و دنیا زنـدان مؤمن است و بهشت کافر. علّت اینکه این دو باغ را برای وی قرار داده آن است که خود او آن را به وجود آورده و درختانش را کاشـته است و جویبارهایش را روان ساخته و این سخن جنبه مجازی دارد و معنای آن این است که دنیا در اختیار او و پیروانش قرار می گیرد

ص: ۱۲۴

تا مدتی از آن بهره‌مند شوند. سـپس خداوند متعال فرمود: «فقال» یعنی صاحب باغ «لصاحبه» به علی علیه السّـلام گفت: «من به جهت مـال از تو ثروتمنـدترم» یعنی دنیـا و قـدرت مال من است «وأَعَزُّ نَفَرًا» یعنی عشـیره و نفرات و یاوران بسـیار دارم «وَ دَخَلَ جَنَّتَهُ» یعنی وارد دنیای خود شـد و از آن بهره‌مند گشت و بدان شادمان شد و در آن اقامت گزید «وَ هُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ» با گفتار و کردارش، و این برایش بسـنده نبود تا اینکه «قَالَ مَا أَظُنُّ أَن تَبِیدَ هَذِهِ أَبَدًا» یعنی باغ و دنیای او هرگز نابود نمی‌شوند، سـپس از بـاورش پرده برداشـته و گفت: «مَا أَظُنُّ السَّاعَهَ قَائمَهً وَ لَئن رُّدِدتُّ إِلیَ رَبیّ ِ» آن‌گونه که شـما فکر می‌کنیـد گمان نکنم قیامتی باشـد و من نزد پروردگارم باز گردم «لَأَجِـدَنَّ خَیرًا مِّنْهَا» یعنی از باغش «مُنقَلَبًا» پس دوسـتش که علی علیه السّـلام است به وی گفت: «أَ کَفَرْتَ بِـالَّذِی خَلَقَـکَ مِن تُرَابٍ ثمُ َّ مِن نُّطْفَهٍ ثمُ َّ سَوَّئـکَ رَجُلًـا لَّکِنَّا هُـوَ اللَّهُ رَبیّ» و معنـای آن چنین است که: تو به پروردگارت کفر ورزیدی اما من می گویم: او الله ، پروردگار و خالق و روزی دهنده من است «وَ لَا أُشـْرِکُ بِرَبیّ ِ أَحَدًا» سپس او را راهنمایی کرد که بهتر بود سـخنی نیکوتر بگوید. سپس گفت: «وَ لَوْ لَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَکَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ» و این گفتار من در همه احوال بوده است و جز با یاری الله مرا توانی بر آن نیست.

سپس آن حضـرت علیه السّـلام روی سخن را متوجه خود نموده پس به وی فرمود: «إِن تَرَنِ أَنَا أَقَلَّ مِنکَ مَالًا وَ وَلَدًا» یعنی فقیر و نیازمنـد به لطف خدای متعال، اما با این وجود «فَعَسیَ رَبیّ ِ أَن یُؤْتِینَ ِ خَیرا مِّن جَنَّتِکَ» {امید است که پروردگارم بهتر از باغ تو به من عطـا فرمایـد} و بهتر از دنیای تو. در این دنیا با قیام فرزنـدم و تأسـیس دولت و سـلطنت و قـدرتی بی‌ماننـد به من عطا فرماید، و در آخرت نیز دانش و شـفاعت و باغ‌هایی رضوانی از سوی خدا نصـیبم گردد «وَ یُرْسِلَ عَلَیهَْا » یعنی بر باغ تو«حُسْبَان السَّمَاءِ» یعنی عذاب و آتش که آن را بسوزاند، یا شمشـیری از شمشیرهای حضرت قائم علیه السّلام که آن را محو و نابود کند «فَتُصْبِحَ صَعِیدًا» یعنی زمینی خشک و بی‌آب و علف «زَلَقًا» یعنی پای رونده بر روی آن می‌لغزد «وَ أُحِیطَ بِثَمَرِهِ» میوه‌هایی که

حاصل باغ او هستند، یعنی دنیا و قدرتش زایل گشت «فَأَصْبَحَ یُقَلِّبُ کَفَّیْهِ عَلیَ مَا أَنفَقَ فِیهَا» از دین و دنیا و آخرتش «وَ هِیَ خَاوِیَهٌ عَلیَ عُرُوشِهَا وَ یَقُولُ یَالَیْتَنىِ لَمْ أُشْرِكْ بِرَبىّ ِ أَحَدًا* وَ لَمْ تَکُن لَّهُ فِئَهٌ » و نه عشیره‌ای که «یَنصرُونَهُ مِن دُونِ اللَّهِ وَ مَا کاَنَ مُنتَصرًا».

پس چون خداوند سبحان حال علی علیه السلام و حال دشمنش را آشکار نمود و روشن ساخت که اگر او در این دنیا از دولت و ولایت شیطان برخوردار است، علی علیه السّلام هم در دنیا ولایت دارد و هم در آخرت از جانب خدای رحمان دارای ولایت است، و ولایت شیطان رفتنی و ولایت رحمان ماندنی است و معنی آیه: «هنالک الولایهٔ لله» همین است و روایت شده، که آن ولایت هم ولایت علی علیه السّلام است

و این معنا را محمّد بن عباس رحمهٔ الله با سندی از امام باقر علیه السلام روایت کرد که ابو حمزه ثمالی گوید: به آن حضرت عرض کردم، مفهوم آیه: «هنالک الولایهٔ لله الحقّ هو خیر ثواباً و خیر عقباً» چیست؟ فرمود: ولایت علی علیه السّلام است که به جهت ثواب بهتر و به جهت عاقبت نیکوتر از ولایت دشمن او که صاحب باغ است و خداوند بهشت را بر وی حرام کرده است. این روایت را حدیث شیخ محمد بن یعقوب رحمهٔ الله که با سندی از امام صادق علیه السّلام نقل کرده، تأیید می‌کند. عبد الرحمان بن کثیر گوید: درباره آیه: «هنالک الولایهٔ لله الحقّ» از آن حضرت پرسیدم، فرمود: یعنی اینکه پذیرش ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام همان پذیرش ولایت «الله» است.

**[ترجمه]

«۶۷»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره: قَوْلُهُ تَعَالَی رَبِّ اشْرَحْ لِی صَدْرِی وَ یَسِّرْ لِی الْآیَهَ(۲) قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ رَحِمَهُ اللَّهُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْخَثْعَمِیُّ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَیْسٍ قَالَ رَأَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِإِزَاءِ ثَبِیرٍ وَ هُوَ یَقُولُ أَشْرِقْ ثَبِیرُ أَشْرِقْ ثَبِیرُ- اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ مَا سَأَلَکَ أَخِی مُوسَی أَنْ تَشْرَحَ لِی صَدْرِی وَ أَنْ تُیَسِّرَ لِی أَمْرِی وَ أَنْ تَحِلَّ عُقْدَهً مِنْ لِسَانِی یَفْقَهُوا قَوْلِی وَ أَنْ تَجْعَلَ لِی وَزِیراً مِنْ أَهْلِی عَلِیّاً أَخِی- اشْدُدْ بِهِ أَزْرِی (۳) وَ أَشْرِکْهُ فِی أَمْرِی- کَیْ نُسَبِّحَکَ کَثِیراً وَ نَذْکُرَکَ کَثِیراً- إِنَّکَ کُنْتَ بِنا بَصِیراً.

وَ رَوَی أَبُو نُعَیْمٍ الْحَافِظُ بِإِسْنَادِهِ عَنْ رِجَالِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَخَذَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله بِیَدِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ بِیَدِی وَ نَحْنُ بِمَکَّهَ وَ صَلَّی أَرْبَعَ رَکَعَاتٍ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَی السَّمَاءِ وَ قَالَ- اللَّهُمَّ إِنَّ نَبِیَّکَ مُوسَی بْنَ عِمْرَانَ سَأَلَکَ فَقَالَ- رَبِّ اشْرَحْ لِی صَدْرِی وَ یَسِّرْ لِی أَمْرِی الْآیَهَ وَ أَنَا مُحَمَّدٌ نَبِیُّکَ أَسْأَلُکَ- رَبِّ اشْرَحْ لِی صَدْرِی وَ یَسِّرْ لِی أَمْرِی- وَ احْلُلْ عُقْدَهً مِنْ لِسانِی یَفْقَهُوا قَوْلِی- وَ اجْعَلْ لِی وَزِیراً مِنْ أَهْلِی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ أَخِی

۱- كنز جامع الفوائد مخطوط، و قد أورد ما نقله عن ابن مردويه فى تفسير « يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا» الآيه البحرانىّ فى البرهان ۲: ۷۱ و ۷۲. و كذا ما نقله أخيرا عن محمّد بن العباس و الكلينى فى الجزء المذكور: ۴۶۹. و ليعلم أن الآيات من قوله « وَ اضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ» إلى آخر ما ذكر فى الروايه جميعها فى سوره الكهف ۳۲- ۴۳.

۲- سوره طه. ۲۵ و ۲۶.

۳- الازر: القوّه. الظهر. يقال: شد به أزره أى ظهره.

اشْدُدْ بِهِ أَزْرِی وَ أَشْرِکْهُ فِی أَمْرِی قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَسَمِعْتُ مُنَادِیاً یُنَادِی یَا أَحْمَدُ قَدْ أُوتِیتَ مَا سَأَلْتَ (۱).

مد، [العمده] عَنْ أَبِی نُعَیْمٍ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: خداوند متعال می‌فرماید: «قَالَ رَبِّ ِ اشْرَحْ لِي صَدْرِی* وَ يَسِّرْ لِي أَمْرِی*وَ احْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي* يَفْقَهُواْ قَوْلِي* وَ اجْعَل لىّ ِ وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي* هَارُونَ أَخِی* اشْدُدْ بِهِ أَزْرِی* وَ أَشْرِكْهُ فِي أَمْرِی* كَیْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا * وَ نَذْكُرَكَ كَثِيرًا * إِنَّكَ كُنتَ بِنَا بَصِيرًا»، - . طه/ ۳۵ _۲۵ - {گفت:

«پروردگارا، سینه ام را گشاده گردان، و کارم را برای من آسان ساز، و از زبانم گره بگشای،

[تا] سخنم را بفهمند، و برای من دستیاری از کسانم قرار ده، هارون برادرم را، پشتم را به او استوار کن، و او را شریک کارم گردان، تا تو را فراوان تسبیح گوییم، و بسیار به یاد تو باشیم، زیرا تو همواره به [حال] ما بینایی.»} محمّد بن عباس رحمهٔ الله با سند خود از أسماء بنت عمیس روایت کرده که گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله را دیدم که در مقابل کوه ثبیر ایستاده و می‌فرماید: ثبیر درخشید، ثبیر درخشید، خداوندا، من همانی را از تو مسألت دارم که برادرم موسی مسألت داشت: که سینه‌ام را گشاده گردانی، کارم را برایم آسان سازی، از زبانم گره بگشایی تا سخنم را بفهمند و برای من دستیاری از کسانم قرار دهی، هارون برادرم را، پشتم را به او استوار گردانی و او را شریک کارم گردانی تا تو را فراوان تسبیح گوییم و بسیار به یاد تو باشیم زیرا تو همواره به حال ما بینایی! حافظ ابو نعیم با اسنادهای خود از رجالش از ابن عباس روایت کرده که گفت: پیامبر صَلی الله و علیهِ و آله دست علی بن ابی طالب علیه السّلام و دست مرا که در مکه بودیم، گرفت و چهار رکعت نماز خواند، سپس سر به سوی آسمان برداشته و فرمود: خداوندا، پیامبرت موسی بن عمران از تو حاجت خواسته و گفت: «رَبِّ ِ اشْرَحْ لِي صَدْرِی* وَ يَسِّرْ لِي أَمْرِی...» و اینک من پیامبر تو از تو حاجت داشته و می گویم: «رَبِّ ِ اشْرَحْ لِي صَدْرِی، وَ يَسِّرْ لِي أَمْرِی، وَ احْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي، يَفْقَهُواْ قَوْلِي، وَ اجْعَل لىّ ِ وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي، علی بن ابی طالب أَخِی، اشْدُدْ بِهِ أَزْرِی، وَ أَشْرِكْهُ فِي أَمْرِی!» و برای من دستیاری از کسانم ــ علی بن ابی طالب برادرم ــ قرار دهی.

ص: ۱۲۶

ابن عباس گوید: سپس شنیدم که یک منادی ندا در می‌دهد: ای احمد، حاجتت بر آورده شد. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

العمدة: نظیر این روایت را از ابونعیم آورده است.

**[ترجمه]

«۶۸»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الْعَلَوِيِّ عَنْ عِيسَى

بْنِ دَاوُدَ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی عَنْ أَبِیهِ علیهما السّلام قَالَ: سَأَلْتُ أَبِی عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- یَوْمَئِذٍ یَتَّبِعُونَ الدَّاعِیَ لا عِوَجَ لَهُ (۳) قَالَ الدَّاعِی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۴).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: امام موسی بن جعفر علیه السلام فرمود: از پدرم درباره آیه: «یَوْمَئِذٍ یَتَّبِعُونَ الدَّاعِیَ لَا عِوَجَ لَهُ»، - . طه/ ۱۰۸ - {در آن روز، [همه مردم]، داعی [حق] را _ که هیچ انحرافی در او نیست _ پیروی می کنند} پرسیدم، فرمود: «داعی» امیرالمؤمنین علیه السّلام است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۶۹»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْوَلِیدِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِیرٍ قَالَ: کُنَّا ذَاتَ لَیْلَهٍ عِنْدَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام سُمَّاراً(۵) إِذْ قَرَأَ هَذِهِ الْآیَهَ إِنَّ الَّذِینَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنی (۶) فَقَالَ أَنَا مِنْهُمْ وَ أُقِیمَتِ الصَّلَاهُ فَوَثَبَ وَ دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَ هُوَ یَقُولُ لا یَسْمَعُونَ حَسِیسَها وَ هُمْ فِی مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خالِدُونَ ثُمَّ کَبَّرَ لِلصَّلَاهِ.

وَ قَالَ أَیْضاً حَدَّثَنَا إِبْرَاهِیمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَهْلٍ النَّیْشَابُورِیُّ یَرْفَعُهُ إِلَی رَبِیعِ بْنِ قُرَیْعٍ قَالَ: کُنَّا عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِی تَمِیمٍ یُقَالُ لَهُ حَسَّانُ بْنُ وَابِصَهَ یَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ لَقَدْ رَأَیْتُ رَجُلَیْنِ ذَکَرَا عَلِیّاً وَ عُثْمَانَ فَنَالا مِنْهُمَا فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ إِنْ کَانَا لَعَنَاهُمَا فَلَعَنَهُمَا اللَّهُ تَعَالَی ثُمَّ قَالَ وَیْلَکُمْ یَا أَهْلَ الْعِرَاقِ کَیْفَ تَسُبُّونَ رَجُلًا هَذَا مَنْزِلُهُ مِنْ مَنْزِلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَشَارَ بِیَدِهِ إِلَی بَیْتِ عَلِیٍّ علیه السّلام فِی الْمَسْجِدِ وَ قَالَ فَوَ رَبِّ هَذِهِ الْحُرْمَهِ إِنَّهُ مِنَ الَّذِینَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ الْحُسْنَی مَا لَهَا مَرَدٌّ یَعْنِی بِذَلِکَ عَلِیّاً علیه السلام (۷).

۱- کنز جامع الفوائد مخطوط.

۲- یوجد ما یقارب الحدیث فی العمده: ۱۴۲، لکن بینهما اختلافات.

۳- سوره طه: ۱۰۸.

۴- الکنز مخطوط، أورده فی البرهان ۳: ۴۳.

۵- سمر سمرا: لم ینم و تحدث لیلا.

۶- الأنبیاء: ۱۰۱، و ما بعدها ذیلها.

۷- الکنز مخطوط.

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: نعمان بن بشیر گفت: شبی نزد علی بن ابی طالب علیه السّلام به شب‌نشینی نشسته بودیم که این آیه تلاوت شد: «إِنَّ الَّذِینَ سَبَقَتْ لَهُم مِّنَّا الْحُسْنیَ أُوْلَئکَ عَنهَْا مُبْعَدُونَ* لَا یَسْمَعُونَ حَسِیسَهَا وَ هُمْ فیِ مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُون »، - . انبیاء/ ۱۰۲ _۱۰۱ - {بی گمان کسانی که قبلا از جانب ما به آنان وعده نیکو داده شده است از آن [آتش] دور داشته خواهند شد. صدای آن را نمی شنوند، و آنان در میان آنچه دلهایشان بخواهد جاودانند.} فرمود: من از جمله آنان هستم و چون وقت نماز شد، با شتاب به سمت مسجد رفت در حالی که می‌فرمود: «لَا یَسْمَعُونَ حَسِیسَهَا وَ هُمْ فیِ مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَلِدُون» سپس برای نماز تکبیر گفت.

همچنین گوید: ربیع بن قریع گفت: نزد عبدالله بن عمر بودیم که مردی از بنی‌تمیم به نام حسّان بن وابصه به وی گفت: ای ابا عبدالرحمان، دو مرد را دیدم که راجع به علی و عثمان سخن می گفتند و از هیچ توهینی در حق آن‌ها فروگذار نکردند. ابن عمر گفت: اگر مورد لعن بودند، خداوند آنها را لعنت می کرد. سپس گفت: وای بر شما مردم عراق، چگونه مردی را دشنام می‌دهید که خانه او با خانه رسول خدا چنین است _ و با دست به خانه علی علیه السّلام در مسجدالحرام اشاره کرد _ ؟ و گفت: به پروردگار این حرم سوگند که او از جمله کسانی است که بدون شک در دستیابی به نیکی از جانب خدا پیشتاز بوده است. و مراد او علی علیه السّلام بود. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

ص: ۱۲۷

**[ترجمه]

«۷۰»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ حَجَّاجِ بْنِ الْمِنْهَالِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ قَیْسِ بْنِ عَبَّادٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام أَنَّهُ قَالَ: أَنَا أَوَّلُ مَنْ یَجْثُو لِلْخُصُومَهِ بَیْنَ یَدَیِ الرَّحْمَنِ وَ قَالَ قَیْسٌ

وَ فِیهِمْ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآیَهُ- هذانِ خَصْمانِ اخْتَصَمُوا فِی رَبِّهِمْ (۱) وَ هُمُ الَّذِینَ تَبَارَزُوا یَوْمَ بَدْرٍ- عَلِیٌّ وَ حَمْزَهُ وَ عُبَیْدَهُ وَ شَیْبَهُ وَ عُتْبَهُ وَ الْوَلِیدُ(۲).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: قیس بن عباد از علی بن ابی طالب علیه السّلام روایت کرده که آن حضرت فرمود: من اولین کسی هستم که برای داوری با دشمنان خود در حضور خدا می‌نشینم. قیس گوید: آیه «هَاذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُواْ فیِ رَبهِِّمْ»، - . حج/ ۱۹ - {این دو [گروه،] دشمنان یکدیگرند که درباره پروردگارشان با هم ستیزه می کنند.} درباره ایشان نازل شده است. همان‌هایی که در روز بدر جنگ تن به تن کردند: علی، حمزه و عبیدهٔ با شیبه، عتبه و ولید. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۷۱»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عُبَيْدُ بْنُ كَثِيرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ مِهْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ دِينَ اللَّهِ الَّذِی نَزَّلَ جَبْرَئِيلُ عَلَى مُحَمَّدٍ- صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ لَا الضَّالِّينَ قَالَ شِيعَةُ عَلِيٍّ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ بِوَلَايَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام لَمْ تَغْضَبْ عَلَيْهِمْ وَ لَمْ يَضِلُّوا(۳).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيم » دین خداست که جبرئیل آن را بر محمّد صلی الله علیه و آله نازل کرده است و «صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ لَا الضَّالِّين » شیعیان علی علیه السلام هستند که از نعمت ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام برخوردارند و هرگز مورد خشم خدا قرار نگرفته و گمراه نمی گردند. -. تفسیر فرات: ۲ -

**[ترجمه]

«۷۲»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَى- يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَ لا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ(۴) قَالَ فَذَلِكَ الْيُسْرُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۵).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام درباره آیه: «يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَ لَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْر»، -. بقره/ ۱۸۵ - {خدا برای شما آسانی می خواهد و برای شما دشواری نمی خواهد.} می‌فرماید: منظور از آن «یسر» امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام است. -. تفسیر فرات: ۴ -

**[ترجمه]

«۷۳»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِی سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خِرَاشٍ (۶) عَنِ الْعَوَّامِ بْنِ حَوْشَبٍ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: كُلُّ شَیْ ءٍ فِی الْقُرْآنِ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ لِعَلِيٍّ سَابِقَتَهُ وَ فَضِيلَتَهُ لِأَنَّهُ سَبَقَهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ (۷).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: مجاهد گفته است: همه چیز در قرآن هست، آیه: «یا أیّها الذین آمنوا» درباره علی علیه السّلام است که سابقه و فضیلت او بر کسی پوشیده نیست چون او در اسلام از آنها پیشی گرفته است. -. تفسیر فرات: ۴ -

**[ترجمه]

«۷۴»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهيم] عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ زِيَادٍ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: مَا نَزَلَ فِي الْقُرْآنِ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِلَّا وَ عَلِيٌّ أَمِيرُهَا وَ شَرِيفُهَا(۸).

ص: ۱۲۸

۱- الحجّ: ۱۹.

۲- الكنز مخطوط. رواه فی البرهان ۳: ۸۱.

۳- تفسير فرات: ۲.

۴- البقره: ۱۸۵.

۵- تفسير فرات: ۴.

۶- فی المصدر: عن عبد اللّه بن خداش.

۷- تفسير فرات: ۴.

۸- تفسير فرات: ۳ و ۴.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: جعفر بن علی از حسن بن حسین از اسماعیل بن زیاد از جعفر از پدرش روایت کرده که گفت: آیه: «یا أیّها الذین آمنوا» در قرآن نازل نشده مگر اینکه علی علیه السّلام امیر و شریف آن است. - . تفسیر فرات: ۴ _۳
-

ص: ۱۲۸

**[ترجمه]

«۷۵»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ یَعْنِی ابْنَ أَبَانٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ ثَعْلَبَهَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ نَدِیمَهَ(۱) عَنْ عِکْرِمَهَ یَقُولُ: وَ اللَّهِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ(۲) مَا نَزَلَتْ آیَهُ- یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِلَّا کَانَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام سَیِّدَهَا وَ شَرِیفَهَا وَ مَا بَقِیَ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَّا وَ قَدْ عُوتِبَ فِی الْقُرْآنِ غَیْرُهُ (۳).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: عکرمه گوید: سوگند به الله که معبودی جز او نیست، آیه: «یا أیّها الذین آمنوا» نازل نگشته مگر اینکه علی بن ابی طالب علیه السّلام سیّد و شریف آن بود و جز او، همه صحابه رسول خدا صلی الله علیه و آله در قرآن مورد عتاب قرار گرفته‌اند. - . تفسیر فرات : ۴ -

**[ترجمه]

«۷۶»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَی عَنْ مُخَوَّلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الْأَصْبَغِ قَالَ: سَمِعْتُ عَنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِی الْقُرْآنِ الْکَرِیمِ- یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِلَّا کَانَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام رَأْسَهَا(۴).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: اصبغ گوید: از صحابه رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که می‌گفتند: خداوند آیه: «یا أیّها الذین آمنوا» را در قرآن نیاورده مگر اینکه علی بن ابی طالب علیه السّلام سرآمد مخاطبان آن بود. - . تفسیر فرات : ۴ -

**[ترجمه]

«۷۷»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ علیهما السّلام: فِی قَوْلِهِ الْیَوْمَ أَکْمَلْتُ لَکُمْ دِینَکُمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیْکُمْ نِعْمَتِی (۵) قَالَ نَزَلَتْ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام خَاصَّهً دُونَ النَّاسِ (۶).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق از پدرش علیهما السّلام نقل کرده که آن حضرت درباره آیه: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِی »، - . مائده/ ۳ - {امروز دين شما را برايتان كامل و نعمت خود را بر شما تمام گردانيدم .} فرمود: اين آيه اختصاصاً درباره على بن ابى طالب عليه السّلام نازل شده است نه مردم ديگر.

**[ترجمه]

«۷۸»

فر، [تفسير فرات بن إبراهيم] عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ رَبِيعٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ مُنَخَّلِ بْنِ جَمِيلٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عليه السّلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَى وَ بَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ (۷) فَالَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام (۸) وَ الْأَوْصِيَاءُ مِنْ بَعْدِهِ وَ شِيعَتُهُمْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى (۹) أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ(۱۰) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ وَ أَمَّا قَوْلُهُ- يُضِلُّ بِهِ كَثِيراً وَ يَهْدِی بِهِ كَثِيراً(۱۱) قَالَ فَهُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عليهما السّلام يُضِلُّ بِهِ مَنْ عَادَاهُ وَ يَهْدِی بِهِ مَنْ وَالاهُ- وَ ما يُضِلُّ بِهِ

۱- فی المصدر: على بن بديحه.

۲- فی المصدر: و اللّه الذی لا إله إلّا هو.

۳- تفسير فرات: ۴.

۴- تفسير فرات: ۴.

۵- المائده: ۳.

۶- تفسير فرات: ۴.

۷- البقره: ۲۵.

۸- فی المصدر: قال هو علی.

۹- فی المصدر: الذين قال اللّه تعالى فيهم.

۱۰- البقره: ۲۵.

۱۱- البقره: ۲۶، و ما بعدها ذيلها.

يَعْنِى عَلِيّاً إِلَّا الْفاسِقِينَ يَعْنِى مَنْ خَرَجَ مِنْ وَلَايَتِهِ فَهُوَ فَاسِقٌ (۱) وَ قَوْلُهُ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكَمْ مِنِّى هُدىً (۲) قَالَ فَهُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِى طَالِبٍ عليهما السّلام وَ قَالَ نَزَلَ جَبْرَئِيلُ بِهَذِهِ الْآيَهِ هَكَذَا- بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِما أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْياً فِى عَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ-(۳) فَباؤُ بِغَضَبٍ عَلى غَضَبٍ يَعْنِى بَنِى أُمَيَّهَ- وَ لِلْكافِرِينَ عَذابٌ مُهِينٌ فِى حَقِّهِمْ (۴).

**[ترجمه]تفسير فرات بن ابراهيم: امام باقر عليه السّلام فرمود: در آيه: «وَ بَشِّرِ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُواْ مِنهَا مِن ثَمَرَةٍ رِّزْقًا قَالُواْ هَذَا الَّذِى رُزِقْنَا مِن قَبْلُ وَ أُتُواْ بِهِ مُتَشَابِهًا وَ لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»، - . بقره/ ۲۵ - {و

كسانى را كه ايمان آورده اند و كارهاى شايسته انجام داده اند، مژده ده كه ايشان را باغهايى خواهد بود كه از زير [درختان] آنها جويها روان است. هرگاه ميوه اى از آن روزيِ ايشان شود، مى گويند: «اين همان است كه پيش از اين [نيز] روزىِ ما بوده.» و مانند آن [نعمتها] براى آنها آورده شود و در آنجا همسرانى پاكيزه خواهند داشت و در آنجا جاودانه بمانند.} «الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ» على بن ابى طالب عليه السّلام و اوصياى پس از او و شيعيان آن حضرت هستند كه: «أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ» تا پايان آيه. و گويد: اما مقصود از آيه: «يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَ يَهْدِى بِهِ كَثِيرًا»، - . بقره/ ۲۶ - {[خدا]

بسيارى را با آن گمراه، و بسيارى را با آن راهنمايى مى كند} على بن ابى طالب عليه السّلام است

ص: ۱۲۹

كه دشمنانش به وى گمراه و دوستانش بدو هدايت مى‌يابند «يُضِلُّ بِهِ» {كسى را بدو گمراه نمى‌كند.} يعنى على عليه السّلام «إِلَّا الْفَاسِقِين» {جز نافرمانان} يعنى هر كه از ولايت او خارج شود، فاسق است. اما در مورد آيه: «فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنىّ ِ هُدًى»، - . بقره/ ۳۸. طه/ ۱۲۳ - {پس

اگر از جانب من شما را هدايتى رسد.} فرمود: او على بن ابى طالب عليه السّلام است. و فرمود: جبرئيل اين آيه را چنين نازل كرد: «بِئْسَمَا اشْتَرَوْاْ بِهِ أَنفُسَهُمْ أَن يَكْفُرُواْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ بَغْيًا ــ فى على بن ابى طالب ــ فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلىَ غَضَبٍ ــ يعنى بنى‌اميه ــ وَ لِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ ــ - . بقره/ ۹۰ -

فى حقّهم ــ »، {وه كه به چه بد بهايى خود را فروختند كه به آنچه خدا نازل كرده بود از سر رشك انكار آوردند، كه چرا خداوند از فضل خويش بر هر كس از بندگانش كه بخواهد [آياتى] فرو مى فرستد ــ درباره على بن ابى طالب ــ پس به خشمى بر خشم ديگر گرفتار آمدند ــ يعنى بنى‌اُميّه ــ و براى كافران عذابى خفت آور است ــ در حقّ آن‌ها ــ».} - . تفسير فرات: ۵ـ۴ -

**[ترجمه]

کنز، [کنز جامع الفوائـد] و تأویل الآیات الظاهره: قَوْلُهُ تَعالَی فَأَمَّا مَنْ أُوتِیَ کِتابَهُ بِیَمِینِهِ (۵) الْآیَهَ- ابْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنْ رِجَالِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ هُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام.

وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُحَمَّدِیِّ عَنْ کَثِیرِ بْنِ عَیَّاشٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ فَأَمَّا مَنْ أُوتِیَ کِتابَهُ بِیَمِینِهِ إِلَی آخِرِ الْکَلَامِ نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام وَ جَرَتْ لِأَهْلِ الْإِیمَانِ.

وَ رُوِیَ أَیْضاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِدْرِیسَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ: فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ فَأَمَّا مَنْ أُوتِیَ کِتابَهُ بِیَمِینِهِ فَیَقُولُ هاؤُمُ اقْرَؤُا کِتابِیَهْ قَالَ هَذَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ مَعْنَی قَوْلِهِ هاؤُمُ اقْرَؤُا هَذَا أَمْرٌ مِنْهُ لِلْمَلَائِکَهِ مَعْنَاهُ هَاؤُمْ أَیْ خُذُوا کِتَابِی اقْرَءُوهُ فَإِنَّکُمْ لَا تَرَوْنَ فِیهِ شَیْئاً غَیْرَ الطَّاعَاتِ (۶).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: ابن مردویه از ابن عباس روایت کرده که گفت: مقصود از آیه: «فَأَمَّا مَنْ أُوتِیَ کِتَابَهُ بِیَمِینِهِ فَیَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَءُواْ کِتَابِیَه »، - . الحاقه/ ۱۹ - {امّا

کسی که کارنامه اش به دست راستش داده شود، گوید: «بیایید و کتابم را بخوانید.} علی بن ابی طالب علیه السّلام است.

محمـد بن عباس: محمد بن حسین با سـند خود از امام باقر علیه السّلام روایت کرد که آن حضـرت در خصوص آیه: «أَمَّا مَنْ أُوتِیَ کِتَابَهُ بِیَمِینِهِ...» فرمود: این آیه درباره علی علیه السّلام نازل گردید و سپس به اهل ایمان تعمیم یافت.

محمـد بن ادریس نیز بـا سـندی از امام صادق علیه السّلام روایت کرده که آن حضـرت درباره آیه: «أَمَّا مَنْ أُوتِیَ کِتَابَهُ بِیَمِینِهِ فَیَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَءُواْ کِتَابِیَه » فرمود: این درباره امیرالمؤمنین علیه السّلام است. «هَاؤُمُ اقْرَءُواْ » دستور وی به فرشـتگان است که به این معناست: اینک نامه اعمال مرا بگیریـد و بخوانید که چیزی جز طاعات در آن نخواهید یافت. - . کنز جامع الفوائد . تفسیر برهان ۴: ۳۷۸ _ ۳۷۷ -

**[ترجمه]

«۸۰»

فر، [تفسـیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَزَارِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الصَّائِغِ عَنْ مُوسَی بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنْ سَمَاعَهَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ

۱- فی المصدر: الذین خرجوا عن ولایته فمن خرج فهو فاسق.

۲- البقره: ۳۸ طه: ۱۲۳.

۳- فی المصدر بعد ذلک: و قال اللّه فی علی « أَنْ یُنَزِّلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلی مَنْ یَشاءُ مِنْ عِبادِهِ» یعنی علی علیّ، قال اللّه « فَباؤُ» اه.

۴- تفسیر فرات: ۴ و ۵.

۵- الحاقّه: ۱۹.

۶- الكنز مخطوط. أورده فى البرهان ۴: ۳۷۷ و ۳۷۸.

تَعَالَی وَ أَوْفُوا بِعَهْدِی أَوفِ بِعَهْدِکُمْ (۱) قَالَ أَوْفُوا بِوَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام فَرْضاً مِنَ اللَّهِ تَعَالَی أَوفِ لَکُمْ بِالْجَنَّهِ(۲).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام درباره آیه:

ص: ۱۳۰

«أَوْفُواْ بِعَهْدِی أُوفِ بِعَهْدِکُم»، -. بقره/ ۴۰ - {و

به پیمانم وفا کنید، تا به پیمانتان وفا کنم.} فرمود: به ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام وفادار باشید که این فرضی است از جانب خدای متعال و من هم در دادن بهشت به شما وفای به عهد می‌کنم. -. تفسیر فرات: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۸۱»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره رَوَی الْوَشَّاءُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ عَنِ الثُّمَالِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَی- وَ إِذا قِیلَ لَهُمُ ارْکَعُوا لا یَرْکَعُونَ (۳) قَالَ هِیَ فِی بَطْنِ الْقُرْآنِ وَ إِذَا قِیلَ لِلنُّصَّابِ تَوَلَّوْا عَلِیّاً لَا یَفْعَلُونَ (۴).

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] أَبُو الْقَاسِمِ الْعَلَوِیُّ مُعَنْعَناً عَنِ الثُّمَالِیِّ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: ابوحمزه ثمالی روایت کرد که: از امام باقر علیه السّلام درباره آیه «وَ إِذَا قِیلَ لَهُمُ ارْکَعُواْ لَا یَرْکَعُون»، -. مرسلات/ ۴۸ - {و

چون به آنان گفته شود: «رکوع کنید»، به رکوع نمی روند.} پرسیدم، فرمود: این آیه دارای معنای باطنی است: و چون به ناصبیان گفته شود: علی را به ولایت بپذیرید، چنین نمی‌کنند. -. کنز جامع الفوائد ، نسخه خطی . تفسیر برهان ۴: ۴۱۸ -

تفسیر فرات بن ابراهیم: ابوالقاسم علوی با سند خود از ابوحمزه ثمالی مانند آن را روایت کرده است. -. تفسیر فرات: ۲۰۲ -

**[ترجمه]

بیان

علی هذا التأویل المراد بالرکوع الخضوع و الانقیاد مجازا أو أطلق علی الولایه کنایه لکونها شرط صحته أو المعنی إذا قیل لهم ارکعوا رکوعا صحیحا لا یأتون به إذ رکوعهم بدون الولایه غیر صحیح و الأول أظهر قال البیضاوی وَ إِذا قِیلَ لَهُمُ ارْکَعُوا أطیعوا و اخضعوا أو صلوا و ارکعوا فی الصلاه و قیل هو یوم القیامه حین یُدْعَوْنَ إِلَی السُّجُودِ فَلا یَسْتَطِیعُونَ (۶).

**[ترجمه]با توجه به تأویل، منظور از رکوع، خضوع و انقیاد مجازی است، یا اینکه به کنایه بر ولایت اطلاق گردیده چون شرط صحت و درستی آن است؛ یا اینکه معنا این است که: اگر به ایشان گفته شود رکوع درست و صحیحی انجام دهید، تن به این کار نخواهنددادا، در این صورت رکوع آن‌ها بدون ولایت نادرست خواهد بود؛ و نظر اول پذیرفتنی‌تر است. بیضاوی گوید: «وَ إِذَا قِیلَ لَهُمُ ارْکَعُوا»: أطیعوا و أخضعوا، یا: نماز بخوانید و در آن رکوع کنید؛ و گفته شده: منظور، روز قیامت است آن‌گاه که دعوت به سجود می‌شوند لیکن توان انجام آن را ندارند. - . تفسیر بیضاوی۲ : ۲۴۹ -

**[ترجمه]

«۸۲»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْفَزَارِیِّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی الْجَارُودِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام یَقُولُ حِینَ أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی- الْیَوْمَ أَکْمَلْتُ لَکُمْ دِینَکُمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیْکُمْ نِعْمَتِی (۷) قَالَ فَکَانَ کَمَالُ الدِّینِ بِوَلَایَةِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۸).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «الْیَوْمَ أَکْمَلْتُ لَکُمْ دِینَکُمْ وَ أَتمَمْتُ عَلَیْکُمْ نِعْمَتی »، - . مائده/ ۸ - {امروز دین شما را برایتان کامل و نعمت خود را بر شما تمام گردانیدم .} فرمود: کمال دین به ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام بود.

**[ترجمه]

«۸۳»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی یا أَیَّتُهَا

۱- البقره: ۴.

۲- تفسیر فرات: ۱۱.

۳- المرسلات: ۴۸.

۴- الکنز مخطوط، رواه فی البرهان ۴: ۴۱۸.

۵- تفسیر فرات: ۲۰۲.

۶- تفسیر البیضاوی ۲: ۲۴۹.

۷- المائده: ۴.

۸- تفسیر فرات: ۱۴.

النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّهُ(۱) قَالَ نَزَلَتْ فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۲).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: امام صادق علیه السّلام فرمود: آیه: «یَاأَیَّتُهَا

ص: ۱۳۱

النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّه»، - . فجر/ ۲۷ - {ای

نفس مطمئنّه.} فرمود: درباره علی بن ابی طالب نازل شده است.

**[ترجمه]

بیان

أی المخاطب بها علی علیه السّلام أو المراد بالمطمئنه المطمئنه بالولایه کما ورد فی أخبار أخر.

**[ترجمه]یعنی اینکه مخاطب آیه علی علیه السّلام است؛ یا اینکه حسب روایات دیگر، مراد از «المطمئنّهٔ»، اطمینان یافته به ولایت باشد.

**[ترجمه]

«۸۴»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَزَارِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لا إِلهَ إِلَّا هُوَ وَ الْمَلائِکَهُ وَ أُولُوا الْعِلْمِ قائِماً بِالْقِسْطِ(۳) قَالَ هُوَ کَمَا شَهِدَ لِنَفْسِهِ وَ أَمَّا قَوْلُهُ- وَ الْمَلائِکَهُ فَأَقَرَّتِ الْمَلَائِکَهُ بِالتَّسْلِیمِ لِرَبِّهِمْ وَ صَدَّقُوا وَ شَهِدُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ کَمَا شَهِدَ لِنَفْسِهِ وَ أَمَّا قَوْلُهُ وَ أُولُوا الْعِلْمِ قائِماً بِالْقِسْطِ فَإِنَ أُولُوا الْعِلْمِ (۴) الْأَنْبِیَاءُ عَلَیْهِمُ الصَّلَاهُ وَ السَّلَامُ وَ الْأَوْصِیَاءُ علیهم السّلام هُمْ قُیَّامٌ (۵) بِالْقِسْطِ کَمَا قَالَ اللَّهُ الْقِسْطُ هُوَ الْعَدْلُ فِی الظَّهْرِ هُوَ مُحَمَّدٌ وَ الْعَدْلُ فِی الْبَطْنِ هُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۶).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام در باب آیه: «شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَاهَ إِلَّا هُوَ وَ الْمَلَائِکَهُ وَ أُوْلُواْ الْعِلْمِ قَائمَا بِالْقِسْط»، - . آل عمران/ ۱۸ - {خدا

که همواره به عدل، قیام دارد، گواهی می دهد که جز او هیچ معبودی نیست و فرشتگانِ [او] و دانشوران [نیز گواهی می دهند که:] جز او، که توانا و حکیم است، هیچ معبودی نیست.} فرمود: او همان گونه است که که درباره خود شهادت داده است. اما منظور از «الملائکهٔ» آن است که فرشتگان اقرار به تسلیم برای پروردگارشان کردند و تصدیق نمودند و همان گونه که برای خود شهادت داد، شهادت دادند که خدایی جز او (الله) وجود ندارد. اما «وَ أُوْلُواْ الْعِلْمِ قَائمَا بِالْقِسْط»، أُوْلُواْ الْعِلْمِ پیامبران علیهم

الصلاة والسّلام هستند. قائمان به قسط اوصیا هستند و «قسط» آن گونه که خدا فرموده، «عدل» است، در ظاهر «عدل» محمد صلی الله علیه و آله است و در باطن، علی بن ابی طالب علیه السّلام است. - . تفسیر فرات : ۱۸ . عبارات آخر خالی از مشکل نیست. -

**[ترجمه]

«۸۵»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَزَارِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ جَابِرٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَرَأْتُ عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ ع لَیْسَ لَکَ مِنَ الْأَمْرِ شَیْ ءٌ(۷) قَالَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السّلام بَلَی وَ اللَّهِ لَقَدْ کَانَ لَهُ مِنَ الْأَمْرِ شَیْ ءٌ وَ شَیْ ءٌ فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاکَ فَمَا تَأْوِیلُ قَوْلِهِ- لَیْسَ لَکَ مِنَ الْأَمْرِ شَیْ ءٌ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَرَصَ عَلَی أَنْ یَکُونَ الْأَمْرُ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام مِنْ بَعْدِهِ فَأَبَی اللَّهُ ثُمَّ قَالَ وَ کَیْفَ لَا یَکُونُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنَ الْأَمْرِ شَیْ ءٌ وَ قَدْ فُوِّضَ إِلَیْهِ فَمَا أَحَلَّ کَانَ حَلَالًا إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ وَ مَا حَرَّمَ کَانَ حَرَاماً إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ(۸).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: جابر گفت: نزد امام باقر علیه السلام این آیه را خواندم: «لَیْسَ لَکَ مِنَ الْأَمْرِ شَیءٌ»، {هیچ یک از این کارها در اختیار تو نیست. } امام باقر علیه السّلام فرمود: بلکه به خدا سوگند، اختیار خیلی از کارها به دست پیامبر بود. عرض کردم: قربانت گردم، پس تأویل «لَیْسَ لَکَ مِنَ الْأَمْرِ شَیءٌ» چیست؟ فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله اصرار داشتند که پس از خود، کار خلافت به علی بن ابی طالب علیه السّلام برسد. اما خداوند نپذیرفت ولی سپس گفت: چگونه رسول خدا صلی الله علیه و آله اختیاری نداشته باشد در حالی که کارها به او تفویض شده است؟ و هرچه او حلال کرده، تا روز قیامت حلال و هرچه حرام کرده تا روز قیامت حرام است. - . تفسیر فرات: ۱۹ _۱۸ -

**[ترجمه]

بیان

أی علی یجبر الله الناس علی الانقیاد له علیه السّلام.

۱- الفجر: ۲۷.

۲- الکنز مخطوط، أورده فی البرهان ۴: ۴۶۱.

۳- آل عمران: ۱۸.

۴- کذا فی النسخ و المصدر.

۵- بتشدید الیاء جمع قائم.

۶- تفسیر فرات: ۱۸. و لا تخلو العبارات الأخیره عن اضطراب.

۷- آل عمران: ۱۲۸.

۸- تفسیر فرات: ۱۸ و ۱۹.

**[ترجمه]یعنی اینکه خداوند مردم را وادار به اطاعت علی از علیه السّلام کند.

ص: ۱۳۲

**[ترجمه]

«۸۶»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ خَلَفٍ الشَّيْبَانِيُّ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَيْنَمَا النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السّلام بِمَكَّةَ أَيَّامَ الْمَوْسِمِ إِذَا الْتَفَتَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله إِلَى عَلِيٍّ علیه السّلام وَ قَالَ هَنِيئاً لَكَ وَ طُوبَى لَكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَنْزَلَ عَلَيَّ آيَةً مُحْكَمَةً غَيْرَ مُتَشَابِهٍ ذِكْرِي وَ إِيَّاكَ فِيهَا سَوَاءٌ فَقَالَ- الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلامَ دِيناً(۱) بِيَوْمِ عَرَفَةَ وَ يَوْمِ جُمُعَةٍ هَذَا جَبْرَئِيلُ يُخْبِرُنِي عَنِ اللَّهِ تَعَالَى أَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُكَ وَ شِيعَتَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رُكْبَاناً غَيْرَ رِجَالٍ عَلَى نَجَائِبَ رَحَائِلُهَا(۲) مِنَ النُّورِ فَتُنَاخُ (۳) عِنْدَ قُبُورِهِمْ فَيُقَالُ لَهُمُ ارْكَبُوا يَا أَوْلِيَاءَ اللَّهِ فَيَرْكَبُونَ صَفّاً مُعْتَدِلًا أَنْتَ أَمَامُهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ حَتَّى إِذَا صَارُوا إِلَى الْفَحْصِ (۴) ثَارَتْ فِي وُجُوهِهِمْ رِيحٌ يُقَالُ لَهَا الْمُثِيرَةُ فَتَذْرِي (۵) فِي وُجُوهِهِمُ الْمِسْكَ الْأَذْفَرَ فَيُنَادُونَ بِصَوْتٍ لَهُمْ نَحْنُ الْعَلَوِيُّونَ فَيُقَالُ لَهُمْ إِنْ كُنْتُمُ الْعَلَوِيُّونَ (۶) فَأَنْتُمُ الْآمِنُونَ وَ لا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَ لا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ (۷).

كنز، [كنز جامع الفوائد] و تأويل الآيات الظاهره مُحَمَّدُ الْعَبَّاسُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ: مِثْلَهُ (۸).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابن عباس گوید: روزی در ایام مناسک حج پیامبر صلی الله علیه و آله و علی بن ابی طالب علیه السّلام در مکه بودند، پس پیامبر صلی الله علیه و آله رو به علی علیه السّلام کرده و فرمود: گوارایت باد و خوشا به حالت ای ابوالحسن، خداوند آیه‌ای محکم و غیر متشابه بر من نازل فرمود که در آن از من و تو یکسان یاد شده است و آن آیه چنین است: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتي وَ رَضِيتُ لَكُمُ الْاسْلَامَ دِينًا»، - . مائده/ ۸ - {امروز

دین شما را برایتان کامل و نعمت خود را بر شما تمام گردانیدم ، و اسلام را برای شما [به عنوان] آیینی برگزیدم .} _ در روز عرفه و روز جمعه _ این جبرئیل است که از جانب خداوند متعال مرا خبر می‌دهد که خداوند در روز قیامت تو و شیعیان تو را سواره برمی‌انگیزد نه پیاده، سواره بر اشترانی نجیب که زین و برگ از نور دارند و نزد گورهای ایشان خوابانده می‌شوند و به آنان گفته می‌شود: ای اولیای خدا، سوار شوید! پس در صفی مستقیم به سوی بهشت سوار می‌شوند در حالی که تو در پیشاپیش آن‌ها قرار داری، و چون به آستانه بهشت رسند، بادی بر صورت آن‌ها می‌وزد که آن را «المثیرة» نامند، این باد مشک أذفر به رخسارشان می‌پاشد و آنان با صدای خاصی ندا می‌دهند: ما علویان هستیم. پس به آنان گفته می‌شود: اگر علوی باشید، در امان هستید و امروز هیچ بیمی بر شما نیست و اندوهگین نمی‌شوید. - . تفسیر فرات: ۱۹ -

کنز جامع الفوائد: محمد بن عباس با سندی از علی بن حسّان نظیر این روایت را نقل کرده است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۸۷»

فس، [تفسير القمى]: أَ لَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ (۹) قَالَ بِعَلِيٍّ فَجَعَلْنَاهُ وَصِيَّكَ قَالَ وَ حِينَ فَتَحَ مَكَّهَ وَ دَخَلَتْ قُرَيْشٌ فِي الْإِسْلَامِ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ وَ سَرَّهُ- وَ وَضَعْنا عَنْكَ وِزْرَكَ قَالَ بِعَلِيٍّ الْحَرْبَ- الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ أَيْ أَثْقَلَ ظَهْرَكَ وَ رَفَعْنا لَكَ ذِكْرَكَ قَالَ

ص: ۱۳۳

۱- المائده: ۳.

۲- جمع الرحاله: السرج من جلود لا خشب فيه.

۳- أناخ الجمل: أبركه.

۴- في المصدر: حتى إذا يصيروا الى الفحص. و الفحص كل موضع يسكن. و ثار الريح: هاج و استظهر في هامش(ت) أنها العرصه.

۵- أي تفرق.

۶- كذا في النسخ و المصدر، و الصحيح: ان كنتم العلويين.

۷- تفسير فرات: ۱۹، و فيه: الذين لا خوف عليهم و لا هم يحزنون.

۸- الكنز مخطوط.

۹- الانشراح: ۱، و ما بعدها ذيلها.

تُـذْكَرُ إِذَا ذُكِرْتُ وَ هُوَ قَوْلُ النَّاسِ أَشْـهَدُ أَنْ لَـا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْـهَدُ(۱) أَنَّ مُحَمَّداً رَسُـولُ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله ثُمَّ قَـالَ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْراً قَالَ مَا كُنْتَ فِي الْعُسْرِ(۲) أَتَاكَ الْيُسْرُ- فَإِذا فَرَغْتَ فَانْصَبْ قَالَ فَإِذَا فَرَغْتَ مِنْ حَجَّةِ الْوَدَاعِ فَانْصِبْ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ إِلى رَبِّكَ فَارْغَبْ.

وَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السّـلام: فِي قَوْلِهِ فَإِذا فَرَغْتَ مِنْ نُبُوَّتِكَ فَانْصِبْ عَلِيّاً عليه السلام وَ إِلى رَبِّكَ فَارْغَبْ فِي ذَلِكَ (۳).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: «أَ لَمْ نَشْرَحْ لَکَ صَدْرَکَ »، - . انشراح/ ۱ - {آیا

برای تو سینه ات را نگشاده ایم؟} یعنی: آیا سینه‌ات را به علی علیه السلام گشاده نگردانیدیم و او را وصی تو قرار ندادیم؟ گوید: و هنگامی که مکه فتح شد و قریش اسلام آورد، خداوند سینه او را گشاده گردانید و شادمانش کرد. «وَ وَضَعْنَا عَنکَ وِزْرَکَ»، - . انشراح / ۲ -

{و بار گرانت را از [دوش] تو برنداشتیم؟} گوید: یعنی بار سنگین جنگ را با شمشیر علی از دوشت برنداشتیم؟ «الَّذِی أَنقَضَ ظَهْرَکَ»، {[باری] که [گویی] پشت تو را شکست.} یعنی اینکه این بار بر دوشت سنگینی می کرد.«وَ رَفَعْنَا لَکَ ذِکْرَکَ»، {و نامت را برای تو بُلند گردانیدیم.} ص: ۱۳۳

گوید: به خاطر داشته باش که وقتی مردم می گویند: «أشهد أن لا إله إلّا الله» بلافاصله می گویند: «أشهد أن محمّداً رسول الله» ـ صلی الله علیه و آله ـ سپس می‌فرماید: «إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا»، {آری، با دشواری، آسانی است.} یعنی هر وقت در تنگنا و عسرت قرار داشتی، آسانی و گشایش به سراغت آمده است. «فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ»، {پس چون فراغت یافتی، به طاعت درکوش} گوید: چون از حجّة الوداع فارغ شدی، امیرالمؤمنین علیه السّلام را به جانشینی خودت منصوب کن. «وَ إِلَی رَبِّکَ فَارْغَب»، {و با اشتیاق، به سوی پروردگارت روی آور.}

امام صادق علیه السّلام درباره «فَإِذَا فَرَغْتَ» فرمود: یعنی، چون از نبوّت خود فراغت یافتی، علی علیه السّلام را به خلافت منصوب کن و با این کار «مشتاقانه به سوی پروردگارت روی آور». - . تفسیر قمی: ۷۳۰ -

**[ترجمه]

«۸۸»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرٌ الْفَزَارِيُّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السّلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى أَ لَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ قَالَ أَ لَمْ نُعْلِمْكَ مَنْ وَصِيُّكَ (۴).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام فرمود: معنای آیه: «أَلَمْ نَشْرَحْ لَکَ صَدْرَکَ» این گونه است: «آیا به تو نیاموختیم که وصیّ تو کیست؟». - . تفسیر فرات: ۲۱۶ -

**[ترجمه]

«۸۹»

فر، [تفسير فرات بن إبراهيم] أَبُو الْقَاسِمِ الْعَلَوِيُّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فَإِذا فَرَغْتَ فَانْصَبْ عَلِيّاً لِلْوَلَايَهِ(۵).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام فرمود: «فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ» یعنی: علی را به ولایت منصوب کن! - .
تفسیر فرات: ۲۱۶ -

**[ترجمه]

«۹۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْبَاقِرُ وَ الصَّادِقُ علیهما السّلام: أَ لَمْ نَشْرَحْ لَکَ صَدْرَکَ أَ لَمْ نُعْلِمْکَ مَنْ وَصِیُّکَ فَجَعَلْنَاهُ نَاصِرَکَ یُذِلُّ عَدُوَّکَ (۶) الَّذِی أَنْقَضَ ظَهْرَکَ وَ أَخْرَجَ مِنْهُ سُلَالَهَ الْأَنْبِیَاءِ الَّذِینَ یَهْتَدُونَ- وَ رَفَعْنا لَکَ ذِکْرَکَ فَلَا أُذْکَرُ إِلَّا ذُکِرْتَ مَعِی- فَإِذا فَرَغْتَ مِنْ دُنْیَاکَ فَانْصَبْ عَلِیّاً لِلْوَلَایَهِ تَهْتَدِی بِهِ الْفِرْقَهُ.

عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ صَالِحٍ عَنِ الرِّضَا علیه السّلام: أَ لَمْ نَشْرَحْ لَکَ صَدْرَکَ یَا مُحَمَّدُ أَ لَمْ نَجْعَلْ عَلِیّاً وَصِیَّکَ- وَ وَضَعْنا عَنْکَ وِزْرَکَ تَقْتُلُ مُقَاتِلَهَ الْکُفَّارِ وَ أَهْلَ التَّأْوِیلِ بِعَلِیٍّ وَ رَفَعْنا لَکَ بِذَلِکَ ذِکْرَکَ أَیْ رَفَعْنَا مَعَ ذِکْرِکَ یَا مُحَمَّدُ لَهُ رُتْبَهً.

أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِیُّ أَنَّ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام: قَرَأَ فَإِذا فَرَغْتَ فَانْصَبْ قَالَ فَإِذَا

۱- لیست کلمه« اشهد» فی المصدر.

۲- فی المصدر: ما کنت فیه من العسر.

۳- تفسیر القمّیّ: ۷۳۰.

۴- تفسیر فرات: ۲۱۶.

۵- تفسیر فرات: ۲۱۶.

۶- فی المصدر: و مذل عدوک.

فَرَغْتَ مِنْ إِكْمَالِ الشَّرِيعَهِ فَانْصِبْ لَهُمْ عَلِيّاً إِمَاماً(۱).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امام باقر و امام صادق علیهما السّلام فرموده‌اند: «أَلَمْ نَشْرَحْ لَکَ صَدْرَکَ»: آیا به تو نیاموختیم که وصیّ تو کیست؟ و او را یاورت قرار دادیم که دشمنت را که پشت تو را شکسته بود، خوار و زبون کرد و از آن (پشتت) سلاله پیامبران را بیرون آورد که هدایت می‌یابند؟. «وَ رَفَعْنَا لَکَ ذِکْرَکَ» هرگاه نام من برده شود، نام تو هم با من برده می‌شود. پس چون از زندگی دنیوی فراغت یافتی، علی علیه السّلام را به ولایت منصوب کن تا پراکندگان به او هدایت یابند.

عبدالسّلام بن صالح از امام رضا علیه السّلام روایت کرده که: «أَ لَمْ نَشْرَحْ لَکَ صَدْرَکَ»: ای محمّد، آیا علی را وصیّ تو قرار ندادیم؟ «وَ وَضَعْنَا عَنکَ وِزْرَکَ» با علی علیه السّلام جنگاوران کفّار و أهل تأویل را به قتل می‌رسانی. و با این کار «وَ رَفَعْنَا لَکَ ذِکْرَکَ» یعنی، ای محمّد! با ذکر نام تو، درجه‌ای به منزلت او افزودیم.

ابوحاتم رازی گوید: جعفر بن محمّد علیه السّلام آیه: «فَإِذَا

ص: ۱۳۴

فَرَغْتَ فَانصَبْ» را چنین خواند: «فَإِذَا فَرَغْتَ من إکمال الشریعه فَانصَبْ لهم علیاً اماماً»، (چون از کار ابلاغ دین فراغت یافتی، علی علیه السّلام را برای ایشان به امامت منصوب کن!)

**[ترجمه]

«۹۱»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدٌ الْعَبَّاسُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّام عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: قَالَ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَی أَ لَمْ نَشْرَحْ لَکَ صَدْرَکَ بِعَلِیٍّ- وَ وَضَعْنا عَنْکَ وِزْرَکَ الَّذِی أَنْقَضَ ظَهْرَکَ- فَإِذا فَرَغْتَ مِنْ نُبُوَّتِکَ فَانْصَبْ عَلِیّاً وَصِیّاً- وَ إِلی رَبِّکَ فَارْغَبْ فِی ذَلِکَ.

وَ رَوَی أَیْضاً مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّام بِإِسْنَادِهِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ الْمُهَلَّبِیِّ عَنْ سُلَیْمَانَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَوْلُهُ تَعَالَی أَ لَمْ نَشْرَحْ لَکَ صَدْرَکَ قَالَ بِعَلِیٍّ فَاجْعَلْهُ وَصِیّاً قُلْتُ وَ قَوْلُهُ فَإِذا فَرَغْتَ فَانْصَبْ قَالَ إِنَّ اللَّهَ أَمَرَهُ إِذَا فَعَلَ ذَلِکَ أَنْ یَنْصِبَ عَلِیّاً وَصِیَّهُ (۲).

وَ قَالَ أَیْضاً حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِی جَمِیلَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: قَوْلُهُ تَعَالَی فَإِذا فَرَغْتَ فَانْصَبْ عَلِیّاً کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَاجّاً فَنَزَلَتْ فَإِذا فَرَغْتَ فَانْصَبْ عَلِیّاً لِلنَّاسِ.

وَ قَالَ أَیْضاً حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بِإِسْنَادِهِ إِلَی الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: فَإِذا فَرَغْتَ فَانْصَبْ عَلِیّاً بِالْوَلَایَهِ(۳).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: امام صادق علیه السّلام فرمود: «آیا برای تو سینه‌ات را نگشاده‌ایم» به علی «و بار گرانت را از دوش تو برنداشتیم؟ باری که گویی پشت تو را شکست»، «پس چون فراغت یافتی» از نبوّت، «پس نصب کن» علی را به جانشینی خود «و با اشتیاق به سوی پروردگارت روی آور.»

در روایتی دیگر امام صادق علیه السّلام فرمود: «أَ لَمْ نَشْرَحْ لَکَ صَدْرَکَ» به علی علیه السّلام، پس او را وصیّ خود قرار ده. عرض کردم: «فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ» به چه معناست؟ فرمود: خداوند به وی امر فرمود که اگر چنین کرد، علی علیه السّلام را به عنوان «وصیّ» خود منصوب کند. - . درست‌تر آن است که در تفسیر برهان آمده: خداوند او را امر به نماز، زکاة، روزه و حج نمود سپس به وی دستور داد اگر این کارها را به جای آورد، علی علیه السّلام را وصی خود گرداند. -

نیز امام صادق علیه السّلام فرمود: «پس چون فراغت یافتی نصب کن» علی را به جانشینی خود. رسول خدا صلی الله علیه و آله مشغول انجام مناسک حج بودند که آیه: «چون فراغت یافتی» علی را برای مردم منصوب کن، نازل گردید.

و نیز امام صادق علیه السّلام فرمود: «چون فراغت یافتی» علی را به ولایت نصب کن. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیر برهان ۴: ۴۷۵ _ ۴۷۴ -

**[ترجمه]

بیان

اعلم أن قراء العامه اتفقوا علی فتح الصاد من النصب بالتحریک بمعنی التعب و الاجتهاد و قیل فی تأویله إذا فرغت من عباده فعقبها بأخری و قیل إذا فرغت من الغزو فانصب فی العباده أو من الصلاه فانصب فی الدعاء و هو المروی عن الباقر و الصادق علیهما السّلام و المستفاد من تلک الأخبار أنه کان فی قراءه أهل البیت علیهم السّلام بکسر الصاد من النصب بالسکون بمعنی الرفع و قد نسب الزمخشری هذه القراءه إلی الروافض (۴)

ص: ۱۳۵

۱- مناقب آل أبی طالب ۱: ۵۲۷.

۲- الصحیح کما فی البرهان: ان اللّه أمره بالصلاه و الزکاه و الصوم و الحجّ، ثمّ أمره إذا فعل ذلک أن ینصب علیا وصیه.

۳- الکنز مخطوط أوردها فی البرهان ۴. ۴۷۴ و ۴۷۵.

۴- راجع الکشّاف ۳: ۲۸۰.

و عـدها من بدعهم و أبدى فيها نصـبه و عصبيته و يمكن أن يكون قراءتهم أيضا بالفتح و يكون المراد الجد و الاهتمام و تحمل المشاق فى نصب الوصـى و يكون ما ذكروه بيانا لحاصل المعنى و لا يبعد مجيؤه فى اللغه بالفتح أيضا بمعنى الكسـر أى النصب و الرفع فإن كتب اللغه لم تشتمل على جميع اللغات.

**[ترجمه]بـدان كه قُرّاء عامه بر فتـح صاد در «فَانصَبْ» اتفاق نظر دارنـد كه به معناى «خسـتگى و تلاش و كوشـش» است. در تأويـل آن گفته شـده! چون از عبـادت فراغت يافتى، عبادت ديگرى را در پى آن به جاى آر. و گفته شـده: اگر از جنگ فارغ گشتى، به دعـا مشـغول شو! كه اين مضـمون از امـام بـاقر و امـام صـادق عليهما السّـلام نيز روايت شـده است. آنچه از مجموع گفتارها اسـتفاده مى‌شود آن است كه اهل بيت عليهم السـلام صاد «فَانصَبْ» را با كسـره و سكون نون به معنى«رفع» گرفته‌اند و زمخشرى نيز اين نوع قرائت را به رافضيان منسوب كرده -. كشاف ۳: ۲۸۰ -

ص: ۱۳۵

و اين كار را از بدعت‌هاى ايشان بر شمرده است و با اين كار ناصبى بودن و تعصّب خود را نشان داده است. امكان دارد قرائت آن‌هـا بـا فتـح صـاد به معناى تلاش، تحمّل مشـقّت‌ها در منصوب كردن وصـى باشـد كه در اين صورت قرائت آن‌ها نيز معناى مورد نظر ما را مى‌رسانـد، آوردن آن در لغت با فتح صاد به معنى كسـر نيز درست است يعنى، نصب و رفع نيز بعيد نيست زيرا كتاب‌هاى لغت جامع همه لغات نيستند.

**[ترجمه]

«۹۲»

فر، [تفسـير فرات بن إبراهيم] أَحْمَـدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَـدَ بْنِ طَلْحَهَ الْخُرَاسَانِيُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِى جَعْفَرٍ عليه السّـلام قَالَ: نَزَلَ جَبْرَئِيلُ عَلَى مُحَمَّدٍ صـلى الله عليه و آله بِهَذِهِ الْآيَهِ- يا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جاءَكُمْ بُرْهانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَ أَنْزَلْنا إِلَيْكُمْ نُوراً مُبِيناً(۱) فِى عَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ عليهما السّلام وَ الْبُرْهَانُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَوْلُهُ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ اعْتَصَمُوا بِهِ (۲) قَالَ بِوَلَايَهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ عليه السلام (۳).

**[ترجمه]تفسـير فرات بن ابراهيم: امـام بـاقر عليه السّـلام فرمود: جبرئيـل عليه السّـلام با اين آيه درباره على بن ابى طالب عليه السّـلام بر محمّد صلى الله عليه و آله نازل شد: «يَاأَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُم بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَ أَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا»، -. نساء/ ۱۷۴ - {اى

مردم، در حقيقت براى شـما از جـانب پروردگارتـان برهانى آمـده است، و ما به سوى شـما نورى تابناك فرو فرسـتاده ايم.} و «برهان» همان رسول خدا صـلى الله عليه و آله است. و فرمود: آيه: «فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُواْ بِاللَّهِ وَ اعْتَصَمُواْ بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَهٍ مِّنْهُ وَ فَضْلٍ وَ يهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا» -. نساء/ ۱۷۵ -

درباره ولايت على بن ابى طالب عليه السّلام نازل شده است. -. تفسير فرات: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۹۳»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عُبَیْدُ بْنُ کَثِیرٍ مُعَنْعَناً عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ مَنْ بَرِئَ مِنْ وَلَایَتِکَ فَقَدْ بَرِئَ مِنْ وَلَایَتِی وَ مَنْ بَرِئَ مِنْ وَلَایَتِی فَقَدْ بَرِئَ مِنْ وَلَایَهِ اللَّهِ یَا عَلِیُّ طَاعَتُکَ طَاعَتِی وَ طَاعَتِی طَاعَهُ اللَّهِ فَمَنْ أَطَاعَکَ أَطَاعَنِی وَ مَنْ أَطَاعَنِی فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ لَحُبُّنَا أَهْلَ الْبَیْتِ أَعَزُّ مِنَ الْجَوْهَرِ وَ مِنَ الْیَاقُوتِ الْأَحْمَرِ

وَ مِنَ الزُّمُرُّدِ وَ قَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِیثَاقَ مُحِبِّینَا أَهْلَ الْبَیْتِ فِی أُمِّ الْکِتَابِ- لَا یَزِیدُ فِیهِمْ رَجُلٌ وَ لَا یَنْقُصُ مِنْهُمْ رَجُلٌ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَی یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا أَطِیعُوا اللَّهَ وَ أَطِیعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِی الْأَمْرِ مِنْکُمْ (۴) فَهُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۵).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: سلمان فارسی گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی، هرکس از ولایت تو تبرّی جوید، از ولایت من تبرّی جسته و آنکه از ولایت من تبرّی جوید از ولایت خدا تبرّی جسته است. ای علی، اطاعت از تو اطاعت از من است و اطاعت من اطاعت خداست؛ پس هرکس تو را اطاعت کند، مرا اطاعت کرده است و آنکه مرا اطاعت کند به یقین خدا را اطاعت کرده است؛ قَسَم به آنکه مرا به حق فرستاد، دوست داشتن ما اهل بیت ارجمندتر از جواهر و از یاقوت سرخ و زمرّد است، و خداوند در کتاب خود متعهد شده که تا روز قیامت دوستداران ما نه یک نفر افزون گردند و نه یک نفر از آن‌ها کاسته شود و این معنا در آیه: «یَاأَیُّهَا الَّذِینَ ءَامَنُواْ أَطِیعُواْ اللَّهَ وَ أَطِیعُواْ الرَّسُولَ وَ أُوْلِی الْأَمْرِ مِنکم »، - . نساء/ ۵۹ - {ای

کسانی که ایمان آورده اید، خدا را اطاعت کنید و پیامبر و اولیای امر خود را [نیز] اطاعت کنید.} آمده و اولی الأمر علی بن ابی طالب علیه السّلام است. - . تفسیر فرات: ۳۲ -

**[ترجمه]

«۹۴»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْأَوْسِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السّلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی-(۶) إِنَّ اللَّهَ لا یَغْفِرُ أَنْ یُشْرَکَ بِهِ یَا جَابِرُ إِنَّ اللَّهَ لَا یَغْفِرُ أَنْ یُشْرَکَ بِوَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ طَاعَتِهِ وَ أَمَّا قَوْلُهُ وَ یَغْفِرُ ما دُونَ ذلِکَ لِمَنْ یَشاءُ فَإِنَّهُ مَعَ وَلَایَتِهِ (۷).

ص: ۱۳۶

۱- النساء: ۱۷۳ و ۱۷۴.

۲- النساء: ۱۷۳ و ۱۷۴.

۳- تفسیر فرات: ۳۱.

۴- النساء: ۵۹.

۵- تفسير فرات: ۳۲.

۶- كذا في النسخ و المصدر، و الظاهر: سأل أبا جعفر عليه السلام عن قول اللّه تعالى.

۷- تفسير فرات: ۳۳ و ۳۴.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: جابر انصاری گفت: امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ»، - . نساء/ ۴۸ - {مسلّماً خدا، این را که به او شرک ورزیده شود نمی بخشاید.} ای جابر، خداوند دوست ندارد که به ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام و طاعت او شرک ورزیده شود. اما آیه: «وَ يَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَاء» - . نساء/ ۴۸ - {و

غیر از آن را برای هر که بخواهد می بخشاید.}

ص: ۱۳۶

**[ترجمه]

بیان

الضمیر فی قوله بِهِ إما راجع إلی أمیر المؤمنین علیه السّلام أو إلی الله و یکون الشرک فی الولایه بمنزله الشرک بالله و الأخیر أظهر.

**[ترجمه]ضمیر «ه» در «به» یا به امیرالمؤمنین علیه السّلام برمی گردد یا به لفظ جلاله«الله» که در این صورت شرک در ولایت به منزله شرک به خداست و دومی اظهر است.

**[ترجمه]

«۹۵»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَكَمِ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَ اتَّقُوا اللَّهَ (۱) قَالَ نَزَلَتْ فِي رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السّلام وَزِيرِهِ حِينَ أَتَاهُمْ يَسْتَعِينُهُمْ فِي الْقَتِيلَيْنِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابن عباس گوید: آیه «يَاأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُواْ اذْكُرُواْ نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَن يَبْسُطُواْ إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَ اتَّقُواْ الله»، - . مائده/ ۱۱ - {ای کسانی که ایمان آورده اید، نعمت خدا را بر خود، یاد کنید: آن گاه که قومی آهنگ آن داشتند که بر شما دست یازند، و [خدا] دستشان را از شما کوتاه داشت. و از خدا پروا دارید.} درباره رسول خدا صلی الله علیه و آله و وزیر او علی بن ابی طالب علیه السّلام نازل شده است آن گاه که برای دریافت کمک به منظور پرداخت خون بهای دو کشته، نزد یهودیان بنی النضیر رفته بودند. - . تفسیر فرات: ۳۸ -

**[ترجمه]

بیان

الضمير فی قوله أتاهم راجع إلی الیهود وَ هُوَ إِشَارَهٌ إِلَی مَا ذَکَرَهُ الطَّبْرِسِیُّ فِیمَا ذَکَرَهُ مِنْ أَسْبَابِ نُزُولِ الْآیَهِ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله دَخَلَ وَ مَعَهُ جَمَاعَهٌ مِنْ أَصْحَابِهِ عَلَی بَنِی النَّضِیرِ وَ قَدْ کَانُوا عَاهَدُوهُ عَلَی تَرْکِ الْقِتَالِ وَ عَلَی أَنْ یُعِینُوهُ فِی الدِّیَاتِ فَقَالَ صلی الله علیه و آله رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِی أَصَابَ رَجُلَیْنِ مَعَهُمَا أَمَانٌ مِنِّی فَلَزِمَنِی دِیَتُهُمَا فَأُرِیدُ أَنْ تُعِینُونِی فَقَالُوا نَعَمْ اجْلِسْ حَتَّی نُطْعِمَکَ وَ نُعْطِیَکَ الَّذِی تَسْأَلُنَا وَ هَمُّوا بِالْفَتْکِ بِهِمْ فَآذَنَ اللَّهُ بِهِ رَسُولَهُ فَأَطْلَعَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله أَصْحَابَهُ عَلَی ذَلِکَ وَ انْصَرَفُوا وَ کَانَ ذَلِکَ إِحْدَی مُعْجِزَاتِهِ انْتَهَی (۳).

أقول: یظهر من الخبر أنه لم یکن معه صلی الله علیه و آله إلا أمیر المؤمنین علیه السّلام.

**[ترجمه]ضمیر در«أتاهم» به «یهود» برمی گردد. و این اشاره‌ای است به آنچه طبرسی در شأن نزول این آیه ذکر کرده و آن اینکه رسول خدا صلی الله علیه و آله به همراه جمعی از صحابه خود بر بنی نضیر وارد گشت و این در حالی بود که یهود بنی... نضیر با پیامبر پیمان عدم تعرّض و مساعدت در پرداخت دیات بسته بودند. پیامبر به ایشان فرمود: مردی از صحابه من دو مرد را که از من امان نامه به همراه داشتند، به قتل رسانده است، لذا لازم آمده که دیه آنان را پرداخت کنم، آمده‌ام تا در پرداخت خون‌بها یاریم کنید. گفتند: آری، بنشینید و غذا بخورید و سپس خواسته‌ات را برآورده می‌سازیم. اما آن‌ها ناجوانمردانه تصمیم به قتل ایشان گرفتند، لیکن خداوند پیامبر صلی الله علیه و آله را از نیّت آنان آگاه نمود لذا پیامبر و صحابه آنجا را ترک کردند که این خود یکی از معجزات وی به شمار می‌رود. پایان! - . مجمع البیان ۳: ۱۶۹ -

مؤلف: از روایت چنین پیداست که جز امیرالمؤمنین علیه السّلام کسی با آن حضرت نبوده است.

**[ترجمه]

«۹۶»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ صَبِیحٍ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا فِی الْقُرْآنِ آیَهُ یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِلَّا وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام أَمِیرُهَا وَ شَرِیفُهَا وَ مُقَدَّمُهَا وَ لَقَدْ عَاتَبَ اللَّهُ جَمِیعَ أَصْحَابِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ

مَا ذَکَرَ عَلِیّاً إِلَّا بِخَیْرٍ قَالَ قُلْتُ وَ أَیْنَ عَاتَبَهُمْ قَالَ قَوْلُهُ إِنَّ الَّذِینَ تَوَلَّوْا مِنْکُمْ یَوْمَ الْتَقَی الْجَمْعانِ (۴) لَمْ یَبْقَ أَحَدٌ مَعَهُ غَیْرُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ جَبْرَئِیلَ (۵).

۱- المائده: ۱۱.

۲- تفسیر فرات: ۳۸.

۳- مجمع البیان ۳: ۱۶۹.

۴- آل عمران: ۱۵۵.

۵- تفسیر فرات: ۴۹.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابن عباس گوید: هیچ آیه‌ای در قرآن نیامده که «یا أیّها الذین آمنوا» در آن باشد مگر اینکه علی بن ابی طالب علیه السّلام امیر و شریف و پیشتاز آن است؛ و خداوند همه صحابه پیامبر صلی الله علیه و آله را مورد عتاب قرار داده مگر علی علیه السّلام را که جز به نیکی از او یاد نفرموده است. عرض کردم: در کجای قرآن ایشان مورد عتاب قرار داده است؟ فرمود: در آیه: «إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْاْ مِنكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَان»، -. آل عمران/ ۱۵۵ - {روزی

که دو گروه [در احد] با هم رویاروی شدند، کسانی که از میان شما [به دشمن] پشت کردند.} در این جنگ جز علی بن ابی طالب علیه السّلام و جبرئیل کسی در کنار پیامبر صلی الله علیه و آله باقی نماند. -. تفسیر فرات: ۴۹ -

ص: ۱۳۷

**[ترجمه]

«۹۷»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَكَمِ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: فِي قَوْلِهِ بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (۱) نَزَلَتْ فِي مُشْرِكِي الْعَرَبِ غَيْرِ بَنِي ضَمْرَةَ وَ قَوْلُهُ وَ أَذانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ(۲) وَ الْمُؤَذِّنُ يَوْمَئِذٍ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السّلام أَذَّنَ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ بِأَنْ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَ لَا يَطُوفَ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ وَ مَنْ كَانَ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ النَّبِيِّ أَجَلٌ فَأَجَلُهُ إِلَى مُدَّتِهِ وَ لَكُمْ أَنْ تَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَ فِي قَوْلِهِ ما كانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَساجِدَ اللَّهِ شاهِدِينَ عَلى أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ(۳) نَزَلَتْ فِي الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ ابْنِ أَبِي طَلْحَةَ- شَيْبَةَ بْنِ عُثْمَانَ مِنْ بَنِي عَبْدِ الدَّارِ وَ قَوْلُهُ أَ جَعَلْتُمْ سِقايَةَ الْحاجِ (۴) نَزَلَتْ فِي الْعَبَّاسِ- وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ نَزَلَتْ فِي ابْنِ أَبِي طَلْحَةَ- كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ نَزَلَتْ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السّلام خَاصَّةً وَ قَوْلُهُ اتَّقُوا اللَّهَ وَ كُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ (۵) نَزَلَتْ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السّلام وَ أَهْلِ بَيْتِهِ خَاصَّةً(۶).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابن عباس گوید: آیه «بَرَاءَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلىَ الَّذِينَ عَاهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِين»، -. توبه/ ۱ - {[این آیات] اعلام بیزاری [و عدم تعهّد] است از طرف خدا و پیامبرش نسبت به آن مشرکانی که با ایشان پیمان بسته اید.

} درباره مشرکان عرب به جز بنی‌ضمره نازل شد و آیه: «وَ أَذَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلىَ النَّاسِ يَوْمَ الحَجِّ الْأَكْبر»، -. توبه/ ۳ - {و [این آیات] اعلامی است از جانب خدا و پیامبرش به مردم در روز حجّ اکبر.} و «مؤذّن» در آن روز از جانب خدا و رسول، امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام بود که چهار مطلب را اعلام نمود: جز مؤمن کسی وارد بهشت نمی‌شود، هیچ کس حق ندارد برهنه کعبه را طواف کند، هرکس پیمانی با پیامبر دارد، پیمان او تا پایان موعد آن معتبر است و حاضران در حج آن سال چهار ماه وقت دارند خود را به ایل و تبار خود برسانند. و آیه: «مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَن يَعْمُرُواْ مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلىَ أَنفُسِهِم بِالْكُفْر»، -. توبه/ ۱۷ - {مشرکان

را نرسد که مساجد خدا را آباد کنند، در حالی که به کفر خویش شهادت می دهند.} درباره عباس بن عبدالمطّلب و ابن ابی طلحه (شیبه) بن عثمان از بنی عبدالدار نازل شده است. و آیه: «أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الحَاجّ »، درباره عباس و «عِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الحَرَام»

درباره ابن ابی طلحه و «کَمَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الآخِرِ» -. توبه/ ۱۹ -

اختصاصاً درباره علی بن ابی طالب آمده، و «اتَّقُواْ اللَّهَ وَ کُونُواْ مَعَ الصَّادِقِین »، -. توبه/۱۱۹ - {از

خدا پروا کنید و با راستان باشید.} اختصاصاً درباره امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب و اهل بیت او نازل شده است. -. تفسیر فرات: ۵۴ _۵۳ -

**[ترجمه]

«۹۸»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَزَارِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی حَمْزَهَ الثُّمَالِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی- ائْتِ بِقُرْآنٍ غَیْرِ هذا أَوْ بَدِّلْهُ (۷) فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السّلام ذَلِکَ قَوْلُ أَعْدَاءِ اللَّهِ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ خَلْفِهِ وَ هُمْ یَرَوْنَ أَنَّ اللَّهَ لَا یَسْمَعُ قَوْلَهُمْ لَوْ أَنَّهُ جَعَلَ إِمَاماً غَیْرَ عَلِیٍّ أَوْ بَدَّلَهُ مَکَانَهُ فَقَالَ اللَّهُ رَدّاً عَلَیْهِمْ قَوْلَهُمْ- قُلْ ما یَکُونُ لِی أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقاءِ نَفْسِی یَعْنِی أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا ما یُوحی إِلَیَ مِنْ

ص: ۱۳۸

۱- التوبه: ۱.

۲- التوبه: ۳.

۳- التوبه: ۱۷.

۴- التوبه: ۱۹، و ما بعدها ذیلها.

۵- التوبه: ۱۱۹.

۶- تفسیر فرات: ۵۳ و ۵۴* أقول و فیه:« أبی طلحه» فی الموضعین و الصحیح ما اثبتناه و هو: شیبه بن عثمان بن أبی طلحه او ابن عمه عثمان بن طلحه بن أبی طلحه راجع الباب ۳۱ ص ۳۴(ب).

۷- سوره یونس: ۱۵.

رَبِّی فِی عَلِیٍّ فَذَلِکَ قَوْلُهُ ائْتِ بِقُرْآنٍ غَیْرِ هذا أَوْ بَدِّلْهُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابوحمزه ثمالی گوید: از امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «ائْتِ بِقُرْءَانٍ غَیرِْ هَاذَا أَوْ بَدِّلْهُ»، - . یونس/ ۱۵ - {«قرآن

دیگری جز این بیاور، یا آن را عوض کن.»} پرسیدم، فرمود: این گفته دشمنان خدا پشت سر پیامبر صلی الله علیه و آله است که گمان می‌کردند خداوند گفته‌های ایشان را نمی‌شنود، اگر پیامبر کسی دیگر غیر از علی علیه السّلام را به عنوان امام معرفی کند یا دیگری را جایگزین وی کند. لذا خداوند در پاسخ به گفته آنان فرمود: «قُلْ مَا یَکُونُ لِی أَنْ أُبَدِّلَهُ مِن تِلْقَای نَفْسِی»، - . یونس / ۱۵ - {بگو:

«مرا نرسد که آن را از پیش خود عوض کنم.} یعنی امیرالمؤمنین علیه السّلام را «إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا یُوحَی إِلیَّ»،

{جز آنچه را که به من وحی می شود پیروی نمی کنم.} از جانب پروردگارم درباره علی، از این روست که می‌فرماید: «ائْتِ بِقُرْءَانٍ غَیرِْ هَاذَا أَوْ بَدِّلْهُ» - . تفسر فرات: ۶۲ -

**[ترجمه]

«۹۹»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَزَارِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السّلام قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ذَاتَ یَوْمٍ وَ هُوَ رَاکِبٌ وَ خَرَجَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ هُوَ یَمْشِی فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَا أَبَا الْحَسَنِ إِمَّا أَنْ تَرْکَبَ وَ إِمَّا أَنْ تَنْصَرِفَ فَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِی أَنْ تَرْکَبَ إِذَا رَکِبْتُ وَ تَمْشِیَ إِذَا مَشَیْتُ وَ تَجْلِسَ إِذَا جَلَسْتُ إِلَّا أَنْ یَکُونَ حَدٌّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ- لَا بُدَّ لَکَ مِنَ الْقِیَامِ وَ الْقُعُودِ فِیهِ وَ مَا أَکْرَمَنِی اللَّهُ بِکَرَامَهٍ إِلَّا وَ قَدْ أَکْرَمَکَ بِمِثْلِهَا خَصَّنِی بِالنُّبُوَّهِ وَ الرِّسَالَهِ وَ جَعَلَکَ وَلِیَّ ذَلِکَ تَقُومُ فِی صَعْبِ أُمُورِهِ وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ نَبِیّاً مَا آمَنَ بِی مَنْ کَفَرَ بِکَ وَ لَا أَقَرَّ بِی مَنْ جَحَدَکَ وَ لَا آمَنَ بِاللَّهِ مَنْ أَنْکَرَکَ وَ إِنَّ فَضْلَکَ مِنْ فَضْلِی وَ فَضْلِی لَکَ فَضْلٌ وَ هُوَ قَوْلُ رَبِّی قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذلِکَ فَلْیَفْرَحُوا هُوَ خَیْرٌ مِمَّا یَجْمَعُونَ (۲) وَ اللَّهِ یَا عَلِیُّ مَا خُلِقْتَ إِلَّا لِیُعْرَفَ بِکَ مَعَالِمُ الدِّینِ وَ دَارِسُ السَّبِیلِ (۳) وَ لَقَدْ ضَلَّ مَنْ ضَلَّ عَنْکَ وَ لَمْ یَهْتَدِ إِلَی اللَّهِ مَنْ لَمْ یَهْتَدِ إِلَیْکَ وَ هُوَ قَوْلُ رَبِّی وَ إِنِّی لَغَفَّارٌ لِمَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً ثُمَّ اهْتَدی (۴) إِلَی وَلَایَتِکَ وَ لَقَدْ أَمَرَنِی أَنْ أَفْتَرِضَ مِنْ حَقِّکَ مَا أَمَرَنِی أَنْ أَفْتَرِضَهُ مِنْ حَقِّی فَحَقُّکَ مَفْرُوضٌ عَلَی مَنْ آمَنَ بِی کَافْتِرَاضِ حَقِّی عَلَیْهِ وَ لَوْلَاکَ لَمْ یُعْرَفْ حِزْبُ اللَّهِ وَ بِکَ یُعْرَفُ عَدُوُّ اللَّهِ وَ لَوْ لَمْ یَلْقَوْهُ بِوَلَایَتِکَ مَا لَقُوهُ بِشَیْ ءٍ وَ إِنَّ مَکَانِی لَأَعْظَمُ مِنْ مَکَانِ مَنْ تَبِعَنِی (۵) وَ لَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ فِیکَ یا أَیُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ (۶) فَلَوْ لَمْ أُبَلِّغْ

۱- تفسیر فرات: ۶۲. و قد ذکر فی هامش(د) بیان لهذه الروایه نذکره بعینه. بیان: المشهور بین المفسرین ان الفرق بین الإتیان بقرآن غیر هذا و التبدیل أن الأول الإتیان بکتاب لیس فیه ما ینکرونه، و الثانی ان یجعل مکان الآیه المشتمله علی ذلک آیه أخری؟ و یمکن ارجاع ما فی الخبر إلی هذا بتکلف بأن یکون المراد بالقرآن علیا علیه السّلام فانه کلام اللّه الناطق، أی غیره عن الإمامه، و بالتبدیل تغییر ما یدلّ علی إمامته من الآیات.

۲- سوره یونس: ۵۸.

۳- فی المصدر: و دراس السهیل.

۴- سوره طه: ۸۲.

۵- فی المصدر: من اتبعنی.

۶- المائده: ۶۷.

مَا أَمِرْتُ بِهِ لَحَبِطَ عَمَلِی (۱) مَا أَقُولُ لَکَ إِلَّا مَا یَقُولُ رَبِّی وَ إِنَّ الَّذِی أَقُولُ لَکَ لَمِنَ اللَّهِ نَزَلَ فِیکَ فَإِلَی اللَّهِ أَشْکُو تَظَاهُرَ أُمَّتِی عَلَیْکَ بَعْدِی (۲) أَمَا إِنَّهُ یَا عَلِیُّ مَا تَرَکَ قِتَالِی مَنْ قَاتَلَکَ وَ لَا سَلِمَ لِی مَنْ نَصَبَ لَکَ (۳) وَ إِنَّکَ لَصَاحِبُ الْأَکْوَابِ-(۴) وَ صَاحِبُ الْمَوَاقِفِ الْمَحْمُودَهِ فِی ظِلِّ الْعَرْشِ أَیْنَمَا أُوقَفُ فَتُدْعَی إِذَا دُعِیتُ وَ تُحَیَّا إِذَا حُیِّیتُ وَ تُکْسَی إِذَا کُسِیتُ- حَقَّتْ کَلِمَهُ الْعَذَابِ عَلَی

مَنْ لَمْ یُصَدِّقْ قَوْلِی فِیکَ وَ حَقَّتْ کَلِمَهُ الرَّحْمَهِ لِمَنْ صَدَّقَنِی (۵) وَ مَا اغْتَابَکَ مُغْتَابٌ وَ لَا أَعَانَ عَلَیْکَ إِلَّا هُوَ فِی حِزْبِ إِبْلِیسَ (۶) وَ مَنْ وَالاکَ وَ وَالَی مَنْ هُوَ مِنْکَ مِنْ بَعْدِکَ کَانَ مِنْ حِزْبِ اللَّهِ وَ حِزْبُ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (۷).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام فرمود: روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله سواره بیرون آمد و علی بن ابی طالب علیه السّلام پیاده. پس پیامبر صلی الله علیه و آله به وی فرمود: یا ابا الحسن، یا سوار شو یا برگرد، زیرا خداوند به من امر فرموده که اگر سواره بودم تو هم سواره باشی و اگر پیاده بودم تو هم پیاده باشی، و بنشینی اگر نشسته باشم، مگر اینکه لازم باشد برای اجرای حدّی از حدود خدا برخیزی یا بنشینی، و خداوند مرا هیچ کرامتی عطا نفرمود مگر اینکه مانند آن را به تو داده باشد؛ مرا به نبوّت و رسالت مخصوص گردانید و تو را ولیّ آن قرار داد و دشوارترین امور آن را بر دوش می‌کشی. سوگند به آنکه مرا به حق به نبوّت برانگیخت، هرکس به ولایت تو کفر بورزد به من ایمان نیاورده است و به من اقرار نکرده، آنکه تو را انکار کند، و به خدا ایمان نیاورده هرکس تو را انکار کند؛ و فضیلت تو از فضیلت من است و فضیلت من فضیلت توست و این سخن پروردگار من است که: «قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذَالِکَ فَلْیَفْرَحُواْ هُوَ خَیرٌ مِّمَّا یجْمَعُون »، - . یونس/ ۵۸ - {بگو:

«به فضل و رحمت خداست که [مؤمنان] باید شاد شوند.» و این از هر چه گرد می آورند بهتر است.} به خدا سوگند ای علی، جز برای اینکه نشانه‌های دین به تو شناخته شود، آفریده نشدی و نیز نشان دادن راه درست؛ هر که تو را گم کرد، گمراه شد و آنکه به تو رهنمون نشد به خدا رهنمون نگشت و این گفته پروردگار من که می‌فرماید: «وَ إِنیّ ِ لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَ ءَامَنَ وَ عَمِلَ صَالِحًا ثمُ ّاهْتَدَی»، - . طه/ ۸۲ - {و به یقین، من آمرزنده کسی هستم که توبه کند و ایمان بیاورد و کار شایسته نماید و به راه راست راهسپار شود.} یعنی به ولایت تو هدایت یافت؛ و به من امر فرمود حق تو را واجب گردانم همان‌طور که حق خودم را فرض کرده‌ام؛ پس حقّ تو بر کسی که به من ایمان آورده فرض است همان‌طور که حق من بر او فرض است. و اگر تو نبودی، حزب خدا شناخته نمی‌شد و دشمن خدا به تو شناخته می‌شود و اگر خدا را با برخوردار بودن از ولایت تو ملاقات نکنند، وی را با دست خالی ملاقات کرده‌اند، و جایگاه من به یقین بزرگ‌تر از جایگاه کسانی است که از من پیروی کرده‌اند، و خداوند درباره تو این آیه را نازل کرد: «یَاأَیهُّا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَیْکَ مِن رَّبِّکَ وَ إِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ»، - . مائده/ ۶۷ - {ای پیامبر، آنچه از جانب پروردگارت به سوی تو نازل شده، ابلاغ کن و

ص: ۱۳۹

اگر نکنی پیامش را نرسانده ای. } پس اگر آنچه را که مأمور ابلاغ آن بودم، ابلاغ نمی‌کردم، عمل من تباه می‌شد.

من چیزی را جز آنکه پروردگارم به من می گوید، به تو نمی گویم. و آنچه به تو می گویم، از جانب خداست که درباره تو

نازل شده است، لذا از اینکه اُمّت من بعد از من علیه تو همدست شوند، به خدا شکایت می‌برم.

هـان ای علی! کسـی که بـا تو بجنگـد، بـا من جنگیـده است و کسـی که بـا تو دشـمنی ورزد، با من دوستی نـدارد؛ به یقین تو صاحب جام‌های کوثری و صاحب جایگاه‌های ستوده در سایه عرش، در هر جا که ایستاده باشم. به هر جا فراخوانده شوم، تو نیز فراخوانده می‌شوی، اگر سـلامم کنند، تو را نیز سـلام می‌کنند. و اگر جامه‌ای پوشانده شوم، تو نیز جامه‌ای پوشانده خواهی شـد؛ هرکس سـخن مرا درباره تو باور نکنـد مستحق عـذاب خواهـد بود و هرکه در این مورد تصـدیقم کند، مسـتحق رحمت خداوند خواهد بود؛ هر که تو را غیبت کند و علیه تو قدمی بردارد، او از حزب ابلیس است و آنکه ولایت تو و سپس (ولایت) کسانی را که از تو هستند، بپذیرد، از حزب خدا خواهد بود و پیروان حزب خدا خود رستگارانند. - . تفسیر فرات: ۶۳ _ ۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۰۰»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سَأَلْتُ رَبِّی مُؤَاخَاةَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ مُؤَازَرَتَهُ وَ إِخْلَاصَ قَلْبِهِ وَ نَصِیحَتَهُ فَأَعْطَانِی قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ یَا عَجَباً لِمُحَمَّدٍ یَقُولُ سَأَلْتُ مُؤَاخَاةَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ مُؤَازَرَتَهُ وَ إِخْلَاصَ قَلْبِهِ عَنْ رَبِّی فَأَعْطَانِی (۸) مَا کَانَ بِالَّذِی یَدْعُو ابْنَ عَمِّهِ إِلَی شَیْ ءٍ إِلَّا أَجَابَهُ إِلَیْهِ وَ اللَّهِ لَشَنَّهٌ بَالِیَهٌ فِیهَا صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ أَحَبُّ إِلَیَّ مِمَّا سَأَلَ مُحَمَّدٌ رَبَّهُ- [أَلَّا سَأَلَ مُحَمَّدٌ رَبَّهُ] مَلَکاً یُعِینُهُ (۹) أَوْ کَنْزاً یَسْتَعِینُ بِهِ عَلَی عَدُوِّهِ قَالَ فَبَلَغَ ذَلِکَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَضَاقَ مِنْ ذَلِکَ ضِیقاً شَدِیداً قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی- فَلَعَلَّکَ تارِکٌ بَعْضَ ما یُوحی إِلَیْکَ وَ ضائِقٌ بِهِ صَدْرُکَ (۱۰) إِلَی آخِرِ الْآیَهِ قَالَ فَکَأَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله تَسَلَّی مَا بِقَلْبِهِ (۱۱).

ص: ۱۴۰

۱- فی المصدر: لحبط عملی بتوعد.

۲- فی المصدر: بعد ذلک: و إلی اللّه أشکو ما یرتکبونه منک بعدی.

۳- فی المصدر: من نصبک.

۴- جمع الکوب: قدح لا عروه له و کانه یرید أنّه هو الساقی عند الحوض.

۵- فی المصدر بعد ذلک: و ما رکبت بامر إلا و قد رکبت به.

۶- فی المصدر: إلّا و هو فی حیز إبلیس.

۷- تفسیر فرات: ۶۲ و ۶۳.

۸- فی المصدر: و إخلاص قلبه فأعطانی.

۹- کذا فی النسخ، و فی المصدر: ألا سأل محمّد ربّه ملکا یعینه.

۱۰- سوره هود: ۱۲.

۱۱- تفسیر فرات: ۶۸ و ۶۹.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: از پروردگارم برادری با علی بن ابی طالب، پشتیبانی او، اخلاص قلبش و نصیحت او را خواستار شدم و آن را به من عطا فرمود. پس مردی از یارانش گفت: شگفتا از محمّد که می گوید: از پروردگارم برادری علی بن ابی طالب، پشتیبانی او و اخلاص قلب او را خواستار شدم و آن را به من عطا کرد. این چیزهایی که او به عنوان حاجت از خدا خواسته و مورد اجابت قرار گرفته، به خدا سوگند، این‌ها نزد من، ارزش یک سبد کهنه که یک صاع خرما در آن باشد، ندارد. بهتر نبود که از خدا فرشته‌ای طلب می کرد تا یاورش باشد یا گنجی که برای غلبه بر دشمنش از آن مدد جوید؟! چون این خبر به پیامبر صلی الله علیه و آله رسید. از این بابت دلتنگ شد و آزرده خاطر گردید. پس خداوند آیه: «فَلَعَلَّکَ تَارِکُ بَعْضَ مَا یُوحَی إِلَیْکَ وَ ضَائقُ

بِهِ صَدْرُکَ أَن یَقُولُواْ لَوْ لَا أُنزِلَ عَلَیْهِ کَنزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَکٌ

إِنَّمَا أَنتَ نَذِیرٌ وَ اللَّهُ عَلَیَ کلُ ِّشیَ ءٍ وَکِیلٌ»، - . هود/ ۱۲ - {و

مبادا تو برخی از آنچه را که به سویت وحی می شود ترک گویی و سینه ات بدان تنگ گردد که می گویند: «چرا گنجی بر او فرو فرستاده نشده یا فرشته ای با او نیامده است؟» تو فقط هشداردهنده ای، و خدا بر هر چیزی نگهبان است.} را بر وی نازل فرمود. گویی با نزول این آیه پیامبر صلی الله علیه و آله تسلّی خاطر یافت. - . تفسیر فرات: ۶۹ _ ۶۸ -

ص: ۱۴۰

**[ترجمه]

«۱۰۱»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْحَسَنُ بْنُ الْحَکَمِ مُعَنْعَناً عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام قَالَ: إِنَّ إِبْرَاهِیمَ خَلِیلَ اللَّهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ دَعَا رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِناً وَ اجْنُبْنِی وَ بَنِیَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنامَ (۱) فَنَالَتْ دَعْوَتُهُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَأَکْرَمَهُ اللَّهُ بِالنُّبُوَّهِ وَ نَالَتْ دَعْوَتُهُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام فَاسْتَخَصَّهُ اللَّهُ بِالْإِمَامَهِ وَ الْوَصِیَّهِ(۲).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم : امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: ابراهیم خلیل الله صلوات الله علیه دست دعا به سوی پروردگارش برداشته و گفت: «رَبّ ِ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ ءَامِنًا وَ اجْنُبْنِی وَ بَنیِ َّ أَن نَّعْبُدَ الْأَصْنَام »، - . ابراهیم/ ۳۵ - {«پروردگارا،

این شهر را ایمن گردان، و مرا و فرزندانم را از پرستیدن بتان دور دار.} این دعا به پیامبر صلی الله علیه و آله رسید و خداوند او را به نبوّت گرامی داشت و برکت این دعا به امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام رسید و خداوند او را مخصوص به امامت و وصایت گردانید. - . تفسیر فرات: ۷۹ -

**[ترجمه]

«۱۰۲»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْحُسَیْنُ بْنُ الْحَکَم مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی یُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِینَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِی الْحَیاهِ الدُّنْیا وَ فِی الْآخِرَهِ(۳) قَالَ بِوَلَایَهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی یَا إِبْرَاهِیمُ- إِنِّی جاعِلُکَ لِلنَّاسِ إِماماً قالَ إِبْرَاهِیمُ- وَ مِنْ ذُرِّیَّتِی قالَ لا یَنالُ عَهْدِی الظَّالِمِینَ (۴) قَالَ الظَّالِمُ مَنْ أَشْرَکَ بِاللَّهِ وَ ذَبَحَ لِلْأَصْنَام فَلَمْ یَبْقَ أَحَدٌ مِنَ الْقُرَیْشِ وَ الْعَرَبِ مِنْ قَبْلِ أَنْ یُبْعَثَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله (۵) إِلَّا وَ قَدْ أَشْرَکَ بِاللَّهِ وَ عَبَدَ الْأَصْنَامَ وَ ذَبَحَ لَهَا مَا خَلَا أَمِیرَ

الْمُؤْمِنِینَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام فَإِنَّهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ یَجْرِیَ عَلَیْهِ الْقَلَمُ أَسْلَمَ فَلَا یَکُونُ (۶) إِمَامٌ أَشْرَکَ بِاللَّهِ وَ ذَبَحَ لِلْأَصْنَامِ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَی قَالَ لا یَنالُ عَهْدِی الظَّالِمِینَ (۷).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابن عباس گوید: آیه: «یُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِینَ ءَامَنُواْ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِی الْحَیَوهِ الدُّنْیَا وَ فِی الْأَخِرَه»، - . ابراهیم/ ۲۷ - {خدا

کسانی را که ایمان آورده اند، در زندگی دنیا و در آخرت با سخن استوار ثابت می گرداند.} درباره ولایت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام نازل شده است.

خداوند متعال می‌فرماید: یا ابراهیم «إِنِیّ ِ جَاعِلُکَ لِلنَّاسِ اماما»، - . بقره/۱۲۴ - {من تو را پیشوای مردم قرار دادم.} ابراهیم عرض کرد: «وَ مِن ذُرِّیَّتیِ»، {از دودمانم [چطور]؟»} خداوند فرمود: «لَا یَنَالُ عَهْدِی الظَّالِمِین»، {«پیمان من به بیدادگران نمی رسد.»} گوید: ظالم کسی است که به خدا شرک ورزد و برای بت‌ها قربانی کند. و پیش از بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله کسی از قریش نبود که به خدا شرک نورزیده و برای بت‌ها قربانی نکرده باشد مگر امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام زیرا او پیش از آنکه به سن بلوغ برسد، اسلام آورد. کسی که به خدا شرک ورزیده و برای بت‌ها قربانی کرده باشد، صلاحیت امام شدن را ندارد زیرا خداوند می‌فرماید: «لَا یَنَالُ عَهْدِی الظَّالِمِین». - . بقره/ ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۱۰۳»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِم مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی حَمْزَهَ الثُّمَالِیِّ عَنْ جَعْفَرٍ الصَّادِقِ علیه السّلام قَالَ: قَرَأَ جَبْرَئِیلُ علیه السّلام عَلَی مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله هَذِهِ الْآیَهَ هَکَذَا- وَ إِذا قِیلَ لَهُمْ مَا ذَا أَنْزَلَ رَبُّکُمْ فِی عَلِیٍّ قَالُوا أَسَاطِیرُ الْأَوَّلِینَ (۸).

۱- سوره إبراهیم: ۳۶.

۲- تفسیر فرات: ۷۹، و فیه: فاختصه اللّه بالامامه و الوصیه.

۳- سوره إبراهیم: ۲۷.

۴- البقره: ۱۲۴.

۵- فى المصدر: من قبل ان يبعث اللّه النبىّ.

۶- فى المصدر: فلا يجوز أن يكون اه.

۷- تفسير فرات: ۷۹. و ما ذكر فى المتن روايتان مستقلتان بسندين مختلفين، راجع المصدر.

۸- تفسير فرات: ۸۵، و الآيه فى سوره النحل: ۲۴.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام جعفر صادق علیه السّلام فرمود: جبرئیل آیه «وَ إِذَا قِیلَ لهُم مَّا ذَا أَنزَلَ رَبُّکمُ ـ فی علیّ ـ قَالُواْ أَسَاطِیرُ الْأَوَّلِین»، - . نحل/ ۲۴ . تفسیر فرات : ۸۵ - {و

چون به آنان گفته شود: «پروردگارتان چه چیز نازل کرده است؟» می گویند: «افسانه های پیشینیان است.»} به همین شکل بر محمّد صلی الله علیه و آله قرائت نمود.

ص: ۱۴۱

**[ترجمه]

«۱۰۴»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ مُعَنْعَناً عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ اللَّهُ تَعَالَی- وَ لَقَدْ صَرَّفْنا فِی هذَا الْقُرْآنِ لِیَذَّکَّرُوا(۱) قَالَ یَعْنِی وَ لَقَدْ ذَکَرْنَا عَلِیّاً فِی کُلِّ آیَةٍ فَأَبَوْا وَلَایَتَهُ وَ ما یَزِیدُهُمْ إِلَّا نُفُوراً(۲).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام در معنای آیه: «وَ لَقَدْ صَرَّفْنَا فِی هَذَا الْقُرْءَانِ لِیَذَّکَّرُوا»، - . اسراء/ ۴۱ - {و

به راستی، ما در این قرآن [حقایق را] گونه گون بیان کردیم، تا پند گیرند.} فرمود: منظور این است که: ما علی علیه السّلام را در هر آیه‌ای ذکر کردیم اما از پذیرش ولایت او سر باز زدند «وَ مَا یَزِیدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا»، {و [لی] آنان را جز نفرت نمی افزاید!}

**[ترجمه]

«۱۰۵»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَزْدِیُّ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ مَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِکْرِی فَإِنَّ لَهُ مَعِیشَةً ضَنْکاً وَ نَحْشُرُهُ یَوْمَ الْقِیامَهِ أَعْمی (۳) إِنْ تَرَکَ وَلَایَةَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام أَعْمَاهُ اللَّهُ تَعَالَی وَ أَصَمَّهُ عَنِ النِّدَاءِ(۴).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابن عباس در معنای آیه: «وَ مَنْ أَعْرَضَ عَن ذِکْرِی فَإِنَّ لَهُ مَعِیشَةً ضَنکاً وَ نَحْشُرُهُ یَوْمَ الْقِیَمَهِ أَعْمَی»، - . طه/ ۱۲۴ - {و هر کس از یاد من دل بگرداند، در حقیقت، زندگی تنگ [و سختی] خواهد داشت، و روز رستاخیز او را نابینا محشور می کنیم.»} گفت: اگر ولایت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام را ترک کند، خداوند او را کور و کر می کند. - . تفسیر فراات: ۹۳ -

**[ترجمه]

«۱۰۶»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی یا أَیُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ (۵) قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام إِنَّ الَّذِینَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ یَخْلُقُوا ذُباباً(۶).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق علیه السلام در مفهوم آیه: «یَاأَیُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُواْ لَهُ» ، - . حج/ ۷۳ - {ای

مردم، مَثَلی زده شد. پس بدان گوش فرا دهید.} فرمود: مقصود علی بن ابی طالب علیه السّلام است.«إِنَّ الَّذِینَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَن یَخْلُقُواْ ذُبَابًا»، {کسانی را که جز خدا می خوانید هرگز [حتی] مگسی نمی آفرینند.}

**[ترجمه]

بیان

أی ضرب هذا المثل لأمیر المؤمنین علیه السّلام و من غصب حقه فإن من أقر بإمامته و تبعه فقد دعا الله بالجهه التی أمره بها و من أنکر إمامته و تبع غیره فقد أعرض عن عونه تعالی و فضله و اتکل علی دعوه الذین لن یخلقوا ذبابا فهم لا یقدرون علی نصره و إنقاذه من عذاب الله.

**[ترجمه]یعنی: این مَثَل را برای امیرالمؤمنین علیه السّلام زد و کسانی که حق او را غصب کردند. پس به درستی هرکس به امامت او اقرار کند و از وی پیروی نماید، راهی را رفته که خداوند وی را بدان امر فرموده و آن کس که منکر امامت او گردد و از دیگری پیروی نماید، از فرمان و دعوت خدا و فضل او سرپیچی کرده و متکی به دعوت کسانی شده که حتی قادر به آفرینش مگسی هم نیستند و آن‌ها نمی‌توانند او را یاری کنند و از عذاب خدا نجات دهند.

**[ترجمه]

«۱۰۷»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَزَارِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: نَزَلَ جَبْرَئِیلُ عَلَی مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله بِهَذِهِ الْآیَهِ- وَ إِنْ کادُوا لَیَفْتِنُونَکَ عَنِ الَّذِی أَوْحَیْنا إِلَیْکَ لِتَفْتَرِیَ عَلَیْنا غَیْرَهُ (۷) قَالَ تَفْسِیرُهَا فِی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ لَقَدْ أَرَادُوا أَنْ یَرُدُّوکَ عَنِ الَّذِی أَوْحَیْنَا إِلَیْکَ فِی عَلِیٍّ إِنَّ اللَّهَ أَوْحَی إِلَیْهِ أَنْ یَأْمُرَهُمْ بِوَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۸).

۱- الإسراء: ۴۱، و ما بعدها ذیلها.

۲- تفسير فرات: ۸۶.

۳- سوره طه: ۱۲۴.

۴- تفسير فرات: ۹۳.

۵- سوره الحجّ: ۷۳، و ما بعدها ذيلها.

۶- تفسير فرات: ۹۹.

۷- سوره الإسراء ۷۳.

۸- لم نجده فى المصدر المطبوع.

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام فرمود: جبرئیل با این آیه بر محمّدصلی اله علیهِ و آله نازل گردید: «وَ إِن کَادُواْ لَیَفْتِنُونَکَ عَنِ الَّذِی أَوْحَیْنَا إِلَیْکَ لِتَفْتَرِیَ عَلَیْنَا غَیْرَهُ »، - . اسراء/ ۷۳ - {و

چیزی نمانده بود که تو را از آنچه به سوی تو وحی کرده ایم گمراه کنند تا غیر از آن را بر ما ببندی.} فرمود: این آیه درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام است، یعنی: آن‌ها خواستند تو را از آنچه درباره علی علیه السّلام به تو وحی کردیم، باز دارند. و خداوند به آن حضرت صلی الله علیه و آله وحی فرموده بود که ایشان را به پذیرش ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمان دهد.

ص: ۱۴۲

**[ترجمه]

«۱۰۸»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] :جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَزَارِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی هَاشِمٍ قَالَ: کُنْتُ مَعَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَصَعِدَ الْوَالِی (۱) یَخْطُبُ یَوْمَ الْجُمُعَهِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ وَ مَلائِکَتَهُ یُصَلُّونَ عَلَی النَّبِیِّ یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَیْهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِیماً(۲) فَقَالَ جَعْفَرٌ علیه السّلام یَا أَبَا هَاشِمٍ لَقَدْ قَالَ مَا لَا یَعْرِفُ تَفْسِیرَهُ قَالَ وَ سَلِّمُوا الْوَلَایَهَ لِعَلِیٍّ تَسْلِیماً(۳).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: ابوهاشم گوید: در مسجدالحرام همراه جعفر بن محمّد علیه السّلام بودم، پس والی بر منبر رفت تا خطبه نماز جمعه را بخواند و چنین گفت: «إِنَّ اللَّهَ وَ مَلَائکَتَهُ یُصَلُّونَ عَلیَ النَّبیِ ‌ یاَأَیهُّا الَّذِینَ ءَامَنُواْ صَلُّواْ عَلَیْهِ وَ سَلِّمُواْ تَسْلِیمًا»، - . احزاب// ۵۶ - {خدا و فرشتگانش بر پیامبر درود می فرستند. ای کسانی که ایمان آورده اید، بر او درود فرستید و به فرمانش بخوبی گردن نهید.} پس امام صادق علیه السّلام فرمود: ای ابوهاشم، آیه‌ای را خواند که تفسیرش را نمی‌داند، مقصود«وَ سَلِّمُواْ الولایهْ لعلیّ تَسْلِیمًا» است، (حتماً ولایت را به علی علیه السّلام واگذارید!)

**[ترجمه]

«۱۰۹»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] :فُرَاتٌ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی حَمْزَهَ الثُّمَالِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی- قُلْ إِنَّما أَعِظُکُمْ بِواحِدَهٍ(۴) قَالَ إِنَّمَا أَعِظُکُمْ بِوَلَایَهِ عَلِیٍّ هِیَ الْوَاحِدَهُ الَّتِی قَالَ اللَّهُ تَعَالَی إِنَّما أَعِظُکُمْ بِواحِدَهٍ(۵).

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] :جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ عَبْدِ الْکَرِیمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحِیمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ عَنِ الثُّمَالِیِّ: مِثْلَهُ (۶).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابوحمزه ثمالی گوید: از امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «قُلْ إِنَّمَا أَعِظُکُم بِوَاحِدَهٍ»، - . سبأ/ ۴۶ - {بگو:

«من فقط به شما یک انـدرز می دهم.} پرسیدم، فرمود: یعنی شما را به ولایت علی اندرز می‌دهم. و ولایت علی علیه السّلام همان لفظ «واحدهٔ» در آیه: «إِنَّمَا أَعِظُكُم بِوَاحِدَةٍ» است. -. تفسیر فرات : ۱۲۷ -

تفسیر فرات بن ابراهیم: جعفر بن احمد با سندی از ابوحمزه ثمالی نظیر این روایت را آورده است.

**[ترجمه]

بیان

یحتمل هـذا التأویل وجهین الأول أن یکون الباء فی قوله بِواحِدَةٍ للسببیه و قوله أَنْ تَقُومُوا مفعول أَعِظُكُمْ و الثانی أن یکون قوله أَنْ تَقُومُوا بدل اشتمال من الواحده أی أعظکم بالولایه بالتفکر فی الجنه(۷) التی تنسبونها إلیه صلی الله علیه و آله بسببها کما مر أنهم کانوا یقولون إنه صار مجنونا فی محبه ابن عمه.

**[ترجمه]این تأویل احتمال دو وجه دارد: اول، اینکه حرف باء در «بواحده» سببیّه باشد و «أن تقوموا»، مفعول به برای «أعظُکُم» دوم، «أن تقوموا» بدل اشتمال از «واحدهٔ» باشد یعنی: «أَعِظُكُم بالولایهٔ بالتفکُّر فی الجنّهٔ التی تنسبونها إلیه صلی الله علیه و آله بِسَبَبِها»، (یعنی: من به تمسک ولایت شما را اندرز می‌دهم، با بهشتی که آن را به او علیه السّلام به سبب ولایتش به او منسوب می کنید.) و همان‌طور که از پیش گفته شده، آن‌ها می گفتند: او (پیامبر صلی الله علیه و آله) دیوانه‌وار پسر عمویش را دوست دارد .

**[ترجمه]

«۱۱۰»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَحْمَسِيُّ عَنْ مُخَوَّلٍ عَنِ أَبِی مَرْيَمَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَانَ بْنَ تَغْلِبَ يَسْأَلُ جَعْفَراً علیه السّلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی- إِنَّ الَّذِينَ قالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا-(۸)

۱- فی المصدر: فصعد الوالی المنبر.

۲- الأحزاب: ۵۶.

۳- تفسیر فرات: ۱۲۲.

۴- سوره سبأ: ۴۸.

۵- تفسیر فرات: ۱۲۷.

۶- لم نجده فی المصدر المطبوع، و قد ذکر فیه روایات اخری فی تفسیر الآیه لم یذکرها المصنّف، راجع ص ۱۲۷.

۷- بکسر الجیم: الجنون.

۸- سوره فصلت: ۳۰.

قَالَ اسْتَقَامُوا بِوَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابان بن تغلب از امام صادق علیه السّلام درباره آیه: «إِنَّ الَّذِینَ قَالُواْ رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا»، - . فصلت/ ۳۰ -

ص: ۱۴۳

{درحقیقت، کسانی که گفتند: «پروردگار ما خداست» سپس ایستادگی کردند.} سؤال کرد. فرمود: یعنی : بر ولایت علی بن ابی طالب ایستادگی کردند.

**[ترجمه]

«۱۱۱»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِیُّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَحْمَدَ الْعَلَوِیِّ قَالَ: بَلَغَنِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام أَنَّهُ قَالَ لِدَاوُدَ الرَّقِّیِّ یَا دَاوُدُ أَیُّکُمْ تَنَالُ قُطْبَ السَّمَاءِ الدُّنْیَا(۲) فَوَ اللَّهِ إِنَّ أَرْوَاحَنَا وَ أَرْوَاحَ النَّبِیِّینَ لَتَنَالُ الْعَرْشَ کُلَّ لَیْلَهِ جُمُعَهٍ یَا دَاوُدُ قَرَأَ أَبِی مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السّلام حم السَّجْدَهَ حَتَّی إِذَا بَلَغَ فَهُمْ لا یَسْمَعُونَ (۳) قَالَ نَزَّلَ جَبْرَئِیلُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّ الْإِمَامَ بَعْدَکَ عَلِیٌّ علیه السّلام حَتَّی قَرَأَ حم السَّجْدَهَ حَتَّی بَلَغَ فَأَعْرَضَ أَکْثَرُهُمْ عَنْ وَلَایَهِ عَلِیٍّ علیه السلام فَهُمْ لا یَسْمَعُونَ حَتَّی عامِلُونَ (۴).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام به داود رقّی فرمود: ای داود، کدام یک از شما به قطب آسمان دنیا - . قطب، ستاره‌ای است میان جدی و فرقدین که قبله را از روی آن تعیین می‌کنند. -

دست می‌یابد؟ به خدا سوگند ارواح ما و ارواح پیامبران هر شب جمعه به عرش دست می‌یابند. ای داود، پدرم محمد بن علی علیهما السّلام سوره فصلت را تلاوت می‌کرد تا به آیه «فهم لا یسمعون» رسید، پدرم فرمود: جبرئیل بر رسول خدا صلی الله علیه و آله نازل گشته و به وی ابلاغ نمود که امام بعد از تو علی علیه السّلام است. پس سوره فصلت را خواند و چون به آیه «فَأَعْرَضَ أَکْثَرُهُمْ»، {و[لی] بیشتر آنان رویگردان شدند} رسید گفت: از ولایت علی علیه السّلام، «فَهُمْ لَا یَسْمَعُون »، - . فصلت/ ۴ - {در نتیجه [چیزی را] نمی شنوند.}

**[ترجمه]

«۱۱۲»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] زَیْدُ بْنُ حَمْزَهَ مُعَنْعَناً عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْهَیْثَمِ قَالَ: سَمِعْتُ خَالِی یَقُولُ قَالَ سَعِیدُ بْنُ جُبَیْرٍ مَا خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ رَجُلًا بَعْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله أَفْضَلَ مِنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ فَاسْعَوْا إِلی ذِکْرِ اللَّهِ (۵) قَالَ إِلَی وَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام رَوَاهُ ابْنُ عَبَّاسٍ (۶).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: سعید بن جبیر گوید: خداوند عزّوجل بعد از پیامبرصلی الله علیه و آله مردی بهتر از امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام را نیافریده است. خداوند عزّوجل می‌فرماید: «فَاسْعَوْاْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللهِ»، - . جمعه/ ۹ - {به سوی ذکر خدا بشتابید.} فرمود: یعنی علی بن ابی طالب علیه السّلام. ابن عباس آن را روایت کرده است. - . تفسیر فرات: ۱۸۵ -

**[ترجمه]

«۱۱۳»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهيم] جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ مُعَنْعَناً عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتابَ وَ الْحِكْمَهَ(۷) قَالَ الْكِتَابُ الْقُرْآنُ وَ الْحِكْمَهُ وَلَايَهُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام (۸).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: ابن عباس درباره مفهوم آیه: «وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَه»، - . جمعه/ ۲ - {و

کتاب و حکمت بدیشان بیاموزد.} گفت: کتاب «قرآن» و حکمت «ولایت» امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام است. - . تفسیر فرات/ ۱۸۵ -

**[ترجمه]

«۱۱۴»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهيم] عَلِيُّ بْنُ حُمْدُونٍ مُعَنْعَناً عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَهَ قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: غَدَوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ فِي مَرَضِهِ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ فَدَخَلْتُ الْمَسْجِدَ وَ النَّاسُ أَحْفَلَ مَا كَانُوا كَأَنَّ عَلَى رُءُوسِهِمُ الطَّيْرَ إِذْ أَقْبَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام حَتَّى سَلَّمَ عَلَى

۱- تفسیر فرات: ۱۴۲ و ۱۴۳، و فيه: استقاموا على ولايه علىّ بن أبى طالب عليه السلام.

۲- القطب نجم بين جدى و الفرقدين تبنى عليه القبله.

۳- سوره فصلت: ۴.

۴- تفسیر فرات: ۱۴۳: و فيه: كأنهم لا يسمعون.

۵- سوره الجمعه: ۹.

۶- تفسیر فرات: ۱۸۵.

۷- سوره الجمعه: ۲.

۸- تفسیر فرات: ۱۸۵.

رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَتَغَامَزَ بِهِ بَعْضُ مَنْ کَانَ عِنْدَهُ فَنَظَرَ إِلَیْهِمُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ أَ لَا تَسْأَلُونَ عَنْ أَفْضَلِکَمْ قَالُوا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَفْضَلُکُمْ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ أَقْدَمُکُمْ إِسْلَاماً وَ أَوْفَرُکُمْ إِیمَاناً وَ أَکْثَرُکُمْ عِلْماً وَ أَرْجَحُکُمْ حِلْماً وَ أَشَدُّکُمْ لِلَّهِ غَضَباً وَ أَشَدُّکُمْ نِکَایَهً فِی الْغَزْوِ وَ الْجِهَادِ فَقَالَ لَهُ بَعْضُ مَنْ حَضَرَ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ إِنَّ عَلِیّاً قَدْ فَضَلَنَا بِالْخَیْرِ کُلِّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ أَجَلْ هُوَ عَبْدُ اللَّهِ وَ

أَخُو رَسُولِ اللَّهِ فَقَدْ عَلَّمْتُهُ عِلْمِی وَ اسْتَوْدَعْتُهُ سِرِّی وَ هُوَ أَمِینِی عَلَی أُمَّتِی فَقَالَ بَعْضُ مَنْ حَضَرَ لَقَدْ أَفْتَنَ عَلِیٌّ رَسُولَ اللَّهِ حَتَّی لَا یَرَی بِهِ شَیْئاً فَأَنْزَلَ اللَّهُ الْآیَهَ فَسَتُبْصِرُ وَ یُبْصِرُونَ بِأَیِّکُمُ الْمَفْتُونُ (۱).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: از ابن مسعود رضی الله عنه نقل می‌کند که گفت: برای عیادت رسول خدا رفتم در حالی که مبتلا به بیماریی شده بود که بر اثر آن رحلت فرمود، چون وارد مسجد شدم، مردم را در چنان سکوتی یافتم که گویی پرنده بر بالای سرشان لانه کرده باشد. در این هنگام امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام آمده

ص: ۱۴۴

و به رسول خدا صلی الله علیه و آله سلام کرد. در این حال چند نفر از حاضران به یکدیگر چشمک زدند (به نشانه تمسخر علی علیه السّلام)، پس پیامبر صلی الله علیه و آله به آنان نگاه کرده و فرمود: آیا می‌خواهید بدانید بهترینِ شما چه کسی است؟ گفتند: آری یا رسول الله! فرمود: بهترین شما علی بن ابی طالب علیه السّلام است که در اسلام آوردن بر شما پیشی گرفته، ایمانش بیش از شماست، به جهت علم سرآمد همگان است و به جهت حِلم بر همه برتری دارد و از همه شما برای خدا خشمناک‌تر و در غزوه‌ها و جهاد پیروزمندتر است. یکی از حاضران گفت: یا رسول الله، منظور شما این است که علی در همه امور خیر افضل‌تر از ماست؟! فرمود: آری، او عبد خدا و برادر رسول خداست. یقین بدانید که دانش خود را به او آموخته‌ام و اسرارم را با او در میان گذاشته‌ام؛ او امین من بر اُمّت من است. پس یکی از حاضران گفت: علی چنان رسول خدا را شیدای خود کرده که آن حضرت هیچ عیب و نقصی در او نمی‌بیند! در این هنگام خداوند آیه «فَسَتُبْصِرُ وَ یُبْصِرُونَ* بِأَیِّکُمُ الْمَفْتُونُ»، -. تفسیر فرات: ۱۸۸. قلم/ ۶ _۵ - {به زودی خواهی دید و خواهند دید، [که] کدام یک از شما دستخوش جنونید.} را نازل کرد.

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس حفل القوم حفلا اجتمعوا(۲) و قال الجزری فی صفه الصحابه کأن علی رءوسهم الطیر وصفهم بالسکون و الوقار و أنهم لم یکن فیهم طیش و لا خفه لأن الطیر لا تکاد تقع إلا علی شی ء ساکن (۳) و قال البیضاوی بِأَیِّکُمُ الْمَفْتُونُ أیکم الذی فتن بالجنون و الباء مزیده أو بأیکم الجنون علی أن المفتون مصدر أو بأی الفریقین منکم المجنون أ بفریق المؤمنین أو فریق الکافرین أی فی أیهما یوجد من یستحق هذا الاسم (۴).

**[ترجمه]در قاموس آمده: «حفل القوم حفلاً»: اجتماع کردند -. القاموس المحیط ۳: ۳۵۸ -؛

و] جزری در وصف صحابه گوید: «كأنّ على رؤوسهم الطير» و می‌خواهد آن‌ها را به متانت و وقار توصیف كند و اینكه سبك مغزی و رفتار ناشایست از ایشان دیده نمی‌شد؛ زیرا پرنده معمولاً بر جای ساكن می‌نشیند. و بیضاوی گوید: «بأيّكم المفتون»: كدام یک از شما دچار جنون شده است و باء زائده است. یا: كدام یک از شما دیوانه است؟ به اعتبار اینكه «مفتون» مصدر باشد. یا: آن دیوانه در میان كدام گروه از شماست؟ در گروه مؤمنان یا گروه كافران؟ یعنی، در كدام گروه كسی پیدا می‌شود كه مستحق این نام باشد. - . تفسیر بیضاوی ۲: ۲۳۳ -

**[ترجمه]

«۱۱۵»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ مُعَنْعَناً عَنْ جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: نَزَلَتِ الْآيَاتُ (۵) كَلَّا إِنَّ كِتابَ الْأَبْرارِ لَفِی عِلِّيِّينَ- وَ ما أَدْراكَ ما عِلِّيُّونَ إِلَى قَوْلِهِ الْمُقَرَّبُونَ (۶) وَ هِيَ خَمْسُ آيَاتٍ فِی النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَ السَّلَامُ (۷).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام فرمود: آیات: «كلاّـ إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِی عِلِّيِّينَ * وَ مَا أَدْرَئكَ مَا عِلِّيُّونَ* كِتَابٌ مَّرْقُومٌ * يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ»، - . مطففین/ ۲۱ _۱۸ -

{نه چنین است، در حقیقت، كتاب نیكان در «علّیون» است. و تو چه دانی كه «علّیون» چیست؟ كتابی است نوشته شده. مقرّبان آن را مشاهده خواهند كرد.} درباره پیامبر صلی الله علیه و آله، علی، فاطمه، حسن و حسین علیهم الصلاة و السّلام نازل شده‌اند. - . تفسیر فرات: ۲۰۵ -

**[ترجمه]

«۱۱۶»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: أَنَّهُ كَانَ يَقْرَأُ هَذِهِ الْآيَةَ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ

۱- تفسیر فرات: ۱۸۸، و الآیه فی سوره القلم: ۵.

۲- القاموس المحیط ۳: ۳۵۸.

۳- النهایه ۳: ۵۱.

۴- تفسیر البیضاوی ۲: ۲۳۳.

۵- فی المصدر: نزلت خمس آیات.

۶- سوره المطففین: ۱۸- ۲۱. و هی أربع آیات.

۷- تفسير فرات: ۲۰۵.

كُلِّ أَمْرٍ سَلامٌ (١) أَیْ بِکَلِّ أَمْرٍ إِلَی مُحَمَّدٍ وَ عَلِیٍّ سَلَامٌ (٢).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام آیه ۴ سوره قدر را چنین می‌خواندند: «بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن

ص: ۱۴۵

کلُ ِأَمْرٍ سلامٌ»، - . قدر / ۴ - یعنی: در هر کاری بر محمّد و علی سلام. - . تفسیر فرات: ۲۱۸ -

**[ترجمه]

بیان

ظاهره مخالف للقراءه المشهوره و قرئ فی الشواذ من کل امرئ بالهمزه و فیه تکلف و یحتمل أن یکون المعنی أنه علیه السّلام کان یقول بعد قراءه الآیه هذا التفسیر و هو أظهر(٣).

**[ترجمه]ظاهر این قرائت با آنچه مشهور است، مخالفت دارد و در برخی قرائت‌های نادر«مِّن کلُ ِأَمْرِیءٍ» را با همزه نیز خوانده‌اند که متضمّن تکلّف است و احتمالاً بدین معنا باشد که آن حضرت علیه السّلام پس از هر بار قرائت این آیه می‌فرمود که این تفسیر آن است، این معنا اظهر است.

**[ترجمه]

«۱۱۷»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرٌ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام (۴) وَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِیِّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی أَیُّوبَ الْأَنْصَارِیِّ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَمَّا أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ وَ انْتَهَیْتُ إِلَی سِدْرَهِ الْمُنْتَهَی شَمِمْتُ (۵) وَ هَبَّتْ مِنْهَا رِیحُ نَبِقِهَا(۶) فَقُلْتُ لِجَبْرَئِیلَ مَا هَذَا فَقَالَ هَذِهِ سِدْرَهُ الْمُنْتَهَی اشْتَاقَتْ إِلَی ابْنِ عَمِّکَ حِینَ نَظَرَتْ إِلَیْکَ فَسَمِعْتُ مُنَادِیاً یُنَادِی مِنْ عِنْدِ رَبِّی- مُحَمَّدٌ خَیْرُ الْأَنْبِیَاءِ وَ الْمُرْسَلِینَ وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ خَیْرُ الْأَوْلِیَاءِ عَلَیْهِمُ الصَّلَاهُ وَ السَّلَامُ وَ أَهْلُ وَلَایَتِهِ خَیْرُ الْبَرِیَّهِ- جَزاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِینَ فِیها أَبَداً رَضِیَ اللَّهُ عَنْ عَلِیٍّ وَ أَهْلِ وَلَایَتِهِ (۷) هُمُ الْمَخْصُوصُونَ بِرَحْمَهِ اللَّهِ الْمُلَبَّسُونَ نُورَ اللَّهِ الْمُقَرَّبُونَ إِلَی اللَّهِ طُوبَی لَهُمْ ثُمَّ طُوبَی یَغْبِطُهُمُ الْخَلَائِقُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ بِمَنْزِلَتِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ (٨).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چون مرا به معراج بردند و به سدرهٔ المنتهی رسیدم، بویی خوش به مشامم رسید و بوی عنابِ آن پراکنده شد، پس به جبرئیل گفتم: این چیست؟ گفت: این سدرهٔ المنتهی است که با دیدنتان مشتاق دیدن پسرعمویتان شده است؛ پس صدای یک منادی را شنیدم که از نزد پروردگارم به گوش می‌رسید و می‌گفت: محمد افضل انبیا و مرسلین است و امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام افضل اولیا علیهم الصلاهٔ و السّلام است و پیروان ولایت او بهترین مردمند، پاداش آن‌ها نزد پروردگارشان بهشت‌های عدن است که جویبارها از زیر آن جاری

است و در آن همیشه جاودانند. خداوند از علی و پیروان ولایت او راضی و خشنود است. آن‌ها مختص به رحمت خداوند و پوشیده از نور خدایند و مقرّبان درگاه حق؛ خوشا به حالشان و باز هم خوشا به حالشان، خلایق در روز قیامت به خاطر منزلتی که نزد پروردگارشان دارند، به ایشان غبطه می‌خورند. - . تفسیر فرات: ۲۱۸ -

**[ترجمه]

«۱۱۸»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْأَحْوَلِ عَنْ سَلَّامِ بْنِ الْمُسْتَنِیرِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی الَّذِینَ أُخْرِجُوا مِنْ دِیارِهِمْ بِغَیْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ یَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ (۹) قَالَ نَزَلَتْ فِی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه وآله

ص: ۱۴۶

۱- سوره القدر: ۴.

۲- تفسیر فرات: ۲۱۸.

۳- و لیس بشیء فان القراءه المشهوره: الوقف عند قوله. « مِنْ کُلِّ أَمْرٍ» و الابتداء بقوله « سَلامٌ هِیَ» کما فی المصحف فیکون السلام من السلامه ای لیله القدر سلام حتّی مطلع الفجر و اما علی هذه القراءه و قد نسبها الجمهور الی النبیّ صلّی اللّه علیه و آله یکون السلام بمعنی التحیه أی تنزل الملائکه و الروح فیها باذن ربهم من کل امر- أو کل امره قائلین لمحمّد و علی سلام(ب).

۴- لیست هذه الجمله فی المصدر و قد روی فیه الروایه عن علیّ بن محمّد الزهری فقط.

۵- فی المصدر: سمعت.

۶- النبق حمل شجر السدر.

۷- فی المصدر: و أهل بیته.

۸- تفسیر فرات: ۲۱۹.

۹- الحجّ: ۴۰.

وَ عَلِيٍّ وَ حَمْزَةَ وَ جَعْفَرٍ وَ جَرَتْ فِي الْحُسَيْنِ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السـلام درباره آیه: «الَّذِينَ أُخْرِجُواْ مِن دِيارِهِم بِغَيْرِ حَقّ ٍ إِلَّا أَن يَقُولُواْ رَبُّنَا الله »، - . حـج/ ۴۰ - {همـان کسـانی که بنـاحق از خـانه هایشـان بیرون رانـده شدنـد. [آنهـا گناهی نداشـتند] جز اینکه می گفتنـد: «پروردگار ما خداست».} فرمود: این آیه درباره رسول خدا صلی الله علیه و آله،

ص: ۱۴۶

علی، حمزه، جعفر علیهم السّلام نازل شده و درباره حسین علیه السّلام نیز جریان دارد.

**[ترجمه]

«۱۱۹»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ وَ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام يَقُولُ فِي هَذِهِ الْآيَهِ- فَلَعَلَّكَ تارِكٌ بَعْضَ ما يُوحى إِلَيْكَ وَ ضائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْ لا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جاءَ مَعَهُ مَلَكٌ (۲) فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمَّا نَزَلَ قُدَيْدَ(۳) قَالَ لِعَلِيٍّ علیه السّلام يَا عَلِيُّ إِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يُوَالِيَ بَيْنِي وَ بَيْنَكَ فَفَعَلَ (۴) وَ سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يَجْعَلَكَ وَصِيِّي فَفَعَلَ فَقَالَ رَجُلَانِ مِنْ قُرَيْشٍ وَ اللَّهِ لَصَاعٌ مِنْ تَمْرٍ فِي شَنٍّ بَالٍ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِمَّا سَأَلَ مُحَمَّدٌ رَبَّهُ فَهَلَّا سَأَلَ رَبَّهُ مَلَكاً يَعْضُدُهُ عَلَى عَدُوِّهِ أَوْ كَنْزاً يَسْتَغْنِي بِهِ عَنْ فَاقَتِهِ وَ اللَّهِ مَا دَعَاهُ إِلَى حَقٍّ وَ لَا بَاطِلٍ إِلَّا أَجَابَهُ إِلَيْهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فَلَعَلَّكَ تارِكٌ بَعْضَ ما يُوحى إِلَيْكَ وَ ضائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ إِلَى آخِرِ الْآيَهِ(۵).

**[ترجمه]کافی: عمّار بن سویـد گوید: شـنیدم که امام صادق علیه السّلام درباره آیه: «فَلَعَلَّكَ تَارِكُ بَعْضَ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَ ضَائِقُ بِهِ صَدْرُكَ أَن يَقُولُواْ لَوْ لَا أُنزِلَ عَلَيْهِ كَنزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ »، - . هود/ ۱۲ - {و مبادا تو برخی از آنچه را که به سویت وحی می شود ترک گویی و سـینه ات بـدان تنگ گردد که می گوینـد: «چرا گنجی بر او فرو فرسـتاده نشده یا فرشـته ای با او نیامـده است؟} فرمود: چون رسول خدا صـلی الله علیه و آله در«قُدَید» - نام مکانی در نزدیکی مکه - اطراق کرد، به علی علیه السّلام فرمود: یا علی، من از پرودگارم خواستم که بین من و تو موالات برقرار سازد و چنین کرد، و از پروردگارم خواستم که تـو را وصـیّ من قرار دهـد و چنین کرد؛ پس دو مرد از قریش گفتنـد: به خـدا سوگنـد یـک صـاع از خرمـا در سـبدی کهنه و فرسوده، نزد ما از خواسـته‌های محمّد از پروردگارش ارزشـمندتر است! چه می‌شد اگر از پروردگارش فرشـته‌ای طلب می‌کرد که بر دشـمنانش یـاریش کنـد یـا گنجی که او را از فقر بی‌نیاز سازد؟! به خـدا سوگنـد هرچه از حق و باطل از خـدا بخواهـد، خواسته‌اش را اجابت می‌کند. در این هنگام خداوند آیه: «فَلَعَلَّكَ تَارِكُ بَعْضَ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَ ضَائِقُ بِهِ صَدْرُكَ أَن يَقُولُواْ لَوْ لَا أُنزِلَ عَلَيْهِ كَنزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ » را نازل فرمود. - . روضه کافی: ۲۷۹ _۲۷۸ -

**[ترجمه]

«۱۲۰»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَحَدِهِمَا علیهما السّلام: فِی قَوْلِهِ وَ عَلامَاتٍ وَ بِالنَّجْمِ هُمْ یَهْتَدُونَ (۶) قَالَ هُوَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر یا امام صادق علیهما السلام فرمود: منظور از«النجم» در آیه: «وَ عَلَامَاتٍ وَ بِالنَّجْمِ هُمْ یَهْتَدُون »، - . نحل/ ۱۶ - {و نشانه هایی [دیگر نیز قرار داد]، و آنان به وسیله ستاره [قطبی] راه یابی می کنند.}امیرالمؤمنین علیه السّلام است.

**[ترجمه]

«۱۲۱»

فس، [تفسیر القمی]: أَ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذِینَ أُوتُوا نَصِیباً مِنَ الْکِتابِ یَشْتَرُونَ الضَّلالَهَ(۷) یَعْنِی ضَلُّوا فِی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ یُرِیدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبِیلَ یَعْنِی أَخْرَجُوا النَّاسَ مِنْ وَلَایَهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۸).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «أَلَمْ تَرَ إِلَی الَّذِینَ أُوتُواْ نَصِیبًا مِّنَ الْکِتَابِ یَشْتَرُونَ الضَّلَالَه»، - . نساء/ ۴۴ - {آیا

به کسانی که بهره ای از کتاب یافته اند ننگریستی؟ گمراهی را می خرند} یعنی درباره امیرالمؤمنین علیه السّلام گمراه شدند. «وَ یُرِیدُونَ أَن تَضِلُّواْ السَّبِیل »،{و می خواهند شما [نیز] گمراه شوید.} یعنی اینکه مردم را از ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام خارج کردند. - . تفسیر قمی: ۱۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۲۲»

فس، [تفسیر القمی]: وَ لا تُفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاحِها(۹) قَالَ أَصْلَحَهَا بِرَسُولِ اللَّهِ

ص: ۱۴۷

۱- لم نجده فی المصدر المطبوع.

۲- سوره هود: ۱۲.

۳- مصغرا اسم موضع قرب مکّه.

۴- فی المصدر بعد ذلک: و سألت ربی أن یواخی بینی و بینک ففعل.

۵- روضه الکافی: ۳۷۸ و ۳۷۹.

۶- النحل: ۱۶. و أخرج الروایه فی البرهان ۲: ۳۶۲.

٧- سوره النساء: ۴، و ما بعدها ذيلها.

٨- تفسير القمّيّ: ١٢٨.

٩- سوره الأعراف: ۵۶.

وَ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَأَفْسَدُوهَا حِينَ تَرَكُوا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «وَ لَا تُفْسِدُواْ فیِ الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا»، - . اعراف/ ۵۶ - {و در زمین پس از اصلاح آن فساد مکنید.} گوید: خداوند زمین را به رسول خدا صلی الله علیه و آله اصلاح و به امیرالمؤمنین علیه السّلام اصلاح نمود و چون امیرالمؤمنین را رها ساختند، آن را به فساد و تباهی کشاندند.

**[ترجمه]

«۱۲۳»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ يا أَهْلَ الْكِتابِ لَسْتُمْ عَلى شَيْ ءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجِيلَ وَ ما أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَ لَيَزِيدَنَّ كَثِيراً مِنْهُمْ ما أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْياناً وَ كُفْراً(۲) قَالَ هُوَ وَلَايَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «قُلْ يَاأَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلىَ شىَ ءٍ حَتىَ تُقِيمُواْ التَّوْرَيهَ وَ الْانجِيلَ وَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَ لَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنهُْم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَ كُفْرًا»، - . مائده/ ۶۸ - {بگو:

«ای اهل کتاب، تا [هنگامی که] به تورات و انجیل و آنچه از پروردگارتان به سوی شما نازل شده است عمل نکرده اید، بر هیچ [آیین بر حقّی] نیستید.» و قطعاً آنچه از جانب پروردگارت به سوی تو نازل شده، بر طغیان و کفر بسیاری از آنان خواهد افزود.} فرمود: مقصود ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام است.

**[ترجمه]

«۱۲۴»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ وَ إِذا تُتْلى عَلَيْهِمْ آياتُنا بَيِّناتٍ قالَ الَّذِينَ لا يَرْجُونَ لِقاءَنَا ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هذا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ ما يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقاءِ نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا ما يُوحى إِلَيَ (۳) قَالَ لَوْ بُدِّلَ مَكَانَ عَلِيٍّ أَبُو بَكْرٍ أَوْ عُمَرُ اتَّبَعْنَاهُ.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «وَ إِذَا تُتْلىَ عَلَيْهِمْ ءَايَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا ائْتِ بِقُرْءَانٍ غَيرِْ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لىِ أَنْ أُبَدِّلَهُ مِن تِلْقَاى نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلىَ»، - . یونس/ ۱۵ - {و

چون آیات روشنِ ما بر آنان خوانده شود، آنان که به دیدار ما امید ندارند می گویند: «قرآن دیگری جز این بیاور، یا آن را عوض کن.» بگو: «مرا نرسد که آن را از پیش خود عوض کنم. جز آنچه را که به من وحی می شود پیروی نمی کنم.} فرمود: یعنی اگر به جای علی، ابوبکر یا عمر را قرار می‌داد، قطعاً از او پیروی می‌کردیم.

**[ترجمه]

«۱۲۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ أَبِی السَّفَاتِجِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی ائْتِ بِقُرْآنٍ غَیْرِ هذا أَوْ بَدِّلْهُ یَعْنِی أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام صادق علیه السّلام درباره آیه: «ائْتِ بِقُرْءَانٍ غَیْرِ هَاذَا أَوْ بَدِّلْهُ » فرمود: مقصود امیرالمؤمنین علیه السلام است.

**[ترجمه]

«۱۲۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ زَیْدِ بْنِ الْجَهْمِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: لَمَّا سَمِعْتُهُ یَقُولُ سَلِّمُوا عَلَی عَلِیٍّ علیه السّلام بِإِمْرَهِ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِلْأَوَّلِ قُمْ فَسَلِّمْ عَلَی عَلِیٍّ بِإِمْرَهِ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ أَ مِنَ اللَّهِ أَوْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ نَعَمْ مِنَ اللَّهِ وَ مِنْ رَسُولِهِ ثُمَّ قَالَ لِصَاحِبِهِ قُمْ فَسَلِّمْ عَلَی عَلِیٍّ بِإِمْرَهِ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ مِنَ اللَّهِ أَوْ مِنْ رَسُولِهِ قَالَ نَعَمْ مِنَ اللَّهِ وَ مِنْ رَسُولِهِ ثُمَّ قَالَ یَا مِقْدَادُ قُمْ فَسَلِّمْ عَلَی عَلِیٍّ بِإِمْرَهِ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ فَلَمْ یَقُلْ مَا قَالَ صَاحِبَاهُ ثُمَّ قَالَ قُمْ یَا بَا ذَرٍّ فَسَلِّمْ عَلَی عَلِیٍّ بِإِمْرَهِ الْمُؤْمِنِینَ فَقَامَ وَ سَلَّمَ ثُمَّ قَالَ قُمْ یَا سَلْمَانُ وَ سَلِّمْ عَلَی عَلِیٍّ بِإِمْرَهِ الْمُؤْمِنِینَ فَقَامَ وَ سَلَّمَ قَالَ حَتَّی إِذَا خَرَجَا وَ هُمَا یَقُولَانِ- لَا وَ اللَّهِ لَا نُسَلِّمُ لَهُ مَا قَالَ أَبَداً فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی عَلَی نَبِیِّهِ وَ لا تَنْقُضُوا الْأَیْمانَ بَعْدَ تَوْکِیدِها وَ قَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَیْکُمْ کَفِیلًا(۴) بِقَوْلِکُمْ أَ مِنَ اللَّهِ أَوْ مِنْ رَسُولِهِ- إِنَّ اللَّهَ یَعْلَمُ ما تَفْعَلُونَ- وَ لا تَکُونُوا کَالَّتِی نَقَضَتْ

ص: ۱۴۸

۱- تفسیر القمّیّ: ۲۱۹.

۲- سوره المائده: ۶۸. و اخرج الروایه فی البرهان ۱: ۴۹۱.

۳- سوره یونس: ۱۵. و اخرج الروایه و ما بعدها فی البرهان ۲: ۱۸۰.

۴- سوره النحل: ۹۱، و ما بعدها ذیلها.

غَزْلَها مِنْ بَعْدِ قُوَّهٍ أَنْكاثاً تَتَّخِذُونَ أَيْمانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ- أَنْ تَكُونَ أَئِمَّةٌ هِیَ أَزْكَی مِنْ أَئِمَّتِكُمْ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّمَا نَقْرَؤُهَا- أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِیَ أَرْبی مِنْ أُمَّهٍ فَقَالَ وَيْحَكَ يَا زَيْدُ وَ مَا أَرْبَی- أَنْ تَكُونَ أَئِمَّةٌ هِیَ أَزْكَی مِنْ أَئِمَّتِكُمْ- إِنَّما يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ يَعْنِی عَلِيّاً- وَ لَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيامَهِ ما كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ- وَ لَوْ شاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً واحِدَةً وَ لكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشاءُ وَ يَهْدِی مَنْ يَشاءُ وَ لَتُسْئَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ- وَ لا تَتَّخِذُوا أَيْمانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِها بَعْدَ مَا سَلَّمْتُمْ عَلَی عَلِيٍّ بِإِمْرَهِ الْمُؤْمِنِينَ- وَ تَذُوقُوا السُّوءَ بِما صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ يَعْنِی عَلِيّاً وَ لَكُمْ عَذابٌ عَظِيمٌ ثُمَّ قَالَ لِی لَمَّا أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله بِيَدِ عَلِيٍّ فَأَظْهَرَ وَلَايَتَهُ قَالا جَمِيعاً وَ اللَّهِ لَيْسَ هَذَا مِنْ تِلْقَاءِ اللَّهِ وَ لَا هَذَا إِلَّا شَیْ ءٌ أَرَادَ أَنْ يُشَرِّفَ بِهِ ابْنَ عَمِّهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ- وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنا بَعْضَ الْأَقاوِيلِ- لَأَخَذْنا مِنْهُ بِالْيَمِينِ- ثُمَّ لَقَطَعْنا مِنْهُ الْوَتِينَ- فَما مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حاجِزِينَ- وَ إِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ- وَ إِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ (۱) يَعْنِی فُلَاناً وَ فُلَاناً وَ إِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَی الْكافِرِينَ يَعْنِی عَلِيّاً وَ إِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ يَعْنِی عَلِيّاً- فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ (۲).

**[ترجمه]امام صادق علیه السلام فرمود: هر گاه به علی علیه السّلام سلام می‌دهید، او را «امیرالمؤمنین» خطاب کنید. رسول خدا صلی الله علیه و آله به ابوبکر فرمود: برخیز و به علی علیه السّلام به عنوان «امیرالمؤمنین» علیه السّلام سلام کن. گفت: آیا این دستور خداست یا تصمیم رسول او؟ فرمود: آری به امر خدا و رسول اوست. سپس به عمر گفت برخیز و به عنوان امیرالمؤمنین به علی علیه السّلام، سلام کن. گفت: آیا این فرمان خداست یا تصمیم رسول او؟ فرمود: آری، به امر خدا و رسول اوست! سپس رو به مقداد کرده و گفت: ای مقداد، برخیز به عنوان امیرالمؤمنین به علی علیه السّلام سلام کن. گوید: اما مقداد گفته آن دو را تکرار نکرد. سپس فرمود: برخیز ای ابوذر و به عنوان امیرالمؤمنین به علی علیه السّلام سلام کن. پس ابوذر برخاست و سلام داد. سپس فرمود: برخیز ای سلمان و به عنوان امیرالمؤمنین به علی علیه السّلام سلام کن . پس وی نیز برخاست و سلام کرد .

گوید: چون آن دو از مجلس خارج می‌شدند، می گفتند: نه به خدا سوگند هرگز چنین سلامی به او نمی‌دهیم هرچند بارها از ما خواسته شود. پس خداوند متعال آیه: «وَ أَوْفُواْ بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدتُّمْ وَ لَا تَنقُضُواْ الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَ قَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلا»، - . نحل/ ۹۱ - {و چون با خدا پیمان بستید، به پیمان خود وفا کنید و سوگندهای [خود را] پس از استوار کردن آنها مشکنید، با اینکه خدا را بر خود ضامن [و گواه] قرار داده اید.} با گفتنتان: «آیا به فرمان خداست یا رسول او» زیرا: «إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُون» زیرا «وَ لَا تَكُونُواْ كَالَّتِی نَقَضَتْ

غَزْلَهَا مِن بَعْدِ قُوَّةٍ أَنكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلَا بَيْنَكُمْ _ أَن تَكُونَ أئمة هی أزكی من أئمّتكم _» عرض کردم: قربانت گردم، اما ما بخش آخر را در «أَن تَكُونَ أُمَّةٌ هِیَ أَرْبَی مِنْ أُمَّه» می‌خوانیم! فرمود: وای بر تو زید! «ما أربی چیست؟»، «أَن تَكُونَ أئمة هی أزكی من أئمّتكم إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ _ یعنی بعلی _ وَ لَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَهِ مَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ* وَ لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَ لَكِن يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَ يَهْدِی مَن يَشَاءُ وَ لَتُسئَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ* وَ لَا تَتَّخِذُواْ أَيْمَانَكُمْ دَخَلَا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمُ

بَعْدَ ثُبُوتِهَا _ بعد ما سلّمتم علی عليٍّ بإمرة المؤمنین _ وَ تَذُوقُواْ السُّوءَ بِمَا صَدَدتُّمْ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَ لَكُمْ عَذَابٌ عَظِيم »، - . نحل/ ۹۴ _۹۲ - {[به

خیال این] که گروهی از گروه دیگر [در داشتن امکانات] افزونترند. جز این نیست که خدا شما را بدین وسیله ـ به وسیله علی ـ می آزماید و روز قیامت در آنچه اختلاف می کردید، قطعاً برای شما توضیح خواهد داد. و اگر خدا می خواست، قطعاً شما را امّتی واحد قرار می داد، ولی هر که را بخواهد گمراه و هر که را بخواهد هدایت می کند و از آنچه انجام می دادید حتماً سؤال خواهید شد. و زنهار، سوگندهای خود را دستاویز تقلب میان خود قرار مدهید، تا گامی بعد از استواریش بلغزد ـ و بعد از آن که به علی به عنوان امیر مؤمنان سلام کردید ـ شما به [سزای] آنکه [مردم را] از راه خدا باز داشته اید دچار شکنجه شوید و برای شما عذابی بزرگ باشد.}

سپس به من فرمود: وقتی پیامبر صلی الله علیه و آله دست علی علیه السّلام را گرفت و ولایت او را آشکار کرد، آن دو با هم گفتند: به خدا سوگند این به دستور خدا نبود، او با این کار تنها می‌خواست پسرعمویش را شرافت بخشد. پس خداوند آیه: «وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ* لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ* ثمّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ* فَمَا مِنكمُ مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ* وَ إِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ * وَ إِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنكمُ مُّكَذِّبِينَ»، - . الحاقه/ ۴۹ ـ۴۴ - {و

اگر [او] پاره ای گفته ها بر ما بسته بود، دست راستش را سخت می گرفتیم، سپس رگ قلبش را پاره می کردیم، و هیچ یک از شما مانع از [عذاب] او نمی شد. و در حقیقت، [قرآن] تذکاری برای پرهیزگاران است. و ما به راستی می دانیم که از [میان] شما تکذیب کنندگانی هستند.} یعنی فلانی و فلانی«وَ إِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ* وَ إِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ»، - . الحاقه/ ۵۱ ـ۵۰ - {و

آن واقعاً بر کافران حسرتی است. و این [قرآن]، بی شبهه، حقیقتی یقینی است.} یعنی علی علیه السّلام «فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ » - . الحاقه/ ۵۲ - {پس به [پاس] نام پروردگار بزرگت تسبیح گوی.}

**[ترجمه]

بیان

قال البيضاوي أنكاثا طاقات نكثت فتلها جمع نكث و انتصابه على الحال من غزلها أو المفعول الثاني لنقضت و قوله تَتَّخِذُونَ حال من الضمير في وَ لا تَكُونُوا أو في الجار الواقع موقع الخبر أي و لا تكونوا مشبهين (۳) بامرأه هذا شأنها متخذي أيمانكم مفسده و دخلا بينكم و أصل الدخل ما يدخل الشي ء و لم يكن منه (۴) و قال لَأَخَذْنا مِنْهُ بِالْيَمِينِ أي بيمينه ثُمَّ لَقَطَعْنا مِنْهُ الْوَتِينَ أي نياط قلبه بضرب عنقه و

۱- سوره الحاقه: ۴۴ و ۴۹، و ما بعدها ذيلها.

۲- تفسير العيّاشيّ مخطوط، اوردها في البرهان ۲: ۳۸۳.

۳- في المصدر: متشبهين.

۴- تفسير البيضاوى ۱: ۲۶۲.

قیل: الیمین بمعنی القوه(۱).

**[ترجمه]بیضاوی گوید: «انکاثاً طاقات»، رشته‌ها را از هم گسست، جمع «نکث» است و دلیل نصب آن حال بودن از «غزلها» است، یـا مفعول به دوم برای فعل «نقضت» است. جمله «تتخـذون» حال است برای ضـمیر«واو» در «و لا تکونوا» یا شـبه جمله‌ای که خبر واقع شـده است یعنی شبیه زنی با آن وضـعیت نباشـید که سوگنـدهایتان را باعث فساد در بین خود قرار دهید. و اصـل «الدخل» داخل شدن چیزی در چیزی دیگر است که از جنس آن نباشد. - . تفسیر بیضاوی ۱: ۲۶۲ - و ص: ۱۴۹

گوید: «لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْیمِینِ» یعنی دست راستش را می‌گرفتیم. «ثمُ َ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِین» یعنی با زدن گردنش بند دل (شاهرگ) او را پاره می‌کردیم؛ و گفته شده: «الیمین» یعنی قوّت. - . تفسیر بیضاوی ۲: ۲۶۳ -

**[ترجمه]

«۱۲۷»

کنز، [کنز جامع الفوائـد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنِ الْحُسَـیْنِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَـیْنِ عَنِ ابْنِ مُسْـکَانَ عَنْ إِسْـحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّـلام: فِی قَوْلِهِ إِنَّا عَرَضْـنَا الْأَمانَهَ(۲) الْآیَهَ قَالَ یَعْنِی وَلَایَهَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السـلام (۳).

**[ترجمه]کنز جـامع الفوائـد: امـام صـادق علیه السـلام فرمود: «إِنَّا عَرَضْـنَا الْأَمَـانَهَ عَلَی السَّمَـاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبَالِ فَأَبَینْ َ أَن یحْمِلْنَهَـا وَ أَشْـفَقْنَ مِنهْـا وَ حَمَلَهَا الْانسَان» - . احزاب / ۷۲ - {مـا امـانت [الهی و بـار تکلیـف] را بر آسـمانها و زمین و کوه ها عرضه کردیم، پس، از برداشـتن آن سر باز زدنـد و از آن هراسـناک شدند، و [لی] انسان آن را برداشت .} منظور از «امانت» ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی. تفسیر برهان ۳: ۳۴۲ -

**[ترجمه]

«۱۲۸»

کنز، [کنز جـامع الفوائـد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ حَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ حُسَـیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ بُهَیْشٍ عَنْ مُوسَـی بْنِ أَبِی الْعَنْبَرِ عَنْ عَطَاءٍ الْهَمْـدَانِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّـلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی یا حَسْـرَتی عَلی ما فَرَّطْتُ فِی جَنْبِ اللَّهِ (۴) قَالَ قَالَ عَلِیٌّ علیه السّلام أَنَا جَنْبُ اللَّهِ وَ أَنَا حَسْرَهُ النَّاسِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ(۵).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: امام باقر علیه السّلام درباره آیه «یَاحَسْرَتی عَلیَ مَا فَرَّطتُ فیِ جَنبِ الله »، - . زمر/ ۵۶ - {«دریغا

بر آنچه در حضور خدا کوتاهی ورزیدم} فرمود: علی علیه السـلام فرمود: «جنب الله» من هسـتم و در روز قیامت«حسرت» مردم من هستم. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی. تفسیر برهان ۴ : ۸۰ -

**[ترجمه]

بيان

المراد بالجنب إما الجانب أی هو الجانب الذی من أراد الله يتوجه إليه أو هو فی القرب من الله بمنزله من كان بجنب آخر كقوله وَ الصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ أو أن من أراد قرب رجل يجلس إلی جنبه فهو بمنزله جنبه تعالی فی أنه من أراد القرب منه تعالی يجلس إليه و يتعلم منه و يأخذ من آدابه و قد مر الكلام فيه و فی أمثاله فی كتاب الإمامه و كتاب التوحيد.

**[ترجمه]مقصود از «جنب» یا به معنای جهتی است که خداوند اراده فرموده بدان روی آورده شود، یا قرب از خدا به منزله کسی است که در سمت دیگر باشد، مانند «والصاحب بالجنب»،{همسایه همنشین} یا اینکه هر که خواستار نزدیک شدن به مردی باشد، کنار او می‌نشیند، در این صورت او به منزله جنب وی می‌باشد و آنکه خواستار قرب خدای متعال باشد، کنار او (علی علیه السّلام) می‌نشیند و از او دانش فرا می‌گیرد و ادب از وی می‌آموزد؛ و در این خصوص قبلاً در کتاب الامامهٔ و کتاب التوحید سخن رفته است.

**[ترجمه]

«۱۲۹»

كنز، [كنز جامع الفوائد] و تأويل الآيات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ يَحْيَى عَنْ هِشَامِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَلِيٍّ الْمُعَلِّمِ عَنْ بَدَلِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ أَ فَمَنْ وَعَدْناهُ وَعْداً حَسَناً فَهُوَ لاقِيهِ (۶) نَزَلَتْ فِی عَلِيٍّ وَ حَمْزَةَ.

وَ رَوَى الْحُسَيْنُ بْنُ أَبِی الْحَسَنِ الدَّيْلَمِيُّ بِإِسْنَادِهِ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام

ص: ۱۵۰

۱- تفسير البيضاوی ۲: ۲۳۶. و النياط: عرق غليظ متصل بالقلب فإذا قطع مات صاحبه.

۲- سوره الأحزاب: ۷۲.

۳- الكنز مخطوط. و نقله البحرانیّ فی البرهان ۳: ۳۴۲.

۴- سوره الزمر: ۵۶.

۵- الكنز مخطوط، و أوردها البحرانیّ فی البرهان ۴: ۸۰.

۶- سوره القصص: ۶۱.

قَالَ: الْمَوْعُودُ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَعَدَهُ اللَّهُ أَنْ یَنْتَقِمَ لَهُ مِنْ أَعْدَائِهِ فِی الدُّنْیَا وَ وَعَدَهُ الْجَنَّهَ لَهُ وَ لِأَوْلِیَائِهِ فِی الْآخِرَهِ(۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: مجاهد گوید: آیه «أَفَمَن وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِیه»، - . قصص/ ۶۱ - {آیا

کسی که وعده نیکو به او داده ایم و او به آن خواهد رسید.} درباره علی علیه السلام و حمزه نازل شده است. و امام صادق علیه السلام

ص: ۱۵۰

فرمود: «موعود» (وعده داده شده) علی بن ابی طالب علیه السّلام است که خداوند به وی وعده داده انتقام او را در دنیا از دشمنانش بگیرد، و به وی و دوستدارانش، در آخرت وعده بهشت داده است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی. تفسیر برهان ۳: ۲۳۴ -

**[ترجمه]

«۱۳۰»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره الْحَسَنُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ (۲) عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ کُلُّ شَیْ ءٍ هالِکٌ إِلَّا وَجْهَهُ (۳) قَالَ کُلُّ شَیْ ءٍ هَالِکٌ إِلَّا مَا أُرِیدَ بِهِ وَجْهُ اللَّهِ وَ وَجْهُ اللَّهِ عَلِیٌّ علیه السلام (۴).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: از امام صادق علیه السّلام نقل می کند که در مفهوم آیه: «کلُّ شیءٍ هَالِکٌ إِلَّا وَجْهَهُ»، - . قصص/ ۸۸ - {جز

ذات او همه چیز نابودشونده است. } فرمود: هرچیزی نابود شدنی است مگر آنکه برای وجه الله بوده باشد و «وجه الله» علی علیه السّلام است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی. تفسیر برهان ۳: ۲۴۲ -

**[ترجمه]

«۱۳۱»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَهْبَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ وَخِیمٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ: أَنَّهُ سَأَلَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام عَنْ تَفْسِیرِ قَوْلِهِ تَعَالَی- وَ إِنَّ مِنْ شِیعَتِهِ لَإِبْراهِیمَ (۵) فَقَالَ علیه السّلام إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لَمَّا خَلَقَ إِبْرَاهِیمَ کَشَفَ لَهُ بَصَرَهُ فَنَظَرَ فَرَأَی نُوراً إِلَی جَنْبِ الْعَرْشِ فَقَالَ إِلَهِی مَا هَذَا النُّورُ فَقَالَ هَذَا نُورُ مُحَمَّدٍ صَفْوَتِی مِنْ خَلْقِی وَ رَأَی نُوراً مِنْ جَنْبِهِ فَقَالَ إِلَهِی مَا هَذَا النُّورُ فَقَالَ نُورُ عَلِیٍّ

بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام نَاصِرِ دِینِی وَ رَأَی إِلَی جَنْبِهِمَا ثَلَاثَهَ أَنْوَارٍ فَقَالَ إِلَهِی مَا هَذِهِ الْأَنْوَارُ فَقِیلَ لَهُ هَذَا نُورُ فَاطِمَهَ فَطَمْتُ (۶) مُحِبِّیهَا مِنَ النَّارِ وَ نُورُ وَلَدَیْهَا الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ قَالَ إِلَهِی وَ أَرَی تِسْعَهَ أَنْوَارٍ قَدْ أَحْدَقُوا بِهِمْ (۷) قِیلَ یَا إِبْرَاهِیمُ هَؤُلَاءِ الْأَئِمَّهُ مِنْ وُلْدِ عَلِیٍّ وَ فَاطِمَهَ فَقَالَ إِبْرَاهِیمُ إِلَهِی بِحَقِّ هَؤُلَاءِ الْخَمْسَهِ إِلَّا عَرَّفْتَنِی مَنِ التِّسْعَهُ قِیلَ یَا إِبْرَاهِیمُ أَوَّلُهُمْ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ وَ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ وَ ابْنُهُ جَعْفَرٌ وَ ابْنُهُ مُوسَی وَ ابْنُهُ عَلِیٌّ وَ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ وَ ابْنُهُ عَلِیٌّ وَ ابْنُهُ الْحَسَنُ وَ الْحُجَّهُ الْقَائِمُ ابْنُهُ

۱- الکنز مخطوط، و أوردها فی البرهان ۳: ۲۳۴.

۲- فی البرهان: عن یونس بن عبد الرحمن، عن یونس بن یعقوب.

۳- سوره القصص: ۸۸.

۴- الکنز مخطوط، اوردها فی البرهان ۳: ۲۴۲.

۵- سوره الصافّات: ۸۳.

۶- أی فصلت.

۷- أی احاطوا بهم: و فی البرهان: قد حفوا بهم.

فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ إِلَهِی وَ سَيِّدِی أَرَی أَنْوَاراً قَدْ أَحْدَقُوا بِهِمْ لَا يُحْصِی عَدَدَهُمْ إِلَّا أَنْتَ فَقِيلَ يَا إِبْرَاهِيمُ هَؤُلَاءِ شِيعَتُهُمْ- شِيعَهُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليهما السّلام فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ وَ بِمَا تُعْرَفُ شِيعَتُهُ قَالَ بِصَلَاهِ إِحْدَی وَ خَمْسِينَ وَ الْجَهْرِ بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ الْقُنُوتِ قَبْلَ الرُّكُوعِ وَ التَّخَتُّمِ فِی الْيَمِينِ فَعِنْدَ ذَلِکَ قَالَ إِبْرَاهِيمُ- اللَّهُمَّ اجْعَلْنِی مِنْ شِيعَهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ فَأَخْبَرَ اللَّهُ تَعَالَی فِی كِتَابِهِ فَقَالَ وَ إِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ (۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: جابر جعفی گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره تفسیر آیه: «وَ إِنَّ مِن شِيعَتِهِ لَابْرَاهِيم »، - . صافات/ ۸۳ - {و

بی گمان، ابراهیم از پیروان اوست .} پرسیدم، فرمود: چون خداوند سبحان ابراهیم را آفرید، چشم او را بینا ساخت، پس نگاه کرد و نوری در کنار عرش دید، پس گفت: خداوندا، این نور چیست؟ فرمود: این نور محمد برگزیده از آفریدگانم است. او نوری دیگر در کنار آن نور دید و گفت: خدایا این نور چیست؟ فرمود: این، نور علی بن ابی طالب ــ علیه السّلام ــ است، یاری دهنده دینم! و در کنار آن نورها، سه نور دیگر دید، پس گفت: خداوندا، این نورها چیستند؟ به وی گفته شد: این نور فاطمه است که دوستداران خود را از آتش برگرفته است و نور دو پسرش: حسن و حسین؛ گفت: خدایا، نه نور دیگر می‌بینم که آن‌ها را احاطه کرده‌اند؟ گفته شد: ای ابراهیم، اینان امامان از فرزندان علی و فاطمه هستند، پس ابراهیم گفت: خدایا تو را به این پنج نور سوگند می‌دهم که آن نُه نور را به من بشناسانی، گفته شد: ای ابراهیم، نخستین آن‌ها علی بن حسین و پسرش محمد و پسرش جعفر و پسرش موسی و پسرش علی و پسرش محمد و پسرش علی و پسرش حسن و حجت قائم پسر اوست.

ص: ۱۵۱

پس ابراهیم گفت: خداوندا، ای مولای من، انوار بی‌شماری را می‌بینم که آنان را احاطه کرده‌اند که جز تو تعداد آنان را نمی‌داند، گفته شد: ای ابراهیم: اینان پیروان ایشانند، شیعیان امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام، پس ابراهیم گفت: شیعه او چگونه شناخته می‌شود؟ پاسخ آمد: با نماز ۵۱ رکعتی، و «بسم الله الرحمن الرحيم» را بلند گفتن و قنوتِ قبل از رکوع و انگشتری را به دست راست کردن. در این هنگام ابراهیم گفت: خداوندا، مرا از شیعیان امیرالمؤمنین قرار ده. حضرت فرمود: پس خداوند متعال در کتاب خود چنین آورد: «و انّ من شیعتِهِ لَإبراهیم». - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی. تفسیر برهان ۴: ۲۰
-

**[ترجمه]

«۱۳۲»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأويل الآيات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُحَمَّدِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الْأَفْطَسِ عَنْ أَبِی مُوسَی الْمَشْرِقَانِیِّ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَهُ وَ حَضَرَهُ قَوْمٌ مِنَ الْكُوفِيِّينَ فَسَأَلُوهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ (۲) فَقَالَ لَيْسَ حَيْثُ تَذْهَبُونَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ حَيْثُ أَوْحَی إِلَی نَبِيِّهِ صلی الله عليه و آله أَنْ يُقِيمَ عَلِيّاً لِلنَّاسِ عَلَماً انْدَسَّ إِلَيْهِ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ فَقَالَ أَشْرِكْ فِی وَلَايَتِهِ الْأَوَّلَ وَ الثَّانِیَ حَتَّی يَسْكُنَ النَّاسُ إِلَی قَوْلِهِ وَ

يُصَدِّقُوکَ فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ- يا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أَنْزِلَ إِلَيْکَ مِنْ رَبِّکَ (۳) شَکَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَی جَبْرَئِيلَ فَقَالَ إِنَّ النَّاسَ يُکَذِّبُونِّی وَ لَا يَقْبَلُونَ مِنِّی فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی- لَئِنْ أَشْرَکْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُکَ وَ لَتَکُونَنَّ مِنَ الْخاسِرِينَ فَفِی هَذَا نَزَلَتْ هَذِهِ

الْآيَهُ وَ لَمْ يَکُنِ اللَّهُ لِيَبْعَثَ رَسُولًا إِلَی الْعَالَمِ وَ هُوَ صَاحِبُ الشَّفَاعَهِ فِی الْعُصَاهِ يَخَافُ أَنْ يُشْرِکَ بِرَبِّهِ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَوْثَقَ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ أَنْ يَقُولَ لَئِنْ أَشْرَکْتَ بِی وَ هُوَ جَاءَ بِإِبْطَالِ الشِّرْکِ وَ رَفْضِ الْأَصْنَامِ وَ مَا عُبِدَ مَعَ اللَّهِ وَ إِنَّمَا عَنَی الشِّرْکَ مِنَ الرِّجَالِ فِی الْوَلَايَهِ فَهَذَا مَعْنَاهُ (۴).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: ابوموسی مشرقانی گوید: نزد آن حضرت بودم و جمعی از کوفیان نیز حضور داشتند که از ایشان درباره آیه: «لَئِنِ أَشْرَکْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُکَ »، - . زمر/ ۶۵ - {اگر

شرک ورزی حتماً کردارت تباه می‌شود.} پرسیدند. فرمود: معنای این آیه نه چنان است که تصوّر می کنید، چون خداوند عزّوجل به پیامبر خود سفارش نمود که علی علیه السّلام را به عنوان ولیّ مردم منصوب کند، معاذ بن جبل جاسوسی را نزد آن حضرت فرستاد تا بگوید: ابوبکر و عمر را در ولایت او شریک فرما تا مردم آرام گیرند و تصدیقت کنند. پس چون خداوند عزّوجل آیه: «يَاأَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْکَ مِن رَّبِّکَ »، - . زمر/ ۶۷ - {ای

پیامبر، آنچه را از جانب پروردگارت به سوی تو نازل شده، ابلاغ کن .} رسول خدا صلی الله علیه و آله به جبرئیل شکایت کرده و فرمود: مردم مرا تکذیب می کنند و از من نمی‌پذیرند؛ پس خداوند متعال آیه: «لَئِنِ أَشْرَکْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُکَ وَ لَتَکُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِين »، {اگر شرک ورزی حتماً کردارت تباه و مسلّماً از زیانکاران خواهی شد.»} را نازل فرمود. زیرا خداوند هر پیامبری را برای مردم مبعوث فرموده، دارای حق شفاعت برای گناهکاران بوده و از شرک ورزیدن به خدا بیم داشته است، چه رسد به رسول اکرم صلی الله علیه و آله که قابل اعتمادترین انبیا بوده است. پس چگونه خداوند به وی بگوید: «اگر به من شِرک ورزی...!» در حالی که وی برای زدودن و باطل کردن شرک و نپذیرفتن خدایی بت‌ها و هر چیز دیگر که در کنار خدا پرستیده شود، آمده است؛ بلکه مقصود، عبارت از شریک ساختن چند مرد در ولایت است. این است معنای آیه. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیر برهان ۴: ۸۳ -

**[ترجمه]

بيان

انـدس أی بعث إليه دسيسا و جاسوسا ليستعلم الحال و يخبرهم قال الفيروزآبادی الـدس الإخفاء و الدسيس من تدسه ليأتيک بالأخبار (۵).

ص: ۱۵۲

۱- الکنز مخطوط. اوردها فی البرهان ۴: ۲۰.

۲- الزمر: ۶۵.

۳- سوره المائده: ۶۷.

۴- الکنز مخطوط، اوردها فی البرهان؟؟؟: ۸۳ إلی قوله: « وَ لَتَکُونَنَّ مِنَ الْخاسِرِینَ» .

۵- القاموس المحیط ۲: ۲۱۵.

**[ترجمه]«اِنـدَسَّ»: محرم و جاسوسـی را نزد وی فرسـتاد تا کسب اطلاعات کنـد و خبر برسانـد. فیروزآبادی گویـد: «الدّس»: پنهان ساختن، و «الدسیس»: کسی است که برای خبر گرفتن می‌فرستی. - . القاموس المحیط ۲: ۲۱۵ -

ص: ۱۵۲

**[ترجمه]

«۱۳۳»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ هَوْذَةَ الْبَاهِلِیُّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ إِسْحَاقَ النَّهَاوَنْدِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَبَا بَكْرٍ وَ عُمَرَ وَ عَلِیّاً علیه السّلام أَنْ یَمْضُوا إِلَی الْكَهْفِ وَ الرَّقِیمِ فَیُسْبِغَ أَبُو بَكْرٍ الْوُضُوءَ وَ یَصُفَّ قَدَمَیْهِ وَ یُصَلِّیَ رَكْعَتَیْنِ وَ یُنَادِیَ ثَلَاثاً فَإِنْ أَجَابُوهُ وَ إِلَّا فَلْیَقُلْ مِثْلَ ذَلِكَ عُمَرُ فَإِنْ أَجَابُوهُ وَ إِلَّا فَلْیَقُلْ مِثْلَ ذَلِكَ عَلِیٌّ علیه السّلام فَمَضَوْا وَ فَعَلُوا مَا أَمَرَهُمْ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمْ یُجِیبُوا أَبَا بَكْرٍ وَ لَا عُمَرَ فَقَامَ عَلِیٌّ علیه السّلام وَ فَعَلَ ذَلِكَ فَأَجَابُوهُ وَ قَالُوا لَبَّیْكَ لَبَّیْكَ ثَلَاثاً فَقَالَ لَهُمْ لِمَ لَمْ تُجِیبُوا صَوْتَ الْأَوَّلِ وَ الثَّانِی وَ أَجَبْتُمُ الثَّالِثَ فَقَالُوا إِنَّا أُمِرْنَا أَنْ لَا نُجِیبَ إِلَّا نَبِیّاً أَوْ وَصِیّاً ثُمَّ انْصَرَفُوا إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَسَأَلَهُمْ مَا فَعَلُوا فَأَخْبَرُوهُ فَأَخْرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله صَحِیفَةً حَمْرَاءَ فَقَالَ لَهُمُ اكْتُبُوا شَهَادَتَكُمْ بِخُطُوطِكُمْ فِیهَا بِمَا رَأَیْتُمْ وَ سَمِعْتُمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ سَتُكْتَبُ شَهادَتُهُمْ وَ یُسْئَلُونَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ(۱).

وَ قَالَ أَیْضاً حَدَّثَنَا الْحُسَیْنُ بْنُ أَحْمَدَ الْمَالِكِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ یُونُسَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ ذَكَرَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السّلام: الْكِتَابَ الَّذِی تَعَاقَدُوا عَلَیْهِ فِی الْكَعْبَهِ وَ أَشْهَدُوا وَ خَتَمُوا عَلَیْهِ بِخَوَاتِیمِهِمْ فَقَالَ یَا بَا مُحَمَّدٍ إِنَّ اللَّهَ أَخْبَرَ نَبِیَّهُ بِمَا صَنَعُوهُ قَبْلَ أَنْ یَكْتُبُوهُ وَ أَنْزَلَ اللَّهُ فِیهِ كِتَاباً قُلْتُ أَنْزَلَ اللَّهُ فِیهِ كِتَاباً قَالَ أَ لَمْ تَسْمَعْ قَوْلَهُ تَعَالَی سَتُكْتَبُ شَهادَتُهُمْ وَ یُسْئَلُونَ قَوْلُهُ تَعَالَی وَ لَنْ یَنْفَعَكُمُ الْیَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِی الْعَذابِ مُشْتَرِكُونَ (۲) تَأْوِیلُهُ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ السَّیَّارِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِی أَسْلَمَ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ الْبَزَّازِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ- وَ لَنْ یَنْفَعَكُمُ الْیَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ- أَنَّكُمْ فِی الْعَذابِ مُشْتَرِكُونَ (۳) وَ هَذَا جَوَابٌ لِمَنْ تَقَدَّمَ ذِكْرُهُمْ أَمَامَ هَذِهِ الْآیَهِ وَ هُوَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ مَنْ یَعْشُ عَنْ ذِكْرِ

ص: ۱۵۳

۱- أوردها فی البرهان ۴: ۱۳۷ و ۱۳۸. و الآیه فی سوره الزخرف: ۱۹.

۲- سوره الزخرف: ۳۹.

۳- اوردها فی البرهان ۴: ۱۴۳.

الرَّحْمنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطاناً فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ- وَ إِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ حَتَّى إِذا جاءَنا قالَ يا لَيْتَ بَيْنِى وَ بَيْنَکَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ (۱) فَيُقَالُ لَهُمْ عَقِيبَ ذَلِکَ وَ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ أَيْ هَذَا الْيَوْمَ- إِذْ ظَلَمْتُمْ آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذابِ مُشْتَرِكُونَ التَّابِعُ مِنْكُمْ وَ الْمَتْبُوعُ وَ أُصُولُ الظُّلْمِ وَ الْفُرُوعُ قَوْلُهُ تَعَالَى فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِى أُوحِيَ إِلَيْکَ إِنَّکَ عَلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ (۲) تَأْوِيلُهُ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ هِلَالٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِى جَعْفَرٍ عليه السّلام فِى قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ فَاسْتَمْسِکْ بِالَّذِى أُوحِيَ إِلَيْکَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِى طَالِبٍ عليه السلام (۳) وَ إِنَّهُ لَذِكْرٌ لَکَ وَ لِقَوْمِکَ وَ سَوْفَ تُسْئَلُونَ (۴) قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ حَكَمٍ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ نُصَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبَانِ بْنِ أَبِى عَيَّاشٍ عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ عَلِيٍّ عليه السّلام قَالَ: قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ فَقَالَ فَنَحْنُ قَوْمُهُ (۵).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: امام صادق علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله ابوبکر، عمر و علی علیه السّلام را مأموریت داد که به غار اصحاب کهف و رقیم بروند و ابوبکر وضویی به کمال بگیرد و قدمهایش را جفت کرده دو رکعت نماز خوانده و سه بار اصحاب کهف را صدا کند، اگر او را پاسخ گفتند که هیچ وگرنه عمر این کار را انجام دهد، اگر وی را پاسخ دادند که هیچ، وگرنه علی علیه السّلام این کار را انجام دهد. پس هر سه به آنجا رفته و دستور پیامبر صلی الله علیه و آله را اجرا کردند. اما اصحاب کهف نه به ندای ابوبکر پاسخ گفتند و نه به ندای عمر. سپس علی علیه السّلام برخاست و طبق دستور پیامبر صلی الله علیه و آله عمل کرد و اصحاب کهف ندای وی را پاسخ داده و گفتند: لبّیک لبّیک ــ سه بار ــ پس به ایشان فرمود: چرا به ندای ابوبکر و عمر پاسخ ندادید اما ندای مرا پاسخ گفتید؟ گفتند: ما دستور داریم که جز ندای پیامبر یا وصی پیامبر را پاسخ ندهیم. سپس آن سه به سوی پیامبر صلی الله علیه و آله بازگشتند؛ پس آن حضرت از کارشان و اینکه چه کرده‌اند، پرسید، و آنها نیز او را از ماجرا مطّلع ساختند. سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله صحیفه‌ای سرخ در آورده و به ایشان فرمود: با خط خودتان آنچه را دیده و شنیده‌اید، بنویسید و بدان گواهی دهید. در این هنگام خداوند عزّوجل این آیه را نازل کرد: «سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَ يُسئلُون» - . زخرف/ ۱۹ - یوم

القیامهٔ، {گواهی ایشان به زودی نوشته می شود و [از آن] پرسیده خواهند شد} در روز قیامت!

ابوبصیر گوید: امام باقر علیه السّلام ضمن اشاره به پیمان نامه‌ای که آن را نوشتند و بر آن شاهد گرفته و مُهر کردند و در کعبه گذاشتند، فرمود! ای ابا محمّد! قبل از آنکه آن‌ها دست به نوشتن این نامه بزنند، خداوند پیامبر خود را از محتوای آن آگاه گردانید و درباره آن آیه‌ای نازل فرمود. عرض کردم: درباره آن آیه نازل نمود؟! فرمود: آیا کلام خدای متعال را نشنیده‌ای که می‌فرماید: «سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَ يُسئلُون»؟ - . زخرف/ ۱۹ -

قول خدای متعال: «وَ لَن يَنفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذ ظَّلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُون »، - . زخرف / ۳۹ - {و

امروز هرگز [پشیمانی] برای شما سود نمی بخشد، چون ستم کردید در حقیقت، شما در عذاب، مشترک خواهید بود.} در تأویل این آیه، جابر از امام باقر علیه السلام نقل می‌کند که فرمود: «و امروز هرگز پشیمانی برای شما سود نمی‌بخشد چون ستم کردید» نسبت به حق محمّد و آل محمّد «در حقیقت شما در عذاب، مشترک خواهید بود» و این پاسخی است برای کسانی که ذکر آن‌ها در برابر این آیه گذشت و آن قول خدای عزّوجل است که: «وَ مَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ

ص: ۱۵۳

الرَّحْمَانِ نُقَیِّضْ لَهُ شَیْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِینٌ* وَ إِنهُّمْ لَیَصُدُّونهم عَنِ السَّبِیلِ وَ یحْسَبُونَ أَنهُّم مُّهْتَدُونَ* حَتیَّ إِذَا جَاءَنَا قَالَ یَالَیْتَ بَیْنِی وَ بَیْنَک بُعْدَ الْمَشْرِقَینْ ِ فَبِئْسَ الْقَرِینُ»، - . زخرف/۳۸ _۳۶ - {و

هر کس از یاد [خدای] رحمان دل بگرداند، بر او شیطانی می گماریم تا برای وی دمسازی باشد. و مسلّماً آنها ایشان را از راه باز می دارند و [آنها] می پندارند که راه یافتگانند. تا آن گاه که او [با دمسازش] به حضور ما آید، [خطاب به شیطان] گوید: «ای کاش میان من و تو، فاصله خاور و باختر بود، که چه بد دمسازی هستی!»} و در پی آن به ایشان گویند: «و امروز هرگز برای شما سود نمی‌بخشد» یعنی همین امروز «چون ستم کردید» به آل محمّد در حقشان «در حقیقت، شما در عذاب، مشترک خواهید بود» هم تابع و هم متبوعتان و نیز اصول و فروع ستمکاران.

قول خدای متعال: «فَاسْتَمْسِکْ بِالَّذِی أُوحِیَ إِلَیْکَ إِنَّکَ عَلیَ صِرَاطٍ مُّسْتَقِیم»، - . زخرف/ ۴۳ - {پس

به آنچه به سوی تو وحی شده است چنگ دَرْزَنْ، که تو بر راهی راست قرار داری.} در تأویل این آیه، امام باقر علیه السلام فرمود: قول خدای عزّوجل: «فَاسْتَمْسِکْ بِالَّذِی أُوحِیَ»، یعنی به علی بن ابی طالب علیه السّلام تمسک بجوی. - . تفسیر برهان۴ : ۱۴۵ -

حضرت علی علیه السّلام پس از تلاوت آیه: «وَ إِنَّهُ لَذِکْرٌ لَّکَ وَ لِقَوْمِکَ وَ سَوْفَ تُسئلُون »، - . زخرف/ ۴۴ - {و

به راستی که [قرآن] برای تو و برای قوم تو [مایه] تذکّری است، و به زودی [در مورد آن] پرسیده خواهید شد.} فرمود: قوم او، ما هستیم. - . کنز جامع الفوائد، تفسیر برهان ۴: ۱۴۶ -

**[ترجمه]

«۱۳۴»

کنز، کنز جامع الفوائد و تأویل الآیات الظاهره وَ سْئَلْ مَنْ أَرْسَلْنا مِنْ قَبْلِکَ مِنْ رُسُلِنا(۶) جاء من طریق العامه و الخاصه.

فَمِنْ ذَلِکَ مَا رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَسَنِی (۷) عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْقَطَّانِ عَنْ عَبَّادِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فَضْلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی حَدِیثِ الْإِسْرَاءِ فَإِذَا مَلَکٌ قَدْ أَتَانِی فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ سَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا قَبْلَکَ مِنْ رُسُلِنَا عَلَی مَا ذَا بُعِثْتُمْ فَقُلْتُ لَهُمْ مَعَاشِرَ الرُّسُلِ

ص: ۱۵۴

۱- سوره الزخرف: ۳۶- ۳۸.

۲- سوره الزخرف: ۴۳.

۳- اوردها فی البرهان ۴: ۱۴۵.

۴- سوره الزخرف: ۴۴.

۵- کنز جامع الفوائد مخطوط، و أورد الروایه الأخیره فی البرهان ۴: ۱۴۶، و فی آخره و نحن المسئولون.

۶- سوره الزخرف: ۴۵.

۷- فی البرهان: جعفر بن محمّد الحسینی.

وَ النَّبِيِّينَ عَلَى مَا ذَا بَعَثَكَمُ اللَّهُ قَبْلِى قَالُوا عَلَى وَلَايَتِکَ يَا مُحَمَّدُ وَ وَلَايَهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ عليهما السّلام.

وَ يُؤَيِّدُهُ مَا رَوَاهُ الْحَسَنُ بْنُ أَبِى الْحَسَنِ الدَّيْلَمِيُّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ رِجَالِهِ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ السَّائِبِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَمَّا عُرِجَ بِى إِلَى السَّمَاءِ وَ انْتَهَيْتُ فِى الْمَسِيرِ مَعَ جَبْرَئِيلَ إِلَى السَّمَاءِ الرَّابِعَهِ فَرَأَيْتُ بَيْتاً مِنْ يَاقُوتٍ أَحْمَرَ فَقَالَ لِى جَبْرَئِيلُ يَا مُحَمَّدُ هَذَا الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ خَلَقَهُ اللَّهُ قَبْلَ خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ بِخَمْسِينَ أَلْفَ عَامٍ فَصَلِّ فِيهِ فَقُمْتُ لِلصَّلَاهِ وَ جَمَعَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ فَصَفَّهُمْ جَبْرَئِيلُ فَصَلَّيْتُ بِهِمْ فَلَمَّا سَلَّمْتُ أَتَانِى آتٍ مِنْ عِنْدِ رَبِّى فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ رَبُّکَ يُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ يَقُولُ لَکَ سَلِ الرُّسُلَ عَلَى مَا أُرْسِلْتُمْ مِنْ قَبْلِى قُلْتُ مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ وَ الرُّسُلِ عَلَى مَا ذَا بَعَثَكُمْ رَبِّى قَبْلِى قَالُوا عَلَى وَلَايَتِکَ وَ وَلَايَهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ وَ سْئَلْ مَنْ أَرْسَلْنا مِنْ قَبْلِکَ مِنْ رُسُلِنا.

وَ مِنْ طَرِيقِ الْعَامَّهِ عَنْ أَبِى نُعَيْمٍ الْحَافِظِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَمِيلٍ يَرْفَعُهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِى تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى وَ سْئَلْ مَنْ أَرْسَلْنا مِنْ قَبْلِکَ مِنْ رُسُلِنا قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لَمَّا جَمَعَ اللَّهُ بَيْنِى وَ بَيْنَ الْأَنْبِيَاءِ لَيْلَهَ الْإِسْرَاءِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى سَلْهُمْ يَا مُحَمَّدُ عَلَى مَا بُعِثْتُمْ قَالُوا بُعِثْنَا عَلَى شَهَادَهِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ الْإِقْرَارِ بِنُبُوَّتِکَ وَ عَلَى الْوَلَايَهِ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِى طَالِبٍ عليه السلام (۱).

مد، [العمده](۲) مِنْ كِتَابِ الِاسْتِيعَابِ لِابْنِ عَبْدِ الْبَرِّ أَقُولُ، رَوَى الْعَلَّامَهُ فِى كَشْفِ الْحَقِ (۳) عَنِ ابْنِ عَبْدِ الْبَرِّ وَ غَيْرِهِ مِنْ عُلَمَاءِ الْمُخَالِفِينَ: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: در تفسير آيه «وَ سئلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِکَ مِن رُّسُلِنَا»، - . زخرف / ۴۵ - {و

از رسولان ما كه پيش از تو گسيل داشتيم جويا شو.} عبدالله بن مسعود گويد: رسول خدا صلى الله عليه و آله در مورد داستان معراج به من فرمود: ناگاه فرشته‌اى نزد من آمده و گفت: اى محمّد، از پيامبرانى كه پيش از از تو فرستاديم بپرس: بر چه فرستاده شديد؟ پس به پيامبران پيشين گفتم:

ص: ۱۵۴

اى جماعت پيامبران، خداوند شما را پيش از من بر چه مبعوث فرمود؟ گفتند: بر ولايت تو اى محمّد و ولايت على بن ابى طالب عليه السّلام.

آنچه اين روايت را تأييد مى‌كند، حديث ابن عباس است كه گويد: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: چون به معراج برده شدم و به آسمان چهارم رسيدم كه ديگر جبرئيل نمى‌توانست مرا همراهى كند، خانه‌اى ديدم از ياقوت سرخ. پس جبرئيل به من گفت: اى محمّد، اين بيت المعمور را خداوند پنجاه هزار سال پيش از آفرينش آسمان‌ها و زمين خلق كرده است. در آن نماز بگزار. پس براى نماز برخاستم و خداوند تمام پيامبران و انبياى مرسل را گرد آورد و جبرئيل آنان را پشت سر من به صف كرد و من با ايشان نماز خواندم.

چون سلام دادم، فرستاده‌اى از جانب پروردگارم آمده و گفت: اى محمّد، پروردگارت تو را سلام مى‌رساند و به تو مى گويد: از پيامبران بپرس كه بر چه چيزى پيش از من مبعوث شديد؟ گفتم: اى گروه پيامبران و رسولان، پروردگارم شما را پيش از

من بر چه چیزی مبعوث فرمود؟ گفتند: بر ولایت تو و ولایت علی بن ابی طالب، و مقصود از آیه: «وَ سئلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِکَ مِن رُّسُلِنَا» همین است. از طریق عامه نیز روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: چون در شب معراج خداوند متعال مرا با پیامبران در یک جا گرد آورد، فرمود: ای محمّد، از ایشان بپرس که بر چه چیزی به نبوّت مبعوث شدید؟ گفتند: بر شهادت لا إله إلّا الله و اقرار به نبوّت تو و پذیرش ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام مبعوث شدیم. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیر برهان ۴ : ۱۴۸ _۱۴۷ -

العمدة: از کتاب «الاستیعاب» ابن عبدالبرّ از پیامبر مانند آن را روایت کرده است.

مؤلف: علّامه در کشف الحق - . جزء اول: ۹۱ -

از ابن عبدالبرّ و جمعی دیگر از علمای مخالف نظیر آن را نقل کرده است.

**[ترجمه]

«۱۳۵»

کشف، [کشف الغمه] مِمَّا أَخْرَجَهُ الْعِزُّ الْمُحَدِّثُ الْحَنْبَلِيُّ رُوِیَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَتَانِی مَلَکٌ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ وَ سْئَلْ مَنْ أَرْسَلْنا مِنْ قَبْلِکَ مِنْ رُسُلِنا

ص: ۱۵۵

۱- الکنز مخطوط، اوردها فی البرهان ۴: ۱۴۷ و ۱۴۸.

۲- لم نجده فی المصدر المطبوع.

۳- الجزء الأول: ۹۱.

عَلَی مَا بُعِثُوا قَالَ قُلْتُ عَلَی مَا بُعِثُوا قَالَ عَلَی وَلَایَتِکَ وَ وَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: ابن مسعود گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمود: فرشته‌ای نزد من آمده گفت: ای محمّد، و از کسانی که پیش از تو به نبوّت فرستادیم بپرس

ص: ۱۵۵

که بر چه چیزی مبعوث شدند؟ گفتم: بر چه چیزی مبعوث شدند؟ گفت: بر پذیرش ولایت تو و ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام. - . کشف الغمّهٔ: ۹۲ -

**[ترجمه]

بَیان

رَوَی النَّیْسَابُورِیُّ عَنِ الثَّعْلَبِیِّ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ: مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ وَ لَکِنَّهُ لَا یُطَابِقُ قَوْلَهُ تَعَالَی- أَ جَعَلْنا مِنْ دُونِ الرَّحْمنِ آلِهَهً یُعْبَدُونَ (۲).

أقول: یمکن توجیهه بوجوه :

الأول أن یکون علی سبیل الاختصار بجزء الکلام فإن السؤال علی بعض الأخبار کان عن التوحید و النبوه و الولایه فقوله أَ جَعَلْنا بیان لسؤال التوحید و طوی (۳) الأخیران فبینهما الرسول صلی الله علیه و آله و مثله کثیر فی الآیات إذ کثیرا ما یذکر جزء من القصه فی موضع و جزء منها فی موضع آخر و نظیره قوله أَ لَسْتُ بِرَبِّکُمْ (۴) و محمد نبیکم و علی إمامکم کما مر و أما الأخبار التی اقتصر فیها علی الأخیرین فإنما اکتفی فیها بذکر ما لم یذکر فی الآیه الکریمه لعدم الحاجه إلی ذکر ما هو مصرح فیها.

الثانی أن یکون ما ذکر فی الآیه إشاره إلی الشهادات الثلاث تصریحا و تلویحا فأما دلالته علی الشهاده بالوحدانیه فظاهر و أما علی الأخیرین فلأن نصب خلفاء الجور و متابعتهم فی مقابله أئمه الحق نوع من الشرک و طاعه من نهی الله عن طاعته نوع من عباده غیر الله کما قال الله تعالی أَنْ لا تَعْبُدُوا الشَّیْطانَ (۵) و قال اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللَّهِ (۶) و قال أَ رَأَیْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ (۷) و مثل ذلک کثیر.

ص: ۱۵۶

۱- کشف الغمّه: ۹۲.

۲- غرائب القرآن ۳: ۳۲۸.

۳- طوی الحدیث: کتمه و أخفاه.

۴- سوره الأعراف: ۱۷۲.

۵- سوره یس: ۶۰.

۶- سوره التوبه: ۳۱.

۷- سوره الفرقان: ۴۳.

الثالث ما ذكره صاحب إحقاق الحق حيث قال يمكن أن يكون الجعل فی الجمله الاستفهاميه بمعنی الحكم كما صرح به النيشابوری (۱) و يكون الجمله حكايه عن قول الرسول صلوات الله عليهم و تأكيدا لما أضمر فی الكلام من الإقرار ببعثهم علی الشهاده المذكوره بأن يكون المعنی أن الشهاده المذكوره لا يمكن التوقف فيها إلا لمن جعل من دون الرحمن آلهه يعبدون و نظير هذا الإضمار واقع فی القرآن فی قوله تعالی أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ- يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنا(۲) غايه الأمر أن يكون ما نحن فيه من الآيه لخفاء القرينه علی تعيين المحذوف من المتشابهات التی لا يعلم معناها إلا بتوقيف (۳) من الله تعالی علی لسان رسوله انتهی (۴).

أقول الوجهان الأولان اللذان خطرا بالبال عندی أظهر و الله يعلم.

**[ترجمه]نیشابوری از ثعلبی از ابن مسعود نظیر آن را نقل کرده، سپس گوید: اما این روایت با آیه: «أَجَعَلْنَا مِن دُونِ الرَّحْمَانِ ءَالِهَةً يُعْبَدُون »، - . زخرف/ ۴۵ - {آیا در برابرِ [خدای] رحمان، خدایانی که مورد پرستش قرار گیرند مقرّر داشته ایم؟} مطابقت ندارد؟ - . غرائب القرآن ۳: ۳۲۸ -

مؤلف: می‌توان این نکته را به چند طریق توجیه کرد:

اول اینکه بر سبیل اختصار به بخشی از کلام باشد. زیرا سؤال طبق برخی روایات از توحید، نبوت و ولایت بوده است، برای مثال جمله«أجعلنا» بیانی است برای پرسش درباره توحید و «طوی» - . طوی الحدیث: سخن را کتمان و پنهان نمود. - که پیامبرصلی الله علیه و آله هر دو را توضیح داده و بسیاری از آیات چنین‌اند. یعنی گاه بخشی از داستان در جایی و بخشی دیگر در جای دیگر ذکر می‌شود و نظیر این معنا آیه: «آیا من پروردگار شما نیستم؟» - اعراف/ ۱۷۲ - و محمّد پیامبر و علی امام شما نیست؟ که پیش از این ذکر شد، و اما اخباری را که فقط به دو بخش اخیر آن‌ها اکتفا شده، بدان سبب که نیازی به آوردن مطالبی که آیه به آن‌ها تصریح دارد، نیست.

دوم اینکه آنچه در آیه آمده اشاره‌ای باشد به هر سه شهادت، هم به صورت تصریح و هم به صورت تلویح. اما دلالت آیه بر وحدانیت آشکار است و اما بر دو شهادت دیگر به صورت صریح نیامده، چون نصب خلفای جور و پیروی از آن‌ها در مقابله با امامان حق، نوعی شرک است، و اطاعت از کسی که خداوند اطاعت از او را نهی فرموده، نوعی عبادت غیرخداست همان... طور که خدای متعال فرمود: «أَن لَّا تَعْبُدُواْ الشَّيْطَانَ»، - . یس/ ۶۰ - {که شیطان را مپرستید.} و فرمود: «اتخَّذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَ رُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ الله»، - . توبه/ ۳۱ - {اینان

دانشمندان و راهبان خود را ـ جز خدا ربّ خود قرار دادند ـ.} و فرمود: «أَرَءَيْتَ مَنِ اتخَّذَ إِلَهَهُ هَواهُ»، - . فرقان/ ۴۳ - {آیا آن کس که هوایِ [نفس] خود را معبود خویش گرفته است دیدی؟} و نظیر این بسیار است.

ص: ۱۵۶

سوم، مطلبی است که مؤلف کتاب «احقاق الحق» آورده و گوید: ممکن است«جعل» در جمله«استفهامیه» به معنی«حکم» باشد، همان‌طور که نیشابوری بدان تصریح دارد که در این صورت جمله «حکایت» از قول رسول خدا صلی الله علیه و آله و تأکیدی

باشـد بر آنچه از کلام نهان داشته شده است از جمله اقرار به بعثت آن‌ها بر اساس شـهادت یاد شده، یعنی اینکه جایز نیست بر این شـهادت درنگ کرد مگر در مورد کسانی که خدایی غیر از الله را پرسـتش می‌کنند؛ و نظیر این اضـمار در قرآن هم هست آنجا که خدای متعال می‌فرماید: «أَنَا أُنَبِّئُكُم بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ * يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا»، - . یوسف/ ۴۶ _۴۵ -

{«مرا به [زنـدان] بفرستیـد تا شـما را از تعبیر آن خبر دهم.»، «ای یوسف، ای مرد راسـتگوی، نظر بده.} و نهایت اینکه روشـن نبودن معنـای آیه، نهـان بودن قرینه‌ای برای تعیین محـذوفی از متشابهات باشـد که جز با نظر خـدای متعال کسـی غیر از رسول خدا صلی الله علیه و آله بر معنای آن آگاه نباشد و بر زبان احدی جز ایشان جاری نشده باشد. پایان - . احقاق الحق ۳: ۱۴۷ _ - ۱۴۶

مؤلف: دو وجه نخستین که به نظر رسیده‌اند، نزد من آشکارتر و برترند و خدا بهتر می‌داند.

**[ترجمه]

«۱۳۶»

کنز، [کنز جامع الفوائـد] و تأویل الآیات الظاهره أَمْ أَبْرَمُوا أَمْراً فَإِنَّا مُبْرِمُونَ (۵) الْآيَةَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ الْمُتَوَلِّی (۶) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ الشَّامِیِّ عَنِ الْحُسَـيْنِ بْنِ أَسَـدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِسْـمَاعِيلَ الْمُثَنَّى (۷) عَنِ الْفَضْـلِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ أَبِی دَاوُدَ عَنْ بُرَيْدَةَ الْأَسْـلَمِیِّ: أَنَّ النَّبِیَّ صلى الله عليه و آله قَالَ لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ سَلِّمُوا عَلَى عَلِیٍّ بِإِمْرَهِ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ- لَا وَ اللَّهِ لَا تَجْتَمِعُ النُّبُوَّهُ وَ الْخِلَافَهُ فِی أَهْلِ بَيْتٍ أَبَداً فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى هَذِهِ الْآيَهَ.

وَ يُؤَيِّدُهُ مَا رُوِیَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله أَخَذَ عَلَيْهِمُ الْمِيثَاقَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّـلام مَرَّتَيْنِ الْأُولَى حِينَ قَالَ أَ تَـدْرُونَ مَنْ وَلِيُّكُمْ مِنْ بَعْـدِی قَالُوا اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ صَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَ أَشَارَ بِيَـدِهِ إِلَى عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليهما السّلام وَ قَالَ هَذَا وَلِيُّكُمْ مِنْ بَعْدِی وَ الثَّانِيَهُ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ يَقُولُ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِیٌّ مَوْلَاهُ وَ كَانُوا قَدْ

۱- حیث قال: و معنی الجعل التسمیه و الحکم.

۲- سوره یوسف: ۴۴ و ۴۵.

۳- فی المصدر و(د): الا بتوفیق.

۴- إحقاق الحقّ ۳: ۱۴۶ و ۱۴۷.

۵- سوره الزمر: ۷۹:

۶- فی البرهان: أحد بن محمّد النوفلیّ.

۷- فی البرهان: علی بن إسماعیل المیثمی.

أَسَرُّوا فِی أَنْفُسِهِمْ وَ تَعَاقَدُوا أَنْ لَا یَرْجِعَ إِلَی آلِ مُحَمَّدٍ هَذَا الْأَمْرُ وَ لَا یُعْطُوهُمُ الْخُمُسَ (١) فَأَطْلَعَ اللَّهُ نَبِیَّهُ صلی الله علیه و آله عَلَی أَمْرِهِمْ وَ أَنْزَلَ عَلَیْهِ هَذِهِ الْآیَةَ(٢).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: از بُریده أسلَمی نقل است که پیامبر صلی الله علیه و آله به یکی از صحابه خود فرمود: به علی به عنوان امیرالمؤمنین سلام کنید. پس مردی از آن جماعت گفت: نه به خدا! نبوّت و خلافت هرگز در یک خاندان جمع نمی... شوند. پس خداوند متعال آیه: «أَمْ أَبْرَمُواْ أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُون»، - . زخرف/ ٧٩ - {یا در کاری ابرام ورزیده اند؟ ما [نیز] ابرام می ورزیم.}

این روایت را روایتی از ابن عباس تأیید می‌کند که در آن می‌گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله از ایشان برای امیرالمؤمنین علیه السّلام دو بار پیمان گرفت: اول، آن‌گاه که فرمود: آیا می‌دانید ولیّ شما بعد از من کیست؟ گفتند: خدا و رسولش آگاه... ترند. فرمود: صالح مؤمنان ــ و با دست به علی بن ابی طالب علیه السّلام اشاره کرد ــ و ادامه داد: این ولیّ شما پس از من است؛ دوم، فرموده او در روز غدیرخم بود که گفت: «مَن کُنتُ مولاه فعلیٌّ مولاه»، (هرکس من مولا و سرورش بودم، اینک علی مولا و سرور اوست.) و این در حالی بود

ص: ١۵٧

که آنان با خود تصمیم گرفته و پیمان بسته بودند که امر خلافت در خاندان محمّد صلی الله علیه و آله نماند و به آنان خمس نپردازند، لیکن خداوند پیامبرش را از کارشان آگاه ساخت و این آیه را نازل فرمود. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیر برهان ۴: ١۵۵ -

**[ترجمه]

«١٣٧»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره: قَوْلُهُ تَعَالَی وَ وَصَّیْنَا الْإِنْسانَ بِوالِدَیْهِ إِلَی وَ إِنِّی مِنَ الْمُسْلِمِینَ (٣) تَأْوِیلُهُ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هَمَّامٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السّلام قَالَ نَزَلَ جَبْرَئِیلُ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ یُولَدُ لَکَ غُلَامٌ تَقْتُلُهُ أُمَّتُکَ مِنْ بَعْدِکَ فَقَالَ یَا جَبْرَئِیلُ لَا حَاجَةَ لِی فِیهِ فَخَاطَبَهُ ثَلَاثاً ثُمَّ قَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ مِنْهُ الْأَئِمَّةَ وَ الْأَوْصِیَاءَ قَالَ وَ جَاءَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِلَی فَاطِمَةَ علیها السّلام فَقَالَ لَهَا إِنَّکِ تَلِدِینَ وَلَداً تَقْتُلُهُ أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی فَقَالَتْ لَا حَاجَةَ لِی فِیهِ فَخَاطَبَهَا ثَلَاثاً ثُمَّ قَالَ لَهَا إِنَّ مِنْهُ الْأَئِمَّةَ وَ الْأَوْصِیَاءَ فَقَالَتْ نَعَمْ یَا أَبَتِ فَحَمَلَتْ بِالْحُسَیْنِ علیه السّلام فَحَفِظَهَا اللَّهُ وَ مَا فِی بَطْنِهَا مِنْ إِبْلِیسَ فَوَضَعَتْهُ لِسِتَّةِ أَشْهُرٍ لَمْ یُسْمَعْ بِمَوْلُودٍ وُلِدَ لِسِتَّةِ أَشْهُرٍ إِلَّا الْحُسَیْنُ وَ یَحْیَی بْنُ زَکَرِیَّا علیه السّلام فَلَمَّا وَضَعَتْهُ وَضَعَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لِسَانَهُ فِی فِیهِ فَمَصَّهُ وَ لَمْ یَرْضَعْ مِنْ أُنْثَی حَتَّی نَبَتَتْ لَحْمُهُ وَ دَمُهُ مِنْ رِیقِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَی وَ وَصَّیْنَا الْإِنْسانَ بِوالِدَیْهِ إِحْساناً حَمَلَتْهُ أُمُّهُ کُرْهاً وَ وَضَعَتْهُ کُرْهاً وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً(۴).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: در تأویل آیه: «وَ وَصَّیْنَا الْانسَانَ بِوَالِدَیْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ کُرْهًا وَ وَضَعَتْهُ کُرْهًا وَ حَمْلُهُ وَ فِصَالُهُ

ثَلَاثُونَ شهْرًا حتیَّ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ بَلَغَ أَرْبَعِینَ سَنَهً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِی أَنْ أَشْکُرَ نِعْمَتَکَ الَّتِی أَنْعَمْتَ عَلیَ َّوَ عَلیَ وَالِدَیَّ وَ أَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَئهُ وَ أَصْلِحْ لیِ فیِ ذُرِّیَّتیِ إِنیِّ تُبْتُ إِلَیْکَ وَ إِنیِّ مِنَ الْمُسْلِمِینَ»، - . احقاف/ ۱۵ - {و انسان را [نسبت] به پدر و مادرش به احسان سفارش کردیم. مادرش با تحمّل رنج به او باردار شد و با تحمّل رنج او را به دنیا آورد. و بار برداشتن و از شیر گرفتنِ او سی ماه است، تا آن گاه که به رشد کامل خود برسد و به چهل سال برسد، می گوید: «پروردگارا، بر دلم بیفکن تا نعمتی را که به من و به پدر و مادرم ارزانی داشته ای سپاس گویم و کار شایسته ای انجام دهم که آن را خوش داری، و فرزندانم را برایم شایسته گردان. در حقیقت، من به درگاه تو توبه آوردم و من از فرمان پذیرانم.»} محمد بن عباس نقل می کند که: جبرئیل علیه السّلام بر پیامبر صلی الله علیه و آله نازل گشته و گفت: ای محمّد، پسری از تو زاده می‌شود که اُمّت تو بعد از تو او را به قتل می‌رسانند. فرمود: ای جبرئیل، نیازی به آن ندارم. جبرئیل در این مورد سه بار وی را مورد خطاب قرار داد، سپس گفت: ای محمّد، امامان و اوصیا از نسل اویند! پس رسول خدا صلی الله علیه و آله نزد فاطمه علیها السّلام آمده و به وی گفت: تو پسری به دنیا خواهی آورد که اُمّت من بعد از من او را به قتل خواهند رساند. فاطمه علیها السّلام گفت: مرا نیازی به آن نیست. اما رسول خدا صلی الله علیه و آله پس از سه بار تکرار خبر، به وی گفت: امامان و اوصیا از نسل او هستند! پس فاطمه علیها السّلام گفت: بلی پدر جان! پس به حسین علیه السّلام باردار شد و خداوند او و نوزادی را که در شکم داشت از ابلیس حفظ فرمود و شش ماهه به دنیا آمد و تاکنون شنیده نشده نوزادی شش ماهه به دنیا بیاید مگر حسین علیه السّلام و یحیی بن زکریا علیه السّلام. چون حسین علیه السلام به دنیا آمد، رسول خدا صلی الله علیه و آله زبان خود را در دهان وی گذاشت و او آن را مکید و دیگر از هیچ زنی شیر ننوشید تا اینکه گوشت و خون او از آب دهان رسول خدا صلی الله علیه و آله به حد کمال رسید و خداوند در همین مورد می‌فرماید: «وَ وَصَّیْنَا الْانسَانَ بِوَالِدَیْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ کُرْهًا وَ وَضَعَتْهُ کُرْهًا وَ حَمْلُهُ وَ فِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شهْرًا»، - . احقاف/ ۱۵ - {و انسان را [نسبت] به پدر و مادرش به احسان سفارش کردیم. مادرش با تحمّل رنج به او باردار شد و با تحمّل رنج او را به دنیا آورد. و بار برداشتن و از شیر گرفتنِ او سی ماه است.}

**[ترجمه]

«۱۳۸»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ ابْنِ فُضَیْلٍ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: قَوْلُهُ تَعَالَی ذلِکَ بِأَنَّهُمْ کَرِهُوا ما أَنْزَلَ اللّهُ (۵) فِی عَلِیٍ فَأَحْبَطَ أَعْمالَهُمْ (۶) قَوْلُهُ تَعَالَی فَهَلْ عَسَیْتُمْ إِنْ تَوَلَّیْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ وَ تُقَطِّعُوا أَرْحامَکُمْ

۱- فی البرهان: أن لا نرجع الی أهل هذا البیت هذا الامر و لا نعطیهم الخمس.

۲- الکنز مخطوط، أورده فی البرهان ۴: ۱۵۵.

۳- سوره الاحقاف: ۱۵.

۴- الکنز مخطوط، أورده فی البرهان ۴: ۱۷۴.

۵- سوره محمد: ۹، و ما بعدها ذیلها.

۶- أوردها فی البرهان ۴: ۱۸۲.

أولئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَ أَعْمى أَبْصارَهُمْ (۱)

وَ رَوَى مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْكَاتِبِ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ خُزَيْمَهَ الرَّازِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ أَبِي هَوْذَهَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَيَّاشٍ عَنْ جُوَيْبِرٍ عَنِ الضَّحَّاكِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي هَذِهِ الْآيَهِ قَالَ نَزَلَتْ فِي بَنِي هَاشِمٍ وَ بَنِي أُمَيَّهَ(۲) قَوْلُهُ تَعَالَى إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلى أَدْبارِهِمْ (۳) الْآيَهَ تَأْوِيلُهُ مَا رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ

عَنْ عَلِيِّ بْنِ سُلَيْمَانَ الزُّرَارِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِي جَمِيلَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام فِي هَذِهِ الْآيَهِ قَالَ هُوَ سَبِيلُ عَلِيٍّ علیه السلام (۴).

lt;meta info=". کنز جامع الفوائد: امام باقر علیه السّلام فرمود: آیه ۹ سوره محمّد اینگونه نازل شده است: «ذَالِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُواْ مَا أَنزَلَ اللَّهُ _ فی علیّ _ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُم »، - . محمد/ ۹ - {این

بدان سبب است که آنان آنچه را خدا نازل کرده است _ درباره علی _ خوش نداشتند، و [خدا نیز] کارهایشان را باطل کرد.}

ابن عباس گوید: آیه: «فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُواْ فِي الْأَرْضِ وَ تُقَطِّعُواْ أَرْحَامَكُمْ*

ص: ۱۵۸

أُوْلَئكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَ أَعْمَى أَبْصَرَهُمْ»، - . محمد/ ۲۳ _۲۲ - {پس

[ای منافقان،] آیا امید بستید که چون [از خدا] برگشتید [یا سرپرست مردم شدید] در [روی] زمین فساد کنید و خویشاوندیهای خود را از هم بگسلید؟ اینان همان کسانند که خدا آنان را لعنت نموده و [گوش دل] ایشان را ناشنوا و چشمهایشان را نابینا کرده است.} درباره بنی‌هاشم و بنی‌اُمیّه نازل شده است.

تأویل آیه: «إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّواْ عَلَى أَدْبَارِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَينَ َلَهُمُ الْهُدَى الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَ أَمْلَى لَهُم»، {بی گمان، کسانی که پس از آنکه [راهِ] هدایت بر آنان روشن شد [به حقیقت] پشت کردند، شیطان آنان را فریفت و به آرزوهای دور و درازشان انداخت.} به حسب روایت امام صادق علیه السّلام آن است که فرمود: این راه علی علیه السّلام است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیربرهان ۴: ۱۸۷ -

**[ترجمه]

بیان

أی الهدی هو سبیل علی علیه السّلام و یحتمل أن یکون تفسیرا للسبیل المذکور فی الآیات السابقه.

**[ترجمه]یعنی مقصود از «الهدی» راه علی علیه علیه السّلام است، و احتمال دارد تفسیر کلمه «سبیل» در آیات پیشین باشد.

**[ترجمه]

«۱۳۹»

کَنْزٌ: قَوْلُهُ تَعَالَی ذلِکَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا ما أَسْخَطَ اللَّهَ (۵) الْآیَهَ- رَوَی مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ بَشَّارٍ(۶) عَنْ عَلِیِّ بْنِ جَعْفَرٍ الْحَضْرَمِیِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ یَزِیدَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ هَذِهِ الْآیَهِ قَالَ وَ کَرِهُوا عَلِیّاً وَ کَانَ عَلِیٌّ رِضَا اللَّهِ وَ رِضَا رَسُولِهِ أَمَرَ اللَّهُ بِوَلَایَتِهِ یَوْمَ بَدْرٍ وَ یَوْمَ حُنَیْنٍ وَ بِبَطْنِ نَخْلَهَ وَ یَوْمَ التَّرْوِیَهِ نَزَلَتْ فِیهِ اثْنَتَانِ وَ عِشْرُونَ آیَهً فِی الْحَجَّهِ الَّتِی صُدَّ فِیهَا رَسُولُ اللَّهِ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ بِالْجُحْفَهِ وَ بِخُمٍ (۷).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: جابر بن یزید گوید: از امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «ذَالِکَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُواْ مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَ کَرِهُواْ رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ»، - . محمد/ ۲۸ - {زیرا آنان از آنچه خدا را به خشم آورده پیروی کرده اند و خرسندیش را خوش نداشتند پس اعمالشان را باطل گردانید.} پرسیدم، فرمود: علی را مجبور به تبعیت کردند و رضای خدا و رسولش در این بود که علی خلیفه گردد؛ خداوند در روز بدر و روز حُنین و در بطن نخله و روز ترویه امر به ولایت او فرمود و در حجّی که رسول خدا صلی الله علیه و آله را از رفتن به مسجدالحرام باز داشتند، در جحفه و غدیرخم، بیست و دو آیه درباره ولایت علی علیه السّلام نازل گردید. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیربرهان ۴: ۱۸۷

-

**[ترجمه]

«۱۴۰»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَالِکٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ فُضَیْلٍ عَنْ غَالِبٍ الْجُهَنِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ

۱- سوره محمد: ۲۲ و ۲۳.

۲- أوردها فی البرهان ۴: ۱۸۶.

۳- سوره محمد: ۲۵.

۴- الکنز مخطوط، أوردها فی البرهان ۴: ۱۸۷. و فیه و کذا فی(د): علی بن سلیمان الرازیّ. و فی البرهان« أی الهدی هو سبیل علی» و علیه فلا حاجه الی البیان.

۵- سوره محمد: ۲۸.

۶- فی البرهان: إسماعیل بن یسار.

۷- الکنز مخطوط، أوردها فی البرهان ۴: ۱۸۷.

جَدِّهِ عَنْ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لَمَّا أَسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ إِلَى سِدْرَهِ الْمُنْتَهَى وَقَفْتُ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ فَقَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ فَقُلْتُ لَبَّيْكَ رَبِّي وَ سَعْدَيْكَ قَالَ قَدْ بَلَوْتَ خَلْقِي فَأَيَّهُمْ وَجَدْتَ أَطْوَعَ لَكَ قُلْتُ رَبِّي عَلِيّاً قَالَ صَدَقْتَ يَا مُحَمَّدُ فَهَلِ اخْتَرْتَ لِنَفْسِكَ خَلِيفَهً يُؤَدِّي عَنْكَ وَ يُعَلِّمُ عِبَادِي مِنْ كِتَابِي مَا لَا يَعْلَمُونَ قَالَ قُلْتُ لَا فَاخْتَرْ لِي فَإِنَّ خِيَرَتَكَ خَيْرٌ لِي قَالَ لَقَدِ اخْتَرْتُ لَكَ عَلِيّاً فَاتَّخِذْهُ لِنَفْسِكَ خَلِيفَهً وَ وَصِيّاً قَدْ نَحَلْتُهُ عِلْمِي وَ حِلْمِي وَ هُوَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام حَقّاً لَمْ يَنَلْهَا أَحَدٌ قَبْلَهُ وَ لَيْسَتْ لِأَحَدٍ بَعْدَهُ يَا مُحَمَّدُ عَلِيٌّ رَايَهُ الْهُدَى وَ إِمَامُ مَنْ أَطَاعَنِي وَ نُورُ أَوْلِيَائِي وَ هُوَ الْكَلِمَهُ الَّتِي أَلْزَمْتُهَا الْمُتَّقِينَ مَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ أَحَبَّنِي وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَنِي فَبَشِّرْهُ بِذَلِكَ يَا مُحَمَّدُ قَالَ فَبَشَّرَهُ بِذَلِكَ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السّلام أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ فِي قَبْضَتِهِ إِنْ يُعَاقِبْنِي فَبِذَنْبِي لَمْ يَظْلِمْنِي وَ إِنْ يُتِمَّ لِي مَا وَعَدَنِي فَاللَّهُ أَوْلَى بِي فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله اللَّهُمَّ ابل [أَجْلِ] قَلْبَهُ (۱) وَ اجْعَلْ

رَبِيعَهُ الْإِيمَانَ بِكَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى قَدْ فَعَلْتُ ذَلِكَ يَا مُحَمَّدُ غَيْرَ أَنِّي مُخْتَصُّهُ مِنَ الْبَلَاءِ بِمَا لَا أَخْتَصُّ بِهِ أَحَداً مِنْ أَوْلِيَائِي قَالَ قُلْتُ رَبِّي أَخِي وَ صَاحِبِي قَالَ إِنَّهُ قَدْ سَبَقَ فِي عِلْمِي أَنَّهُ مُبْتَلًى وَ مُبْتَلًى بِهِ وَ لَوْ لَا عَلِيٌّ لَمْ تُعْرَفْ (۲) أَوْلِيَائِي وَ لَا أَوْلِيَاءُ رُسُلِي (۳).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: علی علیه السّلام می‌فرماید:

ص: ۱۵۹

رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمود: چون مرا به معراج بردند و به سدرهٔ المنتهی رسیدم، در حضور پروردگارم خدای عزّوجل ایستادم، پس به من فرمود: ای محمّد! عرض کردم: پروردگارا، گوش به فرمانم! فرمود: مخلوقات مرا امتحان کردی، کدام یک از آن‌ها را برای خود مطیع‌تر یافتی؟ عرض کردم: پروردگارا، علی! فرمود: راست گفتی ای محمّد، چه می‌شود اگر جانشینی برای خود برگزینی که کارهای تو را به سرانجام برساند و از کتابم آنچه را که بندگانم نمی‌دانند، بیاموزد؟ عرض کردم: شما یکی را برای من برگزین، زیرا برگزیده شما برگزیده من هم هست. فرمود: من علی را برای تو برگزیدم، پس او را جانشین و وصیّ خودت گردان! زیرا من علم و حلم خود را به او بخشیدم، و او به راستی أمیرمؤمنان است و این منزلت را کسی پیش از او نیافته و بعد از او نیز نخواهد یافت. ای محمّد، علی رایت هدایت است و امام هر که از من فرمان بَرَد، او نور اولیای من است و او آن کلمه‌ای است که پارسایان را بدان ملزم کرده‌ام؛ هر که او را دوست بدارد، به یقین مرا دوست داشته است و آنکه با وی دشمنی کند، تحقیقاً با من دشمنی کرده است. ای محمّد، او را بدین‌ها بشارت ده. پس پیامبر صلی الله علیه و آله علی علیه السّلام را بدین‌ها بشارت داد و علی علیه السّلام فرمود: من بنده خدا و در ید قدرت او هستم؛ اگر مرا بازخواست کند، مرا به گناهم بازخواست می‌کند و در حق من ستم نکرده است و چنانچه وعده‌های خود را درباره‌ام محقق سازد، در این صورت او به من سزاوارتر است. پس پیامبرصلی الله علیه و آله فرمود: خداوندا، قلب او را جلاده و بهارش را ایمان به خودت قرار ده! خداوند متعال فرمود: چنین کردم ای محمّد و نیز او را گرفتار بلاهایی خواهم کرد که هیچ یک از اولیای خود را بدان مبتلا نکرده‌ام. پیامبر گوید: عرض کردم: پروردگارا، او برادر و یار من است! فرمود: بر علم من چنان رفته است که هم او آزموده می‌شود و هم دیگران به او آزموده می‌شوند، و اگر علی نبود، اولیای من و اولیای فرستادگان من شناخته نمی‌شدند. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیربرهان ۴: ۱۸۷ -

**[ترجمه]

بیان

قال فی النهایه فی حـدیث الدعاء اللهم اجعل القرآن ربیع قلبی جعله ربیعا له لأن الإنسان یرتاح قلبه فی الربیع من الأزمان و یمیل إلیه (۴).

**[ترجمه]در کتاب «النهایـهٔ» گفته است: در حـدیث دعا آمـده: «اللّهم اجعل القرآن ربیع قلبی» و بـدین ترتیب آن را برای وی بهار قرار داده است، زیرا قلب انسان به بهار مایل‌تر و آسوده‌تر است تا به فصل‌های دیگر. - . النهایهٔ ۲: ۱۶۱ -

**[ترجمه]

«۱۴۱»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره: إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِینَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ یَرْتابُوا(۵) الْآیَهَ.

تَأْوِیلُهُ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ حَدَّثَنَا عَلِیُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبَّاسٍ (۶) عَنْ مُقَاتِلِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنِ الضَّحَّاکِ بْنِ مُزَاحِمٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ:

ص: ۱۶۰

۱- کذا فی(ک) و الظاهر: اللّهمّ اجل قلبه أی اصقل. و فی سائر النسخ و کذا البرهان: اللّهمّ اجعل قلبه.

۲- فی(م) و(د) و لو لا علی لم تعز أولیائی.

۳- الکنز مخطوط، أوردهـا فی البرهان ۴: ۱۹۹ و أوردها الشیخ فی الأمالی: ۲۱۸ و ۲۱۹ و فیه: اللّهمّ اجعل قلبه. و قد مضـی مثل الحدیث فی الباب الثلاثین عن ابن بطریق ص:

۴- النهایه ۲: ۶۱.

۵- سوره الحجرات: ۱۵.

۶- فی البرهان: عن إبراهیم بن محمّد، عن حفص بن غیاث، عن مقاتل.

أَنَّهُ قَالَ فِی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی- إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِینَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ یَرْتابُوا وَ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ فِی سَبِیلِ اللَّهِ أُولئِکَ هُمُ الصَّادِقُونَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ذَهَبَ عَلِیٌّ بِشَرَفِهَا وَ فَضْلِهَا(۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: ابن عباس در تأویل آیه: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِینَ ءَامَنُواْ بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ یَرْتَابُواْ وَ جَاهَدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَنفُسِهِمْ فِی سَبِیلِ اللَّهِ أُوْلَئکَ هُمُ الصَّادِقُونَ»، - . حجرات/ ۱۵ - {در حقیقت،

ص: ۱۶۰

مؤمنان کسانی اند که به خدا و پیامبر او گرویده و [دیگر] شک نیاورده و با مال و جانشان در راه خدا جهاد کرده اند، ایناننند که راست کردارنـد.} گوید: همه فضل و شرف این آیه را علی علیه السّلام به تنهایی از آنِ خود کرد. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیر برهان ۴: ۲۱۵ -

**[ترجمه]

«۱۴۲»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره: قَوْلُهُ تَعَالَی إِنَّ فِی ذلِکَ لَذِکْری لِمَنْ کانَ لَهُ قَلْبٌ (۲) الْآیَةَ تَأْوِیلُهُ حَدِیثٌ لَطِیفٌ وَ خَبَرٌ طَرِیفٌ وَ هُوَ مَا نَقَلَهُ ابْنُ شَهْرَآشُوبَ فِی کِتَابِهِ (۳) مَرْفُوعاً عَنْ رِجَالِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ أَهْدَی رَجُلٌ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نَاقَتَیْنِ عَظِیمَتَیْنِ سَمِینَتَیْنِ فَقَالَ لِلصَّحَابَةِ هَلْ فِیکُمْ أَحَدٌ یُصَلِّی رَکْعَتَیْنِ بِوُضُوئِهِمَا وَ قِیَامِهِمَا وَ رُکُوعِهِمَا وَ سُجُودِهِمَا وَ خُشُوعِهِمَا وَ لَمْ یَهْتَمَّ فِیهِمَا بِشَیْ ءٍ مِنْ أُمُورِ الدُّنْیَا وَ لَا یُحَدِّثُ قَلْبَهُ بِفِکْرِ الدُّنْیَا أُهْدِی إِلَیْهِ إِحْدَی هَاتَیْنِ النَّاقَتَیْنِ فَقَالَهَا مَرَّةً وَ مَرَّتَیْنِ وَ ثَلَاثاً فَلَمْ یُجِبْهُ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَامَ إِلَیْهِ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ أَنَا یَا رَسُولَ اللَّهُ أُصَلِّی الرَّکْعَتَیْنِ أُکَبِّرُ التَّکْبِیرَةَ الْأُوْلَی إِلَی أَنْ أُسَلِّمَ مِنْهَا- لَا أُحَدِّثُ نَفْسِی بِشَیْ ءٍ مِنْ أُمُورِ الدُّنْیَا فَقَالَ صَلِّ یَا عَلِیُّ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْکَ قَالَ فَکَبَّرَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ دَخَلَ فِی الصَّلَاةِ فَلَمَّا سَلَّمَ مِنَ الرَّکْعَتَیْنِ هَبَطَ جَبْرَئِیلُ علیه السّلام عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ لَکَ أَعْطِهِ

إِحْدَی النَّاقَتَیْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَا شَارَطْتُهُ أَنْ یُصَلِّیَ رَکْعَتَیْنِ- لَا یُحَدِّثُ فِیهِمَا نَفْسَهُ بِشَیْ ءٍ مِنْ أُمُورِ الدُّنْیَا أَنْ أُعْطِیَهُ إِحْدَی النَّاقَتَیْنِ وَ إِنَّهُ جَلَسَ فِی التَّشَهُّدِ فَتَفَکَّرَ فِی نَفْسِهِ أَیَّهُمَا یَأْخُذُ فَقَالَ جَبْرَئِیلُ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ لَکَ تَفَکَّرَ أَیَّهُمَا یَأْخُذُ أَسْمَنَهُمَا فَیَنْحَرَهَا فَیَتَصَدَّقَ بِهَا لِوَجْهِ اللَّهِ تَعَالَی فَکَانَ تَفَکُّرُهُ لِلَّهِ تَعَالَی لَا لِنَفْسِهِ وَ لَا لِلدُّنْیَا فَبَکَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَعْطَاهُ کِلْتَیْهِمَا فَنَحَرَهُمَا وَ تَصَدَّقَ بِهِمَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی فِیهِ هَذِهِ الْآیَةَ یَعْنِی بِهِ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام أَنَّهُ خَاطَبَ نَفْسَهُ فِی صَلَاتِهِ لِلَّهِ تَعَالَی لَمْ یَتَفَکَّرْ فِیهِمَا بِشَیْ ءٍ مِنْ أُمُورِ الدُّنْیَا(۴).

ص: ۱۶۱

۱- الکنز مخطوط، أورده فی البرهان ۴: ۲۱۵.

۲- سوره ق: ۳۷.

٣- راجع المناقب ١: ٢٥١ و ٢٥٢.

٤- الكنز مخطوط، أوردها فى البرهان ٤: ٢٢٨.

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: در تأویل آیه: «إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَ هُوَ شَهِيدٌ» - . ق / ۳۷ -

{قطعاً در این [عقوبتها] برای هر صاحبدل و حق نیوشـی که خود به گواهی ایسـتد، عبرتی است.} داستانی لطیف و خبری نادر هست که ابن شهر آشوب آن را از طریق رجال خود از ابن عباس در کتاب خود - . مناقب ۱: ۲۵۲ _۲۵۱ -

آورده و گوید: مردی دو ناقه بزرگ و فربه به رسول خدا صلی الله علیه و آله هدیه کرد. پس آن حضرت به صحابه فرمود: آیا کسی در میان شما هست که دو رکعت نماز را با وضو و قیام و رکوع و سجود و خشوع کامل بگزارد بی‌آنکه متوجه چیزی از امور دنیا شود و هیچ امری از امور دنیا بر دلش نگذارد تا یکی از این دو شتر را به وی هدیه کنم؟! سـپس این خواسـته را دو و سه بار تکرار فرمود بی‌آنکه احدی از صـحابه خواسـته وی را اجابت کرده باشد، پس امیرالمؤمنین علیه السّلام از جا برخاسته و گفت: من این دو رکعت نمـاز را به جا می‌آورم و از تکبیر اول تا سـلام دادن، ذهنم را مشـغول امور دنیا نمی‌کنم. پیامبر صـلی الله علیه و آله فرمود: نمـاز را بگزار ای علی که صـلوات خـدا بر تو بـاد! گویـد: پس امیرالمؤمنین علیه السّـلام تکبیر گفت و به نماز ایسـتاد، و چون سلام داد و دو رکعت را به پایان برد، جبرئیل علیه السّلام بر پیامبر صلی الله علیه و آله نازل گشته و گفت: ای محمّـد، خداونـد تو را سـلام می‌رسانـد و به تو می‌گویـد: یکی از دو ناقه را به وی ده! پس رسول خدا صـلی الله علیه و آله فرمود: من با او شـرط کرده بودم که دو رکعت نماز بخواند بی‌آنکه ذهنش مشغول امری از امور دنیا شود تا یکی از دو ناقه را به وی بخشم؛ اما او در تشـهد با خود اندیشـید که کدامشان را بردارم! پس جبرئیل گفت: ای محمّد، خدایت سلام می‌رساند و به تو می‌گویـد: اندیشـید که کدامشان فربه‌ترند تا آن را گرفته و نحر نموده در راه خدا صدقه دهد. اندیشه او برای رضای خدا بوده نه خودش و نه برای دنیا. پس رسول خدا صـلی الله علیه و آله گریست و هردو ناقه را به وی بخشید، پس علی علیه السّلام نیز هر دو را نحر کرده، صـدقه داد. پس خداونـد این آیه را دربـاره وی نـازل فرمود. و منظور وی آن است که امیرالمؤمنین در نماز با خود درباره خدای متعال سـخن گفت و به چیزی از امور دنیا نیندیشید. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیر برهان ۴: ۲۲۸ -

ص: ۱۶۱

**[ترجمه]

«۱۴۳»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره: قَوْلُهُ تَعَالَی إِنَّما تُوعَدُونَ لَصادِقٌ (۱) تَأْوِيلُهُ مَا رُوِیَ عَنْ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِيِّ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ أَخِيهِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الثُّمَـالِيِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّـلام قَالَ قَوْلُهُ تَعَالَی إِنَّما تُوعَـدُونَ لَصادِقٌ فِی عَلِيٍّ وَ هَكَـذَا نَزَلَتْ (۲).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد، تأویل الآیات الظاهره: امام باقر علیه السلام در تأویل آیه« إِنَّما تُوعَدُونَ لَصادِق » - . ذاریات / ۵ - {بی

گمان آنچه به شـما وعـده می‌دهنـد راست است}فرمود: یعنی آنچه درباره علی علیه السـلام وعده داده شدید راست است. - .

كنز جامع الفوائد، نسخه خطى . تفسير برهان ۴: ۲۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۴۴»

كنز، [كنز جامع الفوائد] و تأويل الآيات الظاهره رَوَى مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّام عَنْ عِيسَى بْنِ دَاوُدَ بِإِسْنَادِهِ يَرْفَعُهُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَلِيٍّ عليهم السّلام: فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَ إِذْ يَغْشَى السِّدْرَهَ ما يَغْشى (۳) قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لَمَّا أُسْرِيَ بِهِ إِلَى رَبِّهِ قَالَ وَقَفَ بِي جَبْرَئِيلُ عِنْدَ شَجَرَهٍ عَظِيمَهٍ لَمْ أَرَ مِثْلَهَا عَلَى كُلِّ غُصْنٍ مِنْهَا مَلَكٌ وَ عَلَى كُلِّ وَرَقَهٍ مِنْهَا مَلَكٌ وَ عَلَى كُلِّ ثَمَرَهٍ مِنْهَا مَلَكٌ وَ قَدْ تَجَلَّلَهَا نُورٌ مِنْ نُورِ اللَّهِ تَعَالَى فَقَالَ جَبْرَئِيلُ هَذِهِ سِدْرَهُ الْمُنْتَهَى كَانَ يَنْتَهِي الْأَنْبِيَاءُ قَبْلَكَ إِلَيْهَا ثُمَّ لَا يُجَاوِزُونَهَا(۴) وَ أَنْتَ تَجُوزُهَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ لِيُرِيَكَ مِنْ آيَاتِهِ الْكُبْرَى فَاطْمَئِنَّ أَيَّدَكَ اللَّهُ بِالثَّبَاتِ حَتَّى تَسْتَكْمِلَ كَرَامَاتِ رَبِّكَ وَ تَصِيرَ إِلَى جِوَارِهِ ثُمَّ صَعِدَ بِي إِلَى تَحْتِ الْعَرْشِ فَدَنَا إِلَيَّ رَفْرَفٌ أَخْضَرُ فَرَفَعَنِي الرَّفْرَفُ بِإِذْنِ اللَّهِ إِلَى رَبِّي فَصِرْتُ عِنْدَهُ وَ انْقَطَعَ عَنِّي أَصْوَاتُ الْمَلَائِكَهِ وَ دَوِيُّهُمْ وَ ذَهَبَتِ الْمَخَاوِفُ وَ الرَّوْعَاتُ وَ هَدَأَتْ نَفْسِي وَ اسْتَبْشَرْتُ وَ جَعَلْتُ أَنْتَبِهُ وَ أَنْقَبِضُ (۵) وَ وَقَعَ عَلَيَّ السُّرُورُ وَ الِاسْتِبْشَارُ وَ ظَنَنْتُ أَنَّ جَمِيعَ الْخَلْقِ قَدْ مَاتُوا وَ لَمْ أَرَ غَيْرِي أَحَداً مِنْ خَلْقِهِ فَتَرَكَنِي مَا شَاءَ ثُمَّ رَدَّ عَلَيَّ رُوحِي فَأَفَقْتُ وَ كَانَ تَوْفِيقاً مِنْ رَبِّي أَنْ غَمَّضْتُ عَيْنِي فَكَلَّ بَصَرِي فَجَعَلْتُ أُبْصِرُ بِقَلْبِي كَمَا أُبْصِرُ بِعَيْنِي بَلْ أَبْعَدَ وَ أَبْلَغَ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى- ما زاغَ الْبَصَرُ وَ ما طَغى لَقَدْ رَأى مِنْ آياتِ رَبِّهِ الْكُبْرى (۶) وَ إِنَّمَا كُنْتُ أُبْصِرُ مِنْ خَيْطِ الْإِبْرَهِ(۷) نُوراً بَيْنِي وَ بَيْنَ رَبِّي- لَا تُطِيقُهُ الْأَبْصَارُ فَنَادَانِي رَبِّي فَقَالَ اللَّهُ

۱- سوره الذاريات: ۵.

۲- الكنز مخطوط، أوردها في البرهان ۴: ۲۳۰.

۳- سوره النجم: ۱۶.

۴- في البرهان: ثم لا يتجاوزونها.

۵- في البرهان: و جعلت أمتد و أنقبض.

۶- سوره النجم: ۱۷ و ۱۸.

۷- في(د) من مثل خيط الابره.

تَبَارَکَ وَ تَعَالَی یَا مُحَمَّدُ قُلْتُ لَبَّیْکَ رَبِّی وَ سَیِّدِی وَ إِلَهِی لَبَّیْکَ قَالَ هَلْ عَرَفْتَ قَدْرَکَ عِنْدِی وَ مَوْضِعَکَ وَ مَنْزِلَتَکَ لَدَیَّ قُلْتُ نَعَمْ یَا سَیِّدِی قَالَ یَا مُحَمَّدُ هَلْ عَرَفْتَ مَوْقِعَکَ مِنِّی وَ مَوْقِعَ ذُرِّیَّتِکَ قُلْتُ نَعَمْ یَا سَیِّدِی قَالَ فَهَلْ تَعْلَمُ یَا مُحَمَّدُ فِیمَ اخْتَصَمَ الْمَلَأُ الْأَعْلَی قُلْتُ یَا رَبِّ أَنْتَ أَعْلَمُ وَ أَحْکَمُ وَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُیُوبِ قَالَ اخْتَصَمُوا فِی الدَّرَجَاتِ وَ الْحَسَنَاتِ فَهَلْ تَدْرِی مَا الدَّرَجَاتُ وَ الْحَسَنَاتُ قُلْتُ أَنْتَ أَعْلَمُ سَیِّدِی وَ أَحْکَمُ قَالَ إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ فِی الْمَفْرُوضَاتِ (۱) وَ الْمَشْیُ بِالْأَقْدَامِ إِلَی الْجَمَاعَاتِ مَعَکَ وَ مَعَ الْأَئِمَّهِ مِنْ وُلْدِکَ وَ انْتِظَارُ الصَّلَاهِ بَعْدَ الصَّلَاهِ وَ إِفْشَاءُ السَّلَامِ وَ إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَ التَّهَجُّدُ بِاللَّیْلِ وَ النَّاسُ نِیَامٌ ثُمَّ قَالَ آمَنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِلَیْهِ مِنْ رَبِّهِ قُلْتُ وَ الْمُؤْمِنُونَ کُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَ مَلائِکَتِهِ وَ کُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ لا نُفَرِّقُ بَیْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَ قالُوا سَمِعْنا وَ أَطَعْنا غُفْرانَکَ رَبَّنا وَ إِلَیْکَ الْمَصِیرُ قَالَ صَدَقْتَ یَا مُحَمَّدُ لا یُکَلِّفُ اللَّهُ نَفْساً إِلَّا وُسْعَها لَها ما کَسَبَتْ وَ عَلَیْها مَا اکْتَسَبَتْ فَقُلْتُ رَبَّنا لا تُؤاخِذْنا إِنْ نَسِینا أَوْ أَخْطَأْنا رَبَّنا وَ لا تَحْمِلْ عَلَیْنا إِصْراً کَما حَمَلْتَهُ عَلَی الَّذِینَ مِنْ قَبْلِنا رَبَّنا وَ لا تُحَمِّلْنا ما لا طاقَهَ لَنا بِهِ وَ اعْفُ عَنَّا وَ اغْفِرْ لَنا وَ ارْحَمْنا أَنْتَ مَوْلانا فَانْصُرْنا عَلَی الْقَوْمِ الْکافِرِینَ: قَالَ ذَلِکَ لَکَ یَا مُحَمَّدُ وَ لِذُرِّیَّتِکَ یَا مُحَمَّدُ قُلْتُ لَبَّیْکَ رَبِّی وَ سَعْدَیْکَ سَیِّدِی وَ إِلَهِی قَالَ أَسْأَلُکَ عَمَّا أَنَا أَعْلَمُ بِهِ مِنْکَ مَنْ خَلَّفْتَ فِی الْأَرْضِ بَعْدَکَ قُلْتُ خَیْرَ أَهْلِهَا أَخِی وَ ابْنَ عَمِّی وَ نَاصِرَ دِینِکَ وَ الْغَاضِبَ لِمَحَارِمِکَ إِذَا اسْتُحِلَّتْ وَ هُتِکَتْ غَضَبَ النَّمِرِ(۲) إِذَا أُغْضِبَ- عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ قَالَ صَدَقْتَ یَا مُحَمَّدُ اصْطَفَیْتُکَ بِالنُّبُوَّهِ وَ بَعَثْتُکَ بِالرِّسَالَهِ وَ امْتَحَنْتُ عَلِیّاً بِالشَّهَادَهِ عَلَی أُمَّتِکَ وَ جَعَلْتُهُ حُجَّهً فِی الْأَرْضِ مَعَکَ وَ بَعْدَکَ وَ هُوَ نُورُ أَوْلِیَائِی وَ وَلِیُّ مَنْ أَطَاعَنِی وَ هُوَ الْکَلِمَهُ الَّتِی أَلْزَمْتُهَا الْمُتَّقِینَ یَا مُحَمَّدُ وَ زَوَّجْتُهُ فَاطِمَهَ فَإِنَّهُ وَصِیُّکَ وَ وَارِثُکَ وَ وَزِیرُکَ وَ غَاسِلُ عَوْرَتِکَ وَ نَاصِرُ دِینِکَ وَ الْمَقْتُولُ عَلَی سُنَّتِی وَ سُنَّتِکَ یَقْتُلُهُ شَقِیُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ إِنَّ رَبِّی أَمَرَنِی بِأُمُورٍ وَ أَشْیَاءَ وَ أَمَرَنِی أَنْ أَکْتُمَهَا

۱- اسباغ الوضوء: اتمامه.

۲- النمر ضرب من السباع.

وَ لَمْ يُؤْذِنْ لِی فِی إِخْبَارِ أَصْحَابِی ثُمَّ هَوَی بِیَ الرَّفْرَفُ فَإِذَا أَنَا بِجَبْرَئِیلَ یَتَنَاوَلُنِی مِنْهُ حَتَّی صِرْتُ إِلَی سِدْرَهِ الْمُنْتَهَی فَوَقَفَ بِی تَحْتَهَا ثُمَّ أَدْخَلَنِی جَنَّهَ الْمَأْوَی فَرَأَیْتُ مَسْکَنِی وَ مَسْکَنَکَ یَا عَلِیُّ فِیهَا فَبَیْنَمَا جَبْرَئِیلُ یُکَلِّمُنِی إِذْ عَلَانِی نُورُ اللَّهِ فَنَظَرْتُ مِنْ مِثْلِ مَخِیطِ الْإِبْرَهِ إِلَی مَا کُنْتُ نَظَرْتُ إِلَیْهِ فِی الْمَرَّهِ الْأُولَی فَنَادَانِی رَبِّی جَلَّ جَلَالُهُ یَا مُحَمَّدُ قُلْتُ لَبَّیْکَ رَبِّی وَ إِلَهِی وَ سَیِّدِی قَالَ سَبَقَتْ رَحْمَتِی غَضَبِی لَکَ وَ لِذُرِّیَّتِکَ أَنْتَ صَفْوَتِی مِنْ خَلْقِی وَ أَنْتَ أَمِینِی وَ حَبِیبِی وَ رَسُولِی وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَوْ لَقِیَنِی جَمِیعُ خَلْقِی یَشُکُّونَ فِیکَ طَرْفَهَ عَیْنٍ أَوْ یَنْقُصُونَکَ أَوْ یَنْقُصُونَ صَفْوَتِی مِنْ ذُرِّیَّتِکَ لَأُدْخِلَنَّهُمْ نَارِی وَ لَا أُبَالِی یَا مُحَمَّدُ عَلِیٌّ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ سَیِّدُ الْمُسْلِمِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ إِلَی جَنَّاتِ النَّعِیمِ أَبُو السِّبْطَیْنِ الْمَقْتُولَیْنِ ظُلْماً(۱) ثُمَّ فَرَضَ عَلَیَّ الصَّلَاهَ وَ مَا

أَرَادَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی وَ قَدْ کُنْتُ قَرِیباً مِنْهُ فِی الْمَرَّهِ الْأُولَی مِثْلَ مَا بَیْنَ کَبِدِ الْقَوْسِ إِلَی سِیَتِهِ (۲) فَذَلِکَ قَوْلُهُ تَعَالَی قابَ قَوْسَیْنِ أَوْ أَدْنی مِنْ ذَلِکَ (۳).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: حضرت علی علیه السّلام در مورد آیه: «إِذْ یَغْشَی السِّدْرَهَ مَا یَغْشی »، - . نجم/ ۱۶ - {آن گاه که درخت سدر را آنچه پوشیده بود، پوشیده بود.} فرمود: چون پیامبر صلی الله علیه و آله

را به سوی پروردگارش به معراج بردند. فرمود: جبرئیل مرا در کنار درختی بزرگ نگاه داشت که نظیر آن را ندیده بودم، درختی که بر هر شاخه‌اش فرشته‌ای بود و بر هر برگش فرشته دیگر و بر هر میوه‌اش فرشته‌ای دیگر، در حالی که نوری از نور خدای متعال به آن جلال و شوکتی بخشیده بود. پس جبرئیل گفت: این«سدرهٔ المنتهی» است که پیامبران پیش تا بدین‌جا می‌آمدند و مجاز نبودند جلوتر بروند؛ اما اگر خدا خواهد، تو از آن عبور خواهی کرد تا گوشه‌هایی از آیات بزرگ خود را به تو نشان دهد. پس مطمئن باش که خداوند در پایداری مؤیِّد توست تا اینکه کرامات پروردگارت را کامل کنی و به جوار او روی، آن‌گاه تا زیر عرش مرا بالا برد. سپس به پرده‌ای سبز نزدیک شد و آن پرده به اذن خدا مرا به سوی پروردگارم بالا برد تا اینکه به نزد [شریف ترین مکان نزد] وی رسیدم. در آنجا صدای فرشتگان و پژواک آن‌ها قطع شد و ترس‌ها و وحشت‌ها رفته، آرام گرفته و خوشبین شدم و از قبض به بسط رسیدم و وجودم را شادی امید فرا گرفت، و گمان کردم جز من همه مخلوقات مرده‌اند، و غیر از خودم کسی از آفریده‌های او را نمی‌دیدم. او تا زمانی که اراده کرده بود، مرا رها ساخته و سپس روح مرا به من بازگردانده بود لذا بیدار شده بودم، و این یک توفیق از جانب پروردگارم بود که چشمانم را بستم و همین موجب نابینا شدن چشمم گشت و از این پس با چشم دل می‌دیدم همان‌گونه که با چشم سر می‌دیدم و حتی بیشتر و تیزبین‌تر شده بودم. از این روست که خداوند فرموده است: «مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَ مَا طَغَی*لَقَدْ رَأَی مِنْ ءَایَاتِ رَبِّهِ الْکُبرَی»، - . نجم/ ۱۸ _۱۷ - {دیده[اش]

منحرف نگشت و [از حدّ] درنگذشت. به راستی که [برخی] از آیات بزرگِ پروردگار خود را بدید.} فقط نوری را می‌توانستم ببینم که همانند نخ سوزن بود و میان من و پروردگارم قرار داشت، نوری که چشم‌ها تاب دیدن آن را نداشتند، پس پروردگارم مرا صدا زد و فرمود: یا محمّد، عرض کردم: لبّیک سرورم و خدای من لبّیک، فرمود: آیا می‌دانی نزد من چه ارزشی داری؟ و جایگاه و منزلت تو نزد من چیست؟ عرض کردم: آری سرورم. فرمود: یا محمّد، آیا می‌دانی خود و ذرّیه‌ات نزد من چه جایگاهی دارید؟ عرض کردم: آری سرورم. فرمود: آیا می‌دانی ای محمد فرشتگان بر سر چه به خصومت برخاستند؟ عرض کردم: پروردگارا، تو بدان آگاه‌تر و داناتری و تو بسیار به غیب‌ها آگاهی. فرمود: درباره درجات و حسنات

بـا هم به خصـومت برخاسـتند، آیـا می‌دانی درجـات و حسـنات چیست؟ عرض کردم: سـرورم، تـو آگـاه‌تر و دانـاتری. فرمود: وضوی کامل گرفتن در نمازهای واجب و پیاده به نماز جماعت رفتن، با تو و با امامانی که از فرزندان تو هسـتند، و انتظار نماز بعدی کشیدن پس از هر نماز و افشای سلام، و اطعام کردن مردم و تهجّد شبانه در حالی که مردم به خواب رفته باشند.

سپس فرمود: «ءَامَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ » {پیامبر [خدا] بدانچه از جانب پروردگارش بر او نازل شده است ایمان آورده است .} عرض کردم: «وَ الْمُؤْمِنُونَ كلُ‌ٌّ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَ مَلَائكَتِهِ وَ كُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنْ َ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ

وَ قَالُواْ سَمِعْنَا وَ أَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَ إِلَيْكَ الْمَصِيرُ»، - . بقره/ ۲۸۵ - {و

مؤمنان همگی به خـدا و فرشـتگان و کتابها و فرسـتادگانش ایمان آورده انـد [و گفتنـد:] «میان هیچ یک از فرسـتادگانش فرق نمی گـذاریم» و گفتند: «شـنیدیم و گردن نهادیم، پروردگارا، آمرزش تو را [خواسـتاریم] و فرجام به سوی تو است.»} فرمود: راست گفتی محمّد «لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَ عَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ»، - .

بقره/ ۲۸۶ - {خداوند

هیـچ کس را جز به قدر توانایی اش تکلیف نمی کند. آنچه [از خوبی] به دست آورده به سود او، و آنچه [از بدی] به دسـت آورده به زیان اوست .} عرض کردم: «رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَ لَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلىَ الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا رَبَّنَا وَ لَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَ اعْفُ عَنَّا وَ اغْفِرْ لَنَا وَ ارْحَمْنَا أَنتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلىَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ»، - . بقره/ ۲۸۶ - {پروردگارا،

اگر فراموش کردیم یا به خطا رفتیم بر ما مگیر، پروردگارا، هیچ بار گرانی بر [دوش] ما مگذار همچنان که بر [دوشِ] کسانی که پیش از مـا بودنـد نهـادی. پروردگـارا، و آنچه تـاب آن نـداریم بر مـا تحمیـل مکن و از ما درگـذر و ما را ببخشای و بر ما رحمت آور؛ سـرور مـا تویی پس مـا را بر گروه کـافران پیروز کن.} فرمود: این خواسـته برای تو و ذرّیّهٔ تو ای محمّـد اجابت گردید. عرض کردم: لبّیک پروردگارم و سـعدیک سـرور و خدای من، فرمود: درباره چیزی از تو می‌پرسم که من از تو به آن آگـاه‌ترم: چه کسـی را بعـد از خودت در زمین خلیفه و جانشـین کردی؟ عرض کردم: بهـترینِ مردم آن برادر و پسـر عمویم و یـاور دینت و کسـی که اگر حرام تو حلال گشـته و حرمت آن هتـک گردد همچون پلنـگ به خشم آیـد: علی بن ابی طالب. فرمود: راست گفتی ای محمّد، تو را به نبوّت برگزیدم و به رسالت مبعوث کردم و علی را با گواهی دادن بر اُمّت تو بیازمودم و او را بـا تو و بعـد از تو حجّت بر روی زمین قرار دادم، او نور اولیـای من است و ولیِّ هر که مرا فرمـان بَرَد، او همـان کلمه‌ای است که پارسایـان را ملزم به پـذیرش آن کردم. همچنین همسـرش فـاطمه، او وصـیّ، وارث و وزیر تـوست و شوینـده عـورت توست و یاور دین تو و کسی است که بر سنّت من و سنّت تو کشته می‌شود، او را بدبخت این اُمّت به قتل می‌رساند.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: آن‌گاه پروردگارم مرا به خیلی چیزها امر فرمود و فرمان داد که آن‌ها را پوشیده دارم

و به من اجازه نداد صحابه خود را از آن‌ها آگاه سازم، سپس آن پرده سبز مرا به پایین آورد و ناگاه جبرئیل را دیدم که مرا از آن تحویل می گیرد تا اینکه به سدرهٔ المنتهی رسیدم و مرا در زیر آن نگاه داشت، سپس مرا وارد جنّهٔ المأوی نمود و در آنجا جایگاه خودم و تو را ای علی دیدم. سپس در حالی که جبرئیل با من سخن می گفت، ناگاه نور خدا را بالای سر خود دیدم و از روزنه‌ای همچون روزنه سوزن، مانند بار اول به آن نگاه کردم، آن‌گاه پروردگارم جلّ جلاله مرا صدا زد: یا محمّد، عرض کردم: لبّیک ای پروردگار و خدا و مولای من، فرمود: رحمت من بر خشمم برای تو و ذرّیهٔات پیشی گرفت، تو برگزیده من از میان آفریدگانم هستی و تو امین، محبوب و فرستاده من هستی، به عزّت و جلال خودم سوگند که اگر همه خلق من در حالی با من دیدار کنند که چشم بر هم زدنی به تو شک داشته باشند، یا از شأن تو بکاهند یا از شأن و منزلت برگزیدگان من از ذرّیهٔ تو بکاهند، همه را وارد آتشم می کنم و اهمّیتی هم نمی‌دهم! ای محمّد، علی امیرمؤمنان و سرور مسلمانان و پیشوای مؤمنان غرق در نور به سوی بهشت برین است، پدر دو سبطی که مظلومانه به قتل می‌رسند. سپس خدای تبارک و تعالی نماز و هرچه را اراده فرمود، بر من واجب نمود، و در بار اول به اندازه فاصله دستگیره کمان از دو سر آن به وی نزدیک بودم، و آیه : «فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى »، - . نجم/ ۹ - {تا

[فاصله اش] به قدرِ [طول] دو [انتهای] کمان یا نزدیکتر شد.} ناظر به همین معناست. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیر برهان ۴: ۲۵۱ ــ ۲۵۰ -

**[ترجمه]

«۱۴۵»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره: قَوْلُهُ تَعَالَى عَلَّمَهُ الْبيانَ (۴) تَأْوِيلُهُ مَا رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ غَيْرِ وَاحِدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ سُورَةُ الرَّحْمَنِ نَزَلَتْ فِينَا مِنْ أَوَّلِهَا إِلَى آخِرِهَا.

وَ يُؤَيِّدُهُ مَا رَوَاهُ أَيْضاً عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السّلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى الرَّحْمنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ قَالَ اللَّهُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ قُلْتُ فَقَوْلُهُ- خَلَقَ الْإِنْسانَ عَلَّمَهُ الْبيانَ قَالَ ذَلِكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَّمَهُ اللَّهُ تَعَالَى بَيَانَ كُلِّ شَيْ ءٍ يَحْتَاجُ إِلَيْهِ النَّاسُ (۵).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: در تأویل قول خدای متعال: «عَلَّمَهُ الْبَيَان» - . رحمن/ ۴ - {به او بیان آموخت.} امام صادق علیه السّلام می‌فرماید: سوره رحمن از اول تا به آخر درباره ما نازل شده است، و روایت حسین بن خالد از امام رضا علیه السّلام نیز آن را تأیید می کند. وی گوید: از ایشان درباره آیه: «الرَّحْمَانُ* عَلَّمَ الْقُرْءَانَ» - . رحمن/ ۲ ـ۱ - {[خدای]

رحمان، قرآن را یاد داد. } پرسیدم، فرمود: خداوند قرآن را تعلیم کرد. پرسیدم: «خَلَقَ الْانسَانَ* عَلَّمَهُ الْبَيَانَ» - . رحمن/ ۴ ـ۳ - {انسان

را آفرید، به او بیان آموخت} فرمود: آن شخص امیرالمؤمنین علیه اسلام است که خداوند متعال بیان هر چیزی را که مردم

بدان نیاز داشته باشند، به وی آموخت. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیر برهان ۴: ۲۶۴ -

**[ترجمه]

«۱۴۶»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره رَوَی مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ بَزِيعٍ عَنْ جُمَيْعِ بْنِ الْمُبَارَكِ (۶) عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ

ص: ۱۶۴

۱- فی البرهان و(د) أبو السبطین سیدی شباب جنانی، المقتولین لی ظلما.

۲- کبد القوس: مقبضها. و سیته: ما عطف من طرفیها.

۳- الکنز مخطوط، أوردها فی البرهان ۴: ۲۵۰ و ۲۵۱.

۴- سوره الرحمن: ۴.

۵- الکنز مخطوط، أورده فی البرهان ۴: ۲۶۴.

۶- فی البرهان: عن جمیل بن المبارک.

عَنْ آبَائِهِ علیهم السّلام أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله قَالَ لِفَاطِمَهَ علیها السّلام إِنَّ زَوْجَكِ يُلَاقِي بَعْدِي كَذَا وَ كَذَا فَخَبَّرَهَا بِمَا يَلْقَى بَعْدَهُ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ لَا تَدْعُو اللَّهَ أَنْ يَصْرِفَ ذَلِكَ عَنْهُ فَقَالَ قَدْ سَأَلْتُ اللَّهَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ إِنَّهُ مُبْتَلًى وَ مُبْتَلًى بِهِ فَهَبَطَ جَبْرَئِيلُ علیه السّلام فَقَالَ قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجادِلُكَ فِي زَوْجِها الْآيَهَ(۱).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد:

ص: ۱۶۴

رسول خدا صلی الله علیه و آله به فاطمه علیها السّلام فرمود: همسر تو پس از من با چنین و چنان اموری روبرو خواهد شد سپس وی را از این ماجراها آگاه نمود. فاطمه علیها السّلام گفت: یا رسول الله، از خدا نمی‌خواهی این گرفتاری‌ها را از وی دفع کند؟ فرمود: چنین درخواستی را از خدا کردم لیکن خداوند به من فرمود: هم او آزموده می‌شود و هم دیگران بدو آزموده می‌شوند. پس جبرئیل علیه السّلام نازل گشت و گفت: «قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَ تَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَ اللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعُ

بَصِير»، - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . مجادله / ۱ - {خدا

گفتار [زنی] را که درباره شوهرش با تو گفتگو و به خدا شکایت می کرد شنید و خدا گفتگوی شما را می شنود، زیرا خدا شنوای بیناست.}

**[ترجمه]

«۱۴۷»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره رَوَى الشَّيْخُ الطُّوسِيُّ عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجُوَيْنِيِّ رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ: لَمُبَارَزَهُ عَلِيٍّ لِعَمْرِو بْنِ عَبْدِ وُدٍّ أَفْضَلُ مِنْ عَمَلِ أُمَّتِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ وَ هِيَ التِّجَارَهُ الْمُرْبِحَهُ الْمُنْجِيَهُ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى- يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلى تِجارَهٍ الْآيَهَ(۲).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: بی‌شک نبرد علی علیه السّلام با عمرو بن عبدودّ از عمل اُمّتم تا به روز قیامت ارزشمندتر است و این خود تجارتی سودمند و نجات بخش است، خدای متعال می‌فرماید: «يَاأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُواْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَهٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيم»، - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . صف/ ۱۰ - {ای

کسانی که ایمان آورده اید، آیا شما را بر تجارتی راه نمایم که شما را از عذابی دردناک می رهاند؟}

**[ترجمه]

«۱۴۸»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْكِنَانِيِّ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ عِيسَى بْنِ هِشَامٍ (۳) عَنْ دَاوُدَ بْنِ سِرْحَانَ قَالَ: سَأَلْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى- فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا(۴) قَالَ ذَلِكَ عَلِيٌّ علیه السّلام إِذَا رَأَوْا مَنْزِلَتَهُ وَ مَكَانَهُ مِنَ اللَّهِ أَكَلُوا أَكُفَّهُمْ عَلَى مَا فَرَّطُوا فِي وَلَايَتِهِ (۵).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: داود بن سرحان گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره آیه: «فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا»، - . ملک/ ۲۷ - {و آن گاه که آن [لحظه موعود] را نزدیک ببینند، چهره های کسانی که کافر شده اند در هم رود.} پرسیدم، فرمود: او علی علیه السّلام است که چون منزلت و جایگاه او را نزد خدا بینند، به خاطر قصورشان درباره ولایتش، دستان خود را می گزند. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . برهان ۴: ۳۰۱ -

**[ترجمه]

«۱۴۹»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره رَوَى الْحَسَنُ بْنُ أَبِي الْحَسَنِ الدَّيْلَمِيُّ عَنْ رِجَالِهِ بِإِسْنَادِهِ يَرْفَعُهُ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى علیه السّلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى ن وَ الْقَلَمِ وَ ما يَسْطُرُونَ قَالَ ن اسْمٌ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ الْقَلَمِ اسْمٌ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام (۶).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: محمد بن فضیل گوید: از امام موسی کاظم علیه السّلام درباره مفهوم آیه: «ن وَ الْقَلَمِ وَ مَا يَسْطُرُون»، - . قلم/ ۱ - {نون، سوگند به قلم و آنچه می نویسند.} پرسیدم، فرمود: «ن» یکی از نام‌های رسول خدا صلی الله علیه است و «قلم» نامی از نام‌های امیرالمؤمنین علیه السّلام است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیر برهان: ۳۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۵۰»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ حَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ يُوسُفَ بْنِ كُلَيْبٍ عَنْ خَالِدٍ(۷) عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عُمَرَ عَنْ حَنَانٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: لَمَّا أَخَذَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله بِيَدِ عَلِيٍّ علیه السّلام فَرَفَعَهَا وَ قَالَ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِيٌّ مَوْلَاهُ

۱- الکنز مخطوط، اوردها ۴: ۳۰۱، و الآیه فی سوره المجادله: ۱.

۲- الکنز مخطوط، أوردها فی البرهان ۴: ۳۳۰، و الآیه فی سوره الصف: ۱۰.

۳- فی البرهان: عن عبیس بن هاشم.

۴- سوره الملک: ۲۷.

۵- الکنز مخطوط، أوردها فی البرهان ۴: ۳۶۵.

۶- الکنز مخطوط، أوردها فی البرهان ۴: ۳۶۷.

۷- فی البرهان: عن خالد، عن حفص، عن عمرو بن حنان، اه.

قَالَ النَّاسُ (١) إِنَّمَا افْتَتَنَ بِابْنِ عَمِّهِ وَ نَزَلَتْ فَسَتُبْصِرُ وَ يُبْصِرُونَ بِأَيِّكَمُ الْمَفْتُونُ (٢).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: چون رسول خدا صلی الله علیه و آله دست علی را بالا برده و فرمود: «من كُنتُ مولاهُ فعليٌّ مَولاهُ»، (هركس من مولای او هستم، اینک علی مولای اوست)

ص: ۱۶۵

مردم گفتند: او شیفته پسر عموی خود است! و سپس آیه: «فَسَتُبْصِرُ وَ يُبْصِرُونَ* بِأَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ»، - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیر برهان ۴: ۳۷۰ . قلم/ ۶ _۵ - {به

زودی خواهی دید و خواهند دید، [که] كدام یک از شما دستخوش جنونید.} نازل شد.

**[ترجمه]

«۱۵۱»

أَقُولُ، رَوَى ابْنُ بِطْرِيقٍ فِي الْمُسْتَدْرَكِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ ابْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ قُلْ لا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبى (٣) قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يَأْمُرُنَا اللَّهُ بِمَوَدَّتِهِمْ قَالَ عَلِيٌّ وَ فَاطِمَةُ وَ أَوْلَادُهُمَا قَوْلُهُ تَعَالَى وَ إِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً ثُمَّ اهْتَدى (۴)- أَبُو نُعَيْمٍ بِإِسْنَادِهِ إِلَى عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السّلام قَالَ إِلَى وَلَايَتِنَا.

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَلِيِّ بْنِ رِفَاعَةَ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ يَقُولُ: وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السّلام.

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الضَّحَّاكِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ الْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِي خُسْرٍ(۵) يَعْنِي أَبَا جَهْلٍ- إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ (۶) ذَكَرَ عَلِيّاً علیه السّلام وَ سَلْمَانَ قَوْلُهُ وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ (۷) ذَكَرَ عَلِيّاً وَ سَلْمَانَ- وَ بَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ إِلَى قَوْلِهِ وَ مِمَّا رَزَقْناهُمْ يُنْفِقُونَ (٨) قَالَ عَلِيٌّ وَ سَلْمَانُ.

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: وَ ارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ (٩) نَزَلَتْ

ص: ۱۶۶

۱- فی البرهان: قال أناس.

۲- الکنز مخطوط، أوردها فی البرهان ۴: ۳۷۰: و الآیه فی سوره القلم ۵ و ۶.

۳- سوره الشوری: ۲۳.

۴- سوره طه: ۸۲.

۵- سوره العصر: ۱ و ۲.

۶- سوره العصر: ۱ و ۲.

۷- سوره التوبه: ۱۰۱.

۸- سوره الحجّ: ۳۴ و ۳۵.

۹- سوره البقره: ۴۳.

فِی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلِیٍّ علیه السّلام خَاصَّهً وَ هُمَا أَوَّلُ مَنْ صَلَّی وَ رَکَعَ (۱).

**[ترجمه]المستدرک ابن بطریق: ابن عباس گوید: چون آیه: «قُل لَّا أَسْئَلُکُمْ عَلَیْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّهَ فِی الْقُرْبی »، - . شوری/ ۲۳ - {بگو:

«به ازای آن [رسالت] پاداشی از شما خواستار نیستم، مگر دوستی درباره خویشاوندان.} نازل شد، گفتند: یا رسول الله، اینان که خداوند ما را امر به دوست داشتنشان می کنند چه کسانی هستند؟ فرمود: علی، فاطمه و فرزندان آنها.

قول خدای متعال: «وَ إِنیِّ لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَ ءَامَنَ وَ عَمِلَ صَالِحًا ثمُ َّ اهْتَدَی »، - . طه / ۸۲ - {و

به یقین، من آمرزنده کسی هستم که توبه کند و ایمان بیاورد و کار شایسته نماید و به راه راست راهسپار شود.} علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: یعنی به ولایت ما رهنمون شد.

علی بن عبدالله بن عباس گوید: در آیه: «وَ تَوَاصَوْاْ بِالصَّبر»، - . عصر/ ۳ - {و همدیگر را به حقّ سفارش و به شکیبایی توصیه کرده اند.} مقصود از «صبر» علی بن ابی طالب علیه السّلام است.

ابن عباس در مورد مفهوم آیه: «وَ الْعَصْرِ* إِنَّ الْانسَانَ لَفِی خُسْرٍ»، - . عصر/ ۳ _۱ - {سوگند

به عصرِ [غلبه حقّ بر باطل]، که واقعاً انسان دستخوشِ زیان است.} گوید: منظور از «إِنَّ الْانسَانَ لَفِی خُسْرٍ» ابوجهل است و مقصود از «إِلَّا الَّذِینَ ءَامَنُواْ» علی علیه السّلام و سلمان است.

قول خداوند که می‌فرماید: «وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُون » - . توبه/ ۱۰۰ -

علی علیه السّلام و سلمان هستند و مقصود آیات: «وَ بَشِّرِ الْمُخْبِتِینَ الَّذِینَ إِذَا ذُکِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَ الصَّابرِینَ عَلیَ مَا أَصَابهَُمْ وَ الْمُقِیمِی الصَّلَوهِ وَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ یُنفِقُون »، - . حج/ ۳۵ _۳۴ - {و

فروتنان را بشارت ده. همانان که چون [نام] خدا یاد شود، دلهایشان خشیت یابد و [آنان که] بر هر چه بر سرشان آید صبر پیشگانند و برپا دارندگان نمازند، و از آنچه روزیشان داده ایم انفاق می کنند.} علی علیه السلام و سلمان هستند.

ابن عباس گوید: آیه: «وَ ارْکَعُواْ مَعَ الرَّاکِعِین »، {و با رکوع کنندگان رکوع کنید.} اختصاصاً

ص: ۱۶۶

درباره رسول خدا صلی الله علیه و آله و علی علیه السّلام نازل شده است و آن دو نخستین کسانی هستند که نماز خواندند و به رکوع رفتند. - . المستدرک ، نسخه خطی -

**[ترجمه]

یف، [الطرائف] الْحَافِظُ مُحَمَّدُ بْنُ مُؤْمِنٍ الشِّيرَازِيُ (۲): فِی قَوْلِهِ تَعَالَی فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لا تَعْلَمُونَ (۳) بِإِسْنَادِهِ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَهْلُ الذِّكْرِ يَعْنِى أَهْلَ بَيْتِ مُحَمَّدٍ- عَلِيٌّ وَ فَاطِمَهُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ عليهم السّلام أَهْلُ الْعَقْلِ وَ الْعِلْمِ وَ الْبَيَانِ هُمْ أَهْلُ بَيْتِ النُّبُوَّهِ وَ مَعْدِنُ الرِّسَالَهِ وَ مُخْتَلَفُ الْمَلَائِكَهِ لِهَذَا.

وَ رُوِیَ أَيْضاً مِنْ طَرِيقٍ آخَرَ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنِ السُّدِّيِّ عَنِ الْحَارِثِ بِأَتَمَّ مِنْ هَذِهِ الْأَلْفَاظِ (۴) أَقُولُ رَوَى الْعَلَّامَهُ رَحِمَهُ اللَّهُ أَيْضاً بِالْإِسْنَادَيْنِ (۵) ثُمَّ قَالَ السَّيِّدُ وَ مِنْ ذَلِكَ أَيْضاً مَا رَوَاهُ الْحَافِظُ مُحَمَّدُ بْنُ مُؤْمِنٍ فِی كِتَابِهِ الْمَذْكُورِ بِإِسْنَادِهِ إِلَى قَتَادَهَ عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ قَالَ: كَانَ يَقْرَأُ هَذَا الْحَرْفَ صِرَاطُ عَلِيٍّ مُسْتَقِيمٌ فَقُلْتُ لِلْحَسَنِ وَ مَا مَعْنَاهُ قَالَ يَقُولُ هَذَا طَرِيقُ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليهما السّلام وَ دِينُهُ طَرِيقٌ وَ دِينٌ مُسْتَقِيمٌ فَاتَّبِعُوهُ وَ تَمَسَّكُوا بِهِ فَإِنَّهُ وَاضِحٌ لَا عِوَجَ فِيهِ.

و من ذلک ما رواه أيضا محمد بن مؤمن فی كتابه: فی تفسير قوله تعالی- وَ رَبُّكَ يَخْلُقُ ما يَشاءُ وَ يَخْتارُ ما كانَ لَهُمُ الْخِيَرَهُ (۶).

بِإِسْنَادِهِ إِلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ص (۷) وَ رَبُّكَ يَخْلُقُ ما يَشاءُ قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ آدَمَ مِنْ طِينٍ كَيْفَ شَاءَ ثُمَّ قَالَ وَ يَخْتارُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى اخْتَارَنِی وَ أَهْلَ بَيْتِی عَلَى جَمِيعِ الْخَلْقِ فَانْتَجَبَنَا فَجَعَلَنِيَ الرَّسُولَ وَ جَعَلَ عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ الْوَصِيَّ ثُمَّ قَالَ ما كانَ لَهُمُ الْخِيَرَهُ يَعْنِی مَا جَعَلْتُ لِلْعِبَادِ أَنْ يَخْتَارُوا وَ لَكِنِّی أَخْتَارُ مَنْ أَشَاءُ فَأَنَا وَ أَهْلُ بَيْتِی صَفْوَهُ اللَّهِ وَ خِيَرَتُهُ مِنْ خَلْقِهِ ثُمَّ قَالَ سُبْحانَ اللَّهِ وَ تَعالی عَمَّا يُشْرِكُونَ يَعْنِی اللَّهُ مُنَزَّهٌ عَمَّا يُشْرِكُونَ بِهِ كُفَّارُ مَكَّهَ

ص: ۱۶۷

۱- المستدرک مخطوط.

۲- فی بعض النسخ: محمّد بن موسی الشيرازی، فی المواضع و هو مصحف(ب).

۳- سوره النحل: ۴۳، الأنبياء: ۷.

۴- الطرائف: ۲۳.

۵- راجع كشف الحق ۱: ۱۰۰.

۶- سوره القصص: ۶۷.

۷- فی المصدر: سالت رسول اللّه صلّی اللّه عليه و آله عن معنی قوله.

ثُمَّ قَالَ وَ رَبُّکَ يَعْلَمُ يَا مُحَمَّدُ مَا تُکِنُّ صُدُورُهُمْ مِنْ بُغْضِ الْمُنَافِقِينَ لَکَ وَ لِأَهْلِ بَيْتِکَ- وَ مَا يُعْلِنُونَ مِنَ الْحُبِّ لَکَ وَ لِأَهْلِ بَيْتِکَ.

وَ مِنْ ذَلِکَ مَا رَوَاهُ الثَّعْلَبِيُّ فِي تَفْسِيرِهِ وَ رَوَاهُ الْوَاحِدِيُّ فِي أَسْبَابِ النُّزُولِ (۱) عَنِ الْبُخَارِيِّ وَ مُسْلِمٍ: فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا- لا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَ عَدُوَّكُمْ أَوْلِياءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ الْآيَةَ وَ فِي رِوَايَتِهِمْ زِيَادَةٌ لِبَعْضٍ عَلَى بَعْضٍ وَ مُخْتَصَرُ ذَلِکَ أَنَّ حَاطِبَ بْنَ أَبِي بَلْتَعَهَ كَتَبَ مَعَ سَارَةَ مَوْلَاةِ أَبِي عَمْرِو بْنِ صَافِي كِتَاباً إِلَى أَهْلِ مَكَّةَ يُخْبِرُهُمْ بِتَوَجُّهِ النَّبِيِّ إِلَيْهِمْ وَ يُحَذِّرُهُمْ مِنْهُ فَعَرَّفَهُ جَبْرَئِيلُ عليه السّلام عَنِ اللَّهِ تَعَالَى بِذَلِکَ قَالَ فَبَعَثَ عَلِيّاً وَ عَمَّاراً وَ عُمَرَ وَ الزُّبَيْرَ وَ طَلْحَهَ وَ الْمِقْدَادَ بْنَ الْأَسْوَدِ وَ أَبَا مَرْثَدٍ فِي ذَلِکَ وَ عَرَّفَهُمْ مَا عَرَّفَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِهِ وَ أَنَّ الْكِتَابَ مَعَ الْجَارِيَهِ سَارَهَ فَوَجَدُوهَا فِي بَطْنِ خَاخٍ (۲) عَلَى مَا وَصَفَهُ رَسُولُ اللَّهِ لَهُمْ فَحَلَفَتْ أَنَّهُ لَيْسَ مَعَهَا كِتَابٌ فَفَتَّشُوهَا فَلَمْ يَجِدُوا مَعَهَا كِتَاباً فَهَمُّوا بِالرُّجُوعِ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السّلام وَ اللَّهِ مَا كَذَبَنَا وَ سَلَّ سَيْفَهُ وَ قَالَ أَخْرِجِي الْكِتَابَ وَ إِلَّا وَ اللَّهِ لَأُجَرِّدَنَّكِ (۳) وَ لَأَضْرِبَنَّ عُنُقَكِ فَلَمَّا رَأَتِ الْجِدَّ أَخْرَجَتِ الْكِتَابَ فَأَخَذَهُ فَأَتَى بِهِ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله(۴).

**[ترجمه]الطرائف: ابن عباس در مصداق آیه: «فَسْئَلُواْ أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُون »، - . نحل/ ۴۳ - {پس

اگر نمی دانید، از پژوهندگان کتابهای آسمانی جویا شوید.} گوید: «أَهْلَ الذِّكْرِ» اهل بیت محمّد صلی الله علیه و آله یعنی: محمّد، علی، فاطمه، حسن و حسین صلوات الله علیهم اجمعین هستند که اهل عقل و علم و سخنوری بودند. آنان اهل بیت نبوّت هستند و معدن رسالت و خانه‌هایشان محل تردد فرشتگان.

همچنین از طریق دیگری از سفیان ثوری از سدّی، از حارث با الفاظی کامل‌تر این روایت را نقل کرده است. - . الطرائف: ۲۳ -

مؤلف: علّامه رحمهٔ الله نیز با هر دو اسناد آن را روایت کرده است. - . کشف الحق ۱: ۱۰۰ -

سپس سید گوید: حسن بصری این جمله را چنین می‌خواند: «صراط عليٍّ مستقيمٌ». پس گفتم: معنای آن چیست؟ گفت: این جمله می‌گوید: این راه علی بن ابی طالب علیه السّلام و دین او دینی مستقیم است، پس، از او پیروی کنید و به آن تمسک جویید که راه دین روشن است و کجی در آن نیست.

انس بن مالک از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره مفهوم آیه: «وَ رَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَ يَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ* وَ رَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَ مَا يُعْلِنُونَ»، - . قصص/۶۹ _۶۸ - {و پروردگار تو هر چه را بخواهد می آفریند و برمی گزیند، و آنان اختیاری ندارند. منزّه است خدا، و از آنچه [با او] شریک می گردانند برتر است. و آنچه را سینه هایشان پوشیده یا آشکار می دارد، پروردگارت می داند.} پرسیدم، فرمود: خداوند آدم را آن‌گونه که خواست، از گِل آفرید، سپس فرمود: «وَ يَخْتَارُ» و خداوند من و اهل بیت مرا بر همه مخلوقات برگزید و برتری داد، پس مرا پیامبر و علی بن ابی طالب را وصیّ قرار داد؛ سپس فرمود: «مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ» یعنی اینکه مقرر نکردم که بندگان انتخاب کنند بلکه من خود هر که خواهم انتخاب می‌کنم. بنابراین، من و اهل بیت من برگزیده خدا و انتخاب شده او از میان خلقش هستیم. سپس

فرمود: «سُبْحَانَ اللَّهِ وَ تَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ» يعنى: خدا منزّه است از آنچه كفار مكه

ص: ۱۶۷

بدو شرک می‌ورزند. آن‌گاه فرمود: «و پروردگار تو می‌داند ـ ای محمّد ـ آنچه را که سینه‌هایشان پوشیده می‌دارد» از کینه منافقان نسبت به تو و اهل بیت تو «و آنچه را آشکار می‌سازد» از محبّت تو و محبّت اهل بیت تو.

ثعلبی در تفسیر خود و واحدی در «اسباب النزول» از بخاری و مسلم در تفسیر آیه: «يَاأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ عَدُوِّى وَ عَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَ قَدْ كَفَرُواْ بِمَا جَاءَكُم مِّنَ الْحَقِّ يخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَ إِيَّاكُمْ أَن تُؤْمِنُواْ بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِن كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي

تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَ أَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَ مَا أَعْلَنتُمْ وَ مَن يَفْعَلْهُ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ»، -. ممتحنه/ ۱ - {ای

کسانی که ایمان آورده اید، دشمن من و دشمن خودتان را به دوستی برمگیرید [به طوری] که با آنها اظهار دوستی کنید، و حال آنکه قطعاً به آن حقیقت که برای شما آمده کافرند [و] پیامبر [خدا] و شما را [از مکّه] بیرون می کنند که [چرا] به خدا، پروردگارتان ایمان آورده اید، اگر برای جهاد در راه من و طلب خشنودی من بیرون آمده اید. [شما] پنهانی با آنان رابطه دوستی برقرار می کنید در حالی که من به آنچه پنهان داشتید و آنچه آشکار نمودید داناترم. و هر کس از شما چنین کند، قطعاً از راه درست منحرف گردیده است.} مطالبی آورده‌اند با اندکی کم و زیاد، اما خلاصه مطلب این است که حاطب بن ابی بلتعه نامه‌ای به مردم مکه نوشت و آن را به ساره کنیز ابو عمرو بن صافی داد تا آن را به مکه ببرد. وی در این نامه مردم مکه را از آمدن رسول خدا صلی الله علیه و آله باخبر کرده بود و آنان را از ایشان برحذر داشته بود. اما جبرئیل علیه السّلام از جانب خدای متعال رسول خدا صلی الله علیه و آله را از ماجرا آگاه ساخت، لذا آن حضرت علی علیه السّلام، عمار، عمر، زبیر، طلحه، مقداد بن اسود و ابومرثد را از آنچه خدای متعال وی را آگاه کرده بود، مطلع ساخت و به آنان گفت که نامه نزد کنیزی به نام ساره است و از آنان خواست نامه را از وی بستانند، آن‌ها همان‌طور که رسول خدا صلی الله علیه و آله گفته بود، در دره «خاخ» به ساره رسیدند، اما او سوگند یاد کرد که نامه‌ای به همراه ندارد و چون لوازم وی را جستجو کردند نامه‌ای با وی نیافتند و قصد بازگشت داشتند که علی علیه السّلام فرمود: به خدا سوگند رسول خدا صلی الله علیه و آله به ما دروغ نگفته، سپس شمشیر از نیام برکشیده و خطاب به ساره فرمود: نامه را بیرون آر وگرنه به خدا سوگند جامه از تنت درمی‌آورم و گردنت را می‌زنم. چون ساره جدّیت را در علی علیه السّلام دید، نامه را بیرون آورد، پس علی علیه السّلام آن را گرفت و نزد پیامبر برد. -. طرائف/ ۲۴ -

**[ترجمه]

«۱۵۳»

فس، [تفسیر القمی]: وَ مَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذابٍ أَلِيمٍ (۵) قَالَ نَزَلَتْ فِي مَنْ يُلْحِدُ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام وَ يَظْلِمُهُ (۶).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: گوید: آیه «وَ مَن یُرِدْ فِیهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِیم »، - . حج/ ۲۵ - {و

[نیز] هر که بخواهد در آنجا به ستم [از حق] منحرف شود، او را از عذابی دردناك می چشانیم.} درباره کسانی نازل گشته که به ولایت امیرالمؤمنین الحاد می‌ورزند و در حق وی ستم روا می‌دارند. - . تفسیر القمی/ ۴۳۹ -

**[ترجمه]

«۱۵۴»

فس، [تفسیر القمی]: وَ شَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَیْناءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَ صِبْغٍ لِلْآکِلِینَ (۷) قَالَ شَجَرَةُ الزَّیْتُونِ وَ هُوَ مَثَلُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۸).

ص: ۱۶۸

۱- راجع ص ۳۱۵ و ۳۱۶.

۲- فی بعض النسخ« حاج» و هو مصحف(ب).

۳- فی أسباب النزول: و اللّه لاجزرنک.

۴- الطرائف: ۲۴.

۵- سوره الحجّ: ۲۵.

۶- تفسیر القمّیّ: ۴۳۹.

۷- سوره المؤمنون: ۲۰.

۸- تفسیر القمّیّ: ۴۴۶ و فیه مثل لرسول اللّه اه.

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: گوید: در آیه «وَ شَجَرَةً تَخْرُجُ مِن طُورِ سَیْنَاءَ تَنبُتُ بِالدُّهْنِ وَ صِبْغٍ لِّلْآكِلِین »، - . مؤمنون/ ۲۰ - {و

از طور سینا درختی برمی آید که روغن و نان خورشی برای خورندگان است.}«شجرة الزیتون» کنایه و مَثَلی است برای رسول خدا صلی الله علیه و آله و امیرالمؤمنین علیه السّلام . - . تفسیر القمی: ۴۴۶ -

ص: ۱۶۸

**[ترجمه]

«۱۵۵»

فس، [تفسیر القمی]: وَ كانَ الْكافِرُ عَلی رَبِّهِ ظَهِیراً(۱) قَالَ عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ قَدْ یُسَمَّی الْإِنْسَانُ رَبّاً(۲) كَقَوْلِهِ اذْكُرْنِی عِنْدَ رَبِّكَ (۳) وَ كُلُّ مَالِكِ شَیْ ءٍ یُسَمَّی رَبَّهُ فَقَوْلُهُ وَ كانَ الْكافِرُ عَلی رَبِّهِ ظَهِیراً فَقَالَ الْكَافِرُ الثَّانِی كَانَ عَلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ ظَهِیراً(۴).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «وَ كَانَ الْكَافِرُ عَلَیٰ رَبِّهِ ظَهِیرًا»، - . فرقان/ ۵۵ - {و

كافر همواره در برابر پروردگار خود همپشت [شیطان] است.} علی بن ابراهیم گوید: ممکن است لفظ «ربّ» برای انسان به كار رود، مانند: «اذْكُرْنِي عِندَ رَبِّكَ »، - . یوسف/ ۴۲ - {مرا

نزد آقای خود به یاد آور.} و هر مالک چیزی، ربِّ آن چیز نامیده می‌شود، پس در قول او: «وَ كَانَ الْكَافِرُ عَلَیٰ رَبِّهِ ظَهِیرًا» گوید: كافر دوم(عمر)، هم‌پشتِ شیطان علیه امیرالمؤمنین بود. - . تفسیر قمی: ۴۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۵۶»

فس، [تفسیر القمی]: وَ السَّماءِ ذاتِ الْحُبُكِ (۵) قَالَ السَّمَاءُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلِیٌّ علیه السّلام ذَاتُ الْحُبُكِ وَ قَوْلُهُ إِنَّكُمْ لَفِی قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ (۶) یَعْنِی مُخْتَلِفٍ فِی عَلِیٍّ اخْتَلَفَتْ هَذِهِ الْأُمَّةُ فِی وَلَایَتِهِ فَمَنِ اسْتَقَامَ عَلَی وَلَایَهِ عَلِیٍّ علیه السّلام دَخَلَ الْجَنَّهَ وَ مَنْ خَالَفَ وَلَایَهَ عَلِیٍّ دَخَلَ النَّارَ- یُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ (۷) فَإِنَّهُ یَعْنِی عَلِیّاً علیه السّلام مَنْ أُفِكَ عَنْ وَلَایَتِهِ أُفِكَ عَنِ الْجَنَّهِ(۸).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «وَ السَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ* إِنَّكُمْ لَفِی قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ* یُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ»، - . الذاریات/ ۹ _۷ - {سوگند

به آسمان مشبّک، كه شما [درباره قرآن] در سخنی گوناگونید. [بگوی] تا هر كه از آن برگشته، برگشته باشد.} گوید:

«السَّمَاءِ» رسول خدا صلی الله علیه و آله و «ذَاتِ الْحُبُکِ» علی علیه السّلام است. و «إِنَّکُمْ لَفِی قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ» یعنی در مورد علی علیه السلام اختلاف است، این اُمّت در ولایت او دچار اختلاف شدند، پس هر کس بر ولایت علی علیه السّلام پایداری ورزید، وارد بهشت می‌شود و هرکس با ولایت علی علیه السّلام مخالفت ورزد، به جهنّم می‌رود. منظور از «یُؤْفَکُ عَنْهُ مَنْ أُفِکَ» علی علیه السّلام است؛ هرکس از ولایتش برگشت، از بهشت بازگردانده می‌شود. -. تفسیر قمی: ۶۴۷ -

**[ترجمه]

بیان

قال البیضاوی ذاتِ الْحُبُکِ ذات الطرائق و المراد إما الطرائق المحسوسه التی هی مسیر الکواکب أو المعقوله التی یسلکها النظار و یتوصل بها إلی المعارف أو النجوم فإن لها طرائق أو أنها تزینها(۹).

أقول علی تأویله علیه السّلام لعل المعنی أن علیا هو الحبک بمعنی الزینه أو الطریق قوله یُؤْفَکُ أی یصرف.

**[ترجمه]بیضاوی گوید: «ذَاتِ الْحُبُکِ» دارای راه‌های متعدد، و منظور، یا راه‌های محسوس است که مسیر ستاره‌هاست، یا راه‌های معقول است که انسان‌های با بصیرت طی می‌کنند تا به وسیله آن به معارف یا ستارگان (بزرگان) برسد، زیرا این ستارگان راه‌هایی دارند، یا اینکه ستاره‌ها این راه‌ها را تزیین می‌کنند. -. تفسیر بیضاوی ۲ : ۱۹۴ -

مؤلف: بنابر تأویل آن حضرت علیه السّلام، شاید معنای آن چنین باشد که علی علیه السّلام همان«حبک» به معنی «زینت» یا «راه» باشد و «یُؤفَک» به معنای «بازگشت داده می‌شود» است.

**[ترجمه]

«۱۵۷»

فس، [تفسیر القمی] حَدَّثَنِی أَبِی رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: لَمَّا نَزَلَتِ الْوَلَایَهُ وَ کَانَ مِنْ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِغَدِیرِ خُمٍّ سَلِّمُوا عَلَی عَلِیٍّ بِإِمْرَهِ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالا مِنَ اللَّهِ أَوْ مِنْ رَسُولِهِ فَقَالَ لَهُمَا(۱۰) نَعَمْ حَقّاً مِنَ اللَّهِ وَ مِنْ رَسُولِهِ إِنَّهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِینَ

۱- سوره الفرقان: ۵۵.

۲- فی المصدر: قد یسمی الإنسان بهذا الاسم لغه.

۳- سوره یوسف: ۴۲.

۴- تفسیر القمّیّ: ۴۶۷.

۵- سوره الذاریات: ۷ و ۸.

۶- سوره الذاریات: ۷ و ۸.

۷- سوره الذاریات: ۷ و ۸.

۸- تفسير القمّیّ: ۶۴۷.

۹- تفسير البيضاوى ۲: ۱۹۴.

۱۰- فی المصدر: فقالوا: أ من اللّه و من رسوله؟ فقال لهم.

وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ يُقْعِدُهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامِهِ عَلَى الصِّرَاطِ فَيُدْخِلُ أَوْلِيَاءَهُ الْجَنَّهَ وَ يُدْخِلُ أَعْدَاءَهُ النَّارَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ لا تَنْقُضُوا الْأَيْمانَ بَعْدَ تَوْكِيدِها وَ قَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ ما تَفْعَلُونَ (۱) يَعْنِي قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مِنَ اللَّهِ وَ مِنْ رَسُولِهِ ثُمَّ ضَرَبَ لَهُ مَثَلًا فَقَالَ- وَ لا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَها مِنْ بَعْدِ قُوَّهٍ أَنْكاثاً تَتَّخِذُونَ أَيْمانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ (۲).

وَ فِي رِوَايَهِ أَبِي الْجَارُودِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَها امْرَأَهٌ مِنْ بَنِي تَمِيمِ بْنِ مُرَّهَ يُقَالُ لَهَا رَابِطَهُ(۳) بِنْتُ كَعْبِ بْنِ سَعْدِ بْنِ تَيْمِ بْنِ كَعْبِ بْنِ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبٍ كَانَتْ حَمْقَاءَ تَغْزِلُ الشَّعْرَ فَإِذَا غَزَلَتْهُ نَقَضَتْهُ ثُمَّ عَادَتْ فَغَزَلَتْهُ فَقَالَ اللَّهُ كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَها مِنْ بَعْدِ قُوَّهٍ أَنْكاثاً تَتَّخِذُونَ أَيْمانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَمَرَ بِالْوَفَاءِ وَ نَهَى عَنْ نَقْضِ الْعَهْدِ فَضَرَبَ لَهُمْ مَثَلًا قَالَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ تَتِمَّهُ الْكَلَامِ السَّابِقِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى- أَنْ تَكُونَ أَئِمَّهٌ هِيَ أَزْكَى مِنْ أَئِمَّتِكُمْ فَقِيلَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ نَحْنُ نَقْرَؤُهَا هِيَ أَرْبى مِنْ أُمَّهٍ قَالَ وَيْحَكَ وَ مَا أَرْبَى وَ أَوْمَأَ بِيَدِهِ فَطَرَحَهَا-(۴) إِنَّما يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ يَعْنِي بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ يَخْتَبِرُكُمْ وَ لَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيامَهِ ما كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ- وَ لَوْ شاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّهً واحِدَهً(۵) قَالَ عَلَى مَذْهَبٍ وَاحِدٍ وَ أَمْرٍ وَاحِدٍ- وَ لكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشاءُ قَالَ يُعَذِّبُ بِنَقْضِ الْعَهْدِ(۶)- وَ يَهْدِي مَنْ يَشاءُ قَالَ يُثِيبُ- وَ لَتُسْئَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ قَوْلُهُ- وَ لا تَتَّخِذُوا أَيْمانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ قَالَ هُوَ مَثَلٌ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَعليه السلامفَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِها يَعْنِي بَعْدَ مَقَالَهِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فِيهِ- وَ تَذُوقُوا السُّوءَ بِما صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ يَعْنِي عَنْ عَلِيٍ وَ لَكُمْ عَذابٌ عَظِيمٌ (۷).

۱- سوره النحل: ۹۱ و ۹۲.

۲- سوره النحل: ۹۱ و ۹۲.

۳- فی المصدر: امرأه من بنی تیم بن مره یقال لها ریطه.

۴- فی المصدر: و أومأ بیده بطرحها.

۵- سوره النحل: ۹۳، و ما بعدها ذیلها.

۶- فی المصدر: یعذب من یشاء بنقض العهد.

۷- تفسیر القمّیّ: ۳۶۴ و ۳۶۵.

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام می‌فرماید: چون آیه ولایت نازل شد و رسول خدا صلی الله علیه و آله در غدیر خم فرمود: علی علیه السّلام را به عنوان امیرالمؤمنین سلام دهید، آن دو گفتند: این دستور از جانب خداست یا از جانب رسول او؟ پس به آن دو فرمود: آری، تحقیقاً او از جانب خدا و رسولش امیرمؤمنان، امام پارسایان

ص: ۱۶۹

و پیشوای مؤمنان غرقه در نور است که خداوند در روز قیامت او را بر صراط می‌نشاند، پس دوستداران خود را وارد بهشت می‌کند و دشمنان خود را به جهنم می‌افکند، سپس خداوند عزّوجل فرمود: «وَ لَا تَنقُضُواْ الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَ قَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُون »، -. نحل/ ۹۱ - {و

سوگندهای [خود را] پس از استوار کردن آنها مشکنید، با اینکه خدا را بر خود ضامن [و گواه] قرار داده اید، زیرا خدا آنچه را انجام می دهید می داند.} یعنی اینکه کلام رسول خدا هم از جانب رسول است و هم از جانب خدا، سپس برای وی مَثَلی آورد و فرمود: «وَ لَا تَكُونُواْ كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِن بَعْدِ قُوَّةٍ أَنكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ ‌دَخَلًا بَيْنَكم»، -. نحل / ۹۲ - {و

مانند آن [زنی] که رشته خود را پس از محکم بافتن، [یکی یکی] از هم می گسست مباشید که سوگندهای خود را میان خویش وسیله [فریب و] تقلب سازید.}

در روایت ابوجارود از امام باقر علیه السّلام نقل است که فرمود: «اَلَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا»: زنی از بنی‌تمیم بن مرهٔ به نام رابطهٔ بنت کعب بن سعد بن تیم بن کعب بن لؤی بن غالب بود. او زنی احمق بود که ابتدا پشم را می‌رشت و سپس رشته خود را از هم می‌گسست و از نو آن را می‌رشت. پس خداوند فرمود: «كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِن بَعْدِ قُوَّةٍ أَنكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ ‌دَخَلًا بَيْنَكم». امام باقر علیه السّلام می‌فرماید: خداوند تبارک و تعالی امر به وفای به عهد کرده و از پیمان‌شکنی نهی فرموده و برای ایشان در این مورد مَثَلی زده است.

علی بن ابراهیم گوید: در تکمیل کلام پیشین درباره آیه: «أَن تَكُونَ أئمّةُ هی أزكى من أئمّتكم» عرض شد: ای فرزند رسول خدا، ما آن را «هِيَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ» می‌خوانیم. فرمود: وای بر تو! «أربی» چیست؟ __ و با دست خود اشاره به رد آن فرمود __. «إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ» یعنی اینکه شما را به علی بن ابی طالب علیه السّلام می‌آزماید «وَ لَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ ‌يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ وَ لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً»، -. نحل/ ۹۳ __۹۲ - {جز این نیست که خدا شما را بدین وسیله می آزماید و روز قیامت در آنچه اختلاف می کردید، قطعاً برای شما توضیح خواهد داد. و اگر خدا می خواست، قطعاً شما را امّتی واحد قرار می داد.}

گوید: یعنی شما را بر یک مذهب و یک دین قرار می‌داد «وَ لَكِن يُضِلُّ مَن يَشَاءُ»، {ولی هرکه را بخواهد گمراه می‌سازد.} گوید: یعنی به سبب پیمان شکنی عذاب می کند «وَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ»، {و هر که را بخواهد هدایت می کند.} گوید: یعنی ثواب می‌دهد «وَ لَتُسْئَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَعْمَلُون »، -. نحل/ ۹۳ - {و

از آنچه انجام می‌دادید، حتماً سؤال خواهید شد.} درباره قول خداوند متعال: «وَ لَا تَتَّخِذُواْ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ» -. نحل/ ۹۴ -

{و زنهار، سوگندهای خود را دستاویز تقلب میان خود قرار مدهید.} گوید: این مَثَلی است برای امیرالمؤمنین علیه السّلام «فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا»، - . نحل/۹۴ - {تا گامی بعد از استواریش بلغزد.} یعنی پس از سخنی که رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره وی فرمود «وَ تَذُوقُواْ السُّوءَ بِمَا صَدَدتُّمْ عَن سَبِيلِ اللَّهِ»،{و شما به [سزای] آنکه [مردم را] از راه خدا باز داشته اید دچار شکنجه شوید.} یعنی از راه علی علیه السّلام «وَ لَكُمْ عَذَابٌ عَظِيم »،{و برای شما عذابی بزرگ باشد.}

ص: ۱۷۰

**[ترجمه]

بیان

قوله تتمه الکلام السابق أی هذه تتمه خبر أبی عبد الله علیه السّلام السابق و کان خبر أبی الجارود معترضا و یظهر ذلک بالرجوع إلی ما أوردناه سابقا من روایه العیاشی (۱).

**[ترجمه]اینکه گفته «تتمه الکلام السابق» یعنی: این دنباله روایت سابق امام صادق علیه السّلام است و روایت ابن جارود به صورت مداخله بود و با رجوع به آنچه از روایت عیاشی پیش از این آوردیم، موضوع روشن می گردد. - . با شماره ۱۳۶ -

**[ترجمه]

«۱۵۸»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُعَيْبٍ (۲) عَنْ خَالِدِ بْنِ حَمَّادٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: سَأَلْتُهُ (۳) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ لا تَجْهَرْ بِصَلاتِکَ وَ لا تُخافِتْ بِها وَ ابْتَغِ بَيْنَ ذلِکَ سَبِيلًا(۴) قَالَ تَفْسِيرُهَا وَ لَا تَجْهَرْ بِوَلَايَهِ عَلِيٍّ وَ لَا بِمَا أَكْرَمْتُهُ بِهِ حَتَّى نَأْمُرَکَ بِذَلِكَ- وَ لا تُخافِتْ بِها لَا تَكْتُمْهَا عَلِيّاً وَ أَعْلِمْهُ مَا أَكْرَمْتُهُ بِهِ وَ

أَمَّا قَوْلُهُ وَ ابْتَغِ بَيْنَ ذلِکَ سَبِيلًا فَإِنَّهُ يَعْنِي اطْلُبْ إِلَيَّ وَ سَلْنِي أَنْ آذَنَ لَکَ أَنْ تَجْهَرَ بِوَلَايَهِ عَلِيٍّ وَ ادْعُ النَّاسَ إِلَيْهَا فَأَذِنَ لَهُ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍ (۵).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: ابوحمزه ثمالی گوید: از امام باقر علیه السّلام درباره کلام خدای عزّوجل که می‌فرماید: «وَ لَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِکَ وَ لَا تُخَافِتْ بِهَا وَ ابْتَغِ بَيْنَ ذَالِکَ سَبِيلا»، {و نمازت را به آواز بلند مخوان و بسیار آهسته اش مکن، و میان این [و آن] راهی [میانه] جوی.} پرسیدم، فرمود: تفسیر آن چنین است: ولایت علی علیه السّلام و کرامتی را که در حق او روا داشته‌ام، پیش از آنکه به تو دستور دهیم، آشکار مکن. «وَ لَا تُخَافِتْ بِهَا» یعنی اینکه آن را از علی پنهان مکن و وی را از کرامتی که در حقش کرده‌ام ، آگاه ساز. اما «وَ ابْتَغِ بَيْنَ ذَالِکَ سَبِيلا» - . اسراء/ ۱۱۰ - بدین

معناست که از من بخواه که اجازه دهم ولایت علی علیه السّلام را آشکار کنی، سپس مردم را دعوت به آن کن. پس در روز غدیرخم این اجازه را به وی داد. - . بصائر الدرجات: ۲۲ -

**[ترجمه]

«۱۵۹»

فس، [تفسیر القمی]: إِنَّا لَمَّا طَغَی الْماءُ حَمَلْناکُمْ فِی الْجارِیَهِ(۶) یَعْنِی أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ أَصْحَابَهُ (۷).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: مقصود از آیه «إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاکمُ ٠فِی الجَارِیَهِ» - . حاقه / ۱۱ -

{ما، چون آب طغیان کرد، شما را بر کشتی سوار نمودیم.} امیرالمؤمنین علیه السّلام و یاران اوست. - . تفسیر قمی: ۶۹۴ -

**[ترجمه]

بیان

إشاره إلی أنه علیه السّلام فی هذه الأمه کسفینه نوح حیث ینجیهم من طوفان الفتن.

**[ترجمه]آیه به این نکته اشاره دارد که علی علیه السّلام در این اُمّت به کشتی نوح می‌ماند که آنان را از توفان فتنه‌ها نجات می‌دهد.

**[ترجمه]

«۱۶۰»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ الرَّحْمنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ (۸) قَالَ اللَّهُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ (۹) قُلْتُ خَلَقَ الْإِنْسانَ قَالَ ذَلِکَ

ص: ۱۷۱

۱- تحت رقم ۱۳۶.

۲- فی المصدر: عن النضر بن سوید.

۳- فی المصدر: قال سألت.

۴- سوره الإسراء: ۱۱۰، و ما بعدها ذیلها.

۵- بصائر الدرجات: ۲۲.

۶- سوره الحاقه: ۱۱.

۷- تفسیر القمّیّ: ۶۹۴.

۸- سوره الرحمن: ۱، و ما بعدها ذیلها.

٩- فی المصدر: اللّه علم محمّدا القرآن.

أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام قُلْتُ عَلَّمَهُ الْبَيانَ قَالَ عَلَّمَهُ بَيَانَ كُلِّ شَيْ ءٍ(۱) يَحْتَاجُ النَّاسُ إِلَيْهِ قُلْتُ الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ بِحُسْبانٍ قَالَ هُمَا بِعَذَابِ اللَّهِ (۲) قُلْتُ الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ يُعَذَّبَانِ قَالَ سَأَلْتَ عَنْ شَيْ ءٍ فَأَيْقِنْهُ (۳) إِنَّ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ يَجْرِيَانِ بِأَمْرِهِ مُطِيعَانِ لَهُ ضَوْؤُهُمَا مِنْ نُورِ عَرْشِهِ وَ حَرُّهُمَا(۴) مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ فَإِذَا كَانَتْ يَوْمُ الْقِيَامَهِ عَادَ إِلَى الْعَرْشِ نُورُهُمَا وَ عَادَ إِلَى النَّارِ حَرُّهُمَا(۵) فَلَا تَكُونُ شَمْسٌ وَ لَا قَمَرٌ وَ إِنَّمَا عَنَاهُمَا لَعَنَهُمَا اللَّهُ أَ وَ لَيْسَ قَدْ رَوَى النَّاسُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِنَّ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ نُورَانِ فِي النَّارِ قُلْتُ بَلَى أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَ النَّاسِ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ شَمْسَا هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ نُورُهُمَا فَهُمَا فِي النَّارِ وَ اللَّهِ مَا عَنَى غَيْرَهُمَا قُلْتُ وَ النَّجْمُ وَ الشَّجَرُ يَسْجُدانِ قَالَ النَّجْمُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَدْ سَمَّاهُ اللَّهُ فِي غَيْرِ مَوْضِعٍ فَقَالَ وَ النَّجْمِ إِذا هَوى (۶) وَ قَالَ وَ عَلاماتٍ وَ بِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ (۷) فَالْعَلَامَاتُ الْأَوْصِيَاءُ وَ النَّجْمُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قُلْتُ- يَسْجُدانِ قَالَ يَعْبُدَانِ قَوْلُهُ تَعَالَى وَ السَّمَاءَ رَفَعَها وَ وَضَعَ الْمِيزانَ قَالَ السَّمَاءُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ وَ الْمِيزَانُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام نَصَبَهُ لِخَلْقِهِ قُلْتُ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزانِ، قَالَ لَا تَعْصُوا الْإِمَامَ قُلْتُ وَ أَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ قَالَ أَقِيمُوا الْإِمَامَ الْعَدْلَ قُلْتُ وَ لا تُخْسِرُوا الْمِيزانَ قَالَ- لَا تَبْخَسُوا الْإِمَامَ حَقَّهُ وَ لَا تَظْلِمُوهُ (۸).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: حسین بن خالد گوید: از امام رضا علیه السّلام در قول خدای رحمان: «الرَّحْمَنُ* عَلَّمَ الْقُرْءَانَ»، - . رحمن/ ۹ _۱ - {[خدای]

رحمان، قرآن را یاد داد.}

فرمود: یعنی خداوند قرآن را به محمّد صلی الله علیه و آله تعلیم داد. گفتم: «خَلَقَ الْانسَانَ»، {انسان را آفرید}؟ فرمود:

ص: ۱۷۱

منظور امیرالمؤمنین علیه السّلام است. گفتم: «عَلَّمَهُ الْبَيَانَ»، {به او بیان آموخت.}؟ فرمود: یعنی اینکه هر چه مردم بدان نیاز دارند، به علی علیه السلام آموخت. گفتم: «الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ»، {خورشید و ماه بر حسابی [روان] اند.}؟ فرمود: آن دو در عذاب الهی هستند. گفتم: خورشید و ماه شکنجه می‌شوند؟! فرمود: از چیزی پرسیدی، پس آن را نیک بیاموز، خورشید و ماه دو نشانه از آیات الهی هستند که به امر او در حرکتند و مطیع اویند، روشنی آن دو از نور عرش خداست و حرارتشان از آتش جهنم، چون قیامت فرا رسد، نور آنها به عرش و حرارتشان به جهنم باز می گردد و دیگر خورشید و ماهی وجود نخواهد داشت و منظور خداوند از خورشید و ماه، آن دو نفر است _ که خدایشان لعنت کند! _ آیا مردم روایت نکرده‌اند که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: به یقین خورشید و ماه دو نور در آتش‌اند؟ گفتم: آری. فرمود: مگر نشنیدی که مردم می... گویند: فلانی و فلانی دو خورشید این اُمّت و نور آنها هستند؟! به خدا سوگند هر دو در آتشند و مقصود، جز آن دو، کس دیگری نبوده است. گفتم: «وَ النَّجْمُ وَ الشَّجَرُ يَسْجُدَانِ»، {و بوته و درخت چهره سایانند}؟ فرمود: «النجم» رسول خدا صلی الله علیه و آله است و خداوند متعال در چند جای قرآن از آن حضرت به این نام یاد کرده، از جمله: «وَ النَّجْمِ إِذَا هَوَى »، - . نجم/ ۱ - {سوگند

به اختر [قرآن] چون فرود می آید} و «وَ عَلَامَاتٍ وَ بِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُون»، - . نحل/ ۱۶ - {و

نشانه هایی [دیگر نیز قرار داد]، و آنان به وسیله ستاره [قطبی] راه یابی می کنند.} در اینجا «علامات» اوصیا هستند و «النجم» رسول خدا صلی الله علیه و آله است. گفتم: «یسجدان» {سجده می‌کنند}؟ فرمود: عبادت می‌کنند.

درباره قول خدای متعال: «وَ السَّمٰاءَ رَفَعَهٰا وَ وَضَعَ الْمِيزَانَ»، {و آسمان را برافراشت و ترازو را گذاشت.}؟ فرمود: «السماء» رسول خدا صلی الله علیه و آله است و خداوند او را به سوی خود بالا برد. و «میزان» امیرالمؤمنین علیه السّلام است که خداوند او را ترازویی برای سنجش مخلوقاتش قرار داد. گفتم: «أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ»، {تا مبادا از اندازه درگذرید.}؟ فرمود: یعنی امام را نافرمانی نکنید. گفتم: «وَ أَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ»، {و وزن را به انصاف برپا دارید.}؟ فرمود: یعنی امام عادل را برپا بدارید. گفتم: «وَ لَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ»، {و در سنجش مکاهید.}؟ فرمود: یعنی حق امام را تباه نکنید و به وی ستم روا ندارید. - . تفسیر قمی: ۶۵۸ -

**[ترجمه]

بيان

قال الفيروزآبادي الحسبان بالضم جمع الحساب و البلاء و العذاب و الشر(۹) أقول فسره المفسرون بالمعنى الأول أي يجريان بحساب مقدر معلوم

ص: ۱۷۲

۱- في المصدر: علمه تبيان كل شي ء.

۲- في المصدر: هما يعذبان.

۳- في المصدر: فأتقنه.

۴- في المصدر: و جرمهما.

۵- في المصدر: و الى النار جرمهما.

۶- سوره النجم: ۱.

۷- سوره النحل: ۱۶.

۸- تفسير القمّيّ: ۶۵۸.

۹- القاموس المحيط ۱: ۵۴.

فی بروجهما و منازلهما ثم أقول علی تأویله علیه السّلام المراد بالشجر الأئمه علیهم السّلام لحصول ثمرات العلوم منهم و وصولها إلی الخلق و قد شبههم الله تعالی بالشجره الطیبه فی الآیه الأخری (۱) و روی عن الصادق علیه السّلام فی هذه الآیه مثله کما مر.

**[ترجمه]فیروز آبادی گوید: «الحُسبان» _ با ضم _ جمع «حساب»، بلا، عذاب، شرّ - . قاموس المحیط ۱: ۵۴ -

مؤلف: مفسّران آن را به معنای اول گرفته‌اند، یعنی اینکه با حسابی مقدّر و از قبل تعیین شده،

ص: ۱۷۲

در بروج و منازل خود حرکت می‌کنند. باز می‌گویم: حسب تأویل آن حضرت علیه السّلام، منظور از«شجر» امامان علیهم السلام هستند بدان جهت که ثمره علوم از طریق آن‌ها به مردم می‌رسد، و خداوند در آیه دیگر - . ابراهیم/ ۲۴ آنجا که می‌فرماید: «أَ لَمْ تَرَ کَیْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا کلِمَهً طَیِّبَهً کَشَجَرَهٍ طَیِّبه ....» - ایشان را به شجرهٔ طیّبهٔ تشبیه کرده است. از امام صادق علیه السّلام نیز روایتی شبیه آنچه گذشت نقل شده است.

**[ترجمه]

«۱۶۱»

فس، [تفسیر القمی] أَحْمَدُ بْنُ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام عَنْ قَوْلِهِ (۲) فَبِأَیِّ آلاءِ رَبِّکُما تُکَذِّبانِ قَالَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی وَ تَقَدَّسَ فَبِأَیِّ النِّعْمَتَیْنِ تَکْفُرَانِ بِمُحَمَّدٍ أَمْ بِعَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا(۳).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: ابوبصیر گوید: از امام صادق علیه السّلام پرسیدم: «فَبِأَیِّ ءَالَاءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبَان»، {پس کدام یک از نعمتهای پروردگارتان را منکرید.} به چه معنی است؟ فرمود: خداوند تعالی و مقدَّس فرموده است: به کدام یک از دو نعمت کفران می‌ورزید؟ به محمّد یا به علی - . تفسیر قمی: ۶۵۹ - ؟

_ صلوات الله علیهما _ .

**[ترجمه]

«۱۶۲»

فس، [تفسیر القمی]: یَوْمَ یُکْشَفُ عَنْ ساقٍ وَ یُدْعَوْنَ إِلَی السُّجُودِ(۴) قَالَ یُکْشَفُ عَنِ الْأُمُورِ الَّتِی خَفِیَتْ وَ مَا غَصَبُوا آلَ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ وَ یُدْعَوْنَ إِلَی السُّجُودِ قَالَ یُکْشَفُ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام فَتَصِیرُ أَعْنَاقُهُمْ مِثْلَ صَیَاصِی الْبَقَرِ یَعْنِی قُرُونَهَا فَلَا یَسْتَطِیعُونَ أَنْ یَسْجُدُوا وَ هِیَ عُقُوبَهٌ لِأَنَّهُمْ لَمْ یُطِیعُوا اللَّهَ (۵) فِی الدُّنْیَا فِی أَمْرِهِ وَ هُوَ قَوْلُهُ وَ قَدْ کانُوا یُدْعَوْنَ إِلَی السُّجُودِ وَ هُمْ سالِمُونَ قَالَ

إِلَى وَلَايَتِهِ فِي الدُّنْيَا وَ هُمْ يَسْتَطِيعُونَ (۶).

**[ترجمه]تفسير على بن ابراهيم: «يَوْمَ يُكْشَفُ عَن سَاقٍ وَ يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُود»، - . قلم/ ۴۲ - {روزى

كه كار، زار [و رهايى دشوار] شود و به سجده فرا خوانده شوند.} فرمود: امور نهان گشته را آشكار مى‌سازد و آنچه را كه از حق آل محمّد صلى الله عليه و آله غصب كرده‌اند، و «يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُود»، گويد: براى اميرالمؤمنين عليه السّلام بر ملا مى‌شود و در پى آن گردن‌هاى آنان همچون شاخ گاو گشته و توان به سجده رفتن را نخواهند داشت و اين مجازات آن‌هاست، زيرا آن‌ها در دنيا از خدا اطاعت در مورد ولايت على عليه السّلام اطاعت نكرده‌اند، و اين خود كلام خداست كه فرمود: «وَ قَدْ كَانُواْ يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَ هُمْ سَالِمُون »، - . قلم/ ۴۳ - {در

حالى كه [پيش از اين] به سجده دعوت مى شدند و تندرست بودند.}فرمود: در عين تندرستى در دنيا به پذيرش ولايت على عليه السّلام فرا خوانده شده بودند. - . تفسير قمى: ۶۹۳ -

**[ترجمه]

بيان

قال البيضاوى يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ ساقٍ يوم يشتد الأمر و يصعب الخطب و كشف الساق مثل فى ذلك أى يكشف عن أصل الأمر(۷) و حقيقته بحيث يصير عيانا مستعار من ساق الشجر و ساق الإنسان و تنكيره للتهويل أو للتعظيم انتهى (۸).

أقول: على تأويله عليه السّلام لعل المراد بالسجود الخضوع و الانقياد مجازا.

ص: ۱۷۳

۱- حيث قال- عز من قائل-: « أَ لَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ» الآيه إبراهيم: ۲۴.
۲- فى المصدر: عن قول اللّه تعالى.
۳- تفسير القمّىّ: ۶۵۹.
۴- سوره القلم: ۴۲، و ما بعدها ذيلها.
۵- فى المصدر: لانهم لا يطيعون اللّه.
۶- تفسير القمّىّ: ۶۹۳.
۷- فى المصدر: أو يوم يكشف عن أصل الامر.
۸- تفسير البيضاوى ۲: ۲۳۴.

**[ترجمه]بیضاوی گوید: «یَوْمَ یُکْشَفُ عَن سَاق» یعنی روزی که کار شدّت گرفته و دشوار می گردد

و «کشف ساق» مَثَلی برای آن حالت است، یعنی اصل و حقیقت امر همانند تنه درخت برملا- می گردد. و از ساق درخت و ساق انسان به عنوان استعاره برای بیان این مفهوم استفاده شده است و علت نکره آمدن «ساق» برای تهویل(هولناک بودن) یا تعظیم(بزرگ نشان دادن) آن حالت است. پایان -. تفسیر بیضاوی ۲: ۲۳۴ -

مؤلف: حسب تأویل آن حضرت علیه السّلام، شاید مراد از سجود، مجازاً خضوع و سرتسلیم فرود آوردن باشد.

ص: ۱۷۳

**[ترجمه]

«۱۶۳»

فس، [تفسیر القمی]: قُتِلَ الْإِنْسانُ ما أَکْفَرَهُ (۱) قَالَ هُوَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام قَالَ ما أَکْفَرَهُ أَیْ مَا ذَا فَعَلَ وَ أَذْنَبَ حَتَّی قَتَلُوهُ ثُمَّ قَالَ مِنْ أَیِّ شَیْ ءٍ خَلَقَهُ مِنْ نُطْفَهٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ- ثُمَّ السَّبِیلَ یَسَّرَهُ قَالَ یَسَّرَ لَهُ طَرِیقَ الْخَیْرِ- ثُمَّ أَماتَهُ فَأَقْبَرَهُ ثُمَّ إِذا شاءَ أَنْشَرَهُ قَالَ فِی الرَّجْعَهِ- کَلَّا لَمَّا یَقْضِ ما أَمَرَهُ أَیْ لَمْ یَقْضِ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام مَا قَدْ أَمَرَهُ وَ سَیَرْجِعُ حَتَّی یَقْضِیَ مَا أَمَرَهُ.

أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی نَصْرٍ(۲) عَنْ جَمِیلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ أَبِی سَلَمَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ قُتِلَ الْإِنْسانُ ما أَکْفَرَهُ قَالَ نَعَمْ نَزَلَتْ فِی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ ع ما أَکْفَرَهُ یَعْنِی بِقَتْلِکُمْ إِیَّاهُ ثُمَّ نَسَبَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام فَنَسَبَ خَلْقَهُ وَ مَا أَکْرَمَهُ اللَّهُ بِهِ فَقَالَ مِنْ أَیِّ شَیْ ءٍ خَلَقَهُ یَقُولُ مِنْ طِینَهِ الْأَنْبِیَاءِ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ لِلْخَیْرِ- ثُمَّ السَّبِیلَ یَسَّرَهُ یَعْنِی سَبِیلَ الْهُدَی ثُمَّ أَماتَهُ مِیتَهَ الْأَنْبِیَاءِ- ثُمَّ إِذا شاءَ أَنْشَرَهُ قُلْتُ مَا قَوْلُهُ إِذا شاءَ أَنْشَرَهُ قَالَ یَمْکُثُ بَعْدَ قَتْلِهِ فِی الرَّجْعَهِ فَیَقْضِی مَا أَمَرَهُ- فَلْیَنْظُرِ الْإِنْسانُ إِلی طَعامِهِ أَنَّا صَبَبْنَا الْماءَ صَبًّا إِلَی قَوْلِهِ وَ قَضْباً قَالَ الْقَضْبُ الْقَتُّ (۳) قَوْلُهُ وَ حَدائِقَ غُلْباً أَیْ بَسَاتِینَ مُلْتَفَّهً مُجْتَمِعَهً قَوْلُهُ وَ فاکِهَهً وَ أَبًّا قَالَ الْأَبُّ الْحَشِیشُ لِلْبَهَائِمِ- مَتاعاً لَکُمْ وَ لِأَنْعامِکُمْ فَإِذا جاءَتِ الصَّاخَّهُ أَیِ الْقِیَامَهُ(۴) قَوْلُهُ لِکُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ یَوْمَئِذٍ شَأْنٌ یُغْنِیهِ قَالَ شُغُلٌ یَشْغَلُ بِهِ عَنْ غَیْرِهِ ثُمَّ ذَکَرَ عَزَّ وَ جَلَّ الَّذِینَ تَوَلَّوْا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ تَبَرَّءُوا مِنْ أَعْدَائِهِ فَقَالَ- وُجُوهٌ یَوْمَئِذٍ مُسْفِرَهٌ ضاحِکَهٌ مُسْتَبْشِرَهٌ ثُمَّ ذَکَرَ أَعْدَاءَ آلِ مُحَمَّدٍ- وَ وُجُوهٌ یَوْمَئِذٍ عَلَیْها غَبَرَهٌ تَرْهَقُها قَتَرَهٌ فَقْرٌ مِنَ الْخَیْرِ وَ الثَّوَابِ-(۵) أُولئِکَ هُمُ الْکَفَرَهُ الْفَجَرَهُ(۶).

ص: ۱۷۴

۱- سوره عبس: ۱۷، و ما بعدها ذیلها.

۲- فی(ک): عن ابن أبی نصر.

۳- القت: حب بری یأکله أهل البادیه بعد دقه و طبخه.

۴- فی المصدر: قال: أی یوم القیامه.

۵- فی المصدر: أی فقراء من الخیر و الثواب.

٦- تفسير القمّيّ: ٧١٢.

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «قُتِلَ الْانسَانُ مَا أَكْفَرَهُ »، - . عبس/ ۱۷ و آیات بعدی تا آخر سوره به دنبال آن می‌آیند. -{کشته

باد انسان، چه ناسپاس است!} فرمود: او امیرالمؤمنین علیه السّلام است.گوید: «مَا أَكْفَرَهُ» یعنی چه کرد و چه گناهی مرتکب شد که او را کشتند؟! سپس گفت: «مِنْ أَيِّ شيءٍ خَلَقَهُ من نطفه خلقه فقدّره ثم السّبیل یسّره»،{ (بنگر که خداوند) از چه او را آفریده است.از نطفه ای آفریده و موزونش کرده،آنگاه راه را بر او هموار ساخته.} فرمود: راه خیر را بر او آسان گردانید. گوید: از سرشت انبیا او را آفرید.«فَقَدَّرَهُ» مناسب برای انجام دادن کارهای خیرش آفرید. «ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ»،{ آنگاه راه را بر او هموار ساخته} یعنی راه هدایت. «ثمَّ أَمَاتَهُ»،{سپس او را میراند} مرگی همچون مرگ پیامبران، «ثمَّ إِذَا شَاءَ أَنشَرَهُ»،{سپس چون بخواهد او را برانگیزد.} گفتم: «إِذَا شَاءَ أَنشَرَهُ» به چه معنی است؟ فرمود: پس از کشته شدن، درنگ می‌کند تا در رجعت آنچه را که خداوند امر فرموده به انجام برساند.

ابو سلمه گوید: از امام باقر علیه السلام درباره «قتل الانسان ما اکفره» پرسیدم. فرمود: آری، درباره امیرالمؤمنین علیه السلام نازل شده. «ما اکفره» یعنی به کشتن شما آن بزرگوار را. آن گاه امام به نسب امیرالمؤمنین و به آفرینش ایشان می‌پردازد و این که خدا او را گرامی داشته و فرمود: «من ایّ شیء خلقه». از طینت پیامبران او را خلق کرد.«فقدّره» برای خیر. «ثم السبیل یسّره» یعنی راه هدایت. «ثمّ أماته» به مرگ پیامبران. «ثمّ إذا شاء أنشره» بعد از کشته شدنش در رجعت برمی‌گردد و می‌ماند تا آنچه را خدا امر می‌کند جاری سازد. «فَلْيَنظُرِ الْانسَانُ إِلَى طَعَامِهِ* أَنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا * ثمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا* فَأَنبَتْنَا فِيهَا حَبًّا* وَ عِنَبًا وَ قَضْبًا»،{پس انسان باید به خوراک خود بنگرد، که ما آب را به صورت بارشی فرو ریختیم آن گاه زمین را با شکافتنی [لازم] شکافتیم پس در آن، دانه رویانیدیم. و انگور و سبزی.} «وَ قَضْبًا». گوید: «القضب»: «القَتّ»، - . دانه‌ای است بیابانی که مردم صحرانشین پس از کوبیدن و پختن، آن را می‌خورند. - سبزی های خوردنی. قول او: «وَ حَدَائِقَ غُلْبًا»،{و باغهای انبوه.}. قول او: «وَ فَاكِهَةً وَ أَبًّا»،{و میوه و چراگاه.} «الأبّ»: علف چراگاه چهار پایان. «مَّتَاعًا لَّكُمْ وَ لِأَنْعَامِكُمْ * فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ*يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ* وَ أُمِّهِ وَ أَبِيهِ*وَ صَاحِبَتِهِ وَ بَنِيهِ»،{[تا وسیله] استفاده شما و دامهایتان باشد. پس چون فریاد گوش خراش دررسد، روزی که آدمی از برادرش، و از مادرش و پدرش. و از همسرش و پسرانش می گریزد.} یعنی قیامت. قول او: «لِكلِّ امْرِئٍ مِّنهُمْ يَوْمَئذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ»،{در آن روز، هر کسی از آنان را کاری است که او را به خود مشغول می دارد.} گوید: «شأن» یعنی کاری که انسان را از پرداختن به امری دیگر باز دارد.

سپس خدای عزّوجل به ذکر کسانی می‌پردازد که ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام را پذیرفته و از دشمنان او بیزاری جسته، می‌فرماید: «وُجُوهٌ يَوْمَئذٍ مُّسْفِرَةٌ* ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ»،{در آن روز، چهره هایی درخشانند، خندان [و] شادانند.} سپس از دشمنان آل محمد علیهم السلام یاد فرموده گوید: «وَ وُجُوهٌ يَوْمَئذٍ عَلَيهَا غَبَرَةٌ* تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ»،{و در آن روز، چهره هایی است که بر آنها غبار نشسته، [و] آنها را تاریکی پوشانده است.} یعنی چهره‌هایی که از خیر و ثواب به دورند، «أُوْلَئكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَه»،{آنان همان کافران بدکارند}. - . تفسیر قمی: ۷۱۲ -

ص: ۱۷۴

**[ترجمه]

إيضاح

لعل القتره على تأويله عليه السّلام مأخوذ من الإقتار بمعنى الافتقار و فسرها المفسرون بالسواد و الظلمه.

**[ترجمه]شاید به حسب تأویل آن حضرت علیه السّلام «قَترَةٌ » از «اِقتار» گرفته شده باشد که به معنی «افتقار» و کمبود است و مفسّران آن را به معنی سیاهی و ظلمت تفسیر کرده باشند.

**[ترجمه]

«۱۶۴»

فس، [تفسير القمی]: ذِی قُوَّةٍ عِنْدَ ذِی الْعَرْشِ مَكِينٍ (۱) يَعْنِی ذَا مَنْزِلَةٍ عَظِيمَةٍ عِنْدَ اللَّهِ مَكِينٍ مُطاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ.

حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ ذِی قُوَّةٍ عِنْدَ ذِی الْعَرْشِ مَكِينٍ قَالَ يَعْنِی جَبْرَئِيلَ قُلْتُ قَوْلُهُ مُطاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ قَالَ يَعْنِی رَسُولَ اللَّهِ هُوَ الْمُطَاعُ عِنْدَ رَبِّهِ الْأَمِينُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قُلْتُ قَوْلُهُ- وَ ما صاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ قَالَ يَعْنِی النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله مَا هُوَ بِمَجْنُونٍ فِی نَصْبِهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ عَلَماً لِلنَّاسِ قُلْتُ قَوْلُهُ وَ ما هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ قَالَ وَ مَا هُوَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلَى نَبِيِّهِ بِغَيْبِهِ بِضَنِينٍ قُلْتُ وَ ما هُوَ بِقَوْلِ شَيْطانٍ رَجِيمٍ قَالَ يَعْنِی الْكَهَنَةَ الَّذِينَ كَانُوا فِی قُرَيْشٍ فَنَسَبَ كَلَامَهُمْ إِلَى كَلَامِ الشَّيَاطِينِ الَّذِينَ كَانُوا مَعَهُمْ يَتَكَلَّمُونَ عَلَى أَلْسِنَتِهِمْ فَقَالَ- وَ ما هُوَ بِقَوْلِ شَيْطانٍ رَجِيمٍ مِثْلَ أُولَئِكَ قُلْتُ قَوْلُهُ فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ قَالَ أَيْنَ تَذْهَبُونَ فِی عَلِيٍّ يَعْنِی وَلَايَتَهُ أَيْنَ تَفِرُّونَ مِنْهَا- إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعالَمِينَ لِمَنْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَهُ عَلَى وَلَايَتِهِ قُلْتُ لِمَنْ شاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ قَالَ فِی طَاعَةِ عَلِيٍّ وَ الْأَئِمَّةِ مِنْ بَعْدِهِ قُلْتُ قَوْلُهُ وَ ما تَشاؤُنَ إِلَّا أَنْ يَشاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعالَمِينَ قَالَ لِأَنَّ الْمَشِيَّةَ إِلَيْهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَا إِلَى النَّاسِ (۲).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم:[ذِی قُوَّةٍ عِندَ ذِی الْعَرْشِ مَكِين، - تکویر/ ۲۰ و آیات بعد به دنبال آن می‌آیند. -

یعنی دارای منزلتی بزرگ و نیرومند نزد خداوند. «مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ»]{نیرومند [که] پیش خداوند عرش، بلندپایگاه است. } ابوبصیر گوید: امام صادق علیه السّلام در مورد این آیه فرمود: «ذِی قُوَّةٍ عِندَ ذِی الْعَرْشِ مَكِين» جبرئیل است. گفتم: «مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِين »{در آنجا [هم] مُطاع [و هم] امین است. } به چه معنی است؟ فرمود: منظور آن است که شخصی که نزد پروردگارش مطاع است، رسول خدا صلی الله علیه و آله است، کسی که در روز قیامت امین است. گفتم: «وَ مَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ»، {و رفیق شما مجنون نیست.}؟ فرمود: یعنی اینکه پیامبرصلی الله علیه و آله با نصب امیرالمؤمنین صلوات الله علیه به ولایت مردم، دیوانه نیست. گفتم: «وَ مَا هُوَ عَلَی الْغَيْبِ بِضَنِينٍ»، {و او در امر غیب بخیل نیست.}؟ فرمود: یعنی اینکه خداوند تبارک و تعالی در آگاه کردن پیامبرش صلی الله علیه و آله به علم غیب بخیل نیست. گفتم: «وَ مَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ»، {و [قرآن] سخن دیوِ رجیم نیست.}؟ فرمود: مقصود سخن کاهنان قریش است که آن‌ها را به سخنان شیاطینی نسبت داده که با آن‌ها بودند و این کاهنان سخنان شیاطین را بازگو می‌کردند. لذا فرمود: «وَ مَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ» یعنی اینکه پیامبرصلی الله علیه و آله مانند این کاهنان نیست که گفته‌هایشان گفته‌های شیطان باشد. گفتم: «فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ»، {پس به کجا می روید؟} فرمود: یعنی اینکه از علی علیه السّلام و ولایت او به کجا می‌روید و فرار می‌کنید؟ «إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ»، {این [سخن] بجز پندی برای

عالمیان نیست.} بر کسانی که بر ولایت او پیمان بستند. گفتم: «لِمَن شَاءَ مِنکَمْ أَن یَسْتَقِیمَ»، {برای هر یک از شما که خواهد به راه راست رَوَد.}؟ فرمود: یعنی در اطاعت از علی و امامان بعد از او. گفتم: «وَ مَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَن یَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِینَ»، {و تا خدا، پروردگار جهانیان، نخواهد، [شما نیز] نخواهید خواست}؟ فرمود: چون مشیّت به او تبارک و تعالی برمی‌گردد نه به مردم. - . تفسیر قمی: ۷۱۴ -

**[ترجمه]

بیان

لا یبعد أن یکون قوله علیه السّلام یعنی جبرئیل تفسیرا لذی قوه.

**[ترجمه]بعید نیست که منظور از«ذی قوّة» جبرئیل باشد.

**[ترجمه]

«۱۶۵»

فس، [تفسیر القمی] مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَیْدٍ الْفَارِسِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاها(۳) قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام زَكَّاهُ رَبُّهُ- وَ قَدْ خابَ مَنْ دَسَّاها قَالَ هُوَ الْأَوَّلُ

۱- سوره التکویر: ۲۰، و ما بعدها ذیلها.

۲- تفسیر القمّیّ: ۷۱۴.

۳- سوره الشمس: ۹، و ما بعدها ذیلها.

وَ الثَّانِی فِی بَیْعَتِهِ إِیَّاهُ حَیْثُ مَسَحَ عَلَی کَفِّهِ (۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام درباره آیه: «قَدْ أَفْلَحَ مَن زَکَّئهَا»، - . شمس/ ۹ - {که

هر کس آن را پاک گردانید، قطعاً رستگار شد.} فرمود: امیرالمؤمنین علیه السّلام. فرمود: پروردگارش او را پاک گردانید. «وَ قَدْ خَابَ مَن دَسَّیهَا» - . شمس/ ۱۰ - {و

هر که آلوده اش ساخت، قطعاً درباخت.} گوید: منظور اولی و ص: ۱۷۵

دومی هستند آنجا که (به نشانه بیعت) دست روی دست آن حضرت کشیدند.

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی دساه تدسیه أغواه و أفسده انتهی (۲).

و لعل ما فی الخبر مأخوذ من هذا المعنی و قال البیضاوی أی نقصها و أخفاها بالجهاله و الفسوق (۳).

**[ترجمه]فیروزآبادی گوید: «دسّاه تدسِیَهً»: او را اغوا کرد و تباه ساخت. پایان - . الالقاموس المحیط ۴: ۴۲۷ -

شاید آنچه در روایت آمده، برگرفته از این معنا باشد. و بیضاوی گوید: یعنی آن را از روی جهالت و فسق، کاست و پنهان ساخت. - . تفسیر بیضاوی ۲: ۲۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۶۶»

فس، [تفسیر القمی] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الشَّیْبَانِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ یُوسُفَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ کَیْسَانَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ قَالَ: نَزَلَ جَبْرَئِیلُ عَلَی مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ اقْرَأْ قَالَ وَ مَا أَقْرَأُ قَالَ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّکَ الَّذِی خَلَقَ (۴) یَعْنِی خَلَقَ نُورَکَ الْأَقْدَمَ قَبْلَ الْأَشْیَاءِ- خَلَقَ الْإِنْسانَ مِنْ عَلَقٍ یَعْنِی خَلَقَکَ مِنْ نُطْفَهٍ وَ شَقَّ مِنْکَ عَلِیّاً- اقْرَأْ وَ رَبُّکَ الْأَکْرَمُ الَّذِی عَلَّمَ بِالْقَلَمِ یَعْنِی عَلَّمَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ ع عَلَّمَ الْإِنْسانَ ما لَمْ یَعْلَمْ یَعْنِی عَلَّمَ عَلِیّاً مِنَ الْکِتَابَهِ لَکَ مَا لَمْ یَعْلَمْ قَبْلَ ذَلِکَ (۵).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام فرمود: جبرئیل بر محمّد صلی الله علیه و آله نازل گشته و گفت: یا محمّد، بخوان! فرمود: چه بخوانم؟ گفت: «اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّکَ الَّذِی خَلَق »، - . علق / ۱ - {بخوان به نام پروردگارت که آفرید.} یعنی نور اقدم تو را پیش از اشیاء آفرید. «خَلَقَ الْانسَانَ مِنْ عَلَقٍ»، - . علق/ ۲ - {انسان را از عَلَق آفرید.} یعنی اینکه تو را از

یک نطفه آفرید و علی علیه السّلام را از تو مشتق کرد. «اقْرَأْ وَ رَبُّکَ الْأَکْرَمُ* الَّذِی عَلَّمَ بِالْقَلَمِ»، - . علق/ ۴ _۳ - {بخوان،

و پروردگار تو کریمترین [کریمان] است. همان کس که به وسیله قلم آموخت.} یعنی علی بن ابی طالب علیه السّلام. «عَلَّمَ الْانسَانَ مَا لَمْ یَعْلَمْ»، - . علق/ ۵ - {آنچه

را که انسان نمی دانست [به تدریج به او] آموخت.} یعنی از نوشتن برای تو چیزهایی به علی علیه السّلام آموخت که پیش از آن آنها را نمی‌دانست. - . تفسیر قمی: ۷۳۱ _ ۷۳۰ -

**[ترجمه]

«۱۶۷»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَزَارِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ وَ یُنَزِّلُ عَلَیْکُمْ مِنَ السَّماءِ ماءً لِیُطَهِّرَکُمْ بِهِ وَ یُذْهِبَ عَنْکُمْ رِجْزَ الشَّیْطانِ وَ لِیَرْبِطَ عَلی قُلُوبِکُمْ وَ یُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدامَ (۶) قَالَ أَمَّا قَوْلُهُ وَ یُنَزِّلُ عَلَیْکُمْ مِنَ السَّماءِ ماءً فَإِنَّ السَّمَاءَ فِی الْبَطْنِ رَسُولُ اللَّهِ وَ الْمَاءَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ جَعَلَ عَلِیّاً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَذَلِکَ قَوْلُهُ- وَ یُنَزِّلُ عَلَیْکُمْ مِنَ السَّماءِ ماءً وَ أَمَّا قَوْلُهُ لِیُطَهِّرَکُمْ بِهِ فَذَلِکَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام یُطَهِّرُ اللَّهُ بِهِ قَلْبَ مَنْ وَالاهُ وَ أَمَّا قَوْلُهُ وَ یُذْهِبَ عَنْکُمْ رِجْزَ الشَّیْطانِ فَإِنَّهُ یَعْنِی مَنْ وَالَی عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُ الرِّجْسَ وَ قَوَّاهُ عَلَیْهِ (۷).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام درباره آیه: «وَ یُنَزِّلُ عَلَیْکُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّیُطَهِّرَکُم بِهِ وَ یُذْهِبَ عَنکُمْ ۥ رِجْزَ الشَّیْطَانِ وَ لِیَرْبِطَ عَلَیَ قُلُوبِکُمْ وَ یُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ»، - . انفال/ ۱۱ - {و

از آسمان بارانی بر شما فرو ریزانید تا شما را با آن پاک گرداند، و وسوسه شیطان را از شما بزداید و دلهایتان را محکم سازد و گامهایتان را بدان استوار دارد.} فرمود: اما قول او: «وَ یُنزِّلُ عَلَیْکُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً»، «سماء» در معنای باطنی قرآن رسول خدا صلی الله علیه و آله و «ماء» امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام است، خداوند با این عبارت، علی علیه السّلام را از رسول خدا صلی الله علیه و آله قرار داده است، و این معنای«وَ یُنزِّلُ عَلَیْکُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً» است. اما مصداق قول او: «لِّیُطَهِّرَکُم بِهِ» علی بن ابی طالب علیه السّلام است که خداوند به وسیله او دل هرکس که ولایت وی را پذیرفته پاک می کند. امّا قول او: «وَ یُذْهِبَ عَنکُمْ ۥرِجْزَ الشَّیْطَانِ» بدان معناست که هرکس محبت علی بن ابی طالب علیه السّلام را به دل گرفت، خداوند پلیدی را از او می‌برد و وی را بر آن قوی می گرداند. - . تفسیر فرات: ۵۰ -

**[ترجمه]

«۱۶۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِی آخِرِهِ- وَ لِیَرْبِطَ عَلی قُلُوبِکُمْ وَ یُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدامَ فَإِنَّهُ یَعْنِی عَلِیّاً مَنْ وَالَی عَلِیّاً یَرْبِطُ اللَّهُ عَلَی قَلْبِهِ فَیَثْبُتُ

۱- تفسیر القمّیّ: ۷۲۷، و فیه: فی بیعتهما إیّاه حیث مسحا علی کفه.

۲- القاموس المحیط ۴: ۴۲۷.

۳- تفسیر البیضاوی ۲: ۲۶۲.

۴- سوره العلق: ۱، و ما بعدها ذیلها.

۵- تفسیر القمّیّ: ۷۳۰ و ۷۳۱.

۶- سوره الأنفال: ۱۱.

۷- تفسیر فرات: ۵۰.

عَلَى وَلَايَتِهِ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: جابر شبیه این روایت را از امام صادق علیه السّلام نقل کرده و افزوده است: مقصود از آیه «وَ لِيَرْبِطَ عَلىَ قُلُوبِكُمْ وَ يُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ» علی علیه السّلام است، هرکس علی علیه السّلام را دوست بدارد، خداوند دل او را محکم می... دارد تا بر

ص: ۱۷۶

ولایت او علیه السّلام ثابت قدم گردد. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی . تفسیر برهان ۲: ۶۹ -

**[ترجمه]

«۱۶۹»

مد، [العمده] بِإِسْنَادِهِ عَنِ الثَّعْلَبِيِّ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِيِّ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ(۲) قَالَ قَالَ عَلِيٌّ علیه السلام نَحْنُ أَهْلُ الذِّكْرِ(۳).

**[ترجمه]العمدة: جابر جعفی درباره مصداق آیه: «فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ»، - . نحل/ ۴۳. انبياء/ ۷ - {از

پژوهندگان کتابهای آسمانی جویا شوید.} گوید: علی علیه السّلام فرمود: «أَهْلَ الذِّكْرِ» ما هستیم. - . العمدة: ۱۵۰ -

**[ترجمه]

«۱۷۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ: فِي قَوْلِهِ إِنَّا جَعَلْنا ما عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَها لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا(۴) قَالَ زِينَةُ الْأَرْضِ الرِّجَالُ وَ زِينَةُ الرِّجَالِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السّلام.

أَبُو الْجَارُودِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِي قَوْلِهِ أُولئِكَ يُسارِعُونَ فِي الْخَيْراتِ (۵) الْآيَةَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السّلام لَمْ يَسْبِقْهُ أَحَدٌ.

ابْنُ عُقْدَةَ وَ ابْنُ جَرِيرٍ بِالْإِسْنَادِ عَنِ الْخُدْرِيِّ وَ جَابِرٍ الْأَنْصَارِيِّ وَ جَمَاعَةٍ مِنَ الْمُفَسِّرِينَ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى- وَ لَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ (۶) بِبُغْضِهِمْ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام (۷).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابن مسعود در مفهوم آیه: «إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلا» - . کهف/ ۷ - {در حقیقت، ما آنچه را که بر زمین است، زیوری برای آن قرار دادیم، تا آنان را بیازماییم که کدام یک از ایشان نیکوکارترند.} گوید: زیور زمین مردان است و زینت مردان علی بن ابی طالب علیه السّلام.

امام باقر علیه السّلام فرمود: مقصود از آیه: «أُوْلَئِکَ یُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَات »، - . مؤمنون / ۶۱ - {آنانند

که در کارهای نیک شتاب می ورزند.} علی بن ابی طالب علیه السّلام است که هیچ کس در کسب خیرات بر او پیشی نگرفته است.

جابر انصاری و جمعی از مفّسران گویند: مفهوم آیه: «وَ لَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْل»، - . محمد/ ۳۰ - {و

از آهنگ سخن به [حال] آنان پی خواهی بُرد.} آن است که در لحن کلام آنان کینه و نفرت از علی بن ابی طالب علیه السّلام پیداست. - . مناقب آل ابی طالب ۲: ۷ -

**[ترجمه]

«۱۷۱»

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَيْهِ: قَوْلُهُ تَعَالَى وَ لَتَعْرِفَنَّهُمْ فِی لَحْنِ الْقَوْلِ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ لَتَعْرِفَنَّهُمْ فِی لَحْنِ الْقَوْلِ بِبُغْضِهِمْ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۸).

**[ترجمه]کشف الغمّة: ابن مردویه در مفهوم آیه: «وَ لَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ» از ابوسعید خدری روایت کرده که گوید: منظور آن است که کینه و نفرت از علی بن ابی طالب علیه السّلام در لحن کلامشان پیداست.

**[ترجمه]

بیان

قال الشیخ الطبرسی رحمه الله فی قوله تعالی وَ لَتَعْرِفَنَّهُمْ فِی لَحْنِ الْقَوْلِ أی و تعرفهم الآن فی فحوی کلامهم و معناه و مقصده و مغزاه (۹) لأن کلام الإنسان یدل علی ما فی ضمیره.

وَ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ قَالَ: لَحْنُ الْقَوْلِ بُغْضُهُمْ عَلِیَّ بْنَ أَبِی

۱- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، أوردها فی البرهان ۲: ۶۹.

۲- سوره النحل: ۴۳ سوره الأنبیاء: ۷.

۳- العمده: ۱۵۰.

۴- سوره الکهف: ۷.

۵- سوره المؤمنون: ۶۱.

۶- سوره محمد: ۳۰.

۷- مناقب آل أبی طالب ۲: ۷.

۸- کشف الغمّه: ۹۴.

۹- یقال: عرفت ما یغزی من هذا الکلام أی ما یراد.

طَالِبٍ علیهما السّلام قَالَ وَ کُنَّا نَعْرِفُ الْمُنَافِقِینَ عَلَی عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِبُغْضِهِمْ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام.

وَ رُوِیَ مِثْلُ ذَلِکَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیِّ وَ عَنْ عُبَادَهَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: کُنَّا نَخْتَبِرُ أَوْلَادَنَا بِحُبِّ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام فَإِذَا رَأَیْنَا أَحَدَهُمْ لَا یُحِبُّهُ عَلِمْنَا أَنَّهُ لِغَیْرِ رِشْدَهٍ وَ قَالَ أَنَسٌ مَا خَفِیَ مُنَافِقٌ عَلَی أَحَدٍ فِی عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَعْدَ هَذِهِ الْآیَهِ انْتَهَی (۱).

و روی العلامه قدس الله روحه فی کشف الحق عن الخدری أنه قال ببغضهم علیا(۲).

أقول من کان حبه من أرکان الإیمان و علاماته لا یکون إلا نبیا أو إماما و أیضا هذه فضیله عظیمه اختص بها من بین الصحابه فتفضیل غیره علیه تفضیل للمفضول لا سیما مع اجتماعه مع الفضائل التی لا تحصی کما مر و سیأتی.

أقول: وَ رَوَی الْعَلَّامَهُ أَیْضاً فِی کَشْفِ الْحَقِّ بِرِوَایَهٍ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَوْ یَعْلَمُ النَّاسُ مَتَی سُمِّیَ عَلِیٌّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ مَا أَنْکَرُوا فَضْلَهُ سُمِّیَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ آدَمُ بَیْنَ الرُّوحِ وَ الْجَسَدِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ- وَ إِذْ أَخَذَ رَبُّکَ مِنْ بَنِی آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّیَّتَهُمْ وَ أَشْهَدَهُمْ عَلی أَنْفُسِهِمْ أَ لَسْتُ بِرَبِّکُمْ (۳) قَالَتِ الْمَلَائِکَهُ بَلَی فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَی أَنَا رَبُّکُمْ وَ مُحَمَّدٌ نَبِیُّکُمْ وَ عَلِیٌّ أَمِیرُکُمْ (۴).

**[ترجمه]شیخ طبرسی رحمهٔ الله در مورد آیه: «لَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ» گوید: یعنی اینکه اکنون ایشان را از فحوای کلامشان و معنا و مقصود آن می‌توانی بشناسی، زیرا کلام انسان حکایت از ما فی الضمیر دارد. ابوسعید خدری گوید: منظور از «لَحْنِ الْقَوْل» کینه آن‌ها نسبت به علی بن ابی طالب علیه ص: ۱۷۷

السّلام است. وی گوید: ما در حیات رسول خدا صلی الله علیه و آله منافقان را از کینه‌ای که از علی علیه السّلام داشتند، می... شناختیم. شبیه این روایت از جابر بن عبدالله انصاری نقل شده است. عبادهٔ بن الصامت گوید: ما فرزندان خود را به محبت علی بن ابی طالب علیه السّلام می‌آزمودیم، یعنی اینکه اگر می‌دیدیم یکی از آن‌ها علی علیه السّلام را دوست ندارد، در می‌یافتیم که نطفه او از راه صحیح شرعی منعقد نشده است. انس گوید: در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله، با نزول این آیه دیگر هیچ منافقی برای ما ناشناخته نبود. پایان - . مجمع البیان ۹: ۱۰۶ -

علّامه قدّس الله روحه در «کشف الحق» از خدری آورده است که گوید: به نفرتی که از علی داشتند و در لحن صدایشان پیدا بود شناخته می‌شدند. - . کشف الحق ۱: ۹۰ -

مؤلف: کسی که محبت او از ارکان ایمان باشد و این ویژگی نشانه پیامبر یا امام بودن آن فرد است، فضیلتی به شمار می‌رود که آن حضرت از میان دیگر صحابه به آن مختص شده است. بنابراین، مقدّم کردن دیگری بر او به معنای تفضیل مفضول است؛ بالاخص اگر این فضیلت را به دیگر فضایل بی‌شمار آن حضرت که برخی از آنها بیان شده و برخی دیگر نیز خواهد آمد، افزون کنیم.

مؤلف: نیز علّامه در کشف الحق روایتی از رسول خدا صلی الله علیه و آله آورده که آن حضرت می‌فرماید: اگر مردم بدانند علی علیه السلام چه زمانی امیرالمؤمنین نامیده شده، فضیلت وی را انکار نمی‌کردند. زمانی امیرالمؤمنین نامیده شد که حضرت آدم بین روح و جسم بود (هنوز آفرینش او کامل نشده بود)، خدای عزّوجل می‌فرماید: «وَ إِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِن بَنِي ءَادَمَ مِن ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَ أَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ»، - . اعراف/ ۱۷۲ - {و هنگامی را که پروردگارت از پشت فرزندان آدم، ذریّه آنان را برگرفت و ایشان را بر خودشان گواه ساخت که آیا پروردگار شما نیستم؟] فرشتگان گفتند: آری! پس خداوند متعال فرمود: پروردگار شما من هستم و محمّد پیامبر شماست و علی امیرتان. - . کشف الحق۱: ۹۳ -

**[ترجمه]

سیأتی الأخبار فی ذلک مع شرحها فی باب مفرد.

وَ رَوَى الْعَلَّامَةُ أَيْضاً فِي الْكِتَابِ الْمَذْكُورِ مِنْ طَرِيقِ الْجُمْهُورِ: أَنَّ جَمَاعَةً مِنَ الْعَرَبِ اجْتَمَعُوا عَلَى وَادِي الرَّمْلَهِ لِيُبَيِّتُوا النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله بِالْمَدِينَهِ(۵) فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله مَنْ هؤلاء [لِهَؤُلَاءِ] فَقَامَ جَمَاعَهٌ مِنْ أَهْلِ الصُّفَّهِ فَقَالُوا نَحْنُ فَوَلِّ عَلَيْنَا مَنْ شِئْتَ فَأَقْرَعَ بَيْنَهُمْ فَخَرَجَتِ الْقُرْعَهُ عَلَى ثَمَانِينَ رَجُلًا مِنْهُمْ وَ مِنْ غَيْرِهِمْ فَأَمَرَ أَبَا بَكْرٍ بِأَخْذِ اللِّوَاءِ وَ الْمُضِيِّ إِلَى بَنِي سُلَيْمٍ وَ هُمْ

۱- مجمع البیان ۹: ۱۰۶.

۲- کشف الحق ۱: ۹۰.

۳- سوره الأعراف. ۱۷۲.

۴- کشف الحق ۱: ۹۳.

۵- بیته لیلا: هجم علیه فی اللیل.

بِبَطْنِ الْوَادِی (۱) فَهَزَمُوهُ وَ قَتَلُوا جَمْعاً مِنَ الْمُسْلِمِینَ وَ انْهَزَمَ أَبُو بِکْرٍ فَعَقَدَ لِعُمَرَ وَ بَعَثَهُ فَهَزَمُوهُ فَسَاءَ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ ابْعَثْنِی یَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَنْفَذَهُ فَهَزَمُوهُ وَ قَتَلُوا جَمَاعَهً مِنْ أَصْحَابِهِ وَ بَقِیَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله أَیَّاماً یَدْعُو عَلَیْهِمْ ثُمَّ طَلَبَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ بَعَثَهُ إِلَیْهِمْ وَ دَعَا لَهُ وَ شَیَّعَهُ إِلَی مَسْجِدِ الْأَحْزَابِ وَ أَنْفَذَ مَعَهُ جَمَاعَهً مِنْهُمْ أَبُو بَکْرٍ وَ عُمَرُ وَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ فَسَارَ اللَّیْلَ وَ کَمَنَ النَّهَارَ(۲) حَتَّی اسْتَقْبَلَ الْوَادِیَ مِنْ فَمِهِ فَلَمْ یَشُکَّ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ أَنَّهُ یَأْخُذُهُمْ فَقَالَ لِأَبِی بَکْرٍ هَذِهِ أَرْضُ سِبَاعٍ وَ ذِئَابٍ (۳) وَ هِیَ أَشَدُّ عَلَیْنَا مِنْ بَنِی سُلَیْمٍ وَ الْمَصْلَحَهُ أَنْ نَعْلُوَ الْوَادِیَ وَ أَرَادَ إِفْسَادَ الْحَالِ وَ قَالَ قُلْ ذَلِکَ لِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ لَهُ أَبُو بَکْرٍ فَلَمْ یَلْتَفِتْ إِلَیْهِ ثُمَّ قَالَ لِعُمَرَ فَقَالَ لَهُ فَلَمْ یُجِبْهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ کَبَسَ عَلَی الْقَوْمِ (۴) الْفَجْرَ فَأَخَذَهُمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ وَ الْعادِیاتِ ضَبْحاً السُّورَهَ(۵) وَ اسْتَقْبَلَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَنَزَلَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ قَالَ لَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله لَوْ لَا أَنْ أُشْفِقَ (۶) أَنْ تَقُولَ فِیکَ طَوَائِفُ مِنْ أُمَّتِی مَا قَالَتِ النَّصَارَی فِی الْمَسِیحِ لَقُلْتُ الْیَوْمَ فِیکَ مَقَالًا لَا تَمُرُّ بِمَلَإٍ مِنْهُمْ إِلَّا أَخَذُوا التُّرَابَ مِنْ تَحْتِ قَدَمَیْکَ ارْکَبْ فَإِنَّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ عَنْکَ رَاضِیَانِ (۷).

أقول: قد مرت الأخبار الکثیره فی ذلک و بیانها فی باب غزوه ذات السلاسل فی کتاب النبوه و لا یخفی اشتمال الخبر علی أنواع الفضل الداله علی تقدمه علی من قدم علیه صلوات الله علیه.

**[ترجمه]اخبار در این زمینه و شرح آن در یک باب ویژه خواهد آمد.

نیز علاّمه در کتاب مذکور از طریق جمهور اهل تسنن روایت کرده است که جمعی از اعراب در وادی رملهٔ گرد آمدند تا شب هنگام در مدینه به رسول خدا صلی الله علیه و آله شبیخون بزنند. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چه کسی برای نبرد با اینان آماده است؟ پس جمعی از اصحاب صفّه برخاسته و گفتند: ما هستیم، هر که را خواهی بر ما بگمار. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله میان ایشان قرعه کشید و هشتاد تن از ایشان و از دیگران انتخاب شدند، سپس به ابوبکر دستور داد پرچم را در دست گرفته و به بنی‌سلیم

که در «بطن الوادی» موضع گرفته بودند، حمله برد. اما بنی‌سلیم آنان را شکست و فراری داده و تعدادی از مسلمانان را کشتند و ابوبکر شکست خورد. پس پیامبر پرچم را به عمر داد و او را به جنگ فرستاد، اما او را هم شکست دادند! پیامبر از این پیشامد بسیار ناراحت گشت، در این حال عمرو بن عاص گفت: مرا بفرست یا رسول الله. پیامبر صلی الله علیه و آله او را نیز روانه کرد، اما او را هم شکست داده و تعدادی از یاران او را کشتند. پیامبر چند روز به همین حالت باقی ماند و آنان را نفرین می‌کرد، سپس امیرالمؤمنین علیه السّلام را خواست و برای او دعای خیر کرده و وی را به جنگ آنان فرستاد و تا مسجد احزاب نیز وی را بدرقه نمود و جمعی را با وی همراه کرد که ابوبکر، عمر و عمرو بن عاص از جمله ایشان بودند. امام شبانه راه رفت و روز کمین کرده، خود را از دید دشمن نهان داشت تا اینکه از دهانه وادی وارد آن گشت. در این حال عمرو بن عاص یقین کرد که امام آن‌ها(بنی سلیم) را خواهد گرفت لذا به ابوبکر و عمر گفت: اینجا سرزمین درندگان و گرگ‌هاست و خطر عبور از آن از خطر سپاه بنی‌سلیم بیشتر است و صلاح در این است که از بالای درّه حرکت کنیم. او می‌خواست با این فکر، اوضاع را به هم بریزد و از ابوبکر خواست این را به امیرالمؤمنین علیه السّلام منتقل کند. پس ابوبکر به وی گفت، اما امام توجهی به او نفرمود. سپس عمرو عاص عمر را واداشت تا در این مورد با علی علیه السّلام سخن بگوید که امیرالمؤمنین گفته عمر را هم

نپذیرفت و سپیده دم بر آن قوم حمله برد و آنان را درهم شکست و خداوند متعال سوره والعادیات: «وَ الْعَادِيَاتِ ضَبْحًا...»، - . عادیات / ۱ - {سوگند

به مادیانهایی که با همهمه تازانند و با سمّ [های] خود از سنگ آتش می جهانند!} را نازل فرمود. و چون بازگشت، رسول خدا صلی الله علیه و آله از وی استقبال نمود. پس امیرالمؤمنین علیه السّلام از مرکب پیاده گشته و رسول خدا صلی الله علیه و آله به وی فرمود: اگر بیم آن نداشتم که گروهایی از اُمّت من سخنانی درباره تو بگویند که نصاری درباره مسیح گفتند، امروز سخنی درباره تو می گفتم که از هر جا گذر کنی مردم خاک زیرپایت را به عنوان تبرّک بردارند. سوار شو که خدا و رسول او از تو خوشنودند. - . کشف الحق ۱: ۹۵ _۹۴ -

مؤلف: اخبار بسیاری در این مورد وارد شده و ذکر آن در باب «غزوه ذات السلاسل» در کتاب «النبوّة» گذشت و البته پوشیده نیست که این روایت فضایلی برای آن حضرت در بر دارد که دلیل بر مقدم بودن وی بر کسی است که او را بر آن حضرت صلوات الله علیه مقدّم داشتند.

**[ترجمه]

«۱۷۲»

فس، [تفسیر القمی]: إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسانِ وَ إِيتاءِ ذِي الْقُرْبى وَ يَنْهى عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْكَرِ وَ الْبَغْيِ (۸) قَالَ الْعَدْلُ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ وَ

ص: ۱۷۹

۱- اسم موضع بین مکّه و المدینه.

۲- فی المصدر: و مکن النهار.

۳- فی المصدر: أرض ضباع و ذئاب.

۴- أی هجم علیهم فجاءه.

۵- سوره العادیات: ۱.

۶- أشفق علیه و منه: حاذر و خاف.

۷- کشف الحق ۱، ۹۴- ۹۵.

۸- سوره النحل: ۹۰.

الْإِحْسَانُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام وَ الْفَحْشَاءُ وَ الْمُنْكَرُ وَ الْبَغْيُ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ (۱).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْاحْسَانِ وَ إِيتَاء ذِي الْقُرْبىَ وَ يَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَ الْمُنكَرِ وَ الْبَغْى »، - . نحل/ ۹۰ - {در

حقیقت، خدا به دادگری و نیکوکاری و بخشش به خویشاوندان فرمان می دهد و از کار زشت و ناپسند و ستم باز می دارد.} گوید: «عدل»، شهادت «لا إله إلّا الله و انّ محمّداً رسول الله» است

ص: ۱۷۹

و «احسان» امیرالمؤمنین علیه السّلام و «فحشاء، منکر و بغی» فلان و فلان و فلان هستند. - . تفسیر قمی/ ۳۶۴ _ ۳۶۳ -

**[ترجمه]

«۱۷۳»

شی، [تفسير العياشي] عَنْ عَامِرِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي الْغَدِيرِ عَنْ عَطَاءٍ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِي قَوْلِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسانِ وَ إِيتاءِ ذِي الْقُرْبى قَالَ الْعَدْلُ شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ الْإِحْسَانُ وَلَايَةُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَعلیه السلاموَ يَنْهى عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْكَرِ الْفَحْشَاءُ الْأَوَّلُ وَ الْمُنْكَرُ الثَّانِي وَ الْبَغْيُ الثَّالِثُ وَ فِي رِوَايَةِ سَعْدٍ الْإِسْكَافِ عَنْهُ علیه السّلام قَالَ: يَا سَعْدُ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ هُوَ مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله فَمَنْ أَطَاعَهُ فَقَدْ عَدَلَ- وَ الْإِحْسانِ عَلِيٌّ علیه السّلام فَمَنْ تَوَلَّاهُ فَقَدْ أَحْسَنَ وَ الْمُحْسِنُ فِي الْجَنَّةِ وَ أَمَّا إِيتاءِ ذِي الْقُرْبى فَمِنْ قَرَابَتِنَا أَمَرَ اللَّهُ الْعِبَادَ بِمَوَدَّتِنَا وَ إِيتَائِنَا وَ نَهَاهُمْ عَنِ الْفَحْشاءِ وَ مَنْ بَغَى عَلَيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ وَ دَعَا إِلَى غَيْرِنَا(۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: امام باقر علیه السّلام در مورد آیه: «إنّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْاحْسَانِ وَ إِيتَاء ذِي الْقُرْبىَ » می‌فرماید: «عدل»، شهادت «لا إله إلّا الله » است و «احسان»، ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام و در«يَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَ الْمُنكَرِ»، «الْفَحْشَاءِ» اولی، «منکر» دومی و «الْبَغْی» سومی است. و در روایت سعد الإسکاف از آن حضرت نقل است که فرمود: ای سعد، همانا خداوند امر به عدل می‌کند که محمد صلی الله علیه و آله است. پس هرکس از وی اطاعت کرد، عدالت ورزیده است؛ و «احسان» علی علیه السّلام است، پس هرکس ولایت وی را بپذیرد، احسان کرده است و محسن در بهشت است؛ امّا «ایتاء ذی القربی» منظور خویشاوندان ما هستند، خداوند به مودّت و محبّت ما امر فرموده و نیز بخشش در حق ما، و آنان را از فحشا و هر که بر ما اهل بیت ستم روا داشته و مردم را به پیروی از غیر ما دعوت می‌کنند، نهی فرموده است. - . تفسیر عیاشی، نسخه خطی . تفسیر برهان ۲: ۳۸۲ _ ۳۸۱ -

**[ترجمه]

«۱۷۴»

كشف، [كشف الغمه] أَبُو بَكْرِ بْنُ مَرْدَوَيْهِ: قَوْلُهُ تَعَالَى فَاسْتَوى عَلى سُوقِهِ (۳) عَنِ الْحَسَنِ قَالَ اسْتَوَى الْإِسْلَامُ بِسَيْفِ عَلِيٍّ عليه السّلام قَوْلُهُ تَعَالَى وَ جَنَّاتٌ مِنْ أَعْنابٍ وَ زَرْعٌ وَ نَخِيلٌ صِنْوانٌ وَ غَيْرُ صِنْوانٍ يُسْقى بِماءٍ واحِدٍ(۴) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله يَقُولُ النَّاسُ مِنْ شَجَرٍ شَتَّى وَ أَنَا وَ أَنْتَ يَا عَلِيُّ مِنْ شَجَرَةٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ قَرَأَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله الْآيَةَ(۵).

أَقُولُ: رَوَى ابْنُ بِطْرِيقٍ فِي الْمُسْتَدْرَكِ عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ جَابِرٍ: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]ابوبکر بن مردویه در مورد مفهوم آیه: «فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ »، - . فتح/ ۲۹ - {و

بر ساقه های خود بایستد.} از حسن روایت کرده که گوید: یعنی: اسلام به شمشیر علی علیه السّلام برپا شد. قول خدای متعال: «وَ جَنَّاتٌ مِّنْ أَعْنَابٍ وَ زَرْعٌ وَ نَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَ غَيرُ صِنْوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِد»، - . رعد/ ۴ - {و باغهایی از انگور و کشتزارها و درختان خرما، چه از یک ریشه و چه از غیر یک ریشه، که با یک آب سیراب می گردند.} از جابر بن عبدالله روایت است که از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده است که فرمود: مردم از درختان مختلف هستند، و من و تو ای علی از یک درخت هستیم، آنگاه پیامبر صلی الله علیه و آله مذکور را تلاوت فرمود. - . کشف الغّمۀ: ۹۳ -

مؤلف: ابن بطریق در المستدرک از ابونعیم با سندی از جابر این روایت را آورده است.

**[ترجمه]

بیان

رواهما العلامه عن الحسن و جابر(۶) و هما من بطون الآیتین و یدلان علی أن قوه الإسلام کان به علیه السّلام و أنه و النبی صلی الله علیه و آله فی نهایه الاختصاص و الاشتراک فی الفضائل کصنوان (۷) و کفی بهما فضلا له و دلیلا علی عدم جواز تقدیم

ص: ۱۸۰

۱- تفسیر القمّیّ: ۳۶۳ و ۳۶۴.

۲- تفسیر العیّاشیّ مخطوط، أوردها فی البرهان ۲: ۳۸۱ و ۳۸۲.

۳- سوره الفتح: ۲۹.

۴- سوره الرعد: ۴.

۵- کشف الغمّه: ۹۳.

۶- راجع کشف الحق ۱: ۹۵، و کشف الیقین: ۱۲۲.

۷- کذا فی النسخ، و الصحیح« کصنوین» و معناه الأخ الشقیق و الابن و العم، و إذا خرج نخلتان أو أکثر من أصل واحد فکل واحده منها هی« صنو» و الاثنتان« صنوان».

غیره علیه عند من شم رائحه الإیمان.

**[ترجمه]این دو روایت را علّامه از حسن و جابر - . کشف الحق ۱: ۹۵ . کشف الیقین: ۱۲۲ -

نقل کرده و آن دو تأویل باطنی این دو آیه هستند و دلیل بر آننـد که قـدرت اسـلام از او علیه السّـلام است و اینکه علی علیه السّـلام و رسول خدا صـلی الله علیه و آله در برخوردار بودن و مشترک بودن و فضایل همانند نخلی هستند که یک ریشه و دو تنه دارد. و این دو آیه برای بیان فضل آن حضرت بر دیگران و عدم جواز مقدّم

ص: ۱۸۰

کردن دیگری بر او، نزد هرکس که بویی از ایمان برده، کافی است.

**[ترجمه]

«۱۷۵»

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَیْهِ: قَوْلُهُ تَعَالَی ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْکِتابَ الَّذِینَ اصْطَفَیْنا مِنْ عِبادِنا(۱) نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام وَ قَالَ عَلِیٌّ نَحْنُ أُولَئِکَ (۲).

أقول: رواه العلامه من طریق العامه(۳) و قد مضت الأخبار الکثیره فی ذلک فی کتاب الإمامه.

**[ترجمه]کشف الغمّـهٔ: ابن مردویه در مورد قول خـدای متعال: «ثمَّ أَوْرَثْنَا الْکِتَابَ الَّذِینَ اصْطَفَیْنَا مِنْ عِبَادِنَا»، - . فاطر/ ۳۲ - {سپس

این کتـاب را به آن بنـدگان خود که [آنـان را] برگزیـده بودیم، به میراث دادیم.} گویـد: دربـاره علی علیه السّـلام نازل شـده است؛ و علی علیه السّلام فرمود: آنها ما هستیم. - . کشف الغمّهٔ: ۹۳ -

مؤلف: علّامه آن را از طریق عامه نقل کرده است و در کتاب «الامامهٔ» روایات بسیاری در این مورد آورده شده است.

**[ترجمه]

«۱۷۶»

کشف، [کشف الغمه] کنز، [کنز الفوائـد] و تأویـل الآیـات الظاهره ابْنُ مَرْدَوَیْهِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ قَوْلَهُ تَعَالَی- أَ فَمَنْ یَعْلَمُ أَنَّما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ الْحَقُّ (۴) هُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۵).

أقول: رواه العلامه رحمه الله من طریق الجمهور(۶).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ، کنز جامع الفوائد: ابن عباس درباره آیه: «أَ فَمَن يَعْلَمُ أَنَّمَا أَنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ الحَق»، - . رعد/ ١٩ - {پس،

آیا کسی که می داند آنچه از جانب پروردگارت به تو نازل شده، حقیقت دارد.} گوید: «حق» علی بن ابی طالب علیه السّلام است. - . کشف الغمّهٔ: ٩٣. کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

مؤلف: علّامه رحمهٔ الله از طریق جمهور آن را نقل کرده است. - . کشف الحق ١: ٩٣. کشف الیقین : ١٢٣ -

**[ترجمه]

«١٧٧»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنِ الْبَاقِرَيْنِ علیهما السّلام: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى أَ فَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّما أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُ عَلِيٌّ- كَمَنْ هُوَ أَعْمى أَعْدَاؤُهُ- إِنَّما يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبابِ الْأَئِمَّةُ الَّذِينَ غَرَسَ فِي قُلُوبِهِمُ الْعِلْمَ مِنْ وُلْدِ آدَمَ (٧).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: امام باقر و امام صادق علیهما السّلام می‌فرمایند: در آیه: «أَ فَمَن يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ الحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى إِنمَّا يَتَذَكَّرُ أُوْلُواْ الْأَلْبَاب»، - . رعد/ ١٩ - {پس،

آیا کسی که می داند آنچه از جانب پروردگارت به تو نازل شده، حقیقت دارد، مانند کسی است که کوردل است؟ تنها خردمندانند که عبرت می گیرند.} «أَ فَمَن يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ الحَقُّ» علی، «كَمَنْ هُوَ أَعْمَى» دشمنان او، «إِنمَّا يَتَذَكَّرُ أُوْلُواْ الْأَلْبَاب» امامانی هستند از نسل آدم که در دل‌های آنان علم کاشته شده است. - . مناقب آل ابی طالب ١: ٥٥١ -

**[ترجمه]

«١٧٨»

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَيْهِ: قَوْلُهُ تَعَالَى الم- أَ حَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَ هُمْ لا يُفْتَنُونَ (٨) قَالَ عَلِيٌّ علیه السّلام قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذِهِ الْفِتْنَةُ قَالَ يَا عَلِيُّ بِكَ وَ أَنْتَ مُخَاصَمٌ فَأَعِدَّ لِلْخُصُومَهِ(٩).

أَقُولُ: رُوِيَ فِي كَشْفِ الْحَقِّ مِنْ طَرِيقِهِمْ: مِثْلُهُ (١٠).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: حضرت علی علیه السّلام گوید از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره آیه: «الم* أَحَسِبَ النَّاسُ أَن يُتْرَكُواْ أَن يَقُولُواْ ءَامَنَّا وَ هُمْ لَا يُفْتَنُونَ»، - . عنکبوت / ٢_١ - {الف،

لام، میم. آیا مردم پنداشتند که تا گفتند ایمان آوردیم، رها می شوند و مورد آزمایش قرار نمی گیرند؟} پرسیدم که: یا رسول الله، این فتنه چیست؟ فرمود: درباره توست، با تو جنگ خواهد شد، خود را برای این جنگ آماده کن. - . کشف الغمّهٔ:

- ۹۳

مؤلف: در کشف الحق از طریق آن‌ها نظیر این روایت نقل شده است. - . جزء اول : ۹۶ -

**[ترجمه]

«۱۷۹»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] أَحْمَدُ بْنُ عِیسَی بْنِ هَارُونَ مُعَنْعَناً عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ:

ص: ۱۸۱

۱- سوره فاطر: ۳۲.

۲- کشف الغمّه: ۹۳.

۳- راجع کشف الحق ۱: ۹۶، و کشف الیقین: ۱۲۳.

۴- سوره الرعد: ۱۹.

۵- کشف الغمّه: ۹۳. الکنز مخطوط.

۶- راجع کشف الحق ۱: ۹۶، و کشف الیقین: ۱۲۳.

۷- ظفرنا بمثل الحدیث فی المجلد الأول من المناقب: ۵۵۱.

۸- سوره العنکبوت: ۱ و ۲.

۹- کشف الغمّه: ۹۳. و فیه و أنت تخاصم.

۱۰- راجع الجزء الأول: ۹۶.

كُنَّا جُلُوساً عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِذْ أَقْبَلَ عَلِيٌّ عليه السّلام فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله قَالَ- الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ قَالَ قُلْنَا صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ- الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ قَدْ ظَنَنَّا أَنَّكَ لَمْ تَقُلْهَا إِلَّا تَعَجُّباً مِنْ شَيْ ءٍ رَأَيْتَهُ قَالَ نَعَمْ لَمَّا رَأَيْتُ عَلِيّاً مُقْبِلًا ذَكَرْتُ حَدِيثاً حَدَّثَنِي حَبِيبِي جَبْرَئِيلُ قَالَ قَالَ إِنِّي سَأَلْتُ اللَّهَ أَنْ تَجْتَمِعَ الْأُمَّةُ عَلَيْهِ (۱) فَأَبَى عَلَيْهِ إِلَّا أَنْ يَبْلُوَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ- حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَ أَنْزَلَ عَلَيَّ بِذَلِكَ كِتَاباً الم- أَ حَسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَ هُمْ لا يُفْتَنُونَ- وَ لَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَ لَيَعْلَمَنَّ الْكاذِبِينَ أَمَا إِنَّهُ قَدْ عَوَّضَهُ مَكَانَهُ بِسَبْعِ خِصَالٍ يَلِي سَتْرَ عَوْرَتِكَ وَ يَقْضِي دَيْنَكَ وَ عِدَاتِكَ وَ هُوَ مَعَكَ عَلَى حَوْضِكَ وَ هُوَ مُتَّكِئٌ لَكَ (۲) يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ لَنْ يَرْجِعَ كَافِراً بَعْدَ إِيمَانٍ وَ لَا زَانِياً بَعْدَ إِحْصَانٍ وَ كَمْ مِنْ ضِرْسٍ قَاطِعٍ لَهُ فِي الْإِسْلَامِ مَعَ الْقِدَمِ فِي الْإِسْلَامِ وَ الْعِلْمِ بِكَلَامِ اللَّهِ وَ الْفِقْهِ فِي دِينِ اللَّهِ مَعَ الصِّهْرِ وَ الْقَرَابَةِ وَ النَّجْدَةِ فِي الْحَرْبِ وَ بَذْلِ الْمَاعُونِ (۳) وَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ الْوَلَايَةِ لِوَلِيِّي وَ الْعَدَاوَةِ لِعَدُوِّي بَشِّرْهُ يَا مُحَمَّدُ بِذَلِكَ وَ قَالَ السُّدِّيُّ الَّذِينَ صَدَقُوا عَلِيٌّ وَ أَصْحَابُهُ (۴).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: جابر بن عبدالله انصاری گوید:

ص: ۱۸۱

ما در حضور رسول خدا صلی الله علیه و آله نشسته بودیم که علی علیه السّلام آمد، پس چون رسول خدا صلی الله علیه و آله در وی نگریست فرمود: سپاس خداوندی راست که شریک ندارد. عرض کردیم: راست گفتید یا رسول الله، سپاس خداوندی راست که شریک ندارد! تصوّر می کنیم شما چون از چیزی متعجّب شده‌اید، این جمله را بر زبان جاری کرده‌اید. فرمود: آری، چون علی علیه السّلام را در حال آمدن دیدم، به یاد سخنی افتادم که محبوبم جبرئیل به من گفت. سپس در ادامه فرمود: من از خدا خواستم که اُمّت بر وی اجماع کنند، اما حق تعالی اراده فرمود که این اُمّت را به یکدیگر بیازماید تا پلید و پاک از هم باز شناخته شوند و در این مورد آیات: «الم* أَحَسِبَ النَّاسُ أَن يُتْرَكُواْ أَن يَقُولُواْ ءَامَنَّا وَ هُمْ لَا يُفْتَنُونَ* وَ لَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُواْ وَ لَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِين »، - . عنکبوت / ۳ _۱ - {الف، لام، میم. آیا مردم پنداشتند که تا گفتند ایمان آوردیم، رها می شوند و مورد آزمایش قرار نمی گیرند؟ و به یقین، کسانی را که پیش از اینان بودند آزمودیم، تا خدا آنان را که راست گفته اند معلوم دارد و دروغگویان را [نیز] معلوم دارد.} بر من نازل کرد. لیکن به جای آن وی (علی علیه السّلام) را به هفت خصلت مخصوص گردانید و به من گفت: ستر عورت تو را بر عهده خواهد گرفت (تو را غسل خواهد داد)، دَین تو را ادا خواهد و وعده‌هایت را عملی خواهد ساخت، بر سر حوض تو همراه تو خواهد بود، او تکیه گاه تو در روز قیامت خواهد بود، و هرگز ایمانش به کفر مبدّل نخواهد شد، و بعد از پاکدامنی به زنا آلوده نخواهد شد و شدت و در اسلام قاطعیت دارد و در اسلام آوردن قدمت دارد و به کلام خدا علم دارد. فقه و دانایی در دین خدا، دامادی و خویشاوندی با تو، فریادرسی در جنگ، بخشش و سخاوت آنچه در آن منافعی هست، امر به معروف و نهی از منکر، دوستی با دوستان و دشمنی با دشمنان من از خصال اوست. ای محمّد، او را به آن بشارت ده. سدّی گوید: منظور از «الَّذِينَ صَدَقُواْ» علی علیه السّلام و یاران او هستند.

**[ترجمه]

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَيْهِ: قَوْلُهُ تَعَالَى وَ قالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ- فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَ فَضْلٍ (۵) عَنْ أَبِی رَافِعٍ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله وَجَّهَ عَلِيّاً فِی نَفَرٍ مَعَهُ فِی طَلَبِ أَبِی سُفْيَانَ فَلَقِيَهُمْ أَعْرَابِیٌّ مِنْ خُزَاعَةَ فَقَالَ إِنَّ الْقَوْمَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ فَنَزَلَتَا(۶).

أَقُولُ رَوَى الْعَلَّامَةُ رَفَعَ اللَّهُ مَقَامَهُ مِنْ طَرِيقِهِمْ: مِثْلَهُ (۷).

ص: ۱۸۲

۱- فی المصدر: أن یجمع الأمه علیه.

۲- فی المصدر: علی عقر حوضک، و هو مشکاه لک.

۳- النجده: الشجاعه. و الماعون: کل ما فیه منفعه.

۴- تفسیر فرات: ۱۱۷ و ۱۱۸.

۵- سوره آل عمران ۱۷۳ و ۱۷۴.

۶- کشف الغمّه ۹۳.

۷- راجع کشف الحق ۱: ۹۶، و کشف الیقین: ۱۲۳ و ۱۲۴.

وَ قَالَ السُّيُوطِيُّ أَخْرَجَ ابْنُ جَرِيرٍ(۱) عَنْ أَبِی رَافِعٍ: أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله أَخْرَجَ عَلِیّاً فِی نَفَرٍ مَعَهُ فِی طَلَبِ أَبِی سُفْیَانَ فَلَقِیَهُمْ أَعْرَابِیٌّ مِنْ خُزَاعَهَ فَقَالَ إِنَّ الْقَوْمَ قَدْ جَمَعُوا لَکُمْ- ... قالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَکِیلُ فَنَزَلَتْ فِیهِمْ هَذِهِ الْآیَهُ(۲).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: ابن مردویه درباره آیه: «وَ قالُواْ حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَکِیلُ* فَانقَلَبُواْ بِنِعْمَهٍ مِّنَ اللَّهِ وَ فَضْلٍ»، - . آل عمران/ ۱۷۴ _ ۱۷۳ - {«خدا ما را بس است و نیکو حمایتگری است.» پس با نعمت و بخششی از جانب خدا، [از میدان نبرد] بازگشتند.} گوید: ابورافع روایت کرد که رسول خدا صلی الله علیه و آله علی علیه السّلام را به همراه جمعی مأمور یافتن ابوسفیان نمود، پس به یک اعرابی از بنی‌خزاعه برخوردند. آن مرد عرب گفت: قریش با تمام نیرو به سوی شما می‌آیند. آن‌ها گفتند: «حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَکِیلُ» سپس این دو آیه نازل شدند. - . کشف الغمّهٔ: ۹۳ -

مؤلف: علّامه، که خدا مقامش را بلند گرداند، از طریق آن‌ها شبیه این روایت را نقل کرده است. - . کشف الحق ۱: ۹۶ . کشف الیقین: ۱۲۴ _ ۱۲۳ -

سیوطی گوید: از ابورافع نقل است که رسول خدا صلی الله علیه و آله علی علیه السّلام را به همراه جمعی در طلب ابوسفیان فرستاد. در بین راه به یک اعرابی از بنی‌خزاعه برخوردند. این مرد گفت: مردم قریش با تمام قدرت به جنگ شما آمده‌اند. گفتند: «حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَکِیلُ» سپس این آیه در حق ایشان نازل گشت. - . الدّر المنثور ۲: ۱۰۳ -

**[ترجمه]

«۱۸۱»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] أَبُو الْقَاسِمِ الْعَلَوِیُّ مُعَنْعَناً عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: فِی قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی إِلَّا الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ وَ تَواصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ(۳) قَالَ اسْتَثْنَی اللَّهُ تَعَالَی أَهْلَ صَفْوَتِهِ حَیْثُ قَالَ- إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِی خُسْرٍ- إِلَّا

الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أَدَّوُا الْفَرَائِضَ وَ تَواصَوْا بِالْحَقِ الْوَلَایَهِ وَ أَوْصَوْا ذَرَارِیَّهُمْ وَ مَنْ خَلَّفُوا مِنْ بَعْدِهِمْ بِهَا وَ بِالصَّبْرِ عَلَیْهَا(۴).

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ سَلَمَهَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُحَمَّدِیِّ عَنْ أَبِی صَالِحٍ الْحَسَنِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَیْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: مِثْلَهُ (۵).

فس، [تفسیر القمی] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ کَثِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام: مِثْلَهُ وَ فِیهِ- إِلَّا الَّذِینَ آمَنُوا بِوَلَایَهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ ع وَ تَواصَوْا بِالْحَقِ ذُرِّیَّاتِهِمْ وَ مَنْ خَلَّفُوا بِالْوَلَایَهِ وَ تَوَاصَوْا بِهَا وَ صَبَرُوا عَلَیْهَا(۶).

**[ترجمه]تفسیر فرات بن ابراهیم: امام صادق علیه السّلام در مورد آیه: «إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ وَ تَوَاصَوْاْ بِالْحَقّ ِ وَ تَوَاصَوْاْ بِالصَّبر»، - . عصر/ ۳ - {مگر

کسانی که گرویده و کارهای شایسته کرده و همدیگر را به حقّ سفارش و به شکیبایی توصیه کرده اند.} فرمود: خداوند متعال آنجا که می‌فرماید: «إِنَّ الْانسَانَ لَفِی خُسْرٍ*إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَات» برگزیدگان خود را مستثنی کرده است، چون آنها به واجبات عمل کرده‌اند. «وَ تَوَاصَوْاْ بِالحقّ» یعنی یکدیگر را به اطاعت از ولایت سفارش کردند. «وَ تَوَاصَوْاْ بِالصَّبر» یعنی به نسل‌های بعد از خود نیز سفارش کردند که بر امر ولایت شکیبا باشند. - . تفسیر فرات : ۲۳۰ -

کنز جامع الفوائد: محمّد بن عباس با سندی از امام صادق علیه السّلام مانند آن را روایت کرده است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیر بر هان ۴: ۵۰۴ -

تفسیر علی بن ابراهیم: از امام صادق علیه السّلام مانند آن را نقل کرده و در آن آورده است: «إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُواْ» یعنی مگر کسانی که به ولایت امیرالمؤمنین علیه السّلام ایمان آوردند؛ «وَ تَوَاصَوْاْ بِالْحَقّ» فرزندان و جانشینان خود را به ولایت‌پذیری سفارش کردند و خود یکدیگر را به آن سفارش کرده و بر تبعات آن شکیبا بودند .

**[ترجمه]

بیان

قوله بالولايه تفسير لقوله بِالْحَقِ.

**[ترجمه]آوردن لفظ «ولایت» توسط او، در تفسیر کلمه «بالحقّ» بوده است.

**[ترجمه]

«۱۸۲»

كشف، [كشف الغمه] عَنِ ابْنِ مَرْدَوَيْهِ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ الْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِي خُسْرٍ- إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ- إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِي خُسْرٍ يَعْنِي أَبَا جَهِلٍ- إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا عَلِيٌّ وَ سَلْمَانُ- وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهَا عَلِيٌّ عليه السلام (۷).

۱- فی المصدر: ابن مردويه.

۲- الدّر المنثور ۲: ۱۰۳.

۳- سوره العصر: ۳.

۴- تفسير فرات: ۲۳۰، و فيه: بالولايه و بالصبر عليها.

۵- الكنز مخطوط، أوردها فى البرهان ۴، ۵۰۴.

۶- تفسير القمّىّ: ۷۳۸ و ۷۳۹.

۷- كشف الغمّه ۹۴، و فيه: انها نزلت فى علىّ عليه السلام.

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: ابن عباس در مورد آیه: وَ الْعَصْرِ* إِنَّ الْانسَانَ لَفِی خُسْرٍ* إِلَّا الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ» گوید: منظور از «إِنَّ الْانسَانَ لَفِی خُسْرٍ» ابوجهل است و مقصود از «إِلَّا الَّذِینَ ءَامَنُواْ» علی علیه السّلام و سلمان هستند و مراد از «وَ تَوَاصَوْاْ بِالصَّبر» به گفته ابن عباس، علی علیه السّلام است. - . کشف الغمّهٔ: ۹۴ -

**[ترجمه]

بیان

رواهما العلامه أعلی الله مقامه من طرقهم (۱) و اعترض بعض النواصب علی الأول (۲) بأنه إذا أرید به أبو جهل یکون الاستثناء منقطعا و لم یقل به أحد فالمراد منه جمیع أفراد الإنسان و علی هذا لا یصح تخصیص المؤمنین بعلی علیه السّلام و سلمان فإن غیرهم من المؤمنین لیسوا فی خسر و الجواب أن قوله لم یقل به أحد دعوی باطل إذ حمل الاستثناء علی المنقطع کثیر من المفسرین منهم النیسابوری حیث قال عن مقاتل أنه أبو لهب و فی خبر مرفوع أنه أبو جهل کانوا یقولون إن محمدا لفی خسر فأقسم الله تعالی أن الأمر بالضد مما توهموه و علی هذا یکون الاستثناء منقطعا انتهی (۳).

و أما قوله إن غیرهما من المؤمنین لیسوا فی خسر فغیر مسلم و إنما یکون کذلک لو أرید بالخسر الکفر و لو أرید به مطلق الذنب و التقصیر فلا و النیسابوری ترقی عن هذا المقام أیضا و قال إن کان العبد مشغولا بالمباحات فهو أیضا فی شی ء من

الخسر لأنه یمکنه أن یعمل فیه عملا یبقی أثره و لذته دائما و إن کان مشغولا بالطاعات فلا طاعه إلا و یمکن الإتیان بها علی وجه أحسن (۴).

و اعترض علی الثانی (۵) بأن الصبر صفه من الأوصاف و لیس هو من الأسامی حتی یراد شخص و الجواب أن الاعتراض نشأ من سوء فهم السائل أو شده تعصبه بل الظاهر أن یکون المراد الصبر علی مشاق الولایه کما مر مصرحا فی الأخبار السابقه و هذا یحتمل وجهین الأول أن یکون المراد بالذین آمنوا أمیر المؤمنین علیه السّلام تعظیما و تفخیما فیکون موافقا للخبر السابق الثانی أن یکون تفسیرا للحق أی المراد بالحق ولایته علیه السّلام و لو سلم أنه تفسیر للصبر فهو أیضا یستقیم بوجهین الأول أن یکون کنی عنه بالصبر لکماله فیه فکأنه صار عین تلک الصفه و الثانی أن یکون المراد بالصبر

۱- راجع کشف الحق ۱: ۹۶، و کشف الیقین: ۱۲۵.

۲- أی کون المراد من الذین آمنوا علی و سلمان.

۳- غرائب القرآن ۳: ۵۳۴.

۴- غرائب القرآن ۳: ۵۳۴.

۵- أی کون المراد من « تَواصَوْا بِالصَّبْرِ» علیّ علیه السلام.

ولایته التی لا یتم إلا بالصبر و یلزمه فأطلق علیها کنایه و أمثال تلک الاستعمالات فی فصیح الکلام لا سیما فی کلام الملک العلام غیر عزیز(۱).

**[ترجمه]این دو روایت را علّامه ــ أعلی الله مقامه ــ را از طریق آن‌ها روایت کرده است، - . کشف الحق۱ : ۹۶ . کشف الیقین : ۱۲۵ -

اما برخی ناصبی‌ها نسبت به روایت اول - . که منظور از «الَّذِینَ ءَامَنُواْ» علی علیه السّلام و سلمان باشد. -

اعتراض نموده و مدّعی شده‌اند که اگر مقصود از «إِنَّ الْانسَانَ لَفِی خُسْرٍ» ابوجهل باشد، استثنا منقطع خواهد بود در حالی که کسی چنین نگفته است، بلکه مراد از آن همه انسان‌ها هستند؛ از این رو نمی‌توان لفظ «المؤمنین» را مختصّ به علی علیه السّلام و سلمان دانست، زیرا دیگر مؤمنان در زیان نیستند.

اما پاسخ: «کسی چنین نگفته است» یک ادعای باطل است، زیرا بسیاری از مفسران این استثنا را حمل بر منقطع کرده‌اند از جمله: نیشابوری که می‌گوید: مقاتل او را ابولهب دانسته و در روایتی مرفوع گفته‌اند: منظور ابوجهل است. آن‌ها می‌گفتند: «أنّ محمّداً لفی خسر» پس خداوند متعال سوگند یاد کرده که موضوع، عکس آن است که ایشان تصور کرده‌اند؛ و بنابراین، استثنا منقطع خواهد بود. پایان - . غرائب القرآن ۳: ۵۳۴ -

اما اینکه «دیگر مؤمنان در زیان نیستند» امری غیر مسلّم است و در صورتی این معنا از آن فهمیده می‌شود که «خُسر» را به معنای «کفر» بدانیم و اگر مراد از آن گناه و قصور به طور عام باشد، آن برداشت درست نیست. و نیشابوری پا را از این فراتر گذاشته و گفته است: اگر بنده مشغول به انجام مباحات باشد، او نیز در نوعی زیان است، زیرا او می‌تواند کاری ماندگار انجام دهد که لذت آن جاودانه باشد و اگر فقط مشغول عبادات یومیّه باشد، نه، مگر اینکه آن‌ها را به وجه احسن به جای آورد. - . غرائب القرآن ۳: ۵۳۴ -

به روایت دوم - . یعنی اینکه مراد از «الَّذِینَ ءَامَنُواْ» علی علیه السّلام است. -

نیز اعتراض کرده که«صبر» معنای وصفی دارد و از جمله اسم‌هایی که بتوان آن را بر شخص اطلاق کرد. اما جواب: این اعتراض ناشی از سوء برداشت نویسنده و شِدّت تعصّب اوست، زیرا ظاهراً باید مراد از صبر همان‌طور که گذشت، و در اخبار و روایات گذشته بدان تصریح شده، صبر بر مشقّات و سختی‌های ولایت باشد و این خود محتمل در دو وجه است: وجه اول، مقصود از «الَّذِینَ ءَامَنُواْ» امیرالمؤمنین است و به جهت تعظیم و تکریم آن حضرت باشد که در این صورت موافق با روایت قبلی خواهد بود. اما وجه دوم، اینکه تفسیر برای «الحقّ» باشد، یعنی اینکه مراد از «الحقّ» ولایت آن حضرت علیه السّلام باشد؛ و اگر مسلّم باشد که تفسیر «صبر» است، باز به دو دلیل می‌تواند درست باشد: اول؛ اینکه «صبر» کنایه از او باشد آن هم به خاطر شدت شکیبایی و کمال آن در ایشان به گونه‌ای که موصوف عین صفت شده باشد؛ اما دوم؛ اینکه مراد از «صبر»

ولایـت آن حضـرت باشـد زیرا«صبر» لازمه «ولایت» است، از این رو از باب کنایه بر آن حضـرت اطلاق گردیـده است و امثال این کاربردها در سخن فصیح بسیار است بالأخص برای گوینده‌ای چون خدای علّام چندان دشوار نیست.

**[ترجمه]

«۱۸۳»

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَیْهِ: قَوْلُهُ تَعَالَی وَ بَشِّرِ الْمُخْبِتِینَ (۲) إِلَی قَوْلِهِ- وَ مِمَّا رَزَقْناهُمْ یُنْفِقُونَ قَالَ مِنْهُمْ عَلِیٌّ وَ سَلْمَانُ (۳).

أَقُولُ: رَوَی الْعَلَّامَةُ عَنْهُمْ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]کشـف الغمّـهٔ: ابن مردویه در مصـداق آیه: «وَ بَشِّرِ الْمُخْبِتِینَ* الَّذِینَ إِذَا ذُکِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَ الصَّابِرِینَ عَلیَ مَا أَصَابَهُمْ وَ الْمُقِیمِی الصَّلَوهِ وَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ یُنفِقُونَ»، -. حج/ ۳۵ _۳۴ - {و فروتنان را بشارت ده. همانان که چون [نام] خدا یاد شود، دلهایشان خشیت یابد و [آنان که] بر هر چه بر سـرشان آید صبر پیشـگانند و برپا دارندگان نمازند، و از آنچه روزیشان داده ایم انفاق می کنند.} گوید: علی و سلمان از جمله آن‌ها هستند. -. کشف الغمّهٔ : ۹۴ -

مؤلف: علّامه از طریق آن‌ها شبیه این روایت را نقل کرده است. -. کشف الحق۱ : ۹۷ . کشف الیقین : ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۱۸۴»

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَیْهِ: قَوْلُهُ تَعَالَی إِنَّ الَّذِینَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنی أُولئِکَ عَنْها مُبْعَدُونَ (۵) عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِیرٍ أَنَّ عَلِیّاً علیه السّلام تَلَاهَا لَیْلَهً وَ قَالَ أَنَا مِنْهُمْ وَ أُقِیمَتِ الصَّلَاهُ فَقَامَ وَ هُوَ یَقُولُ لا یَسْمَعُونَ حَسِیسَها(۶).

**[ترجمه]نعمان بن بشـیر گوید: شبی علی علیه السّـلام آیه: «إِنَّ الَّذِینَ سَبَقَتْ لَهُم مِّنَّا الْحُسْنیَ أُوْلَئکَ عَنهَا مُبْعَدُونَ»، -. انبیاء/ ۱۰۱ - {بی گمان کسانی که قبلا از جانب ما به آنان وعـده نیکو داده شـده است از آن [آتش] دور داشـته خواهنـد شـد.} را تلاوت کرده و فرموده: من از آن‌ها هسـتم. سـپس اقامه نماز گفته شد، پس در حالی که می‌فرمود: «لَا یَسْمَعُونَ حَسِیسَهَا...»، -. انبیاء/ ۱۰۲ - {صدای آن را نمی شنوند...} برای اقامه نماز برخاست. -. کشف الغمّهٔ : ۹۴ -

**[ترجمه]

بیان

رَوَی الْعَلَّامَةُ رَحِمَهُ اللَّهُ: نَحْوَهُ (۷).

أقول: ظنی أن مراده علیه السّـلام لیس محض أنه لیس من أهـل النـار بـل لما قال تعالی إِنَّکُمْ وَ ما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ

جَهَنَّمَ (۸) و تلک الآیه کالاستثناء عن هذه أشار إلی أنه علیه السّلام سیعبده جماعه من الأشقیاء و لا یضره ذلک

وَ یُؤَیِّدُهُ مَا رُوِیَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآیَهُ أَتَی عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزِّبَعْرَی إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ أَ لَسْتَ تَزْعُمُ أَنَّ عُزَیْراً رَجُلٌ صَالِحٌ وَ أَنَّ عِیسَی رَجُلٌ صَالِحٌ وَ أَنَّ مَرْیَمَ امْرَأَهٌ صَالِحَهٌ قَالَ بَلَی قَالَ فَإِنَّ هَؤُلَاءِ یُعْبَدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَهُمْ فِی النَّارِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی إِنَّ الَّذِینَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنی أُولئِکَ عَنْها مُبْعَدُونَ.

و الحسنی: الخصله الحسنی و هی السعاده أو

۱- و أنت خبیر بأن الاشکال لا یجری اصلا علی ما فی المصدر المطبوع کما ذکرناه، فلا حاجه علیه إلی ما ذکره المصنّف من التفصی عن الاشکال.

۲- سوره الحجّ: ۳۴، و ما بعدها ذیلها.

۳- کشف الغمّه: ۹۴.

۴- راجع کشف الحق ۱: ۹۷. و کشف الیقین: ۱۲۵.

۵- سوره الأنبیاء: ۱۰۱.

۶- کشف الغمّه: ۹۴.

۷- راجع کشف الحق ۱: ۹۷، و کشف الیقین: ۱۲۵.

۸- الأنبیاء: ۹۸.

التوفيق للطاعه أو البشری بالجنه و الحسیس صوت یحس به.

**[ترجمه]علّامه رحمهٔ الله نظیر آن را روایت کرده است. -. کشف الحق۱ : ۹۷ . کشف الیقین : ۱۲۵ -

مؤلف: به گمان من، مراد آن حضرت علیه السّلام فقط این نبود که بگوید وی از اهل آتش نباشد. بلکه چون خدای متعال فرموده: «إِنَّکُمْ وَ مَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّم »، -. انبیاء / ۹۸ - {در

حقیقت، شما و آنچه غیر از خدا می پرستید، هیزم دوزخید.} و آیه(إِنَّ الَّذِینَ سَبَقَتْ...) گویی به مثابه یک استثنا نسبت به آیه فوق بوده حضرت علیه السّلام اشاره فرمود که جمعی از اشقیا او را خواهند پرستید و این مسأله هیچ ضرری برای وی ندارد. و آنچه این نظر را تأیید می‌کند روایت ابن مسعود است که می‌گوید: چون این آیه نازل شد، عبدالله بن زبعری نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد و گفت: یا محمّد، مگر نمی‌پنداری که «عُزیر» مردی صالح و «عیسی» مردی صالح و«مریم» زنی صالحه بوده است؟ فرمود: آری! گفت: «امّا اینان با وجود خدا، پرستیده می‌شوند، پس در جهنّم هستند؟! پس خداوند متعال آیه: «إِنَّ الَّذِینَ سَبَقَتْ لَهُم مِّنَّا الْحُسْنیَ أُوْلَئکَ عَنهْا مُبْعَدُونَ» را نازل فرمود. و «الحسنی» به معنای خصلت نیکوست که یا سعادت است،

ص: ۱۸۵

یا توفیق طاعت و یا بشارت بهشت. و «الحسیس»، به صدایی گفته می‌شود که احساس می‌شود .

**[ترجمه]

«۱۸۵»

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَیْهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَهِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها(۱) الْحَسَنَهُ حُبُّنَا أَهْلَ الْبَیْتِ (۲) وَ السَّیِّئَهُ بُغْضُنَا مَنَ جَاءَ بِهَا أَکَبَّهُ اللَّهُ عَلَی وَجْهِهِ فِی النَّارِ(۳).

أَقُولُ: رَوَی الْعَلَّامَهُ رَحِمَهُ اللَّهُ: نَحْوَهُ (۴).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: علی علیه السّلام در مفهوم آیه: «مَن جَاءَ بِالْحَسَنَهِ فَلَهُ عَشرُ أَمْثَالِهَا»، -. انعام/ ۱۶۰ - {هر

کس کار نیکی بیاورد، ده برابر آن [پاداش] خواهد داشت. } فرمود: «حسنهٔ» دوست داشتن ما اهل بیت است و«سیئهٔ» دشمنی با ماست، هرکس با ما دشمنی ورزد، خداوند او را با صورت در آتش افکند. -. کشف الغمّهٔ : ۹۵ _۹۴ -

مؤلف: علّامه رحمهٔ الله شبیه آن را نقل کرده است. -. کشف الحق۱ : ۹۷ . کشف الیقین : ۱۲۵ -

**[ترجمه]

«۱۸۶»

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَیْهِ: قَوْلُهُ تَعَالَی إِذا دَعاکُمْ لِما یُحْیِیکُمْ (۵) عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام دَعَاکُمْ إِلَی وَلَایَهِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۶).

**[ترجمه]کشف الغمّة: ابن مردویه گوید: امام باقر علیه السّلام در مفهوم آیه: «إِذَا دَعَاکُمْ لِمَا یحْیِیکُمْ»، - . انفال/ ۲۴ - {شما را به چیزی فرا خواندند که به شما حیات می بخشد.} فرمود: این آیه شما را به پذیرش ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام دعوت کرده است. - . کشف الغمّة : ۹۵ -

**[ترجمه]

بیان

روی العلامه رحمه الله مثله (۷) و إذا کان المراد بالولایه الخلافه کما هو الظاهر فقد دلت الآیه علی وجوب إطاعته و الاعتقاد بخلافته و لو کان المراد النصره و المحبه فهو أیضا یدل علی إمامته لأن وجوب محبته و نصرته و کونهما مما یحیی المرء الحیاه المعنویه الأبدیه مع تعقیبه بالتهدید و الوعید علی الترک یدل علی فضل عظیم اختص به فلم یجز تقدیم غیره علیه کما مر مرارا.

**[ترجمه]علّامه رحمهٔ الله نظیر آن را روایت کرده است. - . کشف الحق۱ : ۹۷ . کشف الیقین : ۱۲۶ - اگر مقصود از این آن‌گونه که پیداست، ولایت و خلافت باشد، دلیل بر وجوب اطاعت از ایشان و اعتقاد به خلافت وی است؛ و اگر مقصود نصرت و محبّت باشد، نیز دلیل بر امامت اوست، زیرا وجوب محبّت و نصرت او و اینکه این دو موجب زنده شدن انسان در حیات معنوی ابدی می‌شوند و اینکه بلافاصله آیه در بردارنده تهدید و وعید به خاطر ترک آن است، نشانه فضل عظیمی است که خداوند علی علیه السّلام را مختص به آن گردانیده، از این رو همان‌طور که بارها گفته شده، نمی‌توان کسی را بر وی مقدّم داشت.

**[ترجمه]

«۱۸۷»

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَیْهِ: قَوْلُهُ تَعَالَی وَ مِمَّنْ خَلَقْنا أُمَّهٌ یَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ یَعْدِلُونَ (۸) عَنْ زَاذَانَ عَنْ عَلِیٍّ علیه السّلام تَفْتَرِقُ هَذِهِ الْأُمَّهُ عَلَی ثَلَاثٍ وَ سَبْعِینَ فِرْقَهً اثْنَتَانِ وَ سَبْعُونَ فِی النَّارِ وَ وَاحِدَهٌ فِی الْجَنَّهِ وَ هُمُ الَّذِینَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی- وَ مِمَّنْ خَلَقْنا أُمَّهٌ یَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ یَعْدِلُونَ وَ هُمْ أَنَا وَ شِیعَتِی (۹).

ص: ۱۸۶

۱- سوره الأنعام: ۱۶۰.

۲- فى المصدر: عن علىّ عليه السلام: الحسنه حبنا أهل البيت.

۳- كشف الغمّه: ۹۴ و ۹۵.

۴- راجع كشف الحق ۱: ۹۷، و كشف اليقين: ۱۲۵.

۵- سوره الأنفال: ۲۴.

۶- كشف الغمّه: ۹۵.

۷- راجع كشف الحق ۱: ۹۷، و كشف اليقين: ۱۲۶.

۸- سوره الأعراف: ۱۸۱.

۹- كشف الغمّه: ۹۵.

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: زَاذَانُ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام: مِثْلَهُ.

وَ رُوِيَ عَنِ الْبَاقِرَيْنِ عليهما السّلام أَنَّهُمَا قَالا: نَحْنُ هُمْ (۱).

**[ترجمه]كشف الغمّة: على عليه السّلام در مفهوم آيه: «وَ مِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ يَعْدِلُون »، - . اعراف/ ۱۸۱ - {و از ميان كسانى كه آفريده ايم، گروهى هستند كه به حقّ هدايت مى كنند و به حقّ داورى مى نمايند.} فرمود: اين اُمّت به هفتاد و سه فرقه متفرّق مى‌شوند كه هفتاد و دو فرقه از آن‌ها در آتشند و يكى در بهشت، و اينان كسانى هستند كه خداوند متعال فرمود: «وَ مِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ يَعْدِلُون» كه آن‌ها عبارتند از من و شيعيانم. - . كشف الغمّة: ۹۵ -

ص: ۱۸۶

مناقب ابن شهر آشوب: از زاذان از اميرالمؤمنين عليه السّلام مانند آن را روايت كرده است. و از امام باقر و امام صادق عليهما السّلام نيز روايت كرده كه فرموده‌اند: ما همان فرقه هستيم. - . مناقب آل ابى طالب۱: ۵۶۸ _۵۶۷ -

**[ترجمه]

بيان

رواه العلامه رحمه الله من طرقهم (۲) و قال الرازى أكثر المفسرين على أن المراد من الأمه هاهنا قوم محمد صلى الله عليه و آله روى قتاده و ابن جريح عن النبى صلى الله عليه و آله أنهم هذه الأمه(۳)

وَ رُوِيَ أَيْضاً أَنَّهُ صلى الله عليه و آله قَالَ: هَذِهِ لَكُمْ (۴) وَ قَدْ أَعْطَى اللَّهُ قَوْمَ مُوسَى مِثْلَهَا.

وَ عَنِ الرَّبِيعِ عَنْ أَنَسٍ: أَنَّهُ قَرَأَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله هَذِهِ الْآيَةَ فَقَالَ إِنَّ مِنْ أُمَّتِي قَوْماً عَلَى الْحَقِّ حَتَّى يَنْزِلَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ.

و قال ابن عباس يريد أمه محمد صلى الله عليه و آله من المهاجرين و الأنصار انتهى (۵) و الروايه الأخيره مما ذكره الرازى صريحه فى تخصيص بعض الأمه بكونهم على الحق و هذا هو الحق كما دل عليه أيضا ما أثبتنا فى بابه من افتراق الأمه و الجمع بينه و بين حديث ابن مردويه يقتضى أن يكون المراد بالقوم المذكور عليا و شيعته و من البين أن الخلفاء الثلاثه و أشياعهم من أهل السنه ليسوا من شيعه على لما أثبتنا فى موضعه من المباينه و المخالفه بينهم و بين أمير المؤمنين عليه السّلام فيكونون على الباطل لأن الحق لا يكون فى جهتين مختلفتين فتدبر.

**[ترجمه]علّامه رحمهٔ الله آن را از طريق آن‌ها نقل كرده است، - . كشف الحق۱ : ۹۸ . كشف اليقين : ۱۲۹ - و رازى گويد: به باور اكثر مفسران، مراد از اُمّت در اين آيه، قوم محمّد صلى الله عليه و آله است. قتاده و ابن جريح از پيامبر صلى الله عليه و آله روايت كرده‌اند كه فرمود: آن‌ها اين اُمّت هستند. نيز روايت است كه آن حضرت فرمود: مقصود شما هستيد و خداوند نظير آن را به قوم موسى داد. ربيع از انس نقل مى‌كند كه گويد: پيامبر صلى الله عليه و آله اين آيه را تلاوت نموده سپس فرمود: از ميان اُمّت من قومى هستند كه تا زمانى كه عيسى نازل شود، بر حق هستند؛ و ابن عباس گويد: مقصود، اُمّت محمّد

صلی الله علیه و آله است از مهاجرین و انصار. پایان. - . مفاتیح الغیب ۴: ۳۲۵ - در روایت اخیر که از رازی نقل شد تصریح شده است که بر حق بودن، به بعضی از اُمّت تعلّق دارد و این کلام، کلام حقی است که آنچه در باب «افتراق الامهٔ» آورده‌ایم بیانگر آن است و جمع میان آن و حدیث ابن مردویه اقتضا می‌کند که مقصود از قوم یاد شده، علی و شیعیان او باشند، و کاملاً واضح و روشن است که سه خلیفه اول و پیروان آنها از اهل سنت، به دلیل تعارض و اختلافی که بین آنها و امیرالمؤمنین علیه السّلام وجود داشت و ما آن را در جای خود توضیح دادیم، از شیعیان علی علیه السّلام نیستند، از این رو بر باطل خواهند بود، زیرا دو گروه مخالف یکدیگر نمی‌توانند بر حق باشند، پس نیک بیندیش!

**[ترجمه]

«۱۸۸»

کشف، [کشف الغمه] عَنِ ابْنِ مَرْدَوَیْهِ: قَوْلُهُ تَراهُمْ رُکَّعاً سُجَّداً(۶) عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ علیهم السّلام أَنَّهَا نَزَلَتْ فِی عَلِیٍّ علیه السّلام قَوْلُهُ تَعَالَی یُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِیَغِیظَ بِهِمُ الْکُفَّارَ(۷) عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام قَالَ هُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ (۸).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: امام موسی بن جعفر به نقل از پدران بزرگوارش علیهم السّلام فرمود: آیه «تَرَئهُمْ رُکَّعًا سُجَّدًا»، - . فتح/ ۲۹ - {آنان را در رکوع و سجود می بینی .} درباره علی علیه السّلام نازل شده است. امام صادق علیه السّلام در مصداق آیه: «یُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِیَغِیظَ بِهِمُ الْکُفَّارَ»، - . فتح/ ۲۹ - {و

دهقانان را به شگفت آورد، تا از [انبوهیِ] آنان [خدا] کافران را به خشم دراندازد.} فرمود: او علی بن ابی طالب صلوات الله علیه است. - . کشف الغمّهٔ: ۹۶ _ ۹۵ -

**[ترجمه]

بیان

رواهما العلامه رفع الله مقامه من طرقهم (۹) و یظهر من الخبرین أن

۱- ظفرنا بمثل الحدیث مع اختلافات بینهما فی المجلد الأول. ۵۶۷ و ۵۶۷.

۲- راجع کشف الحق ۱: ۹۸، و کشف الیقین: ۱۲۶.

۳- فی المصدر. انها هذه الأمه.

۴- فی المصدر. هذه فیهم.

۵- مفاتیح الغیب ۴: ۳۳۵.

۶- سوره الفتح: ۲۹.

۷- سوره الفتح: ۲۹.

۸- کشف الغمّه ۹۵ و ۹۶.

۹- راجع کشف الحق ۱: ۹۷ و ۹۸، و کشف الیقین: ۱۲۷ و ۱۳۰.

الآیه بطولها نازله فیه صلوات الله علیه أو فیه و فی أتباعه و هو سیدهم و أمیرهم و هی قوله تعالی مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّهِ وَ الَّذِینَ مَعَهُ معطوف علی قوله محمد و خبرهما أَشِدّاءُ عَلَی الْکُفّارِ رُحَماءُ بَیْنَهُمْ أی یغلظون علی من خالف دینهم و یتراحمون فیما بینهم کما مر فی وصفه علیه السّلام أیضا أَذِلَّهٍ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ أَعِزَّهٍ عَلَی الْکافِرِینَ تَراهُمْ رُکَّعاً سُجَّداً لأنهم مشتغلون بالصلاه فی أکثر أوقاتهم یَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّهِ وَ رِضْواناً أی الثواب و الرضا سِیماهُمْ فِی وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ أی السمه التی تحدث فی جباههم من کثره السجود أو التراب علی الجباه لأنهم یسجدون علی التراب لا علی الأثواب أو الصفره و النحول (۱) أو نور وجوههم فی القیامه ذلِکَ إشاره إلی الوصف المذکور أو إشاره مبهمه یفسرها کزرع مَثَلُهُمْ فِی التَّوْراهِ وَ مَثَلُهُمْ فِی الْإِنْجِیلِ أی صفتهم العجیبه الشأن المذکوره فی الکتابین کَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ أی فراخه فَآزَرَهُ أی فقواه فَاسْتَغْلَظَ أی فصار من الدقه إلی الغلظه فَاسْتَوی عَلی سُوقِهِ فاستقام علی قصبه جمع ساق یُعْجِبُ الزُّرّاعَ بغلظه و حسن منظره مثل ضربه الله لقوته علیه السّلام فی الدین و تقویته للإسلام و غلبته و إضرابه و إتباعه علی الکفار کما قال لِیَغِیظَ بِهِمُ الْکُفّارَ عله لتشبیههم بالزرع فی زکامه (۲) و استحکامه وَعَدَ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَهً وَ أَجْراً عَظِیماً و لعل ضمیر منهم راجع إلی مطلق الذین معه لا إلی الموصوفین بالأوصاف المذکوره و لا یخفی أن وصفه تعالی إیاه بتلک الأوصاف الشریفه فضل عظیم یمنع تقدیم غیره علیه إذا روعی مع سائر فضائله.

**[ترجمه]علّامه ــ خدا مقامش را بلند گرداند ــ هر دو روایت را از طریق آن‌ها نقل کرده است. - . کشف الحق۱: ۹۷ ــ ۹۶ . کشف الیقین: ۱۳۰و ۱۲۷ -

و از این دو روایت چنین پیداست که تمام آیه درباره آن حضرت صلوات الله علیه نازل شده است، یا درباره او و پیروانش که او سرور و امیر آن‌هاست، نازل گشته است، و این خود فرموده خدای متعال است که گوید: «محمّد رسول الله» و عبارت «الّذین معه» معطوف است بر «محمّد» و خبر آن دو «أَشِدَّاءُ عَلیَ الْکُفَّارِ رُحَمَاءُ بَیْنهَُمْ» است، یعنی: کسی که با دینشان مخالفت کند، با سختی برخورد می‌کنند و در میان خود نسبت به یکدیگر ترّحم می‌کنند، همان‌گونه که در وصف آن حضرت علیه السّلام گذشت که: «محَُّمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَ الَّذِینَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلیَ الْکُفَّارِ رُحَمَاءُ بَیْنهَُمْ تَرَیهُمْ رُکَّعًا سُجَّدًا یَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَ رِضْوَانًا سِیمَاهُمْ فیِ وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلکَ مَثَلُهُمْ فیِ التَّوْرَیهِ وَ مَثَلُهُمْ فیِ الْانجِیلِ کَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَازَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَی عَلیَ سُوقِهِ یُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِیَغِیظَ بهِِمُ الْکُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِینَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ مِنهُْم مَّغْفِرَهً وَ أَجْرًا عَظِیمَا»، - . فتح/ ۲۹ - {محمّد

صلی الله علیه و آله پیامبر خداست و کسانی که با اویند، بر کافران سختگیر [و] با همدیگر مهربانند. آنان را در رکوع و سجود می بینی. فضل و خشنودی خدا را خواستارند. علامتِ [مشخّصه] آنان، اثر سجود در چهره هایشان است. این صفت ایشان است در تورات، و مَثَلِ آنها در انجیل چون کشته ای است که جوانه خود برآورد و آن را مایه دهد تا ستبر شود و بر ساقه های خود بایستد و دهقانان را به شگفت آورد، تا از [انبوهیِ] آنان [خدا] کافران را به خشم دراندازد. خدا به کسانی از آنان که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند، آمرزش و پاداش بزرگی وعده داده است.} در این آیه، «أَذِلَّهً عَلیَ الْمُؤْمِنِین رُحَمَاءُ بَیْنهَُمْ تَرَیهُمْ رُکَّعًا سُجَّدًا» بدان سبب است که آن‌ها بیشتر اوقاتشان مشغول نماز هستند و «یَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَ رِضْوَانًا» یعنی

در پی کسب ثواب و رضـای خداینـد. «سِیمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ» یعنی روی پیشـانی آن‌هـا نشـانی وجود دارد که ناشـی از کثرت سـجود است، یا اینکه روی پیشانی آن‌ها خاک است چون بر خاک سـجده می‌کنند نه بر پوشیدنی و چیزهایی چون طلاـ و مس و شمشـیر، یـا اینکه بـا نور سـیمایشان در قیـامت شـناخته می‌شونـد. «ذلـک» اشاره به وصف یاد شـده است یا اشاره‌ای مبهم که «كَزَرْعٍ» آن را تفسـیر می‌کند «مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَئِهِ وَ مَثَلُهُمْ فِي الْانجِيلِ» یعنی صـفت تعجّب آور آن‌ها که در این کتاب ذکر شده است. «كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطأَهُ» یعنی جوانه‌هایش. «فَأزَرَهُ» یعنی آن را تقویت کرد. «فَاسْتَغْلَظَ» یعنی پس از لاغری و ضعیفی، سـتبر و ضخیم شد. «فَاسْتَوَی عَلَیَ سُوقِهِ» یعنی بر ساقه‌های خود ایستاد، «سوق» جمع «ساق: ساقه» است. «يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ» به خاطر سـتبری و خوش‌منظر بودنش، و این مَثَلی است که خداوند برای قوّت آن حضرت علیه السّلام در دین و تقویت کردن اسلام و غلبه بر شمشیر زدن و دنبال کردن کفّار، زده است، همان طور که خود می‌فرماید: «لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ» شاید برای تشبیه آن‌ها به کشتزارهایی است که روی هم متراکم گشـته و سـتبر بودن آن‌ها باشد. «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ مِنهُم مَّغْفِرَةً وَ أَجْرًا عَظِيمًا» شایـد ضـمیر«هم» در «منهم» به طور عام به کسانی برگردد که با او هسـتند نه به کسانی که اوصاف آن‌ها مذکور افتاد؛ پوشـیده نماند که توصـیف ایشان به این اوصاف شـریف از طرف حق تعالی، خود فضیلت بسیار بزرگی است که اگر با دیگر فضایل آن حضرت دیده شود، مانع از تقدّم دیگری بر وی می‌گردد.

**[ترجمه]

«۱۸۹»

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَيْهِ: وَ الَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِناتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا(۳) عَنْ مُقَاتِلِ بْنِ سُلَيْمَانَ أَنَّهَا نَزَلَتْ فِي عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ ذَلِكَ أَنَّ نَفَراً مِنَ الْمُنَافِقِينَ كَانُوا يُؤْذُونَهُ وَ يُعَذِّبُونَهُ (۴).

ص: ۱۸۸

۱- الصفر- بضم الصاد-: الذهب و النحاس الأحمر. و النحول جمع النحل: الرقیق، یقال: سیف رقیق، و المراد هنا السیف.

۲- الرکام: المتراکم بعضه فوق بعض.

۳- سوره الأحزاب: ۵۸.

۴- کشف الغمّه ۹۵، و فیه: کانوا یؤذونه و یکذبون علیه.

أقول: رواه العلامه أيضا(۱).

**[ترجمه]کشف الغمّۀ: ابن مردویه به نقل از مقاتل بن سلیمان آورده است که آیه: «وَ الَّذِینَ یُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ بِغَیْرِ مَا اکْتَسَبُوا»، - . احزاب/ ۵۸ - {و

کسانی که مردان و زنان مؤمن را بی آنکه مرتکب [عمل زشتی] شده باشند آزار می رسانند.} درباره علی بن ابی طالب علیه السّلام نازل شده است، زیرا جمعی از منافقان آن حضرت را آزار داده و اذیت می‌کردند. - . کشف الغمّۀ: ۹۵ -

ص: ۱۸۸

مؤلف: علّامه نیز آن را روایت کرده است. - . کشف الحق ۱: ۹۷ -

**[ترجمه]

«۱۹۰»

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَیْهِ: قَوْلُهُ تَعَالَی وَ أُولُوا الْأَرْحامِ بَعْضُهُمْ أَوْلی بِبَعْضٍ فِی کِتابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمُهاجِرِینَ (۲) قِیلَ ذَلِکَ عَلِیٌّ علیه السّلام لِأَنَّهُ کَانَ مُؤْمِناً مُهَاجِراً ذَا رَحِمٍ (۳).

**[ترجمه]کشف الغمّۀ: ابن مردویه درباره آیه: «وَ أُوْلُواْ الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَیٰ بِبَعْضٍ فِی کِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمُهَاجِرِین »، - . احزاب/ ۶ - {و

خویشاوندان [طبقِ] کتاب خدا، بعضی [نسبت] به بعضی اولویّت دارند [و] بر مؤمنان و مهاجران [مقدّمند].} گوید: گفته شده او علی علیه السّلام است، زیرا هم مؤمن بود و هم مهاجر و هم خویشاوند. - . کشف الغمّۀ: ۹۵ -

**[ترجمه]

بیان

رواه العلامه فی کشف الحق و لم یأت بقیل (۴) و قال صاحب إحقاق الحق رحمه الله الآیه نص فی إمامه علی علیه السّلام لدلالتها علی أن الأولی بالنبی أیضا من أولی الأرحام من کان مستجمعا للأمور الثلاثه و قد أجمع أهل الإسلام علی انحصار الإمام بعد النبی صلی الله علیه و آله فی علی و العباس و أبی بکر و العباس و إن کان مؤمنا و من أولی الأرحام لکن لم یکن مهاجرا بل کان طلیقا و أبو بکر علی تقدیر صحه إیمانه و هجرته لم یکن من أولی الأرحام فتعین أن یکون الأولی بالإمامه و الخلافه بعد النبی علی علیه السّلام لاستجماعه الأمور الثلاثه(۵).

**[ترجمه]علّامه آن را در کشف الحق روایت کرده اما عبارت «گفته شده» را نیاورده است. و صاحب کتاب «احقاق الحق»

رحمهٔ الله گوید: این آیه نصّ صریحی بر امامت علی علیه السّلام است، زیرا دالّ بر آن است که اولی‌تر به پیامبر از میان خویشاوندان، باید جامع این سه امر باشند. مسلمانان اجماع دارند که امام بعد از پیامبر یکی از این افراد باشد: علی، عباس، ابوبکر؛ اما عباس گرچه مؤمن و خویشاوند رسول خدا صلی الله علیه و آله بود اما مهاجر نبود بلکه جزء طلقاء (آزاد شدگان) به شمار می‌رفت. ابوبکر نیز به فرض صحّت ایمانش و مهاجرت او، از خویشاوندان «أُوْلُواْ الْأَرْحَامِ» نبود، لذا مشخّص می گردد که شایسته‌ترین فرد به امامت و خلافت بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله علی علیه السّلام است آن هم به دلیل داشتن هر سه شرط. - . احقاق الحق ۳: ۴۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۹۱»

کشف، [کشف الغمه] ابْنُ مَرْدَوَيْهِ: قَوْلُهُ تَعَالَى أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ (۶) عَنْ عَبْدِ الْغَفَّارِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ سَأَلْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام عَنْ أُوْلِي الْأَمْرِ فِي هَذِهِ الْآيَهِ فَقَالَ كَانَ وَ اللَّهِ عَلِيٌّ مِنْهُمْ (۷).

أقول: رواه العلامه(۸) و قد مر شرحه و تأییده فی کتاب الإمامه

وَ رَوَى الْعَلَّامَهُ: فِي قَوْلِهِ تَعَالَى الَّذِينَ إِذا أَصابَتْهُمْ مُصِيبَهٌ قالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ- أُولئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَواتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَ رَحْمَهٌ وَ أُولئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ (۹) نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ علیه السّلام لَمَّا وَصَلَ

ص: ۱۸۹

۱- راجع کشف الحق ۱: ۹۷.

۲- سوره الأحزاب: ۶.

۳- کشف الغمّه: ۹۵.

۴- راجع کشف الیقین ۱: ۹۷، و کشف الیقین: ۱۲۷.

۵- إحقاق الحقّ ۳: ۴۲۰.

۶- سوره النساء: ۵۹.

۷- کشف الغمّه: ۹۵.

۸- راجع کشف الحق ۱: ۹۷، و کشف الیقین: ۱۲۸.

۹- سوره البقره: ۱۵۶ و ۱۵۷.

إِلَيْهِ قَتْلُ حَمْزَةَ فَقَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ(۱).

**[ترجمه]کشف الغمّهٔ: عبدالغفّار بن قاسم گوید: از جعفر بن محمّد علیه السّلام درباره «اُولی الأمر» در آیه: «أَطِيعُواْ اللَّهَ وَ أَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَ أُوْلِي الْأَمْرِ مِنكمُ »، - . نساء/ ۵۹ - {خدا

را اطاعت کنید و پیامبر و اولیای امر خود را [نیز] اطاعت کنید.} پرسیدم، فرمود: به خدا سوگند علی علیه السلام از جمله ایشان است. - . کشف الغمّهٔ : ۹۵ -

مؤلف: علّامه آن را روایت کرده است، - . کشف الحق ۱: ۹۷ . کشف الیقین: ۱۲۸ -

و شرح و تأیید آن در کتاب «الامامهٔ» ذکر شد؛ و علّامه در قول خدای متعال: «الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُواْ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ*أُوْلَئكَ عَلَيهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَ رَحْمَةٌ وَ أُوْلَئكَ هُمُ الْمُهْتَدُون »، - . بقره/ ۱۵۷ _ ۱۵۶ - {[همان]

کسانی که چون مصیبتی به آنان برسد، می گویند: «ما از آنِ خدا هستیم، و به سوی او باز می گردیم.» بر ایشان درودها و رحمتی از پروردگارشان [باد] و راه یافتگان [هم] خود ایشانند.} گوید: درباره علی علیه السّلام نازل گشته

ص: ۱۸۹

و آن زمانی بود که خبر قتل حمزه به وی رسید و فرمود: «إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ» و سپس این آیه نازل شد. - . کشف الحق ۱: ۹۹ -

**[ترجمه]

«۱۹۲»

فس، [تفسیر القمی] مُحَمَّدُ بْنُ هَمَّام عَنِ الْفَزَارِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مِهْرَانَ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ ظَبْيَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ وَ يَوْمَ تَشَقَّقُ السَّماءُ بِالْغَمامِ (۲) قَالَ الْغَمَامُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام (۳).

**[ترجمه]تفسیر علی بن ابراهیم: ابن ظبیان گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره مفهوم آیه: «وَ يَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَام »، - . فرقان/ ۲۵ - {و روزی که آسمان با ابری سپید از هم می شکافد.} پرسیدم. فرمود: «غمام» امیرالمؤمنین علیه السّلام است. - . تفسیر القمی/ ۴۶۵ -

**[ترجمه]

بیان

قیل المعنی تتشقق السماء و علیها غمام و قیل تتشقق عن الغمام الأبیض لنزول الملائکه الحاملین لصحائف الأعمال.

أقول على تأويله عليه السّلام يحتمل أن يكون المعنى أن من فى الغمام هو أمير المؤمنين عليه السّلام ينزل من السماء أو أنه كنى عنه عليه السّلام بالغمام لكثره فيضه و فضله و علمه و سخائه عليه السّلام فإن السحاب يستعار فى عرف العرب و العجم للعالم و السخى.- أقول قال السيد بن طاوس فى كتاب سعد السعود رأيت فى تفسير محمد بن عباس بن مروان فى تفسير قوله تعالى أُولئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّهِ(۴) أنها فى أمير المؤمنين على و شيعته رواه من نحو سته و عشرين طريقا أكثرها برجال المخالفين و نحن نذكر منها طريقا واحدا

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَحْمُودُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْكِنْدِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ خَالِدِ بْنِ السَّرِيِّ عَنِ النَّضْرِ بْنِ إِلْيَاسَ عَنْ عَامِرِ بْنِ وَاثِلَهَ قَالَ:: خَطَبَنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام عَلَى مِنْبَرِ الْكُوفَهِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ ذَكَرَ اللَّهَ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ وَ صَلَّى عَلَى نَبِيِّهِ ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ سَلُونِی سَلُونِی فَوَ اللَّهِ لَا تَسْأَلُونِّی عَنْ آيَهٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ إِلَّا حَدَّثْتُكُمْ عَنْهَا بِمَا نَزَلَتْ (۵) بِلَيْلٍ أَوْ بِنَهَارٍ أَوْ فِی مَقَام أَوْ فِی مَسِيرٍ أَوْ فِی سَهْلٍ أَمْ فِی جَبَلٍ وَ فِيمَنْ نَزَلَتْ أَ فِی مُؤْمِنٍ أَمْ فِی مُنَافِقٍ وَ مَا عَنَى بِهِ أَ خَاصَّهٌ أَمْ عَامَّهٌ وَ لَئِنْ فَقَدْتُمُونِی لَا يُحَدِّثُكُمْ أَحَدٌ حَدِيثِی فَقَامَ إِلَيْهِ ابْنُ

۱- كشف الحق ۱: ۹۹.

۲- سوره الفرقان: ۲۵.

۳- تفسير القمّیّ: ۴۶۵.

۴- سوره البينه: ۷.

۵- فی المصدر: بمن نزلت.

الْكَوَّاءِ فَلَمَّا بَصُرَ بِهِ قَالَ مُتَعَنِّتاً لَا تَسْأَلْ عِلْماً سَلْ (۱) فَإِذَا سَأَلْتَ فَاعْقِلْ مَا تَسْأَلُ عَنْهُ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَخْبِرْنِی عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أُولئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّهِ فَسَكَتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام فَأَعَادَهَا عَلَيْهِ ابْنُ الْكَوَّاءِ فَسَكَتَ فَأَعَادَهَا الثَّالِثَهَ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السّلام وَ رَفَعَ صَوْتَهُ وَيْحَكَ يَا ابْنَ الْكَوَّاءِ أُولَئِكَ نَحْنُ وَ أَتْبَاعُنَا يَوْمَ الْقِيَامَهِ غُرّاً مُحَجَّلِينَ رِوَاءً مَرْوِيِّينَ يُعْرَفُونَ بِسِيمَاهُمْ (۲).

وَ رَوَى فِيهِ مِنْ نُسْخَهٍ عَتِيقَهٍ مِنْ تَفْسِيرٍ آخَرَ عَنْ حَفْصٍ عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ الْأَصْفَهَانِيِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَى يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ(۳) فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَخَذَ لِعَلِيٍّ علیه السّلام بِمَا أَمَرَ أَصْحَابَهُ وَ عَقَدَ لَهُ عَلَيْهِمُ الْخِلَافَهَ فِی عَشَرَهِ مَوَاطِنَ ثُمَّ أُنْزِلَ عَلَيْهِ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ يَعْنِی الَّتِی عُقِدَتْ عَلَيْهِمْ لِعَلِيٍّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام (۴).

وَ رَوَى أَيْضاً مِنْ كِتَابِ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ يَحْيَى الْجَلُودِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبَانٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى الصُّوفِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبَانٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَلَمَهَ عَنْ زَيْدِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی لَيْلَى قَالَ: لَقَدْ نَزَلَتْ فِی عَلِيٍّ علیه السّلام ثَمَانُونَ آيَهً صَفْواً فِی كِتَابِ اللَّهِ مَا شَرِكَهُ فِيهَا أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ(۵).

وَ رَوَى الْبُرْسِيُّ فِی مَشَارِقِ الْأَنْوَارِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ حَمْزَهَ حِينَ قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ وَ عَرَفَ بِقَتْلِهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام فَقَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ نَزَلَتْ الَّذِينَ إِذا أَصابَتْهُمْ مُصِيبَهٌ قالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ- أُولئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَواتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَ رَحْمَهٌ وَ أُولئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ (۶).

۱- فی المصدر: متعنتا لا تسأل تعلما هات سل.

۲- سعد السعود: ۱۰۸.

۳- سوره المائده: ۱.

۴- سعد السعود: ۱۲۱:

۵- سعد السعود: ۲۳۵.

۶- مشارق الأنوار ۲۳۶، و الآيتان فی سوره البقره: ۱۵۶ و ۱۵۷.

أقول: أوردت أخبـارا كثيره مشـتمله على الآيـات النـازله فى شأنه عليه السّـلام فى باب الغـدير و باب احتجاجه عليه السّـلام على القوم و بـاب احتجـاجه صـلوات الله عليه على الزنـديق المـدعى للتنـاقض فى القرآن و فى باب جوامع مناقبه و غيرها من الأبواب الآتيه.

**[ترجمـه]گفته شـده: معنـاى آيه چنين است: آسـمان در حـالى كه ابرى سپيـد در آن است، از هم مى‌شـكافد. و گفته شـده: آسمان از ابرى سفيد از هم مى‌شكافد تا فرشتگان حامل نامه‌هاى اعمال نازل شوند.

مؤلف: حسب تأويل آن حضرت عليه السّلام احتمال دارد معناى آيه چنين باشد: كسى كه در ابر سفيد است، اميرالمؤمنين عليه السّـلام است كه از آسـمان به زمين مى‌آيـد، يـا اينكه «غمـام» به دليل كثرت فيض رسانى و فضل و علم و سـخاوتش، كنايه از ايشان عليه السّلام باشد. زيرا در زبان عرب و عجم ابر براى رساندن معناى عالِم و بخشنده استعاره گرفته مى‌شود.

مؤلف: سيد بن طاوس در كتاب خود«سعد السعود» گويد: در تفسير محمّد بن عباس بن مروان ديدم كه در تفسير آيه: «أُوْلَئِكَ هُمْ خَيرُْ الْبرَيَّه»، - . بيّنه / ۷ - {آنانند

كه بهترين آفريدگانند.} گويد: اين آيه درباره اميرالمؤمنين و شيعيان اوست و آن را از بيست و شش طريق كه بيشتر مربوط به رجال مخالفان است، روايت كرده است و ما فقط يک طريق از آن را نقل مى‌كنيم: ما را احمـد بن محمود از حسن بن عبـدالله بن عبـدالرحمان كنـدى از حسن بن عبيد بن عبدالرحمان از محمّد بن سـليمان از خالد بن السـرىّ از نصـر بن الياس از عامر بن واثله روايت كرد كه گويـد: اميرالمؤمنين عليه السّـلام در منبر كوفه خطبه‌اى براى ما ايراد نمود كه پس از حمد خدا و سـتايش او و ياد خداوند آن‌گونه كه سـزاوار اوست و درود فرستادن بر پيامبر وى، فرمود: اى مردم، از من بپرسيد، به خدا سوگند از هر آيه‌اى از كتـاب خـدا بپرسـيد به شـما خواهم گفت چرا نـازل شـده؟ در شب يا روز؟ در وطن يا در سـفر؟ در دشت يا كوه؟ و درباره چه كسـى نازل شـده است: مؤمن، كافر يا منافق؟ منظور و مفهوم خاص دارد يا عام؟ و اگر مرا از دست دهيد، كسـى را نخواهيد يافت كه چنين ادعايى كند. پس ابن

ص: ۱۹۰

كوّاء برخاست و چون على عليه السّـلام وى را ديـد، فرمود: براى مـچ‌گيرى و تحقير ديگران سؤال مكن براى دانسـتن بپرس! و چون قصد پرسـش كردى بدان درباره چه مى‌پرسى! گفت: يا اميرالمؤمنين، مرا از قول خداى عزّوجل «إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُواْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أُوْلَئِكَ هُمْ خَيرُْ الْبرَيَّه»، - . بيّنه/ ۷ - {در حقيقت كسانى كه گرويده و كارهاى شايسته كرده اند، آنانند كه بهترين آفريدگاننـد.} خبر دهيـد. پس اميرالمؤمنين عليه السّـلام سـكوت كرد. و چون ابن كوّاء سؤال خود را تكرار نمود، بـاز هم آن حضـرت سـكوت كرد و چون بار سوم سؤال را تكرار نمود، على عليه السّـلام ـ در حالى كه با صـداى بلند سـخن مى‌گفت ـ فرمود: واى بر تو اى ابن كوّاء! اينان ما و ياران ما در روز قيامت هستند، رو سفيد و غرقه در نور، شاداب و خوش منظر و خوش ديدار كه با چهره‌هايشان شناخته مى‌شوند. - . سعدالسعود: ۱۲۱ -

و در آن از يک نسـخه قديمى در تفسـير ديگرى از حفص از عبدالسـلام اصـفهانى از امام باقر عليه السّلام روايت كرده كه آن

حضرت در معنای آیه«یَاأَیُّهَا الَّذِینَ ءَامَنُواْ أَوْفُواْ بِالْعُقُود»، - . مائده/ ۱ - {ای کسانی که ایمان آورده اید، به قراردادها [ی خود] وفا کنید.} فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله از اصحاب خود برای علی علیه السّلام بیعت گرفت و در ده مکان از ایشان بر خلافت وی پیمان گرفت، سپس آیه «یَاأَیُّهَا الَّذِینَ ءَامَنُواْ أَوْفُواْ بِالْعُقُود» بر ایشان نازل گشت. یعنی به قرار دادهایی که در مورد علی امیرالمؤمنین علیه السّلام با شما بستم وفا کنید. - . سعد السعود: ۱۲۱ -

نیز، از کتاب عبدالعزیز بن یحیی جلودی با سندی از عبدالرحمن بن ابی لیلی روایت کرده که گوید: هشتاد آیه از قرآن فقط درباره علی علیه السّلام نازل گشته بی‌آنکه احدی از این امّت در آن‌ها با وی شریک باشد. - . سعد السعود: ۲۳۵ -

بررسی در کتاب «مشارق الأنوار» از ابن عباس روایت کرده که گوید: چون حمزه در جنگ اُحد به شهادت رسید و امیر المؤمنین علیه السّلام از موضوع اطلاع یافت، فرمود: «إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَیْهِ راجِعُونَ» سپس آیه: «الَّذِینَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِیبَةٌ قَالُواْ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَیْهِ رَاجِعُونَ*أُوْلَئکَ عَلَیهِْمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَ رَحْمَةٌ وَ أُوْلَئکَ هُمُ الْمُهْتَدُون »، - . بقره/ ۱۵۷ _۱۵۶ - {[همان] کسانی که چون مصیبتی به آنان برسد، می گویند: «ما از آنِ خدا هستیم، و به سوی او باز می گردیم.» بر ایشان درودها و رحمتی از پروردگارشان [باد] و راه یافتگان [هم] خود ایشانند.}

ص: ۱۹۱

مؤلف: روایات بسیاری شامل آیه‌هایی که در شأن آن حضرت علیه السّلام نازل گشته در «باب غدیر» و «باب احتجاج» آن حضرت علیه السّلام با آن جماعت و باب احتجاج وی صلوات الله علیه با آن زندیقی که مدّعی وجود تناقص در قرآن بود، و در «باب جوامع مناقبه» و دیگر باب‌هایی که خواهد آمد، آورده‌ام .

**[ترجمه]

أبواب النصوص علی أمیر المؤمنین و النصوص علی الأئمه الاثنی عشر علیهم السلام

باب ۴۰ نصوص الله علیهم من خبر اللوح و الخواتیم و ما نص به علیهم فی الکتب السالفه و غیرها

الأخبار

«۱»

ک، [إکمال الدین] لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ ابْنِ أَبَانٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْکِنَانِیِّ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ علیه السّلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْزَلَ عَلَی نَبِیِّهِ کِتَاباً قَبْلَ أَنْ یَأْتِیَهُ الْمَوْتُ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ هَذَا الْکِتَابُ وَصِیَّتُکَ إِلَی النَّجِیبِ مِنْ أَهْلِ بَیْتِکَ فَقَالَ وَ مَنِ النَّجِیبُ مِنْ أَهْلِی (۱) یَا جَبْرَئِیلُ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ کَانَ عَلَی الْکِتَابِ خَوَاتِیمُ مِنْ ذَهَبٍ فَدَفَعَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله إِلَی عَلِیٍّ علیه السّلام وَ أَمَرَهُ أَنْ یَفُکَّ خَاتَماً مِنْهَا وَ یَعْمَلَ بِمَا فِیهِ فَفَکَّ علیه السّلام خَاتَماً وَ عَمِلَ بِمَا فِیهِ ثُمَّ دَفَعَهُ إِلَی ابْنِهِ الْحَسَنِ علیه السّلام فَفَکَّ خَاتَماً وَ عَمِلَ بِمَا فِیهِ ثُمَّ دَفَعَهُ إِلَی الْحُسَیْنِ علیه السّلام فَفَکَّ خَاتَماً فَوَجَدَ فِیهِ أَنِ اخْرُجْ بِقَوْمٍ إِلَی الشَّهَادَهِ فَلَا شَهَادَهَ لَهُمْ إِلَّا مَعَکَ وَ اشْرِ نَفْسَکَ (۲) لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَفَعَلَ ثُمَّ دَفَعَهُ

إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السّلام فَفَکَّ خَاتَماً فَوَجَدَ فِیهِ اصْمُتْ وَ الْزَمْ مَنْزِلَکَ

ص: ۱۹۲

۱- فی(ک) و الأمالی: و ما النجیب من اهلی.

۲- فی المصدرین: و اشتر نفسک. لکنه مصحف.

وَ اعْبُدْ رَبَّکَ حَتَّی یَأْتِیَکَ الْیَقِینُ فَفَعَلَ ثُمَّ دَفَعَهُ إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السّلام فَفَکَّ خَاتَماً فَوَجَدَ فِیهِ حَدِّثِ النَّاسَ وَ أَفْتِهِمْ وَ لَا تَخَافَنَّ إِلَّا اللَّهَ فَإِنَّهُ لَا سَبِیلَ لِأَحَدٍ عَلَیْکَ ثُمَّ دَفَعَهُ إِلَیَّ فَفَکَکْتُ خَاتَماً فَوَجَدْتُ فِیهِ حَدِّثِ النَّاسَ وَ أَفْتِهِمْ وَ انْشُرْ عُلُومَ أَهْلِ بَیْتِکَ وَ صَدِّقْ

آبَاءَکَ الصَّالِحِینَ وَ لَا تَخَافَنَّ أَحَداً إِلَّا اللَّهَ (۱) وَ أَنْتَ فِی حِرْزٍ وَ أَمَانٍ فَفَعَلْتُ ثُمَّ أَدْفَعُهُ إِلَی مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ وَ کَذَلِکَ یَدْفَعُهُ مُوسَی إِلَی الَّذِی مِنْ بَعْدِهِ (۲) ثُمَّ کَذَلِکَ أَبَداً إِلَی قِیَامِ الْمَهْدِیِّ علیه السلام (۳).

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْغَضَائِرِیُّ عَنِ الصَّدُوقِ عَنِ ابْنِ الْوَلِیدِ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]کمال الدین، امالی صدوق: امام صادق علیه السّلام فرمود: خدای عزّوجل پیش از رسیدن اجل پیامبر صلی الله علیه و آله نامه‌ای سر به مُهر بر وی نازل کرده و فرمود: ای محمّد، این نامه وصیّت نامه تو به نجیب اهل بیت توست. فرمود: ای جبرئیل، نجیب اهل بیت من کیست؟ گفت: علی بن ابی طالب علیه السّلام است و بر روی نامه مُهرهایی از طلا بود. پس پیامبر صلی الله علیه و آله آن را به علی علیه السّلام سپرد و به وی دستور داد که یکی از مُهرهای نامه را بگشاید و به محتوای آن عمل کند. پس علی علیه السّلام یکی از مُهرهای نامه را گشود و بدان عمل نمود. سپس آن را به فرزندش حسن علیه السّلام سپرد و او نیز مُهری دیگر از آن برگرفت و بدان عمل نمود، آن‌گاه آن را به حسین علیه السّلام داد و او نیز مُهری دیگر از آن برگرفت و دید در آن چنین نوشته شده است: به همراه جمعی عزم شهادت کن، که شهادت آنها جز به همراه تو شهادت نیست و جان خود را با خدای عزّوجل معامله کن و او نیز چنین کرد. سپس آن را به علی بن حسین علیه السّلام سپرد و چون آن حضرت مُهری از آن برگشود، مشاهده نمود که در آن نوشته شده: سکوت اختیار کن و در خانه‌ات بنشین

ص: ۱۹۲

و پروردگارت را عبادت کن تا اجلت فرا رسد. و او نیز چنین کرد. سپس آن را به محمّد بن علی علیه السّلام سپرد و او نیز مُهری از آن برگرفت و دید که در آن نوشته است: با مردم سخن بگو و به پرسش‌های دینی مردم پاسخ بده و از احدی جز خدا بیم نداشته باش که احدی توان دست درازی به تو را نخواهد داشت. سپس آن را به من داد و چون مُهر از آن برگشودم، دیدم در آن نوشته شده: با مردم سخن بگو و پاسخگوی مسائل شرعی آن‌ها باش و علوم اهل بیت خودت را بگستران و پدران درستکار و صالحت را تصدیق کن و جز از خدا مترس که تو در امنیّت و امانی، و من نیز چنین کردم، سپس آن را به موسی بن جعفر علیه السّلام سپردم و او نیز آن را به امام بعد از خود خواهد داد و این کار تا قیام مهدی علیه السّلام ادامه خواهد یافت. - . کمال الدین : ۳۷۶ -

امالی طوسی: غضایری از شیخ صدوق از ابن ولید شبیه آن را نقل کرده است. - . أمالی الطوسی: ۲۸۲ -

**[ترجمه]

«۲»

ك، [إكمال الدين] ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] الطَّالَقَانِيُّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ نَصْرٍ الْقَطَّانِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ السُّلَمِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحِيمِ (۵) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ أَبِي عَمْرٍو عَنْ صَدَقَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى عَنْ أَبِي نَضْرَةَ قَالَ: لَمَّا احْتُضِرَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْبَاقِرُ عليهما السلام عِنْدَ الْوَفَاةِ دَعَا بِابْنِهِ الصَّادِقِ عليه السّلام لِيَعْهَدَ إِلَيْهِ عَهْداً(۶) فَقَالَ لَهُ أَخُوهُ زَيْدُ بْنُ عَلِيٍّ لَوِ امْتَثَلْتَ فِيَّ بِمِثَالِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ لَرَجَوْتُ أَنْ لَا تَكُونَ أَتَيْتَ مُنْكَراً(۷) فَقَالَ لَهُ يَا أَبَا الْحُسَيْنِ إِنَّ الْأَمَانَاتِ لَيْسَتْ بِالْمِثَالِ وَ لَا الْعُهُودُ بِالرُّسُومِ وَ إِنَّمَا هِيَ أُمُورٌ سَابِقَةٌ عَنْ حُجَجِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ ثُمَّ دَعَا بِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ لَهُ يَا جَابِرُ حَدِّثْنَا بِمَا عَايَنْتَ مِنَ الصَّحِيفَهِ(۸) فَقَالَ لَهُ جَابِرٌ نَعَمْ يَا بَا جَعْفَرٍ دَخَلْتُ إِلَى مَوْلَاتِي (۹)

ص: ۱۹۳

۱- في كمال الدين: و لا تخافن الا اللّه.

۲- في كمال الدين: إلى من بعده.

۳- كمال الدين: ۳۷۶، و فيه: الى يوم قيام المهدى عليه السلام أمالي الصدوق: ۲۴۱.

۴- أمالي الشيخ: ۲۸۲.

۵- في كمال الدين: عن محمّد بن عبد الرحمن.

۶- في كمال الدين: فعهد إليه عهدا.

۷- أي كما أن الحسن عليه السلام فوض الامر بعده الى اخيه الحسين عليه السلام فان تفوضني انت أيضا ما اتيت بمنكر.

۸- في كمال الدين: في الصحيفه.

۹- في المصدرين: دخلت على مولاتي.

فَاطِمَهَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأُهَنِّئَهَا بِمَوْلِدِ الْحَسَنِ علیه السلام (۱) فَإِذَا بِيَدِهَا صَحِيفَهٌ بَيْضَاءُ مِنْ دُرَّهٍ(۲) فَقُلْتُ يَا سَيِّدَهَ النِّسْوَانِ مَا هَذِهِ الصَّحِيفَهُ الَّتِی أَرَاهَا مَعَکِ قَالَتْ فِيهَا أَسْمَاءُ الْأَئِمَّهِ مِنْ وُلْدِی قُلْتُ لَهَا نَاوِلِينِی لِأَنْظُرَ فِيهَا قَالَتْ يَا جَابِرُ لَوْ لَا النَّهْیُ لَكُنْتُ أَفْعَلُ لَكِنَّهُ قَدْ نَهَی أَنْ يَمَسَّهَا إِلَّا نَبِیٌّ أَوْ وَصِیُّ نَبِیٍّ أَوْ أَهْلُ بَيْتِ نَبِیٍّ وَ لَكِنَّهُ مَأْذُونٌ لَکَ أَنْ تَنْظُرَ إِلَی بَاطِنِهَا مِنْ ظَاهِرِهَا قَالَ جَابِرٌ فَقَرَأْتُ فَإِذَا(۳)- أَبُو الْقَاسِمِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمُصْطَفَی أُمُّهُ آمِنَهُ(۴)- أَبُو الْحَسَنِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ الْمُرْتَضَی أُمُّهُ فَاطِمَهُ بِنْتُ أَسَدِ بْنِ هَاشِمِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ- أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ الْبَرُّ- أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِیٍّ التَّقِیُّ- أُمُّهُمَا فَاطِمَهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ-

أَبُو مُحَمَّدٍ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَيْنِ الْعَدْلُ أُمُّهُ شَهْرَبَانُويَهِ بِنْتُ يَزْدَجَرْدَ(۵)- أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ الْبَاقِرُ أُمُّهُ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بِنْتُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ- أَبُو عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّادِقُ أُمُّهُ أُمُّ فَرْوَهَ بِنْتُ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی بَكْرٍ- أَبُو إِبْرَاهِيمَ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ(۶) أُمُّهُ جَارِيَهٌ اسْمُهَا حَمِيدَهُ- أَبُو الْحَسَنِ عَلِیُّ بْنُ مُوسَی الرِّضَا أُمُّهُ جَارِيَهٌ وَ اسْمُهَا نَجْمَهُ- أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ الزَّكِیُّ أُمُّهُ جَارِيَهٌ اسْمُهَا خَيْزُرَانُ- أَبُو الْحَسَنِ عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَمِينُ أُمُّهُ جَارِيَهٌ اسْمُهَا سَوْسَنُ- أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ الرَّقِيقُ (۷) أُمُّهُ جَارِيَهٌ اسْمُهَا سُمَانَهُ وَ تُكَنَّی أُمَّ الْحَسَنِ- أَبُو الْقَاسِمِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ هُوَ حُجَّهُ اللَّهِ الْقَائِمُ (۸) أُمُّهُ جَارِيَهٌ اسْمُهَا نَرْجِسُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.

قال الصدوق رحمه الله جاء هذا الحديث هكذا بتسميه القائم عليه السّلام و الذی أذهب إليه النهی عن تسميته (۹).

ج، [الإحتجاج] عَنْ صَدَقَهَ بْنِ أَبِی مُوسَی: مِثْلَهُ (۱۰).

ص: ۱۹۴

۱- فی المصدرين: بمولد الحسين عليه السلام.

۲- فی كمال الدين: فاذا هی بصحيفه بيدها من دره بيضاء.

۳- »: فاذا فيها.

۴- »: أمه آمنه بنت وهب.

۵- »: بنت يزدجرد بن شاهنشاه.

۶- »: موسی بن جعفر الثقه.

۷- فی المصدرين: الرفيق.

۸- فی كمال الدين: هو حجه اللّه تعالی علی خلقه.

۹- كمال الدين: ۱۷۸. عيون الأخبار: ۲۴ و ۲۵.

۱۰- لم نجده فی الاحتجاج المطبوع.

**[ترجمه]کمال الدین، عیون اخبار الرضا: ابونضره گوید: چون مرگ امام باقر علیه السّلام فرا رسید، پسرش صادق علیه السّلام را نزد خود خواند تا امری را به وی واگذار کند. پس برادرش زید بن علی به وی گفت: اگر درباره من به حسن تأسی کنید که حسین را به خلافت برگزید، یقین دارم که کار ناپسندی مرتکب نشده‌اید! امام باقر علیه السّلام فرمود: یا ابوالحسین، کار واگذاری امانات با مثال زدن سامان نمی‌پذیرد و عهد و پیمان‌ها نیز به نوشتن نیست بلکه این‌ها اموری هستند که از پیش از جانب خدای عزّوجل مشخص شده‌اند و خداوند حجّت‌های خود را تعیین فرموده است. سپس جابر بن عبدالله را نزد خود خواند و به وی فرمود: ای جابر، با ما درباره آنچه در «صحیفه» دیده‌ای سخن بگو! . جابر عرض کرد: آری ای ابوجعفر، بر سرورم

ص: ۱۹۳

فاطمه دخت رسول خدا صَلی اله علیهِ و آله وارد گشته تا ولادت حسین علیه السّلام را به وی تبریک بگویم. در این حال صحیفه‌ای سفید از مروارید را در دست ایشان دیدم، لذا گفتم: ای سرور زنان، این صحیفه‌ای که با شما می‌بینم چیست؟ فرمود: نام امامانی که از فرزندان من هستند، در آن نوشته شده است. گفتم: اجازه دهید تا نظری به درون آن بیندازم. فرمود: ای جابر، اگر از این کار نهی نشده بودم، چنین می‌کردم اما جز پیامبر یا وصیّ پیامبر یا اهل پیامبر نبی کسی مجاز به دست زدن به آن نیست، امّا تو اجازه داری از ظاهر آن به باطن آن نظر کنی. جابر گوید: پس چون به آن نگاه کردم، دیدم در آن چنین نوشته شده است: ابوالقاسم محمّد بن عبدالله المصطفی، مادرش آمنه؛ ابوالحسن علی بن ابی طالب المرتضی، مادرش فاطمه بنت اسد بن هاشم بن عبد مناف؛ ابو محمّد حسن بن علی البّر و ابوعبدالله حسین بن علیّ التقیّ، مادرشان فاطمه بنت محمد، ابو محمّد علی بن حسین العدل، مادرش شهربانو بنت یزدگرد؛ ابوجعفر محمّد بن علیّ الباقر، مادرش امّ عبدالله بنت حسن بن علی بن ابی طالب؛ ابو عبدالله جعفر بن محمّد الصادق، مادرش اُمّ فروهٔ بنت قاسم بن محمد بن ابی بکر؛ ابوابراهیم موسی بن جعفر، مادرش کنیزی به نام حمیده؛ ابوالحسن علی بن موسی الرضا، مادرش کنیزی به نام نجمه؛ ابوجعفر محمّد بن علیّ زکیّ، مادرش کنیزی به نام خیزران؛ ابوالحسن علی بن محمّد امین، مادرش کنیزی به نام سَوسَن؛ ابو محمّد حسن بن علیّ الرّقیق، مادرش کنیزی به نام سمانه که «اُم الحسن» کُنیه دارد؛ ابوالقاسم محمّد بن حسن، حجت الله القائم مادرش کنیزی به نام نرگس؛ ــ صلوات الله علیهم اجمعین ــ. شیخ صدوق رحمه الله گوید: این حدیث به همین شکل و با نام قائم علیه السّلام وارد شده و من بر این باورم که نباید آن حضرت را به نام کوچک یاد کرد. - . کمال الدین : ۱۷۸ . عیون الأخبار : ۲۵ ــ ۲۴ -

الإحتجاج: از صدقهٔ بن ابی موسی نظیر آن روایت شده است. - . در نسخه چاپی یافت نشد. -

ص: ۱۹۴

**[ترجمه]

«۳»

ک، [إکمال الدین] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِیدِ مَعاً عَنْ سَعْدٍ وَ الْحِمْیَرِیِّ مَعاً عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِی حَمَّادٍ وَ

الْحَسَنِ بْنِ طَرِيفٍ مَعاً عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ وَ حَدَّثَنَا أَبِی وَ ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ وَ مَاجِيلَوَيْهِ وَ أَحْمَدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ وَ ابْنُ نَاتَانَهَ وَ الْهَمْدَانِیُّ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُمْ جَمِيعاً عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السّلام قَالَ: قَالَ أَبِی لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیِّ إِنَّ لِی إِلَيْكَ حَاجَةً فَمَتَى يَخِفُّ عَلَيْكَ أَنْ أَخْلُوَ بِكَ فَأَسْأَلَكَ عَنْهَا قَالَ لَهُ جَابِرٌ فِی أَیِّ الْأَوْقَاتِ شِئْتَ فَخَلَا بِهِ أَبِی عليه السّلام فَقَالَ لَهُ يَا جَابِرُ أَخْبِرْنِی عَنِ اللَّوْحِ الَّذِی رَأَيْتَهُ فِی يَدَیْ أُمِّی- فَاطِمَةَ(١) بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله وَ مَا أَخْبَرَتْكَ بِهِ أُمِّی أَنَّ فِی ذَلِكَ اللَّوْحِ مَكْتُوباً قَالَ جَابِرٌ أَشْهَدُ بِاللَّهِ أَنِّی دَخَلْتُ عَلَى أُمِّكَ فَاطِمَةَ فِی حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله أُهَنِّئُهَا(٢) بِوِلَادَةِ الْحُسَيْنِ عليه السّلام فَرَأَيْتُ فِی يَدِهَا لَوْحاً أَخْضَرَ ظَنَنْتُ أَنَّهُ زُمُرُّدٌ(٣) وَ رَأَيْتُ فِيهِ كِتَاباً أَبْيَضَ شِبْهَ نُورِ الشَّمْسِ (۴) فَقُلْتُ لَهَا بِأَبِی أَنْتِ وَ أُمِّی يَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ مَا هَذَا اللَّوْحُ فَقَالَتْ هَذَا اللَّوْحُ أَهْدَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى رَسُولِهِ فِيهِ اسْمُ أَبِی وَ اسْمُ بَعْلِی وَ اسْمُ ابْنَیَّ وَ أَسْمَاءُ الْأَوْصِيَاءِ مِنْ وُلْدِی فَأَعْطَانِيهِ أَبِی لِيَسُرَّنِی بِذَلِكَ (۵) قَالَ جَابِرٌ فَأَعْطَتْنِيهِ أُمُّكَ فَاطِمَةُ فَقَرَأْتُهُ وَ

انْتَسَخْتُهُ فَقَالَ أَبِی عليه السّلام فَهَلْ لَكَ يَا جَابِرُ أَنْ تَعْرِضَهُ عَلَیَّ قَالَ نَعَمْ فَمَشَى مَعَهُ أَبِی عليه السّلام حَتَّى انْتَهَى إِلَى مَنْزِلِ جَابِرٍ فَأَخْرَجَ إِلَى أَبِی صَحِيفَةً مِنْ رَقٍّ قَالَ جَابِرٌ فَأَشْهَدُ بِاللَّهِ أَنِّی هَكَذَا رَأَيْتُهُ فِی اللَّوْحِ مَكْتُوباً- بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ هَذَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ-(۶) لِمُحَمَّدٍ نُورِهِ وَ سَفِيرِهِ وَ حِجَابِهِ وَ دَلِيلِهِ- نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ مِنْ عِنْدِ رَبِّ الْعَالَمِينَ عَظِّمْ يَا مُحَمَّدُ أَسْمَائِی وَ اشْكُرْ نَعْمَائِی وَ لَا تَجْحَدْ آلَائِی إِنِّی أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا قَاصِمُ الْجَبَّارِينَ (٧) وَ مُذِلُّ الظَّالِمِينَ وَ دَيَّانُ

١- فی المصدرين: فی يد امی فاطمه.

٢- »: لاهنئها.

٣- »: ظننت أنّه من زمرد.

۴- فی العيون: يشبه نور الشمس. و فی كمال الدين: شبيهه بنور الشمس.

۵- فی المصدرين: ليبشرنی بذلك.

۶- »: هذا كتاب من اللّه العزيز الحكيم العليم.

٧- قصم اللّه ظهر الظالم أی أنزل به البليه و أهلكه.

الدِّینِ (۱) إِنِّی أَنَا اللَّهُ لا إِلهَ إِلَّا أَنَا فَمَنْ رَجَا غَیْرَ فَضْلِی أَوْ خَافَ غَیْرَ عَدْلِی (۲) عَذَّبْتُهُ عَذاباً لا أُعَذِّبُهُ أَحداً مِنَ الْعالَمِینَ فَإِیَّایَ فَاعْبُدْ وَ عَلَیَّ فَتَوَکَّلْ إِنِّی لَمْ أَبْعَثْ نَبِیّاً فَأُکْمِلَتْ أَیَّامُهُ وَ انْقَضَتْ مُدَّتُهُ إِلَّا جَعَلْتُ لَهُ وَصِیّاً وَ إِنِّی فَضَّلْتُکَ عَلَی الْأَنْبِیَاءِ وَ فَضَّلْتُ وَصِیَّکَ عَلَی الْأَوْصِیَاءِ وَ أَکْرَمْتُکَ بِشِبْلَیْکَ بَعْدَهُ وَ بِسِبْطَیْکَ حَسَنٍ وَ حُسَیْنٍ (۳) فَجَعَلْتُ حَسَناً مَعْدِنَ عِلْمِی بَعْدَ انْقِضَاءِ مُدَّهِ أَبِیهِ وَ جَعَلْتُ حُسَیْناً خَازِنَ وَحْیِی وَ أَکْرَمْتُهُ بِالشَّهَادَهِ وَ خَتَمْتُ لَهُ بِالسَّعَادَهِ فَهُوَ أَفْضَلُ مَنِ اسْتُشْهِدَ وَ أَرْفَعُ الشُّهَدَاءِ دَرَجَهً جَعَلْتُ کَلِمَتِیَ التَّامَّهَ مَعَهُ (۴) وَ الْحُجَّهَ الْبَالِغَهَ عِنْدَهُ بِعِتْرَتِهِ أُثِیبُ وَ أُعَاقِبُ أَوَّلُهُمْ عَلِیٌّ سَیِّدُ الْعَابِدِینَ وَ زَیْنُ أَوْلِیَاءِ الْمَاضِینَ وَ ابْنُهُ شَبِیهُ جَدِّهِ الْمَحْمُودِ مُحَمَّدٌ الْبَاقِرُ لِعِلْمِی وَ الْمَعْدِنُ لِحُکْمِی سَیَهْلِکُ الْمُرْتَابُونَ فِی جَعْفَرٍ الرَّادُّ عَلَیْهِ کَالرَّادِّ عَلَیَّ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّی لَأُکْرِمَنَّ مَثْوَی جَعْفَرٍ وَ لَأَسُرَّنَّهُ فِی أَشْیَاعِهِ وَ أَنْصَارِهِ وَ أَوْلِیَائِهِ انْتُجِبَتْ بَعْدَهُ مُوسَی وَ انْتُجِبَتْ بَعْدَهُ فِتْنَهٌ عَمْیَاءُ حِنْدِسٌ (۵) لِأَنَّ خَیْطَ فَرْضِی لَا یَنْقَطِعُ (۶) وَ حُجَّتِی لَا تَخْفَی وَ أَنَّ أَوْلِیَائِی لَا یَشْقَوْنَ أَلَا وَ مَنْ جَحَدَ وَاحِداً مِنْهُمْ فَقَدْ جَحَدَ نِعْمَتِی وَ مَنْ غَیَّرَ آیَهً مِنْ کِتَابِی فَقَدِ افْتَرَی عَلَیَّ وَ وَیْلٌ لِلْمُفْتَرِینَ الْجَاحِدِینَ عِنْدَ انْقِضَاءِ مُدَّهِ عَبْدِی مُوسَی وَ حَبِیبِی وَ خِیَرَتِی إِنَّ الْمُکَذِّبَ بِالثَّامِنِ مُکَذِّبٌ بِکُلِّ أَوْلِیَائِی وَ عَلِیٌّ وَلِیِّی وَ نَاصِرِی وَ مَنْ أَضَعُ عَلَیْهِ أَعْبَاءَ النُّبُوَّهِ وَ أَمْنَحُهُ بِالاضْطِلَاعِ بِهَا یَقْتُلُهُ عِفْرِیتٌ مُسْتَکْبِرٌ یُدْفَنُ بِالْمَدِینَهِ الَّتِی بَنَاهَا الْعَبْدُ الصَّالِحُ إِلَی جَنْبِ شَرِّ خَلْقِی حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّی لَأُقِرَّنَّ عَیْنَهُ بِمُحَمَّدٍ: ابْنِهِ وَ خَلِیفَتِهِ مِنْ بَعْدِهِ فَهُوَ وَارِثُ عِلْمِی وَ مَعْدِنُ حُکْمِی وَ مَوْضِعُ سِرِّی وَ حُجَّتِی عَلَی خَلْقِی جَعَلْتُ الْجَنَّهَ مَثْوَاهُ-(۷)

۱- فی المصدرین: و دیان یوم الدین.

۲- فی العیون او خاف غیر عدلی و عذابی.

۳- فی المصدر: و بسبطیک الحسن و الحسین.

۴- فی المصدر و ارفع الشهداء درجه عندی، و جعلت کلمتی التامه معه.

۵- لیست هذه الجمله فی کمال الدین، و فی العیون: و اتیحت و الحندس: الظلمه و سیأتی شرح الجمله فی البیان.

۶- فی کمال الدین، لان حفظه فرض لا ینقطع.

۷- فی العیون: لا یؤمن عبد به الا جعلت الجنه مثواه.

وَ شَفَّعْتُهُ فِی سَبْعِینَ أَلْفاً مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ (۱) كُلَّهُمْ قَدِ اسْتَوْجَبُوا النَّارَ وَ أَخْتِمُ بِالسَّعَادَهِ لِابْنِهِ عَلِیٍّ وَلِیِّی وَ نَاصِرِی وَ الشَّاهِدِ فِی خَلْقِی وَ أَمِینِی عَلَی وَحْیِی أُخْرِجُ مِنْهُ الدَّاعِیَ إِلَی سَبِیلِی وَ الْخَازِنَ لِعِلْمِی الْحَسَنَ ثُمَّ أُكْمِلُ ذَلِكَ بِابْنِهِ رَحْمَهً لِلْعَالَمِینَ عَلَیْهِ كَمَالُ مُوسَی وَ بَهَاءُ عِیسَی وَ صَبْرُ أَیُّوبَ سَیَذِلُّ أَوْلِیَائِی فِی زَمَانِهِ (۲) وَ یَتَهَادَوْنَ رُءُوسَهُمْ كَمَا تُتَهَادَی رُءُوسُ التُّرْكِ وَ الدَّیْلَمِ فَیُقْتَلُونَ وَ یُحْرَقُونَ وَ یَكُونُونَ خَائِفِینَ مَرْعُوبِینَ وَجِلِینَ تُصْبَغُ الْأَرْضُ بِدِمَائِهِمْ وَ یَفْشُو الْوَیْلُ وَ الرَّنِینُ فِی نِسَائِهِمْ أُولَئِكَ أَوْلِیَائِی حَقّاً بِهِمْ أَدْفَعُ (۳) كُلَّ فِتْنَهٍ عَمْیَاءَ حِنْدِسٍ وَ بِهِمْ أَكْشِفُ الزَّلَازِلَ وَ أَدْفَعُ الْآصَارَ وَ الْأَغْلَالَ- أُولَئِكَ عَلَیْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَ رَحْمَهٌ وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَالِمٍ قَالَ أَبُو بَصِیرٍ لَوْ لَمْ تَسْمَعْ فِی دَهْرِكَ إِلَّا هَذَا الْحَدِیثَ لَكَفَاكَ فَصُنْهُ إِلَّا عَنْ أَهْلِهِ (۴).

ج، [الإحتجاج] عَنِ أَبِی بَصِیرٍ: مِثْلَهُ (۵).

ختص، [الإختصاص] مُحَمَّدُ بْنُ مَعْقِلٍ الْقِرْمِیسِینِیُّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْحِمْیَرِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ طَرِیفٍ عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ: مِثْلَهُ (۶).

غط، [الغیبه] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْیَانَ الْبَزَوْفَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ وَ الْحِمْیَرِیِّ مَعاً عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِی حَمَّادٍ وَ الْحَسَنِ بْنِ طَرِیفٍ مَعاً عَنْ بَكْرِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ: مِثْلَهُ (۷).

۱- فی المصدرین: فی سبعین من أهل بینه.

۲- أی فی زمن الغیبه و قبل ظهوره.

۳- فی العیون أرفع بهم.

۴- كمال الدین: ۱۷۹ و ۱۸۰. عیون الأخبار: ۲۵- ۲۷.

۵- الاحتجاج للطبرسیّ: ۴۱ و ۴۲.

۶- الاختصاص: ۲۱۰- ۲۱۲.

۷- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۱۰۱- ۱۰۳.

نی، [الغیبه] للنعمانی مُوسَی بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُمِّیُّ وَ أَبُو الْقَاسِمِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ بَکْرِ بْنِ صَالِحٍ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]کمال الدین، عیون أخبار الرضا: امام صادق علیه السّلام فرمود: پدرم به جابر بن عبدالله انصاری گفت: با تو کاری دارم، کی می‌توانم با تو تنها شوم و درباره آن از تو بپرسم؟ جابر به وی عرض کرد: هر وقت شما اراده بفرمایید! پس پدرم با وی خلوت کرد و فرمود: ای جابر، مرا از لوحی خبر ده که در دست مادرم فاطمه دخت رسول الله صلی الله علیه و آله دیدی و اینکه مادرم خبر داد چه چیزی در آن لوح نوشته شده است؟ جابر عرض کرد: خدا را شاهد می‌گیرم که در حیات رسول خدا صلی الله علیه و آله نزد مادرت فاطمه علیها السّلام رفتم تا ولادت حسین علیه السّلام را به وی تبریک بگویم، دیدم لوحی سبز در دست دارد که به زمرّد می‌ماند و در آن نوشته‌ای سفید شبیه نور خورشید دیدم، پس به وی گفتم: پدر و مادرم فدایت شوند ای دخت رسول خدا، این لوح چیست؟ فرمود: این لوح را خدای عزّوجلّ به پیامبرش هدیه داده و در آن نام پدرم، نام علی، نام دو پسرم و اسامی اوصیاء از فرزندانم در آن نوشته شده و پدرم آن را به من داد تا خوشحالم کند. جابر گوید: سپس مادرتان فاطمه علیها السّلام آن را به من داد و من آن را خوانده و از روی آن نسخه‌ای نوشتم. پس پدرم علیه السّلام به وی فرمود: جابر، آیا می‌توانی آن نوشته را به من نشان دهی؟ عرض کرد: آری! آن‌گاه پدرم با وی روانه شد تا به منزل جابر رسیدند سپس جابر صحیفه‌ای از پوست نازک نزد پدرم آورد و عرض کرد: خدا را گواه می‌گیرم که نوشته آن لوح را به این شکل دیدم:

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیم » این کتابی است از خدای عزیز علیم برای محمد، نور و سفیر و حجاب و راهنمای خلایق به سوی اوست که جبرئیل آن را از پروردگار جهانیان نازل کرده است. ای محمّد، نام‌های مرا بزرگ بدار، نعمت‌هایم را سپاس گو و منکر آیات من مشو که من خدایی هستم که خدای دیگری جز من نیست، درهم شکننده گردن کشان، خوار دارنده ستمکاران،

ص: ۱۹۵

مالک و جزا دهنده روز قیامت؛ من خدایی هستم که جز من خدایی نیست؛ هرکس امیدش جز به کرم من باشد یا از غیر عدل من بترسد، چنان عذابی به وی بچشانم که کسی را از جهانیان چنین عذاب نداده باشم، پس تنها مرا پرستش کن و بر من توکل داشته باش. من پیامبری را مبعوث نکرده‌ام مگر اینکه چون عمرش به سر آمد، برای او وصی قرار دادم، و من تو را بر دیگر پیامبران برتری دادم و وصی تو را نیز بر دیگر اوصیا برتری دادم و پس از وصی، تو را به دو نواده‌ات حسن و حسین کرامت بخشیده و گرامی داشتم، پس حسن را پس از وفات پدرش کان عِلم خویش قرار دادم و حسین را خازَن وحی خود ساختم و به شهادتش مفتخر نمودم و کمال سعادت را نصیب وی کردم که او افضل شهدا و والا مقام‌ترین آنان است و کلمه تامّه من با او و حجّت بالغه من نزد اوست، به واسطه عترت او پاداش و کیفری دهم که نخستینِ آن‌ها علیٍّ، سرور عابدان و زینت اولیای پیشین است و آن‌گاه پسرش که شبیه نیای ستوده خویش است، محمّد که شکافنده علم من است و معدن دانش من می‌باشد؛ آنان که (در امامت) جعفر شک کنند هلاک خواهند شد، هر که او را رد کند، گویی مرا رد کرده است، این قول حقّ من است که جایگاه جعفر را گرامی بدارم و بی‌تردید او را در میان پیروان، یاران و دوست‌دارانش شاد خواهم ساخت و پس از وی فرزند بُرنایش موسی را برگزیدم، و پس از آن، فتنه‌ای کور و تاریک برپا خواهد شد (اما امامت همچنان استمرار

خواهد یافت) زیرا رشته وصیّت من هرگز نخواهد گسست و حجّت من نهان نخواهد گشت و اولیای من هرگز دچار مشقّت و بدبختی نخواهند شد؛ هان، هشدار که هرکس یکی از ایشان را منکر شود، چنان است که نعمت مرا انکار کرده باشد و هرکس آیه‌ای از کتاب مرا تغییر دهد، بر من افترا بسته است، و وای بر افترا زنندگان و منکران، آن‌گاه که عمر بنده و محبوب و برگزیده‌ام موسی به پایان رسد؛ بی‌شک کسی که هشتمین (امام) را تکذیب کند، همه اولیای مرا تکذیب کرده است؛ و علی، ولی و یاور من است، او کسی است که سنگینی بار نبوّت را بر دوش او می‌گذارم و وی را با درگیر شدن با آن می‌... آزمایم؛ او را دیوی خودخواه به قتل می‌رساند و در شهری که آن را عبدصالح من (ذو القرنین) بنا کرده، در کنار بدترین آفریده من دفن خواهد شد و بر من فرض است که دیدگان وی را به جانشینش محمّد روشن سازم که او وارث علم من است و کانِ حکمتِ من و امین اسرار و حجّت من بر آفریدگان من است. جایگاه او را بهشت قرار دادم

ص: ۱۹۶

و شفاعت وی درباره هفتاد هزار تن از خویشاوندان وی که مستحقّ آتش بودند پذیرفتم و سعادت را درباره فرزندش علی که ولی و ناصر و شاهد در میان خلقم و امین من بر وحی‌ام می‌باشد، و از نسل او دعوت کننده به راه من و خازن علمم حسن را بیرون می‌آورم، آنگاه از باب رحمت بر عالمیان، دودمان اوصیا را به وجود فرزندش کامل خواهم کرد؛ کسی که کمال موسی و بهاء عیسی و صبر ایوب را در خود دارد. در دوره او (دوره غیبت) اولیای من خوار خواهند شد و سرهای آنان را همچون سرهای مردمان ترک و دیلم، به یکدیگر هدیه می‌دهند؛ آنان کشته و سوزانده می‌شوند و در ترس و وحشت و هراس به سر خواهند برد و زمین از خون آنان رنگین گردد و نعره فریاد و شیون و زاری از زنانشان بلند گردد؛ آنان به راستی اولیای من هستند، به وسیله آن‌ها هر فتنه کور و تاریکی را دفع می‌کنم و به واسطه آنان سختی‌های هولناک را برطرف می‌نمایم و بارهای گران و غل و زنجیر را از آنان بر می‌دارم؛ آنان کسانی هستند که از صلوات و رحمت پروردگارشان برخوردارند و هدایت یافتگان راستین آنان هستند.

عبدالرحمن بن سالم: ابوبصیر گوید: اگر در تمام عمر جز این یک حدیث را نشنیده باشی، تو را کفایت می‌کند، پس آن را نیک نگاه دار و از اغیار و نااهلان نهان دار. - . کمال الدین : ۱۸۰ _ ۱۷۹ . عیون الأخبار : ۲۷ _۲۵ -

الإحتجاج: شبیه این روایت را از ابوبصیر نقل کرده است. - . احتجاج طبرسی: ۴۲ _۴۱ -

کتاب الاختصاص: محمّد بن معقل قرمیسینی با سندی همانند این روایت را از بکر بن صالح نقل کرده است. - . الاختصاص: ۲۱۲ _ ۲۱۰ -

الغیبه طوسی:

ص: ۱۹۷

جمعی از راویان با سندی از ابوبصیر نظیر این حدیث را روایت کرده‌اند. - . غیبه الطوسی: ۱۰۳ _ ۱۰۱ -

الغیبه نعمانی: موسی بن محمّد قمی با سندی نظیر این روایت را از ابوبکر بن صالح نقل کرده است. - . غیبه النعمانی: ۳۱ _۲۹ –

**[ترجمه]

بیان

الرق بالفتح و الکسر الجلد الرقیق الذی یکتب فیه و فی روایه الکلینی و النعمانی و الشیخ و الطبرسی بعد قوله من رق زیاده(۲) فقال یا جابر انظر فی کتابک لأقرأ علیک فنظر جابر فی نسخته فقرأه أبی فما خالف حرف حرفا فقال جابر فأشهد بالله.

و السفیر الرسول المصلح بین القوم و أطلق الحجاب علیه لأنه واسطه بین الله و بین الخلق کالحجاب الواسطه(۳) بین المحجوب و المحجوب عنه أو لأن له وجهین وجها إلی الله و وجها إلی الخلق و المراد بالأسماء إما أسماء ذاته المقدسه أو الأئمه علیهم السّلام کما مر مرارا.

و النعماء مفرد بمعنی النعمه العظیمه و هی النبوه و ما یلزمها و یلحقها و بالآلاء(۴) سائر النعم و الأوصیاء علیهم السّلام.

و فی أکثر الروایات مدیل المظلومین بدل قوله مذل الظالمین و الإداله إعطاء الدوله و الغلبه و المظلومون الأئمه و شیعتهم الذین ینصرهم الله فی آخر الزمان و دیان الدین أی المجازی لکل مکلف ما عمل من خیر و شر یوم الدین و فی القاموس الدین بالکسر الجزاء و الإسلام و العباده و الطاعه و الحساب و القهر و السلطان و الحکم و القضاء و الدیان القهار و القاضی و الحاکم و الحاسب و المجازی (۵) فمن رجا غیر فضلی کأن المعنی أن کل ما یرجوه العباد من ربهم فلیس جزاء لأعمالهم بحیث یجب علی الله ذلک بل هو من فضله سبحانه و أعمالهم لا تکافئ عشرا من أعشار ما أنعم علیهم

۱- الغیبه للنعمانیّ: ۲۹- ۳۱. و قد رواه الکلینی فی أصول الکافی ۱: ۵۲۷ و ۵۲۸. و الطبرسیّ فی إعلام الوری: ۳۷۱- ۳۷۳.

۲- هذه الزیاده موجوده فی کمال الدین أیضا.

۳- فی(د) کالحجاب المتوسط.

۴- أی المراد بالآلاء.

۵- القاموس المحیط ۴: ۲۲۵.

قبلها بل هی أیضا من نعمه تعالی و إن لزم علیه سبحانه إعطاء الثواب بمقتضی وعده فبعده أیضا من فضله و ذهب الأکثر إلی أن المعنی رجا فضل غیری و لا یخفی بعده لفظا و معنی و یؤید ما ذکرنا قوله أو خاف غیر عدلی إذ العقوبات التی یخافها العباد إنما هی من عدله و إن من اعتقد أنها ظلم فقد کفر عذبته عذابا أی تعذیبا و یجوز أن یجعل مفعولا به علی السعه لا أعذبه الضمیر للمصدر أو للعذاب إن أرید به ما یعذب به علی حذف حرف الجر کما ذکره البیضاوی (۱) بشبلیک أی ولدیک تشبیها لهما بولد الأسد فی الشجاعه أوله صلی الله علیه و آله بالأسد فیها أو الأعم (۲) أو المعنی ولدی أسدک تشبیها لأمیر المؤمنین علیه السّلام بالأسد و فی القاموس الشبل بالکسر ولد الأسد(۳).

قوله فی أشیاعه أی بسبب کثرتهم و کمالهم قوله و انتجبت بعده فتنه علی بناء المفعول کنایه عن اهتمامهم بشأن تلک الفتنه أو علی بناء المعلوم مجازا و فی

۱- راجع الجزء الأول من تفسیره ص ۱۴۱.

۲- أی اما تشبیها لرسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله بالاسد فی الشجاعه، أو الأعمّ منه و منهما صلوات اللّه علیهم.

۳- القاموس المحیط ۳: ۳۹۹. و فی(د) هنا زیادات نذکرها بعینها: أو المعنی ولدی أسدک تشبیها لأمیر المؤمنین علیه السلام بالاسد، و فی القاموس: الشبل- بالکسر- ولد الأسد إذا أدرک الصید: و السبط: ولد الولد، و قیل: ولد البنت.« خازن وحیی» أی حافظ کل ما اوحیته الی أحد من الأنبیاء. و الکلمه التامه اما أسماء اللّه العظام أو علم القرآن أو الأعمّ منه و من سائر العلوم، أو حجج اللّه الکائنه فی صلبه، أو الإمامه و شرائطها. و الحجه البالغه أی الکامله البراهین التی أقامها اللّه و رسوله علی إمامته و امامه أولاده، أو المعجزات التی اعطاهم، أو الشریعه الحقه.« بعترته اثیب» أی بولایتهم لأنّها الرکن الأعظم من الایمان و شرط قبول سائر الاعمال، و بترک ولایتهم یعاقب علی الترک و علی الاعمال المقارنه له« أولیائی الماضین» تخصیص للفرد الاخفی. و« ابنه» مبتد و شبیه نعت له. و المحمود نعت لجده، و محمّد عطف بیان لابنه أو جده، و الباقر خبر أو نعت و الخبر محذوف، أو ابنه خبر مبتدإ محذوف أی ثانیهم، و یقال: بقره أی فتحه و وسعه« لاکرمن مثوی جعفر» أی مقامه المالی فی الدنیا بظهور علمه و فضله علی الناس. « و لأسرنه فی اشیاعه» بوفورهم و مزید علمهم و کمالهم، أو المراد مقامه الرفیع فی القیامه لشفاعه شیعته المهتدین به، و سروره بقبول شفاعته فیهم، أو الأعمّ منهما.

بعض النسخ و أنتجت من النتاج و هو أيضا يحتمل الوجهين و فی أكثر نسخ إعلام الوری أتیحت علی بناء المجهول من قولهم أتیح له أی قدر و هیئ و فی بعضها أنبحت من نباح الكلب و صیاحه و فی نسخ الكافی أبیحت بالباء من الإباحه علی المجهول أیضا و الأظهر ما فی أكثر نسخ إعلام الوری و علی أی حال لا یخلو من تكلف.

و قوله لأن خیط فرضی إما عله لانتجاب موسی أو لما یدل علیه الفتنه من كون ما ادعوه من الوقف باطلا و فی النعمانی إلا أن خیط فرضی لا ینقطع و هو أظهر و فیه بعده و حجتی لا تخفی و أولیائی بالكأس الأوفی یسقون أبدال الأرض و فی إكمال الدین لا یسبقون بدل لا یشقون و یقال فلان مضطلع لهذا الأمر أی قوی علیه و العفریت الخبیث المارد و المراد بالعبد الصالح هنا ذو القرنین فإن بلده طوس من بنائه و قد صرح به فی روایه النعمانی و التهادی أن یهدی بعضهم إلی بعضهم و الآصار جمع الإصر الذنب و الثقل.

ك، [إكمال الدین] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الْحَسَنُ بْنُ حَمْزَهَ الْعَلَوِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ دُرُسْتَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ الْكُوفِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ وَ صَفْوَانَ بْنِ یَحْیَی عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: یَا إِسْحَاقُ أَ لَا أُبَشِّرُكَ قُلْتُ بَلَی جَعَلَنِیَ اللَّهُ فِدَاكَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ وَجَدْنَا صَحِیفَهً بِإِمْلَاءِ رَسُولِ اللَّهِ وَ خَطِّ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ فِیهَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ هَذَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ الْعَزِیزِ الْعَلِیمِ (۱) وَ ذَكَرَ الْحَدِیثَ مِثْلَهُ سَوَاءً إِلَّا أَنَّهُ قَالَ فِی حَدِیثِهِ فِی آخِرِهِ ثُمَّ قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام یَا إِسْحَاقُ هَذَا دِینُ الْمَلَائِكَهِ وَ الرُّسُلِ فَصُنْهُ عَنْ غَیْرِ أَهْلِهِ یَصُنْكَ اللَّهُ وَ یُصْلِحْ بَالَكَ ثُمَّ قَالَ مَنْ دَانَ بِهَذَا أَمِنَ عِقَابَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ (۲).

ص: ۲۰۰

۱- فی كمال الدین: من اللّه العزیز الحكیم.

۲- كمال الدین: ۱۸۰ و ۱۸۱ عیون الأخبار: ۲۷، و فیه: أمن من عقاب اللّه عزّ و جلّ. و أورده الطبرسیّ أیضا فی إعلام الوری: ۳۷۳.

ک، [إکمـال الـدین] ن، [عیـون أخبـار الرضـا علیه السـلام] الطَّالَقَـانِیُّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ إِسْـمَاعِیلَ عَنْ سَـعِیدِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَطَّانِ عَنِ الرُّوَیَانِیِّ عَنْ عَبْدِ الْعَظِیمِ الْحَسَـنِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ زَیْدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ قَالَ حَدَّثَنِی عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السّـلام: أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ بَاقِرَ الْعُلُومِ جَمَعَ وُلْدَهُ وَ فِیهِمْ عَمُّهُمْ زَیْدُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السّـلام ثُمَّ أَخْرَجَ إِلَیْهِمْ کِتَاباً بِخَـطِّ عَلِیٍّ علیه السّـلام وَ إِمْلَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله مَکْتُوبٌ فِیهِ هَـذَا کِتَابٌ مِنَ اللَّهِ الْعَزِیزِ الْعَلِیمِ حَدِیثُ اللَّوْحِ إِلَی الْمَوْضِعِ الَّذِی یَقُولُ فِیهِ:

وَ أُولَئِکَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ثُمَّ قَالَ فِی آخِرِهِ قَالَ عَبْدُ الْعَظِیمِ الْعَجَبُ کُلُّ الْعَجَبِ لِمُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ وَ خُرُوجِهِ وَ قَدْ سَمِعَ أَبَاهُ یَقُولُ هَذَا وَ یَحْکِیهِ ثُمَّ قَالَ هَذَا سِرُّ اللَّهِ وَ دِینُهُ وَ دِینُ مَلَائِکَتِهِ فَصُنْهُ إِلَّا عَنْ أَهْلِهِ وَ أَوْلِیَائِهِ (۱).

**[ترجمه]«الرّق» _ با فتح و کسـر راء _ پوست نازکی که بر روی آن نوشته شود. و در روایت کلینی، نعمانی، شیخ و طبرسی آمـده است که پس از عبـارت «من رقّ» این مطلب اضـافه وجود دارد: «پس فرمود: ای جابر، در نوشـته خود نگاه کن تا برایت بخوانم پس جابر در نوشـته خود نگاه می‌کرد و پـدرم می‌خوانـد پی هیـچ حرفی از آن با آنچه پـدرم خوانـد فرق نداشت. پس جابر گفت: شهادت می‌دهم به خدا...»

«السـفیر»: فرسـتاده و اصـلاح‌گر میان قوم. و علت اینکه وی را«حجاب» نامیده‌اند آن است که او واسـطه میان خدا و خلق است، درست همانند پرده‌ای که میان محبوب و محجوب عنه قرار گیرد؛ یا اینکه چون دو روی دارد: یک روی به جانب خدا و روی دیگر به سوی خلق؛ و مراد از «اسـماء»، نام‌های ذات مقـدس باری‌تعالی یا آن‌گونه که بارها به صورت مکرر گـذشت، نام‌های ائمه علیه السّلام باشد.

«النّعمـاء»: اسم مفرد است و به معنی«نعمت بزرگ» و آن «نبـوّت» است و آنچه ملازم نبـوّت و ملحق به آن است؛ و «الآلاء» به معنای سایر نعمت‌ها و اوصیا علیهم السلام است.

در اکثر روایات به جای «مـذلّ الظالمین»، «مدیل المظلومین» آمده و «الإدالَهُ»: دادن دولت و پیروزی است. «المظلومون»: امامان و شیعیان آنانند که خداوند در آخرالزمان یاریشان می‌کند.

«دیّان الـدین»: یعنی کسـی که در روز قیامت، کیفر یا پاداش دهنـده به هر مکلّفی است که کار خوب یا بـد انجام داده باشد. و در قاموس آمده است: «الدِین» _ با کسر دال _ به معنای جزا، اسلام، عبادت، طاعت، حساب، غضب، قدرت، حکم و قضاوت آمده است؛ و الدّیان: قهّار، قاضی، حاکم، بازخواست کننده و کیفر یا پاداش دهنده. - . القاموس المحیط ۴: ۲۲۵ - «فمن

رجا غیر فضـلی»: گویی به این معناست که آنچه بندگان از پروردگارشان درخواست می‌کنند، پاداش اعمالی نیست که از خدا طلب داشته باشند بلکه لطف خدای سبحان است، زیرا اعمال آن‌ها ارزش یک دهم لطف خدا را که شامل

ص: ۱۹۸

حالشان گشـته، ندارد بلکه آن نیز از نعمت‌های خدای متعال است، و اگر دادن ثواب بر خدای سـبحان به مقتضای وعده‌ای که

فرموده، لازم شده باشد، هرچه بیش از آن عطا کند، از فضل اوست. و اکثریت آن را به معنای «به فضل غیر من چشم امید داشت» دانسته‌اند که هم به جهت لفظ و هم از نظر معنا، دور از ذهن بودن آن بر کسی پوشیده نیست و عبارت «أو خاف غیر عدلی» که قبلاً یاد شد، مؤید گفته ماست. زیرا مجازات‌هایی که بنده از آن‌ها واهمه دارد، ناشی از عدل او هستند و اگر کسی آن را ستم بداند، کفر ورزیده است .

«عذّبته عذاباً»: یعنی«تعذیباً» و جایز است برای وسعت فراگیری، مفعول نیز قرار داده شود. در عبارت «لا أُعذّبه» ضمیر یا به مصدر برمی‌گردد یا به «عذاب»؛ اگر منظور ابزاری باشد که وی را با آن عذاب کند، البته با حذف جر آن‌گونه که بیضاوی یاد کرده است. «بشِبلَیك»: با دو پسرت که در شجاعت تشبیه به بچه شیر شده‌اند. در این تشبیه دو وجه وجود دارد: نخست اینکه شیر، رسول خدا صلی الله علیه و آله است و حسن و حسین علیهما السّلام در شجاعت به وی تشبیه شده‌اند، یا تشبیهی است کلی و عام و فراتر از پیامبر و فرزندان او. یا اینکه به معنای دو پسر آن شیرمرد یعنی امیرالمؤمنین علیه السّلام است. در قاموس: «الشِّبل: _ با کسر شین _ : شیربچه. - . القاموس المحیط ۴: ۲۲۵ -

قول او: «فی أشیاعه» یعنی به دلیل کثرت جمعیت و کمالشان. قول او: «وانتجبت بعده فتنه» اگر «فتنه» را مفعول بدانیم، به معنای اهتمام آن‌ها به کار این فتنه است؛ یا اینکه جمله مجازاً مبنی بر معلوم شده است. و در برخی نسخه‌ها «وانتجت» از نتاج گرفته شده و آن نیز دو وجه احتمال دارد و در

ص: ۱۹۹

بیشتر نسخه‌های «إعلام الوری»، «اُتیحت» ضبط شده که مبنی بر مجهول است نظیر عبارت«اُتیح لَه» یعنی برای او مقدّر و آماده شد؛ و در برخی نسخه‌ها «اُنبحت» ذکر گردیده که از پارس کردن سگ گرفته شده است. و در نسخه‌های «کافی» ، «ابیحَت» با حرف باء از «إباحة» و مبنی بر مجهول آورده شده است ولی به نظر، ضبط إعلام الوری درست‌تر باشد ولی عبارت در هر حال خالی از تکلّف و ابهام نیست.

قول او: «لأنّ خیط فرضی»، یا بیان علت برگزیده شدن موسی بن جعفر می‌باشد یا اشاره‌ای است به علت باطل بودن آنچه که آنها _ در فتنه مورد اشاره _ در مورد توقف بر موسی بن جعفر مدعی شدند. در غیبه نعمانی آمده است که «إلّا أنّ خیط فرضی لا ینقطع» که به نظر درست‌تر می‌آید و بعد از آن آمده: «و حجّتی لا تخفی، و اولیائی بالکأس الأوفی یسقون أبدال الأرض»، (و حجت من پوشیده نمی‌ماند، و اولیای من با جام‌های پُر، ابدال زمین را سیراب می‌کنند.) و در اکمال الدین به جای «لا یشقّون» ، فعل «لا یسبقون» آمده است. و گفته می‌شود: «فلان مضطلع لهذا الأمر»، یعنی از عهده این کار برمی‌آید. «عفریت»: دیو خبیث. و مراد از «عبد صالح» در اینجا ذوالقرنین است که شهر توس را او بنا کرده است، و در روایت نعمانی به آن تصریح شده است. «التهادی»: آن است که همدیگر را به سوی هم هدایت کنند. «الآصار»: جمع «إصر»: گناه و بار سنگین.

ص: ۲۰۰

کمال الدین، عیون اخبار الرضا: اسحاق بن عمّار از امام صادق علیه السّلام روایت کرده که آن حضرت فرمود: ای اسحاق، تو

را بشارتی بدهم؟ عرض کردم: آری، خدا مرا فدای شما گرداند ای فرزند رسول خدا. فرمود: صحیفه‌ای را با املای رسول خدا صلی الله علیه و آله و خطّ امیرالمؤمنین علیه السّلام یافته‌ایم که در آن چنین نوشته شده است:

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیم » این کتابی است از خدای عزیز علیم. و حدیث را آن‌گونه که قبلاـ بیان شد، آورده است با این تفاوت که در پایان آن چنین آورده: سپس امام صادق علیه السّلام فرمود: ای اسحاق، این دین فرشتگان و پیامبران است، پس آن را از نامحرمان نیک نگاه دار تا خدا نگهدار تو باشد و اندیشه‌ات را اصلاح فرماید: سپس فرمود: هرکس به این دین بگرود، از عقاب خدای عزّوجل در امان می‌ماند. - . کمال الدین: ۱۸۱ ــ۱۸۰ . عیون الأخبار : ۲۷ -

کمال الدین، عیون اخبار الرضا: طالقانی با سند خود آورده است که امام باقر علیه السّلام فرزندان خود را فراخواند و عموی آن‌ها زید بن علی علیه السّلام نیز در میان ایشان بود. سپس نامه‌ای به خط علی علیه السّلام و املای پیامبر صلی الله علیه و آله به ایشان نشان داد که در آن چنین نوشته شده بود: این نامه‌ای است از خدای عزیز علیم ــ سپس حدیث لوح را نقل کرد تا به اینجا که «و اُولئک هم المهتدون» رسید. سپس در آخر آن گوید: عبدالعظیم گفت: از محمّد بن جعفر درشگفتم از اینکه این روایت را از پدرش شنیده و خود آن را روایت می‌کرد، اما خروج می‌کند. سپس گفت: این سرّ خدا و دین او و دین فرشتگان اوست. پس آن را نگاه دار مگر از کسانی که شایسته آن و از دوستداران وی باشند. - . کمال الدین: ۱۸۱ عیون الأخبار : ۲۸ ـ۲۷ -

**[ترجمه]

«۴»

ک، [إکمال الدین] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] ابْنُ شَاذَوَیْهِ وَ الْفَامِیُّ مَعاً عَنْ مُحَمَّدٍ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْفَزَارِیِّ عَنْ مَالِکٍ السَّلُولِیِّ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبَلَةَ عَنْ أَبِی السَّفَاتِجِ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَاقِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ وَ قُدَّامَهَا لَوْحٌ یَکَادُ ضَوْؤُهُ یَغْشَی الْأَبْصَارَ فِیهِ اثْنَا عَشَرَ اسْماً ثَلَاثَةٌ فِی ظَاهِرِهِ وَ ثَلَاثَةٌ فِی بَاطِنِهِ وَ ثَلَاثَةٌ فِی آخِرِهِ (۲) وَ ثَلَاثَةُ أَسْمَاءٍ فِی طَرَفِهِ فَعَدَدْتُهَا فَإِذْ هِیَ اثْنَا عَشَرَ(۳) فَقُلْتُ أَسْمَاءُ مَنْ هَؤُلَاءِ قَالَتْ هَذِهِ أَسْمَاءُ الْأَوْصِیَاءِ أَوَّلُهُمُ ابْنُ عَمِّی وَ أَحَدَ عَشَرَ مِنْ وُلْدِی آخِرُهُمُ الْقَائِمُ قَالَ جَابِرٌ فَرَأَیْتُ فِیهَا(۴) مُحَمَّداً مُحَمَّداً مُحَمَّداً فِی ثَلَاثَةِ مَوَاضِعَ وَ عَلِیّاً عَلِیّاً عَلِیّاً عَلِیّاً فِی أَرْبَعَةِ مَوَاضِعَ (۵).

**[ترجمه]کمال الدین، عیون اخبار الرضا علیه السّلام: جابر بن عبدالله انصاری گوید: بر فاطمه دخت رسول الله صلی الله علیه و آله وارد گشتم در حالی که لوحی پیش رو داشت که نزدیک بود نور آن چشم‌ها را کور کند و در آن نام دوازده تن نوشته شده بود: سه اسم بر روی لوح، سه اسم در درون لوح، سه اسم در پشت لوح و سه اسم در حاشیه لوح، و چون آن‌ها را شمردم، دیدم دوازده نام است، گفتم، این نام‌ها به چه کسانی تعلّق دارد؟ فرمود: این اسم‌ها نام‌های اوصیاست، اولین آن‌ها پسر عمویم و یازده تن دیگر از فرزندان من هستند که آخرین آن‌ها قائم است. جابر گوید: در لوح دیدم که سه بار نام محمد تکرار شده بود و چهار نفر علی نام داشتند. - . کمال الدین: ۱۸۱ عیون الأخبار : ۲۸ -

**[ترجمه]

«۵»

ك، [إكمال الدين] ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] الْعَطَّارُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ

ص: ۲۰۱

۱- كمال الدين: ۱۸۱. عيون الأخبار: ۲۷ و ۲۸. و أورده الطبرسىّ أيضا فی أعلام الورى: ۳۷۴.

۲- فی المصدرين: و ثلاثه أسماء فی آخره.

۳- فی العيون: فاذا هی اثنا عشر اسما.

۴- فی العيون: فرأيت فيه.

۵- كمال الدين: ۱۸۱. عيون الأخبار: ۲۸. و أورده الطبرسىّ أيضا فی إعلام الورى: ۳۷۳ و ۳۷۴.

أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی فَاطِمَهَ علیها السلام وَ بَیْنَ یَدَیْهَا لَوْحٌ فِیهِ أَسْمَاءُ الْأَوْصِیَاءِ فَعَدَدْتُ اثْنَیْ عَشَرَ آخِرُهُمُ الْقَائِمُ ثَلَاثَهٌ مِنْهُمْ مُحَمَّدٌ وَ أَرْبَعَهٌ مِنْهُمْ عَلِیٌّ علیه السلام (۱).

ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ: مِثْلَهُ (۲).

ک، [إكمال الدين] ن، [عيون أخبار الرضا علیه السلام] ابْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ عِیسَی وَ ابْنِ هَاشِمٍ مَعاً عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ: مِثْلَهُ (۳).

ک، [إكمال الدين] ابْنُ الْمُتَوَکِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ وَ الْحِمْیَرِیِّ مَعاً عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ: مِثْلَهُ (۴).

غط، [الغيبه] للشيخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْفَزَارِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ نُعْمَهَ السَّلُولِیِّ عَنْ وُهَیْبِ بْنِ حَفْصٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِی السَّفَاتِجِ عَنْ جَابِرِ بْنِ یَزِیدَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]کمال الدين. عيون اخبار الرضا عليه السّلام:

ص: ۲۰۱

جابر بن عبدالله انصاری گوید: بر فاطمه علیها السّلام در حالی وارد شدم که لوحی در دست داشت که نام اوصیا در آن نوشته شده بود؛ و چون آن‌ها را شمردم، دوازده تن بودند و آخرشان قائم بود. سه تن از ایشان محمّد و چهار تن علی علیهم الصلاهٔ و السّلام نام داشتند. - . کمال الدین: ۱۸۱ عیون الأخبار : ۲۸ -

الخصال: پدرم از سعد ابن محبوب نظیر آن را نقل کرده است. - . الخصال ۲: ۷۸ -

کمال الدین، عیون اخبار الرضا علیه السّلام: ابن ادریس با سندی از ابن محبوب نظیر آن را نقل کرده است. - . کمال الدین: ۱۸۱ عیون الأخبار : ۲۸ -

کمال الدین: ابن متوکل با سندی از ابن محبوب شبیه آن را آورده است. - . کمال الدین: ۱۵۷ -

الغیبه طوسی: با سندی از امام باقر علیه السّلام از جابر انصاری مانند آن را آورده است. - . غیبه الطوسی: ۱۰۰

-

**[ترجمه]

«۶»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْفَحَّامُ عَنْ عَمِّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِیٍّ الرَّأْسِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعُمَرِیِّ عَنْ أَبِی سَلَمَهَ یَحْیَی بْنِ الْمُغِیرَهِ قَالَ حَدَّثَنِی أَخِی مُحَمَّدُ بْنُ الْمُغِیرَهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ سَیِّدِنَا أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: قَالَ أَبِی لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ لِی إِلَیْکَ حَاجَهٌ أُرِیدُ أَنْ أَخْلُوَ بِکَ فِیهَا فَلَمَّا خَلَا بِهِ فِی بَعْضِ الْأَیَّامِ قَالَ لَهُ أَخْبِرْنِی عَنِ اللَّوْحِ الَّذِی رَأَیْتَهُ فِی یَدِ أُمِّی فَاطِمَهَ علیها السلام قَالَ جَابِرٌ أَشْهَدُ بِاللَّهِ لَقَدْ دَخَلْتُ عَلَی فَاطِمَهَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأُهَنِّئَهَا بِوَلَدِهَا الْحُسَیْنِ علیه السلام فَإِذَا بِیَدِهَا لَوْحٌ أَخْضَرُ مِنْ زَبَرْجَدَهٍ خَضْرَاءَ فِیهِ کِتَابٌ أَنْوَرُ مِنَ الشَّمْسِ وَ أَطْیَبُ رَائِحَهً مِنَ الْمِسْکِ الْأَذْفَر(۶) فَقُلْتُ مَا هَذَا یَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَتْ هَذَا لَوْحٌ أَهْدَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَی أَبِی فِیهِ اسْمُ أَبِی وَ اسْمُ بَعْلِی وَ اسْمُ الْأَوْصِیَاءِ بَعْدَهُ مِنْ وُلْدِی فَسَأَلْتُهَا أَنْ تَدْفَعَهُ إِلَیَّ لِأَنْسَخَهُ فَفَعَلَتْ فَقَالَ لَهُ فَهَلْ

ص: ۲۰۲

۱- کمال الدین: ۱۸۱. عیون الأخبار: ۲۸.

۲- الخصال ۲: ۷۸.

۳- کمال الدین: ۱۸۱. عیون الأخبار: ۲۸.

۴- کمال الدین: ۱۵۷.

۵- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۱۰۰.

۶- فی المصدر: و أطیب من رائحه المسک الاذفر.

لَکَ أَنْ تُعَارِضَنِی بِهَا(۱) قَالَ نَعَمْ فَمَضَی جَابِرٌ إِلَی مَنْزِلِهِ وَ أَتَی بِصَحِیفَهٍ مِنْ کَاغَذٍ فَقَالَ لَهُ انْظُرْ فِی صَحِیفَتِکَ حَتَّی أَقْرَأَهَا عَلَیْکَ فَکَانَ فِی صَحِیفَتِهِ مَکْتُوبٌ- بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ هَذَا کِتَابٌ مِنَ اللَّهِ الْعَزِیزِ الْعَلِیمِ أَنْزَلَهُ الرُّوحُ الْأَمِینُ إِلَی مُحَمَّدٍ(۲) خَاتَمِ النَّبِیِّینَ یَا مُحَمَّدُ عَظِّمْ أَسْمَائِی وَ اشْکُرْ نَعْمَائِی وَ لَا تَجْحَدْ آلَائِی وَ لَا تَرْجُ سِوَایَ (۳) وَ لَا تَخْشَ غَیْرِی فَإِنَّهُ مَنْ یَرْجُ سِوَایَ وَ یَخْشَ غَیْرِی أُعَذِّبُهُ عَذاباً- لا أُعَذِّبُهُ أَحَداً مِنَ الْعالَمِینَ یَا مُحَمَّدُ إِنِّی اصْطَفَیْتُکَ عَلَی الْأَنْبِیَاءِ وَ فَضَّلْتُ وَصِیَّکَ عَلَی الْأَوْصِیَاءِ وَ جَعَلْتُ الْحَسَنَ عَیْبَهَ(۴) عِلْمِی مِنْ بَعْدِ انْقِضَاءِ مُدَّهِ أَبِیهِ وَ الْحُسَیْنَ خَیْرَ أَوْلَادِ الْأَوَّلِینَ وَ الْآخِرِینَ فِیهِ تَثْبُتُ الْإِمَامَهُ وَ مِنْهُ یُعْقِبُ عَلِیٌّ زَیْنُ الْعَابِدِینَ وَ مُحَمَّدٌ الْبَاقِرُ لِعِلْمِی وَ الدَّاعِی إِلَی سَبِیلِی عَلَی مِنْهَاجِ الْحَقِّ وَ جَعْفَرٌ الصَّادِقُ فِی الْقَوْلِ وَ الْعَمَلِ تَنْشَبُ مِنْ بَعْدِهِ (۵) فِتْنَهٌ صَمَّاءُ فَالْوَیْلُ کُلُّ الْوَیْلِ لِلْمُکَذِّبِ بِعَبْدِی وَ خِیَرَتِی مِنْ خَلْقِی مُوسَی وَ عَلِیٌّ الرِّضَا یَقْتُلُهُ عِفْرِیتٌ کَافِرٌ بِالْمَدِینَهِ(۶) الَّتِی بَنَاهَا الْعَبْدُ الصَّالِحُ إِلَی جَنْبِ شَرِّ خَلْقِ اللَّهِ وَ مُحَمَّدٌ الْهَادِی إِلَی سَبِیلِی الذَّابُّ عَنْ حَرِیمِی وَ الْقَیِّمُ فِی رَعِیَّتِهِ حَسَنٌ أَغَرُّ یَخْرُجُ مِنْهُ ذُو الِاسْمَیْنِ عَلِیٌّ (۷) وَ الْحَسَنُ وَ الْخَلَفُ مُحَمَّدٌ یَخْرُجُ فِی آخِرِ الزَّمَانِ عَلَی رَأْسِهِ غَمَامَهٌ بَیْضَاءُ تُظِلُّهُ مِنَ الشَّمْسِ یُنَادِی بِلِسَانٍ فَصِیحٍ یُسْمِعُهُ الثَّقَلَیْنِ وَ الْخَافِقَیْنِ هُوَ الْمَهْدِیُّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ یَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ جَوْراً(۸).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: امام باقر علیه السّلام، به جابر بن عبداللّه فرمود: با تو کاری دارم که می‌خواهم در خلوت درباره آن سخن بگویم. و چون روزی این فرصت پیش آمد به وی فرمود: مرا از لوحی خبر ده که در دست مادرم فاطمه بنت رسول الله صلی الله علیه و آله دیدی. جابر گفت: خدا را بر آنچه می گویم شاهد می گیرم، من برای تهنیت تولد حسین علیه السّلام نزد فاطمه دخت رسول خدا صلی الله علیه و آله رفتم که لوحی سبز از زبرجد سبز دیدم که نوشته‌های داخل آن روشن‌تر از خورشید و خوشبوتر از مُشک اذفر بود، پس پرسیدم: ای دخت رسول خدا، این چیست؟ فرمود: این لوح را خدای عزّوجل به پدرم هدیه داده است که در آن نام پدرم و علی و نام اوصیای بعد از وی قید شده است. پس از وی خواهش کردم آن را به من بسپارد تا نسخه‌ای از روی آن بنویسم و او چنین کرد. پس امام باقر علیه السّلام به وی فرمود: آیا می‌توانی

ص: ۲۰۲

نسخه مرا با آن مقابله کنی؟ عرض کرد: آری، سپس جابر به خانه‌اش رفت و با صحیفه‌ای از کاغذ باز آمد. امام باقر علیه السّلام به وی فرمود: شما به صحیفه خود نگاه کن تا آن را برایت بخوانم. در این صحیفه چنین نوشته شده است:

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ » این کتابی (نامه‌ای) است از جانب خدای عزیز علیم که آن را جبرئیل بر محمّد خاتم پیامبران نازل کرده است. ای محمّد، نام‌های مرا بزرگ بدار و شکرگزار نعمت‌های من باش و منکر آیات من مباش و امیدت جز به من نباشد و از کسی غیر از من مترس که هرکس امیدش به غیر من باشد و از غیر من بترسد، چنانش عذاب کنم که کسی از جهانیان را عذاب نکرده باشم. ای محمّد، من تو را از میان پیامبران برگزیدم و وصیّ تو را بر دیگر اوصیا برتری دادم و پس از علی، حسن را صندوقچه علم خویش قرار دادم و حسین بهترین فرزندان اولین و آخرین است و امامت در او تثبیت می‌شود و از فرزندان او علیّ زین العابدین جانشین وی می گردد و محمد باقر، شکافنده علم من و دعوت کننده به راه من، بر راه حق حرکت می کند، و جعفر صادق که در قول و فعل صادق است و بعد از او فتنه‌ای تاریک در می گیرد، پس وایِ وای بر تکذیب کننده عبد و برگزیده‌ام از میان خلقم موسی، و علی رضا را عفریتی در شهری که آن را عبدصالح بنا کرده به قتل می‌رساند و در کنار بدترین مخلوق خدا دفن می کند، و محمد هادی که هدایت گر به سوی راه من است و مدافع حریم من، و حسن

روسفید که قیّم بر رعیت خویش است، و او از علیّ «ذو الاسمین» زاده می‌شود، و سپس حسن و جانشین اوصیا محمّد در آخرالزمان خروج خواهد کرد در حالی که ابری سفید سایه‌بان او خواهد بود، او با صدایی رسا آن‌گونه که ساکنان جهان و انس و جن و شرق و غرب می‌شنوند، ندا در می‌دهد، او مهدی آل محمّد است که زمین را پر از عدل و داد می‌کند همان‌طور که از قبل پر از ظلم و ستم شده بود. - . أمالی الطوسی: ۱۸۳ _ ۱۸۲ -

**[ترجمه]

«۷»

ع، [علل الشرائع] أَبِی عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ الْهَاشِمِیِّ عَنْ عُبَیْدِ بْنِ قَیْسٍ الْأَنْصَارِیِ

ص: ۲۰۳

۱- فی المصدر: أن تتعارضنی به.

۲- فی المصدر: علی محمد.

۳- فی المصدر: و لا ترج سوائی.

۴- العیبه: الزنبیل من أدم، ما تجعل فیه الثیاب کالصندوق. و العیبه من الرجل: موضع سره.

۵- یقال: نشب الحرب بین القوم أی نارت و اشتبکت. و فی المصدر: و جعفر الصادق فی العقل و العمل، ثبت بعده فتنه صماء.

۶- فی المصدر: یقتله عفریت کافر، یدفن بالمدینه اه.

۷- کذا فی النسخ و المصدر و لم نفهم المراد.

۸- أمالی الشیخ، ۱۸۲ و ۱۸۳.

عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: نَزَلَ جَبْرَئِیلُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِصَحِیفَةٍ مِنَ السَّمَاءِ لَمْ یَنْزِلِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ کِتَاباً قَبْلَهُ وَ لَا بَعْدَهُ فِیهِ خَوَاتِیمُ مِنَ الذَّهَبِ فَقَالَ لَهُ یَا مُحَمَّدُ هَذِهِ وَصِیَّتُکَ إِلَی النَّجِیبِ مِنْ أَهْلِکَ فَقَالَ لَهُ یَا جَبْرَئِیلُ مَنِ النَّجِیبُ مِنْ أَهْلِی: قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام إِذَا تَوَفَّیْتَ أَنْ یَفُکَّ خَاتَماً(۱) وَ یَعْمَلَ بِمَا فِیهِ فَلَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَکَّ عَلِیٌّ خَاتَماً ثُمَّ عَمِلَ بِمَا فِیهِ وَ مَا تَعَدَّاهُ ثُمَّ دَفَعَهَا إِلَی الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السّلام فَفَکَّ خَاتَماً وَ عَمِلَ بِهِ مَا تَقَدَّمَ (۲) ثُمَّ دَفَعَهَا إِلَی الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السّلام فَفَکَّ خَاتَماً فَوَجَدَ فِیهِ اخْرُجْ بِقَوْمٍ إِلَی الشَّهَادَةِ لَهُمْ مَعَکَ وَ اشْرِ نَفْسَکَ لِلَّهِ (۳) فَعَمِلَ بِمَا فِیهِ مَا تَعَدَّاهُ ثُمَّ دَفَعَهَا إِلَی رَجُلٍ بَعْدَهُ فَفَکَّ خَاتَماً فَوَجَدَ فِیهِ أَطْرِقْ (۴) وَ اصْمُتْ وَ الْزَمْ مَنْزِلَکَ- وَ اعْبُدْ رَبَّکَ حَتَّی یَأْتِیَکَ الْیَقِینُ ثُمَّ دَفَعَهَا إِلَی رَجُلٍ بَعْدَهُ فَفَکَّ خَاتَماً فَوَجَدَ فِیهِ أَنْ حَدِّثِ النَّاسَ وَ أَفْتِهِمْ وَ انْشُرْ عِلْمَ آبَائِکَ فَعَمِلَ بِمَا فِیهِ مَا تَعَدَّاهُ ثُمَّ دَفَعَهَا إِلَی رَجُلٍ بَعْدَهُ فَفَکَّ خَاتَماً فَوَجَدَ فِیهِ أَنْ حَدِّثِ النَّاسَ وَ أَفْتِهِمْ وَ صَدِّقْ أَبَاکَ (۵) وَ لَا تَخَافَنَّ إِلَّا اللَّهَ فَإِنَّکَ فِی حِرْزٍ مِنَ اللَّهِ وَ ضَمَانٍ وَ هُوَ یَدْفَعُهَا إِلَی رَجُلٍ بَعْدَهُ وَ یَدْفَعُهَا مَنْ بَعْدَهُ إِلَی مَنْ بَعْدَهُ إِلَی یَوْمِ قِیَامِ الْمَهْدِیِّ وَ یَوْمِ الْقِیَامَهِ(۶).

ک، [إکمال الدین] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ وَ سَعْدٍ وَ الْحِمْیَرِیِّ جَمِیعاً عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ الْهَاشِمِیِّ: مِثْلَهُ (۷).

**[ترجمه]علل الشرائع:

ص: ۲۰۳

امام صادق علیه السّلام فرمود: جبرئیل با صحیفه‌ای از آسمان بر رسول خدا صلی الله علیه و آله فرود آمد که خداوند عزّ و جلّ مانند آن را نه پیش از آن و نه پس از آن فرو نفرستاده بود. در آن مهرهایی از طلا بود. سپس گفت: ای محمّد، این وصیّت نامه توست برای آن نجیب که از خانواده توست. پیامبر به وی فرمود: ای جبرئیل، نجیب خاندان من کیست؟ جبرئیل گفت: علی بن ابی طالب علیه السّلام است که چون وفات یافتی، یکی از مُهرهای وصیّت نامه را می‌گشاید و طبق آن عمل می‌کند؛ پس چون رسول خدا صلی الله علیه و آله درگذشت، علی علیه السلام مهر وصیّت نامه را گشود و به آن عمل نمود بی‌آنکه از آن تجاوز کند؛ سپس آن را به حسن بن علی علی علیه السّلام سپرد و او نیز یکی از مُهرهای آن را گشود و بدان عمل کرد، سپس آن را به حسین بن علی علیه السّلام داد و او چون مُهر آن را گشود، ملاحظه کرد که در آن نوشته شده: به همراه جمعی خروج کن تا در رکاب تو شهید گردند و جانت را با خدا معامله کن؛ پس حسین علیه السلام بدان عمل نمود و از آن تجاوز نکرد. سپس آن را به مردی که پس از وی بود سپرد که چون مُهر آن را گشود، دریافت در آن نوشته شده: سکوت اختیار کن و در خانه‌ات بنشین و پروردگارت را عبادت کن تا مرگ تو را فرا رسد؛ سپس وی نیز آن را به مرد پس از خود سپرد که چون آن را گشود ملاحظه کرد که در آن نوشته شده: با مردم سخن بگو و پاسخگوی پرسش‌های آن‌ها باش و دانش پدران خود را پخش و نشر کن. او نیز بدان عمل نمود و از آن تجاوز نکرد؛ سپس آن را به مرد بعد از خود سپرد که چون آن را گشود، ملاحظه کرد که در آن نوشته شده: با مردم سخن بگو و پاسخگوی پرسش‌های آن‌ها باش و پدرت را تصدیق کن و جز از خدا مترس که تو در پناه خدایی و او خود ضامن و حافظ توست؛ و او نیز نامه را به جانشین خود می‌سپارد و جانشین او به بعدی، تا روز قیام مهدی و روز قیامت. - . علل الشرائع: ۶۸ -

کمال الدین: ابن الولید با سندی از ابوالقاسم هاشمی شبیه این روایت را نقل کرده است. - . کمال الدین : ۱۳۵ _ ۱۳۴ -

**[ترجمه]

«۸»

ک، [إكمال الـدين] ن، [عيون أخبار الرضا عليه السـلام] أَحْمَـدُ بْنُ ثَابِتٍ الـدَّوَالِيبِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضْلِ النَّحْوِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ الْكُوفِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَـى عَنْ آبَائِهِ عَنِ الْحُسَـيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السّـلام قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ عِنْدَهُ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ فَقَالَ

ص: ۲۰۴

۱- فی المصدر: مرء إذا توفيت أن يفك خاتمها. و مرجع الضمير: الصحيفه.

۲- فی المصدر: ما تعداه.

۳- فی المصدر و أشهر نفسک للّه.

۴- اطرق الرجل سكت و لم يتكلم.

۵- فی المصدر. و صدق آباءک.

۶- علل الشرائع ۶۸.

۷- كمال الدين: ۱۳۴ و ۱۳۵.

لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَرْحَباً بِکَ یَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ یَا زَیْنَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِینَ فَقَالَ لَهُ أَبَیٌّ وَ کَیْفَ یَکُونُ یَا رَسُولَ اللَّهِ زَیْنَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ (۱) أَحَدٌ غَیْرُکَ فَقَالَ یَا أُبَیُّ وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ نَبِیّاً إِنَّ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍ (۲) فِی السَّمَاءِ أَکْبَرُ مِنْهُ فِی الْأَرْضِ فَإِنَّهُ (۳) لَمَکْتُوبٌ عَنْ یَمِینِ عَرْشِ اللَّهِ مِصْبَاحُ هُدًی وَ سَفِینَهُ نَجَاهٍ وَ إِمَامٌ غَیْرُ وَهْنٍ (۴) وَ عِزٌّ وَ فَخْرٌ وَ بَحْرُ عِلْمٍ وَ ذُخْرٌ وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ رَکَّبَ فِی صُلْبِهِ نُطْفَهً طَیِّبَهً مُبَارَکَهً زَکِیَّهً وَ لَقَدْ لُقِّنَ دَعَوَاتٍ مَا یَدْعُو بِهِنَّ مَخْلُوقٌ إِلَّا حَشَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَعَهُ وَ کَانَ شَفِیعَهُ فِی آخِرَتِهِ وَ فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ کَرْبَهُ وَ قَضَی بِهَا دَیْنَهُ وَ یَسَّرَ أَمْرَهُ وَ أَوْضَحَ سَبِیلَهُ وَ قَوَّاهُ عَلَی عَدُوِّهِ وَ لَمْ یَهْتِکْ سِتْرَهُ فَقَالَ لَهُ أُبَیُّ بْنُ کَعْبٍ مَا هَذِهِ الدَّعَوَاتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ تَقُولُ إِذَا فَرَغْتَ مِنْ صَلَاتِکَ وَ أَنْتَ قَاعِدٌ- اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ بِکَلِمَاتِکَ وَ مَعَاقِدِ عَرْشِکَ وَ سُکَّانِ سَمَاوَاتِکَ وَ أَنْبِیَائِکَ وَ رُسُلِکَ أَنْ تَسْتَجِیبَ لِی فَقَدْ رَهِقَنِی (۵) مِنْ أَمْرِی عُسْرٌ فَأَسْأَلُکَ أَنْ تُصَلِّیَ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ تَجْعَلَ لِی مِنْ عُسْرِی یُسْراً(۶) فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یُسَهِّلُ أَمْرَکَ وَ یَشْرَحُ لَکَ صَدْرَکَ وَ یُلَقِّنُکَ شَهَادَهَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عِنْدَ خُرُوجِ نَفْسِکَ قَالَ لَهُ أُبَیٌّ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا هَذِهِ النُّطْفَهُ الَّتِی فِی صُلْبِ حَبِیبِیَ الْحُسَیْنِ قَالَ مَثَلُ هَذِهِ النُّطْفَهِ کَمَثَلِ الْقَمَرِ وَ هِیَ نُطْفَهُ تَبْیِینٍ وَ بَیَانٍ (۷) یَکُونُ مَنِ اتَّبَعَهُ رَشِیداً وَ مَنْ ضَلَّ عَنْهُ هَوِیّاً(۸) قَالَ فَمَا اسْمُهُ وَ مَا دُعَاؤُهُ قَالَ اسْمُهُ عَلِیٌّ وَ دُعَاؤُهُ- یَا دَائِمُ یَا دَیْمُومُ یَا حَیُّ یَا قَیُّومُ یَا کَاشِفَ الْغَمِّ وَ یَا فَارِجَ الْهَمِّ وَ یَا بَاعِثَ الرُّسُلِ وَ یَا صَادِقَ الْوَعْدِ مَنْ دَعَا بِهَذَا الدُّعَاءِ حَشَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَعَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ وَ کَانَ قَائِدَهُ إِلَی الْجَنَّهِ قَالَ لَهُ أُبَیٌّ یَا

۱- فی العیون: زین السماوات و الأرضین.

۲- فی العیون: ان ذکر الحسین بن علی.

۳- فی العیون: و إنّه.

۴- فی العیون: و امام خیر و یمن.

۵- رهقه- کفرح-: غشیه و لحقه.

۶- فی المصدرین: من امری یسرا.

۷- فی المصدر: و هی نطفه بنین و بنات.

۸- هوی الشی ء: سقط من علو الی اسفل، و قیل: الهوی- بفتح الهاء- للارتفاع، و بضمها للانحدار.

رَسُولَ اللَّهِ فَهَلْ لَهُ مِنْ خَلَفٍ وَ وَصِيٍّ قَالَ نَعَمْ لَهُ مَوَارِيثُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ قَالَ مَا مَعْنَى مَوَارِيثُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْقَضَاءُ بِالْحَقِّ وَ الْحُكْمُ بِالدِّيَانَهِ وَ تَأْوِيلُ الْأَحْكَامِ وَ بَيَانُ مَا يَكُونُ قَالَ فَمَا اسْمُهُ قَالَ اسْمُهُ مُحَمَّدٌ وَ إِنَّ الْمَلَائِكَهَ لَتَسْتَأْنِسُ بِهِ فِي السَّمَاوَاتِ وَ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ- اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ لِي عِنْدَكَ رِضْوَانٌ وَ وُدٌّ فَاغْفِرْ لِي وَ لِمَنْ تَبِعَنِي مِنْ إِخْوَانِي وَ شِيعَتِي وَ طَيِّبْ مَا فِي صُلْبِي فَرَكَّبَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي صُلْبِهِ نُطْفَهً مُبَارَكَهً زَكِيَّهً وَ أَخْبَرَنِي [جَبْرَئِيلُ] عليه السلام (۱) أَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى طَيَّبَ

هَذِهِ النُّطْفَهَ وَ سَمَّاهَا عِنْدَهُ جَعْفَراً وَ جَعَلَهُ هَادِياً مَهْدِيّاً وَ رَاضِياً مَرْضِيّاً يَدْعُو رَبَّهُ فَيَقُولُ فِي دُعَائِهِ- يَا دَانٍ غَيْرَ مُتَوَانٍ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ اجْعَلْ لِشِيعَتِي مِنَ النَّارِ وِقَاءً وَ لَهُمْ عِنْدَكَ رِضًا وَ اغْفِرْ ذُنُوبَهُمْ وَ يَسِّرْ أُمُورَهُمْ وَ اقْضِ دُيُونَهُمْ وَ اسْتُرْ عَوْرَاتِهِمْ وَ هَبْ لَهُمُ الْكَبَائِرَ الَّتِي بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُمْ يَا مَنْ لَا يَخَافُ الضَّيْمَ (۲) وَ لا تَأْخُذُهُ سِنَهٌ وَ لا نَوْمٌ اجْعَلْ لِي مِنْ كُلِّ غَمٍّ فَرَجاً مَنْ دَعَا بِهَذَا الدُّعَاءِ حَشَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَبْيَضَ الْوَجْهِ مَعَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ إِلَى الْجَنَّهِ يَا أُبَيُّ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى رَكَّبَ عَلَى هَذِهِ النُّطْفَهِ نُطْفَهً زَكِيَّهً مُبَارَكَهً طَيِّبَهً أَنْزَلَ عَلَيْهَا الرَّحْمَهَ وَ سَمَّاهَا عِنْدَهُ مُوسَى قَالَ لَهُ أُبَيٌّ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَأَنَّهُمْ يَتَوَاصَفُونَ وَ يَتَنَاسَلُونَ وَ يَتَوَارَثُونَ وَ يَصِفُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً فَقَالَ وَصَفَهُمْ لِي جَبْرَئِيلُ عَنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ جَلَّ جَلَالُهُ قَالَ فَهَلْ لِمُوسَى مِنْ دَعْوَهٍ يَدْعُو بِهَا سِوَى دُعَاءِ آبَائِهِ قَالَ نَعَمْ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ- يَا خَالِقَ الْخَلْقِ وَ يَا بَاسِطَ الرِّزْقِ وَ يَا فَالِقَ الْحَبِ (۳) وَ يَا بَارِئَ النَّسَمِ وَ مُحْيِيَ الْمَوْتَى وَ مُمِيتَ الْأَحْيَاءِ وَ دَائِمَ الثَّبَاتِ وَ مُخْرِجَ النَّبَاتِ افْعَلْ بِي مَا أَنْتَ أَهْلُهُ مَنْ دَعَا بِهَذِهِ الدُّعَاءِ قَضَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ حَوَائِجَهُ وَ حَشَرَهُ عَزَّ وَ جَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَهِ مَعَ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى رَكَّبَ فِي صُلْبِهِ نُطْفَهً مُبَارَكَهً طَيِّبَهً زَكِيَّهً مَرْضِيَّهً(۴) وَ سَمَّاهَا عِنْدَهُ عَلِيّاً يَكُونُ لِلَّهِ فِي خَلْقِهِ رَضِيّاً فِي عِلْمِهِ وَ حُكْمِهِ وَ يَجْعَلُهُ حُجَّهً لِشِيعَتِهِ

۱- فی المصدرین: و اخبرنی جبرئیل علیه السلام.

۲- الضیم: الظلم.

۳- فی المصدرین: و یا فالق الحب و النوی.

۴- فی العیون: زکیه رضیه مرضیه.

يَحْتَجُّونَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ لَهُ دُعَاءٌ يَدْعُو بِهِ اللَّهُمَّ أَعْطِنِی الْهُدَی وَ ثَبِّتْنِی عَلَیْهِ وَ احْشُرْنِی عَلَیْهِ آمِناً أَمْنَ مَنْ لَا خَوْفَ عَلَیْهِ وَ لَا حُزْنَ وَ لَا جَزَعَ إِنَّکَ أَهْلُ التَّقْوی وَ أَهْلُ الْمَغْفِرَهِ وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ رَکَّبَ فِی صُلْبِهِ نُطْفَهً مُبَارَکَهً طَیِّبَهً زَکِیَّهً مَرْضِیَّهً(۱) وَ سَمَّاهَا عِنْدَهُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ فَهُوَ شَفِیعُ شِیعَتِهِ وَ وَارِثُ عِلْمِ جَدِّهِ لَهُ عَلَامَهٌ بَیِّنَهٌ وَ حُجَّهٌ ظَاهِرَهٌ إِذَا وُلِدَ یَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ یَقُولُ فِی دُعَائِهِ یَا مَنْ لَا شَبِیهَ لَهُ وَ لَا مِثَالَ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَ لَا خَالِقَ إِلَّا أَنْتَ تُفْنِی الْمَخْلُوقِینَ وَ تَبْقَی أَنْتَ حَلُمْتَ عَمَّنْ عَصَاکَ وَ فِی الْمَغْفِرَهِ رِضَاکَ مَنْ دَعَا بِهَذَا الدُّعَاءِ کَانَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ شَفِیعَهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ وَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی رَکَّبَ فِی صُلْبِهِ نُطْفَهً لَا بَاغِیَهً وَ لَا طَاغِیَهً بَارَّهً مُبَارَکَهً طَیِّبَهً طَاهِرَهً سَمَّاهَا عِنْدَهُ عَلِیَّ بْنَ مُحَمَّدٍ فَأَلْبَسَهَا السَّکِینَهَ وَ الْوَقَارَ وَ أَوْدَعَهَا الْعُلُومَ وَ کُلَّ سِرٍّ مَکْتُومٍ مَنْ لَقِیَهُ وَ فِی صَدْرِهِ شَیْ ءٌ أَنْبَأَهُ بِهِ وَ حَذَّرَهُ مِنْ عَدُوِّهِ وَ یَقُولُ فِی دُعَائِهِ- یَا نُورُ یَا بُرْهَانُ یَا مُنِیرُ یَا مُبِینُ یَا رَبِّ اکْفِنِی شَرَّ الشُّرُورِ وَ آفَاتِ الدُّهُورِ وَ أَسْأَلُکَ النَّجَاهَ یَوْمَ یُنْفَخُ فِی الصُّورِ مَنْ دَعَا بِهَذَا الدُّعَاءِ کَانَ عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ شَفِیعَهُ وَ قَائِدَهُ إِلَی الْجَنَّهِ وَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی رَکَّبَ فِی صُلْبِهِ نُطْفَهً(۲) وَ سَمَّاهَا عِنْدَهُ الْحَسَنَ فَجَعَلَهُ نُوراً فِی بِلَادِهِ وَ خَلِیفَهً فِی أَرْضِهِ وَ عِزّاً لِأُمَّهِ جَدِّهِ وَ هَادِیاً لِشِیعَتِهِ وَ شَفِیعاً لَهُمْ عِنْدَ رَبِّهِ وَ نَقِمَهً عَلَی مَنْ خَالَفَهُ وَ حُجَّهً لِمَنْ وَالاهُ وَ بُرْهَاناً لِمَنِ اتَّخَذَهُ إِمَاماً یَقُولُ فِی دُعَائِهِ یَا عَزِیزَ الْعِزِّ فِی عِزِّهِ یَا عَزِیزُ أَعِزَّنِی بِعِزَّتِکَ وَ أَیِّدْنِی بِنَصْرِکَ وَ أَبْعِدْ عَنِّی هَمَزَاتِ الشَّیَاطِینِ وَ ادْفَعْ عَنِّی بِدَفْعِکَ وَ امْنَعْ مِنِّی بِمَنْعِکَ (۳) وَ اجْعَلْنِی مِنْ خِیَارِ خَلْقِکَ یَا وَاحِدُ یَا أَحَدُ یَا فَرْدُ یَا صَمَدُ مَنْ دَعَا بِهَذَا الدُّعَاءِ حَشَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَعَهُ وَنَجَّاهُ مِنَ النَّارِ وَ لَوْ وَجَبَتْ عَلَیْهِ وَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی رَکَّبَ فِی صُلْبِ الْحَسَنِ نُطْفَهً مُبَارَکَهً زَکِیَّهً طَیِّبَهً طَاهِرَهً مُطَهَّرَهً یَرْضَی بِهَا کُلُّ مُؤْمِنٍ مِمَّنْ قَدْ أَخَذَ اللَّهُ عَلَیْهِ مِیثَاقَهُ فِی الْوَلَایَهِ وَ یَکْفُرُ بِهَا

۱- فی العیون: زکیه رضیه مرضیه.

۲- »: نطفه طیبه.

۳- فی المصدرین: و امنع عنی بمنعک.

كُلَّ جَاحِدٍ فَهُوَ إِمَامٌ تَقِيٌّ نَقِيٌّ سَارٌّ مَرْضِيٌ (۱) هَادٍ مَهْدِيٌّ يَحْكُمُ بِالْعَدْلِ وَ يَأْمُرُ بِهِ يُصَدِّقُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ يُصَدِّقُهُ اللَّهُ فِي قَوْلِهِ يَخْرُجُ مِنْ تِهَامَةَ حِينَ تَظْهَرُ الدَّلَائِلُ وَ الْعَلَامَاتُ وَ لَهُ كُنُوزٌ لَا ذَهَبٌ وَ لَا فِضَّةٌ إِلَّا خُيُولٌ مُطَهَّمَةٌ(۲) وَ رِجَالٌ مُسَوَّمَةٌ يَجْمَعُ اللَّهُ لَهُ مِنْ أَقَاصِي الْبِلَادِ عَلَى عَدَدِ أَهْلِ بَدْرٍ(۳) ثَلَاثَمِائَةٍ وَ ثَلَاثَةَ عَشَرَ رَجُلًا مَعَهُ صَحِيفَةٌ مَخْتُومَةٌ فِيهَا عَدَدُ أَصْحَابِهِ بِأَسْمَائِهِمْ وَ أَنْسَابِهِمْ وَ بُلْدَانِهِمْ (۴) وَ طَبَائِعِهِمْ وَ حُلَاهُمْ وَ كُنَاهُمْ كَدَّادُونَ (۵) مُجِدُّونَ فِي طَاعَتِهِ فَقَالَ لَهُ أُبَيٌّ وَ مَا دَلَائِلُهُ وَ عَلَامَاتُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَهُ عَلَمٌ إِذَا حَانَ وَقْتُ خُرُوجِهِ انْتَشَرَ ذَلِكَ الْعَلَمُ مِنْ نَفْسِهِ وَ أَنْطَقَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَنَادَاهُ الْعَلَمُ اخْرُجْ يَا وَلِيَّ اللَّهِ فَاقْتُلْ أَعْدَاءَ اللَّهِ وَ لَهُ رَايَتَانِ وَ عَلَامَتَانِ (۶) وَ لَهُ سَيْفٌ مُغْمَدٌ فَإِذَا حَانَ وَقْتُ خُرُوجِهِ اقْتَلَعَ ذَلِكَ السَّيْفُ مِنْ غِمْدِهِ وَ أَنْطَقَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَنَادَاهُ السَّيْفُ اخْرُجْ يَا وَلِيَّ اللَّهِ فَلَا يَحِلُّ لَكَ أَنْ تَقْعُدَ عَنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ فَيَخْرُجُ وَ يَقْتُلُ أَعْدَاءَ اللَّهِ حَيْثُ ثَقِفَهُمْ-(۷) وَ يُقِيمُ حُدُودَ اللَّهِ وَ يَحْكُمُ بِحُكْمِ اللَّهِ يَخْرُجُ جَبْرَئِيلُ عَنْ يَمْنَتِهِ (۸) وَ مِيكَائِيلُ عَنْ يَسْرَتِهِ (۹) وَ سَوْفَ تَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَ لَوْ بَعْدَ حِينٍ وَ أُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ يَا أُبَيُّ طُوبَى لِمَنْ أَحَبَّهُ وَ طُوبَى لِمَنْ لَقِيَهُ (۱۰) وَ طُوبَى لِمَنْ قَالَ بِهِ يُنْجِيهِمُ اللَّهُ مِنَ الْهَلَكَةِ وَ بِالْإِقْرَارِ بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِ اللَّهِ وَ بِجَمِيعِ الْأَئِمَّةِ يَفْتَحُ اللَّهُ لَهُمُ الْجَنَّةَ مَثَلُهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَثَلِ الْمِسْكِ الَّذِي يَسْطَعُ رِيحُهُ فَلَا يَتَغَيَّرُ أَبَداً وَ مَثَلُهُمْ فِي السَّمَاءِ كَمَثَلِ الْقَمَرِ

ص: ۲۰۸

۱- في العيون بار مرضى.

۲- المطهم البارع الجمال من كل شي ء.

۳- في العيون على عده أهل بدر.

۴- في العيون و بلادهم.

۵- كد: اشتد في العمل.

۶- في العيون: و هما رايتان و علامتان.

۷- ثقف- كحسب-: ظفر به أو أدركه.

۸- في المصدرين: عن يمينه.

۹- في المصدرين: عن يساره.

۱۰- في المصدرين: تقديم و تاخير بين الجملتين.

الْمُنِيرِ الَّذِی لَا یُطْفَأُ نُورُهُ أَبَداً قَالَ أُبَیٌّ یَا رَسُولَ اللَّهِ کَیْفَ بَیَانُ حَالِ هَؤُلَاءِ الْأَئِمَّهِ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْزَلَ عَلَیَّ اثْنَتَیْ عَشْرَهَ صَحِیفَهً اسْمُ کُلِّ إِمَامٍ عَلَی خَاتَمِهِ وَ صِفَتُهُ فِی صَحِیفَتِهِ (۱).

**[ترجمه]کمال الدین، عیون اخبار الرضا: حسین بن علی علیه السّلام فرمود: بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد گشتم در حالی که ابی بن کعب نزد وی بود. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمود:

ص: ۲۰۴

خوش آمدی ای ابا عبدالله، ای زینت آسمان و زمین‌ها. پس ابی عرض کرد: با وجود شما مگر کسی زینت آسمان و زمین می‌شود؟! فرمود، ای ابی، سوگند به آن که مرا به حق به نبوّت مبعوث فرمود، بی‌تردید حسین بن علی در آسمان بزرگ‌تر از زمین است، زیرا بر پایه راست عرش خدا نوشته شده: حسین چراغ هدایت، کشتی نجات و امامی است استوار و ثابت قدم و صاحب عزّت و افتخار [و دریای دانش] و اندوخته‌ای گران سنگ است، و خداوند عزّوجل در صلب وی نطفه پاک، مبارک و پاکیزه قرار داده و به او دعایی تلقین گشته که هر مخلوقی آن‌ها را بر زبان آورد، قطعاً خداوند عزّوجل او را با حسین محشور می‌کند و شفیع او در آخرت، حسین خواهد بود، و خداوند گرفتاری و غم را از او باز دارد و وام او را بدان ادا فرماید و کارش را آسان گرداند و راهش را روشن نماید و وی را بر دشمنش قوی گرداند و آبرویش را نخواهد بُرد.

پس ابی بن کعب به وی عرض کرد: این دعاها چیست یا رسول الله؟! فرمود: چون از نمازت فارغ گشتی، در حال نشسته بگویی: «اللّهُمَّ إنِّی أسألُکَ بِکَلِماتِکَ و مَعاقِدَ عَرشِکَ وَ سُکّانِ سَماواتِکَ و أنبیائکَ و رُسُلِکَ أن تَستَجِیبَ لی فَقَد رَهَقَنی مِن أمرِی عُسرٌ، فَأسألُکَ أن تُصَلِّیَ عَلیَ مُحَمداً وَ آلِ مُحَمّدٍ وَ أن تَجعَلَ لی مِن عُسرِی یُسراً»، (خداوندا، تو را به کلمات خودت و پایه‌های عرشت و ساکنان آسمان‌هایت و پیامبران و فرستادگانت سوگند می‌دهم که دعای مرا اجابت کنی، زیرا یک دشواری در کارم حاصل گشته که مرا خسته و ناتوان کرده است، پس، از تو می‌خواهم که بر محمّد و آل محمّد درود فرستی و گره از کارم بگشایی!)

پس بی‌شک خدای عزّوجل کارت را آسان نموده، سینه‌ات را برایت فراخ گرداند و شهادت«لا إله إلّا الله» را به هنگام در رفتن جان از بدن، به تو تلقین می‌کند.

ابی عرض کرد: یا رسول الله، این نطفه‌ای که در صُلب محبوبم حسین قرار دارد، چیست؟ فرمود: مَثَل این نطفه به ماه مانَد و این نطفه تبیین و بیان است (بیان کننده حقایق است)، هرکس از وی پیروی کند، عاقل و داناست و آنکه متابعتش نکند، گمراه گشته و در پستی افتد. عرض کرد: نامش چیست و دعایش کدام است؟ فرمود: نامش علی و دعایش این است: «یا دائِمُ یا دَیمُومُ یا حَیُّ یا قَیُّومُ یا کاشِفَ الغَمِّ وَ یا فارِجَ الهَمِّ وَ یا باعِثَ الرُّسلِ وَ یا صادِقَ الوَعدِ»، (ای همیشه جاودان، ای همیشه پایدار، ای زنده، ای قائم به خویش، ای غم‌زدا و ای برطرف کننده غصه، و ای فرستنده پیامبران، و ای کسی که در وعده‌ها راستگوست.) هرکس خدا را با این دعا بخواند، خدای عزّوجل در روز قیامت او را با علیّ بن حسین محشور خواهد نمود و همو راهنمای او به سوی بهشت خواهد بود.

ابی به وی عرض کرد: یا

ص: ۲۰۵

رسول الله، آیا او جانشین و وصی‌ای دارد؟ فرمود: آری، میراث آسمان‌ها و زمین متعلّق به اوست. عرض کرد: معنی «میراث آسمان‌ها و زمین» چیست یا رسول الله؟ فرمود: قضاوت به حق و حکومت کردن بر اساس دین و تأویل احکام و خبر دادن از آینده. عرض کرد: نامش چیست؟ فرمود: نامش محمّد است و فرشتگان آسمان با او مأنوس هستند و در دعای خود می گوید: خداوندا، اگر نزد تو از جایگاهی برخوردارم و مهری به من داری، پس مرا و هر که از برادران و شیعیان من هستند، بیامرز! و آنچه را که در صلب من است، طاهر و پاکیزه گردان! پس خداوند در صلب او نطفه‌ای مبارک و پاکیزه قرار داد و جبرئیل علیه السّلام به من خبر داد که خدای عزّوجل آن نطفه را پاک و پاکیزه فرمود و وی را نزد خود جعفر نامیده و او را هادی و مهدی و راضی و مرضی قرار داده است، به درگاه پروردگارش دعا کرده و می گوید: ای نزدیکی که سستی نمی‌ورزی، ای مهربان‌ترین مهربانان، برای شیعیان من از آتش بازدارنده‌ای قرار ده و از آنان خوشنود باش! گناهانشان را بیامرز و کارهایشان را آسان گردان، وام‌های آنان را ادا فرما و عیب‌های ایشان را بپوشان، و از گناهان کبیره آن‌ها که فقط تو و ایشان از آن‌ها آگاهید، درگذر! ای کسی که از ستم بیم ندارد و خواب‌آلودگی و خواب بر او مستولی نمی‌شود، برای هر اندوهی که دارم، فرجی حاصل بفرما!. هرکس این دعا را بخواند، خداوند عزّوجل او را با جعفر بن محمّد در بهشت روسفید محشور می کند.

ای ابی، خداوند تبارک و تعالی نطفه پاک، پاکیزه و مبارک دیگری را با این نطفه ترکیب کرده و رحمت را بر آن نازل فرموده و آن را نزد خود «موسی» نامیده است. ابی عرض کرد: یا رسول الله، چنین پیداست که آنان شبیه هم هستند و زاد و ولد می کنند و به همدیگر ارث می‌رسانند و یکدیگر را توصیف می کنند. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: جبرئیل اوصاف آنان را از جانب پروردگار عالم جلّ جلاله برای من بیان کرده است. عرض کرد: آیا موسی غیر از دعاهای پدران، دعای دیگری دارد که مردم را به خواندن آن دعوت کند؟ فرمود: آری، وی در دعای خود می گوید: ای آفریدگار مخلوقات و ای گستراننده روزی و ای شکافنده دانه و ای مبدع نفوس و زنده کننده مردگان و میراننده زنده‌ها و ای همیشه پایدار و بیرون آورنده گیاه، با من آن کن که سزاوار آنی!. هرکس این دعا را بخواند، خدای عزّوجل حاجت‌های او را برآورده می‌... سازد و در روز قیامت با موسی بن جعفر محشورش می کند.

خداوند تبارک و تعالی در صلب وی نطفه‌ای مبارک، پاک، پاکیزه و پسندیده‌ای ترکیب نموده، نامش را «علی» نهاده است، و او از خلق و علم و حکمت پسندیده‌ای برخوردار خواهد بود و او را حجّتی برای شیعیانش قرار خواهد داد که تا روز قیامت به او

ص: ۲۰۶

احتجاج کنند، او را دعایی است که خداوند را با آن می‌خواند: خداوندا، به من هدایت عطا فرما و مرا بر آن استوار بدار و مرا بر آن در امنیت و امانی که هیچ بیم و اندوهی در آن نباشد، محشور فرما که تو اهل تقوی و اهل مغفرت هستی!.

و خدای عزّوجل در صلب او نطفه‌ای فرخنده، پاک، پاکیزه و پسندیده نهاده و وی را نزد خود «محمّد بن علی» نامیده است و او را شفیع شیعیان خویش و وارث علم جدّش قرار داده است. او را نشانه‌های آشکاری است و حجتی ظاهر دارد، و چون زاده شود، گوید: لا إله إلّا الله محمد رسول الله، و در دعای خود گوید: ای آنکه هیچ شبیه و مانندی ندارد، تو خدایی هستی که جز تو خدایی نیست و خالقی جز تو نیست، آفریدگان را نابود می‌سازی و خود همچنان پا برجایی، تو آنی که در مقابل کسانی که نافرمانیت کردند، حِلم ورزیدی و در آمرزش، خشنودی توست!. هرکس این دعا را بخواند، محمّد بن علی شفیع روز قیامت او خواهد بود.

و خداوند متعال در صلب او نطفه‌ای مرکب نمود که نه گناهکار است و نه سرکش، نیکوکار است و خجسته، پاکیزه است و پاک که نزد خود او را علی بن محمّد نامید و جامه‌ای از آرامش و وقار بر وی پوشانید و دانش‌ها و هر راز نهانی را در درونش به ودیعت نهاد. هرکس با او روبرو شود و چیزی در دل داشته باشد، وی را از آن آگاه کرده و به او هشدار خواهد داد که مراقب دشمنش باشد؛ و در دعای خود گوید: ای نور، ای برهان، ای نورافشان، ای آشکار و ای پروردگار، مرا از شرّ شُرور و بلایای روزگاران نگاه‌دار، و از تو، در روزی که در صور دمیده می‌شود، رستگاری را خواستارم!. هرکس این دعا را بخواند، علی بن محمّد شفیع و راهبر او به سوی بهشت خواهد بود.

و خداوند تبارک و تعالی در صلب او نطفه‌ای قرار داده، نامش را نزد خود حسن قرار داد و او را در مملکت خود نور و در زمین خلیفه و عزّتی برای اُمت جدش و راهنمای شیعه‌اش و شفیع آن‌ها نزد پروردگارش قرار داد، همچنین او را بلا و نقمتی برای هرکس که با وی از در مخالفت در آمد و حجّتی برای آنکه دوستداراش باشد و برهانی برای آنکه او را امام خویش برشمرد، قرار داد. وی در دعای خویش گوید: ای عزیزی که همه عزّت در عزّت اوست. ای عزیز، مرا به عزّت خودت عزّت بخش و مؤید به نصرت خود گردان و وسوسه‌های شیاطین را از من دور فرما، سپس با قدرت خویش بدی‌ها را از من دور کن و با قدرت خویش مرا در پناه خود قرار ده و مرا از برگزیدگان خلق خود قرار ده، ای یکتای یگانه و ای تنهای بی‌نیاز!. هرکس این دعا را بخواند، خدای عزّوجل او را با وی محشور خواهد کرد و وی را از آتش، هرچند بر او واجب شده باشد، نجات خواهد داد.

و همانا خدای تبارک و تعالی در صلب حسن نطفه‌ای قرار داد که مبارک، پاک، پاکیزه و طاهر و مطهَّر است و هر مؤمنی که خداوند از او پیمان ولایت گرفته باشد به او راضی خواهد بود، چنان که هر معاندی او را انکار می‌کند،

ص: ۲۰۷

و امامی است تقیّ و نقیّ، شادی‌بخش و مرضی، هادی و مهدی که حکم به عدل می‌کند و دیگران را نیز به آن فرمان می... دهد؛ خدای عزّوجل را تصدیق نموده و خداوند نیز وی را در گفتارش تصدیق می‌فرماید. آن‌گاه که نشانه‌ها پدیدار شوند، از سرزمین تهامه خروج می‌کند و او را گنج‌هایی است اما نه از طلا و نقره بلکه از اسب‌های زیبای خوش اندام و مردان نام و نشان‌دار که خداوند از دورترین بلاد، جمعیتی معادل شرکت کنندگان در جنگ بدر که سیصد و سیزده مرد بودند، گرد می... آورد. همراه او صحیفه‌ای است مُهر شده که تعداد یاران وی با نام او نشان و نسب و شهر و سرشت و ویژگی‌های نیکو و کُنیه‌هایشان در آن نام برده شده‌اند، آنان مردانی سخت کوش و در اطاعت از وی بسیار ثابت قدم و پرتلاشند.

پس ابیّ عرض کرد: ویژگی‌ها و نشانه‌های وی چیست یا رسول الله؟! فرمود: او را پرچمی است که چون زمان خروج وی فرا رسد، خود به خود گسترده می‌شود و خداوند عزّوجل این بیرق را به سخن آورده و ندا در می‌دهد که: ای ولی خدا، برخیز و دشمنان خدا را بکش! او دو پرچم و دو علامت دارد و شمشیری در نیام که چون وقت خروج او فرا رسد، شمشیر خود به خود از نیام به در خواهد آمد و ندا در می‌دهد: ای ولیّ خدا، خروج کن که دیگر جایز نیست در مقابل دشمنان خدا سکوت کنی. سپس وی خروج کرده و دشمنان خدا را هر جا که بیاید، به قتل خواهد رساند و حدود الهی را اقامه کرده و مطابق حکم خدا حکومت می‌کند، و به هنگام خروج، جبرئیل در سمت راست و میکائیل در سمت چپ او خواهند بود، و آنچه را که به شما گفتم، قطعاً به خاطر خواهید آورد هرچند مدت‌ها گذشته باشد، و اُفوّضُ أمری إلی الله عزّوجل.

ای ابیّ، خوشحا به حال آنکه او را دوست بدارد و خوشا به حال آنکه به دیدارش نایل آید و خوشا به حال آنکه پیرو او باشد. خداوند آن‌ها را به واسطه او از هلاکت نجات می‌دهد، با اقرار به خدا و به رسول خدا و همه امامان، خداوند بهشت را به رویشان می‌گشاید؛ مَثَل آن‌ها بر روی زمین به مُشکی می‌ماند که رایحه خوش آن پیوسته پراکنده می‌شود بی‌آنکه هرگز رنگ و شکل آن تغییر کند. و مَثَل آن‌ها در آسمان به مهتابی می‌ماند

ص: ۲۰۸

که نور آن هرگز خاموش نمی‌شود. ابی عرض کرد: یا رسول الله، بیان حال این امامان از جانب خدای عزّوجل چگونه است؟ فرمود: خداوند عزّوجل دوازده صحیفه بر من نازل فرموده که نام هر امام بر روی مُهر نوشته شده و صفات و ویزگی‌هایش در درون صحیفه نگاشته شده است. - . کمال الدین: ۱۵۴ _۱۵۷ _ عیون الاخبار: ۳۵ _ ۳۷ -

**[ترجمه]

«۹»

غط، [الغیبه] للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنِ التَّلَّعُكْبَرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ الْمَعْرُوفِ بِابْنِ الْخَضِيبِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ زَكَرِيَّا التَّمِيمِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى الطُّوسِيِّ عَنْ أَبِي بَكْرٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فُضَيْلٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: نَزَلَ جَبْرَئِيلُ بِصَحِيفَةٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى رَسُولِهِ صلی الله علیه و آله فِيهَا اثْنَا عَشَرَ خَاتَماً مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ وَ يَأْمُرُكَ أَنْ تَدْفَعَ هَذِهِ الصَّحِيفَةَ إِلَى النَّجِيبِ مِنْ أَهْلِكَ بَعْدَكَ يَفُكُّ مِنْهَا أَوَّلَ خَاتَمٍ وَ يَعْمَلُ بِمَا فِيهَا فَإِذَا مَضَى دَفَعَهَا إِلَى وَصِيِّهِ بَعْدَهُ وَ كَذَلِكَ الْأَوَّلُ يَدْفَعُهَا إِلَى الْآخَرِ وَاحِداً بَعْدَ وَاحِدٍ فَفَعَلَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله مَا أَمَرَ بِهِ فَفَكَّ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیهما السّلام أَوَّلَهَا وَ عَمِلَ بِمَا فِيهَا ثُمَّ دَفَعَهَا إِلَى الْحَسَنِ علیه السّلام فَفَكَّ خَاتَمَهُ وَ عَمِلَ بِمَا فِيهَا ثُمَّ دَفَعَهَا بَعْدَهُ إِلَى الْحُسَيْنِ علیه السّلام ثُمَّ دَفَعَهَا الْحُسَيْنُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السّلام ثُمَّ وَاحِداً بَعْدَ وَاحِدٍ حَتَّى يَنْتَهِيَ إِلَى آخِرِهِمْ علیهم السلام (۲).

**[ترجمه]الغیبه طوسی: ابن عباس گوید: جبرئیل با صحیفه‌ای از جانب خدای عزّوجل بر پیامبر صلی الله علیه و آله نازل گشت که مشتمل بر دوازده خاتم (مُهر) از طلا بود، پس به وی گفت: خدای متعال سلامت می‌رساند و به تو امر می‌کند که

این صحیفه را به نجیب (برگزیده) خاندانت پس از خودت بدهی و او نخستین مُهر آن را بگشاید و به آنچه در آن مکتوب آمده عمل کند. و چون وفاتش فرا رسید، آن را به وصیّ خود دهد و به همین ترتیب یکی پس از دیگری آن را به وصی خود دهند. پس پیامبرصلی الله علیه و آله چنان کرد که دستور یافته بود، سپس علی بن ابی طالب علیه السّلام اولین مکتوب را گشود و به آن عمل کرد، آنگاه آن را به حسن علیه السّلام سپرد و او نیز خاتم دوم را گشود و به محتوای مکتوب عمل کرد، سپس آن را به حسین علیه السّلام داد و حسین آن را به علی بن احسین علیه السّلام سپرد و همین‌طور تا آخرین امام علیهم السّلام. - . غیبه الطوسی: ۹۷ -

**[ترجمه]

«۱۰»

نی، [الغیبه] للنعمانی عَلِیُّ بْنُ أَحْمَدَ الْبَنْدِیجِیُّ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی الْعَلَوِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ مُعَاذِ بْنِ کَثِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام أَنَّهُ قَالَ: الْوَصِیَّهُ نَزَلَتْ مِنَ السَّمَاءِ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کِتَاباً مَخْتُوماً وَ لَمْ یَنْزِلْ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کِتَابٌ مَخْتُومٌ إِلَّا الْوَصِیَّهُ فَقَالَ جَبْرَئِیلُ یَا مُحَمَّدُ هَذِهِ وَصِیَّتُکَ فِی أُمَّتِکَ إِلَی أَهْلِ بَیْتِکَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَیُّ أَهْلِ بَیْتِی یَا جَبْرَئِیلُ فَقَالَ نَجِیبُ اللَّهِ مِنْهُمْ وَ ذُرِّیَّتُهُ (۳) لِیَرِثَکَ عِلْمَ النُّبُوَّهِ کَمَا وَرِثَهُ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِیمُ وَ کَانَتْ عَلَیْهَا

۱- کمال الدین: ۱۵۴ - ۱۵۷. عیون الأخبار: ۳۵- ۳۸، و فیه: اسم کل امام فی خاتمه و قد أوردها الطبرسیّ فی إعلام الوری ۳۷۸- ۳۸۱.

۲- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۹۷.

۳- فی المصدر: و ذریتک.

الْخَوَاتِيمُ فَفَتَحَ عَلِيٌّ عليه السّلام الْخَاتَمَ الْأَوَّلَ وَ مَضَى إِلَى مَا أَمِرَ بِهِ فِيهِ: ثُمَّ فَتَحَ الْحَسَنُ عليه السّلام الْخَاتَمَ الثَّانِيَ وَ مَضَى إِلَى مَا أُمِرَ بِهِ ثُمَّ فَتَحَ الْحُسَيْنُ عليه السّلام الْخَاتَمَ الثَّالِثَ فَوَجَدَ فِيهِ أَنْ قَاتِلْ وَ اقْتُلْ وَ تَقَتَّلْ وَ اخْرُجْ بِقَوْمٍ لِلشَّهَادَةِ لَا شَهَادَةَ لَهُمْ إِلَّا مَعَكَ فَفَعَلَ ثُمَّ دَفَعَهَا إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السّلام وَ مَضَى فَفَتَحَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السّلام الْخَاتَمَ الرَّابِعَ فَوَجَدَ فِيهِ أَنْ أَطْرِقْ وَ اصْمُتْ لَمَّا حُجِبَ الْعِلْمُ ثُمَّ دَفَعَهَا إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السّلام فَفَتَحَ الْخَاتَمَ الْخَامِسَ فَوَجَدَ فِيهِ أَنْ فَسِّرْ كِتَابَ اللَّهِ وَ صَدِّقْ أَبَاكَ وَ وَرِّثِ ابْنَكَ الْعِلْمَ وَ اصْطَنِعِ الْأُمَّةَ وَ قُلِ الْحَقَّ فِي الْخَوْفِ وَ الْأَمْنِ وَ لَا تَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَفَعَلَ ثُمَّ دَفَعَهَا إِلَى الَّذِي يَلِيهِ فَقَالَ مُعَاذُ بْنُ كَثِيرٍ فَقُلْتُ لَهُ وَ أَنْتَ هُوَ فَقَالَ مَا بِكَ فِي هَذَا إِلَّا أَنْ تَذْهَبَ يَا مُعَاذُ فَتَرْوِيَهُ عَنِّي نَعَمْ أَنَا هُوَ حَتَّى عَدَّدَ عَلَيَّ اثْنَيْ عَشَرَ اسْماً ثُمَّ سَكَتَ فَقُلْتُ ثُمَّ مَنْ فَقَالَ حَسْبُكَ (۱).

**[ترجمه]الغيبه نعماني: امام صادق عليه السّلام فرمود: وصيّت به صورت نوشته‌ای مهر شده از آسمان بر رسول خدا صلی الله عليه و آله نازل گشت و جز«وصيت» هيچ نوشته سر بسته‌ای نازل نشده است. پس جبرئيل گفت: ای محمّد، اين وصيت تو در ميان اُمّت توست برای اهل بيتت. پس رسول خدا صلی الله عليه و آله فرمود: ای جبرئيل، كدام اهل بيت من؟ عرض كرد: برگزيده خدا و ذرّيه او، تا علم نبوّت را از تو به ارث بَرَد همان‌طور كه از پيش، ابراهيم آن را به ارث گذاشت.

ص: ۲۰۹

و بر آن صحيفه مُهرهايی بود كه علی عليه السّلام اولين مُهر را گشود و به آن عمل كرد، سپس حسن عليه السّلام مُهر دوم را باز كرد و دستورات آن را به كار بست، آن‌گاه حسين عليه السّلام مُهر سوم را گشود و مشاهده نمود كه در آن چنين نوشته شده است: بجنگ و بكش و كشته خواهی شد، و با گروهی به قصد شهادت خروج كن كه آن‌ها جز با تو شهيد نخواهند شد. و حسين عليه السّلام نيز چنين كرد و مكتوب را به علی بن حسين عليه السّلام سپرد و خود به شهادت رسيد. علی بن حسين عليه السّلام مُهر چهارم را كه گشود دريافت در آن نوشته شده: سرت به كار خودت باشد و سكوت اختيار كن كه علم را حجابی در پشت خود پوشانده است.آن حضرت نيز وصيّت را به محمّد بن علی عليه السّلام سپرد و او مُهر پنجم آن را گشود و ديد دستور آن است كه: كتاب خدا را تفسير كن و پدرت را تصديق نما و فرزندت را وارث اين علم كن و به كار سازندگی اُمّت بپرداز و سخن حق را چه در حال ترس باشی و چه در امنيت، بر زبان جاری ساز و از كسی جز خدا بيم نداشته باش! و او نيز چنين كرد و آن‌گاه مكتوب را به ولیّ پس از خود سپرد. معاذ بن كثير گويد: به ايشان عرض كردم: آيا تو همانی؟! فرمود: ای معاذ، تو را چه به اين پرسش؟ آيا می‌خواهی بروی و آن را از زبان من نقل كنی؟ آری، من همانم! و تا دوازده نام را برای من شمرد و سپس سكوت فرمود. عرض كردم: ديگر چه كسی؟ فرمود: به همين مقدار بسنده كن. - . غيبه النعمانی: ۲۴ -

**[ترجمه]

بيان

أطرق الرجل سكت و اصطنعت فلانا ربيته.

**[ترجمه]«أطرق الرجل»: سكوت كرد. «اصطنعتُ فلانا»: او را پروردم.

**[ترجمه]

«۱۱»

نی، [الغیبه] للنعمانی عَلِیُّ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْقَلَانِسِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِیدِ عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: دَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَی عَلِیٍّ علیه السّلام صَحِیفَةً مَخْتُومَةً بِاثْنَیْ عَشَرَ خَاتَماً وَ قَالَ لَهُ فُضَّ الْأَوَّلَ وَ اعْمَلْ بِهِ وَ ادْفَعْ إِلَی الْحَسَنِ علیه السّلام یَفُضُّ الثَّانِیَ وَ یَعْمَلُ بِهِ وَ یَدْفَعُ إِلَی الْحُسَیْنِ علیه السلام (۲) یَفُضُّ الثَّالِثَ وَ یَعْمَلُ بِمَا فِیهِ ثُمَّ إِلَی وَاحِدٍ وَاحِدٍ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ علیه السلام (۳).

**[ترجمه]امام صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله صحیفه‌ای را به علی علیه السلام داد که دوازده مهر داشت. به حضرتش فرمود: نخستین مهر را باز کن و بدان عمل کن و به حسن علیه السلام بده تا مهر دوم را بگشاید و بدان عمل کند و به حسین علیه السلام تحویل دهد و مهر سوم را بگشاید و بدان عمل کند. آنگاه یکی پس از دیگری از فرزندان حسین تحویل بگیرند.۳

۱۲. الغیبه نعمانی: امام صادق علیه السّلام فرمود: خداوند که نامش با شکوه باد، برای هر امامی عهد و پیمانی از آسمان نازل فرمود تا آن را به کار ببندد و بر روی هرکدام از آن‌ها مُهری بود که هر امامی آن را می‌گشاد تا به محتوای آن عمل نماید. - . غیبه النعمانی : ۲۵ -

**[ترجمه]

«۱۲»

نی، [الغیبه] للنعمانی عَلِیُّ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَبِی جَمِیلَةَ(۴) عَنْ أَبِی عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ جَلَّ اسْمُهُ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَی کُلِّ إِمَامٍ عَهْدَهُ وَ مَا یَعْمَلُ بِهِ وَ عَلَیْهِ خَاتَمٌ فَیَفُضُّهُ وَ یَعْمَلُ بِمَا فِیهِ (۵).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی:

ص: ۲۱۰

سلیم بن قیس هلالی گوید: چون با امیرالمؤمنین علیه السّلام از صفّین باز می‌گشتیم، در نزدیکی دَیر یک نصرانی اطراق کردیم که پیری خوش‌سیما و خوش‌منظر و هیأت، در حالی که کتابی در دست داشت، نزد ما آمد و به خدمت امیرالمؤمنین علیه السّلام رسید و سلام کرده، سپس گفت: من از نسل یکی از حواریون عیسی بن مریم هستم که بهترین حواریون دوازده‌گانه بود و محبوب‌تر از همه نزد عیسی، و عیسی او را وصیّ خود قرار داده، کتاب و علم و حکمت خود را به وی منتقل نمود و این خاندان همچنان بر کیش او هستند و متمسّک به او. نه کافر شده‌اند و نه مرتد و نه دین او را تغییر داده‌اند. و آن کتاب‌ها

نزد من است، با املای عیسی بن مریم و با دست خط پدرمان. در این کتاب‌ها هرچه مردم پس از وی انجام می‌دهند، ثبت شده است، همین‌طور نام یک یک پادشاهانشان و اینکه خداونـد مردی عرب از فرزندان ابراهیم خلیل را از سـرزمینی به نام تهامه و شهری بـه نـام مکـه به نبوّت مبعوث می کنـد. و گفته شـده که این شـهر دوازده نـام دارد و بعثت او را یـاد کرده و نیز تولـد و مهاجرت او و اینکه چه کسـی با وی می‌جنگد و چه کسی او را یاری می کند و چه کسی با وی دشمنی می‌ورزد و چه‌قدر عمر می کنـد و پس از وی بر سـر اُمّتش چـه می‌رود تـا اینکه عیسـی بن مریم از آسـمان فرود می‌آیـد. در این کتـاب سیزده مرد از فرزنـدان اسـماعیل بن ابراهیم خلیل الله نام برده شـده‌انـد که بهترین مخلوقات خداینـد و محبوب‌ترین آن‌ها نزد وی؛ و خداوند دوست‌دار دوست‌داران ایشان و دشـمن دشـمنان ایشان است؛ هرکس از ایشان اطاعت کنـد، هـدایت یافته و آنکه نافرمانی‌شان کنـد، گمراه گردد. اطاعت از آنان برای رضای خدا عبادت و نافرمانی ایشان نزد خدا گناه است؛ نام و نسب و صـفات ایشان و اینکه هرکـدام چنـد سـال عمر می کننـد، یک به یک نوشـته شـده است و اینکه چنـد نفر از آن‌ها دین خود را نهان داشـته و از قومش پوشـیده می‌دارد و اینکه از میـان چه کسـانی ظهور کرده و مردم مطیع فرمان او خواهنـد شـد تا اینکه عیسـی بن مریم به زمین می‌آید و در صف پشت سر وی نماز می گزارد.

اولین آنهـا بهترین آن‌ها و افضل ایشان کسـی است که پاداش او و هماننـد پاداش آن‌ها و پاداش کسانی است که از آنان اطاعت کرده و به ایشان هـدایت یافته باشـند؛ او رسول خدا صـلی الله علیه و آله است که نامش محمّد و بنده خداست و یاسـین، فتّاح، خـاتم، حاشـر، عـاقب، مـاحی، قائـد، نـبیّ الله، صـفی الله و جنـب الله؛ و هرجـا که نـام خـدا برده شـود، نـام او نیز برده شـود. او بزرگوارترین مخلوقات خدا نزد اوست و نیز محبوب‌ترین آن‌ها. خداوند فرشـته مقرّبی یا پیامبر مرسـلی از زمان آدم به بعد بهتر از او نیافریده است، در روز قیامت وی را بر عرش خود می‌نشاند

ص: ۲۱۱

او را شـفیع هر که خواهـد، می کنـد. قلم تقـدیر در لوح محفوظ به نـام او که «محمّـد رسول الله» است جاری شـده و قلم به نام پرچم‌دار روز حشـر اکبر نیز جاری شده است؛ کسـی که برادر و وصیّ و وزیر و جانشین رسول خدا در میان اُمّتش و محبوب... ترین مخلوق خدا نزد پس از پیامبر، یعنی«علیّ» پسـر عموی پدر و مادری او و ولیّ هر مؤمن پس از او؛ و نیز به نام یازده مرد از فرزندان محمّد جاری شده است که فرزندان او نیز هستند و نخستین آن‌ها به نام دو پسر هارون یعنی شبر و شبیر هستند و نه نفر از فرزنـدان برادر کوچک‌تر که یکی پس از دیگری است و آخرین آن‌هـا همـانی است که عیسـی بن مریم پشت سـر او نماز می گزارد؛ و باقی حدیث را با طول و تفصیل بیان کرده است. - . غیبه النعمانی: ۳۶ _۳۵ -

**[ترجمه]

«۱۳»

نی، [الغیبه] للنعمانی ابْنُ عُقْدَهَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ هَمَّامٍ وَ عَبْدُ الْعَزِیزِ وَ عَبْدُ الْوَاحِدِ ابْنَا عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یُونُسَ

ص: ۲۱۰

۱- الغیبه للنعمانیّ: ۲۴.

۲- فی المصدر و(د): و یعمل به و یدفعها الی الحسین علیه السلام.

۳- الغیبه للنعمانیّ: ۲۴.

۴- فی المصدر: عن مفضل بن صالح عن ابی جمیله.

۵- الغیبه للنعمانیّ: ۲۵.

عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ بْنِ هَمَّام عَنْ مَعْمَرِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ أَبِی عَيَّاشٍ عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ الْهِلَالِيِّ قَالَ: لَمَّا أَقْبَلْنَا مِنْ صِفِّينَ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام نَزَلَ قَرِيباً مِنْ دَيْرِ نَصْرَانِيٍّ إِذْ خَرَجَ عَلَيْنَا شَيْخٌ مِنَ الدَّيْرِ جَمِيلُ الْوَجْهِ حَسَنُ الْهَيْئَهِ وَ السَّمْتِ مَعَهُ كِتَابٌ حَتَّى أَتَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام فَسَلَّمَ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ إِنِّی مِنْ نَسْلِ أَحَدِ حَوَارِيِّ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَ كَانَ أَفْضَلَ حَوَارِيِّهِ الِاثْنَیْ عَشَرَ وَ أَحَبَّهُمْ إِلَيْهِ وَ أَبَرَّهُمْ عِنْدَهُ [(۱)](#content_note_211_1) وَ إِنَّ عِيسَى أَوْصَى إِلَيْهِ وَ دَفَعَ إِلَيْهِ كُتُبَهُ وَ عِلْمَهُ وَ حِكْمَتَهُ فَلَمْ يَزَلْ أَهْلُ هَذَا الْبَيْتِ عَلَى دِينِهِ وَ مُتَمَسِّكِينَ عَلَيْهِ لَمْ يَكْفُرُوا وَ لَمْ يَرْتَدُّوا وَ لَمْ يُغَيِّرُوا وَ تِلْكَ الْكُتُبُ عِنْدِی إِمْلَاءُ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَ خَطُّ أَبِينَا بِيَدِهِ فِيهَا كُلُّ شَیْ ءٍ يَفْعَلُ النَّاسُ مِنْ بَعْدِهِ أَوْ اسْمُ مَلِكٍ مَلِكٍ مِنْهُمْ وَ إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ رَجُلًا مِنَ الْعَرَبِ مِنْ وُلْدِ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ مِنْ أَرْضٍ يُقَالُ لَهَا تِهَامَهُ مِنْ قَرْيَهٍ يُقَالُ لَهَا مَكَّهُ فَقَالَ لَهَا اثْنَا عَشَرَ اسْماً وَ ذَكَرَ مَبْعَثَهُ وَ مَوْلِدَهُ وَ مُهَاجَرَتَهُ وَ مَنْ يُقَاتِلُهُ وَ مَنْ يَنْصُرُهُ وَ مَنْ يُعَادِيهِ وَ مَا يَعِيشُ وَ مَا يَلْقَى أُمَّتُهُ بَعْدَهُ إِلَى أَنْ يَنْزِلَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ مِنَ السَّمَاءِ وَ فِی ذَلِكَ الْكِتَابِ ثَلَاثَهَ عَشَرَ رَجُلًا مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ مِنْ خَيْرِ خَلْقِ اللَّهِ وَ أَحَبِّ مَنْ خَلَقَ اللَّهُ إِلَيْهِ وَ اللَّهُ وَلِيٌّ لِمَنْ وَالاهُمْ وَ عَدُوٌّ لِمَنْ عَادَاهُمْ مَنْ أَطَاعَهُمُ اهْتَدَى وَ مَنْ عَصَاهُمْ ضَلَّ طَاعَتُهُمْ لِلَّهِ طَاعَهٌ وَ مَعْصِيَتُهُمْ لِلَّهِ مَعْصِيَهٌ مَكْتُوبَهٌ أَسْمَاؤُهُمْ وَ أَنْسَابُهُمْ وَ نُعُوتُهُمْ وَ كَمْ يَعِيشُ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ وَاحِدٌ بَعْدَ وَاحِدٍ وَ كَمْ رَجُلٍ مِنْهُمْ يَسْتَتِرُ بِدِينِهِ وَ يَكْتُمُهُ مِنْ قَوْمِهِ وَ مَنِ الَّذِی يَظْهَرُ مِنْهُمْ وَ يَنْقَادُ لَهُ النَّاسُ حَتَّى يَنْزِلَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ فَيُصَلِّيَ عِيسَى خَلْفَهُ [(۲)](#content_note_211_2) فِی الصَّفِّ أَوَّلُهُمْ وَ خَيْرُهُمْ وَ أَفْضَلُهُمْ وَ لَهُ مِثْلُ أُجُورِهِمْ وَ أُجُورِ مَنْ أَطَاعَهُمْ وَ اهْتَدَى بِهِمْ- رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اسْمُهُ

مُحَمَّدٌ وَ عَبْدُ اللَّهِ وَ يس وَ الْفَتَّاحُ وَ الْخَاتَمُ وَ الْحَاشِرُ وَ الْعَاقِبُ وَ الْمَاحِی وَ الْقَائِدُ وَ نَبِيُّ اللَّهِ وَ صَفِيُّ اللَّهِ وَ جَنْبُ اللَّهِ وَ إِنَّهُ يُذْكَرُ إِذَا ذُكِرَ مِنْ أَكْرَمِ خَلْقِ اللَّهِ عَلَى اللَّهِ وَ أَحَبِّهِمْ إِلَى اللَّهِ لَمْ يَخْلُقِ اللَّهُ مَلَكاً مُكَرَّماً وَ لَا نَبِيّاً مُرْسَلًا مِنْ آدَمَ فَمَنْ سِوَاهُ خَيْراً عِنْدَ اللَّهِ وَ لَا أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْهُ يُقْعِدُهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ عَلَى عَرْشِهِ وَ يُشَفِّعُهُ فِی كُلِّ

۱- فی المصدر: و آثرهم عنده.

۲- فی المصدر هنا زیاده و هی: و یقول: انکم لائمه لا ینبغی لاحد أن یتقدمکم. فیتقدم فیصلی بالناس و عیسی خلفه اه.

مَنْ يَشْفَعُ فِيهِ بِاسْمِهِ صَرَّحَ الْقَلَمُ (١) فِي اللَّوْحِ الْمَحْفُوظِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ بِصَاحِبِ اللِّوَاءِ يَوْمَ الْحَشْرِ الْأَكْبَرِ أَخِيهِ وَ وَصِيِّهِ وَ وَزِيرِهِ وَ خَلِيفَتِهِ فِي أُمَّتِهِ وَ أَحَبِّ مَنْ خَلَقَ اللَّهُ إِلَيْهِ بَعْدَهُ عَلِيٍّ ابْنِ عَمِّهِ لِأُمِّهِ وَ أَبِيهِ وَ وَلِيِّ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدَهُ ثُمَّ أَحَدَ عَشَرَ رَجُلًا مِنْ وُلْدِ مُحَمَّدٍ وَ وُلْدِهِ أَوَّلُهُمْ يُسَمَّى بِاسْمِ ابْنَيْ هَارُونَ شبرا [شَبَّرَ] وَ شَبِيراً وَ تِسْعَةٌ مِنْ وُلْدِ أَصْغَرِهِمَا وَاحِدٌ بَعْدَ وَاحِدٍ آخِرُهُمَا الَّذِي يُصَلِّي عِيسَى خَلْفَهُ وَ ذَكَرَ بَاقِيَ الْحَدِيثِ بِطُولِهِ (٢).

**[ترجمه]الفضائل، الروضة: عبدالله بن ابی اوفی گوید: چون خیبر فتح شد، به رسول خدا صلی الله علیه و آله عرض کردند: در خیبر راهبی زندگی می‌کند که بیش از صد سال عمر دارد و عالم به تورات است. پس وی را به حضور پیامبر صلی الله علیه و آله آوردند. رسول خدا صلی الله علیه و آله به وی فرمود: به من راست بگو که تورات چگونه از من یاد کرده است وگرنه گردنت را خواهم زد. گوید: چشمان راهب پر از اشک گشته و عرض کرد: اگر راست بگویم قوم من مرا خواهند کشت و اگر به تو دروغ بگویم به دست شما کشته می‌شوم. پیامبر صلی الله علیه و آله به وی فرمود: بگو که از جانب خدا و من در امان هستی. راهب به وی عرض کرد: می‌خواهم تنهایی با شما گفتگو کنم. فرمود: می‌خواهم آشکارا بگویی. عرض کرد: در یکی از اسفار تورات نام و وصف شما و پیروان شما مذکور است و اینکه از کوه فاران خروج می‌کنی و نام تو را بر هر منبری خواهند برد؛ و از جمله نشانه‌های نبوّت شما، خالی است که میان دو کتف شما قرار دارد که علامت ختم نبوّت است یعنی پس از شما دیگر پیامبری نخواهد آمد، و یازده تن از نوادگان شما از صلب عموزاده‌ات که نامش علی است [جانشین شما خواهند شد] و مملکت شما به شرق و غرب می‌رسد و خیبر را خواهی گشود و دروازه آن را از جا درخواهی آورد و آن‌گاه سپاهیان را از روی دست و بازویت عبور می‌دهی؛

ص: ٢١٢

اگر چنین اوصافی در شما باشد، به شما ایمان خواهم آورد و به دست تو مسلمان می‌شوم.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای مرد راهب، آن«خال» برای من است و آن علامت از آنِ یاورم علی بن ابی طالب علیه السّلام. گوید: پس آن راهب رو به آن حضرت و به علی علیه السلام نموده و عرض کرد: تو قاتل مرحب اعظم هستی. علی علیه السّلام فرمود: بلکه «مرحب احقر»! من با حول و قوه الهی با وی نبرد کردم و من همانم که سپاه از روی دست و بازوی او عبور کرد. در این زمان راهب گفت: دستت را دراز کن که من گواهی می‌دهم خدایی جز الله نیست و محمّد فرستاده اوست و تو معجزه او هستی و از تو یازده بزرگ مرد زاده می‌شود، اکنون امان نامه‌ای برای قوم من بنویس زیرا آن‌ها چون نقیبان بنی‌اسرائیل، فرزندان داود علیه السّلام هستند. او نیز امان نامه را برای وی نوشت. - . الروضة : ٢٩ -

**[ترجمه]

«١۴»

یل، [الفضائل] لابن شاذان فض، [کتاب الروضه] بِالْإِسْنَادِ يَرْفَعُهُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ لَمَّا فُتِحَتْ خَيْبَرُ(٣) قَالُوا لَهُ إِنَّ بِهَا حِبْراً قَدْ مَضَى لَهُ مِنَ الْعُمُرِ مِائَةُ سَنَةٍ وَ عِنْدَهُ عِلْمُ التَّوْرَاةِ فَأُحْضِرَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَ قَالَ لَهُ اصْدُقْنِي

بِصُورَهِ ذِكْرِی فِی التَّوْرَاهِ(۴) وَ إِلَّا ضَرَبْتُ عُنُقَکَ قَالَ فَانْهَمَلَتْ (۵) عَیْنَاهُ بِالدُّمُوعِ وَ قَالَ لَهُ إِنْ صَدَّقْتُکَ قَتَلَتْنِی قَوْمِی وَ إِنْ کَذَّبْتُکَ قَتَلْتَنِی (۶) قَالَ لَهُ قُلْ وَ أَنْتَ فِی أَمَانِ اللَّهِ وَ أَمَانِی قَالَ لَهُ الْحِبْرُ أُرِیدُ الْخَلْوَهَ بِکَ قَالَ لَهُ أُرِیدُ أَنْ تَقُولَ جَهْراً(۷) قَالَ إِنَّ فِی سِفْرٍ مِنْ أَسْفَارِ التَّوْرَاهِ اسْمُکَ وَ نَعْتُکَ وَ أَتْبَاعُکَ وَ أَنَّکَ تَخْرُجُ مِنْ جَبَلِ فَارَانَ وَ یُنَادَی بِکَ بِاسْمِکَ (۸) عَلَی کُلِّ مِنْبَرٍ فَرَأَیْتُ فِی عَلَامَتِکَ بَیْنَ کَتِفَیْکَ خَاتَماً تَخْتِمُ بِهِ النُّبُوَّهُ أَیْ لَا نَبِیَّ بَعْدَکَ وَ مِنْ وُلْدِکَ أَحَدَ عَشَرَ سِبْطاً(۹) یَخْرُجُونَ مِن ابْنِ عَمِّکَ وَ اسْمُهُ عَلِیٌّ وَ یَبْلُغُ مُلْکُکَ (۱۰) الْمَشْرِقَ وَ الْمَغْرِبَ وَ تَفْتَحُ خَیْبَرَ وَ تَقْلَعُ بَابَهَا ثُمَّ تُعَبِّرُ الْجَیْشَ عَلَی الْکَفِّ وَ الزَّنْدِ فَإِنْ کَانَ فِیکَ هَذِهِ

ص: ۲۱۲

۱- خرج القلم: خ ل و فی المصدر: فی کل من شفع فیه، باسمه جری القلم.

۲- الغیبه للنعمانیّ: ۳۵ و ۳۶.

۳- فی الروضه: انه قال: لما فتحت خیبر.

۴- فی الروضه: فقال له: اذکر بی بصوره اسمی فی التوراه.

۵- انهملت عینه: فاضت و سالت.

۶- فی الروضه: قتلتنی انت.

۷- فی الروضه: لست أرید الا أن تقول جهرا.

۸- فی الروضه: و ینادونک باسمک.

۹- فی الروضه: أحد عشر نقیبا.

۱۰- فی الروضه: و یبلغ اسمک.

الصِّفَاتُ آمَنْتُ بِکَ وَ أَسْلَمْتُ عَلَى يَدِکَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَيُّهَا الْحِبْرُ أَمَّا الشَّامَةُ(۱) فَهِيَ لِي وَ أَمَّا الْعَلَامَةُ فَهِيَ لِنَاصِرِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام قَالَ فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ الْحِبْرُ وَ إِلَى عَلِيٍ (۲) وَ قَالَ أَنْتَ قَاتِلُ مَرْحَبٍ الْأَعْظَمِ قَالَ عَلِيٌّ عليه السّلام بَلِ الْأَحْقَرِ أَنَا جَدَلْتُهُ بِقُوَّهِ اللَّهِ وَ حَوْلِهِ وَ أَنَا مُعَبِّرُ الْجَيْشِ عَلَى زَنْدِي وَ كَفِّي فَعِنْدَ ذَلِکَ قَالَ مُدَّ يَدَکَ فَأَنَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ وَ أَنَّکَ مُعْجِزَهٌ وَ أَنَّهُ يَخْرُجُ مِنْکَ أَحَدَ عَشَرَ نَقِيباً فَاكْتُبْ لِي عَهْداً لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ كَنُقَبَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَبْنَاءِ دَاوُدَ عليه السّلام فَكَتَبَ لَهُ بِذَلِکَ عَهْداً(۳).

**[ترجمه]الروضهٔ، الفضائل: عبدالله بن ابی اوفی گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چون خداوند ابراهیم خلیل را آفرید، چشم دل او را گشود، پس ابراهیم به گوشه عرش نگاه کرد و نوری در آنجا دید. عرض کرد: الهی و سیّدی، این نور چیست؟ فرمود: ای ابراهیم، این برگزیده من محمّد است. عرض کرد: الهی و سیّدی، در کنار او نور دیگری می‌بینم! فرمود: ای ابراهیم، این علی است، یاری دهنده دین من. عرض کرد: الهی و سیّدی، نور سومی پشت سر آن دو می‌بینم! فرمود: ای ابراهیم، این فاطمه است که پشت سر پدر و شوهرش قرار دارد و آتش را از دوستدارانش برگرفته است. عرض کرد: الهی و سیّدی! دو نور دیگر پشت سر آن سه نفر می‌بینم! فرمود: ای ابراهیم، این دو نور، نور حسن و حسین هستند که پشت سر پدر، جد و مادرشان قرار دارند. سپس عرض کرد: الهی و سیّدی! اکنون نُه نور می‌بینم که آن پنج نور را احاطه کرده‌اند! فرمود: ای ابراهیم، اینان امامانند و از فرزندان ایشان هستند. عرض کرد: الهی و سیّدی: به چه نام‌هایی شناخته می‌شوند؟ فرمود: ای ابراهیم، نخستین آن‌ها علی بن حسین و سپس محمد بن علی، جعفر بن محمّد، موسی بن جعفر، علی بن موسی، محمّد بن علی، علی بن محمّد، حسن بن علی و محمّد بن الحسن القائم المهدیّ.

ص: ۲۱۳

عرض کرد: الهی و سیّدی! نورهای بی‌شماری پیرامون آن‌ها می‌بینم که تعدادشان را جز تو کسی نمی‌داند! فرمود: ای ابراهیم، اینان شیعیان و دوستداران ایشانند. عرض کرد: شیعیان و محبّان ایشان به چه شناخته می‌شوند؟ فرمود: با نماز پنجاه و یک رکعتی و بِسم الله الرحمن الرحیم را بلند گفتن و قنوت قبل از رکوع و سجده شکر و انگشتر به دست راست کردن. ابراهیم عرض کرد: خدایا، مرا از شیعیان ایشان و محبّان آنان قرار ده! فرمود: چنین کردیم. پس خداوند این آیه را درباره وی نازل فرمود: «وَ إِنَّ مِن شِيعَتِهِ لَإبْرَاهِيمَ إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ»، - . صافات/ ۸۴ _۸۳ - {و

بی گمان، ابراهیم از پیروان اوست. آن گاه که با دلی پاک به [پیشگاهِ] پروردگارش آمد.} مفضّل بن عمر گوید: چون زمان مرگ ابوحنیفه فرا رسید، این روایت را نقل کرده و به سجده رفت و در همان حال جان داد. - . الروضهٔ: ۳۴ _۳۳ . الفضائل: ۱۶۶_ ۱۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۵»

فض، [کتاب الروضه] یل، [الفضائل] لابن شاذان بِالْإِسْنَادِ يَرْفَعُهُ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ

قَالَ: لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلَ علیه السّلام كَشَفَ اللَّهُ عَنْ بَصَرِهِ فَنَظَرَ إِلَى جَانِبِ الْعَرْشِ فَرَأَى نُوراً فَقَالَ إِلَهِی وَ سَيِّدِی مَا هَذَا النُّورُ قَالَ يَا إِبْرَاهِيمُ هَذَا مُحَمَّدٌ صَفِيِّي فَقَالَ إِلَهِی وَ سَيِّدِی أَرَى إِلَى جَانِبِهِ نُوراً آخَرَ فَقَالَ يَا إِبْرَاهِيمُ هَذَا عَلِيٌّ نَاصِرُ دِينِي فَقَالَ إِلَهِی وَ سَيِّدِی أَرَى إِلَى جَانِبِهِمَا نُوراً ثَالِثاً قَالَ يَا إِبْرَاهِيمُ هَذِهِ فَاطِمَةُ تَلِی أَبَاهَا وَ بَعْلَهَا فَطَمْتُ مُحِبِّيهَا مِنَ النَّارِ قَالَ إِلَهِی وَ سَيِّدِی أَرَى نُورَيْنِ يَلِيَانِ الثَّلَاثَهَ الْأَنْوَارَ قَالَ يَا إِبْرَاهِيمُ هَذَانِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ يَلِيَانِ أَبَاهُمَا وَ جَدَّهُمَا وَ أُمَّهُمَا فَقَالَ إِلَهِی وَ سَيِّدِی أَرَى تِسْعَهَ أَنْوَارٍ أَحْدَقُوا(۴) بِالْخَمْسَهِ الْأَنْوَارِ قَالَ يَا إِبْرَاهِيمُ هَؤُلَاءِ الْأَئِمَّهُ مِنْ وُلْدِهِمْ فَقَالَ إِلَهِی وَ سَيِّدِی فَبِمَنْ يُعْرَفُونَ قَالَ يَا إِبْرَاهِيمُ أَوَّلُهُمْ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدٌ(۵) وَلَدُ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرٌ وَلَدُ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَى وَلَدُ جَعْفَرٍ وَ عَلِيٌّ وَلَدُ مُوسَى وَ مُحَمَّدٌ وَلَدُ عَلِيٍّ وَ عَلِيٌّ وَلَدُ مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنُ وَلَدُ عَلِيٍّ وَ مُحَمَّدٌ وَلَدُ الْحَسَنِ الْقَائِمُ الْمَهْدِیُ

۱- الشامه: الخال: و المراد هنا العلامه التی كانت بين كتفی النبیّ صلّی اللّه عليه و آله.

۲- فی الروضه: فالتفت الحبر الی علی.

۳- الروضه: ۲۹، و فيه: فانهم كنقباء بنی إسرائيل ابناء يعقوب عليه السلام. و لم نجد الروايه فی الفضائل المطبوع.

۴- أی أحاطوا.

۵- قد ذكر فی الروضه« ابن» مكان« ولد» فی جميع المواضع.

قَالَ إِلَهِی وَ سَیِّدِی أَرَی عِدَّهَ أَنْوَارٍ حَوْلَهُمْ لَا یُحْصِی عِدَّتَهُمْ إِلَّا أَنْتَ قَالَ یَا إِبْرَاهِیمُ هَؤُلَاءِ شِیعَتُهُمْ وَ مُحِبُّوهُمْ قَالَ إِلَهِی وَ بِمَا یُعْرَفُونَ شِیعَتُهُمْ وَ مُحِبِّیهِمْ (۱) قَالَ بِصَلَاهِ الْإِحْدَی وَ الْخَمْسِینَ وَ الْجَهْرِ بِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ وَ الْقُنُوتِ قَبْلَ الرُّکُوعِ وَ سَجْدَهِ الشُّکْرِ وَ التَّخَتُّمِ بِالْیَمِینِ قَالَ إِبْرَاهِیمُ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِی مِنْ شِیعَتِهِمْ وَ مُحِبِّیهِمْ قَالَ قَدْ جَعَلْتُکَ (۲) فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِیهِ- وَ إِنَّ مِنْ

شِیعَتِهِ لَإِبْراهِیمَ إِذْ جاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِیمٍ قَالَ الْمُفَضَّلُ بْنُ عُمَرَ إِنَّ أَبَا حَنِیفَهَ لَمَّا أَحَسَّ بِالْمَوْتِ (۳) رَوَی هَذَا الْخَبَرَ وَ سَجَدَ فَقُبِضَ فِی سَجْدَتِهِ (۴).

**[ترجمه]الطرائف، مناقب ابن شهر آشوب: در تفسیر سدّی آمده است: چون ساره از جایگاه هاجر ناخرسند شد، خداوند متعال به ابراهیم خلیل وحی فرمود: اسماعیل و مادرش را به سرزمین آن تهامی _ یعنی مکه _ ببر که من ذرّیه او را گسترانده و آنان را بر کسانی که به من کفر ورزند، بار گرانی قرار خواهم داد؛ و در میان آنان پیامبری بس بزرگ قرار خواهم داد و او را بر سایر ادیان پیروز خواهم کرد و دوازده بزرگ مرد را در ذرّیه‌اش قرار خواهم داد و تعداد ذرّیهِ او را به تعداد ستارگان آسمان قرار خواهم داد. - . الطرائف: ۴۳ -

مؤلف: از جمعی از ثقات اهل کتاب شنیده‌ام که در کتاب توراتشان این عبارت وجود دارد: «لیشمعیل شمعتیک هینه برختی اوتو و هیفریتی اوتو و هیبریتی اوتو بماود ما و شنیم عاسار نسیئیم یولیدو نتیتو لگوی کدول». و شنیدم آن را چنین ترجمه می... کنند: «و از اسماعیل به گوش تو رساندم که من او را مبارک گردانیدم و او را متنعِّم کردم و نسل او را بسیار بسیار کردم. دوازده تن از ایشان بزرگ مردانی هستند که زاده خواهند شد و او را قومی عظیم عطا فرمودم».

مؤلف: از اخبار چنین پیداست که «مادماد» در زبان عبری نام محمّد صلی الله علیه و آله است، و معنی عبارت چنین است:

ص: ۲۱۴

«من نسل اسماعیل را به خاطر محمّد زیاد کردم» اما آن‌ها هم به جهت لفظ و هم به جهت معنا آن را تحریف کردند؛ و نیز بنا به قول آن‌ها، معنای

«بسیار بسیار» خود پیامبر صلی الله علیه و آله باشد زیرا او در اوج کمال است.

**[ترجمه]

«۱۶»

یف، [الطرائف] قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مِنْ تَفْسِیرِ السُّدِّیِّ قَالَ: لَمَّا کَرِهَتْ سَارَهُ مَکَانَ هَاجَرَ أَوْحَی اللَّهُ تَعَالَی إِلَی إِبْرَاهِیمَ الْخَلِیلِ علیه السّلام فَقَالَ انْطَلِقْ بِإِسْمَاعِیلَ وَ أُمِّهِ حَتَّی تُنْزِلَهُ بَیْتَ التِّهَامِیِّ یَعْنِی مَکَّهَ فَإِنِّی نَاشِرٌ ذُرِّیَّتَهُ وَ جَاعِلُهُمْ ثِقْلًا عَلَی مَنْ کَفَرَ بِی وَ جَاعِلٌ مِنْهُمْ نَبِیّاً عَظِیماً وَ مُظْهِرُهُ عَلَی الْأَدْیَانِ وَ جَاعِلٌ مِنْ ذُرِّیَّتِهِ اثْنَیْ عَشَرَ عَظِیماً وَ جَاعِلٌ ذُرِّیَّتَهُ عَدَدَ نُجُومِ السَّمَاءِ(۵).

أقول: سمعت من جماعه من ثقات أهل الکتاب أنه موجود فی توراتهم الآن و لیشمعیل شمعتیک هینه برختی أوتو و هیفریتی

أوتو و هيبريتى (۶) أوتو بماود ماود شنيم عاسار نسيئيم يوليدو نتيتو لكوى كدول و سمعتهم يترجمونه هكذا و من إسماعيل أسمعتك أنى باركت إياه و أوفرت إياه و أكثرت إياه فى غايه الغايه اثنى عشر رؤساء يولدون و وهبته قوما عظيما.

أقول الذى يظهر من الأخبار أن مادماد اسم محمد صلى الله عليه و آله بالعبرانيه أى

۱- فى المصدرين و بما يعرف شيعتهم و محبوهم.

۲- فى المصدرين: قد جعلتك منهم.

۳- فى المصدرين: ان إبراهيم لما احس بالموت.

۴- الروضه: ۳۳ و ۳۴. الفضائل: ۱۶۶ و ۱۶۷.

۵- الطرائف: ۴۳، و لم نظفر بموضعه فى المناقب، و روى العلامه مثله فى كشف الحق ۱: ۱۰۸.

۶- فى(د): هيرتيبى.

أكثرت نسل إسماعيل بسبب محمد صلى الله عليه و آله فحرفوه لفظا و معنى و على ما ذكروه أيضا المراد بغايه الغايه هو النبى صلى الله عليه و آله لأنه فى غايه الغايه من الكمال.

(۱) ۱۷- ما، [الأمالى] للشيخ الطوسى جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِي الْمُفَضَّلِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ مُحَسِّنٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ زِيَادٍ الْحَنَّاطِ عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ كَامِلٍ ابْنِ عَمِّ الْفَضْلِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ أَبِيهِ الرَّبِيعِ بْنِ يُونُسَ حَاجِبِ الْمَنْصُورِ وَ كَانَ قَبْلَ الدَّوْلَهِ كَالْمُنْقَطِعِ إِلَى جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السلام قَالَ: سَأَلْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ عليهما السلام عَلَى عَهْدِ مَرْوَانَ الْحِمَارِ فَقُلْتُ يَا سَيِّدِي أَخْبِرْنِي عَنْ سَجْدَهِ الشُّكْرِ الَّتِي سَجَدَهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام مَا كَانَ سَبَبُهَا فَحَدَّثَنِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَجَّهَهُ فِي أَمْرٍ مِنْ أَمْرِهِ فَحَسُنَ فِيهِ بَلَاؤُهُ وَ عَظُمَ فِيهِ عَنَاؤُهُ فَلَمَّا قَدِمَ مِنْ وَجْهِهِ ذَلِكَ أَقْبَلَ إِلَى الْمَسْجِدِ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَدْ خَرَجَ لِصَلَاهِ الظُّهْرِ فَصَلَّى مَعَهُ فَلَمَّا انْصَرَفَ مِنَ الصَّلَاهِ أَقْبَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَاعْتَنَقَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثُمَّ سَأَلَهُ عَنْ سَفَرِهِ ذَلِكَ وَ مَا صَنَعَ فِيهِ فَجَعَلَ عَلِيٌّ عليه السلام يُحَدِّثُهُ وَ أَسَارِيرُ(۲) وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ تَلْمَعُ نُوراً وَ سُرُوراً بِمَا حَدَّثَهُ فَلَمَّا أَتَى عَلِيٌّ عليه السلام عَلَى حَدِيثِهِ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَ لَا أُبَشِّرُكَ يَا أَبَا الْحَسَنِ قَالَ بَلَى فِدَاكَ أَبِي وَ أُمِّي فَكَمْ مِنْ خَيْرٍ بَشَّرْتَ بِهِ قَالَ إِنَّ جَبْرَئِيلَ هَبَطَ عَلَيَّ وَقْتَ الزَّوَالِ (۳) فَقَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ هَذَا ابْنُ عَمِّكَ عَلِيٌّ وَارِدٌ عَلَيْكَ وَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَبْلَى الْمُسْلِمِينَ بِهِ بَلَاءً حَسَناً وَ إِنَّهُ كَانَ مِنْ صَنِيعِهِ

كَذَا وَ كَذَا فَحَدَّثَنِي بِمَا أَنْبَأْتَنِي بِهِ ثُمَّ قَالَ لِي يَا مُحَمَّدُ إِنَّهُ نَجَا مِنْ ذُرِّيَّهِ آدَمَ مَنْ تَوَلَّى شَيْثَ بْنَ آدَمَ وَصِيَّ أَبِيهِ آدَمَ وَ نَجَا شَيْثٌ بِأَبِيهِ آدَمَ وَ نَجَا آدَمُ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ نَجَا مَنْ تَوَلَّى سَامَ بْنَ نُوحٍ وَصِيَّ نُوحٍ وَ نَجَا سَامٌ بِأَبِيهِ نُوحٍ وَ نَجَا نُوحٌ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ نَجَا مَنْ تَوَلَّى إِسْمَاعِيلَ أَوْ قَالَ إِسْحَاقَ وَصِيَّ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ وَ نَجَا إِسْمَاعِيلُ بِأَبِيهِ إِبْرَاهِيمَ وَ نَجَا إِبْرَاهِيمُ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ نَجَا مَنْ تَوَلَّى يُوشَعَ وَصِيَّ مُوسَى بِيُوشَعَ وَ نَجَا يُوشَعُ بِمُوسَى وَ نَجَا مُوسَى

۱- من هنا إلى آخر الباب يوجد فى(ك) و(د) فقط.

۲- السر- بكسر السين و ضمها-: الخط فى الكف او الجبهه.

۳- فى المصدر: هبط على فى وقت الزوال.

بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ نَجَا مَنْ تَوَلَّى شَمْعُونَ وَصِيَّ عِيسَى بِشَمْعُونَ وَ نَجَا شَمْعُونُ بِعِيسَى وَ نَجَا عِيسَى بِاللَّهِ وَ نَجَا يَا مُحَمَّدُ مَنْ تَوَلَّى عَلِيّاً وَزِيرَكَ فِي حَيَاتِكَ وَ وَصِيَّكَ عِنْدَ وَفَاتِكَ وَ نَجَا عَلِيٌّ بِكَ وَ نَجَوْتَ أَنْتَ بِاللَّهِ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ جَعَلَكَ سَيِّدَ الْأَنْبِيَاءِ وَ جَعَلَ عَلِيّاً سَيِّدَ الْأَوْصِيَاءِ وَ خَيْرَهُمْ وَ جَعَلَ الْأَئِمَّةَ مِنْ ذُرِّيَّتِكُمَا إِلَى أَنْ يَرِثَ اللَّهُ الْأَرْضَ وَ مَنْ عَلَيْهَا فَسَجَدَ عَلِيٌّ عليه السّلام وَ جَعَلَ يُقَلِّبُ وَجْهَهُ عَلَى الْأَرْضِ شُكْراً(۱).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: ربیع بن یونس دربان ویژه منصور ــ که پیش از دولت منصور همواره در حضور امام صادق علیه السلام بود ــ گوید: از جعفر بن محمّد علیه السّلام در دوره مروان حمار پرسیدم: سرورم، مرا از سجده شکری که امیرالمؤمنین علیه السّلام به جا آورد، آگاه فرما که به چه سبب بود؟ فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله علی علیه السلام را به مأموریتی فرستاد و ایشان نیک از عهده کار برآمد هرچند رنج بسیار کشید. و چون از مأموریت بازگشت، به مسجد رفت و رسول خدا صلی الله علیه و آله برای ادای فریضه ظهر به مسجد آمده بود. علی علیه السّلام نماز را با رسول خدا صلی الله علیه و آله به جا آورد و چون نماز به پایان رسید به حضور پیامبر صلی الله علیه و آله رسید. پس پیامبر صلی الله علیه و آله وی را در آغوش کشیده و از سفرش و اینکه چه کرده است، پرسید. امیرالمؤمنین علیه السّلام شروع به توضیح ماجرای سفر نمود و هرچه پیشتر می‌رفت، آثار درخشش نور و شادمانی بر چهره رسول خدا صلی الله علیه و آله هویداتر می‌گشت و چون علی علیه السّلام سخن را به پایان برد، رسول خدا صلی الله علیه و آله به وی فرمود: ای ابوالحسن، دوست داری تو را بشارتی دهم: گفت: بلی، پدر و مادرم فدایت شوند! چه خیرهای بسیاری که تاکنون بشارت داده‌ای! فرمود: جبرئیل هنگام غروب بر من نازل گشت و به من گفت: یا محمّد، این پسرعموی تو علی است که دارد نزد تو برمی‌گردد، و خداوند متعال به دست او توفیق خوبی برای مسلمانان حاصل فرموده

و او در این سفر چنین و چنان کرد؛ و او آنچه را که تو به من گزارش دادی، برایم گفت.

سپس جبرئیل به من گفت: ای محمّد، از ذریّه آدم، کسانی که ولایت شیث وصیّ پدرش آدم را پذیرفتند، رستگار گشتند و خود شیث به پذیرش ولایت پدرش آدم رستگار شد و آدم با پذیرش ولایت خدای عزّوجل رستگار شد و هرکس ولایت سام بن نوح را پذیرفت نجات یافت و نجات سام به واسطه پذیرش ولایت پدرش نوح بود و نوح با تمسّک به ولایت خدای عزّوجل نجات یافت و هرکس ولایت اسماعیل وصی ابراهیم خلیل الله را پذیرفت نجات یافت ــ یا فرمود: اسحاق ــ و اسماعیل به پدرش ابراهیم نجات یافت، و ابراهیم به خدای عزّوجل نجات یافت و هرکس ولایت یوشع وصیّ موسی را پذیرفت نجات یافت و خود یوشع به موسی نجات یافت و خدای عزّوجل موسی را نجات داد،

ص: ۲۱۵

و هر که ولایت شمعون وصیّ عیسی را پذیرفت نجات یافت و عیسی به خدا نجات یافت، و ای محمّد، هرکس ولایت وزیرت علی را در زمان حیاتت و وصیّ تو بعد از تو را پذیرفت به واسطه تو نجات می‌یابد و تو خود به خدا نجات یافته‌ای؛ ای محمّد، خداوند تو را سرور پیامبران و علی را سیّد اوصیا و بهترین آن‌ها قرار داد و امامان را از نسل شما دو نفر، تا زمانی که خداوند زمین و آنکه را بر روی آن است به ارث بَرَد، قرار داد. سپس علی علیه السّلام سجده شکر به جای آورد و در همان حال به نشانه شکر صورت به خاک می‌مالید. - . امالی ابن الشیخ : ۲۵ -

**[ترجمه]

«۱۸»

کِتَابُ مُقْتَضَبِ الْأَثَرِ، لِأَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَيَّاشٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ سِنَانٍ الْمَوْصِلِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْخَلِيلِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحٍ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ الرَّيَّانِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ سَلَّامِ بْنِ أَبِی عَمْرَةَ عَنْ أَبِی سَلْمَی رَاعِی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله يَقُولُ- لَيْلَةَ أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ قَالَ الْعَزِيزُ جَلَّ ثَنَاؤُهُ- آمَنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ قُلْتُ وَ الْمُؤْمِنُونَ قَالَ صَدَقْتَ يَا مُحَمَّدُ مَنْ خَلَّفْتَ لِأُمَّتِکَ قُلْتُ خَيْرَهَا قَالَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنِّی اطَّلَعْتُ عَلَی الْأَرْضِ اطِّلَاعَةً فَاخْتَرْتُکَ مِنْهَا فَشَقَقْتُ لَکَ اسْماً مِنْ أَسْمَائِی فَلَا أُذْكَرُ فِی مَوْضِعٍ إِلَّا وَ ذُكِرْتَ مَعِی فَأَنَا الْمَحْمُودُ وَ أَنْتَ مُحَمَّدٌ ثُمَّ اطَّلَعْتُ فَاخْتَرْتُ مِنْهَا عَلِيّاً وَ شَقَقْتُ لَهُ اسْماً مِنْ أَسْمَائِی فَأَنَا الْأَعْلَی وَ هُوَ عَلِیٌّ يَا مُحَمَّدُ إِنِّی خَلَقْتُکَ وَ خَلَقْتُ عَلِيّاً وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ مِنْ سِنْخِ نُورِی (۲) وَ عَرَضْتُ وَلَايَتَكُمْ عَلَی أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِينَ فَمَنْ قَبِلَهَا كَانَ عِنْدِی مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ مَنْ جَحَدَهَا كَانَ عِنْدِی مِنَ الْكَافِرِينَ يَا مُحَمَّدُ لَوْ أَنَّ عَبْداً مِنْ عِبَادِی عَبَدَنِی حَتَّی يَنْقَطِعَ أَوْ يَصِيرَ كَالشَّنِّ الْبَالِی ثُمَّ أَتَانِی جَاحِداً لِوَلَايَتِكُمْ مَا غَفَرْتُ لَهُ أَوْ يُقِرَّ بِوَلَايَتِكُمْ يَا مُحَمَّدُ تُحِبُّ أَنْ تَرَاهُمْ قُلْتُ نَعَمْ يَا رَبِّ فَقَالَ لِی الْتَفِتْ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ فَالْتَفَتُّ فَإِذَا بِعَلِیٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ وَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ وَ عَلِیِّ بْنِ مُوسَی وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ وَ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ عليهم السلام وَ الْمَهْدِیِّ فِی ضَحْضَاحٍ (۳) مِنْ نُورٍ قِيَاماً

ص: ۲۱۶

۱- أمالی ابن الشيخ: ۲۵.

۲- سنخ الشی ء أصله.

۳- اصل الضحضاح بمعنی الماء و كأنّه استعير لكل ما يشمل الشی ء و يغمسه من كل جهه كالنور و النار و الظلمه.

يُصَلُّونَ وَ هُوَ فِي وَسَطِهِمْ يَعْنِي الْمَهْدِيَّ كَأَنَّهُ كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ هَؤُلَاءِ الْحُجَجُ وَ هُوَ الثَّائِرُ(۱) مِنْ عِتْرَتِكَ وَ عِزَّتِي وَ جَلَالِي إِنَّهُ الْحُجَّةُ الْوَاجِبَةُ لِأَوْلِيَائِي وَ الْمُنْتَقِمُ مِنْ أَعْدَائِي (۲).

**[ترجمه]مقتضب الاثر: ابوسلمی، چوپان رسول خدا صلی الله علیه و آله گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: در آن شبی که مرا به معراج بردند، خداوند عزیز، جلّ ثنائه فرمود: «ءَامَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ»، -. بقره/ ۲۸۵ - {پیامبر [خدا] بدانچه از جانب پروردگارش بر او نازل شده است ایمان آورده است.} عرض کردم: «والمؤمنون» فرمود: راست گفتی محمّد، چه کسی را در اُمّت جانشین خود کردی؟ عرض کردم: بهترینِ آن‌ها. فرمود: علی بن ابی طالب؟ عرض کردم: آری! فرمود: ای محمّد، من دقیقاً در زمین جستجو کردم و تو را از میان مردم آن برگزیدم سپس نامی از نام‌های خود برایت مشتق کردم به گونه‌ای که هرجا از من یاد شود، از تو نیز یاد می‌شود، من «محمود» هستم و تو«محمّد». سپس در زمین نگریستم و علی را از میان آن برگزیدم و نام او را از نام خودم مشتق نمودم، مَن «أعلی» هستم و او «علیّ»؛ ای محمّد، من، تو، علی، فاطمه، حسن و حسین را از جنس نور خود آفریدم و ولایت شما را بر اهل آسمان‌ها و زمین‌ها عرضه کردم، پس هرکس آن را پذیرفت، نزد من از مؤمنان خواهد بود و هرکه آن را انکار کند، نزد من از کافران خواهد بود.

ای محمّد، اگر بنده‌ای از بندگان من آنقدر مرا عبادت کند که از پا درآید، یا چون پوست خشکیده کهنه شود اما چون نزد من آید منکر ولایت شما باشد، تا به ولایت شما اقرار نکند، او را نخواهم آمرزید؛ ای محمّد، دوست داری آن‌ها را ببینی؟ عرض کردم: آری پروردگارا! پس به من فرمود: نگاهی به سمت راست عرش بینداز؛ چون نظر کردم، علی، فاطمه، حسن، حسین، علی بن حسین، محمّد بن علی، جعفر بن محمّد، موسی بن جعفر، علی بن موسی، محمّد بن علی ، علی بن محمّد، حسن بن علی و مهدی _ علیهم السّلام _ را در هاله‌ای از نور دیدم که به پا ایستاده

ص: ۲۱۸

و مشغول نماز هستند و او (مهدی) نیز در وسط ایشان همچون کوکبی درّی می‌درخشید. پس خداوند فرمود: ای محمّد، اینان حجّتند و او خون‌خواه از جانب عترت تو. به عزّت و جلال خودم سوگند که او حجّت واجب من بر اولیای من است و انتقام گیرنده از دشمنانم. -. مقتضب الأثر: ۱۳ _ ۱۲ -

**[ترجمه]

«۱۹»

وَ رَوَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ الْهَاشِمِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي بِهِ بِسُرَّمَنْ رَأَى سَنَةَ تِسْعٍ وَ ثَلَاثِينَ وَ ثَلَاثِمِائَةٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَمُّ أَبِي مُوسَى بْنُ عِيسَى عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ بَكَّارٍ عَنْ عَتِيقِ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبِيعَةَ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ قَالَ قَالَ لِي أَبِي: إِنِّي مُحَدِّثُكَ الْحَدِيثَ فَاحْفَظْهُ عَنِّي وَ اكْتُمْهُ عَلَيَّ مَا دُمْتُ حَيّاً أَوْ يَأْذَنَ اللَّهُ فِيهِ بِمَا يَشَاءُ كُنْتُ مَعَ مَنْ عَمِلَ مَعَ ابْنِ الزُّبَيْرِ فِي الْكَعْبَةِ حَدَّثَنِي أَنَّ ابْنَ الزُّبَيْرِ أَمَرَ الْعُمَّالَ أَنْ يَبْلُغُوا فِي الْأَرْضِ قَالَ فَبَلَغْنَا صَخْراً أَمْثَالَ الْإِبِلِ فَوَجَدْتُ عَلَى تِلْكَ الصُّخُورِ(۳) كِتَاباً مَوْضُوعاً فَتَنَاوَلْتُهُ وَ سَتَرْتُ أَمْرَهُ فَلَمَّا صِرْتُ إِلَى مَنْزِلِي تَأَمَّلْتُهُ فَرَأَيْتُ كِتَاباً لَا أَدْرِي مِنْ أَيِّ شَيْ ءٍ هُوَ وَ لَا أَدْرِي الَّذِي كَتَبَ بِهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنَّهُ يَنْطَوِي كَمَا

يَنْطَوِی الْكَتُبُ فَقَرَأْتُ فِيهِ بِاسْمِ الْأَوَّلِ لَا شَیْ ءَ قَبْلَهُ- لَا تَمْنَعُوا الْحِكْمَهَ أَهْلَهَا فَتَظْلِمُوهُمْ وَ لَا تُعْطُوهَا غَيْرَ مُسْتَحِقِّهَا فَتَظْلِمُوهَا إِنَّ اللَّهَ يُصِيبُ بِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ- وَ اللَّهُ يَهْدِی مَنْ يَشاءُ وَ اللَّهُ فَعَّالٌ لِما يُرِيدُ بِاسْمِ الْأَوَّلِ لَا نِهَايَهَ لَهُ الْقَائِمُ عَلى كُلِّ نَفْسٍ بِما كَسَبَتْ- كَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْماءِ ثُمَّ خَلَقَ الْخَلْقَ بِقُدْرَتِهِ وَ صَوَّرَهُمْ بِحِكْمَتِهِ وَ مَيَّزَهُمْ بِمَشِيئَتِهِ كَيْفَ شَاءَ وَ جَعَلَهُمْ شُعُوباً وَ قَبَائِلَ وَ بُيُوتاً لِعِلْمِهِ السَّابِقِ فِيهِمْ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ تِلْكَ الْقَبَائِلِ قَبِيلَهً مُكَرَّمَهً سَمَّاهَا قُرَيْشاً وَ هِیَ أَهْلُ الْأَمَانَهِ(۴) ثُمَّ جَعَلَ مِنْ تِلْكَ الْقَبِيلَهِ بَيْتاً خَصَّهُ اللَّهُ بِالنَّبَإِ وَ الرِّفْعَهِ وَ هُمْ وُلْدُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ حَفَظَهُ هَذَا الْبَيْتِ وَ عُمَّارُهُ وَ وُلَاتُهُ وَ سُكَّانُهُ ثُمَّ اخْتَارَ مِنْ ذَلِكَ الْبَيْتِ نَبِيّاً يُقَالُ لَهُ مُحَمَّدٌ وَ يُدْعَى فِی السَّمَاءِ أَحْمَدَ يَبْعَثُهُ اللَّهُ تَعَالَى فِی آخِرِ الزَّمَانِ نَبِيّاً وَ لِرِسَالَتِهِ مُبَلِّغاً وَ لِلْعِبَادِ إِلَى دِينِهِ دَاعِياً مَنْعُوتاً فِی الْكُتُبِ تُبَشِّرُ بِهِ الْأَنْبِيَاءُ وَ يَرِثُ عِلْمَهُ خَيْرُ الْأَوْصِيَاءِ يَبْعَثُهُ اللَّهُ وَ هُوَ ابْنُ

۱- الثائر: الطالب بالدم.

۲- مقتضب الاثر: ۱۲ و ۱۳.

۳- فی المصدر و(د): علی بعض تلک الصخور.

۴- فی المصدر و(د): و هی أهل الإمامه.

أَرْبَعِينَ عِنْدَ ظُهُورِ الشِّرْكِ وَ انْقِطَاعِ الْوَحْيِ وَ ظُهُورِ الْفِتَنِ لِيُظْهِرَ اللَّهُ بِهِ دِينَ الْإِسْلَامِ وَ يَدْحَرَ بِهِ الشَّيْطَانَ (۱) وَ يُعْبَدَ بِهِ الرَّحْمَنُ قَوْلُهُ فَصْلٌ وَ حُكْمُهُ عَدْلٌ يُعْطِيهِ اللَّهُ النُّبُوَّهَ بِمَكَّهَ وَ السُّلْطَانَ بِطَيْبَهَ لَهُ مُهَاجَرَهٌ مِنْ مَكَّهَ إِلَى طَيْبَهَ وَ بِهَا مَوْضِعُ قَبْرِهِ يَشْهَرُ سَيْفَهُ وَ يُقَاتِلُ مَنْ خَالَفَهُ وَ يُقِيمُ الْحُدُودَ فِيمَنِ اتَّبَعَهُ هُوَ عَلَى الْأُمَّهِ شَهِيدٌ وَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَهِ شَفِيعٌ يُؤَيِّدُهُ بِنَصْرِهِ وَ يَعْضُدُهُ بِأَخِيهِ وَ ابْنِ عَمِّهِ وَ صِهْرِهِ وَ زَوْجِ ابْنَتِهِ وَ وَصِيِّهِ فِي أُمَّتِهِ مِنْ بَعْدِهِ وَ حُجَّهِ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ يَنْصِبُهُ لَهُمْ عَلَماً عِنْدَ اقْتِرَابِ أَجَلِهِ هُوَ بَابُ اللَّهِ فَمَنْ أَتَى اللَّهَ مِنْ غَيْرِ الْبَابِ ضَلَّ يَقْبِضُهُ اللَّهُ وَ قَدْ خَلَّفَ فِي أُمَّتِهِ عَمُوداً بَعْدَ أَنْ يُبَيِّنَ لَهُمْ (۲) يَقُولُ بِقَوْلِهِ فِيهِمْ وَ يُبَيِّنُهُ لَهُمْ هُوَ الْقَائِمُ مِنْ بَعْدِهِ وَ الْإِمَامُ وَ الْخَلِيفَهُ فِي أُمَّتِهِ فَلَا يَزَالُ مُبْغَضاً(۳) مَحْسُوداً مَخْذُولًا وَ مِنْ حَقِّهِ مَمْنُوعاً لِأَحْقَادٍ فِي الْقُلُوبِ وَ ضَغَائِنَ فِي الصُّدُورِ لِعُلُوِّ

مَرْتَبَتِهِ وَ عِظَمِ مَنْزِلَتِهِ وَ عِلْمِهِ وَ حِلْمِهِ وَ هُوَ وَارِثُ الْعِلْمِ وَ مُفَسِّرُهُ مَسْئُولٌ غَيْرُ سَائِلٍ عَالِمٌ غَيْرُ جَاهِلٍ كَرِيمٌ غَيْرُ لَئِيمٍ كَرَّارٌ غَيْرُ فَرَّارٍ- لَا تَأْخُذُهُ فِي اللَّهِ لَوْمَهُ لَائِمٍ يَقْبِضُهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ شَهِيداً بِالسَّيْفِ مَقْتُولًا هُوَ يَتَوَلَّى قَبْضَ رُوحِهِ وَ يُدْفَنُ فِي الْمَوْضِعِ الْمَعْرُوفِ بِالْغَرِيِّ يَجْمَعُ اللَّهُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ النَّبِيِّ ثُمَّ الْقَائِمُ مِنْ بَعْدِهِ ابْنُهُ الْحَسَنُ سَيِّدُ الشَّبَابِ وَ زَيْنُ الْفِتْيَانِ يُقْتَلُ مَسْمُوماً يُدْفَنُ بِأَرْضِ طَيْبَهَ فِي الْمَوْضِعِ الْمَعْرُوفِ بِالْبَقِيعِ ثُمَّ يَكُونُ بَعْدَهُ الْحُسَيْنُ إِمَامُ عَدْلٍ يَضْرِبُ بِالسَّيْفِ وَ يَقْرِى الضَّيْفَ (۴) يُقْتَلُ بِالسَّيْفِ عَلَى شَاطِئِ الْفُرَاتِ فِي الْأَيَّامِ الزَّاكِيَاتِ يَقْتُلُهُ بَنُو الطَّوَامِثِ وَ الْبَغِيَّاتِ (۵) يُدْفَنُ بِكَرْبَلَاءَ قَبْرُهُ لِلنَّاسِ نُورٌ وَ ضِيَاءٌ وَ عَلَمٌ ثُمَّ يَكُونُ الْقَائِمَ مِنْ بَعْدِهِ ابْنُهُ- عَلِيٌّ سَيِّدُ الْعَابِدِينَ وَ سِرَاجُ الْمُؤْمِنِينَ يَمُوتُ مَوْتاً

۱- دحره: طرده و أبعده.

۲- فی المصدر: بعد أن یبینه لهم.

۳- فی المصدر: فلا یزال مبغوضا.

۴- قری الضیف: أضافه.

۵- أی أولاد الحیض و الزناء.

يُدْفَنُ فِی أَرْضٍ طَیِّبَهَ فِی الْمَوْضِعِ الْمَعْرُوفِ بِالْبَقِیعِ ثُمَّ یَكُونُ الْإِمَامَ الْقَائِمَ بَعْدَهُ الْمَحْمُودَ فِعَالُهُ مُحَمَّدٌ بَاقِرُ الْعِلْمِ وَ مَعْدِنُهُ وَ نَاشِرُهُ وَ مُفَسِّرُهُ یَمُوتُ مَوْتاً یُدْفَنُ بِالْبَقِیعِ مِنْ أَرْضِ طَیْبَهَ ثُمَّ یَكُونُ بَعْدَهُ الْإِمَامُ جَعْفَرٌ وَ هُوَ الصَّادِقُ بِالْحِكْمَهِ نَاطِقٌ مُظْهِرُ كُلِّ مُعْجِزَهٍ وَ سِرَاجُ الْأُمَّهِ یَمُوتُ مَوْتاً بِأَرْضِ طَیْبَهَ مَوْضِعُ قَبْرِهِ الْبَقِیعُ ثُمَّ الْإِمَامُ بَعْدَهُ الْمُخْتَلَفُ فِی دَفْنِهِ سَمِیُّ الْمُنَاجِی رَبَّهُ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ یُقْتَلُ بِالسَّمِّ فِی مَحْبَسِهِ یُدْفَنُ فِی الْأَرْضِ الْمَعْرُوفَهِ بِالزَّوْرَاءِ ثُمَّ الْقَائِمُ بَعْدَهُ ابْنُهُ الْإِمَامُ عَلِیٌّ الرِّضَا الْمُرْتَضَی لِدِینِ اللَّهِ إِمَامُ الْحَقِّ یُقْتَلُ بِالسَّمِّ فِی أَرْضِ الْعَجَمِ ثُمَّ الْقَائِمُ الْإِمَامُ بَعْدَهُ (۱) ابْنُهُ مُحَمَّدٌ یَمُوتُ مَوْتاً یُدْفَنُ فِی الْأَرْضِ الْمَعْرُوفَهِ بِالزَّوْرَاءِ ثُمَّ الْقَائِمُ بَعْدَهُ ابْنُهُ عَلِیٌّ لِلَّهِ نَاصِرٌ وَ یَمُوتُ مَوْتاً وَ یُدْفَنُ فِی الْمَدِینَهِ الْمُحْدَثَهِ ثُمَّ الْقَائِمُ بَعْدَهُ الْحَسَنُ وَارِثُ عِلْمِ النُّبُوَّهِ وَ مَعْدِنُ الْحِكْمَهِ یُسْتَنَارُ بِهِ مِنَ الظُّلَمِ (۲) یَمُوتُ مَوْتاً یُدْفَنُ فِی الْمَدِینَهِ الْمُحْدَثَهِ ثُمَّ الْمُنْتَظَرُ بَعْدَهُ اسْمُهُ اسْمُ النَّبِیِّ یَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ یَفْعَلُهُ وَ یَنْهَی عَنِ الْمُنْكَرِ وَ یَجْتَنِبُهُ یَكْشِفُ اللَّهُ بِهِ الظُّلَمَ وَ یَجْلُو بِهِ الشَّكَّ وَ الْعَمَی یَرْعَی الذِّئْبُ فِی أَیَّامِهِ مَعَ الْغَنَمِ (۳) وَ یَرْضَی عَنْهُ سَاكِنُ السَّمَاءِ وَ الطَّیْرُ فِی الْجَوِّ وَ الْحِیتَانُ فِی الْبِحَارِ یَا لَهُ مِنْ عَبْدٍ مَا أَكْرَمَهُ عَلَی اللَّهِ طُوبَی لِمَنْ أَطَاعَهُ وَ وَیْلٌ لِمَنْ عَصَاهُ طُوبَی لِمَنْ قَاتَلَ بَیْنَ یَدَیْهِ فَقَتَلَ أَوْ قُتِلَ- أُولئِكَ عَلَیْهِمْ صَلَواتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَ رَحْمَهٌ وَ أُولئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ وَ أُولئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ وَ أُولئِكَ هُمُ الْفائِزُونَ (۴).

۱- فی المصدر: ثم الامام بعده.

۲- فی المصدر: یستضاء به من الظلم.

۳- كنایه عن زوال دوله الظلم، فلا یبقی ظالم فی الأرض حتّی یخاف منه المظلوم.

۴- مقتضب الاثر: ۱۴- ۱۷.

**[ترجمه]مقتضب الاثر: محمّد بن احمد بن عبیدالله هاشمی روایت می‌کند که گوید: در سال ۳۳۹هـق در سُرّمن‌رأی (سامراء) عموی ابو موسی بن عیسی با سندی از مردی از اهل مکه مرا روایت کرد که گفت: پدرم مرا گفت: حدیثی را برای تو نقل می‌کنم که آن را از من نگاه داری و تا زمانی که زنده هستم، آن را پوشیده داری یا اینکه خداوند درباره آن اذن دیگری دهد. من از جمله افرادی بودم که با پسر زبیر در مکه کار می‌کردیم. روزی پسر زبیر دستور داد اطراف را بگردیم. ما نیز به گشت مشغول شدیم تا اینکه به جایی رسیدیم که صخره‌هایی بزرگ هر کدام به بزرگی یک شتر بزرگ بود. من در آن صخره‌ها کتابی را یافته و آن را برداشته، از بقیه پنهان کردم. چون به خانه برگشتم، نگاهی به آن انداخته و نفهمیدم جنس آن از چیست و با چه چیزی نوشته شده است؟ اما همانند کتاب تا می‌شد، پس در آن چنین خواندم: با نام خدایی که پیش از او چیزی نبوده است، دانش را از طالبان آن دریغ نکنید که در این صورت به ایشان ستم ورزیده‌اید، و آن را در اختیار نااهل قرار ندهید که در این صورت به دانش ستم کرده‌اید، خداوند نور خود را به هر که خواهد، دهد؛ و خدا هر که را خواهد هدایت فرماید؛ و خداوند هر آنچه اراده فرماید، انجام می‌دهد؛ به نام آن أوّلی که پایان ندارد، آنکه قائم است بر هر نفس و دستاوردی که حاصل کرده است، عرش او بر آب بنا نهاده شده بود، سپس مخلوقات را با قدرت خویش آفرید و با حکمت خود آنان را شکل داد و با مشیّت خود به هر ترتیب که اراده فرمود، از یکدیگر متمایز نمود و آنان را ملل و قبایل و خاندان‌ها، به سبب علم سابق خود نسبت به آنها، قرار داد؛ سپس از میان این قبایل، قبیله‌ای را مکرّم داشت و آن را قریش نامید که مردمی امانتدارند.

آن گاه از میان این قبیله خاندانی را مختص به پیامبری و رفعت قرار داد و آنان فرزندان عبدالمطّلب هستند که پاسداران این خانه (کعبه) و مرمّت کنندگان و کارگزاران و ساکنان آن هستند. سپس از این خاندان پیامبری برگزید به نام «محمّد» که در آسمان«احمد»ش نامند. خداوند او را در آخرالزمان به نبوّت و ابلاغ رسالتش بر می‌گزیند تا بندگان را به دین او دعوت کند. اوصاف او در کتب پیشین آمده و پیامبران پیشین ظهور وی را بشارت داده‌اند. علم او را بهترینِ اوصیا به ارث خواهد برد. خداوند وی

ص: ۲۱۷

را در چهل سالگی و زمانی که شرک در همه جا ظاهر و وحی منقطع و فتنه‌ها آشکار شده باشند، مبعوث خواهد فرمود تا دین اسلام را با او آشکار سازد و بدان شیطان را به کنار زَنَد و پرستش خدای رحمان را جایگزین کند. کلامش حق و حکمش عین عدالت است. خداوند نبوّت را در مکه به وی عطا خواهد فرمود و حکومت را در «طیبه» (یثرب) به او خواهد داد. هجرتی از مکه به طیبه دارد و مدفن او همان‌جا خواهد بود. شمشیرش را بر می‌کشد و با هرکه از در مخالفت با وی درآید، می‌جنگند و حدود الهی را در میان پیروان خود جاری می‌سازد. او شاهد بر اُمّت است و شفیع روز قیامت آن‌هاست. خداوند او را به برادر و پسرعمو و داماد و شوهر دخترش و وصیّ او در اُمّتش بعد از خود که حجت خدا بر خلق است، مؤیَّد فرموده و یاری و نصرت می‌دهد. و چون مرگش فرا رسد، او را به جانشینی خود برگزینند. او دروازه رسیدن به خداست و هرکه از جایی غیر از دروازه نزد خدا آید، گمراه می‌شود. خداوند در حالی او را از این دنیا می‌برد که ستونی (علی علیه السّلام) را در میان اُمّت خود بر جای گذاشته باشد و او را به مردم معرفی کرده باشد و با زبان خویش _ مقام _ او را گفته و برای ایشان تبیین کرده باشد. او بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله قائم به امر مسلمانان و جانشین وی در میان اُمّتش می‌باشد. لیکن او پیوسته مورد

دشـمنی و حسد قرار گرفته، تنها گذاشـته می‌شود و از حقّش محروم می گردد، آن‌هم به سبب کینه‌هایی که در دل‌ها و نفرت‌ـ هـایی که در سـینه‌هـا از وی دارنـد، و به سـبب رفعت درجه و عظمت جایگـاه و علم و حِلمی که از آن برخـوردار است. او در جنگ‌ها کرّار است و فرّار نیست، در عمل به امر خدا، ملامت هیچ ملامت‌گری را به حساب نمی‌آورد و خداوند او را شهید از دنیا می‌برد در حالی که با شمشـیر کشـته شـده باشـد و قبض روحش به خود او واگذار می‌شود، و در مکانی معروف به «غریّ» دفن می‌شود و خداوند میان او و پیامبر را گرد می‌آورد.

سپس فرزندش حسن، سـروَر جوانان و زیور جوانمردان جانشین او می‌شود و با سَم کشته می‌شود و در سرزمین طیبه در مکانی که به بقیع معروف است دفن می گردد.

پس از او حسین خواهد بود، امامی عادل و دلاور است و مهمان‌نواز. وی بر کرانه فرات و در روزهایی مطهّر و پاکیزه با شمشیر کشته می‌شود و اولاد حیض و زنا وی را به قتل می‌رسانند. در کربلا به خاک سپرده می‌شود و مزارش خاستگاه نور و روشنایی و علم خواهد شد.

بعد از او نوبت فرزندش علی، سرور عابدان و سراج مؤمنان خواهد رسید که به مرگی ـ خاص ـ می‌میرد

ص: ۲۱۸

و در سرزمین طیبه در مکانی که به بقیع معروف است، به خاک سپرده می‌شود.

پس از وی، امام قائم، آن سـتوده کردار محمّد، شکافنده دانش‌ها و کانِ آن و گستراننده و مفسّر آن خواهد بود. وی به مرگی ـ خاص ـ می‌میرد و در گورستان بقیع سرزمین طیبه به خاک سپرده می‌شود.

بعـد از او امام، جعفر خواهـد بود، همان که صادق است و به حکمت ناطق، آشـکار کننده هر معجزه و چراغ اُمّت است که در سرزمین طیبه به مرگی ـ خاص ـ می‌میرد و در بقیع به خاک سپرده می‌شود.

امام بعـد از او کسـی است که مدفنش مورد اختلاف است، او را مناجات کننده با پروردگارش، موسـی بن جعفر نامیده‌اند. در زندان با زهر به قتل می‌رسد و در سرزمینی به نام «الزوراء» به خاک سپرده می‌شود .

قائم بعد از او فرزندش امام علیّ رضای مرتضی به دین خداست، امام بر حقی که در سرزمین عجم با زهر کشته می‌شود.

سپس نوبت به قائم و امام بعد از او، یعنی پسـرش محمّد می‌رسد که او نیز به مرگی ـ خاص ـ می‌میرد و در سـرزمین معروف به«الزوراء» به خاک سپرده می‌شود.

امام بعـد از او فرزنـدش علی است که یاور خداست و به مرگی ـ خاص ـ می‌میرد و در شـهر نوبنیاد (سامراء) به خاک سپرده می‌شود.

سپس حسن، وارث علم نبوّت و معـدن حکمت امام و جانشـین او می گردد که از تاریکی‌ها به نور او پناه می‌برنـد. به مرگی ــ خاص ــ می‌میرد و در سامراء به خاک سپرده می‌شود.

آن گـاه نوبت امام مُنتَظر می‌شود که نامش نام پیامبر است، امر به دادگری می کنـد و خود بـدان عمل می‌نمایـد و از منکر نهی می‌فرماید و خود از آن دوری می گزیند، خداوند به وسیله او ظلم و شک و بی‌بصیرتی را از بین می‌برد به گونه‌ای که در زمان او گرگ و میش در کنار هم در امنیت به سر خواهند برد و ساکنان آسـمان و پرندگان در هوا و ماهیان دریاها از او راضـی و خشـنود می گردنـد. چه خـوب بنـده‌ای اسـت و چه بزرگـوار است نزد خـدا! خوشـا به حـال آنکه فرمـانش بَرَد و وای بر آنکه نافرمانی‌اش کند، خوشا به حال آنکه در کنار او بجنگد، بکشد یا کشته شود، آنان مشمول صلوات و رحمت پروردگارشانند و از جمله هدایت یافتگانند و آنان خود رستگارانند و آنان خود پیروزمندانند. - . مقتصب الأثر: ۱۷ ــ ۱۴ -

**[ترجمه]

«۲۰»

وَ مِنْهُ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ السُّلَمِیِّ عَنْ أَحْمَـدَ بْنِ أَیُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْأَزْدِیِّ عَنْ سَـعِیدِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُـلَیْمَانَ عَنْ أَبِی هَارُونَ الْعَبْدِیِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَـلَمَهَ قَالَ: شَـهِدْتُ مَشْهَداً مَا شَهِدْتُ مِثْلَهُ کَانَ أَعْجَبَ عِنْدِی وَ لَا أَوْقَعَ عَلَی قَلْبِی مِنْهُ قَالَ فَقِیلَ یَا أَبَا جَعْفَرٍ وَ مَا ذَاکَ قَالَ لَمَّا مَاتَ أَبُو بَکْرٍ أَقْبَلَ النَّاسُ یُبَایِعُونَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ إِذْ أَقْبَلَ یَهُودِیٌّ قَدْ أَقَرَّ لَهُ بِالْمَدِینَهِ

یَهُودُهَا أَنَّهُ أَعْلَمُهُمْ وَ کَـذَلِکَ کَانَ أَبُوهُ مِنْ قَبْلُ فِیهِمْ فَقَالَ یَا عُمَرُ مَنْ أَعْلَمُ هَـذِهِ الْأُمَّهِ بِکِتَابِ اللَّهِ وَ سُـنَّهِ نَبِیِّهِ فَأَشَارَ بِیَدِهِ إِلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَـالِبٍ علیهمـا السّـلام قَـالَ فَأَتَـاهُ الْیَهُودِیُّ فَقَـالَ یَا عَلِیُّ أَنْتَ کَمَا زَعَمَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ لَهُ وَ مَا زَعَمَ قَالَ یَزْعُمُ أَنَّکَ أَعْلَمُ هَـذِهِ الْأُمَّهِ بِکِتَابِ اللَّهِ وَ سُنَّهِ نَبِیِّهِ فَقَالَ لَهُ یَا یَهُودِیُّ سَلْ عَمَّا بَـدَا لَکَ تُخْبَرْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَی فَقَالَ إِنِّی سَائِلُکَ عَنْ ثَلَاثٍ وَ ثَلَاثٍ وَ وَاحِدَهٍ فَقَالَ علیه السّـلام وَ لِمَ لَا تَقُولُ سَـبْعاً فَقَالَ لَهُ لَا أَقُولُ سَـبْعاً وَ لَکِنْ أَسْأَلُکَ عَنْ ثَلَاثٍ فَإِنْ أَجَبْتَنِی فِیهِنَّ سَأَلْتُکَ عَمَّا بَعْدَهُنَّ وَ إِلَّا عَلِمْتُ أَنَّهُ لَیْسَ فِیکُمْ عَالِمٌ وَ مَضَـیْتُ فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السّـلام فَإِنِّی سَائِلُکَ بِإِلَهِکَ الَّذِی تَعْبُدُهُ إِنْ أَجَبْتُکَ فِی کُلِّ مَا سَأَلْتَنِی عَنْهُ لَتَدَعَنَّ دِینَکَ وَ لَتَدْخُلَنَّ فِی دِینِی فَقَالَ لَهُ الْیَهُودِیُّ مَا جِئْتُ إِلَّا لِلْإِسْلَامِ فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السّلام سَلْ عَمَّا شِئْتَ فَقَالَ لَهُ أَخْبِرْنِی عَنْ أَوَّلِ قَطْرَهِ دَمٍ قَطَرَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ أَیُّ شَیْ ءٍ هُوَ وَ عَنْ أَوَّلِ عَیْنٍ فَاضَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ أَیُّ عَیْنٍ هِیَ وَ أَوَّلِ شَجَرَهٍ اهْتَزَّتْ (۱) عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ أَیُّ شَـجَرَهٍ هِیَ فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السّلام یَا هَارُونِیُّ أَمَّا أَنْتُمْ فَتَقُولُونَ أَوَّلُ قَطْرَهِ دَمٍ قَطَرَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ حَیْثُ قَتَلَ ابْنُ آدَمَ أَخَـاهُ وَ لَیْسَ هُـوَ کَمَـا تَقُولُـونَ وَ لَکِنْ أَقُولُ أَوَّلُ قَطْرَهٍ قَطَرَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ حَیْثُ طَمِثَتْ حَوَّاءُ(۲) وَ ذَلِـکَ قَبْـلَ أَنْ تَلِـدَ ابْنَیْهَـا شَـیْئاً قَالَ صَـدَقْتَ قَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السّـلام أَمَّا أَنْتُمْ فَتَقُولُونَ إِنَّ أَوَّلَ شَـجَرَهٍ اهْتَزَّتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ (۳) الشَّجَرَهُ الَّتِی کَانَتْ مِنْهَا سَفِینَهُ نُوحٍ وَ هِیَ الزَّیْتُونَهُ وَ لَیْسَ هُوَ کَمَا تَقُولُونَ وَ لَکِنَّهَا النَّخْلَهُ الَّتِی

١- اهتز النبات: تحرك و طال.

٢- أي حاضت.

٣- في المصدر: اهتزت على الأرض.

نَزَلَتْ مَعَ آدَمَ مِنَ الْجَنَّهِ وَ هِیَ الْعَجْوَهُ وَ مِنْهَا یَتَفَرَّقُ مَا تَرَی مِنْ أَنْوَاعِ النَّخْلِ قَالَ صَدَقْتَ فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السّلام أَمَّا أَنْتُمْ فَتَقُولُونَ إِنَّ أَوَّلَ عَیْنٍ فَاضَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ عَیْنُ الْیَقُودِ(۱) وَ هِیَ الْعَیْنُ الَّتِی تَکُونُ فِی الْبَیْتِ الْمُقَدَّسِ وَ لَیْسَ هُوَ کَمَا تَقُولُونَ وَ لَکِنَّهَا عَیْنُ الْحَیَاهِ الَّتِی وَقَفَ عَلَیْهَا مُوسَی بْنُ عِمْرَانَ وَ فَتَاهُ وَ مَعَهُمُ النُّونُ الْمَالِحَهُ فَسَقَطَتْ فِیهَا فَحَیِیَتْ وَ کَذَلِکَ مَاءُ تِلْکَ الْعَیْنِ لَا یُصِیبُ شَیْ ءٌ مِنْهَا إِلَّا حَیِیَ وَ کَذَلِکَ کَانَ الْخَضِرُ علیه السّلام عَلَی مُقَدِّمَهِ ذِی الْقَرْنَیْنِ فِی طَلَبِ عَیْنِ الْحَیَاهِ فَأَصَابَهَا الْخَضِرُ علیه السّلام فَشَرِبَ مِنْهَا وَ جَاءَ ذُو الْقَرْنَیْنِ یَطْلُبُهَا فَعَدَلَ عَنْهَا قَالَ صَدَقْتَ وَ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِنِّی لَأَجِدُهَا فِی کِتَابِ أَبِی هَارُونَ بْنِ عِمْرَانَ کَتَبَهُ بِیَدِهِ وَ إِمْلَاءِ مُوسَی بْنِ عِمْرَانَ-(۲) قَالَ فَأَخْبِرْنِی عَنِ الثَّلَاثِ الْأُخَرِ أَخْبِرْنِی عَنْ مُحَمَّدٍ کَمْ لَهُ مِنْ إِمَامٍ وَ أَیَّ جَنَّهٍ یَسْکُنُ وَ مَنْ سَاکِنُهَا مَعَهُ فِی جَنَّتِهِ وَ عَنْ أَوَّلِ حَجَرٍ هَبَطَ إِلَی الْأَرْضِ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السّلام یَا هَارُونِیُّ إِنَّ لِمُحَمَّدٍ اثْنَیْ عَشَرَ إِمَاماً عَدْلًا- لَا یَضُرُّهُمْ خِذْلَانُ مَنْ خَذَلَهُمْ وَ لَا یَسْتَوْحِشُونَ لِخِلَافِ مَنْ خَالَفَهُمْ أَرْسَبُ فِی الدِّینِ مِنَ الْجِبَالِ الرَّاسِیَاتِ فِی الْأَرْضِ (۳) وَ إِنَّ مَسْکَنَ مُحَمَّدٍ فِی جَنَّهِ عَدْنٍ الَّتِی قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ کُنْ فِیهَا فَکَانَ وَ فِیهَا انْفَجَرَتْ أَنْهَارُ الْجَنَّهِ وَ سُکَّانُ مُحَمَّدٍ فِی جَنَّتِهِ أُولَئِکَ الِاثْنَا عَشَرَ إِمَامَ عَدْلٍ وَ أَوَّلُ حَجَرٍ هَبَطَ فَأَنْتُمْ تَقُولُونَ هِیَ الصَّخْرَهُ الَّتِی فِی بَیْتِ الْمَقْدِسِ وَ لَیْسَ کَمَا تَقُولُونَ وَ لَکِنَّهُ الَّذِی فِی بَیْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ هَبَطَ بِهِ جَبْرَئِیلُ إِلَی الْأَرْضِ وَ هُوَ أَشَدُّ بَیَاضاً مِنَ الثَّلْجِ فَاسْوَدَّ مِنْ خَطَایَا بَنِی آدَمَ فَقَالَ لَهُ الْیَهُودِیُّ صَدَقْتَ وَ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِنِّی لَأَجِدُهَا فِی

کِتَابِ أَبِی هَارُونَ وَ إِمْلَاءِ مُوسَی فَقَالَ الْیَهُودِیُّ وَ بَقِیَتْ وَاحِدَهٌ وَ هِیَ أَخْبِرْنِی عَنْ وَصِیِّ مُحَمَّدٍ کَمْ یَعِیشُ وَ هَلْ یَمُوتُ أَوْ یُقْتَلُ فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السّلام یَا یَهُودِیُّ وَصِیُّ مُحَمَّدٍ أَنَا أَعِیشُ بَعْدَهُ ثَلَاثِینَ سَنَهً- لَا أَزِیدُ یَوْماً وَاحِداً وَ لَا أَنْقُصُ یَوْماً وَاحِداً ثُمَّ یَنْبَعِثُ أَشْقَاهَا شَقِیقُ عَاقِرِ نَاقَهِ ثَمُودَ فَیَضْرِبُنِی ضَرْبَهً هَاهُنَا فِی قَرْنِی فَیَخْضِبُ لِحْیَتِی قَالَ وَ بَکَی عَلِیٌّ علیه السّلام بُکَاءً شَدِیداً قَالَ فَصَاحَ

۱- فی المصدر: عین البقور.

۲- فی المصدر، و أملاه موسی بن عمران.

۳- الارسب: الاثبت. و الجبال الراسیات: الثابتات و الراسخات.

الْيَهُودِیُّ وَ أَقْبَلَ یَقُولُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِیکَ لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ وَ أَشْهَدُ یَا عَلِیُّ أَنَّکَ وَصِیُّ مُحَمَّدٍ وَ أَنَّهُ یَنْبَغِی لَکَ أَنْ تَفُوقَ وَ لَا تُفَاقَ وَ أَنْ تُعَظَّمَ وَ لَا تُسْتَضْعَفَ وَ أَنْ تُقَدَّمَ وَ لَا یُتَقَدَّمَ عَلَیْکَ وَ أَنْ تُطَاعَ فَلَا تُعْصَی وَ إِنَّکَ لَأَحَقُّ بِهَذَا الْمَجْلِسِ مِنْ غَیْرِکَ وَ أَمَّا أَنْتَ یَا عُمَرُ فَلَا صَلَّیْتُ خَلْفَکَ أَبَداً فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السّلام کُفَّ یَا هَارُونِیُّ مِنْ صَوْتِکَ: ثُمَّ أَخْرَجَ الْهَارُونِیُّ مِنْ کُمِّهِ کِتَاباً مَکْتُوباً بِالْعِبْرَانِیَّهِ فَأَعْطَاهُ عَلِیّاً علیه السّلام فَنَظَرَ فِیهِ عَلِیٌّ علیه السّلام فَبَکَی فَقَالَ لَهُ الْهَارُونِیُّ مَا یُبْکِیکَ فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ یَا هَارُونِیُّ هَذَا فِیهِ اسْمِی مَکْتُوباً فَقَالَ الْیَهُودِیُّ إِنَّهُ کِتَابٌ بِالْعِبْرَانِیَّهِ(۱) وَ أَنْتَ رَجُلٌ عَرَبِیٌّ فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السّلام وَیْحَکَ یَا هَارُونِیُّ هَذَا اسْمِی أَمَّا فِی التَّوْرَاهِ اسْمِی هَابِیلُ وَ فِی الْإِنْجِیلِ حبدار فَقَالَ لَهُ الْیَهُودِیُّ صَدَقْتَ وَ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِنَّهُ لَخَطُّ أَبِی هَارُونَ وَ إِمْلَاءُ مُوسَی بْنِ عِمْرَانَ تَوَارَثَتْهُ الْآبَاءُ حَتَّی صَارَ إِلَیَّ قَالَ فَأَقْبَلَ عَلِیٌّ علیه السّلام یَبْکِی وَ یَقُولُ- الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی لَمْ یَجْعَلْنِی عِنْدَهُ مَنْسِیّاً الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَثْبَتَنِی فِی صُحُفِ الْأَبْرَارِ ثُمَّ أَخَذَ عَلِیٌّ علیه السّلام بِیَدِ الرَّجُلِ فَمَضَی إِلَی مَنْزِلِهِ فَعَلَّمَهُ مَعَالِمَ الْخَیْرِ وَ شَرَائِعَ الْإِسْلَامِ (۲).

**[ترجمه]مقتضب الاثر: عمر بن سلمه گوید: چون ابوبکر مُرد، مردم آمدند تا با عمر بیعت کنند که یک نفر یهودی که خود یهودیان نیز اقرار به اعلَم بودنش داشتند ـ همان طور که پدرش نیز قبلاً همین جایگاه را در میان قوم خود داشت ـ نزد عمر آمد و گفت: ای عمر، چه کسی أعلَم این اُمّت به کتاب خدا و سنّت پیامبر آن است. سپس عمر با دست به علی بن ابی طالب علیه السّلام اشاره نمود. راوی گوید: پس آن یهودی نزد وی آمده و گفت: ای علی، آیا شما همان‌گونه هستید که عمر بن خطاب گفت: فرمود: عمر چه گفته است؟ گفت: او گمان می‌کند شما اعلَم این اُمّت به کتاب خدا و سنّت پیامبرش هستی. امام فرمود: ای مرد یهودی، هرچه می‌خواهی بپرس، إن شاء الله پاسخ دریافت خواهی کرد. مرد یهودی گفت: من درباره سه و سه و یک، از شما سؤال خواهم کرد. امام علیه السّلام فرمود: چرا نمی‌گویی هفت سؤال؟ عرض کرد: نمی‌گویم هفت، لیکن از سه چیز پرسش می‌کنم، اگر پاسخ درست دادی، بقیه پرسش‌ها را نیز مطرح می‌کنم، اگر پاسخ درست ندادی، نتیجه می... گیرم که عالمی در میان شما نیست و می‌روم. پس امام علی علیه السّلام به وی فرمود: من تو را به خدایی که می‌پرستی سوگند می‌دهم، اگر به پرسش‌هایت پاسخ گفتم، دینت را رها کرده و دین مرا بپذیری. آن یهودی گفت: جز برای پذیرش اسلام نیامده‌ام، پس حضرت علی علیه السّلام فرمود: هرچه می‌خواهی بپرس!

مرد یهودی گفت: مرا از اولین قطره خونی آگاه کن که بر زمین چکید و اینکه چه خونی بود؟ و اوّلین چشمه‌ای که در زمین جوشید، کدام چشمه بود؟ و اولین درختی که بر روی زمین به جنبش درآمد، کدام درخت بود؟

امام علیه السّلام فرمود: ای برادر هارون، شما مدعی هستید که اوّلین قطره خونی که بر زمین افتاد، خون هابیل فرزند آدم بود که به دست برادرش قابیل کشته شد، اما چنین نیست بلکه می‌گویم: اوّلین قطره خونی که بر زمین چکید، زمانی بود که حوّا قبل از به دنیا آمدن فرزندش شیث دچار حیض شد. مرد یهودی گفت: راست گفتی! امام علیه السّلام فرمود: شما بر این باورید که نخستین درختی که بر روی زمین رویید و به جنبش درآمد، درختی بود که کشتی نوح را از آن ساختند و درخت زیتون است اما چنین نیست که شما می‌گویید؛ بلکه اوّلین درخت، درختی بود که همراه آدم از بهشت به زمین

ص: ۲۲۰

آمد که درخت عجوه (نوعی خرمای مرغوب) بود که انواع نخل از آن متفرّع می‌شوند. عرض کرد: راست گفتی. پس علی

علیه السّلام به وی فرمود: شما بر این باورید که اوّلین چشمه‌ای که بر روی زمین جوشید، چشمه«یقود» - . در منبع «بقور» آمده است. - است که در بیت المقدس قرار دارد؛ اما چنین نیست بلکه آن چشمه، چشمه زندگی است که موسی بن عمران و جوان همراهش(یوشع بن نون) بر سر آن ایستاد و آن ماهی نمک سود را با خود داشتند ولی در آن آب افتاد و زنده شد و خاصیت آب چشمه حیات آن است، اگر قطره‌ای از آن بر مرده‌ای بیفتد، زنده می‌شود و خضر علیه السّلام پیش از ذوالقرنین در پی یافتن چشمه آب زندگانی بود و آن را یافت و از آن نوشید و پس از او ذوالقرنین در پی یافتن آن بود لیکن آن را نیافت. آن مرد یهودی گفت: راست گفتی! سوگند به آن خدایی که جز او خدایی نیست، من این مطلب را در کتاب پدرم هارون بن عمران می‌بینم که موسی بن عمران آن را بر وی املا نمود و او با دست خود آن را نوشت.

سپس عرض کرد: اکنون به سه پرسش دیگر من پاسخ دهید و بگویید: محمّد چند امام دارد؟ و در کدام بهشت اقامت می... کند؟ و در باغ او چه کسی همنشین وی است؟ و نخستین سنگی که بر زمین افتاد کدام سنگ بود؟ پس علی علیه السّلام فرمود: ای مرد هارونی، محمّد صلی الله علیه و آله دوازده امام عادل دارد که هر که آنان را رها کند، به ایشان زیان نزده است و از مخالفت مخالفان وحشتی به خود راه نمی‌دهند، در دین خود پایدارتر و استوارتر از کوه‌های استوار شده بر روی زمینند و اقامتگاه محمّد صلی الله علیه و آله در بهشت عَدن است که خدای عزّوجل به او فرمود: در آن ساکن شو! و او نیز در آن سکونت یافت، و در آنجا چهارده چشمه بهشتی از زمین جوشیدند و همنشینان محمّد صلی الله علیه و آله در باغ بهشتی خود، همان دوازده امام عادل هستند؛ و اما در مورد نخستین سنگی که از آسمان بر زمین افتاد؛ شما می‌گویید که آن صخره همان صخره‌ای است که در بیت المقدّس است اما چنین نیست بلکه آن سنگ، سنگی است که جبرئیل با خود نازل کرد و در بیت الله الحرام است که سفیدتر از برف بود اما از کثرت گناهان بنی‌آدم سیاه شد. آن مرد یهودی گفت: قسم به خدایی که جز او خدایی نیست، راست گفتی و من عین این مطلب را در کتاب پدرم هارون و با دست خط او و املای موسی یافته‌ام.

سپس مردی یهودی گفت: یک سؤال دیگر مانده: مرا از وصیّ محمّد خبر ده که چند سال عمر می‌کند و اینکه به مرگ طبیعی از دنیا خواهد رفت یا اینکه کشته خواهد شد؟ علی علیه السّلام به وی فرمود: ای مرد یهودی، وصیّ محمّد من هستم، تا سی سال دیگر زنده هستم، نه یک روز بیشتر و نه یک روز کمتر، سپس شقی‌ترین آدم روی زمین، برادر پی کننده ناقه صالح برانگیخته خواهد شد و ضربتی بر اینجای من در فرق سرم خواهد زد و موی صورتم را از خون رنگین خواهد کرد. راوی گوید: علی علیه السّلام در اینجا به سختی گریست! راوی گوید: پس آن مرد

ص: ۲۲۱

یهودی فریادی برآورده گفت: گواهی می‌دهم که معبودی غیر از خدا نیست، یگانه‌ای که شریک ندارد و گواهی می‌دهم که محمد بنده و فرستاده اوست و گواهی می‌دهم ای علی، که تو وصیّ محمّد هستی و بر شما لازم است که تو بالا دست باشی و کسی بالا دست تو نباشد و تعظیم گردی و تضعیف نشوی و بر دیگران مقدّم شوی و کسی بر تو مقدّم نشود. باید فرمانت نافذ باشد و کسی تو را نافرمانی نکند و تو به این مجلس سزاوارتر از دیگری هستی، و اما تو ای عمر، هرگز پشت سرت نماز نخواهم خواند. پس علی علیه السّلام به وی فرمود: بس کن ای مرد هارونی!

سپس آن مرد هارونی از آستین خود کتابی به خط عبری بیرون آورد و آن را به دست علی علیه السّلام داد. چون علی در آن

نگریست، گریست! پس مرد هارونی به وی گفت: چرا گریه می‌کنید؟ فرمود: نام من در این کتاب نوشته شده است. عرض کرد: اما این کتاب به زبان عبری است و تو مردی عرب هستی؟! علی علیه السّلام فرمود: وای بر تو مرد هارونی، این نام من است؛ اما در تورات نامم هابیل است و در انجیل حیدار. مرد یهودی گفت: راست گفتی! به خدایی که جز او خدایی نیست سوگند که این دست‌خط هارون و املای موسی بن عمران است که از نسلی به نسلی دیگر منتقل گشته تا اینکه به من رسیده است. راوی گوید: پس علی علیه السّلام بگریست و در همان حال می‌فرمود: سپاس خداوندی را سزد که مرا نزد خود از جمله فراموش شدگان قرار نداده است، سپاس خداوندی را که نام مرا در صحیفه‌های ابرار ثبت کرده است. سپس علی علیه السّلام دست آن مرد را گرفته و به خانه برد و به وی نشانه‌های خوبی و نیکی و شریعت و احکام اسلام را آموخت. - . مقتضب الأثر: ۲۱_۱۷ -

**[ترجمه]

«۲۱»

وَ مِنْهُ عَنْ ثَوَابَةَ بْنِ أَحْمَدَ الْمَوْصِلِيِّ عَنْ أَبِي عَرُوبَةَ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَرَّانِيِّ عَنْ مُوسَى بْنِ عِيسَى الْإِفْرِيقِيِّ عَنْ هِشَامِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الدَّسْتُوَائِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ يُحَدِّثُ أَبَا جَعْفَرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ علیهما السّلام بِمَكَّةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَوْحَى إِلَيَّ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي يَا مُحَمَّدُ مَنْ خَلَّفْتَ فِي الْأَرْضِ عَلَى أُمَّتِكَ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِذَلِكَ قُلْتُ يَا رَبِّ أَخِي قَالَ يَا مُحَمَّدُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ قُلْتُ نَعَمْ يَا رَبِّ قَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي اطَّلَعْتُ إِلَى الْأَرْضِ اطِّلَاعَةً فَاخْتَرْتُكَ مِنْهَا فَلَا أُذْكَرُ حَتَّى تُذْكَرَ مَعِي أَنَا الْمَحْمُودُ وَ أَنْتَ مُحَمَّدٌ ثُمَّ اطَّلَعْتُ إِلَى الْأَرْضِ اطِّلَاعَةً أُخْرَى فَاخْتَرْتُ مِنْهَا عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ فَجَعَلْتُهُ

۱- فی المصدر: و(د) فقال له: یا علی، اقرأ اسمک فی أی موضع هو مکتوب؟ فانه کتاب بالعبرانیه.

۲- مقتضب الاثر: ۱۷- ۲۱.

وَصِيَّکَ فَأَنْتَ سَيِّدُ الْأَنْبِيَاءِ وَ عَلِيٌّ سَيِّدُ الْأَوْصِيَاءِ ثُمَّ اشْتَقَقْتُ لَهُ اسْماً مِنْ أَسْمَائِی فَأَنَا الْأَعْلَی وَ هُوَ عَلِيٌّ يَا مُحَمَّدُ إِنِّی خَلَقْتُ عَلِيّاً وَ فَاطِمَهَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ الْأَئِمَّهَ مِنْ نُورٍ وَاحِدٍ ثُمَّ عَرَضْتُ وَلَايَتَهُمْ عَلَی الْمَلَائِکهِ فَمَنْ قَبِلَهَا کَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ وَ مَنْ جَحَدَهَا کَانَ مِنَ الْکَافِرِينَ يَا مُحَمَّدُ لَوْ أَنَّ عَبْداً مِنْ عِبَادِی عَبَدَنِی حَتَّی يَنْقَطِعَ (۱) ثُمَّ لَقِيَنِی جَاحِداً لِوَلَايَتِهِمْ أَدْخَلْتُهُ نَارِی ثُمَّ قَالَ يَا مُحَمَّدُ أَ تُحِبُّ أَنْ تَرَاهُمْ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ تَقَدَّمْ أَمَامَکَ فَتَقَدَّمْتُ أَمَامِی وَ إِذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ وَ عَلِيُّ بْنُ مُوسَی وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ وَ الْحُجَّهُ الْقَائِمُ کَأَنَّهُ کَوْکَبٌ دُرِّيٌّ فِی وَسَطِهِمْ فَقُلْتُ يَا رَبِّ مَنْ هَؤُلَاءِ فَقَالَ هَؤُلَاءِ الْأَئِمَّهُ وَ هَذَا الْقَائِمُ يُحِلُّ حَلَالِی وَ يُحَرِّمُ حَرَامِی وَ يَنْتَقِمُ مِنْ أَعْدَائِی يَا مُحَمَّدُ أَحْبِبْهُ فَإِنِّی أُحِبُّهُ وَ أُحِبُّ مَنْ يُحِبُّهُ قَالَ جَابِرٌ فَلَمَّا انْصَرَفَ سَالِمٌ مِنَ الْکَعْبَهِ تَبِعْتُهُ فَقُلْتُ يَا أَبَا عُمَرَ أَنْشُدُکَ اللَّهَ هَلْ أَخْبَرَکَ أَحَدٌ غَيْرُ أَبِيکَ بِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ قَالَ اللَّهُمَّ أَمَّا الْحَدِيثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله فَلَا وَ لَکِنِّی کُنْتُ مَعَ أَبِی عِنْدَ کَعْبِ الْأَحْبَارِ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ الْأَئِمَّهَ بَعْدَ نَبِيِّهَا(۲) عَلَی عَدَدِ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِيلَ وَ أَقْبَلَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَ کَعْبٌ هَذَا الْمُقَفِّی (۳) أَوَّلُهُمْ وَ أَحَدَ عَشَرَ مِنْ وُلْدِهِ وَ سَمَّاهُ کَعْبٌ بِأَسْمَائِهِمْ فِی التَّوْرَاهِ- تقوبيت قيذوا دبيرا مفسورا مسموعا- دوموه مثبو(۴) هذار يثمو بطور نوقس قيدموا قَالَ أَبُو عَامِرٍ هِشَامٌ الدَّسْتُوَائِيُّ لَقِيتُ يَهُودِيّاً بِالْحِيرَهِ يُقَالُ لَهُ عثوا ابْنُ أوسوا وَ کَانَ حِبْرَ الْيَهُودِ وَ عَالِمَهُمْ وَ سَأَلْتُهُ عَنْ هَذِهِ الْأَسْمَاءِ وَ تَلَوْتُهَا عَلَيْهِ فَقَالَ لِی مِنْ أَيْنَ عَرَفْتَ هَذِهِ

۱- فی هامش(ک): حياته ظ.

۲- فی المصدر: ان الأئمّه من هذه الأمه بعد نبيها.

۳- قفی تقفيه: اتی.

۴- فی المصدر: مشيو.

النُّعُوتَ قُلْتُ هِیَ أَسْمَاءٌ قَالَ لَیْسَتْ أَسْمَاءً(۱) وَ لَکِنَّهَا نُعُوتٌ لِأَقْوَامٍ وَ أَوْصَافٌ بِالْعِبْرَانِیَّهِ صَحِیحَهٌ نَجِدُهَا عِنْدَنَا فِی التَّوْرَاهِ وَ لَوْ سَأَلْتَ عَنْهَا غَیْرِی لَعَمِیَ عَنْ مَعْرِفَتِهَا أَوْ تَعَامَی قُلْتُ وَ لِمَ ذَلِکَ قَالَ أَمَّا الْعَمَی (۲) فَلِلْجَهْلِ بِهَا وَ أَمَّا التَّعَامِی لِئَلَّا تَکُونَ عَلَی دِینِهِ ظَهِیراً وَ بِهِ خَبِیراً وَ إِنَّمَا أَقْرَرْتُ لَکَ بِهَذِهِ النُّعُوتِ لِأَنِّی رَجُلٌ مِنْ وُلْدِ هَارُونَ بْنِ عِمْرَانَ مُؤْمِنٌ بِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله أُسِرُّ ذَلِکَ عَنْ بِطَانَتِی مِنَ الْیَهُودِ الَّذِینَ لَمْ أُظْهِرْ لَهُمُ الْإِسْلَامَ وَ لَنْ أُظْهِرَهُ بَعْدَکَ لِأَحَدٍ حَتَّی أَمُوتَ قُلْتُ وَ لِمَ ذَاکَ قَالَ لِأَنِّی أَجِدُ فِی کُتُبِ آبَائِیَ الْمَاضِینَ مِنْ وُلْدِ هَارُونَ أَلَّا نُؤْمِنَ بِهَذَا النَّبِیِّ الَّذِی اسْمُهُ مُحَمَّدٌ ظَاهِراً وَ نُؤْمِنَ بِهِ بَاطِناً حَتَّی یَظْهَرَ الْمَهْدِیُّ الْقَائِمُ مِنْ وُلْدِهِ فَمَنْ أَدْرَکَهُ مِنَّا فَلْیُؤْمِنْ بِهِ وَ بِهِ نَعْتُ الْأَخِیرِ مِنَ الْأَسْمَاءِ قُلْتُ وَ بِمَا نُعِتَ قَالَ نُعِتَ بِأَنَّهُ یَظْهَرُ عَلَی الدِّینِ کُلِّهِ وَ یَخْرُجُ إِلَیْهِ الْمَسِیحُ فَیَدِینُ بِهِ وَ یَکُونُ لَهُ صَاحِباً قُلْتُ فَانْعَتْ لِی هَذِهِ النُّعُوتَ لِأَعْلَمَ عِلْمَهَا قَالَ نَعَمْ فَعِهِ (۳) عَنِّی وَ صُنْهُ إِلَّا عَنْ أَهْلِهِ وَ مَوْضِعِهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ أَمَّا تقوبیت فَهُوَ أَوَّلُ الْأَوْصِیَاءِ وَ وَصِیُّ آخِرِ الْأَنْبِیَاءِ وَ أَمَّا قیذوا فَهُوَ ثَانِی الْأَوْصِیَاءِ وَ أَوَّلُ الْعِتْرَهِ الْأَصْفِیَاءِ وَ أَمَّا دبیرا فَهُوَ ثَانِی الْعِتْرَهِ وَ سَیِّدُ الشُّهَدَاءِ وَ أَمَّا مفسورا فَهُوَ سَیِّدُ مَنْ عَبَدَ اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ وَ أَمَّا مسموعا فَهُوَ وَارِثُ عِلْمِ الْأَوَّلِینَ وَ الْآخِرِینَ وَ أَمَّا دوموه فَهُوَ الْمِدْرَهُ النَّاطِقُ عَنِ اللَّهِ الصَّادِقُ وَ أَمَّا مثبو فَهُوَ خَیْرُ الْمَسْجُونِینَ فِی سِجْنِ الظَّالِمِینَ وَ أَمَّا هذار فَهُوَ الْمَنْخُوعُ بِحَقِّهِ النَّازِحُ الْأَوْطَانِ الْمَمْنُوعُ وَ أَمَّا یثمو فَهُوَ الْقَصِیرُ الْعُمُرِ الطَّوِیلُ الْأَثَرِ وَ أَمَّا بطور فَهُوَ رَابِعُ اسْمِهِ وَ أَمَّا نوقس فَهُوَ سَمِیُّ عَمِّهِ وَ أَمَّا قیدموا فَهُوَ الْمَفْقُودُ مِنْ أَبِیهِ وَ أُمِّهِ الْغَائِبُ بِأَمْرِ اللَّهِ وَ عِلْمِهِ وَ الْقَائِمُ بِحُکْمِهِ (۴).

**[ترجمه]مقتضب الأثر: جابر گوید: شنیدم سالم بن عبد الله عمر از پدرش عبدالله بن عمر نقل می‌کند که گفت: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: خدای متعال در شبی که مرا به معراج برد به من وحی فرمود که: ای محمّد! عرض کردم: بلی، پروردگارا! فرمود: ای محمّد، چه کسی را به جانشینی خودت در میان اُمّت بر جای نهادی؟ _ و حال آنکه او داناتر از همه به این امر بود _ عرض کردم: پروردگارا، برادرم! فرمود: ای محمّد، علی بن ابی طالب را؟ عرض کردم: آری، پروردگارا. فرمود: ای محمّد، من نظری به زمین انداخته و تو را از میان مردمانش برگزیدم، از این پس هرگاه نامی از من برده شود، نام تو نیز با من خواهد آمد. من «محمود» هستم و تو «محمّد»؛ باز نگاهی دیگر به زمین کردم و علی بن ابی طالب را از میان مردمانش برگزیدم و او را وصیّ تو قرار دادم.

ص: ۲۲۲

پس تو سرور و سیّد پیامبرانی و علی سرور و سیّد اوصیاست، سپس نامی از اسماء خودم برایش مشتق کردم، من «اعلی» هستم و او «علیّ». ای محمّد، من علی، فاطمه، حسن، حسین و دیگر امامان را از یک نور خلق کردم، سپس ولایت ایشان را بر فرشتگان عرضه کردم، هرکس پذیرفت، از جمله مقرّبان شد و آنکه نپذیرفت، از جمله کافران گردید؛ ای محمّد، اگر بنده‌ای از بندگانم چنان مرا عبادت کند که بمیرد، سپس در حالی مرا دیدار کند که منکر ولایت آن‌ها باشد، او را به آتش دراندازم.

سپس فرمود: ای محمّد، دوست داری ایشان را ببینی؟ عرض کردم: آری؛ فرمود: نظری به روبرویت انداز. چون نگاه کردم، علی بن ابی طالب، حسن، حسین، علی بن حسین، محمّد بن علی، جعفر بن محمّد، موسی بن جعفر، علی بن موسی، محمّد بن علی، علی بن محمّد، حسن بن علی و حجّت قائم را دیدم که در میان آنان چون گوهری می‌درخشید؛ پس عرض کردم: پروردگارا، اینان کیانند؟ فرمود: اینان امامان هستند و او قائم است، همان که حلال مرا حلال و حرام مرا حرام می‌کند و از دشمنانم انتقام می‌گیرد؛ ای محمّد، او را دوست بدار که من دوستش می‌دارم و دوستدارانش را نیز دوست می‌دارم.

جابر گوید: چون سالم از کعبه رفت به دنبالش رفته و گفتم: ای ابوعمر، تو را به خدا سوگند می‌دهم که آیا غیر از پدرت کسی دیگر تو را از این نام‌ها آگاه کرده است؟ گفت: اینکه حدیث از رسول خدا باشد، چنین نیست، لیکن به همراه پدرم نزد کعب الاحبار بود که شنیدم می گفت: تعداد امامان بعد از پیامبرشان دوازده امام است به عدد نقبای بنی‌اسرائیل، سپس علی بن ابی طالب علیه السّلام آمد و کعب گفت: اینکه دارد می‌آید، نخستین آن‌هاست و آن یازده تن دیگر از فرزندان اویند و کعب نام یک یک آن‌ها را در تورات چنین بیان کرد: «تقوبیت قیذوا دبیرا مفسورا مسموعا دوموه مثبو - . در منبع «مشبو» آمده است. -

هذار یَثمو بطور نوقس قیدموا».

ابو عامر هشام دستوانی گوید: با یک یهودی به نام «عثوا بن اُوسوا» در حیره ملاقات کردم که حبر یهود و عالِمشان بود و درباره این اسم‌ها از وی پرسیدم و آن‌ها را برایش خواندم؛ پس به من گفت: از کجا این

ص: ۲۲۳

صفات را آموخته‌ای؟ گفتم: این‌ها اسم هستند. گفت: اسم نیستند بلکه صفت اقوام هستند و صفت‌هایی درست در زبان عبری هستند که آن را در تورات خود می‌یابیم، و اگر از کسی جز من درباره آن‌ها می‌پرسیدی، از پاسخ دادن به آن طفره می‌رفت یا اینکه خود را به نادانی می‌زد. گفتم چرا؟ گفت: طفره رفتن به خاطر جهل به آن‌هاست و خود را به نادانی زدن از آن جهت است که شما را علیه دین خود توانمند و آگاه نسازد، و علّت اینکه من به آن‌ها اعتراف کردم برای این بود که من از فرزندان هارون بن عمران هستم و به محمّد صلی الله علیه و آله ایمان دارم ولی آن را از نزدیکان یهودی خود نهان داشته‌ام و تا زمان مرگ هم نهان خواهم داشت. گفتم: برای چه؟ گفت: چون در کتب پدران پیشین خود از فرزندان هارون چنین می‌خوانم که نباید به این پیامبر که نامش محمّد است، آشکارا ایمان بیاوریم بلکه باید قلباً به وی ایمان داشته باشیم تا اینکه فرزندش مهدی قائم ظهور کند، در آن صورت، هرکدام از ما او را درک نمود، باید به وی ایمان بیاورد و آخرین صفت از اسماء، مربوط به اوست. گفتم: از او به چه وصفی یاد شده است؟ گفت: از وی به مغلوب کننده بر همه ادیان نام برده شده و اینکه مسیح نزد او آمده و از جمله یاران وی می گردد .

گفتم: اکنون این صفت‌ها را برای من تبیین کن تا به آن آگاهی یابم. گفت: آری، لیکن إن شاء الله آن را از من فراگیر و از نااهل پوشیده دار. امّا «تقوبیت» اوّلِ اوصیا و وصیّ آخرین پیامبر است، «قیذوا» دوّمین وصی و نخستین برگزیده از میان عترت است؛ «دبیرا» دومین فرد از عترت است و سیّدالشهداست، «مفسورا» سیّد و سرور کسانی است که خدا را عبادت کرده‌اند، «مسموعا» وارث علم اولین و آخرین است؛ «دوموه» آن چشمه جوشان دانش و آن ناطق صادق از جانب خداست، «مثبو» بهترینِ زندانیان در زندان ستمگران است؛ «هذار» کسی است که به حقّش اعتراف کردند و سپس وی را از رسیدن به آن منع نموده و او را از زادگاه خود آواره کردند. «یثمو» آن جوانمرگ کوتاه عمر است که اثرش ماندگار است، «بطور» چهارمین نام اوست، «نوقس» همنام عموی خویش است، امّا «قیدموا» آن است که از نظر پدر و مادرش پنهان است و به امر خدا و علم او غایب است و به حکم وی قیام خواهد کرد. - . مقتضب الأثر: ۳۳ _ ۳۰ -

**[ترجمه]

بیان

فی القاموس المدره کمنبر السید الشریف و المقدم فی اللسان و الید

ص: ۲۲۴

۱- فی المصدر هنا زیاده و هی: لو کانت أسماء لتطرزت فی تواطی الأسماء.

۲- فی المصدر: أما العمه،.

۳- أمر من وعی یعی أی احفظه عنی و اقبله و تدبره.

۴- مقتضب الاثر: ۳۰- ۳۳.

عنـد الخصومه و القتـال المنخوع بالنون أو بالباء و الخاء المعجمه و قوله بحقه متعلق به أی أقروا بحقه و منعوه منه و أخرجوه عن وطنه و هی أوصاف الرضا علیه السّلام فی القاموس نخع لی بحقی کمنع أقر و قال بخع بالحق بخوعا أقر به و خضع له.

و قـال نزح کمنع و ضـرب بعـد قوله فهو رابع اسـمه بالموحـده أی هو رابع من سـمی بهـذا الاـسم من الأئمه فهو سـمی عمه أی الأعلی و هو الحسنعلیه السلام

**[ترجمه]در قاموس: «المدره» (بر وزن منبر): سرور و بزرگوار و شریف و کسی که در دست و زبان به هنگام

ص: ۲۲۴

جنگ و نزاع، شـجاع است. «المنخوع» یا «المبخوع»، با نون و باء هر دو به یک معنا هسـتند. قول او: «بحقّه» متعلّق به است یعنی: «به حقّش اعتراف کردند و سـپس وی را از رسـیدن به آن باز داشتند و او را از زادگاه خود بیرون کردند که اوصاف امام رضا علیه السّـلام است.» در قاموس: «نخع لی بحقّی»: به حق من اقرار و اعتراف کرد، و گوید: «بخع بالحقّ بخوعاً»: بدان اقرار کرد و پـذیرفت. و گفت: «نرح» (بر وزن منح و ضـرب): دور شد. قول او: «فهو رابع اسـمه»: یعنی او چهارمین امامی است که بدین نام (علی) نامیده شده است. «فهو سمیّ عمّه»: یعنی اینکه او همنام عموی خویش یعنی «حسن علیه السّلام » است.

**[ترجمه]

«۲۲»

و من المقتضب، أیضـا عن ثوابه الموصـلی عن الحسن بن أحمـد بن حـازم عن حـاجب بن سـلیمان أبی موزج قـال: لقیت ببیت المقدس عمران بن خاقان الوافد إلی المنصور قد أسـلم علی یده و کان قد حج الیهود ببیانه و علمه و کانوا لا یسـتطیعون جحده لما فی التوراه من علامات رسول الله و الخلفاء من بعده فقال لی یوما یا أبا موزج إنا نجد فی التوراه ثلاثه عشـر اسـما منها محمد و اثنا عشـر بعده من أهل بیته و هم أوصـیاؤه و خلفاؤه مذکورون فی التوراه لیس فیهم القائمون بعده من تیم و لا عدی و لا بنی أمیه و إنی لأـظن مـا تقوله هـذه الشـیعه حقـا قلت فأخبرنی به قال لتعطینی عهـد الله و میثاقه أن لا تخبر الشـیعه بشـی ء من ذلک فیظهروه علی قلت و ما تخاف من ذلک و القوم من بنی هاشم قال لیست أسماؤهم أسماء هؤلاء بل هم من ولد الأول منهم و هو محمـد و من بقیته فی الأرض من بعـده فأعطیته ما أراد من المواثیق و قال لی حدث به بعدی إن تقدمتک و إلا فلا علیک أن لا تخبر به أحـدا قال نجدهم فی التوراه قرأ منه ما ترجمته إن شـموعلی (۱) یخرج من صـلبه ابن مبارک صلواتی علیه و قدسی یلد اثنی عشر ولدا یکون ذکرهم باقیا إلی یوم القیامه و علیهم القیامه تقوم طوبی لمن عرفهم بحقیقتهم (۲)

**[ترجمه]مقتضب الاثر: حاجب بن سـلیمان ابو موزج گویـد: در بیت المقـدس عمران بن خاقان را که به دست منصور اسـلام آورده بود و داشت نزد او می‌رفت، دیـدم. او کسـی بود که یهودیـان را بـا منطق و علم خود مغلوب ساخته بود و آن‌ها به دلیل وجود نشانه‌های روشـنی از رسول خدا صلی الله علیه و آله و خلفای پس از او، قادر به انکارش نبودند. وی روزی به من گفت: ای ابوموزج، ما در تورات سـیزده نام داریم که محمّد یکی از آن‌هاست و دوازده اسم دیگر اهل بیت او هسـتند؛ آن‌ها اوصیا و جانشـینان وی هسـتند که در تورات نـام برده شـده‌انـد و نـام کسـانی که بعـد از وی از قبایـل تیم و عـدی و بنی‌امیّه به خلافـت

رسیدند، از جمله این نام‌ها نیست و گمان من بر این است که سخن و ادعای شیعه در این مورد درست و به حق باشد. گفتم: پس مرا از آن آگاه کن. گفت: به این شرط که تعهّد کنی شیعه را از این موضوع آگاه نسازی، مبادا آن را از قول من و بر ضرر من آشکار سازند. گفتم: چرا از این قوم(بنی عباس) می‌ترسی با اینکه خود از بنی هاشم هستند؟! گفت: آن نام‌ها نام اینان(بنی عباس) نیست بلکه نام فرزندان اوّلین آن‌ها که محمّد است می‌باشند و نیز از بازماندگان وی بر روی زمین. پس هر عهدی خواست به او دادم و به من گفت: اگر پیش از تو از دنیا رفتم، آن را فاش کن وگرنه تا من زنده هستم حق بازگویی آن را برای هیچ کس نداری. گفت: آنها را در تورات می‌یابیم، و سپس مقداری از آن را خواند که ترجمه آن چنین است: از صلب «شموعل» پسری خجسته که درود و قداست من بر او باد، متولد می‌شود که دوازده پسر از او به دنیا می‌آید که نامشان تا روز قیامت باقی خواهد ماند و قیامت با آن‌ها به پا می‌شود، خوشا به حال آنان که ایشان را با حقیقتشان بشناسد. - . مقتضب الأثر: ۴۳ -

**[ترجمه]

بیان

و کان قد حج الیهود أی غلبهم فی الخصومه و لعل کون الاـثنی عشر من ولده علی تقدیر کونه مطابقا لما فی کتبهم و لم یحرفوه علی التغلیب أو التجوز.

ص: ۲۲۵

۱- فی المصدر: ان شموعل.

۲- مقتضب الاثر ۴۳.

**[ترجمه]«و كان قد حجّ اليهود»: يعنى يهوديان را در خصومت، با حجت مغلوب كرد؛ و شايد اينكه گفته دوازده فرزند از نسل او باشند، _ به فرض مطابق بودن گفته‌اش با آنچه در كتبشان هست و به فرض عدم تحريف _ از باب تغليب يا مجاز گويى باشد .

ص: ۲۲۵

**[ترجمه]

باب ۴۱ نصوص الرسول صلى الله عليه و آله عليهم،عليهم السلام

الأخبار

«۱»

ك، [إكمال الدين] ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] لى، [الأمالى] للصدوق الْعَطَّارُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ الْأَزْدِيِّ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الثُّمَالِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عليهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الْأَئِمَّةُ مِنْ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ أَوَّلُهُمْ أَنْتَ يَا عَلِيُّ وَ آخِرُهُمُ الْقَائِمُ الَّذِي يَفْتَحُ اللَّهُ تَعَالَى ذِكْرُهُ عَلَى يَدَيْهِ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبَهَا(۱).

**[ترجمه]كمال الدين، عيون اخبار الرضا، امالى شيخ صدوق: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: امامان بعد از من دوازده نفر هستند، و اوّلين آن‌ها تو هستى اى على و آخرين آن‌ها قائم است كه خداوند _ كه نامش متعالى باد _ شرق و غرب زمين را به دست او مى‌گشايد. - . كمال الدين : ۱۶۵ _ ۱۶۴ . عيون الأخبار : ۳۸ . أمالى صدوق: ۶۸ -

**[ترجمه]

«۲»

لى، [الأمالى للصدوق] مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرْشِدْنِي إِلَى النَّجَاةِ فَقَالَ يَا ابْنَ سَمُرَةَ إِذَا اخْتَلَفَتِ الْأَهْوَاءُ وَ تَفَرَّقَتِ الْآرَاءُ فَعَلَيْكَ بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَإِنَّهُ إِمَامُ أُمَّتِي وَ خَلِيفَتِي عَلَيْهِمْ مِنْ بَعْدِي وَ هُوَ الْفَارُوقُ الَّذِي يُمَيِّزُ بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ مَنْ سَأَلَهُ أَجَابَهُ وَ مَنِ اسْتَرْشَدَهُ أَرْشَدَهُ وَ مَنْ طَلَبَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِهِ وَجَدَهُ وَ مَنِ الْتَمَسَ الْهُدَى لَدَيْهِ صَادَفَهُ وَ مَنْ لَجَأَ إِلَيْهِ آمَنَهُ وَ مَنِ اسْتَمْسَكَ بِهِ نَجَّاهُ وَ مَنِ اقْتَدَى بِهِ هَدَاهُ يَا ابْنَ سَمُرَةَ سَلِمَ مَنْ سَلَّمَ لَهُ وَ وَالاهُ وَ هَلَكَ مَنْ رَدَّ عَلَيْهِ وَ عَادَاهُ يَا ابْنَ سَمُرَةَ إِنَّ عَلِيّاً مِنِّي رُوحُهُ مِنْ رُوحِي وَ طِينَتُهُ مِنْ طِينَتِي وَ هُوَ أَخِي وَ أَنَا أَخُوهُ وَ هُوَ زَوْجُ ابْنَتِي فَاطِمَةَ سَيِّدَةِ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ وَ إِنَّ مِنْهُ إِمَامَيْ أُمَّتِي (۲) وَ سَيِّدَيْ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ تِسْعَةً مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ تَاسِعُهُمْ قَائِمُ أُمَّتِي يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً(۳).

۱- کمال الدين: ۱۶۴ و ۱۶۵ عيون الأخبار: ۳۸. أمالى الصدوق: ۶۸.

۲- فى المصدر: و ابنيه امام امتى.

۳- أمالى الصدوق: ۱۷، و فيه: كما ملئت جورا و ظلما.

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: عبدالرحمان بن سمره گوید: عرض کردم: یا رسول الله، مرا به سوی رستگاری هدایت فرما! فرمود: ای پسر سمره، اگر تمایلات متفاوت و آرا متفرّق گشت، علی بن ابی طالب را دریاب که امام اُمّت و جانشینم بعد از من بر ایشان، اوست. او تمیز دهنده حق از باطل است؛ هر که از او بپرسد پاسخش می گوید، هرکه از وی راهنمایی جوید راهنماییش کند، آنکه حق را از وی طلب کند آن را خواهد یافت، کسی که طالب هدایت باشد و نزد او رود، بدان می‌رسد. هرکس به او پناه برد امانش می‌بخشد. آنکه به او تمسّک جوید رستگارش می کند و هرکس از او پیروی نماید هدایتش می... کند. ای پسر سمره، هر که با وی در صلح باشد و ولایتش را بپذیرد، جان سالم به در می‌برد و هر که در مقابل وی ایستاده و با او دشمنی کند، هلاک گردد؛ ای پسر سمره، علی از من است، جانش از جان من و سرشت او از سرشت من است. او برادر من است و من برادر او؛ او همسر دخت من فاطمه سرور زنان جهان از اولین تا آخرین است و دو امام اُمّت من از اوست و دو سرور اهل بهشت، حسن و حسین و نُه امام از نسل حسین از اوست که نهمین آن‌ها قائم اُمّت من است، جهان را پر از عدل و داد می کند بعد از اینکه آکنده از ظلم و ستم شده باشد. - . أمالی صدوق: ۱۷ -

ص: ۲۲۶

**[ترجمه]

«۳»

ك، [إكمال الدين] بِالْإِسْنَادِ الْمُتَقَدِّمِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَعَنَ اللَّهُ الْمُجَادِلِينَ فِي دِينِ اللَّهِ (۱) عَلَى لِسَانِ سَبْعِينَ نَبِيّاً وَ مَنْ جَادَلَ فِي آيَاتِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ- ما يُجادِلُ فِي آياتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلادِ(۲) وَ مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْيِهِ فَقَدِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَ مَنْ أَفْتَى النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ لَعَنَهُ مَلَائِكَةُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ (۳) وَ كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَ كُلُّ ضَلَالَةٍ سَبِيلُهَا إِلَى النَّارِ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَمُرَةَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرْشِدْنِي إِلَى النَّجَاةِ وَ سَاقَ الْحَدِيثَ نَحْوَهُ (۴).

**[ترجمه]کمال الدین: عبدالرحمان بن سمره گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خدا جَدَل کنندگان در دین خدا را از زبان هفتاد پیامبر لعنت کرده است. و هر که در آیات خدا مجادله کند، کفر ورزیده است؛ خدای عزّوجل می‌فرماید: «مَا يجادِلُ فيِ ءَايَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُواْ فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فيِ الْبِلَاد»، - . غافر/ ۴ - {جز

آنهایی که کفر ورزیدند [کسی] در آیات خدا ستیزه نمی کند، پس رفت و آمدشان در شهرها تو را دستخوش فریب نگرداند.} و هرکس قرآن را تفسیر به رأی کند، تحقیقاً به خدا دروغ بسته است، و هرکس بدون برخوردار بودن از دانش برای مردم فتوی صادر کند، فرشتگان آسمان و زمین نفرینش می کنند؛ و هر بدعتی گمراهی است و هر گمراهی راهش به جهنّم ختم می‌شود. عبدالرحمن بن سمره گوید: عرض کردم: یا رسول الله، مرا به رستگاری رهنمون شوید. و سپس حدیث را همان‌طور که بیان گردید، نقل می کند.

**[ترجمه]

«۴»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ مَسْرُورٍ عَنِ ابْنِ عَامِرٍ عَنْ عَمِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ الْأَزْدِيِّ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَحْيَا حَيَاتِي وَ يَمُوتَ مِيتَتِي وَ يَدْخُلَ جَنَّةَ عَدْنٍ مَنْزِلِي وَ يُمْسِكَ قَضِيباً(۵) غَرَسَهُ رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَكَانَ فَلْيَتَوَلَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام وَ لْيَأْتَمَّ بِالْأَوْصِيَاءِ مِنْ وُلْدِهِ فَإِنَّهُمْ عِتْرَتِي

خُلِقُوا مِنْ طِينَتِي إِلَى اللَّهِ أَشْكُو أَعْدَاءَهُمْ مِنْ أُمَّتِيَ الْمُنْكِرِينَ لِفَضْلِهِمُ الْقَاطِعِينَ فِيهِمْ صِلَتِي وَ ايْمُ اللَّهِ لَيَقْتُلُنَّ ابْنِي بَعْدِي الْحُسَيْنَ- لَا أَنَالَهُمُ اللَّهُ شَفَاعَتِي (۶).

أقول: قد مضى مثله بأسانيد جمه فی كتاب الإمامه فی باب النص عليهم جمله و هو بذلك المقام أنسب و سيأتی فی أبواب أحوال الحسين عليه السّلام.

**[ترجمه]امالی صدوق: ابن عباس گويد: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: هر كه دوست دارد چون من زندگی كند و چون من از دنيا برود و وارد بهشت عَدن گردد كه خانه من است و ساقه درختی را در دست بگيرد كه پروردگارم عزّوجل آن را كاشته و سپس به وی فرمان داد كه باش! و شد، ولايت علی بن ابی طالب عليه السّلام را بپذيرد و اوصيا را كه از فرزندان او هستند، امامان خود قرار دهد كه ايشان عترت من هستند و از گِل من آفريده شده‌اند، من شكايت دشمنان آنان را از ميان اُمّتم به خدا می‌برم، آنان كه منكر فضيلت ايشانند و با آنان كه رحم من هستند، قطع رابطه كرده‌اند. به خدا سوگند بی‌شك آن‌ها فرزندم حسين را پس از من خواهند كشت، خداوند شفاعت مرا از آنان دريغ دارد! - . امالی صدوق: ۲۳ -

مؤلف: شبيه اين روايت با سندهای بسيار در كتاب «الامامه» در باب «تصريح بر امامت همه آن‌ها» گذشت كه مناسب مقام آن باب بود و در باب‌های احوال حسين عليه السّلام نيز خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۵»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ مَسْرُورٍ عَنِ ابْنِ عَامِرٍ عَنْ عَمِّهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ حُمْرَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام: أَنَّهُ جَاءَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ يَا أَبَا الْحَسَنِ (۷) إِنَّكَ تُدْعَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَمَنْ أَمَّرَكَ عَلَيْهِمْ قَالَ

۱- فی المصدر: لعن المجادلون فی دين اللّه.

۲- سوره المؤمن: ۴.

٣- فی المصدر: فلعنته ملائکه السماء و الأرض.

۴- کمال الدین: ۱۴۹.

۵- فی المصدر: فکان یتمسک قضیبا.

۶- أمالی الصدوق: ۲۳.

٧- فی المصدر: فقال: یا أبا الحسن.

اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَّرَنِی عَلَیْهِمْ فَجَاءَ الرَّجُلُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَ یَصْدُقُ عَلِیٌّ فِیمَا یَقُولُ إِنَّ اللَّهَ أَمَّرَهُ عَلَی خَلْقِهِ فَغَضِبَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله ثُمَّ قَالَ إِنَّ عَلِیّاً أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ بِوَلَایَةٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَقَدَهَا لَهُ فَوْقَ عَرْشِهِ (۱) وَ أَشْهَدَ عَلَی ذَلِکَ مَلَائِکَتَهُ إِنَّ عَلِیّاً خَلِیفَهُ اللَّهِ وَ حُجَّهُ اللَّهِ وَ إِنَّهُ لَإِمَامُ الْمُسْلِمِینَ طَاعَتُهُ مَقْرُونَهٌ بِطَاعَهِ اللَّهِ وَ مَعْصِیَتُهُ مَقْرُونَهٌ بِمَعْصِیَهِ اللَّهِ فَمَنْ جَهِلَهُ فَقَدْ جَهِلَنِی وَ مَنْ عَرَفَهُ فَقَدْ عَرَفَنِی وَ مَنْ أَنْکَرَ إِمَامَتَهُ فَقَدْ أَنْکَرَ نُبُوَّتِی وَ مَنْ جَحَدَ إِمْرَتَهُ فَقَدْ جَحَدَ رِسَالَتِی وَ مَنْ دَفَعَ فَضْلَهُ فَقَدْ تَنَقَّصَنِی وَ مَنْ قَاتَلَهُ فَقَدْ قَاتَلَنِی وَ مَنْ سَبَّهُ فَقَدْ سَبَّنِی لِأَنَّهُ مِنِّی خُلِقَ مِنْ طِینَتِی وَ هُوَ زَوْجُ فَاطِمَهَ ابْنَتِی وَ أَبُو وَلَدَیَّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ ثُمَّ قَالَ صلی الله علیه و آله أَنَا وَ عَلِیٌّ وَ فَاطِمَهُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ تِسْعَهٌ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ حُجَجُ اللَّهِ عَلَی خَلْقِهِ أَعْدَاؤُنَا أَعْدَاءُ اللَّهِ وَ أَوْلِیَاؤُنَا أَوْلِیَاءُ اللَّهِ (۲).

**[ترجمه]أمالی صدوق: امام سجاد علیه السلام فرمود: مردی نزد امیرالمؤمنین علیه السّلام آمده و عرض کرد: یا اباالحسن، شما را امیرالمؤمنین خطاب می‌کنند، چه کسی این مقام را به شما داده است؟ فرمود:

ص: ۲۲۷

خدای عزّوجل مرا امیرمؤمنان کرده است. پس آن مرد نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمده و عرض کرد: یا رسول الله، آیا علی راست می‌گوید که خداوند او را بر خلقش امارت داده است؟ رسول خدا صلی الله علیه و آله به خشم آمده، سپس فرمود: علی با ولایت خدای عزّوجل امیرمؤمنان گشته است، و پیمان این ریاست را بر بالای عرش خود برای وی بست و فرشتگان را گواه گرفت که علی خلیفه خدا و حجّت خدای عزّوجل و امام مسلمانان است، فرمانش فرمان خداست و نافرمانی‌اش معصیت خداست، هرکس او را نادیده بگیرد به یقین مرا نادیده گرفته است و هرکس وی را بشناسد یقیناً مرا شناخته است، و آنکه امامت او را انکار کند قطعاً نبوّت مرا انکار کرده است، و هرکه امارت و ریاست وی را انکار نماید، رسالت مرا انکار کرده، و هرکس فضیلت او را رد کند از ارزش و منزلت من کاسته و آنکه با وی بجنگد با من جنگیده. هرکه دشنامش دهد مرا دشنام داده است، چون او از من است، از گِل من آفریده شده، او همسر دخترم فاطمه و پدر فرزندانم حسن و حسین است! سپس فرمود: من، علی، فاطمه، حسن، حسین و نُه تن از فرزندان حسین، حجّت‌های خدا بر خَلق او هستیم، دشمنان ما دشمنان خدا و دوستداران ما دوستان خدا هستند. - . أمالی صدوق: ۸۰ -

**[ترجمه]

«۶»

لی، [الأمالی] للصدوق الْقَطَّانُ عَنِ ابْنِ حَبِیبٍ عَنِ ابْنِ بُهْلُولٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبَانٍ عَنْ سَلَّامِ بْنِ أَبِی عَمْرَهَ عَنْ مَعْرُوفِ بْنِ خَرَّبُوذَ عَنْ أَبِی الطُّفَیْلِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: أَنَا سَیِّدُ النَّبِیِّینَ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ سَیِّدُ الْوَصِیِّینَ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ الْأَئِمَّهُ بَعْدَهُمَا سَادَهُ الْمُتَّقِینَ وَلِیُّنَا وَلِیُّ اللَّهِ وَ عَدُوُّنَا عَدُوُّ اللَّهِ وَ طَاعَتُنَا طَاعَهُ اللَّهِ وَ مَعْصِیَتُنَا مَعْصِیَهُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ (۳).

**[ترجمه]أمالی صدوق: حسن بن علی بن ابی طالب علیهما السّلام فرمود: شنیدم که رسول خدا صلی الله علیه و آله می...

فرماید: من سرور پیامبرانم و علی بن ابی طالب سیّد اوصیا و حسن و حسین دو سرور جوانان اهل بهشتند و امامان بعد از ایشان سرور پارسایان‌اند، دوستدار ما دوستدار خداست و دشمن ما دشمن خدا؛ اطاعت از ما اطاعت از خداست و نافرمانی ما نافرمانی خدای عزّوجل است. - . در نسخه چاپی آن را نیافتیم. -

**[ترجمه]

«۷»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِیدِ مَعاً عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنْ مُوسَی بْنِ الْقَاسِمِ الْبَجَلِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْکَانَ عَنِ الْحَکَمِ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: خُذُوا بِحُجْزَهِ هَذَا الْأَنْزَعِ (۴) یَعْنِی عَلِیّاً فَإِنَّهُ الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ هُوَ الْفَارُوقُ یُفَرِّقُ بَیْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ مَنْ أَحَبَّهُ

۱- عقد له الرئاسه فی قومه أی جعلها له.

۲- أمالی الصدوق: ۸۰.

۳- لم نجده فی المصدر المطبوع.

۴- قال فی النهایه(۱: ۲۰۳): النبیّ آخذ بحجزه اللّه أی بسبب منه. و الانزع: من انحسر الشعر عن جانبی جبهته.

هَدَاهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَبْغَضَهُ أَبْغَضَهُ اللَّهُ وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ مَحَقَهُ اللَّهُ (۱) وَ مِنْهُ سِبْطَا أُمَّتِی الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ هُمَا ابْنَایَ وَ مِنَ الْحُسَیْنِ أَئِمَّهُ هُدَاهٍ أَعْطَاهُمُ اللَّهُ عِلْمِی وَ فَهْمِی فَتَوَلَّوْهُمْ وَ لَا تَتَّخِذُوا وَلِیجَهً مِنْ دُونِهِمْ (۲) فَیَحِلَّ عَلَیْکُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّکُمْ وَ مَنْ یَحْلِلْ عَلَیْهِ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِ فَقَدْ هَوی- وَ مَا الْحَیاهُ الدُّنْیا إِلَّا مَتاعُ الْغُرُورِ(۳).

یر، [بصائر الدرجات] :عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُوسَی بْنِ الْقَاسِمِ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]أمالی صدوق: امام باقر علیه السّلام از پدران بزرگوارش علیهم السّلام روایت نموده که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: به این مرد انزع (کسی که مو از دو طرف پیشانیش ریخته باشد) (علی علیه السّلام) تمسّک جویید که او صدّیق أکبر است و تمیز دهنده حق از باطل؛ هرکس دوستش بدارد،

ص: ۲۲۸

خداوند هدایتش کند و آنکه دشمنش گیرد، خدا دشمن او می‌شود و هر که از دستور وی سرپیچی کند، خداوند نابودش می‌کند؛ دو سبط اُمّت من از اوست، یعنی حسن و حسین که پسران من هستند و امامان هدایت‌گر از نسل حسینند که خداوند علم و فهم مرا به ایشان عطا فرموده است، پس ایشان را به ولایت برگزینید و تکیه‌گاهی جز ایشان مجویید که مشمول خشم پروردگارتان خواهید گشت و آنکه مغضوب پروردگارش شود، سقوط کرده است و این زندگی دنیوی جز لذتی دروغین نیست. - . امالی صدوق: ۱۳۰ -

بصائر الدرجات: عبدالله بن محمّد از موسی بن قاسم شبیه این روایت را آورده است. - . بصائرالدرجات: ۱۵ -

**[ترجمه]

بیان

فَقَدْ هَوی أی تردی و هلک (۵) و قیل وقع فی الهاویه(۶) وَ مَا الْحَیاهُ الدُّنْیا أی لذاتها و زخارفها إِلَّا مَتاعُ الْغُرُورِ قیل شبهها بالمتاع الذی یدلس به علی المستام (۷) و یغر حتی یشتریه و الغرور مصدر أو جمع غار.

**[ترجمه]«فقد هوی»: سقوط کرد و هلاک شد. گفته شد: به جهنم در افتاد. «و ما الحیاهٔ الدنیا»: یعنی لذت‌ها و زخارف دنیا «إلا متاع الغرور» گفته شده: آن را به کالایی تشبیه کرده که بیش از بهای واقعی آن رویش قیمت گذاشته باشند و مشتری را اغوا می‌کنند تا آن را بخرد. و غَرور مصدر است یا جمع غار.

**[ترجمه]

«۸»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] ل، [الخصال] لی، [الأمالی] للصدوق ک، [إکمال الدین] الْقَطَّانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی بْنِ

خَلَفِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى عَنْ هِشَامٍ عَنْ مُجَالِدٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ (٨) عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: بَيْنَا نَحْنُ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ نَعْرِضُ مَصَاحِفَنَا عَلَيْهِ إِذْ يَقُولُ لَهُ (٩) فَتًى شَابٌّ هَلْ عَهِدَ إِلَيْكُمْ نَبِيُّكُمْ صلى الله عليه و آله كَمْ يَكُونُ مِنْ بَعْدِهِ

خَلِيفَةً قَالَ إِنَّكَ لَحَدَثُ السِّنِّ وَ إِنَّ هَذَا شَيْءٌ مَا سَأَلَنِي عَنْهُ أَحَدٌ قَبْلَكَ نَعَمْ عَهِدَ إِلَيْنَا نَبِيُّنَا صلى الله عليه و آله أَنَّهُ يَكُونُ بَعْدَهُ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً بِعَدَدِ نُقَبَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ (١٠).

١- محق اللّه الشي ء: نقصه و ذهب ببركته. و فلانا: أهلكه.

٢- الوليجه: بطانه الإنسان و خاصته أو من يتخذه معتمدا عليه من غير أهله.

٣- أمالي الصدوق: ١٣٠.

۴- بصائر الدرجات: ١۵.

۵- تردى في البئر: سقط.

۶- و هي من أسماء جهنم، معرفه ممنوعه من الصرف، و تدخلها« أل» للمح الصفه.

٧- استام فلانا السلعه: سأله تعيين ثمنها.

٨- في العيون: هيثم، عن مجالد: عن الشعبي و في الخصال: هيثم بن خالد، عن الشعبي و في الأمالي: هشام، عن مجالد، عن الشعبي. و في كمال الدين: هشام بن خالد، عن الشعبي.

٩- في العيون و الخصال و الأمالي: اذ قال له.

١٠- عيون الأخبار: ٢٩. الخصال ٢: ٧١. أمالي الصدوق: ١٨۶. كمال الدين: ١۵٨ و في(ك): انه يكون بعده من الخلفاء اثنا عشر عده نقباء بني إسرائيل.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا، الخصال، أمالی صدوق، کمال الدین: مسروق گوید: در حالی که نزد عبدالله بن مسعود بودیم و مصحف‌های خود را به او نشان می‌دادیم، ناگاه جوانی به وی گفت: آیا پیامبرتان به شما گفته است که پس از وی چند نفر خلیفه خواهند شد؟ گفت: تو جوانی کم و سالی و پیش از تو کسی چنین سؤالی از من نپرسیده است. آری، رسول خدا صلی الله علیه و آله به ما فرمود که پس از وی دوازده خلیفه به تعداد نقیبان بنی‌اسرائیل خواهیم داشت. - . عیون اخبار: ۲۹، الخصال۲: ۷۱، أمالی صدوق:۱۸۶، کمال الدین: ۱۵۸ -

ص: ۲۲۹

**[ترجمه]

«۹»

ک، [إکمال الدین] ل، [الخصال] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] لی، [الأمالی] للصدوق الْقَطَّانُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی الرِّجَالِ الْبَغْدَادِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبْدُوسٍ الْحَرَّانِیِّ عَنْ عَبْدِ الْغَفَّارِ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ أَبِی الْأَسْوَدِ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ عَمِّهِ قَیْسِ بْنِ عَبْدٍ قَالَ: کُنَّا جُلُوساً فِی حَلْقَةٍ فِیهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ فَجَاءَ أَعْرَابِیٌّ فَقَالَ أَیُّکُمْ عَبْدُ اللَّهِ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ أَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ هَلْ حَدَّثَکُمْ نَبِیُّکُمْ صلی الله علیه و آله کَمْ یَکُونُ بَعْدَهُ مِنَ الْخُلَفَاءِ قَالَ نَعَمْ اثْنَا عَشَرَ عِدَّةَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ (۱).

**[ترجمه]کمال الدین، الخصال، عیون أخبار الرضا، امالی صدوق: قیس بن عبد گوید: در حلقه‌ای که عبدالله بن مسعود نیز در آن حضور داشت، نشسته بودیم. در این هنگام مردی اعرابی آمد و گفت: آیا پیامبرتان شما را از تعداد جانشینان بعد از خود، آگاه کرده است؟ گفت: آری، دوازده نفر به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل. - . کمال الدین: ۱۵۸. الخصال۲ : ۷۱. عیون الأخبار: ۲۱ . امالی صدوق : ۱۸۶ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ک، [إکمال الدین] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] لی، [الأمالی] للصدوق عَتَّابُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَتَّابٍ الْوَرَامِینِیُّ عَنْ یَحْیَی بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ صَاعِدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْمُفَضَّلِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ سَوَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْغَفَّارِ بْنُ الْحَکَمِ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ أَبِی الْأَسْوَدِ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ وَ حَدَّثَنَا عَتَّابُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَنْمَاطِیِّ عَنْ یُوسُفَ بْنِ مُوسَی عَنْ جَرِیرٍ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ سَوَّارٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ وَ حَدَّثَنَا عَتَّابُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَرَّانِیِّ عَنْ أَیُّوبَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْوَزَّانِ عَنْ سَعِیدِ بْنِ مَسْلَمَةَ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ سَوَّارٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ کُلُّهُمْ قَالُوا عَنْ عَمِّهِ قَیْسِ بْنِ عَبْدٍ قَالَ عَتَّابٌ وَ هَذَا حَدِیثُ مُطَرِّفٍ قَالَ: کُنَّا جُلُوساً فِی الْمَسْجِدِ وَ مَعَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ فَجَاءَ أَعْرَابِیٌّ فَقَالَ أَ فِیکُمْ عَبْدُ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ أَنَا عَبْدُ اللَّهِ فَمَا حَاجَتُکَ قَالَ یَا عَبْدَ اللَّهِ أَ خَبَّرَکُمْ نَبِیُّکُمْ صلی الله علیه و آله کَمْ یَکُونُ فِیکُمْ مِنْ خَلِیفَةٍ قَالَ لَقَدْ سَأَلْتَنِی عَنْ شَیْ ءٍ مَا سَأَلَنِی عَنْهُ أَحَدٌ مُنْذُ قَدِمْتُ الْعِرَاقَ نَعَمْ

اثْنَا عَشَرَ عِدَّةَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ (۲).

قال أبو عروبه فی حدیثه: نعم عده نقباء بنی إسرائیل.

وَ قَالَ جَرِیرٌ عَنْ أَشْعَثَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: الْخُلَفَاءُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ کَعِدَّهِ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ.

**[ترجمه]کمال الدین، عیون اخبار الرضا، أمالی صدوق: عتّاب گفت: در مسجد نشسته بودیم و عبدالله بن مسعود در میان ما بود. در این هنگام مردی اعرابی وارد مسجد شد و گفت: آیا عبدالله در میان شماست؟ عبدالله گفت: آری، عبدالله من هستم، چه حاجتی داری؟ گفت: ای عبدالله، آیا پیامبرتان به شما خبر داده است که چند جانشین خواهد داشت؟ گفت: سؤالی پرسیدی که از زمان ورودم به عراق کسی از من نپرسیده است، آری، دوازده جانشین به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل. و جریر بن اشعث از ابن مسعود از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت کرده که فرمود: خلفای پس از من همانند تعداد نقبای بنی... اسرائیل، دوازده نفر خواهند بود. - . کمال الدین: ۱۵۸. عیون الأخبار: ۲۹ . امالی صدوق : ۱۸۶ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ل، [الخصال] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] لی، [الأمالی] للصدوق حَدَّثَنَا الْقَطَّانُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدَهَ النَّیْشَابُورِیِّ عَنْ هَارُونَ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنَا عَمِّی إِبْرَاهِیمُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ زِیَادِ بْنِ عِلَاقَهَ وَ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ عُمَیْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ قَالَ: کُنْتُ مَعَ أَبِی عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَسَمِعْتُهُ یَقُولُ یَکُونُ

ص: ۲۳۰

۱- کمال الدین: ۱۵۸. الخصال ۲: ۷۱. عیون الأخبار: ۲۱. أمالی الصدوق: ۱۸۶.

۲- کمال الدین: ۱۵۸. عیون الأخبار: ۲۹. أمالی الصدوق: ۱۸۶. و لا یخفی انه ربما توجد بین المصادر اختلافات جزئیه لفظیه لا نشیر إلیها.

بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ أَمِیراً ثُمَّ أَخْفَی صَوْتَهُ فَقُلْتُ لِأَبِی مَا الَّذِی أَخْفَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ (۱).

**[ترجمه]الخصال، عیون اخبار الرضا، امالی صدوق: جابر بن سمره گوید: به همراه پدرم در حضور پیامبر صلی الله علیه و آله بودم و شنیدم که فرمود:

ص: ۲۳۰

پس از من دوازده امیر حکومت کنند و سپس جمله‌ای را آهسته فرمود که نفهمیدم، لذا از پدرم پرسیدم: پیامبر صلی الله علیه و آله چه فرمود؟ گفت: فرمود: جملگی از قریش هستند. - . الخصال ۲: ۷۲ . عیون الأخبار: ۳۰ . امالی صدوق : ۱۸۷ همان طور که آن را در کمال الدین: ۱۵۹ _ ۱۵۸ آورده است. -

**[ترجمه]

«۱۲»

لی، [الأمالی] للصدوق عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّائِغُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْغَضْرَانِیِّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ اللَّیْثِ بْنِ بُهْلُولٍ الْمَوْصِلِیِّ عَنْ غَسَّانَ بْنِ الرَّبِیعِ عَنْ سُلَیْمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَی عَامِرٍ الشَّعْبِیِّ عَنْ عَامِرٍ أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا یَزَالُ أَمْرُ أُمَّتِی ظَاهِراً حَتَّی یَمْضِیَ اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَةً کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ (۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: کار اُمّت من همچنان پابرجاست تا اینکه دوازده خلیفه که همه از قریش هستند، بر مردم حکومت کنند. - . امالی صدوق: ۱۸۷ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ک، [إکمال الدین] ل، [الخصال] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَیْنَهَ عَنْ أَبَانِ بْنِ أَبِی عَیَّاشٍ عَنْ سُلَیْمِ بْنِ قَیْسٍ الْهِلَالِیِّ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ الطَّیَّارِ یَقُولُ کُنَّا عِنْدَ مُعَاوِیَهَ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ عَلَیْهِمَا السَّلَامُ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ وَ عُمَرُ بْنُ أَبِی سَلَمَهَ وَ أُسَامَهُ بْنُ زَیْدٍ یَذْکُرُ حَدِیثاً جَرَی بَیْنَهُ وَ بَیْنَهُ وَ أَنَّهُ قَالَ لِمُعَاوِیَهَ بْنِ أَبِی سُفْیَانَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ إِنِّی أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ثُمَّ أَخِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ ع أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَإِذَا اسْتُشْهِدَ فَابْنِیَ الْحَسَنُ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ثُمَّ ابْنِیَ الْحُسَیْنُ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَإِذَا اسْتُشْهِدَ فَابْنُهُ عَلِیٌّ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ سَتُدْرِکُهُ یَا عَلِیُّ ثُمَّ ابْنِی (۳) مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ الْبَاقِرُ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ سَتُدْرِکُهُ یَا حُسَیْنُ وَ تُکْمِلُهُ (۴) اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً تِسْعَهٌ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ ثُمَّ اسْتَشْهَدْتُ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ علیهما السّلام وَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ وَ عُمَرَ بْنَ أَبِی سَلَمَهَ وَ أُسَامَهَ بْنَ زَیْدٍ فَشَهِدُوا لِی عِنْدَ مُعَاوِیَهَ قَالَ سُلَیْمُ بْنُ قَیْسٍ وَ قَدْ کُنْتُ سَمِعْتُ ذَلِکَ مِنْ سَلْمَانَ وَ أَبِی ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادِ وَ أُسَامَهَ أَنَّهُمْ سَمِعُوا ذَلِکَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ص (۵).

۱- الخصال ۲: ۷۲. عیون الأخبار: ۳۰. أمالی الصدوق ۱۸۷. و أوردها فی کمال الدین أیضا ۱۵۸ و ۱۵۹.

۲- أمالی الصدوق: ۱۸۷. و أوردها فی کمال الدین ایضا: ۱۵۹.

۳- فی کمال الدین: ثم ابنه اه.

۴- فی المصادر: ثم تکمله.

۵- کمال الدین: ۱۵۷ و ۱۵۸. الخصال ۲: ۷۷ و ۷۸. عیون الأخبار: ۲۸ و ۲۹.

غط، [الغیبه] للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنِ الْکَلَیْنِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ: مِثْلَهُ.

وَ رَوَی جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ: مِثْلَهُ (۱).

نی، [الغیبه] للنعمانی الْکُلَیْنِیُّ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]کمال الدین، الخصال، عیون اخبار الرضا: عبدالله بن جعفر طیّار گوید: به همراه حسن و حسین علیهما السّلام، عبدالله بن عباس و عمر ابن ابی سلمه بودیم که اسامهٔ بن زید مشغول گفتگو درباره حدیثی بود و من به معاویهٔ بن ابی سفیان گفتم: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: من از مؤمنان به خودشان اولی‌ترم و پس از من برادرم علی بن ابی طالب از مؤمنان به خودشان اولی‌تر است و اگر به شهادت رسید، پسرم حسن از مؤمنان به خودشان اولی‌تر است. سپس پسرم حسین از مؤمنان به خودشان اولی‌تر است و چون به شهادت رسد، فرزندش علی از مؤمنان به خودشان اولی‌تر است و تو ای علی او را خواهی دید، سپس پسرم محمّد بن علی باقر از مؤمنان به خودشان اولی‌تر است و ای حسین تو او را خواهی دید سپس این تعداد به دوازده امام خواهد رسید تا کامل شوند که نُه امام از آن‌ها از نسل حسین علیه السّلام هستند. _ عبدالله گوید: _ سپس حسن و حسین علیهما السّلام و عبدالله بن عباس و عمر بن ابی سلمه و اُسامهٔ بن زید را گواه گرفتیم و جملگی شهادت دادند که این روایت را از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده‌اند. - . کمال الدین : ۱۵۹ _۱۵۸ . عیون الأخبار : ۳۰ . امالی صدوق : ۱۸۷ -

ص: ۲۳۱

الغیبه طوسی: با سندی شبیه این روایت را آورده است.

همان طور که جمعی آن را از ابوالمفضّل شیبانی از پدرش از محمّد بن حسین از ابن ابی عمیر نظیر آن را نقل کرده است. - . غیبه الطوسی: ۹۹ -

الغیبه نعمانی: کلینی از علی، از پدرش از ابن ابی عمیر مانند آن را روایت کرده است. - . غیبه النعمانی: ۴۶ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ک، [إکمال الدین] لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عُمَرَ الْیَمَانِیِّ عَنْ أَبِی الطُّفَیْلِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَاقِرِ عَنْ آبَائِهِ عَلَیْهِمُ السَّلَامُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَمِیرِالْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام اکْتُبْ مَا أُمْلِی عَلَیْکَ فَقَالَ یَا نَبِیَّ اللَّهِ أَ تَخَافُ عَلَیَّ النِّسْیَانَ قَالَ لَسْتُ أَخَافُ عَلَیْکَ النِّسْیَانَ وَ قَدْ دَعَوْتُ اللَّهَ لَکَ أَنْ یُحَفِّظَکَ وَ لَا یُنَسِّیَکَ وَ لَکِنِ اکْتُبْ لِشُرَکَائِکَ قَالَ قُلْتُ وَ مَنْ شُرَکَائِی یَا نَبِیَّ اللَّهِ قَالَ الْأَئِمَّةُ مِنْ وُلْدِکَ بِهِمْ تُسْقَی أُمَّتِیَ الْغَیْثَ وَ بِهِمْ یُسْتَجَابُ دُعَاؤُهُمْ وَ بِهِمْ یَصْرِفُ اللَّهُ عَنْهُمُ الْبَلَاءَ(۳) وَ بِهِمْ یُنَزِّلُ الرَّحْمَةَ مِنَ السَّمَاءِ وَ هَذَا أَوَّلُهُمْ وَ أَوْمَأَ

بِيَدِهِ إِلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ثُمَّ أَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى الْحُسَيْنِ علیه السّلام ثُمَّ قَالَ وَ الْأَئِمَّهُ مِنْ وُلْدِهِ (۴).

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْغَضَائِرِیُّ عَنِ الصَّدُوقِ: مِثْلَهُ (۵).

یر، [بصائر الدرجات] الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنْ أُمَیَّهَ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی: مِثْلَهُ وَ فِیهِ مِنْ وُلْدِکَ (۶).

**[ترجمه]کمال الدین، امالی صدوق: امام باقر علیه السّلام از پدران بزرگوارش علیهم السّلام روایت کرده که رسول خدا صلی الله علیه و آله به امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: آنچه به تو املاء می‌کنم بنویس، گفت: یا رسول الله، بیم داری فراموش کنم؟! فرمود: از فراموشی بر تو نمی‌ترسم و از خدا خواسته‌ام یاری فرماید حفظ کنی و فراموشت نشود، لیکن برای شرکایت بنویس. امام علیه السّلام گوید: گفتم شرکای من چه کسانی هستند یا نبی الله؟! فرمود: امامانی که فرزندانت هستند. به برکت آنها باران بر اُمّتم خواهد بارید و دعای آن‌ها به برکت وجود ایشان اجابت می‌شود و به خاطر آن‌ها خدا بلا را از مردم دور می‌سازد و به خاطر آن‌ها رحمت از آسمان نازل می‌شود و این اوّلین آن‌هاست ــ و با دست به حسن بن علی علیه السّلام اشاره نمود ــ سپس به حسین علیه السّلام اشاره نموده و فرمود: نُه امام از نسل اویند. - . کما الدین : ۱۱۹ . امالی صدوق: ۲۴۲ -

امالی طوسی: غضایری از صدوق نظیر آن را روایت کرده است. - . أمالی الطوسی: ۲۸۲ -

بصائرالدرجات: حسن بن علی از احمد بن هلال از اُمیّهٔ بن علی از حمّاد بن عیسی شبیه آن را نقل کرده و افزوده: از پسرانت. - . بصائر الدرجات : ۴۵ -

**[ترجمه]

«۱۵»

لی، [الأمالی] للصدوق الْفَامِیُّ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ الْفَضْلِ الْهَاشِمِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام قَالَ: قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَخْبِرْنِی بِعَدَدِ الْأَئِمَّهِ بَعْدَکَ فَقَالَ یَا عَلِیُّ هُمْ اثْنَا عَشَرَ أَوَّلُهُمْ

ص: ۲۳۲

۱- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۹۹.

۲- الغیبه للنعمانیّ: ۴۶.

۳- فی کمال الدین: و بهم یصرف اللّه عنهم السوء و البلاء.

۴- کمال الدین: ۱۱۹، أمالی الصدوق: ۲۴۱.

۵- أمالی الشیخ: ۲۸۲.

۶- بصائر الدرجات: ۴۵.

أَنْتَ وَ آخِرُهُمُ الْقَائِمُ (۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: به رسول خدا صلی الله علیه و آله گفتم: از امامان بعد از خودت مرا آگاه کن، فرمود: ای علی، آن‌ها دوازده امام هستند که نخستین آن‌ها

ص: ۲۳۲

تویی و آخرین آن‌ها قائم است. - . امالی صدوق: ۳۷۴ -

**[ترجمه]

«۱۶»

ل، [الخصال] عَتَّابُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَرَامِینِیُّ عَنْ یَحْیَی بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ صَاعِدٍ عَنْ یُوسُفَ بْنِ مُوسَی عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَغْرَاءَ عَنْ مُجَالِدٍ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ عَتَّابُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ حَفْصٍ عَنْ حَمْزَهَ بْنِ عَوْنٍ عَنْ أَبِی أُسَامَهَ عَنْ مُجَالِدٍ عَنْ عَامِرٍ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَی ابْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ هَلْ حَدَّثَکُمْ نَبِیُّکُمْ صلی الله علیه و آله کَمْ یَکُونُ بَعْدَهُ مِنْ خَلِیفَهٍ فَقَالَ نَعَمْ مَا سَأَلَنِی عَنْهَا أَحَدٌ قَبْلَکَ وَ إِنَّکَ لَأَحْدَثُ الْقَوْمِ سِنّاً قَالَ یَکُونُ بَعْدِی عِدَّهُ نُقَبَاءِ مُوسَی (۲).

**[ترجمه]خصال صدوق: مردی نزد ابن مسعود آمد و گفت: آیا پیامبرتان شما را از جانشینان خود و تعداد آن‌ها آگاه کرده است؟ گفت: آری، اما کسی پیش از تو این سؤال را از من نکرده است و تو جوان‌ترین فرد این قوم هستی. پیامبر فرمود: جانشینان من به تعداد نقبای موسی خواهند بود. - . الخصال ۲: ۷۲ -

**[ترجمه]

«۱۷»

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ نُعَیْمٍ الْوَاسِطِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ سِنَانٍ الْقَطَّانِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَهَ عَنْ مُجَالِدٍ عَنْ عَامِرٍ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَی عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ یَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ هَلْ حَدَّثَکُمْ نَبِیُّکُمْ صلی الله علیه و آله کَمْ یَکُونُ بَعْدَهُ مِنَ الْخُلَفَاءِ قَالَ نَعَمْ وَ مَا سَأَلَنِی عَنْهُ أَحَدٌ قَبْلَکَ وَ إِنَّکَ لَأَحْدَثُ الْقَوْمِ سِنّاً نَعَمْ قَالَ یَکُونُ بَعْدِی عِدَّهُ نُقَبَاءِ مُوسَی علیه السلام (۳).

غط، [الغیبه] للشیخ الطوسی أحمد بن عبدون عن محمد بن علی الکاتب عن محمد بن إبراهیم عن محمد بن عثمان بن علان عن عبد الله بن جعفر الرقی عن عیسی بن یونس (۴) عن مجالد عن الشعبی عن مسروق: مثله و زاد فی آخره قال الله عز و جل- وَ بَعَثْنا مِنْهُمُ اثْنَیْ عَشَرَ نَقِیباً(۵).

**[ترجمه]خصال صدوق: مردی نزد عبدالله بن مسعود آمد و گفت: ای ابو عبدالرحمن، آیا پیامبرتان با شما درباره تعداد

خلفـای پس از خود سـخن گفته است؟ گفت: آری، و کسـی پیش از تو این پرسـش را از من نکرده است و تو جوان‌ترین این جمع هسـتی. آری، فرمود: تعـداد جانشـینان من به تعـداد نقبـای موسـی خواهنـد بود. - . الخصـال ۲: ۷۲ در این بـاب روایـات متعددی تکرار شده که در همگی آن‌ها تعداد جانشـینان رسول خدا صَـلی الله علیهِ و آله دوازده نفر به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل دانسـته شـده است. خـدای متعال می‌فرمایـد: «خداونـد از فرزندان اسـرائیل پیمان گرفت و از آنان دوازده سـرکرده برانگیختم» (مائده/ ۱۲) -

الغیبه طوسـی: شعبی از مسروق شبیه آن را روایت نموده و در آخر آن افزوده است: و خدای عزّوجل فرمود: «وَ بَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَیْ عَشرَ نَقِیبًا» - . غیبه الطوسی: ۹۷ . مائده/ ۱۲ - {و از آنان دوازده سرکرده برانگیختیم.}

**[ترجمه]

«۱۸»

نی، [الغیبه] للنعمانی محمد بن عثمان الدهنی عن عبد الله بن جعفر الرقی عن عیسـی بن یونس عن مجالد بن سـعید الشـعبی (۶) عن مسروق: مثله.

وَ رَوَاهُ جَمَاعَهٌ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِی

ص: ۲۳۳

۱- أمالی الصدوق: ۳۷۴.

۲- الخصال ۲: ۷۲. و قـد تکرر فی روایات الباب أن عده الأئمّه و الخلفاء بعد النبیّ صـلّی اللّه علیه و آله عده نقباء بنی إسـرائیل قال اللّه تعالی: « وَ لَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِیثاقَ بَنِی إِسْرائِیلَ وَ بَعَثْنا مِنْهُمُ اثْنَیْ عَشَرَ نَقِیباً» (المائده: ۱۲) و النقیب: شاهد القوم و ضمینهم و عریفهم و سیدهم.

۳- الخصال ۲: ۷۲.

۴- فی المصدر: عن عمیس بن یونس.

۵- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۹۷.

۶- کذا فی النسخ و المصدر، و الظاهر: عن مجالد عن الشعبی.

شَیْبَهَ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ سَعِیدٍ الْأَشَجِّ وَ أَبِی کُرَیْبٍ وَ مَحْمُودِ بْنِ غَیْلَانَ وَ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ إِبْرَاهِیمَ بْنِ سَعِیدٍ جَمِیعاً عَنْ أَبِی أُسَامَهَ عَنْ مُجَالِدٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ مَسْرُوقٍ وَ عَنْ أَبِی کُرَیْبٍ وَ أَبِی سَعِیدٍ عَنْ أَبِی أُسَامَهَ عَنِ الْأَشْعَثِ عَنْ عَامِرٍ عَنْ عَمِّهِ عَنْ مَسْرُوقٍ: مِثْلَهُ.

وَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِی شَیْبَهَ وَ أَبِی أَحْمَدَ وَ یُوسُفَ بْنِ مُوسَی الْعَطَّارِ وَ سُفْیَانَ بْنِ وَکِیعٍ عَنْ جَرِیرِ بْنِ أَسْعَدَ بْنِ سَوَّارٍ عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِیِّ عَنْ عَمِّهِ عَنْ قَیْسِ بْنِ عَبْدٍ قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِیٌّ فَأَتَی عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ وَ أَصْحَابُهُ عِنْدَهُ فَقَالَ فِیکُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ فَأَشَارُوا إِلَیْهِ قَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ قَدْ وَجَدْتَهُ فَمَا حَاجَتُکَ قَالَ إِنِّی أُرِیدُ أَنْ أَسْأَلَکَ عَنْ شَیْ ءٍ إِنْ کُنْتَ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله تُنْبِئُنَا بِهِ أَ حَدَّثَکُمْ نَبِیُّکُمْ کَمْ یَکُونُ بَعْدَهُ خَلِیفَهً(۱) قَالَ مَا سَأَلَنِی عَنْ هَذَا أَحَدٌ مُنْذُ قَدِمْتُ الْعِرَاقَ نَعَمْ الْخُلَفَاءُ اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً کَعِدَّهِ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ.

و عن سدد بن مستورد(۲) عن حماد بن یزید عن مجالد عن الشعبی عن مسروق: مثله (۳).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی:

ص: ۲۳۳

قیس بن عبد گوید: مردی اعرابی نزد عبدالله بن مسعود آمد در حالی که یارانش نزد او بودند و گفت: آیا عبدالله بن مسعود در میان شماست؟ حاضران با اشاره دست او را راهنمایی کردند، پس عبدالله به وی گفت: عبدالله بن مسعود را یافتی، چه حاجتی داری؟ گفت: می‌خواهم درباره مسأله‌ای از تو سؤال کنم و بپرسم که آیا از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده‌ای که برای ما بازگو کنی؟ آیا پیامبرتان درباره اینکه تعداد جانشینان او چند نفر خواهند بود، با شما سخن گفته است؟ عبدالله گفت: از زمانی که به عراق آمده‌ام کسی این سؤال را از من نکرده است؛ آری، خلفای پیامبر دوازده نفر هستند، به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل. مسدّد بن مستورد از حمّاد بن یزید از مجالد از شعبی از مسروق، نظیر آن را روایت کرده است. - غیبه النعمانی: ۵۸ _ ۵۷ -

**[ترجمه]

«۱۹»

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْیَشْکُرِیِّ عَنْ سَهْلِ بْنِ عَمَّارٍ النَّیْشَابُورِیِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ سُفْیَانَ بْنِ سَعِیدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ أَشْرَعَ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ قَالَ: جِئْتُ مَعَ أَبِی إِلَی الْمَسْجِدِ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله

یَخْطُبُ فَسَمِعْتُهُ یَقُولُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ یَعْنِی أَمِیراً ثُمَّ خَفَضَ مِنْ صَوْتِهِ فَلَمْ أَدْرِ مَا یَقُولُ فَقُلْتُ لِأَبِی مَا قَالَ قَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ (۴).

**[ترجمه]الخصال: جابر بن سمره گويد: به همراه پدرم به مسجد آمدم در حالى كه رسول خدا صلى الله عليه و آله خطبه مى‌خواند. پس شنيدم فرمود: پس از من دوازده نفر خواهند بود _ منظور آن حضرت دوازده امير بود _ سپس صدايش را پايين آورد و متوجه نشدم چه فرمود، پس از پدرم پرسيدم، چه فرمود؟ گفت: فرمود: همگى از قريش هستند. - . الخصال ٢: ٧٣ -

**[ترجمه]

«٢٠»

ل، [الخصال] الْحَسَنُ بْنُ الْقَطَّانِ عَنْ طَاهِرِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الْخَثْعَمِيِّ عَنْ أَبِی كُرَيْبٍ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيِّ قَالَ حَدَّثَنِی ابْنُ عُبَيْدٍ الطَّنَافِسِيُّ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: يَكُونُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ أَمِيراً ثُمَّ تَكَلَّمَ فَخَفِيَ عَلَيَّ مَا قَالَ فَسَأَلْتُ أَبِی مَا الَّذِی قَالَ فَقَالَ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۵).

ص: ٢٣۴

١- فى المصدر: كم يكون بعده من خليفه.

٢- فى المصدر و(ك): و عن مسدد بن مستورد.

٣- الغيبه للنعمانىّ: ۵٧ و ۵٨.

۴- الخصال ٢: ٧٣.

۵- الخصال ٢: ٧٣.

**[ترجمه]الخصال: جابر بن سمره گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پس از من دوازده امیر خواهد بود، سپس صدای خود را پایین آورد و چیزی فرمود که متوجه نشدم، لذا از پدرم پرسیدم، چه فرمود؟ پدرم گفت: فرمود : همگی از قریش هستند. - . الخصال ۲: ۷۳ -

ص: ۲۳۴

**[ترجمه]

«۲۱»

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِیدِ الْقُشَیْرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَهَ عَنْ سِمَاکِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَهَ یَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: یَکُونُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ أَمِیراً وَ قَالَ کَلِمَهً لَمْ أَسْمَعْهَا فَقَالَ الْقَوْمُ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ (۱).

**[ترجمه]الخصال: جابر بن سمره گوید: از پیامبر صلی الله علیه و آله شنیدم که می‌فرموید: پس از من دوازده امیر خواهد بود. سپس جمله‌ای فرمود که آن را نشنیدم، حاضران گفتند: می‌فرماید: جملگی از قریش هستند. - . الخصال ۲: ۷۳ -

**[ترجمه]

«۲۲»

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْمَرْوَزِیِّ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ الْمَرْوَزِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَسَنِ یَعْنِی ابْنَ الشَّقِیقِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ وَاقِدٍ عَنْ سِمَاکِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ قَالَ: أَتَیْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَسَمِعْتُهُ یَقُولُ إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَنْ یَنْقَضِیَ (۲) حَتَّی یَمْلِکَ اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً کُلُّهُمْ فَقَالَ کَلِمَهً خَفِیَّهً لَمْ أَفْهَمْهَا فَقُلْتُ لِأَبِی مَا قَالَ فَقَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ (۳).

**[ترجمه]الخصال: جابر بن سمره گوید: نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمدم و شنیدم که فرمود: تا هر دوازده نفر جانشین من حکومت نکنند، این کار به پایان نرسد، همگی... سپس جمله‌ای فرمود که متوجه آن نشدم لذا به پدرم گفتم، چه فرمود؟ پدرم گفت: فرمود: همگی از قریش هستند.

**[ترجمه]

«۲۳»

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدَانَ بْنِ سَهْلٍ الْیَشْکُرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی الْمِقْدَامِ عَنْ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ زُرَیْعٍ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا یَزَالُ أَهْلُ هَذَا الدِّینِ عَزِیزاً مَنِیعاً یُنْصَرُونَ عَلَی مَنْ

نَاوَاهُمْ إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ خَلِيفَةً قَالَ ثُمَّ قَالَ كَلِمَةً أَصَمَّنِيهَا النَّاسُ (۴) فَقُلْتُ لِأَبِي مَا كَلِمَةٌ أَصَمَّنِيهَا النَّاسُ قَالَ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۵).

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حَاتِمٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْبَغَوِيِّ عَنِ ابْنِ عُلْبَةَ عَنِ أَبِي عَوْنٍ: مِثْلَهُ وَ زَادَ فِيهِ مَنِيعاً سَنِيّاً(۶).

**[ترجمه]الخصال: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پیروان این دین همچنان عزیز و آسیب ناپذیر خواهند ماند و بر دشمنان خود پیروز خواهند بود تا اینکه دوازده خلیفه پس از من حکومت کنند. سپس سخنی فرمود که مردم نگذاشتند آن را بشنوم. پس به پدرم گفتم: آن جمله‌ای که مردم نگذاشتند بشنوم چه بود؟ گفت: فرمود: همه از قریش خواهند بود. - . الخصال ۲: ۷۳ -

الخصال: قطّان با سندی از أبوعون نظیر آن را نقل کرده و کلمات «منیعاً سنیّاً» را بدان افزوده است. - . الخصال ۲: ۷۴ -

**[ترجمه]

«۲۴»

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حَاتِمٍ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ يَعْقُوبَ عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ كُمَيْلٍ عَنْ زُهَيْرٍ عَنْ زِيَادِ بْنِ خَيْثَمَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ قَيْسٍ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: لَا تَزَالُ هَذِهِ الْأُمَّةُ مُسْتَقِيماً أَمْرُهَا ظَاهِرَةً عَلَى عَدُوِّهَا

۱- الخصال ۲: ۷۳ و قد أورد الأخیره فی العیون ایضا: ۳۰.

۲- فی المصدر: لن یقضی.

۳- الخصال ۲: ۷۳ و قد أورد الأخیره فی العیون ایضا: ۳۰.

۴- أی لم اسمعها لازدحام الناس و غوغائهم.

۵- الخصال ۲: ۷۳.

۶- الخصال ۲: ۷۴.

حَتَّی یَمْضِیَ اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً کُلَّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ فَأَتَیْتُهُ فِی مَنْزِلِهِ قُلْتُ ثُمَّ یَکُونُ مَا ذَا قَالَ الْهَرْجُ (۱).

**[ترجمه]الخصال: جابر بن سمره گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: همواره کار این اُمّت بر صلاح خواهد بود و بر دشمن خود پیروز خواهند بود

ص: ۲۳۵

تا اینکه دوازده خلیفه که همگی از قریش هستند، حکومت کنند و بگذرند. سپس به منزل آن حضرت رفته و عرض کردم: بعد چه خواهد شد؟ فرمود: هرج و مرج. - . الخصال ۲: ۷۴ _ ۷۳ -

**[ترجمه]

«۲۵»

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی حَاتِمٍ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ یَزِیدَ بْنِ هَارُونَ عَنْ شَرِیکٍ عَنْ سِمَاکٍ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَیْرٍ وَ حُصَیْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالُوا سَمِعْنَا جَابِرَ بْنَ سَمُرَهَ یَقُولُ: دَخَلْتُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَعَ أَبِی فَقَالَ- لَا تَزَالُ هَذِهِ الْأُمَّهُ صَالِحاً أَمْرُهَا ظَاهِرَهً عَلَی عَدُوِّهَا حَتَّی یَمْضِیَ اثْنَا عَشَرَ مَلِکاً أَوْ قَالَ اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً ثُمَّ قَالَ کَلِمَهً خَفِیَتْ عَلَیَّ فَسَأَلْتُ أَبِی فَقَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ (۲).

**[ترجمه]الخصال: جابر بن سمره گفت: به همراه پدرم بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد شدم و آن حضرت فرمود: کار این اُمّت همچنان به سامان خواهد بود و بر دشمنش پیروز تا اینکه دوازده پادشاه (حکومت کنند و) بگذرند. سپس چیزی فرمود که آن را نشنیدم لذا از پدرم پرسیدم، وی گفت: فرمود: همگی آن‌ها از قریش خواهند بود. - . الخصال ۲: ۷۴ _ ۷۳ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی حَاتِمٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو سَعِیدٍ الْأَشَجُّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَالِکِ بْنِ زُبَیْدٍ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ زِیَادِ بْنِ عِلَاقَهَ وَ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ عُمَیْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ قَالَ کُنْتُ مَعَ أَبِی عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَسَمِعْتُهُ یَقُولُ: یَکُونُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ أَمِیراً ثُمَّ أَخْفَی صَوْتَهُ فَسَأَلْتُ أَبِی فَقَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ (۳).

**[ترجمه]الخصال: جابر بن سمره گفت: به همراه پدرم نزد پیامبر صلی الله علیه و آله بودم، پس شنیدم که می‌فرماید: پس از من دوازده امیر خواهد بود، سپس صدایش پایین آمد، پس از پدرم سؤال کردم، گفت: فرمود: همگی از قریش‌اند. - . الخصال ۲: ۷۴ -

**[ترجمه]

«۲۷»

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْبَغَوِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْجَعْدِ عَنْ زُهَيْرٍ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ وَ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَهَ وَ حُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ كُلُّهُمْ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ: يَكُونُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ أَمِيراً غَيْرَ أَنَّ حصين [حُصَيْناً] قَالَ فِی حَدِيثِهِ ثُمَّ تَكَلَّمَ بِشَیْ ءٍ لَمْ أَفْهَمْهُ وَ قَالَ بَعْضُهُمْ فِی حَدِيثِهِ فَسَأَلْتُ أَبِی وَ قَالَ بَعْضُهُمْ فَسَأَلْتُ الْقَوْمَ فَقَالُوا قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۴).

غط، [الغيبه] للشيخ الطوسی أَحْمَدُ بْنُ عُبْدُونٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْكَاتِبِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَلَّانٍ عَنْ أَبِی بَكْرِ بْنِ أَبِی خَيْثَمَهَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْدٍ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]الغيبه طوسی: حصين بن عبدالرحمن و جمعی ديگر از راويان، جملگی از جابر بن سمره روايت كرده‌اند كه گفت: رسول خدا صلی الله عليه و آله فرمود: پس از من دوازده امير خواهد بود؛ ليكن حصين در حديث خود گويد: سپس چيزی فرمود كه آن را نفهميدم. و يكی ديگر در ضمن نقل اين حديث گويد: پس از پدرم سؤال كردم، و يكی ديگر گفته: پس، از آن جماعت سؤال كردم، گفتند: فرمود: همگی از قريش خواهند بود. - . الخصال ۲: ۷۴ -

الغيبه طوسی: با همين اسناد از شعبی از جابر نظير آن را روايت كرده است. - . غيبه الطوسی: ۹۶ -

**[ترجمه]

«۲۸»

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ الْأَشْعَثِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ خَشْرَمٍ عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ عَنْ عِمْرَانَ يَعْنِی ابْنَ سُلَيْمَانَ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ

ص: ۲۳۶

۱- الخصال ۲: ۷۳- ۷۴.

۲- الخصال ۲: ۷۳- ۷۴.

۳- الخصال ۲: ۷۴.

۴- الخصال ۲: ۲۴.

۵- الغيبه للشيخ الطوسیّ: ۹۵.

قَالَ سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: لَا یَزَالُ أَمْرُ هَذِهِ الْأُمَّهِ عَالِیاً عَلَی مَنْ نَاوَاهَا حَتَّی تَمْلِکَ اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً ثُمَّ قَالَ کَلِمَهً خَفِیَّهً لَمْ أَفْهَمْهَا فَسَأَلْتُ مَنْ هُوَ أَقْرَبُ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله مِنِّی فَقَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ (۱).

**[ترجمه]الخصال: جابر بن سمره گوید:

ص: ۲۳۶

از پیامبر صلی الله علیه و آله شنیدم که می‌فرمود: پیوسته کار این اُمّت در برابر هرکس که در مقابل آن بایستد بالاست، تا اینکه حکومت دوازده خلیفه به پایان برسد. سپس کلمه‌ای را آهسته گفت که نشنیدم، لذا از کسی که از من به پیامبر صلی الله علیه و آله نزدیک‌تر بود پرسیدم. گفت: فرمود: همه آن‌ها از قریش هستند. - . الخصال ۲: ۲۴ -

**[ترجمه]

«۲۹»

غط، [الغیبه] للشیخ الطوسی أَحْمَدُ بْنُ عُبْدُونٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْکَاتِبِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْمَعْرُوفِ بِابْنِ أَبِی زَیْنَبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَلَّانٍ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ قَالَ ذُکِرَ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَا یَزَالُ أَهْلُ هَذَا الدِّینِ یُنْصَرُونَ عَلَی مَنْ نَاوَاهُمْ إِلَی اثْنَیْ عَشَرَ خَلِیفَهً فَجَعَلَ النَّاسُ یَقُومُونَ وَ یَقْعُدُونَ وَ تَکَلَّمَ بِکَلِمَهٍ لَمْ أَفْهَمْهَا فَقُلْتُ لِأَبِی أَوْ لِأَخِی أَیَّ شَیْ ءٍ قَالَ فَقَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ (۲).

غط، [الغیبه] للشیخ الطوسی بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ أَحْمَرَ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ جَابِرٍ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]الغیبه طوسی: جابر بن سمره گوید: مذکور است که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: همچنان پیروان این دین در مقابل کسانی که در برابر ایشان بایستند یاری داده می‌شوند تا حکومت دوازده خلیفه به پایان برسد. سپس مردم شروع به نشستن و برخاستن کردند و در همین حال پیامبر صلی الله علیه و آله چیزی فرمود که آن را نشنیدم، پس به پدرم یا برادرم گفتم، چه فرمود؟ گفت: فرمود: همگی از قریش هستند. - . غیبه الطوسی: ۹۶ -

با سند دیگری نیز آن را روایت کرده است.

**[ترجمه]

«۳۰»

غط، [الغیبه] للشیخ الطوسی بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی خَیْثَمَهَ عَنْ یَحْیَی بْنِ مَعِینٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّالِحِ عَنِ اللَّیْثِ عَنْ سَعْدٍ عَنْ خَلَفِ بْنِ یَزِیدَ عَنْ سَعِیدِ بْنِ أَبِی هِلَالٍ عَنْ رَبِیعَهَ بْنِ سَیْفٍ قَالَ: کُنَّا عِنْدَ شَقِیقٍ الْأَصْبَحِیِّ فَقَالَ

سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ يَكُونُ خَلْفِي اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً(۴).

**[ترجمه]الغيبه طوسی: عبدالله بن عمر گفت: شنيدم رسول خدا صلی الله عليه و آله فرمود: بعد از من دوازده خليفه خواهد بود. - . غيبه الطوسی: ۹۶ -

**[ترجمه]

«۳۱»

غط، [الغيبه] للشيخ الطوسی بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ عَنْ عَفَّانَ وَ يَحْيَى بْنِ إِسْحَاقَ السَّالِحِينِيِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ (۵) قَالَ: قَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ يَا أَبَا الطُّفَيْلِ عُدَّ اثْنَيْ عَشَرَ مِنْ بَنِي كَعْبِ بْنِ لُؤَيٍّ ثُمَّ يَكُونُ النَّقْفُ وَ النِّقَافُ (۶).

**[ترجمه]الغيبه طوسی: ابوطفيل گفت: عبدالله بن عمر به من گفت: ای ابا طفيل، دوازده خليفه از بنی كعب بن لؤی بشمار و بعد از آن جنگ و فتنه و كشتار خواهد بود. - . غيبه الطوسی: ۹۶ -

**[ترجمه]

بيان

قال الجزری فی حديث عبد الله بن عمر اعدد اثنی عشر من بنی كعب بن لؤی ثم يكون النقف و النقاف أی القتل و القتال و النقف هشم الرأس أی تهيج

۱- الخصال ۲: ۲۴.

۲- الغيبه للشيخ الطوسیّ: ۹۶.

۳- الغيبه للشيخ الطوسیّ: ۹۶.

۴- الغيبه للشيخ الطوسیّ: ۹۶.

۵- كذا فی النسخ و المصدر، و الظاهر وقوع الخلط و الاشتباه فی سند الروايه.

۶- الغيبه للشيخ الطوسیّ: ۹۶: و فيه: ثم يكون النفق و النفاق.

الفتن و الحروب بعدهم انتهى (۱).

أقول: إشاره إلى ما يحدث بعد القائم عليه السّلام من الفتن.

**[ترجمه]جزری گوید: در حدیث عبدالله بن عمر آمده است: «اُعدد اثنی عشر من بنی کعب بن الؤیّ ثم یکون النقف و النقاف» یعنی: دوازده خلیفه از کعب بن لؤی را بشمار و بعد از آن جنگ و کشتار خواهد بود. «النقف» خُرد کردن سر، یعنی اینکه

ص: ۲۳۷

فتنه‌ها و جنگ‌ها بعد از آن‌ها خواهد بود. تمام. - . النهایهٔ ۴: ۱۷۲ -

مؤلف: اشاره‌ای است به حوادث و فتنه‌هایی که پس از حضرت قائم علیه السّلام اتفاق خواهد افتاد .

**[ترجمه]

«۳۲»

غط، [الغيبه] للشيخ الطوسى بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ عَنِ الْمُقَدَّمِيِّ عَنْ عَاصِمِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مِقْدَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ قَطْرِ بْنِ خَلِيفَهَ عَنْ أَبِی خَالِدٍ الْوَالِبِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: لَا يَزَالُ هَذَا الدِّينُ ظَاهِراً لَا يَضُرُّهُ مَنْ نَاوَاهُ حَتَّى يَقُومَ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَهً كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۲).

**[ترجمه]الغیبه طوسی: جابر بن سمره گفت: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: این دین همچنان پا برجا خواهد ماند و دشمنی دشمنان آسیبی به آن نخواهد زد تا دوازده خلیفه که همگی از قریش هستند، بپاخیزند. - . غیبه الطوسی: ۷۶_ ۷۷ -

**[ترجمه]

«۳۳»

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی حَاتِمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ سَلَمَهَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ النَّيْشَابُورِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ مُيَسِّرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زُرَيْقٍ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ حُسَيْنٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ أَشْرَعَ عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ قَالَ كُنْتُ مَعَ أَبِی فِی الْمَسْجِدِ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَخْطُبُ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: يَكُونُ مِنْ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ ثُمَّ خَفَضَ مِنْ صَوْتِهِ فَلَمْ أَدْرِ مَا يَقُولُ فَقُلْتُ لِأَبِی مَا قَالَ فَقَالَ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۳).

ل، [الخصال] الْقَطَّانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ أَشْعَثَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يُوسُفَ بْنِ سَالِمٍ السُّلَمِيِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زُرَيْقٍ عَنْ

سُفْيَانَ بْنِ حُسَيْنٍ: مِثْلَهُ وَ فِيهِ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً(۴).

**[ترجمه]الخصال: جابر بن سمره گفت: به همراه پدرم در مسجد بودم و رسول خدا صلی الله علیه و آله سخن می گفت، پس شنیـدم که فرمود: پس از من دوازده تن خواهنـد بود، سپس صـدایش آهسـته شد و نفهمیدم چه فرمود، لذا به پدرم گفتم: چه فرمود؟ گفت: فرمود: همه آن‌ها از قریش هستند. - . الخصال ۲: ۷۵ _۷۴ -

الخصال: سفیان بن حسین شبیه آن را روایت کرده و در روایت او عبارت «اثنا عشر خلیفه» هست.

**[ترجمه]

«۳۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] ل، [الخصال] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ الْقَاضِی قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو يَعْلَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْجَعْدِ عَنْ زُهَيْرِ بْنِ مُعَاوِيَةَ عَنْ زِيَادِ بْنِ خَيْثَمَةَ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ سَعِيدٍ الْهَمْدَانِيِّ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: يَكُونُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ أَتَيْتُهُ فِيمَا بَيْنِی وَ بَيْنَهُ فَقُلْتُ ثُمَّ يَكُونُ مَا ذَا قَالَ ثُمَّ يَكُونُ الْهَرْجُ (۵).

ص: ۲۳۸

۱- النهایه ۴: ۱۷۲.

۲- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۷۶ و ۷۷.

۳- الخصال ۲: ۷۴. اقول: و فی النسخ: عن عامر عن الشعبی(ب).

۴- الخصال: ۲: ۷۴ و ۷۵. أقول: و فی(ک) عبد اللّه بن رزین(ب).

۵- عیون الأخبار: ۳۰. الخصال ۲: ۷۵.

غط، [الغیبه] للشیخ الطوسی أَحْمَدُ بْنُ عُبْدُونٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الشُّجَاعِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْمَعْرُوفِ بِابْنِ أَبِی زَیْنَبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَلَّانٍ عَنْ أَبِی بَکْرِ بْنِ أَبِی خَیْثَمَهَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْجَعْدِ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]عیون أخبار الرضا، الخصال: جابر بن سمره می گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پس از من دوازده خلیفه خواهد بود، همگی از قریش. چون به خانه‌اش برگشت نزد وی رفته و در حالی که با آن حضرت تنها بودم، عرض کردم: بعد چه می‌شود؟ فرمود: هرج و مرج خواهد شد. - . عیون الأخبار: ۳۰. الخصال۲: ۷۵ -

ص: ۲۳۸

الغیبه طوسی: از علی بن جعد نظیر آن را روایت کرده است. - . غیبه الطوسی: ۹۵ -

**[ترجمه]

«۳۵»

ل، [الخصال] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ الْقَاضِی قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو خَلِیفَهَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ بَشَّارٍ عَنْ سُفْیَانَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ أَبِی عُمَیْرٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ سَمُرَهَ یَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا یَزَالُ أَمْرُ النَّاسِ مَاضِیاً حَتَّی یَلِیَ عَلَیْهِمُ اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا ثُمَّ تَکَلَّمَ بِکَلِمَهٍ خَفِیَتْ عَلَیَّ فَقُلْتُ لِأَبِی مَا قَالَ فَقَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ (۲).

**[ترجمه]الخصال: جابر بن سمره گفت: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: کار مردم پیوسته می گذرد تا اینکه دوازده مرد بر ایشان ولایت داشته باشند؛ سپس چیزی فرمود که متوجه نشدم، پس به پدرم گفتم: چه فرمود؟ گفت: فرمود: همگی از قریش هستند. - . الخصال ۲: ۷۵ -

**[ترجمه]

«۳۶»

ل، [الخصال] حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ الْقَاضِی عَنْ حَامِدِ بْنِ شُعَیْبٍ الْبَلْخِیِّ عَنْ بِشْرِ بْنِ الْوَلِیدِ الْکِنْدِیِّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ یَحْیَی بْنِ طَلْحَهَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مَعْبَدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَا یَزَالُ هَذَا الدِّینُ صَالِحاً لَا یَضُرُّهُ مَنْ عَادَاهُ أَوْ مَنَ نَاوَاهُ حَتَّی یَکُونَ اثْنَا عَشَرَ أَمِیراً کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ (۳).

**[ترجمه]الخصال: جابر بن سمره از رسول خدا صلی الله علیه و آله آورده است که فرمود: این دین همچنان به صلاح خواهد بود و دشمن و بدخواه قادر به آسیب رساندن به آن نیست تا اینکه دوازده امیر که همگی از قریشند، بر آن حکومت کنند. - . الخصال ۲: ۷۵ -

**[ترجمه]

«۳۷»

ل، [الخصال] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنِی أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِی دَاوُدَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ شَاذَانَ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ مُخَوَّلِ بْنِ ذَكْوَانَ قَالَ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ السُّوَائِيِّ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ صلی الله عليه و آله فَقَالَ يَلِی هَذَا الْأَمْرَ اثْنَا عَشَرَ قَالَ فَصَرَخَ النَّاسُ فَلَمْ أَسْمَعْ مَا قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِی وَ كَانَ أَقْرَبَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله مِنِّی فَقُلْتُ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله فَقَالَ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ وَ كُلُّهُمْ لَا يُرَی مِثْلُهُ (۴).

**[ترجمه]الخصال: جابر بن سمره سوّائی گفت: نزد پیامبر صلی الله علیه و آله بودم که فرمود: پس از من دوازده نفر این کار را به دست گیرند. گوید: پس مردم فریاد برآوردند و من نشنیدم که چه فرمود. پس به پدرم ــ که در فاصله نزدیک‌تری به رسول خدا قرار داشت ــ گفتم: رسول خدا صلی الله علیه و آله چه فرمود؟ گفت: فرمود: همگی از قریش هستند و همگی نظیر و همتا ندارند. - . الخصال ۲: ۷۵ -

**[ترجمه]

«۳۸»

ل، [الخصال] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ أَبِی يَعْلَی الْمَوْصِلِيِّ عَنْ أَبِی بَكْرِ بْنِ أَبِی شَيْبَةَ عَنْ حَاتِمِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْمُهَاجِرِ بْنِ مِسْمَارٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَی جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ مَعَ غُلَامِی نَافِعٍ أَخْبِرْنِی بِشَيْ ءٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله عليه و آله فَكَتَبَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله عليه و آله يَقُولُ يَوْمَ جُمُعَةٍ عَشِيَّةَ رَجْمِ الْأَسْلَمِيِّ- لَا يَزَالُ الدِّينُ قَائِماً حَتَّی تَقُومَ

ص: ۲۳۹

۱- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۹۵.

۲- الخصال ۲: ۷۵. و أورد الأخيره فی كمال الدين: ۱۵۹.

۳- الخصال ۲: ۷۵. و أورد الأخيره فی كمال الدين: ۱۵۹.

۴- الخصال ۲: ۷۵. و أورد الأخيره فی كمال الدين: ۱۵۹.

السَّاعَهُ وَ یَکُونَ عَلَیْکُمُ اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ (۱).

**[ترجمه]الخصال: عامر بن سعد گوید: نامه‌ای توسط غلامم نافع برای جابر بن سمره فرستادم که در آن نوشته بودم: روایتی را که از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده‌ای، برای من بنویس. جواب آمد: شنیدم که رسول خدا صلی الله علیه و آله در روز جمعه، عصر همان روزی که «اسلمی» سنگسار شد، فرمود: این دین تا روز قیامت همچنان پابرجاست

ص: ۲۳۹

و در این مدت دوازده خلیفه بر شما حکومت خواهند کرد و همگی از قریشند. - . الخصال ۲: ۷۵ -

**[ترجمه]

«۳۹»

ل، [الخصال] أحمد بن الحسن القطان المعروف بابن عبدویه عن أبی بکر بن محمد بن قارن عن علی بن الحسن الهسنجانی عن سهل بن بکار عن حماد عن یعلی بن عطاء عن بحیر بن أبی عتبه عن سرح البرمکی قال: فی الکتاب أن هذه الأمه فیهم اثنا عشر فإذا وفت العده طغوا و بغوا و کان بأسهم بینهم (۲).

**[ترجمه]الخصال: سرح برمکی گوید: در کتاب است که در میان این اُمّت دوازده تن هستند و چون حکومت این عده تمام شود، اُمّت طغیان نموده، در روی زمین ستم کنند و به جنگ داخلی گرفتار آیند. - . الخصال ۲: ۷۵ -

**[ترجمه]

«۴۰»

ل، [الخصال] بهذا الإسناد عن الهسنجانی عن سدیر عن یحیی بن أبی یونس عن ابن نجران: أن أبا الخلد حدثه و حلف له علیه أن لا تهلک هذه الأمه حتی یکون فیها اثنا عشر خلیفه کلهم یعمل بالهدی و دین الحق (۳).

**[ترجمه]الخصال: ابونجران گوید: ابوخالد به قید قسم برای من نقل کرد که این اُمّت تا زمانی که دوازده خلیفه که همه بر راه راست باشند، بر آن حکومت کنند و همه به دین حق رفتار نمایند، هلاک نشود.

**[ترجمه]

«۴۱»

ل، [الخصال] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّائِغُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ زِیَادٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ الطَّیَّانِ عَنْ أَبِی أُسَامَهَ عَنْ سُفْیَانَ عَنْ بُرْدٍ عَنْ مَکْحُولٍ أَنَّهُ قِیلَ لَهُ إِنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: یَکُونُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً قَالَ نَعَمْ وَ ذَکَرَ لَفْظَهً أُخْرَی

(۴).

**[ترجمه]الخصال: به مکحول گفته شد: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پس از من دوازده خلیفه خواهد بود؟ گفت آری، و به لفظ دیگری هم روایت کرد. -. الخصال ۲: ۷۶ -

**[ترجمه]

«۴۲»

ل، [الخصال] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَبِی أُسَامَهَ عَنِ ابْنِ مُبَارَکٍ عَنْ مَعْمَرٍ عَمَّنْ سَمِعَ وَهْبَ بْنَ مُنَبِّهٍ یَقُولُ: یَکُونُ اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً ثُمَّ یَکُونُ الْهَرْجُ ثُمَّ یَکُونُ کَذَا ثُمَّ یَکُونُ کَذَا(۵).

**[ترجمه]الخصال: وهب بن منبّه نقل می کند که (رسول خدا صلی الله علیه و آله) فرمود: پس از من دوازده خلیفه حکومت خواهند کرد و آن گاه آشوب برپا می‌شود و سپس چنین و چنان خواهد شد. -. الخصال۲: ۷۶ -

**[ترجمه]

«۴۳»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] ل، [الخصال] بهذا الإسناد عن الحسن بن علی قال حدثنا شیخ ببغداد یقال له یحیی سقط عنی اسم أبیه عن عبد الله بن بکر السهمی عن حاتم بن أبی مغیره عن أبی بحر قال: کان أبو الخالد جاری و سمعته یقول و یحلف علیه إن هذه الأمه لا تهلک حتی یکون (۶) فیها اثنا عشر خلیفه کلهم یعمل بالهدی و دین الحق (۷).

**[ترجمه]عیون أخبار الرضا، الخصال: ابو بحر گوید: ابوخالد همسایه من بود و شنیدم که سوگند یاد می کرد و می گفت: این اُمّت هلاک نگردد مگر بعد از آنکه دوازده خلیفه بر آن حکومت کنند و همگی به راه راست رهبری کنند و به دین حق رفتار نمایند. -. عیون الأخبار : ۳۰. الخصال ۲: ۴۷۵ -

**[ترجمه]

«۴۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] ل، [الخصال] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ الْوَلِیدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَمْرٍو عَنْ شُرَیْحِ بْنِ عُبَیْدٍ عَنْ عَمْرٍو الْبِکَائِیِّ عَنْ کَعْبِ الْأَحْبَارِ: قَالَ فِی الْخُلَفَاءِ هُمْ اثْنَا عَشَرَ فَإِذَا کَانَ

۱- الخصال: ۲: ۷۵ و أورده مسلم فی صحیحه ۶: ۴.

۲- الخصال: ۲: ۷۵ و أورده مسلم فی صحیحه ۶: ۴.

۳- الخصال ۲: ۷۵ و ۷۶.

۴- الخصال ۲: ۷۶.

۵- الخصال ۲: ۷۶.

۶- فی الخصال: لا تهدی حتّی یکون اه.

۷- عیون الأخبار: ۳۰. و لم نجده فی الخصال.

عِنْدَ انْقِضَائِهِمْ وَ أَتَى طَبَقَةٌ صَالِحَةٌ مَدَّ اللَّهُ لَهُمْ فِي الْعُمُرِ كَذَلِكَ وَعَدَ اللَّهُ هَذِهِ الْأُمَّةَ ثُمَّ قَرَأَ- وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ (١) قَالَ وَ كَذَلِكَ فَعَلَ اللَّهُ بِبَنِي إِسْرَائِيلَ وَ لَيسَ بِعَزِيزٍ أَنْ يَجْمَعَ هَذِهِ الْأُمَّةَ(٢) يَوْماً أَوْ نِصْفَ يَوْمٍ- وَ إِنَّ يَوْماً عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ (٣).

**[ترجمه]عيون اخبار الرضا، الخصال: كعب الأحبار درباره خلفا گويد: آن‌ها دوازده نفر هستند،

ص: ۲۴۰

و همين كه حكومتشان به پايان رسد و طبقه شايسته‌اى روى كار آيد، خداوند به آنان طول عمر خواهد داد زيرا خداوند به اين اُمّت چنين وعده فرموده است، سپس آيه: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمْ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم »، - . نور/ ۵۵ - {خدا به كسانى از شما كه ايمان آورده و كارهاى شايسته كرده اند، وعده داده است كه حتماً آنان را در اين سرزمين جانشين [خود] قرار دهد.} كعب در ادامه گويد: و خداوند با بنى‌اسرائيل چنين كرد و دشوار نيست كه اين اُمّت روزى يا نصف روزى گرد هم آيند و با هم اتفاق داشته باشند و «وَ إِنَّ يَوْمًا عِندَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَه مِّمَّا تَعُدُّون »، - . عيون الأخبار : ۳۱ _۳۱، الخصال: ۷۶ ، حج/ ۴۷ - {و

در حقيقت، يك روز [از قيامت] نزد پروردگارت مانند هزار سال است از آنچه مى شمريد.}

**[ترجمه]

«۴۵»

ل، [الخصال] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّائِغُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْقَصْرَانِيِّ عَنْ بِشْرِ بْنِ مُوسَى بْنِ صَالِحٍ عَنْ خَلَفِ بْنِ الْوَلِيدِ الْقَصْرِيِّ عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ سِمَاكٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ السُّوَائِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: يَقُومُ مِنْ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ أَمِيراً ثُمَّ تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ لَمْ أَفْهَمْهَا فَسَأَلْتُ الْقَوْمَ فَقَالُوا قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۴).

**[ترجمه]الخصال: سمّاك گويد: شنيدم جابر بن سمره سوّائى گفت: شنيدم رسول خدا صلى الله عليه و آله مى‌فرمايد: پس از من دوازده امير قيام كنند، سپس چيزى فرمود كه من آن را نفهميدم، از مردم پرسيدم، گفتند: فرمود: همه آنان از قريش خواهند بود. - . الخصال ۲: ۷۶ -

**[ترجمه]

«۴۶»

ل، [الخصال] عَنْهُ عَنِ الْقَصْرَانِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْمُكَتِّبِ بْنِ بُهْلُولٍ الْمَوْصِلِيِّ عَنْ غَسَّانَ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرٍ أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَا يَزَالُ أَمْرُ أُمَّتِي ظَاهِراً حَتَّى يَمْضِيَ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۵).

**[ترجمه]الخصال: جابر گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: اُمّت من همچنان در پیشرفت خواهد بود تا اینکه دوران دوازده جانشین من بگذرد و همه آنان از قریش خواهند بود. - . الخصال ۲: ۷۶ -

**[ترجمه]

«۴۷»

ک، [إکمال الدین] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] ل، [الخصال] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْکَانَ عَنْ أَبَانِ بْنِ خَلَفٍ (۶) عَنْ سُلَیْمِ بْنِ قَیْسٍ الْهِلَالِیِّ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ إِذَا الْحُسَیْنُ عَلَی فَخِذَیْهِ وَ هُوَ یُقَبِّلُ عَیْنَیْهِ وَ یَلْثِمُ فَاهُ (۷) وَ هُوَ یَقُولُ أَنْتَ سَیِّدُ بْنُ سَیِّدٍ أَنْتَ إِمَامُ ابْنُ إِمَامٍ أَبُو الْأَئِمَّهِ أَنْتَ حُجَّهُ ابْنُ حُجَّهٍ أَبُو حُجَجٍ تِسْعَهٍ مِنْ صُلْبِکَ تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ (۸).

یف، [الطرائف] مِنْ مَنَاقِبِ الْخُوَارِزْمِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْبَغْدَادِیِّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ

۱- النور: ۵۵.

۲- فی العیون: أن یجمع اللّه هذه الأمه. و فی الخصال: ان تجمع هذه الأمه.

۳- عیون الأخبار: ۳۰ و ۳۱ الخصال: ۷۶.

۴- الخصال ۲: ۷۶.

۵- الخصال ۲: ۷۶.

۶- الصحیح کما فی الخصال و کمال الدین: أبان بن تغلب.

۷- أی یقبله.

۸- کمال الدین: ۱۵۲. عیون الأخبار: ۳۱. الخصال ۲: ۷۶.

مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ شَاذَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ شَاذَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْعَلِيِّ الْعَلَوِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ جَدِّهِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ أَبَانِ بْنِ أَبِی عَيَّاشٍ عَنْ سُلَيْمٍ: مِثْلَهُ (۱).

نص، [كفايه الأثر] الصَّدُوقُ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]كمال الدين، عيون اخبار الرضا، الخصال: سلمان فارسی رحمهٔ الله عليه گفت: بر پيامبر صلی الله عليه و آله وارد گشتم و حسين عليه السّلام را بر روی زانوان آن حضرت ديدم و آن حضرت پيوسته بر ديدگان و دهان او بوسه زده و می... فرمود: تو سيّدی و پسر سيّد، تو امام فرزند امامی و پدر امامان (بعد از خود) هستی؛ تو حجّت و پسر حجّت و پدر نه حجّت ديگر هستی كه از پشت تو هستند و نهمين آن‌ها قائم ايشان است. - . كمال الدين : ۱۵۲، عيون الأخبار : ۳۱ ، الخصال ۲: ۷۶ -

الطرائف:

ص: ۲۴۱

ابان ابن ابی عياش نظير اين روايت را از سليم نقل كرده است. - . الطرائف: ۴۴ -

الكفايهٔ: شيخ صدوق مانند آن را ذكر كرده است. - . كفايهٔ الأثر: ۷ -

**[ترجمه]

«۴۸»

ك، [إكمال الدين] ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] ل، [الخصال] حَمْزَةُ الْعَلَوِيُّ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ عليه السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله عليه و آله: أَبْشِرُوا ثُمَّ أَبْشِرُوا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ إِنَّمَا مَثَلُ أُمَّتِی (۳) كَمَثَلِ غَيْثٍ لَا يُدْرَی أَوَّلُهُ خَيْرٌ أَمْ آخِرُهُ إِنَّ مَثَلَ أُمَّتِی كَمَثَلِ حَدِيقَةٍ أُطْعِمَ مِنْهَا فَوْجٌ عَاماً ثُمَّ أُطْعِمَ مِنْهَا فَوْجٌ عَاماً لَعَلَّ آخِرَهَا فَوْجاً يَكُونُ أَعْرَضَهَا بَحْراً وَ أَعْمَقَهَا طُولًا وَ فَرْعاً وَ أَحْسَنَهَا جَنًی وَ كَيْفَ تَهْلِكُ أُمَّةٌ أَنَا أَوَّلُهَا وَ اثْنَا عَشَرَ مِنْ بَعْدِی مِنَ السُّعَدَاءِ وَ أُولُو الْأَلْبَابِ وَ الْمَسِيحُ عِيسَی ابْنُ مَرْيَمَ آخِرُهَا وَ لَكِنْ يَهْلِكُ بَيْنَ ذَلِكَ نَتِجُ الْهَرْجِ لَيْسُوا مِنِّی وَ لَسْتُ مِنْهُمْ (۴).

**[ترجمه]كمال الدين، عيون اخبار الرضا، الخصال: علی عليه السّلام می‌فرمايد: رسول خدا صلی الله عليه و آله فرمود: مژده باد شما را، مژده باد شما را ــ سه بار ــ، مَثَل اُمّت من همانند بارانی است كه معلوم نيست آغازش بهتر است يا پايانش. مَثَل اُمّت من به باغی می‌ماند كه در يک سال جمعی و در سال ديگر جمعی دگر از آن می‌خورند و ممكن است دريای بهره‌مندی جمع آخر، پهناورتر از ديگر گروه‌ها باشد، هم طول و عرضش بيشتر و هم عمق آن ژرف‌تر باشد و ميوای كه از باغ بچينند نيكوتر باشد؛ و چگونه اُمّتی كه من آغازش باشم و دوازده نفر پس از من از نيک‌بختان و خردمندان و نيز مسيح، عيسی بن مريم پايانش باشند، هلاک می‌گردد؟! ليكن در ميان آغاز و انجام، كسانی كه نتيجه فتنه و آشوب هستند، هلاک خواهند شد،

آنان از من نیستند و من نیز از آنان نیستم. - . کمال الدین : ۱۵۷، عیون الأخبار : ۳۱ ، الخصال ۲: ۷۷ _۷۶ -

**[ترجمه]

بیان

تَيِّحُ الهرج أی من تهيأ للهرج و الفساد قال الفيروزآبادی تاح له الشی ء يتوح تهيأ كتاح يتيح و أتاحه الله فأتيح و المتيح كمنبر من يعرض فيما لا يعنيه أو يقع فی البلايا(۵) و فی كثير من النسخ نتج الهرج أی من ينتج فی زمان الهرج و يحتمل أن

يكون كنايه عن فساد النسب و الأصل و فی أخبار العامه مكان اللفظين ثبج أعوج كما سيأتی بالثاء المثلثه و الباء الموحده بعده قال الجزری فيه خيار أمتی أولها و آخرها و بين ذلك ثبج أعوج ليس منك و لست منه (۶) الثبج الوسط

۱- الطرائف: ۴۴.

۲- كفايه الاثر: ۷.

۳- فی المصادر: انما مثل امتی.

۴- كمال الدين: ۱۵۷. عيون الأخبار: ۳۱. الخصال ۲: ۷۶ و ۷۷.

۵- القاموس المحيط ۱: ۲۱۷.

۶- كذا فی النسخ و المصدر، و الظاهر، ليس منی و لست منه.

و ما بین الکاهل إلی الظهر انتهی (۱).

**[ترجمه]«تیح الهرج»: کسی که آماده آشوب و فساد شود. فیروزآبادی گوید: «تاح له الشیء، یتوح» : آماده و فراهم شد، مانند تاح/ یَتیح می‌باشد، و «أتاحه الله فأُتیح»، (خدایش فراهم ساخت و فراهم شد). «المتیح» ــ بر وزن «منبر» ــ : کسی که در کاری دخالت می‌کند که به وی مربوط نیست، یا : گرفتار بلایا می‌شود. - . القاموس المحیط ۱: ۲۱۷ -

در بسیاری از نسخه‌ها «نتج الهرج» به معنای کسی است که در زمان آشوب و هرج و مرج به دنیا می‌آید؛ و شاید کنایه از فساد اصل و نَسَب باشد. در روایات به جای این دو کلمه، آن‌گونه که خواهد آمد، «ثبج أعوج» ذکر شده است همان طور که به زودی با حرف ثاء و باء خواهد آمد. جزری گوید: در آن آمده است: «خیار اُمّتی أولها و آخرها، و بین ذلک ثبج أعوج لیس منک ولست منه»، (نیکان و خوبان اُمّت من آغاز و انجام آنند و میان آغاز و انجام کسانی هستند که نتیجه فتنه و آشوبند، نه تو از آنانی و نه آنان از تو!) «الثبج»: وسط،

ص: ۲۴۲

میانه و به فاصله کتف تا کمر نیز گفته شود. پایان. - . النهایة ۱: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۴۹»

ل، [الخصال] ابْنُ الْمُتَوَکِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْعَبَّاسِ بْنِ الْحَرِیشِ الرَّازِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الثَّانِی عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَصْحَابِهِ: آمِنُوا بِلَیْلَهِ الْقَدْرِ إِنَّهَا تَکُونُ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ وُلْدِهِ الْأَحَدَ عَشَرَ بَعْدِی (۲).

**[ترجمه]الخصال: امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله به صحابه خود فرمود: به شب قدر ایمان داشته باشید که پس از من، به علی بی ابی طالب و یازده فرزندش تعلّق دارد. - . الخصال ۲: ۷۹ -

**[ترجمه]

«۵۰»

ک، [إکمال الدین] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الْوَرَّاقُ عَنْ سَعْدٍ عَنِ النَّهْدِیِّ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنْ عَمْرِو بْنِ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ أَنَا وَ عَلِیٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ تِسْعَهٌ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ مُطَهَّرُونَ مَعْصُومُونَ (۳).

**[ترجمه]کمال الدین ــ عیون أخبار الرضا: ابن عباس گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله را شنیدم که فرمود: من و علی و

حسن و حسين و نه تن از فرزندان حسين مطهّر و معصوم هستيم. - . كمال الدين : ۱۶۳ . عيون الأخبار : ۳۸ -

**[ترجمه]

«۵۱»

ك، [إكمال الدين] ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] الْقَطَّانُ عَنِ ابْنِ زَكَرِيَّا الْقَطَّانِ عَنِ ابْنِ حَبِيبٍ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ الصَّقْرِ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبَايَةَ بْنِ رِبْعِيٍّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أَنَا سَيِّدُ النَّبِيِّينَ وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ سَيِّدُ الْوَصِيِّينَ وَ إِنَّ أَوْلِيَائِي (۴) اثْنَا عَشَرَ أَوَّلُهُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ آخِرُهُمُ الْقَائِمُ (۵).

**[ترجمه]كمال الدين، عيون اخبار الرضا: ابن عباس گويد: شنيدم كه رسول خدا صلى الله عليه و آله مى‌فرمايد: من سرور پيامبرانم و على بن ابى طالب سيّد اوصيا و اولياى من دوازده نفرند كه اوّلين آن‌ها على بن ابى طالب و آخرين آن‌ها قائم آنان است. - . كمال الدين : ۱۶۴ _۱۶۳ . عيون الأخبار : ۳۸ -

**[ترجمه]

«۵۲»

ك، [إكمال الدين] ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] الْهَمْدَانِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَعْقِلٍ الْقِرْمِيسِينِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَصْرِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مِهْزَمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ عليهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: اثْنَا عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي أَعْطَاهُمُ اللَّهُ فَهْمِي وَ عِلْمِي وَ حِكْمَتِي وَ خَلَقَهُمْ مِنْ طِينَتِي وَ وَيْلٌ لِلْمُتَكَبِّرِينَ عَلَيْهِمْ بَعْدِي الْقَاطِعِينَ فِيهِمْ صِلَتِي مَا لَهُمْ لَا أَنَالَهُمُ اللَّهُ شَفَاعَتِي (۶).

ختص، [الإختصاص] مُحَمَّدُ بْنُ مَعْقِلٍ: مِثْلَهُ (۷).

۱- النهايه ۱: ۱۲۴.

۲- الخصال ۲: ۷۹.

۳- كمال الدين: ۱۶۳. عيون الأخبار: ۳۸.

۴- فى المصدرين: و ان اوصيائى.

۵- كمال الدين: ۱۶۳ و ۱۶۴. عيون الأخبار: ۳۸.

۶- كمال الدين: ۱۶۴. عيون الأخبار: ۳۸.

۷- الاختصاص: ۲۰۸.

**[ترجمه]کمال الدین، عیون اخبار الرضا: علی علیه السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند فهم و علم و حکمت مرا به دوازده تن از اهل بیتم عطا فرموده است و آنان را از طینت من آفریده است؛ و وای بر کسانی که پس از من برایشان تکبّر ورزند و به خاطر دشمنی با آنان از من بگسلند، اینان را چه می‌شود؟! خداوند شفاعت مرا نصیب آن‌ها نکند! - . کمال الدین : ۱۶۴ . عیون الأخبار : ۳۸ -

اختصاص: محمد بن معقل نظیر آن را روایت کرده است. - . الأختصاص : ۲۰۸ -

ص: ۲۴۳

**[ترجمه]

«۵۳»

ك، [إکمال الدین] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الطَّالَقَانِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنِ الْخَشَّابِ عَنْ أَبِی الْمُثَنَّی النَّخَعِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ علیهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: كَيْفَ تَهْلِكُ أُمَّةٌ أَنَا وَ عَلِيٌّ وَ أَحَدَ عَشَرَ مِنْ وُلْدِی أُولُو الْأَلْبَابِ أَوَّلُهَا وَ الْمَسِيحُ عِيسَی ابْنُ مَرْيَمَ آخِرُهَا وَ لَكِنْ يَهْلِكُ بَيْنَ ذَلِكَ مَنْ لَسْتُ مِنْهُ وَ لَيْسَ مِنِّی (۱).

**[ترجمه]کمال الدین، عیون اخبار الرضا: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چگونه اُمّتی که من و علی و یازده تن از فرزندان خردمندم اوّل آن باشیم و مسیح، عیسی بن مریم آخر آن باشد، هلاک می‌گردد؟! آن‌که هلاک می‌شود از میانه اول و آخر است. کسی که من از او نیستم و او از من نیست. - . کمال الدین: ۱۶۴ . عیون الأخبار: ۳۸ -

**[ترجمه]

«۵۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِإِسْنَادِ التَّمِيمِيِّ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ علیهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْأَئِمَّةُ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ مَنْ أَطَاعَهُمْ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ مَنْ عَصَاهُمْ فَقَدْ عَصَی اللَّهَ هُمُ الْعُرْوَةُ الْوُثْقَی وَ هُمُ الْوَسِيلَةُ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: امامان از فرزندان حسینند، هر که از ایشان اطاعت کند تحقیقاً خدا را اطاعت کرده و آن‌که نافرمانیشان کند، قطعاً خدا را معصیت کرده است؛ آن‌ها عروة الوثقی (ریسمان محکم الهی) هستند و واسطه رسیدن به خدای عزّوجل. - . عیون الأخبار : ۲۲۰ -

**[ترجمه]

«۵۵»

«۵۵»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صلى الله عليه و آله قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ أَخْبَرَنِي جَبْرَئِيلُ عليه السّلام عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّهُ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ حُجَّتِي عَلَى خَلْقِي وَ دَيَّانُ دِينِي أُخْرِجُ مِنْ صُلْبِهِ أَئِمَّةً يَقُومُونَ بِأَمْرِي وَ يَدْعُونَ إِلَى سَبِيلِي بِهِمْ أَدْفَعُ الْبَلَاءَ عَنْ عِبَادِي وَ إِمَائِي وَ بِهِمْ أُنْزِلُ مِنْ رَحْمَتِي (۳).

**[ترجمه]عيون اخبار الرضا: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: جبرئيل عليه السّلام، از جانب خداى عزّوجل به من خبر داد كه: على بن ابى طالب حجّت من بر خلق من و پاسدار دين من است، از صلب او امامانى بيرون مى‌آورم كه فرمان مرا اجرا مى‌كنند و به راه من رهنمون مى‌شوند، به بركت وجود آن‌ها بلا را از بندگان و كنيزكانم دفع نموده و به خاطر آن‌ها رحمتم را نازل مى‌كنم. - . عيون الأخبار : ۲۱۸ -

**[ترجمه]

«۵۶»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] مَاجِيلَوَيْهِ وَ أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ وَ ابْنُ نَاتَانَةَ جَمِيعاً عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ التَّمِيمِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي سَيِّدِي عَلِيُّ بْنُ مُوسَى الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ عليهم السّلام عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ قَالَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى قَضِيبِ الْيَاقُوتِ الْأَحْمَرِ الَّذِي غَرَسَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِيَدِهِ وَ يَكُونَ مُتَمَسِّكاً بِهِ فَلْيَتَوَلَّ عَلِيّاً عليه السّلام وَ الْأَئِمَّةَ مِنْ وُلْدِهِ فَإِنَّهُمْ خِيَرَةُ اللَّهِ وَ صَفْوَتُهُ وَ هُمُ الْمَعْصُومُونَ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ وَ خَطِيئَةٍ(۴).

لى، [الأمالي للصدوق] أَحْمَدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِيهِ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]عيون اخبار الرضا: پيامبر صلى الله عليه و آله فرمود: هركس دوست دارد آن نهال ياقوت سرخ را كه خداى عزّوجل با دست خود كاشته، ببيند و به آن تمسّك جويد، بايد ولايت على عليه السّلام و امامانى كه از نسل اويند را بپذيرد كه ايشان بهترين و برگزيدگان خدايند و آنان از هر گناه و معصيّتى معصوم هستند. - . عيون الأخبار: ۲۱۹ -

امالى صدوق: احمد بن على بن ابراهيم از پدرش و او نيز از پدرش شبيه اين روايت را ذكر كرده است. - . امالى صدوق: ۳۴۷ -

**[ترجمه]

«۵۷»

ك، [إكمال الدين] ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] الدَّقَّاقُ عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنِ النَّخَعِيِّ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِي

۱- كمال الدين: ۱۶۴. عيون الأخبار: ۳۸.

۲- عيون الأخبار: ۲۲۰.

۳- عيون الأخبار: ۲۱۸.

۴- عيون الأخبار: ۲۱۹.

۵- أمالى الصدوق: ۳۴۷.

عَنْ أَبِيهِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِی الْقَاسِمِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِيٍّ عليهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الْأَئِمَّةُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ أَوَّلُهُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ آخِرُهُمُ الْقَائِمُ هُمْ خُلَفَائِی وَ أَوْصِيَائِی وَ أَوْلِيَائِی وَ حُجَجُ اللَّهِ عَلَى أُمَّتِی بَعْدِی الْمُقِرُّ بِهِمْ مُؤْمِنٌ وَ الْمُنْكِرُ لَهُمْ كَافِرٌ(۱).

**[ترجمه]كمال الدين، عيون اخبار الرضا:

ص: ۲۴۴

رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: امامان بعد از من دوازده تن هستند، اولين آن‌ها على بن ابى طالب و آخرين آن‌ها قائم است. اينان خلفا، اوصيا، اوليا و حجّت‌های خدا بر اُمّت من پس از منند. اقرار كننده به آن‌ها مؤمن و منكر آن‌ها كافر است. - . كمال الدين : ۱۰۵ . عيون الأخبار : ۳۵ -

**[ترجمه]

«۵۸»

ک، [إكمال الدين] ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] الطَّالَقَانِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ بُنْدَارَ(۲) عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَمَّا أُسْرِيَ بِی إِلَى السَّمَاءِ أَوْحَى إِلَيَّ رَبِّی جَلَّ جَلَالُهُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنِّی اطَّلَعْتُ إِلَى الْأَرْضِ اطِّلَاعَةً فَاخْتَرْتُكَ مِنْهَا فَجَعَلْتُكَ نَبِيّاً وَ شَقَقْتُ لَكَ اسْماً مِنْ أَسْمَائِی (۳) فَأَنَا الْمَحْمُودُ وَ أَنْتَ مُحَمَّدٌ ثُمَّ اطَّلَعْتُ الثَّانِيَةَ فَاخْتَرْتُ مِنْهَا عَلِيّاً وَ جَعَلْتُهُ وَصِيَّكَ وَ خَلِيفَتَكَ وَ زَوْجَ ابْنَتِكَ وَ أَبَا ذُرِّيَّتِكَ وَ شَقَقْتُ لَهُ اسْماً مِنْ أَسْمَائِی فَأَنَا الْعَلِيُّ الْأَعْلَى وَ هُوَ عَلِيٌّ وَ جَعَلْتُ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ عليهم السّلام مِنْ نُورِكُمَا ثُمَّ عَرَضْتُ وَلَايَتَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَمَنْ قَبِلَهَا كَانَ عِنْدِی مِنَ الْمُقَرَّبِينَ يَا مُحَمَّدُ لَوْ أَنَّ عَبْداً عَبَدَنِی حَتَّى يَنْقَطِعَ وَ يَصِيرَ كَالشَّنِّ الْبَالِی ثُمَّ أَتَانِی جَاحِداً لِوَلَايَتِهِمْ مَا أَسْكَنْتُهُ جَنَّتِی وَ لَا أَظْلَلْتُهُ تَحْتَ عَرْشِی يَا مُحَمَّدُ أَ تُحِبُّ أَنْ تَرَاهُمْ قُلْتُ نَعَمْ يَا رَبِّ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ ارْفَعْ رَأْسَكَ فَرَفَعْتُ رَأْسِی فَإِذَا أَنَا بِأَنْوَارِ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَ الْحُجَّةِ بْنِ الْحَسَنِ الْقَائِمِ فِی وَسَطِهِمْ كَأَنَّهُ كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ قُلْتُ يَا رَبِّ مَنْ هَؤُلَاءِ قَالَ هَؤُلَاءِ الْأَئِمَّةُ وَ هَذَا الْقَائِمُ الَّذِی يُحِلُّ حَلَالِی وَ يُحَرِّمُ حَرَامِی وَ بِهِ أَنْتَقِمُ مِنْ أَعْدَائِی وَ هُوَ رَاحَةٌ لِأَوْلِيَائِی وَ هُوَ الَّذِی يَشْفِی قُلُوبَ شِيعَتِكَ مِنَ الظَّالِمِينَ وَ الْجَاحِدِينَ وَ الْكَافِرِينَ فَيُخْرِجُ اللَّاتَ وَ الْعُزَّى طَرِيَّيْنِ فَيُحْرِقُهُمَا فَلَفِتْنَةُ النَّاسِ بِهِمَا يَوْمَئِذٍ أَشَدُّ مِنْ فِتْنَةِ الْعِجْلِ وَ السَّامِرِيِّ (۴).

ص: ۲۴۵

۱- كمال الدين: ۱۵۰. عيون الأخبار: ۳۵.

۲- فی(ک): عن أحمد بن مابنداد.

۳- فی المصدرين: و شققت لک من اسمی اسما.

۴- كمال الدين: ۱۴۶. عيون الأخبار: ۳۴ و ۳۵.

كِتَابُ الْمُحْتَضَرِ، لِلْحَسَنِ بْنِ سُلَيْمَانَ مِنْ كِتَابِ السَّيِّدِ حَسَنِ بْنِ كَبْشٍ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْمُفِيدِ مَرْفُوعاً: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]کمال الدین، عیون اخبار الرضا: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چون به معراج برده شدم، پروردگارم جلّ جلاله به من وحی فرمود که یا محمّد، من با یک نظر که به زمین انداختم تو را از میان ساکنان آن برگزیدم و پیامبرت قرار دادم و نامی از نام‌های خودم را برایت مشتق کردم، من «محمود» هستم و تو «محمّد»؛ پس نظری دیگر به زمین انداخته و از میان ساکنان آن «علی» را برگزیدم و او را وصیّ، جانشین، همسر دخترت فاطمه و پدر ذریّهٔ تو قرار دادم و نامی از نام‌های خودم را برای وی مشتق کردم، من «علیّ اعلی» هستم و او «علیّ»؛ و فاطمه و حسین و حسن را از نور شما قرار دادم، سپس ولایت ایشان را بر فرشتگان عرضه کردم، هر کدام از آن‌ها پذیرفتند، از مقرّبانشان قرار دادم؛ ای محمّد، اگر بنده‌ای آنقدر مرا عبادت کند که چون مَشکی خشکیده و کهنه گردد و آن‌گاه در حالی نزد من بیاید که منکر ولایت شما باشد، نه او را در بهشتم سکونت خواهم داد و نه سایه عرشم را بر سرش خواهم افکند؛ ای محمّد، دوست داری ایشان را ببینی؟ عرض کرد: آری پروردگارم؛ پس خدای عزّوجل فرمود: سرت را بلند کن! پس سرم را بلند کردم. چون سر برداشتم، ناگاه با نور علی، فاطمه، حسن و حسین، علی بن حسین، محمد بن علی، جعفر بن محمّد، موسی بن جعفر، علی بن موسی، محمّد بن علی، علی بن محمّد و حسن بن علی را دیدم که حجّت قائم چون ستاره‌ای درخشان در وسط ایشان بود؛ گفتم: پروردگارا، ایشان چه کسانی هستند؟ فرمود: اینان امامان هستند و این همان قائمی است که حلال مرا حلال و حرام مرا حرام می‌کند و به دست او از دشمنانم انتقام می‌گیرم و او آسایش اولیاء من است. او همان کسی است که انتقام شیعیان تو را از ستمگران و منکران و کافران می‌گیرد و موجب تشفّی دل آنان می‌گردد و لات و عُزّی را سالم و تازه بیرون آورده و آتش می‌زند و شیفتگی مردم در آن روزگار به این دو بت، بیشتر از شیفتگی بنی‌اسرائیل به گوساله و سامری خواهد بود. - . کمال الدین : ۱۴۶. عیون الأخبار : ۳۵ _ ۳۴ -

ص: ۲۴۵

کتاب المحتضر: حسن بن سلیمان با سند خود از شیخ مفید شبیه این روایت را نقل کرده است. - . کتاب المحتضر: ۹۱ _ ۹۰ -

**[ترجمه]

«۵۹»

ج، [الإحتجاج] رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله: أَنَّهُ قَالَ لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام يَا عَلِيُّ لَا يُحِبُّكَ إِلَّا مَنْ طَابَتْ وِلَادَتُهُ وَ لَا يُبْغِضُكَ إِلَّا مَنْ خَبُثَتْ وِلَادَتُهُ وَ لَا يُوَالِيكَ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَ لَا يُعَادِيكَ إِلَّا كَافِرٌ فَقَامَ إِلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ عَرَفْنَا خَبِيثَ الْوِلَادَهِ(۲) وَ الْكَافِرَ فِي حَيَاتِكَ بِبُغْضِ عَلِيٍّ وَ عَدَاوَتِهِ فَمَا عَلَامَهُ خَبِيثِ الْوِلَادَهِ(۳) وَ الْكَافِرِ بَعْدَكَ إِذَا أَظْهَرَ الْإِسْلَامَ بِلِسَانِهِ وَ أَخْفَى مَكْنُونَ سَرِيرَتِهِ فَقَالَ صلی الله علیه و آله يَا ابْنَ مَسْعُودٍ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ إِمَامُكُمْ بَعْدِي وَ خَلِيفَتِي عَلَيْكُمْ فَإِذَا مَضَى فَالْحَسَنُ ثُمَّ

الْحُسَيْنُ ابْنَايَ إِمَامُكُمْ بَعْدَهُ وَ خَلِيفَتِي عَلَيْكُمْ ثُمَّ تِسْعَهٌ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ وَاحِدٌ بَعْدَ وَاحِدٍ أَئِمَّتُكُمْ وَ خُلَفَائِي عَلَيْكُمْ تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ

قَائِمُ أَئِمَّتِی (۴) یَمْلَؤُهَا قِسْطاً وَ عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً- لَا یُحِبُّهُمْ إِلَّا مَنْ طَابَتْ وِلَادَتُهُ وَ لَا یُبْغِضُهُمْ إِلَّا مَنْ خَبُثَتْ وِلَادَتُهُ وَ لَا یُوَالِیهِمْ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَ لَا یُعَادِیهِمْ إِلَّا کَافِرٌ مَنْ أَنْکَرَ وَاحِداً مِنْهُمْ فَقَدْ أَنْکَرَنِی وَ مَنْ أَنْکَرَنِی فَقَدْ أَنْکَرَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَنْ جَحَدَ وَاحِداً مِنْهُمْ فَقَدْ جَحَدَنِی وَ مَنْ جَحَدَنِی فَقَدْ جَحَدَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لِأَنَّ طَاعَتَهُمْ طَاعَتِی وَ طَاعَتِی طَاعَةُ اللَّهِ وَ مَعْصِیَتَهُمْ مَعْصِیَتِی وَ مَعْصِیَتِی مَعْصِیَةُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ یَا ابْنَ مَسْعُودٍ إِیَّاکَ أَنْ تَجِدَ فِی نَفْسِکَ حَرَجاً مِمَّا أَقْضِی فَتَکْفُرَ فَبِعِزَّةِ رَبِّی مَا أَنَا مُتَکَلِّفٌ وَ لَا نَاطِقٌ (۵) عَنِ الْهَوَی فِی عَلِیٍّ وَ الْأَئِمَّةِ مِنْ ولدهم- [وُلْدِهِ] ثُمَّ قَالَ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ رَافِعٌ یَدَیْهِ إِلَی السَّمَاءِ- اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَی خُلَفَائِی وَ أَئِمَّهَ أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُمْ وَ انْصُرْ مَنْ نَصَرَهُمْ وَ اخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُمْ وَ لَا تُخْلِ الْأَرْضَ مِنْ قَائِمٍ مِنْهُمْ بِحُجَّتِکَ ظَاهِرٍ مَشْهُورٍ أَوْ خَافٍ مَغْمُورٍ لِئَلَّا یُبْطِلُوا دِینَکَ (۶)

۱- یوجد مثل الحدیث فی ص ۹۰ و ۹۱ من الکتاب، و فیه« و روی محمّد بن بابویه رحمه اللّه فی کتاب عیون الأخبار بإسناده عن أمیر المؤمنین علیه السلام» فالمعلوم أنّه اخذ الحدیث من کتاب العیون لا من کتاب السیّد حسن بن کبش.

۲- فی المصدر: فقد عرفنا علامه خبث الولاده.

۳- فی المصدر: فما علامه خبث الولاده.

۴- فی المصدر: تاسعهم قائم امتی.

۵- فی المصدر: و لا انا ناطق.

۶- فی المصدر: إما ظاهرا مشهورا أو خائفا مغمورا، لئلا یبطل دینک.

وَ حُجَّتَكَ وَ بَيِّنَاتِكَ ثُمَّ قَالَ صلى الله عليه و آله يَا ابْنَ مَسْعُودٍ قَدْ جَمَعْتُ لَكُمْ فِي مَقَامِي هَذَا مَا إِنْ فَارَقْتُمُوهُ هَلَكْتُمْ وَ إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِ نَجَوْتُمْ وَ السَّلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى (۱).

ك، [إكمال الدين] الطَّالَقَانِيُّ عَنْ أَحْمَدَ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ السَّائِحِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ آبَائِهِ عليهم السّلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام وَ ذَكَرَ مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]الاحتجاج: از رسول خدا صلى الله عليه و آله روايت است كه به على بن ابى طالب عليه السّلام فرمود: يا على، جز پاكيزه‌زاد تو را دوست ندارد و جز پليدزاد تو را دشمن ندارد. و جز مؤمن با تو دوست نمى‌شود و جز كافر با تو دشمن نگردد. پس عبدالله بن مسعود برخاسته و عرض كرد: يا رسول الله، اكنون خبيث الولادة و كافر را در زمان حيات شما با دشمن على بودن، شناختيم. اكنون بفرماييد كه پس از شما نشانه پليد زاد و كافر بودن كسى كه با زبان اظهار مسلمانى كند ولى باطن خود را پوشيده دارد چيست؟ پيامبر صلى الله عليه و آله فرمود: اى پسر مسعود، بى‌شك على بن ابى طالب پس از من امام و جانشين من بر شما، و پس از او حسن است و پس از حسن، حسين. پسران من امام و جانشين من بر شما پس از او هستند. سپس نُه تن از نسل حسين يكى پس از ديگرى امامان شما و جانشينان من در ميان شما هستند كه نُهمين آن‌ها قائم ايشان و قائم امامان من است كه زمين را پس از پر شدن از ظلم و ستم، پر از عدل و داد مى‌كند؛ آن‌ها را جز كسانى كه پاكيزه زاد باشند، دوست نمى‌دارد و جز پليدزاده با آنان دشمنى نمى‌ورزد؛ جز مؤمن از ايشان طرفدارى نمى‌كند و جز كافر با آنان به ستيز برنمى‌خيزد؛ هركس منكر يكى از آن‌ها شود، مرا انكار كرده و آنكه مرا انكار كند، خداى عزّوجل را انكار كرده است، زيرا اطاعت ايشان اطاعت از من است و اطاعت من اطاعت خداست و نافرمانى ايشان نافرمانى من است و نافرمانى من نافرمانى خداى عزّوجل. اى پسر مسعود، برحذر باش از اينكه درباره آنچه گفتم در دل خود مشكلى بيابى كه در اين صورت كافر گردى كه به عزّت پروردگارم سوگند، من نه اهل تكلّف هستم و نه اهل سخن گفتن از روى هوى و هوس درباره على و امامانى كه از فرزندان ايشانند. سپس در حالى كه به سوى آسمان دست دراز كرده بود، فرمود: خداوندا، دوستدار جانشينان من و امامان اُمّتم بعد از من باش و دشمن دشمنان ايشان باش، ياوران آنان را نصرت عطا بفرما و خوار كنندگانشان را به خوارى و مذلّت افكن و زمين را از يكى از آن‌ها كه حجّت قائم تو باشد، خالى مگذار، چه ظاهر باشد و مشهور و چه بيمناك و از ديده‌ها پنهان! تا دين،

ص: ۲۴۶

حجّت و آيات تو را باطل نسازند. سپس در ادامه فرمود: اى پسر مسعود، من در همين محل مطالبى را برايتان گرد آوردم كه هر آينه از آن‌ها جدا گرديد، هلاك شويد و اگر بدان تمسّك جوييد نجات مى‌يابيد؛ و السلام على من اتّبع الهُدى. - . الاحتجاج طبرسى: ۴۳ -

كمال الدين: طاالقانى با سندى از حسن بن على، از پدران بزرگوارش عليهم السلام روايت كرده كه رسول خدا صلى الله عليه و آله به على بن ابى طالب عليه السّلام فرمود... و سپس شبيه روايت قبلى را نقل كرده است. - . كمال الدين : ۱۵۲ -

**[ترجمه]

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنِ الثُّمَالِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى إِنَّ مِنِ اسْتِكْمَالِ حُجَّتِی (۳) عَلَى الْأَشْقِيَاءِ مِنْ أُمَّتِكَ مَنْ تَرَكَ وَلَايَةَ عَلِيٍّ وَ الْأَوْصِيَاءِ مِنْ بَعْدِكَ فَإِنَّ فِيهِمْ سُنَّتَكَ وَ سُنَّةَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِكَ وَ هُمْ خُزَّانُ عِلْمِی مِنْ بَعْدِكَ (۴) ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَدْ أَنْبَأَنِی جَبْرَئِيلُ علیه السّلام بِأَسْمَائِهِمْ وَ أَسْمَاءِ آبَائِهِمْ (۵).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خدای تبارک و تعالی فرمود: از جمله اموری که حجّت مرا بر اشقیای اُمّت تو کامل می‌کند آن است که کسانی ولایت علی و وصایت اوصیای بعد از وی را ترک کنند. زیرا سنّت تو و سنّت پیامبران پیش از تو در ایشان متجلی است و آنان پس از تو پاسداران علم منند. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: جبرئیل مرا از نام‌های ایشان و نام‌های پدرانشان آگاه کرده است. - . بصائر الدرجات: ۲۹ -

**[ترجمه]

«۶۱»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ فَضَالَةَ عَنْ أَبِی الْمَغْرَاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَحْيَا حَيَاتِی وَ يَمُوتَ مِيتَتِی وَ يَدْخُلَ جَنَّةَ رَبِّی جَنَّةَ عَدْنٍ

غَرَسَهَا رَبِّی بِيَدِهِ فَلْيَتَوَلَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ لْيَتَوَلَّ وَلِيَّهُ وَ لْيُعَادِ عَدُوَّهُ وَ لْيُسَلِّمِ الْأَوْصِيَاءَ مِنْ بَعْدِهِ فَإِنَّهُمْ عِتْرَتِی مِنْ لَحْمِی وَ دَمِی أَعْطَاهُمُ اللَّهُ فَهْمِی وَ عِلْمِی إِلَى اللَّهِ أَشْكُو مِنْ أُمَّتِيَ الْمُنْكِرِينَ لِفَضْلِهِمْ وَ الْقَاطِعِينَ فِيهِمْ صِلَتِی (۶) وَ ايْمُ اللَّهِ لَيَقْتُلُنَّ ابْنِی- لَا أَنَالَهُمُ اللَّهُ شَفَاعَتِی (۷).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هرکه خواهد حیات و مماتش چون من باشد و به بهشت پروردگارم که بهشت عَدن است و درختان آن را پروردگارم با دست خود کاشته است، وارد شود، باید ولایت علی بن ابی طالب را بپذیرد و با دوستدار او دوست و با دشمنانش دشمن باشد و بر اوصیای پس از او درود فرستد که آنان عترت من هستند و از گوشت و خون منند، و خداوند فهم و علم مرا به ایشان داده است. من از میان اُمّتم از آنانی که منکر فضل ایشان باشند و به خاطر دشمنی با آنان پیوند خود را با من بگسلند، به خدا شکایت می‌برم. به خدا سوگند اینان پسر مرا خواهند کُشت، خداوند شفاعت مرا نصیب آنان نگرداند. - . بصائر الدرجات: ۱۵ _۱۴ -

**[ترجمه]

«۶۲»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْعَلَاءِ

۱- الاحتجاج للطبرسیّ: ۴۳.

۲- کمال الدین: ۱۵۲.

۳- فی المصدر و(د): قال اللّه تبارک و تعالی: استکمال حجتی اه.

۴- فی المصدر: و هم خزانی علی علمی من بعدک.

۵- بصائر الدرجات: ۲۹. و فیه: لقد أنبأنی.

۶- فی المصدر: و القاطعین صلتی.

۷- بصائر الدرجات: ۱۴ و ۱۵.

الْخَفَّافِ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَهَ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَحْيَا حَيَاتِی وَ يَمُوتَ مَمَاتِی وَ يَدْخُلَ جَنَّهَ عَدْنٍ الَّتِی وَعَدَنِی رَبِّی قَضِيبٌ مِنْ قُضْبَانِهِ غَرَسَهُ بِيَدِهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَكَانَ وَ هِیَ جَنَّهُ الْخُلْدِ فَلْيَتَوَلَّ عَلِيّاً(۱) وَ الْأَوْصِيَاءَ مِنْ بَعْدِهِ فَإِنَّهُمْ لَا يُخْرِجُونَكُمْ مِنَ الْهُدَی وَ لَا يُدْخِلُونَكُمْ فِی ضَلَالَهٍ(۲).

یر، [بصائر الدرجات]: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّقَفِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَيْمُونٍ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات:

ص: ۲۴۷

امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هرکس دوست داشته باشد حیات و مماتش چون من باشد و وارد بهشت عَدن که پروردگارم درختی از آن را به من وعده داده که با دست خود آن را کاشته و سپس به آن فرموده «باش!» و بلافاصله به وجود آمده است [و آن باغ خُلد است] شود، باید ولایت علی و اوصیای بعد از او را بپذیرد، زیرا ایشان شما را از مسیر هدایت خارج نکرده و به گمراهی نمی‌کشانند. - . بصائر الدرجات : ۱۵ -

بصائرالدرجات: عبدالله بن محمّد از ابراهیم بن محمّد ثقفی از ابراهیم بن محمّد بن میمون شبیه آن را آورده است. - . بصائر الدرجات: ۱۵ -

**[ترجمه]

«۶۳»

یر، [بصائر الدرجات] :مُحَمَّدُ بْنُ يَعْلَی الْأَسْلَمِيُّ عَنْ عِمَادِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنْ زِيَادِ بْنِ مُطَرِّفٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَرَادَ أَنْ يَحْيَا حَيَاتِی وَ يَمُوتَ (۴) مِيتَتِی وَ يَدْخُلَ الْجَنَّهَ الَّتِی وَعَدَنِی رَبِّی وَ هُوَ قَضِيبٌ مِنْ قُضْبَانِهِ غَرَسَهُ بِيَدِهِ وَ هِیَ جَنَّهُ الْخُلْدِ فَلْيَتَوَلَّ عَلِيّاً وَ ذُرِّيَّتَهُ مِنْ بَعْدِهِ فَإِنَّهُمْ لَنْ يُخْرِجُوهُ مِنْ بَابِ هُدًی وَ لَنْ يُدْخِلُوهُ فِی بَابِ ضَلَالٍ (۵).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هرکس بخواهد چون من زندگی کند و چون من بمیرد و وارد باغی شود که پروردگارم آن را به من وعده فرموده و در آن درختی است از درختان او که وی به دست خود کاشته و بهشت جاوید است، باید ولایت علی و ذریّه‌اش را پس از وی بپذیرد، زیرا آن‌ها شما را از هدایتی خارج و در ضلالتی وارد نخواهند کرد. - . بصائر الدرجات: ۱۵ -

**[ترجمه]

«۶۴»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ بَشَّارٍ(۶) عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السّلام قَالَ قَالَ

رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَنْ أَحبَّ أَنْ یَحْیَا حَیَاتِی وَ یَمُوتَ مَمَاتِی وَ یَدْخُلَ جَنَّهَ عَدْنٍ الَّتِی وَعَدَنِی رَبِّی قَضِیبٌ مِنْ قُضْبَانِهِ غَرَسَهُ بِیَدِهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ کُنْ فَکَانَ فَلْیَتَوَلَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ الْأَوْصِیَاءَ مِنْ بَعْدِهِ فَإِنَّهُمْ لَا یُخْرِجُونَکُمْ مِنْ هُدًی وَ لَا یُدْخِلُونَکُمْ فِی ضَلَالَهٍ(۷).

یر، [بصائر الدرجات] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی هَاشِمٍ: مِثْلَهُ (۸).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام رضا علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هرکس خواهد حیات و مماتش چون من باشد و وارد باغی شود که پروردگارم آن را به من وعده فرموده، و در آن باغ درختی است که آن را با دست خود کاشته و آن‌گاه به آن فرموده: باش! و شده است، باید ولایت علی بن ابی طالب و اوصیاء پس از او بپذیرد، زیرا آن‌ها شما را از هدایتی خارج و در ضلالتی وارد نمی‌سازند. - . بصائر الدرجات: ۱۵ -

بصائر الدرجات: عبدالله بن محمّد از ابراهیم بن محمّد از عبدالرحمن بن ابی هاشم نظیر آن را روایت کرده است. - . بصائر الدرجات : ۱۵ -

**[ترجمه]

«۶۵»

یر، [بصائر الدرجات] إِبْرَاهِیمُ بْنُ هَاشِمٍ عَنْ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِیِّ عَنْ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ مُحَمَّدٍ الْقُطْبِیِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام یَقُولُ: النَّاسُ غَفَلُوا قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی عَلِیٍّ یَوْمَ غَدِیرِ خُمٍّ کَمَا غَفَلُوا یَوْمَ مَشْرَبَهِ أُمِّ إِبْرَاهِیمَ (۹) أَتَاهُ النَّاسُ یَعُودُونَهُ فَجَاءَ عَلِیٌّ علیه السّلام لِیَدْنُوَ

۱- فی المصدر و(د): فیتول علیّ بن أبی طالب.

۲- بصائر الدرجات: ۱۵.

۳- بصائر الدرجات: ۱۵.

۴- فی المصدر: و یموت مماتی.

۵- بصائر الدرجات: ۱۵.

۶- فی المصدر: عن الحسین بن یسار.

۷- بصائر الدرجات: ۱۵.

۸- بصائر الدرجات: ۱۵.

۹- أی یوما کان النبیّ صلّی اللّه علیه و آله فی مشربه- و هی الغرفه- أم إبراهیم(ب).

مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمْ يَجِدْ مَكَاناً فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّهُمْ لَا يُوَسِّعُونَ لِعَلِيٍّ نَادَى يَا مَعْشَرَ النَّاسِ فَرِّجُوا لِعَلِيٍّ ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِهِ فَقَعَدَ مَعَهُ فِرَاشَهُ ثُمَّ قَالَ يَا مَعْشَرَ النَّاسِ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي تَسْتَخِفُّونَ بِهِمْ وَ أَنَا حَيٌّ بَيْنَ ظَهْرَانَيْكُمْ أَمَا وَ اللَّهِ لَئِنْ غِبْتُ عَنْكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَغِيبُ عَنْكُمْ إِنَّ الرَّوْحَ وَ الرَّاحَةَ وَ الرِّضْوَانَ وَ الْبِشْرَ وَ الْبِشَارَةَ وَ الْحُبَّ وَ الْمَحَبَّةَ لِمَنِ ائْتَمَّ بِعَلِيٍّ وَ وَلَايَتِهِ وَ سَلَّمَ لَهُ وَ لِلْأَوْصِيَاءِ مِنْ بَعْدِهِ حَقٌّ عَلَيَّ لَأُدْخِلَنَّهُمْ (۱) فِي شَفَاعَتِي لِأَنَّهُمْ أَتْبَاعِي وَ مَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي مَثَلٌ جَرَى فِيَّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ-(۲) لِأَنِّي مِنْ إِبْرَاهِيمَ وَ إِبْرَاهِيمُ مِنِّي وَ دِينُهُ دِينِي وَ سُنَّتُهُ سُنَّتِي وَ فَضْلُهُ مِنْ فَضْلِي وَ أَنَا أَفْضَلُ مِنْهُ وَ فَضْلِي لَهُ فَضْلٌ تَصْدِيقُ قَوْلِي قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ- ذُرِّيَّةً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السّلام فرمود: مردم از فرموده رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره علی در روز غدیر خمّ غفلت کردند، همان‌طور که از روزی که پیامبر صلی الله علیه و آله در مشربه اُمّ ابراهیم بود، غفلت ورزیدند. در آن روز مردم به دیدار ایشان می‌آمدند. پس علی علیه السّلام

ص: ۲۴۸

خواست به رسول خدا صلی الله علیه و آله نزدیک شود امّا جایی نیافت و چون رسول خدا صلی الله علیه و آله مشاهده فرمود که حاضران برای علی علیه السّلام جا باز نمی‌کنند، ندا کرد: ای مردم، برای علی جا باز کنید، سپس دست وی را گرفت و بر روی زمین، روی زیراندازی که خود روی آن نشسته بود، نشانده، سپس فرمود: ای مردم، اینان اهل بیت من هستند و در حالی که من هنوز زنده و در بین شما هستم، ایشان را سبک می‌شمارید؟! به خدا سوگند که اگر من از دید شما نهان گردم، خداوند شما را زیر نظر دارد، یقین داشته باشید رحمت، آسودگی، رضوان، خوشرویی و بشارت، دوستی و محبّت از آنِ کسی است که امامت و ولایت علی علیه السّلام را بپذیرد، و گوش به فرمان او و اوصیای پس از وی باشد و در این صورت بر من فرض است که آنان را شفاعت کنم، چون پیروان من هستند و هرکس پیرو من باشد، از من است و این سنتی است که از ابراهیم به من رسیده است؛ چون من از ابراهیم هستم و ابراهیم از من است؛ دین او دین من است و دین من، دین او؛ و سنّتش سنّت من است و سنّت من سنّت اوست و فضل او از فضل من است و من افضل از او هستم، و فضل من برای وی فضیلت است و گواه بر درستی سخن من قول خدای عزّوجل است که فرمود: «ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِن بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيم»، {فرزندانی که بعضی از آنان از [نسل] بعضی دیگرند، و خداوند شنوای داناست.} - . بصائر الدرجات : ۱۵ . آل عمران/ ۳۴ -

**[ترجمه]

«۶۶»

ير، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنِ الثُّمَالِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يَقُولُ إِنَّ مِنِ اسْتِكْمَالِ حُجَّتِي عَلَى الْأَشْقِيَاءِ مِنْ أُمَّتِكَ مَنْ تَرَكَ وَلَايَةَ عَلِيٍّ وَ اخْتَارَ وَلَايَةَ مَنْ وَالَى أَعْدَاءَهُ وَ أَنْكَرَ فَضْلَهُ وَ فَضْلَ الْأَوْصِيَاءِ مِنْ بَعْدِهِ فَإِنَّ فَضْلَكَ فَضْلُهُمْ وَ حَقَّكَ حَقُّهُمْ وَ طَاعَتَكَ طَاعَتُهُمْ وَ مَعْصِيَتَكَ مَعْصِيَتُهُمْ وَ هُمُ الْأَئِمَّةُ الْهُدَاةُ مِنْ بَعْدِكَ جَرَى فِيهِمْ رُوحُكَ وَ رُوحُهُمْ جَرَى فِيكَ مِنْ رَبِّهِمْ (۴) وَ هُمْ عِتْرَتُكَ مِنْ طِينَتِكَ وَ لَحْمِكَ وَ دَمِكَ وَ قَدْ أَجْرَى اللَّهُ فِيهِمْ سُنَّتَكَ وَ سُنَّةَ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلَكَ وَ هُمْ خُزَّانِي عَلَى عِلْمِي مِنْ بَعْدِكَ حَقّاً

عَلَيَّ لَقَدِ اصْطَفَيْتُهُمْ وَ انْتَجَبْتُهُمْ وَ أَخْلَصْتُهُمْ وَ ارْتَضَيْتُهُمْ وَ نَجَا مَنْ أَحَبَّهُمْ وَ وَالاهُمْ وَ سَلَّمَ لِفَضْلِهِمْ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ لَقَدْ أَتَانِي جَبْرَئِيلُ بِأَسْمَائِهِمْ وَ أَسْمَاءِ آبَائِهِمْ وَ أَحِبَّائِهِمْ وَ الْمُسَلِّمِينَ لِفَضْلِهِمْ (۵).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام باقر علیه السّلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خدای تبارک و تعالی گوید: از جمله نشانه‌های کامل شدن حجّت من بر اشقیای اُمّت تو، ترک ولایت علی و برگزیدن ولایت کسانی است که از دشمنان خدا طرفداری و پشتیبانی کرده و منکر فضل و برتری علی علیه السّلام و اوصیای پس از اوست؛ زیرا فضل تو، فضل آن‌هاست و نافرمانی تو نافرمانی آن‌هاست. ایشان پس از تو، ائمه هدی هستند، روح تو در آنان جاری و روح آنان به امر پروردگارشان در شما جاری است؛ آنان عترت تو و از سرشت و طینت و گوشت و خون تو هستند. و خداوند سنت تو و سنن دیگر پیامبران را در ایشان جاری فرموده و آنان پاسداران علم من پس از تو هستند، بر من حق بود که ایشان را برگزینم و خالص گردانم و راضی و خوشنود به ولایتشان باشم. هرکس دوستشان بدارد و از آنان طرفداری کند و تسلیم فضیلت ایشان شود، نجات یابد. سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: جبرئیل با نام‌های ایشان و پدرانشان و دوستدارانشان و کسانی که تسلیم فضیلت ایشانند، نزد من آمد. - . بصائر الدرجات: ۱۶ _۱۵ -

**[ترجمه]

«۶۷»

ك، [إكمال الدين] غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ جَعْفَرٍ الْفَزَارِيِّ عَنِ الْحَسَنِ

ص: ۲۴۹

۱- فی المصدر: حقا لادخلنهم اه.

۲- فی المصدر: مثل جری فیمن اتبع إبراهیم.

۳- بصائر الدرجات: ۱۵.

۴- فی المصدر و(د) جری فیک من ربک.

۵- بصائر الدرجات: ۱۵ و ۱۶.

بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَهَ(۱) عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَرْثِ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنْ يُونُسَ بْنِ ظَبْيَانَ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى نَبِيِّهِ-(۲) يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ (۳) قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ عَرَفْنَا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فَمَنْ أُولُو الْأَمْرِ الَّذِينَ قَرَنَ اللَّهُ طَاعَتَهُمْ بِطَاعَتِكَ قَالَ هُمْ خُلَفَائِي يَا جَابِرُ وَ أَئِمَّهُ الْمُسْلِمِينَ بَعْدِي أَوَّلُهُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ثُمَّ الْحَسَنُ ثُمَّ الْحُسَيْنُ ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْمَعْرُوفُ فِي التَّوْرَاهِ بِالْبَاقِرِ وَ سَتُدْرِكُهُ يَا جَابِرُ فَإِذَا لَقِيتَهُ فَأَقْرِئْهُ مِنِّي السَّلَامَ ثُمَّ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ ثُمَّ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ثُمَّ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ ثُمَّ سَمِيِّي وَ كَنِيِّي حُجَّهُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ بَقِيَّتُهُ فِي عِبَادِهِ ابْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ذَاكَ الَّذِي يَفْتَحُ اللَّهُ تَعَالَى ذِكْرُهُ عَلَى يَدَيْهِ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبَهَا ذَاكَ الَّذِي يَغِيبُ عَنْ شِيعَتِهِ وَ أَوْلِيَائِهِ غَيْبَهً لَا يَثْبُتُ فِيهَا عَلَى الْقَوْلِ بِإِمَامَتِهِ إِلَّا مَنِ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ قَالَ فَقَالَ جَابِرٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَهَلْ يَنْتَفِعُ الشِّيعَهُ بِهِ فِي غَيْبَتِهِ-(۴) فَقَالَ صلى الله عليه و آله إِي وَ الَّذِي بَعَثَنِي بِالنُّبُوَّهِ إِنَّهُمْ لَيَنْتَفِعُونَ بِهِ يَسْتَضِيئُونَ بِنُورِ وَلَايَتِهِ (۵) فِي غَيْبَتِهِ كَانْتِفَاعِ النَّاسِ بِالشَّمْسِ وَ إِنْ جَلَّلَهَا السَّحَابُ (۶) يَا جَابِرُ هَذَا مَكْنُونُ سِرِّ اللَّهِ (۷) وَ مَخْزُونُ عِلْمِهِ فَاكْتُمْهُ إِلَّا عَنْ أَهْلِهِ.

قَالَ جَابِرٌ الْأَنْصَارِيُّ: فَدَخَلْتُ (۸) عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السّلام فَبَيْنَا أَنَا أُحَدِّثُهُ إِذْ خَرَجَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْبَاقِرُ مِنْ عِنْدِ نِسَائِهِ وَ عَلَى رَأْسِهِ ذُؤَابَهٌ(۹) وَ هُوَ غُلَامٌ فَلَمَّا أَبْصَرْتُهُ

ص: ۲۵۰

۱- فی المصدر: عن الحسین بن محمّد بن حرث، عن سماعه.

۲- فی المصدر: علی نبیه محمّد صلّی اللّه علیه و آله.

۳- سوره النساء: ۵۹.

۴- فی المصدر: فهل یقع لشیعته الانتفاع به فی غیبته.

۵- فی المصدر: انهم یستضیئون بنوره و ینتفعون بولایته.

۶- جلل الشی ء: غطاه. و فی المصدر: و ان تجللها سحاب.

۷- فی المصدر: هذا من مکنون سر اللّه.

۸- فی المصدر: قال جابر بن یزید: فدخل جابر بن عبد الأنصاریّ. و کذا ساق الروایه سیاق الغائب الی قوله« فقال له جابر».

۹- الذؤابه: الشعر فی مقدم الرأس.

ارْتَعَدَتْ فَرَائِصِی (۱) وَ قَامَتْ کُلُّ شَعْرَةٍ عَلَی بَدَنِی وَ نَظَرْتُ إِلَیْهِ وَ قُلْتُ یَا غُلَامُ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ ثُمَّ قُلْتُ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ فَقُلْتُ شَمَائِلُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ رَبِّ الْکَعْبَهِ ثُمَّ دَنَوْتُ مِنْهُ وَ قُلْتُ مَا اسْمُکَ یَا غُلَامُ قَالَ مُحَمَّدٌ قُلْتُ ابْنُ مَنْ قَالَ ابْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ قُلْتُ یَابُنَیَّ فِدَاکَ نَفْسِی (۲) فَأَنْتَ إِذاً الْبَاقِرُ فَقَالَ نَعَمْ فَأَبْلِغْنِی مَا حَمَّلَکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ یَا مَوْلَایَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ بَشَّرَنِی بِالْبَقَاءِ إِلَی أَنْ أَلْقَاکَ فَقَالَ لِی إِذَا لَقِیتَهُ فَأَقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ- فَرَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقْرَأُ عَلَیْکَ السَّلَامَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام یَا جَابِرُ وَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ مَا قَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ وَ عَلَیْکَ یَا جَابِرُ کَمَا بَلَّغْتَ السَّلَامَ وَ کَانَ جَابِرٌ بَعْدَ ذَلِکَ یَخْتَلِفُ إِلَیْهِ وَ یَتَعَلَّمُ مِنْهُ فَسَأَلَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام عَنْ شَیْ ءٍ فَقَالَ لَهُ جَابِرٌ وَ اللَّهِ لَا دَخَلْتُ فِی نَهْیِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَدْ أَخْبَرَنِی أَنَّکُمُ الْأَئِمَّهُ الْهُدَاهُ مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ مِنْ بَعْدِهِ وَ أَحْلَمُ النَّاسِ صِغَاراً(۳) وَ أَعْلَمُهُمْ کِبَاراً وَ قَالَ لَا تُعَلِّمُوهُمْ فَهُمْ أَعْلَمُ مِنْکُمْ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ اللَّهِ إِنِّی لَأَعْلَمُ مِنْکَ بِمَا سَأَلْتُکَ عَنْهُ وَ لَقَدْ أُوتِیتُ الْحُکْمَ صَبِیّاً کُلُّ ذَلِکَ بِفَضْلِ اللَّهِ عَلَیْنَا وَ رَحْمَتِهِ لَنَا أَهْلَ الْبَیْتِ (۴).

نص، [کفایه الأثر] أَحْمَدُ بْنُ إِسْمَاعِیلَ السُّلَیْمَانِیُّ وَ أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]کمال الدین:

جابر بن عبدالله گفت: چون خدای عزّوجلّ آیه: «یَا أَیهَّا الَّذِینَ ءَامَنُواْ أَطِیعُواْ اللَّهَ وَ أَطِیعُواْ الرَّسُولَ وَ أُوْلِی الْأَمْرِ مِنکم »، - . نساء/ ۵۹ - {ای کسانی که ایمان آورده اید، خدا را اطاعت کنید و پیامبر و اولیای امر خود را [نیز] اطاعت کنید.} را بر پیامبرش نازل فرمود، عرض کردم: یا رسول الله، خدا و رسولش را می‌شناسیم، «اولوالأمر» کیستند که خداوند اطاعت از آن‌ها را قرین اطاعت از شما کرده است؟ فرمود: جابر، ایشان جانشینان من و ائمّه مسلمانان پس از من هستند؛ نخستین آن‌ها علی بن ابی طالب، بعد حسن، سپس حسین، آن‌گاه علی بن حسین، پس محمّد بن علی که در تورات به باقر شهرت دارد و تو ای جابر، او را خواهی دید، پس اگر وی را دیدی، سلام مرا به او برسان. بعد از وی صادق، جعفر بن محمّد است؛ سپس موسی بن جعفر، بعد علی بن موسی، آن‌گاه محمّد بن علی، سپس علی بن محمّد، بعد از او حسن بن علی و آن‌گاه همنام و هم‌کنیه من حجّت خدا بر روی زمینش و بقیّهٔ الله در میان بندگانش، فرزند حسن بن علی خواهد بود؛ همان کسی که خداوند متعال نام خود را به دست او در شرق و غرب عالم پرآوازه خواهد کرد؛ همان که از چشم شیعیان و دوستدارانش نهان خواهد شد و در زمان غیبتش همه در پذیرش امامتش استوار نخواهند ماند مگر کسانی که خداوند دل‌هایشان را برای ایمان گشوده باشد. گوید: پس جابر گفت: یا رسول الله، آیا در دوران غیبت او شیعه از وی بهره‌مند خواهد بود؟ فرمود: آری، به آن که مرا به نبوت مبعوث فرمود، شیعیان از وی بهره‌مند خواهند شد و در غیبت وی به نور ولایتش روشن می‌گردند همان‌طور که مردم از نور خورشید بهره می‌گیرند، هرچند که ابر آن را پوشانده باشد. ای جابر، این سخن مکنون سرّ خدا و گنجینه علم اوست، پس آن را پوشیده دار مگر از اهلش.

جابر انصاری گوید: بر علی بن حسین علیه السّلام وارد گشتم و در حالی که با وی گفتگو می‌کردم، ناگاه محمّد بن علی باقر از نزد همسران آن حضرت بیرون آمد در حالی که نوجوانی بود و طُرّه‌ای زیبا داشت. چون چشمم به وی افتاد،

ص: ۲۵۰

تمام مفاصلم به لرزه افتاده و تمام موهای بدنم سیخ شدند. به وی نظری افکنده و گفتم: جوان، نزدیک بیا. چون جلو آمد، گفتم: برگرد! چون برگشت، گفتم: به پروردگار کعبه این شمایل، شمایل رسول خدا صلی الله علیه و آله است. سپس به وی نزدیک گشته و گفتم: نامت چیست جوان؟ فرمود: محمّد. گفتم: فرزند چه کسی؟ فرمود: فرزند علی بن حسین. گفتم: فرزندم، جانم فدای تو باد! پس تو باقر هستی؟! گفت: آری، پیام رسول خدا صلی الله علیه و آله را که برای من فرستاده، برسان. عرض کردم: مولای من، رسول خدا صلی الله علیه و آله مرا بشارت داد که آن‌قدر زنده خواهم ماند که شما را ملاقات کنم و به من فرمود: چون وی را دیدار کردی، سلام مرا به او برسان؛ پس رسول خدا صلی الله علیه و آله تو را سلام می‌رساند. پاسخ فرمود: ای جابر، تا آسمان برافراشته و زمین پابرجاست، بر رسول خدا سلام و بر تو نیز ای جابر که سلام رسول خدا را رساندی. از آن پس جابر پیوسته نزد آن حضرت رفته و از وی دانش می‌آموخت. پس محمّد بن علی علیهما السّلام از وی پرسشی فرمود. جابر عرض کرد: به خدا سوگند هرگز کاری را نمی‌کنم که رسول خدا صلی الله علیه و آله آن را منع کرده باشد. زیرا آن حضرت به من اطلاع داده است که شما پس از وی امامان هادی از اهل بیت وی هستید که در کودکی بردبارترین مردم و در بزرگسالی داناترین ایشان هستید و فرمود: چیزی به ایشان نیاموزید که آنان از شما داناترند. پس ابوجعفر باقر علیه السّلام فرمود: رسول الله صلی الله علیه و آله راست گفته، به خدا سوگند من پاسخ سؤالی را که از شما کردم، بهتر از تو می‌دانم و در کودکی حکمت و دانش داده شده‌ام، و این همه ناشی از فضل و لطف خدا و رحمت او نسبت به ما اهل بیت است. - . کمال الدین ۱۴۷ _۱۴۶ -

الکفایة: احمد بن اسماعیل سلیمانی و ابو مفضّل شیبانی از محمّد بن همام نظیر این روایت را نقل کرده‌اند. - . کفایة الأثر: ۸ _۷ -

**[ترجمه]

«۶۸»

ک، [إکمال الدین] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنِ النَّخَعِيِّ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: حَدَّثَنِی جَبْرَئِيلُ عَنْ رَبِّ الْعِزَّةِ جَلَّ جَلَالُهُ أَنَّهُ قَالَ مَنْ عَلِمَ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِی وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدِی وَ رَسُولِی وَ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ خَلِيفَتِی وَ أَنَّ الْأَئِمَّةَ مِنْ وُلْدِهِ حُجَجِی أَدْخَلْتُهُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِی وَ نَجَّيْتُهُ (۶) مِنَ النَّارِ بِعَفْوِی

ص: ۲۵۱

۱- الفریصه: اللحمه بین الجنب و الکتف او بین الثدی و الکتف ترعد عند الفزع، یقال: ارتعدت فریصته ای فزع فزعا شدیدا.

۲- فی المصدر: فدتک نفسی.

۳- فی المصدر: و احکم الناس صغارا.

۴- کمال الدین: ۱۴۶ و ۱۴۷.

۵- کفایه الاثر: ۷ و ۸.

۶- فی المصدر: ادخله الجنه برحمتی، و انجیه اه.

وَ أَبَحْتُ لَهُ جِوَارِی وَ أَوْجَبْتُ لَهُ کَرَامَتِی وَ أَتْمَمْتُ عَلَیْهِ نِعْمَتِی وَ جَعَلْتُهُ مِنْ خَاصَّتِی وَ خَالِصَتِی إِنْ نَادَانِی لَبَّیْتُهُ وَ إِنْ دَعَانِی أَجَبْتُهُ وَ إِنْ سَأَلَنِی أَعْطَیْتُهُ وَ إِنْ سَکَتَ ابْتَدَأْتُهُ وَ إِنْ أَسَاءَ رَحِمْتُهُ وَ إِنْ فَرَّ مِنِّی دَعْوَتُهُ وَ إِنْ رَجَعَ إِلَیَّ قَبِلْتُهُ وَ إِنْ قَرَعَ بَابِی فَتَحْتُهُ (۱) وَ مَنْ لَمْ یَشْهَدْ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَحْدِی أَوْ شَهِدَ وَ لَمْ یَشْهَدْ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدِی وَ رَسُولِی أَوْ شَهِدَ بِذَلِکَ وَ لَمْ یَشْهَدْ أَنَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ خَلِیفَتِی أَوْ شَهِدَ بِذَلِکَ وَ لَمْ یَشْهَدْ أَنَّ الْأَئِمَّهَ مِنْ وُلْدِهِ حُجَجِی فَقَدْ جَحَدَ نِعْمَتِی وَ صَغَّرَ عَظَمَتِی وَ کَفَّرَ بِآیَاتِی وَ کُتُبِی إِنْ قَصَدَنِی حَجَبْتُهُ وَ إِنْ سَأَلَنِی حَرَمْتُهُ وَ إِنْ نَادَانِی لَمْ أَسْمَعْ نِدَاءَهُ وَ إِنْ دَعَانِی لَمْ أَسْمَعْ دُعَاءَهُ (۲) وَ إِنْ رَجَانِی خَیَّبْتُهُ وَ ذَلِکَ جَزَاؤُهُ مِنِّی وَ مَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِیدِ فَقَامَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیُّ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنِ الْأَئِمَّهُ مِنْ وُلْدِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ قَالَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ ثُمَّ سَیِّدُ الْعَابِدِینَ فِی زَمَانِهِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ ثُمَّ الْبَاقِرُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ وَ سَتُدْرِکُهُ یَا جَابِرُ فَإِذَا أَدْرَکْتَهُ فَأَقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ ثُمَّ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ ثُمَّ الْکَاظِمُ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ ثُمَّ الرِّضَا عَلِیُّ بْنُ مُوسَی

ثُمَّ التَّقِیُّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ ثُمَّ الْهَادِی عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ(۳) ثُمَّ الزَّکِیُّ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ ثُمَّ ابْنُهُ الْقَائِمُ بِالْحَقِّ مَهْدِیُّ أُمَّتِی الَّذِی یَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَ قِسْطاً کَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً(۴) هَؤُلَاءِ یَا جَابِرُ خُلَفَائِی وَ أَوْصِیَائِی وَ أَوْلَادِی وَ عِتْرَتِی مَنْ أَطَاعَهُمْ فَقَدْ أَطَاعَنِی وَ مَنْ عَصَاهُمْ فَقَدْ عَصَانِی وَ مَنْ أَنْکَرَ وَاحِداً مِنْهُمْ (۵) فَقَدْ أَنْکَرَنِی بِهِمْ یُمْسِکُ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ أَنْ تَقَعَ عَلَی الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ بِهِمْ یَحْفَظُ الْأَرْضَ أَنْ تَمِیدَ بِأَهْلِهَا(۶).

نص، [کفایه الأثر] الصَّدُوقُ: مِثْلَهُ (۷).

ص: ۲۵۲

۱- فی المصدر: فتحته له.

۲- فی المصدر: لم استجب دعاءه.

۳- فی المصدر: ثم النقی علیّ بن محمّد.

۴- فی المصدر: یملأ الأرض قسطا و عدلا کما ملئت جورا و ظلما.

۵- فی المصدر: و من انکرهم أو انکر واحدا منهم.

۶- کمال الدین: ۱۵۰. و مادت الأرض تمید أی تحرکت و اضطربت.

۷- کفایه الاثر: ۱۹.

ج، [الإحتجاج] عَلِيُّ بْنُ أَبِی حَمْزَةَ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]کمال الدین: امام صادق علیه السّلام از پدرانش علیه السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: جبرئیل از جانب پروردگار عزّت جلّ جلاله به من گفت: هرکس بداند که خدایی جز من نیست و یکتا و تنهایم و اینکه محمّد بنده و فرستاده من و علی بن ابی طالب خلیفه من و امامانی که از فرزندان اویند، حجّت‌های منند، به رحمت خودم او را به بهشت وارد می‌کنم؛ با عفو خودم از آتش نجاتش می‌دهم؛

ص: ۲۵۱

اجازه می‌دهم در جوار من باشد و نعمتم را بر وی تمام می‌کنم؛ از خالصان و مخلصان خودم قرارش می‌دهم، به گونه‌ای که هرگاه مرا بخواند، اجابتش می‌کنم و اگر حاجتی طلب کند، برآورده سازم و اگر خود چیزی نخواهد، من به او عطا می‌کنم و اگر بدی کرد، بر او رحم می‌آورم؛ اگر از من گریخت، به سوی خودم بازش می‌خوانم و اگر بازگشت، او را می‌پذیرم و اگر درِ خانه مرا زَنَد، به رویش بگشایم .

و هرکس شهادت ندهد که خدایی جز منِ یگانه نیست یا اینکه این شهادت را بدهد لیکن گواهی ندهد که محمّد بنده و فرستاده من است یا اینکه این را گواهی بدهد لیکن شهادت ندهد که علی بن ابی طالب خلیفه من است یا اینکه بدان گواهی دهد ولی شهادت ندهد که امامانی که از فرزندان ایشانند حجّت‌های منند، بی‌شک منکر نعمت من شده و عظمت مرا کوچک شمرده است و به آیات و کتب من کفر ورزیده است. چنین شخصی اگر قصد من کند، راهش ندهم واگر از من سؤال کند برآورده نسازم و اگر مرا صدا بزند، صدایش را نخواهم شنید و اگر مرا بخواند، دعایش را نخواهم شنید و اگر امیدی به من داشت، ناامیدش کنم و این کیفر او از جانب من است و من نسبت به بندگان ستمگر نیستم.

پس جابر بن عبدالله انصاری برخاسته و عرض کرد: یا رسول الله، امامانی که از فرزندان علی بن ابی طالبند، چه کسانی هستند؟ فرمود: حسن و حسین دو سرور جوانان اهل بهشت، سپس سیّد و سرور عابدان زمان خود، علی بن حسین، سپس باقر، محمّد بن علی که او را درک خواهی کرد. ای جابر، اگر وی را دیدی سلام مرا به ایشان برسان. پس از او جعفر بن محمّد صادق و سپس موسی بن جعفر کاظم، بعد از او علی بن موسی الرضا، سپس محمّد بن علی تقی، سپس علی بن محمّد هادی، سپس حسن بن علی زکیّ و بعد از او فرزندش آن قائم به حق، مهدی اُمّتم که زمین را پر از عدل و داد خواهد کرد همان‌طور که از پیش آکنده از ظلم و ستم شده باشد، ای جابر، اینان جانشینان، اوصیا، فرزندان و عترت من هستند؛ هرکس ایشان را اطاعت کند، مرا اطاعت نموده و هرکس آنان را نافرمانی کند، مرا نافرمانی کرده و آنکه منکر یکی از آنان گردد، مرا منکر شده است. خداوند به برکت وجود ایشان است که نمی‌گذارد آسمان جز به اذن و اجازه‌اش بر زمین افتد، و به سبب ایشان است که نمی‌گذارد زمین به لرزه افتاده و مردم را در خود فرو برد. - . کمال الدین : ۱۵۰ -

الکفایهٔ: شبیه این روایت را از شیخ صدوق نقل کرده است. - . کفایهٔ الأثر: ۱۹ -

ص: ۲۵۲

الاحتجاج: علی بن ابی حمزه شبیه آن را روایت کرده است. - . احتجاج طبرسی: ۴۳ _ ۴۲ -

**[ترجمه]

«۶۹»

ک، [إكمال الدين] ابْنُ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ دَاوُدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْجَارُودِ عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام ذَاتَ يَوْمٍ وَ يَدُهُ فِي يَدِ وَلَدِهِ الْحَسَنِ (٢) وَ هُوَ يَقُولُ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ذَاتَ يَوْمٍ وَ يَدِي فِي يَدِهِ هَكَذَا وَ هُوَ يَقُولُ خَيْرُ الْخَلْقِ بَعْدِي وَ سَيِّدُهُمْ أَخِي هَذَا وَ هُوَ إِمَامُ كُلِّ مُسْلِمٍ وَ أَمِيرُ كُلِّ مُؤْمِنٍ (٣) بَعْدَ وَفَاتِي أَلَا وَ إِنِّي أَقُولُ إِنَّ خَيْرَ الْخَلْقِ بَعْدِي وَ سَيِّدَهُمْ ابْنِي هَذَا وَ هُوَ إِمَامُ كُلِّ مُسْلِمٍ وَ أَمِيرُ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدَ وَفَاتِي (۴) أَلَا وَ إِنَّهُ سَيُظْلَمُ بَعْدِي كَمَا ظُلِمْتُ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ خَيْرُ الْخَلْقِ وَ سَيِّدُهُمْ بَعْدَ الْحَسَنِ ابْنِي أَخُوهُ الْحُسَيْنُ الْمَظْلُومُ بَعْدَ أَخِيهِ الْمَقْتُولُ فِي أَرْضِ كَرْبٍ وَ بَلَاءٍ أَلَا إِنَّهُ وَ أَصْحَابُهُ مِنْ سَادَاتِ الشُّهَدَاءِ(۵) يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ مِنْ بَعْدِ الْحُسَيْنِ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِهِ خُلَفَاءُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ حُجَجُهُ عَلَى عِبَادِهِ وَ أُمَنَاؤُهُ عَلَى وَحْيِهِ وَ أَئِمَّهُ الْمُسْلِمِينَ وَ قَادَهُ الْمُؤْمِنِينَ وَ سَادَاتُ الْمُتَّقِينَ تَاسِعُهُمُ الْقَائِمُ (۶) الَّذِي يَمْلَأُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ الْأَرْضَ نُوراً بَعْدَ ظُلْمَتِهَا وَ عَدْلًا بَعْدَ جَوْرِهَا وَ عِلْماً بَعْدَ جَهْلِهَا وَ الَّذِي بَعَثَ أَخِي مُحَمَّداً بِالنُّبُوَّهِ وَ خَصَّنِي بِالْإِمَامَهِ(٧) لَقَدْ نَزَلَ بِذَلِكَ الْوَحْيُ مِنَ السَّمَاءِ عَلَى لِسَانِ رُوحِ الْأَمِينِ جَبْرَئِيلَ عليه السّلام وَ لَقَدْ سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ أَنَا عِنْدَهُ عَنِ الْأَئِمَّهِ بَعْدَهُ فَقَالَ لِلسَّائِلِ - وَ السَّماءِ ذاتِ الْبُرُوجِ إِنَّ عَدَدَهُمْ بِعَدَدِ الْبُرُوجِ وَ رَبِّ اللَّيَالِي وَ الْأَيَّامِ وَ الشُّهُورِ إِنَّ عَدَدَهُمْ (٨) كَعِدَّهِ الشُّهُورِ

فَقَالَ السَّائِلُ فَمَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَدَهُ عَلَى رَأْسِي فَقَالَ أَوَّلُهُمْ هَذَا وَ آخِرُهُمُ الْمَهْدِيُّ مَنْ وَالاهُمْ فَقَدْ وَالانِي وَ مَنْ عَادَاهُمْ فَقَدْ عَادَانِي وَ مَنْ أَحَبَّهُمْ

١- الاحتجاج للطبرسیّ: ۴۲ و ۴۳.

٢- في المصدر: فی يد ابنه الحسن.

٣- في المصدر: و مولی كل مؤمن.

۴- في المصدر: امام كل مؤمن و مولی كل مؤمن.

۵- في المصدر: اما انه و أصحابه من ساده الشهداء.

۶- في المصدر: و ساده المتقين و تاسعهم القائم.

٧- في المصدر: و الذی بعث محمّدا اخی بالنبوه و اختصنی بالامامه.

٨- في المصدر: ان عدتهم.

فَقَدْ أَحَبَّنِی وَ مَنْ أَبْغَضَهُمْ فَقَدْ أَبْغَضَنِی وَ مَنْ أَنْكَرَهُمْ فَقَدْ أَنْكَرَنِی وَ مَنْ عَرَفَهُمْ فَقَدْ عَرَفَنِی بِهِمْ یَحْفَظُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ دِینَهُ وَ بِهِمْ یَعْمُرُ بِلَادَهُ وَ بِهِمْ یَرْزُقُ عِبَادَهُ وَ بِهِمْ یَنْزِلُ الْقَطْرُ مِنَ السَّمَاءِ وَ بِهِمْ تَخْرُجُ بَرَكَاتُ الْأَرْضِ وَ هَؤُلَاءِ أَوْصِیَائِی وَ خُلَفَائِی وَ أَئِمَّهُ الْمُسْلِمِینَ وَ مَوَالِی الْمُؤْمِنِینَ (۱).

**[ترجمه]کمال الدین: ابن نباته گوید: روزی امیرالمؤمنین علیه السّلام در حالی که دست فرزندش حسن علیه السّلام را در دست داشت، نزد ما آمده و فرمود: روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله در حالی که به همین شکل دست مرا در داشت فرمود: بهترینِ مردم و سروَر آن‌ها پس از من، این برادر من است و او امام هر مسلمان و امیر هر مؤمنی است. بعد از وفات من، هان! آگاه باشید که او نیز مورد ستم واقع خواهد شد همان‌طور که پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله من مورد ستم قرار گرفتم.

و بهترین مردم و سرور ایشان بعد از حسن، فرزندم حسین برادر اوست، او مقتول در سرزمین کرب و بلاست، هان که او و یارانش در روز قیامت از جمله سادات شهدا هستند؛ و پس از حسین نُه تن از صُلب او خلفای خدا بر روی زمین خواهند بود و حجّت‌های او بر بندگانش و اُمنای او بر قرآنش، آنان ائمّه مسلمانان و پیشوای مؤمنان و سرور پارسایانند. نهمین آن‌ها قائم خواهد بود که خداوند عزّوجل به وسیله او زمین را پس از تاریکی، مالامال از نور و پس از ظلم و ستم، سرشار از عدل و پس از جهل، آکنده از علم و دانش خواهد کرد. سوگند به آن که برادرم محمّد صلی الله علیه و آله را به نبوت مبعوث فرمود و مرا به امامت مختص گردانید، درباره این امر (امامت) از آسمان وحی بر زبان روح الامین جبرئیل علیه السّلام نازل گشته است؛ و از رسول خدا صلی الله علیه و آله در حضور من درباره امامان بعد از وی سؤال شد و به سؤال کننده فرمود: «وَ السَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ »، - . بروج/۱ - {سوگند به آسمانِ آکنده از برج.} تعداد آنان به تعداد ماه‌ها خواهد بود. سوگند به پروردگار شب‌ها و روزها و ماه‌ها که تعداد آن‌ها همانند تعداد ماه‌هاست. پس آن پرسش‌گر عرض کرد: اینان چه کسانی هستند یا رسول الله؟ پس رسول خدا صلی الله علیه و آله دستش را روی سر من گذاشته، سپس فرمود: این نخستین آن‌هاست و آخرین آن‌ها مهدی است. هرکه طرفدار آنان باشد، از من طرفداری کرده است و آنکه با ایشان به دشمنی برخیزد، با من دشمنی کرده است و کسی که دوستشان بدارد،

ص: ۲۵۳

مرا دوست داشته و آنکه از در کینه‌توزی با آنان برآید، با من کینه‌توزی کرده است، و هرکس انکارشان کند، مرا انکار کرده و آنکه ایشان را بشناسد، مرا شناخته است، خدای عزّوجل دین خود را به دست ایشان نگاه می‌دارد و سرزمین خود را به آنان آباد می‌کند و به بندگانش روزی می‌دهد و به خاطر آنان از آسمان باران می‌بارد و به برکت وجود ایشان نعمت‌های زمین بیرون می‌آیند؛ اینان اوصیا و خلفای من و ائمّه مسلمانان و مولا و سرور مؤمنانند. - . کمال الدین : ۱۵۱ _ ۱۵۰ -

**[ترجمه]

ک، [إكمال الدين] مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَسْتَمْسِکَ بِدِينِي (۲) وَ يَرْكَبَ سَفِينَةَ النَّجَاهِ بَعْدِي فَلْيَقْتَدِ بِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ لْيُعَادِ عَدُوَّهُ وَ لْيُوَالِ وَلِيَّهُ فَإِنَّهُ وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي عَلَى أُمَّتِي فِي حَيَاتِي وَ بَعْدَ وَفَاتِي وَ هُوَ إِمَامُ كُلِّ مُسْلِمٍ (۳) وَ أَمِيرُ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِي قَوْلُهُ قَوْلِي وَ أَمْرُهُ أَمْرِي وَ نَهْيُهُ نَهْيِي وَ تَابِعُهُ تَابِعِي وَ نَاصِرُهُ نَاصِرِي وَ خَاذِلُهُ خَاذِلِي ثُمَّ قَالَ صلى الله عليه و آله مَنْ فَارَقَ عَلِيّاً بَعْدِي لَمْ يَرَنِي وَ لَمْ أَرَهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ وَ مَنْ خَالَفَ عَلِيّاً حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّهَ وَ جَعَلَ مَأْوَاهُ النَّارَ(۴) وَ مَنْ خَذَلَ عَلِيّاً خَذَلَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْعَرْضِ عَلَيْهِ (۵) وَ مَنْ نَصَرَ عَلِيّاً نَصَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ يَلْقَاهُ وَ لَقَّنَهُ حُجَّتَهُ عِنْدَ الْمُسَاءَلَهِ(۶) ثُمَّ قَالَ صلى الله عليه و آله الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ إِمَامَا أُمَّتِي بَعْدَ أَبِيهِمَا وَ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ أُمُّهُمَا سَيِّدَهُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ وَ أَبُوهُمَا سَيِّدُ الْوَصِيِّينَ وَ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ تِسْعَهُ أَئِمَّهٍ تَاسِعُهُمُ الْقَائِمُ مِنْ وُلْدِي طَاعَتُهُمْ طَاعَتِي وَ مَعْصِيَتُهُمْ مَعْصِيَتِي إِلَى اللَّهِ أَشْكُو الْمُنْكِرِينَ لِفَضْلِهِمْ وَ الْمُسْتَنْقِصِينَ لِحُرْمَتِهِمْ بَعْدِي-(۷) وَ كَفى بِاللَّهِ وَلِيًّا وَ نَاصِراً لِعِتْرَتِي وَ أَئِمَّهِ أُمَّتِي وَ مُنْتَقِماً مِنَ الْجَاحِدِينَ لِحَقِّهِمْ- وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ (۸).

۱- كمال الدين: ۱۵۰ و ۱۵۱.

۲- فى المصدر: ان يتمسك بدينى.

۳- فى المصدر: و هو أمير كل مسلم.

۴- فى المصدر: بعد ذلک: و بئس المصير.

۵- فى المصدر: يوم يعرض عليه.

۶- أى عند سؤال النكيرين فى القبر. و فى المصدر: عند المنازله اى عند النزول فى القبر.

۷- فى المصدر: و المضيعين لحرمتهم بعدى.

۸- كمال الدين: ۱۵۱.

lt;meta info=". کمال الدین: امام رضا علیه السّلام از پدرانش علیهم صلوات الله اجمعین: هرکس دوست داشته باشد که به دین من چنگ زند و پس از من بر کشتی نجات سوار شود، باید به علی بن ابی طالب اقتدا کند. با دشمنش دشمنی کند و با دوستدارش دوست باشد که او وصی و خلیفه من بر اُمّت من است، هم در حیاتم و هم پس از وفاتم، و او پس از من امام هر مسلمان و امیر هر مؤمنی است. قول او قول من، فرمانش فرمان من، نهی او نهی من، پیرو او پیرو من، یاورش یاور من و خوار دارنده‌اش خوار دارنده من است. سپس فرمود: هر کس پس از من از علی جدا شود، روز قیامت مرا نخواهد دید و من نیز او را نخواهم دید و آنکه با علی از در مخالفت درآید، خداوند بهشت را بر وی حرام گرداند و در آتش جایش خواهد داد. و آن که علی را خوار دارد، در روزی که همه به حضور خدا خواهند رسید، خداوند خوارش خواهد نمود. و هرکس علی را یاری دهد، خداوند در روزی که با وی دیدار کند، یاریش نماید و به هنگام سؤال و جواب نکیر و منکر در قبر، حجتش را به وی القا می‌نماید. سپس فرمود: حسن و حسین پس از پدرشان دو امام اُمّت من و دو سرور جوانان اهل بهشت هستند. مادرشان سرور زنان جهان و پدرشان سید اوصیاست؛ و از نسل حسین نه امام خواهد بود که نهمین آن‌ها قائم خواهد بود که از فرزندان من است. اطاعت از ایشان اطاعت از من و نافرمانی‌اش نافرمانی من خواهد بود. شکایت منکران فضیلت آن‌ها را به خدا می‌برم و نیز کسانی که از حرمت ایشان بکاهند و مرا برای یاری و انتقام گرفتن از منکران حق عترتم و امامان اُمّتم، خداوند بس است «وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُواْ أَىَّ مُنقَلَبٍ يَنقَلِبُونَ»، - . کمال الدین: ۱۵۱ . شعراء/ ۲۲۷ - {وکسانی که ستم کرده اند به زودی خواهند دانست به کدام بازگشتگاه برخواهند گشت.}

ص: ۲۵۴

**[ترجمه]

«۷۱»

ك، [إكمال الدين] الْهَمْدَانِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْخَالِدِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عليهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أَنَا سَيِّدُ مَنْ خَلَقَ اللَّهُ وَ أَنَا خَيْرٌ مِنْ جَبْرَئِيلَ وَ إِسْرَافِيلَ (۱) وَ حَمَلَةِ الْعَرْشِ وَ

جَمِيعِ الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ وَ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ الْمُرْسَلِينَ وَ أَنَا صَاحِبُ الشَّفَاعَةِ وَ الْحَوْضِ الشَّرِيفِ وَ أَنَا وَ عَلِيٌّ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ مَنْ عَرَفَنَا فَقَدْ عَرَفَ اللَّهَ وَ مَنْ أَنْكَرَنَا فَقَدْ أَنْكَرَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مِنْ عَلِيٍّ سِبْطَا أُمَّتِي وَ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ أَئِمَّةٌ تِسْعَةٌ طَاعَتُهُمْ طَاعَتِي وَ مَعْصِيَتُهُمْ مَعْصِيَتِي تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ وَ مَهْدِيُّهُمْ (۲).

أقول: أوردنا بعض الأخبار في باب إخبار النبي بمظلوميه أهل بيته صلوات الله عليهم.

**[ترجمه]کمال الدین: امام رضا از پدران بزرگوارش علیهم السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: من سرور کسانی هستم که خدا آفرید، من از جبرئیل و اسرافیل و حاملان عرش و همه فرشتگان مقرّب و پیامبران مرسل خدا برترم. من صاحب شفاعت و حوض شریف کوثرم! من و علی پدران این اُمّت هستیم، هرکس ما را شناخت خدا را شناخته و آنکه ما را منکر

شود خدای عزّوجل را انکار کرده است؛ و دو سبط این اُمّت و دو سرور جوانان اهل بهشت: حسن و حسین، از نسل علی هستند. و از فرزندان حسین نه امام خواهند بود که اطاعت آن‌ها اطاعت من و نافرمانی ایشان نافرمانی من است که نهمین آن‌ها قائم و مهدی ایشان است. - . کمال الدین: ۱۵۲ _ ۱۵۱ -

مؤلف: برخی روایات را نیز در باب اخبار مظلومیت اهل بیت آن حضرت صلوات الله علیهِ و آله آورده‌ایم.

**[ترجمه]

«۷۲»

ک، [إکمال الدین] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنِ الْکُوفِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ الْحُسَیْنِ صلی الله علیه و آله قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَ أَخِی عَلَی جَدِّی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَجْلَسَنِی عَلَی فَخِذِهِ الْأَیْسَرِ وَ أَجْلَسَ أَخِیَ الْحَسَنَ عَلَی فَخِذِهِ الْأَیْمَنِ (۳) ثُمَّ قَبَّلَنَا وَ قَالَ بِأَبِی أَنْتُمَا مِنْ إِمَامَیْنِ سِبْطَیْنِ (۴) اخْتَارَکُمَا اللَّهُ مِنِّی وَ مِنْ أَبِیکُمَا وَ مِنْ أُمِّکُمَا وَ اخْتَارَ مِنْ صُلْبِکَ یَا حُسَیْنُ تِسْعَهَ أَئِمَّهٍ تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ وَ کُلُّهُمْ فِی الْفَضْلِ وَ الْمَنْزِلَهِ سَوَاءٌ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَی (۵).

**[ترجمه]کمال الدین: امام حسین علیه السّلام فرمود: من و برادرم بر جدّم رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد گشتیم، پس مرا روی زانوی چپ و برادرم حسن را روی زانوی راست نشاند و هر دوی ما را بوسیده و فرمود: پدرم فدای شما که دو امام و دو سبط هستید. خداوند شما را از من و از پدر و مادرتان برگزید و از صُلب تو ای حسین، نُه امام برگزیده که نهمین آن‌ها قائم ایشان است، خواهد بود و جملگی به جهت فضل و منزلت، نزد خدای متعال یکسان و برابرند. - . کمال الدین : ۱۵۷ -

**[ترجمه]

بیان

الظاهر رجوع ضمیر کلهم إلی التسعه فلا ینافی فضل أمیر المؤمنین و الحسنین علیهم السّلام علیهم کما یظهر من بعض الأخبار.

**[ترجمه]به نظر می‌رسد ضمیر«هم» در «کُلّهم» به «التسعهٔ» برمی‌گردد، آن‌گونه که از روایات برمی‌آید، و این منافاتی با برتری امیرالمؤمنین و امام حسن و امام حسین علیهما السّلام ندارد .

**[ترجمه]

«۷۳»

ک، [إکمال الدین] مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ الْحَافِظُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْمُقْرِی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ التنوسی (۶) [السُّوسِیِ]

۱- فی المصدر: من جبرئیل و میکائیل و اسرافیل.

۲- کمال الدین: ۱۵۱ و ۱۵۲.

۳- فی المصدر: علی فخذه الآخر.

۴- فی المصدر: من امامین صالحین.

۵- کمال الدین: ۱۵۷. و فیه: و کلکم فی الفضل عند اللّه سواء.

۶- فی المصدر: عن أحمد بن محمّد السوسی.

عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبَانٍ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ جَابِرٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ (۱) عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (۲) هَلْ أَخْبَرَكَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله كَمْ بَعْدَهُ خَلِيفَةً قَالَ نَعَمْ اثْنَا عَشَرَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۳).

**[ترجمه]کمال الدین:

ص: ۲۵۵

مسروق گوید: از عبدالله بن مسعود پرسیدم: آیا رسول خدا صلی الله علیه و آله تو را از تعداد خلفای پس از خود آگاه نموده است؟ گفت: آری، دوازده نفر که همگی از قریشند. - . کمال الدین : ۱۶۳ -

**[ترجمه]

«۷۴»

ك، [إكمال الدين] غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ غَزْوَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ اخْتَارَ مِنَ الْأَيَّامِ الْجُمُعَةَ وَ مِنَ الشُّهُورِ شَهْرَ رَمَضَانَ وَ مِنَ اللَّيَالِي لَيْلَةَ الْقَدْرِ وَ اخْتَارَنِي عَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَ اخْتَارَ مِنِّي عَلِيّاً وَ فَضَّلَهُ عَلَى جَمِيعِ الْأَوْصِيَاءِ وَ

اخْتَارَ مِنْ عَلِيٍّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ اخْتَارَ مِنَ الْحُسَيْنِ الْأَوْصِيَاءَ مِنْ وُلْدِهِ يَنْفُونَ عَنِ التَّنْزِيلِ تَحْرِيفَ الْغَالِينَ وَ انْتِحَالَ الْمُبْطِلِينَ (۴) وَ تَأْوِيلَ الْمُضِلِّينَ (۵) تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ وَ هُوَ ظَاهِرُهُمْ وَ هُوَ بَاطِنُهُمْ (۶).

نی، [الغيبه] للنعمانی مُحَمَّدُ بْنُ هَمَّامٍ عَنْ أَبِيهِ وَ الْحِمْيَرِيِّ مَعاً عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ: مِثْلَهُ (۷).

**[ترجمه]کمال الدین: امام صادق علیه السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خدای عزّوجل از میان روزها روز جمعه، از میان ماه‌ها ماه رمضان و از میان شب‌ها شب قدر را برگزید و برتری داد و از میان پیامبران مرا برگزید و برتری داد و از من علی را برگزید و بر همه اوصیا برتری داد و از علی، حسن و حسین را برگزید، و از حسین اوصیا را از فرزندانش برگزید و آنان از قرآن در برابر تحریف غُلات و نسبت ناروای باطل گرایان و تأویل گمراهان دفاع می‌کنند. نهمین آنان قائم ایشان است و او ظاهر و باطن آنان است. - . کمال الدین : ۱۶۴ -

الغیبه نعمانی: از محمّد بن همام، از پدرش و حمیری با هم، از احمد بن هلال نظیر آن را نقل کرده است. - . غیبه النعمانی: ۳۲ - ۳۱_

**[ترجمه]

بیان

قوله و هو ظاهرهم أی یظهر و یغلب علی الأعادی و هو باطنهم أی یبطن و یغیب عنهم زمانا.

**[ترجمه]عبارت «و هو ظاهرهم» به معنای این است که آن حضرت بر دشمنانش غلبه می‌کند و آنان را شکست می‌دهد. و مفهوم عبارت «و هو باطنهم» آن است که آن حضرت مدتی از انظار پنهان گشته و غیبت می‌کند.

**[ترجمه]

«۷۵»

ک، [إکمال الدین] الْمُظَفَّرُ الْعَلَوِیُّ عَنِ ابْنِ مَسْرُورٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ نَصِیرٍ عَنِ الْخَشَّابِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ بُهْلُولٍ (۸) عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ قُرَّهَ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْمَدَائِنِیِ (۹) عَنِ ابْنِ أُذَیْنَهَ عَنْ أَبَانِ بْنِ عَیَّاشٍ عَنْ سُلَیْمِ بْنِ قَیْسٍ الْهِلَالِیِّ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِیّاً علیه السلام

ص: ۲۵۶

۱- فی المصدر: عن الشعبی، عن جابر.

۲- یعنی عبد اللّه بن مسعود.

۳- کمال الدین: ۱۶۳.

۴- أی الذین یدعون مقامهم و ینتسبون انفسهم الیهم و لیسوا منهم.

۵- فی المصدر: و تأویل الضالین.

۶- کمال الدین: ۱۶۴.

۷- الغیبه للنعمانیّ: ۳۱ و ۳۲.

۸- فی المصدر: عن الحکم بن بهلول.

۹- فی المصدر: عن ابی محمّد المدنیّ.

يَقُولُ مَا نَزَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله آيَةٌ مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا أَقْرَأَنِيهَا وَ أَمْلَاهَا عَلَيَّ فَكَتَبْتُهَا بِخَطِّي وَ عَلَّمَنِي تَأْوِيلَهَا وَ تَفْسِيرَهَا وَ نَاسِخَهَا وَ مَنْسُوخَهَا وَ مُحْكَمَهَا وَ مُتَشَابِهَهَا وَ دَعَا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يُعَلِّمَنِي (١) فَهْمَهَا وَ حِفْظَهَا فَمَا نَسِيتُ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَا عِلْماً أَمْلَاهُ عَلَيَّ فَكَتَبْتُهُ وَ مَا تَرَكَ شَيْئاً عَلَّمَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ حَلَالٍ وَ لَا حَرَامٍ وَ لَا أَمْرٍ وَ لَا نَهْيٍ وَ مَا كَانَ أَوْ يَكُونُ مِنْ طَاعَةٍ أَوْ مَعْصِيَةٍ إِلَّا عَلَّمَنِيهِ وَ حَفِظْتُهُ (٢) وَ لَمْ أَنْسَ مِنْهُ حَرْفاً وَاحِداً ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى صَدْرِي وَ دَعَا اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى بِأَنْ يَمْلَأَ قَلْبِي عِلْماً وَ فَهْماً وَ حِكْمَةً وَ نُوراً وَ لَمْ أَنْسَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئاً وَ لَمْ يَفُتْنِي مِنْ ذَلِكَ شَيْ ءٌ لَمْ أَكْتُبْهُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ تَخَوَّفُ عَلَيَّ النِّسْيَانَ فِيمَا بَعْدُ فَقَالَ صلى الله عليه و آله لَسْتُ أَتَخَوَّفُ عَلَيْكَ نِسْيَاناً وَ لَا جَهْلًا وَ قَدْ أَخْبَرَنِي رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّهُ قَدِ اسْتَجَابَ لِي فِيكَ وَ فِي شُرَكَائِكَ (٣) الَّذِينَ يَكُونُونَ مِنْ بَعْدِكَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ شُرَكَائِي مِنْ بَعْدِي قَالَ الَّذِينَ قَرَنَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِنَفْسِهِ وَ بِي فَقَالَ- أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ هُمْ فَقَالَ الْأَوْصِيَاءُ مِنِّي إِلَى أَنْ يَرِدُوا عَلَيَّ الْحَوْضَ كُلُّهُمْ هَادٍ مُهْتَدٍ(۴) لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ هُمْ مَعَ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ مَعَهُمْ- لَا يُفَارِقُهُمْ وَ لَا يُفَارِقُونَهُ فَبِهِمْ تُنْصَرُ أُمَّتِي وَ بِهِمْ

يُمْطَرُونَ وَ بِهِمْ يُدْفَعُ عَنْهُمُ الْبَلَاءُ وَ بِهِمْ يُسْتَجَابُ دُعَاؤُهُمْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ سَمِّهِمْ لِي فَقَالَ ابْنِي هَذَا وَ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِ الْحَسَنِ ثُمَّ ابْنِي هَذَا وَ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِ الْحُسَيْنِ ثُمَّ ابْنٌ لَهُ يُقَالُ لَهُ عَلِيٌّ سَيُولَدُ فِي حَيَاتِكَ فَأَقْرِئْهُ مِنِّي السَّلَامَ ثُمَّ تُكَمِّلُهُ اثْنَيْ عَشَرَ إِمَاماً فَقُلْتُ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي فَسَمِّهِمْ لِي فَسَمَّاهُمْ رَجُلًا رَجُلًا فَقَالَ فِيهِمْ وَ اللَّهِ يَا أَخَا بَنِي هِلَالٍ مَهْدِيُّ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ(۵) الَّذِي يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً وَ اللَّهِ إِنِّي لَأَعْرِفُ مَنْ يُبَايِعُهُ بَيْنَ الرُّكْنِ وَ الْمَقَامِ وَ أَعْرِفُ أَسْمَاءَ آبَائِهِمْ وَ قَبَائِلِهِمْ (۶).

۱- في المصدر: الى أن يعلمني.

۲- في المصدر: و حفظنيه.

۳- اقول: فيه تصحيف، و الصحيح: و لكن اكتب لشركائك اه(ب).

۴- في المصدر: كلهم هاد مهديين.

۵- في المصدر: مهدى امتى« محمد» اه.

۶- كمال الدين: ۱۶۶ و ۱۶۷.

**[ترجمه]کمال الدین: علی علیه السّلام:

ص: ۲۵۶

هیچ آیه‌ای از قرآن بر رسول خدا صلی الله علیه و آله نازل نگشته مگر اینکه آن را بر من خوانده و سپس املا فرموده باشد و من آن را با خطّ خود نوشته باشم؛ و تأویل، تفسیر آن، ناسخ و منسوخ آن و محکم و متشابه آن را به من آموخته باشد؛ و به درگاه خدای عزّوجل دعا فرمود که فهم و حفظ آن را به من بیاموزد، از آن پس هیچ آیه‌ای از کتاب خدای عزّوجل را فراموش نکرده‌ام و همچنین هیچ علمی را که رسول خدا صلی الله علیه و آله به من املا فرموده و آن را نوشته‌ام؛ و هر علمی را از حلال و حرام، امر و نهی، آنچه گذشته و در آینده اتفاق خواهد افتاد، چه طاعت و چه معصیّت که خدای عزّوجل به وی تعلیم داد، آن را به من آموخت و من نیز آن را حفظ کردم و حتی یک حرف آن را فراموش نکردم. سپس دست خود را بر سینه‌ام گذاشته، از خدای تبارک و تعالی خواست که قلب مرا از علم و فهم و حکمت و نور لبریز کند و چیزی از آن را فراموش نکنم و چیزی نماند که من یاد نگرفته باشم و آن را مکتوب نکرده باشم؛ پس گفتم: یا رسول الله، بیم فراموشی در آینده را دارم. فرمود: از هیچ‌گونه فراموشی و جهل برتو نمی‌ترسم و پروردگارم عزّوجل مرا خبر داد که دعای مرا در حق تو و آنان که شرکای تو هستند و پس از تو خواهند آمد، اجابت فرموده است. پس گفتم: یا رسول الله، شرکای من که پس از من می‌آیند چه کسانی هستند؟ فرمود: کسانی هستند که خداوند عزّوجل آنان را قرین خود و من ساخته و فرموده است: «أَطِيعُواْ اللَّهَ وَ أَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَ أُوْلِي الْأَمْرِ مِنكم »، - . نساء/ ۵۹ - {خدا

را اطاعت کنید و پیامبر و اولیای امر خود را [نیز] اطاعت کنید.} گفتم: یا رسول الله، ایشان چه کسانی هستند؟ فرمود: آنان اوصیای من هستند تا اینکه بر سر حوض کوثر بر من وارد شوند. همه آن‌ها در عین هادی بودن، مهتدی هستند. هرکس ایشان را تنها گذارد ضرری به ایشان نمی‌رساند. آنان با قرآنند و قرآن با آنان، قرآن از ایشان جدا نمی‌شود و آنان نیز از قرآن جدا نگردند. به واسطه ایشان اُمّت من نصرت داده می‌شود و باران بر آن‌ها می‌بارد و بلا از ایشان دفع می‌شود و دعاهایشان اجابت می گردد.

پس گفتم: یا رسول الله، نام ایشان را برایم بگویید. فرمود: این فرزندم _ و دست بر سر حسن گذاشت _ بعد این فرزندم _ و دست بر سر حسین گذاشت _ بعد آن که او را علی می‌نامند و در حیات تو زاده می‌شود، سلام مرا به وی برسان! سپس تا دوازده امام کامل گردند. پس گفتم: پدر و مادرم فدایت شوند، نامشان را برایم بگویید، پس آن حضرت ایشان را یکی یکی نام برد و سپس فرمود: ای برادر بنی هلال، به خدا سوگند مهدی اُمّت محمّد که دنیا را پس از پر شدن از جور و ستم، پر از عدل و داد می کند، در میان ایشان است. به خدا سوگند تحقیقاً من می‌دانم چه کسانی میان رکن و مقام با وی بیعت می کنند و نام پدران و قبیله‌های ایشان را نیز می‌دانم. - . کمال الدین : ۱۶۷ _ ۱۶۶ -

ص: ۲۵۷

**[ترجمه]

مل، [کامل الزيارات] :جَمَاعَةُ مَشَايِخِی مِنْهُمْ أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِيدِ وَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ جَمِيعاً عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنْ زَكَرِيَّا الْمُؤْمِنِ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ زَيْدٍ مَوْلَى ابْنِ هُبَيْرَةَ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: خُذُوا بِحُجْزَةِ هَذَا الْأَنْزَعِ فَإِنَّهُ الصِّدِّيقُ الْأَكْبَرُ وَ الْهَادِی لِمَنِ اتَّبَعَهُ مَنْ سَبَقَهُ مَرَقَ مِنْ دِينِ اللَّهِ (۱) وَ مَنْ خَذَلَهُ مَحَقَهُ اللَّهُ وَ مَنِ اعْتَصَمَ بِهِ اعْتَصَمَ بِحَبْلِ اللَّهِ (۲) وَ مَنْ أَخَذَ بِوَلَايَتِهِ هَدَاهُ اللَّهُ وَ مَنْ تَرَكَ وَلَايَتَهُ أَضَلَّهُ اللَّهُ وَ مِنْهُ سِبْطَا أُمَّتِی الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ هُمَا ابْنَایَ وَ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ الْأَئِمَّةُ الْهُدَاةُ وَ الْقَائِمُ الْمَهْدِيُّ فَأَحِبُّوهُمْ وَ وَالُوهُمْ (۳) وَ لَا تَتَّخِذُوا عَدُوَّهُمْ وَلِيجَةً مِنْ دُونِهِمْ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَ ذِلَّةٌ فِی الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَ قَدْ خابَ مَنِ افْتَرى (۴).

**[ترجمه]کامل الزيارات: امام باقر عليه السّلام: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: به اين «أنزَع» (کسی که موی دو طرف پيشانيش ريخته باشد) چنگ زنيد که او صِدّيق اکبر است و پيروان خود را هدايت می‌کند. کسی که بر وی پيشی گيرد، از دين خدا خارج شده است و آنکه وی را فرو گذارد، خدايش نابود سازد و هرکس به وی چنگ زند به ريسمان خدا چنگ زده است و هر که ولايت وی را گردن نهد، خدايش هدايت کند و آنکه ولايت وی را ترک گويد، خدايش گمراه سازد، و دو سبط اُمّت من از اوست: حسن و حسين، که دو پسر من هستند، و از فرزندان حسين ائمّهٔ هُدی مهدی قائم است. آنان را دوست بداريد و طرفدارشان باشيد و دشمنانشان را به دوستی نگيريد که مغضوب پروردگارتان خواهيد شد و در زندگی در دنيا خوار و ذليل گرديد. و آنکه افترا بندد، نوميد گردد. -. کامل الزيارات: ۵۲ -

**[ترجمه]

«۷۷»

غط، [الغيبه] للشيخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنِ التَّلَّعُكْبَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ الْهَاشِمِيِّ عَنْ عِيسَى بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيِّ عَنْ آبَائِهِ عليهم السلام قَالَ قَالَ عَلِيٌّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ آمِناً مُطَهَّراً- لَا يَحْزُنُهُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ فَلْيَتَوَلَّكَ وَ لْيَتَوَلَّ ابْنَيْكَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ وَ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى وَ مُحَمَّداً وَ عَلِيّاً وَ الْحَسَنَ ثُمَّ الْمَهْدِيَّ وَ هُوَ خَاتَمُهُمْ وَ لَيَكُونَنَّ فِی آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ يَتَوَلَّوْنَكَ يَا عَلِيُّ يَشْنَأُهُمُ (۵) النَّاسُ وَ لَوْ أَحَبُّوهُمْ كَانَ خَيْراً لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ يُؤْثِرُونَكَ وَ وُلْدَكَ عَلَى الْآبَاءِ وَ الْأُمَّهَاتِ وَ الْإِخْوَةِ وَ الْأَخَوَاتِ وَ عَلَى عَشَائِرِهِمْ وَ الْقَرَابَاتِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَفْضَلَ الصَّلَوَاتِ أُولَئِكَ يُحْشَرُونَ تَحْتَ لِوَاءِ الْحَمْدِ يَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ وَ يَرْفَعُ دَرَجَاتِهِمْ جزاءً بِما كانُوا يَعْمَلُونَ (۶).

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ الْهَاشِمِيُّ: مِثْلَهُ إِلَى قَوْلِهِ وَ هُوَ خَاتَمُهُمْ (۷).

۱- مرق من الدين: خرج منه بضلاله أو بدعه.

۲- فی المصدر: و من اعتصم به فقد اعتصم باللّه.

۳- فی المصدر: و توالوهم.

۴- کامل الزیارات: ۵۲.

۵- شنأ الرجل: أبغضه مع عداوه و سوء خلق.

۶- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۹۸.

۷- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۸.

**[ترجمه]الغيبه طوسی: علی علیه السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمود: هرکس دوست دارد خدای عزّوجل را با امنیت و پاکی دیدار کند و از فزع اکبر اندوهی نداشته باشد، باید ولایت تو را بپذیرد و ولایت دو فرزندت حسن و حسین، علی بن حسین، محمّد بن علی، جعفر بن محمّد، موسی بن جعفر، علی بن موسی، محمد، علی، حسن و سپس مهدی را که آخرین آن‌هاست، بپذیرد. ای علی، در آخرالزمان قومی ولایت تو را می‌پذیرند که مردم از ایشان نفرت دارند و اگر ایشان را دوست می‌داشتند، برایشان بهتر بود، اگر می‌دانستند. آنان تو و فرزندان تو را بر پدران، مادران، برادران، خواهران، عشیره‌ها و خویشاوندهایشان مقدّم می‌دارند، صلوات خدا بر آنان باد، بهترین صلوات. آنان زیر بیرق «حمد» محشور می‌شوند، خداوند از بدی‌های ایشان درگذرد و به سبب کارهایشان، درجات آنان را رفعت خواهد بخشید. - . غیبه الطوسی: ۹۸ -

مناقب ابن شهر آشوب: محمّد بن احمد بن عبیدالله هاشمی این روایت را تا «و هو خاتمهم» نقل کرده است. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۰۸ -

ص: ۲۵۸

**[ترجمه]

«۷۸»

غط، [الغيبه] للشيخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنِ التَّلَّعُكْبَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّام عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْقُوهِسْتَانِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عِيسَى بْنَ مُوسَى (۱) فَقُلْتُ لَهُ مَنْ أَدْرَكْتَ مِنَ التَّابِعِينَ فَقَالَ مَا أَدْرِی مَا تَقُولُ وَ لَكِنَّنِی (۲) كُنْتُ بِالْكُوفَهِ فَسَمِعْتُ شَيْخاً فِی جَامِعِهَا يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدٍ خَيْرٍ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَا عَلِيُّ الْأَئِمَّهُ الرَّاشِدُونَ الْمَهْدِيُّونَ الْمَغْصُوبُونَ حُقُوقَهُمْ مِنْ وُلْدِكَ أَحَدَ عَشَرَ إِمَاماً وَ أَنْتَ وَ الْحَدِيثُ مُخْتَصَرٌ(۳).

**[ترجمه]الغيبه طوسی: زید بن اسحاق از پدرش روایت کرده است: از ابو عیسی بن موسی پرسیدم: چه کسانی از تابعین را درک کردی؟ گفت: نمی‌دانم چه می‌گویی، لیکن در کوفه بودم و از شیخی در مسجد آنجا شنیدم که درباره نیک مردی سخن می‌گفت. وی گفت: امیرالمؤمنین علیه السّلام گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمود: یا علی، امامان راشد و هدایت یافته از فرزندانت که حقوقشان غصب گردد، یازده امامند و تو خود نیز چنینی؛ و این حدیث مختصر است. - . غیبه الطوسی: ۹۸ -

**[ترجمه]

«۷۹»

غط، [الغيبه] للشيخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنِّی وَ أَحَدَ عَشَرَ مِنْ وُلْدِی وَ أَنْتَ يَا عَلِيُّ رِزُّ الْأَرْضِ أَعْنِی أَوْتَادَهَا وَ جِبَالَهَا بِنَا أَوْتَدَ اللَّهُ الْأَرْضَ أَنْ تَسِيخَ بِأَهْلِهَا فَإِذَا ذَهَبَ الِاثْنَا عَشَرَ مِنْ وُلْدِی سَاخَتِ الْأَرْضُ بِأَهْلِهَا وَ لَمْ

يُنْظَرُوا(۴).

**[ترجمه]الغیبه طوسی: امام باقر علیه السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی، من و یازده فرزندم و تو، ستون... های زمین هستیم _ قصدم بست‌ها و کوه‌های آن است _ ؛ خداوند به خاطر ما زمین را محکم و استوار ساخته تا به همراه ساکنانش پابرجا بماند و چون آن دوازده (امام) از فرزندانم بگذرند، زمین و هر که بر روی آن است در هم فرو روند و مهلتی نخواهند یافت. - . غیبه الطوسی: ۹۴ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی رزت الجراده ترز و ترز غرزت ذنبها فی الأرض لتبیض کأرزت و الرجل طعنه و الباب أصلح علیه الرزه و هی حدیده یدخل فیها القفل و الشی ء فی الشی ء أثبته (۵) و قال ساخت الأرض انخسفت انتهی (۶) و فی بعض النسخ بتقدیم المعجمه علی المهمله قال الجزری فی حدیث أبی ذر قال یصف علیا علیه السّلام و إنه لعالم الأرض و زرها الذی تسکن إلیه قوامها و أصله من زر القلب و هو عظیم صغیر یکون قوام القلب به و أخرج الهروی هذا الحدیث عن سلمان (۷).

ص: ۲۵۹

۱- فی المصدر: قال سألت ابی عیسی بن موسی.

۲- فی المصدر: و لکنی.

۳- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۹۸.

۴- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۹۹.

۵- القاموس المحیط ۲: ۱۷۶.

۶- القاموس المحیط ۱: ۲۶۲.

۷- النهایه ۲: ۱۲۴.

أقول لعل سوخها كنايه عن تزلزلها و عدم انتظامها و تبدل أوضاعها و سائر ما يكون قبل قيام الساعه

وَ رَوَى هَذَا الْخَبَرَ فِي الْكَافِي (۱) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْعُصْفُرِيِّ (۲) عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ إِلَى قَوْلِهِ (۳): إِنِّي وَ اثْنَا عَشَرَ مِنْ وُلْدِي وَ أَنْتَ إِلَخْ.

فالاثنا عشر مع فاطمه عليها السّلام أو أطلق الولد على أمير المؤمنين عليه السّلام تغليبا و عطف أنت عليه من قبيل عطف الخاص على العام تأكيدا و تشريفا كعطف جبرئيل على الملائكه.

و أقول يظهر من هذا السند أن الأشعرى فى سند الشيخ تصحيف العصفرى فتأمل.

**[ترجمه]فيروزآبادى گويد: «رزّت الجرادة تَرُزُّ و تَرِزُّ»: ملخ دُمش را در زمين فرو برد تا تخم‌گذارى كند، مانند «أرزت». «رزّ الرجل»: آن مرد را [چاقو] زد. «رزّ الباب»: چفت در را درست كرد. «رزّ الشىء فى الشىء:» ميخكوبش كرد. - . القاموس المحيط ۲: ۲۷۶ - و گويد: «ساخت الارض»: درهم كوبيده شد. پايان. - . القاموس المحيط ۱: ۲۶۲ -

و در برخى نسخه‌ها با تقديم راء معجمه بر مهمله آمده است. جزرى گويد: در حديثى از ابوذر در وصف على عليه السّلام آمده است: «او _ على عليه السّلام _ داناى جهان و تكيه‌گاه آن است كه قوام و بقاى جهان بدوست» و اصل آن از «زرّالقلب» است يعنى استخوان كوچكى كه قوام قلب به آن است. هروى اين حديث را از سلمان نقل كرده است. - . النهاية ۲: ۱۲۴ -

ص: ۲۵۹

مؤلف: شايد منظور از «سوخها» تزلزل و عدم انتظام آن و دگرگون شدن اوضاع آن (زمين) و هرچه هست، قبل از وقوع قيامت است. اين روايت در اصول كافى - . الكافى ۱: ۵۳۴ - از محمّد بن يحيى با سندى از عمرو بن ثابت تا عبارت «انّى و اثنا عشر من ولدى ... الخ» روايت شده است؛ بنابراين فاطمه عليها السّلام از جمله آن دوازده تن به شمار آمده يا اينكه از باب تغليب، لفظ«ولد» بر اميرالمؤمنين عليه السّلام اطلاق شده است؛ و عطف«انتَ» بر آن حضرت از قبيل عطف خاص بر عام به جهت تأكيد و تشريف است، همانند عطف جبرئيل بر ملائكۀ.

و مى‌گويم: از اين سند معلوم مى‌شود كه نام«اشعرى» در سند شيخ، تصحيف عصفرى است، خوب دقت كن!

**[ترجمه]

«۸۰»

غط، [الغيبه] للشيخ الطوسى بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ غَزْوَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِي حَدِيثٍ لَهُ: إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَ مِنَ النَّاسِ الْأَنْبِيَاءَ وَ اخْتَارَ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ الرُّسُلَ وَ اخْتَارَنِي مِنَ الرُّسُلِ وَ اخْتَارَ مِنِّي عَلِيّاً وَ اخْتَارَ مِنْ عَلِيٍّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ وَ اخْتَارَ مِنَ الْحُسَيْنِ الْأَوْصِيَاءَ تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ وَ هُوَ ظَاهِرُهُمْ وَ بَاطِنُهُمْ (۴).

**[ترجمه]الغیبه طوسی: امام صادق علیه السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله در حدیثی می‌فرماید: خداوند از میان مردم پیامبران را برگزید و از میان پیامبران رسولان را برگزید و از میان رسولان مرا برگزید و علی را از من برگزید و از علی حسن و حسین را برگزید و از حسین اوصیا را برگزید که نهمین آن‌ها قائم ایشان است و او ظاهر و باطن آنان است. - . غیبه الطوسی: ۱۰۱ _ ۱۰۰ -

**[ترجمه]

«۸۱»

غط، [الغیبه] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنِ الْبَزَوْفَرِیِّ عَلِیِّ بْنِ سِنَانٍ الْمَوْصِلِیِّ الْعَدْلِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْخَلِیلِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَحْمَدَ الْمِصْرِیِّ عَنْ عَمِّهِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ الْبَاقِرِ عَنْ أَبِیهِ ذِی الثَّفِنَاتِ (۵) سَیِّدِ الْعَابِدِینَ عَنْ أَبِیهِ الْحُسَیْنِ الزَّکِیِّ الشَّهِیدِ عَنْ أَبِیهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی اللَّیْلَهِ الَّتِی کَانَتْ فِیهَا وَفَاتُهُ لِعَلِیٍّ علیه السّلام یَا أَبَا الْحَسَنِ أَحْضِرْ صَحِیفَهً

ص: ۲۶۰

۱- راجع أصول الکافی ۱: ۵۳۴.

۲- فی الکافی: عن ابی سعید العصفوری.

۳- أی قال فی الکافی بدل قوله« انی و أحد عشر»:« انی و اثنی عشر».

۴- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۱۰۰ و ۱۰۱.

۵- الثفنه من البعیر ما یقع علی الأرض من أعضائه إذا استناخ و غلظ کالرکبتین. و لعلّ وجه اطلاق« ذو الثفنات» علی السجّاد علیه السلام کثره سجوده بحیث صار مواضع سجوده ذا ثفنه کما یأتی فی حالاته علیه السلام ان شاء اللّه.

وَ دَوَاةً فَأَمْلَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله وَصِيَّتَهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَى هَذَا الْمَوْضِعِ فَقَالَ يَا عَلِيُّ إِنَّهُ سَيَكُونُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً وَ مِنْ بَعْدِهِمْ اثْنَا عَشَرَ مَهْدِيّاً فَأَنْتَ يَا عَلِيُّ أَوَّلُ الِاثْنَيْ عَشَرَ الْإِمَام سَمَّاكَ اللَّهُ فِي السَّمَاءِ(۱) عَلِيّاً الْمُرْتَضَى وَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الصِّدِّيقَ الْأَكْبَرَ وَ الْفَارُوقَ الْأَعْظَمَ وَ الْمَأْمُونَ وَ الْمَهْدِيَّ فَلَا يُصْلِحُ هَذِهِ الْأَسْمَاءُ لِأَحَدٍ غَيْرَكَ يَا عَلِيُّ أَنْتَ وَصِيِّي عَلَى أَهْلِ بَيْتِي حَيِّهِمْ وَ مَيِّتِهِمْ وَ عَلَى نِسَائِي فَمَنْ ثَبَّتَّهَا لَقِيَتْنِي غَداً وَ مَنْ طَلَّقْتَهَا فَأَنَا بَرِی ءٌ مِنْهَا لَمْ تَرَنِي وَ لَمْ أَرَهَا فِي عَرْصَهِ الْقِيَامَهِ وَ أَنْتَ خَلِيفَتِي عَلَى أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي فَإِذَا حَضَرَتْكَ الْوَفَاهُ فَسَلِّمْهَا إِلَى ابْنِيَ الْحَسَنِ الْبَرِّ الْوَصُولِ (۲) فَإِذَا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ فَلْيُسَلِّمْهَا إِلَى ابْنِيَ الْحُسَيْنِ الشَّهِيدِ الزَّكِيِّ الْمَقْتُولِ فَإِذَا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ فَلْيُسَلِّمْهَا إِلَى ابْنِهِ سَيِّدِ الْعَابِدِينَ ذِي الثَّفِنَاتِ عَلِيٍّ فَإِذَا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ فَلْيُسَلِّمْهَا إِلَى ابْنِهِ مُحَمَّدٍ بَاقِرِ الْعِلْمِ فَإِذَا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ فَلْيُسَلِّمْهَا إِلَى ابْنِهِ جَعْفَرٍ الصَّادِقِ فَإِذَا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ فَلْيُسَلِّمْهَا إِلَى ابْنِهِ مُوسَى الْكَاظِمِ فَإِذَا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ فَلْيُسَلِّمْهَا إِلَى ابْنِهِ عَلِيٍّ الرِّضَا فَإِذَا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ فَلْيُسَلِّمْهَا إِلَى ابْنِهِ مُحَمَّدٍ الثِّقَهِ التَّقِيِّ فَإِذَا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ فَلْيُسَلِّمْهَا إِلَى ابْنِهِ عَلِيٍّ النَّاصِحِ فَإِذَا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ فَلْيُسَلِّمْهَا إِلَى ابْنِهِ الْحَسَنِ الْفَاضِلِ فَإِذَا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ فَلْيُسَلِّمْهَا إِلَى ابْنِهِ مُحَمَّدٍ الْمُسْتَحْفَظِ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ فَذَلِكَ اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً ثُمَّ يَكُونُ مِنْ بَعْدِهِ اثْنَا عَشَرَ مَهْدِيّاً فَلْيُسَلِّمْهَا(۳) إِلَى ابْنِهِ أَوَّلِ الْمُقَرَّبِينَ لَهُ ثَلَاثَهُ أَسَامِيَ كَاسْمِي وَ اسْمِ أَبِي وَ هُوَ عَبْدُ اللَّهِ وَ أَحْمَدُ وَ الِاسْمُ الثَّالِثُ الْمَهْدِيُّ هُوَ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ (۴).

**[ترجمه]الغیبه طوسی: امیرالمؤمنین علیه السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله در همان شب وفاتش به علی علیه السّلام فرمود: یا ابا الحسن،

قلم و دواتی بیاور، سپس وصیت خود را املا فرمود تا به اینجا رسید که: یا علی، پس از من دوازده امام خواهد بود و پس از ایشان دوازده نفر هدایت شده است. ای علی، تو اولین آن دوازده امامی؛ خداوند تو را در آسمان علیّ مرتضی، امیرالمؤمنین، صِدّیق اکبر، فاروق اعظم، مأمون و مهدی نامیده است و تنها تو برازنده این نام‌ها هستی.

ای علی، تو وصیّ من بر خاندانم هستی، چه زنده باشند و چه مرده و نیز وصیّ من بر زنانم هستی، هرکدام را که تو به همسری من باقی گذاری، در قیامت مرا ملاقات کند و هرکدام را که تو طلاق دهی، من هم از وی بیزارم. در قیامت نه او مرا خواهد دید و نه من او را خواهم دید. و پس از من، تو جانشین من در میان اُمّتم هستی. پس چون زمان وفاتت رسد، خلافت را به فرزندم حسن که بسیار نیکوکار و بسیار احسان کننده است بسپار، و چون وفات او نیز فرا رسد، باید آن را به فرزندم حسین زکیّ شهید مقتول بسپارد؛ و چون هنگام شهادت حسین فرا رسید، باید آن را به فرزندش سرور عابدان علیّ «ذوالثَّفَنات» (دارای پیشانی و زانوان پینه بسته بر اثر کثرت سجود) بسپارد؛ و چون او را وفات دررسد، باید آن را به فرزندش محمّد شکافتده دانش‌ها بسپارد؛ و چون مرگ او دررسد، به فرزندش جعفر صادق بسپارد و چون وفات وی دررسد، آن را به فرندش موسی کاظم بسپارد؛ و چون مرگ وی دررسد آن را به فرزندش علیّ رضا بسپارد؛ و چون وفاتش سررسد آن را به فرزندش محمّد تقی بسپارد؛ و چون وفات او فرا رسد، به فرزندش علی ناصح واگذار کند؛ و چون وفات او نزدیک شد، به فرزندش حسن فاضل بسپارد؛ و چون وفات او فرارسد، آن را به فرزندش محمّد، پاسدار کیش آل محمّد بسپارد. این بود دوازده امام، و پس از آن‌ها دوازده هدایت شده خواهد بود که باید آن را به فرزندش نخستین مقرّبین که سه نام دارد، یکی همنام من، دیگری همنام پدرم «عبدالله» و «احمد» و نام سوم«مهدی» است که نخستین مؤمنان اوست. - . غیبه الطوسی -

**[ترجمه]

«۸۲»

غط، [الغیبه] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنِ التَّلَّعُكْبَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ الرَّازِیِّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ سِنَانٍ الْمَوْصِلِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْخَلِیلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحٍ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ الذُّبَالِ بْنِ مُسْلِمٍ (۵) وَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ یَزِیدَ بْنِ جَابِرٍ

ص: ۲۶۱

۱- فی المصدر و(د): سماک اللّه فی سمائه.

۲- الوصول: الکثیر الاعطاء.

۳- فی المصدر: فاذا حضرته الوفاه فلیسلمها اه.

۴- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۱۰۴ و ۱۰۵.

۵- فی المصدر: عن الذمال بن مسلم،.

عَنْ سَلَّام قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَلْمَى رَاعِيَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: سَمِعْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ قَالَ الْعَزِيزُ جَلَّ ثَنَاؤُهُ- آمَنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ قُلْتُ وَ الْمُؤْمِنُونَ قَالَ صَدَقْتَ يَا مُحَمَّدُ مَنْ خَلَّفْتَ لِأُمَّتِكَ قُلْتُ خَيْرَهَا قَالَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ قُلْتُ نَعَمْ يَا رَبِّ قَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي اطَّلَعْتُ إِلَى الْأَرْضِ اطِّلَاعَةً فَاخْتَرْتُكَ مِنْهَا فَشَقَقْتُ لَكَ اسْماً مِنْ أَسْمَائِي فَلَا أُذْكَرُ فِي مَوْضِعٍ إِلَّا وَ ذُكِرْتَ مَعِي فَأَنَا الْمَحْمُودُ وَ أَنْتَ مُحَمَّدٌ ثُمَّ اطَّلَعْتُ الثَّانِيَةَ فَاخْتَرْتُ مِنْهَا عَلِيّاً وَ شَقَقْتُ لَهُ اسْماً مِنْ أَسْمَائِي فَأَنَا الْأَعْلَى وَ هُوَ عَلِيٌّ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي خَلَقْتُكَ وَ خَلَقْتُ عَلِيّاً وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ مِنْ شَبَحِ نُورٍ مِنْ نُورِي وَ عَرَضْتُ وَلَايَتَكُمْ عَلَى أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِينَ فَمَنْ كَانَ قَبْلَهَا(۱) كَانَ عِنْدِي مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ مَنْ جَحَدَهَا كَانَ عِنْدِي مِنَ الْكَافِرِينَ يَا مُحَمَّدُ لَوْ أَنَّ عَبْداً مِنْ عِبَادِي عَبَدَنِي حَتَّى يَنْقَطِعَ وَ يَصِيرَ مِثْلَ الشَّنِّ الْبَالِي ثُمَّ أَتَانِي جَاحِداً بِوَلَايَتِكُمْ مَا غَفَرْتُ لَهُ حَتَّى يُقِرَّ بِوَلَايَتِكُمْ يَا مُحَمَّدُ أَ تُحِبُّ أَنْ تَرَاهُمْ قُلْتُ نَعَمْ يَا رَبِّ فَقَالَ الْتَفِتْ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ فَالْتَفَتُّ فَإِذَا أَنَا بِعَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ عَلِيٍّ وَ مُحَمَّدٍ وَ جَعْفَرٍ وَ مُوسَى وَ عَلِيٍّ وَ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ وَ الْحَسَنِ وَ الْمَهْدِيِّ فِي ضَحْضَاحٍ مِنْ نُورٍ قِيَامٌ يُصَلُّونَ وَ الْمَهْدِيُّ فِي وَسَطِهِمْ كَأَنَّهُ كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ هَؤُلَاءِ الْحُجَجُ وَ هَذَا الثَّائِرُ مِنْ عِتْرَتِكَ يَا مُحَمَّدُ وَ عِزَّتِي وَ جَلَالِي إِنَّهُ الْحُجَّةُ الْوَاجِبَةُ لِأَوْلِيَائِي وَ الْمُنْتَقِمُ مِنْ أَعْدَائِي (۲).

يف، [الطرائف]: مِنْ كِتَابِ أَخْطَبِ خُوَارِزْمَ عَنْ فَخْرِ الْقُضَاةِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَغْدَادِيِّ عَنِ الشَّرِيفِ أَبِي طَالِبٍ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ شَاذَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ شَاذَانَ الْمَوْصِلِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ زِيَادِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ زَيْدِ بْنِ جَابِرٍ عَنْ سَلَامَةَ عَنْ أَبِي سُلَيْمَانَ رَاعِي النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله: مِثْلَهُ (۳).

۱- في المصدر: فمن قبلها.

۲- الغيبه للشيخ الطوسیّ: ۱۰۳ و ۱۰۴.

۳- الطرائف: ۴۳ و ۴۴.

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ الْأَحْمَسِيُّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْلَى عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السّلام عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]الغیبه طوسی:

ص: ۲۶۱

ابوسلمی چوپان رسول خدا صلی الله علیه و آله گفت: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: شبی که مرا به معراج بردند، شنیدم که خدای عزیز جلّ ثنائه می‌فرماید: «ءَامَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ »، - . بقره/ ۲۸۵ - {پیامبر

[خدا] بدانچه از جانب پروردگارش بر او نازل شده است ایمان آورده است.} گفتم: «وَالمُؤمِنُونَ»! فرمود: راست گفتی ای محمّد ، آیا برای اُمّت جانشین تعیین کردی؟ گفتم: بهترین را؛ فرمود: علی بن ابی طالب؟ گفتم: آری پروردگارا! فرمود: یا محمّد، من نظری بر زمین افکندم و تو را از میان ساکنان آن برگزیدم و نام تو را از نام خودم مشتق نمودم، به گونه‌ای که در جایی نام من برده نمی‌شود مگر اینکه نام تو با من برده شود، پس«محمود » منم و تو «محمّد»؛ سپس دوباره نظری افکندم و علی را از آن برگزیدم و نامی از نام خودم برایش مشتق کردم، من «أعلی» هستم و او «علیّ»؛ ای محمّد، من، تو و علی، فاطمه، حسن و حسین را از شبحی از نور خودم آفریدم و ولایت شما را بر ساکنان آسمان‌ها و زمین‌ها عرضه کردم، پس هرکس آن را پذیرفت، نزد من از مؤمنان خواهد بود. و هر که آن را انکار نمود، نزد من از جمله کافران خواهد بود؛ ای محمّد، اگر بنده... ای از بندگان من مرا آنقدر عبادت کند که بُبرَّد و چون مَشک خشکیده فرسوده شود و سپس در حالی نزد من آید که منکر ولایت شما باشد، تا به ولایت شما اقرار نکرده، او را نیامرزم؛ ای محمّد، دوست داری آنان را ببینی؟ گفتم: آری پروردگارا، پس فرمود: به سمت راست عرش برگرد، چون برگشتم ناگاه علی، فاطمه، حسن، حسین، علی، محمّد، جعفر، موسی، علی، محمد، علی، حسن و مهدی را در هاله‌ای از نور در حالت قیام و مشغول نماز دیدم و مهدی در میانه ایشان بود که چون ستاره‌ای از دُرّ می‌درخشید. پس فرمود: ای محمّد، آنان حجّت‌ها و این قیام کننده و خون خواه از عترت تو هستند؛ ای محمّد، به عزّت و جلالم سوگند، او حجّت واجبه برای اولیای من است و انتقام گیرنده از دشمنان من است. - . غیبه الطوسی: ۱۰۴ _۱۰۳ -

الطرائف: از کتاب اخطب خوارزم با سندی از ابوسلیمان، چوپان پیامبر صلی الله علیه و آله،

نظیر این روایت را آورده است.

ص: ۲۶۲

تفسیر فرات بن ابراهیم: امام باقر علیه السّلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله نظیر این روایت را نقل فرموده است. - . تفسیر فرات: ۵ -

**[ترجمه]

«۸۳»

ک، [إکمال الدین] الطَّالَقَانِیُّ عَنِ الْجَلُودِیِّ عَنِ الْجَوْهَرِیِّ عَنِ ابْنِ عُمَارَهَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِیفٍ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام یَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: أَفْضَلُ الْکَلَامِ قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَفْضَلُ الْخَلْقِ أَوَّلُ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ أَوَّلُ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ قَالَ أَنَا وَ أَنَا نُورٌ بَیْنَ یَدَیِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ أُوَحِّدُهُ وَ أُسَبِّحُهُ وَ أُکَبِّرُهُ وَ أُقَدِّسُهُ وَ أُمَجِّدُهُ (۲) وَ یَتْلُونِی نُورٌ شَاهِدٌ مِنِّی فَقِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنِ الشَّاهِدُ مِنْکَ قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ أَخِی وَ صَفِیِّی وَ وَزِیرِی وَ خَلِیفَتِی وَ وَصِیِّی وَ إِمَامُ أُمَّتِی وَ صَاحِبُ حَوْضِی وَ حَامِلُ لِوَائِی فَقِیلَ لَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَنْ یَتْلُوهُ قَالَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ ثُمَّ الْأَئِمَّهُ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ(۳).

**[ترجمه]کمال الدین: علی بن ابی طالب علیه السّلام: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: بهترین سخن، قول «لا إله إلّا الله» است و بهترین خلق، نخستین کسی است که قول «لا إله إلّا الله» را بر زبان جاری کرد. گفتند: یا رسول الله، چه کسی برای اولین بار«لا إله إلّا الله» گفت؟ فرمود: من بودم، آن‌گاه که نوری در محضر خداوند جلّ جلاله بودم و او را به وحدانیّت می‌خواندم و تسبیح و تکبیرش می‌گفتم و تقدیس و تمجیدش می‌نمودم و نور شاهدی از خودم به دنبالم بود. عرض شد: یا رسول الله، آن شاهدی که از خودت بود، کیست؟ فرمود: علی بن ابی طالب، برادر، صفیّ، وزیر، خلیفه، وصیّ و امام اُمّت من و صاحب حوض من و پرچمدار من. عرض شد: یا رسول الله، جانشین او کیست؟ فرمود: حسن و حسین، دو سرور جوانان اهل بهشت و سپس تا روز قیامت، امامانی که از فرزندان حسین هستند. - . کمال الدین : ۳۷۶ -

**[ترجمه]

«۸۴»

شف، [کشف الیقین] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَاذَانَ مِنَ الْمِائَهِ الْحَدِیثِ الَّتِی جَمَعَهَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هِشَامٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ زِیَادِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِیفٍ (۴) عَنِ الْأَصْبَغِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: مَعَاشِرَ النَّاسِ اعْلَمُوا أَنَّ لِلَّهِ بَاباً مَنْ دَخَلَهُ أَمِنَ مِنَ النَّارِ فَقَامَ إِلَیْهِ أَبُو سَعِیدٍ الْخُدْرِیُّ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ اهْدِنَا إِلَی هَذَا الْبَابِ حَتَّی نَعْرِفَهُ قَالَ هُوَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ سَیِّدُ الْوَصِیِّینَ وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ أَخُو رَسُولِ رَبِّ الْعَالَمِینَ وَ خَلِیفَتُهُ عَلَی النَّاسِ أَجْمَعِینَ (۵) مَعَاشِرَ النَّاسِ مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَعْرِفَ الْحُجَّهَ بَعْدِی فَلْیَعْرِفْ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ مَعَاشِرَ النَّاسِ مَنْ سَرَّهُ أَنْ یَتَوَلَّی وَلَایَهَ اللَّهِ فَلْیَقْتَدِ بِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ الْأَئِمَّهِ

۱- تفسیر فرات: ۵.

۲- فی المصدر: و امجده و اقدسه.

۳- کمال الدین: ۳۷۶.

۴- فی المصدر: عن سعید بن طریف. و الظاهر أنّه سهو لعدم روایته عن الأصبغ بن نباته.

۵- » بعد ذلك: معاشر الناس من أحبّ ان يستمسك بالعروه الوثقى لا انفصام لها فليستمسک بولايه علىّ بن أبى طالب فانه ولايتى و طاعته طاعتى اه.

مِنْ ذُرِّيَّتِی فَإِنَّهُمْ خُزَّانُ عِلْمِی فَقَامَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیُّ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا عِدَّةُ الْأَئِمَّهِ فَقَالَ یَا جَابِرُ سَأَلْتَنِی رَحِمَکَ اللَّهُ عَنِ الْإِسْلَامِ بِأَجْمَعِهِ عِدَّتُهُمْ عِدَّةُ الشُّهُورِ وَ هِیَ عِنْدَ اللَّهِ اثْنا عَشَرَ شَهْراً فِی کِتابِ اللَّهِ یَوْمَ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ عِدَّتُهُمْ عِدَّةُ الْعُیُونِ (۱) الَّتِی انْفَجَرَتْ لِمُوسَی بْنِ عِمْرَانَ علیه السّلام حِینَ ضَرَبَ بِعَصَاهُ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتا عَشْرَهَ عَیْناً وَ

عِدَّتُهُمْ عِدَّةُ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی وَ لَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِیثاقَ بَنِی إِسْرائِیلَ وَ بَعَثْنا مِنْهُمُ اثْنَیْ عَشَرَ نَقِیباً(۲)- فَالْأَئِمَّهُ یَا جَابِرُ أَوَّلُهُمْ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ آخِرُهُمُ الْقَائِمُ (۳).

شف، [کشف الیقین] مِنْ کِتَابِ الِاسْتِنْصَارِ لِمُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْکَرَاجُکِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیِّ بْنِ شَاذَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هِشَامٍ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]کشف الیقین: ابن عباس: شنیدم که رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: ای مردم، بدانید که خداوند را دری است که هرکس وارد آن شود، از آتش در امان می‌ماند. پس ابوسعید خدری برخاست و عرض کرد: یا رسول الله، ما را به این در رهنمون شوید تا آن را بشناسیم. فرمود: آن در، علی بن ابی طالب، سرور اوصیا، امیرمؤمنان، برادر فرستاده پروردگار عالم و جانشین او بر همه مردم است؛ ای مردم، هرکس دوست دارد حجّتِ پس از مرا بشناسد، باید علی بن ابی طالب را بشناسد؛ ای مردم، هر که دوست دارد ولایت خدا را بپذیرد، به علی بن ابی طالب و امامانی

ص: ۲۶۳

که از ذریّهٔ من هستند، اقتدا کند که آن‌ها گنجوران گنجینه عِلم منند.

پس جابر بن عبدالله انصاری رضی الله عنه برخاسته و عرض کرد: یا رسول الله، ائمّهٔ چند نفرند؟ فرمود: ای جابر، خدا تو را رحمت کند که از من درباره تمام اسلام پرسیدی؟ آنان به تعداد ماه‌ها هستند که در کتاب خدا از روزی که آسمانها و زمین را آفرید دوازده ماه است، به تعداد چشمه‌هایی که موسی بن عمران با زدن عصایش بر زمین، از زمین جوشیدند، و تعدادشان برابر با نقبای بنی‌اسرائیل است. خدای متعال می‌فرماید: «وَ لَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِیثَاقَ بَنِی إِسرَائِیلَ وَ بَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَیْ عَشَرَ نَقِیبًا»، - . مائده / ۱۲ - {در

حقیقت، خدا از فرزندان اسرائیل پیمان گرفت. و از آنان دوازده سرکرده برانگیختیم .} بنابراین ای جابر، امامان دوازده تن هستند که نخستین آن‌ها علی بن ابی طالب و آخرین آن‌ها قائم است. - . کشف الیقین: ۶۰ -

کشف الیقین: در کتاب «الاستنصار»، محمّد بن علی کراجکی با سندی از ابراهیم بن هشام، شبیه این روایت نقل شده است. - . کشف الیقین : ۱۳۲ -

**[ترجمه]

شف، [كشف اليقين] مُحَمَّدُ بْنُ جَرِيرٍ الطَّبَرِيُّ عَنْ زرات (۵) بْنِ يَعْلَى بْنِ أَحْمَدَ الْبَغْدَادِيِّ عَنْ أَبِی قَتَادَهَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بُكَيْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ: قُلْنَا يَوْماً يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنِ الْخَلِيفَهُ بَعْدَكَ حَتَّى نَعْلَمَهُ قَالَ لِي يَا سَلْمَانُ أَدْخِلْ عَلَيَّ أَبَا ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادَ وَ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ وَ أُمُّ سَلَمَهَ زَوْجَهُ النَّبِيِّ مِنْ وَرَاءِ الْبَابِ ثُمَّ قَالَ لَنَا اشْهَدُوا(۶) وَ افْهَمُوا عَنِّي إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَصِيِّي وَ وَارِثِي وَ قَاضِي دَيْنِي وَ عِدَاتِي وَ هُوَ الْفَارُوقُ بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ وَ هُوَ يَعْسُوبُ الْمُسْلِمِينَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِينَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ الْحَامِلُ غَداً لِوَاءَ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ هُوَ وَ وَلَدَاهُ مِنْ بَعْدِهِ ثُمَّ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ ابْنِي (۷) أَئِمَّهٌ تِسْعَهٌ هُدَاهٌ مَهْدِيُّونَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ أَشْكُو إِلَى اللَّهِ جُحُودَ

۱- فی المصدر: و عددهم عدد العیون.

۲- سوره المائده: ۱۲.

۳- الیقین: ۶۰.

۴- الیقین: ۱۳۲. و یوجد الحدیث فی کتاب الاستنصار ۲۰ و ۲۱.

۵- کذا فی النسخ، و لم نجده فیما عندنا من کتب التراجم.

۶- فی المصدر و(د): ثم قال اشهدوا.

۷- »: هو و ولده من بعده ثمّ من ولد الحسین ابنی.

أَمَّتِی لِأَخِی وَ تَظَاهُرَهُمْ عَلَیْهِ وَ ظُلْمَهُمْ لَهُ وَ أَخْذَهُمْ حَقَّهُ قَالَ فَقُلْنَا لَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ یَکُونُ ذَلِکَ قَالَ نَعَمْ یُقْتَلُ مَظْلُوماً مِنْ بَعْدِ أَنْ یُمْلَأَ غَیْظاً وَ یُوجَدُ عِنْدَ ذَلِکَ صَابِراً قَالَ فَلَمَّا سَمِعَتْ ذَلِکَ فَاطِمَهُ(۱) أَقْبَلَتْ حَتَّی دَخَلَتْ مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ وَ هِیَ بَاکِیَهٌ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا یُبْکِیکِ یَا بُنَیَّهِ قَالَ سَمِعْتُکَ تَقُولُ فِی ابْنِ عَمِّی (۲) وَ وُلْدِی مَا تَقُولُ قَالَ وَ أَنْتِ تُظْلَمِینَ وَ عَنْ حَقِّکِ تُدْفَعِینَ وَ أَنْتِ أَوَّلُ أَهْلِ بَیْتِی لُحُوقاً بِی بَعْدَ أَرْبَعِینَ یَا فَاطِمَهُ أَنَا سِلْمٌ لِمَنْ سَالَمَکِ وَ حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبَکِ أَسْتَوْدِعُکِ اللَّهَ وَ جَبْرَئِیلَ وَ صَالِحَ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ صَالِحُ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۳).

**[ترجمه]کشف الیقین: سلمان فارسی: روزی به رسول خدا صلی الله علیه و آله عرض کردیم: یا رسول الله، خلیفه بعد شما کیست تا او را بشناسیم؟ به من فرمود: ای سلمان! ابوذر، مقداد و ابوایوب انصاری را نزد من بیاور ــ در حالی که ام سَلَمه همسر پیامبر پشت در بود ــ سپس به ما فرمود: گواه باشید و سخن مرا بفهمید که علی بن ابی طالب وصیّ، وارث و ادا کننده وام و برآورنده وعده‌های من است. او فرق گذارنده بین حق و باطل و یعسوب (زنبور عسل نری که دیگر زنبورها از او پیروی کنند) مؤمنان و پیشوای مؤمنان روسفید غرقه در نور و کسی است که فردای قیامت پرچمدار ربّ‌العالمین است. و پس از او دو پسرش هر دو امامند. سپس از نسل فرزندم حسین، نُه تن که جملگی هادی و مهدی‌اند، تا قیامت امامت می‌کنند؛ من از اینکه اُمّتم امامت برادرم را انکار کنند و بر علیه او همدست شوند و درباره وی ستم روا دارند و حقّش را از او بگیرند، به خدا شکایت می‌برم.

ص: ۲۶۴

سلمان گوید: عرض کردیم: یا رسول الله، آیا به راستی چنین خواهد شد؟! فرمود: آری، او مظلوم کشته خواهد شد، پس از اینکه وجودش را مالامال از غصّه کنند و در آن حال وی را شکیبا یابند. سلمان گوید: چون فاطمه علیها السّلام این سخنان را شنید سراسیمه و گریان آمد و از پشت پرده وارد شد، پس رسول خدا صلی الله علیه و آله به وی فرمود: دخترم، چه چیزی تو را به گریه انداخته است؟ گفت: سخنانی را که درباره عموزاده‌ام و پسرانم فرمودی شنیدم. فرمود: تو نیز مورد ستم قرار خواهی گرفت و حقّت را از تو می‌گیرند، و تو اولین کسی از اهل بیت هستی که پس از من، بعد از چهل روز به من ملحق می‌شوی. ای فاطمه، من با هرکس با تو آشتی باشد، آشتی هستم و با هرکس که با تو از در جنگ درآید، در جنگم. تو را به خدا می... سپارم و به جبرئیل و صالح مؤمنان. سلمان گوید: عرض کردم: یا رسول الله، «صالح مؤمنان» کیست؟ فرمود: علی بن ابی طالب. - . کشف الیقین: ۱۸۹ ــ۱۸۸ -

**[ترجمه]

«۸۶»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب جَابِرٌ الْجُعْفِیُّ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السّلام فِی خَبَرٍ طَوِیلٍ فِی قَوْلِهِ: فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصاکَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتا عَشْرَهَ عَیْناً قَدْ عَلِمَ کُلُّ أُناسٍ مَشْرَبَهُمْ (۴) الْآیَهَ فَقَالَ إِنَّ قَوْمَ مُوسَی لَمَّا شَکَوْا إِلَیْهِ الْجَدْبَ وَ الْعَطَشَ اسْتَسْقَوْا مُوسَی فَاسْتَسْقَی لَهُمْ (۵) فَسَمِعْتَ مَا قَالَ اللَّهُ لَهُ وَ مِثْلُ ذَلِکَ جَاءَ الْمُؤْمِنُونَ إِلَی جَدِّی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالُوا یَا رَسُولَ اللَّهِ تُعَرِّفُنَا مَنِ الْأَئِمَّهُ بَعْدَکَ فَقَالَ وَ سَاقَ الْحَدِیثَ إِلَی قَوْلِهِ فَإِنَّکَ إِذَا زَوَّجْتَ عَلِیّاً مِنْ فَاطِمَهَ خَلَقْتُ (۶) مِنْهَا أَحَدَ عَشَرَ

إِمَاماً مِنْ صُلْبِ عَلِیٍّ یَکُونُونَ مَعَ عَلِیٍّ اثْنَیْ عَشَرَ إِمَاماً کُلُّهُمْ هُدَاهٌ لِأُمَّتِکَ یَهْتَدُونَ بِهَا کُلُّ أُمَّهٍ بِإِمَامٍ مِنْهَا وَ یَعْلَمُونَ کَمَا عَلِمَ قَوْمُ مُوسَی مَشْرَبَهُمْ.

الْأَصْبَغُ بْنُ نُبَاتَهَ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فِی خَبَرٍ: وَ لَقَدْ سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ وَ أَنَا عِنْدَهُ عَنِ الْأَئِمَّهِ فَقَالَ- وَ السَّماءِ ذاتِ الْبُرُوجِ (۷) إِنَّ عَدَدَهُمْ بِعَدَدِ الْبُرُوجِ وَ رَبِّ اللَّیَالِی وَ الْأَیَّامِ وَ الشُّهُورِ عَدَدُهُمْ کَعِدَّهِ الشُّهُورِ(۸).

۱- فی المصدر: فلما سمعت ذلک فاطمه.

۲- »: فی ابن عمک.

۳- الیقین: ۱۸۸ و ۱۸۹.

۴- سوره البقره: ۶۱.

۵- فی المصدر و(م): فاستسقی لهم.

۶- »: خلفت منها.

۷- سوره البروج: ۱.

۸- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۰ و ۲۰۱، و لیست الجمله الأخیره فیه.

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: جابر جعفی در روایتی طولانی از امام باقرعلیه السّلام آورده است که آن حضرت درباره آیه: «فَقُلْنَا اضْرِب بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ

فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُم »، - . بقره/ ۶۰ - {گفتیم:

«با عصایت بر آن تخته سنگ بزن.» پس دوازده چشمه از آن جوشیدن گرفت، [به گونه ای که] هر قبیله ای آبشخور خود را می دانست.} فرمود: قوم موسی وقتی از گرسنگی و تشنگی به موسی شکوه کردند، شنیدند که خداوند به موسی علیه السّلام چه فرمود. مؤمنان نیز نزد جدّم رسول خدا صلی الله علیه و آله آمده و گفتند: یا رسول الله، پیشوایان پس از خودت را به ما معرّفی کنید. ــ جابر جعفی گوید: ــ امام باقر علیه السّلام سخن را به اینجا کشاند که خداوند به رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: اگر میان علی و فاطمه پیوند ازدواج برقرار کنی، یازده امام از صلب علی آفریده خواهد شد که با خودِ علی دوازده امام خواهند بود، همگی هدایتگر اُمت تو خواهند بود که هر اُمّتی به یکی از ایشان هدایت یابند و همانند قوم موسی خواهند دانست که آبشخور آن‌ها کدام است!

اصبغ بن نباته در روایتی از امیرالمؤمنین علیه السّلام آورده است که فرمود: «وَ السَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوج »، - . بروج/۱ - {سوگند

به آسمانِ آکنده از برج.} تعداد ائمّه برابر برج‌ها (ماه‌ها) است و سوگند به پروردگار شب‌ها و روزها و ماه‌ها، تعداد آن‌ها همانند تعداد ماه‌هاست. - . مناقب آل ابی طالب۱: ۲۰۱ ــ۲۰۲ -

ص: ۲۶۵

**[ترجمه]

«۸۷»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب حَدَّثَنَا جَمَاعَةٌ عَنِ الكشمهينى [الْكُشْمَيْهَنِي] عَنِ الْفِرَبْرِيِّ عَنِ الْبُخَارِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: يَكُونُ اثْنَا عَشَرَ أَمِيراً فَقَالَ كَلِمَةً لَمْ أَسْمَعْهَا فَقَالَ أَبِي إِنَّهُ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ.

وَ أَخْرَجَهُ الْخَطِيبُ فِي تَارِيخِهِ وَ حَدَّثَنِي الْفَرَاوِيُّ عَنْ أَبِي الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيِّ عَنْ أَبِي أَحْمَدَ الْجَلُودِيِّ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَقِيهِ عَنِ الْحَافِظِ مُسْلِمٍ عَنْ قُتَيْبَةَ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِي عَلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَا يَنْقَضِي حَتَّى يَمْضِيَ فِيهِمْ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً قَالَ ثُمَّ تَكَلَّمَ بِكَلَامٍ خَفِيَ عَلَيَّ قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِي مَا قَالَ قَالَ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ مُسْلِمٌ وَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: لَا يَزَالُ أَمْرُ النَّاسِ مَاضِياً مَا وَلَّاهُمْ اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا ثُمَّ تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ خَفِيَتْ عَلَيَّ فَسَأَلْتُ أَبِي مَا ذَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ

صلى الله علیه و آله قَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ مُسْلِمٌ وَ أَخْبَرَنَا قُتَیْبَهُ بْنُ سَعِیدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَهَ عَنْ سِمَاکٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ لَمْ یَذْکُرْ لَا یَزَالُ أَمْرُ النَّاسِ مَاضِیاً.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ مُسْلِمٌ وَ حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ الْأَزْدِیُّ قَالَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَهَ عَنْ سِمَاکِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَهَ یَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله علیه و آله یَقُولُ: لَا یَزَالُ الْإِسْلَامُ عَزِیزاً إِلَى اثْنَیْ عَشَرَ خَلِیفَهً ثُمَّ قَالَ کَلِمَهً لَمْ أَفْهَمْهَا فَقُلْتُ لِأَبِی فَقَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ مُسْلِمٌ وَ حَدَّثَنِی نَصْرُ بْنُ عَلِیٍّ الْجَهْضَمِیُّ قَالَ حَدَّثَنَا یَزِیدُ بْنُ زُرَیْعٍ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ نَمُوزَجٍ وَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِیُّ وَ اللَّفْظُ لَهُ قَالَ حَدَّثَنَا أَزْهَرُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ قَالَ: انْطَلَقْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله علیه و آله وَ مَعِی أَبِی فَسَمِعْتُهُ یَقُولُ- لَا یَزَالُ هَذَا الدِّینُ عَزِیزاً مَنِیعاً إِلَى اثْنَیْ عَشَرَ خَلِیفَهً فَقَالَ کَلِمَهً أَصَمَّنِیهَا النَّاسُ فَقُلْتُ لِأَبِی مَا قَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ.

أخرجه السجستانی فی السنن.

وَ حَدَّثَنِی أَبُو الْقَاسِمِ الشَّحَّامِیُّ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْکَنْجَرُودِیِّ عَنْ أَبِی عَمْرٍو الْجَبْرِیِّ عَنِ أَبِی یَعْلَی الْمَوْصِلِیِّ فِی مُسْنَدِهِ عَنْ شَیْبَانَ بْنِ فَرُّوخَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ مُجَالِدٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: کُنَّا جُلُوساً عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَسَأَلَهُ رَجُلٌ یَا بَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ هَلْ سَأَلْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَمْ یَمْلِکُ أَمْرَ هَذِهِ الْأُمَّهِ خَلْفَهُ فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ مَا سَأَلَنِی عَنْهَا أَحَدٌ مُنْذُ قَدِمْتُ الْعِرَاقَ قَبْلَکَ قَالَ (۱) نَعَمْ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ اثْنَا عَشَرَ مِثْلَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ.

أَخْرَجَهُ ابْنُ بَطَّهَ فِی الْإِبَانَهِ وَ أَحْمَدُ فِی مُسْنَدِ ابْنِ مَسْعُودٍ(۲) وَ قَدْ رَوَاهُ عُثْمَانُ بْنُ أَبِی شَیْبَهَ وَ أَبُو سَعِیدٍ الْأَشَجُّ وَ أَبُو کُرَیْبٍ وَ مَحْمُودُ بْنُ غَیْلَانَ وَ عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ إِبْرَاهِیمُ بْنُ سَعِیدٍ وَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِی حَاتِمٍ کُلُّهُمْ جَمِیعاً عَنْ أَبِی أُسَامَهَ عَنْ مُجَالِدٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ وَ حَدَّثَنِی الْفَرَاوِیُّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْجَوْهَرِیِّ عَنِ الْقَطِیعِی (۳) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَطَّهَ الْعُکْبَرِی (۴) مُسْنَداً إِلَی الْإِبَانَهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْجَعْدِ عَنْ زُهَیْرٍ عَنْ سِمَاکِ بْنِ حَرْبٍ وَ زِیَادِ بْنِ عِلَاقَهَ وَ حُصَیْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ کُلُّهُمْ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: یَکُونُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ أَمِیراً وَ تَکَلَّمَ بِکَلِمَهٍ فَسَأَلْتُ أَبِی فَقَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ ابْنُ بَطَّهَ رَوَی الثَّوْرِیُّ عَنْ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ عُمَیْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: لَا یَزَالُ أَمْرُ النَّاسِ صَالِحاً حَتَّی یَقُومَ اثْنَا عَشَرَ أَمِیراً مِنْ قُرَیْشٍ.

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی أُمَیَّهَ مَوْلَی مُجَاشِعٍ عَنْ یَزِیدَ الرَّقَاشِیِّ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: لَا یَزَالُ هَذَا الدِّینُ قَائِماً إِلَی اثْنَیْ عَشَرَ مِنْ قُرَیْشٍ (۵) فَإِذَا مَضَوْا

۱- فی المصدر: ثم قال.

۲- فی المصدر: و أحمد فی مسنده عن ابن مسعود.

۳- فی المصدر: عن القطیفی.

۴- فی المصدر: عن أبی عبد اللّه بن بطه العکبری.

۵- فی المصدر: الی اثنی عشر أمیرا من قریش.

سَاخَتِ الْأَرْضُ بِأَهْلِهَا(۱).

عم، [إعلام الورى] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِی أُمَیَّهَ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب:

ص: ۲۶۶

جابر بن سمره گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: دوازده امیر خواهند بود، سپس چیزی فرمود که نشنیدم، لذا پدرم گفت: فرمود: همه آن‌ها از قریش هستند؛ و خطیب آن را در تاریخ خود آورده است.

فراوی با سندی مرا روایت کرد که جابر بن سمره گوید: به همراه پدرم بر پیامبر صلی الله علیه و آله وارد گشته و شنیدم فرمود: این کار پایانی ندارد تا اینکه دوازده خلیفه بر ایشان حکومت کنند. گوید: سپس چیزی فرمود که آن را نفهمیدم، پس به پدرم گفتم: چه فرمود؟ گفت: فرمود همگی از قریش هستند.

با همین اسناد، مسلم با سندی از جابر بن سمره روایت کرده که گفت: شنیدم که پیامبر صلی الله علیه و آله می‌فرماید: همچنان کار مردم به درستی می‌گذرد مادامی که دوازده مرد بر ایشان حکومت کنند، سپس کلامی فرمود که مفهوم آن بر من پوشیده بود، لذا از پدرم پرسیدم: رسول خدا صلی الله علیه و آله چه فرمود؟ گفت: فرمود: همه آن‌ها از قریشند.

با همین اسناد، سمّاک از جابر بن سمره مانند آن را آورده، با این تفاوت که عبارت«لا یزال امر الناس ماضیاً» را ذکر نکرده است.

با همین اسناد، سمّاک بن حرب گوید: شنیدم جابر بن سمره می‌گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: اسلام تا زمانی که دوازده خلیفه بر مردم حکومت کنند، پیوسته عزیز باقی خواهد ماند؛ سپس سخنی فرمود که آن را نفهمیدم، لذا از پدرم پرسیدم، گفت: فرمود: همه آن‌ها از قریش هستند.

با همین اسناد، شعبی از جابر بن سمره روایت کرده که گفت: به همراه پدرم نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله رفتم و شنیدم که می‌فرماید: این دین همچنان عزیز و آسیب ناپذیر باقی خواهد ماند تا اینکه دوازده خلیفه بگذرند، سپس سخنی فرمود که مردم نگذاشتند بشنوم، پس به پدرم گفتم: چه فرمود؟ گفت: فرمود: همگی از قریش هستند. سجستانی آن را در سنن خود آورده است.

ابن مسروق: نزد عبدالله بن مسعود نشسته بودیم که مردی از وی پرسید: ای ابو عبدالرحمن، آیا از رسول خدا صلی الله علیه و آله پرسیدید که پس از وی چند نفر بر این اُمّت حکومت خواهند کرد؟ ابن مسعود گفت: از زمانی که به عراق آمده‌ام کسی این سؤال را از من نکرده است؛ آری، از رسول خدا صلی الله علیه و آله این سؤال را پرسیدم و او فرمود: دوازده تن، همانند نقبای بنی‌اسرائیل. این روایت را ابن بطّه در کتاب «الإبانه» و احمد بن حنبل در مسند خود از ابن مسعود نقل کرده‌اند و نیز عثمان بن شیبه، ابوسعید اشجّ، ابوکریب، محمود بن غیلان، علی بن محمّد، ابراهیم بن سعید، عبدالرحمن بن ابی حاتم، همگی

آن را از ابواُسامه از مجالد، از شعبی روایت کرده‌اند.

حصین بن عبدالله از جابر بن سمره: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: همچنان کار این اُمّت رو به اصلاح و پیشرفت خواهد بود تا زمانی که دوازده امیر از قریش بر ایشان حکومت دارند.

با هیمن اسناد از انس: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: دین اسلام همچنان پا برجا و برقرار خواهد بود تا زمانی که دوازده امیر از قریش بر ایشان حکومت دارند و چون بگذرند، ص: ۲۶۷

زمین و هرکه بر روی آن است درهم خواهد شکست. -. مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۰۶ _۲۰۴ -

إعلام الوری: عبدالله بن اُمیّه نظیر آن را روایت کرده است. -. اعلام الوری: ۳۶۴ -

**[ترجمه]

«۸۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَبِی بَكْرِ بْنِ أَبِی خَيْثَمَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْجَعْدِ عَنْ زُهَيْرِ بْنِ مُعَاوِيَةَ عَنْ زِيَادِ بْنِ خَيْثَمَةَ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ سَعِيدٍ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: يَكُونُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ ثُمَّ يَكُونُ الْهَرْجُ (۳).

عم، [إعلام الوری] أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِی خَيْثَمَةَ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: جابر بن سمره: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: پس از من دوازده خلیفه، همگی از قریش حکومت خواهند کرد و سپس هرج و مرج خواهد شد. -. مناقب آل ابی طالب۱: ۲۰۶ -

إعلام الوری: ابوبکر بن خیثمة مانند آن را آورده است. - اعلام الوری: ۳۶۴ -

**[ترجمه]

«۸۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ وَ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ وَ حُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ ابْنِ سَمُرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ قَالَ: لَا يَزَالُ أَهْلُ هَذَا الدِّينِ يُنْصَرُونَ عَلَى مَنْ نَاوَاهُمْ إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ خَلِيفَةً كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۵).

عم، [إعلام الوری] عَنْ سِمَاكٍ وَ زِيَادٍ وَ حُصَيْنٍ: مِثْلَهُ (۶).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابن سمره: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: پیروان این دین همچنان بر دشمنانشان پیروزند

تا زمانی که دوازده خلیفه از قریش بر ایشان حکومت کنند. - . مناقب آل ابی طالب۱: ۲۰۶ -

إعلام الوری: سمّاک و زیاد و حصین شبیه این روایت را نقل کرده‌اند. - . اعلام الوری: ۳۶۴ -

**[ترجمه]

«۹۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب وَ حَدَّثَنِی عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زُرَیْقٍ الْقَزَّازُ الْبَغْدَادِیُّ عَنْ أَبِی بَکْرِ بْنِ ثَابِتٍ الْخَطِیبِ فِی تَارِیخِ بَغْدَادَ قَالَ حَدَّثَ حَمَّادُ بْنُ سَلَمَهَ عَنْ أَبِی الطُّفَیْلِ قَالَ: قَالَ لِی عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ یَا بَا طُفَیْلٍ اعْدُدْ اثْنَیْ عَشَرَ خَلِیفَهً بَعْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله ثُمَّ یَکُونُ بَعْدَهُ النُّقْفُ وَ النِّقَافُ وَ فِی رِوَایَهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی أَوْفَی ثُمَّ یَکُونُ دَوَّارَهٌ(۷).

عم، [إعلام الوری] حَمَّادُ بْنُ سَلَمَهَ: مِثْلَهُ (۸).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: ابوطفیل گوید: عبدالله بن عمر به من گفت: ای ابوطفیل، دوازده خلیفه بشمار و سپس جنگ و کشتار خواهد شد. و در روایت عبدالله بن ابی اوفی: سپس سرسام و بی‌ثباتی خواهد شد. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۰۶ -

إعلام الوری: حمّاد بن سلمهٔ مانند این روایت را آورده است. - . اعلام الوری : ۳۶۵ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی الدَّوَّارَهُ کَجَبَّانَهٍ الفرجار و بالضم مستدار رمل یدور حوله الوحش و یقال لکل ما لم یتحرک و لم یدر دواره و فواره بفتحهما فإذا تحرک أو دار فهو دواره و فواره بضمهما(۹).

۱- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۴ و ۲۰۵ و ۲۰۶.

۲- إعلام الوری: ۳۶۴. و فیه: عبد اللّه بن أمیّه.

۳- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۶.

۴- إعلام الوری: ۳۶۴. و فیه: عبد اللّه بن أمیّه.

۵- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۶.

۶- إعلام الوری: ۳۶۴. و فیه: عبد اللّه بن أمیّه.

۷- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۶.

٨- إعلام الورى: ٣٦٥.

٩- القاموس المحيط ٢: ٣٢.

**[ترجمه]فیروز آبادی گوید: «الدَوّارة» بر وزن «جَبّانَة»، پرگار و با ضم دال، دایره‌ای شنی که وحوش پیرامون آن بچرخند؛ و به هر چیزی که حرکت نکند و نچرخد «دَوّاره» و «فَوّارة» _ با فتح حرف اول آن دو _ گفته می‌شود؛ اما اگر حرکت کند یا بچرخد، «دُوّارة» و «فُوّارة» ، با ضم حرف اول آن‌ها خواهد بود. - . القاموس المحیط۲: ۳۲ -

ص: ۲۶۸

**[ترجمه]

«۹۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب وَ مِمَّا رَوَاهُ أَبُو الْفَرَجِ مُحَمَّدُ بْنُ فَارِسَ الْغُورِیُّ الْمُحَدِّثُ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَکُونُ مِنَّا اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً یَنْصُرُهُمُ اللَّهُ عَلَی مَنْ نَاوَاهُمْ وَ لَا یَضُرُّهُمْ مَنْ عَادَاهُمْ.

الْخَبَرَ

وَ رُوِیَ عَنْ أَبِی الطُّفَیْلِ: أَنَّهُ سُئِلَ ابْنُ عُمَرَ عَنِ الْخُلَفَاءِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ اثْنَا عَشَرَ مِنْ بَنِی کَعْبٍ.

وَ کَاتَبَنِی أَبُو الْمُؤَیَّدِ الْمَکِّیُّ الْخَطِیبِ بِخُوارِزْمَ بِکِتَابِ الْأَرْبَعِینَ بِالْإِسْنَادِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السّلام قَالَ سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَحْیَا حَیَاتِی وَ یَمُوتَ مِیتَتِی وَ یَدْخُلَ الْجَنَّهَ الَّتِی وَعَدَنِی رَبِّی فَلْیَتَوَلَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ ذُرِّیَّتَهُ الطَّاهِرِینَ أَئِمَّهَ الْهُدَی وَ مَصَابِیحَ الدُّجَی مِنْ بَعْدِهِ فَإِنَّهُمْ لَمْ یُخْرِجُوکُمْ (۱) مِنْ بَابِ الْهُدَی إِلَی بَابِ الضَّلَالَهِ.

وَ حَدَّثَنِی أَبُو سَعِیدٍ عَبْدُ اللَّطِیفِ الْأَصْفَهَانِیُّ عَنْ أَبِی عَلِیٍّ الْحَدَّادِ عَنْ أَبِی نَعِیمٍ الْأَصْفَهَانِیِّ مُسْنَداً إِلَی حِلْیَتِهِ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ قَالَ جِئْتُ مَعَ أَبِی إِلَی الْمَسْجِدِ وَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَخْطُبُ فَسَمِعْتُهُ یَقُولُ: یَکُونُ مِنْ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً ثُمَّ خَفَضَ صَوْتَهُ فَلَمْ أَدْرِ مَا یَقُولُ فَقُلْتُ لِأَبِی مَا یَقُولُ قَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ.

وَ رَوَی بِإِسْنَادِهِ عَنِ السُّدِّیِّ عَنْ زَیْدِ بْنِ أَرْقَمَ وَ عَنْ شَرِیکٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ حَبِیبِ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ أَبِی الطُّفَیْلِ عَنْ زَیْدِ بْنْ أَرْقَمَ وَ عَنْ عِکْرِمَهَ وَ عَنْ سَلَمَهَ بْنِ کُهَیْلٍ کِلَیْهِمَا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: مَنْ سَرَّهُ أَنْ یَحْیَا حَیَاتِی وَ یَمُوتَ مَمَاتِی وَ یَسْکُنَ جَنَّهَ عَدْنٍ الَّتِی غَرَسَهَا رَبِّی فَلْیُوَالِ عَلِیّاً مِنْ بَعْدِی وَ لْیُوَالِ وَلِیَّهُ وَ لْیَقْتَدِ بِالْأَئِمَّهِ مِنْ بَعْدِی (۲) فَإِنَّهُمْ عِتْرَتِی خُلِقُوا مِنْ طِینَتِی رُزِقُوا فَهْماً وَ عِلْماً وَیْلٌ لِلْمُکَذِّبِینَ بِفَضْلِهِمْ مِنْ أُمَّتِی الْقَاطِعِینَ فِیهِمْ صِلَتِی (۳) لَا أَنَالَهُمُ اللَّهُ شَفَاعَتِی.

وَ قَدْ رَوَی أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی مُسْنَدِهِ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ بِأَرْبَعٍ وَ ثَلَاثِینَ طَرِیقاً مِنْهُمْ عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ وَ سِمَاکُ بْنُ حَرْبٍ وَ الْأَسْوَدُ بْنُ سَعِیدٍ الْهَمْدَانِیُّ وَ عَبْدُ الْمَلِکِ بْنُ عُمَیْرٍ وَ عَامِرٌ

ص: ۲۶۹

۱- فی(د): لن یخرجوکم.

٢- فی المصدر و(م): فلیقتد بالائمه من بعدی.

٣- فی المصدر: القاطعین منهم صلتی.

الشَّعْبِیُّ وَ أَبُو خَالِدٍ الْوَالِبِیُّ: مِثْلَ مَا رَوَیْنَا مِنَ الصَّحِیحَیْنِ وَ غَیْرِهِمَا.

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغَوِیُّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْجَعْدِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ وَهْبِ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِی قَبِیصَهَ شُرَیْحِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَنْبَرِیِّ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله: یَا عَلِیُّ أَنَا نَذِیرُ أُمَّتِی وَ إِنَّکَ هَادِیهَا(۱) وَ الْحَسَنُ قَائِدُهَا وَ الْحُسَیْنُ سَائِقُهَا وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ جَامِعُهَا وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ عَارِفُهَا وَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ کَاتِبُهَا وَ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ مُحْصِیهَا وَ عَلِیُّ بْنُ مُوسَی مُعَبِّرُهَا وَ مُنَجِّیهَا وَ طَارِدُ مُبْغِضِیهَا وَ مُدْنِی مُؤْمِنِیهَا وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ قَائِدُهَا وَ سَائِقُهَا وَ عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ سَائِرُهَا وَ عَالِمُهَا وَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ نَادِبُهَا وَ مُعْطِیهَا وَ الْقَائِمُ الْخَلَفُ سَاقِیهَا وَ نَاشِدُهَا وَ شَاهِدُهَا- إِنَّ فِی ذلِکَ لَآیاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِینَ (۲).

وَ قَدْ رَوَی ذَلِکَ جَمَاعَهٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سَعِیدِ بْنِ قَیْسٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ کِلَیْهِمَا عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: أَنَا وَارِدُکُمْ عَلَی الْحَوْضِ وَ أَنْتَ یَا عَلِیُّ السَّاقِی وَ الْحَسَنُ الذَّائِدُ(۳) وَ الْحُسَیْنُ الْآمِرُ وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ الْفَارِطُ(۴) وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ النَّاشِرُ وَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ السَّائِقُ وَ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ مُحْصِی الْمُحِبِّینَ وَ الْمُبْغِضِینَ وَ قَامِعُ الْمُنَافِقِینَ (۵) وَ عَلِیُّ بْنُ مُوسَی مُزَیِّنُ الْمُؤْمِنِینَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ مُنْزِلُ أَهْلِ الْجَنَّهِ فِی دَرَجَاتِهِمْ وَ عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ خَطِیبُ شِیعَتِهِمْ وَ مُزَوِّجُهُمُ الْحُورَ وَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ سِرَاجُ أَهْلِ الْجَنَّهِ یَسْتَضِیئُونَ بِهِ وَ الْهَادِی الْمَهْدِیُّ شَفِیعُهُمْ یَوْمَ الْقِیَامَهِ حَیْثُ لَا یَأْذَنُ اللَّهُ إِلَّا لِمَنْ یَشاءُ وَ یَرْضی (۶).

یف، [الطرائف]: رَوَی أَخْطَبُ خُوارِزْمَ مُوَفَّقُ بْنُ أَحْمَدَ الْمَالِکِیُّ فِی کِتَابِهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْبَغْدَادِیِّ عَنْ أَبِی طَالِبٍ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ شَاذَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ

۱- فی المصدر و(د) و أنت هادیها.

۲- فی المصدر: لآیات للمؤمنین.

۳- ذاده: دفعه و طرده. و فی المصدر: رائدها.

۴- فرط القوم: تقدمهم إلی الماء أو الکلاء.

۵- قمعه: قهره و ذلّله.

۶- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۶ و ۲۰۷.

عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ شَاذَانَ الْمَوْصِلِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْفَضْلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَاسِمٍ عَنْ عَبَّادِ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْحَارِثِ وَ سَعِيدِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْهُ علیه السّلام: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]مناقب آل ابی طالب: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: از ما دوازده خلیفه خواهد بود که خداوند آنان را بر کسانی که با ایشان به ستیز برخیزد، پیروز گرداند و دشمنی دشمنان آسیبی به ایشان نمی‌رساند...

از ابو طفیل نقل است که وی از ابن عمر، از خلفای بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله پرسیده و او گفته است: دوازده خلیفه؛ از بنی کعب.

و ابو مؤید مکّی خطیب خوارزم از کتاب «الأربعین» با سندی از حسین بن علی علیه السّلام برای من نوشت که آن حضرت فرمود: شنیدم پیامبر صلی الله علیه و آله می‌فرماید: هر کس دوست دارد که حیات و مماتش چون من باشد و وارد بهشتی شود که خدا مرا وعده داده، باید ولایت علی بن ابی طالب علیه السّلام و ذرّیه پاك او پس از وی که ائمّه هدی و ستارگان آسمانند را بپذیرد، زیرا آن‌ها شما را از دروازه هدایت به دروازه گمراهی نخواهد برد.

شعبی از جابر بن سمره روایت کرده که گفت: به همراه پدرم به مسجدالنبی آمدم و پیامبر صلی الله علیه و آله مشغول سخنرانی بود و شنیدم که فرمود: پس از من دوازده خلیفه خواهد بود، سپس صدایش پایین آمد و نشنیدم دیگر چه فرمود، پس به پدرم گفتم: چه فرمود؟ گفت: فرمود: همگی از قریش هستند.

ابن عباس: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: هرکس دوست دارد که حیات و مماتش چون من باشد و در باغ عَدن که پروردگارم درخت آن را کاشته است اقامت کند، باید پس از من ولایت علی را بپذیرد و با دوستانش دوست باشد و به امامان بعد از من اقتدا کند که ایشان عترت من هستند و از طینت من آفریده و به آن‌ها فهم و علم، روزی داده شده است؛ وای بر تکذیب کنندگان فضل ایشان از میان اُمّت من؛ همان کسانی که با دشمنی با ایشان، پیوند خود را با من بریده‌اند. خداوند شفاعت مرا نصیب ایشان نگرداند!

احمد بن حنبل در مسند خود از جابر بن سمره این حدیث را از سی و چهار طریق که از جمله آن‌ها می‌توان به عامر بن سعد، سمّاك بن حرب، اسود بن سعید همدانی، عبدالملك بن عمیر، عامر شعبی و ابوخالد والبی اشاره کرده، به همان روشی که ما از صحیحین و غیر آن روایت کردیم، روایت کرده است.

عبدالله بن عمر:

ص: ۲۶۹

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی، من بیم‌دهنده اُمّت خود هستم و تو هادی آنی، و حسن پیشوای آن است و حسین راهبر آن، و علی بن حسین جامع آن است، و محمّد بن علی عارف آن، و جعفر بن محمّد کاتب آن است، و موسی بن جعفر حسابگر دوستان و دشمنان، و علی بن موسی عبور دهنده و نجات دهنده آن است و تعقیب کننده کینه‌توزان آن و نزدیک

کننـده مؤمنان به آن است، و محمّـد بن علی پیشوا و راهبر آن است، و علی بن محمّـد پیش‌برنـده و عالم آن است، و حسن بن علی نـدبه کننـده و بخشـنده آن اسـت، و خلـف قـائم، جلوبرنـده و بـه غـایت‌رساننـده و شاهـد آن اسـت «إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ»، - .

حجر / ۷۵ - {به

یقین، در این [کیفر] برای هوشـیاران عبرتهاست.} و عـده‌ای این روایت را از جابر بن عبـدالله از پیامبر صـلی الله علیه و آله نقل کرده‌اند.

علی بن ابی طـالب و جابر انصاری هر دو از پیامبر صـلی الله علیه و آله روایت کرده‌انـد که فرمود: من شـما را بر حوض عرضـه می‌کنم و تو ای علی! ساقی هستی و حسن دورکننده نااهلان، و حسـین امرکننده، و علی بن حسـین پیش‌رونده به سوی آب، و محمّـد بن علی توزیع کننـده، و جعفر بن محمّـد سوق دهنـده، و موسـی بن جعفر حسـابگر دوسـتان و دشـمنان و ذلیـل کننـده منافقـان، و علی بن موسـی زینت کننـده مؤمنـان، و محمّـد بن علی تعیین کننـده درجات اهل بهشت، و علی بن محمّـد خطیب شیعیان و تزویـج کننـده شـیعیان با حوریان بهشتی، و حسن بن علی چراغ اهل بهشت که از نورش بهره گیرنـد، و هادی مهدی شفاعت کننـده آن‌ها در روز قیامت است، جایی که خداوند در آنجا جز به کسانی که اراده فرماید و از ایشان راضـی باشد، به کسی اجازه شفاعت نمی‌دهد. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۰۷ _۲۰۶ -

ص: ۲۷۰

الطرائف: با سندی از سعید بن بشیر نظیر این روایت را آورده است. - . الطرائف: ۴۴ -

**[ترجمه]

«۹۲»

قب، [المناقب] لابن شـهرآشوب جَابِرٌ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَجَـدْتُ فِي التَّوْرَاهِ اليايقظوا(۲) شبرا [شَبَّرَ] وَ شَبِيراً فَلَمْ أَعْرِفْ أَسَامِيَهُمْ فَكَمْ بَعْدَ الْحُسَيْنِ مِنَ الْأَوْصِيَاءِ وَ مَا أَسَامِيهِمْ فَقَالَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ وَ الْمَهْدِيُّ مِنْهُمْ.

الْخَبَرَ(۳)

مُجَالِدٌ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: الْخُلَفَاءُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ كَعِدَّهِ نُقَبَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ.

هِشَامُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله مَنْ حَوَارِيُّكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ الْأَئِمَّهُ بَعْدِي (۴) اثْنَا عَشَرَ مِنْ صُلْبِ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَهَ وَ هُمْ حَوَارِيِّي وَ أَنْصَارُ دِينِي.

سَلْمَانُ وَ أَبُو أَيُّوبَ وَ ابْنُ مَسْـعُودٍ وَ وَاثِلَهُ وَ حُذَيْفَهُ بْنُ أَسِيدٍ وَ أَبُو قَتَادَهَ وَ أَبُو هُرَيْرَهَ وَ أَنَسٌ: أَنَّهُ سُئِلَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله كَم

الْأَئِمَّهُ مِنْ بَعْدِكَ قَالَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ.

وَ فِی حَدِیثِ الْأَعْمَشِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السّلام قَالَ: فَأَخْبِرْنِی یَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ یَکُونُ بَعْدَکَ نَبِیٌّ فَقَالَ لَا أَنَا خَاتَمُ النَّبِیِّینَ لَکِنْ یَکُونُ بَعْدِی أَئِمَّهٌ قَوَّامُونَ بِالْقِسْطِ بِعَدَدِ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ.الْخَبَرَ

وَ فِی حَدِیثِ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مِنْ أَهْلِ بَیْتِی اثْنَا عَشَرَ نَقِیباً مُحَدَّثُونَ مُفَهَّمُونَ مِنْهُمُ الْقَائِمُ بِالْحَقِّ یَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً(۵).

**[ترجمه]مناقب ابن شهر آشوب: جابر انصاری گفت: یا رسول الله، در تورات چنین خواندم: «إلیا یقظوا شبّراً و شبیراً» اما نام... های ایشان را نشناختم؛ پس از حسین، اوصیا چند نفرند و نامشان چیست؟ فرمود: نُه تن از صُلب حسینند و مهدی از آن... هاست... - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۱۰ _ ۲۰۹ -

مجالد از شعبی از مسروق از ابن مسعود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خلفای پس از من به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل، دوازده هستند.

هشام بن زید از انس: از پیامبر صلی الله علیه و آله پرسیدم: یا رسول الله، حواریون شما چه کسانی هستند؟ فرمود: امامان بعد از من، دوازده امام و از صلب علی و فاطمه هستند؛ اینان حواریون و یاوران دین منند.

سلمان، ابوایوب، ابن مسعود، واثله، حذیفهٔ بن اُسید، ابوقتاده و انس: از رسول خدا صلی الله علیه و آله سؤال شد: امامان بعد از شما چند نفرند؟ فرمود: به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل. و در روایت اعمش از حسین بن علی علیه السّلام آورده است که گفت: ای رسول خدا، مرا خبر کن که آیا بعد از شما پیامبری خواهد آمد؟ فرمود: خیر، من خاتم پیامبران هستم، لیکن پس از من امامانی عادل و به عدد نقبای بنی‌اسرائیل خواهد بود....

و در روایت امام باقر علیه السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: از اهل بیت من دوازده نقیب خواهند بود که فرشتگان با ایشان سخن گویند و آخرشان قائم بر حق است که زمین را پر از عدل و داد کند، در حالی که پیش از آن پر از ظلم و ستم شده باشد. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۱۳ -

**[ترجمه]

«۹۳»

جا، [المجالس] للمفید الصَّدُوقُ عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ علیهم السّلام قَالَ: قَالَ

۱- الطرائف: ۴۴.

۲- فی المصدر: وجدت فی التوراه ایقطوا(ایقظوا خ ل) و لم یذکر فیه(الیا).

۳- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۹ و ۲۱۰.

۴- فی المصدر: الأئمّه من بعدی.

۵- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۱۳. و فیه کما ملئت جورا.

رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام یَا عَلِیُّ أَنَا وَ أَنْتَ وَ ابْنَاکَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ تِسْعَهٌ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ أَرْکَانُ الدِّینِ وَ دَعَائِمُ الْإِسْلَامِ مَنْ تَبِعَنَا نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنَّا فَإِلَی النَّارِ(۱).

**[ترجمه]مجالس شیخ مفید: امام باقر از پدرش از جدش علیهم السّلام:

ص: ۲۷۱

رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی بن ابی طالب فرمود: یا علی، من و تو و دو پسرت حسن و حسین و نُه تن از فرزندان حسین ارکان دین و ستون‌های اسلام هستیم؛ هرکس از ما پیروی کند نجات می‌یابد و آنکه بازمانَد، گذرش به آتش است. - . أمالی مفید: ۱۲۷ -

**[ترجمه]

«۹۴»

نی، [الغیبه] للنعمانی أَحْمَدُ بْنُ هَوْذَهَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنِ الْمُبَارَکِ بْنِ فَضَالَهَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِی الْحَسَنِ الْبَصْرِیِّ یَرْفَعُهُ قَالَ: أَتَی جَبْرَئِیلُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُ یَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَأْمُرُکَ أَنْ تُزَوِّجَ فَاطِمَهَ مِنْ عَلِیٍّ أَخِیکَ فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَی عَلِیٍّ علیه السّلام فَقَالَ لَهُ یَا عَلِیُّ إِنِّی مُزَوِّجُکَ فَاطِمَهَ ابْنَتِی وَ سَیِّدَهَ نِسَاءِ الْعَالَمِینَ (۲) وَ أَحَبَّهُنَّ إِلَیَّ بَعْدَکَ وَ کَائِنٌ مِنْکُمَا سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ الشُّهَدَاءُ الْمُضَرَّجُونَ (۳) الْمَقْهُورُونَ فِی الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِی وَ النُّجَبَاءُ الزَّاهِرُونَ (۴) الَّذِینَ یُطْفِئُ اللَّهُ بِهِمُ الظُّلْمَ وَ یُحْیِی بِهِمُ الْحَقَّ وَ یُمِیتُ بِهِمُ الْبَاطِلَ عِدَّتُهُمْ عِدَّهُ أَشْهُرِ السَّنَهِ آخِرُهُمْ یُصَلِّی عِیسَی ابْنُ مَرْیَمَ علیه السّلام خَلْفَهُ (۵).

کِتَابُ الْمُقْتَضَبِ لِابْنِ عَیَّاشٍ عَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عَلَوِیَّهَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عِیسَی عَنْ دَاوُدَ بْنِ الزُّبَیْرِ وَ الْمُبَارَکِ بْنِ فَضَالَهَ عَنِ الْحَسَنِ: مِثْلَهُ (۶).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: حسن بصری: جبرئیل نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمده و به وی گفت: ای محمّد، خدای عزّوجل به تو فرمان می‌دهد که فاطمه را به زوجیّت برادرت علی در آوری. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله علی علیه السّلام را خواست و به وی فرمود: یا علی، من دخترم فاطمه، سرور زنان جهانیان و دوست داشتنی‌ترین کسانم بعد از تو را به زوجیّت تو در آوردم، از شما دو سرور جوانان اهل بهشت زاده خواهند شد که پس از من مورد ستم واقع شده و غرقه به خون و بر روی زمین مقهور خواهند گشت، و نیز بزرگواران نورانی که خداوند به دست ایشان آتش ستم را خاموش ساخته و حق را زنده گرداند و باطل را می‌میرانند؛ تعدادشان به عدد ماه‌های سال است و عیسی بن مریم علیه السّلام پشت سر آخرینِ آن‌ها نماز خواهد گزارد. - . غیبه النعمانی: ۲۷ -

ابن عیّاش در کتاب «المقتضب» با سندی از حسن، نظیر این روایت را آورده است. - . مقتضب الأثر: ۳۴ _ ۳۳ -

**[ترجمه]

«۹۵»

نی، [الغیبه] للنعمـانی أَبِی عُقْدَهَ عَنْ یَحْیَی بْنِ زَکَرِیَّا بْنِ سِنَانٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی یُوسُفَ عَنِ ابْنِ عَمْرٍو عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ(۷) عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مِنْ أَهْلِ بَیْتِی (۸) اثْنَا عَشَرَ مُحَدَّثاً فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ یُقَالُ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَیْدٍ وَ کَانَ أَخَا عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ مِنَ الرَّضَاعَهِ سُبْحَانَ اللَّهِ مُحَدَّثاً کَالْمُنْکِرِ لِذَلِکَ قَالَ

ص: ۲۷۲

۱- أمالی المفید: ۱۲۷.

۲- فی المصدر: ابنتی سیده نساء العالمین.

۳- ضرج الثوب بالدم: لطخه.

۴- فی المصدر: و النجباء الزهر. و فی(ک): و النجباء الظاهرون.

۵- الغیبه للنعمانیّ: ۲۷.

۶- مقتضب الاثر: ۳۳ و ۳۴.

۷- فی المصدر: عن أبان بن عثمان، عن زراره، عن أبی جعفر علیه السلام.

۸- فی المصدر: ان من أهل بیتی.

فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السّلام فَقَالَ لَهُ أَمَا وَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَ أُمِّکَ کَانَ کَذَلِکَ یَعْنِی عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام (۱).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: امام باقر از پدران بزرگوارش علیهم السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: دوازده تن از اهل بیت من محدّث خواهند بود. پس مردی به نام عبدالله بن زید که برادر رضاعی علی بن حسین علیه السّلام بود، با حالتی ناباورانه گفت: سبحان الله، محدّث؟! پس امام باقر علیه السّلام به وی گفت:

ص: ۲۷۲

به خدا سوگند که پسر مادرت چنین بود، و منظورش علی بن حسین علیه السّلام بود. - . غیبه النعمانی: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۹۶»

نی، [الغیبه] للنعمانی ابْنُ عُقْدَهَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ هَمَّام وَ عَبْدُ الْعَزِیزِ وَ عَبْدُ الْوَاحِدِ ابْنَا عَبْدِ اللَّهِ عَنْ رِجَالِهِمْ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مُعَمَّرٍ عَنْ أَبَانٍ عَنْ سُلَیْمِ بْنِ قَیْسٍ الْهِلَالِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِعَلِیٍّ علیه السلام إِنِّی سَمِعْتُ مِنْ سَلْمَانَ وَ مِنَ الْمِقْدَادِ وَ مِنْ أَبِی ذَرٍّ أَشْیَاءَ مِنْ تَفْسِیرِ الْقُرْآنِ وَ مِنَ الْأَحَادِیثِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله غَیْرَ مَا فِی أَیْدِی النَّاسِ ثُمَّ سَمِعْتُ مِنْکَ تَصْدِیقاً لِمَا سَمِعْتُ مِنْهُمْ وَ رَأَیْتُ فِی أَیْدِی النَّاسِ أَشْیَاءَ کَثِیرَهً مِنْ تَفْسِیرِ الْقُرْآنِ وَ مِنَ الْأَحَادِیثِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْتُمْ تُخَالِفُونَهُمْ فِیهَا وَ تَزْعُمُونَ أَنَّ ذَلِکَ کَانَ کُلُّهُ بَاطِلًا أَ فَتَرَی أَنَّهُمْ یَکْذِبُونَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ مُتَعَمِّدِینَ وَ یُفَسِّرُونَ الْقُرْآنَ بِآرَائِهِمْ (۲) قَالَ فَأَقْبَلَ عَلِیٌّ علیه السّلام عَلَیَّ وَ قَالَ قَدْ سَأَلْتَ فَافْهَمِ

الْجَوَابَ إِنَّ فِی أَیْدِی النَّاسِ حَقّاً وَ بَاطِلًا وَ صِدْقاً وَ کَذِباً وَ نَاسِخاً وَ مَنْسُوخاً وَ خَاصّاً وَ عَامّاً وَ مُحْکَماً وَ مُتَشَابِهاً وَ حِفْظاً وَ وَهَماً وَ قَدْ کُذِبَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلَی عَهْدِهِ حَتَّی قَامَ خَطِیباً فَقَالَ أَیُّهَا النَّاسُ قَدْ کَثُرَتْ عَلَیَّ الْکَذَّابَهُ فَمَنْ کَذَبَ عَلَیَّ مُتَعَمِّداً فَلْیَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ ثُمَّ کُذِبَ عَلَیْهِ مِنْ بَعْدِهِ وَ إِنَّمَا أَتَاکُمُ الْحَدِیثُ مِنْ أَرْبَعَهٍ(۳) لَیْسَ لَهُمْ خَامِسٌ رَجُلٌ مُنَافِقٌ مُظْهِرٌ لِلْإِیمَانِ مُتَصَنِّعٌ لِلْإِسْلَامِ بِاللِّسَانِ- لَا یَتَأَثَّمُ وَ لَا یَتَحَرَّجُ (۴) أَنْ یَکْذِبَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُتَعَمِّداً وَ لَوْ عَلِمَ الْمُسْلِمُونَ (۵) أَنَّهُ مُنَافِقٌ کَاذِبٌ مَا قَبِلُوا مِنْهُ وَ لَمْ یُصَدِّقُوهُ وَ لَکِنَّهُمْ قَالُوا هَذَا قَدْ صَحِبَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَدْ رَآهُ وَ سَمِعَ مِنْهُ وَ أَخَذُوا عَنْهُ وَ هُمْ لَا یَعْرِفُونَ حَالَهُ وَ قَدْ أَخْبَرَکَ اللَّهُ عَنِ الْمُنَافِقِینَ بِمَا خَبَّرَکَ وَ وَصَفَهُمْ بِمَا وَصَفَهُمْ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ- وَ إِذا رَأَیْتَهُمْ تُعْجِبُکَ أَجْسامُهُمْ وَ إِنْ یَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ (۶) ثُمَّ بَقُوا

ص: ۲۷۳

۱- الغیبه للنعمانیّ: ۳۱.

۲- فی المصدر: برأیهم.

۳- فی المصدر: و انما اتاک بالحدیث أربعه.

۴- تأثم: کف عن الاثم. تحرج: تجنب عن الحرج أی الاثم.

۵- فی المصدر: فلو علم المسلمون.

۶- سوره المنافقون: ۴.

بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ تَقَرَّبُوا إِلَی أَئِمَّهِ الضَّلَالِ وَ الدُّعَاهِ إِلَی النَّارِ بِالزُّورِ وَ الْكَذِبِ وَ الْبُهْتَانِ حَتَّی وَلَّوْهُمُ الْأَعْمَالَ وَ حَكَّمُوهُمْ عَلَی رِقَابِ النَّاسِ (۱) وَ أَكَلُوا بِهِمُ الدُّنْيَا وَ إِنَّمَا النَّاسُ مَعَ الْمُلُوكِ وَ الدُّنْيَا إِلَّا مَنْ عَصَمَ اللَّهُ فَهَذَا أَحَدُ الْأَرْبَعَهِ(۲): وَ رَجُلٌ سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله شَيْئاً لَمْ يَحْفَظْهُ عَلَی وَجْهِهِ فَأَوْهَمَ فِيهِ-(۳) وَ لَمْ يَتَعَمَّدْهُ كَذِباً فَهُوَ فِي يَدَيْهِ يَقُولُ بِهِ وَ يَعْمَلُ بِهِ وَ يَرْوِيهِ وَ يَقُولُ أَنَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لَوْ عَلِمَ الْمُسْلِمُونَ أَنَّهُ وَهِمَ لَمْ يَقْبَلُوهُ وَ لَوْ عَلِمَ هُوَ أَنَّهُ وَهِمَ لَرَفَضَهُ وَ رَجُلٌ ثَالِثٌ سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله شَيْئاً أَمَرَ بِهِ ثُمَّ نَهَی عَنْهُ وَ هُوَ لَا يَعْلَمُ أَوْ سَمِعَهُ نَهَی عَنْ شَيْ ءٍ ثُمَّ أَمَرَ بِهِ وَ هُوَ لَا يَعْلَمُ فَحَفِظَ الْمَنْسُوخَ ثُمَّ لَمْ يَحْفَظِ النَّاسِخَ وَ لَوْ عَلِمَ أَنَّهُ مَنْسُوخٌ لَرَفَضَهُ (۴) وَ رَجُلٌ رَابِعٌ لَمْ يَكْذِبْ عَلَی اللَّهِ وَ لَا عَلَی رَسُولِهِ ص (۵) مُبْغِضاً لِلْكَذِبِ (۶) وَ خَوْفاً مِنَ اللَّهِ وَ تَعْظِيماً لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لَمْ يَتَوَهَّمْ بَلْ حَفِظَ الْحَدِيثَ كَمَا سَمِعَ عَلَی وَجْهِهِ فَجَاءَ بِهِ كَمَا سَمِعَهُ لَمْ يَزِدْ فِيهِ وَ لَمْ يَنْقُصْ مِنْهُ وَ عَلِمَ النَّاسِخَ مِنَ الْمَنْسُوخِ (۷) فَعَمِلَ بِالنَّاسِخِ وَ رَفَضَ الْمَنْسُوخَ وَ أَمْرُ رَسُولِ اللَّهِ ص (۸) وَ نَهْيُهُ مِثْلُ الْقُرْآنِ نَاسِخٌ وَ مَنْسُوخٌ وَ عَامٌّ وَ خَاصٌّ وَ مُحْكَمٌ وَ مُتَشَابِهٌ قَدْ كَانَ يَكُونُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْكَلَامُ لَهُ وَجْهَانِ كَلَامٌ عَامٌّ وَ كَلَامٌ خَاصٌّ مِثْلَ الْقُرْآنِ وَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ

جَلَّ فِي كِتَابِهِ- ما آتاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ ما نَهاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا(۹) يَسْمَعُهُ مَنْ لَا يَعْرِفُ وَ لَمْ يَدْرِ مَا عَنَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَا مَا عَنَی بِهِ

۱- فی المصدر: و حملوهم علی رقاب الناس.

۲- فی المصدر: فهو أحد الأربعه.

۳- فی المصدر. فوهم فیه.

۴- فی المصدر و(ک) بعد ذلک: و لو علم المسلمون- اذا سمعوا منه- أنه منسوخ لرفضوه.

۵- فی المصدر: و لا علی رسول اللّه.

۶- فی المصدر: بغضا للكذب.

۷- فی المصدر: و حفظ الناسخ و المنسوخ.

۸- فی المصدر: و ان امر رسول اللّه.

۹- سوره الحشر: ۷.

رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ لَيْسَ كُلَّ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَانَ يَسْأَلُهُ عَنِ الشَّيْ ءِ فَيَفْهَمُ وَ كَانَ مِنْهُمْ مَنْ يَسْأَلُهُ وَ لَا يَسْتَفْهِمُ حَتَّى إِنَّهُمْ كَانُوا لَيُحِبُّونَ أَنْ يَجِي ءَ الْأَعْرَابِيُّ أَوِ الطَّارِي (۱) فَيَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله حَتَّى يَسْمَعُوا وَ قَدْ كُنْتُ أَنَا أَدْخُلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كُلَّ يَوْمٍ دَخْلَةً وَ كُلَّ لَيْلَةٍ دَخْلَةً فَيُخْلِينِي فِيهَا(۲) أَدُورُ مَعَهُ حَيْثُ دَارَ وَ قَدْ عَلِمَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يَصْنَعُ ذَلِكَ بِأَحَدٍ غَيْرِي (۳) فَرُبَّمَا كَانَ فِي بَيْتِي يَأْتِينِي رَسُولُ اللَّهِ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فِي بَيْتِي وَ كُنْتُ إِذَا دَخَلْتُ عَلَيْهِ بِبَعْضِ مَنَازِلِهِ أَخْلَانِي (۴) وَ أَقَامَ عَنِّي نِسَاءَهُ فَلَا يَبْقَى عِنْدَهُ غَيْرِي وَ إِذَا أَتَانِي لِلْخَلْوَةِ مَعِي فِي مَنْزِلِي لَمْ تَقُمْ عَنِّي فَاطِمَةُ وَ لَا أَحَدٌ مِنْ بَنِيَ (۵) وَ كُنْتُ إِذَا ابْتَدَأْتُ أَجَابَنِي وَ إِذَا سَكَتُّ عَنْهُ وَ فَنِيَتْ مَسَائِلِي ابْتَدَأَنِي وَ دَعَا اللَّهَ أَنْ يَحْفَظَنِي وَ يُفَهِّمَنِي فَمَا نَسِيتُ شَيْئاً قَطُّ مُنْذُ دَعَا لِي وَ إِنِّي قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّكَ مُنْذُ دَعَوْتَ اللَّهَ لِي بِمَا دَعَوْتَ لَمْ أَنْسَ مِمَّا تُعَلِّمُنِي شَيْئاً فَلِمَ تُمْلِيهِ عَلَيَّ وَ تَأْمُرُنِي بِكَتْبِهِ أَ تَتَخَوَّفُ عَلَيَّ النِّسْيَانَ فَقَالَ يَا أَخِي لَسْتُ أَتَخَوَّفُ عَلَيْكَ النِّسْيَانَ وَ لَا الْجَهْلَ وَ قَدْ أَخْبَرَنِي اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّهُ قَدِ اسْتَجَابَ لِي فِيكَ وَ فِي شُرَكَائِكَ الَّذِينَ يَكُونُونَ مَعَكَ بَعْدَكَ (۶) وَ إِنَّمَا تَكْتُبُهُ لَهُمْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ شُرَكَائِي قَالَ الَّذِينَ قَرَنَهُمُ اللَّهُ بِنَفْسِهِ وَ بِي فَقَالَ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ (۷) فَإِنْ خِفْتُمْ تَنَازُعاً فِي شَيْ ءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ وَ مَنْ هُمْ قَالَ الْأَوْصِيَاءُ إِلَى أَنْ يَرِدُوا عَلَيَّ حَوْضِي كُلُّهُمْ هَادٍ مُهْتَدٍ لَا يَضُرُّهُمْ خِذْلَانُ

۱- طرى إليه: أقبل.

۲- الدخله: المره من الدخول. اخلاه و به و معه: اجتمع معه في خلوه.

۳- في المصدر: باحد من الناس غيرى.

۴- في المصدر: أخلاني و أخلى بى اه.

۵- في المصدر: من ابنى.

۶- في المصدر: يكونون من بعدك. و في(ك): يكونون معك لك.

۷- سوره النساء: ۵۹. و ما ذكر بعدها منقول بالمعنى و أصله « فَإِنْ تَنازَعْتُمْ فِي شَيْ ءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَ الرَّسُولِ» .

مَنْ خَذَلَهُمْ هُمْ مَعَ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ مَعَهُمْ- لَا يُفَارِقُونَهُ وَ لَا يُفَارِقُهُمْ بِهِمْ تُنْصَرُ أُمَّتِي وَ يُمْطَرُونَ وَ يُدْفَعُ عَنْهُمْ بِمُسْتَجَابَاتِ دَعَوَاتِهِمْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ سَمِّهِمْ لِي قَالَ ابْنِي هَذَا وَ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِ الْحَسَنِ ثُمَّ ابْنِي هَذَا وَ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِ الْحُسَيْنِ ثُمَّ ابْنٌ لَهُ

عَلِيٌّ اسْمُهُ اسْمُكَ يَا عَلِيُّ (۱) ثُمَّ ابْنٌ لَهُ اسْمُهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى الْحُسَيْنِ وَ قَالَ سَيُولَدُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ فِي حَيَاتِكَ فَأَقْرِئْهُ مِنِّي السَّلَامَ ثُمَّ تُكَمِّلُهُ اثْنَيْ عَشَرَ إِمَاماً قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ سَمِّهِمْ لِي فَسَمَّاهُمْ رَجُلًا رَجُلًا مِنْهُمْ وَ اللَّهِ يَا أَخَا بَنِي هِلَالٍ (۲) مَهْدِيُّ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ الَّذِي يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً(۳).

أَقُولُ وَجَدْتُ فِي كِتَابِ سُلَيْمٍ: مِثْلَ مَا رَوَاهُ النُّعْمَانُ وَ زَادَ فِي آخِرِهِ وَ اللَّهِ إِنِّي لَأَعْرِفُ جَمِيعَ مَنْ يُبَايِعُهُ بَيْنَ الرُّكْنِ وَ الْمَقَامِ وَ أَعْرِفُ أَسْمَاءَ أَنْصَارِهِ وَ قَبَائِلَهُمْ (۴) قَالَ سُلَيْمٌ ثُمَّ لَقِيتُ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا بِالْمَدِينَةِ بَعْدَ مَا قُتِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام فَحَدَّثْتُهُمَا بِهَذَا الْحَدِيثِ (۵) فَقَالا صَدَقْتَ قَدْ حَدَّثَكَ أَبُونَا عَلِيٌّ بِهَذَا الْحَدِيثِ وَ نَحْنُ جُلُوسٌ وَ قَدْ حَفِظْنَا ذَلِكَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَمَا حَدَّثَكَ أَبُونَا سَوَاءً لَمْ يَزِدْ وَ لَمْ يَنْقُصْ قَالَ سُلَيْمٌ ثُمَّ لَقِيتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ وَ عِنْدَهُ ابْنُهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ فَحَدَّثْتُهُ بِمَا سَمِعْتُ مِنْ أَبِيهِ وَ عَمِّهِ وَ مَا سَمِعْتُ مِنْ عَلِيٍّ عليه السّلام فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السّلام قَدْ أَقْرَأَنِي أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ص (۶) وَ هُوَ مَرِيضٌ وَ أَنَا صَبِيٌّ ثُمَّ قَالَ مُحَمَّدٌ عليه السّلام وَ قَدْ أَقْرَأَنِي جَدِّيَ الْحُسَيْنُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ مَرِيضٌ السَّلَامَ قَالَ أَبَانٌ فَحَدَّثْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السّلام بِهَذَا كُلِّهِ عَنْ سُلَيْمٍ فَقَالَ صَدَقَ سُلَيْمٌ وَ قَدْ جَاءَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ إِلَى ابْنِي وَ هُوَ غُلَامٌ يَخْتَلِفُ إِلَى الْكُتَّابِ فَقَبَّلَهُ وَ أَقْرَأَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله السَّلَامَ قَالَ أَبَانٌ فَلَمَّا مَضَى عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ حَجَجْتُ فَلَقِيتُ

۱- فی المصدر و(ت) و(م): ثم ابن له علی اسمک یا علی.

۲- فی(ک): فقال: منهم و اللّه یا أخا بنی هلال اه.

۳- الغیبه للنعمانیّ: ۳۶ و ۳۷.

۴- فی المصدر: و أعرف أسماء الجمیع و قبائلهم.

۵- فی المصدر: فحدثتهما بهذا الحدیث عن أبیهما.

۶- فی المصدر: عن رسول اللّه.

أَبَا جَعْفَرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ علیهما السّلام فَحَدَّثْتُهُ بِهَذَا الْحَدِيثِ كُلِّهِ لَمْ أَتْرُكْ مِنْهُ حَرْفاً فَاغْرَوْرَقَتْ عَيْنَاهُ (۱) ثُمَّ قَالَ صَدَقَ سُلَيْمٌ قَدْ أَتَانِي بَعْدَ قَتْلِ جَدِّيَ الْحُسَيْنِ علیه السّلام وَ أَنَا قَاعِدٌ عِنْدَ أَبِي فَحَدَّثَنِي بِهَذَا الْحَدِيثِ بِعَيْنِهِ فَقَالَ لَهُ أَبِي صَدَقْتَ قَدْ حَدَّثَكَ أَبِي وَ عَمِّي بِهَذَا الْحَدِيثِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام فَقَالا صَدَقْتَ قَدْ حَدَّثَكَ ذَلِكَ وَ نَحْنُ شُهُودٌ ثُمَّ حَدَّثَا أَنَّهُمَا سَمِعَاهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ص (۲).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: سلیم بن قیس هلالی گفت: به علی علیه السّلام عرض کردم: من از سلمان، مقداد و ابوذر چیزهایی از تفسیر قرآن و روایاتی از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده‌ام که با آنچه در اختیار مردم است، فرق می کند، و از جانب شما نیز چیزهای زیادی از تفسیر قرآن و احادیث پیامبر صلی الله علیه و آله در دست مردم دیده‌ام که شما در مورد آن‌ها با ایشان اختلاف نظر دارید و بر این باورید که همه آن‌ها باطل و بیهوده‌اند. آیا شما فکر می کنید ایشان از روی عمد به رسول خدا صلی الله علیه و آله دروغ نسبت می‌دهند و قرآن را تفسیر به رأی می کنند؟ گوید: پس علی علیه السّلام به طرف من رو کرد و فرمود: سؤال کردی، اینک پاسخ را بشنو: آنچه در دست مردم است، آمیخته‌ای از حق و باطل، راست و دروغ، ناسخ و منسوخ، خاص و عام، محکم و متشابه و محفوظات و توهمات است. در حیات رسول خدا صلی الله علیه و آله نیز به وی دروغ بستند و ایشان در خطبه‌ای چنین واکنش نشان دادند: ای مردم، دروغ پردازان بر علیه من بسیار شده‌اند؛ هرکس از روی عمد به من نسبت دروغ دهد، منتظر جایگاهی در آتش برای خود باشد. و پس از رحلت وی نیز به او دروغ بستند. حدیث از چهار راه به دست شما رسیده و راه پنجمی ندارد:

اول: از مردی منافق متظاهر به ایمان و تنها به زبان مسلمان، نه از گناه دست برمی‌دارد و نه از دروغ بستن به رسول خدا صلی الله علیه و آله به طور عمد ناراحت می‌شود؛ و اگر مسلمانان می‌دانستند که او منافق و دروغگو است، حدیثی را از وی نمی... پذیرفتند و باورش نمی کردند، ولی آنان می گفتند: این مرد با رسول خدا صلی الله علیه و آله همراه شد، وی را دید و سخنانش را شنید و دیگران بی‌آنکه از ماهیت او خبر داشته باشند، از او حدیث نقل کردند و خداوند تو را از طریق توصیفی که از منافقان کرده، به حال آنان آگاه فرموده، گوید: «وَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَ إِن يَقُولُواْ تَسْمَعْ لِقَوْلِهِم»، - . منافقون / ۴ - {وچون آنان را ببینی، هیکلهایشان تو را به تعجّب وامی دارد، و چون سخن گویند به گفتارشان گوش فرا می دهی.} اینان پس از

ص: ۲۷۳

رسول خدا صلی الله علیه و آله ماندند و به پیشوایان گمراهی و ضلالت و دعوت کنندگان به آتش جهنم آن‌قدر با دروغ و بهتان نزدیک شدند که آن‌ها نیز کارها را به ایشان سپردند و آنان را بر گرده‌های مردم حاکم کردند و به واسطه اینان دنیا را خوردند و می‌دانیم که مردم با سلاطینند و دنیا، مگر کسی که خدا او را از لغزش باز داشته باشد. این بود یکی از آن چهار گروه.

دوم: مردی که چیزی از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده، اما درست آن را به خاطر نسپرده و تصورات و برداشت‌های خود را با آن آمیخته است بی‌آنکه قصد و تعمّدی در دروغ گفتن داشته باشد. او چنین روایتی را در اختیار دارد، به درستی آن باور دارد و خود به آن عمل می‌نماید و برای دیگران نیز روایت می کند و می گوید: من آن را از رسول خدا صلی الله علیه

و آله شنیده‌ام. و اگر مسلمانان می‌دانستند که این روایت، برداشت و تصوّر اوست، آن را نمی‌پذیرفتند و اگر خود وی نیز بر این حقیقت آگاه می‌شد، آن را رد می کرد.

سوم: مردی که از پیامبر صلی الله علیه و آله فرمانی شنیده و بعداً بی‌آنکه وی مطّلع گردد، از عمل به آن فرمان نهی شده است یا برعکس، شنیده است که پیامبر صلی الله علیه و آله چیزی را نهی فرمود ولی بعداً بی‌آنکه وی از آن آگاه شود، آن نهی لغو گشته و عمل به آن دستور داده شده است. چنین شخصی منسوخ را حفظ کرده ولی از ناسخ بی‌خبر است و اگر می‌دانست که این حدیث منسوخ گشته، خود وی آن را رد می کرد.

چهارم: مردی که نه به خدا دروغ بسته و نه به رسول او صلی الله علیه و آله، آن هم به خاطرت نفرت از دروغ و یا ترس از خدا و بزرگداشت رسول خدا صلی الله علیه و آله، و دچار توهّم و برداشت شخصی نیز نشده بلکه حدیث را درست فرا گرفته و آن را به همان شکل که شنیده، بی کم و کاست روایت کرده است، آن هم با آگاهی از ناسخ و منسوخ و عمل به ناسخ و رد کردن منسوخ، آگاهی از امر و نهی رسول خدا صلی الله علیه و آله که شبیه ناسخ و منسوخ در قرآن است؛ و شناخت عام و خاص، محکم و متشابه، زیرا ممکن است کلام رسول خدا صلی الله علیه و آله دارای دو وجه باشد: کلام عام و کلام خاص، درست مانند قرآن؛ خدای عزّوجل که در کتاب خود می‌فرماید: «وَ مَا ءَاتَيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ مَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا»، - . حشر/ ۷ - {و آنچه را فرستاده [او] به شما داد، آن را بگیرید و از آنچه شما را باز داشت، بازایستید.} و کسی که نه می‌داند و نه متوجه است که منظور خدای عزّوجل از این کلام چیست و نه می‌داند

ص: ۲۷۴

مقصود رسول خدا صلی الله علیه و آله چیست. تمام صحابه رسول خدا صلی الله علیه و آله چنین نبودند که چیزی را بپرسند و جواب آن را نیز بفهمند. کسانی بودند که سؤال می کردند اما مفهوم جواب را در نمی‌یافتند و درک نمی کردند. این افراد دوست داشتند یک عرب بیابانی یا یک رهگذر بیاید و از رسول خدا صلی الله علیه و آله سؤالی بکند تا آنها بشنوند.

این من بودم که روزی یک بار به حضور رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌رسیدم و در شب یک بار دیگر، و از هر دری با هم سخن می گفتیم و اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌دانستند که آن حضرت این اجازه را به کسی جز من نمی‌داد و چه بسا پیامبر صلی الله علیه و آله بیش از این در خانه‌ام به دیدار من می‌آمد همان طور که اگر در یکی از خانه‌ها به دیدارش می‌رفتم، از همسرانش می‌خواست ما را تنها بگذارند؛ لیکن هرگاه به خانه‌ام می‌آمد، اجازه نمی‌داد فاطمه و هیچ کدام از فرزندانم خارج شوند. در این جلسات هرگاه از وی سؤالی نداشتم و ساکت بودم، خود سر سخن را با من باز می کرد و به درگاه خدا دعا می‌فرمود که آنچه را به من آموخته فراموش نکنم و آن را به بهترین وجه بفهمم، و از زمانی که در حق من چنین دعایی فرمود، هرگز چیزی را فراموش نکردم. من به رسول خدا صلی الله علیه و آله گفتم: یا نبیّ الله، از زمانی که به درگاه خدا در حق من دعا فرموده‌ای، مطلبی را که به من آموخته باشی، فراموش نکرده‌ام پس چرا آن را اِملا نیز می فرمایید و امر می‌کنید که آن را بنویسم؟ آیا از فراموش کردن بر من بیم دارید؟ فرمود: برادرم، بیم آن ندارم که فراموش کنی یا دچار جهل گردی، زیرا خدای عزّوجل مرا خبر کرده که دعای مرا در حق تو در شرکای تو که پس از تو خواهند آمد، اجابت فرموده است، شما این مطالب را برای آنان می‌نویسی. گفتم: یا رسول الله، شرکای من چه کسانی هستند؟ فرمود: آنان که

خداوند آنان را قرین خود و من ساخته و فرموده است: «يَاأَيهُّا الَّذِينَ ءَامَنُواْ أَطِيعُواْ اللَّهَ وَ أَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَ أَوْلىِ الْأَمْرِ مِنكم »، - . نساء/ ۵۹ - {ای

کسانی که ایمان آورده اید، خدا را اطاعت کنید و پیامبر و اولیای امر خود را [نیز] اطاعت کنید.} و هرگاه در امری اختلاف نظر یافتید، آن را به کتاب خدا و سنت پیامبر و اولیای امر خود عرضه بدارید. گفتم: یا نبی الله، ایشان چه کسانی هستند؟ فرمود: آن‌ها اوصیا هستند تا این که بر سر حوض من بر من وارد شوند. همه آن‌ها راهنما و راهبر هستند. کسی که آنان را خوار کند، زیانی به آنان نمی‌رساند.

ص: ۲۷۵

آنان با قرآنند و قرآن با آنان، نه آنان از قرآن جدا می‌شوند و نه قرآن از آنان جدا می‌شود. اُمّت من به وسیله ایشان یاری می... شود و به برکت وجود آن‌ها باران بر ایشان می‌بارد و به خاطر دعاهای اجابت شده آنان است که بلا از ایشان دفع می‌گردد. گفتم: یا رسول الله، آنان را برای من نام ببرید. فرمود: یکی از آن‌ها این پسرم ــ و دست بر روی سر حسن گذاشت ــ است، و بعدی این پسرم ــ و دست بر روی سر حسین گذاشت ــ سپس فرزند او که همنام توست ای علی، بعد از و پسرش که محمّد بن علی نام دارد. سپس رو به حسین علیه السّلام کرده و فرمود: محمّد بن علی در حیات تو به دنیا خواهد آمد، سلام مرا به وی برسان، و سپس دوازده امام را کامل می‌کنی. گفتم: یا نبی الله، نامشان را برای من بیان بفرمایید. پس آن حضرت آنان را یکی یکی نام برد و فرمود: به خدا سوگند ای برادر بنی هلال، یکی از آنان مهدی اُمّت محمّد صلوات الله علیه است، همان کسی که زمین را پس از پر شدن از ظلم و ستم، پر از عدل و داد خواهد کرد. - . غیبه النعمانی: ۳۷ ــ ۳۶ -

مؤلف: در کتاب سلیم بن قیس هلالی نظیر این روایت را یافتم و در آخر آن افزوده است: به خدا سوگند من می‌دانم چه کسانی میان رکن و مقام با وی بیعت می‌کنند و نام یاران و قاتلان آنان را نیز می‌دانم.

سلیم گوید: پس از شهادت امیرالمؤمنین علیه السّلام، حسن و حسین علیهما السّلام را در مدینه دیدم و این حدیث را برای ایشان نقل کردم که فرمودند: راست گفتی، پدرمان علی در حالی این حدیث را برای تو گفت که ما نشسته بودیم و ما همان... طور که پدرمان برای شما بدون کم و زیاد نقل کرد، آن را از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده و حفظ کرده بودیم.

سلیم گوید: سپس علی بن حسین علیه السّلام را دیدم در حالی که فرزندش محمّد بن علی علیه السّلام در کنارش بود و این روایت را برای آن حضرت و آنچه را از پدر و عمو بزرگوارش شنیده بودم، از علی علیه السّلام نقل کردم. پس علی بن حسین علیه السّلام فرمود: امیرالمؤمنین علیه السّلام این روایت را از رسول خدا صلی الله علیه و آله در حالی که بیمار بود، برای من که یک کودک بودم، روایت فرمود، و جدّم حسین نیز در حالی که بیمار بود آن را برای من نقل فرمود؛ والسّلام.

ابان گوید: پس همه این روایت را برای علی بن حسین علیه السّلام از سلیم نقل کردم، فرمود: سلیم راست گفت، و جابر بن عبدالله انصاری نیز نزد پسرم که کودک بود و به مکتب خانه رفت و آمد می‌کرد، آمد و او را بوسید و سلام پیامبر صلی الله علیه و آله را به وی رساند. ابان گوید: پس از وفات علی بن حسین علیه السّلام به حج رفتم

ص: ۲۷۶

و با ابوجعفر محمّد بن علی علیهما السّلام ملاقات نموده و این حدیث را بی کم و کاست برایش نقل کردم، پس چشمانش پر از اشک گشته، سپس فرمود: سلیم راست گفت؛ او پس از قتل جدّم حسین علیه السّلام در حالی که کنار پدرم نشسته بودم، نزد من آمد و همین حدیث را عیناً برای من نقل کرد، پس پدرم به وی فرمود: راست گفتی، پدرم و عمویم این حدیث را از امیرالمؤمنین علیه السّلام برای تو روایت کرده و گفتند: راست گفتی، ما شاهد بودیم که این حدیث را برای تو گفت؛ سپس به وی گفتند که آن دو این حدیث را از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده‌اند. - . کتاب سلیم بن قیس : ۸۷ _۸۳ -

**[ترجمه]

«۹۷»

نی، [الغیبه] للنعمانی بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ قَالَ حَدَّثَنَا مَعْمَرُ بْنُ رَاشِدٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ أَبِی عَیَّاشٍ عَنْ سُلَیْمِ بْنِ قَیْسٍ: أَنَّ عَلِیّاً علیه السّلام قَالَ لِطَلْحَهَ فِی حَدِیثٍ طَوِیلٍ عِنْدَ ذِکْرِ تَفَاخُرِ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ بِمَنَاقِبِهِمْ وَ فَضَائِلِهِمْ یَا طَلْحَهُ أَ لَیْسَ قَدْ شَهِدْتَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حِینَ دَعَا بِالْکَتِفِ لِیَکْتُبَ فِیهَا مَا لَا تَضِلُّ الْأُمَّهُ بَعْدَهُ وَ لَا تَخْتَلِفُ فَقَالَ صَاحِبُکَ مَا قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَهْجُرُ فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ وَ تَرَکَهَا قَالَ بَلَی قَدْ شَهِدْتُهُ قَالَ فَإِنَّکُمْ لَمَّا خَرَجْتُمْ أَخْبَرَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِالَّذِی أَرَادَ أَنْ یَکْتُبَ فِیهَا وَ یُشْهِدَ عَلَیْهِ الْعَامَّهَ وَ أَنَّ جَبْرَئِیلَ أَخْبَرَهُ بِأَنَّ اللَّهَ قَدْ عَلِمَ أَنَّ الْأُمَّهَ سَتَخْتَلِفُ وَ تَفْتَرِقُ ثُمَّ دَعَا بِصَحِیفَهٍ فَأَمْلَی عَلَیَّ مَا أَرَادَ أَنْ یَکْتُبَ بِالْکَتِفِ وَ أَشْهَدَ عَلَی ذَلِکَ ثَلَاثَهَ رَهْطٍ- سَلْمَانَ الْفَارِسِیَّ وَ أَبَا ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادَ وَ سَمَّی مَنْ یَکُونُ مِنْ أَئِمَّهِ الْهُدَی الَّذِینَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِینَ بِطَاعَتِهِمْ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ فَسَمَّانِی أَوَّلَهُمْ ثُمَّ ابْنِی هَذَا حسن [حَسَناً] ثُمَّ ابْنِی هَذَا حسین [حُسَیْناً] ثُمَّ تِسْعَهً مِنِ ابْنِی هَذَا حُسَیْنٍ (۳) کَذَلِکَ یَا بَا ذَرٍّ وَ أَنْتَ یَا مِقْدَادُ قَالا نَشْهَدُ بِذَلِکَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ طَلْحَهُ وَ اللَّهِ لَقَدْ سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِأَبِی ذَرٍّ مَا أَقَلَّتِ الْغَبْرَاءُ وَ لَا أَظَلَّتِ الْخَضْرَاءُ ذَا لَهْجَهٍ أَصْدَقَ وَ لَا أَبَرَّ مِنْ أَبِی ذَرٍّ وَ أَنَا أَشْهَدُ أَنَّهُمَا لَمْ یَشْهَدَا إِلَّا الْحَقَ (۴) وَ أَنْتَ أَصْدَقُ وَ أَبَرُّ عِنْدِی مِنْهُمَا(۵).

ص: ۲۷۷

۱- اغرورقت العین: دمعت کأنّها غرقت فی دمع.

۲- کتاب سلیم بن قیس: ۸۳- ۸۷.

۳- فی المصدر: من ولد ابنی هذا حسین.

۴- : لم یشهد الا بالحق.

۵- الغیبه للنعمانیّ: ۳۸ و ۳۹.

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: علی علیه السّلام در سخنی طولانی به هنگام تفاخر مهاجرین و انصار به مناقب و فضایل خویش، به طلحه فرمود: ای طلحه، آیا شاهد نبودی که رسول خدا صلی الله علیه و آله هنگامی که استخوان کتف طلب کرد تا در آن چیزی نوشته شود که پس از وی اُمّت گمراه نگشته و دچار اختلاف نشوند و آن مرد آن سخن را بر زبان آورده و گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله دچار هذیان شده است، پس رسول خدا صلی الله علیه و آله به خشم آمده و آن را پی نگرفت؟ گفت: آری، من شاهد آن بودم. فرمود: چون شما بیرون رفتید، رسول خدا صلی الله علیه و آله آنچه را که می‌خواست بر روی کتف بنویسد و مردم را بر آن گواه بگیرد، به من فرمود، و فرمود که جبرئیل وی را آگاه ساخته که بعد از او اُمّت دچار اختلاف و تفرقه خواهد شد. سپس صحیفه‌ای طلبید و آنچه را می‌خواست بر استخوان کتف بنویسد، به من املا فرمود ومن در آن صحیفه نوشتم و سه نفر را در این مورد شاهد گرفت: سلمان فارسی، ابوذر و مقداد. و پیشوایان هدایت را که مؤمنان ملزمند تا روز قیامت آنان را فرمان برند، نام برد و نام مرا اوّل همه قرار داد و سپس نام فرزندم حسن و پسرم حسین و نُه نفر از فرزندان فرزندم حسین را نام برد. اکنون ای اباذر و ای مقداد، آیا چنین است؟ آن دو گفتند: گواهی می‌دهیم که رسول خدا صلی الله علیه و آله چنین کرد. پس طلحه گفت: به خدا سوگند از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که به ابوذر فرمود: تاکنون زمین کسی را بر روی خود برنداشته و آسمان بر کسی سایه نیفکنده است که راستگوتر و نیکوکارتر از ابوذر باشد. و من شهادت می‌دهم که آن دو جز به حق گواهی نداده‌اند و خودِ شما (علی علیه السّلام) نزد من از این دو راستگوتر و نیکوکارتر هستی. - . غیبه النعمانی: ۳۹ _۳۸ -

ص: ۲۷۷

**[ترجمه]

«۹۸»

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ بْنِ هَمَّام عَنْ مَعْمَرِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ أَبِی عَیَّاشٍ عَنْ سُلَیْم بْنِ قَیْسٍ قَالَ قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام: مَرَرْتُ یَوْماً بِرَجُلٍ سَمَّاهُ لِی فَقَالَ مَا مَثَلُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله إِلَّا كَمَثَلِ نَخْلَهٍ نَبَتَتْ فِی كِبَاءٍ فَأَتَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ خَرَجَ مُغْضَباً وَ أَتَی الْمِنْبَرَ فَفَرِغَتِ الْأَنْصَارُ(۱) إِلَی السِّلَاحِ لَمَّا رَأَوْا مِنْ غَضَبِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ فَمَا بَالُ أَقْوَامٍ یُعَیِّرُونِّی بِقَرَابَتِی وَ قَدْ سَمِعُونِی أَقُولُ فِیهِمْ مَا أَقُولُ مِنْ تَفْضِیلِ اللَّهِ إِیَّاهُمْ وَ مَا اخْتَصَّهُمْ بِهِ مِنْ إِذْهَابِ الرِّجْسِ عَنْهُمْ وَ تَطْهِیرِ اللَّهِ إِیَّاهُمْ وَ قَدْ سَمِعُوا مَا قُلْتُهُ فِی فَضْلِ أَهْلِ بَیْتِی وَ وَصِیِّی وَ مَا أَكْرَمَهُ اللَّهُ بِهِ وَ خَصَّهُ وَ فَضَّلَهُ مِنْ سَبْقِهِ إِلَی الْإِسْلَامِ وَ بَلَائِهِ فِیهِ وَ قَرَابَتِهِ مِنِّی وَ أَنَّهُ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی ثُمَّ یَمُرُّ بِهِ فَزَعَمَ أَنَّ مَثَلِی فِی أَهْلِ بَیْتِی كَمَثَلِ نَخْلَهٍ نَبَتَتْ فِی أَصْلِ حَشٍ (۲) أَلَا إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ خَلْقَهُ وَ فَرَّقَهُمْ فِرْقَتَیْنِ فَجَعَلَنِی فِی خَیْرِ الْفِرْقَتَیْنِ وَ فَرَّقَ الْفِرْقَهَ ثَلَاثَ شُعَبٍ فَجَعَلَنِی فِی خَیْرِهَا شَعْباً وَ خَیْرِهَا قَبِیلَهً ثُمَّ جَعَلَهُمْ بُیُوتاً فَجَعَلَنِی فِی خَیْرِهَا بَیْتاً حَتَّی خَلَصْتُ فِی أَهْلِ بَیْتِی وَ عِتْرَتِی وَ بَنِی أَبِی أَنَا وَ أَخِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ نَظَرَ اللَّهُ إِلَی أَهْلِ الْأَرْضِ نَظْرَهً وَ اخْتَارَنِی مِنْهُمْ ثُمَّ نَظَرَ نَظْرَهً فَاخْتَارَ عَلِیّاً أَخِی وَ وَزِیرِی وَ وَارِثِی وَ وَصِیِّی وَ خَلِیفَتِی فِی أُمَّتِی وَ وَلِیَّ كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِی مَنْ وَالاهُ فَقَدْ وَالاهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَحَبَّهُ أَحَبَّهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَبْغَضَهُ أَبْغَضَهُ اللَّهُ لَا یُحِبُّهُ إِلَّا كُلُّ مُؤْمِنٍ وَ لَا یُبْغِضُهُ إِلَّا كُلُّ كَافِرٍ هُوَ زِرُّ الْأَرْضِ (۳) بَعْدِی وَ سُكُّهَا وَ هُوَ كَلِمَهُ التَّقْوَی وَ عُرْوَهُ الْوُثْقَی-(۴) یُرِیدُونَ أَنْ یُطْفِئُوا نُورَ أَخِی وَ یَأْبَی اللَّهُ إِلَّا أَنْ یُتِمَّ نُورَهُ أَیُّهَا النَّاسُ لِیُبَلِّغْ مَقَالَتِی شَاهِدُكُمْ غَائِبَكُمْ اللَّهُمَّ اشْهَدْ عَلَیْهِمْ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ نَظَرَ

نَظْرَةً ثَالِثَةً فَاخْتَارَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِی بَعْدِی وَ هُمْ خِيَارُ أُمَّتِی أَحَدَ عَشَرَ إِمَاماً بَعْدَ أَخِی وَاحِدٌ بَعْدَ

ص: ۲۷۸

۱- فرغ له و إليه: قصده. و يحتمل أن يكون ففزعت.

۲- الحش- مثلثه-: البستان، و يكنى به عن المخرج لانهم كانوا يقضون حوائجهم فی البساتين.

۳- كذا فی النسخ و المصدر، و يمكن أن يكون بتقديم المهمله، و قد سبق معنى الكلمتين ذيل الخبر التاسع و السبعين ص: ۲۵۹.

۴- فی المصدر: و عروه اللّه الوثقى.

وَاحِدٍ كُلَّمَا هَلَكَ وَاحِدٌ قَامَ وَاحِدٌ مَثَلُهُمْ فِي أَهْلِ بَيْتِي كَمَثَلِ نُجُوم السَّمَاءِ كُلَّمَا غَابَ نَجْمٌ طَلَعَ نَجْمٌ إِنَّهُمْ هُدَاةٌ مَهْدِيُّونَ- لَا يَضُرُّهُمْ كَيْدُ مَنْ كَادَهُمْ وَ لَا خِذْلَانُ مَنْ خَذَلَهُمْ بَلْ يَضُرُّ اللَّهُ بِذَلِكَ مَنْ كَادَهُمْ وَ خَذَلَهُمْ هُمْ حُجَجُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ شُهَدَاؤُهُ عَلَى خَلْقِهِ مَنْ أَطَاعَهُمْ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ مَنْ عَصَاهُمْ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ هُمْ مَعَ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ مَعَهُمْ لَا يُفَارِقُهُمْ وَ لَا يُفَارِقُونَهُ حَتَّى يَرِدُوا عَلَيَّ حَوْضِي وَ أَوَّلُ الْأَئِمَّةِ عَلِيٌّ خَيْرُهُمْ ثُمَّ ابْنِي حَسَنٌ ثُمَّ ابْنِي حُسَيْنٌ ثُمَّ تِسْعَةٌ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ علیه السّلام وَ ذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ (۱).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: از سلیم بن قیس روایت کرده که علی علیه السّلام فرمود: روزی بر مردی گذشتم ـ و نام وی را به من فرمود ـ که به من گفت:

«مَثَل محمّد به درخت خرما می‌ماند که در خاکروبه‌ای روییده باشد». پس نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمده و ماجرا را برای آن حضرت بیان کردم. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله به خشم آمده و در حالی که خشمگین بود، بر منبر شد. انصار چون خشم رسول خدا صلی الله علیه و آله را دیدند، دست به شمشیر بردند، رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: جماعتی را چه می‌شود که مرا نزد خویشاوندانم نکوهش می‌کنند و این در حالی است که از من شنیده‌اند که درباره آنان گفته‌ام که خداوند آنان را برتری عطا فرموده و پلیدی را از آنان به طور اخصّ برداشته و پاکیزه‌شان فرموده است؟! و این در حالی است که از من شنیده‌اند که در برتری اهل بیتم و وصیّ‌ام چه گفته‌ام و آنچه را که موجب کرامت وصیّ من نزد خدا و ویژگی او و برتری وی شده است که پیش از همه اسلام آورده و در راه دین بلاها دیده و خود از خویشان و نزدیکان من است و او نزد من منزلت هارون از موسی را دارد، اما با این حال هنگامی که از کنار او می‌گذرد چنین می‌پندارد که من به نخلی می‌مانم که در خاکروبه‌ای روییده‌ام؟! بدانید که خدا جهان را که آفرید، آن را دو دسته کرد و مرا جزء بهترین آن دو دسته قرار داد و هر دسته را به سه شعبه تقسیم فرمود و مرا در بهترینِ آن سه شعبه و قبیله‌ها قرار داد، سپس این شعبه‌ها و قبایل را خاندان‌ها قرار داد و مرا در بهترین خاندان قرار داد تا آنکه چکیده و عصاره اهل بیت و عترتم و فرزندان پدرم، من شدم و همچنین برادرم علیّ بن ابی طالب؛ خداوند نگاهی بر مردم روی زمین انداخت و مرا از میانشان برگزید، سپس نگاه دیگری انداخت و برادر، وزیر و وارث، وصیّ، جانشین من در اُمّتم و ولیّ هر مؤمنی پس از من را برگزید. هرکس از وی طرفداری کند، خدا از او طرفداری خواهد کرد و آنکه او را دوست بدارد، خدایش دوست خواهد داشت و آنکه با وی دشمنی کند، خدا با او دشمن گردد. جز مؤمن او را دوست نمی‌دارد و جز کافر با وی دشمنی نمی‌کند، او پس از من ستون زمین و بند آهنین آن است، او کلمه تقوا او ریسمان محکم الهی است، می خواهند نور برادرم را خاموش کنند «ولی خداوند نمی‌گذارد، تا نور خود را کامل کند» - . وَ يَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَن يُتِمَّ نُورَهُ (توبه/ ۳۲) -

ای مردم، سخنان مرا حاضران به غایبان برسانند، خداوندا، تو بر آنان گواه باش! سپس خداوند نگاه سومی به زمین انداخت و از اهل بیتم برای بعد از وفاتم یازده امام برگزید که پس از برادرم یکی پس از دیگری

ص: ۲۷۸

خواهند آمد و هرگاه یکی از آنان را وفات در رسد، دیگری برخیزد. مَثَل ایشان در اهل بیت من به ستارگان آسمان مانَد که هرگاه ستاره‌ای افول کرد، ستاره دیگری طلوع خواهد کرد. آنان پیشوایان راهنما و راهبرند، هرکس به آنان نیرنگی زند یا

خوارشان دارد، آسیبی به ایشان نرساند، بلکه زیان ناشی از نیرنگ و خواری به خودشان باز می گردد. آن‌ها حجّت‌های خدا بر روی زمین وی هستند و گواهان خدا بر خلقش. هرکه ایشان را اطاعت کند، خدا را اطاعت کرده و آنکه از فرمانشان سرپیچی کند، از فرمان خدا سرپیچی کرده است. آن‌ها با قرآنند و قرآن با ایشان، از یکدیگر جدا نمی‌شوند تا اینکه بر سر حوض بر من وارد شوند و اوّلین امامان، علی و بهترینِ آن‌هاست و پس از وی دو فرزندم حسن و حسین قرار دارند و سپس نُه تن از فرزندان حسین علیهم السّلام... و حدیث را تا آخر روایت کرده است. - . غیبه النعمانی: ۳۹ و ۴۰ -

**[ترجمه]

إيضاح

قال الجزری فی حدیث العباس قال یا رسول الله إن قریشا جعلوا مثلک مثل نخله فی کبوه من الأرض قال شمر لم نسمع الکبوه و لکنا سمعنا الکبا و الکبه و هی الکناسه و التراب الذی یکنس من البیت و قال غیره الکبه من الأسماء الناقصه أصلها کبوه مثل قله و ثبه أصلهما قلوه و ثبوه و یقال للربوه کبوه بالضم و قال الزمخشری (۲) الکبا الکناسه و جمعه أکباء و الکبه بوزن قله و طبه نحوها(۳) و أصلها کبوه و علی الأصل جاء الحدیث إلا أن المحدث لم یضبط الکلمه فجعلها کبوه بالفتح فإن صحت الروایه بها فوجهه أن تطلق الکبوه و هی المره الواحده من الکسح علی الکساحه و الکناسه و منه الحدیث أن أناسا من الأنصار قالوا له إنا نسمع من قومک إنما مثل محمد کمثل نخله نبتت فی کبا هی بالکسر و القصر الکناسه و جمعها أکباء انتهی (۴) و السک أن تضبب الباب (۵) بالحدید و نوع من الطیب و الأول أنسب.

**[ترجمه]جزری گوید: در مورد روایت عباس: «قال یا رسول الله إنّ قریشاً جعلوا مَثَلک مثل نخلهٔ فی کبوهٔ مِن الارض» شمر گوید: نشنیده‌ایم

بگویند «کبوهٔ» بلکه «الکبا» را شنیده‌ایم و «الکبهٔ» را که به معنی زباله و خاک و خاشاکی است که از جارو کردن به دست می... آید. دیگری گفته است: «الکبه»: اسم منقوصی است که اصل آن «کبوهٔ» بر وزن «قلهٔ» و «ثبهٔ» می‌باشد که در اصل «قلوهٔ» و «ثبوهٔ» بوده است. و به زمین بلند « کُبوهٔ» گفته می‌شود با ضم حرف اول. و زمخشری گوید: «الکبا»: الکناسه (زباله) و جمع آن «کِباء» است و «کبهٔ» بر وزن «قلهٔ» و شبیه آن «ظبهٔ» است که همان معنی را هم دارند و اصل آن «کبوهٔ» و در حدیث با عنایت به اصل آورده شده لیکن محدِّث کلمه را درست حرکت گذاری نکرده و «کبوهٔ» را با فتح کاف آورده است که اگر روایت با آن درست باشد، باید آن را حمل بر مصدر مرّه کرد یعنی یک بار جارو کردن، و در حدیث آمده است که: جماعتی از انصار به وی گفتند: ما از قوم شما می‌شنویم که: «أنّما مَثَل محمد کَمَثَل نخلهٔ نبتت فی کِبا» با کسر کاف و مقصور بودن اسم به معنی مزبله و جمع آن «أکباء» است. پایان - . النهایهٔ ۴: ۶ -

«السک»: در را با آهن محکم کردن و نوعی عطر است، اما معنای اول مناسب‌تر است.

**[ترجمه]

نی، [الغیبه] للنعمانی مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ یَعْقُوبَ (۶) عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی قَیْسٍ

۱- الغیبه للنعمانیّ: ۳۹ و ۴۰.

۲- راجع الفائق ۲: ۳۹۳.

۳- أی هی أیضا بمعنی الکناسه.

۴- النهایه ۴: ۶.

۵- أی تشدده.

۶- فی المصدر: أحمد بن محمّد بن یعقوب.

عَنْ جَعْفَرٍ الرُّمَّانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام: أَنَّهُ نَظَرَ إِلَى حُمْرَانَ فَبَكَى ثُمَّ قَالَ يَا حُمْرَانُ عَجَباً لِلنَّاسِ كَيْفَ غَفَلُوا أَمْ نَسُوا أَمْ تَنَاسَوْا فَنَسُوا قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ حِينَ مَرِضَ فَأَتَاهُ النَّاسُ يَعُودُونَهُ وَ يُسَلِّمُونَ عَلَيْهِ حَتَّى إِذَا غَصَّ (۱) بِأَهْلِهِ الْبَيْتُ جَاءَ عَلِيٌّ علیه السّلام فَسَلَّمَ وَ لَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَتَخَطَّاهُمْ إِلَيْهِ (۲) وَ لَمْ يُوَسِّعُوا لَهُ فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ ذَلِكَ رَفَعَ مِخَدَّتَهُ وَ قَالَ إِلَيَّ يَا عَلِيُّ فَلَمَّا رَأَى النَّاسُ ذَلِكَ زَحَمَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً وَ أَفْرَجُوا حَتَّى تَخَطَّاهُمْ وَ أَجْلَسَهُ رَسُولُ اللَّهِ إِلَى جَنْبِهِ ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ هَذَا أَنْتُمْ تَفْعَلُونَ بِأَهْلِ بَيْتِي فِي حَيَاتِي مَا أَرَى فَكَيْفَ بَعْدَ وَفَاتِي وَ اللَّهِ لَا تَقْرُبُونَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي قُرْبَةً إِلَّا قَرُبْتُمْ مِنَ اللَّهِ مَنْزِلَةً وَ لَا تُبَاعِدُونَ خُطْوَةً وَ تُعْرِضُونَ عَنْهُمْ إِلَّا أَعْرَضَ اللَّهُ عَنْكُمْ ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ اسْمَعُوا أَلَا إِنَّ الرِّضَى وَ الرِّضْوَانَ وَ الْجَنَّةَ(۳) لِمَنْ أَحَبَّ عَلِيّاً وَ تَوَلَّاهُ وَ ائْتَمَّ بِهِ وَ بِفَضْلِهِ وَ أَوْصِيَائِهِ بَعْدَهُ وَ حَقٌّ عَلَى رَبِّي أَنْ يَسْتَجِيبَ لِي فِيهِمْ إِنَّهُمُ اثْنَا عَشَرَ وَصِيّاً وَ مَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي إِنِّي مِنْ إِبْرَاهِيمَ وَ إِبْرَاهِيمُ مِنِّي وَ دِينِي دِينُهُ وَ دِينُهُ دِينِي وَ نِسْبَتِي نِسْبَتُهُ وَ نِسْبَتُهُ نِسْبَتِي وَ فَضْلِي فَضْلُهُ وَ أَنَا أَفْضَلُ مِنْهُ وَ لَا فَخْرَ يُصَدِّقُ قَوْلِي قَوْلُ رَبِّي- ذُرِّيَّةً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (۴).

**[ترجمه]الغيبه نعمانی:

ص: ۲۷۹

امام جعفر صادق علیه السّلام به حمران نگاه کرد و به گریه افتاده و سپس فرمود: ای حمران، از مردم در شگفت هستم که چگونه غفلت ورزیده یا فراموش کرده یا خود را به فراموشی زده و قول رسول خدا صلی الله علیه و آله را آن گاه که در بستر بیماری افتاد و مردم به عیادتش آمده و به وی سلام می کردند تا اینکه خانه پر شد از عیادت کننده ها، در این هنگام علی علیه السّلام آمد و سلام کرد اما نتوانست راهی برای رفتن نزد پیامبرصلی الله علیه و آله بیاید و راه را برایش باز نکردند. چون رسول خدا صلی الله علیه و آله وضع را چنین دید، بالش خود را برداشته و فرمود: علی، نزد من بیا، و چون مردم چنین دیدند، به یکدیگر چسبیدند و راه را برای عبور وی باز کردند و رسول خدا صلی الله علیه و آله

وی را در کنار خود نشانده، سپس فرمود: ای مردم! من هنوز زنده ام و شما با اهل بیت من چنین رفتار می کنید، نمی دانم پس از وفاتم با آنان چه خواهید کرد؟ به خدا سوگند که یک گام به اهل بیت من نزدیک نمی شوید مگر اینکه یک منزلت به خدا نزدیک شده باشید و یک گام از ایشان دور نمی شوید و روی از آنان بر نمی گردانید مگر اینکه خداوند روی از شما بگرداند. سپس فرمود: ای مردم! گوش فرا دهید، آگاه باشید که خوشنودی خدا و رضوان و بهشت از آنِ کسی است که علی را دوست داشته باشد و ولایت وی را پذیرفته، امامت و فضل او و اوصیای او را بعد از خودش، گردن نهد؛ و بر پروردگار من حقّ است که دعای مرا درباره آنان اجابت فرماید. آنان دوازده وصیّ هستند و هرکس از من پیروی کند، از من است. من از ابراهیم هستم و ابراهیم از من و دین من دین اوست و دین او دین من، و نَسَب من نَسَب اوست و نَسَب او نَسَب من، فضل من فضل او و من از او برترم و افتخاری نیست. کلام مرا قول پروردگارم تصدیق می فرماید که: «ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِن بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيم»، - . غیبه النعمانی: ۴۴ . آل عمران/ ۳۴ - {فرزندانی که بعضی از آنان از [نسل] بعضی دیگرند، و خداوند شنوای داناست.}

**[ترجمه]

نی، [الغیبه] للنعمانی عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَلِکِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُثَنًّی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الرَّقِّیِّ عَنْ مُوسَی بْنِ عِیسَی (۵) عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَاقِرِ علیهما السّلام عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِیهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ أَوْحَی إِلَیَّ لَیْلَهَ أُسْرِیَ بِی یَا مُحَمَّدُ مَنْ خَلَّفْتَ فِی الْأَرْضِ عَلَی أُمَّتِکَ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِذَلِکَ قُلْتُ یَا رَبِّ أَخِی قَالَ یَا مُحَمَّدُ إِنِّی اطَّلَعْتُ (۶) إِلَی

ص: ۲۸۰

۱- غص المکان بهم: امتلأ و ضاق علیهم.

۲- تخطاه: تجاوزه و سبقه.

۳- فی المصدر و(د): ألا إن الرضی لرضوان و الحب اه.

۴- الغیبه للنعمانیّ: ۴۴.

۵- فی المصدر بعد ذلک: عن هشام بن عبد اللّه الدستوائی(الرستوانی خ ل).

۶- »: قال: یا محمّد علیّ بن أبی طالب؟ قلت: نعم یا ربّ، قال: یا محمّد انی اطلعت اه.

الْأَرْضِ اطِّلَاعَهً فَاخْتَرْتُکَ مِنْهَا فَلَا أُذْکَرُ حَتَّی تُذْکَرَ مَعِی فَأَنَا الْمَحْمُودُ وَ أَنْتَ مُحَمَّدٌ ثُمَّ إِنِّی اطَّلَعْتُ إِلَی الْأَرْضِ اطِّلَاعَهً أُخْرَی فَاخْتَرْتُ مِنْهَا عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَصِیَّکَ (۱) فَأَنْتَ سَیِّدُ الْأَنْبِیَاءِ وَ عَلِیٌّ سَیِّدُ الْأَوْصِیَاءِ ثُمَّ شَقَقْتُ لَهُ اسْماً مِنْ أَسْمَائِی فَأَنَا الْأَعْلَی وَ هُوَ عَلِیٌّ یَا مُحَمَّدُ إِنِّی خَلَقْتُ عَلِیّاً وَ فَاطِمَهَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ وَ الْأَئِمَّهَ مِنْ نُورٍ وَاحِدٍ ثُمَّ عَرَضْتُ وَلَایَتَهُمْ عَلَی الْمَلَائِکَهِ فَمَنْ قَبِلَهَا کَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِینَ وَ مَنْ جَحَدَهَا کَانَ مِنَ الْکَافِرِینَ یَا مُحَمَّدُ لَوْ أَنَّ عَبْداً مِنْ عِبَادِی عَبَدَنِی حَتَّی یَنْقَطِعَ ثُمَّ لَقِیَنِی جَاحِداً لِوَلَایَتِهِمْ أَدْخَلْتُهُ النَّارَ ثُمَّ قَالَ یَا مُحَمَّدُ أَ تُحِبُّ أَنْ تَرَاهُمْ فَقُلْتُ نَعَمْ فَقَالَ تَقَدَّمْ أَمَامَکَ فَتَقَدَّمْتُ أَمَامِی فَإِذَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ وَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ وَ عَلِیُّ بْنُ مُوسَی وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ وَ عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ وَ الْحُجَّهُ الْقَائِمُ کَأَنَّهُ الْکَوْکَبُ الدُّرِّیُّ فِی وَسَطِهِمْ فَقُلْتُ یَا رَبِّ مَنْ هَؤُلَاءِ قَالَ هَؤُلَاءِ الْأَئِمَّهُ وَ هَذَا الْقَائِمُ مُحَلِّلٌ حَلَالِی وَ مُحَرِّمٌ حَرَامِی وَ یَنْتَقِمُ مِنْ أَعْدَائِی یَا مُحَمَّدُ أَحْبِبْهُ فَإِنِّی أُحِبُّهُ وَ أُحِبُّ مَنْ یُحِبُّهُ (۲).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: عبدالله بن عمر بن خطّاب: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند در شبی که را به معراج بردند به من وحی فرمود که: ای محمّد، چه کسی را جانشین خود در زمین کرده‌ای؟ _ و خود بدان آگاه‌تر بود _ عرض کردم: پروردگارا، برادرم! فرمود: یا محمّد، من با دقت نظری بر زمین افکندم

ص: ۲۸۰

و از میان مردمان آن تو را برگزیدم از این پس نام من برده نمی‌شود مگر اینکه نام تو با من برده شود. من «محمود» هستم و تو «محمّد». سپس نگاه دقیق دیگری به زمین انداختم و از میان ساکنان آن علی بن ابی طالب وصیّ تو را برگزیدم. پس تو سیّد و سرور پیامبرانی و علی سیّد اوصیا. سپس نامی از نام‌های خودم را برای وی مشتق کردم، پس من «اعلی» هستم و او «علیّ». ای محمّد! من علی، فاطمه، حسن، حسین و امامان را از یک نور آفریدم و آن‌گاه ولایتشان را بر فرشتگان عرضه کردم، هرکس آن را پذیرفت، از مقرّبان شد و آنکه انکارش نمود، از کافران گشت. یا محمّد، آیا دوست داری ایشان را ببینی؟ عرض کردم: آری، فرمود: قدمی پیش بگذار، پس قدمی پیش گذاشتم، ناگاه علی بن ابی طالب، حسن، حسین، علی بن حسین، محمّد بن علی، جعفر بن محمّد، موسی بن جعفر، محمّد بن علی، علی بن محمّد، حسن بن علی و حجّت قائم را دیدم که همچون اختری درخشان در میان ایشان بود. پس گفتم: پروردگارا، اینان چه کسانی هستند؟ فرمود: اینان امامانند و او قائم است، حلال کننده حلال من و حرام کننده حرام من و از دشمنانم انتقام می‌گیرد؛ ای محمّد، او را دوست بدار که من او را دوست می‌دارم و هر که او را دوست بدارد، دوست می‌دارم. - . غیبه النعمانی: ۴۵ -

**[ترجمه]

«۱۰۱»

نی، [الغیبه] للنعمانی مُحَمَّدُ بْنُ هَمَّامٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ عَلِیِّ بْنِ عِیسَی الْقُوهِسْتَانِیِّ عَنْ مُوسَی بْنِ إِسْحَاقَ الْأَنْمَاطِیِّ وَ کَانَ شَیْخاً نَفِیساً مِنْ إِخْوَانِنَا الْفَاضِلِینَ عَنْ بَدْرٍ عَنْ زَیْدِ بْنِ عِیسَی بْنِ مُوسَی وَ کَانَ رَجُلًا مَهِیباً قُلْتُ لَهُ: مَنْ أَدْرَکْتَ مِنَ التَّابِعِینَ فَقَالَ مَا أَدْرِی مَا تَقُولُ لِی وَ لَکِنِّی کُنْتُ بِالْکُوفَهِ فَسَمِعْتُ شَیْخاً فِی جَامِعِهَا یَتَحَدَّثُ عَنْ عَبْدِ خَیْرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ یَقُولُ قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا عَلِیُّ – الْأَئِمَّهُ الرَّاشِدُونَ الْمُهْتَدُونَ الْمَعْصُومُونَ مِنْ وُلْدِکَ أَحَدَ عَشَرَ إِمَاماً وَ أَنْتَ

أَوَّلُهُمْ وَ

آخِرُهُمْ اسْمُهُ عَلَى اسْمِی یَخْرُجُ فَیَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماً یَأْتِیهِ الرَّجُلُ وَ الْمَالُ کُدْسٌ (۳) فَیَقُولُ یَا مَهْدِیُّ أَعْطِنِی فَیَقُولُ خُذْ(۴).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: امیرالمؤمنین علیه السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمود: ای علی، امامان راشد هدایت شده معصوم از فرزندان تو یازده امام هستند و تو اولین امامی و آخرشان همنام من است. خروج می کند و زمین را پس از اینکه از ظلم و ستم پرگشته باشد، از عدل و داد پر می کند. ثروت او همچون خرمن انباشته خواهد بود و چون مردی نزد وی آید و گوید: یا مهدی، در حق من عطا کن، می‌فرماید: بردار. - . غیبه النعمانی: ۴۵ _۴۴ -

**[ترجمه]

«۱۰۲»

نی، [الغیبه] للنعمانی بِالْإِسْنَادِ إِلَی عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ هَاشِمٍ الْبَزَّازِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُمَیَّهَ عَنْ

ص: ۲۸۱

۱- فی المصدر: فجعلته وصیک خ ل.

۲- الغیبه للنعمانیّ: ۴۵.

۳- الکدس: الحب المحصود المجموع. ای یجمع عنده المال کما یجمع الحب المحصود.

۴- الغیبه للنعمانیّ: ۴۴ و ۴۵.

يَزِيدَ الرَّقَاشِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَنْ يَزَالَ هَذَا الْأَمْرُ قَائِماً إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ قَيِّماً مِنْ قُرَيْشٍ (۱).

أقول: قد أورد النعمانی حديث الاثنی عشر عن جابر بن سمره و غيره بأسانيد جمه تركنا إيرادها لكفايه ما أوردناه من سائر الكتب فی إثبات المطلوب.

**[ترجمه]الغيبه نعمانی:

ص: ۲۸۱

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: این دین پیوسته پا برجا خواهد ماند تا دوازده قَیِّم از قریش (حکومت کند). - . غیبه النعمانی: ۵۸ -

مؤلف: نعمانی حدیث دوازده امام را از جابر بن سمره و دیگران با اسنادهای فراوان آورده است که ما با ذکر مواردی از سایر کتاب‌ها به حد کفایت، از ذکر آن‌ها صرف نظر کردیم.

**[ترجمه]

«۱۰۳»

نص، [كفايه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَارَهَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ الْعُطَارِدِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَّانِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْكَرِيمِ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ جَيْشِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: الْأَئِمَّةُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۲).

قب، [المناقب]: لابن شهرآشوب ابْنُ الْمُعْتَمِرِ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابن مسعود: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: امامان پس از من دوازده است، همگی از قریش. - . کفایهٔ الاثر: ۴ -

مناقب ابن شهر آشوب: ابن معتمر نظیر آن را نقل کرده است. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۰۴»

نص، [كفايه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زُهَيْرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ رُسْتُمَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَهَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: الْأَئِمَّةُ

بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ وَ التَّاسِعُ مَهْدِیُّهُمْ (۴).

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب ابْنُ السَّائِبِ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابن مسعود: شنیدم رسول خدا می‌فرماید: امامان پس از من دوازده است، نُه تن از صلب حسین و نهمین آن‌ها مهدی ایشان است. - . کفایهٔ الاثر: ۴ -

مناقب ابن شهر آشوب: ابن سائب مانند آن را روایت کرده است. - . مناقب آل ابی طالی ۱: ۲۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۰۵»

نص، [کفایه الأثر] الصَّدُوقُ عَنِ ابْنِ الْمُتَوَکِّلِ عَنِ الْکُوفِیِّ عَنِ النَّخَعِیِّ عَنِ النَّوْفَلِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی اطَّلَعَ إِلَی الْأَرْضِ

اطِّلَاعَهً فَاخْتَارَنِی مِنْهَا فَجَعَلَنِی نَبِیّاً ثُمَّ اطَّلَعَ الثَّانِیَهَ فَاخْتَارَ مِنْهَا عَلِیّاً فَجَعَلَهُ إِمَاماً ثُمَّ أَمَرَنِی أَنْ أَتَّخِذَهُ أَخاً وَ وَصِیّاً وَ خَلِیفَهً وَ وَزِیراً- فَعَلِیٌّ مِنِّی وَ أَنَا مِنْ عَلِیٍّ وَ هُوَ زَوْجُ ابْنَتِی وَ أَبُو سِبْطَیَّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ أَلَا وَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی جَعَلَنِی وَ إِیَّاهُمْ حُجَجاً عَلَی عِبَادِهِ وَ جَعَلَ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ أَئِمَّهً یَقُومُونَ بِأَمْرِی (۶) وَ یَحْفَظُونَ وَصِیَّتِی التَّاسِعُ مِنْهُمْ قَائِمُ أَهْلِ

۱- الغیبه للنعمانیّ: ۵۸.

۲- کفایه الاثر، ۴. و فیه: الأئمّه من بعدی اه.

۳- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۹.

۴- کفایه الاثر، ۴. و فیه: الأئمّه من بعدی اه.

۵- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۹.

۶- فی المصدر: یقولون بأمری.

بَيْتِی وَ مَهْدِیُّ أَمَّتِی أَشْبَهُ النَّاسِ بِی فِی شَمَائِلِهِ وَ أَقْوَالِهِ وَ أَفْعَالِهِ لَيَظْهَرُ بعده [بَعْدَ](۱) غَيْبَةٍ طَوِيلَةٍ وَ حَيْرَةٍ مُضِلَّةٍ فَيُعْلِی أَمْرَ اللَّهِ (۲) وَ يُظْهِرُ دِينَ اللَّهِ وَ يُؤَيَّدُ بِنَصْرِ اللَّهِ وَ يُنْصَرُ بِمَلَائِكَةِ اللَّهِ فَيَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً(۳).

**[ترجمه]الكفاية: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خدای تبارک و تعالی نظری بر زمین افکند و از میان ساکنان آن مرا برگزید و پیامبر قرار داد. سپس نگاه دوباره‌ای انداخت و علی را برگزید و امامش گردانید؛ سپس به من فرمان داد او را برادر، وصیّ، خلیفه و وزیر خود قرار دهم؛ از این رو، علی از من است و من از علی؛ او شوی دختر من و پدر دو سبط من حسن و حسین است، آگاه باشید که خدای تبارک و تعالی من و ایشان را حجّت بر بندگانش قرار داده و از صُلب حسین امامانی قرار داده که کار مرا پی می‌گیرند و وصیّت مرا پاس می‌دارند. نهمین آن‌ها قائم اهل

بیت من و مهدی اُمّت من است، شبیه‌ترین مردم به من به جهت شمایل، گفتار و کردار است. پس از وی غیبتی طولانی و حیرانی تاریکی خواهد بود، سپس کارش بالا می‌گیرد و دین خدا را آشکار می‌سازد و مؤیَّد به نصرت خدا و فرشتگان خدا می‌گردد، پس زمین را همان‌گونه که پر از ظلم و ستم گشته بود، پر از عدل و داد می‌کند. - . کفایة الاثر: ۲ -

**[ترجمه]

«۱۰۶»

نص، [كفايه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِیُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُطَوَّقٍ (۴) عَنِ الْمُغِيرَهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُهَلَّبِ عَنْ عَبْدِ الْغَفَّارِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِی هَاشِمٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَدِمَ يَهُودِیٌّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يُقَالُ لَهُ نَعْثَلٌ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنِّی أَسْأَلُكَ عَنْ أَشْيَاءَ تَلَجْلَجُ فِی صَدْرِی مُنْذُ حِينٍ فَإِنْ أَنْتَ أَجَبْتَنِی عَنْهَا أَسْلَمْتُ عَلَى يَدِكَ قَالَ سَلْ يَا أَبَا عُمَارَةَ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ صِفْ لِی رَبَّكَ فَقَالَ صلی الله علیه و آله إِنَّ الْخَالِقَ لَا يُوصَفُ إِلَّا بِمَا وَصَفَ بِهِ نَفْسَهُ وَ كَيْفَ يُوصَفُ الْخَالِقُ الَّذِی تَعْجِزُ الْحَوَاسُّ أَنْ تُدْرِكَهُ وَ الْأَوْهَامُ أَنْ تَنَالَهُ وَ الْخَطَرَاتُ أَنْ تَحُدَّهُ وَ الْأَبْصَارُ الْإِحَاطَهَ بِهِ (۵) جَلَّ عَمَّا يَصِفُهُ الْوَاصِفُونَ نَأَى فِی قُرْبِهِ وَ قَرُبَ فِی نَأْيِهِ (۶) كَيَّفَ الْكَيْفَ فَلَا يُقَالُ لَهُ كَيْفَ وَ أَيَّنَ الْأَيْنَ فَلَا يُقَالُ لَهُ أَيْنَ هُوَ مُنْقَطِعُ الْكَيْفُوفِيَّهِ وَ الْأَيْنُونِيَّهِ فَهُوَ الْأَحَدُ الصَّمَدُ(۷) كَمَا وَصَفَ نَفْسَهُ وَ الْوَاصِفُونَ لَا يَبْلُغُونَ نَعْتَهُ- لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ قَالَ صَدَقْتَ يَا مُحَمَّدُ فَأَخْبِرْنِی عَنْ قَوْلِكَ إِنَّهُ وَاحِدٌ لَا شَبِيهَ لَهُ أَ لَيْسَ اللَّهُ وَاحِداً وَ الْإِنْسَانُ وَاحِداً(۸) فَوَحْدَانِيَّتُهُ أَشْبَهَتْ وَحْدَانِيَّهَ الْإِنْسَانِ فَقَالَ صلی الله علیه و آله اللَّهُ وَاحِدٌ وَاحِدِیُّ الْمَعْنَى وَ الْإِنْسَانُ وَاحِدٌ ثَنَوِیُّ الْمَعْنَى جِسْمٌ وَ عَرَضٌ وَ بَدَنٌ وَ رُوحٌ وَ إِنَّمَا التَّشْبِيهُ فِی الْمَعَانِی لَا غَيْرُ-(۹)

۱- فی المصدر: یظهر بعده.

۲- »: فیعلن امر اللّه.

۳- كفايه الاثر: ۲.

۴- فى المصدر: عن أحمد بن مطرف.

۵- فى(ک): و الابصار عن الإحاطه به.

۶- نأى نأيا: بعد.

۷- فى المصدر: تنقطع الكيفوفيه فيه و الاينونيه، هو الاحد الصمد،.

۸- فى المصدر: و الإنسان واحد.

۹- أى لا يعتنى بصرف المشابهه اللفظيه و لا يحكم عليه، و انما التشبيه يكون بين شيئين إذا كان معناهما مشابها.

قَالَ صَدَقْتَ یَا مُحَمَّدُ فَأَخْبِرْنِی عَنْ وَصِیِّکَ مَنْ هُوَ فَمَا مِنْ نَبِیٍّ إِلَّا وَ لَهُ وَصِیٌّ وَ إِنَّ نَبِیَّنَا مُوسَی بْنَ عِمْرَانَ أَوْصَی إِلَی یُوشَعَ بْنِ نُونٍ فَقَالَ نَعَمْ إِنَّ وَصِیِّی وَ الْخَلِیفَهَ مِنْ بَعْدِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ بَعْدَهُ سِبْطَایَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ تَتْلُوهُ (۱) تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ أَئِمَّهٌ أَبْرَارٌ قَالَ یَا مُحَمَّدُ فَسَمِّهِمْ لِی قَالَ نَعَمْ إِذَا مَضَی الْحُسَیْنُ فَابْنُهُ عَلِیٌّ فَإِذَا مَضَی عَلِیٌّ فَابْنُهُ مُحَمَّدٌ(۲) فَإِذَا مَضَی مُحَمَّدٌ فَابْنُهُ جَعْفَرٌ فَإِذَا مَضَی جَعْفَرٌ فَابْنُهُ مُوسَی فَإِذَا مَضَی مُوسَی فَابْنُهُ عَلِیٌّ فَإِذَا مَضَی عَلِیٌّ فَابْنُهُ مُحَمَّدٌ فَإِذَا مَضَی مُحَمَّدٌ فَابْنُهُ عَلِیٌّ فَإِذَا مَضَی عَلِیٌّ فَابْنُهُ الْحَسَنُ فَإِذَا مَضَی الْحَسَنُ فَبَعْدَهُ ابْنُهُ الْحُجَّهُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ فَهَذِهِ اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً عَلَی عَدَدِ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ قَالَ فَأَیْنَ مَکَانُهُمْ فِی الْجَنَّهِ قَالَ مَعِی فِی دَرَجَتِی قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّکَ رَسُولُ اللَّهِ وَ أَشْهَدُ أَنَّهُمُ الْأَوْصِیَاءُ بَعْدَکَ وَ لَقَدْ وَجَدْتُ هَذَا فِی الْکُتُبِ الْمُقَدَّمَهِ(۳) وَ فِیمَا عَهِدَ إِلَیْنَا مُوسَی بْنُ عِمْرَانَ علیه السلام أَنَّهُ إِذَا کَانَ آخِرُ الزَّمَانِ یَخْرُجُ نَبِیٌّ یُقَالُ لَهُ- أَحْمَدُ خَاتَمُ الْأَنْبِیَاءِ لَا نَبِیَّ بَعْدَهُ یَخْرُجُ مِنْ صُلْبِهِ أَئِمَّهٌ أَبْرَارٌ عَدَدَ الْأَسْبَاطِ فَقَالَ یَا أَبَا عُمَارَهَ أَ تَعْرِفُ الْأَسْبَاطَ قَالَ نَعَمْ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُمْ کَانُوا اثْنَیْ عَشَرَ قَالَ فَإِنَّ فِیهِمْ لَاوَی بْنَ أرحیا قَالَ أَعْرِفُهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ هُوَ الَّذِی غَابَ عَنْ بَنِی إِسْرَائِیلَ سِنِینَ ثُمَّ عَادَ فَأَظْهَرَ شَرِیعَتَهُ بَعْدَ انْدِرَاسِهَا(۴) وَ قَاتَلَ مَعَ قرسطیا الْمَلِکِ (۵) حَتَّی قَتَلَهُ وَ قَالَ صلی الله علیه و آله کَائِنٌ فِی أُمَّتِی مَا کَانَ فِی بَنِی إِسْرَائِیلَ حَذْوَ النَّعْلِ بِالنَّعْلِ وَ الْقُذَّهِ بِالْقُذَّهِ(۶) وَ إِنَّ الثَّانِیَ عَشَرَ مِنْ وُلْدِی یَغِیبُ حَتَّی لَا یُرَی وَ یَأْتِی عَلَی أُمَّتِی زَمَنٌ لَا یَبْقَی مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهُ وَ لَا مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا رَسْمُهُ فَحِینَئِذٍ یَأْذَنُ اللَّهُ لَهُ بِالْخُرُوجِ

۱- فی المصدر: تتلوهم.

۲- فی المصدر: فاذا مضی فابنه محمّد و علی هذا السیاق ذکر باقر الأئمّه أیضا علیهم السلام.

۳- فی المصدر: و لقد وجدت هذا فی الکتب المتقدمه.

۴- فی المصدر: بعد دراستها.

۵- »: مع فرسطنا الملک.

۶- قال فی النهایه(۳: ۲۳۶): فی الحدیث« لترکبن سنن من کان قبلکم حذو القذه بالقذه» ای کما تقدر کل واحد منهما علی قدر صاحبتها و تقطع، یضرب مثلا للشیئین یستویان و لا یتفاوتان.

فَیُظْهِرُ الْإِسْلَامَ وَ یُجَدِّدُ الدِّینَ ثُمَّ قَالَ صلی الله علیه و آله طُوبَی لِمَنْ أَحَبَّهُمْ وَ طُوبَی لِمَنْ تَمَسَّکَ بِهِمْ وَ الْوَیْلُ لِمُبْغِضِیهِمْ فَانْتَفَضَ (۱) نَعْثَلٌ وَ قَامَ بَیْنَ یَدَیْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَنْشَأَ یَقُولُ:

صَلَّی الْعَلِیُّ ذُو الْعَلَا***عَلَیْکَ یَا خَیْرَ الْبَشَرِ

أَنْتَ النَّبِیُّ الْمُصْطَفَی***وَ الْهَاشِمِیُّ الْمُفْتَخَرُ

بِکَ اهْتَدَیْنَا رُشْدَنَا***وَ فِیکَ نَرْجُو مَا أَمَرَ(۲)

وَ مَعْشَرٍ سَمَّیْتَهُمْ***أَئِمَّةً اثْنَیْ عَشَرَ

حَبَاهُمُ رَبُّ الْعُلَی(۳) ***ثُمَّ صَفَاهُمْ مِنْ کَدَرٍ

قَدْ فَازَ مَنْ وَالاهُمُ***وَ خَابَ مَنْ عَفَا الْأَثَرَ(۴)

آخِرُهُمْ یَشْفِی الظَّمَأَ***وَ هُوَ الْإِمَامُ الْمُنْتَظَرُ

عِتْرَتُکَ الْأَخْیَارُ لِی***وَ التَّابِعُونَ مَا أَمَرَ

مَنْ کَانَ عَنْکُمْ مُعْرِضاً***فَسَوْفَ یَصْلَی بِسَقَرَ(۵)

**[ترجمه]الکفایه: ابن عباس: مردی یهودی به نام نعثل نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمده و گفت: ای محمّد، چند چیز را که مدت‌هاست فکر مرا به خود مشغول داشته از تو می‌پرسم، اگر پاسخ دادی، به دست تو اسلام می‌آورم. فرمود: بپرس ای ابوعماره! گفت: محمّد! پروردگارت را برای من توصیف کن. فرمود: خالق را نمی‌توان جز با صفاتی که خود بدان‌ها خویش را وصف فرموده، توصیف کرد. و چگونه توصیف شود خالقی که حواس از درکش عاجز و تصورات از دستیابی به وی ناتوان و خرد از تعیین حدّ و پایانی برای وی درمانده و دیدگان از احاطه به وی عاجزند؟ او فراتر از وصف توصیف کنندگان است، در عین دوری نزدیک و در عین نزدیکی دور است. آفریننده کیفیّت و چگونگی است لیکن خود در چگونگی نگنجد. أینیّت را او به وجود آورده لیکن نمی‌توان گفت که وی کجاست. او را نه «کَیف» است و نه «أین»، او آن گونه که خود خویشتن را وصف فرموده، احد است و صمد و توصیف کنندگان قادر نیستند او را به تمام به وصف آورند، «لَمْ یَلِدْ وَ لَمْ یُولَدْ وَ لَمْ یَکُن لَّهُ کُفُوًا أَحَدُ» است.

گفت: راست گفتی ای محمّد، اکنون به من بگو، اینکه گفتی که «او یگانه‌ای است که مانند ندارد» یعنی چه؟ مگر خدا یکی نیست و انسان نیز یکی است؟ در این صورت وحدانیّت او به وحدانیّت انسان شبیه است؟ فرمود: خدا واحد به معنای «احد» است و انسان واحدی است که معنای «ثنوی» دارد، جسم و عرض و بدن و روح. این تشبیه فقط در لفظ است و زمانی شباهت معنا پیدا می‌کند که دو شیء شبیه به هم، از هر نظر شبیه به هم باشند نه فقط در لفظ. گفت:

راست گفتی ای محمّد، اکنون مرا از وصیّ خود خبر ده که کیست؟ زیرا هیچ پیامبری نبوده که وصیّ نداشته باشد و پیامبر ما موسی بن عمران یوشع بن نون را وصیّ خود گردانید. فرمود: آری، وصی و جانشینم پس از من علی بن ابی طالب است و پس از وی دو سبط من حسن و حسین خواهند بود و سپس نُه تن از صلب حسین که همگی امامانی نیکوکار خواهند بود. گفت: ای محمّد، ایشان را برای من نام ببر. فرمود: چون حسین بگذرد، پسرش علی است و چون علی بگذرد، پسرش محمّد است و چون محمّد بگذرد پسرش جعفر است، و چون جعفر بگذرد پسرش موسی است، و چون موسی بگذرد، پسرش علی است، و چون علی بگذرد، پسرش محمّد است و چون محمّد بگذرد، پسرش علی است و چون علی بگذرد پسرش حسن است، و چون حسن بگذرد، پس از وی پسرش حجهٔ بن الحسن بن علی خواهد بود، و این دوازده امام به عدد نقبای بنی‌اسرائیل هستند. گفت: جایگاه آن‌ها در کجای بهشت است؟ فرمود: با من هستند و در مرتبه و منزلت من.

گفت: گواهی می‌دهم خدایی جز الله نیست و تو رسول خدایی و شهادت می‌دهم آن‌ها اوصیای بعد از شما هستند. من این‌ها را در کتاب‌های پیشین یافته بودم. و از جمله چیزهایی که موسی بن عمران به ما گفته این است که چون آخرالزمان شود، پیامبری پدید آید که وی را «احمد» نامند، او خاتم پیامبران است و پیامبری پس از وی نخواهد آمد. از صُلب او امامانی نیکوکار به عدد اسباط خواهد داشت. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای ابوعماره، آیا اسباط را می‌شناسی؟ عرض کرد: آری یا رسول الله، آن‌ها دوازده تن بودند. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: و لاوی بن ارحیا از جمله ایشان بود. عرض کرد: او را می‌شناسم یا رسول الله، او همانی است که سال‌ها از چشم بنی‌اسرائیل پنهان شد و سپس بازگشت و شریعت موسی را که کهنه و فرسوده شده بود، دوباره زنده کرد و با پادشاهی به نام «قرسطیا» جنگید و وی را به قتل رسانید. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: برای اُمّت من نیز اتفاقی که برای بنی‌اسرائیل پیش آمد، به وقوع خواهد پیوست، کاملاً ـ شبیه به هم و طابق النعل بالنعل و مو به مو، و دوازدهمین امام از فرزندان من نیز از دیده‌ها نهان خواهد شد و بر اُمّت من زمانی خواهد آمد که از اسلام جز نامی و از قرآن جز خطی نخواهد ماند؛ آن‌گاه خداوند به وی اجازه خروج می‌دهد و او ص: ۲۸۴

اسلام را آشکار ساخته، دین را دوباره زنده می‌کند. سپس فرمود؛ خوشا به حال آنان که ایشان را دوست بدارند و خوشا به حال آنانکه به ایشان تمسّک جویند و وای بر دشمنان ایشان؛ پس نعثل برخاسته و در مقابل رسول خدا صلی الله علیه و آله ایستاده و این ابیات را قرائت کرد:

درود خداوند علیّ متعال، بر تو باد ای خیر البشر

تو آن پیامبر برگزیده‌ای، و آن هاشمی صاحب افتخار

با تو هدایت یافته و به رشد رسیدیم، و به تو امید تحقق فرمان خدا را داریم

و به جمعی که آن‌ها را دوازده امام نامیدی

خداوند علوّ منزلت را به ایشان عطا فرموده و نیز از هر پلیدی پاکشان ساخته است،

آنکه دوستدارشان باشد به یقین رستگار گشته و آنکه از ایشان روی گرداند، نومید گردد

آخرین ایشان تشنگان را سیراب می‌کند، و او همان امام منتظر است

عترت برگزیده‌ات از آنِ من، و کسانی که تابع آنچه امر شده هستند

هرکس از شما روی بگرداند، جای او اعماق جهنم خواهد بود. - . کفایة الاثر: ۳ _۲ -

**[ترجمه]

«۱۰۷»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنِ التَّلَّعُكْبَرِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ زَكَرِيَّا(۶) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْهَيْثَمِ عَنِ الْأَجْلَحِ الْكِنْدِيِّ عَنْ أَفْلَحَ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ عَنْ طَاوُسٍ الْيَمَانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ الْحَسَنُ عَلَى عَاتِقِهِ وَ الْحُسَيْنُ عَلَى فَخِذِهِ يَلْثِمُهُمَا وَ يُقَبِّلُهُمَا وَ يَقُولُ- اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالاهُمَا وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُمَا ثُمَّ قَالَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ كَأَنِّي بِهِ وَ قَدْ خُضِبَتْ شَيْبَتُهُ مِنْ دَمِهِ يَدْعُو فَلَا يُجَابُ وَ يَسْتَنْصِرُ فَلَا يُنْصَرُ قُلْتُ فَمَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ

ص: ۲۸۵

۱- أی تحرک.

۲- فی المصدر: بک اهتدانا ربّنا.

۳- حباه الشی ء: اعطاه اباه بلا جزاء. حباه: حماه و منعه. و یمکن أن یقرأ« حیاهم» من التحیه.

۴- أی صفح عنهم و ترک الاقتداء بهم.

۵- کفایه الاثر: ۲ و ۳.

۶- فی المصدر: عن الحسین بن علیّ بن زکریا.

شِرَارُ أَمَّتِی مَا لَهُمْ لَا أَنَالَهُمُ اللَّهُ شَفَاعَتِی ثُمَّ قَالَ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ مَنْ زَارَهُ عَارِفاً بِحَقِّهِ کُتِبَ لَهُ ثَوَابُ أَلْفِ حَجَّهٍ وَ أَلْفِ عُمْرَهٍ أَلَا وَ مَنْ زَارَهُ فَکَأَنَّمَا قَدْ زَارَنِی وَ مَنْ زَارَنِی فَکَأَنَّمَا قَدْ زَارَ اللَّهَ وَ حَقُّ الزَّائِرِ عَلَی اللَّهِ أَنْ لَا یُعَذِّبَهُ بِالنَّارِ وَ إِنَّ الْإِجَابَهَ تَحْتَ قُبَّتِهِ وَ الشِّفَاءَ فِی تُرْبَتِهِ وَ الْأَئِمَّهَ مِنْ وُلْدِهِ قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَکَم الْأَئِمَّهُ بَعْدَکَ قَالَ بِعَدَدِ حَوَارِیِّ عِیسَی وَ أَسْبَاطِ مُوسَی وَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَکَمْ کَانُوا قَالَ کَانُوا اثْنَیْ عَشَرَ وَ الْأَئِمَّهُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ أَوَّلُهُمْ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ بَعْدَهُ سِبْطَایَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ فَإِذَا انْقَضَی الْحُسَیْنُ فَابْنُهُ عَلِیٌّ فَإِذَا مَضَی عَلِیٌّ فَابْنُهُ مُحَمَّدٌ فَإِذَا انْقَضَی مُحَمَّدٌ فَابْنُهُ جَعْفَرٌ فَإِذَا انْقَضَی جَعْفَرٌ فَابْنُهُ مُوسَی فَإِذَا انْقَضَی مُوسَی فَابْنُهُ عَلِیٌّ فَإِذَا انْقَضَی عَلِیٌّ فَابْنُهُ مُحَمَّدٌ فَإِذَا انْقَضَی مُحَمَّدٌ فَابْنُهُ عَلِیٌّ فَإِذَا انْقَضَی عَلِیٌّ فَابْنُهُ الْحَسَنُ فَإِذَا انْقَضَی الْحَسَنُ فَابْنُهُ الْحُجَّهُ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَسَامِی مَا أَسْمَعُ بِهِمْ قَطُّ قَالَ لِی یَا ابْنَ عَبَّاسٍ هُمُ الْأَئِمَّهُ بَعْدِی وَ إِنْ قُهِرُوا أُمَنَاءُ مَعْصُومُونَ نُجَبَاءُ أَخْیَارُ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ مَنْ أَتَی یَوْمَ الْقِیَامَهِ عَارِفاً بِحَقِّهِمْ أَخَذْتُ بِیَدِهِ فَأُدْخِلُهُ الْجَنَّهَ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ مَنْ أَنْکَرَهُمْ أَوْ رَدَّ وَاحِداً مِنْهُمْ فَکَأَنَّمَا قَدْ أَنْکَرَنِی وَ رَدَّنِی (۱) وَ مَنْ أَنْکَرَنِی وَ رَدَّنِی فَکَأَنَّمَا أَنْکَرَ اللَّهَ وَ رَدَّهُ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ سَوْفَ یَأْخُذُ النَّاسُ یَمِیناً وَ شِمَالًا فَإِذَا کَانَ کَذَلِکَ فَاتَّبِعْ عَلِیّاً وَ حِزْبَهُ فَإِنَّهُ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ وَ لَا یَفْتَرِقَانِ حَتَّی یَرِدَا عَلَیَّ الْحَوْضَ یَا ابْنَ عَبَّاسٍ وَلَایَتُهُمْ وَلَایَتِی وَ وَلَایَتِی وَلَایَهُ اللَّهِ وَ حَرْبُهُمْ حَرْبِی وَ حَرْبِی حَرْبُ اللَّهِ (۲) وَ سِلْمُهُمْ سِلْمِی وَ سِلْمِی سِلْمُ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ صلی الله علیه و آله یُرِیدُونَ لِیُطْفِؤُا نُورَ اللَّهِ بِأَفْواهِهِمْ- وَ یَأْبَی اللَّهُ إِلَّا أَنْ یُتِمَّ نُورَهُ وَ لَوْ کَرِهَ الْکافِرُونَ (۳).

**[ترجمه]الکفایهٔ: عبدالله بن عباس گوید: بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد گشتم در حالی که حسن بر روی شانه و حسین روی زانوی وی نشسته بودند و آن حضرت ایشان را غرق بوسه نموده و می‌فرمود: خداوندا، دوست‌دارانشان را دوست بدار و دشمنانشان را دشمن بدار! سپس فرمود: ای ابن عباس، گویی می‌بینم که موی سپیدش از خون سرخش رنگین شده است. دعوت می کند و پاسخ نمی‌یابد. یاری می‌طلبد و یاری نمی‌شود. عرض کردم: یا رسول الله، چه کسی این کار می کند؟ فرمود:

ص: ۲۸۵

شروران اُمّتم، آنان را چه می‌شود که خدا شفاعت مرا نصیبشان نکند! سپس فرمود: ای ابن عباس، هر کس از روی معرفت وی را زیارت کند، خداوند ثواب هزار حج تمتع و هزار عمره برایش خواهد نوشت. آگاه باش، هرکس او را زیارت کند، گویی مرا زیارت کرده است و هرکه مرا زیارت کند، گویی خدا را زیارت کرده و حق زائر بر خدا آن است که با آتش عذابش نکند، و دعا در زیر گنبد او اجابت می‌شود و شفا در خاک و تربت او و دیگر امامانی که از فرزندان وی هستند، خواهد بود.

عرض کردم: یا رسول الله، چند امام پس از شما خواهد بود؟ فرمود: به تعداد حواریون عیسی و اسباط موسی و نقباء بنی... اسرائیل. عرض کردم: آن‌ها چند تن بودند؟ فرمود: دوازده تن؛ امامان بعد از من نیز دوازده تن خواهند بود که نخستین آن‌ها علی بن ابی طالب است، و پس از او دو سبط من حسن و حسین و پس از حسین پسرش علی، و چون علی فوت کند، پسرش محمّد، پس از او پسرش جعفر، پس از او پسرش موسی، پس از او پسرش علی، پس از او محمّد، پس از او پسرش علی، پس از او پسرش حسن و پس از او پسرش حضرت حجّت.

ابن عباس گوید: عرض کردم: یا رسول الله، هرگز این اسم‌ها را نشنیده‌ام! به من فرمود: ای پسر عباس، اینان امامان بعد از من هستند، هرچند از رسیدن به حقشان باز داشته شوند. امینند و معصوم، نجیب و برگزیده؛ ای ابن عباس، هرکس در حالی به

قیامت درآید که حق آنان را شناخته باشد، دست او را گرفته، سپس وارد بهشتش می‌کنم؛ ای ابن عباس، هرکس آنان را انکار کند یا یکی از ایشان را نپذیرد، گویی مرا انکار کرده است و نپذیرفته است، و هرکس مرا انکار کند و نپذیرد، گویی خدا را انکار کرده و نپذیرفته است. ای پسر عباس، مردم به راست یا چپ پراکنده خواهند شد و چون چنین شد، پیرو علی و حزب او باش که او پیوسته با حق است و حق هم با اوست، و این دو از هم جدا نگردند تا اینکه سر حوض بر من وارد شوند. ای پسر عباس، پذیرفتن ولایت ایشان پذیرفتن ولایت من است و ولایت من ولایت خدا؛ جنگ با ایشان جنگ با من است و جنگ با من، جنگ با خداست. صلح با ایشان، صلح با من است و صلح با من صلح با خداست؛ سپس فرمود: «يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَ اللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْكَافِرُون »، - . كفاية الاثر: ٣ . صف/ ٨ - {می خواهند

نور خدا را با دهان خود خاموش کنند و حال آنکه خدا _ گر چه کافران را ناخوش افتد _ نور خود را کامل خواهد گردانید.}

**[ترجمه]

«۱۰۸»

ص، [قصص الأنبياء عليهم السلام] الصَّدُوقُ عَنِ الْوَرَّاقِ عَنْ سَعْدٍ عَنِ النَّهْدِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ أَنَا وَ عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ تِسْعَةٌ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ مُطَهَّرُونَ مَعْصُومُونَ (۴).

ص: ۲۸۶

۱- فی المصدر: أوردنی.

۲- فی المصدر: و حزبهم حزبی و حزبی حزب اللّه.

۳- کفایه الاثر: ۳.

۴- کفایه الاثر: ۳.

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]قصص الانبياء: ابن عباس: شنيدم كه رسول خدا صلى الله عليه و آله مى‌فرمايد: من و على و حسن و حسين و نُه تن از فرزندان حسين، مطهَّر و معصوم هستيم. - . كفاية الاثر: ۳ -

مناقب ابن شهر آشوب: از ابن نباته نظير آن را روايت كرده است. - .

ص: ۲۸۶

مناقب آل ابى طالب ۱: ۲۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۰۹»

نص، [كفايه الأثر] أَخْبَرَنَا الْقَاضِى أَبُو الْفَرَجِ الْمُعَافَا بْنُ زَكَرِيَّا الْبَغْدَادِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو سَلْمَانَ أَحْمَدُ بْنُ أَبِى هَرَاسَهَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ النَّهَاوَنْدِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُوَيْسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْأَعْرَجِ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ وَ هُوَ عَلِيلٌ بِالطَّائِفِ فِى الْعِلَّهِ الَّتِى تُوُفِّيَ فِيهَا وَ نَحْنُ زُهَاءُ ثَلَاثِينَ رَجُلًا مِنْ شُيُوخِ الطَّائِفِ وَ قَدْ ضَعُفَ فَسَلَّمْنَا عَلَيْهِ وَ جَلَسْنَا فَقَالَ لِى يَا عَطَاءُ مَنِ الْقَوْمُ قُلْتُ يَا سَيِّدِى هُمْ شُيُوخُ هَذَا الْبَلَدِ مِنْهُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَمَهَ بْنِ حَضْرَمٍ الطَّائِفِيُّ وَ عُمَارَهُ بْنُ أَبِى الْأَجْلَحِ وَ ثَابِتُ بْنُ مَالِكٍ فَمَا زِلْتُ أَعُدُّ لَهُ وَاحِداً بَعْدَ وَاحِدٍ ثُمَّ تَقَدَّمُوا إِلَيْهِ فَقَالُوا يَا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّكَ رَأَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ وَ سَمِعْتَ مِنْهُ مَا سَمِعْتَ فَأَخْبِرْنَا عَنِ اخْتِلَافِ هَذِهِ الْأُمَّهِ فَقَوْمٌ قَدَّمُوا عَلِيّاً عَلَى غَيْرِهِ وَ قَوْمٌ جَعَلُوهُ بَعْدَ الثَّلَاثَهِ(۲) قَالَ فَتَنَفَّسَ ابْنُ عَبَّاسٍ (۳) فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ- عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ وَ هُوَ الْإِمَامُ وَ الْخَلِيفَهُ مِنْ بَعْدِى فَمَنْ تَمَسَّكَ بِهِ فَازَ وَ نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ ضَلَّ وَ غَوَى يَلِى تَكْفِينِي وَ غُسْلِى وَ يَقْضِى دَيْنِى وَ أَبُو سِبْطَيَّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ تَخْرُجُ الْأَئِمَّهُ التِّسْعَهُ وَ مِنْهَا مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَمَهَ(۴) يَا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ فَهَلَّا كُنْتَ تُعَرِّفُنَا قَبْلَ هَذَا فَقَالَ قَدْ وَ اللَّهِ أَدَّيْتُ مَا سَمِعْتُ وَ نَصَحْتُ لَكُمْ وَ لكِنْ لا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ثُمَّ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ عِبَادَ

اللَّهِ تَقِيَّهَ مَنِ اعْتَبَرَ تَمْهِيداً وَ اتَّقَى فِى وَجَلٍ وَ كَمَّشَ فِى مَهَلٍ (۵) وَ رَغِبَ فِى طَلَبٍ وَ رَهِبَ فِى هَرَبٍ فَاعْمَلُوا لِآخِرَتِكُمْ قَبْلَ حُلُولِ آجَالِكُمْ وَ تَمَسَّكُوا بِالْعُرْوَهِ الْوُثْقَى مِنْ عِتْرَهِ نَبِيِّكُمْ فَإِنِّى سَمِعْتُهُ يَقُولُ مَنْ تَمَسَّكَ بِعِتْرَتِى مِنْ بَعْدِى كَانَ مِنَ الْفَائِزِينَ

ص: ۲۸۷

۱- مناقب آل أبى طالب ۱: ۲۰۹.

۲- كذا فى(ك) و فى غيره من النسخ و المصدر: و قوم جعلوه بعد ثلاثه.

۳- فى المصدر: فتنفس ابن عبّاس الصعداء.

۴- فى المصدر: فقال له عبد اللّه بن سلمه.

٥- أى اسرع فى الخير، يقال: فلان ذو مهل أى ذو تقدم فى الخير.

ثُمَّ بَکَی بُکَاءً شَدِیداً فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ أَ تَبْکِی وَ مَکَانُکَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَکَانُکَ فَقَالَ لِی یَا عَطَاءُ إِنَّمَا أَبْکِی لِخَصْلَتَیْنِ هَوْلِ الْمُطَّلَعِ وَ فِرَاقِ الْأَحِبَّهِ ثُمَّ تَفَرَّقَ الْقَوْمُ عَنْهُ فَقَالَ لِی یَا عَطَاءُ خُذْ بِیَدِی وَ احْمِلْنِی إِلَی صَحْنِ الدَّارِ فَأَخَذْنَا بِیَدِهِ أَنَا وَ سَعِیدٌ وَ حَمَلْنَاهُ إِلَی صَحْنِ الدَّارِ ثُمَّ رَفَعَ یَدَیْهِ إِلَی السَّمَاءِ وَ قَالَ- اللَّهُمَّ إِنِّی أَتَقَرَّبُ إِلَیْکَ بِمُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ اللَّهُمَّ إِنِّی أَتَقَرَّبُ إِلَیْکَ بِوَلَایَهِ الشَّیْخِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَمَا زَالَ یُکَرِّرُهَا حَتَّی وَقَعَ إِلَی الْأَرْضِ فَصَبَرْنَا عَلَیْهِ سَاعَهً ثُمَّ أَقَمْنَاهُ فَإِذَا هُوَ مَیِّتٌ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَیْهِ (۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ: عطا گوید: در حالی بر عبدالله بن عباس در طائف وارد شدیم که به بیماریی مبتلا بود که با آن درگذشت و تقریباً سی مرد از بزرگان طائف بودیم و وی بسیار ضعیف و ناتوان شده بود. پس به وی سلام کرده و نشستیم، پس به من گفت: ای عطا، این جماعت چه کسانی هستند؟ گفتم: سرورم، بزرگان این شهرند: عبدالله بن سلمه بن حصرم طائفی، عمّار بن ابی الاجلح، ثابت بن مالک... و همه را یک به یک نام بردم. سپس همگی به وی نزدیک شده و گفتند: ای پسر عمّ رسول خدا، تو رسول خدا صلی الله علیه و آله را دیده و از او سخن بسیار شنیده‌ای. پس ما را از اختلاف این اُمّت آگاه کن، زیرا قومی علی را بر دیگری مقدّم داشته‌اند و جمعی او را پس از سه خلیفه قرار داده‌اند .

گوید: پس ابن عباس آهی کشید و گفت: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: علی با حق است و حق با علی، او امام و خلیفه پس از من است، هرکس به وی تمسّک جوید، رستگار گشته و نجات می‌یابد و آنکه از او باز مانَد گمراه و سرگشته است. اوست که مرا غسل داده و کفن می‌کند و وام مرا ادا می‌نماید. او پدر دو سبط من حسن و حسین است و نُه تن از امامان از صُلب حسینند که مهدی این اُمّت از جمله آن‌هاست. پس عبدالله بن سلمه گفت: ای عموزاده رسول خدا، چرا پیش از این ما را از این موضوع آگاه نکردی؟ گفت: به خدا سوگند آنچه را که شنیده بودم گفتم و نصیحتتان کردم لیکن شما نصیحت کنندگان را دوست نمی‌دارید! سپس گفت: ای بندگان خدا، از خدا بترسید، همانند ترس کسی که برای مهیا شدن پند گرفته است و از باب ترس از خدا پارسایی ورزیده و در مهلتی که به او داده‌اند در کار خیر شتاب کند و در طلب خوشنودی پروردگار مشتاق باشد و برای فرار از عذاب الهی بگریزد؛ پس، پیش از رسیدن اجلتان برای آخرتتان کار کنید و به ریسمان محکم عترت پیامبرتان چنگ زنید که من خود شنیدم که فرمود: هرکس پس از من به عترتم چنگ زند از رستگاران خواهد بود.

ص: ۲۸۷

سپس به سختی گریست، آن جماعت به وی گفتند: با آن منزلتی که نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله داری باز هم گریه می‌کنی؟! در حالی که کسی منزلت تو را پیش رسول خدا صلی الله علیه و آله ندارد؟! پس به من گفت: ای عطا، به دو سبب گریه می‌کنم: یکی از بیم از خدایی که از همه چیز باخبر است و دیگر مفارقت کسانی که دوستشان دارم. سپس آن جماعت متفرّق شدند و به من گفت: ای عطا، دست مرا بگیر و به حیاط خانه ببر. پس من و سعید دست او را گرفته و به حیاط خانه بردیم، آن‌گاه دست ها را به سوی آسمان بلند کرده و گفت: خداوندا، به محمّد و آل محمّد صلی الله علیه و آله به تو تقرّب می‌جویم و با ولایت بزرگ ما علی بن ابی طالب علیه السّلام به تو تقرب می‌جویم! و همچنان این دعا را تکرار می‌کرد تا اینکه بر زمین افتاد. سپس ساعتی صبر کردیم و آن‌گاه او را بلند کردیم و دریافتیم که از دنیا رفته است. خدایش رحمت کند.

-. كفايهٔ الأثر: ۴ _۳ -

**[ترجمه]

بیان

كمش ككرم أسرع.

**[ترجمه]«كمش» بروزن «كرم»: شتاب كرد.

**[ترجمه]

«۱۱۰»

نص، [كفـايه الأـثر] أَبُو الْفَرَجِ الْمُعَافَا بْنُ زَكَرِيَّا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّام بْنِ سُـهَيْلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُعَافًى السَّلْمَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ عَبْـدِ اللَّهِ بْنِ زَاهِرٍ عَنْ عَبْـدِ الْقُـدُّوسِ عَنِ الْـأَعْمَشِ عَنْ جَيْشِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ قَالَ قَالَ أَبُو ذَرٍّ الْغِفَارِيُّ رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَيْهِ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله فِي مَرَضِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ فَقَـالَ يَـا أَبَـا ذَرٍّ ايتِنِي بِـابْنَتِي فَـاطِمَةَ قَالَ فَقُمْتُ وَ دَخَلْتُ عَلَيْهَا وَ قُلْتُ يَا سَيِّدَهَ النِّسْوَانِ أَجِيبِي أَبَـاكِ قَالَ فَلَبِسَتْ جِلْبَابَهَا(۲) وَ خَرَجَتْ حَـتَّى دَخَلَتْ عَلَى رَسُـولِ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله فَلَمَّا رَأَتْ رَسُولَ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله انْكَبَّتْ عَلَيْهِ وَ بَكَتْ وَ بَكَى رَسُولُ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله لِبُكَائِهَا وَ ضَمَّهَا إِلَيْهِ ثُمَّ قَالَ يَا فَاطِمَةُ لَا تَبْكِي (۳) فِدَاكِ أَبُوكِ فَأَنْتِ أَوَّلُ مَنْ تَلْحَقِينَ بِي مَظْلُومَهً مَغْصُوبَهً وَ سَوْفَ تَظْهَرُ بَعْدِي حَسِيكَهُ النِّفَاقِ وَ يَسْمُلُ جِلْبَابُ الدِّينِ أَنْتِ أَوَّلُ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ الْحَوْضَ قَالَتْ يَا أَبَتِ أَيْنَ أَلْقَاكَ قَالَ تلقانى [تَلْقَيْنِي] عِنْدَ الْحَوْضِ وَ أَنَا أَسْـقِي شِيعَتَكِ وَ مُحِبِّيكِ وَ أَطْرُدُ أَعْدَاءَكِ وَ مُبْغِضِـيكِ قَـالَتْ يَـا رَسُولَ اللَّهِ فَـإِنْ لَمْ أَلْقَـكَ عِنْـدَ الْحَوْضِ قَـالَ تلقانى [تَلْقَيْنِي] عِنْـدَ الْمِيزَانِ قَالَتْ يَا أَبَتِ فَإِنْ لَمْ أَلْقَكَ عِنْدَ الْمِيزَانِ قَالَ تلقانى [تَلْقَيْنِي] عِنْـدَ الصِّرَاطِ وَ أَنَا أَقُولُ سَـلِّمْ سَـلِّمْ (۴) شِـيعَهَ عَلِيٍّ قَـالَ أَبُو ذَرٍّ فَسَـكَنَ قَلْبُهَا ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّهَا بَضْعَهٌ مِنِّي فَمَنْ آذَاهَا فَقَدْ

۱- كفايه الاثر: ۳ و ۴.

۲- الجلباب: القميص و الثوب الواسع.

۳- فی المصدر: لا تبكين.

۴- فی المصدر: و انا أقول: يا ربّ سلم سلم اه.

آذَانِی أَلَا إِنَّهَا سَیِّدَهُ نِسَاءِ الْعَالَمِینَ وَ بَعْلَهَا سَیِّدُ الْوَصِیِّینَ وَ ابْنَیْهَا الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ إِنَّهُمَا إِمَامَانِ قَامَا أَوْ قَعَدَا وَ أَبُوهُمَا خَیْرٌ مِنْهُمَا وَ سَوْفَ یَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ تِسْعَهٌ مِنَ الْأَئِمَّهِ(۱) قَوَّامُونَ بِالْقِسْطِ وَ مِنَّا مَهْدِیُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ قَالَ قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَکَمِ الْأَئِمَّهُ بَعْدَکَ قَالَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ (۲).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابوذر غفاری گوید: بر رسول خدا صلی الله علیه و آله در مرضی که از آن رحلت فرمود، وارد گشتم، ایشان فرمود: ای ابوذر، دخترم فاطمه را نزد من بیاور. _ گوید: _ پس برخاسته و نزد فاطمه علیها السّلام رفته و گفتم: ای سرور زنان، پدرتان شما را خواسته است. گوید: پس فاطمه علیها السّلام جلباب (چادر) خود را پوشیده و نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد. و چون وی را دیده به سختی گریست و رسول خدا صلی الله علیه و آله با گریه فاطمه علیها السلام به گریه افتاده، وی را در آغوش کشید، سپس فرمود: فاطمه، پدرت فدایت شود، گریه مکن که اولین کسی که به من ملحق شود، در حالی که مظلوم واقع شده و حقش غصب گشته، تو هستی؛ و پس از من کینه توزی و نفاق آشکار خواهد گشت و رونق و زیور دین برود. تو اولین کسی هستی که سر حوض بر من وارد می‌شود، گفت: پدر جان، کجا شما را خواهم دید؟ فرمود: در کنار حوض کوثر در حالی که مشغول سیراب کردن شیعیان و دوستداران تو و دور کردن دشمنان و کینه‌ورزان تو هستم. گفت: یا رسول الله، اگر تو را در کنار میزان نیافتم چه؟ فرمود: مرا در کنار پل صراط خواهی یافت در حالی که می گویم: خداوندا، شیعه علی را به سلامت از صراط بگذران! ابوذر گوید: پس دل فاطمه علیها السّلام آرام گرفت؛ آن‌گاه رسول خدا صلی الله علیه و آله رو به من کرده و فرموده: ای ابوذر، او پاره تن من است، هرکس او را بیازارد،

ص: ۲۸۸

مرا آزرده است. آگاه باش که او سرور زنان عالم است و همسرش سرور اوصیا و دو پسرش حسن و حسین دو سرور جوانان اهل بهشت‌اند و آن دو امامند، چه وظایف امامت را به انجام برسانند و چه از آن باز داشته شوند، و پدرشان از آن دو بهتر است، و از صلب حسین نُه امام قائم به قسط خواهند بود، و مهدی این اُمّت از ماست. _ گوید:_ عرض کردم: یا رسول الله، امامان پس از شما چند نفرند؟ فرمود: به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل. - . کفایهٔ الاثر: ۶ _۵ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری قولهم فی صدره علی حسیکه و حساکه أی ضغن و عداوه انتهی (۳) و یقال سمل الثوب أی خلق و بلی قوله صلی الله علیه و آله قاما أو قعدا أی سواء قاما بأمر الإمامه أو غصب حقهما و قعدا.

**[ترجمه]جوهری گوید: عبارت: «فی صدره علی حسیکهٔ و حساکهٔ» یعنی کینه و دشمنی. پایان - . الصحاح ۴: ۱۵۷۹ -

و گفته می‌شود: «سمل الثوب» یعنی پیراهن کهنه و فرسوده شد. منظور از «قاما أو قعدا» در فرمایش رسول خدا صلی الله علیه و آله این است که چه به امر امامت قیام کنند و چه حق آنان غصب گشته و خانه‌نشین شوند، باز هم امامند.

**[ترجمه]

«۱۱۱»

نص، [كفايه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِيُّ وَ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْجَوْهَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ لَاحِقٍ الْيَمَانِيِّ عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ زِيَادٍ عَنْ إِسْرَائِيلَ بْنِ يُونُسَ بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ السَّبِيعِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنِّي رَاحِلٌ عَنْكُمْ عَنْ قَرِيبٍ وَ مُنْطَلِقٌ إِلَى الْمَغِيبِ أُوصِيكُمْ فِي عِتْرَتِي خَيْراً وَ إِيَّاكُمْ وَ الْبِدَعَ فَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَ كُلُّ ضَلَالَةٍ وَ أَهْلُهَا فِي النَّارِ مَعَاشِرَ النَّاسِ مَنِ افْتَقَدَ الشَّمْسَ فَلْيَتَمَسَّكْ بِالْقَمَرِ وَ مَنِ افْتَقَدَ الْقَمَرَ فَلْيَتَمَسَّكْ بِالْفَرْقَدَيْنِ وَ مَنِ افْتَقَدَ الْفَرْقَدَيْنِ فَلْيَتَمَسَّكْ بِالنُّجُومِ الزَّاهِرَهِ بَعْدِي أَقُولُ قَوْلِي وَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِي وَ لَكُمْ قَالَ فَلَمَّا نَزَلَ عَنِ الْمِنْبَرِ(۴) صلى الله عليه و آله تَبِعْتُهُ حَتَّى دَخَلَ بَيْتَ عَائِشَةَ فَدَخَلْتُ إِلَيْهِ (۵) وَ قُلْتُ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ سَمِعْتُكَ تَقُولُ إِذَا افْتَقَدْتُمُ الشَّمْسَ فَتَمَسَّكُوا بِالْقَمَرِ وَ إِذَا افْتَقَدْتُمُ الْقَمَرَ فَتَمَسَّكُوا بِالْفَرْقَدَيْنِ وَ إِذَا افْتَقَدْتُمُ الْفَرْقَدَيْنِ فَتَمَسَّكُوا بِالنُّجُومِ الزَّاهِرَهِ فَمَا الشَّمْسُ وَ مَا الْقَمَرُ وَ مَا الْفَرْقَدَانِ وَ مَا النُّجُومُ الزَّاهِرَهُ فَقَالَ أَمَّا الشَّمْسُ فَأَنَا وَ أَمَّا الْقَمَرُ فَعَلِيٌّ فَإِذَا افْتَقَدْتُمُونِي فَتَمَسَّكُوا بِهِ بَعْدِي وَ أَمَّا الْفَرْقَدَانِ فَالْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ فَإِذَا افْتَقَدْتُمُ الْقَمَرَ فَتَمَسَّكُوا بِهِمَا وَ أَمَّا النُّجُومُ الزَّاهِرَهُ فَالْأَئِمَّهُ التِّسْعَهُ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ

ص: ۲۸۹

۱- فی المصدر: و سوف يخرج اللّه من صلب الحسين امناء معصومين تسعه من الأئمّه.

۲- كفايه الاثر: ۵ و ۶.

۳- الصحاح ج: ۴ ص: ۱۵۷۹.

۴- فی المصدر: عن منبره.

۵- فی المصدر: فدخلت عليه.

عليه السلام وَ التَّاسِعُ مَهْدِيُّهُمْ ثُمَّ قَالَ إِنَّهُمْ هُمُ الْأَوْصِيَاءُ وَ الْخُلَفَاءُ بَعْدِي- أَئِمَّةٌ أَبْرَارٌ عَدَدَ أَسْبَاطِ يَعْقُوبَ وَ حَوَارِيِّ عِيسَى قُلْتُ فَسَمِّهِمْ لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَوَّلُهُمْ وَ سَيِّدُهُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ سِبْطَايَ وَ بَعْدَهُمَا زَيْنُ الْعَابِدِينَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ بَعْدَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بَاقِرُ عِلْمِ النَّبِيِّينَ وَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ(۱) وَ ابْنُهُ الْكَاظِمُ سَمِيُّ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ وَ الَّذِي يُقْتَلُ بِأَرْضِ الْغُرْبَةِ عَلِيٌّ ابْنُهُ ثُمَّ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ(۲) وَ الصَّادِقَانِ عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُجَّةُ الْقَائِمُ الْمُنْتَظَرُ فِي غَيْبَتِهِ فَإِنَّهُمْ عِتْرَتِي مِنْ دَمِي وَ لَحْمِي عِلْمُهُمْ عِلْمِي وَ حُكْمُهُمْ حُكْمِي مَنْ آذَانِي فِيهِمْ فَلَا أَنَالَهُ اللَّهُ تَعَالَى شَفَاعَتِي (۳).

**[ترجمه]الكفاية: سلمان فارسی گويد: رسول خدا صلی الله عليه و آله در خطبه‌ای که برای ما ايراد نمود، فرمود: ای مردم، به زودی از ميان شما خواهم رفت و به عالم غيب رهسپار خواهم شد، شما را درباره عترتم سفارش به خير می‌کنم و از بدعت گذاری برحذر باشيد که هر بدعتی ضلالت است و هر ضلالتی و صاحب آن در آتش‌اند. ای مردم، پس از من هر که خورشيد را از دست داد، به ماه تمسّك جويد و هر که ماه را از دست داد به فرقدين(دو ستاره خاص) تمسّك جويد، سخنم را می‌گويم و از خدا برای خود و شما طلب بخشش دارم.

سلمان گويد: چون آن حضرت صلی الله عليه و آله از منبر پايين آمد، دنبالش رفتم تا اينکه به خانه عايشه رفت، پس نزد وی رفته و عرض کردم: پدر و مادرم فدايت يا رسول الله! شنيدم که فرمودی «هرکه خورشيد را از دست داد، به ماه تمسّك جويد و هر که ماه را از دست داد به فرقدين تمسّك جويد و هر که فرقدين را از دست داد به ستارگان درخشان تمسّك جويد.» منظور از خورشيد، ماه، فرقدين و ستاره‌های درخشان چه کسانی هستند؟ فرمود: خورشيد من هستم و ماه علی؛ اگر مرا از دست داديد؛ پس از من از علی پيروی کنيد. اما فرقدين حسن و حسين هستند، و چون ماه را از دست داديد، از آن دو پيروی کنيد، اما آن ستارگان درخشان نُه امامی هستند که از صُلب حسين

ص: ۲۸۹

عليه السّلام هستند و نهمين آن‌ها مهدی ايشان است؛ سپس فرمود آنها اوصيا و خلفای پس از من هستند، امامانی نيکوکار، به عدد اسباط يعقوب و حواريّون عيسی. عرض کردم: يا رسول الله، آنان را برای من نام ببريد. فرمود: نخستين آن‌ها و سرورشان علی بن ابی طالب است و سپس دو سبط من و بعد از آن‌ها زين العابدين علی بن حسين و پس از او محمّد بن علی شکافنده علم پيامبران، و جعفر بن محمّد، و پسرش آن فرو برنده خشم و همنام موسی بن عمران، و آنکه در ديار

غربت کشته می‌شود. پس از او علی پسرش، سپس پسرش محمّد، و آن دو راستگو، علی و حسن، و حجّت قائم که به هنگام غيبت مردم انتظار ظهورش را می‌کشند. اينان عترت منند، از خون و گوشت من، علمِشان علم من و حکمشان حُکم من. هرکس با آزردن آن‌ها مرا بيازارد، خداوند از شفاعت من بی‌بهره‌اش سازد. - . کفاية الأثر: ۶ -

**[ترجمه]

«۱۱۲»

نص، [كفايه الأثر] عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَزَوْفَرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُوقٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ

إِلْيَاسَ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِی حَنَانٍ عَنِ الصَّبَّاحِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی حَازِمٍ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْأَئِمَّهُ مِنْ بَعْدِی بِعَدَدِ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ وَ کَانُوا اثْنَیْ عَشَرَ ثُمَّ وَضَعَ یَدَهُ عَلَی صُلْبِ الْحُسَیْنِ علیه السّلام وَ قَالَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِهِ وَ التَّاسِعُ مَهْدِیُّهُمْ یَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً فَالْوَیْلُ لِمُبْغِضِیهِمْ (۴).

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ سَلْمَانَ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]سلمان فارسی گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: امامان پس از من به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل است که دوازده نقیب بودند. سپس دست بر کمر حسین علیه السّلام گذاشته و فرمود: نُه امام از آن‌ها از صُلب این هستند و نهمین آن‌ها مهدی ایشان است که جهان را بعد از اینکه پر از ظلم و ستم شده باشد، پر از عدل و داد خواهد کرد، پس وای بر دشمنان ایشان. - . کفایهٔ الأثر: ۷ -

مناقب ابن شهر آشوب: نظیر این روایت را از سلمان فارسی آورده است. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۱۳»

نص، [کفایه الأثر] عَبْدُ اللَّهِ الْحُسَیْنُ الْخُزَاعِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الصَّفْوَانِی (۶) عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُقْرِی عَنْ أَسَدِ بْنِ مُوسَی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَکِیمٍ عَنْ أَبِی بَکْرٍ الرَّاهِبِیِّ عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاهَ عَنْ عَطِیَّهَ الْعَوْفِیِّ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِلْحُسَیْنِ- علیه السّلام أَنْتَ الْإِمَامُ ابْنُ الْإِمَامِ وَ أَخُو الْإِمَامِ تِسْعَهٌ مِنْ

۱- فی المصدر: و جعفر الصادق ابن محمّد.

۲- فی المصدر: و الذی یقتل بأرض خراسان علی، ثمّ ابنه.

۳- کفایه الاثر: ۶.

۴- کفایه الاثر: ۷.

۵- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۹.

۶- فی المصدر: أبو عبد اللّه محمّد بن سعید بن علی الخزاعیّ، عن محمّد بن محمّد الصفوانی.

ص: ۴۴

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ عَطِيَّةَ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابوسعید خدری گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله به حسین علیه السّلام فرمود: تو امام پسر امام و برادر امامی. نُه تن از صُلب تو امامان نیکوکار خواهند بود و نهمین آنان قائم ایشان است. - . کفایهٔ الاثر: ۵_۴ -

مناقب ابن شهر آشوب: شبیه این روایت را از عطیّه آورده است. - .

ص: ۲۹۰

مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۱۴»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَزَوْفَرِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَلْخِيِّ عَنْ شَقِيقِ بْنِ أَحْمَدَ الْبَلْخِيِّ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ (۲) عَنْ أَبِي هَارُونَ الْعَبْدِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: أَهْلُ بَيْتِي أَمَانٌ لِأَهْلِ الْأَرْضِ كَمَا أَنَّ النُّجُومَ أَمَانٌ لِأَهْلِ السَّمَاءِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَالْأَئِمَّةُ بَعْدَكَ (۳) مِنْ أَهْلِ بَيْتِكَ قَالَ نَعَمْ الْأَئِمَّةُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ(۴) تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ أُمَنَاءُ مَعْصُومُونَ وَ مِنَّا مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَلَا إِنَّهُمْ أَهْلُ بَيْتِي وَ عِتْرَتِي مِنْ لَحْمِي وَ دَمِي مَا بَالُ أَقْوَامٍ يُؤْذُونَنِي فِيهِمْ لَا أَنَالَهُمُ اللَّهُ شَفَاعَتِي (۵).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابوسعید خدری گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: اهل بیت من امانِ اهل زمینند همان‌طور که ستارگان امان اهل آسمانند .

عرض شد: یا رسول الله، آیا امامان بعد از شما، از اهل بیت خودتان هستند؟ فرمود: آری، امامان پس از من دوازده امامند که نُه امام از صُلب حسین هستند، امینند و معصوم، و مهدی این اُمّت از ماست، آگاه باشید که ایشان اهل بیت و عترت من هستند، از گوشت و خونم. گروهی را چه می‌شود که با آزردنشان مرا آزار می‌دهند؟ خداوند شفاعت مرا نصیبشان نگرداند! - . کفایهٔ الاثر: ۵ -

**[ترجمه]

«۱۱۵»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ سَلَمَةَ بْنِ قَيْسٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أَبِي الْحَجَّافِ عَنْ عَطِيَّةَ

الْعَوْفِيِّ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: الْأَئِمَّهُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ تِسْعَهُ وَ التَّاسِعُ قَائِمُهُمْ فَطُوبَی لِمَنْ أَحَبَّهُمْ وَ الْوَیْلُ لِمَنْ أَبْغَضَهُمْ (۶).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابوسعید خدری گوید: شنیدم که رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: امامان پس از من دوازده تن هستند، نُه امام از صُلب حسین و نهمین، قائم ایشان است، پس خوشا آنان که دوستشان بدارند و وای به کسانی که با آنان دشمنی ورزند. - . کفایهٔ الاثر: ۵ -

**[ترجمه]

«۱۱۶»

نص، [کفایه الأثر] عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَرِیرٍ الطَّبَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْبَجَلِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُشْهِرٍ(۷) عَنْ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ أَبِی سُلَیْمَانَ عَنْ عَطِیَّهَ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِلْحُسَیْنِ یَا حُسَیْنُ أَنْتَ الْإِمَامُ ابْنُ الْإِمَامِ أَخُو الْإِمَامِ تِسْعَهٌ مِنْ وُلْدِکَ أَئِمَّهٌ أَبْرَارٌ تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ فَقِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ کَمِ الْأَئِمَّهُ بَعْدَکَ قَالَ اثْنَا عَشَرَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ (۸).

۱- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۹.

۲- فی المصدر: عن یزید بن مسلم.

۳- فی(ک): الأئمّه من بعدک.

۴- فی المصدر: قال: نعم بعدی اثنا عشر اماما.

۵- کفایه الاثر: ۵. و فی(ک) اثنا عشر من ولد الحسین.

۶- کفایه الاثر: ۵. و فی(ک) اثنا عشر من ولد الحسین.

۷- فی المصدر: علی بن مسهر.

۸- کفایه الاثر: ۵. و فی(ک) اثنا عشر من ولد الحسین.

**[ترجمه]الکفایة: ابوسعید گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله به حسین می‌فرماید: ای حسین، تو امام، پسر امام و برادر امامی و نُه تن از فرزندان تو امامان نیکو کردارند و نهمین آنان قائم ایشان است. عرض شد: یا رسول الله، امامان پس از شما چند تن هستند؟ فرمود: دوازده تن که نُه تن از صلب حسینند. - . کفایة الاثر: ۵ -

ص: ۲۹۱

**[ترجمه]

«۱۱۷»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو عَلِیٍّ أَحْمَدُ بْنُ إِسْمَاعِیلَ السُّلَیْمَانِیُّ عَنْ أَبِی عَلِیٍّ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّام (۱) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ الْکُوفِیِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ أَبِی حَازِمٍ الْمَدَنِیِّ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهُ: الْأَئِمَّةُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ وَ التَّاسِعُ قَائِمُهُمْ ثُمَّ قَالَ لَا یُبْغِضُنَا إِلَّا مُنَافِقٌ (۲).

**[ترجمه]الکفایة: از ابوسعید خدری: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: امامان پس از من دوازده تن هستند، نُه تن از صُلب حسین و نهمین آن‌ها قائم ایشان است. سپس فرمود: جز منافق با ما دشمنی نمی‌ورزد. - . کفایة الاثر: ۵ -

**[ترجمه]

«۱۱۸»

نص، [کفایه الأثر] عَلِیُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی بَکْرٍ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ هِبَهِ اللَّهِ عَنْ یَحْیَی بْنِ أَکْثَمَ عَنْ أَبِی عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَسْعُودِیِّ عَنْ کَثِیرٍ النَّوَّاءِ عَنْ عَطِیَّهَ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: الْأَئِمَّةُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ وَ التَّاسِعُ قَائِمُهُمْ (۳).

نص، [کفایه الأثر] عَلِیُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ هَارُونَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ أَبِیهِ عَبْدِ الْحَمِیدِ(۴) عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِی الْأَسْوَدِ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَطِیَّهَ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ: مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّ فِیهِ تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ (۵).

**[ترجمه]الکفایة: ابوسعید گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: امامان پس از من دوازده تن‌اند، نُه تن از صُلب حسین و نهمین، قائم ایشان است. - . کفایة الاثر: ۵ -

الکفایة: با سندی مانند این روایت را از ابوسعید آورده است با این تفاوت که عبارت پایانی آن چنین است: نهمین آنان قائم ایشان است. - . کفایة الاثر: ۵ -

**[ترجمه]

«۱۱۹»

نص، [کفـایه الأـثر] أَبُو الْحُسَـيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنِ ابْنِ عُقْـدَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْـدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ الْعَلَوِيِّ عَنْ سُـفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ مُوسَـی بْنِ عُبَيْـدَهَ عَنْ إِيَاسِ بْنِ سَـلَمَهَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ سَـمِعْتُ أَبَا سَـعِيدٍ يَقُولُ سَـمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله يَقُولُ: الْخُلَفَاءُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ وَ التَّاسِعُ قَائِمُهُمْ وَ مَهْدِيُّهُمْ فَطُوبَی لِمُحِبِّيهِمْ وَ الْوَيْلُ لِمُبْغِضِيهِمْ (۶).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابوسـعید گوید: شـنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: خلفای پس از من دوازده است، نُه خلیفه از صُلب حسین و نهمین، قائم و مهدی ایشان است، پس خوشا بر دوستداران آنان و وای بر دشمنان آنان.

**[ترجمه]

«۱۲۰»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْدَهَ(۷) عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَی عَنِ

ص: ۲۹۲

۱- فی المصـدر: عن محمّـد بن همام بن سـهیل، عن ابی علی محمّـد بن همام. و هو سـهو فان محمّد بن همام بن سـهیل هو أبو علیّ محمّـد بن همام بعینه، و انه جلیل القـدر ثقه، قال أبو محمّـد هارون ابن موسـی: قال أبو علیّ محمّد بن همام: کتب ابی الی ابی محمّد العسـکریّ علیه السـلام یعرفه انه ما صح له حمل یولد و یعرفه ان له حملا، و یسأله ان یدعو له تصـحیحه و سلامته، و ان یجعله ذکرا نجیبا من موالیهم فوقع علی رأس الرقعه بخط یده: قد فعل ذلک. فصح الحمل ذکرا، قال هارون بن موسی: ارانی أبو علیّ بن همام الرقعه و الخط و کان محققا. جامع الرواه ۲: ۲۱۲.

۲- کفایه الاثر: ۵.

۳- کفایه الاثر: ۵.

۴- کذا فی المصدر، و فی نسخ الکتاب: عن أبیه، عن عبد الحمید.

۵- کفایه الاثر: ۵.

۶- کفایه الاثر: ۵.

۷- فی المصدر: علی بن الحسن بن محمّد بن منده.

ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ غِيَاثٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ أَبِی حَازِمٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ قَالَ: صَلَّی بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الصَّلَاةَ الْأُولَی ثُمَّ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ الْکَرِیمِ عَلَیْنَا فَقَالَ مَعَاشِرَ أَصْحَابِی إِنَّ مَثَلَ أَهْلِ بَیْتِی فِیکُمْ کَمَثَلِ سَفِینَهِ نُوحٍ وَ بَابِ حِطَّهٍ فِی بَنِی إِسْرَائِیلَ فَتَمَسَّکُوا بِأَهْلِ بَیْتِی بَعْدِی وَ الْأَئِمَّهِ الرَّاشِدِینَ مِنْ ذُرِّیَّتِی فَإِنَّکُمْ لَنْ تَضِلُّوا أَبَداً فَقِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ کَمِ الْأَئِمَّهُ بَعْدَکَ قَالَ اثْنَا عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَیْتِی أَوْ قَالَ مِنْ عِتْرَتِی (۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ:

ص: ۲۹۲

ابوسعید گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله نماز صبح را با ما اقامه فرمود سپس رخسار با کرامت خود را به سوی ما کرده و فرمود: ای جماعت صحابه من، مَثَل اهل بیت من در میان شما به کشتی نوح و «باب حطّه» در میان قوم بنی‌اسرائیل می‌مانند. پس، بعد از من به اهل بیت من و امامان راشد از ذرّیه من تمسّک جویید که هرگز گمراه نخواهید شد. عرض شد: یا رسول الله، امامان پس از شما چند تن هستند؟ فرمود: دوازده امام از اهل بیت من، یا فرمود: از عترت من. - . کفایهٔ الاثر: ۵ -

**[ترجمه]

«۱۲۱»

نص، [کفایه الأثر] عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الصَّفْوَانِیِّ عَنْ فَیْضِ بْنِ الْمُفَضَّلِ الْحَلَبِیِّ عَنْ مِسْعَرِ بْنِ کِدَامٍ عَنْ سَلَمَهَ بْنِ کُهَیْلٍ عَنْ أَبِی الصِّدِّیقِ النَّاجِی عَنْ أَبِی سَعِیدٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: الْأَئِمَّهُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ وَ الْمَهْدِیُّ مِنْهُمْ (۲).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابوسعید گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: امامان دوازده تن‌اند که نُه تن آنان از صُلب حسینند و مهدی از جمله ایشان است. - . کفایهٔ الاثر: ۵ -

**[ترجمه]

«۱۲۲»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَبَاحٍ الْأَشْجَعِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ غَالِبِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَمْرٍو الْبَجَلِیِّ عَنْ عَبْدِ الْکَرِیمِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ عَنْ أَبِی الْحَارِثِ عَنْ أَبِی ذَرٍّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ مَنْ أَحَبَّنِی وَ أَهْلَ بَیْتِی کُنَّا وَ هُوَ کَهَاتَیْنِ (۳) وَ أَشَارَ بِالسَّبَّابَهِ وَ الْوُسْطَی ثُمَّ قَالَ صلی الله علیه و آله أَخِی خَیْرُ الْأَوْصِیَاءِ وَ سِبْطِی خَیْرُ الْأَسْبَاطِ وَ سَوْفَ یُخْرِجُ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ أَئِمَّهً أبرار- [أَبْرَاراً] وَ مِنَّا مَهْدِیُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ کَمِ الْأَئِمَّهُ بَعْدَکَ قَالَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ (۴).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابوذر گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: هرکس من و اهل بیت مرا دوست بدارد، ما

و او چنین خواهیم بود ــ و به دو انگشت سبابه و میانی اشاره نمود ــ سپس فرمود: برادرم بهترینِ اوصیاست و دو سبط من بهترینِ سبط‌ها و خداوند تبارک و تعالی از صُلب حسین امامانی نیک‌کردار بیرون خواهد آورد و مهدی این اُمّت از ماست. عرض کردم: یا رسول الله، بعد از شما چند امام خواهد بود؟ فرمود: به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل. - . کفایهٔ الاثر: ۵ -

**[ترجمه]

«۱۲۳»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْدَهَ عَنِ التَّلَّعُكْبَرِيِّ عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَزْدِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْأَئِمَّهُ بَعْدِی اثْنَا

عَشَرَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَلَا إِنَّ مَثَلَهُمْ فِيكُمْ مَثَلُ سَفِينَهِ نُوحٍ مَنْ رَكِبَهَا نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ وَ مَثَلُ بَابِ حِطَّهٍ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ (۵).

۱- کفایه الاثر: ۵.

۲- کفایه الاثر: ۵.

۳- فی المصدر: کنا نحن و هو کهاتین.

۴- کفایه الاثر: ۵.

۵- کفایه الاثر: ۶.

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ أَبِی ذَرٍّ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابوذر گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: امامان پس از من دوازده خواهد بود، نُه امام از صلب حسین و نهمین آنها قائم ایشان است. سپس فرمود: آگاه باشید که مَثَل آنان در میان شما به کشتی نوح می‌ماند که هرکس سوار آن شد، نجات یافت و هرکه بازماند، غرق گردید و مانند «باب حطّه» در میان بنی‌اسرائیل است. - . کفایهٔ الاثر: ۶ -

ص: ۲۹۳

مناقب ابن شهر آشوب: نظیر این روایت را از ابوذر آورده است. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۲۴»

یل، [الفضائل] لابن شاذان فض (۲)، [کتاب الروضه] عَنْ أَبِی قَیْسٍ یَرْفَعُهُ إِلَی أَبِی ذَرٍّ الْغِفَارِیِّ وَ الْمِقْدَادِ وَ سَلْمَانَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُمْ قَالُوا: قَالَ لَنَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام إِنِّی مَرَرْتُ بِالصُّهَاکِیِّ یَوْماً(۳) فَقَالَ لِی مَا مَثَلُ مُحَمَّدٍ فِی أَهْلِ بَیْتِهِ إِلَّا کَمَثَلِ نَخْلَهٍ نَبَتَتْ فِی کُنَاسَهٍ قَالَ فَأَتَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَذَکَرْتُ لَهُ ذَلِکَ فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهُ غَضَباً شَدِیداً وَ قَامَ مُغْضَباً وَ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَفَزِعَتِ الْأَنْصَارُ وَ لَبِسُوا السِّلَاحَ لِمَا رَأَوْا مِنْ غَضَبِهِ ثُمَّ قَالَ مَا بَالُ أَقْوَامٍ یُعَیِّرُونَ أَهْلَ بَیْتِی وَ قَدْ سَمِعُونِی أَقُولُ فِی فَضْلِهِمْ مَا قُلْتُ (۴) وَ خَصَصْتُهُمْ بِمَا خَصَّهُمُ اللَّهُ بِهِ وَ فَضْلُ عَلِیٍّ عِنْدَ اللَّهِ وَ کَرَامَتُهُ وَ سَبْقُهُ إِلَی الْإِسْلَامِ وَ بَلَاؤُهُ وَ أَنَّهُ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِیَّ بَعْدِی بَلَغَنِی قَوْلُ مَنْ زَعَمَ أَنَّ مَثَلِی فِی أَهْلِ بَیْتِی کَمَثَلِ نَخْلَهٍ نَبَتَتْ فِی کُنَاسَهٍ أَلَا إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَی خَلَقَ خَلْقَهُ وَ فَرَّقَهُمْ فِرْقَتَیْنِ فَجَعَلَنِی فِی خَیْرِهَا شَعْباً وَ خَیْرِهَا قَبِیلَهً ثُمَّ جَعَلَهَا بُیُوتاً فَجَعَلَنِی مِنْ خَیْرِهَا بَیْتاً حَتَّی حَصَلْتُ فِی أَهْلِ بَیْتِی وَ عِتْرَتِی وَ فِی بِنْتِی وَ ابنای [بَنِی أَبِی] [أَنَا] وَ أَخِی عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ اطَّلَعَ عَلَی الْأَرْضِ اطِّلَاعَهً فَاخْتَارَنِی مِنْهَا ثُمَّ اطَّلَعَ ثَانِیَهً فَاخْتَارَ مِنْهَا أَخِی وَ ابْنَ عَمِّی وَ وَزِیرِی وَ وَارِثِی وَ خَلِیفَتِی وَ وَصِیِّی فِی أُمَّتِی وَ مَوْلَی کُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَهٍ بَعْدِی فَمَنْ وَالاهُ فَقَدْ وَالَی اللَّهَ وَ مَنْ عَادَاهُ فَقَدْ عَادَی اللَّهَ وَ مَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ أَحَبَّهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَهُ اللَّهُ- لَا یُحِبُّهُ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَ لَا یُبْغِضُهُ إِلَّا کَافِرٌ هُوَ زِینَهُ الْأَرْضِ وَ مَنْ سَاکَنَهَا وَ هُوَ کَلِمَهُ التَّقْوَی وَ عُرْوَهُ اللَّهِ الْوُثْقَی ثُمَّ قَالَصلی الله علیه و آلهیُرِیدُونَ لِیُطْفِؤُا نُورَ اللَّهِ بِأَفْواهِهِمْ- وَ یَأْبَی اللَّهُ إِلَّا أَنْ یُتِمَّ نُورَهُ أَیُّهَا النَّاسُ لِیُبَلِّغْ مَقَالَتِی مِنْکُمُ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ (۵)- اللَّهُمَّ اشْهَدْ عَلَیْهِمْ

ص: ۲۹۴

۱- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۹.

۲- توجد اختلافات کثیره لفظیه و جزئیه بین نسخ الکتاب و المصدرین و بینهما أیضا فی هذه الروایه و تالیها لا ینبغی الإشاره إلیها کما یظهر لمن راجعهما، فلا نشیر إلیها الا إذا کان رجحان فی البین.

۳- فی الروضه: مررت یوما بابن الضحّاک.

۴- فی الفضائل: أقول فی فضلهم ما أقول.

٥- فى المصدرين: ليبلغ مقالتى الشاهد منكم الغائب.

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ نَظَرَ إِلَى الْأَرْضِ نَظْرَةً ثَالِثَةً فَاخْتَارَ مِنْهَا اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً(۱) فَهُمْ خِيَارُ أُمَّتِی وَ هُمْ أَحَدَ عَشَرَ إِمَاماً بَعْدَ أَخِی كُلَّمَا قُبِضَ وَاحِدٌ قَامَ وَاحِدٌ كَمَثَلِ نُجُومِ السَّمَاءِ كُلَّمَا غَابَ نَجْمٌ طَلَعَ نَجْمٌ أَئِمَّةً هَادِينَ مَهْدِيِّينَ (۲) لَا يَضُرُّهُمْ كَيْدُ مَنْ كَادَهُمْ وَ لَا

خِذْلَانُ مَنْ خَذَلَهُمْ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ خَذَلَهُمْ لَعَنَ اللَّهُ مَنْ كَادَهُمْ (۳) وَ هُمْ حُجَجُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ وَ شُهَّادُهُ عَلَى خَلْقِهِ (۴) مَنْ أَطَاعَهُمْ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ مَنْ عَصَاهُمْ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ هُمْ مَعَ الْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ مَعَهُمْ- لَا يُفَارِقُونَهُ وَ لَا يُفَارِقُهُمْ حَتَّى يَرِدُوا عَلَيَّ الْحَوْضَ أَوَّلُهُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ عليهما السّلام وَ هُوَ خَيْرُهُمْ وَ أَفْضَلُهُمْ ثُمَّ ابْنِیَ الْحَسَنُ ثُمَّ الْحُسَيْنُ ثُمَّ فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ وَ التِّسْعَةُ مِنْ أَوْلَادِ الْحُسَيْنِ عليه السّلام ثُمَّ مِنْ بَعْدِهِمْ جَعْفَرُ بْنُ أَبِی طَالِبٍ ثُمَّ عَمِّی حَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَنَا خَيْرُ النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ عَلِيٌّ خَيْرُ الْأَوْصِيَاءِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِی- عَلِيٌّ خَيْرُ الْوَصِيِّينَ وَ أَهْلُ بَيْتِهِ خَيْرُ بُيُوتِ النَّبِيِّينَ وَ ابْنَتِی فَاطِمَةُ سَيِّدَةُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ فِی الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ أَيُّهَا النَّاسُ أَ تَرْجَى شَفَاعَتِی وَ أَعْجُزُ عَنْ أَهْلِ بَيْتِی أَيُّهَا النَّاسُ مَا مِنْ أَحَدٍ يَلْقَى اللَّهَ غَداً مُؤْمِناً لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً إِلَّا أَدْخَلَهُ الْجَنَّهَ وَ لَوْ كَانَ ذُنُوبُهُ كَتُرَابِ الْأَرْضِ أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّی آخِذٌ بِحَلْقَهِ بَابِ الْجَنَّهِ ثُمَّ يَتَجَلَّى لِیَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَأَسْجُدُ بَيْنَ يَدَيْهِ ثُمَّ يَأْذَنُ لِی فِی الشَّفَاعَهِ فَلَمْ أُوثِرْ عَلَى أَهْلِ بَيْتِی أَحَداً أَيُّهَا النَّاسُ عَظِّمُوا أَهْلَ بَيْتِی فِی حَيَاتِی وَ مَمَاتِی وَ أَكْرِمُوهُمْ وَ فَضِّلُوهُمْ- لَا يَحِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ يَقُومَ لِأَحَدٍ غَيْرِ أَهْلِ بَيْتِی أَلَا فَانْسُبُونِی مَنْ أَنَا قَالَ فَقَامُوا إِلَيْهِ الْأَنْصَارُ وَ قَدْ أَخَذُوا بِأَيْدِيهِمُ السِّلَاحَ وَ قَالُوا نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَضَبِ اللَّهِ وَ غَضَبِ رَسُولِهِ أَخْبِرْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ آذَاكَ فِی أَهْلِ بَيْتِكَ حَتَّى نَضْرِبَ عُنُقَهُ قَالَ فَانْسُبُونِی أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ثُمَّ أَنْهَى النِّسْبَهَ إِلَى نِزَارٍ ثُمَّ مَضَى إِلَى إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَضَى إِلَى نُوحٍ عليه السّلام ثُمَّ قَالَ- أَهْلُ بَيْتِی كَطِينَهِ آدَمَ عليه السّلام نِكَاحٌ غَيْرُ سِفَاحٍ سَلُونِی فَوَ اللَّهِ لَا يَسْأَلُنِی رَجُلٌ إِلَّا أَخْبَرْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَ عَنْ أَبِيهِ

۱- فی المصدرین: فاختار منها أحد عشر اماما.

۲- فی المصدرین: هم أئمه هادون مهدیون.

۳- فی الفضائل: لعن اللّه من کادهم و من خذلهم.

۴- فی الفضائل: و شهداؤه علی خلقه. و فی الروضه: و شهداء اللّه علی خلقه.

فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ وَ قَالَ مَنْ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَبُوکَ فُلَانٌ الَّذِی تُدْعَی إِلَیْهِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهِ لَوْ نَسَبْتَنِی إِلَی غَیْرِهِ لَرَضِیتُ وَ سَلَّمْتُ ثُمَّ قَالَ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ مَنْ أَبِی فَقَالَ أَبُوکَ فُلَانٌ لِغَیْرِ أَبِیهِ الَّذِی یُدْعَی إِلَیْهِ قَالَ فَارْتَدَّ الرَّجُلُ عَنِ الْإِسْلَامِ ثُمَّ قَالَ وَ الْغَضَبُ ظَاهِرٌ فِی وَجْهِهِ مَا یَمْنَعُ هَذَا الرَّجُلَ الَّذِی یَعِیبُ أَهْلَ بَیْتِی وَ أَخِی وَ وَزِیرِی وَ خَلِیفَتِی مِنْ بَعْدِی وَ وَلِیَّ کُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَهٍ بَعْدِی أَنْ یَقُومَ یَسْأَلُنِی عَنْ أَبِیهِ وَ أَیْنَ هُوَ فِی جَنَّهٍ أَوْ نَارٍ قَالَ فَعِنْدَ ذَلِکَ خَشِیَ عُمَرُ عَلَی نَفْسِهِ أَنْ یَبْدَأَهُ رَسُولُ اللَّهِ فَیَفْضَحَهُ بَیْنَ النَّاسِ فَقَالَ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَضَبِ رَسُولِهِ اعْفُ عَنَّا یَعْفُ اللَّهُ عَنْکَ اصْفَحْ عَنَّا جَعَلَنَا اللَّهُ فِدَاکَ أَقِلْنَا أَقَالَکَ اللَّهُ اسْتُرْنَا سَتَرَکَ اللَّهُ فَاسْتَحْیَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَنَّهُ کَانَ أَهْلَ الْحِلْمِ وَ الْکَرَمِ وَ الْعَفْوِ ثُمَّ نَزَلَ عَنْ مِنْبَرِهِ ص (۱).

**[ترجمه]الفضائل، کتاب الروضهٔ: ابوذر غفاری، مقداد و سلمان گویند: امیرالمؤمنین علیه السّلام به ما فرمود: روزی بر صهّاکی گذر کردم، پس به من گفت: مَثَل محمّد جز به نخلی نمی‌ماند که در خاکروبه‌ای روییده باشد! پس نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمده و این ماجرا را برای آن حضرت بازگو کردم. رسول خدا صلی الله علیه و آله از شنیدن آن سخن به شدّت خشمگین گشته و با وجودی آکنده از خشم برخاست و بر منبر رفت که انصار به وحشت افتاده، با دیدن خشم وی لباس رزم بر تن کردند! سپس فرمود: برخی را چه می‌شود که به اهل بیت من طعنه می‌زنند در حالی که بسیار شنیده‌اند که در فضیلت آنان چه گفته‌ام و به آنچه خداوند ایشان را بدان مختص گردانیده؟ و فضیلت علی نزد خدا و کرامت و پیشگامی او در اسلام و امتحان‌هایی که در راه اسلام از سر گذرانده و اینکه او از من به منزله هارون از موسی بوده، با این تفاوت که پس از من پیامبری نخواهد آمد! از سخن کسی آگاه شده‌ام که گمان کرده مَثَل من نسبت به خاندانم به مانند نخلی است که در خاکروبه روییده باشد! آگاه باشید که خدای سبحانه و تعالی مردم را آفرید و به دو گروه تقسیم کرد، و مرا در بهترین تیره و بهترین قبیله قرار داد، سپس آن را خاندان‌هایی قرار داد و مرا در بهترین خاندان جای داد تا اینکه تمام خوبی‌ها در اهل بیت و عترت من و در دخترم و دو پسرم و برادرم علی بن ابی طالب جمع گردید.

آن‌گاه خداوند زمین را از نظر گذرانید و مرا از ساکنان آن برگزید و بار دیگر در آن نگریست و از میان ساکنان آن برادر، عموزاده، وزیر، وارث، وصیّ من در اُمّتم و سرور و مولای هر زن و مرد مؤمنی بعد از مرا برگزید، پس هر که او را دوست بدارد، خدا را دوست داشته و آنکه با وی دشمنی ورزد با خدا دشمنی کرده است؛ هرکه او را دوست بدارد، خدا نیز او را دوست خواهد داشت و هرکه با وی دشمنی کند، به یقین خدا با او دشمنی خواهد کرد. جز مؤمن دوستش نمی‌دارد و جز کافر با وی دشمنی نمی‌کند. او زیور زمین و ساکنان آن است و او مصداق کلمه تقوا و ریسمان محکم خداست. سپس فرمود: «یُرِیدُونَ أَن یُطْفِئُواْ نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَ یَأْبَی اللَّهُ إِلَّا أَن یُتِمَّ نُورَهُ »، - . توبه /۳۲

- {می خواهند

نور خدا را با سخنان خویش خاموش کنند، ولی خداوند نمی گذارد، تا نور خود را کامل کند.} ای مردم، حاضران سخن مرا به غایبان برسانند، خدایا تو نیز گواه بر آنان باش!

ص: ۲۹۴

خدای عزّوجل برای سومین بار نظری بر زمین افکند و از میان ایشان یازده امام برگزید و ایشان برگزیدگان اُمّت من هستند که

پس از برادرم، یازده امامند؛ هرگاه یکی از ایشان را وفات در رسد، دیگری جای او را می‌گیرد. ایشان در میان اُمّت من به ستاره‌های آسمان می‌مانند که هرگاه ستاره‌ای نهان گردد، ستاره دیگری به جای آن خواهد درخشید. اینان امامان راهنما و هدایت یافته‌اند که نه نیرنگ فریب‌کاران زیانی به ایشان رساند و نه یاری نکردن آنان که دست از یاری ایشان بردارند. خدا لعنت کند کسانی را که ایشان را خوار دارند و خدا لعنت کند کسانی را که در حق آنان فریب و نیرنگ به کار برند؛ اینان حجّت‌های خدا بر روی زمین و گواهان او بر مردمند، هرکس ایشان را اطاعت کند، به یقین خدا را اطاعت کرده است و آنکه از فرمانشان سر باز زند به راستی خدا را نافرمانی کرده است. آنان با قرآنند و قرآن با ایشان؛ از آن جدا نمی‌شوند و قرآن نیز از ایشان جدا نگردد تا اینکه همگی در کنار حوض کوثر بر من وارد شوند. اول آن‌ها علی بن ابی طالب علیه السّلام است که بهترین و افضل ایشان است. سپس فرزندم حسن و بعد از او فرزندم حسین سپس فاطمه زهراست و نُه امام از فرزندان حسین علیهم صلوات الله اجمعین، بعد از ایشان جعفر بن ابی طالب و سپس عمویم حمزه بن عبدالمطّلب است. من بهترینِ پیامبران و فرستادگان خدایم و علی بهترینِ اوصیا از اهل بیت من است. علی بهترین اوصیاست و اهل بیت او بهترین خاندان از میان پیامبرانند، و دخترم فاطمه سرور زنان اهل بهشت در میان همه آفریدگان است .

ای مردم، آیا در حالی که امید شفاعتم برای دیگران می‌رود، از شفاعت کردن اهل بیتم عاجزم؟ ای مردم، فردای قیامت هرکس در حالی که مؤمن بوده و به خدا شرک نورزیده به دیدار خدا شتابد، خدا را دیدار نمی‌کند مگر اینکه وی را به بهشت وارد کند، هرچند گناهانش به اندازه خاک زمین باشد! ای مردم، من چنگ در حلقه درِ بهشت خواهم زد و آنگاه خدای عزّوجل بر من تجلّی خواهد کرد، پس در حضورش به سجده می‌افتم، آن‌گاه اذن شفاعتم می‌دهد؛ در آن روز هیچ... کس را بر اهل بیتم مقدّم نخواهم داشت. ای مردم، اهل بیت مرا در حیات و بعد از وفاتم گرامی بدارید و بر دیگران برتری دهید. جایز نیست کسی به احترام کسی جز اهل بیت من از جای برخیزد! اکنون نسب مرا بگویید! راوی گوید: پس انصار در حالی که سلاح در دست داشتند برخاسته و عرض کردند: از خشم خدا و خشم رسول او به خدا پناه می‌بریم. یا رسول الله، چه کسی شما را چنین در مورد اهل بیتت آزرده است تا گردنش را بزنیم؟

فرمود: نسب مرا چنین برشمارید: من محمّد بن عبدالمطّلب... تا نزار و سپس تا اسماعیل بن ابراهیم خلیل الله، سپس گذشت تا به نوح علیه السّلام رسید و آن‌گاه فرمود: اهل بیت من از گِل و طینت آدم سرشته شده‌اند و اهل نکاحند نه اهل زنا. از من بپرسید! به خدا سوگند هیچ مردی از من درباره خود سؤال نکند مگر اینکه او را آگاه کنم که کیست و پدرش چه کسی است. تا وی را آگاه سازم.

ص: ۲۹۵

پس مردی برخاست و گفت: من که هستم یا رسول الله؟ فرمود: پدرت فلانی است که به او نسبت داده می‌شوی. پس آن مرد خدا را شکر کرده، وی را ثنا گفت. سپس عرض کرد: به خدا اگر مرا به دیگری نسبت می‌دادی می‌پذیرفتم و تسلیم می‌شدم. سپس مرد دیگری برخاسته گفت: پدر من کیست؟ فرمود: پدرت فلانی است ــ غیر از شخصی که می‌پنداشت پدر اوست ــ راوی گوید: پس آن مرد از اسلام برگشت و مرتد شد. سپس در حالی که شدّت خشم بر رخسار پیامبر صلی الله علیه و آله آشکار شده بود، فرمود: چرا آن مردی که بر اهل بیت و برادر و وزیر و جانشینم پس از من و مولای هر مرد و زن مؤمنی خرده

می گیرد بر نمی‌خیزد و از من درباره پدرش و اینکه اهل بهشت است یا جهنم، سؤال نمی کند؟! در این هنگام عمر بر خود بیمناک شد و ترسید که رسول خدا خود سرسخن را گشوده و او را در میان مردم رسوا سازد، لذا گفت: از خشم رسول خدا به خدا پناه می‌بریم، از ما درگذر که خداوند از تو درگذرد. خدا ما را فدای شما کند! ما را ببخشید! از لغزش ما درگذرید که خدایتان از لغزش نگاه دارد! عیب ما را بپوشانید، خدا عیبتان را بپوشاند! پس رسول خدا صلی الله علیه و آله را شرم آمد چیز دیگری بگوید، زیرا اهل حِلم و کرم و گذشت بود، سپس از منبر پایین آمد. - . الفضائل: ۱۴۳ _ ۱۴۱ . الروضه: ۲۱ -

**[ترجمه]

«۱۲۵»

یل، [الفضائل] لابن شاذان فض، [کتاب الروضه] بِالْإِسْنَادِ یَرْفَعُهُ إِلَی الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السلام قَالَ: قَالَ لِی أَخِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَلْقَی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ مُقْبِلٌ عَلَیْهِ غَیْرُ مُعْرِضٍ عَنْهُ فَلْیَتَوَلَّ عَلِیّاً وَ مَنْ سَرَّهُ أَنْ یَلْقَی اللَّهَ وَ هُوَ عَنْهُ رَاضٍ فَلْیَتَوَلَّ ابْنَکَ الْحَسَنَ وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَلْقَی اللَّهَ وَ لَا خَوْفٌ عَلَیْهِ فَلْیَتَوَلَّ ابْنَکَ الْحُسَیْنَ وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَلْقَی اللَّهَ وَ قَدْ مُحِّصَ عَنْهُ ذُنُوبُهُ-(۲) فَلْیَتَوَلَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ السَّجَّادَ وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَلْقَی اللَّهَ تَعَالَی قَرِیرَ الْعَیْنِ فَلْیَتَوَلَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ الْبَاقِرَ وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَلْقَی اللَّهَ تَعَالَی وَ کِتَابُهُ بِیَمِینِهِ فَلْیَتَوَلَّ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ الصَّادِقَ وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَلْقَی اللَّهَ تَعَالَی طَاهِراً مُطَهَّراً فَلْیَتَوَلَّ مُوسَی الْکَاظِمَ وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَلْقَی اللَّهَ ضَاحِکاً مُسْتَبْشِراً فَلْیَتَوَلَّ عَلِیَّ بْنَ مُوسَی الرِّضَا وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَلْقَی اللَّهَ وَ قَدْ رُفِعَتْ دَرَجَاتُهُ وَ بُدِّلَتْ سَیِّئَاتُهُ حَسَنَاتٍ فَلْیَتَوَلَّ مُحَمَّدَ [مُحَمَّداً] الْجَوَادَ وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَلْقَی اللَّهَ وَ یُحَاسِبَهُ حِسَاباً یَسِیراً فَلْیَتَوَلَّ عَلِیّاً الْهَادِیَ وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَلْقَی اللَّهَ وَ هُوَ مِنَ الْفَائِزِینَ فَلْیَتَوَلَّ الْحَسَنَ الْعَسْکَرِیَّ وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَلْقَی اللَّهَ وَ قَدْ کَمُلَ إِیمَانُهُ وَ حَسُنَ إِسْلَامُهُ فَلْیَتَوَلَّ الْحُجَّةَ صَاحِبَ الزَّمَانِ الْمُنْتَظَرَ فَهَؤُلَاءِ مَصَابِیحُ الدُّجَی وَ أَئِمَّةُ الْهُدَی وَ أَعْلَامُ التُّقَی مَنْ أَحَبَّهُمْ وَ تَوَلَّاهُمْ کُنْتُ ضَامِناً لَهُ عَلَی اللَّهِ تَعَالَی بِالْجَنَّةِ(۳).

ص: ۲۹۶

۱- الفضائل: ۱۴۱- ۱۴۳. الروضه: ۲۱.

۲- یقال: محص اللّه عنه ذنوبه أی نقصها و طهره منها.

۳- الفضائل: ۱۷۵ و ۱۷۶. الروضه: ۳۸.

**[ترجمه]الفضائل، کتاب الروضة: علی علیه السّلام: برادرم رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمود: هرکس دوست دارد خدای عزّوجل را در حالی دیدار کند که پذیرای وی باشد نه روی‌گردان از او، ولایت (تو) علی علیه السّلام را بپذیرد؛ و هرکس خوش دارد که خدا را در حالی ملاقات کند که از وی خوشنود باشد، ولایت فرزندنت حسن را بپذیرد و هرکس دوست دارد خدا را در حالی دیدار کند که هیچ بیمی بر او نباشد، ولایت فرزندت حسین را بپذیرد؛ و هرکس دوست دارد خدا را در حالی دیدار کند که او گناهان وی را پاک کرده باشد، ولایت علی بن حسین سجّاد را بپذیرد؛ و آنکه دوست دارد خدای متعال را با چشم روشنی بیند، ولایت محمّد بن علی باقر را بپذیرد؛ و هرکه دوست دارد خدای متعال را در حالی ملاقات کند که نامه اعمالش به دست راست وی باشد، ولایت جعفر بن محمّد صادق را بپذیرد؛ و هر که دوست داشته باشد که خدا را در حالی دیدار کند که پاک و مطهّر شده باشد، ولایت موسی کاظم را بپذیرد؛ و هرکه دوست دارد خدا را خندان و بشارت یافته دیدار کند، ولایت علی بن موسی الرضا را بپذیرد؛ و هرکس دوست دارد خدا را در حالی دیدار کند که درجاتش رفعت یافته، بدیهای او تبدیل به حسنات شده باشند، ولایت محمّد جواد را پذیرا باشد؛ و آنکه دوست داشته باشد خدا را در حالی دیدار کند که وی را با آسان‌گیری بازخواست کند، ولایت علی هادی را بپذیرد؛ و کسی که دوست داشته باشد خدا را در حالی دیدار کند که از جمله رستگاران باشد، ولایت حسن عسکری را پذیرا باشد؛ و آنکه دوست دارد خدا را در حالی ملاقات کند که ایمانش کامل و اسلامش نیکو شده باشد، باید ولایت حضرت حجّت صاحب الزمان منتظر را قبول کند، زیرا اینان ستارگان شب تارند و ائمّه هدی و سران پارسایانند؛ هرکس ایشان را دوست داشته و ولایتشان را گردن نهاده باشد، نزد خدای متعال ضامن بهشت او هستم. – . الفضائل: ۱۷۶ _۱۷۵ . الروضة: ۳۸ –

ص: ۲۹۶

**[ترجمه]

«۱۲۶»

عم، [إعلام الوری] فَمِمَّا جَاءَ مِنَ الْأَخْبَارِ الَّتِی نَقَلَهَا أَصْحَابُ الْحَدِيثِ غَيْرُ الْإِمَامِيَّةِ فِی ذَلِكَ وَ صَحَّحُوهَا مَا رَوَاهُ الْإِمَامُ أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ أَحْمَدَ السَّمَرْقَنْدِيُّ مُحَدِّثُ خُرَاسَانَ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْمُسْتَغْفِرِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ نَصْرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الْكِسَائِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو حَاتِمٍ جَبْرَئِيلُ بْنُ مَجَّاعٍ الْكِسَائِيُّ أَخْبَرَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ وَ أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْكَاتِبُ أَخْبَرَنَا أَبُو حَامِدٍ الصَّائِغُ أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الثَّقَفِيُّ حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَ أَخْبَرَنَا أَبُو سَلَمَةَ الْقَاضِی أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ النَّسَوِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ النَّسَوِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِی شَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْمُهَاجِرِ بْنِ مِسْمَارٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِی وَقَّاصٍ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَی جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ مَعَ غُلَامِی نَافِعٍ أَنْ أَخْبِرْنِی بِشَیْ ءٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَكَتَبَ إِلَيَّ إِنِّی سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَوْمَ جُمُعَةٍ عَشِيَّةَ رَجْمِ الْأَسْلَمِيِّ يَقُولُ لَا يَزَالُ الدِّينُ قَائِماً حَتَّی تَقُومَ السَّاعَةُ وَ يَكُونَ عَلَيْكُمُ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۱) وَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ أَنَا الْفَرَطُ عَلَی الْحَوْضِ.

رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِی الصَّحِيحِ عَنْ أَبِی بَكْرِ بْنِ أَبِی شَيْبَةَ وَ قُتَيْبَةَ بْنِ سَعِيدٍ(۲) قب، [المناقب] لابن شهرآشوب حَدَّثَنِی الْفَرَاوِيُّ عَنْ أَبِی الْحُسَيْنِ الْفَارِسِيِّ عَنْ أَبِی أَحْمَدَ الْجَلُودِيِّ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ الْفَقِيهِ عَنْ مُسْلِمٍ: مِثْلَهُ وَ أَخْرَجَهُ أَبُو يَعْلَی الْمَوْصِلِيُّ فِی الْمُسْنَدِ(۳).

**[ترجمه]إعلام الورى: سعد بن ابی وقّاص گوید: نامه‌ای توسط غلامم نافع به جابر بن سمره نوشته و از وی خواستم مرا از حدیثی که از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده است، آگاه سازد. وی برای من چنین نوشت: شبِ روز جمعه‌ای که اسلمی در آن سنگسار شد، از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: این دین تا روز قیامت همچنان برپاست و بر شما دوازده خلیفه که جملگی از قریش هستند، حکومت خواهند کرد. و نیز شنیدم که فرمود: پیشتاز شما برای ورود به حوض کوثر، من هستم. این روایت را مسلم در صحیح خود از ابوبکر بن ابی شیبه و قتیبهٔ بن سعید نقل کرده است. - . اعلام الوری: ۳۶۲ -

مناقب ابن شهر آشوب: مسلم شبیه این روایت را نقل کرده؛ و ابویعلی موصلی آن را در المسند روایت کرده است. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۰۵ -

**[ترجمه]

«۱۲۷»

عم، [إعلام الوری] قَالَ وَ أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْكَاتِبُ أَخْبَرَنَا أَبُو حَامِدٍ الصَّائِغُ أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الثَّقَفِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ عَنْ مُهَاجِرِ بْنِ مِسْمَارٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعِيدٍ أَنَّهُ أَرْسَلَ إِلَى ابْنِ سَمُرَةَ الْعَدَوِيِّ فَقَالَ: حَدِّثْنَا حَدِيثاً سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَكَتَبَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ- لَا يَزَالُ الدِّينُ قَائِماً حَتَّى يَكُونَ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً مِنْ قُرَيْشٍ ثُمَّ يَخْرُجُ كَذَّابُونَ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ وَ أَنَا الْفَرَطُ عَلَى الْحَوْضِ رَوَاهُ مُسْلِمٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَافِعٍ (۴).

**[ترجمه]إعلام الوری: عامر بن سعید نامه‌ای به ابن سمره عدویّ فرستاد و گفت: حدیثی را که از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده‌ای برای ما نقل کن. در جواب نوشت: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: این دین تا زمانی که دوازده خلیفه از قریش حکومت کنند پابرجا خواهد ماند، آن‌گاه مدّعیان دروغین پیشاپیش روز رستاخیز سر بر خواهند آورد و آن پیشتاز بر حوض کوثر من هستم. مسلم از محمّد بن رافع آن را روایت کرده است. - . اعلام الوری : ۳۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۲۸»

وَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَحْمَدَ الْكَاتِبُ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَارِثِيُّ

۱- فی المصدر بعد ذلک: ثم یخرج کذابون بین یدی الساعه.

۲- إعلام الوری: ۳۶۲.

۳- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۵.

۴- إعلام الورى: ۳۶۲.

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الثَّقَفِيُّ حَدَّثَنَا قُتَيْبَهُ حَدَّثنا أَبُو عَوَانَه عَنْ سِمَاكٍ عَنْ جابِرِ بْنِ سَمُرَهَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: يَكُونُ بَعْدِى اثْنَا عَشَرَ أَمِيراً فَلَمْ أَفْهَمْ مَا قَالَ (۱) فَسَأَلْتُ الْقَوْمَ فَزَعَمُوا أَنَّهُ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ رَوَاهُ مُسْلِمٌ عَنْ قُتَيْبَهَ(۲).

**[ترجمه]إعلام الورى:

ص: ۲۹۷

جابر بن سمره از پیامبرصلی الله علیه و آله روایت کرد که فرمود: پس از من دوازده امیر حکومت خواهند کرد... دیگر نفهمیدم چه فرمود. از حاضران پرسیدم، گفتند: فرمود: همگی از قریش خواهند بود. مسلم آن را از قتیبهٔ روایت کرده است. - . اعلام الوری : ۲۶۳ _ ۲۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۲۹»

قَالَ وَ أَخْبَرَنَا أَبُو سَلَمَهَ الْقَاضِى حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ النَّسَوِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ النَّسَوِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو الْحُصَيْنِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْيَرْبُوعِيُّ حَدَّثَنَا عَبْثَرٌ حَدَّثَنَا حُصَيْنٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ لِى إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَنْ يَنْقَضِىَ أَوْ لَنْ يَمْضِىَ حَتَّى يَكُونَ فِيكُمُ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَهً ثُمَّ قَالَ شَيْئاً لَمْ أَسْمَعْهُ فَسَأَلْتُهُمْ فَقَالُوا قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۳).

**[ترجمه]إعلام الوری: جابر بن سمره گوید: به همراه علی علیه السّلام بر رسول خداصلی الله علیه و آله وارد شدم، آن حضرت به من فرمود: کار این دین در میان شما هرگز به پایان نرسد تا اینکه دوازده خلیفه بر شما حکومت کنند. سپس چیزی فرمود که آن را نشنیدم، از حاضران پرسیدم، گفتند: فرمود: همه آن‌ها از قریش خواهند بود. - . اعلام الوری: ۲۶۳ _ ۲۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۳۰»

قَالَ وَ أَخْبَرَنَا أَبُو سَلَمَهَ الْقَاضِى أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ النَّسَوِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ النَّسَوِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عُمَارَهَ حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى عَنْ وَهْبٍ عَنْ أَبِى خَالِدٍ الْوَالِبِيِّ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَهَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: لَا يَضُرُّ هَذَا الدِّينَ مَنْ نَاوَاهُ حَتَّى تَقُومَ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَهً كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۴).

**[ترجمه]إعلام الوری: جابر بن سمره: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: این دین را دشمنی دشمنان آسیب نمی‌رساند تا اینکه حکمرانی دوازده خلیفه که همگی از قریش هستند، به پایان برسد. - . اعلام الوری : ۲۶۳ _۳۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۳۱»

قَالَ وَ أَخْبَرَنَا أَبُو سَلَمَهَ الْقَاضِی حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ النَّسَوِیُّ حَدَّثَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ النَّسَوِیُّ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ حُمَیْدٍ الْعَبْسِیُّ حَدَّثَنَا یُونُسُ بْنُ أَبِی یَعْقُوبَ عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِی جُحَیْفَهَ عَنْ أَبِیهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا یَزَالُ أَمْرُ أُمَّتِی صَالِحاً حَتَّی یَمْضِیَ اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ (۵).

**[ترجمه]إعلام الوری: رسول خدا صلی الله علیه و آله: پیوسته کار اُمّت من رو به پیشرفت و صلاح است تا اینکه حکومت دوازده خلیفه که همگی از قریش هستند، به پایان برسد. - . اعلام الوری: ۳۶۳ _۳۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۳۲»

وَ مِمَّا ذَکَرَهُ الشَّیْخُ الْمُفِیدُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ فِی کِتَابِهِ قَالَ وَ مِنْ ذَلِکَ مَا رَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ الدُّهْنِیُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّقِّیُّ قَالَ حَدَّثَنَا عِیسَی بْنُ یُونُسَ عَنْ مُجَالِدٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: کُنَّا عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ أَ حَدَّثَکُمْ نَبِیُّکُمْ صلی الله علیه و آله کَمْ یَکُونُ بَعْدَهُ مِنَ الْخُلَفَاءِ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ نَعَمْ وَ مَا سَأَلَنِی عَنْهَا أَحَدٌ قَبْلَکَ وَ إِنَّکَ لَأَحْدَثُ الْقَوْمِ سِنّاً سَمِعْتُهُ صلی الله علیه و آله یَقُولُ یَکُونُ بَعْدِی مِنَ الْخُلَفَاءِ عِدَّهُ نُقَبَاءِ مُوسَی اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ (۶).

ص: ۲۹۸

۱- فی المصدر: و تکلم بکلمه فلم أفهم ما قال.

۲- إعلام الوری: ۳۶۲ و ۳۶۳.

۳- إعلام الوری: ۳۶۲ و ۳۶۳.

۴- إعلام الوری: ۳۶۲ و ۳۶۳.

۵- إعلام الوری: ۳۶۲ و ۳۶۳.

۶- إعلام الوری: ۳۶۲ و ۳۶۳.

وَ رَوَی عُثْمَانُ بْنُ أَبِی شَیْبَهَ وَ أَبُو سَعِیدٍ الْأَشَجُّ وَ أَبُو کُرَیْبٍ وَ مَحْمُودُ بْنُ غَیْلَانَ وَ عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ إِبْرَاهِیمُ بْنُ سَعِیدٍ عَنْ أَبِی أُسَامَهَ(۱) عَنْ مُجَالِدٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ مَسْرُوقٍ: مِثْلَ الْأَوَّلِ بِعَیْنِهِ.

وَ رَوَاهُ أَبُو أُسَامَهَ عَنْ أَشْعَثَ عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِیِّ عَنْ عَمِّهِ قَیْسِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ وَ ذَکَرَ نَحْوَهُ وَ رَوَاهُ حَمَّادُ بْنُ زَیْدٍ عَنْ مُجَالِدٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ وَ زَادَ فِیهِ قَالَ: کُنَّا جُلُوساً إلی [عِنْدَ] عَبْدِ اللَّهِ (۲) یُقْرِئُنَا الْقُرْآنَ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ یَا بَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ هَلْ سَأَلْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ کَمْ یَمْلِکُ أَمْرَ هَذِهِ الْأُمَّهِ مِنْ خَلِیفَهٍ بَعْدَهُ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ مَا سَأَلَنِی عَنْهَا أَحَدٌ مُنْذُ قَدِمْتُ الْعِرَاقَ نَعَمْ سَأَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ اثْنَا عَشَرَ عِدَّهَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ (۳).

**[ترجمه]إعلام الوری: مسروق گوید: نزد عبدالله بن مسعود بودیم که مردی از وی پرسید: آیا پیامبرتان صلی الله علیه و آله شما را از تعداد خلفای پس از خود آگاه کرده است؟ عبدالله گفت: آری، اما پیش از تو کسی این سؤال را از من نکرده بود، و تو جوان‌ترین مردم هستی! شنیدم که آن حضرت فرمود: پس از من خلفا به عدد نقبای بنی‌اسرائیل یعنی دوازده خلیفه خواهند بود و همگی از قریش. - . اعلام الوری: ۳۶۳ _۳۶۲ -

ص: ۲۹۸

شعبی نیز عین این روایت را از مسروق نقل کرده است.

ابواسامه نیز با سندی آن را از ابن مسعود روایت نموده است، همان طور که حمّاد بن زید با سندی از عبدالله آن را آورده و افزوده است: نزد عبدالله بن مسعود نشسته بودیم و او قرآن خواندن را به ما می‌آموخت، پس مردی از وی پرسید: ای ابوعبدالرحمن، آیا از رسول خدا صلی الله علیه و آله پرسیدید که خلفای پس از وی چند نفرند؟ عبدالله به وی گفت: از زمانی که به عراق آمده‌ام کسی این سؤال را از من نکرده بود؛ آری، از رسول خدا صلی الله علیه و آله در این مورد پرسیدم، فرمود: دوازده خلیفه، به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل. - . اعلام الوری : ۳۶۳ _۳۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۳۳»

وَ رَوَاهُ سُلَیْمَانُ بْنُ أَحْمَرَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوْنٍ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ أَنَّ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَا یَزَالُ أَهْلُ هَذَا الدِّینِ مَنْصُورُونَ عَلَی مَنْ نَاوَاهُمْ (۴) إِلَی اثْنَیْ عَشَرَ خَلِیفَهً فَجَعَلَ النَّاسُ یَقُومُونَ وَ یَقْعُدُونَ وَ تَکَلَّمَ بِکَلِمَهٍ لَمْ أَفْهَمْهَا فَقُلْتُ لِأَبِی أَوْ لِأَخِی أَیَّ شَیْ ءٍ قَالَ قَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ.

وَ رَوَاهُ فِطْرُ بْنُ خَلِیفَهَ عَنْ أَبِی خَالِدٍ الْوَالِبِیِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَهَ عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]إعلام الوری: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پیوسته پیروان این دین بر دشمنانشان پیروز خواهند شد تا اینکه خلافت دوازده تن بر ایشان بگذرد. در این لحظه نشست و برخاست مردم باعث شد که بقیه سخن پیامبر صلی الله علیه و آله را

متوجه نشوم، لذا به پدر یا برادرم گفتم: رسول خدا صلی الله علیه و آله چه فرمود؟ گفت: فرمود: همگی از قریش هستند. فطر بن خلیفه مانند این روایت را از ابوخالد والبی از جابر بن سمره از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل کرده است. - . اعلام الوری: ۳۶۳ _ ۳۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۳۴»

وَ رَوَاهُ سَهْلُ بْنُ حَمَّادٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَوْنُ بْنُ أَبِي جُحَيْفَهَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَمِّي جَالِسٌ بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَا يَزَالُ أَمْرُ أُمَّتِي صَالِحاً حَتَّى يَمْضِيَ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَهً كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ اسْمُ أَبِي جُحَيْفَهَ وَهْبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ (۶).

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ سَهْلٍ: مِثْلَهُ (۷).

۱- فی المصدر: جمیعا عن أبی أسامه.

۲- »: عند عبد اللّه.

۳- إعلام الوری: ۳۶۳ و ۳۶۴.

۴- فی المصدر: ینصرون علی من ناواهم.

۵- إعلام الوری: ۳۶۴.

۶- إعلام الوری: ۳۶۴.

۷- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۶.

**[ترجمه]إعلام الورى: عون بن ابى جحيفه از پدرش: در محضر رسول خدا صلى الله عليه و آله نشسته بودم و عمويم نيز در مجلس بود كه رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: كار اُمّت من پيوسته درست و نيكو خواهد بود تا اينكه حكومت دوازده خليفه كه جملگى از قريشند، به پايان برسد. نام ابوجحيفه، وهب بن عبدالله است. - . إعلام الورى : ۳۶۴ -

مناقب ابن شهر آشوب: شبيه اين روايت را از سهل نقل كرده است. - . مناقب آل ابى طالب ۱: ۲۰۶ -

ص: ۲۹۹

**[ترجمه]

«۱۳۵»

عم، [إعلام الورى] وَ رَوَى اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِى هِلَالٍ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ سَيْفٍ قَالَ كُنَّا عِنْدَ شَقِيقٍ الْأَصْبَحِيِّ فَقَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: تَكُونُ خَلْفِي اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً(۱).

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنِ اللَّيْثِ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]إعلام الورى: عبدالله بن عمر: شنيدم رسول خدا صلى الله عليه و آله مى‌فرمايد: بعد از من دوازده خليفه خواهد بود. - . اعلام الورى: ۳۶۵ _ ۳۶۴ -

مناقب ابن شهر آشوب: شبيه آن را از ليث روايت كرده است. - . منافب آل ابى طالب ۱: ۲۰۶ -

**[ترجمه]

«۱۳۶»

عم، [إعلام الورى] وَ مِمَّا ذَكَرَهُ الشَّيْخُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الدُّورْيَسْتِيِّ فِي كِتَابِهِ فِي الرَّدِّ عَلَى الزَّيْدِيَّهِ أَخْبَرَنِي أَبِي قَالَ أَخْبَرَنِي الشَّيْخُ أَبُو جَعْفَرِ بْنُ بَابَوَيْهِ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَمِّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ الْأَسَدِيِّ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبَايَةَ بْنِ رِبْعِيٍّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله حِينَ حَضَرَتْهُ وَفَاتُهُ فَقُلْتُ إِذَا كَانَ مَا نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْهُ فَإِلَى مَنْ فَأَشَارَ إِلَى عَلِيٍّ عليه السّلام فَقَالَ إِلَى هَذَا فَإِنَّهُ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ ثُمَّ يَكُونُ مِنْ بَعْدِهِ أَحَدَ عَشَرَ إِمَاماً مُفْتَرَضَةً طَاعَتُهُمْ كَطَاعَتِهِ (۳).

**[ترجمه]إعلام الورى: ابن عباس: هنگامى كه رسول خدا صلى الله عليه و آله را وفات در رسيده بود پرسيدم: اگر آن حادثه‌اى كه از وقوعش به خدا پناه مى‌بريم بيفتد، خلافت به چه كسى مى‌رسد؟ پس آن حضرت به على عليه السّلام اشاره كرده و فرمود: به اين، زيرا او با حق است و حق با او، پس از او نيز يازده امام خواهد بود كه طاعتشان همانند طاعت على عليه السّلام فرض است. - . اعلام الورى : ۳۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۳۷»

قَالَ وَ أَخْبَرَنِی الْمُفِیدُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ قَالَ أَخْبَرَنِی مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ قَالَ حَدَّثَنِی حَمْزَهُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِیُّ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ یَحْیَی الشَّحَّامُ حَدَّثَنَا أَبُو حَاتِمٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِیسَ الْحَنْظَلِیُّ حَدَّثَنَا أَبُو بَکْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِی غِیَاثٍ الْأَعْیَنُ حَدَّثَنَا سُوَیْدُ بْنُ سَعِیدٍ الْأَنْبَارِیُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شردین الصَّنْعَانِیُّ عَنِ ابْنِ مُثَنًّی عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَائِشَهَ قَالَ: سَأَلْتُهَا کَمْ خَلِیفَهً یَکُونُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَتْ أَخْبَرَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ یَکُونُ بَعْدَهُ اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً قَالَ فَقُلْتُ لَهَا مَنْ هُمْ فَقَالَتْ أَسْمَاؤُهُمْ عِنْدِی مَکْتُوبَهٌ بِإِمْلَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ لَهَا فَاعْرِضِیهِ فَأَبَتْ (۴).

**[ترجمه]إعلام الوری: ابن مثنّی از پدرش روایت می کند که گفت: از عایشه پرسیدم: پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله چند خلیفه خواهد بود؟ گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله مرا باخبر فرمود که پس از وی دوازده خلیفه خواهد آمد. پرسیدم: نامشان چیست؟ گفت: نام‌های ایشان با املای رسول خدا صلی الله علیه و آله نزد من است. گفتم: آن را نشان دهید! لیکن عایشه امتناع ورزید. - . اعلام الوری : ۳۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۳۸»

قَالَ وَ أَخْبَرَنِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ وَهْبَانَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَحْمَدَ الْعَمِّیُّ قَالَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَکَرِیَّا بْنِ دِینَارٍ الْغَلَابِیُّ حَدَّثَنَا

۱- إعلام الوری: ۳۶۴ و ۴۶۵.

۲- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۶.

۳- إعلام الوری: ۳۶۵. و فیه: طاعتهم کطاعتی.

۴- إعلام الوری: ۳۶۵.

سُلَيْمَانُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: كُنْتُ يَوْماً عِنْدَ الرَّشِيدِ فَذُكِرَ الْمَهْدِيُّ وَ مَا ذُكِرَ مِنْ عَدْلِهِ فَأَطْنَبَ فِي ذَلِكَ فَقَالَ الرَّشِيدُ إِنِّي أَحْسَبُكُمْ تَحْسَبُونَهُ أَبِي الْمَهْدِيَّ.

حَدَّثَنِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أَبِيهِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ: أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله قَالَ لَهُ يَا عَمِّ يَمْلِكُ مِنْ وُلْدِي اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً ثُمَّ تَكُونُ أُمُورٌ كَرِيهَةٌ وَ شِدَّةٌ عَظِيمَةٌ(۱) ثُمَّ يَخْرُجُ الْمَهْدِيُّ مِنْ وُلْدِي يُصْلِحُ اللَّهُ أَمْرَهُ فِي لَيْلَةٍ فَيَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ يَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ يَخْرُجُ الدَّجَّالُ (۲).

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]إعلام الوری:

ص: ۳۰۰

عبدالله بن عباس از پدرش روایت کرده که گفت: روزی نزد هارون الرشید بودم که سخن از مهدی به میان آمد و در مورد عدل او سخن به درازا کشید پس هارون گفت: گمان کردم درباره پدرم مهدی گفتگو می‌کنید!! مرا از پدرش از جدش از ابن عباس از پدرش عباس بن عبدالمطّلب روایت کرد که رسول خدا صلی الله علیه و آله به وی فرمود: عمو، دوازده خلیفه از فرزندان من حکومت خواهند کرد، سپس اتفاق‌های ناخوشایند، سخت و بزرگ روی خواهد داد، آن‌گاه مهدی که از فرزندان من است ظهور خواهد کرد و خداوند کار او را یک‌شبه به سامان خواهد رساند و زمین را پس از اینکه از ظلم و ستم پر شده باشد، از عدل و داد پر خواهد کرد و تا زمانی که خداوند اراده فرماید حکومت خواهد نمود و سپس دجّال بر وی خروج خواهد کرد. - . اعلام الوری: ۳۶۶ _ ۳۶۵ -

مناقب ابن شهر آشوب: نظیر این روایت را از محمّد بن زکریا نقل کرده است. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۰۸ _۲۰۷ -

**[ترجمه]

«۱۳۹»

إِرْشَادُ الْقُلُوبِ، بِالْإِسْنَادِ إِلَى الْمُفِيدِ بِإِسْنَادِهِ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى اطَّلَعَ إِلَى الْأَرْضِ اطِّلَاعَةً فَاخْتَارَنِي مِنْهَا فَجَعَلَنِي نَبِيّاً ثُمَّ اطَّلَعَ ثَانِيَةً فَاخْتَارَ مِنْهَا عَلِيّاً علیه السلام فَجَعَلَهُ إِمَاماً ثُمَّ أَمَرَنِي أَنْ أَتَّخِذَهُ أَخاً وَ وَصِيّاً وَ خَلِيفَةً وَ وَزِيراً فَعَلِيٌّ مِنِّي وَ هُوَ زَوْجُ ابْنَتِي وَ أَبُو سِبْطَيَّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ أَلَا وَ إِنَّ اللَّهَ جَعَلَنِي أنا و هم (۴) [وَ إِيَّاهُمْ] حُجَجاً عَلَى عِبَادِهِ وَ جَعَلَ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ أَئِمَّةً يَقُومُونَ بِأَمْرِي وَ يَحْفَظُونَ وَصِيَّتِي التَّاسِعُ مِنْهُمْ قَائِمُهُمْ (۵).

**[ترجمه]ارشاد القلوب: عبدالله بن عباس گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خدای تبارک و تعالی نظری بر زمین افکند و مرا از آن برگزید و پیامبر قرار داد. سپس نظری دوباره به زمین انداخت و علی را از آن برگزید و امامش قرار داد. سپس مرا فرمان داد که وی را برادر، وصیّ، جانشین و وزیر خود قرار دهم، از این رو علی از من است؛ او شوی دخترم و پدر

دو سبط من حسن و حسین است. آگاه باشید که خداوند من و ایشان را حجت‌های خود بر بندگانش قرار داده و از صُلب حسین فرزندانی را قرار داده که دین مرا به پا داشته و وصیّت مرا پاس خواهند داشت که نهمین آن‌ها قائم ایشان است. - . ارشاد القلوب: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

«۱۴۰»

وَ عَنِ الشَّيْخِ الْمُفِيدِ يَرْفَعُهُ إِلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كُنْتُ أَنَا وَ أَبُو ذَرٍّ وَ سَلْمَانُ وَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذْ دَخَلَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ علیهما السّلام فَقَبَّلَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قَامَ أَبُو ذَرٍّ فَانْكَبَّ عَلَيْهِمَا وَ قَبَّلَ أَيْدِيَهُمَا ثُمَّ رَجَعَ فَقَعَدَ مَعَنَا فَقُلْنَا لَهُ سِرّاً يَا أَبَا ذَرٍّ أَنْتَ رَجُلٌ شَيْخٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ تَقُومُ إِلَى صَبِيَّيْنِ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ فَتَنْكَبُّ عَلَيْهِمَا وَ تُقَبِّلُ أَيْدِيَهُمَا فَقَالَ نَعَمْ لَوْ سَمِعْتُمْ مَا سَمِعْتُ فِيهِمَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله

ص: ۳۰۱

۱- فی المصدر: امور کریهه و شدیده عظیمه.

۲- إعلام الوری: ۳۶۵ و ۳۶۶.

۳- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۰۷ و ۲۰۸.

۴- فی المصدر: جعلنی و ایاهم.

۵- إرشاد القلوب: ۲۷۲.

لَفَعَلْتُمْ بِهِمَا أَكْثَرَ مِمَّا فَعَلْتُ-(١) فَقُلْنَا وَ مَا ذَا سَمِعْتَ فِيهِمَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ يَا أَبَا ذَرٍّ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ لِعَلِيٍّ علیه السّلام وَ لَهُمَا يَا عَلِيُّ وَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا صَامَ وَ صَلَّى (٢) حَتَّى يَصِيرَ كَالشَّنِّ الْبَالِي إِذاً مَا تَنْفَعُهُ صَلَاتُهُ وَ لَا صَوْمُهُ إِلَّا بِحُبِّكَ (٣) يَا عَلِيُّ مَنْ تَوَسَّلَ إِلَى اللَّهِ بِحُبِّكُمْ فَحَقٌّ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يَرُدَّهُ يَا عَلِيُّ مَنْ أَحَبَّكُمْ وَ تَمَسَّكَ بِكُمْ فَقَدْ تَمَسَّكَ بِالْعُرْوَهِ الْوُثْقَى قَالَ ثُمَّ قَامَ أَبُو ذَرٍّ وَ خَرَجَ وَ تَقَدَّمْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله علیه و آله وَ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبَرَنَا أَبُو ذَرٍّ عَنْكَ بِكَيْتَ وَ كَيْتَ فَقَالَ صَدَقَ أَبُو ذَرٍّ وَ اللَّهِ مَا أَظَلَّتِ الْخَضْرَاءُ وَ لَا أَقَلَّتِ الْغَبْرَاءُ عَلَى ذِي لَهْجَهٍ أَصْدَقَ مِنْ أَبِي ذَرٍّ ثُمَّ قَالَ صلى الله علیه و آله خَلَقَنِيَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَ أَهْلَ بَيْتِي مِنْ نُورٍ وَاحِدٍ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ بِسَبْعَهِ آلَافِ عَامٍ (۴) ثُمَّ نَقَلَنَا مِنْ صُلْبِهِ إِلَى أَصْلَابِ الطَّاهِرِينَ وَ إِلَى أَرْحَامِ الْمُطَهَّرَاتِ (۵) قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَيْنَ كُنْتُمْ وَ عَلَى أَيِّ مِثَالٍ كُنْتُمْ قَالَ كُنَّا أَشْبَاحاً مِنْ نُورٍ تَحْتَ الْعَرْشِ نُسَبِّحُ اللَّهَ وَ نُقَدِّسُهُ وَ نُمَجِّدُهُ ثُمَّ قَالَ صلى الله علیه و آله لَمَّا عُرِجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ وَ بَلَغْتُ سِدْرَهَ الْمُنْتَهَى وَدَّعَنِي جَبْرَئِيلُ علیه السّلام قُلْتُ يَا جَبْرَئِيلُ حَبِيبِي (۶) أَ فِي هَذَا الْمَكَانِ تُفَارِقُنِي فَقَالَ إِنِّي لَا أَجُوزُهُ فَتَحْتَرِقَ أَجْنِحَتِي ثُمَّ زُخَّ بِي فِي النُّورِ مَا شَاءَ اللَّهُ وَ أَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي اطَّلَعْتُ إِلَى الْأَرْضِ اطِّلَاعَهً فَاخْتَرْتُكَ مِنْهَا فَجَعَلْتُكَ نَبِيّاً

ثُمَّ اطَّلَعْتُ اطِّلَاعَهً(٧) فَاخْتَرْتُ مِنْهَا عَلِيّاً وَ جَعَلْتُهُ وَصِيَّكَ وَ وَارِثَ عِلْمِكَ وَ الْإِمَامَ بَعْدَكَ (٨) وَ أُخْرِجُ مِنْ أَصْلَابِكُمَا الذُّرِّيَّهَ الطَّاهِرَهَ وَ الْأَئِمَّهَ الْمَعْصُومِينَ خُزَّانَ عِلْمِي فَلَوْلَاكُمْ مَا خَلَقْتُ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهَ(٩) وَ لَا الْجَنَّهَ وَ لَا النَّارَ يَا

١- فی المصدر: أكثر ممّا فعلت انا.

٢- فی المصدر: صلی و صام.

٣- فی المصدر: الا بحبكم.

۴- فی المصدر: بعد ذلك: ثم نقلنا إلی صلب آدم.

۵- فی المصدر: و الی ارحام الطاهرات.

۶- فی المصدر: حبيبی جبرئيل.

٧- فی المصدر: ثم اطلعت ثانيه.

٨- فی المصدر: و جعلته وصيك و وارثك و وارث علمك و الامام من بعدك.

٩- فی المصدر: ما خلقت الدنيا و لا الآخره.

مُحَمَّدُ أَ تُحِبُّ أَنْ تَرَاهُمْ قُلْتُ نَعَمْ يَا رَبِّ فَنُودِيتُ يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ فَإِذَا أَنَا بِأَنْوَارِ عَلِيٍ (۱) وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْحُجَّةِ يَتَلَأْلَأُ مِنْ بَيْنِهِمْ (۲) كَأَنَّهُ كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ فَقُلْتُ يَا رَبِّ مَنْ هَذَا(۳) قَالَ يَا مُحَمَّدُ هُمُ الْأَئِمَّةُ مِنْ بَعْدِكَ الْمُطَهَّرُونَ مِنْ صُلْبِكَ وَ هَذَا الْحُجَّةُ الَّذِي يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا وَ يَشْفِي صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ قُلْنَا بِآبَائِنَا وَ أُمَّهَاتِنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ قُلْتَ عَجَباً فَقَالَ علیه السلام وَ أَعْجَبُ مِنْ هَذَا قَوْمٌ يَسْمَعُونَ هَذَا الْكَلَامَ (۴) ثُمَّ يَرْجِعُونَ إِلَى أَعْقَابِهِمْ بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَ يُؤْذُونَنِي فِيهِمْ مَا لَهُمْ لَا أَنَالَهُمُ اللَّهُ شَفَاعَتِي (۵).

**[ترجمه]أنس بن مالك گويد: من و ابوذر و سلمان و زيد بن ثابت و زيد بن ارقم نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله بوديم كه حسن و حسين عليهما السّلام وارد شدند. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله ايشان را بوسيد. سپس ابوذر برخاست و خود را به آن دو رسانده، دستشان را بوسيد و نزد ما برگشت. ما مخفيانه به وى گفتيم: اى ابوذر، بزرگ مردى از اصحاب رسول خدايى، آن وقت چنين روى دست و پاى دو كودك از بنى‌هاشم مى‌افتى و دستشان را مى‌بوسى؟! گفت: آرى، اگر شما نيز آنچه را كه من از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره ايشان شنيده‌ام مى‌شنيديد،

ص: ۳۰۱

بيشتر از كارى كه من كردم مى‌كرديد. گفتيم: اى ابوذر، درباره آن‌ها از رسول خدا صلی الله علیه و آله چه شنيده‌اى؟ گفت: شنيدم كه آن حضرت به على و آنها فرمود: اى على، به خدا سوگند اگر مردى آن‌قدر نماز بگزارد و روزه بگيرد كه چون مشك كهنه و خشكيده گردد، آن همه نماز و روزه برايش سودى نخواهد داشت مگر اين كه همراه با دوست داشتن تو باشد؛ اى على، هركه با محبت شما به خدا توسل جويد، بر خدا حقّ است كه او را باز نگرداند؛ اى على، هركه تو را دوست داشته باشد، به ريسمان محكم خدا چنگ زده است.

گويد: سپس ابوذر برخاست و بيرون رفت و ما جلوتر نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله رفتيم. پس عرض كرديم: يا رسول الله، ابوذر از شما چنين و چنان سخنانى را نقل كرده است. فرمود: ابوذر راست گفته است. به خدا سوگند، آسمان بر كسى سايه نيفكنده و زمين كسى را بر روى خود حمل نكرده كه راستگوتر از ابوذر باشد. سپس فرمود: خداى تبارك و تعالى هفت هزار سال پيش از اينكه آدم را خلق كند، من و اهل بيت مرا از يك نور آفريد. سپس از صُلب او به اصلاب مردان پاك و زنان پاكدامن منتقل گشتيم. عرض كردم: يا رسول الله، در آنجا كجا بوديد و به چه شكل و شمايل بوديد؟ فرمود: اشباحى از نور و در زير عرش قرار داشتيم و در آنجا خدا را تسبيح، تقديس و ستايش مى‌كرديم.

سپس فرمود: چون مرا به معراج بردند و به سدرة المنتهى رسيدم، جبرئيل عليه السّلام با من وداع كرد. گفتم: محبوبم جبرئيل، در چنين جايى از من جدا مى‌شوى؟! گفت: من مجاز نيستم بيش از اين بالا بيايم وگرنه بالهايم مى‌سوزد و مرا تا زمانى نامشخّص در نور افكنند. خداوند به من وحى فرمود كه: اى محمّد، نظرى بر زمين افكندم و تو را از آن برگزيده، پيامبرت قرار دادم، سپس نظرى ديگر به آن انداخته و على را از آن برگزيده، وى را وصىّ، وارث عِلم و پس از خودت جانشين تو قرار دادم، و از پشت شما آن ذرّيهٔ طاهره و امامان معصوم را كه خازنان علم من هستند، بيرون خواهم آورد كه اگر به بركت وجود شما نبود، دنيا و آخرت و نيز بهشت و دوزخ را نمى‌آفريدم؛ اى

محمّـد، آیا دوست داری ایشان را ببینی؟ عرض کردم: آری، پروردگارا! پس مرا صـدا زدنـد: ای محمّـد، سـرت را بلند کن. و چون سرم را بلند کردم، ناگاه انوار علی، حسن، حسین، علی بن حسین، محمّد بن علی، جعفر بن محمّد، موسی بن جعفر، علی بن موسـی، محمّـد بن علی، علی بن محمّـد، حسن بن علی و محمد بن حسن حجّت را دیدم که نور او از میان نور ایشان چنان می‌درخشـید که گویی سـتاره‌ای درخشـان بود. پس عرض کردم: پروردگـارا، اینان کیسـتند و این کیست؟ فرمود: ای محمّـد، اینان امامان مطهّر بعـد از تو و از پشت تو هسـتند و این همان حجّتی است که زمین را پر از عـدل و داد خواهـد کرد و دل‌های گروه مؤمنان را خُنک گرداند.

عرض کردیم: پـدر و مادرهای ما فدایت شوند یا رسول الله، به راستی امر شـگفتی بیان فرمودید! فرمود: و شـگفت‌تر از این آن است که قومی این سـخن را می شـنوند و بعـد از اینکه خداونـد هدایتشان فرموده بود، از دین خود برمی‌گردند و مرا با آزردن آنان، آزار می‌دهنـد! آن‌ها را چه می‌شود که چنین می‌کننـد، خدایشان از شـفاعت من محروم سازد! - . ارشاد القلوب: ۲۷۴ _ ۲۷۲ -

**[ترجمه]

بیان

زخ به أی دفع و رمی.

**[ترجمه]«زخّ به» یعنی راند و پرتاب کرد.

**[ترجمه]

«۱۴۱»

نص، [کفـایه الأـثر] أَبُو عَبْـدِ اللَّهِ الْحُسَـیْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَـعِیدِ بْنِ عَلِیٍّ الْخُزَاعِیُّ عَنِ الْأَسَـدِیِّ عَنِ الْبَرْمَکِیِّ عَنْ مُوسَـی بْنِ عِمْرَانَ النَّخَعِیِّ عَنْ شُـعَیْبِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ التَّیْمِیِ (۶) عَنْ سَـیْفِ بْنِ عَمِیرَهَ عَنْ أَبَانِ بْنِ إِسْـحَاقَ الْأَسَدِیِّ عَنِ الصَّبَّاحِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی حَازِمٍ عَنْ سَـلْمَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله: الْأَئِمَّهُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ عَدَدَ شُهُورِ الْحَوْلِ وَ مِنَّا مَهْدِیُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ لَهُ هَیْبَهُ مُوسَی وَ بَهَاءُ عِیسَـی وَ حُکْمُ دَاوُدَ وَ صَبْرُ أَیُّوبَ قَالَ الشَّیْخُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَ هَذَا حَدِیثٌ غَرِیبٌ قَوْلُهُ صـلی الله علیه و آله عَدَدَ شُهُورِ الْحَوْلِ (۷).

**[ترجمه]الکفایهٔ: رسول خدا صـلی الله علیه و آله: امامان پس از من دوازده است، به تعداد ماه‌های سال، و مهدی این اُمّت از ماست. او را هیبت موسـی، بهاء عیسـی، حکم داود و صبر ایوب است. شـیخ ابوعبـدالله گوید: عبارت «عدد شـهور الحول»، (به تعداد ماه‌های سال) سخنی است غریب. - . کفایهٔ الاثر: ۶ -

**[ترجمه]

«۱۴۲»

نص، [كفـايه الأـثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيِّ عَنْ عُبَيْـدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَـدَ بْنِ نَهِيكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِصَامٍ السَّمِينِ عَنْ أَبِيهِ وَ عَمِّهِ عَنْ عَبْـدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَسْـعُودٍ الْعَبْـدِيِّ عَنْ عُلَيْمٍ الْأَزْدِيِّ عَنْ سَـلْمَانَ الْفَارِسِـيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله: الْأَئِمَّةُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ

۱- فی المصدر: فرفعت رأسی فإذا بانوار علی و فاطمه اه.

۲- فی المصدر: يتلالا وجهه من بينهم.

۳- فی المصدر: فقلت: يا ربّ و من هؤلاء و من هذا؟.

۴- فی المصدر: و اعجب من هذا ان قوما يسمعون منی هذا الكلام.

۵- إرشاد القلوب: ۲۷۲- ۲۷۴.

۶- فی المصدر: التميمی.

۷- كفايه الاثر: ۶.

ثُمَّ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ ثُمَّ یَخْرُجُ قَائِمُنَا فَیَشْفِی (۱) صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِینَ أَلَا إِنَّهُمْ أَعْلَمُ مِنْکُمْ فَلَا تُعَلِّمُوهُمْ أَلَا إِنَّهُمْ عِتْرَتِی مِنْ لَحْمِی وَ دَمِی مَا بَالُ أَقْوَامٍ یُؤْذُونَنِی فِیهِمْ مَا لَهُمْ لَا أَنَالَهُمُ اللَّهُ شَفَاعَتِی (۲).

**[ترجمه]الکفایهٔ: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: امامان پس از من دوازده است.

ص: ۳۰۳

سپس فرمود: جملگی از قریش، آن‌گاه قائم ما خروج خواهد کرد و دل‌های گروه مؤمنان را خنک گرداند. آگاه باشید که ایشان از شما داناترند، پس آنان را تعلیم ندهید. بدانید که آنان عترت منند، از گوشت و خون من، عده‌ای را چه می‌شود که با آزردن ایشان مرا می‌آزارند؟ آن‌ها را چه می‌شود! خدایشان از شفاعت من بی‌بهره سازد؟! - . کفایهٔ الاثر: ۷ _۶ -

**[ترجمه]

«۱۴۳»

نص، [کفایه الأثر] عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَامِرٍ عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ مِنْهَالٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَهَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ الثَّقَفِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عِنْدَهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ یَتَغَذَّیَانِ وَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَضَعُ اللُّقْمَهَ تَارَهً فِی فَمِ الْحَسَنِ وَ تَارَهً فِی فَمِ الْحُسَیْنِ علیه السّلام فَلَمَّا فَرَغَا مِنَ الطَّعَامِ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْحَسَنَ عَلَی عَاتِقِهِ وَ الْحُسَیْنَ عَلَی فَخِذِهِ ثُمَّ قَالَ لِی یَا سَلْمَانُ أَ تُحِبُّهُمْ قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ کَیْفَ لَا أُحِبُّهُمْ وَ مَکَانُهُمْ مِنْکَ مَکَانُهُمْ قَالَ یَا سَلْمَانُ (۳) مَنْ أَحَبَّهُمْ فَقَدْ أَحَبَّنِی وَ مَنْ أَحَبَّنِی فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ ثُمَّ وَضَعَ یَدَهُ عَلَی کَتِفِ الْحُسَیْنِ فَقَالَ إِنَّهُ الْإِمَامُ ابْنُ الْإِمَامِ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِهِ أَئِمَّهٌ أَبْرَارٌ أُمَنَاءُ مَعْصُومُونَ وَ التَّاسِعُ قَائِمُهُمْ (۴).

**[ترجمه]الکفایهٔ: سلمان فارسی گوید: در حالی بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد گشتم که حسن و حسین مشغول غذا خوردن بودند. پیامبر صلی الله علیه و آله گاهی لقمه‌ای در دهان حسن می‌گذاشت و گاه لقمه‌ای را در دهان حسین علیهما السّلام قرار می‌داد. و چون از غذا خوردن فارغ شدند، پیامبر صلی الله علیه و آله حسن را روی دوش خود گذاشت و حسین را روی زانوی خود قرار داد، سپس به من فرمود: ای سلمان، دوستشان داری؟ عرض کردم: یا رسول الله، با این جایگاهی که نزد شما دارند، چگونه دوستشان نداشته باشم؟! فرمود: ای سلمان، هرکس دوستشان بدارد، مرا دوست داشته است و هرکس مرا دوست بدارد، خدا را دوست داشته است؛ سپس دست خود را روی دوش حسین قرار داده و فرمود: این امام پسر امام است. نُه تن از پشت او امامانی درستکار، امین و معصوم هستند و نُهمین آن‌ها قائم ایشان است. - . کفایهٔ الاثر: ۷ -

**[ترجمه]

«۱۴۴»

نص، [كفايه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ يَحْيَى بْنِ خَاقَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الشَّافِعِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادِ بْنِ مَاهَانَ الدَّبَّاغِ عَنْ عِيسَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ نَبْهَانَ عَنْ عِيسَى بْنِ يَقْظَانَ (۵) عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ وَاثِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: دَخَلَ جَنْدَلُ بْنُ جُنَادَةَ الْيَهُودِيُّ مِنْ خَيْبَرَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَمَّا لَيْسَ لِلَّهِ وَ عَمَّا لَيْسَ عِنْدَ اللَّهِ وَ عَمَّا لَا يَعْلَمُهُ اللَّهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَمَّا مَا لَيْسَ لِلَّهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ شَرِيكٌ وَ أَمَّا مَا لَيْسَ عِنْدَ اللَّهِ فَلَيْسَ عِنْدَ اللَّهِ ظُلْمٌ لِلْعِبَادِ وَ أَمَّا مَا لَا يَعْلَمُهُ اللَّهُ فَذَلِكَ قَوْلُكُمْ يَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَا يَعْلَمُ أَنَّ لَهُ وَلَداً فَقَالَ جَنْدَلٌ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ حَقّاً

ص: ۳۰۴

۱- فی المصدر: و يشف.

۲- كفايه الاثر: ۶ و ۷.

۳- فی المصدر: ثم قال لی يا سلمان.

۴- كفايه الاثر: ۷.

۵- فی المصدر: عن عيسى بن يقطين.

ثُمَّ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّی رَأَیْتُ الْبَارِحَهَ(۱) فِی النَّوْمِ مُوسَی بْنَ عِمْرَانَ علیه السلام فَقَالَ لِی یَا جَنْدَلُ أَسْلِمْ عَلَی یَدِ مُحَمَّدٍ وَ اسْتَمْسِکْ بِالْأَوْصِیَاءِ مِنْ بَعْدِهِ فَقَدْ أَسْلَمْتُ وَ رَزَقَنِیَ اللَّهُ ذَلِکَ فَأَخْبِرْنِی مَا الْأَوْصِیَاءُ(۲) بَعْدَکَ لِأَتَمَسَّکَ بِهِمْ فَقَالَ یَا جَنْدَلُ أَوْصِیَائِی مِنْ

بَعْدِی بِعَدَدِ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُمْ کَانُوا اثْنَیْ عَشَرَ هَکَذَا وَجَدْنَا فِی التَّوْرَاهِ قَالَ نَعَمْ الْأَئِمَّهُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ کُلُّهُمْ فِی زَمَنٍ وَاحِدٍ قَالَ لَا وَ لَکِنْ خَلَفٌ بَعْدَ خَلَفٍ فَإِنَّکَ لَنْ تُدْرِکَ مِنْهُمْ إِلَّا ثَلَاثَهً قَالَ فَسَمِّهِمْ لِی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ إِنَّکَ تُدْرِکُ سَیِّدَ الْأَوْصِیَاءِ وَ وَارِثَ الْأَنْبِیَاءِ وَ أَبَا الْأَئِمَّهِ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ بَعْدِی ثُمَّ ابْنَهُ الْحَسَنَ ثُمَّ الْحُسَیْنَ فَاسْتَمْسِکْ بِهِمْ مِنْ بَعْدِی وَ لَا یَغُرَّنَّکَ جَهْلُ الْجَاهِلِینَ فَإِذَا کَانَتْ وَقْتُ وِلَادَهِ ابْنِهِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ سَیِّدِ الْعَابِدِینَ یَقْضِی اللَّهُ عَلَیْکَ وَ یَکُونُ آخِرُ زَادِکَ مِنَ الدُّنْیَا شَرْبَهً مِنْ لَبَنٍ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ هَکَذَا وَجَدْتُ فِی التَّوْرَاهِ- الیایقطوا شَبَّراً وَ شَبِیراً فَلَمْ أَعْرِفْ أَسَامِیَهُمْ فَکَمْ بَعْدَ الْحُسَیْنِ مِنَ الْأَوْصِیَاءِ وَ مَا أَسَامِیهِمْ فَقَالَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ وَ الْمَهْدِیُّ مِنْهُمْ فَإِذَا انْقَضَتْ مُدَّهُ الْحُسَیْنِ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَهُ عَلِیٌّ ابْنُهُ وَ یُلَقَّبُ بِزَیْنِ الْعَابِدِینَ فَإِذَا انْقَضَتْ مُدَّهُ عَلِیٍّ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَهُ ابْنُهُ یُدْعَی بِالْبَاقِرِ فَإِذَا انْقَضَتْ مُدَّهُ مُحَمَّدٍ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَهُ جَعْفَرٌ وَ یُدْعَی بِالصَّادِقِ فَإِذَا انْقَضَتْ مُدَّهُ جَعْفَرٍ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَهُ مُوسَی وَ یُدْعَی بِالْکَاظِمِ ثُمَّ إِذَا انْتَهَتْ مُدَّهُ مُوسَی قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَهُ ابْنُهُ عَلِیٌّ وَ یُدْعَی بِالرِّضَا فَإِذَا انْقَضَتْ مُدَّهُ عَلِیٍّ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَهُ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ یُدْعَی بِالزَّکِیِّ فَإِذَا انْقَضَتْ مُدَّهُ مُحَمَّدٍ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَهُ عَلِیٌّ ابْنُهُ وَ یُدْعَی بِالنَّقِیِّ فَإِذَا انْقَضَتْ مُدَّهُ عَلِیٍّ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَهُ الْحَسَنُ ابْنُهُ یُدْعَی بِالْأَمِینِ ثُمَّ یَغِیبُ عَنْهُمْ إِمَامُهُمْ قَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ هُوَ الْحَسَنُ یَغِیبُ عَنْهُمْ قَالَ لَا وَ لَکِنِ ابْنُهُ الْحُجَّهُ قَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا اسْمُهُ قَالَ لَا یُسَمَّی حَتَّی یُظْهِرَهُ اللَّهُ قَالَ جَنْدَلٌ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ وَجَدْنَا ذِکْرَکُمْ فِی التَّوْرَاهِ وَ قَدْ بَشَّرَنَا مُوسَی بْنُ عِمْرَانَ بِکَ وَ بِالْأَوْصِیَاءِ بَعْدَکَ مِنْ ذُرِّیَّتِکَ ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَعَدَ اللَّهُ الَّذِینَ آمَنُوا مِنْکُمْ

۱- البارح و البارحه: اقرب لیله مضت.

۲- الصحیح کما فی المصدر: فأخبرنی بالأوصیاء.

وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَ لَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضى لَهُمْ وَ لَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْناً يَعْبُدُونَنِي لا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئاً(۱) فَقَالَ جَنْدَلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا خَوْفُهُمْ قَالَ يَا جَنْدَلُ فِي زَمَنِ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ جَبَّارٌ يَعْتَرِيهِ وَ يُؤْذِيهِ فَإِذَا عَجَّلَ اللَّهُ خُرُوجَ قَائِمِنَا يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً ثُمَّ قَالَ صلى الله عليه و آله طُوبَى لِلصَّابِرِينَ فِي غَيْبَتِهِ طُوبَى لِلْمُقِيمِينَ عَلَى مَحَجَّتِهِمْ (۲) أُولَئِكَ وَصَفَهُمُ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ وَ قَالَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ (۳) وَ قَالَ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (۴) قَالَ ابْنُ الْأَشْقَعِ ثُمَّ عَاشَ جَنْدَلُ بْنُ جُنَادَةَ إِلَى أَيَّامِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السّلام ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الطَّائِفِ فَحَدَّثَنِي نَعِيمُ بْنُ أَبِي قَيْسٍ قَالَ دَخَلْتُ عَلَيْهِ بِالطَّائِفِ وَ هُوَ عَلِيلٌ ثُمَّ إِنَّهُ دَعَا بِشَرْبَةٍ مِنْ لَبَنٍ فَشَرِبَهُ وَ قَالَ هَكَذَا عَهِدَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ يَكُونُ آخِرُ زَادِي مِنَ الدُّنْيَا شَرْبَةً مِنْ لَبَنٍ ثُمَّ مَاتَ وَ دُفِنَ بِالطَّائِفِ فِي الْمَوْضِعِ الْمَعْرُوفِ بِالْكَوْرَاءِ(۵).

**[ترجمه]الکفایة: جابر بن عبدالله انصاری گوید: جندل بن جناده یهودی خیبری بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد گشته و گفت: یا محمّد، مرا از چیزی آگاه کن که به خدا تعلّق ندارد، و خدا از آن ندارد، و خدا از آن آگاهی ندارد. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: آنچه به خدا تعلق ندارد، شریک است، و آنچه خدا از آن ندارد ظلم بر بندگان است، اما آنچه از آن آگاهی ندارد، قول شما یهودیان است که «عزیر پسر خداست» و خدا آگاه است که پسری ندارد. پس جندل گفت: گواهی می‌دهم که معبودی جز خدا نیست و شهادت می‌دهم که تو فرستاده راستین خدایی!

ص: ۳۰۴

سپس گفت: یا رسول الله، شب گذشته موسی بن عمران علیه السّلام را در خواب دیدم که به من فرمود: ای جندل، بر دست محمّد اسلام بیاور و به اوصیای پس از وی تمسّک جوی. اکنون خداوند توفیق اسلام آوردن را نصیب من فرمود، اکنون بفرمایید اوصیا چه کسانی هستند تا پس از شما به ایشان تمسّک جویم؟ فرمود: ای جندل، اوصیای من پس از خودم به عدد نقبای بنی‌اسرائیل است. عرض کرد: ایشان دوازده نقیب بودند، در تورات آن‌ها را چنین یافتیم. فرمود: آری، امامان پس از من دوازده هستند. عرض کرد: یا رسول الله، آیا همه آن‌ها در یک زمان خواهند بود؟ فرمود: خیر، هر یک جانشین دیگری می‌شوند و تو فقط سه تن از ایشان را خواهی دید. عرض کرد: ایشان را برای من نام ببرید. فرمود: آری، تو سید اوصیا و وارث انبیا و پدر ائمّه، علی بن ابی طالب را پس از من درک خواهی کرد و بعد از او پسرش حسن و آن‌گاه حسین؛ پس از به ایشان تمسّک جوی و جهل نادانان فریبت ندهد. و چون زمان تولّد پسرش علی بن حسین سیّد عابدان فرا رسد، عمر تو به پایان خواهد رسید و آخرین غذای تو از این جهان یک جرعه شیر خواهد بود. عرض کرد: یا رسول الله، در تورات نوشته‌ای به مضمون «إلیا یقطوا شبّراً و شبیراً» یافتیم و متوجه نام‌های ایشان نشدم. تعداد اوصیا بعد از حسین چند تن است و نامشان چیست؟ فرمود: نُه تن از صُلب حسینند و مهدی از جمله ایشان است. چون امامت حسین به سرآمد، پسرش علی جانشین وی خواهد شد و به «زین العابدین» ملقَّب خواهد شد؛ و چون دوره او بگذرد، پسرش باقر امام خواهد بود و چون عمر محمّد باقر به سرآید، این مسئولیت را پسرش جعفر که «صادق» نامیده می‌شود، برعهده خواهد گرفت؛ پس از جعفر، پسرش موسی ملقّب به «کاظم» امامت را بر عهده خواهد گرفت؛ و پس از موسی پسرش علی معروف به «رضا» این مهم را برعهده خواهد گرفت؛ و پس از پایان مهلت رضا نوبت به پسرش محمّد که «زکیّ» نامیده می‌شود، خواهد رسید؛ بعد از محمّد زکی پسرش علی معروف به «نقیّ» امام خواهد بود؛ و چون عمر علی نقی به سرآید، پسرش حسن ملقّب به «أمین» امام خواهد بود و بعد از وی امامشان از

دید ایشان پنهان خواهد گشت.

عرض کرد: یا رسول الله، حسن است که از نظرشان نهان خواهد شد؟ فرمود: خیر، پسرش حجّت! عرض کرد: یا رسول الله، نامش کیست؟ فرمود: تا زمانی که خدایش آشکار کند، نامش برده نمی‌شود.

جندل گفت: یا رسول الله، ما ذکر شما را در تورات دیده‌ایم و موسی بن عمران ما را به شما و اوصیا پس از شما که از ذریّه شما هستند آشنا ساخته است. سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله این آیه را تلاوت فرمود: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكمُ وَ عَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَ لَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينهَمُ الَّذِى ارْتَضىَ لهَُمْ وَ لَيُبَدِّلَنهَُّم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنىِ لَا يُشْرِكُونَ بىِ شَيًْا»، -. نور / ۵۵ - {خدا

به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند، وعده داده است که حتماً آنان را در این سرزمین جانشین [خود] قرار دهد همان گونه که کسانی را که پیش از آنان بودند جانشین [خود] قرار داد، و آن دینی را که برایشان پسندیده است به سودشان مستقر کند، و بیمشان را به ایمنی مبدل گرداند، [تا] مرا عبادت کنند و چیزی را با من شریک نگردانند.} پس جندل گفت: یا رسول الله، سبب ترس آنان چیست؟ فرمود: ای جندل، در زمان هریک از آنان حاکم جبّار و ستمگری است که معترض ایشان گشته و آزارش می‌دهد، و اگر خداوند ظهور قائم ما را تعجیل فرماید، وی زمین را پر از عدل و داد خواهد کرد، در حالی که از پیش از ظلم و ستم پر شده باشد. سپس فرمود: خوشا به حال صابران در زمان غیبت او، خوشا به حال آنان که پیرو راه آن‌ها باشند، اینان همانند که خداوند در وصفشان فرموده: «الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَ يُقِيمُونَ الصَّلَوةَ وَ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُون »، -. بقره/۳ - {آنان

که به غیب ایمان می آورند، و نماز را بر پا می دارند، و از آنچه به ایشان روزی داده ایم انفاق می کنند.} و :«أُوْلَئكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُون »، -. مجادله/ ۲۲ - {اینانند

حزب خدا. آری، حزب خداست که رستگارانند.}

ابن الاسقع گوید: جندل بن جناده تا روزگار حسین بن علی علیهما السّلام زنده بود، سپس به طائف رفت؛ نعیم بن قیس مرا روایت کرده و گفت: در طائف بر وی وارد گشتم در حالی که بیمار بود. پس درخواست کرد کمی شیر برایش بیاورند و آن را نوشیده گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله چنین به من خبر داد که آخرین بهره من از دنیا جرعه‌ای شیر خواهد بود، سپس فوت کرد و در طائف در محلی که به «الکوراء» معروف است، به خاک سپرده شد. -. کفایة الاثر: ۹و ۸ -

**[ترجمه]

بیان

لا یخفی ما فیه من التنافی ظاهرا بین قوله صلی الله علیه و آله فإذا کانت وقت ولاده ابنه و قول الراوی ثم عاش إلی أیام الحسین فإن ولاده علی بن الحسین کان فی أواخر أیام أمیر المؤمنین علیه السّلام و لا یبعد أن یکون فی الخبر فإذا کانت وقت إمامه ابنه

فصحف و یمکن أن یئول قوله یقضی الله بأن یکون المراد القضاء بغیر الموت کالخروج من المدینه و غیر ذلک من موانع رؤیته و یحتمل تأویلات أخر بعیده ترکناها لأفهام الناظرین.

**[ترجمه]بر کسی پوشیده نیست که میان گفته رسول خدا صلی الله علیه و آله: «چون زمان تولد پسرش علی بن حسین سید عابدان فرا رسد...» و سخن راوی که گفته است: «تا روزگار حسین بن علی علیهما السّلام زنده بود»، مباینت وجود دارد، زیرا تولد علی بن حسین علیه السّلام در اواخر عمر امیرالمؤمنین علیه السّلام اتفاق افتاد. بعید نیست که اصل خبر«چون وقت امامت فرزندش فرا رسد» بوده و کلمه «امامت» به «ولادت» تصحیف شده باشد. و می‌توان عبارت «یقضی الله» را به معنایی غیر از مرگ تأویل کرد، مثلاً خروج از مدینه یا چیز دیگری از موانع رؤیت وی. احتمال تأویل‌های دور دیگری نیز می‌رود که آن‌ها را به درک خوانندگان واگذار نموده و از ذکرشان خودداری کردیم.

**[ترجمه]

«۱۴۵»

نص، [کفایه الأثر] عَلِیُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مَنْدَهَ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ هَارُونَ بْنِ مُوسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ

ص: ۳۰۶

۱- سوره النور: ۵۵.

۲- المحجه: جاده الطریق أی وسطه.

۳- سوره البقره: ۳.

۴- سوره المجادله: ۲۲.

۵- کفایه الاثر: ۸ و ۹.

يَعْقُوبَ الْكُلَيْنِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَطَّارِ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ الطَّيَالِسِيِّ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ وَ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ جَمِيعاً عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السّلام وَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ وَهْبَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ الْهَمَدَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْحَضْرَمِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَهْلٍ الْخَيَّاطِ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عليهم السّلام عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِلْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السّلام يَا حُسَيْنُ يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِكَ تِسْعَةُ أَئِمَّةٍ مِنْهُمْ مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّةِ فَإِذَا اسْتُشْهِدَ أَبُوكَ فَالْحَسَنُ بَعْدَهُ فَإِذَا سُمَّ الْحَسَنُ (۱) فَأَنْتَ فَإِذَا اسْتُشْهِدْتَ فَعَلِيٌّ ابْنُكَ فَإِذَا مَضَى عَلِيٌّ فَمُحَمَّدٌ ابْنُهُ فَإِذَا مَضَى مُحَمَّدٌ فَجَعْفَرٌ ابْنُهُ فَإِذَا مَضَى جَعْفَرٌ فَمُوسَى ابْنُهُ فَإِذَا مَضَى مُوسَى فَعَلِيٌّ ابْنُهُ فَإِذَا مَضَى عَلِيٌّ فَمُحَمَّدٌ ابْنُهُ فَإِذَا مَضَى مُحَمَّدٌ فَعَلِيٌّ ابْنُهُ فَإِذَا مَضَى عَلِيٌّ فَالْحَسَنُ ابْنُهُ ثُمَّ الْحُجَّةُ بَعْدَ الْحَسَنِ يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً(۲).

**[ترجمه]الكفاية: جابر بن عبدالله انصارى:

رسول خدا صلى الله عليه و آله به حسين على عليهما السّلام فرمود: اى حسين، از پشت تو نُه امام زاده خواهد شد كه مهدى اين اُمّت از جمله آن‌هاست. چون پدرت به شهادت رسيد، پس از وى حسن امام است؛ بعد از او امام تو هستى؛ چون شهيد گشتى پسرت على است؛ چون على از دنيا برود، پسرش محمّد؛ و چون محمّد از دنيا رفت، پسرش جعفر؛ چون جعفر فوت شود، پسرش موسى و چون موسى درگذرد، پسرش على؛ چون على از دنيا رفت، پسرش محمّد، و چون محمّد از دنيا رفت پسرش على؛ و بعد از على پسرش حسن؛ و پس از حسن پسرش حجّت است كه جهان را پس از فراگير شدن ظلم و ستم، از عدل و داد پر خواهد كرد. -. كفاية الأثر: ۹ -

**[ترجمه]

«۱۴۶»

نص، [كفايه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ غَالِبٍ الْأَزْدِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍ (۳) عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ هَمَّامٍ الْحِمْيَرِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ عَنْ شَرِيكٍ عَنِ الرُّكَيْنِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ فِي الشَّكَاةِ(۴) الَّتِي قُبِضَ فِيهَا فَإِذَا فَاطِمَةُ عِنْدَ رَأْسِهِ قَالَ فَبَكَتْ حَتَّى ارْتَفَعَ صَوْتُهَا فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله طَرْفَهُ إِلَيْهَا فَقَالَ حَبِيبَتِي فَاطِمَةُ مَا الَّذِي يُبْكِيكِ قَالَتْ أَخْشَى الضَّيْعَةَ مِنْ بَعْدِكَ قَالَ يَا حَبِيبَتِي لَا تَبْكِينَّ فَنَحْنُ أَهْلُ بَيْتٍ قَدْ أَعْطَانَا اللَّهُ سَبْعَ خِصَالٍ لَمْ يُعْطِهَا أَحَداً قَبْلَنَا وَ لَا يُعْطِيهَا أَحَداً بَعْدَنَا مِنَّا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ وَ أَحَبُّ الْمَخْلُوقِينَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ أَنَا أَبُوكِ وَ وَصِيُّنَا(۵) خَيْرُ الْأَوْصِيَاءِ وَ أَحَبُّهُمْ إِلَى اللَّهِ وَ هُوَ بَعْلُكِ وَ شَهِيدُنَا خَيْرُ الشُّهَدَاءِ وَ أَحَبُّهُمْ إِلَى اللَّهِ وَ هُوَ عَمُّكِ وَ مِنَّا مَنْ لَهُ جَنَاحَانِ فِي الْجَنَّةِ يَطِيرُ بِهِمَا مَعَ الْمَلَائِكَةِ وَ هُوَ

۱- أی صار مسموما.

۲- کفایه الاثر: ۹.

۳- فی المصدر: عن الحسن السمعانیّ. و فی هامش(ک): معافی خ ل.

۴- الشکاه: المرض.

۵- فی المصدر: و وصیی.

ابْنُ عَمِّکِ وَ مِنَّا سِبْطَا هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ هُمَا ابْنَاکِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ سَوْفَ یُخْرِجُ اللَّهُ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ تِسْعَهً مِنَ الْأَئِمَّهِ أَمَنَاءُ مَعْصُومُونَ (۱) وَ مِنَّا مَهْدِیُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ إِذَا صَارَتِ الدُّنْیَا هَرْجاً وَ مَرْجاً وَ تَظَاهَرَتِ الْفِتَنُ وَ تَقَطَّعَتِ السُّبُلُ وَ أَغَارَ بَعْضُهُمْ عَلَی بَعْضٍ فَلَا کَبِیرٌ یَرْحَمُ صَغِیراً وَ لَا صَغِیرٌ یُوَقِّرُ کَبِیراً فَیَبْعَثُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عِنْدَ ذَلِکَ مَهْدِیَّنَا التَّاسِعَ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ یَفْتَحُ حُصُونَ الضَّلَالَهِ وَ قُلُوباً غَفْلَاءَ(۲) یَقُومُ بِالدِّینِ فِی آخِرِ الزَّمَانِ کَمَا قُمْتُ بِهِ فِی أَوَّلِ الزَّمَانِ وَ یَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ جَوْراً یَا فَاطِمَهُ لَا تَحْزَنِی وَ لَا تَبْکِی فَإِنَّ اللَّهَ أَرْحَمُ مِنِّی بِکِ وَ أَرْأَفُ عَلَیْکِ مِنِّی وَ ذَلِکِ لِمَکَانِکِ مِنِّی وَ مَوْضِعِکِ مِنْ قَلْبِی وَ زَوَّجَکِ اللَّهُ زَوْجاً هُوَ أَشْرَفُ أَهْلِ بَیْتِکِ حَسَباً وَ أَکْرَمُهُمْ مَنْصَباً وَ أَرْحَمُهُمْ بِالرَّعِیَّهِ وَ أَعْدَلُهُمْ بِالسَّوِیَّهِ وَ أَبْصَرُهُمْ بِالْقَضِیَّهِ وَ قَدْ سَأَلْتُ رَبِّی عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ تَکُونِی أَوَّلَ مَنْ یَلْحَقُنِی (۳) مِنْ أَهْلِ بَیْتِی أَلَا إِنَّکِ بَضْعَهٌ مِنِّی فَمَنْ آذَاکِ فَقَدْ آذَانِی قَالَ جَابِرٌ فَلَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ دَخَلَ إِلَیْهَا رَجُلَانِ مِنَ الصَّحَابَهِ فَقَالا لَهَا کَیْفَ أَصْبَحْتِ یَا بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَتْ اصْدُقَانِی (۴) هَلْ سَمِعْتُمَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ- فَاطِمَهُ بَضْعَهٌ مِنِّی فَمَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِی قَالا نَعَمْ وَ اللَّهِ لَقَدْ سَمِعْنَا ذَلِکَ مِنْهُ فَرَفَعَتْ یَدَیْهَا إِلَی السَّمَاءِ وَ قَالَتْ- اللَّهُمَّ إِنِّی أُشْهِدُکَ أَنَّهُمَا قَدْ آذَیَانِی وَ غَصَبَا حَقِّی ثُمَّ أَعْرَضَتْ عَنْهُمَا فَلَمْ تُکَلِّمْهُمَا بَعْدَ ذَلِکَ وَ عَاشَتْ بَعْدَ أَبِیهَا خَمْسَهً وَ سَبْعِینَ یَوْماً حَتَّی أَلْحَقَهَا اللَّهُ بِهِ (۵).

**[ترجمه]الکفایهٔ: جابر بن عبدالله انصاری: رسول خدا صلی الله علیه و آله در بستر بیماری مرگ بود که فاطمه علیها السّلام بر بالای سر ایشان ایستاده و به سختی گریست به گونه‌ای که صدای گریه‌اش بالا گرفت. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله چشم خود را به سمت وی باز کرده و فرمود: محبوبم فاطمه، چرا گریه می کنی؟ گفت: بیم آن دارم پس از تو تباه شوم. فرمود: محبوب من، گریه نکن که خداوند به ما اهل بیت هفت خصلت داده که به دیگری نداده و نخواهد داد: خاتم پیامبران و محبوب‌ترین مخلوقات نزد خدای عزّوجل از ماست و آن من هستم پدر تو، و وصیّ ما بهترینِ اوصیا و محبوب‌ترین اوصیا نزد خداست و او شوی توست؛ و شهید ما بهترین شهدا و محبوب‌ترین آن‌ها نزد خداست که او عموی توست؛ و آنکه دو بال دارد و به وسیله آن‌ها در بهشت با فرشتگان پرواز می کند، از ماست و او

ص: ۳۰۷

پسرعموی توست؛ و دو سبط این اُمّت از ماست که حسن و حسین فرزندان تو هستند؛ خداوند از پشت حسین نُه امام امین و معصوم به وجود خواهد آورد؛ و مهدی این اُمّت از ماست؛ چون جهان گرفتار هرج و مرج شود و فتنه‌ها آشکار گردد و راهزنی‌ها بسیار گردد و مردم به یکدیگر شبیخون زنند و بزرگ بر کوچک رحم نکند و کوچک حرمت بزرگ‌تر نگاه ندارد، آن‌گاه خدای عزّوجل مهدی ما، نهمین امام از نسل حسین را می‌فرستد و او دژهای گمراهی را درهم شکسته و دل‌های غافلان را فتح می کند. در آخرالزمان دین را همانند آغازش به پا می‌دارد و جهان را پس از اینکه آکنده از ظلم و ستم گردیده باشد، از عدل و داد پر خواهد کرد. ای فاطمه، غم مخور و زاری مکن که خداوند به من مهربان‌تر از تو و نسبت به تو مهربان‌تر از من است و این به خاطر جایگاهی است که نزد من و در دلم داری؛ خداوند شویی برای تو برگزیده که به جهت اصل و نسب شریف‌ترینِ خاندانِ توست و به جهت مقام و منزلت بزرگوارتر از همه و نسبت به رعیت مهربان‌تر از همه و در رعایت مساوات و برابری دادگرتر از همه و در قضاوت کردن با بصیرت‌تر از همه است؛ و از پروردگار عزّوجل خواسته‌ام نخستین کسی باشی که از اهل بیتم به من می‌پیوندی. بدان که تو پاره تن منی، پس هرکه تو را بیازارد، به یقین مرا آزرده است.

جابر گوید: چون رسول خدا صلی الله علیه و آله رحلت فرمودند، دو تن از صحابه نزد فاطمه علیها السّلام رفته و گفتند:

چگونه‌ای ای دخت گرامی رسول خدا صلی الله علیه و آله؟ فرمود: راستش را به من بگویید، آیا از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده‌اید که فرمود: فاطمه پاره تن من است، هر که او را بیازارد، مرا آزرده است؟ آن دو گفتند: آری به خدا، ما این کلام را از وی شنیده‌ایم. پس دست‌ها را به آسمان بلند کرده و فرمود: بارالها، من تو را گواه می‌گیرم که این دو مرا آزردند و حقّم را غصب کردند، سپس از آن دو رو برگردانده و دیگر با ایشان سخن نگفت. وی پس رحلت پدرشان هفتاد و پنج روز در قید حیات بودند و سپس خداوند او را به پدر بزرگوارش ملحق گردانید. - . کفایهٔ الاثر: ۹ -

**[ترجمه]

بیان

الرجلان أبو بکر و عمر و ستأتی هذه القصه فی أحوال فاطمه علیها السّلام.

**[ترجمه]آن دو مرد ابوبکر و عمر بودند و این داستان در شرح زندگی نامه فاطمه علیها السّلام خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۱۴۷»

نص، [کفایه الأثر] عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ متوله عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ الْقَاضِی الْجِعَابِیِّ عَنْ نَصِیرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ زَیْدِ بْنِ الْحَسَنِ الْأَنْمَاطِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیهم السّلام عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی بَیْتِ أُمِّ سَلَمَهَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ هَذِهِ الْآیَهَ

ص: ۳۰۸

۱- کذا فی(ک) و فی غیره من النسخ و کذا المصدر: و هما ابناک الحسن و الحسین، و تسعه من الأئمّه معصومون.

۲- فی المصدر: یفتح حصون الضلاله و قلاعها.

۳- فی المصدر: اول من یلحق بی.

۴- صدقه بالحدیث: أنبأه بالصدق.

۵- کفایه الاثر: ۹.

إِنَّما يُرِيـدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكَمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً(۱) فَدَعَا النَّبِيُّ صـلى الله عليه و آله بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ فَاطِمَةَ وَ أَجْلَسَـهُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَ دَعَا عَلِيّاً عليه السّـلام فَأَجْلَسَهُ خَلْفَ ظَهْرِهِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي فَأَذْهِبْ عَنْهُمُ الرِّجْسَ وَ طَهِّرْهُمْ تَطْهِيراً قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ وَ أَنَا مَعَهُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَنْتِ عَلَى خَيْرٍ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ أَكْرَمَ اللَّهُ هَذِهِ الْعِتْرَةَ الطَّاهِرَةَ وَ الذُّرِّيَّةَ الْمُبَارَكَةَ بِذَهَابِ الرِّجْسِ عَنْهُمْ قَالَ يَا جَابِرُ لِأَنَّهُمْ عِتْرَتِي مِنْ لَحْمِي وَ دَمِي فَأَخِي سَيِّدُ الْأَوْصِيَاءِ وَ ابْنَايَ خَيْرُ الْأَسْبَاطِ وَ ابْنَتِي سَيِّدَةُ النِّسْوَانِ وَ مِنَّا الْمَهْدِيُّ

قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنِ الْمَهْدِيُّ قَالَ تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ أَئِمَّةٌ أَبْرَارٌ وَ التَّاسِعُ قَائِمُهُمْ يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا يُقَاتِلُ عَلَى التَّأْوِيلِ كَمَا قَاتَلْتُ عَلَى التَّنْزِيلِ (۲).

**[ترجمه]الکفایة: جابر بن عبدالله انصاری گوید: در خانه اُمّ سَلَمه در محضر رسول خدا صلی الله علیه و آله بودم که خداوند آیه:

«إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكمْ تَطْهِيرًا»، - . احزاب/ ۳۳ - {خدا فقط می خواهد آلودگی را از شما خانـدان [پیامبر] بزدایـد و شـما را پاک و پاکیزه گرداند.} را نازل فرمود. پس رسول خدا صـلی الله علیه و آله حسن، حسـین و فـاطمه را طلبیـد و آنـان را در مقابـل خـود نشانـد و سـپس علی را فراخوانـد، وی را پشت سـر خود جـای داده، آن‌گـاه فرمود: خداونـدا، اینان اهل بیت من هسـتند، پس پلیدی را از ایشان ببر و پاک و پاکیزه‌شان گردان! اُمّ سَـلَمه عرض کرد: یا رسول الله، آیـا من هم از ایشـان هسـتم؟ فرمود: فرجـام تو نیکوست. پس عرض کردم: یـا رسول الله، خداونـد این عترت مطهّر و این ذریّه مبارک را با زدودن پلیدی از ایشان، گرامی و مکّرم داشـته است. فرمود: ای جابر، چون عترت منند، از گوشت و خونم، برادرم که سـید اوصـیاست، دو سـبط من که بهترین سـبط‌هایند، دخترم که سرور زنان جهان است و مهدی از ماست؛ عرض کردم: یا رسول الله، مهـدی کیست؟ فرمود: نُه تن از امامان نیکوکردار از پشت حسـینند و نُهمین آنان قائم ایشان است که جهان را پر از عدل و داد خواهد کرد بعد از اینکه پر از ظلم و ستم شده باشد. او بر تأویل قرآن می‌جنگد همان‌طور که من به سبب نزول آن جنگیدم - . کفایة الاثر: ۹ - .

**[ترجمه]

«۱۴۸»

نص، [کفـایه الأـثر] الصَّدُوقُ عَنِ ابْنِ مَسْرُورٍ عَنِ ابْنِ عَامِرٍ عَنْ عَمِّهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صـلى الله عليه و آله: الْمَهْدِيُّ مِنْ وُلْدِي اسْمُهُ اسْمِي وَ كُنْيَتُهُ كُنْيَتِي أَشْبَهُ النَّاسِ بِي خَلْقاً وَ خُلْقاً يَكُونُ لَهُ غَيْبَةٌ وَ حَيْرَةٌ تَضِلُّ فِيهَا الْأُمَمُ ثُمَّ يُقْبِلُ كَالشِّهَابِ الثَّاقِبِ يَمْلَؤُهَا عَدْلًا وَ قِسْطاً كَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماً(۳).

**[ترجمه]الکفایـة: جابر بن عبدالله انصاری: رسول خدا صـلی الله علیه و آله فرمود: مهدی از فرزندان من است، نامش نام من، کُنیه‌اش کُنیه من و شـبیه‌ترین مردم به من به جهت آفرینش و اخلاـق است. او را غیبت و حیرتی خواهـد بود که اُمّت‌هـا در آن

گمراه گردند؛ سپس چون شهاب ثاقب ظهور نموده، جهان را پر از عدل و داد خواهد نمود پس از آنکه از ظلم و ستم پر شده باشد. - . کفایهٔ الاثر: ۱۰ _۹ -

**[ترجمه]

«۱۴۹»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ عَنْ رَجَاءِ بْنِ يَحْيَى الْعَبَرْتَائِيِّ الْكَاتِبِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيِّ عَنْ مُعَاذِ بْنِ مُعَاذٍ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ حَوَارِيِّ عِيسَى فَقَالَ كَانُوا مِنْ صَفْوَتِهِ وَ خِيَرَتِهِ وَ كَانُوا اثْنَيْ عَشَرَ مُجَرَّدِينَ مُكَمَّشِينَ فِي نُصْرَةِ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ- لَا زَهْوَ(۴) فِيهِمْ وَ لَا ضَعْفَ وَ لَا شَكَّ كَانُوا يَنْصُرُونَهُ عَلَى بَصِيرَةٍ وَ نَفَاذٍ وَ جِدٍّ وَ عَنَاءٍ قُلْتُ فَمَنْ حَوَارِيُّكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ الْأَئِمَّةُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ مِنْ صُلْبِ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ هُمْ حَوَارِيِّي وَ أَنْصَارُ دِينِي (۵) عَلَيْهِمْ مِنَ اللَّهِ التَّحِيَّةُ وَ السَّلَامُ.

ص: ۳۰۹

۱- سوره الأحزاب: ۳۳.

۲- کفایه الاثر: ۹.

۳- کفایه الاثر: ۹ و ۱۰.

۴- الزهو: التیه و الکبر. الباطل و الکذب. الظلم.

۵- کفایه الاثر: ۱۰ و فیه: هم حواریی و أنصاری.

**[ترجمه]الکفایهٔ: انس بن مالک گوید: از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره حواریون عیسی علیه السّلام پرسیدم، فرمود؟ ایشان از برگزیدگان و بهترین پیروان وی و دوازده تن بودند که خود را وقف نصرت خدا و پیامبر او کرده بودند. نه گمراهی و تکبّر در ایشان بود و نه سستی و ضعف و دودلی؛ آنان از روی بصیرت و آگاهی و اخلاص با جدّیت و تحمل رنج و سختی وی را یاری می‌کردند. عرض کردم: یا رسول الله، حواریون شما چه کسانی هستند؟ فرمود: امامان پس از من، دوازده تن از صُلب علی و فاطمه‌اند. آنان حواریون من و یاوران دین من هستند - که سلام خدا بر ایشان باد. - کفایهٔ الاثر: ۱۰ -

ص: ۳۰۹

**[ترجمه]

إيضاح

مكمشين أی مسرعين و كمشه تكميشا أعجله و الحادی جد فی السوق و تكمش أسرع كانكمش من صلب علی أی أكثرهم أو تغليبا.

**[ترجمه]«مکمّشین»: با شتاب [«کَمَّشهُ تکمیشاً»: او را به عجله انداخت. «الحادیُ»: در راندن جدیّت به خرج داد. «تکمَّشَ»: شتاب کرد، مانند«اِنکمش». «من صلب علی» یعنی اکثر ایشان یا از باب غلبه.]

**[ترجمه]

«۱۵۰»

نص، [كفايه الأثر] أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَيَّاشٍ الْجَوْهَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الصَّفْوَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَمَةَ(۱) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحِمْصِيِّ عَنِ ابْنِ حَمَّادٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله صَلَاةَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا وَ قَالَ مَعَاشِرَ أَصْحَابِی مَنْ أَحَبَّ أَهْلَ بَيْتِی حُشِرَ مَعَنَا وَ مَنِ اسْتَمْسَكَ بِأَوْصِيَائِی مِنْ بَعْدِی فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَهِ الْوُثْقَى فَقَامَ إِلَيْهِ أَبُو ذَرٍّ الْغِفَارِيُّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَمِ الْأَئِمَّةُ بَعْدَكَ قَالَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِيلَ فَقَالَ كُلُّهُمْ مِنْ أَهْلِ بَيْتِكَ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ أَهْلِ بَيْتِی تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ علیه السّلام وَ الْمَهْدِيُّ مِنْهُمْ (۲).

**[ترجمه]الکفایهٔ: انس بن مالک: نماز صبح را رسول خدا صلی الله علیه و آله با ما اقامه نمود و سپس رو به ما کرده و فرمود: یاران، هرکس اهل بیت مرا دوست بدارد، با ما محشور می‌گردد، و هرکه به اوصیای من بعد از من تمسّک جوید: به عروهٔ الوثقی چنگ زده است. پس ابوذر برخاسته و عرض کرد: بعد از شما چند امام خواهد بود؟ فرمود: به تعداد نقبای بنی... اسرائیل. عرض کرد: همه از اهل بیت شما هستند؟ فرمود: همه از اهل بیت من هستند و نُه تن از ایشان از صلب حسینند و مهدی یکی از آن‌هاست. - کفایهٔ الاثر: ۱۰ -

**[ترجمه]

«۱۵۱»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّيْبَانِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَحْيَى الْعَبَرْتَائِيِّ الْكَاتِبِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَشَّارٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَمَّا عُرِجَ بِی إِلَى السَّمَاءِ رَأَيْتُ عَلَى سَاقِ الْعَرْشِ مَكْتُوباً- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَيَّدْتُهُ بِعَلِيٍّ وَ نَصَرْتُهُ بِهِ وَ رَأَيْتُ اثْنَيْ عَشَرَ اسْماً مَكْتُوباً بِالنُّورِ فَهُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ سِبْطَایَ وَ بَعْدَهُمَا تِسْعَهُ أَسْمَاءَ- عَلِيٌّ عَلِيٌّ عَلِيٌّ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَ مُحَمَّدٌ وَ مُحَمَّدٌ مَرَّتَيْنِ وَ

جَعْفَرٌ وَ مُوسَى وَ الْحَسَنُ وَ الْحُجَّهُ يَتَلَأْلَأُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَقُلْتُ يَا رَبِّ أَسَامِي مَنْ هَؤُلَاءِ فَنَادَى رَبِّی جَلَّ جَلَالُهُ يَا مُحَمَّدُ هُمُ الْأَوْصِيَاءُ مِنْ ذُرِّيَّتِکَ بِهِمْ أُثِيبُ وَ بِهِمْ أُعَاقِبُ (۳).

**[ترجمه]انس بن مالک: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چون مرا به معراج بردند، دیدم که بر پایه عرش نوشته‌اند: لا إله إلّا الله، محمّد رسول الله صلی الله علیه و آله، او را به علی یاری و نصرت دادم. و دوازده نام را دیدم که با نور نوشته شده بودند و عبارت بودند از : علی بن ابی طالب، دو سبط من و پس از آن‌ها نُه نام: علی، علی، علی ـ سه بار ـ محمّد، محمّد ـ دوبار ـ جعفر، موسی، حسن و حجّت که در میان آنان می‌درخشد. عرض کردم: پروردگارا، این نام‌ها به چه کسانی تعلّق دارد؟ پس پروردگارم جلّ جلاله ندا فرمود: ای محمّد، اینان اوصیا و از ذریّهٔ تو هستند. به سبب ایشان پاداش می‌دهم و مجازات می‌کنم. - . کفایة الاثر: ۱۱ ـ ۱۰ -

**[ترجمه]

«۱۵۲»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ مُوسَى بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ يَحْيَى بْنِ خَاقَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْفَضْلِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ هَارُونَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَوْنٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله

ص: ۳۱۰

۱- فی المصدر: عن عبد اللّه بن مسلمه.

۲- کفایه الاثر: ۱۰.

۳- کفایه الاثر: ۱۰ و ۱۱. و فیه: فنادانی ربی جلّ جلاله: هم الأوصیاء من ذریتک بهم اثیب و اعاقب.

يَقُولُ: أَوْصِيَاءُ الْأَنْبِيَاءِ الَّذِينَ يَقُومُونَ بَعْدَهُمْ (۱) بِقَضَاءِ دُيُونِهِمْ وَ إِنْجَازِ عِدَاتِهِمْ وَ يُقَاتِلُونَ عَلَى سُنَّتِهِمْ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى عَلِيٍّ عليه السّلام فَقَالَ أَنْتَ وَصِيِّي وَ أَخِي فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ تَقْضِي دَيْنِي وَ تُنْجِزُ عِدَاتِي وَ تُقَاتِلُ عَلَى سُنَّتِي تُقَاتِلُ عَلَى التَّأْوِيلِ كَمَا قَاتَلْتُ عَلَى تَنْزِيلِهِ فَأَنَا خَيْرُ الْأَنْبِيَاءِ وَ أَنْتَ خَيْرُ الْأَوْصِيَاءِ وَ سِبْطَايَ خَيْرُ الْأَسْبَاطِ وَ مِنْ صُلْبِهِمَا تَخْرُجُ الْأَئِمَّةُ التِّسْعَةُ مُطَهَّرُونَ مَعْصُومُونَ قَوَّامُونَ بِالْقِسْطِ وَ الْأَئِمَّةُ بَعْدِي عَلَى عَدَدِ نُقَبَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَ حَوَارِيِّ عِيسَى وَ هُمْ عِتْرَتِي مِنْ لَحْمِي وَ دَمِي (۲).

**[ترجمه]الكفاية: انس بن مالك: شنيدم رسول خدا صلی الله علیه و آله

ص: ۳۱۰

فرمود: اوصیای پیامبران کسانی هستند که پس از ایشان وام آنان را ادا نموده و وعده‌هایی را که داده‌اند، به جا می‌آورند و برای دفاع از سنّت ایشان می‌جنگند؛ سپس رو به علی علیه السّلام کرده و فرمود: تو وصیّ و برادر من در دنیا و آخرتی، وام مرا ادا می‌کنی، وعده‌هایم را عملی می‌سازی، و برای دفاع از سنت من می‌جنگی، بر سر تأویل قرآن می‌جنگی همان‌طور که من بر سر تنزیل آن جنگیدم. پس من بهترینِ پیامبران و تو بهترینِ اوصیا و دو سبط من بهترینِ اسباط هستند و از صُلب ایشان نُه امام مطهّر معصوم دادگسترند؛ و امامان پس از من به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل و حواریون عیسی هستند، آنان عترت من و از گوشت و خون من هستند. - . كفاية الاثر: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۵۳»

نص، [كفايه الأثر] أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْدَهَ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ صَدَقَةَ الرَّقِّيِّ بِمِصْرَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيِّ عَنْ مُعَاذِ بْنِ مُعَاذٍ عَنْ أَبِي عَوْنٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْأَئِمَّةُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ ثُمَّ أَخْفَى صَوْتَهُ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۳).

**[ترجمه]الكفاية: انس بن مالک: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: امامان پس از من دوازده تن هستند. سپس صدایش را پایین آورد و شنیدم که فرمود: همگی از قریش هستند. - .كفاية الاثر: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۵۴»

نص، [كفايه الأثر] الْقَاضِي أَبُو الْفَرَجِ الْمُعَافَا بْنُ زَكَرِيَّا الْبَغْدَادِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ الْقَاضِي السِّنَانِيِّ عَنْ أَبِي بَكْرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَرَفَةَ الطَّائِيِّ الْحِمْصِيِّ عَنِ الْعَبَرْتَائِيِّ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: الْأَئِمَّةُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ ثُمَّ أَخْفَى صَوْتَهُ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۴).

**[ترجمه]الكفاية: انس گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: امامان پس از من دوازده تن هستند، سپس

صدایش کم شد و شنیدم که می‌فرماید: همه آن‌ها از قریش هستند. - . کفایهٔ الاثر: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۵۵»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ أَبِی طَالِبِ بْنِ زَیْدٍ السَّرْوَانِیِّ الْعَدْلِ عَنْ حُمَیْدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الرَّمْلِیِّ بِالْبَصْرَهِ عَنْ شَبَانَهَ بْنِ سَوَّارٍ(۵) عَنْ شُعْبَهَ عَنْ قَتَادَهَ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِیَّ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: الْأَئِمَّهُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ فَقِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَمِ الْأَئِمَّهُ بَعْدَكَ قَالَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ (۶).

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ أَنَسٍ: مِثْلَهُ (۷).

ص: ۳۱۱

۱- فی المصدر: من بعدهم.

۲- كفایه الاثر: ۱۱.

۳- كفایه الاثر: ۱۱.

۴- كفایه الاثر: ۱۱.

۵- فی المصدر: عن سیابه بن سوار.

۶- كفایه الاثر: ۱۱.

۷- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۱.

**[ترجمه]کفایة الاثر: انس بن مالک گفت: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: امامان پس از من دوازده تن هستند؛ عرض شد: یا رسول الله، ائمّهٔ پس از شما چند تن هستند؟ فرمود: به عدد نقبای بنی‌اسرائیل. - . کفایة الاثر: ۱۱ -

مناقب ابن شهر آشوب: شبیه این روایت را از انس نقل کرده است. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۱ -

ص: ۳۱۱

**[ترجمه]

«۱۵۶»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ متوله عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَهْرَوَيْهِ الْقَزْوِينِيِّ عَنْ حَامِدِ بْنِ أَبِي حَامِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ طَالِبٍ عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ قَالَتْ قَالَ لِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: الْأَئِمَّةُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ ثُمَّ أَخْفَى صَوْتَهُ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۱).

**[ترجمه]الکفایة: حفصه بنت سیرین: انس بن مالک به من گفت: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ائمّهٔ پس از من دوازده تن هستند، سپس صدایش پایین آمد و شنیدم که فرمود: همه از قریش هستند. - . کفایة الاثر: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۵۷»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ هَاشِمِ بْنِ مَالِكٍ الْخُزَاعِيِّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ الْفَرَجِ الرِّيَاحِيِّ عَنْ شَرْجِيلِ بْنِ أَبِي عَوْنٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ سَعِيدٍ الْمعبری عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ وَصِيّاً وَ سِبْطَيْنِ فَمَنْ وَصِيُّكَ وَ سِبْطَاكَ فَسَكَتَ وَ لَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ الْجَوَابَ فَانْصَرَفْتُ حَزِيناً فَلَمَّا حَانَ الظُّهْرُ قَالَ ادْنُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ فَجَعَلْتُ أَدْنُو وَ أَقُولُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَضَبِ اللَّهِ وَ غَضَبِ رَسُولِهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ أَرْبَعَةَ آلَافِ نَبِيٍّ وَ كَانَ لَهُمْ أَرْبَعَةُ آلَافِ وَصِيٍّ وَ ثَمَانِيَةُ آلَافِ سِبْطٍ فَوَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَنَا خَيْرُ النَّبِيِّينَ وَ وَصِيِّي خَيْرُ الْوَصِيِّينَ وَ إِنَّ سِبْطَيَّ خَيْرُ الْأَسْبَاطِ ثُمَّ قَالَ صلی الله علیه و آله سِبْطِي خَيْرُ الْأَسْبَاطِ(۲)- الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ سِبْطَا هَذِهِ الْأُمَّةِ وَ إِنَّ الْأَسْبَاطَ كَانُوا مِنْ وُلْدِ يَعْقُوبَ وَ كَانُوا اثْنَيْ عَشَرَ رَجُلًا وَ إِنَّ الْأَئِمَّةَ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِي- عَلِيٌّ أَوَّلُهُمْ وَ أَوْسَطُهُمْ مُحَمَّدٌ وَ آخِرُهُمْ مُحَمَّدٌ وَ هُوَ(۳) مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّةِ الَّذِي يُصَلِّي عِيسَى خَلْفَهُ أَلَا إِنَّ مَنْ تَمَسَّكَ بِهِمْ بَعْدِي فَقَدْ تَمَسَّكَ بِحَبْلِ اللَّهِ وَ مَنْ تَخَلَّى مِنْهُمْ فَقَدْ تَخَلَّى مِنْ حَبْلِ اللَّهِ (۴).

**[ترجمه]الکفایة: ابوهریره: به رسول خدا صلی الله علیه و آله عرض کردم: هر پیامبری یک وصی و دو سبط دارد، وصی و دو سبط شما چه کسانی هستند؟ رسول خدا صلی الله علیه و آله

سکوت فرمود و پاسخی به من نداد. پس اندوهگین از آنجا رفتم، و چون ظهر شد فرمود: نزدیک بیا ای ابوهریرهٔ. سپس در حالی که شروع کردم به گفتن: «از خشم خدا و رسولش به خدا پناه می‌برم» به وی نزدیک گشتم؛ سپس فرمود: خداوند چهار

هزار پیامبر فرستاد و آن‌ها چهار هزار وصی و هشت هزار سبط داشتند، قسم به آنکه جان من در دست اوست، بی‌شک من بهترینِ پیامبرانم و وصیّ من بهترینِ اوصیاست و دو سبط من بهترین اسباط هستند. سپس فرمود: دو سبط من بهترینِ اسباط هستند: حسن و حسین دو سبط این اُمّتند؛ و اسباط از فرزندان یعقوب و دوازده سبط بودند و امامان پس از من دوازده مرد از اهل بیت من هستند، نخستین آن‌ها علی و وسط آن‌ها محمّد و آخرین آن‌ها نیز محمّد است، و او مهدی این اُمّت است، کسی که عیسی پشت سر وی نماز می‌خواند؛ آگاه باشید که هرکه به ایشان تمسّک جوید، به ریسمان خدا تمسّک جسته و هرکه از آن‌ها دست بدارد، از ریسمان خدا دست برداشته است. - . کفایة الاثر: ۱۱ -

**[ترجمه]

«۱۵۸»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّيْبَانِيُّ وَ الْقَاضِی أَبُو الْفَرَجِ الْمُعَافَا بْنُ زَكَرِيَّا الْبَغْدَادِيُّ وَ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ وَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ الرَّازِيُّ جَمِيعاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامِ بْنِ سُهَيْلٍ الْكَاتِبِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ الْعَمِّيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عُمَرَ عَنْ شُعْبَةَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِی هُرَيْرَةَ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ وَ الْفَضْلُ بْنُ الْعَبَّاسِ وَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ

۱- کفایه الاثر: ۱۱.

۲- الصحیح کما فی المصدر: سبطای خیر الاسباط.

۳- لیست کلمه« هو» فی المصدر.

۴- کفایه الاثر: ۱۱.

مَسْعُودٍ إِذ دَخَلَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السّلام فَأَخَذَهُ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله وَ قَبَّلَهُ ثُمَّ قَالَ حُزُقَّةٌ حُزُقَّةٌ تَرَقَّ عَيْنَ بَقَّهْ وَ وَضَعَ فَمَهُ عَلَى فَمِهِ وَ قَالَ- اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ فَأَحِبَّهُ وَ أَحِبَّ مَنْ يُحِبُّهُ يَا حُسَيْنُ أَنْتَ الْإِمَامُ ابْنُ الْإِمَامِ أَبُو الْأَئِمَّهِ تِسْعَةٌ مِنْ وُلْدِكَ أَئِمَّةٌ أَبْرَارٌ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ

مَسْعُودٍ مَا هَؤُلَاءِ الْأَئِمَّهُ الَّذِينَ ذَكَرْتَهُمْ فِي صُلْبِ الْحُسَيْنِ فَأَطْرَقَ مَلِيّاً(۱) ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ سَأَلْتَ عَظِيماً وَ لَكِنِّي أُخْبِرُكَ أَنَّ ابْنِي هَذَا وَ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى كَتِفِ الْحُسَيْنِ علیه السّلام يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِهِ وَلَدٌ مُبَارَكٌ سَمِيُّ جَدِّهِ عَلِيٍّ علیه السّلام يُسَمَّى الْعَابِدَ وَ نُورَ الزُّهَّادِ وَ يُخرِجُ اللَّهُ مِنْ صُلْبِ عَلِيٍّ وَلَداً اسْمُهُ اسْمِي وَ أَشْبَهُ النَّاسِ بِي يَبْقُرُ الْعِلْمَ بَقْراً وَ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَ يَأْمُرُ بِالصَّوَابِ وَ يُخْرِجُ اللَّهُ مِنْ صُلْبِهِ كَلِمَةَ الْحَقِّ وَ لِسَانَ الصِّدْقِ فَقَالَ لَهُ ابْنُ مَسْعُودٍ فَمَا اسْمُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ يُقَالُ لَهُ جَعْفَرٌ صَادِقٌ فِي قَوْلِهِ وَ فِعْلِهِ الطَّاعِنُ عَلَيْهِ كَالطَّاعِنِ عَلَيَّ وَ الرَّادُّ عَلَيْهِ كَالرَّادِّ عَلَيَّ ثُمَّ دَخَلَ حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ وَ أَنْشَدَ فِي رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله شِعْراً وَ انْقَطَعَ الْحَدِيثُ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ دَخَلَ بَيْتَ عَائِشَةَ وَ دَخَلْنَا مَعَهُ أَنَا وَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَبَّاسِ وَ كَانَ صلی الله علیه و آله مِنْ دَأْبِهِ إِذَا سُئِلَ أَجَابَ وَ إِذَا لَمْ يُسْأَلْ ابْتَدَأَ فَقُلْتُ لَهُ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ لَا تُخْبِرُنِي بِبَاقِي الْخُلَفَاءِ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ قَالَ نَعَمْ يَا أَبَا هُرَيْرَهَ وَ يُخْرِجُ اللَّهُ مِنْ صُلْبِ جَعْفَرٍ مَوْلُوداً نَقِيّاً طَاهِراً أَسْمَرَ رَبْعَةً(۲) سَمِيَّ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ ثُمَّ قَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ ثُمَّ مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ مُوسَى عَلِيٌّ ابْنُهُ يُدْعَى بِالرِّضَا مَوْضِعُ الْعِلْمِ وَ مَعْدِنُ الْحِلْمِ ثُمَّ قَالَ علیه السّلام بِأَبِي الْمَقْتُولِ فِي أَرْضِ الْغُرْبَهِ وَ يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ عَلِيٍّ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ الْمَحْمُودُ أَطْهَرُ النَّاسِ (۳) خَلْقاً وَ أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً وَ يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ مُحَمَّدٍ عَلِيٌّ ابْنُهُ طَاهِرُ الْحَسَبِ صَادِقُ اللَّهْجَهِ وَ يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ عَلِيٍّ الْحَسَنُ الْمَيْمُونُ النَّقِيُّ الطَّاهِرُ النَّاطِقُ عَنِ اللَّهِ وَ أَبُو حُجَّهِ اللَّهِ وَ يُخْرِجُ اللَّهُ مِنْ صُلْبِ الْحَسَنِ قَائِمَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ يَمْلَؤُهَا قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماً لَهُ هَيْبَهُ مُوسَى وَ حُكْمُ دَاوُدَ وَ بَهَاءُ

۱- اطرق: سکت و لم یتکلم. ارخی عینیه ینظر الی الأرض. و الملی: الطویل من الزمان.

۲- الاسمر: من کان لونه بین السواد و البیاض الربعه: الوسیط القامه.

۳- فی المصدر: اطهرهم خلقا.

عِیسَی ثُمَّ تَلَا صلی الله علیه و آله ذُرِّیَّهً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ فَقَالَ لَهُ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی یَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِینَ ذَکَرْتَهُمْ قَالَ یَا عَلِیُّ أَسَامِی الْأَوْصِیَاءِ مِنْ بَعْدِکَ وَ الْعِتْرَهُ الطَّاهِرَهُ وَ الذُّرِّیَّهُ الْمُبَارَکَهُ ثُمَّ قَالَ صلی الله علیه و آله وَ الَّذِی نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِیَدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا عَبَدَ اللَّهَ أَلْفَ عَامٍ ثُمَّ أَلْفَ عَامٍ مَا بَیْنَ الرُّکْنِ وَ الْمَقَامِ ثُمَّ أَتَانِی جَاحِداً لِوَلَایَتِهِمْ لَأَکَبَّهُ اللَّهُ فِی النَّارِ کَائِناً مَنْ کَانَ.

قال أبو علی محمد بن همام العجب من أبی هریره أنه یروی مثل هذه الأخبار ثم ینکر فضائل أهل البیت علیه السلام (۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابوهریره: من و ابوبکر، عمر، فضل بن عباس، زید بن حارثه و عبدالله بن

ص: ۳۱۲

مسعود در محضر پیامبر صلی الله علیه و آله بودیم که حسین بن علی علیه السّلام وارد شد، پس رسول خدا صلی الله علیه و آله او را گرفته و بوسید سپس فرمود: «حُزُقَّهْ حُزُقَّهْ، تَرَقَّ عَینَ بَقَّهْ!»،(کوچولو، کوچولو، بیا بالا چشم پشه!) آن‌گاه دهانش را بوسیده و فرمود: خداوندا، من او را دوست می‌دارم، تو نیز او را دوست بدار و دوستدارش را نیز دوست بدار! ای حسین، تو امام پسر امامی و پدر امامانی، نُه تن از فرزندان تو امامان نیکو کردارند .

پس عبدالله بن مسعود عرض کرد: این امامانی که فرمودی در صُلب حسین هستند، کدامند؟ پیامبر مدتی سکوت کرده سپس سر برداشت و فرمود: ای عبدالله، سؤال بزرگی کردی، اما من تو را آگاه می کنم که از پشت این پسرم ـ دست روی شانه حسین علیه السّلام گذاشت ـ فرزندی به دنیا خواهد که همنام نیای خود«علی» علیه السّلام است و او را«عابد» و «نور الزّهّاد» نامند، و خداوند از صلب علی فرزندی به وجود خواهد آورد که نامش همنام من و شبیه‌ترین مردم به من است، علم را به خوبی می‌شکافد، سخن به حق می گوید، امر به درستی کردار می کند و از صُلب او کلمه حق و زبان صدق بیرون می آید. ابن مسعود به وی عرض کرد: نامش چیست یا رسول الله؟ فرمود: وی را جعفر نامند، کسی که در گفتار و کردارش صادق است، کسی که هر که وی را طعنه زند، مرا طعنه زده باشد، و آنکه در مقابلش بایستد، در مقابل من ایستاده است. سپس حسّان بن ثابت وارد شد و شعری در مدح رسول خدا صلی الله علیه و آله خواند و دنباله سخن قطع شد.

چون فردا شد، رسول خدا صلی الله علیه و آله نماز را با ما اقامه فرمود، سپس به خانه عایشه رفت. من و علی بن ابی طالب و عبدالله بن عباس نیز با وی وارد خانه گشتیم. عادت رسول خدا صلی الله علیه و آله این بود که اگر کسی از وی پرسشی می... کرد، پاسخ می‌فرمود و اگر سؤالی نمی کرد، خود باب گفتگو را باز می کرد. لذا من عرض کردم: یا رسول الله، پدر و مادرم فدایتان باد، مرا از بقیه خلفا که از صُلب حسین هستند آگاه می کنید؟ فرمود: آری ابوهریرهٔ؛ و خداوند از صلب جعفر مولودی پاک و پاکیزه، گندمگون و چهار شانه بیرون می‌آورد که همنام موسی بن عمران است، سپس فرمود: از پشت موسی فرزندش علی زاده می‌شود که او را رضا نامند. او خاستگاه علم است و کانِ حِلم؛ سپس فرمود: پدرم فدای او باد که در سرزمین غربت کشته می‌شود؛ از صُلب علی پسرش محمّد ستوده زاده می‌شود که خوش خُلق‌ترین و نیکو منظرترین مردم است؛ و از صُلب محمّد فرزندش علی زاده می‌شود که پاکیزه اصل و نسب و راست گفتار است؛ و از صُلب علی، حسن فرخنده پی، آن طاهر سخن‌گوی از جانب خدا متولد می‌شود که پدر حجّت خداست؛ و خداوند از صُلب حسن، قائم ما اهل بیت متولد می گردد که

زمین را پر از عدل و داد می‌کند. همان‌طور که از قبل پر از ظلم و ستم شده باشد، او هیبت موسی و حُکم داود و بهاء

ص: ۳۱۳

عیسی را دارد، سپس آن حضرت صلی الله علیه و آله این آیه را تلاوت فرمود: «ذُرِّيَّةَ

بَعْضُهَا مِن بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيم »، {فرزندانی که بعضی از آنان از [نسل] بعضی دیگرند، و خداوند شنوای داناست .}

پس علی بن ابی طالب علیه السّلام به وی گفت: پدر و مادرم فدای تو باد یا رسول الله، این اشخاصی که نام بردید که هستند؟ فرمود: یا علی، نام اوصیای بعد از تو و عترت طاهره و ذریّهٔ مبارکه بودند. سپس فرمود: سوگند به آن که جان محمّد در دست اوست، اگر مردی هزار سال خدا را میان رکن و مقام عبادت کند و سپس در حالی نزد من آید که منکر ولایت ایشان باشد، قطعاً خداوند او را با صورت در آتش خواهد افکند، هرکس می‌خواهد باشد. ابوعلی محمّد بن همام گوید: از کار ابوهریرهٔ در شگفتم که خود چنین احادیثی را روایت می‌کند اما فضایل اهل بیت علیهم السّلام را انکار می‌نماید! - . کفایهٔ الاثر: ۱۲ - ۱۱_

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فیه أنه کان یرقص الحسن أو الحسین و یقول حزقه حزقه ترق عین بقه فترقی الغلام حتی وضع قدمیه علی صدره الحزقه الضعیف المقارب الخطو من ضعفه (۲) و قیل القصیر العظیم البطن فذکرها له علی سبیل المداعبه(۳) و التأنیس له و ترق بمعنی اصعد و عین بقه کنایه عن صغر العین و حزقه مرفوع علی خبر مبتدإ محذوف تقدیره أنت حزقه و حزقه الثانی

کذلک أو أنه خبر مکرر و من لم ینون حزقه أراد یا حزقه فحذف حرف النداء کعین بقه و هی فی الشذوذ کقولهم أطرق کری لأن حرف النداء إنما یحذف من العلم المضموم و المضاف (۴).

**[ترجمه]جزری ضمن نقل این روایت، آن را چنین آورده است: «رسول خدا صلی الله علیه و آله حسن و حسین را بازی می‌داد در حالی که می‌فرمود: حُزُقَّهْ حُزُقَّهْ، تَرَقَّ

عَینَ بَقَّهْ؛ سپس آن کودک از بدن پیامبر صلی الله علیه و آله بالا رفت تا اینکه دو پایش بر روی سینه آن حضرت قرار گرفت.»

الحزقّهٔ: لاغر و ناتوانی که قدم‌های کوتاه بردارد. کوتاه قد و برآمده شکم نیز گفته شده است. رسول خدا صلی الله علیه و آله این بیت را از باب بازی و شوخی و انس برای حسین علیه السّلام می‌خواند. ترقّ: بالا برو. عین بقّهٔ: پشه چشم، کنایه از ریز و کوچک بودن چشم.«حزقّهٔ» به عنوان خبر برای مبتدای محذوف مرفوع است، به اعتبار اینکه «انت حزقّهٔ» بوده است.«حزقّهٔ» دوم نیز همانند«حزقّهٔ» اول است یا اینکه خبر مکرر است. کسانی که حزقّهٔ را بدون تنوین آورده‌اند، آن را منادا گرفته و جمله را «یا حزقّهٔ» دانسته‌اند و همانند «عین بقهٔ» حرف ندا را از اوّل آن حذف کرده‌اند و این کاربرد شاذ است و شبیه جمله «اطرق کری»

می‌باشد که اطرق یا کری بوده است. زیرا حرف ندا فقط از منادای علم مضـموم و منادای مضاف قابل حذف است.] - . النهایهٔ ۱: ۲۲۳ -

**[ترجمه]

«۱۵۹»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ وَهْبَانَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَصْرِیُّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَزَوْفَرِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْلَمَهَ عَنْ عُقْبَهَ بْنِ مُکْرَمٍ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ الثَّقَفِیِّ عَنْ یَحْیَی بْنِ سَعِیدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَعْقُوبَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِی صَالِحٍ السَّمَّانِ عَنْ أَبِی هُرَیْرَهَ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ مَعَاشِرَ النَّاسِ مَنْ أَرَادَ أَنْ یَحْیَا حَیَاتِی وَ یَمُوتَ مِیتَتِی فَلْیَتَوَلَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ الْبَقِیَّهَ الْأَئِمَّهَ مِنْ بَعْدِهِ (۵) فَقِیلَ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَکَمِ الْأَئِمَّهُ بَعْدَکَ فَقَالَ

ص: ۳۱۴

۱- کفایه الاثر ۱۱ و ۱۲.

۲- فی المصدر: الضعیف المتقارب الخطو من ضعفه.

۳- المداعبه: الممازحه.

۴- النهایه ۱: ۲۲۳.

۵- فی المصدر: و بقیه الأئمّه من بعده.

عَدَدَ الْأَسْبَاطِ(۱).

**[ترجمه]الکفایه: ابوهریره: رسول خدا صلی الله علیه و آله در خطبه‌ای که برای ما می‌خواند، فرمود: ای مردم، هر که خواستار آن باشد که حیات و مماتی چون من داشته باشد، پس باید ولایت علی بن ابی طالب و باقی امامان پس از او را بپذیرد. عرض شد: یا رسول الله، امامان پس از شما چند تن هستند؟ فرمود:

ص: ۳۱۴

به عدد اسباط. - . کفایة الاثر: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۱۶۰»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدٍ الْجَوْهَرِيِّ عَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مُكْرَمٍ عَنِ الطَّيَالِسِيِّ أَبِي الْوَلِيدِ عَنْ أَبِي زِيَادٍ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ذَكْوَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ- وَ جَعَلَها كَلِمَةً باقِيَةً فِي عَقِبِهِ (۲) قَالَ جَعَلَ الْإِمَامَةَ فِي عَقِبِ الْحُسَيْنِ يُخْرِجُ مِنْ صُلْبِهِ تِسْعَةً مِنَ الْأَئِمَّهِ وَ مِنْهُمْ مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ ثُمَّ قَالَ صلی الله علیه و آله لَوْ أَنَّ رَجُلًا صَفَنَ بَيْنَ الرُّكْنِ وَ الْمَقَامِ ثُمَّ لَقِيَ اللَّهَ مُبْغِضاً لِأَهْلِ بَيْتِي دَخَلَ النَّارَ(۳).

**[ترجمه]الکفایة: ابوهریره گوید: از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره قول خدای عزّوجل: «وَ جَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ»، - . زخرف/ ۲۸ - {و او آن را در پی خود سخنی جاویدان کرد.} پرسیدم، فرمود: امامت را در نسل حسین علیه السّلام قرار داد که نُه تن از امامان از صُلب او هستند و مهدی این اُمّت از جمله ایشان است. سپس فرمود: اگر مردی میان رکن و مقام به عبادت مشغول باشد سپس خدا در حالی دیدار کند که با اهل بیت من دشمن باشد، به جهنم می‌رود. - . کفایة الاثر: ۱۲ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری کل صاف قدمیه قائما فهو صافن (۴).

**[ترجمه]جزری گوید: هر ایستاده‌ای که پاهایش صاف باشد را «صافن» گویند. - . النهایة ۲: ۲۶۷ -

**[ترجمه]

«۱۶۱»

نص، [کفایه الأثر] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمُ الثَّقَلَيْنِ أَحَدُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَنِ

اتَّبَعَهُ كَانَ عَلَى الْهُدَى وَ مَنْ تَرَكَهُ كَانَ عَلَى الضَّلَالَهِ ثُمَّ أَهْلُ بَيْتِی أَذَكِّرُكُمُ اللَّهَ فِی أَهْلِ بَيْتِی قَالَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَقُلْتُ لِأَبِی هُرَيْرَهَ فَمَنْ أَهْلُ بَيْتِهِ نِسَاؤُهُ قَالَ لَا- أَهْلُ بَيْتِهِ أَصْلُهُ وَ عَصَبَتُهُ وَ هُمُ الْأَئِمَّهُ الِاثْنَا عَشَرَ الَّذِينَ ذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِی قَوْلِهِ وَ جَعَلَها كَلِمَهً باقِيَهً فِی عَقِبِهِ (۵).

**[ترجمه]الكفايۀ: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: من دو شیء گران‌سنگ در میان شما بر جای می‌نهم: یکی از آن‌ها کتاب خدای عزّوجل است که هرکس از آن پیروی کند، بر هدایت و هرکه ترکش کند، در گمراهی است. بعد از آن اهل بیت من است که در مورد رفتار با اهل بیت من خدا را به یادتان می‌آورم ــ و سه بار آن را تکرار فرمود ــ . پس به ابوهریرۀ گفتم: اهل بیت او چه کسانی هستند؟ همسران ایشان؟ گفت: خیر، اهل بیت و خاندان او که عبارتند از امامان دوازده‌گانه، همان‌هایی که خداوند آنان را در آیه: «وَ جَعَلَهَا کلِمَهَ بَاقِیَهً فِی عَقِبِهِ » یاد کرده است. - . کفایۀ الاثر: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۱۶۲»

نص، [كفايه الأثر] أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ التَّمِيمِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ الْغَزَّالِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ تَيْمٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ عَنْ مُعَاوِيَهَ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَبْدِ الْغَفَّارِ بْنِ قَاسِمٍ عَنْ أَبِی مَرْيَمَ عَنْ أَبِی هُرَيْرَهَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ قَدْ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَهُ- إِنَّما أَنْتَ مُنْذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هادٍ(۶) فَقَرَأَهَا عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثُمَّ قَالَ أَنَا الْمُنْذِرُ(۷) أَ تَعْرِفُونَ الْهَادِيَ قُلْنَا لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هُوَ خَاصِفُ النَّعْلِ (۸) فَطَوَّلَتِ

ص: ۳۱۵

۱- كفايه الاثر: ۱۲.

۲- سوره الزخرف: ۲۸.

۳- كفايه الاثر: ۱۲.

۴- النهايه ۲: ۲۶۷.

۵- كفايه الاثر: ۱۲.

۶- سوره الرعد: ۷.

۷- فی المصدر: انما انا المنذر.

۸- خصف النعل: اطبق عليها مثلها و خرزها بالمخصف.

الْأَعْنَاقُ إِذْ خَرَجَ عَلَيْنَا عَلِيٌّ علیه السّلام مِنْ بَعْضِ الْحُجَرِ وَ بِيَدِهِ نَعْلُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ أَلَا إِنَّهُ الْمُبَلِّغُ عَنِّی وَ الْإِمَامُ بَعْدِی وَ زَوْجُ ابْنَتِی وَ أَبُو سِبْطَيَّ فَنَحْنُ أَهْلُ بَيْتٍ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنَّا الرِّجْسَ وَ طَهَّرَنَا مِنَ الدَّنَسِ يُقَاتِلُ بَعْدِی عَلَى التَّأْوِيلِ كَمَا قَاتَلْتُ عَلَى التَّنْزِيلِ (۱) هُوَ الْإِمَامُ أَبُو الْأَئِمَّهِ الزُّهْرِ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ كَم الْأَئِمَّهُ بَعْدَكَ قَالَ اثْنَا عَشَرَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِيلَ وَ مِنَّا مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ يَمْلَأُ اللَّهُ بِهِ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً- لَا تَخْلُو الْأَرْضُ مِنْهُمْ إِلَّا سَاخَتْ بِأَهْلِهَا(۲).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابوهریره گوید: بر رسول خدا صلی الله علیه و آله در حالی وارد شدم که آیه: «إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرٌ وَ لِكلُ ّ ِقَوْمٍ هَاد»، -. رعد/ ۷ - {تو

فقط هشداردهنده ای، و برای هر قومی رهبری است.} نازل شده بود. پس آن حضرت آیه را بر ما قرائت نموده سپس فرمود: آن«منذر» من هستم، آیا می‌دانید هادی (رهبر) کیست؟ عرض کردیم: خیر، نمی‌دانیم یا رسول الله. فرمود: همانی است که دارد کفش را پینه می‌زند. پس همه گردن‌ها را دراز کردند تا ببینند چه کسی مشغول پینه زدن

ص: ۳۱۵

کفش است که ناگاه علی علیه السّلام از یکی از اتاق‌ها بیرون آمد، در حالی که کفش رسول خدا صلی الله علیه و آله را در دست داشت. سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: بدانید و آگاه باشید که او از جانب من ابلاغ می کند و امام بعد از من و همسر دخترم و پدر دو سبطم است؛ پس ما اهل بیتی هستیم که خداوند پلیدی را از ما زدوده و از آلودگی پاک گرادنیده است. او پس از من بر سر تأویل قرآن خواهد جنگید همان‌طور که من بر سر نزول آن جنگیدم. او امام و پدر امامان نورانی است. عرض شد: یا رسول الله، امامان پس از شما چند تن هستند؟ فرمود: به شمار نقبای بنی‌اسرائیل، و مهدی این اُمّت از ماست که زمین را پر از عدل و داد می کند همان‌طور که از پیش پر از ظلم و ستم شده بود، زمین هرگز از آن‌ها خالی نمی‌شود وگرنه ساکنانش را فرو می‌برد. -. کفایهٔ الاثر: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۱۶۳»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی مُقَاتِلٍ عَنْ زَكَرِيَّا عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ الْجَعْفَرِيِّ عَنْ مِسْكِينِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَبِی سَلَمَهَ عَنْ أَبِی هُرَيْرَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ الصَّدَقَهَ لَا تَحِلُّ لِی وَ لَا لِأَهْلِ بَيْتِی فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَهْلُ بَيْتِكَ قَالَ أَهْلُ بَيْتِی عِتْرَتِی مِنْ لَحْمِی وَ دَمِی هُمُ الْأَئِمَّهُ مِنْ بَعْدِی عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِيلَ (۳).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابوهریره: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: صدقه بر من و اهل بیت من حلال نیست. عرض کردیم: یا رسول الله، اهل بیت شما چه کسانی هستند؟ فرمود: اهل بیت من، عترت من و از گوشت و خون منند، آن‌ها امامان پس از من هستند، به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل. -. کفایهٔ الاثر : ۱۲ -

**[ترجمه]

«۱۶۴»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ زَكَرِيَّا الْعَدَوِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ صَبِيحٍ الْيَشْكُرِيِّ عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ شَبِيبِ بْنِ عَرْقَدَه(۴) عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ حُصَيْنٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: الْأَئِمَهُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ ثُمَّ أَخْفَى صَوْتَهُ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ.

قال أبو المفضل هذا حدیث غریب لا أعرفه إلا عن الحسن بن علی بن زکریا البصری بهذا الإسناد و کتبت عنه ببخاری یوم الأربعاء و کان یوم العاشور و کان من أصحاب الحدیث إلا أنه ثقه فی الحدیث و کثیرا ما کان یروی من فضائل أهل البیت علیه السلام (۵).

ص: ۳۱۶

۱- الظاهر أنّه إشاره الی أنه علیه السلام و کذا سائر الأئمّه مأمورون بالباطن لا بالظاهر کما هو شأن النبیّ، و یؤیده محاربه علیّ علیه السلام مع الخوارج و غیرهم مع انهم کانوا مقرین بظاهر الإسلام.

۲- کفایه الاثر: ۱۲.

۳- کفایه الاثر: ۱۲.

۴- فی المصدر: عن شبیب بن فرقد.

۵- کفایه الاثر: ۱۲ و ۱۳.

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْمُفَضَّلُ بْنُ حُصَيْنٍ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ: عمر بن خطاب: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: امامان پس از من دوازده تن هستند، سپس صدایش را پایین آورد و شنیدم که فرمود: همه از قریش هستند. ابوالمفضّل گوید: این روایت غریبی است که جز حسن بن علی بن زکریای بصری با این سند آن را روایت نکرده است، و من آن را در روز چهارشنبه که مصادف با روز عاشورا بود، نوشتم. او از اهل حدیث بود [اما در حدیث«ثقه» است] و در فضایل اهل بیت بسیار روایت می کرد. - . کفایهٔ الاثر: ۱۳ _۱۲ -

ص: ۳۱۶

مناقب ابن شهر آشوب: مفضّل بن حصین مانند آن را نقل کرده است. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۱۰ -

**[ترجمه]

«۱۶۵»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْدَهَ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عِيسَى بْنِ مَنْصُورٍ الْهَاشِمِيِّ عَنْ عَمِّهِ عِيسَى بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِی ثَابِتٍ الْمَدَنِيِّ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِی حَازِمٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّی فَرَطٌ لَكُمْ وَ إِنَّكُمْ وَارِدُونَ عَلَيَّ الْحَوْضَ حَوْضاً أَعْرَضَ مِمَّا بَيْنَ صَنْعَاءَ وَ بُصْرَی-(۲) فِيهِ قِدْحَانٌ عَدَدَ النُّجُومِ مِنْ فِضَّةٍ وَ إِنِّی سَائِلُكُمْ حِينَ تَرِدُونَ عَلَيَّ عَنِ الثَّقَلَيْنِ فَانْظُرُوا كَيْفَ تَخْلُفُونِّی فِيهِمَا السَّبَبُ الْأَكْبَرُ كِتَابُ اللَّهِ طَرَفُهُ بِيَدِ اللَّهِ وَ طَرَفُهُ بِأَيْدِيكُمْ فَاسْتَمْسِكُوا بِهِ وَ لَا تُبَدِّلُوا وَ عِتْرَتِی أَهْلُ بَيْتِی فَإِنَّهُ قَدْ نَبَّأَنِیَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ أَنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ عِتْرَتُكَ قَالَ أَهْلُ بَيْتِی مِنْ وُلْدِ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ أَئِمَّةٌ أَبْرَارٌ هُمْ عِتْرَتِی مِنْ لَحْمِی وَ دَمِی (۳).

**[ترجمه]الکفایهٔ: عمر بن خطاب گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای مردم، من پیشتاز شما در حضور بر سر حوض کوثر هستم و شما حتماً بر سر حوض بر من وارد خواهید شد، حوضی که پهن تر از فاصله میان صنعا تا بُصری می... باشد، حوضی که به تعداد ستارگان جام نقره ای دارد و چون به کنار حوض آیید من درباره ثقلین از شما خواهم پرسید، پس به هوش باشید که پس از من باید چه برخوردی با این دو داشته باشید. ثقل و دستاویز بزرگ تر قرآن است که یک طرف آن در دست خدا و طرف دیگر آن در دست شماست، پس به آن تمسّک جویید و چنگ زنید و در آن تغییر و تبدیل به وجود نیاورید، و آن دیگر، عترت من است اهل بیتم، و خدای آگاه و مهربان مرا آگاه ساخته است که این دو از هم جدا نخواهند شد تا اینکه در کنار حوض کوثر نزد من آینـد. عرض کردم: یا رسول الله، عترت شما کیست؟ فرمود: اهل بیت من از اولاد علی و فاطمه و حسن و حسین و نُه تن از صُلب حسین که امامان نیکوکردارند، اینان عترت من هستند، از گوشت و خونم. - . کفایهٔ الاثر: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۶۶»

نص، [كفايه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَزَوْفَرِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِيسَى بْنِ الْفَضْلِ الْأَنْمَاطِيِّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَضْلٍ عَنْ أَبِی عَائِشَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ قَالَ قَالَ أَبِی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: الْأَئِمَّهُ مِنْ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ وَ مِنَّا مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ مَنْ تَمَسَّكَ مِنْ بَعْدِی بِهِمْ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِحَبْلِ اللَّهِ وَ مَنْ تَخَلَّى (۴) مِنْهُمْ فَقَدْ تَخَلَّى مِنَ اللَّهِ (۵).

**[ترجمه]الكفايـة: عثمـان بن عفّـان گويـد: شـنيدم رسول خـدا صـلی الله علیه و آله می‌فرمايـد: امامـان پس از من دوازده تن هسـتند، نُه تن از صُـلب حسـين و مهدی اين اُمّت از ماست. هركس پس از من به آنان تمسّك جويد، به راستی كه به ريسمان خدا چنگ زده است و آن كس كه ايشان را فرو گذارد، خدا را فرو گزارده است. - . كفاية الاثر: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۶۷»

نص، [كفايه الأثر] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ الْجَوْهَرِيُّ عَنْ أَبِی ذُرْعَهَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْمَيْمُونِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ الْمُقْرِی عَنْ شَرِيكٍ

ص: ۳۱۷

۱- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۱۰.

۲- فی المصدر: حوضا عرضه ممّا بين صنعا و بصری. و صنعاء اسم لموضعين أحدهما باليمن و هی العظمی، و الأخری بدمشق. و بصری- بالضم و القصر- أيضا فی موضعين إحداهما بالشام و هی التی وصل إليها النبیّ صلّی اللّه عليه و آله للتجاره، و الأخری من قری بغداد.

۳- كفايه الاثر: ۱۳.

۴- تخلی منه و عنه: تركه.

۵- كفايه الاثر: ۱۳.

عَنْ رُكَيْنِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: مَرِضَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ علیهما السّلام فَعَادَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَخَذَهُمَا وَ قَبَّلَهُمَا ثُمَّ رَفَعَ يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَ مَا أَظَلَّتْ وَ رَبَّ الرِّيَاحِ وَ مَا ذَرَتْ اللَّهُمَّ رَبَّ كُلِّ شَيْ ءٍ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَا شَيْ ءَ قَبْلَكَ وَ أَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَا شَيْ ءَ دُونَكَ وَ رَبَّ جَبْرَئِيلَ وَ مِيكَائِيلَ وَ إِسْرَافِيلَ وَ إِلَهَ إِبْرَاهِيمَ وَ إِسْحَاقَ وَ يَعْقُوبَ

أَسْأَلُكَ أَنْ تَمُنَّ عَلَيْهِمَا بِعَافِيَتِكَ وَ تَجْعَلَهُمَا تَحْتَ كَنَفِكَ وَ حِرْزِكَ (۱) وَ أَنْ تَصْرِفَ عَنْهُمَا السُّوءَ وَ الْمَحْذُورَ بِرَحْمَتِكَ ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى كَتِفِ الْحَسَنِ فَقَالَ أَنْتَ الْإِمَامُ وَ ابْنُ وَلِيِّ اللَّهِ وَ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى صُلْبِ الْحُسَيْنِ فَقَالَ أَنْتَ الْإِمَامُ وَ أَبُو الْأَئِمَّةِ تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِكَ أَئِمَّةٌ أَبْرَارٌ وَ التَّاسِعُ قَائِمُهُمْ مَنْ تَمَسَّكَ بِكُمْ وَ بِالْأَئِمَّةِ مِنْ ذُرِّيَّتِكُمْ كَانَ مَعَنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ كَانَ مَعَنَا فِي الْجَنَّةِ فِي دَرَجَاتِنَا قَالَ فَبَرَءَا مِنْ علتها [عِلَّتِهِمَا] بِدُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ص (۲).

**[ترجمه]الکفایة: زید بن ثابت گوید:

حسن و حسین علیهما السّلام بیمار شدند و پیامبر صلی الله علیه و آله به عیادتشان رفت. پس آنان را در آغوش گرفته و بوسید، سپس دست‌ها را به آسمان بلند کرده و فرمود: خدایا، ای پروردگار آسمان‌های هفت‌گانه و هر آنچه سایه افکند، و پروردگار بادها و آنچه پراکنده سازند، خدایا، ای پروردگار همه چیز، تو اوّلی و هیچ چیز پیش از تو نبوده و باطن تویی و جز تو چیزی نیست. تو پروردگار جبرئیل و میکائیل و اسرافیل و خدای ابراهیم و اسحاق و یعقوب هستی. من از تو می‌خواهم لباس عافیت بر تن این دو بپوشانی و ایشان را در کنف لطف و عنایت خود بگیری و هر بدی ناخوشایندی را با رحمت خودت از آنان دور سازی! سپس دست بر شانه حسن گذاشته و فرمود: تو امام و پسر ولیّ خدایی، و دست بر پشت حسین گذاشته و فرمود: نُه تن از امامان ابرار از صُلب تو هستند و نهمین آن‌ها قائم ایشان است، هرکس به شما و به امامانی که از ذریّه شما هستند تمسّک جوید، روز قیامت با ما خواهد بود، و در بهشت با ما و در درجه ما خواهد بود. راوی گوید: آن دو با دعای رسول خدا صلی الله علیه و آله از بیماری شفا یافتند. - . کفایة الاثر: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۶۸»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُطَّلِبِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ مُوسَى بْنِ إِسْحَاقَ الْهَاشِمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ الْغَنَوِيِّ عَنْ حَكِيمِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ عَامِرِ بْنِ وَاثِلَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ قَائِدُ الْبَرَرَةِ وَ قَاتِلُ الْفَجَرَةِ مَنْصُورٌ مَنْ نَصَرَهُ مَخْذُولٌ مَنْ خَذَلَهُ الشَّاكُّ فِي عَلِيٍّ هُوَ الشَّاكُّ فِي الْإِسْلَامِ وَ خَيْرُ مَنْ أُخَلِّفُ بَعْدِي وَ خَيْرُ أَصْحَابِي عَلِيٌّ لَحْمُهُ لَحْمِي وَ دَمُهُ دَمِي وَ أَبُو سِبْطَيَّ وَ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ يَخْرُجُ الْأَئِمَّةُ التِّسْعَةُ وَ مِنْهُمْ مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّةِ(۳).

**[ترجمه]الکفایة: زید بن ثابت گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: علی بن ابی طالب پیشوای نیکان و

قاتل فاجران است. هرکس علی یاورش باشد غالب است و آنکه علی تنهایش گزارد به خواری و ذلّت دچار گردد. کسی که در علی شک کند در اسلام شک کرده است. و بهترین کسی که بعد از خود برجای می‌گذارم علی و بهترین یاران من علی است، گوشت او گوشت من است و خونش خون من. او پدر دو سبط من است و از پشت حسین نُه امام دیگر متولد می‌شوند که مهدی این اُمّت از جمله ایشان است. - . کفایهٔ الاثر: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۶۹»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُطَّلِبِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فَیْضِ بْنِ فَیَّاضٍ الْعِجْلِیِّ السَّارِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الرُّکَیْنِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ زَیْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: لَا یَذْهَبُ الدُّنْیَا حَتَّی یَقُومَ بِأَمْرِ أُمَّتِی رَجُلٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ علیه السّلام یَمْلَؤُهَا عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ جَوْراً قُلْنَا مَنْ هُوَ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هُوَ الْإِمَامُ التَّاسِعُ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ.

وَ بِإِسْنَادِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: حُبُّنَا

۱- الکنف: الحرز و الرحمه. و الحرز: الموضع الحصین.

۲- کفایه الاثر: ۱۳.

۳- کفایه الاثر: ۱۳.

إِيمَانٌ وَ بُغْضُنَا نِفَاقٌ (۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ: زیـد بن ثابت گویـد: شـنیدم رسول خدا صـلی الله علیه و آله فرمود: دنیا به پایان نخواهد رسـید مگر اینکه مردی از صُـلب حسـین علیه السّـلام زمام امور دنیا را در دست گرفته و آن را پر از عدل و داد کند، حال آنکه پیش از او پر از ظلم و سـتم گشـته باشد. عرض کردیم: او کیست یا رسول الله؟ فرمود: نهمین امام از صـلب حسـین است. و با سند خود آورده است: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: حُبّ ما

ص: ۳۱۸

ایمان است و دشمنی با ما نفاق. - . کفایهٔ الاثر: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۷۰»

نص، [کفایه الأثر] الْحَسَنُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحَسَنِ الرَّازِیُّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالَوَیْهِ عَنْ یَزِیدَ بْنِ سُلَیْمَانَ الْبَصْرِیِّ عَنْ شَرِیکٍ عَنِ الرُّکَیْنِ بْنِ الرَّبِیعِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ زَیْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: مَعَاشِرَ النَّاسِ أَ لَا أَدُلُّکُمْ عَلَی خَیْرِ النَّاسِ جَدّاً وَ جَدَّهً قُلْنَا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ أَنَا جَدُّهُمَا سَیِّدُ الْمُرْسَلِینَ وَ جَدَّتُهُمَا خَدِیجَهُ سَیِّدَهُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّهِ أَ لَا أَدُلُّکُمْ عَلَی خَیْرِ النَّاسِ أَباً وَ أُمّاً قُلْنَا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ أَبُوهُمَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ أُمُّهُمَا فَاطِمَهُ سَیِّدَهُ نِسَاءِ الْعَالَمِینَ أَ لَا أَدُلُّکُمْ عَلَی خَیْرِ النَّاسِ عَمّاً وَ عَمَّهً قُلْنَا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ عَمُّهُمَا جَعْفَرٌ

الطَّیَّارُ ابْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ عَمَّتُهُمَا أُمُّ هَانِئٍ بِنْتُ أَبِی طَالِبٍ (۲) أَیُّهَا النَّاسُ أَ لَا أَدُلُّکُمْ عَلَی خَیْرِ النَّاسِ خَالًا وَ خَالَهً قُلْنَا بَلَی یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ خَالُهُمَا الْقَاسِمُ بْنُ رَسُولِ اللَّهِ وَ خَالَتُهُمَا زَیْنَبُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ ثُمَّ دَمَعَتْ عَیْنَا رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ- عَلَی قَاتِلِهِمْ لَعْنَهُ اللَّهِ وَ الْمَلَائِکَهِ وَ النَّاسِ أَجْمَعِینَ وَ إِنَّهُ لَیَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ أَئِمَّهٌ أَبْرَارٌ أُمَنَاءُ مَعْصُومُونَ قَوَّامُونَ بِالْقِسْطِ وَ مِنَّا مَهْدِیُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ الَّذِی یُصَلِّی عِیسَی ابْنُ مَرْیَمَ خَلْفَهُ قُلْنَا مَنْ هُوَ یَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هُوَ التَّاسِعُ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ- أَئِمَّهٌ أَبْرَارٌ وَ التَّاسِعُ مَهْدِیُّهُمْ یَمْلَأُ الدُّنْیَا قِسْطاً وَ عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماً(۳).

**[ترجمه]الکفایهٔ: زیـد بن ثابت گوید: رسول خدا صـلی الله علیه و آله فرمود: ای مردم، آیا بگویم که بهترینِ مردم به جهت پـدربزرگ و مـادربزرگ کیست؟ عرض کردیم: آری، یـا رسول الله، فرمود: حسن و حسـین، که پـدربزرگ آن‌ها من هسـتم، سیّدالمرسـلین و مادربزرگشـان خـدیجه، سـرور زنان اهل بهشت. آیا به شـما بگویم بهترین مردم به جهت پـدر و مادر کیست؟ عرض کردیم: آری، یا رسول الله. فرمود حسن و حسـین، پدرشان علی بن ابی طالب و مادرشان فاطمه سـرور زنان جهان است؛ آیا بگویم بهترینِ مردم به جهت عمو و عمّه کیست؟ عرض کردیم: آری، یا رسول الله؛ فرمود: حسن و حسـین، عمویشان جعفر طیّار بن ابی طـالب و عمه آن‌هـا اُم هانی دخت ابوطالب؛ آیا به شـما بگویم بهترینِ مردم به جهت دایی و خاله کیست؟ عرض کردیم، آری، یا رسول الله؛ فرمود: حسن و حسـین، دایی ایشان قاسم فرزند رسول خدا و خاله آنها زینب دختر رسول خداست. [سـپس چشـمان آن حضـرت پر از اشـک گردیـده و] فرمود: لعنت خـدا و فرشـتگان و همه مردم بر قاتل آن‌ها باد! و از صُـلب

حسین امامانی نیک کردار، امین و معصوم، قیام کنندگان به قسط به وجود خواهد آمد، و مهدی این اُمّت که عیسی بن مریم پشت سر وی نماز می‌خواند، از ماست. عرض کردیم: یا رسول الله، او کیست؟ فرمود: او نهمین امام نیکوکردار از صُلب حسین و مهدی آن‌هاست، جهان را پر از عدل و داد خواهد کرد همان‌طور که پیش از او پر از ظلم و ستم شده باشد. - . الکفایهٔ الاثر: ۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۷۱»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدٍ الْخُزَاعِیِّ عَنْ أَبِی الْحُسَیْنِ الْأَسَدِیِّ عَنِ الْبَرْمَکِیِّ عَنْ مَنْدَلِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِی نُعَیْمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ زَیْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِعَلِیٍّ علیه السلام أَنْتَ الْإِمَامُ وَ الْخَلِیفَهُ بَعْدِی وَ ابْنَاکَ هَذَانِ إِمَامَانِ وَ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ أَئِمَّهٌ مَعْصُومُونَ وَ مِنْهُمْ قَائِمُنَا أَهْلَ الْبَیْتِ ثُمَّ قَالَ یَا عَلِیُّ لَیْسَ فِی الْقِیَامَهِ رَاکِبٌ غَیْرُنَا وَ نَحْنُ أَرْبَعَهٌ فَقَامَ إِلَیْهِ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ فِدَاکَ أَبِی وَ أُمِّی یَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ هُمْ قَالَ أَنَا عَلَی دَابَّهِ اللَّهِ الْبُرَاقِ وَ أَخِی صَالِحٌ عَلَی نَاقَهِ اللَّهِ الَّتِی عُقِرَتْ (۴) وَ عَمِّی حَمْزَهُ عَلَی نَاقَتِیَ الْعَضْبَاءِ

۱- کفایه الاثر: ۱۳.

۲- فی المصدر: اخت علیّ بن أبی طالب.

۳- کفایه الاثر: ۱۳.

۴- عقر الإبل او الناقه: قطع قوائمها بالسیف.

وَ أَخِی عَلِیٌّ عَلَی نَاقَهٍ مِنْ نُوقِ الْجَنَّهِ وَ بِیَدِهِ لِوَاءُ الْحَمْدِ یُنَادِی لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ فَیَقُولُ الْآدَمِیُّونَ مَا هَذَا إِلَّا مَلَکٌ مُقَرَّبٌ أَوْ نَبِیٌّ مُرْسَلٌ أَوْ حَامِلُ عَرْشٍ فَیُجِیبُهُمْ مَلَکٌ مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ یَا مَعْشَرَ الْآدَمِیِّینَ لَیْسَ هَذَا مَلَکٌ مُقَرَّبٌ (۱) وَ لَا نَبِیٌّ مُرْسَلٌ وَ لَا حَامِلُ عَرْشٍ هَذَا الصِّدِّیقُ الْأَکْبَرُ وَ الْفَارُوقُ الْأَعْظَمُ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۲).

**[ترجمه]الکفایهٔ: زید بن ارقم گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: امام و خلیفه پس از من تو هستی، و این دو پسرت سروران جوانان اهل بهشت و نُه تن دیگر از پشت حسین، امام معصومند و قائم ما اهل بیت در میان ایشان است؛ سپس فرمود: در روز قیامت جز ما کسی سواره نیست و ما چهار نفریم. پس مردی از انصار برخاست و عرض کرد: پدر و مادرم فدای تو باد یا رسول الله، آن چهار نفر چه کسانی هستند؟ فرمود: من سوار بر«دابَهٔ الله»، بُراق سوارم و برادرم صالح بر «ناقهٔ الله» که پی شد، سوار است و عمویم حمزه بر ناقهٔ من عَضباء سوار است

ص: ۳۱۹

و برادرم علی بر شتری از شتران بهشتی سوار و «لواء الحمد» را در دست گرفته ندا در می‌دهد: لا إله إلّا الله، محمّد رسول الله؛ و کسانی که آنجا هستند می‌گویند: این، جز یک فرشته مقرّب یا پیامبری مرسل یا حامل لوای عرش نیست، اما فرشته‌ای از درون عرش به آنان می‌گوید: ای جماعت آدمیان، این یک فرشته مقرّب نیست، پیامبر مرسل هم نیست، حامل لوای عرش هم نیست، او آن صدِّیق اکبر و فاروق اعظم، علی بن ابی طالب است. - . الکفایهٔ الاثر: ۱۴ _۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۷۲»

نص، [کفایه الأثر] عَلِیُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْبَزَوْفَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قرضه عَنْ شَرِیکٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ زَیْدِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ زَیْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام أَنْتَ سَیِّدُ الْأَوْصِیَاءِ وَ ابْنَاکَ سَیِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ یُخْرِجُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْأَئِمَّهَ التِّسْعَهَ فَإِذَا مِتُّ ظَهَرَتْ لَکَ الضَّغَائِنُ فِی صُدُورِ قَوْمٍ وَ یَمْنَعُونَکَ حَقَّکَ وَ یَتَمَالَوْنَ عَلَیْکَ.

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ زَیْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ: مَا کُنَّا نَعْرِفُ الْمُنَافِقِینَ عَلَی عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِلَّا بِبُغْضِهِمْ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ وَ وُلْدَهُ (۳).

**[ترجمه]الکفایهٔ: زید بن ارقم: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: تو سیّد اوصیا و دو پسرت دو سرور جوانان اهل بهشتند و خدای عزّوجل از صُلب حسین آن نُه امام را بیرون می‌آورد و چون من بمیرم، کینه‌های دل قومی بر تو آشکار گردد و تو را از رسیدن به حقّت منع می‌کنند و از تو روی برمی‌گردانند. و با اسناد خود از ابن ارقم روایت کرده که گفت: در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله منافقان را فقط از روی کینه‌ای که نسبت به علی بن ابی طالب علیه السّلام و فرزندانش داشتند، می‌شناختیم. - . کفایهٔ الاثر: ۱۴ _۱۳ -

**[ترجمه]

«۱۷۳»

نص، [كفايه الأثر] الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ هَارُونَ مُوسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ صَدَقَهَ الرَّقِّيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ زَاهِرِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِی الْأَسْوَدِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی الضُّحَی عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ فَقَالَ بَعْدَ مَا حَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَيْهِ أُوصِيكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَی اللَّهِ الَّذِی لَا يَسْتَغْنِی عَنْهُ الْعِبَادُ فَإِنَّ مَنْ رَغِبَ بِالتَّقْوَی زَهِدَ فِی الدُّنْيَا(۴) وَ اعْلَمُوا أَنَّ الْمَوْتَ سَبِيلُ الْعَالَمِينَ وَ مَصِيرُ الْبَاقِينَ يَخْتَطِفُ الْمُقِيمِينَ (۵) وَ لَا يُعْجِزُهُ لَحَاقُ الْهَارِبِينَ يَهْدِمُ كُلَّ لَذَّهٍ وَ يُزِيلُ كُلَّ نِعْمَهٍ وَ يَقْشَعُ (۶) كُلَّ بَهْجَهٍ وَ الدُّنْيَا دَارُ الْفَنَاءِ وَ لِأَهْلِهَا مِنْهَا الْجَلَاءُ وَ هِیَ حُلْوَهٌ خَضِرَهٌ قَدْ تَحَلَّتْ لِلطَّالِبِ فَارْتَحِلُوا عَنْهَا رَحِمَكُمُ اللَّهُ بِخَيْرِ مَا يَحْضُرُكُمْ مِنَ الزَّادِ وَ لَا تَطْلُبُوا

ص: ۳۲۰

۱- كذا فی النسخ و المصدر.

۲- كفايه الاثر: ۱۳ و ۱۴.

۳- كفايه الاثر: ۱۴.

۴- فی المصدر و(د): هدی فی الدنيا.

۵- أی يجتذبهم.

۶- أی يفرق. و البهجه: الحسن. النضاره. السرور او ظهور الفرح.

مِنْهَا أَكْثَرَ مِنَ الْبَلَاغِ (۱) وَ لَا تَمُدُّوا عَيْنَكُمْ فِيهَا إِلَى مَا مُتِّعَ بِهِ الْمُتْرَفُونَ أَلَا إِنَّ الدُّنْيَا قَدْ تَنَكَّرَتْ وَ أَدْبَرَتْ وَ احْلَوْلَتْ (۲) وَ آذَنَتْ بِوَدَاعٍ أَلَا وَ إِنَّ الْآخِرَةَ قَدْ حَلَّتْ وَ أَقْبَلَتْ بِاطِّلَاعٍ مَعَاشِرَ النَّاسِ كَأَنِّي عَلَى الْحَوْضِ انْظُرُوا مَا يَرِدُ عَلَيَّ مِنْكُمْ وَ سَيُؤَخَّرُ أُنَاسٌ دُونِي فَأَقُولُ يَا رَبِّ مِنِّي وَ مِنْ أُمَّتِي فَيُقَالُ هَلْ شَعَرْتَ بِمَا عَمِلُوا بَعْدَكَ وَ اللَّهِ مَا بَرِحُوا بَعْدَكَ يَرْجِعُونَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ مَعَاشِرَ النَّاسِ أُوصِيكُمْ فِي عِتْرَتِي وَ أَهْلِ بَيْتِي خَيْراً فَإِنَّهُمْ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُمْ وَ هُمُ الْأَئِمَّةُ الرَّاشِدُونَ بَعْدِي وَ الْأُمَنَاءُ الْمَعْصُومُونَ فَقَامَ إِلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَبَّاسِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَمِ الْأَئِمَّةُ بَعْدَكَ قَالَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَ حَوَارِيِّ عِيسَى تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ وَ مِنْهُمْ مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّةِ(۳).

**[ترجمه]الکفایة: زید بن ارقم: رسول خدا صلی الله علیه و آله خطبه‌ای برای ما ایراد فرمود و پس از حمد و ثنای پروردگار فرمود: بندگان خدا، شما را به ترس از خدایی که نمی‌توان از وی بی‌نیاز بود سفارش می‌کنم، زیرا هرکس خواستار تقوا باشد، از دنیا روی‌گردان می‌شود؛ و بدانید که مرگ راهی است پیش روی همه جهانیان و منزلگاه باقی ماندگان است، ماندگان را بر گیرد؛ و به هم پیوستن فراریان از مرگ او را درمانده نکند که دنیا سرای فنا و نابود کردن هر لذت و زایل‌کننده هر نعمتی است و هر سرور و شادمانی را از هم می‌پاشد؛ دنیا دار فناست و بر اهلش رخت بر بستن از آن مقدّر شده است، هرچند در کام شیرین و در نظرِ طالب آن سبز و خرّم آید؛ پس، با بهترین توشه از آن کوچ کنید که خدایتان رحمت کند و بیش از حد کفایت از آن نخواهید

ص: ۳۲۰

و چشمان خود را به چیزهایی که خوشگذرانان از آن‌ها بهره گیرند ندوزید. آگاه باشید که دنیا دگرگون گشته و پشت کرده و رفتنش نزدیک شده و خبر از جدایی می‌دهد؛ آگاه باشید که آخرت در حال آمدن و روی آوردن است و شما را از آمدن خود آگاه نموده است. ای مردم، گویی می‌بینم که در کنار حوض کوثرم و جمعی از شما بر من وارد می‌شوند و گروهی را عقب می‌رانند، و من می گویم: پروردگارا، آنان از من و اُمّت من هستند؟! گویند: آیا هیچ می‌دانی که اینان پس از تو چه کردند؟! به خدا سوگند، اندکی پس از رفتن تو رفتار پدران خود را در پیش گرفتند. ای مردم، شما را درباره عترتم و اهل بیتم به نیکی سفارش می‌کنم، چون ایشان پیوسته با حقند و حق با ایشان. بعد از من، پیشوایان و امامان هدایت یافته و اُمنای معصوم، ایشانند. پس عبدالله بن عباس برخاست و عرض کرد: یا رسول الله، امامان پس از شما چند تن هستند؟ فرمود: به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل و حواریّون عیسی، نُه تن از ایشان از صُلب حسینند و مهدی این اُمّت از جمله ایشان است. - . کفایة الاثر: ۱۴
-

**[ترجمه]

«۱۷۴»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْعَلَوِيِّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ الْأَجْلَحِ الْكِنْدِيِّ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَمَّا عُرِجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ رَأَيْتُ مَكْتُوباً عَلَى سَاقِ الْعَرْشِ بِالنُّورِ- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ أَيَّدْتُهُ بِعَلِيٍّ وَ نَصَرْتُهُ بِعَلِيٍّ وَ رَأَيْتُ عَلِيّاً عَلِيّاً عَلِيّاً ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ بَعْدَهُ الْحَسَنَ وَ

الْحُسَیْنَ وَ مُحَمَّداً وَ مُحَمَّداً وَ جَعْفَراً وَ مُوسَی وَ الْحَسَنَ وَ الْحُجَّهَ(۴) اثْنَیْ عَشَرَ اسْماً مَکْتُوباً بِالنُّورِ فَقُلْتُ یَا رَبِّ أَسَامِی مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِینَ قَرَنْتَهُمْ بِی فَنُودِیتُ یَا مُحَمَّدُ هُمُ الْأَئِمَّهُ بَعْدَکَ وَ الْأَخْیَارُ مِنْ ذُرِّیَّتِکَ (۵).

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ أَبِی أُمَامَهَ: مِثْلَهُ (۶).

**[ترجمه]الکفایهٔ: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چون مرا به معراج بردند، نوشته‌ای از نور بر پایه عرش دیدم که: لا إلا إلّا الله محمّد رسول الله؛ او را به علیّ مؤیّد کردم و به علیّ نصرتش دادم. و نیز دیدم نوشته شده: علیّاً علیّاً علیّاً _ سه بار _ [و پس از آن الحسن و الحسین] و محمّداً و محمّداً و جعفراً و موسی و الحسن و الحُجّهٔ. هر دوازده نام با نور نوشته شده بودند. پس عرض کردم؛ پروردگارا، این نام‌هایی را که قرین نام من ساخته‌ای به چه کسانی تعلّق دارد؟ ندا آمد: ای محمّد، اینان امامان پس از تو و بهترین‌ها از ذریّهٔ تو هستند. - . کفایهٔ الاثر: ۱۴ -

مناقب ابن شهر آشوب: شبیه این روایت را از ابو امامه نقل کرده است. - . مناقب آل ابی طالب ۱: ۲۱۰ -

**[ترجمه]

«۱۷۵»

نص، [کفایه الأثر] عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الصَّفْوَانِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ یُونُسَ

ص: ۳۲۱

۱- البلاغ: الکفایه.

۲- الصحیح کما فی المصدر:« اخلولقت» و اخلولق الثوب: بلی. و الدار: خربت.

۳- کفایه الاثر: ۱۴.

۴- فی المصدر: رأیت علیا علیا علیا و محمّدا محمّدا محمّدا و جعفرا و موسی و الحسن و الحجه و علی أی فلا- یخلو عن اضطراب و الصحیح ما فی المناقب و هو: و نصرته بعلی، ثمّ بعده الحسن و الحسین، و رأیت علیا علیا علیا، و رأیت محمّدا محمّدا- مرتین- و جعفرا و موسی و الحسن و الحجه.

۵- کفایه الاثر: ۱۴.

۶- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۱۰.

عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِی أَمَامَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْأَئِمَّهُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ وَ الْمَهْدِیُّ مِنْهُمْ (۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ:

ص: ۳۲۱

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: امامان پس از من دوازده تن هستند، همگی از قریش، نُه تن از آنان از صُلب حسین و مهدی یکی از ایشان است. - . کفایهٔ الاثر: ۱۴ -

**[ترجمه]

«۱۷۶»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ وَهْبَانَ الْبَصْرِیُّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَزَوْفَرِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ عَبَّادِ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ أَبِی ثُوَيْرَهَ عَنْ أَبِی بَكْرِ بْنِ عَيَّاشٍ عَنْ أَبِی سُلَيْمَانَ الضَّبِّیِّ عَنْ أَبِی أُمَامَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا تَقُومُ السَّاعَهُ حَتَّى يَقُومَ قَائِمُ الْحَقِّ مِنَّا وَ ذَلِكَ حِينَ يَأْذَنُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَمَنْ تَبِعَهُ نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ هَلَكَ فَاللَّهَ اللَّهَ عِبَادَ اللَّهِ ائْتُوهُ وَ لَوْ عَلَى الثَّلْجِ فَإِنَّهُ خَلِيفَهُ اللَّهِ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَتَى يَقُومُ قَائِمُكُمْ قَالَ إِذَا صَارَتِ الدُّنْيَا هَرْجاً وَ مَرْجاً وَ هُوَ التَّاسِعُ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ علیه السلام (۲).

**[ترجمه]الکفایهٔ: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: تا قائم به حق از میان ما قیام نکند، قیامت فرا نخواهد رسید و آن هنگامی است که خداوند عزّوجل اجازه فرماید. پس هر که از وی پیروی کرد، رستگار شود و آنکه از وی بازماند، هلاک گردد. پس خدا را ای بندگان خدا! به سوی او بشتابید هر چند ناچار شوید از روی یخ بگذرید! که خلیفه خدا اوست. عرض کردیم: یا رسول الله، قائم شما چه زمانی قیام خواهد نمود؟ فرمود: آنگاه که هرج و مرج دنیا را فراگیرد، و او نهمین امام از صُلب حسین علیه السّلام است. - . کفایهٔ الاثر: ۱۴ -

**[ترجمه]

«۱۷۷»

نص، [کفایه الأثر] الْقَاضِی أَبُو الْفَرَجِ الْمُعَافَا بْنُ زَكَرِيَّا عَنْ عَلِیِّ بْنِ عُقْبَهَ الْقَاضِی عَنْ مُوسَى بْنِ إِسْحَاقَ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْوَانَ بْنِ مُعَاوِيَهَ عَنْ شَدَّادِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِی عَبْلَهَ عَنْ وَاثِلَهَ بْنِ الْأَسْقَعِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: حُبِّی وَ حُبُّ أَهْلِ بَيْتِی نَافِعٌ فِی سَبْعَهِ مَوَاطِنَ أَهْوَالُهُنَّ عَظِيمَهٌ عِنْدَ الْوَفَاهِ وَ الْقَبْرِ وَ عِنْدَ النُّشُورِ وَ عِنْدَ الْكِتَابِ وَ عِنْدَ الْحِسَابِ وَ عِنْدَ الْمِيزَانِ وَ عِنْدَ الصِّرَاطِ فَمَنْ أَحَبَّنِی وَ أَحَبَّ أَهْلَ بَيْتِی وَ اسْتَمْسَكَ بِهِمْ مِنْ بَعْدِی فَنَحْنُ شُفَعَاؤُهُ يَوْمَ الْقِيَامَهِ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَيْفَ الِاسْتِمْسَاكُ بِهِمْ قَالَ إِنَّ الْأَئِمَّهَ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ فَمَنْ أَحَبَّهُمْ وَ اقْتَدَى بِهِمْ فَازَ وَ نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ

عَنْهُمْ ضَلَّ وَ غَوَى (۳).

**[ترجمه]الکفایة: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: حُبّ من و حُبّ اهل بیت من در هفت جای بسیار هولناک سودمند است: هنگام جان دادن، در قبر، در رستاخیز، نزد کتاب، هنگام بازخواست، در کنار میزان و هنگام عبور از پل صراط؛ پس هرکس مرا و اهل بیت مرا دوست بدارد و بعد از من به ایشان تمسّک جوید، ما در روز قیامت شفیعان وی خواهیم بود. عرض شد: یا رسول الله، چگونه به ایشان تمسّک جوییم؟ فرمود: امامان پس از من دوازده تن اند، هرکس آنان را دوست بدارد و به آنان اقتدا کند، رستگار گشته و نجات می‌یابد و هرکس آنان را رها کند، گمراه و سرکش گشته است. - . کفایة الاثر: ۱۴ -

**[ترجمه]

«۱۷۸»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الرَّازِيِّ الْكُوفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي أَحْمَدَ الطُّوسِيِّ المشطوی وَ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ نَجِيٍّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ خِرَامِ بْنِ نَجِيٍّ الشَّامِيِّ عَنْ عُتْبَةَ بْنِ تَيِّهَانَ السُّلَمِيِّ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ وَاثِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَا يَتِمُّ الْإِيمَانُ

۱- کفایه الاثر: ۱۴.

۲- کفایه الاثر: ۱۴.

۳- کفایه الاثر: ۱۴ و ۱۵.

إِلَّا بِمَحَبَّتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ وَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَهِدَ إِلَيَّ أَنَّهُ لَا يُحِبُّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ إِلَّا مُؤْمِنٌ تَقِيٌّ وَ لَا يُبْغِضُنَا إِلَّا مُنَافِقٌ شَقِيٌّ فَطُوبَى لِمَنْ تَمَسَّكَ بِي وَ بِالْأَئِمَّةِ الْأَطْهَارِ مِنْ ذُرِّيَّتِي فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَمِ الْأَئِمَّةُ بَعْدَكَ قَالَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ (۱).

**[ترجمه]الکفایة: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ایمان

ص: ۳۲۲

جز با محبت ما اهل بیت کامل نگردد و خدای تبارک و تعالی با من عهد بسته است که جز مؤمن پارسا ما را دوست ندارد و جز منافق شقی با ما دشمنی نورزد، پس خوشا به حال آنکه به من و ائمهٔ اطهار از ذریّه من تمسّک جوید. عرض شد: یا رسول الله، امامان پس از شما چند تن هستند؟ فرمود: به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل. - . کفایة الاثر: ۱۵ -

**[ترجمه]

«۱۷۹»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ سَهْلٍ الدَّقَّاقِ الدُّورِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَارِثِ الْمَرْوَزِيِّ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ عَاصِمٍ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ عَنْ يَزِيدَ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ وَاثِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: لَمَّا عُرِجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ وَ بَلَغْتُ سِدْرَةَ الْمُنْتَهَى نَادَانِي جَلَّ جَلَالُهُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ قُلْتُ لَبَّيْكَ سَيِّدِي قَالَ إِنِّي مَا أَرْسَلْتُ نَبِيّاً فَانْقَضَتْ أَيَّامُهُ إِلَّا أَقَامَ بِالْأَمْرِ مِنْ بَعْدِهِ وَصِيَّهُ فَاجْعَلْ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ الْإِمَامَ وَ الْوَصِيَّ بَعْدَكَ فَإِنِّي خَلَقْتُكُمَا مِنْ نُورٍ وَاحِدٍ وَ خَلَقْتُ الْأَئِمَّةَ الرَّاشِدِينَ مِنْ أَنْوَارِكُمَا أَ تُحِبُّ أَنْ تَرَاهُمْ يَا مُحَمَّدُ قُلْتُ نَعَمْ يَا رَبِّ قَالَ ارْفَعْ رَأْسَكَ فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا أَنَا بِأَنْوَارِ الْأَئِمَّةِ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ نُوراً قُلْتُ يَا رَبِّ أَنْوَارُ مَنْ هِيَ قَالَ أَنْوَارُ الْأَئِمَّةِ بَعْدَكَ أُمَنَاءُ مَعْصُومُونَ (۲).

**[ترجمه]الکفایة: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چون مرا به معراج بردند و به سدرة المنتهی رسیدم، خداوند جلّ و جلاله مرا مورد خطاب قرار داده و فرمود: یا محمّد، عرض کردم: لبیک سیّدی! فرمود: من پیامبری را نفرستاده‌ام مگر اینکه پس از مرگش وصیّ او کارهای وی را بر عهده گیرد. پس علی بن ابی طالب را امام و وصیّ پس از خودت قرار ده، زیرا من شما دو تا را از یک نور آفریده‌ام و امامان هدایت‌گر را از نور شما دو نفر خلق کرده‌ام؛ ای محمّد، آیا دوست داری آنان را ببینی؟ عرض کردم: آری، پروردگارا. فرمود: سرت را بلند کن، و چون سرم را بلند کردم ناگاه چشمم به انوار امامان پس از خودم افتاد که دوازده نور بودند، عرض کردم: پروردگارا، این انوار به چه کسانی تعلق دارد؟ فرمود: امامان بعد از تو که امین و معصومند. - . کفایة الاثر: ۱۵ -

**[ترجمه]

«۱۸۰»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَزَوْفَرِيِّ عَنْ مُوسَى بْنِ إِسْحَاقَ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ

عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ عَنْ ثَوْرٍ يَعْنِى ابْنَ يَزِيدَ عَنْ خَالِدِ بْنِ سَعْدَانَ عَنْ وَاثِلَهَ بْنِ الْأَسْقَعِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: أَنْزِلُوا أَهْلَ بَيْتِى بِمَنْزِلَهِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَ بِمَنْزِلَهِ الْعَيْنَيْنِ مِنَ الرَّأْسِ وَ إِنَّ الرَّأْسَ لَا يَهْتَدِى إِلَّا بِالْعَيْنِ اقْتَدُوا بِهِمْ مِنْ بَعْدِى لَنْ تَضِلُّوا فَسَأَلْنَا عَنِ الْأَئِمَّهِ فَقَالَ الْأَئِمَّهُ بَعْدِى مِنْ عِتْرَتِى أَوْ قَالَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِى عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِى إِسْرَائِيلَ (۳).

**[ترجمه]الکفایۀ: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: اهل بیت مرا به مثابه سر از بدن و چشم از سر قرار دهید و می‌دانید که سر جز با چشم راه خویش را نمی‌یابد، پس بعد از من به ایشان اقتدا کنید تا گمراه نشوید. از امامان پرسیدیم، فرمود: امامان من از عترت من ــ یا فرمود: از اهل بیت من ــ به عدد نقبای بنی‌اسرائیل هستند. - . کفایة الاثر: ۱۵ -

**[ترجمه]

«۱۸۱»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ حَيْدَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ يُوسُفَ بْنِ السُّخْتِ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِى عُبَيْدَهَ عَنْ إِيَاسٍ عَنْ سَلَمَهَ بْنِ الْأَكْوَعِ عَنْ أَبِى أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: أَنَا سَيِّدُ الْأَنْبِيَاءِ وَ عَلِيٌّ سَيِّدُ الْأَوْصِيَاءِ وَ سِبْطَایَ خَيْرُ الْأَسْبَاطِ وَ مِنَّا الْأَئِمَّهُ الْمَعْصُومُونَ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ وَ مِنَّا مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ فَقَامَ إِلَيْهِ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَمِ الْأَئِمَّهُ

۱- کفایه الاثر: ۱۵.

۲- کفایه الاثر: ۱۵.

۳- کفایه الاثر: ۱۵.

بَعْدَکَ قَالَ عَدَدَ الْأَسْبَاطِ وَ حَوَارِیِّ عِیسَی وَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ (۱).

**[ترجمه]الکفایة: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: سرور پیامبران منم و علی سیّد اوصیاست و دو سبط من بهترین اسباطند؛ و امامان معصوم از ما هستند، از صُلب حسین، و مهدی این اُمّت از ماست. پس مردی اعرابی برخاست و پرسید: یا رسول الله، عدد امامان بعد از شما چند تن است؟

ص: ۳۲۳

فرمود: به عدد اسباط و حواریّون عیسی و نقبای بنی‌اسرائیل. -. کفایة الاثر: ۱۵ -

**[ترجمه]

«۱۸۲»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ وَ الْمُعَافَا بْنُ زَکَرِیَّا وَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ الرَّازِیُّ جَمِیعاً عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عِیسَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مَنِیعٍ عَنْ یَزِیدَ بْنِ هَارُونَ قَالَ حَدَّثَنَا مَشِیخَتُنَا وَ عُلَمَاؤُنَا عَنْ عَبْدِ الْقَیْسِ قَالُوا: لَمَّا کَانَ یَوْمُ الْجَمَلِ خَرَجَ

عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ حَتَّی وَقَفَ بَیْنَ الصَّفَّیْنِ وَ قَدْ أَحَاطَتْ بِالْهَوْدَجِ بَنُو ضَبَّهَ فَنَادَی أَیْنَ طَلْحَهُ وَ أَیْنَ الزُّبَیْرُ فَبَرَزَ لَهُ الزُّبَیْرُ فَخَرَجَا حَتَّی الْتَقَیَا بَیْنَ الصَّفَّیْنِ فَقَالَ یَا زُبَیْرُ مَا الَّذِی حَمَلَکَ عَلَی هَذَا قَالَ الطَّلَبُ بِدَمِ عُثْمَانَ قَالَ- قَاتَلَ اللَّهُ أَوْلَانَا بِدَمِ عُثْمَانَ أَ مَا تَذْکُرُ یَوْماً کُنَّا فِی بَنِی بَیَاضَهَ فَاسْتَقْبَلَنَا رَسُولُ اللَّهِ وَ هُوَ مُتَّکٍ عَلَیْکَ فَضَحِکْتُ إِلَیْکَ (۲) وَ ضَحِکْتَ إِلَیَّ فَقُلْتَ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عَلِیّاً لَا یَتْرُکُ زَهْوَهُ (۳) فَقَالَ مَا بِهِ زَهْوٌ وَ لَکِنَّکَ لَتُقَاتِلُهُ یَوْماً وَ أَنْتَ ظَالِمٌ لَهُ قَالَ نَعَمْ وَ لَکِنْ کَیْفَ أَرْجِعُ الْآنَ إِنَّهُ لَهُوَ الْعَارُ قَالَ ارْجِعْ بِالْعَارِ قَبْلَ أَنْ یَجْتَمِعَ عَلَیْکَ الْعَارُ وَ النَّارُ قَالَ کَیْفَ أَدْخُلُ النَّارَ وَ قَدْ شَهِدَ لِی رَسُولُ اللَّهِ بِالْجَنَّهِ قَالَ مَتَی قَالَ سَمِعْتُ سَعِیدَ بْنَ یَزِیدَ یُحَدِّثُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ فِی خِلَافَتِهِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ عَشَرَهٌ فِی الْجَنَّهِ قَالَ وَ مَنِ الْعَشَرَهُ قَالَ أَبُو بَکْرٍ وَ عُمَرُ وَ عُثْمَانُ وَ أَنَا وَ طَلْحَهُ حَتَّی عَدَّ تِسْعَهً قَالَ فَمَنِ الْعَاشِرُ قَالَ أَنْتَ قَالَ أَمَّا أَنْتَ شَهِدْتَ لِی بِالْجَنَّهِ وَ أَمَّا أَنَا فَلَکَ وَ لِأَصْحَابِکَ مِنَ الْجَاحِدِینَ وَ لَقَدْ حَدَّثَنِی حَبِیبِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ إِنَّ سَبْعَهً مِمَّنْ ذَکَرْتَهُمْ فِی تَابُوتٍ مِنْ نَارٍ فِی أَسْفَلِ دَرْکٍ مِنَ الْجَحِیمِ عَلَی ذَلِکَ التَّابُوتِ صَخْرَهٌ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَذَابَ أَهْلِ الْجَحِیمِ رُفِعَتْ تِلْکَ الصَّخْرَهُ قَالَ فَرَجَعَ الزُّبَیْرُ وَ هُوَ یَقُولُ:

نَادَی عَلِیٌّ بِأَمْرٍ لَسْتُ أَجْهَلُهُ***قَدْ کَانَ عَمْرَ أَبِیکَ الْحَقَّ مُذْ حِینٍ (۴)

فَقُلْتُ حَسْبُکَ مِنْ لُؤْمِی أَبَا حَسَنٍ***فَبَعْضُ مَا قُلْتَهُ الْیَوْمَ یَکْفِینِی (۵)

اخْتَرْتُ عَاراً عَلَی نَارٍ مُؤَجَّجَهٍ***أَنَّی یَقُومُ بِهَا خَلْقٌ مِنَ الطِّینِ؟

ص: ۳۲۴

۱- کفایه الاثر: ۱۵.

٢- فى المصدر: فاستقبلنا رسول اللّه فسلمت عليه فضحكت إليك اه.

٣- الزهو: الفخر.

٤- فى المصدر: قد كان عمر أبيك الخير مذ حين.

٥- فان بعض الذى قد قلت يكفينى. خ ل.

فَالْيَوْمَ أَرْجِعُ مِنْ غَيٍّ إِلَى رُشْدٍ***وَ مِنْ مُغَالَظَهِ الْبَغْضَا إِلَى اللِّينِ (۱)

ثُمَّ حَمَلَ عَلِيٌّ علیه السلام عَلَى بَنِی ضَبَّهَ فَمَا رَأَیْتُهُمْ إِلَّا کَرَمادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّیحُ فِی یَوْم عاصِفٍ ثُمَّ أُخِذَتِ الْمَرْأَهُ فَحُمِلَتْ إِلَى قَصْرِ بَنِی خَلَفٍ فَدَخَلَ عَلِیٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ عَمَّارٌ وَ زَیْدٌ وَ أَبُو أَیُّوبَ خَالِدُ بْنُ زَیْدٍ الْأَنْصَارِیُّ وَ نَزَلَ أَبُو أَیُّوبَ فِی بَعْضِ دُورِ الْهَاشِمِیِّینَ فَجَمَعْنَا إِلَیْهِ ثَلَاثِینَ نَفْساً مِنْ شُیُوخِ الْبَصْرَهِ فَدَخَلْنَا إِلَیْهِ وَ سَلَّمْنَا عَلَیْهِ وَ قُلْنَا إِنَّکَ قَاتَلْتَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِبَدْرٍ وَ أُحُدٍ الْمُشْرِکِینَ وَ الْآنَ جِئْتَ تُقَاتِلُ الْمُسْلِمِینَ فَقَالَ وَ اللَّهِ لَقَدْ سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ إِنَّکَ تُقَاتِلُ النَّاکِثِینَ وَ الْقَاسِطِینَ وَ الْمَارِقِینَ بَعْدِی مَعَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ ع-(۲) قُلْنَا اللَّهَ إِنَّکَ سَمِعْتَ ذَلِکَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ اللَّهَ لَقَدْ سَمِعْتُ یَقُولُ ذَلِکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قُلْنَا فَحَدِّثْنَا بِشَیْ ءٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی عَلِیٍّ قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ عَلِیٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ وَ هُوَ الْإِمَامُ وَ

الْخَلِیفَهُ بَعْدِی یُقَاتِلُ عَلَى التَّأْوِیلِ کَمَا قَاتَلْتُ عَلَى التَّنْزِیلِ وَ ابْنَاهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ سِبْطَایَ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ إِمَامَانِ قَامَا أَوْ قَعَدَا وَ أَبُوهُمَا خَیْرٌ مِنْهُمَا وَ الْأَئِمَّهُ بَعْدَ الْحُسَیْنِ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِهِ وَ مِنْهُمُ الْقَائِمُ الَّذِی یَقُومُ فِی آخِرِ الزَّمَانِ کَمَا قُمْتُ فِی أَوَّلِهِ یَفْتَحُ حُصُونَ الضَّلَالَهِ قُلْنَا وَ ذَلِکَ التِّسْعَهُ مَنْ هُمْ (۳) قَالَ هُمُ الْأَئِمَّهُ بَعْدَ الْحُسَیْنِ خَلَفٌ بَعْدَ خَلَفٍ قُلْنَا فَکَمْ عَهِدَ إِلَیْکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ یَکُونَ بَعْدَهُ مِنَ الْأَئِمَّهِ قَالَ اثْنَا عَشَرَ قُلْنَا فَهَلْ سَمَّاهُمْ لَکَ قَالَ نَعَمْ إِنَّهُ قَالَ صلی الله علیه و آله لَمَّا عُرِجَ بِی إِلَى السَّمَاءِ نَظَرْتُ إِلَى سَاقِ الْعَرْشِ (۴) فَإِذَا هُوَ مَکْتُوبٌ بِالنُّورِ- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ أَیَّدْتُهُ بِعَلِیٍّ وَ نَصَرْتُهُ بِعَلِیٍّ وَ رَأَیْتُ أَحَدَ عَشَرَ اسْماً مَکْتُوباً بِالنُّورِ عَلَى سَاقِ الْعَرْشِ بَعْدَ عَلِیٍّ- الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ عَلِیّاً عَلِیّاً عَلِیّاً وَ مُحَمَّداً مُحَمَّداً وَ جَعْفَراً وَ مُوسَى وَ الْحَسَنَ وَ الْحُجَّهَ قُلْتُ إِلَهِی وَ سَیِّدِی مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِینَ أَکْرَمْتَهُمْ وَ قَرَنْتَ أَسْمَاءَهُمْ بِاسْمِکَ فَنُودِیتُ یَا مُحَمَّدُ هُمُ الْأَوْصِیَاءُ بَعْدَکَ وَ الْأَئِمَّهُ

۱- فی المصدر: الی اللین.

۲- فی المصدر: یقول لعلی: انک تقاتل الناکثین و القاسطین و المارقین و قال لی: انک تقاتلهم مع علیّ بن أبی طالب علیه السلام.

۳- فی المصدر و(د): قلنا فهذه التسعه من هم؟.

۴- فی المصدر و(د): نظرت علی ساق العرش.

فَطُوبَى لِمُحِبِّيهِمْ وَ الْوَيْلُ لِمُبْغِضِيهِمْ قُلْنَا فَمَا لِبَنِي هَاشِمٍ قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ أَنْتُمُ الْمُسْتَضْعَفُونَ بَعْدِي قُلْتُ فَمَنِ الْقَاسِطُونَ وَ النَّاكِثُونَ وَ الْمَارِقُونَ قَالَ النَّاكِثُونَ الَّذِينَ قَاتَلْنَاهُمْ وَ سَوْفَ نُقَاتِلُ الْقَاسِطِينَ وَ أَمَّا الْمَارِقِينَ (۱) فَإِنِّي وَ اللَّهِ لَا أَعْرِفُهُمْ غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ فِي الطُّرُقَاتِ بِالنَّهْرَوَانَاتِ قُلْنَا فَحَدِّثْنَا بِأَحْسَنِ مَا سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ مَثَلُ الْمُؤْمِنِ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ مَلَكٍ مُقَرَّبٍ فَإِنَّ الْمُؤْمِنَ عِنْدَ اللَّهِ أَعْظَمُ مِنْ ذَلِكَ وَ لَيْسَ شَيْ ءٌ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ مُؤْمِنٍ تَائِبٍ وَ مُؤْمِنَةٍ تَائِبَةٍ قُلْنَا زِدْنَا يَرْحَمُكَ اللَّهُ قَالَ نَعَمْ سَمِعْتُهُ صلی الله علیه و آله يَقُولُ- لَا يَتِمُّ الْإِيمَانُ إِلَّا بِوَلَايَتِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ قُلْنَا زِدْنَا يَرْحَمُكَ اللَّهُ قَالَ نَعَمْ سَمِعْتُهُ صلی الله علیه و آله يَقُولُ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصاً فَلَهُ الْجَنَّةُ قُلْنَا زِدْنَا يَرْحَمُكَ اللَّهُ قَالَ نَعَمْ سَمِعْتُهُ صلی الله علیه و آله يَقُولُ مَنْ كَانَ مُسْلِماً فَلَا يَمْكُرُ وَ لَا يَخْدَعُ فَإِنِّي سَمِعْتُ جَبْرَئِيلَ علیه السّلام يَقُولُ الْمَكْرُ وَ الْخَدِيعَةُ فِي النَّارِ قُلْنَا جَزَاكَ اللَّهُ عَنْ نَبِيِّكَ وَ عَنِ الْإِسْلَامِ خَيْراً(۲).

**[ترجمه]الکفایهٔ: از عبد قیس روایت کرده‌اند که: چون روز جمل شد، علی بن ابی طالب بیرون آمده و در وسط دو سپاه ایستاد، در حالی که کجاوه عایشه را مردان بنی‌ضبه احاطه کرده بودند. پس فرمود: طلحه و زبیر کجایند؟ پس زبیر از صف سپاه بیرون آمد و تا نزدیک علی علیه السّلام پیش رفت. علی علیه السّلام به وی فرمود: ای زبیر، چه چیزی تو را وادار به این کار کرده است؟ گفت: خونخواهی عثمان. فرمود: خدا از میان ما دو نفر آن کسی را که دستش آلوده به خون عثمان است. بکشد. آیا به خاطر داری روزی را که در قبیله بنی‌بیاضه بودیم و رسول خدا صلی الله علیه و آله در حالی که به تو تکیه داده بود از ما استقبال فرمود و من به تو لبخند زدم و تو نیز به من لبخند زده و سپس گفتی: یا رسول الله، علی دست از فخرفروشی بر نمی‌دارد و آن حضرت فرمود: او اهل فخر فروشی نیست و این تو هستی که روزی با وی خواهی جنگید در حالی که در حق وی ستم می کنی؟! زبیر گفت: آری، به خاطر دارم، اما چگونه برگردم؟ این کار عین ننگ است! امام علیه السّلام فرمود: با همین عار برگرد تا عار و آتش هر دو گریبانگیرت نشده است. گفت: چگونه به آتش در افتم در حالی که رسول خدا گواهی به بهشتی بودن من داده است؟ امام فرمود: کی؟ زبیر گفت: سعید بن یزید را شنیدم که به عثمان بن عفّان در خلافتش گفت که از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده است که: ده تن در بهشتند. فرمود: این ده تن چه کسانی هستند؟ گفت: ابوبکر، عمر، عثمان، من، طلحه و تا نُه نفر را شمرد. امام فرمود: دهمین نفر کیست؟ زبیر گفت: تو! امام فرمود: اینک تو بر بهشتی بودن من گواهی دادی اما من منکر بهشتی بودن تو و یارانت هستم، زیرا محبوبم رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرموده است که هفت تن از کسانی که نام بردی در تابوتی از آتش در پایین‌ترین نقطه جهنم یعنی درک اسفل قرار دارند. بر روی آن تابوت صخره‌ای است که چون خدای عزّوجل خواهد دوزخیان را عذاب کند، آن صخره برداشته می‌شود. پس زبیر در حالی که این ابیات را می‌خواند، برگشت:

علی از امری سخن گفت که بدان آگاهم و عمرِ پدر تو از دیرباز در کار خیر و نیکو سپری گشته است پس گفتم: ای ابا الحسن، به همین مقدار که امروز ملامتم کردی بسنده کن، که همین مقداری که امروز گفتی مرا کفایت می کند

من ننگ را بر آتش افروخته ترجیح دادم، کجا انسانی آفریده از گِل توان تحمل آتش را دارد؟!

ص: ۳۲۴

امروز، من از سرکشی به هدایت باز می گردم، و از سخت گیری در کینه توزی و دشمنی، به نرمی می گرایم.

سپس علی علیه السّلام به بنی‌ضبّه حمله برد و چنان جمع آن‌ها را از هم پاشید که گویی بر خاکستری در روزی پر از گردباد، تندبادی وزیده باشد. سپس آن زن (عایشه) را به قصر بنی‌خلف بردند و آن‌گاه علی، حسن و حسین علیهم السّلام، عمّار، زید، و ابوایوب خالد بن زید انصاری وارد شهر شدند و ابوایّوب مهمان یکی از هاشمیان شد. پس حدود سی نفر از مشایخ بصره را گرد آورده، نزد وی رفته و سلام کردیم و گفتیم: تو با رسول خدا صلی الله علیه و آله در جنگ‌های بدر و اُحُد شرکت کردی و با مشرکان جنگیدی، ولی اکنون آمده‌ای و با مسلمانان می‌جنگی؟! گفت: به خدا سوگند از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که به من گفت: پس از من، تو به همراه علی بن ابی طالب با ناکثین (پیمان شکنان)، قاسطین (از حق برگشتگان) و مارقین (خوارج) خواهی جنگید. گفتیم: تو را به خدا سوگند آن را از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده‌ای؟ گفت: به خدا سوگند آن را از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده‌ام، گفتیم: با ما درباره علی سخن بگو که پیامبر صلی الله علیه و آله در مورد وی چه گفته است؟ گفت: آن حضرت فرمود: علی با حق است و حق با علی، امام و خلیفه پس از من اوست، بر سر تأویل قرآن خواهد جنگید همان‌طور که من بر سر نزول آن جنگیدم، و دو پسرش حسن و حسین دو سبط من در میان این اُمّت، امام هستند، چه بجنگند و چه صلح کنند و پدرشان بهتر از آن دو است و امامان پس از حسین نُه تن و از صُلب حسین هستند و قائم که در آخرالزمان قیام می‌کند، آن‌گونه من در اوّل آن قیام کردم، از جمله ایشان است و دژهای گمراهی را او می‌گشاید .

گفتیم: این نُه تن چه کسانی هستند؟ گفت: امامان بعد از حسین هستند، یکی پس از دیگری. گفتیم: پیامبر صلی الله علیه و آله تعداد امامان را تا چند امام برشمرده است؟ گفت: دوازده امام. گفتیم: آیا ایشان را برایتان نام برده است؟ گفت: آری، رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چون مرا به معراج بردند به پایه عرش نگاه کردم و دیدم بر روی آن با نور نوشته شده: «لا إلا إلّا الله محمّد رسول الله»، او را به علی مؤیَّد نموده و به علی نصرت دادم. و دیدم که پس از نام علی، یازده نام دیگر با نور چنین نوشته شده است: الحسن، الحسین، علیّاً علیّاً علیّاً، محمّداً محمّداً، جعفراً، موسی الحسن و الحجّهٔ. عرض کردم: خداوندا، ای مولای من، اینان چه کسانی هستند که آنان را گرامی داشته و نامشان را قرین نام خود فرموده‌ای؟ ندا آمد: ای محمّد، اینان اوصیا و امامان

ص: ۳۲۵

پس از تو هستند، خوشا به حال دوستداران و وای به حال دشمنانشان!

گفتیم: بنی هاشم چه بهره‌ای از این ماجرا دارند؟ گفت: شنیدم که آن حضرت فرمود: شما پس از من، از جمله به استضعاف کشیده شدگان خواهید بود. عرض کردم: قاسطین و ناکثین و مارقین چه کسانی هستند؟ فرمود: ناکثین کسانی هستند که با آن‌ها جنگیده‌ایم و با قاسطین خواهیم جنگید؛ اما مارقین، به خدا سوگند آن‌ها را نمی‌شناسم جز این که از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که می‌فرماید: در راه‌ها، در جویبارها. گفتیم: درباره بهترین حدیثی که از رسول خدا شنیده‌ای برای ما بگو. گفت: شنیدم که فرمود: مَثَل مؤمن نزد خدا به فرشته مقرّب می‌ماند. و مؤمن نزد ما مقامی ارجمندتر دارد و هیچ چیزی نزد خدا دوست داشتنی‌تر از مرد و زن مؤمنی نیست که توبه کرده باشند. گفتیم: بیشتر بگو خدایت رحمت کناد! گفت: بلی، شنیدم که فرمود: هرکس مخلصانه بگوید: «لا إلا إلّا الله» بهشت از آنِ اوست. گفتیم: خدایت رحمت کند بیشتر بگو! گفت:

آری، شنیدم که فرمود: هرکه مسلمان شد مکر و خدعه نکند زیرا از جبرئیل علیه السّلام شنیدم که گفت: اهل مکر و خدعه در آتش است .

گفتیم: خدا از جانب پیامبر و اسلام تو را پاداش خیر دهد. - . کفایهٔ الاثر: ۱۶ _۱۵ -

**[ترجمه]

بیان

أنی بالفتح و یقوم علی الغیبه أی کیف یطیقها من خلق من الطین و الکین الخضوع و الذله و الأصوب اللین کما فی أکثر النسخ.

**[ترجمه]«أنَّی» با فتح. و «یَقوم» به صیغه غایب، یعنی اینکه: کسی که از گِل آفریده شده باشد، چگونه آن را تاب می‌آورد؟ «الکین»: خضوع، نرمی و درست‌تر آن «اللِّین» است که در اکثر نسخه‌ها چنین آمده است.

**[ترجمه]

«۱۸۳»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ حَفْصٍ عَنْ عَبَّادِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی عُبَیْدَهَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَمَّارٍ قَالَ: کُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی بَعْضِ غَزَوَاتِهِ وَ قَتَلَ عَلِیٌّ علیه السّلام أَصْحَابَ الْأَلْوِیَهِ وَ فَرَّقَ جَمْعَهُمْ وَ قَتَلَ عَمْرَو بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْجُمَحِیَّ وَ قَتَلَ شَیْبَهَ بْنَ نَافِعٍ أَتَیْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عَلِیّاً قَدْ جَاهَدَ فِی اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ فَقَالَ لِأَنَّهُ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ وَ إِنَّهُ وَارِثُ عِلْمِی وَ قَاضِی دَیْنِی وَ مُنْجِزُ وَعْدِی وَ الْخَلِیفَهُ بَعْدِی وَ لَوْلَاهُ لَمْ یُعْرَفِ الْمُؤْمِنُ الْمَحْضُ بَعْدِی حَرْبُهُ حَرْبِی وَ حَرْبِی حَرْبُ اللَّهِ وَ سِلْمُهُ سِلْمِی وَ سِلْمِی سِلْمُ اللَّهِ أَلَا إِنَّهُ أَبُو سِبْطَیَّ وَ الْأَئِمَّهُ بَعْدِی مِنْ صُلْبِهِ یُخْرِجُ اللَّهُ تَعَالَی الْأَئِمَّهَ الرَّاشِدِینَ وَ مِنْهُمْ مَهْدِیُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ

۱- فی المصدر و(د): و سوف نقاتل القاسطین و المارقین اه.

۲- کفایه الاثر: ۱۵ و ۱۶.

فَقُلْتُ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی یَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذَا الْمَهْدِیُّ قَالَ یَا عَمَّارُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی عَهِدَ إِلَیَّ أَنَّهُ یُخْرِجُ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ أَئِمَّهً تِسْعَهً وَ التَّاسِعُ مِنْ وُلْدِهِ یَغِیبُ عَنْهُمْ وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ- قُلْ أَ رَأَیْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ ماؤُکُمْ غَوْراً فَمَنْ یَأْتِیکُمْ بِماءٍ مَعِینٍ (۱) یَکُونُ لَهُ غَیْبَهٌ طَوِیلَهٌ یَرْجِعُ عَنْهَا قَوْمٌ وَ یَثْبُتُ عَلَیْهَا آخَرُونَ فَإِذَا کَانَ فِی آخِرِ الزَّمَانِ یَخْرُجُ فَیَمْلَأُ الدُّنْیَا قِسْطاً وَ عَدْلًا وَ یُقَاتِلُ عَلَی التَّأْوِیلِ کَمَا قَاتَلْتُ عَلَی التَّنْزِیلِ وَ هُوَ سَمِیِّی وَ أَشْبَهُ النَّاسِ بِی یَا عَمَّارُ سَیَکُونُ بَعْدِی فِتْنَهٌ فَإِذَا کَانَ ذَلِکَ فَاتَّبِعْ عَلِیّاً وَ حِزْبَهُ فَإِنَّهُ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ (۲) یَا عَمَّارُ إِنَّکَ سَتُقَاتِلُ بَعْدِی مَعَ عَلِیٍّ صِنْفَیْنِ- النَّاکِثِینَ وَ الْقَاسِطِینَ تَقْتُلُکَ الْفِئَهُ الْبَاغِیَهُ(۳) قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَ لَیْسَ ذَلِکَ عَلَی رِضَا اللَّهِ وَ رِضَاکَ قَالَ نَعَمْ عَلَی رِضَا اللَّهِ وَ رِضَایَ وَ یَکُونُ آخِرُ زَادِکَ شَرْبَهً مِنْ لَبَنٍ تَشْرَبُهُ فَلَمَّا کَانَ یَوْمُ صِفِّینَ خَرَجَ عَمَّارُ بْنُ یَاسِرٍ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالَ لَهُ یَا أَخَا رَسُولِ اللَّهِ أَ تَأْذَنُ لِی فِی الْقِتَالِ فَقَالَ مَهْلًا رَحِمَکَ اللَّهُ فَلَمَّا کَانَ بَعْدَ سَاعَهٍ أَعَادَ عَلَیْهِ الْکَلَامَ فَأَجَابَهُ بِمِثْلِهِ فَأَعَادَ عَلَیْهِ ثَالِثاً فَبَکَی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَنَظَرَ إِلَیْهِ- عَمَّارٌ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ إِنَّهُ الْیَوْمُ الَّذِی وَصَفَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ نَزَلَ (۴) أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام عَنْ بَغْلَتِهِ وَ عَانَقَ عَمَّاراً وَ وَدَّعَهُ وَ قَالَ یَا أَبَا الْیَقْظَانِ جَزَاکَ اللَّهُ عَنْ نَبِیِّکَ وَ عَنِ الْإِسْلَامِ خَیْراً-(۵) فَنِعْمَ الْأَخُ کُنْتَ وَ نِعْمَ الصَّاحِبُ کُنْتَ ثُمَّ بَکَی علیه السلام وَ بَکَی عَمَّارٌ ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهِ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ مَا اتَّبَعْتُکَ إِلَّا بِبَصِیرَهٍ فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ یَقُولُ یَوْمَ خَیْبَرَ(۶) یَا عَمَّارُ سَتَکُونُ بَعْدِی فِتْنَهٌ فَإِذَا کَانَ ذَلِکَ فَاتَّبِعْ عَلِیّاً وَ حِزْبَهُ فَإِنَّهُ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ وَ إِنَّکَ سَتُقَاتِلُ بَعْدِیَ النَّاکِثِینَ وَ الْقَاسِطِینَ فَجَزَاکَ اللَّهُ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ عَنِ الْإِسْلَامِ أَفْضَلَ الْجَزَاءِ لَقَدْ أَدَّیْتَ وَ أَبْلَغْتَ وَ نَصَحْتَ ثُمَّ رَکِبَ وَ رَکِبَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ بَرَزَ إِلَی الْقِتَالِ

۱- سوره الملک: ۳۰.

۲- من هنا إلی آخر الروایه قد سقط عن(ت) و(د).

۳- فی المصدر: ثم یقتلک الفئه الباغیه.

۴- فی المصدر: وصفه لی رسول اللّه، فنزل اه.

۵- فی المصدر: جزاک اللّه عن اللّه و عن نبیک خیرا.

۶- فی المصدر: یوم حنین.

ثُمَّ إِنَّهُ دَعَا بِشَرْبَةٍ مِنْ مَاءٍ فَقِيلَ مَا مَعَنَا مَاءٌ فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَسْقَاهُ شَرْبَةً مِنْ لَبَنٍ فَشَرِبَهُ ثُمَّ قَالَ هَكَذَا عَهِدَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ يَكُونَ آخِرُ زَادِي شَرْبَةً مِنْ لَبَنٍ (۱) ثُمَّ حَمَلَ عَلَى الْقَوْمِ فَقَتَلَ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ نَفْساً فَخَرَجَ إِلَيْهِ رَجُلَانِ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ

فَطَعَنَاهُ وَ قُتِلَ رَحِمَهُ اللَّهُ فَلَمَّا كَانَ فِي اللَّيْلِ (۲) طَافَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام فِي الْقَتْلَى فَوَجَدَ عَمَّاراً مُلْقًى بَيْنَ الْقَتْلَى فَجَعَلَ رَأْسَهُ عَلَى فَخِذِهِ ثُمَّ بَكَى علیه السّلام وَ أَنْشَأَ يَقُولُ:

أَلَا أَيُّهَا الْمَوْتُ الَّذِي لَسْتَ تَارِكِي***أَرِحْنِي فَقَدْ أَفْنَيْتَ كُلَّ خَلِيلٍ

أَرَاكَ بَصِيراً بِالَّذِينَ أُحِبُّهُمْ***كَأَنَّكَ تَأْتِي نَحْوَهُمْ بِدَلِيلٍ (۳)

**[ترجمه]الکفایة: عمّار گوید: در یکی از غزوه‌های رسول خدا صلی الله علیه و آله همراه وی بودم که علی علیه السّلام پرچمداران سپاه دشمن را کشته و جمع آنان را از هم پاشید و عمروبن عبدالله جمحی و شیبهٔ بن نافع را به قتل رساند. من نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمده و عرض کردم: یا رسول الله، علی به راستی در راه خدا جهادی جانانه کرد. فرمود: چون علی از من است و من از او، و او وارث علم من و ادا کننده بدهی من و بر آورنده وعده‌هایم پس از من است، و اگر او نبود، کسی پس از من مؤمن مخلص را نمی‌شناخت. جنگیدن با او جنگیدن با من است و جنگیدن با من محاربه با خداست؛ و صلح با او، صلح با من است و صلحِ با من صلح با خداست؛ او پدر دو سبط من و امامان پس از من است، از صلب او خداوند امامان هدایت‌گر را بیرون می‌آورد و مهدی این اُمّت از جمله آن‌هاست.

ص: ۳۲۶

پس عرض کردم: پدر و مادرم فدایت یا رسول الله، این مهدی کیست؟ فرمود: ای عمّار، خدای تبارک و تعالی با من عهد بسته که از صُلب حسین نُه امام به وجود آورد و نهمین آن‌ها از دید مردم غایب می‌شود که خدای عزّوجل در آیه: «قُلْ أَ رَءَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَاءٍ مَّعِينٍ»، - . ملک / ۳۰ - {بگو:

«به من خبر دهید، اگر آب [آشامیدنی] شما [به زمین] فرو رود، چه کسی آب روان برایتان خواهد آورد؟».}به همین مطلب اشاره دارد. او را غیبتی طولانی است و همین باعث می‌شود که عده‌ای از عقیده به او باز گردند و عده‌ای دیگر استوار بمانند؛ و چون آخر الزمان آید، ظهور کرده و جهان را که پر از ظلم و ستم شده، پر از عدل و داد می‌کند، و بر تأویل قرآن می‌جنگد همان‌طور که من بر تنزیل آن جنگیدم. او همنام و شبیه‌ترین مردم به من است. ای عمّار، پس از من فتنه‌ای خواهد افتاد، اگر چنین شد، پیرو علی و حزب او باش که او با حق است و حق با او. ای عمّار، پس از من تو به همراه علی با دو گروه خواهی جنگید: پیمان شکنان و ستمکاران، و گروه سرکش تو را به قتل خواهد رساند. عرض کردم: یا رسول الله، آیا این اتفاق به خاطر رضای خدا و رضای شما خواهد بود؟ فرمود: آری، همراه با خوشنودی خدا و من خواهد بود و آخرین خوراک تو جرعه‌ای شیر خواهد بود.

چون جنگ صفین فرا رسید، عمّار بن یاسر نزد امیرالمؤمنین علیه السّلام رفته و گفت: ای برادر رسول خدا، آیا مرا اجازه

جنگ می‌دهی؟ فرمود: آرام باش خدایت رحمت کند. ساعتی بعد همین درخواست را مطرح کرد و همان پاسخ را شنید و چون بار سوّم آن را تکرار نمود، امیرالمؤمنین علیه السّلام به گریه افتاد. پس عمّار به وی نگریسته و گفت: یا امیرالمؤمنین، امروز همان روزی است که رسول خدا صلی الله علیه و آله آن را برای من توصیف فرموده است. امیرالمؤمنین علیه السّلام از استر خود پیاده شد و عمّار را در آغوش گرفت و با وی وداع کرده و فرمود: ای ابا یقظان، خدایت از طرف پیامبر و اسلام جزای خیر عنایت فرماید، چه خوب برادری بودی و چه نیک یار و همراهی. سپس آن حضرت گریست و عمّار نیز گریست و گفت: به خدا سوگند یا امیرالمؤمنین، جز از روی بصیرت و آگاهی از تو پیروی نکردم، زیرا در روز خیبر رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمود: ای عمّار، پس از من فتنه‌ای روی خواهد داد، اگر چنین شد، از علی پیروی کن که او با حق است و حق با او، و فرمود که پس از وی تو با ناکثین و قاسطین خواهی جنگید. پس یا امیرالمؤمنین، خداوند از جانب اسلام تو را بهترین پاداش عطا فرماید! به راستی که به تکلیف خود عمل کردی، رسالت خدا را ابلاغ فرمودی و نصیحت نمودی. سپس بر مرکب سوار شد و امیرالمؤمنین علیه السّلام نیز سوار گردید و چون سوار شد

ص: ۳۲۷

کمی آب خواست، گفتند: آب به همراه نداریم، پس مردی از انصار کاسه‌ای شیر برای وی آورد و آن را نوشید، سپس گفت: این همان چیزی بود که رسول خدا صلی الله علیه و آله مرا وعده داده بود که آخرین خوراک من جرعه‌ای شیر خواهد بود؛ سپس به سپاه معاویه حمله برد و هشت نفر را به قتل رساند، آن‌گاه دو نفر از شامیان به وی حمله برده با نیزه وی را مورد اصابت قرار داده و به شهادت رساندند که خدایش رحمت کند. و چون شب فرا رسید، امیرالمؤمنین علیه السّلام در میان کشتگان به جستجو پرداخت، عمّار را در میان ایشان یافت، پس سر وی را بر روی زانو نهاده و در حالی که می‌گریست این ابیات را زمزمه فرمود:

هان ای مرگ که رهایم نمی‌سازی، راحتم کن که همه دوستان را بردی

پندارم می‌دانی چه کسانی را دوست می‌دارم، از این روست که گویی با راهنما می‌آیی. -. کفایة الاثر: ۱۷ _۱۶ -

**[ترجمه]

«۱۸۴»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْبَدٍ عَنْ مُوسَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ أَسْلَمَ عَنْ أَبِی الطُّفَيْلِ عَنْ عَمَّارٍ قَالَ: لَمَّا حَضَرَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله الْوَفَاةُ دَعَا بِعَلِيٍّ علیه السّلام فَسَارَّهُ (۴) طَوِیلًا ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ أَنْتَ وَصِيِّي وَ وَارِثِي قَدْ أَعْطَاکَ اللَّهُ عِلْمِي وَ فَهْمِي فَإِذَا مِتُّ ظَهَرَتْ لَکَ ضَغَائِنُ فِی صُدُورِ قَوْمٍ وَ غُصِبْتَ عَلَى حَقِّکَ فَبَکَتْ فَاطِمَةُ وَ بَکَى الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ علیهم السّلام فَقَالَ لِفَاطِمَةَ يَا سَيِّدَةَ النِّسْوَانِ مِمَّ بُکَاؤُكِ قَالَتْ يَا أَبَتِ أَخْشَى الضَّيْعَةَ بَعْدَکَ قَالَ أَبْشِرِي يَا فَاطِمَةُ فَإِنَّكِ أَوَّلُ مَنْ تَلْحَقُنِی مِنْ أَهْلِ بَيْتِی فَلَا تَبْکِی وَ لَا تَحْزَنِی فَإِنَّكِ سَيِّدَةُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ أَبَاكِ سَيِّدُ الْأَنْبِيَاءِ وَ ابْنُ عَمِّكِ خَيْرُ الْأَوْصِيَاءِ(۵) وَ ابْنَاكِ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ مِنْ صُلْبِ

الْحُسَيْنِ يُخْرِجُ اللَّهُ الْأَئِمَّهَ التِّسْعَهَ مُطَهَّرُونَ مَعْصُومُونَ وَ مِنَّا مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ الْخَبَرَ(۶).

**[ترجمه]الکفایۀ: عمّار یاسر: چون رسول خدا صلی الله علیه و آله را هنگام وفات فرا رسید، علی علیه السّلام را خواست و زمان زیادی طول کشید تا پنهانی، گفتنی‌های محرمانه را با وی در میان قرار دهد؛ سپس فرمود: ای علی، تو وصیّ و وارث من هستی. خداوند علم و فهم مرا به تو عطا فرموده است. چون من از دنیا بروم، کینه‌هایی که مردم از تو در دل دارند، آشکار نموده و حق تو را غصب خواهند کرد؛ با شنیدن این سخن فاطمه گریست و حسن و حسین صلوات الله علیهم اجمعین نیز به گریه افتادند، لذا پیامبر صلی الله علیه و آله به فاطمه فرمود: ای سرور زنان، گریه‌ات به خاطر چیست؟ گفت: پدرجان، پس از تو، بیم تنهایی و تباهی دارم. فرمود: فاطمه جان، بشارت باد تو را که از اهل بیت من اولین کسی هستی که به من ملحق می‌شوی، گریه و زاری مکن و اندوه مخور که تو سرور زنان اهل بهشتی و پدرت سرور پیامبران است و پسر عمویت بهترینِ اوصیا و دو پسرت سرور جوانان اهل بهشتند و خداوند از پشت حسین نُه امام خارج کند که همگی مطهّر و معصوم هستند و مهدی این اُمّت از ماست. - . کفایۀ الاثر: ۱۷ _۱۶ - ...

الخ

**[ترجمه]

«۱۸۵»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ وَهْبَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ الْجِعَابِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ شَيْبَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ يَحْيَى بْنِ خَلَفٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُعَاوِيَهَ بْنِ خَرَّبُوذَ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ عَنْ حُذَيْفَهَ بْنِ أَسِيدٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ

ص: ۳۲۸

۱- فی المصدر: آخر زادی من الدنیا شربه من اللبن.

۲- فی المصدر: فلما کان اللیل.

۳- کفایه الاثر: ۱۶ و ۱۷. و فیه: کانک تنحو نحوهم بدلیل.

۴- أی کلمه بسر.

۵- فی المصدر: سید الأوصیاء.

۶- کفایه الاثر: ۱۶ و ۱۷. و فیه: کانک تنحو نحوهم بدلیل.

اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ عَلَی مِنْبَرِهِ: مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنِّی فَرَطُکَمْ وَ أَنْتُمْ وَارِدُونَ عَلَيَّ الْحَوْضَ حَوْضاً أَعْرَضَ مَا بَيْنَ بُصْرَى وَ صَنْعَاءَ فِيهِ عَدَدَ النُّجُوم قِدْحَانٌ مِنْ فِضَّةٍ وَ إِنِّي سَائِلُكُمْ حِينَ تَرِدُونَ عَلَيَّ عَنِ الثَّقَلَيْنِ فَانْظُرُوا كَيْفَ تَخْلُفُونِّي فِيهِمَا الثَّقَلُ الْأَكْبَرُ كِتَابُ اللَّهِ سَبَبٌ طَرَفُهُ بِيَدِ اللَّهِ (۱) وَ طَرَفُهُ بِأَيْدِيكُمْ فَاسْتَمْسِكُوا بِهِ لَنْ تَضِلُّوا وَ لَا تُبَدِّلُوا وَ عِتْرَتِي أَهْلُ بَيْتِي (۲) فَإِنَّهُ قَدْ نَبَّأَنِيَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ أَنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ مَعَاشِرَ النَّاسِ كَأَنِّي عَلَى الْحَوْضِ أَنْتَظِرُ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ مِنْكُمْ وَ سَوْفَ يُؤَخَّرُ أُنَاسٌ مِنْ

دُونِي فَأَقُولُ يَا رَبِّ مِنِّي وَ مِنْ أُمَّتِي فَيُقَالُ يَا مُحَمَّدُ هَلْ شَعَرْتَ بِمَا عَمِلُوا إِنَّهُمْ مَا بَرِحُوا بَعْدَكَ يَرْجِعُونَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ ثُمَّ قَالَ أُوصِيكُمْ فِي عِتْرَتِي خَيْراً ثَلَاثاً أَوْ قَالَ فِي أَهْلِ بَيْتِي فَقَامَ إِلَيْهِ سَلْمَانُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ لَا تُخْبِرُنِي عَنِ الْأَئِمَّةِ بَعْدَكَ أَ إِنَّهُمْ مِنْ عِتْرَتِكَ (۳) فَقَالَ نَعَمْ الْأَئِمَّةُ مِنْ بَعْدِي مِنْ عِتْرَتِي عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ أَعْطَاهُمُ اللَّهُ عِلْمِي وَ فَهْمِي فَلَا تُعَلِّمُوهُمْ فَإِنَّهُمْ أَعْلَمُ مِنْكُمْ فَاتَّبِعُوهُمْ فَإِنَّهُمْ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُمْ (۴).

**[ترجمه]الکفایة: رسول خدا

ص: ۳۲۸

صلی الله علیه و آله بر بالای منبر خویش فرمود: ای مردم، من پیش آهنگ شما در رفتن کنار حوض کوثرم و شما نیز بر آن وارد خواهید شد، حوضی پهن‌تر از فاصله صنعا تا بُصری، به تعداد ستارگان جام‌های نقره‌ای در آن است و چون آنجا آیید، من درباره ثقلین از شما بازخواست خواهم کرد، پس دقت کنید پس از من با آنان چگونه رفتاری خواهید داشت. ثقل اکبر کتاب خداست که یک طرف آن در دست خدا و طرف دیگر آن در دست شماست. پس به آن چنگ زنید که هرگز گمراه نشوید و آیات آن را جابه‌جا نکنید؛ و ثقل دوم، عترتم، اهل بیت من است و خداوند لطیف خبیر مرا آگاه ساخته که این دو از هم جدا نشوند تا اینکه در کنار حوض کوثر نزد من آیند. ای مردم، گویی می‌بینم که در کنار حوض هستم و منتظرم که کدامتان بر من وارد می‌شوید، و برخی کسان را از کنار حوض می‌رانند و خواهم گفت: پروردگارا، از من و از اُمّت من؟! گفته خواهد شد: یا محمّد، آیا دانستی چه کردند؟ آن‌ها پس از تو بلافاصله از دین برگشتند. سپس فرمود: شما را سفارش می‌کنم با عترت من به نیکی رفتار کنید ــ و سه بار آن را تکرار نمود، یا اینکه فرمود: با اهل بیت من ــ در این هنگام سلمان عرض کرد: یا رسول الله، آیا ما را از امامان پس از خودتان آگاه می‌فرمایید؟ آیا از عترت شما هستند؟ فرمود: آری، امامان پس از من از عترت من هستند، به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل که نُه تن از ایشان از صلب حسین هستند و خداوند علم و فهم مرا به ایشان عطا فرموده است، پس چیزی به ایشان نیاموزید که آنان از شما داناترند، بلکه از ایشان پیروی کنید که آنان با حق اند و حق با آنان است. - . کفایة الاثر: ۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۸۶»

نص، [کفایه الأثر] الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَسَدِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بِشْرٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي

الْهَيْثَمِ عَنْ هِشَامِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ صَدَقَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ هِشَامٍ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ أَسِيدٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ وَ سَأَلَهُ سَلْمَانُ عَنِ الْأَئِمَّةِ فَقَالَ الْأَئِمَّةُ بَعْدِي عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ وَ مِنَّا مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَلَا إِنَّهُمْ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُمْ فَانْظُرُوا كَيْفَ تَخْلُفُونِّي فِيهِمْ.

**[ترجمه]الکفایة: رسول خدا صلی الله علیه و آله در پاسخ به پرسش سلمان درباره امامان، فرمود: امامان پس از من به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل هستند، نُه تن از صُلب حسینند و مهدی این اُمّت از ماست، آگاه باشید که ایشان با حق هستند و حق همراه ایشان است، پس بنگرید پس از من با آنان چگونه رفتار خواهید کرد. -. کفایة الاثر: ۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۸۷»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْقَاضِي مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ ثَابِتٍ الْقَيْسِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ أَبِي عُمَارَةَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ أَبِي عُمَارَةَ عَنْ حَبَشِيِ

ص: ۳۲۹

۱- فی المصدر: بیدی اللّه.

۲- فی المصدر و(د) و لا تبدلوا فی عترتی أهل بیتی.

۳- کذا فی(ک) و فی غیره من النسخ و کذا المصدر: أ ما هم من عترتک؟.

۴- کفایه الاثر: ۱۷.

بْنِ مُعَاذٍ عَنْ مُسْلِمٍ قَالَ حَدَّثَنِی حَکِیمُ بْنُ جُبَیْرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الشَّعْبِیِّ عَنْ أَبِی جُحَیْفَهَ وَهْبِ السُّوَائِیِّ عَنْ حُذَیْفَهَ بْنِ أَسِیدٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ عَلَی الْمِنْبَرِ وَ سَأَلُوهُ عَنِ الْأَئِمَّهِ إِلَّا أَنَّهُ لَمْ یَقُلْ سَلْمَانُ (۱) فَقَالَ الْأَئِمَّهُ بَعْدِی بِعَدَدِ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ أَلَا إِنَّهُمْ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُمْ (۲).

**[ترجمه]الکفایهٔ:

ص: ۳۲۹

حذیفهٔ بن اُسید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله بر بالای منبر در پاسخ به سؤالی درباره تعداد ائمّهٔ، _ اما راوی نگفته سؤال کننده سلمان بوده است _ فرمود: امامان پس از من به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل هستند. آگاه باشید که آن‌ها با حق هستند و حق با آن‌ها. - . کفایهٔ الاثر: ۱۷ -

**[ترجمه]

بیان

أبو جحیفه بالجیم المضمومه ثم الحاء المهمله المفتوحه هو وهب بن عبد الله السوائی بضم السین المهمله و تخفیف الواو و بهمزه بعد الألف.

**[ترجمه]ابوجحیفه با جیم مضموم و حاء مهمله و مفتوح، همان وهب بن عبدالله سوائی با ضم سین مهمله و تخفیف واو و همزه‌ای که پس از الف می‌آید است.

**[ترجمه]

«۱۸۸»

نص، [کفایه الأثر] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ الْعُطَارِدِیِّ عَنْ جَدِّهِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ الْعُطَارِدِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقَاشِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَیْمَانَ الضُّبَعِیِّ عَنْ یَزِیدَ الرِّشْکِ وَ یُقَالُ قَیْسٌ عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَیْنٍ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنِّی رَاحِلٌ عَنْ قَرِیبٍ وَ مُنْطَلِقٌ إِلَی الْمَغِیبِ أُوصِیکُمْ فِی عِتْرَتِی خَیْراً فَقَامَ إِلَیْهِ سَلْمَانُ فَقَالَ یَا رَسُولَ اللَّهِ أَ لَیْسَ الْأَئِمَّهُ بَعْدَکَ مِنْ عِتْرَتِکَ فَقَالَ نَعَمْ الْأَئِمَّهُ بَعْدِی مِنْ عِتْرَتِی

بِعَدَدِ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ وَ مِنَّا مَهْدِیُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ فَمَنْ تَمَسَّکَ بِهِمْ فَقَدْ تَمَسَّکَ بِحَبْلِ اللَّهِ- لَا تُعَلِّمُوهُمْ فَإِنَّهُمْ أَعْلَمُ مِنْکُمْ وَ اتَّبِعُوهُمْ فَإِنَّهُمْ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُمْ حَتَّی یَرِدُوا عَلَیَّ الْحَوْضَ (۳).

**[ترجمه]الکفایهٔ: رسول خدا صلی الله علیه و آله طی خطبه‌ای فرمود: ای مردم، من به زودی از دنیا می‌روم و عازم عالم غیب هستم، شما را درباره عترتم سفارش به خیر می‌کنم. پس سلمان فارسی برخاسته و عرض کرد: یا رسول الله، مگر امامان بعد از

شما، از عترت شما نیستند؟ فرمود: آری، امامان پس از من عترتم هستند، تعدادشان همانند نقبای بنی‌اسرائیل است، نُه تن ایشان از صُلب حسینند و مهدی این اُمّت از ماست، پس هرکس به ایشان تمسّک جوید، به ریسمان خدا چنگ زده است، چیزی به ایشان نیاموزید که آن‌ها از شما داناترند، بلکه از آنان پیروی کنید که پیوسته با حق هستند و حق با آن‌هاست تا زمانی که در کنار حوض کوثر نزد من آیند. - . کفایة الاثر: ۱۸ _۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۸۹»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُطَّلِبِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أُسَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ الْوَهَّابِ بْنِ عِيسَى الْمَرْوَزِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَلَوِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نجیج [نَجِيحٍ] عَنْ عَلِيِّ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَزَوَرٍ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ سَمِعْتُ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله يَقُولُ لِعَلِيٍّ أَنْتَ وَارِثُ عِلْمِي وَ أَنْتَ الْإِمَامُ وَ الْخَلِيفَةُ بَعْدِي تُعَلِّمُ النَّاسَ بَعْدِي مَا لَا يَعْلَمُونَ وَ أَنْتَ أَبُو سِبْطَيَّ وَ زَوْجُ ابْنَتِي وَ مِنْ ذُرِّيَّتِكُمُ الْعِتْرَةُ الْأَئِمَّةُ الْمَعْصُومُونَ فَسَأَلَهُ سَلْمَانُ عَنِ الْأَئِمَّهِ فَقَالَ

ص: ۳۳۰

۱- فی المصدر: لم یکن سلمان.

۲- کفایه الاثر: ۱۷.

۳- کفایه الاثر: ۱۷ و ۱۸.

عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِيلَ (۱).

نص، [كفايه الأثر] عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنْ حَيْدَرِ بْنِ نُعَيْمٍ السَّمَرْقَنْدِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا الْجَوْهَرِيِّ عَنِ ابْنِ بَكَّارٍ الضَّبِّيِّ عَنْ أَبِی بَكْرٍ الْهُذَلِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الشَّامِیِّ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ: وَ ذَكَرَ نَحْوَهُ (۲).

**[ترجمه]الكفاية: رسول خدا صلى الله عليه و آله به على عليه السّلام فرمود: تو وارث علم من و پس از من جانشين منى. پس از من به مردم آنچه را كه نمى‌دانند، مى‌آموزى؛ و تو پدر دو سبط منى و شوهر دخترم، و عترت، امامان معصوم از ذرّيهٔ شما هستند. پس سلمان درباره تعداد امامان از وى پرسيد، فرمود:

ص: ۳۳۰

به تعداد نقباى بنى‌اسرائيل هستند. - . كفايهٔ الاثر: ۱۸ -

الكفايهٔ: على بن محمّد بن حسن با سندى از عمران بن حصين شبيه اين روايت را نقل كرده است. - . كفايهٔ الاثر: ۱۸ -

**[ترجمه]

«۱۹۰»

نص، [كفايه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ وَهْبَانَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَصْرِيُّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَزَوْفَرِيِّ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ يَحْيَى الْجَلُودِيِّ بِالْبَصْرَهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا الْغَلَابِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِيسَى بْنِ زَيْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ الْغَفَّارِ عَنْ أَبِی نُصَيْرَهَ عَنْ حَكِيمِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدِ بْنِ جزعان [جُدْعَانَ] عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله قَالَ: يَا عَلِيُّ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِی تَقْضِی دَيْنِی وَ تُنْجِزُ عِدَتِی وَ تُقَاتِلُ بَعْدِی عَلَى التَّأْوِيلِ كَمَا قَاتَلْتُ عَلَى التَّنْزِيلِ يَا عَلِيُّ حُبُّكَ إِيمَانٌ وَ بُغْضُكَ نِفَاقٌ وَ لَقَدْ نَبَّأَنِیَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ أَنَّهُ يُخْرِجُ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ تِسْعَهً مِنَ الْأَئِمَّهِ مَعْصُومُونَ مُطَهَّرُونَ وَ مِنْهُمْ مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ الَّذِی يَقُومُ بِالدِّينِ فِی آخِرِ الزَّمَانِ كَمَا قُمْتُ بِهِ فِی أَوَّلِهِ (۳).

**[ترجمه]الكفايهٔ: رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: يا على، تو نزد من منزلت هارون از موسى را دارى جز اينكه پس از من پيامبرى نخواهد بود. وام مرا ادا مى‌كنى، وعده‌هاى مرا به جا مى‌آورى و پس از من بر سر تأويل قرآن مى‌جنگى همان‌طور كه من بر سر تنزيل آن جنگيدم؛ اى على، دوست داشتن تو ايمان است و دشمنى با تو نفاق، و خداوند خبير لطيف مرا خبر داد كه نُه تن از امامان از پشت حسين خواهند بود، همگى معصوم و مطهَّر، و مهدى اين اُمّت يكى از ايشان است؛ در آخر الزمان دين را به پا مى‌دارد همان‌طور كه من در اول زمان آن را به پا داشتم. - . كفايهٔ الاثر: ۱۸ -

**[ترجمه]

«۱۹۱»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عِیسَی بْنِ الْقُرَادَ الْکَبِیرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَارَهَ السُّکَّرِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هَارُونَ الْکَرْخِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یَزِیدَ بْنِ سَلَامَهَ عَنْ حُذَیْفَهَ بْنِ الْیَمَانِ قَالَ: صَلَّی بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ الْکَرِیمِ عَلَیْنَا فَقَالَ مَعَاشِرَ أَصْحَابِی أُوصِیکُمْ بِتَقْوَی اللَّهِ وَ الْعَمَلِ بِطَاعَتِهِ فَمَنْ عَمِلَ بِهَا فَازَ وَ غَنِمَ وَ أَنْجَحَ وَ مَنْ تَرَکَهَا حَلَّتْ بِهِ النَّدَامَهُ فَالْتَمِسُوا بِالتَّقْوَی السَّلَامَهَ مِنْ أَهْوَالِ یَوْمِ الْقِیَامَهِ فَکَأَنِّی أُدْعَی فَأُجِیبُ وَ إِنِّی تَارِکٌ فِیکُمُ الثَّقَلَیْنِ- کِتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِی أَهْلَ بَیْتِی مَا إِنْ تَمَسَّکْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا وَ مَنْ تَمَسَّکَ بِعِتْرَتِی مِنْ بَعْدِی کَانَ مِنَ

الْفَائِزِینَ وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُمْ کَانَ مِنَ الْهَالِکِینَ فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ عَلَی مَنْ تُخَلِّفُنَا قَالَ عَلَی مَنْ خَلَّفَ مُوسَی بْنُ عِمْرَانَ قَوْمَهُ قُلْتُ عَلَی وَصِیِّهِ یُوشَعَ بْنِ نُونٍ قَالَ فَإِنَّ وَصِیِّی وَ

۱- کفایه الاثر: ۱۸.

۲- کفایه الاثر: ۱۸.

۳- کفایه الاثر: ۱۸.

خَلِيفَتِي مِنْ بَعْدِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ قَائِدُ الْبَرَرَهِ وَ قَاتِلُ الْكَفَرَهِ مَنْصُورٌ مَنْ نَصَرَهُ مَخْذُولٌ مَنْ خَذَلَهُ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَمْ يَكُونُ الْأَئِمَّهُ مِنْ بَعْدِكَ قَالَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ أَعْطَاهُمُ اللَّهُ عِلْمِي وَ فَهْمِي وَ هُمْ خُزَّانُ عِلْمِ اللَّهِ وَ مَعَادِنُ وَحْيِهِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا لِأَوْلَادِ الْحَسَنِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى جَعَلَ الْإِمَامَهَ فِي عَقِبِ الْحُسَيْنِ وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ جَعَلَها كَلِمَهً باقِيَهً فِي عَقِبِهِ (۱) قُلْتُ أَ فَلَا تُسَمِّيهِمْ لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ إِنَّهُ لَمَّا عُرِجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ وَ نَظَرْتُ إِلَى سَاقِ الْعَرْشِ فَرَأَيْتُ مَكْتُوباً بِالنُّورِ- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ أَيَّدْتُهُ بِعَلِيٍّ وَ نَصَرْتُهُ بِهِ وَ رَأَيْتُ أَنْوَارَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ فَاطِمَهَ وَ رَأَيْتُ فِي ثَلَاثِهِ مَوَاضِعَ عَلِيّاً عَلِيّاً عَلِيّاً وَ مُحَمَّداً مُحَمَّداً وَ جَعْفَراً وَ مُوسَى وَ الْحَسَنَ وَ الْحُجَّهَ يَتَلَأْلَأُ مِنْ بَيْنِهِمْ كَأَنَّهُ كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ فَقُلْتُ يَا رَبِّ مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ قَرَنْتَ أَسْمَاءَهُمْ بِاسْمِكَ قَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّهُمُ الْأَوْصِيَاءُ وَ الْأَئِمَّهُ بَعْدَكَ خَلَقْتُهُمْ مِنْ طِينَتِكَ فَطُوبَى لِمَنْ أَحَبَّهُمْ وَ الْوَيْلُ لِمَنْ أَبْغَضَهُمْ وَ بِهِمْ أُنْزِلُ الْغَيْثَ-(۲) وَ بِهِمْ أُثِيبُ وَ أُعَاقِبُ ثُمَّ رَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَدَهُ إِلَى السَّمَاءِ وَ دَعَا بِدَعَوَاتٍ فَسَمِعْتُهُ فِيمَا يَقُولُ- اللَّهُمَّ اجْعَلِ الْعِلْمَ وَ الْفِقْهَ فِي عَقِبِي وَ عَقِبِ عَقِبِي وَ فِي زَرْعِي وَ زَرْعِ زَرْعِي (۳).

**[ترجمه]الكفاية: حذيفة بن يمان گويد: پس از اينكه رسول خدا صلى الله عليه و آله نماز را اقامه فرمود، رخسار كريم خود را به سوى ما برگردانده و فرمود: اى جماعت صحابه من، شما را به ترس از خدا و عمل به فرمانش سفارش مى‌كنم، زيرا هركس بدان عمل كند رستگار شده و غنيمت حاصل كرده، موفّق گشته است، و آنكه تركش كند پشيمان خواهد گشت؛ پس با پارسايى، در امان ماندن از وحشت‌هاى روز قيامت را به دست آوريد. گويا مرا (به آن دنيا) فرا مى‌خوانند و من اجابت مى‌كنم، و من دو شىء گرانبها در ميان شما بر جاى مى‌گذارم: كتاب خدا و عترتم، (اهل بيتم)، تا زمانى كه به اين دو چنگ زده باشيد، هرگز گمراه نمى‌شويد و هركس پس از من به عترتم تمسّك جويد، از رستگاران خواهد بود و آنكه از ايشان باز مانَد، از هلاك شدگان خواهد بود. عرض كردم: يا رسول الله، چگونه كسى را به جانشينى خود برمى‌گزينى؟ فرمود: شبيه آنكه موسى بن عمران جانشين خود كرد. عرض كردم: منظورتان وصىّ او يوشع بن نون است؟ فرمود: وصى

ص: ۳۳۱

و جانشين من پس از من على بن ابى طالب است، همان كه رهبر نيكوكاران و قاتل كافران است. هركه او ياورش باشد نصرت يافته و هركه او تركش كند خوار و ذليل مى‌شود.

عرض كردم: يا رسول الله، پس از تو چندين امام خواهد بود؟ فرمود: به تعداد نقباى بنى‌اسرائيل كه نُه امام از آن‌ها از صُلب حسين هستند و خداوند علم و فهم مرا به ايشان عطا فرموده و آنان پاسداران علم خدايند و معادن وحى او. عرض كردم: يا رسول الله، پس براى فرزندان حسن چه مى‌ماند؟ فرمود: خداى تبارك و تعالى امامان را از ذريّهٔ و نسل حسين قرار داده و فرموده: «وَ جَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ »، - . زخرف/ ۲۸ - {و

او آن را در پى خود سخنى جاويدان كرد.} عرض كردم: يا رسول الله، نام آن‌ها را برايم مى‌گوييد؟ فرمود:آرى، آنگاه كه مرا به معراج بردند و به پايه عرش نظر كردم، ديدم كه با نور نوشته شده: «لا إله إلّا الله محمّد رسولُ اللهِ» او را مؤيَّد به على و نصرت يافته به او كردم؛ و نورهاى حسن، حسين و فاطمه را ديدم، و در سه جا نوشته شده بود: عليّاً عليّاً عليّاً، محمّداً محمّداً، موسى، الحسن و الحجّهٔ كه نام «الحجّة» در ميانشان چون ستاره‌اى درخشان نورافشانى مى‌كرد. پس عرض كردم: پروردگارا، اينانى كه نامشان را قرين نام خودتان كرديد كيستند؟ فرمود: يا محمّد، آن‌ها اوصيا و امامان پس از تو هستند، آنان را از طينت

تو آفریدم؛ خوشا به حال کسانی که آنان را دوست بدارد و وای بر کسانی که با ایشان دشمنی کند. به خاطر آن‌ها ابر را امر به باریدن می‌کنم و به محبت آن‌ها پاداش داده یا کیفر می‌دهم. سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله دست‌ها را به دعا برداشت و شنیدم که فرمود: خدایا، علم و فقه را در نسل من، فرزندان من و فرزندان فرزندان من قرار بده! - . کفایهٔ الاثر: ۱۸ -

**[ترجمه]

«۱۹۲»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ الْجِعَابِیِّ عَنْ وَضَّاحِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِی بَلْحٍ عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ مُوسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُقْرِی عَنْ یَحْیَی بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَیْمُونٍ عَنْ أَبِی قَتَادَهَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: الْأَئِمَّهُ بَعْدِی بِعَدَدِ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ وَ حَوَارِیِّ عِیسَی (۴).

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ الشَّیْبَانِیُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَارَهَ الثَّقَفِیِّ عَنْ عَامِرِ بْنِ عُلْوَانَ قَالَ حَدَّثَنِی جَدِّی لِأَبِی أَوْ قَالَ جَدِّی لِأُمِّی عَنْ یَحْیَی بْنِ

ص: ۳۳۲

۱- سوره الزخرف: ۲۸.

۲- فی المصدر: فبهم انزل الغیث.

۳- کفایه الاثر: ۱۸، و الزرع: الولد.

۴- کفایه الاثر: ۱۸ و ۱۹.

حَبَشِيٍّ الْكِنْدِيِّ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ عَنْ حَبِيبِ بْنِ بَشَّارٍ عَنْ حَرِيزِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ: وَ ذَكَرَ نَحْوَهُ (۱).

نص، [كفايه الأثر]: عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ الرَّازِيُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْعَلَوِيِ (۲) عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدِ بْنِ جزعان [جُدْعَانَ] عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ: وَ ذَكَرَ نَحْوَهُ (۳).

**[ترجمه]الكفايـة: رسول خدا صـلى الله عليه و آله فرمود: امامان پس از من به عدد نقباى بنى‌اسـرائيل و حواريّون عيسـى عليه السّلام هستند. - . كفاية الاثر: ۱۸ -

الكفاية:

ص: ۳۳۲

محمّد بن عبدالله بن مطلّب شيبانى با سندى از ابو قتاده شبيه اين روايت را نقل كرده است. - . كفاية الاثر: ۱۹ -

الكفاية: على بن حسن رازى با سندى از ابوقتاده نظير آن را روايت كرده است. - . كفاية الاثر: ۱۹ -

**[ترجمه]

«۱۹۳»

نص، [كفايه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ وَهْبَانَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَصْرِيُّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَزَوْفَرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ تَمَّام الْكُوفِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي بُرْدٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْلَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى عَنْ يَحْيَى بْنِ مُنْقِذٍ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: كَيْفَ تَهْلِكُ أُمَّةٌ أَنَا أَوَّلُهَا وَ اثْنَا عَشَرَ مِنْ بَعْدِي أَئِمَّتُهَا إِنَّمَا يَهْلِكُ فِيمَا بَيْنَ ذَلِكَ نُتَجُ الْهَرْجِ لَسْتُ مِنْهُمْ وَ لَا هُمْ مِنِّي (۴).

نص، [كفايه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِيُّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ هَدِيَّهَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي نُوحٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُهَاجِرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ خَالِدٍ الدِّمَشْقِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ يَحْيَى الْخَشَبِيِّ عَنْ صَدَقَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ هَاشِمٍ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ: وَ ذَكَرَ نَحْوَهُ (۵).

**[ترجمه]الكفايـة: رسول خـدا صـلى الله عليه و آله فرمود: چگونه اُمّتى كه اولش من بـاشم و پس از من دوازده امـام بر آنان حكومت كنند، هلاك مى گردد؟! و تنها فرزندان فتنه و هرج و مرج با وجود اين دو هلاك مى‌شوند كه نه من از آنان هستم و نه آنان از من هستند. - . كفاية الاثر: ۱۹ -

الكفاية: ابو مفضّل شيبانى با سندى از ابوقتاده نظير اين روايت را نقل كرده است.

**[ترجمه]

«۱۹۴»

نص، [کفایه الأثر] الصَّدُوقُ عَنِ الدَّقَّاقِ عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْأَئِمَّةُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ أَوَّلُهُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ آخِرُهُمُ الْقَائِمُ هُمْ خُلَفَائِي وَ أَوْصِيَائِي وَ أَوْلِيَائِي وَ حُجَجُ اللَّهِ عَلَى أُمَّتِي بَعْدِي الْمُقِرُّ بِهِمْ مُؤْمِنٌ وَ الْمُنْكِرُ بِهِمْ كَافِرٌ(۶).

**[ترجمه]الکفایهٔ: علی علیه السّلام گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: امامان پس از من دوازده تن هستند، اوّل آن‌ها علی بن ابی طالب و آخرشان قائم است، آنان خلفا و اوصیای من و حجّت‌های خدا بر اُمّت من پس از من هستند. کسی که ایشان را قبول داشته باشد مؤمن و آنکه آنان را انکار کند کافر است. - . کفایهٔ الاثر: ۱۹ -

**[ترجمه]

«۱۹۵»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْبَاغَنْدِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمَيْدٍ الرَّازِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ نَصْرِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ عَنْ عَلِيٍّ علیه السّلام قَالَ هَارُونُ وَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ

۱- کفایه الاثر: ۱۹.

۲- فی المصدر و(د) علی بن الحسن الداری، عن محمّد بن سعید بن جعفر العلوی اه.

۳- کفایه الاثر: ۱۹.

۴- کفایه الاثر: ۱۹.

۵- کفایه الاثر: ۱۹.

۶- کفایه الاثر: ۱۹.

مُوسَى بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ يُونُسَ الْخُزَاعِيِّ عَنْ هُشَيْمِ بْنِ بَشِيرٍ الْوَاسِطِيِّ عَنْ أَبِي الْمِقْدَامِ شُرَيْحِ بْنِ هَانِئٍ عَنْ عَلِيٍّ عليه السّلام وَ أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْجَوْهَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ الْجِعَابِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَبِيبٍ النَّيْشَابُورِيِّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السّلام: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ مِنْهُمْ سَلْمَانُ وَ أَبُو ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادُ وَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ فَقَالَ لَهُ سَلْمَانُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ وَصِيّاً وَ سِبْطَيْنِ فَمَنْ وَصِيُّكَ وَ سِبْطَاكَ فَأَطْرَقَ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ يَا سَلْمَانُ إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ أَرْبَعَةَ آلَافِ نَبِيٍّ وَ كَانَ لَهُمْ أَرْبَعَةُ آلَافِ وَصِيٍّ وَ ثَمَانِيَةُ آلَافِ سِبْطٍ فَوَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَنَا خَيْرُ الْأَنْبِيَاءِ وَ وَصِيِّي خَيْرُ الْأَوْصِيَاءِ وَ سِبْطَايَ خَيْرُ الْأَسْبَاطِ ثُمَّ

قَالَ يَا سَلْمَانُ أَ تَعْرِفُ مَنْ كَانَ وَصِيُّ آدَمَ فَقَالَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ فَقَالَ صلى الله عليه و آله إِنِّي أُعَرِّفُكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ فَأَنْتَ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّ آدَمَ أَوْصَى إِلَى ابْنِهِ شِيثٍ وَ أَوْصَى شِيثٌ إِلَى ابْنِهِ شَبَّانَ وَ أَوْصَى شَبَّانُ إِلَى ابْنِهِ مخلث [مجلث] وَ أَوْصَى مخلث [مجلث] إِلَى محوق وَ أَوْصَى محوق إِلَى غثميشا وَ أَوْصَى غثميشا إِلَى أَخْنُوخَ وَ هُوَ إِدْرِيسُ النَّبِيُّ وَ أَوْصَى إِدْرِيسُ إِلَى ناخورا وَ أَوْصَى ناخورا إِلَى نُوحٍ وَ أَوْصَى نُوحٌ إِلَى ابْنِهِ سَامٍ وَ أَوْصَى سَامٌ إِلَى عَثَامِرَ وَ أَوْصَى عَثَامِرُ إِلَى برعشاثا وَ أَوْصَى برعشاثا إِلَى يَافِثَ وَ أَوْصَى يَافِثُ إِلَى بَرَّةَ وَ أَوْصَى بَرَّةُ إِلَى حفسيه وَ أَوْصَى حفسيه إِلَى عِمْرَانَ وَ أَوْصَى عِمْرَانُ إِلَى إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ وَ أَوْصَى إِبْرَاهِيمُ إِلَى ابْنِهِ إِسْمَاعِيلَ وَ أَوْصَى إِسْمَاعِيلُ إِلَى إِسْحَاقَ وَ أَوْصَى إِسْحَاقُ إِلَى يَعْقُوبَ وَ أَوْصَى يَعْقُوبُ إِلَى يُوسُفَ وَ أَوْصَى يُوسُفُ إِلَى بَرْثِيَا وَ أَوْصَى بَرْثِيَا إِلَى شُعَيْبٍ وَ أَوْصَى شُعَيْبٌ إِلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ وَ أَوْصَى مُوسَى إِلَى يُوشَعَ بْنِ نُونٍ وَ أَوْصَى يُوشَعُ بْنُ نُونٍ إِلَى دَاوُدَ وَ أَوْصَى دَاوُدُ إِلَى سُلَيْمَانَ وَ أَوْصَى سُلَيْمَانُ إِلَى آصَفَ بْنِ بَرْخِيَا وَ أَوْصَى آصَفُ إِلَى زَكَرِيَّا وَ أَوْصَى زَكَرِيَّا إِلَى عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَ أَوْصَى عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ إِلَى شَمْعُونَ بْنِ حَمُّونَ الصَّفَا وَ أَوْصَى شَمْعُونُ إِلَى يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا وَ أَوْصَى يَحْيَى إِلَى مُنْذِرٍ وَ أَوْصَى مُنْذِرٌ إِلَى سَلَمَةَ وَ أَوْصَى سَلَمَةُ إِلَى بُرْدَةَ وَ أَوْصَى إِلَيَّ بُرْدَةُ وَ أَنَا أَدْفَعُهَا إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ عَلِيٌّ عليه السّلام فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَهَلْ بَيْنَهُمْ أَنْبِيَاءُ وَ أَوْصِيَاءُ أُخَرُ قَالَ نَعَم

أَكْثَرُ مِنْ أَنْ تُحْصَی ثُمَّ قَالَ وَ أَنَا أَدْفَعُهَا إِلَیْکَ یَا عَلِیُّ وَ أَنْتَ تَدْفَعُهَا إِلَی ابْنِکَ الْحَسَنِ وَ الْحَسَنُ یَدْفَعُهَا إِلَی أَخِیهِ الْحُسَیْنِ وَ الْحُسَیْنُ یَدْفَعُهَا إِلَی ابْنِهِ عَلِیٍّ وَ عَلِیٌّ یَدْفَعُهَا إِلَی ابْنِهِ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدٌ یَدْفَعُهَا إِلَی ابْنِهِ جَعْفَرٍ وَ جَعْفَرٌ یَدْفَعُهَا إِلَی ابْنِهِ مُوسَی وَ مُوسَی یَدْفَعُهَا إِلَی ابْنِهِ عَلِیٍّ وَ عَلِیٌّ یَدْفَعُهَا إِلَی ابْنِهِ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدٌ یَدْفَعُهَا إِلَی ابْنِهِ عَلِیٍّ وَ عَلِیٌّ یَدْفَعُهَا إِلَی ابْنِهِ الْحَسَنِ وَ الْحَسَنُ یَدْفَعُهَا إِلَی ابْنِهِ الْقَائِمِ ثُمَّ یَغِیبُ عَنْهُمْ إِمَامُهُمْ مَا شَاءَ اللَّهُ وَ تَکُونُ لَهُ غَیْبَتَانِ إِحْدَاهُمَا أَطْوَلُ مِنَ الْأُخْرَی ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَیْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ رَافِعاً صَوْتَهُ الْحَذَرَ الْحَذَرَ إِذَا فُقِدَ الْخَامِسُ مِنْ وُلْدِ السَّابِعِ مِنْ وُلْدِی قَالَ عَلِیٌّ علیه السلام فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا یَکُونُ فِی هَذِهِ الْغَیْبَةِ حَالُهُ قَالَ یَصْبِرُ حَتَّی یَأْذَنَ اللَّهُ لَهُ بِالْخُرُوجِ فَیَخْرُجُ مِنَ الْیَمَنِ مِنْ قَرْیَةٍ یُقَالُ لَهَا کَرْعَةُ عَلَی رَأْسِهِ عِمَامَةٌ مُتَدَرِّعٌ بِدِرْعِی مُتَقَلِّدٌ بِسَیْفِی ذِی الْفَقَارِ وَ مُنَادٍ یُنَادِی هَذَا الْمَهْدِیُّ خَلِیفَةُ اللَّهِ فَاتَّبِعُوهُ یَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً(۱) وَ ذَلِکَ عِنْدَ مَا تَصِیرُ الدُّنْیَا هَرْجاً وَ مَرْجاً وَ یُغَارُ بَعْضُهُمْ عَلَی بَعْضٍ (۲) فَلَا الْکَبِیرُ یَرْحَمُ الصَّغِیرَ وَ لَا الْقَوِیُّ یَرْحَمُ الضَّعِیفَ فَحِینَئِذٍ یَأْذَنُ اللَّهُ لَهُ بِالْخُرُوجِ (۳).

**[ترجمه]الکفایة:

ص: ۳۳۳

علی علیه السّلام گوید: نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله در خانه امّ سَلمه بودم که جمعی از صحابه ایشان از جمله، سلمان، ابوذر، مقداد و عبدالرحمن بن عوف وارد شدند. پس سلمان عرض کرد: یا رسول الله، هر پیامبری یک وصی و دو سبط دارد. وصی و دو سبط شما چه کسانی هستند. رسول خدا صلی الله علیه و آله ساعتی به فکر فرو رفته و سپس فرمود: ای سلمان، خداوند چهار هزار نبی فرستاده که چهار هزار وصی و هشت هزار سبط داشتند، سوگند به کسی که جانم در دست اوست، به یقین من بهترینِ انبیا و وصیّ من بهترین اوصیا و دو سبط من بهترینِ اسباط هستند.

سپس فرمود: ای سلمان، آیا می‌دانی وصیّ آدم که بود؟ عرض کرد: خدا و رسولش بدین امر آگاه‌ترند. فرمود: ای ابا عبدالله، من تو را از این امر آگاه می‌کنم. آدم پسرش شیث را وصیّ خود کرد و شیث پسرش شبان؛ شبان پسرش مخلث، مخلث محوق را وصی خود کرد، محوق غثمیشا را؛ غثمیشا اُخنوخ (همان ادریس نبی علیه السّلام است) را، ادریس ناخورا را ، ناخورا نوح را، نوح سام را، سام عثامر را، عثامر برعشاثا را، برعشاثا یافث را، یافث برّه را، برّه حفسیّه را، حفسیّه عمران را، عمران ابراهیم خلیل را، ابراهیم پسرش اسماعیل را، اسماعیل اسحاق را، اسحاق یعقوب را، یعقوب یوسف را، یوسف برثیا را، برثیا شعیب را، شعیب موسی بن عمران را، موسی یوشع بن نون را، یوشع بن نون داود را، داود سلیمان را، سلیمان آصف بن برخیا را، آصف زکریّا را، زکریّا عیسی بن مریم را، عیسی بن مریم شمعون بن حمّون الصفا را، شمعون یحیی بن زکریا را، یحیی منذر را، منذر سلمهٔ را، سلمهٔ برده را وصی خود کرد و من نیز وصایت را به علی بن ابی طالب می‌سپارم.

علی علیه السّلام فرمود: عرض کردم: یا رسول الله، آیا در میان ایشان انبیا و اوصیای دیگری هم بوده است؟ فرمود: آری،

ص: ۳۳۴

بیشتر از آنکه به شمار آید؛ سپس فرمود: و من آن را به تو می‌سپارم ای علی و تو آن را به پسرت حسن و حسن به برادرش

حسین و حسین به فرزندش علی و علی به فرزندش محمّد و محمّد به فرزندش جعفر و جعفر به فرزندش موسی و موسی به فرزندش علی و علی به فرزندش محمّد و محمّد به فرزندش علی و علی به فرزندش حسن و حسن به فرزندش قائم می‌سپارد؛ سپس امام قائم تا زمانی که خدا اراده فرماید، از دیدها غایب خواهد شد و ایشان دو غیبت خواهد داشت که یکی از آن‌ها طولانی‌تر است.

سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله رو به ما کرده و با صدای بلند فرمود: بپرهیزید از آن زمانی که مردمان پنجمین فرزند از هفتمین فرزند مرا نیابند. علی علیه السّلام گوید: عرض کردم: پس از غیبت او چه می‌شود؟ فرمود: او صبر می‌کند تا اینکه خداوند وی را اجازه خروج دهد، آنگاه از سرزمین یمن از روستایی به نام «کرعهٔ» خروج کند در حالی که عمامه‌ای بر سر، زرهی بر تن و ذوالفقار، شمشیر من را به کمر بسته باشد، در این حال یکی فریاد می‌زند: این مهدی خلیفهٔ الله است، از او پیروی کنید تا زمین را پر از عدل و داد کند، همان‌طور که از پیش پر از ظلم و ستم شده است. این اتفاق زمانی خواهد افتاد که دنیا را هرج و مرج فرا گرفته باشد و هرکس به دیگری شبیخون می‌زند، نه بزرگ بر کوچک رحم آوَرَد و نه زورمند بر ضعیف رحم کند؛ در این هنگام است که خداوند وی را اجازه خروج می‌دهد. - . کفایهٔ الاثر: ۲۰ _۱۹ -

**[ترجمه]

«۱۹۶»

نص، [کفایه الأثر] الْمُعَافَا بْنُ زَكَرِيَّا عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الْخُرَاسَانِيِّ عَنْ مَعْرُوفِ بْنِ خَرَّبُوذَ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السّلام قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْتَ الْوَصِيُّ عَلَى الْأَمْوَاتِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي وَ الْخَلِيفَةُ عَلَى الْأَحْيَاءِ مِنْ أُمَّتِي حَرْبُكَ حَرْبِي وَ سِلْمُكَ سِلْمِي أَنْتَ الْإِمَامُ أَبُو الْأَئِمَّةِ أَحَدَ عَشَرَ مِنْ صُلْبِكَ أَئِمَّةٌ مُطَهَّرُونَ مَعْصُومُونَ وَ مِنْهُمُ الْمَهْدِيُّ الَّذِي يَمْلَأُ الدُّنْيَا قِسْطاً وَ عَدْلًا فَالْوَيْلُ لِمُبْغِضِكُمْ يَا عَلِيُّ لَوْ أَنَّ رَجُلًا أَحَبَّ فِي اللَّهِ حَجَراً لَحَشَرَهُ اللَّهُ مَعَهُ وَ إِنَّ مُحِبِّيكَ وَ شِيعَتَكَ وَ مُحِبِّي أَوْلَادِكَ الْأَئِمَّةِ بَعْدَكَ يُحْشَرُونَ مَعَكَ وَ أَنْتَ مَعِي فِي الدَّرَجَاتِ الْعُلَى وَ أَنْتَ قَسِيمُ الْجَنَّةِ

۱- فی المصدر: کما ملئت جورا و ظلما.

۲- کذا فی النسخ و المصدر؛ و الصحیح: یغیر بعضهم علی بعض. أی یهجم فتأمل.

۳- کفایه الاثر: ۱۹ و ۲۰.

وَ النَّارِ تُدْخِلُ مُحِبِّیکَ الْجَنَّهَ وَ مُبْغِضِیکَ النَّارَ(۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ: علی علیه السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمود: وصیّ بر اموات اهل بیت من تو هستی و نیز خلیفه من بر زندگانِ اُمّتم. جنگ تو جنگ من است و صلح تو صلح من. تو امامی و پدر امامان، یازده امام مطهّر و معصوم از صُلب تو، و مهدی که جهان را پر از عدل و داد می کند، یکی از ایشان است، پس وای بر دشمن شما!

ای علی، اگر مردی سنگی را دوست داشته باشد، خداوند او را با آن محشور می کند، و بی‌شک دوستدار تو و شیعه تو و دوستدار امامان بعد از تو که اولاد تواند با تو محشور می‌شوند، و تو در درجات رفیع با من خواهی بود و تو تقسیم کننده بهشت

ص: ۳۳۵

و دوزخی، دوستدارانت را به بهشت و دشمنانت را به جهنم می‌فرستی. - . کفایهٔ الاثر: ۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۹۷»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیُّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَزَوْفَرِیِّ عَنْ یَعْلَی بْنِ عَبَّادٍ عَنْ شُعْبَهَ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ سَعْدِ بْنِ مَالِکٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیٍّ علیه السّلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا مِنْ أَهْلِ بَیْتٍ فِیهِمْ مَنِ اسْمُهُ اسْمُ نَبِیٍّ إِلَّا بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَیْهِمْ مَلَکاً یُسَدِّدُهُمْ وَ إِنَّ مِنَ الْأَئِمَّهِ بَعْدِی مِنْ ذُرِّیَّتِکَ مَنِ اسْمُهُ اسْمِی وَ مَنْ هُوَ سَمِیُّ مُوسَی بْنِ عِمْرَانَ وَ إِنَّ الْأَئِمَّهَ بَعْدِی بِعَدَدِ نُقْبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ (۲) أَعْطَاهُمُ اللَّهُ عِلْمِی وَ فَهْمِی فَمَنْ خَالَفَهُمْ فَقَدْ خَالَفَنِی وَ مَنْ رَدَّهُمْ وَ أَنْکَرَهُمْ فَقَدْ رَدَّنِی وَ أَنْکَرَنِی وَ مَنْ أَحَبَّهُمْ فِی اللَّهِ فَهُوَ مِنَ الْفَائِزِینَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ(۳).

**[ترجمه]الکفایهٔ: علی علیه السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هیچ خانه‌ای نیست که همنام پیامبری در آن باشد مگر اینکه خداوند فرشته‌ای را بر آنان موکَّل کند که راهنمایشان باشد. و از میان امامان که از ذرّیه تواند، کسانی هستند که همنام منند و یکی همنام موسی بن عمران است و امامان پس از من به عدد نقبای بنی‌اسرائیل هستند که خداوند علم و فهم مرا به ایشان عطا فرموده است. هرکس با ایشان مخالفت کند، با من مخالفت کرده و هرکه ولایت ایشان را نپذیرد و انکار کند، ولایت مرا رد کرده و انکار نموده است و آنکه دوستشان بدارد، از جمله رستگاران روز قیامت خواهد بود. - . کفایهٔ الاثر: ۲۱ -

**[ترجمه]

«۱۹۸»

نص، [کفایه الأثر] الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الصَّفْوَانِیِّ عَنْ مَرْوَانَ بْنِ مُحَمَّدٍ السَّخَارِیِّ عَنْ أَبِی یَحْیَی

التَّيْمِيِّ عَنْ يَحْيَى الْبَكَّاءِ عَنْ عَلِيٍّ علیه السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: سَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَ سَبْعِينَ فِرْقَةً مِنْهَا فِرْقَةٌ نَاجِيَةٌ وَ الْبَاقُونَ هَالِكُونَ (۴) فَالنَّاجُونَ الَّذِينَ يَتَمَسَّكُونَ بِوَلَايَتِكُمْ وَ يَقْتَبِسُونَ مِنْ عِلْمِكُمْ وَ لَا يَعْمَلُونَ بِرَأْيِهِمْ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ فَسَأَلْتُ عَنِ الْأَئِمَّهِ فَقَالَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ (۵).

**[ترجمه]الکفایة: علی علیه السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: اُمّت من به هفتاد و سه فرقه تقسیم خواهند شد که یک فرقه از آنها نجات می‌یابند و بقیه هلاک گردند. نجات یافتگان کسانی هستند که به ولایت شما تمسّک جسته و از علم شما شعله برگرفته و به رأی خود عمل نکرده باشند، اینان هستند که باکی بر ایشان نیست. پس درباره امامان پرسیدم، فرمود: به عدد نقبای بنی‌اسرائیل هستند. - . کفایة الاثر: ۲۱ -

**[ترجمه]

«۱۹۹»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ التَّلَّعُكْبَرِيِّ عَنْ عِيسَى بْنِ مُوسَى الْهَاشِمِيِّ بِسُرَّمَنْ رَأَى قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَلِيٍّ علیه السّلام قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ وَ قَدْ نَزَلَتْ عَلَيْهِ هَذِهِ الْآيَةُ- إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً(۶) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَا عَلِيُّ هَذِهِ الْآيَةُ نَزَلَتْ فِيكَ وَ فِي سِبْطَيَّ وَ الْأَئِمَّهِ مِنْ وُلْدِكَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ كَمِ الْأَئِمَّهُ بَعْدَكَ قَالَ أَنْتَ يَا عَلِيُّ ثُمَّ ابْنَاكَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ بَعْدَ الْحُسَيْنِ عَلِيٌّ ابْنُهُ وَ بَعْدَ عَلِيٍّ مُحَمَّدٌ ابْنُهُ وَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ جَعْفَرٌ ابْنُهُ وَ بَعْدَ جَعْفَرٍ مُوسَى ابْنُهُ

۱- کفایه الاثر: ۲۰. و فیه: تدخل محبک الجنه و مبغضک النار.

۲- فی المصدر و(د): کعدد نقباء بنی إسرائیل.

۳- کفایه الاثر: ۲۱.

۴- فی المصدر: و الباقون الهالکون.

۵- کفایه الاثر: ۲۱.

۶- سوره الأحزاب: ۳۳.

وَ بَعْدَ مُوسَى عَلِيٌّ ابْنُهُ وَ بَعْدَ عَلِيٍّ مُحَمَّدٌ ابْنُهُ وَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ عَلِيٌّ ابْنُهُ وَ بَعْدَ عَلِيٍّ الْحَسَنُ ابْنُهُ وَ بَعْدَ الْحَسَنِ ابْنُهُ الْحُجَّهُ مِنْ وُلْدِ الْحَسَنِ هَكَذَا وَجَدْتُ أَسَامِيَهُمْ مَكْتُوبَهً عَلَى سَاقِ الْعَرْشِ فَسَأَلْتُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ هُمُ الْأَئِمَّهُ بَعْدَکَ مُطَهَّرُونَ مَعْصُومُونَ وَ أَعْدَاؤُهُمْ مَلْعُونُونَ (۱).

**[ترجمه]الكفاية: على عليه السّلام: در خانه اُمّ سَلَمه بر رسول خدا صلى الله عليه و آله وارد گشتم در حالى كه اين آيه بر آن حضرت نازل شده بود: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»، - . احزاب / ۳۳ - {خدافقط مى خواهد آلودگى را از شما خاندان [پيامبر] بزدايد و شما را پاك و پاكيزه گرداند.} پس رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: اى على، اين آيه درباره تو و سپس دو پسرت حسن و حسين و بعد از حسين پسرش على و پس از على پسرش جعفر و پس از جعفر پسرش موسى

ص: ۳۳۶

و پس از موسى پسرش على و پس از على پسرش محمّد و پس از محمّد پسرش على و پس از على پسرش حسن و پس از حسن پسرش حجّت؛ نام ايشان را به همين ترتيب بر پايه عرش نوشته يافتم، سپس از خداى عزّوجل درباره آن‌ها پرسيدم، فرمود: اى محمّد، اينان امامان پس از تو هستند، پاكند و معصوم و دشمنانشان ملعونند. - . كفاية الاثر: ۲۱ -

**[ترجمه]

«۲۰۰»

نص، [كفايه الأثر] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَبِيبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ السَّهْمِيِّ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَهَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ دَاوُدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّهِ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: قَالَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى لَأُعَذِّبَنَّ كُلَّ رَعِيَّهٍ دَانَتْ (۲) بِطَاعَهِ إِمَامٍ لَيْسَ مِنِّي وَ إِنْ كَانَتِ الرَّعِيَّهُ فِي نَفْسِهَا بَرَّهً وَ لَأَرْحَمَنَّ كُلَّ رَعِيَّهٍ دَانَتْ بِإِمَامٍ عَادِلٍ مِنِّي وَ إِنْ كَانَتِ الرَّعِيَّهُ فِي نَفْسِهَا غَيْرَ بَرَّهٍ وَ لَا تَقِيَّهٍ ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ أَنْتَ الْإِمَامُ وَ الْخَلِيفَهُ بَعْدِي حَرْبُکَ حَرْبِي وَ سِلْمُکَ سِلْمِي وَ أَنْتَ أَبُو سِبْطَيَّ وَ زَوْجُ ابْنَتِي وَ مِنْ ذُرِّيَّتِکَ الْأَئِمَّهُ الْمُطَهَّرُونَ فَأَنَا سَيِّدُ الْأَنْبِيَاءِ وَ أَنْتَ سَيِّدُ الْأَوْصِيَاءِ وَ أَنَا وَ أَنْتَ مِنْ شَجَرَهٍ وَاحِدَهٍ وَ لَوْلَانَا لَمْ يَخْلُقِ اللَّهُ الْجَنَّهَ وَ لَا النَّارَ وَ لَا الْأَنْبِيَاءَ وَ لَا الْمَلَائِكَهَ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَنَحْنُ أَفْضَلُ أَمِ الْمَلَائِكَهُ قَالَ يَا عَلِيُّ نَحْنُ خَيْرُ خَلِيقَهِ اللَّهِ عَلَى بَسِيطِ الْأَرْضِ وَ خَيْرٌ مِنَ الْمَلَائِكَهِ الْمُقَرَّبِينَ وَ كَيْفَ لَا نَكُونُ خَيْراً مِنْهُمْ وَ قَدْ سَبَقْنَاهُمْ إِلَى مَعْرِفَهِ اللَّهِ وَ تَوْحِيدِهِ فَبِنَا عَرَفُوا اللَّهَ وَ بِنَا عَبَدُوا اللَّهَ وَ بِنَا اهْتَدَوُا السَّبِيلَ إِلَى مَعْرِفَهِ اللَّهِ يَا عَلِيُّ أَنْتَ مِنِّي وَ أَنَا مِنْکَ وَ أَنْتَ أَخِي وَ وَزِيرِي فَإِذَا مِتُّ ظَهَرَتْ لَکَ ضَغَائِنُ فِي صُدُورِ قَوْمٍ وَ سَتَكُونُ بَعْدِي فِتْنَهٌ صَمَّاءُ صَيْلَمٌ (۳) يَسْقُطُ فِيهَا كُلُّ وَلِيجَهٍ وَ بِطَانَهٍ وَ ذَلِکَ عِنْدَ فِقْدَانِ شِيعَتِکَ الْخَامِسَ مِنْ وُلْدِ السَّابِعِ مِنْ وُلْدِکَ تَحْزَنُ لِفَقْدِهِ أَهْلُ الْأَرْضِ وَ السَّمَاءِ فَكَمْ مِنْ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَهٍ مُتَأَسِّفٍ مُتَلَهِّفٍ حَيْرَانَ عِنْدَ فَقْدِهِ ثُمَّ أَطْرَقَ مَلِيّاً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ قَالَ بِأَبِي وَ أُمِّي سَمِيِّي وَ شَبِيهِي وَ شَبِيهُ مُوسَى

ص: ۳۳۷

۱- کفایه الاثر: ۲۱.

۲- دان دینا: اتخذ لنفسه دینا و تعبد به.

۳- أی داهیه شدیده. وقعه صیلمه: مستأصله.

بْنِ عِمْرَانَ عَلَيْهِ جُيُوبُ النُّورِ أَوْ قَالَ جَلَابِيبُ النُّورِ يَتَوَقَّدُ(۱) مِنْ شُعَاعِ الْقُدْسِ كَأَنِّی بِهِمْ آیِسٌ مَا كَانُوا-(۲) نُودِیَ بِنِدَاءٍ يَسْمَعُهُ مِنَ الْبُعْدِ كَمَا يَسْمَعُهُ مِنَ الْقُرْبِ يَكُونُ رَحْمَةً عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَ عَذَاباً عَلَى الْمُنَافِقِينَ قُلْتُ وَ مَا ذَلِكَ النِّدَاءُ قَالَ ثَلَاثَةُ أَصْوَاتٍ فِی رَجَبٍ أَوَّلُهَا أَلا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ وَ الثَّانِی أَزِفَتِ الْآزِفَهُ وَ الثَّالِثُ يَرَوْنَ بَدَناً بَارِزاً مَعَ قَرْنِ الشَّمْسِ (۳) يُنَادِی أَلَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ فُلَانَ بْنَ فُلَانٍ حَتَّى يَنْسُبَهُ إِلَى عَلِیٍّ علیه السلام فِيهِ هَلَاكُ الظَّالِمِينَ فَعِنْدَ ذَلِكَ يَأْتِی الْفَرَجُ وَ يَشْفِی اللَّهُ صُدُورَهُمْ- وَ يُذْهِبُ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَمْ يَكُونُ بَعْدِی مِنَ الْأَئِمَّهِ قَالَ بَعْدَ الْحُسَيْنِ تِسْعَةٌ التَّاسِعُ قَائِمُهُمْ (۴).

**[ترجمه]الکفایهٔ: امیرالمؤمنین علیه السّلام: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خدای تبارک و تعالی می‌فرماید: من به یقین هر رعیتی را که از پیشوایی غیر از امامی که از جانب ما باشد اطاعت کند، عذاب خواهم داد گرچه آن شخص ذاتاً آدم خوبی باشد، و من به همه آن مردمانی که از امام عادل ما اطاعت کرده‌اند، از روی عقیده و رضایت رحم خواهم نمود گرچه آدم‌های خوبی هم نباشند؛ سپس فرمود: ای علی، امام و جانشین پس از من تویی، جنگ تو جنگ من است و صلح تو صلح من، و تو پدر دو سبط و شوی دختر منی، و ائمّه اطهار از ذریّه تو هستند؛ من سرور پیامبرانم و تو سرور اوصیا و من و تو از یک شجره هستیم که اگر به خاطر ما نبود، خداوند بهشت و دوزخ را نمی‌آفرید و پیامبران و فرشتگان را نیز خلق نمی‌کرد.

امام علیه السّلام گوید: عرض کردم: یا رسول الله، با این توصیف ما برتریم یا فرشتگان؟ فرمود: ای علی، ما بهترین خلیفه خدا بر روی زمین هستیم و برتر از فرشتگان مقرّب و چگونه برتر از آنان نباشیم در حالی که در شناخت خدا و توحید او بر ایشان پیشی گرفته‌ایم؛ آنان به واسطه ما به شناخت خدا رهنمون شدند و به واسطه ما او را پرستش کردند و به واسطه ما به راه معرفهٔ الله هدایت شدند؛ ای علی، تو از منی و من از تو، و تو برادر و وزیر منی؛ پس چون از دنیا بروم، کینه‌هایی که در سینه‌های قومی نهفته است، آشکار گردد و پس از من فتنه‌ای کور و بلایی بسیار سخت خواهد بود که در آن همه دوستی‌ها و خویشاوندی‌ها از بین برود و این همان زمانی است که شیعیان تو پنجمین فرزند از هفتمین فرزند تو را نیابند و برای فقدانش اهل زمین و آسمان اندوهگین شوند و چه بسیار خواهند بود مردان و زنان مؤمنی که از فقدان او متأسف و سرگردان خواهند بود.

سپس مدتی سر به زیر افکنده و به فکر فرو رفت و آن‌گاه سر برداشته و فرمود: پدر و مادرم فدای آنکه همنام من، شبیه من و شبیه موسی

بن عمران است، و بر تن او گریبان‌هایی ــ یا اینکه فرمود: جامه‌هایی ــ از نور است که از پرتو قدس روشن شود. گویی آن‌ها را می‌بینم که نومیدترین مردمانند تا آنکه ندایی از دور به گوش رسد که دور و نزدیک هر دو آن را یکسان شنوند و این ندا، ندای رحمت بر مؤمنین و عذاب بر کافرین است. عرض کردم: آن چه ندایی است؟ فرمود: سه بانگ در ماه رجب است که نخستین آن این است: آگاه باشید که لعنت خدا بر ستمگران است. و بانگ دوم این است: وه چه نزدیک گشت قیامت! سوم اینکه در این هنگام هیکلی آشکار را همراه با سپیده خورشید ببینند که فریاد می‌زند: بدانید و آگاه باشید! خداوند فلان بن فلان و نسب او را تا علی علیه السّلام بر می‌شمارد، را برانگیخت که در برانگیختنش نابودی ستمگران است، پس در این هنگام فرج حاصل گردد و خداوند سینه‌های ایشان را شفا خواهد داد. و غم را از دلهایشان بزداید. عرض کردم: یا رسول الله، پس از

من چند امام خواهد بود؟ فرمود: امامان پس از حسین، نُه امام هستند و نهمین ایشان قائم آن‌هاست. - . كفايةُ الأثر: ۲۱ -

**[ترجمه]

«۲۰۱»

نص، [كفايه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُتْبَهَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحِمَّصِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الْغَطْفَانِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يُوسُفَ الْحِمَّصِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُكَّاشَهَ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَسَنٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السّلام قَالَ: خَطَبَنَا(۵) رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَوْماً فَقَالَ بَعْدَ مَا حَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ مَعَاشِرَ النَّاسِ كَأَنِّي أُدْعَى فَأُجِيبُ وَ إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمُ الثَّقَلَيْنِ- كِتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا فَتَعَلَّمُوا مِنْهُمْ وَ لَا تُعَلِّمُوهُمْ فَإِنَّهُمْ أَعْلَمُ مِنْكُمْ- لَا تَخْلُو الْأَرْضُ مِنْهُمْ وَ لَوْ خَلَتْ إِذاً لَسَاخَتْ بِأَهْلِهَا ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّ الْعِلْمَ لَا يَبِيدُ(۶) وَ لَا يَنْقَطِعُ وَ أَنَّكَ لَا تُخْلِي أَرْضَكَ مِنْ حُجَّهٍ لَكَ عَلَى خَلْقِكَ ظَاهِرٍ لَيْسَ بِالْمُطَاعِ أَوْ خَائِفٍ مَغْمُورٍ-(۷)

ص: ۳۳۸

۱- الجيب من القميص: طوقه. و الجلباب- بسكون اللام و تخفيف الباء، او كسر اللام و تشديد الباء- القميص أو الثوب الواسع و يتوقد اى يشتعل.

۲- في المصدر: كأني بهم آيس من كانوا و في(ت) آنس ظ.

۳- قرن الشمس: اول ما يبدو منه.

۴- كفايه الاثر: ۲۱.

۵- في المصدر و(د): قال خطب.

۶- باد: هلك. بادت الشمس بيودا: غابت.

۷- المغمور: المجهول الخامل الذكر.

لِكَيْلَا يَبْطُلَ حُجَّتُکَ وَ لَا يَضِلَّ أَوْلِيَاؤُکَ بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَهُمْ أُولَئِکَ الْأَقَلُّونَ عَدَداً الْأَعْظَمُونَ قَدْراً عِنْدَ اللَّهِ فَلَمَّا نَزَلَ عَنْ مِنْبَرِهِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ مَا أَنْتَ الْحُجَّةُ عَلَى الْخَلْقِ كُلِّهِمْ قَالَ يَا حَسَنُ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ إِنَّما أَنْتَ مُنْذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هادٍ(۱) فَأَنَا الْمُنْذِرُ وَ عَلِيٌّ الْهَادِي قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَوْلُکَ إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَخْلُو مِنْ حُجَّةٍ قَالَ نَعَمْ عَلِيٌّ هُوَ الْإِمَامُ (۲) وَ الْحُجَّةُ بَعْدِي وَ أَنْتَ الْحُجَّةُ وَ الْإِمَامُ بَعْدَهُ وَ الْحُسَيْنُ هُوَ الْإِمَامُ (۳) وَ الْحُجَّةُ بَعْدَکَ وَ لَقَدْ نَبَّأَنِي اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ أَنَّهُ يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ وَلَدٌ يُقَالُ لَهُ عَلِيٌّ سَمِيُّ جَدِّهِ عَلِيٍّ فَإِذَا مَضَى الْحُسَيْنُ قَامَ بِالْأَمْرِ بَعْدَهُ عَلِيٌّ ابْنُهُ (۴) وَ هُوَ الْحُجَّةُ وَ الْإِمَامُ وَ يُخْرِجُ اللَّهُ مِنْ صُلْبِ عَلِيٍّ وَلَداً سَمِيِّي وَ أَشْبَهُ النَّاسِ بِي عِلْمُهُ عِلْمِي وَ حُكْمُهُ حُكْمِي وَ هُوَ الْإِمَامُ وَ الْحُجَّةُ بَعْدَ أَبِيهِ وَ يُخْرِجُ اللَّهُ مِنْ صُلْبِهِ مَوْلُوداً(۵) يُقَالُ لَهُ جَعْفَرٌ أَصْدَقُ النَّاسِ قَوْلًا وَ فِعْلًا وَ هُوَ الْإِمَامُ وَ الْحُجَّةُ بَعْدَ أَبِيهِ وَ يُخْرِجُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ صُلْبِ جَعْفَرٍ مَوْلُوداً سَمِيُّ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ أَشَدُّ النَّاسِ تَعَبُّداً فَهُوَ الْإِمَامُ وَ الْحُجَّةُ بَعْدَ أَبِيهِ وَ يُخْرِجُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ صُلْبِ مُوسَى وَلَداً يُقَالُ عَلِيٌّ مَعْدِنُ عِلْمِ اللَّهِ وَ مَوْضِعُ حُكْمِهِ (۶) فَهُوَ الْإِمَامُ وَ الْحُجَّةُ بَعْدَ أَبِيهِ وَ يُخْرِجُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ صُلْبِ عَلِيٍّ مَوْلُوداً يُقَالُ لَهُ مُحَمَّدٌ فَهُوَ الْإِمَامُ وَ الْحُجَّةُ بَعْدَ أَبِيهِ وَ يُخْرِجُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ صُلْبِ مُحَمَّدٍ مَوْلُوداً يُقَالُ لَهُ عَلِيٌّ فَهُوَ الْإِمَامُ وَ الْحُجَّةُ بَعْدَ أَبِيهِ وَ يُخْرِجُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ صُلْبِ عَلِيٍّ مَوْلُوداً يُقَالُ لَهُ الْحَسَنُ فَهُوَ الْإِمَامُ وَ الْحُجَّةُ بَعْدَ أَبِيهِ وَ يُخْرِجُ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ صُلْبِ الْحَسَنِ الْحُجَّةَ الْقَائِمَ إِمَامَ زَمَانِهِ وَ مُنْقِذَ أَوْلِيَائِهِ يَغِيبُ حَتَّى لَا يُرَى يَرْجِعُ عَنْ أَمْرِهِ قَوْمٌ وَ يَثْبُتُ عَلَيْهِ آخَرُونَ- وَ يَقُولُونَ مَتى هذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ

۱- سوره الرعد: ۷.

۲- فی المصدر و(د): نعم هو الامام اه.

۳- فی المصدر و(د): و الحسين الامام اه.

۴- فی المصدر و(د): قام بالامر على ابنه.

۵- فی المصدر: و يخرج من صلبه مولود.

۶- فی المصدر: و موضع حكمته.

وَ لَوْ لَمْ يَبْقَ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا يَوْمٌ وَاحِدٌ لَطَوَّلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ ذَلِكَ الْيَوْمَ حَتَّى يَخْرُجَ قَائِمُنَا فَيَمْلَؤُهَا قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماً فَلَا يَخْلُو الْأَرْضُ مِنْكُمْ أَعْطَاكُمُ اللَّهُ عِلْمِي وَ فَهْمِي وَ لَقَدْ دَعَوْتُ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَنْ يَجْعَلَ الْعِلْمَ وَ الْفِقْهَ فِي عَقِبِي وَ عَقِبِ عَقِبِي وَ مِنْ زَرْعِي وَ زَرْعِ زَرْعِي (۱).

**[ترجمه]الکفایة: حسن بن علی علیهما السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله خطبه‌ای برای ما خواند و پس حمد و ستایش خدا فرمود: ای مردم، گویا به رفتن از این دنیا دعوت شده‌ام و این دعوت را اجابت کرده‌ام، و من در میان شما دو ثقل گران بر جای می‌نهم: کتاب خدا و عترتم، اهل بیتم، تا زمانی که به این دو تمسّک جویید، هرگز گمراه نمی‌شوید؛ پس، از ایشان فرا گیرید و چیزی به آنان نیاموزید که آن‌ها از شما عالم‌ترند و زمین از وجودشان خالی نخواهد ماند و اگر چنین شود، زمین با هرچه بر روی آن است درهم فرو رود؛ سپس فرمود: خداوندا، من می‌دانم که علم از بین رفتنی

ص: ۳۳۸

و قطع شدنی نیست و تو زمین خود را از حجّتی بر خلقت که به تو تعلّق دارد خالی نمی‌گذاری که ظاهر است اما اطاعت نمی‌شود، یا غایب است و ناشناس تا حجت تو باطل نگردد و اولیای تو پس از اینکه هدایتشان کردی، گمراه نشوند، اینانند که به جهت عدد اندک لیکن به جهت قدر و منزلت نزد خدا بزرگند.

چون از منبر پایین آمد، عرض کردم: یا رسول الله، مگر حجّت بر تمام خلق، شما نیستید؟ فرمود: ای حسن، خداوند می‌فرماید: «إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرٌ

وَ لِكلُ ِقَوْمٍ هَاد» - . رعد / ۷ - ،

{تو فقط هشداردهنده ای، و برای هر قومی رهبری است.} آن «منذر» و هشدار دهنده من هستم و علی هادی و راهنما است. عرض کردم: یا رسول الله، این که فرمودی زمین از حجّت خالی نمی‌ماند به چه معنی است؟ فرمود: آری، امام و حجّت پس از من علی است و پس از او حجّت و امام تو هستی و پس از تو حجّت و امام، حسین است و خداوند لطیف خبیر مرا آگاه فرموده است که از صُلب حسین فرزندی به نام علی زاده خواهد شد که همنام جدّ خویش علی علیه السّلام است و چون حسین از دنیا برود، پسرش علی عهده‌دار امامت پس از او خواهد بود و او حجّت و امام است و از صُلب علی پسری همنام من زاده شود که شبیه‌ترین مردم به من است، عِلم او علم من و حکمتش حکمت من است و پس از پدرش حجّت و امام اوست، و از صُلب او فرزندی زاده شود که جعفرش نامند که راستگوترین مردم به جهت قول و فعل است؛ پس از پدرش، امام و حجّت اوست. و خدای متعال از صُلب جعفر فرزندی همنام موسی بن عمران خارج خواهد کرد که متعبّدترین مردم خواهد بود، بعد از پدرش حجّت و امام اوست، و خداوند از صُلب موسی فرزندی درآورد که وی را «علی» نامند که معدن علم خدا و جایگاه حکمت اوست، پس از پدرش حجّت و امام اوست؛ و خداوند از صُلب علی مولودی خواهد آورد که «محمّد»ش خوانند که پس از پدرش امام و حجّت است؛ و خدای متعال از صُلب محمّد فرزندی به دنیا خواهد آورد که وی را «علی» نامند که امام و حجّت پس از پدرش اوست؛ و خداوند متعال از صُلب علی مولودی به دنیا آورد که وی را «حسن» نامند که پس از پدرش امام و حجّت اوست؛ و خدای متعال از صُلب حسن حجّت قائم و امام زمان خود و نجات دهنده دوستداران خویش را به عرصه هستی

خواهد آورد. سپس آن‌قدر از دیده‌ها نهان خواهد شد که عده‌ای از وی برخواهند گشت و عده‌ای دیگر همچنان در عقیده به او استوار و پابرجا خواهند ماند: «وَ یَقُولُونَ مَتیَ هَذَا الْوَعْدُ إِن کُنتُمْ صَادِقِین» - . یونس / ۴۸ -

{و می گویند: «اگر راست می گویید، این وعده چه وقت است؟».}

ص: ۳۳۹

اما اگر فقط یک روز از عمر دنیا باقی مانده باشد، خداوند آن روز را آن‌قدر طولانی خواهد فرمود که قائم ما ظهور کرده و جهان را پر از عدل و داد کند همان‌طور که از پیش پر از ظلم و ستم گشته بود؛ بنابراین، زمین هرگز از وجود شما خالی نخواهد شد. خداوند علم و فهم مرا به شما عطا فرموده و از خداوند تبارک و تعالی خواستم که علم و فقه را در ذریّه من و ذریّه ذریّه من و فرزندان و فرزندانِ فرزندانِ من قرار دهد. - . کفایة الاثر: ۲۱ -

**[ترجمه]

«۲۰۲»

نص، [کفایه الأثر] عَلِیُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُتْبَهَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحِمْصِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ یَحْیَی الصُّوفِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَیْشٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ یَمْلِکُهُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ أَعْطَاهُمُ اللَّهُ عِلْمِی وَ فَهْمِی مَا لِقَوْمٍ یُؤْذُونَنِی فِیهِمْ لَا أَنَالَهُمُ اللَّهُ شَفَاعَتِی (۲).

**[ترجمه]الکفایهٔ: حسن بن علی علیهما السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: امر خلافت را پس از من دوازده امام بر عهده خواهند گرفت که نُه تنِ ایشان از صُلب حسین هستند که خداوند علم و فهم مرا به آنان عطا فرموده است، چرا برخی با آزردنشان مرا آزار می‌دهند؟ خداوند شفاعت مرا نصیب آنان نگرداند! - . کفایة الاثر: ۲۱ -

**[ترجمه]

«۲۰۳»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ سُلَیْمَانَ الطَّائِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ الْکُوفِیِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ یَحْیَی عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَخِیهِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: الْأَئِمَّهُ بَعْدِی بِعَدَدِ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ وَ حَوَارِیِّ عِیسَی مَنْ أَحَبَّهُمْ فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَ مَنْ أَبْغَضَهُمْ فَهُوَ مُنَافِقٌ هُمْ حُجَجُ اللَّهِ فِی خَلْقِهِ وَ أَعْلَامُهُ فِی بَرِیَّتِهِ (۳).

**[ترجمه]الکفایهٔ: حسن بن علی علیهما السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: امامان بعد از من به عدد نقبای بنی... اسرائیل و حواریّون عیسی علیه السّلام هستند؛ هرکس ایشان را دوست بدارد مؤمن و آنکه با آنان دشمنی ورزد منافق است؛ آن‌ها حجّت‌های خدا بر خلقش و بزرگانش در میان مردم هستند. - . کفایة الاثر: ۲۱ -

**[ترجمه]

«۲۰۴»

نص، [كفايه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْهَاشِمِيِّ عَنْ عِيسَى بْنِ أَحْمَدَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مُحَمَّدٍ الثَّوْرِيِّ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي الْحَجَّافِ دَاوُدَ بْنِ أَبِي عَوْفٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السّلام قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ لِعَلِيٍّ عليه السّلام أَنْتَ وَارِثُ عِلْمِي وَ مَعْدِنُ حُكْمِي وَ الْإِمَامُ بَعْدِي فَإِذَا اسْتُشْهِدْتَ فَابْنُكَ الْحَسَنُ فَإِذَا اسْتُشْهِدَ الْحَسَنُ فَابْنُكَ الْحُسَيْنُ فَإِذَا اسْتُشْهِدَ الْحُسَيْنُ فَابْنُهُ عَلِيٌّ يَتْلُوهُ تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ أَئِمَّةٌ أَطْهَارٌ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا أَسْمَاؤُهُمْ قَالَ عَلِيٌّ وَ مُحَمَّدٌ وَ جَعْفَرٌ وَ مُوسَى وَ عَلِيٌّ وَ مُحَمَّدٌ وَ عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْمَهْدِيُّ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ يَمْلَأُ اللَّهُ تَعَالَى بِهِ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماً(۴).

۱- كفايه الاثر: ۲۱.

۲- كفايه الاثر: ۲۱.

۳- كفايه الاثر: ۲۱.

۴- كفايه الاثر: ۲۲.

**[ترجمه]الکفایة: حسن بن علی علیهما السّلام: شنیدم که رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: تو وارث علم من و کانِ حکمت من و امام پس از منی، و چون شهید گشتی، پسرت حسن، و چون حسن شهید شود پسرت حسین و چون پسرت حسین شهید شود پسرش علی و به دنبال حسین نُه تن از صُلب حسین، امامان طاهر هستند. عرض کردم: یا رسول الله، نامشان چیست؟ فرمود: علی، محمّد، جعفر، موسی، علی، محمّد، علی، حسن و مهدی که از صُلب حسین است و خداوند به دست او زمین را پر از عدل و داد خواهد کرد همان‌طور که از پیش پر از ظلم و ستم گشته بود. - . کفایة الاثر: ۲۲ -

ص: ۳۴۰

**[ترجمه]

«۲۰۵»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ عُتْبَهَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عُمَرَ الرَّاسِبِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْمُحَمَّدِيِّ عَنْ أَبِي روج [رَوْحِ] بْنِ فَرْوَهَ بْنِ الْفَرَجِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْذِرِ بْنِ الجیفره [حَيْفَرَ] قَالَ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا: سَأَلْتُ جَدِّي رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنِ الْأَئِمَّهِ بَعْدَهُ فَقَالَ صلی الله علیه و آله الْأَئِمَّهُ بَعْدِي عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ اثْنَا عَشَرَ أَعْطَاهُمُ اللَّهُ عِلْمِي وَ فَهْمِي وَ أَنْتَ

مِنْهُمْ يَا حَسَنُ (۱) قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَتَى يَخْرُجُ قَائِمُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ قَالَ إِنَّمَا مَثَلُهُ كَمَثَلِ السَّاعَهِ- ثَقُلَتْ فِي السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ لا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَهً(۲).

**[ترجمه]الکفایة: حسن بن علی صلوات الله علیهما: از جدّم رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره امامان پرسیدم، فرمود: امامان پس از من به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل، دوازده تن خواهند بود که خداوند علم و فهم مرا به ایشان عطا فرموده و ای حسن، تو از آنان هستی. عرض کردم: یا رسول الله، پس قائم ما اهل بیت چه موقع خروج خواهد کرد؟ فرمود: مَثَل او مثل رستاخیز است، این مطلب بر آسمان‌ها و زمین گران آمده و به طور ناگهانی بر شما فرود می‌آید. - . کفایة الاثر: ۲۳ _۲۲ -

**[ترجمه]

«۲۰۶»

نص، [کفایه الأثر] الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ شُنْبُوذٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُمْدُونٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُكَيْمٍ الْأَوْدِيِّ عَنْ شَرِيكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: أَخْبَرَنِي جَبْرَئِيلُ علیه السلام لَمَّا أَثْبَتَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى اسْمَ مُحَمَّدٍ فِي سَاقِ الْعَرْشِ قُلْتُ يَا رَبِّ هَذَا الِاسْمَ الْمَكْتُوبَ فِي سُرَادِقِ الْعَرْشِ أَرَى أَعَزَّ خَلَقِكَ عَلَيْكَ قَالَ فَأَرَاهُ اللَّهُ اثْنَيْ عَشَرَ أَشْبَاحاً أَبْدَاناً بِلَا أَرْوَاحٍ بَيْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ فَقَالَ يَا رَبِّ بِحَقِّهِمْ عَلَيْكَ إِلَّا أَخْبَرْتَنِي مَنْ هُمْ (۳) فَقَالَ هَذَا نُورُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ هَذَا نُورُ الْحَسَنِ وَ هَذَا نُورُ الْحُسَيْنِ وَ هَذَا نُورُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ هَذَا نُورُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ هَذَا نُورُ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ هَذَا نُورُ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَ هَذَا نُورُ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى وَ هَذَا نُورُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ هَذَا نُورُ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ هَذَا نُورُ الْحَسَنِ

بْنِ عَلِيٍّ وَ هَذَا نُورُ الْحُجَّةِ الْقَائِمِ الْمُنْتَظَرِ قَالَ فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ مَا أَحَدٌ يَتَقَرَّبُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِهَؤُلَاءِ الْقَوْمِ إِلَّا أَعْتَقَ اللَّهُ رَقَبَتَهُ مِنَ النَّارِ(۴).

**[ترجمه]الکفایة: حسین بن علی علیهما السّلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت کرده که آن حضرت فرمود: جبرئیل علیه السّلام مرا خبر داد که چون خداوند نام محمّد را بر پایه عرش نوشت، عرض کردم: پروردگارا، می‌بینم که این نام که در سراپرده عرش نوشته شد ارجمندترین بندگانت نزد توست؟! آن‌گاه خدای عزّوجل دوازده شبح بدن‌های بی‌روح را در میان زمین و آسمان به وی نشان داد. عرض کرد: پروردگارا، تو را به حق اینان سوگند می‌دهم که ایشان را به من معرّفی فرمایید. فرمود: این نور علی بن ابی طالب و این نور حسن و این نور حسین و این نور علی بن حسین و این نور محمّد بن علی و این نور جعفر بن محمّد و این نور موسی بن جعفر و این نور علی بن موسی و این نور محمّد بن علی و این نور علی بن محمّد و این نور حسن بن علی و این نور حجّت قائم منتظر است. گوید: رسول خدا صلی الله علیه و آله پیوسته می‌فرمود: کسی نیست که به وسیله اینان به خدای متعال تقرّب جوید مگر اینکه خداوند او را از آتش برهاند. - . کفایة الاثر: ۲۳ -

**[ترجمه]

«۲۰۷»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَامِرٍ الطَّائِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدَانَ عَنْ سَهْلِ بْنِ صَيْفِيٍّ عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ قَالَ: سَمِعْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السّلام يَقُولُ فِي مَسْجِدِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله وَ ذَلِكَ فِي حَيَاةِ أَبِيهِ عَلِيٍّ علیه السّلام سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ أَوَّلُ مَا خَلَقَ

۱- فی المصدر و(د): و أنت یا حسن.

۲- کفایه الاثر: ۲۲ و ۲۳.

۳- فی المصدر: الا اخبرتنی عنهم.

۴- کفایه الاثر: ۲۳.

اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ حُجُبُهُ فَكَتَبَ عَلَى حَوَاشِيهَا- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلِيٌّ وَصِيُّهُ ثُمَّ خَلَقَ الْعَرْشَ فَكَتَبَ عَلَى أَرْكَانِهِ- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلِيٌّ وَصِيُّهُ ثُمَّ خَلَقَ الْأَرَضِينَ فَكَتَبَ عَلَى أَطْوَارِهَا- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلِيٌّ وَصِيُّهُ ثُمَّ خَلَقَ اللَّوْحَ فَكَتَبَ عَلَى حُدُودِهِ- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلِيٌّ وَصِيُّهُ فَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يُحِبُّ النَّبِيَّ وَ لَا يُحِبُّ الْوَصِيَّ فَقَدْ كَذَبَ وَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يَعْرِفُ النَّبِيَّ وَ لَا يَعْرِفُ الْوَصِيَّ فَقَدْ كَفَرَ ثُمَّ قَالَ صلى الله عليه و آله أَلَا إِنَّ أَهْلَ بَيْتِي أَمَانٌ لَكُمْ فَأَحِبُّوهُمْ بِحُبِّي وَ تَمَسَّكُوا بِهِمْ لَنْ تَضِلُّوا قِيلَ فَمَنْ أَهْلُ بَيْتِكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ قَالَ عَلِيٌّ وَ سِبْطَايَ وَ تِسْعَةٌ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ أَئِمَّةٌ أَبْرَارٌ أُمَنَاءُ مَعْصُومُونَ أَلَا إِنَّهُمْ أَهْلُ بَيْتِي وَ عِتْرَتِي مِنْ لَحْمِي وَ دَمِي (۱).

**[ترجمه]الکفایة: حسین بن علی علیه السّلام در مسجد النبی و در حیات پدرش علی علیه السّلام فرمود: شنیدم که رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: نخستین چیزی که خدای عزّوجل آفرید

ص: ۳۴۱

حجاب‌های خویش بود و در حواشی آن نوشت: «لا إله إلّا الله محمد رسول الله علیّ وصیّه»؛ سپس عرش را آفرید و بر ستون... های آن نوشت: «لا إله إلّا الله محمّد رسول الله علیّ وصیّه»؛ سپس زمین‌ها را آفرید و بر گوشه گوشه آن‌ها همین عبارات را نوشت، پس هر که گمان می‌برد پیامبر صلی الله علیه و آله را دوست می‌دارد اما وصیّ او را دوست نداشته باشد، دروغ گفته است و کسی که گمان برد پیامبر را شناخته اما علی را نشناخته باشد، کافر است؛ سپس فرمود: آگاه باشید که اهل بیت من برای شما امان به ارمغان می‌آورند. پس به خاطر من دوستشان داشته باشید و به آنان تمسّک جویید تا هرگز گمراه نشوید؛ عرض شد: ای پیامبر خدا، اهل بیت شما چه کسانی هستند؟ فرمود: علی و دو سبط من و نُه تن از فرزندان حسین، امامانی نیکوکردار و امین و معصومند؛ آگاه باشید که ایشان اهل بیت منند و عترت من، از گوشت و خون من. - . کفایة الاثر: ۲۳ -

**[ترجمه]

بیان

الأطوار الأفنیه و الحدود و الجبال و فی بعض النسخ بالدال أی جبالها.

**[ترجمه]«الأطوار»: حیاط‌ها، مرزها، کوهها. و در برخی نسخه‌ها با دال آمده که به معنی کوههاست.

**[ترجمه]

«۲۰۸»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُوسَوِيِّ الْقَاضِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ حَفْصٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُثَنَّى عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ الضَّبِّيِّ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يَزِيدَ السَّمَّانِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السّلام قَالَ: دَخَلَ أَعْرَابِيٌّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يُرِيدُ الْإِسْلَامَ وَ مَعَهُ ضَبٌّ (۲) قَدِ اصْطَادَهُ فِي الْبَرِّيَّهِ وَ

جَعَلَهُ فِی کُمِّهِ فَجَعَلَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَعْرِضُ عَلَیْهِ الْإِسْلَامَ فَقَالَ- لَا أُومِنُ بِکَ یَا مُحَمَّدُ أَوْ یُؤْمِنَ بِکَ هَذَا الضَّبُّ وَ رَمَی الضَّبَّ عَنْ کُمِّهِ فَخَرَجَ الضَّبُّ مِنَ الْمَسْجِدِ یَهْرُبُ (۳) فَقَالَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله یَا ضَبُّ مَنْ أَنَا قَالَ أَنْتَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمِ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ قَالَ یَا ضَبُّ مَنْ تَعْبُدُ قَالَ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِی فَلَقَ الْحَبَّهَ وَ بَرَأَ النَّسَمَهَ وَ اتَّخَذَ إِبْرَاهِیمَ خَلِیلًا وَ نَاجَی مُوسَی کَلِیماً وَ اصْطَفَاکَ یَا مُحَمَّدُ فَقَالَ الْأَعْرَابِیُّ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّکَ رَسُولُ اللَّهِ حَقّاً فَأَخْبِرْنِی یَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ یَکُونُ بَعْدَکَ نَبِیٌّ قَالَ لَا أَنَا خَاتَمُ النَّبِیِّینَ وَ لَکِنْ یَکُونُ

۱- کفایه الاثر: ۲۳.

۲- الضب: حیوان من الزحافات شبیه بالحرذون ذنبه کثیر العقد. یقال له بالفارسیه: « سوسمار».

۳- فی المصدر: هربا.

بَعْدِی أَئِمَّهٌ مِنْ ذُرِّیَّتِی قَوَّامُونَ بِالْقِسْطِ کَعَدَدِ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ أَوَّلُهُمْ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ هُوَ الْإِمَامُ وَ الْخَلِیفَهُ بَعْدِی وَ تِسْعَهٌ مِنَ الْأَئِمَّهِ مِنْ صُلْبِ هَذَا وَ وَضَعَ یَدَهُ عَلَی صَدْرِی وَ الْقَائِمُ تَاسِعُهُمْ یَقُومُ بِالدِّینِ فِی آخِرِ الزَّمَانِ کَمَا قُمْتُ فِی أَوَّلِهِ قَالَ فَأَنْشَأَ الْأَعْرَابِیُّ یَقُولُ:

أَلَا یَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّکَ صَادِقٌ***فَبُورِکْتَ مَهْدِیّاً وَ بُورِکْتَ هَادِیاً

شَرَعْتَ لَنَا الدِّینَ الْحَنِیفِیَّ بَعْدَ مَا***غَدَوْنَا کَأَمْثَالِ الحمیر الطَّوَاغِیَا(۱)

فَیَا خَیْرَ مَبْعُوثٍ وَ یَا خَیْرَ مُرْسَلٍ***إِلَی الْإِنْسِ ثُمَّ الْجِنِّ لَبَّیْکَ دَاعِیاً

فَبُورِکْتَ فِی الْأَقْوَامِ حَیّاً وَ مَیِّتاً***وَ بُورِکْتَ مَوْلُوداً وَ بُورِکْتَ نَاشِئاً

قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا أَخَا بَنِی سُلَیْمٍ هَلْ لَکَ مَالٌ قَالَ وَ الَّذِی أَکْرَمَکَ بِالنُّبُوَّهِ وَ خَصَّکَ بِالرِّسَالَهِ إِنَّ أَرْبَعَهَ آلَافِ بَیْتٍ مِنْ بَنِی سُلَیْمٍ مَا فِیهِمْ أَفْقَرُ مِنِّی فَحَمَلَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله عَلَی نَاقَهٍ-(۲) فَرَجَعَ إِلَی قَوْمِهِ فَأَخْبَرَهُمْ بِذَلِکَ قَالُوا فَأَسْلَمَ الْأَعْرَابِیُّ طَمَعاً فِی النَّاقَهِ فَبَقِیَ یَوْمَهُ فِی الصُّفَّهِ لَمْ یَأْکُلْ شَیْئاً فَلَمَّا کَانَ مِنَ الْغَدِ تَقَدَّمَ (۳) إِلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ:

یَا أَیُّهَا الْمَرْءُ الَّذِی لَا نَعْدَمُهُ***أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ حَقّاً نَعْلَمُهُ

وَ دِینُکَ الْإِسْلَامُ دِیناً نُعْظِمُهُ***نَبْغِی مِنَ الْإِسْلَامِ شَیْئاً نَقْضَمُهُ (۴)-

قَدْ جِئْتَ بِالْحَقِّ وَ شَیْئاً تُطْعِمُهُ (۵)

فَتَبَسَّمَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ یَا عَلِیُّ أَعْطِ الْأَعْرَابِیَّ حَاجَتَهُ فَحَمَلَهُ عَلِیٌّ علیه السّلام إِلَی مَنْزِلِ فَاطِمَهَ وَ أَشْبَعَهُ وَ أَعْطَاهُ نَاقَهً وَ جُلَّهَ تَمْرٍ(۶).

**[ترجمه]الکفایهٔ: حسین بن علی علیهما السّلام: مردی عرب به قصد اسلام آوردن نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد، در حالی که سوسماری را که در بیابان شکار کرده بود، با خود داشت و در آستین جا داده بود. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله شروع کرد به توضیح درباره دین اسلام، اما آن مرد عرب گفت: ای محمّد، تا این سوسمار به تو ایمان نیاورد، من ایمان نمی‌آورم! سپس آن حیوان را بر زمین انداخت؛ سوسمار به سمت در مسجد شروع به گریختن نمود که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: ای سوسمار، من کیستم؟! گفت: محمد بن عبدالله بن عبدالمطّلب بن هاشم بن عبد مناف. فرمود: ای سوسمار، چه کسی را پرستش می‌کنی؟ گفت: الله را پرستش می‌کنم که دانه را شکافت و انسان را آفرید، ابراهیم را به دوستی گرفت، با موسی سخن گفت و تو را ای محمّد به نبوّت برگزید؛ آن مرد عرب با دیدن این صحنه گفت: گواهی می‌دهم خدایی جز الله نیست و تو به راستی فرستاده خدایی؛ اکنون یا رسول الله، به من بفرمایید آیا پس از تو پیامبری خواهد بود؟ فرمود: خیر، من خاتم پیامبرانم، لیکن

پس از من امامانی از ذرِیّه من خواهند بود که قیام به قسط می‌کنند و به شمار نقبای بنی‌اسرائیل هستند، نخستین آن‌ها علی بن ابی طالب است که امام و جانشین من خواهد بود و نُه تن دیگر از صُلب این ـ و دست روی سینه من گذاشت ـ خواهند بود و نهمین آن‌ها قائم است که در آخر الزمان دین را به پا می‌دارد همان‌طور که در اول زمان من آن را به پا داشتم. گوید: پس آن مرد اعرابی این ابیات را سرود:

هان ای رسول خدا! یقیناً که تو راستگو هستی، برکت خدا بر تو باد که چه فرخنده راهبر و راهنمایی هستی

این دین حنیف را آیین ما قرار دادی، پس از آن که همچون خران سرکش شده بودیم

پس ای بهترین برانگیخته و بهترین فرستاده به سوی انس و جن، دعوتت را لبیک می‌گویم

پس در زندگی و مرگ در میان مردم مبارک هستی، و در کودکی و در دوره بالندگی نیز مبارک بوده‌ای.

گوید: پس رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای برادر بنی‌سلیم، آیا مالی داری؟ عرض کرد: سوگند به آنکه تو را به نبوّت کرامت بخشید و به رسالت مخصوص گردانید، در چهار هزار خانواده بنی سلیم کسی فقیرتر از من نیست. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله شتری به وی بخشید و آن مرد به میان قوم خود بازگشت و ماجرا را برای آنان بازگفت. گفتند: این مرد اعرابی به طمع ناقه اسلام آورده است. سپس یکی از اعراب بدوی به طمع به دست آوردن شتر مسلمان شد و تمام روز را در صُفّه ماند بی‌آنکه چیزی بخورد. چون فردا آمد، نزد پیامبر صلی الله علیه و آله رفته و این گونه سرود:

ای کسی که هرگز بی‌او نمانیم، می‌دانیم که تو به راستی رسول خدایی

و دین تو، اسلام، دینی است که آن را بزرگ می‌داریم، از اسلام چیزی برای خوردن می‌خواهیم

تو هم دین حق را آورده‌ای و هم چیزی که ما بخوریم!

رسول خدا صلی الله علیه و آله لبخندی زد و فرمود: یا علی، حاجت این اعرابی را بر آورده کن. پس علی علیه السّلام وی را به خانه فاطمه علیها السّلام برده و از غذا سیرش نمود و شتری و تو بره‌ای پر از خرما به وی عطا فرمود. - . کفایهٔ الاثر: ۲۳ -

**[ترجمه]

«۲۰۹»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُطَّلِبِ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ

۱- فى المصدر و(د): عبدنا كامثال الحمير الطواغيا.

۲- فى المصدر: على ناقته.

۳- فى المصدر: فقدم.

۴- فى المصدر: نبغى مع الإسلام شيئا نقضمه. قضم الشى ء: كسره بأطراف أسنانه و أكله.

۵- فى المصدر: نطعمه.

۶- كفايه الاثر: ۲۳.

الدِّينَوَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ الْمِصْرِي (۱) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْغِفَارِيِّ عَنْ حَرِيزِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَذَّاءِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السّلام: لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى هَذِهِ الْآيَهَ- وَ أُولُوا الْأَرْحامِ بَعْضُهُمْ أَوْلى بِبَعْضٍ فِي كِتابِ اللَّهِ (۲) سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ تَأْوِيلِهَا فَقَالَ وَ اللَّهِ مَا عَنَى بِهَا غَيْرَكُمْ وَ أَنْتُمْ أُولُو الْأَرْحامِ فَإِذَا مِتُّ فَأَبُوكَ عَلِيٌّ أَوْلَى بِي وَ بِمَكَانِي فَإِذَا مَضَى أَبُوكَ فَأَخُوكَ الْحَسَنُ أَوْلَى بِهِ فَإِذَا مَضَى الْحَسَنُ فَأَنْتَ أَوْلَى بِهِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَنْ بَعْدِي أَوْلَى بِي فَقَالَ ابْنُكَ عَلِيٌّ أَوْلَى بِكَ مِنْ بَعْدِكَ فَإِذَا مَضَى فَابْنُهُ مُحَمَّدٌ أَوْلَى بِهِ مِنْ بَعْدِهِ فَإِذَا مَضَى مُحَمَّدٌ فَابْنُهُ جَعْفَرٌ أَوْلَى بِهِ بِمَكَانِهِ مِنْ بَعْدِهِ فَإِذَا مَضَى جَعْفَرٌ فَابْنُهُ مُوسَى أَوْلَى بِهِ مِنْ بَعْدِهِ فَإِذَا مَضَى مُوسَى فَابْنُهُ عَلِيٌّ أَوْلَى بِهِ مِنْ بَعْدِهِ فَإِذَا مَضَى عَلِيٌّ فَابْنُهُ مُحَمَّدٌ أَوْلَى بِهِ مِنْ بَعْدِهِ فَإِذَا مَضَى مُحَمَّدٌ فَابْنُهُ عَلِيٌّ أَوْلَى بِهِ مِنْ بَعْدِهِ فَإِذَا مَضَى عَلِيٌّ فَابْنُهُ الْحَسَنُ أَوْلَى بِهِ مِنْ بَعْدِهِ فَإِذَا مَضَى الْحَسَنُ وَقَعَتِ الْغَيْبَهُ فِي التَّاسِعِ مِنْ وُلْدِكَ فَهَذِهِ الْأَئِمَّهُ التِّسْعَهُ مِنْ صُلْبِكَ أَعْطَاهُمُ اللَّهُ عِلْمِي وَ فَهْمِي طِينَتُهُمْ مِنْ طِينَتِي مَا لِقَوْمٍ يُؤْذُونَنِي فِيهِمْ لَا أَنَالَهُمُ اللَّهُ شَفَاعَتِي (۳).

**[ترجمه]الكفاية:

ص: ۳۴۳

حسین بن علی علیه السّلام: چون خدای تبارک و تعالی آیه: «وَ أُوْلُواْ الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ الله »، - . انفال/ ۷۳ . احزاب/ ۶ - {و

خویشاوندان [طبقِ] کتاب خدا، بعضی [نسبت] به بعضی اولویّت دارند.»} را نازل فرمود: از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره تأویل آن پرسیدم، فرمود: به خدا سوگند، منظور آیه کسی جز شما نیست، خویشاوندان شما هستید؛ پس چون من بمیرم، پدرت محق‌تر از هرکسی به جانشینی من است و چون پدرت درگذرد، برادرت حسن سزاوار جانشینی اوست و چون حسن درگذرد، تو سزاوار به جانشینی وی هستی؛ عرض کردم: یا رسول الله، پس از من چه کسی سزاوار و شایسته آن است که جای من باشد؟ فرمود: پسرت علی از هرکس دیگر سزاوارتر به جانشینی توست و چون بگذرد، فرزندش محمّد شایسته‌تر به جانشینی اوست؛ پس چون بگذرد، محمّد، پسرش و پس از محمّد پسرش جعفر شایستگی جانشینی او را دارد؛ و چون جعفر بگذرد، موسی بر دیگران مقدم‌تر است و پس از موسی پسرش علی مقدّم‌تر از دیگران است؛ و چون علی بگذرد، فرزندش محمّد پس از او اولی‌تر است؛ و چون محمّد بگذرد پسرش علی پس از او اولی‌تر است و چون علی بگذرد، پسرش حسن پس از وی به آن اولی‌تر است؛ و چون حسن بگذرد، غیبت اتفاق خواهد افتاد، در زمان نهمین امام از فرزندانت. این نُه امام از صُلب تو هستند، خداوند علم و فهم مرا به ایشان داده و آن‌ها از طینت من آفریده شده‌اند؛ چرا قومی با آزردن آن‌ها مرا آزار می‌دهند؟! خداوند آنان را از شفاعت من بی‌بهره سازد!

**[ترجمه]

«۲۱۰»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَكَمِ الْكُوفِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْعَبَّاسِ بْنِ الْوَلِيدِ الْبَجَلِيِّ عَنْ

جعْفَر بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُحَمَّدِيِّ عَنْ نَصْرِ بْنِ مُزَاحِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهم السّلام قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ فِيمَا بَشَّرَنِی بِهِ (۴) يَا حُسَيْنُ أَنْتَ السَّيِّدُ ابْنُ السَّيِّدِ أَبُو السَّادَهِ تِسْعَهٌ مِنْ وُلْدِكَ

أَئِمَّهٌ أَبْرَارٌ وَ التَّاسِعُ قَائِمُهُمْ أَنْتَ الْإِمَامُ ابْنُ الْإِمَامِ أَبُو الْأَئِمَّهِ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِكَ أَئِمَّهٌ أَبْرَارٌ وَ التَّاسِعُ مَهْدِيُّهُمْ يَمْلَأُ الدُّنْيَا قِسْطاً وَ عَدْلًا يَقُومُ فِی آخِرِ الزَّمَانِ كَمَا قُمْتُ فِی أَوَّلِهِ (۵).

ص: ۳۴۴

۱- فی المصدر: عن محمّد بن العباس المقری.

۲- سوره الأنفال: ۷۵ سوره الأحزاب: ۶.

۳- کفایه الاثر: ۲۳ و ۲۴.

۴- فی المصدر: فیما یبشرنی به.

۵- کفایه الاثر: ۲۴.

**[ترجمه]الکفایـة: حسـین بن علی علیه السّـلام: رسول خدا صـلی الله علیه و آله ضـمن بشارت‌هایی که به من داد، فرمود: ای حسـین، تو سـیّدی و پسر سیّد و پدر سادات هستی، نُه تن از فرزندان تو امامانی از صُلب تو هستند، امامانی نیکوکردار و نهمین آنان مهـدی ایشان است، او جهان را پر از عـدل و داد خواهـد کرد و در آخر الزمان قیام خواهـد کرد همان‌طور که من در اول زمان قیام کردم.

ص: ۳۴۴

**[ترجمه]

«۲۱۱»

نص، [کفـایه الأـثر] عَلِیُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ هَـارُونَ بْنِ مُوسَـی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْـمَاعِیلَ النَّحْـوِیِّ عَنِ الْحُسَـیْنِ بْنِ عَبْـدِ اللَّهِ السُّکَّرِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ الْحُسَـیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السّلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِعَلِیٍّ علیه السّلام أَنَا أَوْلی بِـالْمُؤْمِنِینَ مِنْهُـمْ بِأَنْفُسِـهِمْ ثُمَّ أَنْتَ یَـا عَلِیُّ أَوْلی بِـالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِـهِمْ ثُمَّ بَعْـدَکَ الْحَسَنُ أَوْلی بِـالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِـهِمْ وَ بَعْـدَهُ الْحُسَـیْنُ أَوْلی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ثُمَّ بَعْدَهُ عَلِیٌّ أَوْلی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ثُمَّ بَعْدَهُ مُحَمَّدٌ أَوْلی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ بَعْدَهُ جَعْفَرٌ أَوْلی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِـهِمْ ثُمَّ بَعْدَهُ مُوسَـی أَوْلی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ثُمَّ بَعْدَهُ عَلِیٌّ أَوْلی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ثُمَّ بَعْدَهُ مُحَمَّدٌ أَوْلی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ثُمَّ بَعْدَهُ عَلِیٌّ أَوْلی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ثُمَّ بَعْدَهُ الْحَسَنُ أَوْلی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ الْحُجَّهُ بْنُ الْحَسَنِ أَوْلی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ- أَئِمَّهٌ أَبْرَارٌ هُمْ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُمْ (۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ: حسـین بن علی علیهما السّـلام: رسول خدا صـلی الله علیه و آله به علی علیه السّـلام فرمود: من از مؤمنان به خودشـان سـزاوارترم و پس از مـن تـو ای علی، از مؤمنـان به خودشـان سـزاوارتری و پس از تـو، حسن از مؤمنـان به خودشـان سزاوارتر است و پس از حسن، حسین از مؤمنان به خودشان اولی‌تر است و پس از او علی از مؤمنان به خودشان اولی‌تر است و پس از او محمّـد از مؤمنان به خودشان اولی‌تر است و بعد از او جعفر از مؤمنان به خودشان اولی‌تر است و پس از او موسـی از مؤمنـان به خودشـان اولی‌تر است و بعـد از او علی از مؤمنان به خودشان اولی‌تر است و بعـد از او محمّـد از مؤمنان به خودشان اولی‌تر اسـت و پس از او علی از مؤمنـان بـه خودشـان اولی‌تر است و بعـد از او حجه بن الحسن از مؤمنـان به خودشـان اولی‌تر است، همگی امامان نیکوکردارند، آن‌ها با حق هستند و حق با ایشان. - . کفایهٔ الاثر: ۲۴ -

**[ترجمه]

«۲۱۲»

نص، [کفایه الأثر] عَلِیُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَـیْنِ بْنِ الْحَکَمِ الْکُوفِیِّ بِبَغْدَادَ عَنِ الْحُسَـیْنِ بْنِ حَمْدَانَ الحصیبی [الْحُضَیْنِی] عَنْ عُثْمَانَ بْنِ سَعِیدٍ الْعَمْرِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْحَسَنِیِّ عَنْ خَلَفِ بْنِ الْمُفَلَّسِ عَنْ نُعَیْمِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ الثُّمَـالِیِّ عَنِ الْکَابُلِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَـیْنِ عَنْ أَبِیهِ الْحُسَـیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهم السّـلام قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی رَسُولِ

اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ مُتَفَكِّرٌ مَغْمُومٌ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لِي أَرَاكَ مُتَفَكِّراً فَقَالَ يَا بُنَيَّ إِنَّ الرُّوحَ الْأَمِينَ قَدْ أَتَانِي فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ الْعَلِيُّ الْأَعْلَى يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَ يَقُولُ لَكَ إِنَّكَ قَدْ قَضَيْتَ نُبُوَّتَكَ وَ اسْتَكْمَلْتَ أَيَّامَكَ فَاجْعَلِ الِاسْمَ الْأَكْبَرَ وَ مِيرَاثَ الْعِلْمِ وَ آثَارَ عِلْمِ النُّبُوَّةِ عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَإِنِّي لَا أَتْرُكُ الْأَرْضَ إِلَّا وَ فِيهَا عَالِمٌ تُعْرَفُ بِهِ طَاعَتِي وَ تُعْرَفُ بِهِ وَلَايَتِي فَإِنِّي لَمْ أَقْطَعْ عِلْمَ النُّبُوَّةِ مِنَ الْغَيْبِ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ كَمَا لَمْ أَقْطَعْهَا مِنْ ذُرِّيَّاتِ الْأَنْبِيَاءِ الَّذِينَ كَانُوا بَيْنَكَ وَ بَيْنَ أَبِيكَ آدَمَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَنْ يَمْلِكُ هَذَا الْأَمْرَ بَعْدَكَ قَالَ أَبُوكَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَخِي وَ خَلِيفَتِي وَ يَمْلِكُ بَعْدَ عَلِيٍّ الْحَسَنُ ثُمَّ تَمْلِكُهُ أَنْتَ وَ تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِكَ يَمْلِكُهُ اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً ثُمَّ يَقُومُ قَائِمُنَا يَمْلَأُ الدُّنْيَا قِسْطاً

۱- کفایه الاثر: ۲۴.

وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماً يَشْفِي صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ مِنْ شِيعَتِهِ (١).

**[ترجمه]الکفایهٔ: حسین بن علی علیهما السّلام: در حالی بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد شدم که متفکّر و غمگین بود، پس عرض کردم: یا رسول الله، چرا فکرتان مشغول است؟ فرمود: فرزندم، جبرئیل نزد من آمده و گفت: یا رسول الله، خدای علیّ اعلی تو را سلام داده و به تو می‌گوید: دوره نبوّتت را به پایان رسانده‌ای و عمرت به پایان رسیده است، پس آن نام اعظم و میراث علم و آثار علم نبوّت را به علی بن ابی طالب بسپار که من زمین را خالی از عالِمی که طاعت و ولایت من بدو شناخته شود، نمی‌گذارم و من عِلم نبوّت از غیب را از ذریّه تو قطع نمی‌کنم همان طور که آن را از ذرّیّه دیگر پیامبرانی که میان تو و پدرت آدم قرار دارند، قطع نکردم. عرض کردم: یا رسول الله چه کسی پس از تو رهبری این اُمّت را بر عهده خواهد گرفت؟ فرمود: پدرت علی بن ابی طالب که برادر و جانشین من است، و پس از او به حسن و بعد از حسن به تو می... رسد و سپس به نُه تن که همگی از صُلب تو هستند، می‌رسد؛ یعنی به دوازده امام می‌رسد، سپس قائم ما قیام می کند و زمین را پر از عدل و داد خواهد کرد

ص: ۳۴۵

همان‌طور که از قبل پر از ظلم و ستم شده بود و با این کار دل‌های گروه مؤمنان از شیعیانش را تشفّی خاطر بخشد. - . کفایهٔ الاثر: ۲۴ -

**[ترجمه]

«۲۱۳»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْدَهَ عَنْ زَيْدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْخَزَّازِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ الْعَبَّاسِ الْجَوْهَرِيِّ عَنْ عَفَّانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ عَنِ الْكَلْبِيِّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْجَمَلِ

قُلْتُ لَا أَكُونُ مَعَ عَلِيٍّ وَ لَا أَكُونُ عَلَيْهِ وَ تَوَقَّفْتُ عَلَى الْقِتَالِ إِلَى انْتِصَافِ النَّهَارِ فَلَمَّا كَانَ قُرْبَ اللَّيْلِ أَلْقَى اللَّهُ فِي قَلْبِي أَنْ أُقَاتِلَ مَعَ عَلِيٍّ فَقَاتَلْتُ مَعَهُ حَتَّى كَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ ثُمَّ إِنِّي أَتَيْتُ الْمَدِينَةَ فَدَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ مِنْ أَيْنَ أَقْبَلْتَ قُلْتُ مِنَ الْبَصْرَةِ قَالَتْ مَعَ أَيِّ الْفَرِيقَيْنِ كُنْتَ قُلْتُ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ إِنِّي تَوَقَّفْتُ عِنْدَ الْقِتَالِ (٢) إِلَى انْتِصَافِ النَّهَارِ فَأَلْقَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي قَلْبِي أَنْ أُقَاتِلَ مَعَ عَلِيٍّ قَالَتْ نِعْمَ مَا عَمِلْتَ لَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ مَنْ حَارَبَ عَلِيّاً فَقَدْ حَارَبَنِي وَ مَنْ حَارَبَنِي حَارَبَ اللَّهَ قُلْتُ أَ فَتَرَيْنَ أَنَّ الْحَقَّ مَعَ عَلِيٍّ قَالَتْ إِي وَ اللَّهِ عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ وَ اللَّهِ مَا أَنْصَفَتْ أُمَّةُ مُحَمَّدٍ(٣) نَبِيَّهُمْ إِذَا قَدَّمُوا مَنْ أَخَّرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رَسُولُهُ وَ أَخَّرُوا مَنْ قَدَّمَهُ اللَّهُ تَعَالَى وَ رَسُولُهُ وَ أَنَّهُمْ صَانُوا حَلَائِلَهُمْ فِي بُيُوتِهِمْ وَ أَبْرَزُوا حَلِيلَةَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِلَى الْقِتَالِ وَ اللَّهِ لَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ إِنَّ لِأُمَّتِي فُرْقَةً وَ خُلْعَةً فَجَامِعُوهَا إِذَا اجْتَمَعَتْ فَإِذَا افْتَرَقَتْ فَكُونُوا مِنَ النَّمَطِ(۴) الْأَوْسَطِ ثُمَّ ارْقُبُوا أَهْلَ بَيْتِي فَإِنْ حَارَبُوا فَحَارِبُوا وَ إِنْ سَالَمُوا فَسَالِمُوا وَ إِنْ زَالُوا(۵) فَزُولُوا مَعَهُمْ حَيْثُ زَالُوا فَإِنَّ الْحَقَّ مَعَهُمْ حَيْثُ كَانُوا قُلْتُ فَمَنْ أَهْلُ بَيْتِهِ الَّذِينَ أَمَرَنَا بِالتَّمَسُّكِ بِهِمْ قَالَتْ هُمُ الْأَئِمَّةُ بَعْدَهُ كَمَا قَالَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلِيٌّ وَ سِبْطَايَ وَ تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ وَ أَهْلُ بَيْتِهِ هُمُ الْمُطَهَّرُونَ وَ الْأَئِمَّةُ الْمَعْصُومُونَ قُلْتُ إِنَّا لِلَّهِ (۶)

هَلَكَ النَّاسُ إِذاً قَالَتْ كُلَّ حِزْبٍ

۱- كفايه الاثر: ۲۴.

۲- فى المصدر: عن القتال.

۳- فى المصدر: ما انصفوا امه محمد.

۴- النمط: الطريقه و المذهب.

۵- أى تنحوا عن الامر.

۶- فى المصدر: أما و اللّه.

بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ (۱).

**[ترجمه]الکفایة: شدّاد بن اوس گفت: چون جنگ جمل پیش آمد، با خود گفتم: نه با علی خواهم بود نه ضد او. و نیمی از روز را از جنگیدن خودداری کردم و چون شب فرا رسید خداوند در دلم انداخت که همراه علی وارد جنگ شوم. پس به همراه آن حضرت جنگیدم تا کار آن‌گونه که خداوند مقدّر فرموده بود، به پایان رسید. سپس عازم مدینه شده و نزد اُمّ سَلَمه رفتم. اُمّ سَلَمه گفت: از کجا می‌آیی؟ گفتم: از بصره. گفت: با کدام گروه بودی؟ گفتم: ای مادر مؤمنان، من نیمی از روز را نجنگیدم، اما خدای عزّوجل در دلم انداخت که در دفاع از علی وارد جنگ شوم. گفت: خوب کاری کردی، من از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: هرکس با علی بجنگد با من جنگیده است و آنکه با من بجنگد، با خدا جنگیده است.

گفتم: پس صلاح می‌دانی که به سپاه وی بپیوندم؟ گفت: آری، به خدا سوگند علی با حقّ است و حق با علی؛ به خدا سوگند اُمّت محمّد صلی الله علیه و آله از انصاف به دور شدند و آن کس را که خدا و رسولش او را کنار زده بودند، جلو انداخته و آن کس را که خدای متعال و رسول مقدّم داشتند، کنار زدند؛ آن‌ها همسران خود را در خانه‌هایشان گذاردند و همسر رسول خدا را به جنگ کشاندند؛ به خدا سوگند از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: اُمّت من دچار جدایی و پشت به هم کردن خواهد شد، پس هرگاه با هم اجتماع کردند، با آنان باشید و چون متفرّق شدند، با گروه میانه (اهل بیت) باشید، و مواظب اهل بیت من باشید؛ اگر آن‌ها با کسی جنگیدند، شما نیز در کنار آن‌ها باشید و اگر با کسی صلح کردند، شما نیز با وی صلح کنید؛ اگر از امری دوری جستند، شما نیز دوری گزینید که پیوسته حق با اینان است و اینان با حق هستند. گفتم: اهل بیت او که باید به آنان تمسّک جوییم چه کسانی هستند؟ گفت: آن‌ها امامان پس از وی هستند همان‌طور که خود فرموده: «به عدد نقبای بنی‌اسرائیلند: علی و دو سبط من و نُه تن از صُلب حسین» و اهل بیت او پاکیزه‌اند و معصوم. گفتم: انّا لله و إنا إلیه راجعون! با این حساب مردم هلاک شده‌اند! گفت: «کلُّ حِزْبٍ

ص: ۳۴۶

بِمَا لَدَيهِمْ فَرِحُونَ»، - . روم / ۳۲ - {هر

دسته ای به آنچه نزدشان بود، دل خوش کردند.}

**[ترجمه]

«۲۱۴»

نص، [کفایه الأثر] الْمُعَافَا بْنُ زَکَرِیَّا عَنْ أَبِی سُلَیْمَانَ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی هَرَاسَةَ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ إِسْحَاقَ النَّهَاوَنْدِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِی شَیْبَةَ عَنْ حَرِیزٍ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنِ الْحَکَمِ بْنِ عُتَیْبَةَ عَنْ قَیْسِ بْنِ أَبِی حَازِمٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ قَوْلِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَی- فَأُولئِکَ مَعَ الَّذِینَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَیْهِمْ مِنَ النَّبِیِّینَ وَ الصِّدِّیقِینَ وَ الشُّهَداءِ وَ الصَّالِحِینَ وَ حَسُنَ أُولئِکَ رَفِیقاً(۲) قَالَ الَّذِینَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَیْهِمْ مِنَ النَّبِیِّینَ أَنَا- وَ الصِّدِّیقِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ- وَ

الشُّهَداءِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ الصَّالِحِينَ حَمْزَةُ- وَ حَسُنَ أولئِکَ رَفِيقاً الْأَئِمَّةُ الِاثْنَا عَشَرَ بَعْدِی (۳).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ام سلمه گفت: از رسول خدا صلی الله علیه و آله درباره قول خدای سبحان: «فَأُوْلَئِکَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيهِم مِّنَ النَّبِيِّنَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ وَ حَسُنَ أُوْلَئِکَ رَفِيقًا»، - . نساء / ۶۹ - {در زمره کسانی خواهند بود که خدا ایشان را گرامی داشته [یعنی] با پیامبران و راستان و شهیدان و شایستگانند و آنان چه نیکو همدمانند.} فرمود: «الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيهِم مِّنَ النَّبِيِّنَ» من هستم، «وَ الصِّدِّيقِينَ» علی بن ابی طالب است؛ «الشُّهَدَاء» حسن و حسین هستند؛ «الصَّالِحِينَ» حمزه است؛ «وَ حَسُنَ أُوْلَئِکَ رَفِيقًا» دوازده امام پس از من هستند. - . کفایهٔ الاثر: ۲۵ _۲۴ -

**[ترجمه]

«۲۱۵»

نص، [کفایه الأثر] الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ ابْنِ أَخِی طَاهِرٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی رَافِعٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ شَبِيبٍ عَنِ الْقَعْنَبِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْلِمٍ

الْمَدِينِيِّ عَنْ أَبِی الْأَسْوَدِ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: الْأَئِمَّةُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِيلَ تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ أَعْطَاهُمُ اللَّهُ عِلْمِی وَ فَهْمِی فَالْوَيْلُ لِمُبْغِضِيهِمْ (۴).

**[ترجمه]الکفایهٔ: أم سلمه: رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرمود: امامان پس از من دوازده تن به تعداد نقبای بنی... اسرائیل‌اند و نُه تن ایشان از صُلب حسین‌اند که خداوند علم و فهم مرا به ایشان داده، پس وای بر دشمنانشان! - . کفایهٔ الاثر: ۲۵ _۲۴ -

**[ترجمه]

«۲۱۶»

نص، [کفایه الأثر] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ لِعَلِيٍّ يَا عَلِيُّ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى وَهَبَ لَکَ حُبَّ الْمَسَاكِينِ وَ الْمُسْتَضْعَفِينَ فِی الْأَرْضِ فَرَضِيتَ بِهِمْ إِخْوَاناً وَ رَضُوا بِکَ إِمَاماً فَطُوبَى لَکَ وَ لِمَنْ أَحَبَّکَ وَ صَدَّقَ فِيکَ وَ وَيْلٌ لِمَنْ أَبْغَضَکَ وَ كَذَّبَ عَلَيْکَ يَا عَلِيُّ أَنَا الْمَدِينَةُ وَ أَنْتَ بَابُهَا وَ مَا تُؤْتَى الْمَدِينَةُ إِلَّا مِنْ بَابِهَا يَا عَلِيُّ أَهْلُ مَوَدَّتِکَ كُلُّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ(۵) وَ أَهْلُ وَلَايَتِکَ كُلُّ أَشْعَثَ ذِی طِمْرَيْنِ (۶) لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَأَبَرَّ

۱- کفایه الاثر: ۲۴.

۲- سوره النساء: ۶۹.

۳- كفايه الاثر: ۲۴.

۴- كفايه الاثر: ۲۴ و ۲۵.

۵- الاواب: التائب، و المراد بالحفيظ من يحفظ على توبته إذا تاب و لا يعود على المعصيه أو الحفيظ لما أمر اللّه تعالى به.

۶- الاشعث: من كان شعره مغبرا متلبدا. و الطمر: الثوب البالى. و هذان كنايتان عن عدم التوغل فى الزخارف الدنيويه.

قَسِیمُهُ یَا عَلِیُّ إِخْوَانُکَ فِی أَرْبَعِهِ أَمَاکِنَ فَرِحُونَ عِنْدَ خُرُوجِ أَنْفُسِهِمْ وَ أَنَا وَ أَنْتَ شَاهِدُهُمْ وَ عِنْدَ الْمُسَاءَلَهِ فِی قُبُورِهِمْ وَ عِنْدَ الْعَرْضِ وَ عِنْدَ الصِّرَاطِ یَا عَلِیُّ حَرْبُکَ حَرْبِی وَ حَرْبِی حَرْبُ اللَّهِ مَنْ سَالَمَکَ فَقَدْ سَالَمَنِی وَ مَنْ سَالَمَنِی فَقَدْ سَالَمَ اللَّهَ یَا عَلِیُّ بَشِّرْ شِیعَتَکَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ رَضِیَ عَنْهُمْ وَ رَضُوا بِکَ لَهُمْ قَائِداً وَ رَضُوا بِکَ وَلِیّاً یَا عَلِیُّ أَنْتَ مَوْلَی الْمُؤْمِنِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ وَ أَنْتَ أَبُو سِبْطَیَّ وَ أَبُو الْأَئِمَّهِ التِّسْعَهِ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ وَ مِنَّا مَهْدِیُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ یَا عَلِیُّ شِیعَتُکَ الْمُنْتَجَبُونَ وَ لَوْ لَا أَنْتَ وَ شِیعَتُکَ مَا قَامَ لِلَّهِ دِینٌ (۱).

**[ترجمه]الکفایهْ: اُم سلمه: رسول خدا صلی الله علیه و آله به علی علیه السّلام فرمود: یا علی، همانا خداوند تبارک و تعالی مهر و محبت مساکین و مستضعفین روی زمین را به تو عطا فرموده و تو برادری ایشان را پذیرفتی و آنان تو را به عنوان امام خود پذیرفتند؛ پس خوشا به حال تو و آنکه تو را دوست می‌دارد و وای بر کسی که با تو دشمنی ورزد و به تو دروغ گوید؛ ای علی، من شهر علم هستم و تو دروازه آنی و جز از در، نمی‌توان وارد شهر شد؛ ای علی، دوستداران تو کسانی هستند که توبه می‌کنند و بر توبه خود ثابت قدم می‌مانند و ولایتمداران تو ژولیده موی کهنه‌پوشند (کسانی که توجهی به زخاف دنیا ندارند) که اگر به خدا سوگند یاد

ص: ۳۴۷

کنند، به آن پایبند خواهند بود؛ ای علی، برادران تو در چهار جا خوشحالند: هنگام جان دادن که من و تو در کنارشان حضور داریم، و هنگام سؤال و جواب در قبرهایشان، و آن‌گاه که برانگیخته می‌شوند و در کنار پل صراط؛ ای علی، شیعیانت را بشارت ده که خداوند از آن‌ها راضی و خوشنود است و آن‌ها نیز از اینکه تو رهبر و ولیّ ایشانی راضی و خوشنودند؛ ای علی، تو مولای مؤمنانی و رهبر مؤمنانِ پیشانی سفید غرقه در نوری، و تو پدر دو سبط منی و پدر نُه امامی که از صُلب حسینند، و مهدی این اُمّت از ماست؛ ای علی، شیعیان تو برگزیده‌اند و اگر تو و شیعیانت نبودید، دینی برای خدا برپا نمی‌شد. - . کفایهْ الاثر: ۲۵ -

**[ترجمه]

«۲۱۷»

نص، [کفایه الأثر] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ الْعَیَّاشِیُّ عَنْ جَدِّهِ عُبَیْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَخْزُومِیِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ هَاشِمِ بْنِ الْبَرِیدِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ التَّمِیمِیِّ عَنْ أَبِی ثَابِتٍ مَوْلَی أَبِی ذَرٍّ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: لَمَّا أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ نَظَرْتُ فَإِذَا مَکْتُوبٌ عَلَی الْعَرْشِ- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ أَیَّدْتُهُ بِعَلِیٍّ وَ نَصَرْتُهُ بِعَلِیٍّ وَ رَأَیْتُ أَنْوَارَ عَلِیٍّ وَ فَاطِمَهَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ وَ أَنْوَارَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ وَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ وَ عَلِیِّ بْنِ مُوسَی وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ وَ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ وَ رَأَیْتُ نُورَ الْحُجَّهِ یَتَلَأْلَأُ مِنْ بَیْنِهِمْ کَأَنَّهُ کَوْکَبٌ دُرِّیٌّ فَقُلْتُ یَا رَبِّ مَنْ هَذَا وَ مَنْ هَؤُلَاءِ فَنُودِیتُ یَا مُحَمَّدُ هَذَا نُورُ عَلِیٍّ وَ فَاطِمَهَ وَ هَذَا نُورُ سِبْطَیْکَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ وَ هَذِهِ أَنْوَارُ الْأَئِمَّهِ بَعْدَکَ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ مُطَهَّرُونَ مَعْصُومُونَ وَ هَذَا الْحُجَّهُ الَّذِی یَمْلَأُ الدُّنْیَا قِسْطاً وَ عَدْلًا(۲).

**[ترجمه]الکفایـة: اُم سَـلمه: رسـول خـدا صـلی الله علیه و آله فرمود: چون مرا به معراج بردنـد، نظر انـداخته و دیـدم بر عرش نوشـته شـده: «هیچ خدایی جز الله نیست، محمّد رسول خداست، او را مؤیَّد به علی کرده و به علی نصـرتش دادم؛ و انوار علی، فاطمه، حسن، حسـین، علی بن حسـین، محمّد بن علی، جعفر بن محمّد، موسـی بن جعفر، علی بن موسی، محمّد بن علی، علی بن محمّد، حسن بن علی و نور حجّت را دیدم که در میان آن انوار به سان سـتاره‌ای درخشان، پرتوافشانی می‌کرد. پس عرض کردم: پروردگـارا، این کیست و آنهـا کیاننـد؟ نـدا آمـد: یا محمّـد، این نور علی و فاطمه است، و این نور دو سـبط تو حسن و حسـین است، و این انوار متعلق به امامـان پس از تو از صُـلب حسـینند، پاکیزه‌انـد و معصوم و این آن حجّتی است که دنیا پر از عدل و داد می‌کند. - . کفایهٔ الاثر : ۲۶ _۲۵ -

**[ترجمه]

«۲۱۸»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ الزَّیَّاتِ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَـعْدٍ الْوَاقِدِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ عَنْ مُوسَـی بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی سَـلَمَهَ عَنْ عَائِشَهَ قَالَتْ: کَانَ لَنَا مَشْرَبَهٌ(۳) وَ کَانَ النَّبِیُّ إِذَا أَرَادَ لِقَاءَ جَبْرَئِیلَ علیه السّلام لَقِیَهُ فِیهَا فَلَقِیَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَرَّهً فِیهَا وَ أَمَرَنِی أَنْ لَا یَصْعَدَ إِلَیْهِ أَحَدٌ فَدَخَلَ عَلَیْهِ- الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السّلام وَ لَمْ نَعْلَمْ حَتَّی غَشَاهَا-(۴)

۱- کفایه الاثر: ۲۵.

۲- کفایه الاثر: ۲۵ و ۲۶ و فیه و کذا(م): الذی یملا الأرض قسطا و عدلا.

۳- سیأتی معناه فی البیان.

۴- غشا فلانا: أتاه و فی المصدر: و لم یعلم حتّی غشاها.

فَقَالَ جَبْرَئِیلُ مَنْ هَذَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ابْنِی فَأَخَذَهُ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله فَأَجْلَسَهُ عَلَی فَخِذِهِ فَقَالَ جَبْرَئِیلُ أَمَا إِنَّهُ سَیُقْتَلُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مَنْ یَقْتُلُهُ قَالَ أُمَّتُکَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أُمَّتِی تَقْتُلُهُ قَالَ نَعَمْ وَ إِنْ شِئْتَ أَخْبَرْتُکَ بِالْأَرْضِ الَّتِی یُقْتَلُ فِیهَا فَأَشَارَ جَبْرَئِیلُ إِلَی الطَّفِّ بِالْعِرَاقِ وَ أَخَذَ عَنْهُ تُرْبَةً حَمْرَاءَ فَأَرَاهُ إِیَّاهَا فَقَالَ هَذِهِ مِنْ تُرْبَةِ مَصْرَعِهِ (۱) فَبَکَی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَهُ جَبْرَئِیلُ- لَا تَبْکِ فَسَوْفَ یَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُمْ بِقَائِمِکُمْ أَهْلَ الْبَیْتِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَبِیبِی جَبْرَئِیلُ وَ مَنْ قَائِمُنَا أَهْلَ الْبَیْتِ قَالَ هُوَ التَّاسِعُ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ علیه السّلام کَذَا أَخْبَرَنِی رَبِّی جَلَّ جَلَالُهُ أَنَّهُ سَیَخْلُقُ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ وَلَداً وَ سَمَّاهُ عِنْدَهُ عَلِیّاً خَاضِعٌ لِلَّهِ خَاشِعٌ ثُمَّ یُخْرِجُ مِنْ صُلْبِ عَلِیٍّ ابْنَهُ وَ سَمَّاهُ عِنْدَهُ مُحَمَّداً قَانِتاً لِلَّهِ سَاجِداً(۲) ثُمَّ یُخْرِجُ مِنْ صُلْبِ مُحَمَّدٍ ابْنَهُ وَ سَمَّاهُ عِنْدَهُ جَعْفَراً نَاطِقٌ عَنِ اللَّهِ صَادِقٌ فِی اللَّهِ وَ یُخْرِجُ اللَّهُ مِنْ صُلْبِهِ ابْنَهُ وَ سَمَّاهُ عِنْدَهُ مُوسَی وَاثِقٌ بِاللَّهِ مُحِبٌّ فِی اللَّهِ وَ یُخْرِجُ اللَّهُ مِنْ صُلْبِهِ ابْنَهُ وَ سَمَّاهُ عِنْدَهُ عَلِیّاً الرَّاضِیَ بِاللَّهِ وَ الدَّاعِیَ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ یُخْرِجُ مِنْ صُلْبِهِ ابْنَهُ وَ سَمَّاهُ عِنْدَهُ مُحَمَّداً الْمُرَغِّبَ فِی اللَّهِ وَ الذَّابَّ عَنْ حَرَمِ اللَّهِ وَ یُخْرِجُ مِنْ صُلْبِهِ ابْنَهُ وَ سَمَّاهُ عِنْدَهُ عَلِیّاً الْمُکْتَفِیَ بِاللَّهِ وَ الْوَلِیَّ لِلَّهِ ثُمَّ یُخْرِجُ مِنْ صُلْبِهِ ابْنَهُ وَ سَمَّاهُ الْحَسَنَ مُؤْمِنٌ بِاللَّهِ مُرْشِدٌ إِلَی اللَّهِ وَ یُخْرِجُ مِنْ صُلْبِهِ کَلِمَةَ الْحَقِّ وَ لِسَانَ الصِّدْقِ وَ مُظْهِرَ الْحَقِّ حُجَّةَ اللَّهِ عَلَی بَرِیَّتِهِ لَهُ غَیْبَةٌ طَوِیلَةٌ یُظْهِرُ اللَّهُ تَعَالَی بِهِ الْإِسْلَامَ وَ أَهْلَهُ وَ یَخْسِفُ بِهِ الْکُفْرَ وَ أَهْلَهُ.

قَالَ أَبُو الْمُفَضَّلِ قَالَ مُوسَی بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ حَدَّثَنِی أَبِی أَنَّهُ قَالَ: قَالَ لِی أَبُو سَلَمَةَ إِنِّی دَخَلْتُ عَلَی عَائِشَةَ وَ هِیَ حَزِینَةٌ فَقُلْتُ مَا یَحْزُنُکِ یَا أُمَّ الْمُؤْمِنِینَ قَالَتْ فُقِدَ النَّبِیُّ صلی الله علیه و آله وَ تَظَاهَرَتِ الْحَسَکَاتُ ثُمَّ قَالَتْ یَا سَمُرَةُ ایتِینِی بِالْکِتَابِ فَحَمَلَتِ الْجَارِیَةُ إِلَیْهَا کِتَاباً فَفَتَحَتْ وَ نَظَرَتْ فِیهِ طَوِیلًا ثُمَّ قَالَتْ صَدَقَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ مَا ذَا یَا أُمَّ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَتْ أَخْبَارٌ وَ قِصَصٌ کَتَبْتُهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قُلْتُ فَهَلَّا تُحَدِّثِینِی بِشَیْ ءٍ سَمِعْتِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَتْ نَعَمْ حَدَّثَنِی حَبِیبِی رَسُولُ اللَّهِ قَالَ مَنْ أَحْسَنَ

۱- الصرع الطرح علی الأرض. و المراد من المصرع هنا: المقتل.

۲- فی المصدر: قانت للّه ساجد.

فِيمَا بَقِيَ مِنْ عُمُرِهِ غَفَرَ اللَّهُ لِمَا مَضَى وَ مَا بَقِيَ وَ مَنْ أَسَاءَ فِيمَا بَقِيَ مِنْ عُمُرِهِ أُخِذَ فِيمَا مَضَى وَ فِيمَا بَقِيَ ثُمَّ قُلْتُ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ هَلْ عَهِدَ إِلَيْكُمْ نَبِيُّكُمْ كَمْ يَكُونُ مِنْ بَعْدِهِ مِنَ الْخُلَفَاءِ فَأَطْبَقَتِ الْكِتَابَ ثُمَّ قَالَتْ نَعَمْ وَ فَتَحَتِ الْكِتَابَ وَ قَالَتْ يَا أَبَا سَلَمَةَ كَانَتْ لَنَا مَشْرَبَةٌ وَ ذَكَرَتِ الْحَدِيثَ فَأَخْرَجْتُ الْبَيَاضَ وَ كَتَبْتُ هَذَا الْخَبَرَ فَأَمْلَتْ عَلَيَّ حِفْظاً وَ لَفْظاً ثُمَّ قَالَتْ اكْتُمْهُ عَلَيَّ يَا بَا سَلَمَةَ مَا دُمْتُ حَيَّةً فَكَتَمْتُ عَلَيْهَا فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ مُضِيِّهَا دَعَانِي عَلِيٌّ علیه السّلام فَقَالَ أَرِنِي الْخَبَرَ الَّذِي أَمْلَتْ عَلَيْكَ عَائِشَةُ قُلْتُ وَ مَا الْخَبَرُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ الَّذِي فِيهِ أَسْمَاءُ الْأَوْصِيَاءِ بَعْدِي فَأَخْرَجْتُهُ إِلَيْهِ حَتَّى سَمِعَهُ (۱).

**[ترجمه]الكفاية: عایشه گوید: غرفه‌ای داشتیم که هرگاه رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌خواست جبرئیل را ملاقات کند، آنجا با وی دیدار می‌فرمود. یک بار رسول خدا صلی الله علیه و آله با وی در آنجا دیدار کرد و به من امر فرمود که کسی برای دیدنش بالا نرود. اما بدون اینکه ما متوجه شویم، حسین بن علی علیه السّلام ناگهان وارد آنجا شد،

پس جبرئیل گفت: این کیست؟ رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پسرم، پس رسول خدا صلی الله علیه و آله او را روی زانوی خود نشاند. جبرئیل گفت: اما او کشته خواهد شد! رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چه کسی او را خواهد کشت؟ گفت: اُمّت تو؛ رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: اُمّت من او را می‌کُشد؟! گفت: آری، و اگر بخواهی می‌گویم در چه سرزمینی کشته خواهد شد و سپس به سرزمین طف در عراق اشاره کرده، دست برد و مشتی خاک سرخ از آن برداشت و به پیامبر صلی الله علیه و آله نشان داده و گفت: این بخشی از خاک قتلگاه اوست! پس رسول خدا صلی الله علیه و آله بگریست اما جبرئیل گفت: گریه مکن، خداوند بر دست قائم شما اهل بیت، انتقام او را خواهد گرفت.

سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: محبوب من جبرئیل، قائم ما اهل بیت کیست؟ گفت: او نهمین امام از فرزندان حسین علیه السّلام است و پروردگارم جلّ‌جلاله مرا چنین خبر داده است. از صُلب حسین فرزندی آفریده و او را نزد خود علی نامیده، خاضع و خاشع برای خداست، سپس از صُلب علی پسرش را بیرون آورد او را نزد خود محمّد نامیده و او فروتن برای خدا و ساجد است، و از صُلب محمّد فرزندش بیرون آورد و او را نزد خود جعفر نام نهاد، و او گوینده‌ای از خدای تعالی و راستگو درباره اوست، و از صُلب او فرزندش را بیرون آورد و نزد خود وی را موسی نامیده، و اوست اعتماد کننده بر خدا و دوست دارنده او، و از صُلب او فرزندش را بیرون آورد و او را نزد خود علی نامید، و اوست راضی به خدای تعالی و دعوت کننده به سوی او، و از صُلب او فرزندش را خارج کند و او را نزد خود محمّد نامید، و اوست ترغیب کننده درباره خداوند و دفاع کننده از حرم او، و از صُلب او فرزندش را خارج کند و او را نزد خود علی نامید، و او بی‌نیاز شونده به خدا و ولی اوست، سپس از صُلب او فرزندش را بیرون آورد و او را نزد خود حسن نام نهاد، و او مؤمن به خداست و به سوی او راهنمایی می‌کند، و از صُلب او کلمه حق، زبان راستگو و آشکار کننده حق و حجّت خدا بر خلق را بیرون آورد، او را غیبتی است طولانی و خدا به دست او اسلام و مسلمانان را پیروز گرداند و کفر و کافران را محو و نابود نماید.

ابو مفضّل گوید: موسی بن محمّد بن ابراهیم گفت: پدرم مرا روایت کرد که گفت: ابوسلمه به من گفت: من بر عایشه وارد گشته و او را غمگین یافتم، لذا گفتم: چه چیزی تو را اندوهگین کرده است یا ام المؤمنین؟ گفت: مرگ پیامبر و آشکار گشتن کینه‌توزی‌ها و دشمنی‌ها. سپس گفت: سمره! آن نامه را برایم بیاور. پس آن کنیز نامه را نزد وی آورد و مدتی در آن

خیره شده سپس گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله سخنی راست فرمود. گفتم: چه سخنی ای مادر مؤمنان؟ گفت: اخبار و داستانهایی هستند که از پیامبر شنیده و نوشته‌ام. گفتم: چه می‌شود آنچه را از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده‌ای برای من بازگو کنید؟ گفت: بلی، محبوبم رسول خدا صلی الله علیه و آله با من سخن گفته و فرمود: هرکس در مدتی

ص: ۳۴۹

که از عمرش باقی مانده کار نیکو کند، خداوند گناهان قبل و بعد او را می‌آمرزد؛ و هرکس در مدتی که از عمرش باقی مانده بدی کند، درباره گذشته و آینده‌اش بازخواست می‌شود. سپس گفتم: یا امّ‌المؤمنین، آیا پیامبر به شما نفرمود که پس از او چند خلیفه خواهد بود؟ گفت: آری، و نامه را پیچیده گفت: ای ابا سلمه، غرفه‌ای داشتیم... و تمام روایت را همان‌طور که گذشت، بیان کرد. من برگ سفیدی بیرون آورده و این خبر را نوشتم و او از حفظ آن را با همین الفاظ بر من املا کرده، سپس گفت: ای ابا سلمهٔ، تا من زنده‌ام، این حدیث را پوشیده دار و از زبان من روایت مکن و من نیز آن را نهان داشتم تا اینکه پس از فوت او، علی علیه السّلام مرا طلبیده و فرمود: حدیثی را که عایشه به تو دیکته کرده، به من نشان بده! عرض کردم: چه حدیثی یا امیرالمؤمنین؟ فرمود: همانی که نام اوصیای پس از من در آن نوشته شده. پس آن را درآورده و برای آن حضرت خواندم تا اینکه همه مطالب آن را شنید. -. کفایهٔ الاثر: ۲۵ -

**[ترجمه]

بیان

الحسکات العداوات یقال فی نفسه علیه حسیکه أی عداوه و حقد و المشربه بفتح المیم و فتح الراء و قد تضم الغرفه و الصفه.

نص، [کفایه الأثر]: أَبُو الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَزْيَدِ بْنِ أَبِي الْأَزْهَرِ الْبُوشَنْجِيِّ النَّحْوِيِّ قَالَ أَبُو الْمُفَضَّلِ وَ حَدَّثَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ زَكَرِيَّا الْبَصْرِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الرَّمْلِيِّ بِالْبَصْرَهِ وَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الثَّلْجِ عَنْ شَبَابَهَ بْنِ سَوَّارٍ عَنْ شُعْبَهَ عَنْ قَتَادَهَ عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَهَ: وَ ذَكَرَ الْحَدِيثَ (۲).

نص، [کفایه الأثر]: عَنْهُ عَنِ الْبُوشَنْجِيِّ عَنْ أَبِي كُرَيْبٍ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ صَبِيحٍ السُّكَّرِيِّ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ أَبِي سَلَمَهَ: وَ ذَكَرَ الْحَدِيثَ.

وَ عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْقِرْمِيسِينِيِّ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَشَّارٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَهَ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي سَلَمَهَ عَنْ عَائِشَهَ: وَ ذَكَرَ الْحَدِيثَ.

وَ عَنْهُ وَ عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ بْنِ كِشْمَرْدَ عَنْ خَلَّادِ بْنِ أَشْيَمَ أَبِي بَكْرٍ(۳) عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُبَيْلٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ جَابِرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَهَ: وَ ذَكَرَ الْحَدِيثَ (۴).

**[ترجمه]«الحسکات»: دشمنی‌ها؛ گفته می‌شود: «فی نفسه علیه حسکهٔ»: کینه او را به دل دارد. «المشربهٔ» (با فتح میم و راء):

اتاق، غرفه، سکّو یا صُفّه.

الکفایهٔ: ابو مفضّل با سندی این روایت را از قتاده از ابوسلمه نقل کرده است. - . کفایهٔ الاثر: ۲۶ -

الکفایهٔ: ابو مفضّل با سندی دیگر همین روایت را از جابر از ابوسلمه آورده است. - . کفایهٔ الاثر: ۲۶ -

**[ترجمه]

«۲۱۹»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْعُودٍ النِّيلِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَقِيلٍ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أَبِی إِسْمَاعِيلَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی عَنْ أَبِی خَالِدٍ عَمْرِو بْنِ

۱- کفایه الاثر: ۲۵.

۲- کفایه الاثر: ۲۶.

۳- فی(د) و هامش(ک): عن خلّاد بن اشیم الکر و فی(ت) عن جلاد بن اشیم الکر.

۴- کفایه الاثر: ۲۶.

خَالِدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ عَمَّتِهِ زَيْنَبَ بِنْتِ عَلِيٍ (١) عَنْ فَاطِمَهَ علیها السّلام قَالَتْ: دَخَلَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عِنْدَ وِلَادَهِ ابْنِيَ الْحُسَيْنِ فَنَاوَلْتُهُ إِيَّاهُ فِي خِرْقَهٍ صَفْرَاءَ فَرَمَى بِهَا وَ أَخَذَ خِرْقَهً بَيْضَاءَ فَلَفَّهُ فِيهَا ثُمَّ قَالَ خُذِيهِ يَا فَاطِمَهُ فَإِنَّهُ الْإِمَامُ وَ أَبُو الْأَئِمَّهِ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِهِ أَئِمَّهٌ أَبْرَارٌ وَ التَّاسِعُ قَائِمُهُمْ (٢).

**[ترجمه]الکفایهٔ:

ص: ۳۵۰

فاطمه علیها السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله پس از تولد فرزندم حسین نزد من آمد. نوزاد را که در پارچه‌ای زرد رنگ پیچیده شده بود، به آن حضرت دادم و او آن پارچه زرد را کنار گذاشت و پارچه سفیدی برداشت و دور نوزاد پیچید، سپس فرمود: او را بگیر فاطمه که او امام است و پدر امامان، نُه امام نیکوکردار که نهمین آن‌ها قائم ایشان است. - . کفایهٔ الاثر: ۲۶ -

**[ترجمه]

«۲۲۰»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ شَيْبَانَ الْقَزْوِينِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ الْعَبْدِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ سَعْدِ بْنِ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ هِلَالِ بْنِ أَسْلَمَ الْمَكِّيِّ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ سَمِعْتُ فَاطِمَهَ علیها السّلام تَقُولُ: سَأَلْتُ أَبِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى- وَ عَلَى الْأَعْرافِ رِجالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيماهُمْ (٣) قَالَ هُمُ الْأَئِمَّهُ بَعْدِي عَلِيٌّ وَ سِبْطَايَ وَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ هُمْ رِجَالُ الْأَعْرَافِ- لَا يَدْخُلُ الْجَنَّهَ إِلَّا مَنْ يَعْرِفُهُمْ وَ يَعْرِفُونَهُ وَ لَا يَدْخُلُ النَّارَ إِلَّا مَنْ أَنْكَرَهُمْ وَ يُنْكِرُونَهُ- لَا يُعْرَفُ اللَّهُ تَعَالَى إِلَّا بِسَبِيلِ مَعْرِفَتِهِمْ (۴).

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ فَاطِمَهَ علیها السّلام: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابوذر گوید: شنیدم که فاطمه سلام الله علیها می‌گفت: از پدرم درباره آیه: «وَ عَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ» - . اعراف/ ۴۶ - {و

بر اعراف، مردانی هستند که هر یک [از آن دو دسته] را از سیمایشان می شناسند.} پرسیدم، فرمود: آنان امامان پس از من هستند: علی و دو سبط من و نُه تن دیگر از صُلب حسین. مردان اعراف اینان هستند، کسی وارد بهشت نمی‌شود مگر اینکه آن‌ها را بشناسد و آن‌ها نیز او را بشناسند. و کسی به جهنم نمی‌رود مگر کسی که ایشان را انکار کند و ایشان نیز او را انکار نمایند. خدا را جز با شناخت و معرفت ایشان نمی‌توان شناخت. - . کفایهٔ الاثر: ۲۶ -

مناقب ابن شهر آشوب: شبیه این روایت را از حضرت فاطمه علیها السّلام آورده است. - . مناقب آل ابی طالب۱: ۲۱۰ -

**[ترجمه]

نص، [کفایه الأثر] الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْفَزَارِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّالِحِ کَاتِبِ اللَّیْثِ عَنْ رُشْدِ بْنِ سَعْدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ یُوسُفَ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ فَاطِمَهَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ علیهما السّلام عَنِ الْأَئِمَّهِ فَقَالَتْ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ لِعَلِیٍّ علیه السّلام یَا عَلِیُّ أَنْتَ الْإِمَامُ وَ الْخَلِیفَهُ بَعْدِی وَ أَنْتَ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَإِذَا مَضَیْتَ فَابْنُکَ الْحَسَنُ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَإِذَا مَضَی الْحَسَنُ فَالْحُسَیْنُ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَإِذَا مَضَی الْحُسَیْنُ فَابْنُهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَإِذَا مَضَی عَلِیٌّ فَابْنُهُ مُحَمَّدٌ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَإِذَا مَضَی مُحَمَّدٌ فَابْنُهُ جَعْفَرٌ أَوْلَی بِالْمُؤْمِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَإِذَا مَضَی جَعْفَرٌ فَابْنُهُ مُوسَی أَوْلَی

ص: ۳۵۱

۱- کذا فی(ک) و فیه وهم، و الصحیح: عن زید بن علیّ. عن أبیه علیّ بن الحسین. عن عمته زینب. او کما فی غیره من النسخ و کذا المصدر: عن زید بن علیّ بن الحسین عن عمته زینب.

۲- کفایه الاثر: ۲۶.

۳- سوره الأعراف: ۴۶.

۴- کفایه الاثر: ۲۶.

۵- مناقب آل أبی طالب ۱: ۲۱۰.

بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَإِذَا مَضَى مُوسَى فَابْنُهُ عَلِيٌّ أَوْلى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَإِذَا مَضَى عَلِيٌّ فَابْنُهُ مُحَمَّدٌ أَوْلى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَإِذَا مَضَى مُحَمَّدٌ فَابْنُهُ عَلِيٌّ أَوْلى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَإِذَا مَضَى عَلِيٌّ فَابْنُهُ الْحَسَنُ أَوْلى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَإِذَا مَضَى الْحَسَنُ فَالْقَائِمُ الْمَهْدِيُ أَوْلى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَفْتَحُ اللَّهُ بِهِ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبَهَا فَهُمْ أَئِمَّهُ الْحَقِّ وَ أَلْسِنَهُ الصِّدْقِ مَنْصُورٌ مَنْ نَصَرَهُمْ مَخْذُولٌ مَنْ خَذَلَهُمْ (۱).

نص، [كفايه الأثر]: عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْكُوفِيِّ عَنْ مَيْسَرَهَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْقُرَشِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ صَاحِبِ الْوَاقِدِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ الْوَاقِدِيِّ عَنْ أَبِي هَارُونَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السّلام عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى فَاطِمَهَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ فِي يَدِهَا لَوْحٌ مِنْ زُمُرُّدٍ أَخْضَرَ وَ ذَكَرَ الْحَدِيثَ (۲).

**[ترجمه]الكفايهٔ: سهل بن سعد انصارى گفت: از فاطمه دخت رسول خدا صلى الله عليه و آله درباره امامان پرسيدم، فرمود: رسول خدا صلى الله عليه و آله به على عليه السّلام مى‌فرمود: يا على، خليفه و امام پس از من تو هستى و تو از مسلمانان به خودشان اولى‌ترى، و چون از دنيا بروى، پسرت حسن از مؤمنان به خودشان اولى‌تر است، و چون او از دنيا برود، حسين از مؤمنان به خودشان اولى‌تر است، و چون بگذرد، پسرش على از مؤمنان به خودشان اولى‌تر است، و چون وفات كند، پسرش محمّد از مؤمنان به خودشان اولى‌تر است، و چون از دنيا برود پسرش جعفر از مؤمنان به خودشان اولى‌تر است، و چون جعفر از دنيا برود،

ص: ۳۵۱

پسرش موسى از مؤمنان به خودشان اولى‌تر است، و چون موسى بگذرد، پسرش على از مؤمنان به خودشان اولى‌تر است، و چون على از دنيا برود، پسرش محمّد از مؤمنان به خودشان اولى‌تر است، و چون محمّد از دنيا برود، پسرش على از مؤمنان به خودشان اولى‌تر است، و چون على از دنيا برود، پسرش حسن از مؤمنان به خودشان اولى‌تر است، و چون حسن از دنيا برود، قائم مهدى از مؤمنان به خودشان اولى‌تر است؛ خداوند مشارق زمين و مغارب آن را بر دست وى مى‌گشايد؛ آنان امامان حق و زبان‌هاى راستگو هستند، هر كه ايشان را يارى كند نصرت يافته است و آنكه آنان را تنها گذارد، به خوارى و ذلّت افتد. - . كفايهٔ الاثر: ۲۶ -

الكفايهٔ: جابر بن عبدالله انصارى گويد: در حالى بر فاطمه دخت رسول خدا صلى الله عليه و آله وارد گشتم كه لوحى از زمّرد سبز در دست داشت، و سپس عين روايت را ذكر مى‌كند.۳

**[ترجمه]

«۲۲۲»

نص، [كفايه الأثر]: عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ قَابُوسَ الْقُمِّيِّ بِقُمَّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ يُونُسَ بْنِ ظَبْيَانَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهم السّلام قَالَ: قَالَتْ لِي أُمِّي

فَاطِمَهُ علیها السّلام لَمَّا وَلَدْتُکَ دَخَلَ إِلَیَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَنَاوَلْتُکَ إِیَّاهُ فِی خِرْقَهٍ صَفْرَاءَ فَرَمَی بِهَا وَ أَخَذَ خِرْقَهً بَیْضَاءَ لَفَّکَ بِهَا وَ أَذَّنَ فِی أُذُنِکَ الْأَیْمَنِ وَ أَقَامَ فِی الْأَیْسَرِ ثُمَّ قَالَ یَا فَاطِمَهُ خُذِیهِ فَإِنَّهُ أَبُو الْأَئِمَّهِ تِسْعَهٌ مِنْ وُلْدِهِ أَئِمَّهٌ أَبْرَارٌ وَ التَّاسِعُ مَهْدِیُّهُمْ (۳).

**[ترجمه]الکفایهٔ: حسین بن علی علیه السّلام: مادرم فاطمه علیها السّلام به من فرمود: چون تو را به دنیا آوردم، رسول خدا صلی الله علیه و آله نزد من آمد و من تو را که در پارچه زرد پیچیده بودم، به وی دادم. آن حضرت پارچه زرد به کناری افکند و پارچه‌ای سفید برداشت و تو را در آن پیچید و در گوش راستت اذان و در گوش چپت اقامه گفت، سپس فرمود: فاطمه، او را بگیر که ابوالائمّه است، نُه تن از فرزندانش امامان نیکو کردارند و نهمین ایشان مهدی آنان است.۱

**[ترجمه]

«۲۲۳»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُطَّلِبِ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ الْحُسَیْنِ النَّصِیبِیِّ عَنْ أَبِی الْعَیْنَاءِ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الْمُهَیْمِنِ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلٍ السَّاعِدِیِّ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: سَأَلْتُ فَاطِمَهَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهَا عَنِ الْأَئِمَّهِ علیهم السّلام فَقَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: الْأَئِمَّهُ بَعْدِی عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ (۴).

**[ترجمه]الکفایهٔ: سهل ساعدی: از فاطمه صلوات الله علیها درباره امامان پرسیدم، فرمود: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: امامان پس از من به عدد نقبای بنی‌اسرائیل هستند. - . کفایهٔ الاثر: ۲۶ -

**[ترجمه]

«۲۲۴»

نص، [کفایه الأثر] عَلِیُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْکُوفِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ زَکَرِیَّا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الضَّحَّاکِ عَنْ هِشَامِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَاصِمِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِیدٍ قَالَ: لَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَتْ فَاطِمَهُ علیها السّلام تَأْتِی قُبُورَ الشُّهَدَاءِ وَ

۱- کفایه الاثر: ۲۶.

۲- کفایه الاثر: ۲۶.

۳- کفایه الاثر: ۲۶.

۴- کفایه الاثر: ۲۶. و فیه: سمعت رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله یقول اه.

تَأْتِی قَبْرَ حَمْزَهَ وَ تَبْکِی هُنَاکَ فَلَمَّا کَانَ فِی بَعْضِ الْأَیَّامِ أَتَیْتُ قَبْرَ حَمْزَهَ فَوَجَدْتُهَا علیها السلام تَبْکِی هُنَاکَ فَأَمْهَلْتُهَا حَتَّی سَکَنَتْ فَأَتَیْتُهَا وَ سَلَّمْتُ عَلَیْهَا وَ قُلْتُ یَا سَیِّدَهَ النِّسْوَانِ قَدْ وَ اللَّهِ قَطَعْتِ نِیَاطَ(۱) قَلْبِی مِنْ بُکَائِکِ فَقَالَتْ یَا بَا عُمَرَ وَ لَحَقٌّ لِیَ الْبُکَاءُ فَلَقَدْ أُصِبْتُ بِخَیْرِ الْآبَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَا شَوْقَاهْ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ ثُمَّ أَنْشَأَتْ علیها السلام تَقُولُ:

إِذَا مَاتَ یَوْماً مَیِّتٌ قَلَّ ذِکْرُهُ***وَ ذِکْرُ أَبِی مُذْ مَاتَ وَ اللَّهِ أَکْثَرُ

قُلْتُ: یَا سَیِّدَتِی إِنِّی سَائِلُکِ عَنْ مَسْأَلَهٍ تَتَلَجْلَجُ فِی صَدْرِی قَالَتْ سَلْ قُلْتُ هَلْ نَصَّ رَسُولُ اللَّهِ قَبْلَ وَفَاتِهِ عَلَی عَلِیٍّ بِالْإِمَامَهِ قَالَتْ وَا عَجَبَا أَ نَسِیتُمْ یَوْمَ غَدِیرِ خُمٍّ قُلْتُ قَدْ کَانَ ذَلِکَ وَ لَکِنْ أَخْبِرِینِی بِمَا أُشِیرَ إِلَیْکِ قَالَتْ أُشْهِدُ اللَّهَ تَعَالَی لَقَدْ سَمِعْتُهُ یَقُولُ- عَلِیٌّ خَیْرُ مَنْ أُخَلِّفُهُ فِیکُمْ وَ هُوَ الْإِمَامُ وَ الْخَلِیفَهُ بَعْدِی وَ سِبْطَایَ وَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَیْنِ أَئِمَّهٌ أَبْرَارٌ لَئِنِ اتَّبَعْتُمُوهُمْ وَجَدْتُمُوهُمْ هَادِینَ مَهْدِیِّینَ وَ لَئِنْ خَالَفْتُمُوهُمْ لَیَکُونُ الِاخْتِلَافُ فِیکُمْ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ قُلْتُ یَا سَیِّدَتِی فَمَا بَالُهُ قَعَدَ عَنْ حَقِّهِ قَالَتْ یَا بَا عُمَرَ لَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَثَلُ الْإِمَامِ مَثَلُ الْکَعْبَهِ إِذْ تُؤْتَی وَ لَا تَأْتِی أَوْ قَالَتْ مَثَلُ عَلِیٍّ ثُمَّ قَالَتْ أَمَا وَ اللَّهِ لَوْ تَرَکُوا الْحَقَّ عَلَی أَهْلِهِ وَ اتَّبَعُوا عِتْرَهَ نَبِیِّهِ (۲) لَمَا اخْتَلَفَ فِی اللَّهِ اثْنَانِ وَ لَوَرِثَهَا سَلَفٌ عَنْ سَلَفٍ وَ خَلَفٌ بَعْدَ خَلَفٍ حَتَّی یَقُومَ قَائِمُنَا التَّاسِعُ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ وَ لَکِنْ قَدَّمُوا مَنْ أَخَّرَهُ اللَّهُ وَ أَخَّرُوا مَنْ قَدَّمَهُ اللَّهُ حَتَّی إِذَا أَلْحَدُوا الْمَبْعُوثَ وَ أَوْدَعُوهُ الْجَدَثَ الْمَجْدُوثَ (۳) اخْتَارُوا بِشَهْوَتِهِمْ وَ عَمِلُوا بِآرَائِهِمْ تَبّاً لَهُمْ (۴) أَ وَ لَمْ یَسْمَعُوا اللَّهَ یَقُولُ- وَ رَبُّکَ یَخْلُقُ ما یَشاءُ وَ یَخْتارُ ما کانَ لَهُمُ الْخِیَرَهُ(۵) بَلْ سَمِعُوا وَ لَکِنَّهُمْ کَمَا قَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ- فَإِنَّها لا تَعْمَی الْأَبْصارُ وَ لکِنْ تَعْمَی الْقُلُوبُ الَّتِی فِی الصُّدُورِ(۶)

۱- النیاط: عرق غلیظ متصل بالقلب فإذا قطع مات صاحبه.

۲- فی المصدر: و اتبعوا عتره نبیهم.

۳- »: حتی إذا الحدّ المبعوث و أودعه الجدث المجدوث.

۴- أی الزمهم اللّه خسرانا و هلاکا.

۵- سوره القصص: ۴۸.

۶- » الحجّ: ۴۶.

هَيْهَاتَ بَسَطُوا فِي الدُّنْيَا آمَالَهُمْ وَ نَسُوا آجَالَهُمْ، فَتَعْساً لَهُمْ وَ أَضَلَّ أَعْمالَهُمْ أَعُوذُ بِکَ يَا رَبِّ مِنَ الْحَوْرِ بَعْدَ الْکَوْرِ(۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ: محمود بن لبید گوید: چون رسول خدا صلی الله علیه و آله رحلت فرمود، فاطمه علیها السّلام پیوسته بر سر قبور شهدا رفته

ص: ۳۵۲

و بر سر قبر حمزه می گریست. روزی بر سر قبر حمزه حاضر شدم و ایشان را آنجا در حال گریستن یافتم. صبر کردم تا آرام گرفت سپس نزد وی رفته، سلام داده و عرض کردم: ای سرور زنان، به خدا سوگند از گریه‌ات بند دلم پاره شد. فرمود: ای ابا عمرو، حق دارم گریه کنم، من داغ بهترین پدر یعنی رسول خدا صلی الله علیه و آله را دیده‌ام، ای وای که چقدر مشتاق دیدار رسول خدا هستم! سپس این بیت را انشاد فرمود:

اگر کسی از دنیا برود یادش کمتر می‌شود، و یاد پدرم از زمانی که فوت کرده، به خدا سوگند بیشتر شده است.

عرض کردم: بانوی من، سؤالی در سینه دارم که مدت‌هاست آرام و قرار را از من گرفته است. فرمود: بپرس. عرض کردم: آیا رسول خدا صلی الله علیه و آله قبل از رحلت صراحتاً علی علیه السّلام را به امامت منصوب نمود؟ فرمود: شگفتا! مگر روز غدیر خُم را فراموش کرده‌اید؟! عرض کردم: آن ماجرا اتفاق افتاد و منکر آن نیستم لیکن مرا از خبری آگاه کنید که به شما گفته شده باشد. فرمود: خدا را گواه می گیرم که خود شنیدم آن حضرت می‌فرمود: علی بهترین کسی است که او را در میان شما به جانشینی خود برمی گزینم، او پس از من امام و خلیفه است و دو سبط من نیز و نُه تن از صلب حسین امامان نیکو کردارند، چنانچه از ایشان پیروی کنید، آنان را هدایتگر و راهنما خواهید یافت و اگر با ایشان از در مخالفت در آیید، اختلاف تا روز قیامت در میان شما خواهد ماند. عرض کردم: بانوی من، پس چرا از حقّ خود دفاع نکرد؟ فرمود: ای ابا عمرو، رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: مَثَل امام به کعبه می‌ماند، به سوی آن می آیند و او به سوی کسی نمی‌رود. _ یا اینکه فرمود: مَثَل علی _ سپس فرمود: به خدا سوگند اگر حق را به اهلش واگذار می کردند و از عترت پیامبرش تبعیّت می کردند، هیچ گاه دو نفر درباره خدا با هم اختلاف نمی کردند و پشت در پشت و نسل اندر نسل این امر در اهل بیت دست به دست می‌شد تا اینکه قائم ما از فرزندان حسین ظهور کند. لیکن آنها کسی را که خدا کنار زده بود بر سر کار آوردند و آنکه را خدا مقدّم داشته بود کنار زدند. آن‌ها به محض رحلت رسول خدا صلی الله علیه و آله و به خاک سپردن وی، هر که را که خود خواستند بر سر کار آوردند و عمل به رأی کردند؛ خدایشان بکشد، مگر نشنیده‌اند که خداوند می‌فرماید: «وَ رَبُّکَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَ يَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ »، - . قصص/ ۶۸ - {و پروردگار تو هر چه را بخواهد می آفریند و برمی گزیند، و آنان اختیاری ندارند.}؟ شنیدند، لیکن آن‌ها مصداق قول خدای سبحان هستند که فرمود: «فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَ لَكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ»، - . الحج/ ۴۶ - {در حقیقت، چشمها کور نیست لیکن دلهایی که در سینه هاست کور است.}

ص: ۳۵۳

هیهات! آنها آرزوهای خود را در دنیا گسترش داده و مرگ را به فراموشی سپردند، پس بدا به حالشان و اعمالشان تباه باد!

پروردگارا! از فساد کارها پس از درستی آن‌ها به تو پناه می‌بریم. - . کفایهٔ الاثر: ۲۷ _۲۶ -

**[ترجمه]

بیان

الجدث القبر و المجدوث المحفور قال الجزری فیه نعوذ بالله من الحور بعد الکور أی من النقصان بعد الزیاده و قیل من فساد أمورنا بعد صلاحها و قیل من الرجوع عن الجماعه بعد أن کنا منهم و أصله من نقض العمامه بعد لفها(۲).

**[ترجمه]«الجدث»: گور. «المجدوث»: حفر شده. جزری گوید: «نعوذ بالله من الحور بعد الکور»: یعنی کاستی پس از فزونی؛ نیز گفته شده: فساد امور ما پس از درستی آن؛ و گفته‌اند: عدول از جماعت پس از اینکه با آن‌ها بودیم، و اصل آن بازکردن عمامه پس از بستن آن است. - . النهایهٔ ۱: ۲۶۹ -

**[ترجمه]

«۲۲۵»

نص، [کفایه الأثر] عَلِیُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَنْدَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْکُوفِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مُوسَی بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ بْنِ حَبِیبٍ عَنْ شَرِیکٍ عَنْ حَکِیمِ بْنِ جُبَیْرٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ النَّخَعِیِّ عَنْ عَلْقَمَهَ بْنِ قَیْسٍ قَالَ: خَطَبَنَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السلام عَلَی مِنْبَرِ الْکُوفَهِ خُطْبَهَ اللُّؤْلُؤَهِ(۳) فَقَالَ فِیمَا قَالَ فِی آخِرِهَا أَلَا وَ إِنِّی ظَاعِنٌ عَنْ قَرِیبٍ (۴) وَ مُنْطَلِقٌ إِلَی الْمَغِیبِ فَارْتَقِبُوا الْفِتْنَهَ الْأُمَوِیَّهَ وَ الْمَمْلَکَهَ الْکَسْرَوِیَّهَ وَ إِمَاتَهَ مَا أَحْیَاهُ اللَّهُ وَ إِحْیَاءَ مَا أَمَاتَهُ اللَّهُ وَ اتَّخِذُوا صَوَامِعَکُمْ

بُیُوتَکُمْ وَ عَضُّوا عَلَی مِثْلِ جَمْرِ الْغَضَا(۵) وَ اذْکُرُوا اللَّهَ کَثِیراً فَذِکْرُهُ أَکْبَرُ لَوْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ثُمَّ قَالَ وَ تُبْنَی مَدِینَهٌ یُقَالُ لَهَا الزَّوْرَاءُ بَیْنَ دِجْلَهَ وَ دُجَیْلٍ وَ الْفُرَاتِ فَلَوْ رَأَیْتُمُوهَا مُشَیَّدَهً بِالْجِصِّ وَ الْآجُرِّ وَ مُزَخْرَفَهً بِالذَّهَبِ وَ الْفِضَّهِ وَ اللَّازْوَرْدِ الْمُسْتَسْقَی وَ الْمَرْمَرِ وَ الرُّخَامِ وَ أَبْوَابِ الْعَاجِ وَ الْآبْنُوسِ وَ الْخِیَمِ وَ الْقِبَابِ وَ السِّتَارَاتِ وَ قَدْ عُلِیَتْ (۶) بِالسَّاجِ وَ الْعَرْعَرِ وَ الصَّنَوْبَرِ وَ الشَّبِّ (۷) وَ شُیِّدَتْ بِالْقُصُورِ وَ تَوَالَتْ عَلَیْهَا مُلُوکُ بَنِی الشَّیْصَبَانِ أَرْبَعَهٌ وَ

۱- کفایه الاثر: ۲۶ و ۲۷.

۲- النهایه ۱: ۲۶۹.

۳- لم تذکر هذه الخطبه فی نهج البلاغه، و سمعت بعض أساتذتی یقول انها مذکوره فی مشارق الانوار للشیخ رجب البرسی. لکنی تفحصت ما عندی من نسخته و لم اجدها فیها، و لعلها مذکوره فی غیره.

۴- ظعن: سار و ارتحل.

۵- عض به و علیه: امسکه بأسنانه. و الغضا: شجر من الاثل خشبه من أصلب الخشب و جمره یبقی زمنا طویلا لا ینطفئ. ای

اصبروا على بليه عظيمه و داهيه شديده الصبر عليها كعض جمر الغضا.

۶- فى المصدر: و قد حليت.

۷- الساج: شجر عظيم صلب الخشب(معرب كاج) و العرعر: شجر يشبه السرو. لا ساق له و ينبت فى الجبال. و الصنوبر: شجر لا يزال مخضرا و هو رفيع الورق.

عِشْرُونَ مَلَكاً عَلَى عَدَدِ سِنِي الْكَدِيدِ فِيهِمُ السَّفَّاحُ وَ الْمِقْلَاصُ وَ الْجَمُوحُ وَ الْهَذُوعُ (۱) وَ الْمُظَفَّرُ وَ الْمُؤَنَّثُ وَ النَّزَارُ وَ الْكَبْشُ وَ الْمَهْتُورُ وَ الْعَيَّارُ(۲) وَ الْمُصْطَلَمُ وَ الْمُسْتَصْعَبُ (۳) وَ الْعَلَّامُ وَ الرَّهْبَانِيُّ وَ الْخَلِيعُ وَ السَّيَّارُ وَ الْمُتْرَفُ وَ الْكَدِيدُ وَ الْأَكْتَبُ وَ الْمُسْرِفُ (۴) وَ الْأَكْلَبُ وَ الْوَسِيمُ وَ الصَّيْلَامُ وَ الْعَيْنُوقُ (۵) وَ تُعْمَلُ الْقُبَّةُ الْغَبْرَاءُ ذَاتُ الْقُلَاةِ الْحَمْرَاءِ(۶) وَ فِي عَقِبِهَا قَائِمُ الْحَقِّ يُسْفِرُ عَنْ وَجْهِهِ بَيْنَ أَجْنِحَهِ الْأَقَالِيمِ-(۷) كَالْقَمَرِ الْمُضِي ءِ بَيْنَ الْكَوَاكِبِ الدُّرِّيَّهِ أَلَا وَ إِنَّ لِخُرُوجِهِ عَلَامَاتٍ عَشَرَةً أَوَّلُهَا طُلُوعُ الْكَوْكَبِ ذِي الذَّنَبِ وَ يُقَارِبُ مِنَ الْحَادِي وَ يَقَعُ فِيهِ هَرْجٌ وَ مَرْجٌ وَ شَغَبٌ وَ تِلْكَ عَلَامَاتُ الْخِصْبِ وَ مِنَ الْعَلَامَهِ إِلَى الْعَلَامَهِ عَجَبٌ فَإِذَا انْقَضَتِ الْعَلَامَاتُ الْعَشَرَهُ إِذْ ذَاكَ يَظْهَرُ مِنَّا الْقَمَرُ الْأَزْهَرُ وَ تَمَّتْ كَلِمَهُ الْإِخْلَاصِ لِلَّهِ عَلَى التَّوْحِيدِ فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ عَامِرُ بْنُ كَثِيرٍ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَقَدْ أَخْبَرْتَنَا عَنْ أَئِمَّهِ الْكُفْرِ وَ خُلَفَاءِ الْبَاطِلِ فَأَخْبِرْنَا عَنْ أَئِمَّهِ الْحَقِّ وَ أَلْسِنَهِ الصِّدْقِ بَعْدَكَ قَالَ نَعَمْ إِنَّهُ لَعَهْدٌ عَهِدَهُ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ يَمْلِكُهُ اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ وَ لَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله لَمَّا عُرِجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ نَظَرْتُ إِلَى سَاقِ الْعَرْشِ فَإِذَا مَكْتُوبٌ عَلَيْهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ أَيَّدْتُهُ بِعَلِيٍّ وَ نَصَرْتُهُ بِعَلِيٍّ وَ رَأَيْتُ اثْنَيْ عَشَرَ نُوراً فَقُلْتُ يَا رَبِّ أَنْوَارُ مَنْ هَذِهِ فَنُودِيتُ يَا مُحَمَّدُ هَذِهِ أَنْوَارُ الْأَئِمَّهِ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ فَلَا تُسَمِّيهِمْ لِي قَالَ نَعَمْ أَنْتَ الْإِمَامُ وَ الْخَلِيفَهُ بَعْدِي تَقْضِي دَيْنِي وَ تُنْجِزُ عِدَاتِي وَ بَعْدَكَ ابْنَاكَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ بَعْدَ الْحُسَيْنِ ابْنُهُ عَلِيٌّ زَيْنُ الْعَابِدِينَ وَ بَعْدَ عَلِيٍّ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ يُدْعَى بِالْبَاقِرِ وَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ ابْنُهُ جَعْفَرٌ يُدْعَى بِالصَّادِقِ وَ بَعْدَ جَعْفَرٍ ابْنُهُ مُوسَى يُدْعَى بِالْكَاظِمِ

۱- في المصدر: و الخدوع.

۲- في المصدر: و العيسار. و في(د): و العتار.

۳- في المصدر: و المستعصب.

۴- في المصدر و(د): و المترف.

۵- في المصدرين: و الظلام و العيوق و في(د) و الضلام.

۶- في المصدر و(د): ذات الفلاه الحمراء.

۷- أسفر: كشف و أسفر الصبح: أضاء و في المصدر و(د): بين الأقاليم.

وَ بَعْدَ مُوسَی ابْنُهُ عَلِیٌّ یُدْعَی بِالرِّضَا وَ بَعْدَ عَلِیٍّ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ یُدْعَی بِالزَّکِیِّ وَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ ابْنُهُ عَلِیٌّ یُدْعَی بِالنَّقِیِّ وَ بَعْدَهُ ابْنُهُ الْحَسَنُ یُدْعَی بِالْأَمِینِ وَ الْقَائِمُ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ سَمِیِّی وَ أَشْبَهُ النَّاسِ بِی یَمْلَؤُهَا قِسْطاً وَ عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماً: قَالَ الرَّجُلُ فَمَا بَالُ قَوْمٍ وَعَوْا ذَلِکَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ دَفَعُوکُمْ عَنْ هَذَا الْأَمْرِ وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ نَسَباً وَ نَوْطاً(۱) بِالنَّبِیِّ وَ فَهْماً بِالْکِتَابِ وَ السُّنَّهِ قَالَ علیه السّلام أَرَادُوا قَلْعَ أَوْتَادِ الْحَرَمِ وَ هَتْکَ سُتُورِ الْأَشْهُرِ الْحُرُمِ مِنْ بُطُونِ الْبُطُونِ وَ نُورِ نَوَاظِرِ الْعُیُونِ بِالظُّنُونِ الْکَاذِبَهِ وَ الْأَعْمَالِ الْبَائِرَهِ(۲) بِالْأَعْوَانِ الْجَائِرَهِ فِی الْبُلْدَانِ الْمُظْلِمَهِ بِالْبُهْتَانِ الْمُهْلِکَهِ بِالْقُلُوبِ الْخَرِبَهِ(۳) فَرَامُوا هَتْکَ السُّتُورِ الزَّکِیَّهِ وَ کَسْرَ إنیه [آنِیَهِ] اللَّهِ النَّقِیَّهِ وَ مِشْکَاهٍ یَعْرِفُهَا الْجَمِیعُ وَ عَیْنِ الزُّجَاجَهِ وَ مِشْکَاهِ الْمِصْبَاحِ وَ سُبُلِ الرَّشَادِ وَ خِیَرَهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ حَمَلَهِ بُطُونِ الْقُرْآنِ فَالْوَیْلُ لَهُمْ مِنْ طَمْطَامِ النَّارِ(۴) وَ مِنْ رَبٍّ کَبِیرٍ مُتَعَالٍ بِئْسَ الْقَوْمُ مَنْ خَفَضَنِی وَ حَاوَلُوا الْإِدْهَانَ فِی دِینِ اللَّهِ فَإِنْ یُرْفَعْ عَنَّا مِحَنُ الْبَلْوَی حَمَلْنَاهُمْ مِنَ الْحَقِّ عَلَی مَحْضِهِ وَ إِنْ یَکُنِ الْأُخْرَی فَلا تَأْسَ عَلَی الْقَوْمِ الْفاسِقِینَ (۵).

**[ترجمه]الکفایهٔ: علقمهٔ بن قیس گوید: امیرالمؤمنین علیه السّلام بر منبر کوفه خطبه لؤلؤه را برای مردم ایراد فرمود و از جمله سخنانی که در پایان خطبه آورد، این است: آگاه باشید که من به زودی از میان شما می‌روم و به عالم غیب سفر می‌کنم، پس چشم به راه فتنه اُموی، حکومت خسروی و میراندن آنچه را که خداوند زنده گردانید و زنده کردن آنچه را که خداوند میرانید، باشید و خانه‌هایتان را عبادتگاه خود قرار داده و بر بلایی عظیم و مصیبتی سخت، شکیبا باشید چنانکه گویی دندان روی زغال گداخته چوب درخت گز گذاشته‌اید، و خدا را بسیار یاد کنید که یاد او بزرگ‌تر از هر چیزی است، اگر دانسته باشید.

سپس فرمود: و شهری میان رودهای دجله، دجیل و فرات ساخته می‌شود که آن را «الزّوراء» نامند و چون آن را ساخته شده با گچ و آجر ببینید و آراسته به طلا و نقره و لاجورد آب داده و مرمر و رخام و درهای ساخته شده از عاج و آبنوس و چادرها و گنبدها و پرده‌های گوناگون، در حالی که با چوب ساج، عرعر و صنوبر و زاج سفید بالا آمده و قصرها در آن برافراشته شود و سلاطین بنی شیصبان بر آن حکومت کنند که

ص: ۳۵۴

بیست و چهار نفرند به تعداد سال‌های کدید(منطقه‌ای در حجاز) یعنی: سفّاح، مقلاص، جموع، هذوع، مظفّر، مؤنث، نزار، کبش، مهتور، عیار، مصطلم، مستصعب، علام، رهبانی، خلیع، سیّار، مترف، کدید، اکتَب، مسرف، اکلب، وسیم، صیلام و عینوق. و گنبد خاکی در بیابان سرخ ساخته می‌شود و پس از آن قائم بر حق در میان اقلیم نقاب از چهره برداشته و همانند ماه تابان میان ستارگان درخشان، پرتو افشانی می‌کند.

بدانید و آگاه باشید که خروج وی ده نشانه دارد: ظهور ستاره دنباله‌دار و نزدیک شدن آن به ستاره حادی است. در این هنگام هرج و مرج و آشوب بر همه جا حاکم است و این‌ها نشانه‌های حصول گشایش‌اند. و به فاصله علامتی تا علامت دیگر شگفتی‌ها روی دهد، و چون علامت‌های ده‌گانه کامل شدند، آن‌گاه آن ماه درخشان ظهور خواهد فرمود و کلمه اخلاص (لا إله إلّا الله) که نشانه توحید خداست، کامل می‌گردد .

پس مردی به نام عامر بن کثیر برخاست و عرض کرد: یا امیرالمؤمنین، شما ما را از ائمّه کفر و خلفای باطل آگاه فرمودید،

اکنون مـا را از امامـان بر حق و زبـان‌هـای راسـتگو که پس از خودتان می‌آینـد آگاه کنیـد. فرمود: آری، این عهـدی است که رسول خدا صلی الله علیه و آله با من بسته که پس از وی دوازده امام خواهد بود که نُه تن از آنان از صُلب حسین خواهند بود. رسول خـدا صـلی الله علیه و آله فرمود: چون مرا به معراج بردنـد، به پـایه عرش نظر کرده و دیـدم که بر روی آن نوشـته شـده است: «خـدایی جز الله نیست، محمّـد فرسـتاده خداست، او را به علیّ مؤیَّد کردم و به علی نصـرتش دادم.» و دوازده نور دیدم، پس عرض کردم: پروردگـارا، این انوار به چه کسـانی تعلّق دارنـد؟ نـدا آمـد: ای محمّـد، این انوار نورهـای امامـان از ذریّه تو هسـتند. عرض کردم: یا رسول الله، آن‌ها را برای من نام می‌بریـد؟ فرمود: تو امام و خلیفه پس از من هستی، وام مرا ادا می کنی و وعـده‌های مرا عملی می‌سازی، پس از تو، دو پسـرت حسن و حسـین و بعد از حسـین فرزندش علی «زین العابدین» و پس از علی فرزندش محمّد معروف به «باقر» و پس از محمّد، پسـرش جعفر معروف به «صادق»، پس از جعفر فرزندش موسی معروف به «کاظم»،

ص: ۳۵۵

پس از موسـی فرزنـدش علی معروف به«رضـا»، پس از علی فرزنـدش محمّـد معروف به «زکیّ»، پس از محمّـد فرزنـدش علی معروف به «نقیّ»، پس از وی فرزندش حسن معروف به «امین» و آن‌گاه نوبت قائم خواهد رسید که از نسل حسین است، نامش همنام من و شبیه‌ترین مردم به من است. وی زمین را پر از عـدل و داد خواهد کرد همان‌طور که از پیش پر از ظلم و سـتم شده باشد.

آن مرد عرض کرد: پس آن قوم را چه شد که این کلام را از رسول خدا صـلی الله علیه و آله شنیدند اما علی‌رغم اینکه از نظر اصـل و نسب و رابطه خویشاونـدی بـا پیامبر و فهم کتاب و سـنّت بر آنان برتری داریـد، شـما را از خلافت کنار زدنـد؟ فرمود: قصـد اینـان برکنـدن میخهـای حرم، دریـدن پرده و حرمت مـاه‌هـای حرام در میـان قبایـل ریشه‌دار و در مقابل چشـمان مردم با پندارهای دروغین و کارهای مفسده‌انگیز به وسـیله همدسـتان سـتمکار، در شهرهای تاریک از طریق بستن بهتان‌های مخرّب و دل‌های ویران است؛ از این رو از کسانی مدد جسـتند که قادر به دریدن پرده‌های پاک و درهم شکسـتن خلفای مخلص خدا و چراغی را کـه همه می‌شـناختند، باشـند. و خـود بلـور چراغـدان را از بین ببرنـد و انسـان هـایی که مصـداق راه‌هـای هـدایت و برگزیـدگان خـدای واحـد قهارنـد و حاملان باطن قرآننـد، نابود کننـد، پس وای بر ایشان از آتش بزرگ و از مجازات خدای بزرگ. چه بد مردمانی هسـتند آنان که جایگاه مرا کاستند و سعی کردند بر دین خدا سرپوش نهند؛ پس اگر آزمایش‌های بلا از ما برداشته شود، آن‌ها را به پذیرش حق محض وادار می کنیم، وگرنه تأسف بر گروه فاسقین مخور.

**[ترجمه]

بیان

الشیصـبان اسم الشـیطان و إنما عبر عنهم بـذلک لأنهم کانوا شـرک شـیطان و المشـهور أن عدد خلفاء بنی العباس کان سـبعه و ثلاثین و لعله علیه السّـلام إنما عـد منهم من اسـتقر ملکه و امتـد لا من تزلزل سـلطانه و ذهب ملکه سـریعا کالأمین و المنتصـر و المسـتعین و المعتز و أمثـالهم و الکدیـد إما کنایه عن المعتز فالمراد بسـنیه أعوام عمره فإن عمره حین مات کان أربعا و عشـرین

سنه فیکون ما ذکره علیه السّلام عند العد علی خلاف الترتیب أو کنایه عن المقتدر و یکون المراد بسنیه مده خلافته و کانت أربعا و عشرین سنه و أحد عشر شهرا و ثمانیه عشر یوما و کان ثامن عشرهم و فی العد أیضا الکدید هو الثامن عشر و المتقی أیضا کانت

ص: ۳۵۶

۱- النوط: العلقه. و لیست هذه الکلمه فی المصدر.

۲- البائر: الفاسد الهالک.

۳- فی المصدر و(د): بالبهتان المهلکه الخربه.

۴- طمطام النار: وسطها.

۵- کفایه الاثر: ۲۸ و ۲۹.

مده خلافته أربعا و عشرين سنه و أشهرا فیحتمل أن یکون إشاره إلیه بناء علی سقوط جماعه قبله لعدم تمکنهم کما مر و فی بعض النسخ علی عدد سنی الملک أی علی عدد سنی ملکهم و سلطنتهم أهملها و لم یذکرها و فی روایات هذه الخطبه اختلافات کثیره.

**[ترجمه]« الشیصبان»: نام شیطان است و اینکه از ایشان با این نام یاد فرموده، چون هماره شریک شیطان بودند] و مشهور آن است که تعداد خلفای بنی‌عباس سی و هفت خلیفه بودند، و شاید آن حضرت علیه السّلام فقط کسانی را نام برده که حکومت مستقر و طولانی داشته‌اند، نه کسانی که حکومتی متزلزل و زودگذر داشتند نظیر: امین، منتصر، مستعین، معتز و امثال آنان.

الکدید: یا کنایه از المعتز است و مراد از «سنی» سال‌های عمر او باشد که بیست و چهار سال بود، که در این صورت شمارش او عکس ترتیب خواهد بود، یا کنایه‌ای از المقتدر خلیفه عباسی و سال‌های خلافت او که بیست و چهار سال و یازده ماه و هجده روز بود، می‌باشد و او هجدهمین خلیفه عباسی بود، در شمارش نیز«الکدید» هجدهمین است و «المتّقی» نیز

ص: ۳۵۶

خلافتش چهارده سال و چند ماه بود، لذا احتمال دارد همان‌طور که گذشت، با توجه به سقوط زود هنگام عده‌ای از خلفا پیش از او به دلیل ناتوان بودن، اشاره‌ای به او باشد[و در برخی نسخه‌ها جمله«علی عدد سنیّ الملک» یعنی به تعداد سال‌های حکومت و سلطنت‌شان، آن را از قلم انداخته و ذکر نکرده است، و در روایات این خطبه اختلاف‌های بسیار وجود دارد.]

**[ترجمه]

«۲۲۶»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیُّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحُسَیْنِیِّ الْعَلَوِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الْمُنْعِمِ الصَّیْدَاوِیِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: قُلْتُ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ قَوْماً یَقُولُونَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی جَعَلَ الْإِمَامَهَ فِی عَقِبِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ قَالَ کَذَبُوا وَ اللَّهِ أَ وَ لَمْ یَسْمَعُوا اللَّهَ تَعَالَی ذِکْرُهُ یَقُولُ- وَ جَعَلَها کَلِمَهً باقِیَهً فِی عَقِبِهِ (۱) فَهَلْ جَعَلَهَا إِلَّا

فِی عَقِبِ الْحُسَیْنِ علیه السّلام ثُمَّ قَالَ یَا جَابِرُ إِنَّ الْأَئِمَّهَ هُمُ الَّذِینَ نَصَّ عَلَیْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِالْإِمَامَهِ وَ هُمُ الَّذِینَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمَّا أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ وَجَدْتُ أَسَامِیَهُمْ مَکْتُوبَهً عَلَی سَاقِ الْعَرْشِ بِالنُّورِ اثْنَیْ عَشَرَ اسْماً مِنْهُمْ عَلِیٌّ وَ سِبْطَاهُ وَ عَلِیٌّ وَ مُحَمَّدٌ وَ جَعْفَرٌ وَ مُوسَی وَ عَلِیٌّ وَ مُحَمَّدٌ وَ عَلِیٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُجَّهُ الْقَائِمُ فَهَذِهِ الْأَئِمَّهُ مِنْ أَهْلِ بَیْتِ الصَّفْوَهِ وَ الطَّهَارَهِ وَ اللَّهِ مَا یَدَّعِیهِ (۲) أَحَدٌ غَیْرُنَا إِلَّا حَشَرَهُ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی مَعَ إِبْلِیسَ وَ جُنُودِهِ ثُمَّ تَنَفَّسَ علیه السلام (۳) وَ قَالَ لَا رَعَی اللَّهُ حَقَّ هَذِهِ الْأُمَّهِ فَإِنَّهَا لَمْ تَرْعَ حَقَّ نَبِیِّهَا أَمَا وَ اللَّهِ لَوْ تَرَکُوا الْحَقَّ عَلَی أَهْلِهِ لَمَا اخْتَلَفَ فِی اللَّهِ تَعَالَی اثْنَانِ ثُمَّ أَنْشَأَ علیه السّلام یَقُولُ:

إِنَّ الْیَهُودَ لِحُبِّهِمْ لِنَبِیِّهِمْ**أَمِنُوا بَوَائِقَ حَادِثِ الْأَزْمَانِ (۴)

وَ الْمُؤْمِنُونَ بِحُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ***يُرْمَوْنَ فِی الْآفَاقِ بِالنِّیرَانِ

قُلْتُ: یَا سَیِّدِی أَ لَیْسَ هَذَا الْأَمْرُ لَکُمْ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ فَلِمَ قَعَدْتُمْ عَنْ حَقِّکُمْ وَ دَعْوَاکُمْ وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی- وَ جاهِدُوا فِی اللّهِ حَقَّ جِهادِهِ هُوَ اجْتَباکُمْ (۵) قَالَ:

۱- سوره الزخرف: ۲۸.

۲- فی المصدر: و اللّه لا یدعیه.

۳- فی المصدر: ثم تنفس علیه السلام الصعداء.

۴- البوائق جمع البائقه: الداهیه و الشر. یقال: رفعت عنک بائقه فلان أی غائلته و شره.

۵- سوره الحجّ: ۷۸.

فَمَا بَالُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام قَعَدَ عَنْ حَقِّهِ حَيْثُ لَمْ يَجِدْ نَاصِراً أَ وَ لَمْ تَسْمَعِ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ فِي قِصَّهِ لُوطٍ- قالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلى رُكْنٍ شَدِيدٍ(۱) وَ يَقُولُ فِي حِكَايَةٍ عَنْ نُوحٍ- فَدَعا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ(۲) وَ يَقُولُ فِي قِصَّهِ مُوسَى- رَبِّ إِنِّي لا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَ أَخِي فَافْرُقْ بَيْنَنا وَ بَيْنَ الْقَوْمِ الْفاسِقِينَ (۳) فَإِذَا كَانَ النَّبِيُّ هَكَذَا فَالْوَصِيُّ أَعْذَرُ يَا جَابِرُ مَثَلُ الْإِمَامِ مَثَلُ الْكَعْبَهِ إِذْ يُؤْتَى وَ لَا يَأْتِي (۴).

**[ترجمه]الکفایۀ: جابر گوید: به امام باقر علیه السّلام عرض کردم: ای فرزند رسول خدا، جمعی برآنند که خدای تبارک و تعالی امامت را در نسل حسن و حسین قرار داده است، فرمود: به خدا سوگند دروغ گفتند، مگر نشنیده‌اند که خدای متعال فرموده است: «وَ جَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ »،{و او آن را در پی خود سخنی جاویدان کرد.} با توجه به این آیه، آیا آن را در نسلی غیر از نسل حسین علیه السّلام قرار داده است؟ سپس فرمود: ای جابر، تنها کسانی امام هستند که رسول خدا صلی الله علیه و آله به امامت آنان تصریح فرمود، همان کسانی که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چون مرا به معراج بردند، نام... های ایشان را بر پایه عرش با نور نوشته یافتم که دوازده نام بودند، از جمله: علی و دو سبط او، علی، محمّد، جعفر، موسی، علی، محمّد، علی، حسن و حجّت قائم. اینان امامان برگزیده و طاهر از اهل بیت هستند. به خدا سوگند هرکس غیر از ما ادّعای امامت کند، خداوند تبارک و تعالی او را با ابلیس و سربازانش محشور می‌کند. سپس آن حضرت علیه السّلام آهی کشیده و فرمود: خداوند حق این اُمّت را رعایت نکند که آن‌ها حق پیامبرشان را رعایت نکردند. به خدا سوگند اگر حق را به اهلش واگذار کرده بودند، هیچ دو نفری درباره خدا با یکدیگر دچار اختلاف نمی‌شدند سپس این اشعار را انشاد فرمود:

یهودیان به خاطر دوست داشتن پیامبرشان، از دشواری‌های حوادث روزگار در امان ماندند

لیکن مؤمنان به سبب دوستی آل محمّد، در افق‌ها به آتش افکنده می‌شوند.

عرض کردم: سرورم، آیا امامت از آن شما نیست؟ فرمود: بلی، هست! عرض کردم: چرا از حق خودتان صرف‌نظر کردید در حالی که خدای تبارک و تعالی می‌فرماید: «وَ جَاهِدُواْ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُم »، - . حج/ ۷۸ - {و

در راه خدا چنان که حق جهاد [در راه] اوست جهاد کنید، اوست که شما را [برای خود] برگزیده. } فرموده:

ص: ۳۵۷

پس چرا امیرالمؤمنین از حق خود صرف نظر فرمود، آن‌گاه که یاوری نیافت؟ مگر نشنیده‌ای که خدای متعال ضمن داستان لوط فرموده است: «قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ ءَاوِي إِلَىَ رُكْنٍ شَدِيدٍ»، - . هود/ ۸۰ - {[لوط]

گفت: «کاش برای مقابله با شما قدرتی داشتم یا به تکیه گاهی استوار پناه می جستم.»} و در داستانی از نوح می‌فرماید: «فَدَعَا رَبَّهُ أَنّى مَغْلُوبٌ فَانتَصِر»، - . قمر/ ۱۰ - {تا

پروردگارش را خواند که: «من مغلوب شدم به داد من برس!»} و در داستان موسی علیه السّلام می‌فرماید: «رَبِّ ِإِنىّ ِلَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسىِ وَ أَخِى فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَ بَينْ َالْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ»، - . مائده/ ۲۵ - {«پروردگارا!

من جز اختیار شخص خود و برادرم را ندارم، پس میان ما و میان این قوم نافرمان جدایی بینداز.} وقتی پیامبر چنین حالی داشته باشد، وصیّ معذورتر است؛ ای جابر، امام به کعبه می‌ماند، مردم به وی روی می‌آورند نه اینکه او به مردم روی آورد. - . کفایهٔ الاثر: ۳۳ _ ۳۲ -

**[ترجمه]

«۲۲۷»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَسَنِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الْمُنْعِمِ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السّلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْأَئِمَّهِ فَقَالَ وَ اللَّهِ لَعَهْدٌ عَهِدَهُ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّ الْأَئِمَّهَ بَعْدَهُ اثْنَا

عَشَرَ تِسْعَهٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ وَ مِنَّا الْمَهْدِيُّ الَّذِي يُقِيمُ الدِّينَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ مَنْ أَحَبَّنَا حُشِرَ مِنْ حُفْرَتِهِ مَعَنَا وَ مَنْ أَبْغَضَنَا أَوْ رَدَّنَا أَوْ رَدَّ وَاحِداً مِنَّا حُشِرَ مِنْ حُفْرَتِهِ إِلَى النَّارِ وَ قَدْ خابَ مَنِ افْتَرى (۵).

**[ترجمه]الکفایهٔ: ابان بن تغلب گوید: از امام باقر علیه السّلام درباره امامان پرسیدم، فرمود: به خدا سوگند، این عهد و پیمانی است که رسول خدا صلی الله علیه و آله با ما داشته که امامان پس از وی دوازده تن هستند، نُه تن ایشان از صُلب حسین، و مهدی که دین را در آخر الزمان به پا می‌دارد از ماست، هرکس ما را دوست بدارد، او را از قبرش با ما محشور می... کنند و هر کس با ما دشمنی ورزد یا ما را رد کند یا یکی از ما را رد کند، از گورش یکسره به آتش روانه می‌شود «وَ قَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَى »، - . کفایهٔ الاثر: ۳۲. طه / ۶۱ - {و

هر که دروغ بندد نومید می گردد.»}

**[ترجمه]

«۲۲۸»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْكُوفِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هَوْذَهَ بْنِ أَبِي هَرَاسَهَ أَبِي سُلَيْمَانَ الْبَاهِلِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ النَّهَاوَنْدِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ أَبِي مَرْيَمَ عَبْدِ الْغَفَّارِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى مَوْلَايَ الْبَاقِرِ علیه السّلام وَ عِنْدَهُ أُنَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَجَرَى ذِكْرُ الْإِسْلَامِ قُلْتُ يَا سَيِّدِي فَأَيُّ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ قَالَ مَنْ سَلِمَ الْمُؤْمِنُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَ يَدِهِ قُلْتُ فَأَيُّ الْأَخْلَاقِ أَفْضَلُ قَالَ الصَّبْرُ وَ السَّمَاحَهُ قُلْتُ فَأَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَكْمَلُ إِيمَاناً قَالَ أَحْسَنُهُمْ خُلْقاً قُلْتُ فَأَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ قَالَ مَنْ عُقِرَ جَوَادُهُ وَ أُهْرِيقَ دَمُهُ (۶) قُلْتُ فَأَيُّ الصَّلَاهِ أَفْضَلُ قَالَ طُولُ الْقُنُوتِ قُلْتُ فَأَيُّ الصَّدَقَهِ أَفْضَلُ قَالَ

۱- سوره هود: ۸۰.

۲- سوره القمر: ۱۰.

۳- سوره المائده: ۲۵.

۴- كفايه الاثر: ۳۲ و ۳۳.

۵- كفايه الاثر: ۳۲.

۶- عقر جواده أى قطعت قوائمه. و هراق الماء يهريقه- بفتح الهاء على وزن دحرجه يدحرجه- صبه، و اصله أراقه يريقه أبدلت الهمزه هاء كذا فى المنجد فتأمل.

أَنْ تَهْجُرَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَيْکَ قُلْتُ يَا سَيِّدِي فَمَا تَقُولُ فِي الدُّخُولِ عَلَى السُّلْطَانِ قَالَ لَا أَرَى لَکَ ذَلِکَ (۱) قُلْتُ إِنِّي رُبَّمَا سَافَرْتُ إِلَى الشَّامِ فَأَدْخُلُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ الْوَلِيدِ قَالَ يَا عَبْدَ الْغَفَّارِ إِنَّ دُخُولَکَ عَلَى السُّلْطَانِ يَدْعُو إِلَى ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ مَحَبَّةِ الدُّنْيَا وَ نِسْيَانِ الْمَوْتِ وَ قِلَّةِ الرِّضَى بِمَا قَسَمَ اللَّهُ قُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَإِنِّي ذُو عَيْلَةٍ وَ أَتَّجِرُ إِلَى ذَلِکَ الْمَکَانِ لِجَرِّ الْمَنْفَعَةِ فَمَا تَرَى فِي ذَلِکَ قَالَ يَا عَبْدَ الْغَفَّارِ إِنِّي لَسْتُ آمُرُکَ بِتَرْکِ الدُّنْيَا بَلْ آمُرُکَ بِتَرْکِ الذُّنُوبِ فَتَرْکُ الدُّنْيَا فَضِيلَةٌ وَ تَرْکُ الذُّنُوبِ فَرِيضَةٌ وَ أَنْتَ إِلَى إِقَامَةِ الْفَرِيضَةِ أَحْوَجُ مِنْکَ إِلَى اکْتِسَابِ الْفَضِيلَةِ قَالَ فَقَبَّلْتُ يَدَهُ وَ رِجْلَهُ وَ قُلْتُ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَمَا نَجِدُ الْعِلْمَ الصَّحِيحَ إِلَّا عِنْدَکُمْ وَ إِنِّي قَدْ کَبِرَتْ سِنِّي وَ دَقَّ عَظْمِي وَ لَا أَرَى فِيکُمْ مَا أُسَرُّ بِهِ أَرَاکُمْ مُقَتَّلِينَ مُشَرَّدِينَ (۲) خَائِفِينَ وَ إِنِّي أَقَمْتُ عَلَى قَائِمِکُمْ مُنْذُ حِينٍ أَقُولُ يَخْرُجُ الْيَوْمَ أَوْ غَداً قَالَ يَا عَبْدَ الْغَفَّارِ إِنَّ قَائِمَنَا عليه السلام هُوَ السَّابِعُ مِنْ وُلْدِي وَ لَيْسَ هُوَ أَوَانَ ظُهُورِهِ وَ لَقَدْ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ إِنَّ الْأَئِمَّةَ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ تِسْعَةٌ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ التَّاسِعُ قَائِمُهُمْ يَخْرُجُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ فَيَمْلَؤُهَا عَدْلًا بَعْدَ مَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً-(۳) قُلْتُ فَإِنْ کَانَ هَذَا کَائِنٌ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَإِلَى مَنْ بَعْدَکَ قَالَ إِلَى جَعْفَرٍ وَ هُوَ سَيِّدُ أَوْلَادِي وَ أَبُو الْأَئِمَّةِ صَادِقٌ فِي قَوْلِهِ وَ فِعْلِهِ وَ لَقَدْ سَأَلْتَ عَظِيماً يَا عَبْدَ الْغَفَّارِ وَ إِنَّکَ لَأَهْلُ الْإِجَابَةِ ثُمَّ قَالَ عليه السلام أَلَا إِنَّ مِفْتَاحَ الْعِلْمِ السُّؤَالُ وَ أَنْشَأَ يَقُولُ:

شِفَاءُ الْعَمَى طُولُ السُّؤَالِ وَ إِنَّمَا**تَمَامُ الْعَمَى طُولُ السُّکُوتِ عَلَى الْجَهْلِ (۴)

**[ترجمه]عبدالغفّار بن قاسم گويد: بر مولايم امام باقر عليه السّلام وارد گشتم در حالى كه جمعى از ياران آن حضرت در محضر ايشان بودند؛ سخن از اسلام به ميان آمد؛ عرض كردم: سرورم، كدام اسلام بهتر است؟ فرمود: اسلام كسى كه مسلمانان از دست و زبانش آسوده باشند. عرض كردم: كدام اخلاق نيكوتر است؟ فرمود: صبر و سخاوتمندى. عرض كردم: ايمان كدام مؤمن كامل‌تر است؟ فرمود: خوش خُلق ترين آنان. عرض كردم: كدام جهاد بهتر است؟ فرمود: جهاد كسى كه اسبش پى گردد و خونش ريخته شود. عرض كردم: كدام نماز نيكوتر است؟ فرمود: نمازى كه قنوت آن طولانى‌تر است. عرض كردم: كدام صدقه با فضيلت‌تر است؟ فرمود:

ص: ۳۵۸

اينكه از آنچه خداى عزّوجل بر تو حرام كرده دور گردى. عرض كردم: سرورم، درباره ورود بر سلطان چه مى‌فرماييد؟ فرمود: اين كار را به صلاح تو نمى‌دانم. عرض كردم: شايد به شام سفرى داشته باشم و نزد ابراهيم بن وليد بروم. فرمود: اى عبدالغفّار، ورود تو بر سلطان سه انگيزه مى‌تواند داشته باشد: حبّ دنيا، فراموش كردن مرگ، كم بودن خوشنودى به آنچه خداوند قسمت كرده باشد. عرض كردم: اى فرزند پيامبر، من مردى عيال‌وارم و براى كسب منفعت، براى تجارت به آنجا مى... روم، در اين مورد چه مى‌فرماييد؟ فرمود: يا عبدالغفّار، من تو را امر به ترك دنيا نمى‌كنم بلكه تو را به ترك گناه فرمان مى... دهم، زيرا ترك دنيا يك فضيلت است و ترك گناه فريضه، و تو به اقامه فريضه محتاج‌ترى تا كسب فضيلت.

راوى گويد: پس، بر دست و پاى آن حضرت بوسه زده و عرض كردم: پدر و مادرم فداى تو باد اى فرزند رسول خدا، به راستى علم راستين را جز نزد شما نمى‌توانيم بيابيم، و مرا سن و سال بالا رفته و استخوانم ناتوان گشته و وضعيت شما را به گونه‌اى نمى‌بينم كه موجب مسرّتم گردد، تنها چيزى كه در شما ديده مى‌شود و اكنون نيز مى‌بينم اين است كه پيوسته كشته و آواره و وحشت‌زده بوده‌ايد و من مدت‌هاست كه منتظر قيام قائم هستم و با خود مى‌گويم: امروز يا فردا ظهور مى‌كند. فرمود:

ای عبدالغفّار، قائم ما هفتمین فرزند از فرزندان من است و اکنون زمان ظهور وی نیست و پدرم از پدرش از پدرانش مرا روایت فرمود که: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: امامان پس از من دوازده تن هستند به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل، نُه تن ایشان از صُلب حسین علیه السّلام خواهند بود و نهمین آن‌ها قائم ایشان است که در آخر الزمان قیام کرده، زمین را پر از عدل و داد می کند حال آنکه از پیش پر از ظلم و ستم شده باشد. عرض کردم: اگر چنین است که می‌فرمایید، امام پس از شما کیست یا ابن رسول الله؟ فرمود: جعفر، او سرور پسران من و پدر ائمّه است، و در گفتار و کردارش صادق است؛ ای عبدالجبار، پرسشی بس بزرگ کردی و سزاوار جوابی. سپس فرمود: آگاه باشید که کلید دانش پرسش است. سپس این بیت را خواند:

درمان کوری کثرت پرسش است و بلکه، سکوت بر جهل، کوری به تمام معنای کلمه است.

**[ترجمه]

«۲۲۹»

ختص، [الإختصاص] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْعَلَوِيُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَی عَنْ أَبِيهِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السّلام قَالَ قَالَ سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ رَحْمَهُ اللَّهِ

ص: ۳۵۹

۱- فی المصدر لا أری ذلک.

۲- شرده: طرده.

۳- فی المصدر: بعد ما ملئت جورا و ظلما.

۴- کفایه الاثر: ۳۲ و ۳۳.

عَلَيْهِ: رَأَيْتُ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا فِي حَجْرِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله وَ هُوَ يُقَبِّلُ عَيْنَيْهِ وَ يَلْثِمُ شَفَتَيْهِ وَ يَقُولُ أَنْتَ سَيِّدٌ ابْنُ سَيِّدٍ أَبُو سَادَةٍ أَنْتَ حُجَّةٌ ابْنُ حُجَّةٍ أَبُو حُجَجٍ أَنْتَ الْإِمَامُ ابْنُ الْإِمَامِ أَبُو الْأَئِمَّةِ التِّسْعَةِ مِنْ صُلْبِكَ تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ (۱).

**[ترجمه]کتاب الاختصاص: امام صادق علیه السّلام فرمود: سلمان فارسی رحمهٔ الله

ص: ۳۵۹

علیه گفت: حسین بن علی صلوات الله علیهما را در آغوش پیامبر صلی الله علیه و آله دیدم، در حالی که آن حضرت بر چشمانش بوسه می‌زد و لب‌های وی را می مکید و در همان حال می‌فرمود: تو سیّد فرزند سیّد و پدر ساداتی، تو حجّت فرزند حجّت و پدر حجّت‌های خدایی، تو امام، فرزند امام و پدر نُه امام هستی که از صُلب تواند، نهمین آن‌ها قائم ایشان است. - . الاختصاص : ۲۰۸ _۲۰۷ -

**[ترجمه]

«۲۳۰»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ شَاذَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْوَاحِدِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْعُرَنِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْلَى عَنْ عُمَرَ بْنِ مُوسَى عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ فَبَيْنَمَا هُوَ يُحَدِّثُهُ إِذْ خَرَجَ أَخِي مُحَمَّدٌ مِنْ بَعْضِ الْحُجَرِ فَأَشْخَصَ جَابِرٌ بِبَصَرِهِ نَحْوَهُ (۲) ثُمَّ قَامَ إِلَيْهِ فَقَالَ يَا غُلَامُ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ ثُمَّ قَالَ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ فَقَالَ شَمَائِلُ كَشَمَائِلِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مَا اسْمُكَ يَا غُلَامُ قَالَ مُحَمَّدٌ قَالَ ابْنُ مَنْ قَالَ: ابْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهم السلام قَالَ أَنْتَ إِذاً الْبَاقِرُ(۳) قَالَ فَانْكَبَّ عَلَيْهِ وَ قَبَّلَ رَأْسَهُ وَ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يُقْرِئُكَ السَّلَامَ قَالَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله أَفْضَلُ السَّلَامِ وَ عَلَيْكَ يَا جَابِرُ بِمَا أَبْلَغْتَ السَّلَامَ ثُمَّ عَادَ إِلَى مُصَلَّاهُ فَأَقْبَلَ يُحَدِّثُ أَبِي وَ يَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ لِي يَوْماً يَا جَابِرُ إِذَا أَدْرَكْتَ وَلَدِيَ الْبَاقِرَ فَأَقْرِئْهُ مِنِّي السَّلَامَ فَإِنَّهُ سَمِيِّي وَ أَشْبَهُ النَّاسِ بِي عِلْمُهُ عِلْمِي وَ حُكْمُهُ حُكْمِي وَ سَبْعَةٌ مِنْ وُلْدِهِ أُمَنَاءُ مَعْصُومُونَ أَئِمَّةٌ أَبْرَارٌ وَ السَّابِعُ مَهْدِيُّهُمُ الَّذِي يَمْلَأُ الدُّنْيَا قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماً ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ جَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَ أَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَ إِقَامَ الصَّلَاةِ وَ إِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَ كَانُوا لَنَا عَابِدِينَ (۴).

**[ترجمه]الکفایهٔ: زید بن علی: نزد پدرم علی بن حسین علیهما السّلام بودم که جابر بن عبدالله انصاری بر ایشان وارد گشت و همچنان با وی گفتگو می کرد که برادرم محمّد از یکی از اتاق‌ها بیرون آمد و جابر به وی خیره گشته، سپس برخاست و نزد وی رفته، گفت: پسر جان، بیا! و چون آمد، گفت: بچرخ! و چون چرخید، جابر گفت: شمایلت همانند شمایل رسول خدا صلی الله علیه و آله است، نامت چیست؟ فرمود: محمّد. عرض کرد: فرزند چه کسی؟ فرمود: فرزند علی بن حسین بن علیّ بن ابی طالب علیهم السّلام. عرض کرد: پس«باقر» تو هستی! سپس سر و دست وی را غرق در بوسه کرده آن‌گاه عرض کرد: ای محمّد، رسول خدا صلی الله علیه و آله تو را سلام می‌رساند. فرمود: بهترین سلام و صلوات بر رسول خدا و خاندان او باد و بر تو نیز سلام خدا باد ای جابر که سلام پیامبر صلی الله علیه و آله را به من رساندی. سپس به مصلّای خود بازگشت. آن‌گاه جابر

با پدرم مشغول گفتگو شده، می گفت: روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله به من فرمود: اگر فرزندم باقر را دیدی، سلام مرا به وی برسان، او همنام من و شبیه‌ترین مردم به من است، عِلم او علم من و حکمت او حکمت من و هفت تن از فرزندان او امین و معصومند و امامانی نیکوکردار، و هفتمین آن‌ها مهدی ایشان است که دنیا را از عدل و داد پر می کند همان‌طور که از پیش از ظلم و ستم پر شده باشد. سپس رسول خدا صلی الله علیه و آله آیه: «وَ جَعَلْنَاهُمْ أَئمَّةً یَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَ أَوْحَیْنَا إِلَیْهِمْ فِعْلَ الْخَیرَاتِ وَ إِقَامَ الصَّلَوهِ وَ إِیتَاءَ الزَّکوهِ وَ کانُواْ لَنَا عَابِدِینَ»، - . کفایهٔ الاثر: ۴۰. انبیاء/ ۷۳ - {و

آنان را پیشوایانی قرار دادیم که به فرمان ما هدایت می کردند، و به ایشان انجام دادن کارهای نیک و برپاداشتن نماز و دادن زکات را وحی کردیم و آنان پرستنده ما بودند.} را تلاوت فرمود .

**[ترجمه]

«۲۳۱»

نص، [کفایه الأثر] الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِیدٍ الْخُزَاعِیُّ عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ نَجِیحٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَیْمُونٍ عَنِ الْمَسْعُودِیِّ أَبِی عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْفَزَارِیِّ عَنْ أَبِی خَالِدٍ الْوَاسِطِیِّ عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السّلام قَالَ حَدَّثَنِی أَبِی عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ

۱- الاختصاص: ۲۰۷ و ۲۰۸.

۲- أی فتح عینیه فلم یطرف.

۳- فی المصدر: إذا أنت الباقر؟.

۴- کفایه الاثر ۴۰ و الآیه فی سوره الأنبیاء: ۷۳.

عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: يَا حُسَيْنُ أَنْتَ الْإِمَامُ ابْنُ الْإِمَامِ تِسْعَةٌ مِنْ وُلْدِكَ أُمَنَاءُ مَعْصُومُونَ وَ التَّاسِعُ مَهْدِيُّهُمْ فَطُوبَى لِمَنْ أَحَبَّهُمْ وَ الْوَيْلُ لِمَنْ أَبْغَضَهُمْ (۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ: زید بن علی گفت: پدرم علی بن حسین

ص: ۳۶۰

مرا از پدرش حسین بن علی صلوات الله علیم اجمعین روایت کرد که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای حسین، امام فرزند امام تویی، نُه تن از فرزندان تو امین و معصومند و نهمین آنان مهدی ایشان است، پس خوشا به حال آنکه ایشان را دوست بدارد و وای بر آنکه با ایشان دشمنی کند. - . کفایهٔ الاثر: ۴۰ -

**[ترجمه]

«۲۳۲»

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره رَوَى الشَّيْخُ أَبُو جَعْفَرٍ الطُّوسِيُّ عَنْ رِجَالِهِ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ ذَكَرَهُ فِي كِتَابِ مَسَائِلِ الْبُلْدَانِ يَرْفَعُهُ إِلَى سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى فَاطِمَةَ علیها السّلام وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ يَلْعَبَانِ بَيْنَ يَدَيْهَا فَفَرِحْتُ بِهِمَا(۲) فَرَحاً شَدِيداً فَلَمْ أَلْبَثْ حَتَّى دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي بِفَضِيلَةِ هَؤُلَاءِ لِأَزْدَادَ لَهُمْ حُبّاً فَقَالَ يَا سَلْمَانُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ إِذْ رَأَيْتُ جَبْرَئِيلَ فِي سَمَاوَاتِهِ وَ جِنَانِهِ فَبَيْنَمَا أَنَا أَدُورُ قُصُورَهَا وَ بَسَاتِينَهَا وَ مَقَاصِرَهَا إِذْ شَمِمْتُ رَائِحَةً طَيِّبَةً فَأَعْجَبَتْنِي تِلْكَ الرَّائِحَةُ فَقُلْتُ يَا حَبِيبِي مَا هَذِهِ الرَّائِحَةُ الَّتِي غَلَبَتْ عَلَى رَوَائِحِ الْجَنَّةِ كُلِّهَا فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ تُفَّاحَةٌ خَلَقَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى بِيَدِهِ مُنْذُ ثَلَاثِمِائَةِ أَلْفِ عَامٍ مَا نَدْرِي مَا يُرِيدُ بِهَا فَبَيْنَا أَنَا كَذَلِكَ إِذْ رَأَيْتُ مَلَائِكَةً وَ مَعَهُمْ تِلْكَ التُّفَّاحَةُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ رَبُّنَا السَّلَامُ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ وَ قَدْ أَتْحَفَكَ بِهَذِهِ التُّفَّاحَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَخَذْتُ تِلْكَ التُّفَّاحَةَ فَوَضَعْتُهَا تَحْتَ جَنَاحِ جَبْرَئِيلَ فَلَمَّا هَبَطَ [بِي] إِلَى الْأَرْضِ أَكَلْتُ تِلْكَ التُّفَّاحَةَ فَجَمَعَ اللَّهُ مَاءَهَا فِي ظَهْرِي فَغَشِيتُ خَدِيجَةَ بِنْتَ خُوَيْلِدٍ فَحَمَلَتْ بِفَاطِمَةَ مِنْ مَاءِ التُّفَّاحَةِ فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيَّ أَنْ قَدْ وُلِدَ لَكَ حَوْرَاءُ إِنْسِيَّةٌ فَزَوِّجِ النُّورَ مِنَ النُّورِ النُّورُ فَاطِمَةُ مِنْ نُورِ عَلِيٍّ فَإِنِّي قَدْ زَوَّجْتُهَا فِي السَّمَاءِ وَ جَعَلْتُ خُمُسَ الْأَرْضِ (۳) مَهْرَهَا وَ يُسْتَخْرَجُ فِيمَا بَيْنَهُمَا ذُرِّيَّةٌ طَيِّبَةٌ وَ هُمَا سِرَاجَا الْجَنَّةِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ الْحُسَيْنِ أَئِمَّةٌ يُقْتَلُونَ وَ يُخْذَلُونَ فَالْوَيْلُ لِقَاتِلِهِمْ وَ خَاذِلِهِمْ (۴).

**[ترجمه]کنز جامع الفوائد: سلمان فارسی گوید: در حالی به حضور فاطمه زهرا سلام الله علیها رسیدم که حسن و حسین پیش چشم ایشان به بازی مشغول بودند و از دیدنشان بسیار خوشحال گشتم. بیش از چند لحظه از آمدنم نگذشته بود که رسول خدا صلی الله علیه و آله نیز آمدند، پس عرض کردم: یا رسول الله، مرا از فضیلت این دو آگاه کنید تا محبّت آن‌ها در دل من بیشتر شود. فرمود: ای سلمان، شبی که مرا به معراج بردند، جبرئیل را در آسمان‌ها و باغ‌های آن دیدم و در این حال در کاخ‌ها و مرغزارهای آن می‌گشتم که ناگاه بویی خوش به مشامم رسید و از خوشبویی آن شگفت‌زده شده، به جبرئیل گفتم: ای محبوب من، این بویی که بر دیگر بوهای بهشت غلبه کرده، بوی چیست؟ گفت: یا محمّد، این بوی خوش سیبی است که خداوند آن را سیصد هزار سال پیش آفریده و ما نمی‌دانیم قصد وی از آفرینش این سیب چیست؟ در همین حال جمعی از

فرشتگان را دیدم که آن سیب را آورده و به من گفتند: ای محمّد، خدای متعال تو را سلام و درود فرستاده و این سبب را به تو هدیه داده است.

رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: من آن سیب را گرفته و زیر بال جبرئیل گذاشتم، و چون به زمین آمدم، آن سیب را خوردم و خداوند آب آن را در پشت من قرار داد. و چون با خدیجه دخت خویلد نزدیکی کردم، او از نطفه‌ای که از آن آب به وجود آمده بود، به فاطمه باردار شد؛ سپس خداوند به من وحی فرمود که به زودی حوری‌ای در هیأت انسان برای تو زاده می‌شود. پس این نور را با آن نور ترویج کن: یعنی فاطمه را به همسری علی درآور که من در آسمان او را به همسری علی در آورده‌ام و یک پنجم زمین را مهر او قرار داده‌ام؛ و از آن دو، ذریّه‌ای پاک به وجود خواهد آمد و آن‌ها ــ دو چراغ بهشتی ــ حسن و حسین هستند و از صُلب حسین امامانی متولّد می‌گردند که کشته شده و تنها و خوار داشته می‌شوند، پس وای بر قاتل آن‌ها و کسانی که ایشان را خوار می‌دارند. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی -

**[ترجمه]

«۲۳۳»

مد، [العمده] مِنَ الْجَمْعِ بَیْنَ الصَّحِیحَیْنِ لِلْحُمَیْدِیِّ الْحَدِیثُ الثَّانِی مِنَ الْمُتَّفَقِ عَلَیْهِ

ص: ۳۶۱

۱- کفایه الاثر: ۴۰.

۲- فی المصدر: ففرحت بها.

۳- فی المصدر و(د) جعلت حسن الأرض.

۴- کنز جامع الفوائد مخطوط.

مِنْ مُسْلِمٍ وَ الْبُخَارِيِّ مِنْ مُسْنَدِ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله يَقُولُ: يَكُونُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ أَمِيراً فَقَالَ كَلِمَةً لَمْ أَسْمَعْهَا فَقَالَ أَبِي إِنَّهُ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ.

كَذَا فِي حَدِيثِ شُعْبَةَ وَ فِي حَدِيثِ عُيَيْنَهَ(۱) قَالَ: لَا يَزَالُ أَمْرُ النَّاسِ مَاضِياً مَا وَلَّاهُمْ اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا ثُمَّ تَكَلَّمَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله بِكَلِمَةٍ خَفِيَتْ عَلَيَّ فَسَأَلْتُ أَبِي مَا ذَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ.

وَ بِالْإِسْنَادِ قَالَ وَ فِي رِوَايَةِ مُسْلِمٍ مِنْ حَدِيثِ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ مَعَ غُلَامِي نَافِعٍ أَنْ أَخْبِرْنِي بِشَيْ ءٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَكَتَبَ إِلَيَّ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَوْمَ جُمُعَةٍ عَشِيَّةَ رَجْمِ الْأَسْلَمِيِّ قَالَ- لَا يَزَالُ الدِّينُ قَائِماً حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ وَ يَكُونَ عَلَيْهِمْ (۲) اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ.

وَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: عُصَيْبَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَفْتَحُونَ الْبَيْتَ الْأَبْيَضَ (۳)- بَيْتَ كِسْرَى أَوْ آلِ كِسْرَى وَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ كَذَّابِينَ فَاحْذَرُوهُمْ وَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِذَا أَعْطَى اللَّهُ أَحَدَكُمْ خَيْراً فَلْيَبْدَأْ بِنَفْسِهِ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ وَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ أَنَا الْفَرَطُ عَلَى الْحَوْضِ.

وَ فِي رِوَايَةِ مُسْلِمٍ أَيْضاً عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مَعِي أَبِي يَقُولُ: لَا يَزَالُ هَذَا الدِّينُ عَزِيزاً مَنِيعاً إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ خَلِيفَةً فَقَالَ كَلِمَةً أَصَمَّنِيهَا النَّاسُ (۴) فَقُلْتُ لِأَبِي مَا قَالَ فَقَالَ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ.

وَ فِي رِوَايَتِهِ أَيْضاً عَنْ حُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِي عَلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَا يَزَالُ عَزِيزاً(۵) حَتَّى يَمْضِيَ فِيهِمُ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً قَالَ ثُمَّ تَكَلَّمَ بِكَلَامٍ خَفِيَ عَلَيَّ فَقُلْتُ لِأَبِي مَا قَالَ فَقَالَ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ.

وَ فِي حَدِيثِ سِمَاكٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ عَنْهُ صلی الله علیه و آله قَالَ: لَا يَزَالُ الْإِسْلَامُ عَزِيزاً إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ خَلِيفَةً ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ (۶).

ص: ۳۶۲

۱- فی المصدر: و فی حدیث ابن عیینه.

۲- فی المصدر: و یکون علیکم.

۳- فی المصدر: یفتتحون البیت الابیض.

۴- فی المصدر: اصمتها الناس.

۵- فی المصدر: لا یزال عزیزا منیعا.

۶- العمده: ۲۱۸ و ۲۱۹.

أَقُولُ: ثُمَّ رَوَى مِنَ الْجَمْعِ بَيْنَ الصِّحَاحِ السِّتَّهِ لِرَزِينٍ الْعَبْدَرِيِّ مِنْ سُنَنِ دَاوُدَ السِّجِسْتَانِيِّ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ جَابِرٍ مِثْلَ مَا تَقَدَّمَ وَ عَنْ جَابِرٍ: مِثْلَ الْحَدِيثَيْنِ الْأَخِيرَيْنِ.

ثُمَّ قَالَ وَ مِنْ مَنَاقِبِ الْفَقِيهِ ابْنِ الْمَغَازِلِيِّ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى كَمِشْكاهٍ فِيها مِصْباحٌ (۱) قَالَ أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ (۲) عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَوْذَبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْخَلِيلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي مَحْمُودٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي مَعْرُوفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَهْلٍ الْبَغْدَادِيِّ عَنْ مُوسَى بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عليه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ «كَمِشْكاهٍ فِيها مِصْباحٌ» قَالَ الْمِشْكَاهُ فَاطِمَهُ وَ الْمِصْبَاحُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ- الزُّجاجَهُ كَأَنَّها كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ قَالَ كَانَتْ فَاطِمَهُ كَوْكَباً دُرِّيّاً مِنْ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ- يُوقَدُ مِنْ شَجَرَهٍ مُبارَكَهٍ الشَّجَرَهُ الْمُبَارَكَهُ إِبْرَاهِيمُ- لا شَرْقِيَّهٍ وَ لا غَرْبِيَّهٍ لَا يَهُودِيَّهٍ وَ لَا نَصْرَانِيَّهٍ- يَكادُ زَيْتُها

يُضِي ءُ قَالَ يَكَادُ الْعِلْمُ يَنْطِقُ مِنْهَا- وَ لَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نارٌ نُورٌ عَلى نُورٍ قَالَ إِمَامٌ بَعْدَ إِمَامٍ-(۳) يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشاءُ قَالَ يَهْدِي اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِوَلَايَتِنَا مَنْ يَشَاءُ(۴).

أقول: أورد أخبارا أخر في النص على الاثنى عشر تركناها احترازا عن الإكثار و التكرار

وَ رَوَى فِي الْمُسْتَدْرَكِ مِنْ كِتَابِ حِلْيَهِ الْأَوْلِيَاءِ لِأَبِي نُعَيْمٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ ابْنِ سَمُرَهَ قَالَ: جِئْتُ مَعَ أَبِي إِلَى الْمَسْجِدِ وَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله يَخْطُبُ قَالَ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ يَكُونُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَهً ثُمَّ خَفَضَ صَوْتَهُ فَلَمْ أَدْرِ مَا يَقُولُ فَقُلْتُ لِأَبِي مَا يَقُولُ قَالَ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ.

قَالَ وَ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ سُفْيَانَ: مِثْلَهُ.

قَالَ أَبُو نُعَيْمٍ وَ رَوَاهُ عَنِ الشَّعْبِيِّ جَمَاعَهٌ وَ مِنَ الْجُزْءِ الثَّانِي مِنْ كِتَابِ الْفِرْدَوْسِ لِابْنِ شِيرَوَيْهِ عَنِ ابْنِ سَمُرَهَ عَنْهُ صلى الله عليه و آله قَالَ: لَا يَزَالُ هَذَا الْأَمْرُ قَائِماً حَتَّى يَمْضِيَ فِيهِمُ اثْنَا عَشَرَ أَمِيراً كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۵).

۱- سوره النور: ۳۵.

۲- في المصدر: أحمد بن محمّد بن عبد الوهاب.

۳- »: قال منها امام بعد امام.

۴- العمده: ۲۱۹ و ۲۲۰.

۵- المستدرك مخطوط.

أقول: و روى السيد بن طاوس فى الطرائف هذه الأخبار من الكتب المذكوره و غيرها ثم قال و قد رأيت تصنيفا لأبى عبد الله محمد بن عبد الله بن عياش اسمه كتاب مقتضب الأثر فى إمامه الاثنى عشر و هو نحو من أربعين ورقه يذكر فيها أحاديث عن نبيهم محمد صلى الله عليه و آله بإمامه الاثنى عشر من قريش (۱) و رأيت أيضا كتاب تصنيف رجال الأربعه المذاهب و رواتهم اسم تصنيف المذكور تاريخ أهل البيت من آل رسول الله صلى الله عليه و آله روايه نصر بن على الجهضمى يتضمن تسميه الاثنى عشر من آل محمد المشار إليهم و رأيت أيضا كتابا آخر من تصنيف رجال الأربعه المذاهب و رواتهم ترجمه الكتاب تاريخ مواليد و وفاه أهل البيت عليهم السّلام و أين دفنوا روايه ابن الخشاب الحنبلى النحوى يتضمن تسميه الاثنى عشر المشار إليهم و التنبيه عليهم و رأيت فى كتبهم و تصانيفهم و روايتهم غير ذلك مما يطول تعداده تتضمن الشهاده للفرقه الشيعه بتعيين أئمتهم الاثنى عشر و أسمائهم عليهم السّلام انتهى (۲).

أقول: لما أورد أصحابنا تلك الأحاديث المنقوله من صحاح العامه فى كتبهم و قد لا يوجد فى أصولهم الموجوده الآن بعض تلك الأخبار أو فيها مخالفه إما لاختلاف النسخ أو لحذف بعضها عنادا(۳) فأحببت أن أخرج بعض أخبار هذا الباب من أصل كتبهم و لما كان جامع الأصول لابن الأثير أثبت زبرهم بأجمعها(۴) آثرت الإيراد منه

فَرُوِيَ مِنْ صَحِيحِ الْبُخَارِيِّ وَ مُسْلِمٍ وَ التِّرْمِذِيِّ وَ سُنَنِ أَبِي دَاوُدَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (۵) قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه و آله يَقُولُ: يَكُونُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ أَمِيراً فَقَالَ كَلِمَةً لَمْ أَسْمَعْهَا فَقَالَ أَبِي إِنَّهُ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ.

وَ فِي رِوَايَةٍ قَالَ: لَا يَزَالُ أَمْرُ النَّاسِ مَاضِياً مَا وَلَّاهُمُ اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا ثُمَّ تَكَلَّمَ النَّبِيُّ صلى الله عليه و آله بِكَلِمَةٍ خَفِيَتْ عَلَيَّ فَسَأَلْتُ أَبِي مَا ذَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ (۶).

ص: ۳۶۴

۱- فى المصدر: من قريش باسمائهم.

۲- الطرائف: ۴۳.

۳- اذا كان الحال فى زمن العلّامه المجلسىّ كذلك فكيف يكون فى زماننا هذا؟

۴- فى(د) اضبط زبرهم و اجمعها. و الزبر: الكتب.

۵- الصحيح كما فى(د) عن جابر بن سمره.

۶- فى(د) بعد ذلك: هذه روايه البخارى و مسلم، و فى روايه اخرى لمسلم قال: انطلقت الى رسول اللّه صلّى اللّه عليه و آله و معى أبى فسمعته يقول: لا يزال هذا الدين عزيزا منيعا إلى اثنى عشر خليفه، فقال كلمه أصمنيها الناس، فقلت لابى: ما قال؟ قال: كلهم من قريش.

وَ أَخْرَى أَنَّهُ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِی عَلَى النَّبِیِّ صلى الله علیه و آله فَسَمِعْتُهُ یَقُولُ إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَا یَنْقَضِی حَتَّى یَمْضِیَ فِیهِ اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً قَالَ ثُمَّ تَکَلَّمَ بِکَلِمَهٍ خَفِیَ عَلَیَّ فَقُلْتُ لِأَبِی مَا قَالَ قَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ.

وَ فِی أُخْرَى: لَا یَزَالُ الْإِسْلَامُ عَزِیزاً إِلَى اثْنَیْ عَشَرَ خَلِیفَهً ثُمَّ ذَکَرَ مِثْلَهُ.

وَ فِی رِوَایَهِ التِّرْمِذِیِّ قَالَ قَالَ النَّبِیُّ صلى الله علیه و آله: یَکُونُ مِنْ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ أُمَرَاءُ ثُمَّ تَکَلَّمَ بِشَیْ ءٍ لَمْ أَفْهَمْهُ فَسَأَلْتُ الَّذِی یَلِینِی فَقَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ.

وَ فِی رِوَایَهِ أَبِی دَاوُدَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله علیه و آله یَقُولُ: لَا یَزَالُ هَذَا الدِّینُ قَائِماً حَتَّى یَکُونَ اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً کُلُّهُمْ تَجْتَمِعُ عَلَیْهِ الْأُمَّهُ فَسَمِعْتُ کَلَاماً مِنَ النَّبِیِّ صلى الله علیه و آله لَمْ أَفْهَمْهُ فَقُلْتُ لِأَبِی مَا یَقُولُ قَالَ قَالَ کُلُّهُمْ مِنْ قُرَیْشٍ.

وَ فِی أُخْرَى قَالَ: لَا یَزَالُ هَذَا الدِّینُ عَزِیزاً إِلَى اثْنَیْ عَشَرَ خَلِیفَهً قَالَ فَکَبَّرَ النَّاسُ وَ ضَجُّوا ثُمَّ قَالَ کَلِمَهً خَفِیَّهً وَ ذَکَرَ الْحَدِیث.

وَ فِی أُخْرَى بِهَذَا الْحَدِیثِ وَ زَادَ: فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ أَمَّهُ قُرَیْشٌ (۱) فَقَالُوا ثُمَّ یَکُونُ مَا ذَا قَالَ ثُمَّ یَکُونُ الْهَرْجُ (۲).

انتهى ما أخرجته من جامع الأصول من أصله و قد مرت أخبار النصوص فی باب فضلهم على الملائکه و ستأتی فی أبواب النصوص على القائم علیه السّلام و باب ولاده الحسنین علیهما السّلام و لنختم الباب بذکر بعض الأخبار التی أوردها المخالفون فی المهدی علیه السّلام زائدا على ما سنورده فی کتاب الغیبه لکونه علیه السّلام خاتم الأئمه الاثنی عشر علیهم السّلام و به یتم عددهم.

رَوَى ابْنُ بِطْرِیقٍ فِی الْعُمْدَهِ بِإِسْنَادِهِ إِلَى صَحِیحِ مُسْلِمٍ عَنْ زُهَیْرِ بْنِ حَرْبٍ وَ عَلِیِّ بْنِ حُجْرٍ وَ اللَّفْظُ لِزُهَیْرٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الْجَرِیرِیِّ عَنْ أَبِی نُضْرَهَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله علیه و آله: یَکُونُ فِی آخِرِ أُمَّتِی خَلِیفَهٌ یَحْثِی الْمَالَ حَثْیاً

۱- فی(د) اتته فریس.

۲- توجد روایه واحده فی تیسیر الوصول عن جابر بن سمره فی النصّ على الأئمّه الاثنی عشر راجع ۲: ۳۲ و ۳۳.

لَا يَعُدُّهُ عَدّاً(۱).

أَقُولُ: رَوَى مِثْلَهُ عَنْ مُسْلِمٍ بِثَلَاثِ أَسَانِيدَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ وَ جَابِرٍ(۲) وَ رَوَى عَنِ الثَّعْلَبِيِّ: فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنا وَ الَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَياةِ الدُّنْيا وَ يَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهادُ(۳) وَ ذَكَرَ فِتْنَةَ الدَّجَّالِ ثُمَّ قَالَ بِالْإِسْنَادِ الْمُقَدَّمِ قَالَ مُقَاتِلٌ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَكَيْفَ نُصَلِّي فِي تِلْكَ الْأَيَّامِ الْقِصَارِ قَالَ تَقْدِرُونَ فِيهَا كَمَا تَقْدِرُونَ فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ الطِّوَالِ ثُمَّ تُصَلُّونَ وَ إِنَّهُ لَا يَبْقَى شَيْ ءٌ مِنَ الْأَرْضِ (۴) إِلَّا وَطِئَهُ وَ غَلَبَ عَلَيْهِ إِلَّا مَكَّةُ وَ الْمَدِينَةُ فَإِنَّهُ لَا يَأْتِيهَا مِنْ نَقْبٍ مِنْ أَنْقَابِهِمَا إِلَّا لقيته [لَقِيَهُ] مَلَكٌ يُصْلِتُ بِالسَّيْفِ (۵) حَتَّى يَنْزِلَ الْوَطِيبَ الْأَحْمَرَ عِنْدَ مُنْقَطَعِ السَّبَخَهِ(۶) ثُمَّ تَرْجُفُ الْمَدِينَهُ بِأَهْلِهَا ثَلَاثَ رَجَفَاتٍ فَلَا يَبْقَى فِيهَا مُنَافِقٌ وَ لَا مُنَافِقَةٌ إِلَّا خَرَجَ إِلَيْهِ فَتَنْفِي الْمَدِينَهُ يَوْمَئِذٍ الْخَبَثَ كَمَا يَنْفِي الْكِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ يُدْعَى ذَلِكَ يَوْمَ الْخَلَاصِ قَالَتْ أُمُّ شَرِيكٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيْنَ النَّاسُ يَوْمَئِذٍ قَالَ بِبَيْتِ الْمَقْدِسِ يَخْرُجُ حَتَّى يحاصوهم (۷) [يُحَاصِرَهُمْ] وَ إِمَامُ النَّاسِ يَوْمَئِذٍ رَجُلٌ صَالِحٌ فَيُقَالُ لَهُ صَلِّ الصُّبْحَ فَإِذَا كَبَّرَ وَ دَخَلَ فِي الصَّلَاهِ نَظَرَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ فَإِذَا رَآهُ الرَّجُلُ عَرَفَهُ فَرَجَعَ يَمْشِي الْقَهْقَرَى فَيَتَقَدَّمُ عِيسَى فَيَضَعُ يَدَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ وَ يَقُولُ صَلِّ إِنَّمَا أُقِيمَتْ لَكَ الصَّلَاهُ فَيُصَلِّي عِيسَى وَرَاءَهُ ثُمَّ يَقُولُ افْتَحُوا الْبَابَ فَيَفْتَحُونَ الْبَابَ (۸).

**[ترجمه]العمدة:

ص: ۳۶۱

جابر بن سمره: شنیدم که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پس از من دوازده امیر حکومت خواهند کرد، سپس چیزی فرمود که آن را نشنیدم، پدرم گفت: فرمود: همه آن‌ها از قریشند. در روایت شعبه چنین است اما در روایت عیینه آورده است: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: تا زمانی که ولایت دوازده امام بر مردم جریان دارد، کار مردم در مسیر درست حرکت می... کند، سپس پیامبر کلامی فرمود که آن را نشنیدم، لذا از پدرم پرسیدم: رسول خدا صلی الله علیه و آله چه فرمود؟ پدرم گفت: فرمود: همگی از قریش هستند. و با اسنادی دیگر گوید: و در روایت مسلم از حدیث عامر بن سعد بن ابی وقّاص آورده است که گفت: نامه‌ای را توسط غلامم نافع به جابر بن سمره نوشته و از او خواستم مرا از کلامی که از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیده، آگاه کند و او برای من چنین نوشت: در روز جمعه‌ای و پس از سنگسار «اسلمی» از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: دین اسلام پیوسته تا قیام قیامت پابرجاست و دوازده خلیفه بر مسلمانان حکومت خواهند کرد که همگی از قریش هستند. و باز از ایشان شنیدم که فرمود: گروهی از مسلمانان کاخ سفید را که خانه خسرو _ یا خاندان خسرو _ است را فتح خواهند کرد؛ و شنیدم که فرمود: پیشاپیش قیامت دروغگویانی ظهور خواهند کرد که باید از آنان حذر کنید؛ و شنیدم که فرمود: اگر خداوند به یکی از شما خیری مرحمت فرمود، نخست از خود و خانواده‌اش شروع کند؛ و شنیدم که فرمود: آن پیشتاز بر کنار حوض کوثر، من هستم.

و در روایت مسلم باز هم از عامر شعبی از جابر بن سمره آورده است: در حالی که پدرم با من بود، شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: پیوسته کار این دین با عزّت و نفوذناپذیری پیش می‌رود تا اینکه دوازده خلیفه بر ایشان حکومت کنند، سپس کلامی فرمود که نشنیدم، لذا به پدرم گفتم: چه فرمود؟ گفت: فرمود: همگی از قریش‌اند.

و در روایت سمّاک از جابر بن سمره نقل شده که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پیوسته اسلام عزیز خواهد بود، تا

زمانی که دوازده خلیفه بر آن حکومت دارند، سپس مانند آن را ذکر کرده است. - . العمدهٔ: ۲۱۹ _۲۱۸ -

ص: ۳۶۲

مؤلف: آن گاه از کتاب «الجمع بین الصحاح الستّهٔ» رزین العبدری از سنن داود سجستانی از عامر بن سعد از جابر، شبیه روایتی که گذشت را نقل کرده است؛ و از جابر نظیر هر دو حدیث را آورده، سپس گوید: و از مناقب فقیه ابن المغازلی درباره قول خدای متعال: «اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَ لَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتهَا يُضِيءُ وَ لَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَىٰ نُورٍ يهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ وَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَ اللَّهُ بِكلِّ شيءٍ عَلِيمٌ»، - . نور / ۳۵ - {خدا نور آسمانها و زمین است. مَثَلِ نور او چون چراغدانی است که در آن چراغی، و آن چراغ در شیشه ای است. آن شیشه گویی اختری درخشان است که از درخت خجسته زیتونی که نه شرقی است و نه غربی، افروخته می شود. نزدیک است که روغنش _ هر چند بدان آتشی نرسیده باشد _ روشنی بخشد. روشنی بر روی روشنی است. خدا هر که را بخواهد با نور خویش هدایت می کند، و این مثلها را خدا برای مردم می زند و خدا به هر چیزی داناست.} گوید: احمد بن عبدالوهاب با سندش از علی بن جعفر روایت کرد که گفت: از امام موسی بن جعفر علیه السّلام درباره قول خدای عزّوجل: «كَمِشْكَوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ» پرسیدم، فرمود: «كَمِشْكَوةٍ» فاطمه، «مِصْبَاحٌ» حسن علیه السلام است و درباره «الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ» گوید: فاطمه در میان زنان جهان ستاره درخشانی بود، منظور از«يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ» حضرت ابراهیم علیه السّلام می‌باشد که مصداق شجره مبارکه است، «لَّا شَرْقِيَّةٍ وَ لَا غَرْبِيَّةٍ» یعنی نه یهودی و نه نصرانی؛ «يَكَادُ زَيْتهَا يُضِيءُ» گوید: یعنی اینکه نزدیک است علم از آن به نطق درآید و سخن بگوید، «وَ لَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَىٰ نُورٍ» گوید: یعنی امام پشت سر امام، «يهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ» گوید: خدای عزّوجل هر که را خواهد به سوی ولایت ما هدایت می‌فرماید. - . العمدهٔ: ۲۲۰ _۲۱۹ -

مؤلف: اخبار و روایات دیگری را در خصوص دوازده امام در متن آورده که به دلیل احتراز از تکرار و اطناب، آن‌ها را نیاوردیم.

در «المستدرک» از کتاب «حلیهٔ الاولیاء» ابونعیم از شعبی از ابن سمره روایت کرده که گفت: به همراه پدرم به مسجد آمدم در حالی که رسول خدا صلی الله علیه و آله خطبه می‌خواند. گوید: شنیدم آن حضرت فرمود: پس از من دوازده خلیفه خواهد بود، سپس صدای ایشان پایین آمد و نفهمیدم دیگر چه فرمود، لذا به پدرم گفتم: چه می‌فرماید؟ گفت: می‌فرماید: همه از قریش هستند. گوید: نظیر این حدیث را عمر بن عبدالله بن رزین از سفیان نقل کرده است. ابونعیم گوید: جماعتی نیز آن را از شعبی نقل کرده‌اند. و از جزء دوم کتاب «الفردوس» ابن شیرویه از ابن سمره از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت کرده که آن حضرت فرمود: همچنان کار این اُمّت برقرار است تا اینکه حکومت دوازده امیر بر ایشان به پایان رسد که جملگی از قریش هستند. - . المستدرک، نسخه خطی -

ص: ۳۶۳

مؤلف: و سید بن طاوس در «الطرائف» این روایت را از کتاب‌های مذکور و دیگر کتب نقل کرده، سپس گوید: نوشته‌ای از ابو

عبدالله محمّد بن عبدالله بن عیّاش به نام «کتاب مقتضب الاثر فی امامهٔ الاثنی عشر» دیدم که بالغ بر چهل برگ است که نویسنده در آن روایاتی از پیامبر صلی الله علیه و آله در باب امامت دوازده تن از قریش نقل کرده است و نیز کتابی به نام تاریخ اهل بیت من، آل رسول الله صلی الله علیه و آله» را دیدم که از رجال مذاهب اربعه روایتی از نضر بن علی جهضمی نقل شده است که در برگیرنده نام دوازده امام است، و نیز کتاب دیگری از رجال مذاهب اربعه و راویان ایشان دیده‌ام به نام «تاریخ موالید و وفاهٔ اهل البیت علیهم السّلام و أینَ دُفنوا» که در آن روایتی از ابن خشاب حنبلی نحوی دیده می‌شود که شامل ذکر نام دوازده امام و جلب نظرها به سوی ایشان است؛ و در کتاب‌ها و تصنیفات و روایات ایشان احادیث دیگری دیده‌ام که در همه آن‌ها به حقانیّت شیعه گواهی داده شده و اینکه دوازده امام دارند و نام آن‌ها علیهم السّلام را یک به یک برده‌اند که به دلیل احتراز از اطاله کلام از نقل آن‌ها اجتناب می کنیم. پایان - . الطرائف: ۴۳ -

مؤلف: چون اصحاب ما این احادیث منقول از کتاب‌های صحاح عامه را ثبت و نقل کرده‌اند که این روایات در نسخه‌های جدید این کتاب‌ها، یا به دلیل اختلاف نسخه‌ها تفاوت دارند یا از روی عناد حذف شده‌اند، مایلم در این باب برخی از این روایات را از کتاب‌های اصلی آن‌ها نقل کنم و از آنجا که کتاب «جامع الاصول» ابن اثیر تمام این کتاب را در خود جمع کرده است، ترجیح دادم روایات را از این کتاب نقل کنم. وی از صحیح بخاری، مسلم، ترمذی و سنن ابو داود، از جابر بن عبدالله نقل می کند: شنیدم که رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: پس از من دوازده امیر حکومت خواهند کرد، سپس چیزی فرمود که آن را نشنیدم، پدرم گفت: او فرمود: همگی از قریش هستند. و در روایتی دیگر فرمود: همچنان کار مردم به خوبی می گذرد تا زمانی که دوازده مرد بر ایشان حکومت داشته باشند، سپس پیامبر صلی الله علیه و آله سخنی فرمود که مفهوم آن بر من پوشیده ماند، لذا از پدرم پرسیدم: رسول خدا صلی الله علیه و آله چه فرمود؟ گفت: فرمود: همگی از قریش هستند.

در روایتی دیگر: وی گفت: به همراه پدرم بر پیامبر صلی الله علیه و آله وارد شدم و شنیدم که فرمود: این دین همچنان پابرجاست تا اینکه دوران دوازده خلیفه به پایان برسد. پس پیامبر چیزی فرمود که معنای آن را در نیافتم، لذا به پدرم گفتم: چه فرمود؟ گفت: فرمود: همگی از قریش هستند. و در روایتی دیگر: اسلام پیوسته عزیز و قوی باقی خواهد ماند تا اینکه حکومت دوازده خلیفه به پایان برسد، سپس مانند آن را ذکر کرده است .

و در روایت ترمذی آمده است: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: پس از من دوازده امیر حکومت خواهند کرد، سپس سخنی فرمود که نشنیدم، لذا از مردی که کنارم نشسته بود پرسیدم، گفت: فرمود: همگی از قریش هستند.

و در روایت ابن داود گوید: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: این دین پیوسته پا برجا خواهد بود تا اینکه حکومت دوازده خلیفه بر آن که مورد اجماع اُمّت هستند، پایان پذیرد؛ سپس بقیه سخن پیامبر صلی الله علیه و آله را نفهمیدم، پس به پدرم گفتم: چه می‌فرماید؟ گفت: فرمود: همگی از قریش هستند. و در روایتی دیگر فرمود: پیوسته این دین قوی باقی خواهد ماند تا اینکه حکومت دوازده خلیفه بر مردم پایان پذیرد. گوید: پس مردم تکبیر گفته و سر و صدای بسیار کردند، سپس پیامبر سخنی فرمود که مفهوم نبود و سپس بقیه روایت را نقل کرده است. و در روایتی دیگر: حدیث را نقل کرده و افزوده: پس چون به خانه‌اش برگشت، مردمی از قریش نزد وی رفته و عرض کردند، بعد از آن چه خواهد شد؟ فرمود: از آن

پس هرج و مرج خواهد بود.

مطالبی را که از کتاب«جامع الاصول» آوردم، تمام شد. و اخبار نص بر امامت ایشان در باب فضیلت آنان بر ملائکه بیان گردید و در باب متونی که بر ظهور قائم علیه السّلام دلالت دارند، و باب ولادت حسنین علیهما السّلام خواهند آمد. و اجازه دهید این باب را با ذکر برخی روایات منقول از طرف مخالفان، درباره مهدی علیه السّلام که اضافه بر احادیثی هستند که در کتاب«الغیبهٔ» خواهم آورد، به پایان می‌بریم، زیرا آن حضرت خاتم امامان دوازده‌گانه علیهم صلوات الله اجمعین است و تعداد آن با وی کامل می‌شود.

ابن بطریق در کتاب «العمدهٔ» با اسناد آن به صحیح مسلم از زهیر بن حرب و علیّ بن حجر ـ و لفظ از زهیر است ـ از اسماعیل بن ابراهیم از جریری از ابونصرهٔ از جابر بن عبدالله که گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: در پایان کار اُمّت من خلیفه‌ای خواهد بود که مال را چون توده‌های خاک روی هم انباشته خواهد کرد و آن را

ص: ۳۶۵

به سبب زیاد بودن، نمی‌شمارد. - . العمدهٔ: ۲۲۰ -

مؤلف: شبیه این روایت را به سه سند از مسلم و جابر - . العمدهٔ: ۲۲۱ -

و از ثعلبی در تفسیرش درباره آیه: «إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَ الَّذِینَ ءَامَنُواْ فِی الْحَیَوهِ الدُّنْیَا وَ یَوْمَ یَقُومُ الْأَشْهَاد»، - . مؤمن/ ۵۱ - {در حقیقت، ما فرستادگان خود و کسانی را که گرویده اند، در زندگی دنیا و روزی که گواهان برپای می ایستند قطعاً یاری می کنیم. } نقل کرده است و فتنه دجال را ذکر نموده و سپس گوید: با سندهای یاد شده، مقاتل گوید: گفتند: یا رسول الله، چگونه در آن روزهای کوتاه نماز بخوانیم؟ فرمود: آن موقع نیز مثل حالا که روزها دراز است، می‌توانید

نمازتان را بخوانید و اینکه جایی در زمین نمی‌ماند مگر اینکه دجّال بر آن گام نهاده و آن را تحت سلطه خود در آورد مگر مکه و مدینه که از هر مسیری که بخواهد وارد آن‌ها شود، با فرشتگانی شمشیر به دست مواجه خواهد شد، تا اینکه در سرزمینی نمکزار در تقاطع سبخه فرود آید. سپس مدینه ساکنان خود را سه بار خواهد لرزاند و هیچ زن و مرد منافقی در شهر نیست مگر اینکه به وی ملحق شود و بدین ترتیب مدینه از لوث وجود منافقان پاک گردد همان‌طور که کوره آتش زنگار را از آهن می‌زداید. آن روز را روز خلاص نامند؛ امّ شریک عرض کرد: یا رسول الله: در آن روز مردم کجا هستند؟ فرمود: در بیت المقدّس، او خارج می‌شود تا اینکه آنان را محاصره می‌کند و امام مردم در آن روزگار مرد صالحی است که به وی گفته می‌شود نماز صبح را اقامه کنید، چون تکبیر گوید و مشغول نماز گردد، عیسی بن مریم وارد می‌شود و چون نظر آن مرد بر وی افتد، گام پس نهد تا عیسی امامت جماعت را بر عهده گیرد، لیکن عیسی پیش آمده و دست خود را بر میان شانه وی گذاشته و می گوید: امامت را تو بر عهده بگیر که نماز برای تو برپا شده، پس عیسی پشت سر وی نماز می‌خواند و سپس گوید: در را بگشایید، پس در را می گشایند. - . العمدهٔ: ۲۲۳ _۲۲۲ -

**[ترجمه]

بیان

أقول: فیما عندنا من تفسیر الثعلبی فی سیاق قصه الدجال و أن أیامه أربعین یوما فیوم کالسنه و یوم دون ذلک و یوم کالشهر و یوم دون ذلک و یوم کالجمعه و

ص: ۳۶۶

۱- العمده: ۲۲۰. و الحثی: ما غرف بالید من التراب و غیره. ای یکون المال عنده کالتراب فیحثیه و یعطیه من غیر عد.

۲- العمده: ۲۲۱.

۳- سوره المؤمن: ۵۱.

۴- فی المصدر: فی الأرض.

۵- اصلت السیف: أجرده من غمده. و فی المصدر: مصلت بالسیف.

۶- السبخه: ارض ذات نز و ملح. و فی المصدر: حتی ینزل الطریب الأحمر عند مجتمع السیول عند منقطع السبخه.

۷- فی المصدر: حتی یحاصرهم.

۸- العمده: ۲۲۲ و ۲۲۳.

يوم دون ذلک و يوم کاليوم و يوم دون ذلک و آخر أيامه يصبح الرجل بباب المدينه فلا يبلغ بابها الآخر حتى تغرب الشمس قال يا رسول الله فکيف نصلى إلى آخر الخبر و الوطيب کأنه اسم موضع و فى بعض النسخ الطيوب و فى النهايه الکير بالکسر

کير الحداد و هو المبنى من الطين و قيل الزق الذى ينفخ به النار و المبنى الکور و منه الحديث المدينه کالکير تنفى خبثها و تنصع طيبها(۱).

ثم قال و قال الثعلبى فى تفسير قوله تعالى حم عسق سين سناء المهدى ق قوه عيسى حين ينزل فيقتل النصارى و يخرب البيع قال

وَ رَوَى الثَّعْلَبِيُّ عَنْ سَهْلِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمَرْوَزِيِّ عَنْ جَدِّهِ أَبِي الْحَسَنِ الْمَحْمُودِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ عَنْ هَدِيَّهَ بْنِ عَبْدِ الْوَهَّابِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عِكْرِمَهَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَهَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: نَحْنُ وُلْدُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ سَادَهُ أَهْلِ الْجَنَّهِ أَنَا وَ حَمْزَهُ وَ جَعْفَرٌ وَ عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ الْمَهْدِيُّ.

قال و ذکر فى تفسير قوله تعالى إِذْ أَوَى الْفِتْيَهُ إِلَى الْكَهْفِ (۲) قال و أخذوا مضاجعهم فصاروا إلى رقدتهم إلى آخر الزمان عند خروج المهدى عليه السّلام يقال إن المهدى يسلم عليهم فيحييهم الله عز و جل له ثم يرجعون إلى رقدتهم فلا يقومون إلى يوم القيامه

وَ رُوِيَ مِنَ الْجَمْعِ بَيْنَ الصَّحِيحَيْنِ لِلْحُمَيْدِيِّ وَ الْجَمْعِ بَيْنَ الصِّحَاحِ السِّتَّهِ لِرَزِينٍ الْعَبْدَرِيِّ بِأَسَانِيدَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَهَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا نَزَلَ ابْنُ مَرْيَمَ فِيكُمْ وَ إِمَامُكُمْ مِنْكُمْ.

وَ مِنَ الْجَمْعِ بَيْنَ الصِّحَاحِ السِّتَّهِ مِنْ صَحِيحِ النَّسَائِيِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ مَسْعَدَهَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عليهم السّلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ: أَبْشِرُوا أَبْشِرُوا إِنَّمَا أُمَّتِي كَالْغَيْثِ لَا يُدْرَى آخِرُهُ خَيْرٌ أَمْ أَوَّلُهُ أَوْ حَدِيقَهٍ(۳) أُطْعِمَ مِنْهَا فَوْجٌ عَاماً ثُمَّ أُطْعِمَ مِنْهَا فَوْجٌ عَاماً لَعَلَّ آخِرَهَا فَوْجاً يَكُونُ أَعْرَضَهَا عَرْضاً وَ أَعْمَقَهَا عُمْقاً وَ أَحْسَنَهَا حُسْناً كَيْفَ تَهْلِكُ أُمَّهٌ أَنَا أَوَّلُهَا وَ الْمَهْدِيُّ أَوْسَطُهَا وَ الْمَسِيحُ آخِرُهَا وَ لَكِنْ بَيْنَ ذَلِكَ ثَبَجٌ أَعْوَجُ لَيْسُوا مِنِّي وَ لَسْتُ مِنْهُمْ (۴).

۱- النهايه ۴: ۴۱ و ۴۲. و نصع الشى ء: کان خالصا.

۲- سوره الكهف: ۱۰.

۳- فى المصدر: او کحديقه.

۴- العمده: ۲۲۳ و ۲۳۴. و الثبج: الوسط.

أقول: أول ابن بطريق قوله صلى الله عليه و آله و المسيح آخرها بأنه لما كان نزوله بعد ظهور أمر المهدى عليه السّلام فهو بعده و يكون آخرا بهذا المعنى لا أنه يبقى بعد القائم عليه السّلام فإن الأرض لا تبقى بغير إمام (١).

أقول: وَ رَوَى مِنَ الْجَمْعِ بَيْنَ الصِّحَاحِ السِّتَّهِ مِنْ صَحِيحِ أَبِي دَاوُدَ وَ صَحِيحِ التِّرْمِذِيِّ بِإِسْنَادِهِمَا عَنْ عَلِيٍّ عليه السّلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ: لَوْ لَمْ يَبْقَ مِنَ الدَّهْرِ إِلَّا واحدا(٢) [يَوْمٌ وَاحِدٌ] لَبَعَثَ اللَّهُ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِي يَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ جَوْراً.

وَ عَنْ أُمِّ سَلَمَهَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ: الْمَهْدِيُّ مِنْ عِتْرَتِي مِنْ وُلْدِ فَاطِمَهَ.

وَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الْمَهْدِيُّ مِنِّي وَ هُوَ أَجْلَى الْجَبْهَهِ أَقْنَى الْأَنْفِ (٣) يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً يَمْلِكُ سَبْعَ سِنِينَ قَالَ وَ قَالَ بَعْضُ الرُّوَاهِ تِسْعَ سِنِينَ.

وَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: قَالَ عَلِيٌّ عليه السّلام وَ نَظَرَ إِلَى ابْنِهِ الْحُسَيْنِ فَقَالَ إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ كَمَا سَمَّاهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ سَيَخْرُجُ مِنْ صُلْبِهِ رَجُلٌ يُسَمَّى بِاسْمِ نَبِيِّكُمْ يُشْبِهُهُ فِي الْخَلْقِ وَ لَا يُشْبِهُهُ فِي الْخُلُقِ يَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا.

وَ مِنْ صَحِيحِ النَّسَائِيِّ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: لَنْ تَهْلِكَ أُمَّهٌ أَنَا أَوَّلُهَا وَ مَهْدِيُّهَا وَسَطُهَا وَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ آخِرُهَا(۴).

أَقُولُ: وَ رَوَى ابْنُ بِطْرِيقٍ أَيْضاً فِي الْمُسْتَدْرَكِ مِنْ كِتَابِ الْحِلْيَهِ لِأَبِي نُعَيْمٍ عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: لَا يَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَمْلِكَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي يُوَاطِئُ (۵) اسْمُهُ اسْمِي.

وَ مِنْهُ أَيْضاً عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّهِ عَنْ أَبِيهِ

١- و هذا محصل كلام ابن بطريق راجع العمده: ٢٢٧ و ٢٢٨.

٢- في المصدر: لو لم يبق من الدنيا الا يوم.

٣- قنى الانف: ارتفع وسط قصبته و ضاق منخراه.

۴- العمده: ٢٢۴ و ٢٢۵، و قال في تأويل قوله:« يشبهه في الخلق و لا يشبهه في الخلق»: هذا من أحس الكنايات عن انتقام المهدى ممن كفر و ظلم، لان النبىّ صلّى اللّه عليه و آله بعث رحمه للعالمين كما ذكر اللّه سبحانه في كتابه العزيز، و المهدى عليه السلام يظهر نقمه من اعداء اللّه تعالى، فتفاوت الخلقان مع استواء الخلقين. لانه شبيه له في الجسميه مخالف له في الفعليه(العمده: ٢٢٧).

۵- واطأ فلانا: وافقه و ساهمه.

عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: الْمَهْدِيُّ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ يُصْلِحُهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي لَيْلَةٍ أَوْ قَالَ فِي يَوْمَيْنِ.

وَ مِنْهُ أَيْضاً عَنْ مَسْعُودِ بْنِ سَعْدٍ الْجُعْفِيِّ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السّلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ يُلْقِي فِي قُلُوبِ شِيعَتِنَا الرُّعْبَ فَإِذَا قَامَ قَائِمُنَا وَ ظَهَرَ مَهْدِيُّنَا كَانَ الرَّجُلُ أَجْرَأَ مِنْ لَيْثٍ وَ أَمْضَى مِنْ سِنَانٍ.

وَ رَوَى أَيْضاً مِنْ كِتَابِ الْفِرْدَوْسِ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله قَالَ: إِنَّا مَعْشَرَ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ سَادَاتُ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَنَا وَ عَلِيٌّ وَ حَمْزَةُ وَ جَعْفَرٌ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ الْمَهْدِيُّ عليهم السّلام.

وَ مِنْهُ أَيْضاً بِسَنَدَيْنِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: يَكُونُ الْمَهْدِيُّ فِي أُمَّتِي فَإِنْ قَصُرَ عُمُرُهُ فَسَبْعٌ وَ إِلَّا فَثَمَانٍ أَوْ تِسْعٌ تَتَنَعَّمُ أُمَّتِي فِي زَمَانِهِ تَنَعُّماً لَمْ يَتَنَعَّمْ مِثْلَهُ قَطُّ-(۱) الْبَرُّ مِنْهُمْ وَ الْفَاجِرُ يُرْسَلُ السَّمَاءُ عَلَيْهِمْ مِدْرَاراً وَ لَا تَحْبِسُ الْأَرْضُ شَيْئاً مِنْ نَبَاتِهَا وَ يَكُونُ الْمَالُ كُدُوساً(۲) يَأْتِيهِ الرَّجُلُ فَيَسْأَلُهُ فَيَحْثِي لَهُ فِي ثَوْبِهِ مَا اسْتَطَاعَ أَنْ يَحْمِلَهُ.

وَ مِنْهُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: يَخْرُجُ الْمَهْدِيُّ وَ عَلَى رَأْسِهِ مَلَكٌ يُنَادِي إِنَّ هَذَا الْمَهْدِيُّ فَاتَّبِعُوهُ.

وَ رُوِيَ مِنْ كِتَابِ فَضَائِلِ الصَّحَابَةِ لِلسَّمْعَانِيِّ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي هَارُونَ الْعَبْدِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: دَخَلَتْ فَاطِمَةُ عليها السّلام عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَلَمَّا رَأَتْ مَا بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مِنَ الضَّعْفِ خَنَقَتْهَا الْعَبْرَةُ حَتَّى جَرَى دَمْعُهَا عَلَى خَدِّ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مَا يُبْكِيكِ يَا فَاطِمَةُ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْشَى الضَّيْعَةَ مِنْ بَعْدِكَ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَا فَاطِمَةُ أَ مَا عَلِمْتِ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى اطَّلَعَ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ اطِّلَاعَةً فَاخْتَارَ مِنْهُمْ أَبَاكِ فَبَعَثَهُ رَسُولًا ثُمَّ اطَّلَعَ ثَانِيَةً فَاخْتَارَ مِنْهُمْ بَعْلَكِ فَأَمَرَنِي أَنْ أُزَوِّجَكِ مِنْهُ فَزَوْجُكِ مِنْ أَعْظَمِ الْمُسْلِمِينَ حِلْماً وَ أَكْثَرِهِمْ عِلْماً وَ أَقْدَمِهِمْ سِلْماً مَا أَنَا زَوَّجْتُكِ وَ لَكِنَّ اللَّهَ زَوَّجَكِ مِنْهُ قَالَ فَضَحِكَتْ فَاطِمَةُ فَاسْتَبْشَرَتْ ثُمَّ قَالَ يَا فَاطِمَةُ إِنَّا أَهْلُ بَيْتٍ أُعْطِينَا سَبْعَ خِصَالٍ لَمْ يُعْطَهَا أَحَدٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ لَا يُدْرِكُهَا أَحَدٌ مِنَ الْآخِرِينَ نَبِيُّنَا خَيْرُ الْأَنْبِيَاءِ وَ هُوَ أَبُوكِ وَ وَصِيُّنَا خَيْرُ الْأَوْصِيَاءِ وَ هُوَ بَعْلُكِ وَ شَهِيدُنَا خَيْرُ الشُّهَدَاءِ وَ هُوَ عَمُّ أَبِيكِ حَمْزَةُ وَ مِنَّا مَنْ لَهُ جَنَاحَانِ يَطِيرُ بِهِمَا فِي الْجَنَّةِ حَيْثُ يَشَاءُ وَ هُوَ جَعْفَرٌ وَ

۱- في(د): لم يتنعموا مثله قط.

۲- الكدس: الحب المحصود المجموع.

مِنَّا سِبْطَا هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ هُمَا ابْنَاکِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ مِنَّا مَهْدِیُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ.

قال أبو هارون العبدی فلقیت وهب بن منبه أیام الموسم فعرضت علیه هذا الحدیث فقال لی وهب یا با هارون إن موسی بن عمران لما فتن قومه و اتخذوا العجل کبر علی موسی علیه السّلام فقال یا رب فتنت قومی حیث غبت عنهم قال الله یا موسی إن کل من کان قبلک من الأنبیاء افتتن قومهم و کذلک من هو کائن بعدک من الأنبیاء تفتتن أمتهم (۱) إذا فقدوا نبیهم قال موسی و أمه أحمد أیضا مفتونون و قد أعطیتهم من الفضل و الخیر ما لم تعطه من کان قبله فی التوراه فأوحی الله تعالی إلی موسی علیه السّلام أن أمه محمد صلی الله علیه و آله ستصیبهم فتنه عظیمه من بعد أحمد حتی یعبد بعضهم بعضا و یبرأ بعضهم من بعض حتی یصیبهم النکال و حتی یجحدوا ما أمرهم به نبیهم ثم یصلح الله أمرهم برجل من ذریه أحمد فقال موسی یا رب اجعله من ذریتی فقال یا موسی إنه من ذریه أحمد و عترته أصلح به أمر الناس و هو المهدی ثم قال و قد ذکر یحیی بن الحسن بن بطریق یعنی نفسه فی مناقب المهدی علیه السّلام فصلا مفردا و سماه بکشف المخفی فی مناقب المهدی یشتمل علی مائه طریق و عشر طرق من الصحاح و الحسان و أن عیسی علیه السّلام یصلی خلفه کل ذلک من طرق الجمهور خاصه(۲).

أقول: روی الحسین بن مسعود الفراء فی کتاب المصابیح بخمسه طرق ذکر المهدی علیه السّلام و وصفه عن أبی سعید الخدری و ابن مسعود و أم سلمه و روی ابن شیرویه فی الفردوس فیما عندنا من کتابه بطرق أخری سوی ما أوردناه سابقا و فیما ذکرناه کفایه و الله الموفق.

**[ترجمه]مؤلف: آنچه از تفسیر ثعلبی در سیاق داستان دجّال در اختیار داریم چنین است: دوره تاخت و تاز او چهل روز است، گاهی یک روز آن معادل یکسال و روز دیگر از آن، کمتر از آن. گاه یک روز آن معادل یک ماه و روز دیگر کمتر از آن، گاه یک روز آن معادل یک جمعه است و

ص: ۳۶۶

روز دیگر کمتر از آن، گاه یک روز آن به اندازه یک روز معمولی و روز دیگر کمتر از آن است و در آخرین روزهای حکومتش روزها آن‌قدر کوتاه خواهد شد که شخصی وارد شهر می‌شود و هنوز از دروازه دیگر بیرون نشده که خورشید غروب می‌کند. عرض کرد: یا رسول الله، با این اوضاع چگونه نماز می‌خوانیم؟... تا آخر روایت.

«الوطیب»: گویا نام مکانی باشد، در بعضی نسخه‌ها «الطیوب» ثبت شده و در کتاب«النهایهٔ»: «الکیر»: ـ با کسر کاف ـ کوره آهنگر که از گِل ساخته شده باشد. و گفته‌اند: دم آهنگری است و آنی که ساخته شده «کور» است و حدیث: «المدینهٔ کالکیر تنفی خبثها و تنصع طیبها - . النهایهٔ ۴ : ۴۲ ـ۴۱ - ».(

مدینه به کوره آهنگری می‌ماند، پلیدی را از خود دور می‌سازد و خلوص خود را آشکار می‌سازد.) در همین معناست.

سپس گوید: و ثعلبی در تفسیر سخن خدا «حمعسق» گوید: سین، سنای (نور) مهدی است، قاف، قدرت عیسی به هنگامی است که از آسمان به زمین می‌آید و نصاری را به قتل رسانده، صومعه‌ها را ویران می‌سازد. ـ گوید: ـ و ثعلبی از سهل بن محمّد مروزی از جدّش ابوالحسن محمودی، از محمّد بن عمران از هدیّهٔ بن عبدالوهاب از سعید بن عبدالحمید، از عبدالله بن

زیاد از عکرمهٔ بن عمّار از اسحاق بن عبدالله بن ابی طلحه از انس بن مالک روایت کرده که گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ما فرزندان عبدالمطّلب سروران اهل بهشتیم، من و حمزه و جعفر و علی و حسن و حسین و مهدی! ــ گوید: ــ و در تفسیر قول خدای متعال: «إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ»، - . کهف/ ۱۰ - {آن

گاه که جوانان به سوی غار پناه جستند.} گوید: هرکدام در جای خود به خواب رفتند تا آخر الزمان که مهدی علیه السّلام ظهور کند. گویند: حضرت مهدی علیه السّلام به آنان سلام کرده و خداوند عزّوجل آنان را برای وی زنده می‌گرداند، سپس بار دیگر به خواب می‌روند و تا روز قیامت بیدار نگردند. و از کتاب«الجمع بین الصحیحین» حمیدی و «الجمع بین الصحاح الستّهٔ» رزین عبدری با اسنادهایی از ابوهریره روایت کرده‌اند که گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: چگونه خواهید بود آنگاه که پسر مریم از آسمان در میان شما نازل گردد، در حالی که امامی از خود دارید؟ و از کتاب «الجمع بین الصحاح الستّهٔ» از «صحیح نسائی» با اسناد خود از مسعده از جعفر از پدرش، از جدّش علیه السّلام که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: بشارت باد شما را، بشارت باد شما را، اُمّت من به باران می‌مانند که نمی‌توان فهمید آغازش خوب است یا پایانش؟ یا باغی که یک سال جمعی را با آن طعام کنند و سال دیگر جمعی دیگر را با آن اطعام کنند که ممکن است آخرین گروه آنان چون دریا گسترده‌تر و از نظر طول و شاخه عمیق‌تر و از نظر چیدن میوه بهتر باشند. و چگونه این اُمّت هلاک شود در حالی که من نخستین آن‌ها هستم و دوازده نفر نیکان و صاحبان خرد به اضافه مسیح بن مریم آخرین آنهایند؛ ولی در این میان، گروهی منحرف، هلاک خواهند شد، آنان از من نیستند و من از آن‌ها نیستم. - . العمدهٔ: ۲۳۴ ــ ۲۳۳ -

ص: ۳۶۷

مؤلف: ابن بطریق در تأویل قول پیامبر صلی الله علیه و آله که فرمود: «و المسیح آخرها» گوید: از آنجا که نزول عیسی علیه السّلام بعد از ظهور کار مهدی علیه السّلام است، در مرتبه بعد از او قرار دارد نه اینکه پس از حضرت قائم علیه السّلام او باقی بماند، زیرا زمین هرگز خالی از امام نمی‌ماند. - . این حاصل کلام ابن بطریق بود← العمدهٔ: ۲۲۸ ــ ۲۲۷ -

مؤلف: و از کتاب«الجمع بین الصحاح الستّهٔ» از «صحیح ابو داود» و «صحیح ترمذی» با اسناد آن دو، علی علیه السّلام از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت کرده‌اند که: اگر از عمر دنیا یک روز بیشتر باقی نمانده باشد، یقیناً خداوند مردی از اهل بیت مرا برخواهد انگیخت که زمین را پر از عدل و داد خواهد کرد پس از اینکه از پیش پر از ستم شده باشد؛ و از اُمّ سلمه روایت کرده که گفت: شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: مهدی از عترت من و از فرزندان فاطمه است. و از ابوسعید خدری نقل کرده که گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: مهدی از من است، او پیشانی بلند است و وسط بینی وی کمی برآمدگی دارد؛ زمین را از عدل و داد پر می‌کند بعد از اینکه از ظلم و ستم پر شده باشد. و هفت سال حکومت می‌کند. [گفت: و برخی از راویان نُه سال گفته‌اند]؛ و از ابو اسحاق: علی علیه السّلام ــ ضمن نگاه کردن به فرزندش حسین ــ فرمود: این فرزندم حسین سرور شماست، چنان که پیامبر او را نام نهاده و از صُلب او مردی بیرون خواهد آمد که همنام پیامبر شماست، او به جهت شکل و شمایل شبیه پیامبرتان است لیکن به جهت اخلاق شبیه او نیست، - . و در توجیه گفته خود گوید: این بهترین کنایه‌ای است از انتقام مهدی علیه السّلام از کافران و ستمگران، زیرا خداوند پیامبر صَلی الله علیهِ و آله را رحمهٔ للعالمین فرستاد و مهدی علیه السّلام برای انتقام گرفتن از دشمنان خدای متعال ظهور می‌فرماید، از این رو علی رغم

شباهت در خَلق میان آن دو، در خُلق متفاوت خواهند بود. (العمدة: ۲۲۷) - زمین را از عدل پرمی‌کند. و از صحیح نسائی از انس از پیامبر صلی الله علیه و آله آورده است که فرمود: اُمّتی که من اولش باشم و مهدی میانه و مسیح آخر آن، هرگز هلاك نخواهد شد. - . العمدة: ۲۲۵ _۲۲۴ -

مؤلف: و ابن بطریق نیز در المستدرک از کتاب «حلیة» ابونعیم از زرّین حبیش از ابن مسعود آورده است که: رسول خدا صلی الله علیه و آله

فرمود: دنیا از بین نمی‌رود مگر اینکه مردی از اهل بیت من که نامش همنام من است، بر آن حکومت کند. و نیز از او از ابراهیم بن محمّد بن حنفیّه، از پدرش

ص: ۳۶۸

از علی بن ابی طالب علیه السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: مهدی از ما اهل بیت است، خداوند کار او را یك شبه هموار کند _ یا اینکه فرمود، در دو روز_ . نیز از او از مسعود بن سعد جعفی از جابر از امام باقر علیه السّلام روایت کرده که فرمود: خداوند در دل شیعیان ما وحشت می‌اندازد و چون قائم ما قیام و مهدی ما ظهور فرمود، هر مردی جسورتر از شیر و نافذتر از نیزه خواهد شد. نیز از کتاب «الفردوس» از انس از پیامبر صلی الله علیه و آله روایت شده که فرمود: ما خاندان عبدالمطلّب سادات اهل بهشت هستیم، من و علی و حمزه و جعفر و حسن و حسین و مهدی علیهم صلوات الله اجمعین. نیز از او با دو سند از ابوسعید آورده است که: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: مهدی در اُمّت من خواهد بود، گرچه عمر حکومتش کوتاه است و هفت یا هشت یا نُه سال می‌باشد، لیکن در زمان او اُمّت من در چنان نعمتی به سر خواهند برد که هرگز از چنان نعمتی برخوردار نبوده باشند، نیکوکار و بدکارشان، «از آسمان بر ایشان باران پی در پی فرستد» و زمین چیزی از گیاه خود را از آنها دریغ نخواهد کرد و طلا و نقره چون خرمن روی هم انباشته خواهد بود، به گونه‌ای که هر مردی بیاید و از او چیزی خواهد، تا آنجا که توان بردنش را دارد، دامنش را از طلاـ و نقره پرمی‌کند. و از او، ابن عمر روایت کرده که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: مهدی در حالی ظهور می‌فرماید که فرشته بالای سر او ندا در می‌دهد که: این مهدی است، پس، از وی پیروی کنید.

و از کتاب «فضائل الصحابه» سمعانی با اسنادش از ابوهارون عبدی، از ابوسعید خدری روایت کرده که گفت: فاطمه علیها السّلام بر رسول خدا صلی الله علیه و آله وارد گردید و چون حالت ضعف وی را مشاهده نمود، بغضش ترکید و چنان گریست که اشك بر گونه‌هایش جاری گشت. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله به وی فرمود: چه چیزی تو را به گریه واداشته فاطمه؟ گفت: یا رسول الله، بیم تباه شدن پس از شما را دارم. پس رسول خدا صلی الله علیه و آله به وی فرمود: فاطمه، آیا نمی‌دانی که خداوند متعال نظری بر زمین افکند و از میان ساکنانش پدرت را برگزید و به نبوّت مبعوث فرمود، سپس نظری دوباره به آن انداخت و از میان ساکنان آن شوهرت علی را برگزید و به من فرمان داد تا تو را به همسری وی در آورم؟ شوی تو به جهت حِلم و بردباری از همه مسلمانان بزرگ‌تر و به جهت عِلم از همه عالم‌تر و به جهت اسلام از همه پیشتازتر است؛ من تو را به همسری او در نیاوردم بلکه خداوند تو را به زوجیّت وی در آورد. راوی گوید: پس فاطمه علیها السّلام لبخندی زد و شادمانی در رخسارش هویدا گشت. سپس پیامبر صلی الله علیه و آله

فرمود: فاطمه، به ما اهل بیت هفت خصلت داده شده که خداوند آن‌ها را نه به پیشینیان داده و نه به آیندگان خواهد داد: پیامبر ما بهترینِ پیامبران است که پدر توست، و وصیّ ما بهترینِ اوصیاست که شوی توست، و شهید ما بهترینِ شهداست که عموی پدرت حمزه است، و آنکه دو بال دارد و در بهشت با آن‌ها به هر کجا که بخواهد پرواز می‌کند، جعفر

ص: ۳۶۹

است که از ماست؛ و دو سبط این اُمّت که پسران تو حسن و حسینند، از ما هستند و مهدی این اُمّت از ماست.

ابو هارون عبدی گوید: در ایّام حج با وهب بن منبّه دیدار کرده و این حدیث را بر وی عرضه داشتم، وهب به من گفت: ای ابوهارون، چون قوم موسی بن عمران به فتنه افتاده و گوساله‌پرست شدند، این کار بر موسی گران آمده و عرض کرد: پروردگارا، در غیاب من قوم مرا امتحان کردی؟ خداوند فرمود: ای موسی، اُمّت‌های پیامبران پیش از شما جملگی مورد امتحان و آزمایش قرار گرفته‌اند و اُمّت‌های پیامبران بعد از تو نیز پس از فقدان پیامبرانشان آزموده خواهند شد. موسی عرض کرد: اُمّت احمد نیز آزموده خواهند شد، با آن همه خیر و فضلی که به ایشان داده‌ای و به اُمّت‌های دیگری که در تورات آمده‌اند، نداده‌ای؟! پس خداوند به موسی علیه السّلام وحی فرمود که اُمّت محمّد صلی الله علیه و آله پس از احمد دچار فتنه... ای عظیم خواهند شد و کار به جایی خواهد رسید که یکدیگر را پرستش خواهند کرد تا آنجا که به هلاکت افتاده و منکر آنچه پیامبرشان به ایشان فرمان داده می‌شوند، سپس خداوند کار آنان را به دست مردی از ذریّه احمد اصلاح فرماید؛ پس موسی عرض کرد: پروردگارا، آن مرد را از ذریّه من قرار دهید. فرمود: ای موسی، او از ذریّهٔ احمد و عترت اوست، کار مردم را بدو اصلاح می‌کنم و او مهدی است. سپس گوید: یحیی بن حسن بن بطریق ــ یعنی خودش ــ در ذکر مناقب مهدی علیه السّلام فصلی مستقل در نظر گرفته و آن را «کشف المخفی فی مناقب المهدی» نام نهاده که شامل یکصد و ده طریق از طرق صحاح و حسان است، و اینکه عیسی علیه السّلام پشت سر آن حضرت نماز می‌خواند. همه این روایات اختصاصاً از طرق جمهور خواهد بود .

مؤلف: حسین بن مسعود فرّاء در کتاب «المصابیح» از پنج طریق مهدی علیه السّلام را ذکر نموده و از طریق ابوسعید خدری، ابن مسعود و امّ سلمهٔ وی را وصف کرده است. ابن شیرویه در «الفردوس» و در نسخه‌ای که آن را در اختیار داریم، از طرق دیگری سوای آنچه ما در گذشته آورده‌ایم، روایاتی راجع به مهدی علیه السّلام آورده، لیکن آنچه نقل شد، کفایت می‌کند. والله الموَّفق!

**[ترجمه]

«۲۳۴»

ختص، [الإختصاص] الصَّدُوقُ عَنِ ابْنِ الْمُتَوَکِّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْکُوفِیِّ عَنْ مُوسَی بْنِ عِمْرَانَ عَنْ عَمِّهِ الْحُسَیْنِ بْنِ یَزِیدَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ نُبَاتَهَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: ذِکْرُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عِبَادَهٌ وَ ذِکْرِی عِبَادَهٌ وَ ذِکْرُ عَلِیٍّ عِبَادَهٌ وَ ذِکْرُ الْأَئِمَّهِ مِنْ وُلْدِهِ عِبَادَهٌ وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالنُّبُوَّهِ وَ جَعَلَنِی

۱- فی(د) مفتتن امتهم.

۲- المستدرک مخطوط و لم نظفر بنسخته.

خَیْرَ الْبَرِّیَّهِ إِنَّ وَصِیِّی لَأَفْضَلُ الْأَوْصِیَاءِ وَ إِنَّهُ لَحُجَّهُ اللَّهِ عَلَی عِبَادِهِ وَ خَلِیفَتُهُ عَلَی خَلْقِهِ وَ مِنْ وُلْدِهِ الْأَئِمَّهُ الْهُدَاهُ بَعْدِی بِهِمْ یَحْبِسُ اللَّهُ الْعَذَابَ عَنْ أَهْلِ الْأَرْضِ وَ بِهِمْ یُمْسِکُ السَّماءَ أَنْ تَقَعَ عَلَی الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ بِهِمْ یُمْسِکُ الْجِبَالَ أَنْ تَمِیدَ بِهِمْ وَ بِهِمْ یَسْقِی خَلْقَهُ الْغَیْثَ وَ بِهِمْ یُخْرِجُ النَّبَاتَ أُولَئِکَ أَوْلِیَاءُ اللَّهِ حَقّاً وَ خُلَفَائِی صِدْقاً عِدَّتُهُمْ عِدَّهُ الشُّهُورِ وَ هِیَ اثْنا عَشَرَ شَهْراً وَ عِدَّتُهُمْ عِدَّهُ نُقَبَاءِ مُوسَی بْنِ عِمْرَانَ ثُمَّ تَلَا صلی الله علیه و آله هَذِهِ الْآیَهَ وَ السَّماءِ ذاتِ الْبُرُوجِ ثُمَّ قَالَ أَ تُقَدِّرُ(۱) یَا ابْنَ عَبَّاسٍ أَنَّ اللَّهَ یُقْسِمُ بِالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ وَ یَعْنِی بِهِ السَّمَاءَ وَ بُرُوجَهَا قُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا ذَاکَ قَالَ أَمَّا السَّمَاءُ فَأَنَا وَ أَمَّا الْبُرُوجُ فَالْأَئِمَّهُ بَعْدِی أَوَّلُهُمْ عَلِیٌّ وَ آخِرُهُمُ الْمَهْدِیُّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ أَجْمَعِینَ (۲).

أَقُولُ (۳) رَوَی أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَیَّاشٍ فِی مُقْتَضَبِ الْأَثَرِ فِی النَّصِّ عَلَی الِاثْنَیْ عَشَرَ کَثِیراً مِنَ الْأَخْبَارِ الْمُتَقَدِّمَهِ بِأَسَانِیدَ تَرَکْنَاهَا حَذَراً مِنَ التَّکْرَارِ وَ الْإِکْثَارِ وَ أَوْرَدْنَا بَعْضَهَا فِی بَابِ الرَّجْعَهِ وَ رَوَی عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُسْتَوْرِدٍ عَنْ مُخَوَّلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَکْرٍ عَنْ زِیَادِ بْنِ الْمُنْذِرِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِیزِ بْنِ خُضَیْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی أَوْفَی قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یَکُونُ بَعْدِی اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً مِنْ قُرَیْشٍ ثُمَّ تَکُونُ فِتْنَهٌ دَوَّارَهٌ قَالَ قُلْتُ أَنْتَ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ نَعَمْ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ وَ إِنَّ عَلَی أَبِی یَوْمَئِذٍ بُرْنُسُ خَزٍّ(۴).

وَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ سَعِیدٍ الْمَالِکِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ سَعِیدٍ الْمَالِکِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ الصُّوفِیِّ عَنْ یَحْیَی بْنِ مَعِینٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ لَیْثِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ یَزِیدَ عَنْ سَعِیدِ بْنِ أَبِی هِلَالٍ (۵) عَنْ رَبِیعَهَ بْنِ سَیْفٍ قَالَ کُنَّا عِنْدَ سَیْفٍ الْأَصْمَعِیِّ فَقَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ یَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ: یَکُونُ خَلْفِی اثْنَا عَشَرَ خَلِیفَهً.قال بعض الرواه هم مسمون کنینا عن أسمائهم و ذکر ربیعه

۱- قدر الامر: دبره.

۲- الاختصاص.

۳- من هنا إلی آخر الباب یوجد فی(ک) و(د) فقط.

۴- مقتضب الاثر: ۷. و فیه: و ان علی عبد اللّه بن أبی أوفی برنس خز.

۵- فی المصدر: عن سعد بن أبی هلال.

بن سیف قوما لم نجدهم فی غیر روایته قال ابن عیاش فإذا کان هذه العده منصوص علیها لم یوجد(۱) فی القائمین بعد رسول الله صلی الله علیه و آله لا فی بنی أمیه لأن عده خلفاء بنی أمیه تزید علی الاثنی عشر و لا فی القائمین من بعدهم إلا زائده علیهم و لم تدع فرقه من فرق الأمه هذه العده فی أئمتها غیر الإمامیه دل ذلک علی أن أئمتهم المعنیون بها(۲).

وَ رَوَی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ الْخُرَاسَانِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُبَیْدِ بْنِ نَاصِحٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ یَزِیدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ آدَمَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: کُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السّلام عَلَی فَخِذِهِ إِذْ تَفَرَّسَ فِی وَجْهِهِ (۳) وَ قَالَ یَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَنْتَ سَیِّدٌ مِنْ سَادَهٍ وَ أَنْتَ إِمَامٌ ابْنُ إِمَامٍ أَخُو إِمَامٍ أَبُو أَئِمَّهٍ تِسْعَهٍ تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ إِمَامُهُمْ أَعْلَمُهُمْ أَحْکَمُهُمْ أَفْضَلُهُمْ (۴).

وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ إِسْحَاقَ الْقَاضِی عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ حَرْبٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَیْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِینَارٍ عَنْ جَابِرٍ الْأَنْصَارِیِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَ مِنَ الْأَیَّامِ یَوْمَ الْجُمُعَهِ وَ مِنَ اللَّیَالِی لَیْلَهَ الْقَدْرِ وَ مِنَ الشُّهُورِ شَهْرَ رَمَضَانَ وَ اخْتَارَنِی وَ عَلِیّاً وَ اخْتَارَ مِنْ عَلِیٍّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ وَ اخْتَارَ مِنَ الْحُسَیْنِ حُجَّهَ الْعَالَمِینَ تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ أَعْلَمُهُمْ أَحْکَمُهُمْ (۵).

وَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْعَطَّارِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی عُمَیْرٍ سَنَهَ أَرْبَعٍ وَ مِائَتَیْنِ عَنْ سَعِیدِ بْنِ غَزْوَانَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَ مِنَ الْأَیَّامِ الْجُمُعَهَ وَ مِنَ الشُّهُورِ شَهْرَ رَمَضَانَ وَ مِنَ اللَّیَالِی لَیْلَهَ الْقَدْرِ وَ اخْتَارَ مِنَ النَّاسِ الْأَنْبِیَاءَ وَ اخْتَارَ مِنَ الْأَنْبِیَاءِ الرُّسُلَ وَ اخْتَارَنِی مِنَ الرُّسُلِ وَ اخْتَارَ مِنِّی عَلِیّاً وَ اخْتَارَ مِنْ عَلِیٍّ الْحَسَنَ

۱- فی المصدر: فاذا کان هذه العده المنصوصه علیها لم توجد.

۲- مقتضب الاثر: ۷ و ۸.

۳- تفرس فیه: نظر و ثبت نظره فیه.

۴- مقتضب الاثر: ۱۱.

۵- مقتضب الاثر: ۱۱ و ۱۲.

وَ الْحُسَيْنَ وَ اخْتَارَ مِنَ الْحُسَيْنِ الْأَوْصِيَاءَ يَنْفُونَ عَنِ التَّنْزِيلِ تَحْرِيفَ الضَّالِّينَ وَ انْتِحَالَ الْمُبْطِلِينَ وَ تَأْوِيلَ الْجَاهِلِينَ (۱) تَاسِعُهُمْ بَاطِنُهُمْ ظَاهِرُهُمْ قَائِمُهُمْ وَ هُوَ أَفْضَلُهُمْ (۲).

**[ترجمه]الاختصاص: ابن عباس: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: یاد خدای عزّوجل عبادت است، و یاد من عبادت است، و یاد علی عبادت است و یاد امامانی که فرزندان اویند، عبادت است. سوگند به آنکه مرا به نبوّت مبعوث فرمود

ص: ۳۷۰

و بهترین مخلوقات قرار داد، وصیّ من بی‌شک بهترینِ اوصیاست و او حجّت خدا بر بندگان خدا و خلیفه او بر خَلق اوست؛ پس از من، ائمّه هدی که از فرزندان اویند این منصب را دارند؛ به برکت وجود آن‌ها خداوند عذاب را از زمینیان برگیرد و مانع فرو یختن آسمان بر روی زمین بی‌اذن و اجازه او گردد و به برکت وجود آن‌هاست که خداوند نمی‌گذارد کوه‌ها مردم را بجنبانند؛ و بر خلق باران نازل می‌فرماید و گیاه می‌روياند. اینان به راستی اولیای خدایند و جانشینان راستین منند، تعدادشان به تعداد ماه‌های سال و شمار نقبای موسی بن عمران است، سپس این آیه را تلاوت نمود: «وَ السَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ »، - . البروج/ ۱ - {سوگند

به آسمانِ آکنده از برج.} و فرمود: ای ابن عباس، نیک تدبّر می‌کنی؟ خداوند به آسمان آکنده از برج سوگند یاد می‌کند، یعنی آسمان و برج‌هایش؟! عرض کردم: این‌ها به چه معنی هستند؟ فرمود: منظور از آسمان من هستم و منظور از بروج، امامان پس از من هستند که نخستین آن‌ها علی و آخرین آن‌ها مهدی صلوات الله علیهم اجمعین هستند. - . الاختصاص: ۲۲۴ -

مؤلف: احمد بن محمّد بن عیاش با سندی از عبدالله بن ابی اوفی آورده است که: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: پس از من دوازده خلیفه از قریش خواهد بود. فتنه‌ای سخت واقع می‌شود. راوی گوید، گفتم تو خود آن را از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدی؟ گفت: آری، من خود آن را از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم، و در آن روز پدرم یک جامه کلاه... دار از خز پوشیده بود. - . مقتضب الاثر: ۷ -

حسن بن احمد بن سعید مالکی با سندی از عمرو بن عاص روایت کرده که گفت: از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: پشت سر من دوازده خلیفه خواهد بود. برخی از راویان گفته‌اند: نام آن‌ها مشخص شده و ما از آن‌ها با کنیه نام بردیم. و ربیعه

ص: ۳۷۱

بن سیف از قومی نام برده که اثری از آن در دیگر روایات نیافتیم. ابن عیّاش گوید: اگر از طرف رسول خدا صلی الله علیه و آله نصّی برای کسانی که بعد از پیامبر خدا در جای حضرتش نشینند وارد شده باشد، مصداق آن را نه در بنی‌امیّه می‌بینم که تعداد خلفای آنان بیش از دوازده خلیفه بود و نه در کسانی که پس از آن‌ها آمدند که تعداد آن‌ها نیز بیش از دوازده بود و هیچ فرقه‌ای از فرقه‌های اُمّت قائل به این عدد نیست جز فرقه امامیه و این نشان می‌دهد که این دوازده امامان مربوط، خود آن... ها هستند. - . مقتضب الاثر: ۸_۷ -

از عبدالله بن اسحاق خراسانی با سندی از سلمان نقل است: در محضر رسول خدا صلی الله علیه و آله بودیم و حسین بن علی علیه السّلام روی زانوی وی نشسته بود. پس پیامبر صلی الله علیه و آله به چهره وی خیره گشته و فرمود: یا ابا عبدالله، تو سیّدی از ساداتی و تو امام فرزند امامی و برادر امام، پدر نُه امامی که نهمین آن‌ها قائم ایشان است و اعلم، احکم و افضل ایشان است. -. مقتضب الاثر: ۱۱ -

محمّد بن عثمان با سندی از جابر انصاری آورده است که: رسول خدا صلی الله علیه و آله

فرمود: خداوند از میان روزها، روز جمعه را برگزید و از شب‌ها شب قدر و از ماه‌ها، ماه رمضان؛ و من و علی را برگزید و از علی حسن و حسین را برگزید و از حسین حجّت جهانیان را برگزید که نهمین آن‌ها قائم ایشان، اعلم و احکم آنان است. -. مقتضب الاثر: ۱۲ _۱۱ -

و از احمد بن محمّد بن یحیی عطّار با سندی از امام صادق علیه السّلام از پدرانش علیهم السّلام: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند از میان روزها جمعه، از ماه‌ها رمضان و از شب‌ها شب قدر را برگزید. و از میان مردم پیامبران را برگزید و از میان پیامبران، رسولان را برگزید و مرا از میان رسولان برگزید و از من علی را برگزید و از علی حسن

ص: ۳۷۲

و حسین را برگزید و از حسین اوصیا را برگزید که قرآن را از تحریف‌های گمراهان و دستبرد باطل گرایان و تأویل نادانان پاک می‌کند. نهمین آنان ظاهر، باطن، قائم و افضل ایشان است. -. مقتضب الاثر: ۱۲ -

**[ترجمه]

باب ۴۲ نص أمیر المؤمنین صلوات الله علیه علیهم،علیهم السلام

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد]: مُحَمَّدُ بْنُ عِیسَی عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْغِفَارِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهم السّلام قَالَ: لَا یَزَالُ فِی وُلْدِی مَأْمُونٌ مَأْمُونٌ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: علی علیه السّلام: در میان فرزندان من همواره کسی هست که از او در امان باشند. -. قرب الإسناد: ۱۲ -

**[ترجمه]

«۲»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام]: الْهَمْدَانِیُّ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ غِیَاثِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهم السّلام قَالَ: سُئِلَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام عَنْ مَعْنَی قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنِّی مُخَلِّفٌ فِیکُمُ الثَّقَلَیْنِ کِتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِی مَنِ الْعِتْرَهُ فَقَالَ أَنَا وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ الْأَئِمَّهُ التِّسْعَهُ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ تَاسِعُهُمْ مَهْدِیُّهُمْ وَ قَائِمُهُمْ- لَا یُفَارِقُونَ کِتَابَ اللَّهِ وَ لَا یُفَارِقُهُمْ حَتَّی یَرِدُوا عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَوْضَهُ (۴).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: حسین بن علی علیه السّلام: از امیرالمؤمنین علیه السّلام درباره مفهوم کلام رسول خدا صلی الله علیه و آله : «إنّی مُخَلِّفٌ فیکم الثقلین کتابَ الله و عترتی» سؤال شد که «عترت» چه کسانی هستند؟ فرمود: من هستم و حسن و حسین و نُه امام از صُلب حسین، نهمین آنان مهدی و قائم ایشان است که نه آن‌ها از کتاب خدا جدا می‌شوند و نه قرآن از آن‌ها جدا می‌شود تا اینکه بر رسول خدا در کنار حوض کوثر وارد شوند. - . عیون اخبار الرضا: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال]: ابْنُ الْمُتَوَکِّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْعَبَّاسِ بْنِ الْحَرِیشِ الرَّازِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الثَّانِی علیه السّلام: أَنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام قَالَ لِابْنِ عَبَّاسٍ إِنَّ لَیْلَهَ الْقَدْرِ فِی کُلِّ سَنَهٍ وَ إِنَّهُ یَتَنَزَّلُ فِی تِلْکَ اللَّیْلَهِ أَمْرُ السَّنَهِ وَ لِذَلِکَ الْأَمْرِ وُلَاهٌ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ مَنْ هُمْ قَالَ أَنَا وَ أَحَدَ عَشَرَ مِنْ صُلْبِی أَئِمَّهٌ مُحَدَّثُونَ (۵).

ص: ۳۷۳

۱- فی المصدر: و تأول الجاهلین.

۲- مقتضب الاثر: ۱۲.

۳- قرب الإسناد: ۱۲.

۴- عیون الأخبار: ۳۴.

۵- الخصال ۲: ۷۹.

ک، [إکمال الدین]: ابْنُ الْوَلِیدِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنْ سَهْلٍ وَ ابْنِ عِیسَی عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْعَبَّاسِ: مِثْلَهُ (۱).

غط، [الغیبه]: للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنِ التَّلَّعُکْبَرِیِّ عَنِ الْأَسَدِیِّ عَنْ سَهْلٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَبَّاسٍ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]الخصال: امام جواد علیه السّلام: امیرالمؤمنین علیه السّلام به ابن عباس فرمود: هر سال یک شب قدر دارد و در آن شب امر یک سال مقدّر می‌شود و آن امر را پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله والیانی هست. ابن عباس عرض کرد: ایشان چه کسانی هستند؟ فرمود: من و یازده فرزند از صُلب من، امامانی که فرشتگان با ایشان سخن می گویند.

ص: ۳۷۳

کمال الدین: ابن ولید از محمّد عطّار از سهل بن عیسی از حسن بن عباس شبیه آن را روایت کرده است. - . کمال الدین: ۱۷۸ -

الغیبه طوسی: جمعی از تلعکبریّ از اسدی از سهل از حسن بن عباس نظیر آن را روایت کرده‌اند. - . غیبه الطوسی: ۱۰۰ -

**[ترجمه]

«۴»

ک، [إکمال الدین] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام]: أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ الْحَکَمِ بْنِ مِسْکِینٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَهَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام قَالَ: أَتَی یَهُودِیٌّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ سَأَلَهُ عَنْ مَسَائِلَ فَکَانَ فِیمَا سَأَلَهُ أَخْبِرْنِی کَمْ لِهَذِهِ الْأُمَّهِ مِنْ إِمَامٍ هُدًی لَا یَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ (۳) قَالَ اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً قَالَ صَدَقْتَ وَ اللَّهِ إِنَّهُ لَبِخَطِّ هَارُونَ وَ إِمْلَاءِ مُوسَی الْخَبَرَ (۴).

ج، [الإحتجاج] صَالِحُ بْنُ عُقْبَهَ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]کمال الدین، عیون اخبار الرضا: جعفر بن محمّد علیه السّلام: یک یهودی نزد امیرالمؤمنین علیه السّلام آمده و از وی درباره مسائلی پرسش‌هایی کرده و گفت: به من بگویید که این اُمّت چند امام هدایتگر دارد که یاری نکردن گمراهان، ضرری به ایشان نمی‌رساند؟ فرمود: دوازده امام. عرض کرد: راست گفتی به خدا، این را هارون با خط خود و املای موسی نوشته است... الخ - . کمال الدین: ۱۷۶ . عیون اخبار الرضا: ۳۲ _ ۳۱ -

الاحتجاج: صالح بن عقبه مانند آن را نقل کرده است. - . احتجاج طبرسی: ۱۲۱ -

**[ترجمه]

«۵»

ک، [إكمال الدين] أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِيدِ مَعاً عَنْ سَعْدٍ وَ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ وَ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ جَمِيعاً عَنِ الْبَرْقِيِّ وَ ابْنِ يَزِيدَ وَ ابْنِ هَاشِمٍ جَمِيعاً عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَيْمَنَ بْنِ مُحْرِزٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِی يَحْيَی الْمَدَنِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السّلام قَالَ: لَمَّا بَايَعَ النَّاسُ عُمَرَ بَعْدَ مَوْتِ أَبِی بَكْرٍ أَتَاهُ رَجُلٌ مِنْ شَبَابِ الْيَهُودِ وَ هُوَ فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَام فَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَ النَّاسُ حَوْلَهُ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ دُلَّنِی عَلَی أَعْلَمِكُمْ بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ بِكِتَابِهِ وَ بِسُنَّتِهِ فَأَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَی عَلِيٍّ عليه السّلام فَقَالَ هَذَا فَتَحَوَّلَ الرَّجُلُ إِلَی عِنْدِ عَلِيٍّ عليه السلام (۶) فَسَأَلَهُ أَنْتَ كَذَلِكَ فَقَالَ نَعَمْ فَقَالَ إِنِّی أَسْأَلُكَ عَنْ ثَلَاثٍ وَ ثَلَاثٍ (۷) وَ وَاحِدَةٍ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام أَ فَلَا قُلْتَ عَنْ سَبْعٍ فَقَالَ الْيَهُودِيُّ لَهُ (۸) إِنَّمَا أَسْأَلُكَ عَنْ ثَلَاثٍ فَإِنْ أَصَبْتَ فِيهِنَّ سَأَلْتُكَ عَنْ ثَلَاثٍ

۱- كمال الدين: ۱۷۸.

۲- الغيبه للشيخ الطوسیّ: ۱۰۰،.

۳- فی العيون: لا يضرهم خذلان من خذلهم.

۴- كمال الدين: ۱۷۶. العيون: ۳۱ و ۳۲. و توجد الروايه فی الخصال أيضا راجع ج ۲: ۷۷.

۵- الاحتجاج للطبرسیّ: ۱۲۱.

۶- فی المصدر: فتحول الرجل الی علیّ عليه السلام.

۷- فی المصدر: عن ثلاثه و ثلاثه. و كذا فيما يأتی.

۸- فی المصدر: فقال اليهودی: لا، اه.

بَعْدَهُنَّ وَ إِنْ لَمْ تُصِبْ لَمْ أَسْأَلْکَ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام أَخْبِرْنِی إِنْ أَجَبْتُکَ بِالصَّوَابِ وَ الْحَقِّ تَعْرِفُ ذَلِکَ وَ کَانَ الْفَتَی مِنْ عُلَمَاءِ الْیَهُودِ وَ أَحْبَارِهَا یَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْ وُلْدِ هَارُونَ بْنِ عِمْرَانَ أَخِی مُوسَی علیه السّلام قَالَ نَعَمْ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام بِاللَّهِ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِنْ أَجَبْتُکَ بِالْحَقِّ وَ الصَّوَابِ لَتُسْلِمَنَّ وَ لَتَدَعَنَّ الْیَهُودِیَّهَ فَحَلَفَ لَهُ الْیَهُودِیُ (۱) وَ قَالَ لَهُ مَا جِئْتُکَ إِلَّا مُرْتَاداً لِدِینِ الْإِسْلَامِ (۲) فَقَالَ یَا هَارُونِیُّ سَلْ عَمَّا بَدَا لَکَ تُخْبَرْ قَالَ أَخْبِرْنِی عَنْ أَوَّلِ شَجَرَهٍ نَبَتَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ (۳) وَ عَنْ أَوَّلِ عَیْنٍ نَبَعَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ وَ عَنْ أَوَّلِ حَجَرٍ وُضِعَ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام (۴) أَمَّا سُؤَالُکَ عَنْ أَوَّلِ شَجَرَهٍ نَبَتَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ فَإِنَّ الْیَهُودَ یَزْعُمُونَ أَنَّهَا الزَّیْتُونُ وَ کَذَبُوا وَ إِنَّمَا هِیَ النَّخْلَهُ مِنَ الْعَجْوَهِ(۵) هَبَطَ بِهَا آدَمُ علیه السّلام مَعَهُ مِنَ الْجَنَّهِ فَغَرَسَهَا وَ أَصْلُ النَّخْلِ کُلِّهِ مِنْهَا وَ أَمَّا قَوْلُکَ عَنْ أَوَّلِ عَیْنٍ نَبَعَتْ (۶) عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ فَإِنَّ الْیَهُودَ یَزْعُمُونَ أَنَّهَا الْعَیْنُ الَّتِی بِبَیْتِ الْمَقْدِسِ وَ تَحْتَ

الْحَجَرِ(۷) وَ کَذَبُوا هِیَ عَیْنُ الْحَیَوَانِ الَّتِی مَا انْتَهَی إِلَیْهَا أَحَدٌ إِلَّا حَیِیَ (۸) وَ کَانَ الْخَضِرُ علیه السّلام عَلَی مُقَدِّمَهِ ذِی الْقَرْنَیْنِ علیه السّلام فَطَلَبَ عَیْنَ الْحَیَاهِ(۹) فَوَجَدَهَا الْخَضِرُ علیه السّلام وَ شَرِبَ مِنْهَا وَ لَمْ یَجِدْهَا ذُو الْقَرْنَیْنِ وَ أَمَّا قَوْلُکَ عَنْ أَوَّلِ حَجَرٍ(۱۰)

۱- فی المصدر: فحلف الیهودی.

۲- ارتاد الشی ء: طلبه. و فی المصدر: الا أرید الإسلام.

۳- فی المصدر: نبتت علی الأرض.

۴- فی المصدر: فقال له أمیر المؤمنین.

۵- قال فی النهایه(۳: ۷۱): و فیه« العجوه من الجنه» قد تکرر ذکرها فی الحدیث، و هو نوع من تمر المدینه أکبر من الصیحانی یضرب الی السواد، من غرس النبیّ صلّی اللّه علیه و آله.

۶- فی المصدر: و أمّا قولک: اول عین نبقت.

۷- فی المصدر: ببیت المقدس تحت الحجر.

۸- فی المصدر: هی عین الحیوان التی انتهی موسی و فتاه إلیها، فغسل فیها السمکه المالحه فحییت، و لیس من میت یصیب ذلک الماء الا حیی اه.

۹- فی المصدر: یطلب عین الحیاه.

۱۰- فی المصدر: و أمّا قولک: أول حجر.

وُضِعَ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ فَإِنَّ الْیَهُودَ یَزْعُمُونَ أَنَّهُ الْحَجَرُ الَّذِی بِبَیْتِ الْمَقْدِسِ (۱) وَ کَذَبُوا إِنَّمَا هُوَ الْحَجَرُ الْأَسْوَدُ هَبَطَ بِهِ آدَمُ مَعَهُ مِنَ الْجَنَّهِ فَوَضَعَهُ فِی الرُّکْنِ (۲) وَ النَّاسُ یَسْتَلِمُونَهُ وَ کَانَ أَشَدَّ بَیَاضاً مِنَ الثَّلْجِ فَاسْوَدَّ مِنْ خَطَایَا بَنِی آدَمَ قَالَ: فَأَخْبِرْنِی کَمْ لِهَذِهِ الْأُمَّهِ مِنْ إِمَامِ هُدًی هَادِینَ مَهْدِیِّینَ لَا یَضُرُّهُمْ خِذْلَانُ مَنْ خَذَلَهُمْ وَ أَخْبِرْنِی أَیْنَ مَنْزِلُ مُحَمَّدٍ مِنَ الْجَنَّهِ(۳) وَ مَنْ مَعَهُ مِنْ أُمَّتِهِ فِی الْجَنَّهِ قَالَ لَهُ أَمَّا قَوْلُکَ (۴) کَمْ لِهَذِهِ الْأُمَّهِ مِنْ إِمَامِ هُدًی (۵) هَادِینَ مَهْدِیِّینَ لَا یَضُرُّهُمْ خِذْلَانُ مَنْ خَذَلَهُمْ فَإِنَّ لِهَذِهِ الْأُمَّهِ اثْنَیْ عَشَرَ إِمَاماً هَادِینَ مَهْدِیِّینَ- لَا یَضُرُّهُمْ خِذْلَانُ مَنْ خَذَلَهُمْ وَ أَمَّا قَوْلُکَ أَیْنَ مَنْزِلُ مُحَمَّدٍ فِی الْجَنَّهِ فَفِی أَشْرَفِهَا وَ أَفْضَلِهَا جَنَّهِ عَدْنٍ وَ أَمَّا قَوْلُکَ وَ مَنْ مَعَ مُحَمَّدٍ مِنْ أُمَّتِهِ (۶) فِی الْجَنَّهِ فَهَؤُلَاءِ الِاثْنَا عَشَرَ أَئِمَّهُ الْهُدَی قَالَ الْفَتَی صَدَقْتَ فَوَ اللَّهِ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِنَّهُ لَمَکْتُوبٌ عِنْدِی بِإِمْلَاءِ مُوسَی وَ خَطِّ هَارُونَ علیه السّلام بِیَدِهِ قَالَ أَخْبِرْنِی کَمْ یَعِیشُ وَصِیُّ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله بَعْدَهُ وَ هَلْ یَمُوتُ مَوْتاً أَوْ یُقْتَلُ قَتْلًا فَقَالَ علیه السّلام لَهُ وَیْحَکَ یَا یَهُودِیُ (۷) أَنَا وَصِیُّ مُحَمَّدٍ أَعِیشُ بَعْدَهُ ثَلَاثِینَ سَنَهً لَا أَزِیدُ یَوْماً وَ لَا أَنْقُصُ یَوْماً ثُمَّ یُبْعَثُ أَشْقَاهَا شَقِیقُ عَاقِرِ نَاقَهِ ثَمُودَ فَیَضْرِبُنِی ضَرْبَهً فِی فَرْقِی فَیُخْضَبُ مِنْهَا لِحْیَتِی (۸) ثُمَّ بَکَی علیه السّلام بُکَاءً شَدِیداً قَالَ فَصَرَخَ الْفَتَی وَ قَطَعَ کُسْتِیجَهُ وَ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَنَّکَ وَصِیُّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ الْعَبْدِیُّ یَرْفَعُهُ قَالَ هَذَا الرَّجُلُ الْیَهُودِیُّ أَقَرَّ لَهُ مَنْ بِالْمَدِینَهِ أَنَّهُ أَعْلَمُهُمْ وَ کَانَ أَبُوهُ کَذَلِکَ فِیهِمْ (۹).

۱- فی المصدر: فی بیت المقدس.

۲- فی المصدر: علی الرکن.

۳- فی المصدر: فی الجنه.

۴- فی المصدر: قال اما قولک.

۵- لیست فی المصدر: کلمه« هدی».

۶- فی المصدر: و من معه من امته.

۷- فی المصدر: یا هارونی.

۸- فی المصدر: ثم ینبعث اشقاها أشقی من عاقر ناقه ثمود، فیضربنی ضربه هاهنا فی مفرقی فیخضب منه لحیتی.

۹- کمال الدین: ۱۷۳ و ۱۷۴. و فیه: و أن أباه کان کذلک فیهم.

**[ترجمه]کمال الدین: امام صادق علیه السّلام: چون پس از ابوبکر، مردم با عمر بیعت کردند، مردی از جوانان یهود نزد وی به مسجدالحرام رفت و در حالی که مردم عمر را احاطه کرده بودند، سلامش داده و گفت: یا امیرالمؤمنین، مرا به آگاه‌ترین شما به خدا و رسول او و کتاب و سنّتش راهنمایی کنید. پس عمر با دست علی علیه السّلام را نشان داده و گفت: این است. پس آن مرد نزد علی علیه السّلام رفته و پرسید: آیا تو چنینی؟ فرمود: آری! عرض کرد: من از شما سه چیز و سه چیز

ص: ۳۷۴

و یک چیز می‌پرسم. امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: چرا نمی‌گویی هفت سؤال دارم؟ آن یهودی به وی گفت: اول درباره سه چیز از شما سؤال می‌کنم، اگر پاسخ درست دریافت کردم بقیه سؤال‌ها را مطرح می‌کنم و اگر پاسختان درست نبود، سؤال دیگری نخواهم پرسید. امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: اگر پرسیدی و جواب یافتی، توان فهم جواب را داری؟ _ و این جوان از علمای یهود و احبار آنان بود و نقل می‌کردند که از فرزندان هارون بن عمران برادر حضرت موسی علیه السّلام است _ گفت: آری! پس امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: تو را به خدایی که جز او خدایی نیست، اگر تو را پاسخ صحیح و حق گفتم، اسلام می‌آوری و دین یهود را رها می کنی؟ آن یهودی برای وی سوگند یاد کرده و گفت: جز برای اسلام آوردن نیامده‌ام. امام فرمود: ای هارونی، هرچه می‌خواهی بپرس، پاسخ خواهی گرفت.

عرض کرد: مرا از نخستین درختی که روی زمین رویید و از اوّلین چشمه‌ای که بر روی زمین جوشید و از اوّلین سنگی که بر روی زمین گذاشته شد آگاه کنید!

امیرالمؤمنین علیه االسّلام فرمود: اما درباره نخستین درخت روییده بر روی زمین، یهود بر این باورند که درخت زیتون است و دروغ می‌گویند بلکه درخت عجوۀ (نوعی خرما) است که آدم آن را از بهشت با خود آورد و در زمین کاشت و اصل همه نخل‌ها به آن برمی‌گردد. اما نخستین چشمه‌ای

ص: ۳۷۵

که در زمین جوشید، یهود بر این باورند که این چشمه همان چشمه‌ای است که در بیت‌المقدّس و زیر سنگ است و دروغ گفتند، بلکه این چشمه، چشمه آب حیات است که هرکس از آب آن نوشید، زندگی جاوید یافت و حضرت خضر علیه السّلام پیش از ذوالقرنین آن را جست و یافت و از آن نوشید، لیکن ذوالقرنین نتوانست آن را پیدا کند. اما سخن تو درباره نخستین سنگی که بر روی زمین نهاده شد که کدام سنگ است؟ یهود بر این باورند که آن سنگ همان سنگی است که در بیت‌المقدس است و دروغ می‌گویند، بلکه آن سنگ حجرالاسود است که آدم آن را با خود از بهشت آورد و در رُکن کعبه قرار داد و مردم آن را لمس می‌کنند. این سنگ نخست سفیدتر از برف بود و به سبب گناهان بنی‌آدم سیاه شد.

عرض کرد: اکنون مرا خبر دهید که این اُمّت را چند امام هادی و مهدی‌اند و خذلان دیگران ایشان را زیانی نرساند. و مرا از جایگاه محمّد در بهشت خبر دهید و این که از اُمّت او چه کسانی در بهشت با وی هستند؟

امام علیه السّلام فرمود: اما سخن تو که، این اُمّت چند امام هادی و مهدی دارد که خذلان خاذلان به ایشان زیانی نرساند؟

پاسخ این است که این اُمّت دوازده امام هادی و مهدی دارند که خذلان خاذلان به آنها زیانی نمی‌رساند. گفتی: جایگاه محمّد در کجای بهشت است؟ در بهترین و شریف‌ترین مکان یعنی بهشت عدن! اما اینکه از اُمّت وی چه کسانی با او هستند؟ همراهان او در آنجا همان دوازده امام بر حق هستند .

جوان گفت: راست گفتی، به خدایی که جز او خدایی نیست، آنچه را که گفتی نوشته شده و نزد من است و این نوشته با دست‌خط هارون و املای موسی است. گفت: مرا خبر ده که وصیّ محمّد صلی الله علیه و آله پس از وی چند سال زندگی می‌کند و اینکه آیا به مرگ طبیعی می‌میرد یا کشته می‌شود؟ امام علیه السّلام فرمود: وای بر تو ای یهودی، وصیّ محمّد من هستم. پس از وی سی سال زندگی می‌کنم بدون یک روز کم و زیاد، آن‌گاه خداوند شقی‌ترین مردم و برادر پی کننده ناقه ثمود را برمی‌انگیزد و با شمشیر ضربتی بر فرق من وارد می‌کند که موی صورت مرا از خون آن خضاب خواهد کرد؛ سپس امام علیه السّلام به سختی گریست. راوی گوید: پس آن جوان جامه بر تن دریده و فریاد می‌زد: «اشهد ان لا إله إلّا الله و اشهد انّ محمّداً رسول الله» و اینکه تو وصیّ رسول خدا صلی الله علیه و آله هستی!

ابوجعفر عبدی با سندی گوید: یهودیان مدینه اعتراف می‌کردند که این جوان داناترین آن‌هاست و پیش از او، پدرش نیز چنین جایگاهی داشته است. - . کمال الدین :۱۷۴ _۱۷۳ -

ص: ۳۷۶

**[ترجمه]

بیان

قوله علیه السّلام لا أزید یوما أقول فیه إشكال لأن وفاه الرسول صلی الله علیه و آله كان فی صفر و شهادته علیه السّلام فی شهر رمضان و كان ما بینهما ثلاثین سنه إلا خمسه أشهر و أیاما فكیف یستقیم قوله علیه السّلام لا أزید یوما و لا أنقص یوما و یمكن دفعه بأن مبنی الثلاثین علی التقریب و قوله لا أزید یوما أی علی الموعد الذی وعدت لذلك و أعلمه و الغرض أن لشهادتی وقتا معینا لا یتقدم و لا یتأخر أو یقال الكلام مبنی علی ما هو المعروف عند أهل الحساب من أنهم یسقطون ما هو أقل من النصف و یكلمون بما هو أزید منه فكل حد بین تسع و عشرین و نصف و بین ثلاثین و نصف من جمله مصداقاته العرفیه فلا یكون شی ء منهما زائدا علی ثلاثین سنه عرفیه و لا ناقصا عنها أصلا و إنما یحكم بالزیاده و النقصان إذا كان خارجا عن الحدین و لیس فلیس و فیما سیأتی لا یزید یوما و لا ینقص یوما فالضمیران إما راجعان إلی الثلاثین أو إلی الوصی نظیر قوله تعالی لا یَسْتَأْخِرُونَ ساعَةً وَ لا یَسْتَقْدِمُونَ (۱) و هذا الخبر یؤید الأخیر و علی الوجه الأول یحتمل إرجاعهما إلی الله تعالی (۲) و الكستیج بالضم خیط غلیظ یشده الذمی فوق ثیابه دون الزنار معرب كستی (۳).

**[ترجمه]درباره قول امیرالمؤمنین علیه السّلام: «لا أزید یوماً» می‌گویم: این سخن اشكال دارد، زیرا وفات رسول خدا صلی الله علیه و آله در ماه صفر بود و شهادت حضرت امیر در ماه رمضان اتفاق افتاد و فاصله این دو حادثه چند روزی كمتر از پنج ماه بوده است، با این حال چگونه كلام آن حضرت علیه السّلام كه فرمود: «لا أزید یوماً و لا أنقص یوماً» درست از آب در

می آید؟ و می‌توان توجیه کرد که منظور از سی سال، به صورت تقریبی است و اینکه فرموده: «لا أزید یوماً» یعنی اینکه روزی که قرار است این اتفاق بیفتد، حتی یک روز پس و پیش نخواهد شد. یا گفته شود: این سخن مبنی بر عرفی است که میان اهل حساب متداول است که کمتر از نیم سال را به حساب نمی‌آورند و بیشتر از آن را می گویند. برای مثال بیست و نُه سال و نیم و سی سال و نیم را سی سال می گویند و از جمله مصداق‌های عرفی آن است، یعنی چنین عددی را نه بیشتر از سی سال و نه کمتر از آن به شمار می‌آورند بلکه زمانی این کسورات را به شمار می‌آورند که خیلی بیشتر یا خیلی کمتر باشند و در غیر این صورت آن‌ها را حساب نمی کنند. و آن گونه که خواهد آمد، در جمله «لا یزید یوماً و لا ینقص یوماً» هر دو ضمیر یا به «ثلاثین» برمی گردند یا به «وصیّ» مانند کلام خدای تعالی: «لَا یَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَ لَا یَسْتَقْدِمُونَ »، - . اعراف/ ۳۴ . یونس/ ۴۹. نحل / ۶۱ - {نه [می توانند] ساعتی آن را پس اندازند و نه پیش.} این توضیح بازگشت هر دو ضمیر را به«وصی» تأیید می‌کند و اگر احتمال اول را درست بدانیم، مرجع آن‌ها «الله» خواهد بود. - . یعنی اینکه خداوند متعال سی سال را نه یک روز کم می کند نه زیاد. -

«الکستیج» _ با ضم کاف _ : نخی است ضخیم که افراد ذمّی، بالاتر از محل زنّار، از روی لباس به کمر می‌بندند و معرب «کستی» است. - . القاموس ۱: ۲۰۵ -

**[ترجمه]

«۶»

ك، [إكمال الدين]: مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْهَيْثَمِ عَنِ الْعَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ حَيَّانَ السَّرَّاجِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الْغَسَّانِيِّ عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ قَالَ: شَهِدْتُ جِنَازَةَ أَبِي بَكْرٍ يَوْمَ مَاتَ وَ شَهِدْتُ عُمَرَ يَوْمَ بُويِعَ (۴) وَ عَلِيٌّ علیه السّلام جَالِسٌ نَاحِيَةً إِذْ أَقْبَلَ غُلَامٌ يَهُودِيٌّ عَلَيْهِ ثِيَابٌ حِسَانٌ وَ هُوَ مِنْ وُلْدِ هَارُونَ علیه السّلام حَتَّى قَامَ عَلَى رَأْسِ عُمَرَ(۵) فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْتَ أَعْلَمُ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِكِتَابِهِمْ (۶) وَ أَمْرِ نَبِيِّهِمْ قَالَ فَطَأْطَأَ عُمَرُ رَأْسَهُ فَقَالَ إِيَّاكَ أَعْنِي وَ أَعَادَ عَلَيْهِ الْقَوْلَ فَقَالَ عُمَرُ مَا ذَاكَ (۷) قَالَ إِنِّي جِئْتُكَ مُرْتَاداً لِنَفْسِي

ص: ۳۷۷

۱- الأعراف: ۳۴. یونس: ۴۹. النحل: ۶۱.

۲- أی لا یزید اللّه تعالی فی الثلاثین و لا ینقص عنه یوما.

۳- قاله فی القاموس ۱: ۲۰۵.

۴- فی المصدر: حین بویع.

۵- فی المصدر: حتی وقف علی رأس عمر.

۶- فی المصدر: بدینهم.

۷- فی المصدر: فقال له عمر: ما شأنك و ما ذاك فقال اه.

شَاکّاً فِی دِینِی فَقَالَ دُونَکَ هَذَا الشَّابَّ قَالَ وَ مَنْ هَذَا الشَّابُّ قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ (۱) ابْنُ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ وَ أَبُو الْحَسَنِ (۲) وَ الْحُسَیْنِ ابْنَیْ رَسُولِ اللَّهِ وَ زَوْجُ فَاطِمَهَ(۳) ابْنَهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَقْبَلَ الْیَهُودِیُّ عَلَی عَلِیٍّ علیه السّلام فَقَالَ کَذَا أَنْتَ قَالَ نَعَمْ-(۴) فَقَالَ

إِنِّی أُرِیدُ أَنْ أَسْأَلَکَ عَنْ ثَلَاثٍ وَ ثَلَاثٍ وَ وَاحِدَهٍ قَالَ فَتَبَسَّمَ عَلِیٌّ علیه السّلام ثُمَّ قَالَ یَا یَهُودِیُّ مَا مَنَعَکَ (۵) أَنْ تَقُولَ سَبْعاً قَالَ أَسْأَلُکَ عَنْ ثَلَاثٍ فَإِنْ عَلِمْتَهُنَّ سَأَلْتُکَ عَمَّا بَعْدَهُنَّ وَ إِنْ لَمْ تَعْلَمْهُنَّ عَلِمْتُ أَنَّهُ لَیْسَ لَکَ عِلْمٌ فَقَالَ عَلِیٌّ علیه السّلام فَإِنِّی أَسْأَلُکَ بِالْإِلَهِ الَّذِی بَعَثَکَ (۶) إِنْ أَنَا أَجَبْتُکَ عَنْ کُلِّ مَا تُرِیدُ لَتَدَعَنَّ دِینَکَ وَ لَتَدْخُلَنَّ فِی دِینِی فَقَالَ مَا جِئْتُ إِلَّا لِذَلِکَ قَالَ فَسَلْ قَالَ فَأَخْبِرْنِی عَنْ أَوَّلِ قَطْرَهِ دَم قَطَرَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ أَیُّ قَطْرَهٍ هِیَ وَ أَوَّلِ عَیْنٍ فَاضَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ أَیُّ عَیْنٍ هِیَ وَ أَوَّلِ شَیْ ءٍ اهْتَزَّ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ أَیُّ شَیْ ءٍ هُوَ فَأَجَابَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام فَقَالَ أَخْبِرْنِی عَنِ الثَّلَاثِ الْأُخْرَی عَنْ مُحَمَّدٍ کَمْ بَعْدَهُ مِنْ إِمَام عَادِلٍ وَ فِی أَیِّ جَنَّهٍ یَکُونُ وَ مَنِ السَّاکِنُ مَعَهُ فِی جَنَّتِهِ قَالَ یَا یَهُودِیُّ (۷) إِنَّ لِمُحَمَّدٍ مِنَ الْخُلَفَاءِ اثْنَیْ عَشَرَ إِمَاماً عَدْلًا- لَا یَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ (۸) وَ لَا یَسْتَوْحِشُونَ لِخِلَافِ مَنْ خَالَفَهُمْ وَ إِنَّهُمْ أَثْبَتُ فِی الدِّینِ (۹) مِنَ الْجِبَالِ الرَّوَاسِی فِی الْأَرْضِ وَ إِنَّ مَسْکَنَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فِی جَنَّهِ عَدْنٍ مَعَهُ أُولَئِکَ الِاثْنَا عَشَرَ إِمَاماً الْعُدُولُ-(۱۰) قَالَ صَدَقْتَ وَ اللَّهِ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِنِّی لَأَجِدُهَا فِی کُتُبِ أَبِی هَارُونَ کَتَبَهُ بِیَدِهِ وَ إِمْلَاءِ عَمِّی مُوسَی (۱۱)

۱- فی المصدر: قال هذا علیّ بن أبی طالب.

۲- فی المصدر: و هو أبو الحسن.

۳- فی المصدر: و هذا زوج فاطمه.

۴- فی المصدر: فقال: کذلک أنت؟ فقال: نعم.

۵- فی المصدر: ثم قال: یا هارونی ما یمنعک.

۶- فی المصدر: بالاله الذی تعبده.

۷- فی المصدر: یا هارونی.

۸- فی المصدر: لا یضرهم خذلان من خذلهم.

۹- فی المصدر: و انهم ارسب فی الدین.

۱۰- فی نسخه من المصدر: مع اولئک الاثنی عشر الأئمّه العدل.

۱۱- فی المصدر: و أملاه عمی موسی.

قَالَ: أَخْبِرْنِی عَنِ الْوَاحِدَهِ أَخْبِرْنِی عَنْ وَصِیِّ مُحَمَّدٍ کَمْ یَعِیشُ بَعْدَهُ وَ هَلْ یَمُوتُ مَوْتاً أَوْ یُقْتَلُ قَتْلًا(۱) فَقَالَ یَا هَارُونِیُّ یَعِیشُ بَعْدَهُ ثَلَاثِینَ سَنَهً لَا یَزِیدُ یَوْماً وَ لَا یَنْقُصُ یَوْماً ثُمَّ یُضْرَبُ هَاهُنَا(۲) یَعْنِی قَرْنَهُ فَتُخْضَبُ هَذِهِ مِنْ هَذَا فَصَاحَ الْهَارُونِیُ (۳) وَ قَطَعَ کُسْتِیجَهُ وَ هُوَ یَقُولُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِیکَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ صلی الله علیه و آله وَ أَنَّکَ وَصِیُّهُ الَّذِی (۴) یَنْبَغِی أَنْ تَفُوقَ وَ لَا تُفَاقَ وَ أَنْ تُعَظَّمَ وَ لَا تُسْتَضْعَفَ قَالَ ثُمَّ مَضَی بِهِ علیه السّلام إِلَی مَنْزِلِهِ فَعَلَّمَهُ مَعَالِمَ الدِّینِ (۵).

عم، [إعلام الوری]: عَنِ الْکُلَیْنِیِّ عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِیهِ: مِثْلَهُ إِلَی قَوْلِهِ فَأَخْبِرْنِی عَنْ أَوَّلِ قَطْرَهٍ قَطَرَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ أَیُّ قَطْرَهٍ هِیَ وَ أَوَّلِ عَیْنٍ فَاضَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ أَیُّ عَیْنٍ هِیَ وَ أَوَّلِ شَجَرٍ(۶) اهْتَزَّ عَلَی وَجْهِ

الْأَرْضِ أَیُّ شَجَرٍ هُوَ(۷) فَقَالَ یَا هَارُونِیُّ أَمَّا أَنْتُمْ فَتَقُولُونَ أَوَّلُ قَطْرَهٍ قَطَرَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ حَیْثُ قَتَلَ أَحَدُ ابْنَیْ آدَمَ صَاحِبَهُ وَ لَیْسَ کَذَلِکَ وَ لَکِنَّهُ حَیْثُ طَمِثَتْ حَوَّاءُ وَ قَبْلَ أَنْ تَلِدَ ابْنَیْهَا وَ أَمَّا أَنْتُمْ فَتَقُولُونَ أَوَّلُ عَیْنٍ فَاضَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ الْعَیْنُ الَّتِی بِبَیْتِ الْمَقْدِسِ وَ لَیْسَ هُوَ کَذَلِکَ وَ لَکِنَّهَا عَیْنُ الْحَیَاهِ الَّتِی وَقَفَ عَلَیْهَا مُوسَی وَ فَتَاهُ وَ مَعَهُمَا النُّونُ الْمَالِحُ فَسَقَطَ فِیهَا فَحَیِیَ وَ هَذَا الْمَاءُ لَا یُصِیبُ مَیِّتاً إِلَّا حَیِیَ وَ أَمَّا أَنْتُمْ فَتَقُولُونَ أَوَّلُ شَجَرٍ اهْتَزَّ(۸) عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ الشَّجَرَهُ الَّتِی کَانَتْ مِنْهَا سَفِینَهُ نُوحٍ وَ لَیْسَ هُوَ کَذَلِکَ وَ لَکِنَّهَا النَّخْلَهُ الَّتِی أُهْبِطَتْ مِنَ الْجَنَّهِ وَ هِیَ الْعَجْوَهُ وَ مِنْهَا تَفَرَّعَ کُلُّ مَا تَرَی مِنْ أَنْوَاعِ النَّخْلِ فَقَالَ صَدَقْتَ وَ اللَّهِ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِنِّی لَأَجِدُ هَذَا فِی کُتُبِ أَبِی هَارُونَ کِتَابَتُهُ بِیَدِهِ

۱- فی المصدر: و هل یموت أو یقتل.

۲- فی المصدر: ثم یضرب ضربه هاهنا.

۳- فی المصدر: قال فصاح الهارونی.

۴- لیست کلمه« الذی» فی المصدر.

۵- کمال الدین: ۱۷۴ و ۱۷۵.

۶- فی المصدر: و أول شجره.

۷- فی المصدر: أی شجره هی؟.

۸- فی المصدر و(د) أول شجره اهتزت.

وَ إِمْلَاءِ عَمِّی مُوسَی علیه السّلام ثُمَّ قَالَ أَخْبِرْنِی عَنِ الثَّلَاثِ الْأُخَرِ وَ ذَکَرَ مِثْلَهُ إِلَی آخِرِ الْخَبَرِ(۱).

أقول: و روی فی الکافی أیضا بهذا السند(۲) لکن الجوابات ساقطه کما فی روایه الصدوق و لعل الطبرسی ألحقها من کتاب آخر للکلینی أو غیره.

**[ترجمه]کمال الدین: ابوطفیل گفت: در تشییع جنازه ابوبکر در همان روزی که درگذشت حاضر بودم و نیز در مجلسی که با عمر بیعت شد نیز حضور داشتم. علی علیه السّلام در گوشه‌ای نشسته بود که جوانی یهودی که جامه‌های نیکو برتن داشت و از فرزندان هارون علیه السّلام بود وارد شد و جلو آمد تا اینکه بالای سر عمر ایستاد و گفت: یا امیرالمؤمنین، آیا تو آگاه‌ترین اُمّت به کتابشان و کار پیامبرشان هستی؟ راوی گوید: پس عمر سرش را به زیر انداخت و چیزی نگفت. جوان گفت: با تو هستم؟ و سپس بار دیگر سؤال را بر وی مطرح کرد. عمر گفت: این کار چه ربطی به تو دارد؟ گفت: در پی چیزی برای خود هستم،

ص: ۳۷۷

در دین خود شک کرده‌ام. عمر گفت: برو نزد آن جوان تا به خواسته‌ات برسی. جوان یهودی گفت: او کیست؟ گفت علیّ بن ابی طالب، پسرعمّ رسول خدا و پدر حسن و حسین دو سبط رسول خدا و همسر فاطمه دخت رسول خدا صلی الله علیه و آله. پس آن یهودی نزد علی علیه السّلام آمده و عرض کرد: آیا شما چنین هستید که عمر گفت؟ فرمود: آری! عرض کرد: من می‌خواهم سه و سه و یک سؤال از شما بپرسم. راوی گوید: علی علیه السّلام لبخندی زده، سپس فرمود: ای یهودی، چرا نگفتی هفت سؤال دارم؟ عرض کرد: سه سؤال می‌پرسم، اگر پاسخ آن‌ها را دانستی بقیه را می‌پرسم، و اگر پاسخ آن‌ها را ندانستی، خواهم دانست که علمی ندارید. پس علی علیه السّلام فرمود: من نیز تو را به آن خدایی که تو را اینجا فرستاده سوگند می‌دهم که آیا اگر پرسش‌هایت را پاسخ گفتم، دین خودت را رها کرده و پیرو دین من می گردی؟ گفت: جز برای این کار اینجا نیامده‌ام. فرمود: پس بپرس.

عرض کرد: مرا از نخستین قطره خونی که بر زمین چکید آگاه کن که کدام قطره بود؟ و از اوّلین چشمه‌ای که بر روی زمین جوشید، کدام چشمه بود؟ و نخستین چیزی که بر روی زمین لرزید چه بود؟

پس امیرالمؤمنین به پرسشهای وی پاسخ داده و فرمود: سه سؤال دیگر را بگو. عرض کرد: پس از محمّد چند امام عادل خواهد بود؟ و در کدام بهشت جای دارد؟ و در آنجا چه کسانی با وی ساکن هستند؟ فرمود: ای یهودی، جانشینان محمد صلی الله علیه و آله دوازده امام عادل هستند که خذلان هیچ خاذلی ضرری به آنان نمی‌رساند و از مخالفت مخالفان هراس به خود راه نمی‌دهند، آن‌ها در دین از کوه‌های استوار بر روی زمین، استوارترند؛ و سکونت‌گاه محمد صلی الله علیه و آله در بهشت، جنّت عدن است و همنشینان او دوازده امام عادل هستند. عرض کرد: به خدایی که معبودی جز او نیست راست گفتی و من آن‌ها را در کتاب پدرم هارون دیده‌ام، کتابی که هارون با دست‌خط خود و املای عمویم موسی نوشته است.

ص: ۳۷۸

سپس عرض کرد: آن یک سؤال را هم پاسخ داده و بفرمایید وصی محمّد چند سال پس از وی زندگی می‌کند و اینکه آیا به مرگ طبیعی از دنیا می‌رود یا کشته می‌شود؟ فرمود: ای هارونی، سی سال پس از پیامبر زندگانی خواهد کرد، نه یک روز کمتر و نه یک روز بیشتر، آن‌گاه ضربتی به اینجای ـ فرق آن حضرت ـ وی زده می‌شود، و این از این(محاسن از خون سر) رنگین می‌گردد. پس آن یهودی فریادی زد و کمربندی را که به نشانه یهودی بودن بر میان بسته بود، پاره کرد و گفت: اشهد ان لا إله إلّا الله وحده لا شریک له و انَّ محمّداً عبده و رسوله ـ صلی الله علیه و آله ـ و اینکه تو همان وصی‌ای هستی که سزاوار است برتر باشی و کسی بر تو برتری نیابد و بزرگ و ارجمندت بشمارند و به استضعافت نکشانند .

راوی گوید: سپس آن حضرت وی را به خانه برده و معالم دین را به وی آموخت. - . کمال الدین: ۱۷۵ ـ۱۷۴ -

إعلام الوری: از کلینی از عده‌ای از یاران وی از احمد بن محمّد بن خالد از پدرش نظیر این روایت را تا «مرا از نخستین قطره خونی که بر زمین چکید آگاه کن که کدام قطره بود؟ و از اوّلین چشمه‌ای که بر روی زمین جوشید، کدام چشمه بود؟ و نخستین چیزی که بر روی زمین لرزید چه بود؟ فرمود: هارونی، امّا شما بر این باورید که نخستین قطره خونی که بر زمین چکید زمانی بود که یکی از فرزندان آدم برادرش را به قتل رسانید و این درست نیست بلکه زمانی بود که حوّا دچار عادت ماهانه گشت و پیش از آنکه دو پسرش را به دنیا بیاورد؛ و اما شما بر این باورید که نخستین چشمه‌ای که بر روی زمین جوشید، چشمه‌ای است که در بیت‌المقدس است و این باور درست نیست، بلکه آن چشمه همان چشمه‌ای است که موسی و جوان همراهش بر سر آن ایستادند، در حالی که ماهی نمک سود به همراه داشتند و ماهی آن‌ها در چشمه افتاد و زنده شد. و خاصیت این چشمه آن است که هر مرده‌ای در آن افتد، زنده گردد؛ و امّا شما بر این باورید که نخستین درختی که بر روی زمین رویید، درختی بود که کشتی نوح را از آن ساختند و این باور درست نیست، بلکه درختی است که از بهشت نازل گشت که درخت«عجوة» است و همه انواع نخل از آن منشعب شده‌اند. عرض کرد: به خدایی که معبودی جز او نیست، راست گفتی و من این‌ها را در کتاب پدرم هارون یافته‌ام که آن را با دست‌خط خود

ص: ۳۷۹

و املای عمویم موسی علیه السّلام نوشته است. سپس فرمود: سه سؤال دیگر را بگو، و از اینجا به بعد عین روایت را تا آخر نقل کرده است. - . اعلام الوری: ۳۶۸ ـ ۳۶۷ -

مؤلف: در کافی نیز با همین سند - . الکافی ۱: ۵۳۰ ـ۵۲۹ -

این روایت نقل شده امّا پرسش‌ها بدون جواب هستند و شاید طبرسی آن را از کتاب دیگری از کلینی یا شخصی دیگر گرفته باشد .

**[ترجمه]

«۷»

ک، [إکمال الدین]: أَبِی عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی هَاشِمٍ عَنْ أَبِی یَحْیَی الْمَدَنِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: جَاءَ یَهُودِیٌّ إِلَی عُمَرَ فَسَأَلَهُ (۳) عَنْ مَسَائِلَ فَأَرْشَدَهُ إِلَی عَلِیٍّ علیه السلام (۴) فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السّلام سَلْ قَالَ أَخْبِرْنِی کَمْ بَعْدَ نَبِیِّکُمْ مِنْ إِمَامِ عَدْلٍ وَ فِی أَیِّ جَنَّهٍ هُوَ وَ مَنْ یَسْکُنُ مَعَهُ فِی جَنَّتِهِ قَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السّلام یَا هَارُونِیُّ لِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله بَعْدَهُ اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً عَدْلًا- لَا یَضُرُّهُمْ خِذْلَانُ مَنْ خَذَلَهُمْ وَ لَا یَسْتَوْحِشُونَ خِلَافَ مَنْ خَالَفَهُمْ أَثْبَتُ فِی دِینِ اللَّهِ مِنَ الْجِبَالِ الرَّوَاسِی وَ مَنْزِلُ مُحَمَّدٍ فِی جَنَّهِ عَدْنٍ وَ الَّذِینَ یَسْکُنُونَ مَعَهُ هَؤُلَاءِ الِاثْنَا عَشَرَ فَأَسْلَمَ الرَّجُلُ وَ قَالَ أَنْتَ أَوْلَی بِهَذَا الْمَجْلِسِ مِنْ هَذَا أَنْتَ الَّذِی تَفُوقُ وَ لَا تُفَاقُ وَ تَعْلُو وَ لَا تُعْلَی (۵).

**[ترجمه]کمال الدین: امام صادق علیه السّلام: یک یهودی نزد عمر آمد و پرسش‌هایی از وی کرد، عمر او را نزد علی علیه السّلام فرستاد. پس علی علیه السّلام به وی فرمود: بپرس! عرض کرد: پس از پیامبرتان چند امام عادل خواهد بود؟ و محمد در کدام بهشت جای دارد؟ و چه کسانی در بهشت او با وی هستند؟ علی علیه السّلام به وی فرمود: ای هارونی، محمد صلی الله علیه و آله پس از خود دوازده امام عادل دارد که خذلان هیچ خاذلی زیانی به ایشان نمی‌رساند و از مخالفت مخالفان هراسی به خود راه نمی‌دهند. در دین خدا از کوه‌های استوار، استوارترند. جایگاه محمّد صلی الله علیه و آله در بهشت عدن است و کسانی که با وی اقامت می‌کنند همان دوازده امام هستند. پس آن مرد اسلام آورده و عرض کرد: شما به این مجلس سزاوارترید تا این فرد، شما کسی هستید که بر همه فائق می‌آیید و کسی بر شما فائق نمی‌آید و از همه بالاتری و کسی بالاتر از تو نمی‌تواند باشد. - . کمال الدین : ۱۷۵ -

**[ترجمه]

«۸»

غط، [الغیبه]: للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنِ الْکُلَیْنِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ مَسْعَدَهَ بْنِ زِیَادٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی یَحْیَی الْمَدَنِیِّ عَنْ أَبِی هَارُونَ الْعَبْدِیِّ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِیِّ قَالَ: کُنْتُ حَاضِراً لَمَّا هَلَکَ أَبُو بَکْرٍ وَ اسْتُخْلِفَ عُمَرُ أَقْبَلَ یَهُودِیٌّ مِنْ عُظَمَاءِ یَثْرِبَ یَزْعُمُ یَهُودُ الْمَدِینَهِ أَنَّهُ أَعْلَمُ أَهْلِ

زَمَانِهِ حَتَّی دُفِعَ إِلَی عُمَرَ(۶) فَقَالَ لَهُ یَا عُمَرُ إِنِّی جِئْتُکَ أُرِیدُ الْإِسْلَامَ فَإِنْ أَخْبَرْتَنِی (۷) عَمَّا أَسْأَلُکَ عَنْهُ فَأَنْتَ أَعْلَمُ أَصْحَابِ هَذَا الْکِتَابِ وَ السُّنَّهِ وَ جَمِیعِ مَا أُرِیدُ أَنْ أَسْأَلَ عَنْهُ قَالَ

۱- إعلام الوری: ۳۶۷ و ۳۶۸.

۲- راجع أصول الکافی ۱: ۵۲۹ و ۵۳۰.

۳- فی المصدر: یسأله.

۴- »: فأرشده الی علیّ علیه السلام لیسأله.

۵- کمال الدین: ۱۷۵.

۶- فی المصدر: حتی رفع الی عمر.
۷- فی المصدر: و(د) فان خبرتنی.

فَقَالَ عُمَرُ(۱) إِنِّی لَسْتُ هُنَاکَ لَکِنِّی أَرْشِدُکَ إِلَی مَنْ هُوَ أَعْلَمُ أُمَّتِنَا بِالْکِتَابِ وَ السُّنَّهِ وَ جَمِیعِ مَا قَدْ تَسْأَلُ عَنْهُ (۲) وَ هُوَ ذَاکَ وَ أَوْمَأَ إِلَی عَلِیٍّ علیه السّلام فَقَالَ لَهُ الْیَهُودِیُّ یَا عُمَرُ إِنْ کَانَ هَذَا کَمَا تَقُولُ فَمَا لَکَ وَ بَیْعَهَ النَّاسِ وَ إِنَّمَا ذَاکَ أَعْلَمُکُمْ فَزَبَرَهُ عُمَرُ(۳) ثُمَّ إِنَّ الْیَهُودِیَّ قَامَ إِلَی عَلِیٍّ علیه السّلام فَقَالَ أَنْتَ کَمَا ذَکَرَ عُمَرُ فَقَالَ وَ مَا قَالَ عُمَرُ فَأَخْبَرَهُ قَالَ فَإِنْ کُنْتَ کَمَا قَالَ عُمَرُ سَأَلْتُکَ عَنْ أَشْیَاءَ أُرِیدُ أَنْ أَعْلَمَ هَلْ یَعْلَمُهَا أَحَدٌ مِنْکُمْ فَأَعْلَمَ أَنَّکُمْ فِی دَعْوَاکُمْ خَیْرُ الْأُمَمِ وَ أَعْلَمُهَا صَادِقُونَ وَ مَعَ ذَلِکَ أَدْخُلُ فِی دِینِکُمُ الْإِسْلَام فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام نَعَمْ أَنَا کَمَا ذَکَرَ لَکَ عُمَرُ سَلْ عَمَّا بَدَا لَکَ أُخْبِرْکَ عَنْهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ قَالَ أَخْبِرْنِی عَنْ ثَلَاثٍ وَ ثَلَاثٍ وَ وَاحِدَهٍ قَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السّلام یَا یَهُودِیُّ لِمَ لَمْ تَقُلْ أَخْبِرْنِی عَنْ سَبْعٍ فَقَالَ الْیَهُودِیُّ إِنَّکَ إِنْ أَخْبَرْتَنِی بِالثَّلَاثِ سَأَلْتُکَ عَنِ الثَّلَاثِ وَ إِلَّا کَفَفْتُ وَ إِنْ أَجَبْتَنِی فِی هَذِهِ السَّبْعِ فَأَنْتَ أَعْلَمُ أَهْلِ الْأَرْضِ وَ أَفْضَلُهُمْ وَ أَوْلَی النَّاسِ بِالنَّاسِ فَقَالَ سَلْ عَمَّا بَدَا لَکَ یَا یَهُودِیُّ قَالَ أَخْبِرْنِی عَنْ أَوَّلِ حَجَرٍ وُضِعَ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ وَ أَوَّلِ شَجَرَهٍ غُرِسَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ وَ أَوَّلِ عَیْنٍ نَبَعَتْ عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ فَأَخْبَرَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام ثُمَّ قَالَ لَهُ الْیَهُودِیُّ فَأَخْبِرْنِی عَنْ هَذِهِ الْأُمَّهِ کَمْ لَهَا مِنْ إِمَامِ هُدًی وَ أَخْبِرْنِی عَنْ نَبِیِّکُمْ مُحَمَّدٍ أَیْنَ مَنْزِلُهُ فِی الْجَنَّهِ وَ أَخْبِرْنِی مَنْ مَعَهُ فِی الْجَنَّهِ فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام إِنَّ لِهَذِهِ الْأُمَّهِ اثْنَیْ عَشَرَ إِمَامَ هُدًی مِنْ ذُرِّیَّهِ نَبِیِّهَا وَ هُمْ مِنِّی وَ أَمَّا مَنْزِلُ نَبِیِّنَا صلی الله علیه و آله فِی الْجَنَّهِ فَهِیَ أَفْضَلُهَا وَ أَشْرَفُهَا جَنَّهُ عَدْنٍ وَ أَمَّا مَنْ مَعَهُ فِی مَنْزِلِهِ مِنْهَا فَهَؤُلَاءِ الِاثْنَا عَشَرَ مِنْ ذُرِّیَّتِهِ وَ أُمُّهُمْ وَ جَدَّتُهُمْ أُمُّ أُمِّهِمْ وَ ذَرَارِیُّهُمْ لَا یَشْرَکُهُمْ فِیهَا أَحَدٌ(۴).

عم، [إعلام الوری] عَنِ الْکُلَیْنِیِّ: مِثْلَهُ (۵).

ص: ۳۸۱

۱- فی المصدر: فقال له عمر.

۲- فی المصدر: و جمیع ما قد یسأل عنه.

۳- زبره عن الامر: منعه و نهاه عنه. و السائل: انتهره.

۴- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۱۰۶ و ۱۰۷.

۵- إعلام الوری: ۳۶۷.

**[ترجمه]الغیبه طوسی: ابوسعید خدری گوید: هنگام مرگ ابوبکر من آنجا بودم که عمر را جانشین خود نمود. در این هنگام مردی یهودی از بزرگان یثرب که یهودیان مدینه بر این باور بودند که او اعلم زمان خود است، نزد عمر آمده به وی گفت: ای عمر، من به قصد مسلمان شدن نزد تو آمده‌ام، به شرط اینکه پرسش‌های مرا پاسخ دهی که تو اعلم پیروان این کتاب و این سنّت هستی و هر چیزی که بخواهم درباره آن سؤال کنم.

ص: ۳۸۰

عمر گفت: من چنین جایگاهی ندارم لیکن تو را نزد کسی راهنمایی می‌کنم که اعلم اُمّت ما به کتاب و سنّت و هر آنچه بخواهی از وی بپرسی؛ و او آن مرد است _ و با دست به علی علیه السّلام اشاره کرد _ پس آن یهودی به وی گفت: اگر آن مرد چنین است که می‌گویی، چرا با تو بیعت می‌کنند در حالی که او داناتر از همه شماست؟ پس عمر به وی پرخاش کرده، او را از خود راند. سپس آن یهودی برخاست و نزد علی علیه السّلام رفته و عرض کرد: آیا شما چنان هستید که عمر گفت؟ فرمود: عمر چه گفته است؟ پس امام را آگاه نموده و عرض کرد: اگر چنان هستید که عمر گفت، از شما پرسش‌هایی می‌کنم و می‌خواهم بدانم کسی از میان شما پاسخ آن‌ها را می‌داند، تا یقین کنم که شما طبق ادّعایتان بهترین اُمّت‌ها هستید و أعلم اُمّتهایید و راستگویید، و در این صورت دین اسلام شما را خواهم پذیرفت؟ امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: آری، من چنانم که عمر به تو گفت، هرچه می‌خواهی بپرس که إن شاء الله تو را از پاسخ آن‌ها آگاه می‌کنم.

گفت: مرا از سه و سه و یک آگاه کن! علی علیه السّلام به وی فرمود: ای مرد یهودی، چرا نمی‌گویی: پاسخ هفت سؤال مرا بده؟ آن یهودی گفت: اگر شما پاسخ سه سؤال مرا دادی، سه سؤال دیگر را می‌پرسم وگرنه، دیگر سؤالی نخواهم کرد. و اگر پاسخ هر هفت سؤال مرا دادی، پی خواهم برد که اعلم اهل زمین و افضل آن‌ها و اولی ترین آن‌ها به رهبری مردم هستید. پس امام علیه السّلام فرمود: ای مرد یهودی، هرچه می‌خواهی بپرس! عرض کرد: به من بگویید نخستین سنگی که بر روی زمین گذاشته شد کدام سنگ است؟ و اوّلین درختی که بر روی زمین کاشته شد کدام درخت است؟ و نخستین چشمه‌ای که بر روی زمین جوشید، کدام چشمه است؟ پس امیرالمؤمنین سؤالات وی را پاسخ فرمود. سپس آن مرد یهودی به وی عرض کرد: حال بفرمایید که این اُمّت چند امام راهبر و راهنما دارد؟ و مرا خبر کن که پیامبرتان محمّد در کجای بهشت اقامت دارد؟ و مرا آگاه کن چه کسانی در بهشت همراه او هستند؟ پس امیرالمؤمنین علیه السّلام به وی فرمود: این اُمّت دوازده امام راهنما از فرزندان پیامبرشان دارد که ایشان از من هستند؛ و اما جایگاه پیامبر ما در بهشت، در بهترین و شریف‌ترین جایگاه آن که بهشت عدن است، می‌باشد و اما کسانی که با او در آنجا سکونت دارند، همان دوازده امامند که از فرزندان وی هستند و مادر ایشان و مادر مادرشان و ذریّه ایشان کسی با آن‌ها در آن جایگاه شریک نیست. - . غیبه الطوسی: ۱۰۷ _۱۰۶ -

إعلام الوری: از کلینی نظیر آن را روایت کرده است. - . اعلام الوری : ۳۶۷ -

ص: ۳۸۱

**[ترجمه]

بیان

(۱) قوله علیه السّلام من ذریه نبیها أقول یخطر بالبال فی حل الإشکال الوارد علیه من عدم کون أمیر المؤمنین من الذریه وجوه.

الأول أن السائل لما علم بوفور علمه علیه السّلام و ما شاهد من آثار الإمامه و الوصایه فیه أنه أول الأوصیاء علیه السّلام فکان سؤاله عن التتمه فالمراد بالاثنی عشر تتمتهم و تکملتهم غیره علیهم السّلام.

الثانی أن یکون إطلاق الذریه علیه للتغلیب و هو مجاز شائع.

الثالث أن استعیر لفظ الذریه للعتره و یرید بها ما یعم الولاده الحقیقیه و المجازیه فإن النبی صلی الله علیه و آله کان والد جمیع الأمه لا سیما بالنسبه إلی أمیر المؤمنین علیه السّلام فإنه کان مربیه و معلمه و علاقه المجاز هنا کثیره.

الرابع أن یکون من ذریه نبیها خبر مبتدإ محذوف أی بقیتهم من الذریه أو هم من الذریه بارتکاب استخدام فی الضمیر بإرجاع الضمیر إلی الأغلب تجوزا و أکثر تلک الوجوه یجری فی قوله من ذریته و کذا قوله أمهم یعنی فاطمه و جدتهم یعنی خدیجه علیها السّلام و قوله و هم منی علی الأول و الرابع ظاهر و علی الوجهین الأخیرین یمکن أن ترتکب تجوز فی کلمه من بما یشمل العینیه أیضا أو یقال ضمیر هم راجع إلی الذریه مطلقا إشاره إلی أن جمیع ذریه النبی من ولده کما قال النبی صلی الله علیه و آله فیه هو أبو ولدی أو المعنی ابتدءوا منی أی أنا أولهم.

أقول: قد أوردنا کثیرا من الأخبار فی ذلک فی باب احتجاجاته صلوات الله علیه علی الیهود و باب ما ورد من المعضلات علی الأئمه بعد الرسول صلی الله علیه و آله.

**[ترجمه]قول آن حضرت: «این اُمّت دوازده امام راهنما از فرزندان پیامبرشان دارند» اشکالی را به ذهن متبادر می‌کند که امیرالمؤمنین علیه السّلام از جمله ذریّه نیست و پاسخ به این اشکال از چند وجه امکان پذیر است:

اول: چون پرسش‌گر از وفور علم آن حضرت علیه السّلام اطلاع یافته و آن همه آثار امامت و وصایت را در ایشان دید، دریافت او نخستین اوصیاست و سؤال او درباره بقیه اوصیا بود و بنابراین، مراد از «دوازده» ، بقیه و تکمله اوصیاست، غیر از علی علیه السّلام.

دوم: اینکه اطلاق لفظ«ذریّۀ» بر ایشان از باب غلبه بود، که مجازی شایع است.

سوم: اینکه لفظ«ذریّۀ» برای «عترت» استعاره شده باشد و مقصود از آن، اعم از ولایت حقیقی و مجازی است، زیرا پیامبر صلی الله علیه و آله پدر همه اُمّت بود بالاخص نسبت به امیرالمؤمنین علیه السّلام که مربی و معلم وی بود، و علاقه مجاز در اینجا بسیار است.

چهارم: اینکه عبارت «من ذریّۀ نبیّها» خبر برای مبتدای محذوف باشد، یعنی «بقیّتهم من الذریّۀ» یا: «هُم من الذریّۀ.» یعنی صنعت استخدام در ضمیر را قائل شویم و ضمیر را مجازاً به اغلب برگردانیم و اکثر این وجوه در آیه«من ذریتۀ» جاری است و نیز لفظ «امُّهم» یعنی حضرت فاطمه علیها السّلام و: «وجّدتهم» یعنی خدیجه علیها السّلام و نیز جمله «و هُم منّی» بنابر وجه اول

و چهارم، آشکار است و بنابر دو وجه دیگر، ممکن است که در کلمه «من»، مجبور به کاربرد مجازی بشویم که عینیت را نیز شامل می‌شود. یا اینکه گفته شود ضمیر«هم» مطلقاً به «الذریّهٔ» بر می گردد که اشاره به این است که تمام ذریّهٔ پیامبر از جمله فرزندان ایشان هستند همان‌طور که آن حضرت در این مورد فرمود:

«هو ابو وَلَدیَّ»، (او پدر دو فرزند است.) یا اینکه معنای آن چنین باشد: از من آغاز کنید، یعنی اینکه اوّلین امام من هستم.

مؤلف: در باب احتجاجات آن حضرت صلوات الله علیه با یهودیان روایات بسیاری را در این مورد آورده‌ایم و نیز در باب «ما ورد من المعضلات علی الائمّهٔ بعد الرسول صلی الله علیه و آله»، (سختی‌هایی که بر ائمّه پس از پیامبر صلی الله علیه و آله گذشت.)

**[ترجمه]

«۹»

كِتَابُ الْمُقْتَضَبِ، لِابْنِ عَيَّاشٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ الْقَطَّانِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ غَالِبٍ الضَّبِّيِّ عَنْ هِلَالِ بْنِ عُقْبَهَ عَنْ حَيَّانَ بْنِ أَبِی بِشْرٍ عَنْ مَعْرُوفِ بْنِ خَرَّبُوذَ عَنْ أَبِی الطُّفَيْلِ قَالَ سَمِعْتُ عَلِيّاً علیه السلام يَقُولُ: لَيْلَهُ الْقَدْرِ فِی كُلِّ سَنَهٍ يَنْزِلُ فِيهِ عَلَی الْوُصَاهِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا يَنْزِلُ قِيلَ لَهُ وَ مَنِ الْوُصَاهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ أَنَا وَ أَحَدَ عَشَرَ مِنْ صُلْبِی هُمُ الْأَئِمَّهُ الْمُحَدَّثُونَ قَالَ مَعْرُوفٌ فَلَقِيتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَی ابْنِ عَبَّاسٍ بِمَكَّهَ-(۲)

۱- هذا البیان یوجد فی(ک) و(د) فقط.

۲- فی المصدر: فی مکّه.

فَحَدَّثْتُهُ بِهَذَا الْحَدِيثِ فَقَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يُحَدِّثُ بِذَلِكَ وَ يَقْرَأُ- وَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ نَبِيٍّ وَ لَا رَسُولٍ وَ لَا مُحَدَّثٍ وَ قَالَ هُمْ وَ اللَّهِ الْمُحَدَّثُونَ (۱).

**[ترجمه]کتاب المقتضب: ابوطفیل: شنیدم که علی علیه السّلام می‌فرماید: در شب قدر هر سال اموری بر اوصیای رسول خدا صلی الله علیه و آله پس از وی نازل می‌شود. به وی عرض شد: یا امیرالمؤمنین، این اوصیا چه کسانی هستند؟ فرمود: من و یازده تن از صلب من که امام‌اند و فرشتگان با ایشان سخن می گویند. معروف گوید: پس به ابو عبدالله غلام ابن عباس در مکه

ص: ۳۸۲

ملاقات کردم و این حدیث را برای وی نقل کردم، گفت: شنیدم که ابن عباس این حدیث را روایت کرده و چنین می‌خواند: «و ما أرسلنا مِن قبلک مِن نبیٍّ و لا رسولٍ و لا محدّث» و می گفت: به خدا سوگند، فرشتگان با ایشان سخن می گویند. - . المقتضب: ۳۴ -

**[ترجمه]

باب ۴۳ نصوص الحسنین علیهما السلام علیهم،علیهم السلام

الأخبار

«۱»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ الْجِعَابِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ وَاقِدٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ أَبِي ضَمْرَةَ عَنْ عَبَايَةَ عَنِ الْأَصْبَغِ قَالَ سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ علیهما السّلام يَقُولُ: الْأَئِمَّةُ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اثْنَا عَشَرَ- [تِسْعَةٌ] مِنْ صُلْبِ أَخِي الْحُسَيْنِ وَ مِنْهُمْ مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ(۲).

**[ترجمه]الکفایهٔ: حسن بن علی علیهما السّلام فرمود: امامان پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله دوازده تن هستند، از صُلب برادرم حسین، و مهدی این اُمّت از جمله ایشان است. - . کفایهٔ الاثر: ۳۰ _۲۹ -

**[ترجمه]

«۲»

نص، [کفایه الأثر] الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مَالِكٍ الْفَزَارِيِّ عَنِ الْحُصَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ فُرَاتِ بْنِ أَحْنَفَ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ الْجُعْفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ علیهم السّلام قَالَ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السّلام: قَالَ الْأَئِمَّةُ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَ مِنَّا مَهْدِيُّ هَذِهِ الْأُمَّهِ(۳).

**[ترجمه]الکفایة: زین العابدین علیه السّلام: حسن بن علی علیه السّلام فرمود: امامان [پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله] به تعداد نقبای بنی‌اسرائیل هستند و مهدی این اُمّت از ماست. -. کفایة الاثر: ۳۰ -

**[ترجمه]

«۳»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَیُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْبَزَوْفَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَمْدَانِیِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَمَّادٍ عَنْ غِیَاثِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبِی زِیَادٍ عَنْ یُونُسَ بْنِ أَرْقَمَ عَنْ أَبَانِ بْنِ أَبِی عَیَّاشٍ عَنْ سُلَیْمَانَ الْقَصْرِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السّلام عَنِ الْأَئِمَّهِ فَقَالَ عَدَدَ شُهُورِ الْحَوْلِ (۴).

**[ترجمه]الکفایة: سلیمان قصری گوید: از حسن بن علی علیه السّلام درباره ائمّه پرسیدم، فرمود: به تعداد ماه‌های سالند. -. کفایة الاثر: ۳۰ -

**[ترجمه]

«۴»

نص، [کفایه الأثر] الْمُعَافَا بْنُ زَکَرِیَّا عَنِ ابْنِ عُقْدَهَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ أَبِیهِ

ص: ۳۸۳

۱- المقتضب: ۳۴.

۲- کفایه الاثر: ۲۹ و ۳۰.

۳- کفایه الاثر: ۳۰.

۴- کفایه الاثر: ۳۰.

عَنْ جَعْدَهَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ يَعْقُوبَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ يَحْيَى بْنِ جَعْدَهَ بْنِ هُبَيْرَهَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ: وَ سَأَلَهُ رَجُلٌ عَنِ الْأَئِمَّهِ فَقَالَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ تِسْعَهٌ مِنْ وُلْدِی آخِرُهُمُ الْقَائِمُ وَ لَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ أَبْشِرُوا ثُمَّ أَبْشِرُوا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ إِنَّمَا مَثَلُ أَهْلِ بَيْتِی کَمَثَلِ حَدِيقَهٍ أُطْعِمَ مِنْهَا فَوْجٌ عاماً ثُمَّ أُطْعِمَ مِنْهَا فَوْجٌ عَاماً آخِرُهَا(۱) فَوْجاً يَكُونُ أَعْرَضَهَا بَحْراً(۲) وَ أَعْمَقَهَا طُولًا وَ فَرْعاً وَ أَحْسَنَهَا جَنًى وَ كَيْفَ تَهْلِكُ أُمَّهٌ أَنَا أَوَّلُهَا وَ اثْنَا عَشَرَ مِنْ بَعْدِی مِنَ السُّعَدَاءِ أُولِی الْأَلْبَابِ وَ الْمَسِیحُ ابْنُ مَرْيَمَ آخِرُهَا وَ لَكِنْ يَهْلِكُ فِيمَا بَيْنَ ذَلِکَ ثَبَجُ الْهَرْجِ لَيْسُوا مِنِّی وَ لَسْتُ مِنْهُمْ (۳).

**[ترجمه]الکفایهٔ:

ص: ۳۸۳

مردی از حسین بن علی علیه السّلام درباره تعداد امامان پرسید، فرمود: به عدد نقبای بنی‌اسرائیل هستند، نُه تن از آنان از میان فرزندان من هستند که آخرین ایشان قائم است؛ و از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که فرمود: بشارت باد شما را ــ سه بار ــ که مَثَل اهل بیت من به باغی مانَد که یک سال فوجی از آن اطعام شوند و سال دیگر فوج دیگری از آن اطعام گردند؛ شاید دسته دوم از باغی همچون دریا عمیق‌تر و به جهت طول و فرع گسترده‌تر و به جهت میوه مرغوب‌تر برخوردار شوند و چگونه اُمّتی که اوّل آن من باشم و پس از من در پایان آن دوازده تن از نیکان سعادتمند و خردمند و مسیح پسر مریم باشند، هلاک گردند؟ لیکن در این میان، زادگان آشوب هرج و مرج هلاک گردند که نه آنها از منند نه من از ایشانم. -. کفایهٔ الاثر: ۳۰ -

**[ترجمه]

«۵»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْكُوفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَحْمُودٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الذُّهْلِيِّ عَنْ أَبِی حَفْصٍ الْأَعْشَى عَنْ عَنْبَسَهَ بْنِ الْأَزْهَرِ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَقِيلٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ نُعْمَانَ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ الْحُسَيْنِ علیه السّلام إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ

مِنَ الْعَرَبِ مُتَلَثِّماً(۴) أَسْمَرُ شَدِيدُ السُّمْرَهِ(۵) فَسَلَّمَ فَرَدَّ عَلَيْهِ الْحُسَيْنُ علیه السّلام فَقَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَسْأَلَهٌ فَقَالَ هَاتِ قَالَ كَمْ بَيْنَ الْإِيمَانِ وَ الْيَقِينِ قَالَ أَرْبَعُ أَصَابِعَ قَالَ كَيْفَ قَالَ الْإِيمَانُ مَا سَمِعْنَاهُ وَ الْيَقِينُ مَا رَأَيْنَاهُ وَ بَيْنَ السَّمْعِ وَ الْبَصَرِ أَرْبَعُ أَصَابِعَ قَالَ فَكَمْ بَيْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ قَالَ دَعْوَهٌ مُسْتَجَابَهٌ قَالَ فَكَمْ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ قَالَ مَسِيرَهُ يَوْمٍ لِلشَّمْسِ قَالَ فَمَا عِزُّ الْمَرْءِ قَالَ اسْتِغْنَاؤُهُ عَنِ النَّاسِ قَالَ فَمَا أَقْبَحُ شَيْ ءٍ قَالَ الْفِسْقُ فِی الشَّيْخِ قَبِيحٌ وَ الْحِدَّهُ فِی السُّلْطَانِ قَبِيحَهٌ وَ الْكَذِبُ فِی ذِی الْحَسَبِ قَبِيحٌ وَ الْبُخْلُ فِی ذِی الْغَنَاءِ وَ الْحِرْصُ فِی الْعَالِمِ قَالَ صَدَقْتَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَأَخْبِرْنِی عَنْ عَدَدِ الْأَئِمَّهِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ اثْنَا عَشَرَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِيلَ قَالَ فَسَمِّهِمْ لِی قَالَ (۶) فَأَطْرَقَ الْحُسَيْنُ علیه السّلام ثُمَ

ص: ۳۸۴

۱- كـذا فى(ك) و فى غيره من النسخ و كذا المصدر: ثم اطعم منها فوجا عاما إلى آخرها. و على أى لا يخلو عن اضـطراب، و الظاهر: لعل آخرها.

۲- فى المصدر: يكون اعرضها سجرا. و سجر الماء النهر: ملاه. و سجر البحر: فاض.

۳- كفايه الاثر: ۳۰.

۴- ليست كلمه« متلثما» فى المصدر.

۵- السمره: لون بين السواد و البياض.

۶- ليست كلمه« قال» فى المصدر.

رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ نَعَمْ أَخْبِرُكَ يَا أَخَا الْعَرَبِ إِنَّ الْإِمَامَ وَ الْخَلِيفَهَ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَبِی أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ الْحَسَنُ وَ أَنَا وَ تِسْعَهٌ مِنْ وُلْدِی مِنْهُمْ عَلِيٌّ ابْنِی وَ بَعْدَهُ مُحَمَّدٌ ابْنُهُ وَ بَعْدَهُ جَعْفَرٌ ابْنُهُ وَ بَعْدَهُ مُوسَی ابْنُهُ وَ بَعْدَهُ عَلِيٌّ ابْنُهُ وَ بَعْدَهُ مُحَمَّدٌ ابْنُهُ وَ بَعْدَهُ عَلِيٌّ ابْنُهُ وَ بَعْدَهُ الْحَسَنُ ابْنُهُ وَ بَعْدَهُ الْخَلَفُ الْمَهْدِيُّ هُوَ التَّاسِعُ مِنْ وُلْدِی يَقُومُ بِالدِّينِ فِی آخِرِ الزَّمَانِ قَالَ فَقَامَ الْأَعْرَابِيُّ وَ هُوَ يَقُولُ:

مَسَحَ النَّبِيُّ جَبِينَهُ***فَلَهُ بَرِيقٌ فِی الْخُدُودِ

أَبَوَاهُ مِنْ أَعْلَی قُرَيْشٍ***وَ جَدُّهُ خَيْرُ الْجُدُودِ(۱)

**[ترجمه]الکفایهٔ: یحیی بن نعمان گوید: در محضر حسین علیه السّلام بودم که مردی عرب چهره پوشیده و سیه چرده به حضور ایشان رسیده و سلام کرد و امام سلام وی را پاسخ فرمود. آن‌گاه عرض کرد: ای فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله، پرسشی دارم. امام فرمود: بپرس. عرض کرد: فاصله میان ایمان تا یقین چقدر است؟ فرمود: چهار انگشت. عرض کرد: فاصله آسمان تا زمین چقدر است؟ فرمود: به اندازه یک دعای اجابت شده. عرض کرد: فاصله مشرق تا مغرب چقدر است؟ فرمود: به اندازه یک روز حرکت خورشید. عرض کرد: عزّت انسان در چیست؟ فرمود: بی‌نیازی از مردم. عرض کرد: قبیح‌ترین چیز چیست؟ فرمود: فسق از پیر، تندخویی از سلطان و دروغ از کسی که صاحب اصل و نسب است، بخل ورزیدن در عین بی‌نیازی و حرص در عالِم، قبیح است. عرض کرد: راست گفتی ای فرزند رسول خدا، اینک مرا از تعداد ائمّه پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله آگاه کنید؟ فرمود: دوازده امام به عدد نقبای بنی‌اسرائیل؛ عرض کرد ایشان را با نام به من معرفی کنید؛ راوی گوید: پس حسین علیه السّلام سر به زیر انداخته و به فکر فرو رفت، سپس

ص: ۳۸۴

سر برداشته و فرمود: آری، تو را آگاه می‌کنم ای برادر عرب، تحقیقاً امام و خلیفه پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله، پدرم امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام است و سپس حسن و من و نُه تن از فرزندان من که عبارتند از: علی پسرم، پس از او پسرش محمّد، پس از او پسرش جعفر، پس از او پسرش موسی، پس از او پسرش علی، پس از او پسرش محمّد، پس از او پسرش علی، پس از او پسرش حسن و پس از او جانشینش مهدی. او نهمین امام از فرزندان من است که دین را در آخرالزمان به پا می‌دارد. راوی گوید: پس آن مرد عرب در حالی که این ابیات را می‌خواند، برخاست: پیامبر دست بر پیشانی خویش کشید، گونه‌هایش به زیبایی می‌درخشید

پدر و مادرش از نجیب‌زادگان قریشند و پدربزرگش بهترین پدر بزرگ‌ها. - . کفایهٔ الاثر: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۶»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الْهَمْدَانِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْهَرَوِيِّ عَنْ وَكِيعٍ عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ

سَلِيطٍ قَالَ قَالَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام: مِنَّا اثْنَا عَشَرَ مَهْدِيّاً أَوَّلُهُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ آخِرُهُمُ التَّاسِعُ مِنْ وُلْدِی وَ هُوَ الْقَائِمُ بِالْحَقِّ يُحْيِی اللَّهُ تَعَالَی بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَ يُظْهِرُ بِهِ دِينَ الْحَقِّ عَلَی الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ لَهُ غَيْبَةٌ يَرْتَدُّ فِيهَا قَوْمٌ وَ يَثْبُتُ عَلَی الدِّينِ فِيهَا آخَرُونَ فَيُؤْذَوْنَ وَ يُقَالُ لَهُمْ مَتی هذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ أَمَا إِنَّ الصَّابِرَ فِی غَيْبَتِهِ عَلَی الْأَذَی وَ التَّكْذِيبِ بِمَنْزِلَهِ الْمُجَاهِدِ بِالسَّيْفِ بَيْنَ يَدَیْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله (۲).

مُقْتَضَبُ الْأَثَرِ، لِابْنِ عَيَّاشٍ عَنِ الْهَمْدَانِيِّ: مِثْلَهُ (۳).

ص: ۳۸۵

۱- كفايه الاثر: ۳۱.

۲- عيون الأخبار: ۴۰.

۳- ص ۲۷ و ۲۸.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: حسین بن علی بن ابی طالب علیهما السّلام: دوازده امام هدایت یافته از ما هستند و نخستین آن‌ها امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب و آخرین آن‌ها نهمین فرزند من است، و او قائم به حق است، زمین را زنده می کند پس از اینکه مرده باشد، و خداوند دین حق را به دست او آشکار می‌سازد، هر چند کافران را خوش نیاید. او را غیبتی است که باعث می‌شود قومی درباره او به تردید افتاده و برخی دیگر همچنان بر باور خود استوار باشند، از این رو آزار داده می‌شوند و به آنان گویند: «مَتَی هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ»، - . یونس/ ۴۸ - {«اگر

راست می گویید، این وعده چه وقت است؟»} لیکن هر کس در غیبت آن حضرت در برابر آزارها و تکذیب‌ها شکیبا باشد، در حکم کسی است که در رکاب رسول خدا صلی الله علیه و آله با شمشیر جهاد می کند. - . عیون الاخبار : ۴۰ -

مقتضب الاثر: به نقل از همدانی نظیر این روایت را نقل می کند. - . مقتضب الأثر: ۲۷-۲۸ -

**[ترجمه]

باب ۴۴ نص علی بن الحسین صلوات الله علیهما علیهم،علیهم السلام

الأخبار

«۱»

ج، [الإحتجاج] عَنْ أَبِی حَمْزَةَ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی خَالِدٍ الْكَابُلِیِ (۱) قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی سَیِّدِی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ زَیْنِ الْعَابِدِینَ علیهما السّلام فَقُلْتُ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَخْبِرْنِی بِالَّذِینَ فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُمْ وَ مَوَدَّتَهُمْ وَ أَوْجَبَ عَلَی عِبَادِهِ (۲) الِاقْتِدَاءَ بِهِمْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لِی یَا كَنْكَرُ إِنَّ أُوْلِی الْأَمْرِ الَّذِینَ جَعَلَهُمُ اللَّهُ أَئِمَّةً لِلنَّاسِ وَ أَوْجَبَ عَلَیْهِمْ طَاعَتَهُمْ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ ثُمَّ الْحَسَنُ ثُمَّ الْحُسَیْنُ ابْنَا عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ ثُمَّ انْتَهَی الْأَمْرُ إِلَیْنَا ثُمَّ سَكَتَ فَقُلْتُ لَهُ یَا سَیِّدِی رُوِیَ لَنَا عَنْ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام أَنَّهُ قَالَ- لَا تَخْلُو الْأَرْضُ مِنْ حُجَّةٍ لِلَّهِ عَلَی عِبَادِهِ فَمَنِ الْحُجَّةُ وَ الْإِمَامُ بَعْدَكَ فَقَالَ ابْنِی مُحَمَّدٌ وَ اسْمُهُ فِی التَّوْرَاةِ بَاقِرٌ یَبْقُرُ الْعِلْمَ بَقْراً هُوَ الْحُجَّةُ وَ الْإِمَامُ بَعْدِی وَ مِنْ بَعْدِ مُحَمَّدٍ ابْنُهُ جَعْفَرٌ وَ اسْمُهُ عِنْدَ أَهْلِ السَّمَاءِ الصَّادِقُ فَقُلْتُ لَهُ یَا سَیِّدِی كَیْفَ صَارَ اسْمُهُ الصَّادِقَ وَ كُلُّكُمْ صَادِقُونَ قَالَ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ أَبِیهِ عَلَیْهِمَا السَّلَامُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ إِذَا وُلِدَ ابْنِی جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَسَمُّوهُ الصَّادِقَ فَإِنَّ الْخَامِسَ الَّذِی (۳) مِنْ وُلْدِهِ الَّذِی اسْمُهُ جَعْفَرٌ یَدَّعِی الْإِمَامَةَ اجْتِرَاءً عَلَی اللَّهِ وَ كَذِباً عَلَیْهِ فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ جَعْفَرٌ الْكَذَّابُ الْمُفْتَرِی عَلَی اللَّهِ الْمُدَّعِی لِمَا لَیْسَ لَهُ بِأَهْلٍ الْمُخَالِفُ عَلَی أَبِیهِ وَ الْحَاسِدُ لِأَخِیهِ ذَلِكَ الَّذِی یَكْشِفُ سِرَّ اللَّهِ عِنْدَ غَیْبَةِ وَلِیِّ اللَّهِ ثُمَّ بَكَی عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ بُكَاءً شَدِیداً ثُمَّ قَالَ كَأَنِّی بِجَعْفَرِ الْكَذَّابِ وَ قَدْ حَمَلَ طَاغِیَةَ زَمَانِهِ عَلَی تَفْتِیشِ أَمْرِ وَلِیِّ اللَّهِ وَ الْمُغَیَّبِ فِی حِفْظِ اللَّهِ وَ التَّوْكِیلِ بِحَرَمِ أَبِیهِ جَهْلًا مِنْهُ بِوِلَادَتِهِ وَ حِرْصاً عَلَی قَتْلِهِ إِنْ ظَفِرَ بِهِ وَ طَمَعاً فِی مِیرَاثِ أَبِیهِ (۴) حَتَّی یَأْخُذَهُ بِغَیْرِ حَقِّهِ

۱- اسمه« کنکر» و قیل وردان.

۲- فی المصدر: و اوجب علی خلقه.

۳- لیست کلمه« الذی» فی المصدر.

۴- فی المصدر: و حرصا علی قتله ان ظفر به طمعا فی میراث أبیه.

قَالَ أَبُو خَالِدٍ فَقُلْتُ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَإِنَّ ذَلِكَ لَكَائِنٌ قَالَ (۱) إِی وَ رَبِّی إِنَّ ذَلِکَ لَمَکْتُوبٌ (۲) عِنْدَنَا فِی الصَّحِیفَهِ الَّتِی فِیهَا ذِکْرُ الْمِحَنِ الَّتِی تَجْرِی عَلَیْنَا بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ أَبُو خَالِدٍ فَقُلْتُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ یَکُونُ مَا ذَا قَالَ ثُمَّ تَمْتَدُّ الْغَیْبَهُ بِوَلِیِّ اللَّهِ الثَّانِی عَشَرَ مِنْ أَوْصِیَاءِ رَسُولِ اللَّهِ وَ الْأَئِمَّهِ بَعْدَهُ یَا بَا خَالِدٍ إِنَّ أَهْلَ زَمَانِ غَیْبَتِهِ وَ الْقَائِلِینَ بِإِمَامَتِهِ وَ الْمُنْتَظِرِینَ لِظُهُورِهِ علیه السّلام أَفْضَلُ مِنْ أَهْلِ کُلِّ زَمَانٍ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَی ذِکْرُهُ أَعْطَاهُمْ مِنَ الْعُقُولِ وَ الْأَفْهَامِ وَ الْمَعْرِفَهِ مَا صَارَتْ بِهِ الْغَیْبَهُ عَنْهُمْ بِمَنْزِلَهِ الْمُشَاهَدَهِ وَ

جَعَلَهُمْ فِی ذَلِکَ الزَّمَانِ بِمَنْزِلَهِ الْمُجَاهِدِینَ بَیْنَ یَدَیْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِالسَّیْفِ أُولَئِکَ الْمُخْلَصُونَ حَقّاً وَ شِیعَتُنَا صِدْقاً وَ الدُّعَاهُ إِلَی دِینِ اللَّهِ سِرّاً وَ جَهْراً وَ قَالَ علیه السّلام انْتِظَارُ الْفَرَجِ مِنْ أَعْظَمِ الْفَرَجِ (۳).

ک (۴)، [إکمال الدین] عَلِیُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَی عَنْ عَبْدِ الْعَظِیمِ الْحَسَنِیِّ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ یَحْیَی عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی زِیَادٍ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنِ الْکَابُلِیِّ: مِثْلَهُ.

ثم قال حدثنا بهذا الحدیث ابن موسی و السنانی و الوراق جمیعا عن محمد الکوفی عن عبد العظیم الحسنی عن صفوان عن إبراهیم بن أبی زیاد عن الثمالی عن الکابلی عن علی بن الحسین علیهما السّلام: قال الصدوق ذکر زین العابدین علیه السّلام جعفر الکذاب (۵) دلاله فی إخباره بما یقع منه و قد روی مثل ذلک (۶) عن أبی الحسن علی بن محمد العسکری علیهما السّلام أنه لم یسر به لما ولد و أنه أخبرنا بأنه سیضل خلقا کثیرا و کل ذلک دلاله له علیه السّلام فإنه لا دلاله له علی الإمامه(۷) أعظم من الإخبار بما یکون قبل أن یکون کما کان مثل ذلک

۱- فی المصدر: و ان ذلک لکائن؟ فقال اه.

۲- فی المصدر: انه لمکتوب.

۳- الاحتجاج للطبرسیّ: ۱۷۳.

۴- فی(ک): نص. و هو سهو و لا توجد الروایه فی کفایه الاثر.

۵- فی المصدر: لجعفر الکذاب.

۶- فی المصدر: و قد نقل مثل ذلک.

۷- فی المصدر: و ذلک دلاله له علیه السلام أیضا لانه لا دلاله علی الإمامه اه.

دلاله لعیسی ابن مریم علیه السّلام علی نبوته إذ أنبأ الناس بما یأکلون و ما یدخرون فی بیوتهم و کما کان النبی صلی الله علیه و آله حین قال أبو سفیان فی نفسه من فعل مثل ما فعلت جئت فدفعت یدی فی یده إلا کنت أجمع علیه الجموع (۱) من الأحابیش برکابه (۲) و کنت ألقاه بهم لعلی کنت أدفعه فناداه النبی صلی الله علیه و آله من خیمته إذا کان الله یخزیک یا أبا سفیان و ذلک دلاله له علیه السّلام کدلاله عیسی ابن مریم علیه السّلام و کل من أخبر من الأئمه علیهم السّلام بمثل ذلک (۳) فهی دلاله تدل الناس علی أنه إمام مفترض الطاعه من الله تبارک و تعالی (۴).

**[ترجمه]الاحتجاج: ابوخالد کابلی گوید: بر مولایم علی بن حسین زین العابدین علیهما السّلام وارد گشته و عرض کردم: ای فرزند رسول خدا صلی الله علیه و آله، مرا از کسانی باخبر کنید که خداوند محبت و اطاعت از ایشان را فرض کرده و بر بندگانش واجب گردانیده که پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله به آنان اقتدا کنند. پس به من فرمود: یا کنکر، اولوالامر همان کسانی هستند که خداوند آنان را پیشوای مردم قرار داده و اطاعت از ایشان را واجب گردانید و عبارتند از: امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام، سپس حسن و بعد از او حسین دو فرزند علی بن ابی طالب، آن‌گاه این امر به ما منتقل شد. سپس آن حضرت سکوت فرمود. به وی عرض کردم: سرورم، از امیرالمؤمنین علیه السّلام برای ما روایت شده که آن حضرت فرمود: زمین از حجت خدا بر بندگانش خالی نمی‌ماند، حجّت و امام بعد از شما کیست؟ فرمود: فرزندم محمّد و نامش در تورات باقر است، وی علم را می‌شکافد شکافتنی! او حجّت و امام پس از من است و پس از محمّد، پسرش جعفر که در آسمان نامش صادق است. پس به وی عرض کردم: سرورم: چگونه نام او «صادق» شد در حالی که همه شما صادق هستید؟ فرمود: مرا پدرم از پدرش علیهما السلام روایت کرد که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: اگر فرزندم جعفر بن محمّد بن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب به دنیا آمد، او را «صادق» بنامید، زیرا پنجمین فرزند او که جعفر نام دارد، گستاخانه بر خدا دروغ بسته و مدّعی امامت می‌شود و نام او نزد خدا «جعفر کذاب» است که بر خدا دروغ بسته است؛ کسی که دعوی چیزی می کند

که سزاوار آن نیست؛ کسی که با پدرش مخالفت می‌کند و نسبت به برادرش حسادت می‌ورزد؛ همان کسی که به هنگام غیبت ولیّ خدا، راز خدا را فاش می کند.

سپس علی بن حسین به سختی گریست و آنگاه فرمود: گویی جعفر کذّاب را می‌بینم که طاغوت زمانش را وادار می کند تا در امر ولیّ خدا که در حفظ و پناه خداست و موکّل بر حرم پدرش می‌باشد، تفتیش کند، به خاطر جهلی که نسبت به ولادت او و حرصی که به کشتن وی دارد، چنانچه به او دسترسی پیدا کند؛ و نیز طمعی که به میراث او دارد تا آن را به ناحق غصب نماید.

ابوخالد گوید: پس به وی عرض کردم: ای فرزند رسول خدا، آیا به راستی چنین چیزی اتفاق می‌افتد؟ فرمود: آری به پروردگارم سوگند که این اتفاق در صحیفه‌ای که نزد ماست نوشته شده، صحیفه‌ای که در آن رنج‌هایی که بعد از رسول خدا بر ما می‌رود جملگی مکتوب است.

ابوخالد گوید: عرض کردم: ای فرزند رسول خدا، از آن پس چه خواهد شد؟ فرمود: سپس غیبت دوازدهمین ولیّ خدا از اوصیای رسول خدا صلی الله علیه و آله و امامان پس از وی به طول خواهد انجامید. ای ابا خالد، مردم زمانه غیبت آن حضرت که امامت وی را پذیرفته باشند و نیز منتظران ظهورش، از مردمان دیگر روزگاران برترند، زیرا خداوند متعال عقل و فهم و معرفتی به ایشان عطا فرموده که غیبت نزد آنان به منزله مشاهده است، و آنان را در آن روزگار به سان مجاهدان در رکاب رسول خدا صلی الله علیه و آله که با شمشیر به جهاد برخاسته‌اند، قرار داده است. آنان مخلصان حقیقی و شیعیان راستین ما و از دعوت کنندگان به دین خدا در نهان و آشکار هستند. و نیز فرمود: انتظار فرج خود بزرگترین فرج است. - . احتجاج طبرسی: ۱۷۳ -

کمال الدین: علی بن عبدالله با سندی که به کابلی می‌رسد، نظیر این روایت را آورده، سپس گوید: این حدیث را ابن موسی و السنانی و الوّراق و همگی از محمّد کوفی از عبدالعظیم حسنی از صفوان از ابراهیم بن ابی زیاد، از ثمالی از کابلی از علی بن حسین علیه السّلام برای ما روایت کرده‌اند .

شیخ صدوق گوید: ذکر ماجرای جعفر کذاب از طرف زین العابدین علیه السّلام دلیل بر این است که وی از اتفاقاتی که قرار بوده در آینده بیفتد، آگاه بوده است. و نظیر آن را از ابوالحسن علی بن محمّد عسکری علیه السّلام روایت کرده‌اند که آن حضرت از تولّد جعفر خوشحال نگشت و آن حضرت به ما خبر داد که وی جمع زیادی را گمراه خواهد کرد و همه این امور دلیل بر امامت آن حضرت هستند و هیچ دلیلی بر امامت یک فرد بالاتر از این نیست که وی از اتفاقات آینده خبر دهد همان طور که

ص: ۳۸۷

در مورد عیسی بن مریم علیه السّلام نیز پیشگوییهای وی دلیل بر نبوت آن حضرت بود، زیرا ایشان مردم را خبر می‌داد که چه می‌خورند و چه در خانه‌های خود خواهند اندوخت. نیز همانند پیامبر صلی الله علیه و آله که ابوسفیان را از آنچه در دلش بود، خبر داد. ابوسفیان هنگامی که با پای خود آمد و تسلیم پیغمبر صلی الله علیه و آله شد، با خود گفت: چه کسی کاری را که من کرده‌ام، کرده است؟ با پای خود آمدم و دست در دست وی گذاشتم و تسلیم شدم؛ مگر من همان ابوسفیانی نیستم که سپاهیانی از احابیش و کنانه برای جنگ با او فراهم می‌کردم و به مصافش می‌رفتم و می‌جنگیدم تا بلکه او را از میان بردارم! اما به محض اینکه این فکر از ذهن ابوسفیان خطور کرد، پیامبر صلی الله علیه و آله فریاد زد: ای ابوسفیان! آن موقع هم خداوند رسوایت می‌کرد. و این خود، همانند دلیل نبوّت عیسی علیه السّلام، دلیل بر نبوّت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است. از ائمّه نیز چنین اخبار و پیشگویی‌هایی رسیده که همگی دالّ بر این است که مردم راهنمایی شوند که ایشان از جانب خداوند تبارک و تعالی امام واجب الاطاعه هستند. - . کمال الدین : ۱۸۶ _ ۱۸۴ -

**[ترجمه]

«۲»

نص، [كفايه الأثر] الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ حَمْدَانَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الْحَسَنِيِّ عَنْ خَالِدِ بْنِ الْمُفَلَّسِ عَنْ نُعَيْمِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی خَالِدٍ الْكَابُلِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ هُوَ جَالِسٌ فِی مِحْرَابِهِ فَجَلَسْتُ حَتَّى انْثَنَى (۵) وَ أَقْبَلَ عَلَيَّ بِوَجْهِهِ يَمْسَحُ يَدَهُ عَلَى لِحْيَتِهِ فَقُلْتُ يَا مَوْلَایَ أَخْبِرْنِی كَمْ يَكُونُ الْأَئِمَّهُ بَعْدَكَ قَالَ عليه السلام ثَمَانِيَهٌ قُلْتُ وَ كَيْفَ ذَاكَ قَالَ عليه السلام لِأَنَّ الْأَئِمَّهَ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً

عَدَدَ الْأَسْبَاطِ ثَلَاثَهٌ مِنَ الْمَاضِينَ أَنَا الرَّابِعُ (۶) وَ ثَمَانِيَهٌ مِنْ وُلْدِی أَئِمَّهٌ أَبْرَارٌ مَنْ أَحَبَّنَا وَ عَمِلَ بِأَمْرِنَا كَانَ مَعَنَا فِی السَّنَامِ الْأَعْلَى وَ مَنْ أَبْغَضَنَا وَ رَدَّنَا أَوْ رَدَّ وَاحِداً مِنَّا فَهُوَ كَافِرٌ بِاللَّهِ وَ آيَاتِهِ (۷).

**[ترجمه]الكفايهٔ: ابوخالد كابلى گويد: بر على بن حسين عليهما السّلام وارد شدم، در حالى كه آن حضرت در محراب خود نشسته بود. پس نشستم تا اينكه آن حضرت در حاليكه دست بر محاسن خويش مى‌كشيد، با صورت به طرف من برگشت. پس عرض كردم: مولاى من، مرا آگاه كنيد كه پس از شما چند امام خواهد بود؟ فرمود: هشت امام. عرض كردم: چرا هشت؟ فرمود: چون تعداد امامان پس از رسول خدا دوازده است به تعداد اسباط. سه تن از دنيا رفته‌اند و من چهارمى هستم و هشت تن ديگر از فرزندان من امامانى نيكوكردار خواهند بود، هركس ما را دوست بدارد و به فرمان ما عمل كند، در بهشت برين با ما خواهد بود و آنكه با ما دشمنى ورزد و ولايت ما را نپذيرد يا يكى از ما را نپذيرد، او كافر به خدا و آيات اوست. - . كفايهٔ الاثر: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۳»

نص، [كفايه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ عَمِّهِ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ

ص: ۳۸۸

۱- فی هامش(ك) الزنج ص.

۲- فی المصدر: من الاحابيش و كنانه.

۳- فی المصدر: و كان من اخبار الأئمّه بمثل ذلك.

۴- كمال الدين: ۱۸۴- ۱۸۶.

۵- أی انعطف.

۶- فی المصدر: و أنا الرابع.

۷- كفايه الاثر: ۳۱.

عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السّلام قَالَ: کَانَ یَقُولُ علیه السّلام ادْعُوا لِی ابْنِیَ الْبَاقِرَ وَ قُلْتُ لِابْنِیَ الْبَاقِرِ یَعْنِی مُحَمَّداً فَقُلْتُ لَهُ یَا أَبَتِ وَ لِمَ سَمَّیْتَهُ الْبَاقِرَ قَالَ فَتَبَسَّمَ وَ مَا رَأَیْتُهُ یَتَبَسَّمُ قَبْلَ ذَلِکَ ثُمَّ سَجَدَ لِلَّهِ تَعَالَی طَوِیلًا فَسَمِعْتُهُ علیه السّلام یَقُولُ فِی سُجُودِهِ- اللَّهُمَّ لَکَ الْحَمْدُ سَیِّدِی عَلَی مَا أَنْعَمْتَ بِهِ عَلَیْنَا أَهْلَ الْبَیْتِ یُعِیدُ ذَلِکَ مِرَاراً ثُمَّ قَالَ یَا بُنَیَّ إِنَّ الْإِمَامَةَ فِی وُلْدِهِ إِلَی أَنْ یَقُومَ قَائِمُنَا علیه السّلام فَیَمْلَؤُهَا قِسْطاً وَ عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً وَ إِنَّهُ الْإِمَامُ وَ أَبُو الْأَئِمَّهِ مَعْدِنُ الْحِلْمِ وَ مَوْضِعُ الْعِلْمِ یَبْقُرُهُ بَقْراً وَ اللَّهِ لَهُوَ أَشْبَهُ النَّاسِ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقُلْتُ فَکَمِ الْأَئِمَّهُ بَعْدَهُ قَالَ سَبْعَهٌ وَ مِنْهُمُ الْمَهْدِیُّ الَّذِی یَقُومُ بِالدِّینِ فِی آخِرِ الزَّمَانِ (۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ:

ص: ۳۸۸

علی بن حسین علیه السّلام همواره می‌فرمود: «پسرم باقر را نزد من بیاورید»، به فرزندم «باقر» گفتم، و منظور آن حضرت از «باقر»، محمّد بود. پس عرض کردم: پدرجان، چرا وی را «باقر» نامیده‌اند؟ گوید: امام علیه السّلام لبخندی زد و پیش از آن ندیده بودم لبخند بزند، سپس سجده‌ای طولانی به جا آورد و شنیدم که در سجده خود می‌فرمود: «خداوندا، ای مولای من، تو را به خاطر نعمت‌هایی که بر ما اهل بیت روا داشته‌ای، ستایش می‌کنیم.» و این عبارت را بارها تکرار می‌فرمود. سپس فرمود: فرزندم، امامت در میان فرزندان ایشان است تا اینکه قائم ما علیه السّلام ظهور کند و دنیا را پر از عدل و داد نماید. [همان‌طور که از پیش پراز ظلم و ستم شده باشد.] و او امام است و پدر ائمّه، کانِ حلم و بردباری است و موضع عِلم و دانش؛ شکافنده علم است و به خدا سوگند شبیه‌ترین مردم به رسول خدا صلی الله علیه و آله. عرض کردم: امامان پس از وی چند تن هستند؟ فرمود: هفت امام و مهدی که دین را در آخر الزمان به پا می‌دارد، از جمله ایشان است. - . کفایهٔ الاثر: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۴»

نص، [کفایه الأثر] عَلِیُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِسْحَاقَ إِجَازَهً أَرْسَلَهَا إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ سُلَیْمَانَ (۲) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ الْبَلَوِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السّلام قَالَ: بَیْنَا أَبِی مَعَ بَعْضِ أَصْحَابِهِ إِذْ قَامَ إِلَیْهِ رَجُلٌ فَقَالَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ هَلْ عَهِدَ إِلَیْکُمْ نَبِیُّکُمْ کَمْ یَکُونُ بَعْدَهُ أَئِمَّهً قَالَ نَعَمْ اثْنَا عَشَرَ عَدَدَ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ (۳).

**[ترجمه]الکفایهٔ: زید بن علی بن حسین گوید: در حالی که پدرم با جمعی از یاران خود بود، مردی برخاست و عرض کرد: ای فرزند رسول خدا، آیا پیامبرتان به شما فرموده است که پس از وی چند امام خواهد بود؟ فرمود: آری، دوازده امام، به عدد نقبای بنی‌اسرائیل. - . کفایهٔ الاثر: ۳۱ -

**[ترجمه]

«۵»

نص، [كفايه الأثر] الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْخَدِيجِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ الْفَزَارِيِّ الْأَشْقَرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَثِيرٍ بَيَّاعِ الْهَرَوِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ الْفَزَارِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهم السّلام قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ أَبِي عليه السّلام عَنِ الْأَئِمَّهِ فَقَالَ اثْنَا عَشَرَ سَبْعَهٌ مِنْ صُلْبِ هَذَا وَ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى كَتِفِ أَخِي مُحَمَّدٍ(۴).

۱- كفايه الاثر: ۳۱.

۲- فى المصدر: و(د): اجازه أرسلها الى مع محمّد بن أحمد بن سليمان.

۳- كفايه الاثر: ۳۱.

۴- كفايه الاثر: ۳۱ و ۳۲.

**[ترجمه]الکفایة: حسین بن علی بن حسین علیهم السّلام گوید: مردی از پدرم علیه السّلام درباره ائمّه پرسید. فرمود: دوازده امام، هفت امام از صُلب این و دستش را روی شانه برادرم محمّد گذاشت. -. کفایة الاثر: ۳۲ _۳۱ -

ص: ۳۸۹

**[ترجمه]

باب ۴۵ نصوص الباقر صلوات الله علیه علیهم،علیهم السلام

الأخبار

«۱»

نص، [کفـایه الأثر] الْمُعَافَا بْنُ زَکَرِیَّا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَزْیَدَ الْأَزْهَرِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَالِکِ بْنِ الْأَبْرَدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ فُضَیْلٍ عَنْ غَالِبٍ الْجُهَنِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السّلام قَالَ: إِنَّ الْأَئِمَّهَ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَعَدَدِ نُقَبَاءِ بَنِی إِسْرَائِیلَ وَ کَانُوا اثْنَیْ عَشَرَ الْفَائِزُ مَنْ وَالاهُمْ وَ الْهَالِکُ مَنْ عَادَاهُمْ وَ لَقَدْ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ أَبِیهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ لَمَّا أُسْرِیَ بِی إِلَی السَّمَاءِ نَظَرْتُ فَإِذَا عَلَی سَاقِ الْعَرْشِ مَکْتُوبٌ- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ أَیَّدْتُهُ بِعَلِیٍّ وَ نَصَرْتُهُ بِعَلِیٍّ وَ رَأَیْتُ فِی مَوَاضِعَ عَلِیّاً عَلِیّاً عَلِیّاً وَ مُحَمَّداً مُحَمَّداً وَ جَعْفَراً وَ مُوسَی وَ الْحَسَنَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ وَ الْحُجَّهَ(۱) فَعَدَدْتُهُمْ فَإِذَا هُمْ اثْنَا عَشَرَ فَقُلْتُ یَا رَبِّ مَنْ هَؤُلَاءِ الَّذِینَ أَرَاهُمْ قَالَ یَا مُحَمَّدُ هَذَا نُورُ وَصِیِّکَ وَ سِبْطَیْکَ وَ هَذِهِ أَنْوَارُ الْأَئِمَّهِ مِنْ ذُرِّیَّتِهِمْ بِهِمْ أُثِیبُ وَ بِهِمْ أُعَاقِبُ (۲).

**[ترجمه]الکفایه: امام باقر علیه السّلام: تعداد ائمّه پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله به عدد نقبای بنی‌اسرائیل است و نقبا دوازده تن بودند. رستگار کسی است که ایشان را دوست بدارد و هلاک شده کسی است که با آنان دشمنی ورزد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: چون مرا به معراج بردند، نظری انداخته و دیدم که بر پایه عرش نوشته شده: «لا إله إلّا الله محمّد رسول الله، او را به علی مؤیَّد ساختیم و به علی نصرتش دادیم.» و در جاهایی چنین دیدم: «علیاً علیاً علیاً و محمّداً محمّداً و جعفراً و موسی و الحسن و الحسن و الحسین و الحجّة» و چون این نام‌ها را شمردم آن‌ها را دوازده تن یافتم، پس گفتم: پروردگارا، این نام‌هایی را که می‌بینم به چه کسانی تعلّق دارد؟ فرمود: یا محمّد، این نور وصیّ و دو سبط توست و این انوار امامانی هستند که از ذرّیه ایشان است؛ به سبب آن‌ها ثواب می‌دهم و به سبب آن‌ها بازخواست می‌کنم. -. کفایة الاثر: ۳۲ -

**[ترجمه]

«۲»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیُّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِیِّ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ نَهِیکٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَطِیَّهَ عَنْ عُمَرَ بْنِ یَزِیدَ عَنِ الْوَرْدِ بْنِ کُمَیْتٍ عَنْ أَبِیهِ الْکُمَیْتِ بْنِ أَبِی الْمُسْتَهِلِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی سَیِّدِی أَبِی جَعْفَرٍ

مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ علیهما السّلام فَقُلْتُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّی قَدْ قُلْتُ فِیکَمْ أَبْیَاتاً أَ فَتَأْذَنُ لِی فِی إِنْشَادِهَا فَقَالَ إِنَّهَا أَیَّامُ الْبِیضِ قُلْتُ فَهُوَ فِیکُمْ خَاصَّهً قَالَ هَاتِ (۳) فَأَنْشَأْتُ أَقُولُ:

أَضْحَکَنِی الدَّهْرُ وَ أَبْکَانِی***وَ الدَّهْرُ ذُو صَرْفٍ وَ أَلْوَانٍ (۴)

۱- لعل الراوی ذکر هذا الترتیب.

۲- کفایه الاثر: ۳۲.

۳- یستفاد من هذا کراهیه انشاد الشعر فی أیّام البیض الا ما کان فیهم علیهم السلام.

۴- صرف الدهر و صروفه، نوائبه و حدثانه أو المراد بالصرف: التغییر.

لِتِسْعَهٍ بِالطَّفِّ قَدْ غُودِرُوا***صَارُوا جَمِيعاً رَهْنَ أَكْفَانٍ

فَبَکَی علیه السّلام وَ بَکَی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام وَ سَمِعْتُ جَارِیَهً تَبْکِی مِنْ وَرَاءِ الْخِبَاءِ فَلَمَّا بَلَغْتُ إِلَی قَوْلِی:

وَ سِتَّهٌ لَا یُتَجَازَی بِهِمْ***بَنُو عَقِیلٍ خَیْرُ فُرْسَانٍ

ثُمَّ عَلِیُّ الْخَیْرِ مَوْلَاهُمْ***ذِکْرُهُمْ هَیَّجَ أَحْزَانِی

فَبَکَی ثُمَّ قَالَ علیه السّلام مَا مِنْ رَجُلٍ ذَکَرَنَا أَوْ ذُکِرْنَا عِنْدَهُ یَخْرُجُ مِنْ عَیْنَیْهِ مَاءٌ وَ لَوْ مِثْلُ جَنَاحِ الْبَعُوضَهِ إِلَّا بَنَی اللَّهُ لَهُ بَیْتاً فِی الْجَنَّهِ وَ جَعَلَ ذَلِکَ الدَّمْعَ حِجَاباً بَیْنَهُ وَ بَیْنَ النَّارِ فَلَمَّا بَلَغْتُ إِلَی قَوْلِی:

مَنْ کَانَ مَسْرُوراً بِمَا مَسَّکُمْ***أَوْ شَامِتاً یَوْماً مِنَ الْآنِ

فَقَدْ ذَلَلْتُمْ بَعْدَ عِزٍّ فَمَا***أَدْفَعُ ضَیْماً حِینَ یَغْشَانِی (۱)

أَخَذَ بِیَدِی ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْکُمَیْتِ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ فَلَمَّا بَلَغْتُ إِلَی قَوْلِی:

مَتَی یَقُومُ الْحَقُّ فِیکُمْ مَتَی***یَقُومُ مَهْدِیُّکُمُ الثَّانِی

قَالَ سَرِیعاً إِنْ شَاءَ اللَّهُ سَرِیعاً ثُمَّ قَالَ یَا أَبَا الْمُسْتَهِلِّ إِنَّ قَائِمَنَا هُوَ التَّاسِعُ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ علیه السّلام لِأَنَّ الْأَئِمَّهَ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله اثْنَا عَشَرَ الثَّانِی عَشَرَ هُوَ الْقَائِمُ علیه السّلام قُلْتُ یَا سَیِّدِی فَمَنْ هَؤُلَاءِ الِاثْنَا عَشَرَ قَالَ أَوَّلُهُمْ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام وَ بَعْدَهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ علیهما السّلام وَ بَعْدَ الْحُسَیْنِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السّلام وَ أَنَا ثُمَّ بَعْدِی هَذَا وَ وَضَعَ یَدَهُ عَلَی کَتِفِ جَعْفَرٍ قُلْتُ فَمَنْ بَعْدَ هَذَا قَالَ ابْنُهُ مُوسَی وَ بَعْدَ مُوسَی ابْنُهُ عَلِیٌّ وَ بَعْدَ عَلِیٍّ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ وَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ ابْنُهُ عَلِیٌّ وَ بَعْدَ عَلِیٍّ ابْنُهُ الْحَسَنُ وَ هُوَ أَبُو الْقَائِمِ الَّذِی یَخْرُجُ فَیَمْلَأُ الدُّنْیَا قِسْطاً وَ عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً وَ یَشْفِی صُدُورَ شِیعَتِنَا قُلْتُ فَمَتَی یَخْرُجُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ لَقَدْ سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ إِنَّمَا مَثَلُهُ کَمَثَلِ السَّاعَهِ لا تَأْتِیکُمْ إِلَّا بَغْتَهً(۲).

۱- الضیم: الظلم. أی لا أدفع الظلم عن نفسی حین یغشانی و قد أراکم مظلومین.

۲- کفایه الاثر: ۳۳.

**[ترجمه]الکفایهٔ: کمیت بن ابی مستهل گوید: بر سرورم ابو جعفر محمّد بن علی باقر علیه السّلام وارد گشته و عرض کردم: ای فرزند رسول خدا، من ابیاتی را درباره شما گفته‌ام، آیا اجازه می‌فرمایید آن‌ها را بخوانم؟ فرمود: ولی ما در «ایّام البیض» قرار داریم، عرض کردم: اختصاصاً درباره شما هستند. - . از این کلام چنین استنباط می‌شود که سرودن شعر در ایام البیض کراهت دارد مگر اینکه موضوع شعر، اهل بیت علیهم السّلام باشد. - فرمود: بیاور! پس چنین گفتم:

روزگار مرا خنداند و گریاند، و روزگار پیوسته پستی و بلندی‌ها دارد آن نُه تن که در واقعه طف ناجوانمردانه کشته شدند،
ص: ۳۹۰

و اکنون جملگی کفن‌پوش شده‌اند.

پس امام باقر علیه السّلام گریست و ابو عبدالله صادق علیه السّلام نیز گریست و صدای گریه کنیزکی در پشت پرده را شنیدم و چون به این ابیات رسیدم:

و شش تن که کسی در فضیلت ایشان نرسد، فرزندان عقیلند، بهترین سواران،

سپس مولای ایشان علی است، که یادشان اندوه مرا تازه کرده است.

امام باقر علیه السّلام گریست، سپس فرمود: هیچ مردی نیست که از ما یاد کند یا چون از ما یاد شد، قطره اشکی از چشمانش هرچند به اندازه بال یک پشه جاری شود مگر اینکه خداوند برای وی خانه‌ای در بهشت بنا کند، و آن قطره اشک را میان او و آتش جهنم حجاب قرار دهد. و چون به این ابیات رسیدم:

کیست که به سبب آنچه به شما رسید خرسند و شادمان باشد، یا اینکه روزی از این بابت شما را شماتت کند؟

زیرا شما پس از عزّت خوار شدید، از این رو چون ستمی بر من روا داشته شود

برای همدردی با شما ــ آن را از خود دفع نمی‌کنم ــ تا درک کنم شما چه کشیده‌اید.

امام دستم را گرفت و فرمود: خدایا، گناهان گذشته و آینده کمیت را بیامرز! و چون این بیت را خواندم:

کی و چه وقت حق در میان شما برقرار خواهد شد، و مهدی شما چه وقت قیام خواهد کرد؟

فرمود: به زودی إن شاء الله، به زودی! سپس فرمود: ای ابا مستهل، قائم ما نهمین امام از فرزندان حسین علیه السّلام است، زیرا تعداد امامان پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله دوازده است و دوازدهمین ایشان قائم است. عرض کردم: سرورم، این دوازده امام چه کسانی هستند؟ فرمود: نخستینِ آن‌ها علی بن ابی طالب علیه السّلام است و پس از او حسن و حسین علیهما السّلام قرار دارند و پس از حسین، علی بن حسین علیه السّلام و سپس من و پس از من این ــ و دستش را روی شانه جعفر قرار دارد ــ . عرض کردم: بعد از ایشان کیست؟ فرمود: فرزندش موسی، و پس از موسی فرزندش علی و پس از علی فرزندش

محمّـد و پس از محمّـد فرزنـدش علی و پس از علی فرزنـدش حسن که پدر قائم است، همان که ظهور نموده و جهان را پر از عـدل و داد می کند [حال آنکه از پیش پر از ظلم و سـتم شده باشد] و دل شـیعیان ما را شاد خواهد کرد و موجب تشـفّی خاطر آن‌ها خواهـد شـد. عرض کردم: ای فرزند رسول خدا، پس کی ظهور خواهند کرد؟ فرمود: از رسول خدا صـلی الله علیه و آله در این مورد سؤال شد، فرمود: مَثَل وی به قیامت مانَد که ناگاه سررسد. - . کفایهٔ الأثر: ۳۳ -

ص: ۳۹۱

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال]: أَبِی عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ ابْنِ غَزْوَانَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّـلام قَالَ: تَکُونُ تِسْعَةُ أَئِمَّةٍ بَعْدَ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السّلام تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ (۱).

غط، [الغیبه]:للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنِ الْکُلَیْنِیِّ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]الخصـال: امـام باقر علیه السّـلام فرمود: پس از حسـین بن علی علیه السّـلام نُه امام خواهـد بود که نهمین ایشان قائم آنان است. - . الخصال ۲: ۴۴ -

الغیبه طوسـی: جماعتی، از عده‌ای از اصـحاب ما، از کلینی، از علی از پدرش علیهما السّـلام شبیه آن را روایت کرده است. - . غیبه الطوسی: ۱۰۰ -

**[ترجمه]

«۴»

ن، [عیون أخبـار الرضـا علیه السـلام] ل، [الخصـال]: أَبِی عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ وَ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ مَعاً عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَرْسَلَ مُحَمَّداً إِلَی الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ جَعَلَ مِنْ بَعْدِهِ اثْنَیْ عَشَرَ وَصِـیّاً مِنْهُمْ مَنْ سَـبَقَ وَ مِنْهُمْ مَنْ بَقِیَ وَ کُلُّ وَصِـیٍّ جَرَتْ بِهِ سُـنَّةٌ وَ الْأَوْصِـیَاءُ الَّذِینَ مِنْ بَعْدِ مُحَمَّدٍ صـلی الله علیه و آله عَلَی سُنَّةِ أَوْصِیَاءِ عِیسَی علیه السّلام وَ کَانُوا اثْنَیْ عَشَرَ وَ کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام عَلَی سُنَّةِ الْمَسِیحِ (۳).

ک، [إکمال الدین]: أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِیدِ مَعاً عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنِ الثُّمَالِیِّ: مِثْلَهُ (۴).

غط، [الغیبه]: للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْیَقْطِینِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیْلِ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا، الخصال: امام باقر علیه السّـلام فرمود: خدای عزّوجل محمّد را برای جن و انس فرسـتاد و پس از

وی دوازده وصـی قرار داد که برخی دوره امامتشان سپری گشـته و برخی دیگر هنوز نیامده‌اند و برای هر وصی‌ایّ سنّتی جاری شد و اوصیایی که پس از محمّد صلی الله علیه و آله می‌آیند، بر سنّت اوصیای عیسی علیه السّلام هستند که دوازده تن بودند و امیرالمؤمنین علیه السّلام بر سنّت شخص مسیح علیه السّلام بود. - . العیون: ۳۳ . الخصال ۲: ۷۸ -

کمال الدین: ابوحمزه ثمالی نظیر این روایت را نقل کرده است. - . کمال الدین: ۱۸۸ _ ۱۸۷ -

الغیبه طوسی: محمد بن فضیل شبیه این روایت را آورده است. - . غیبه الطوسی: ۱۰۰ -

**[ترجمه]

بیان

کونه علیه السّـلام علی سـنه المسـیح إشاره إلی ما مر من أن الأمه تفترق فیه ثلاث فرق و أما السنن التی جرت فی کل منهم فهن مـا اشـتهر بواحـده منهن کـل منهم و غلبت علیه بحسب أحوال أهـل زمـانه فمنهم من غلبت علیه العباده و منهم من اشـتغل بنشـر العلوم إلی غیر ذلک.

**[ترجمه]اینکه حضـرت علی علیه السّـلام بر سـنّت مسیح باشد، اشاره‌ای است به آنچه گذشته، مبنی بر اینکه اُمّت درباره وی به سه فرقه تقسـیم می‌شوند. اما سـنت هایی که درباره هر یک از آنان جاری گشـته، سـنت‌هایی هستند که هرکدام از ایشان به یکی از آن‌هـا شـهرت داشته‌انـد و به حَسَب احوال زمـانه‌اش بر وی غلبه نموده است. برای مثال، در یکی صـفت عبادت غالب آمده و دیگری به نشر علوم مختلف مشغول بوده و اموری از این قبیل.

**[ترجمه]

«۵»

ن، [عیون أخبـار الرضـا علیه السـلام] ل، [الخصال] ابْنُ مَسْـرُورٍ عَنِ ابْنِ عَامِرٍ عَنِ الْمُعَلَّی عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام یَقُولُ: نَحْنُ اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً مِنْهُمْ حَسَنٌ وَ حُسَیْنٌ (۶) ثُمَّ الْأَئِمَّهُ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ علیهم السلام (۷).

ص: ۳۹۲

۱- الخصال ۲: ۴۴.

۲- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۱۰۰.

۳- العیون: ۳۳. الخصال ۲: ۷۸.

۴- کمال الدین: ۱۸۷ و ۱۸۸.

۵- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۱۰۰.

۶- فی العیون: منهم الحسن و الحسین.

۷- العیون: ۳۳. الخصال ۲: ۷۸.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا، الخصال: امام باقر علیه السّلام فرمود: ما دوازده امام هستیم؛ حسن و حسین از آنان جمله‌اند و بقیه امامان فرزندان حسین علیه السّلام هستند. - . العیون: ۳۳ . الخصال ۲: ۷۸ -

ص: ۳۹۲

**[ترجمه]

«۶»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] ل، [الخصال]: مَاجِیلَوَیْهِ عَنِ الْکُلَیْنِیِّ عَنْ أَبِی عَلِیٍّ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ عَنِ الْخَشَّابِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ سَمَاعَهَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ رِبَاطٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أُذَیْنَهَ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام یَقُولُ: اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً(۱) مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ کُلُّهُمْ مُحَدَّثُونَ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام مِنْهُمْ (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا، الخصال: امام باقر علیه السّلام می‌فرماید: دوازده امام از آل محمّد، همگی طرف سخن فرشتگان بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله هستند و علی بن ابی طالب علیه السّلام از ایشان است.

**[ترجمه]

«۷»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] ل، [الخصال]: مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنْ سَمَاعَهَ قَالَ کُنْتُ أَنَا وَ أَبُو بَصِیرٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ مَوْلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السّلام فِی مَنْزِلِهِ فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام یَقُولُ: نَحْنُ اثْنَا عَشَرَ مُحَدَّثاً فَقَالَ لَهُ أَبُو بَصِیرٍ بِاللَّهِ لَقَدْ سَمِعْتَ ذَلِکَ مِنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام فَحَلَّفَهُ مَرَّهً أَوْ مَرَّتَیْنِ فَحَلَفَ أَنَّهُ سَمِعَهُ قَالَ أَبُو بَصِیرٍ(۳) لَکِنِّی سَمِعْتُهُ مِنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام (۴).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا، الخصال: سماعه گوید: من و ابوبصیر و محمّد بن عمران غلام ابوجعفر باقر علیه السّلام در خانه... اش گرد آمده بودیم که محمّد بن عمران گفت: شنیدم امام صادق علیه السّلام می‌فرماید: ما دوازده امام هستیم که به ما الهام می‌شود. پس ابوبصیر به وی گفت: تو را به خدا سوگند می‌دهم، آیا این حدیث را از امام صادق علیه السّلام شنیده‌ای؟ و یکی یا دو بار او را بدین شکل سوگند داد و او سوگند یاد کرد که آن را از وی شنیده است. ابوبصیر گفت: امّا من این حدیث را از امام باقر علیه السّلام شنیده‌ام. - . العیون: ۲۴ . الخصال ۲: ۸۰ _ ۷۹ -

**[ترجمه]

«۸»

غط، [الغیبه] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنِ الْکَلَیْنِیِّ عَنْ أَبِی عَلِیٍّ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُوسَی الْخَشَّابِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَمَاعَهَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ رِبَاطٍ عَنِ ابْنِ أُذَیْنَهَ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام یَقُولُ: الِاثْنَا عَشَرَ الْإِمَامُ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ کُلُّهُمْ مُحَدَّثٌ (۵) وُلْدُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ وُلْدُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍعلیه السلامفَرَسُولُ اللَّهِ وَ عَلِیٌّ هُمَا الْوَالِدَانِ علیهما السلام (۶).

**[ترجمه]الغیبه طوسی: امام باقر علیه السّلام فرمود: آن دوازده امام از آل محمّد که جملگی الهام شونده‌اند، فرزندان رسول خدا صلی الله علیه و آله و فرزندان علی بن ابی طالب علیه السّلام هستند. زیرا رسول خدا و علی، پدران ایشان صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین هستند. - . غیبه الطوسی: ۱۰۶ -

**[ترجمه]

«۹»

نی، [الغیبه] للنعمانی عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الْعَطَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الرَّازِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْکُوفِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ یُوسُفَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ فُضَیْلٍ الرَّسَّانِ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ الثُّمَالِیِّ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدٍ الْبَاقِرِ علیه السّلام ذَاتَ یَوْمٍ فَلَمَّا تَفَرَّقَ مَنْ کَانَ عِنْدَهُ قَالَ لِی یَا بَا حَمْزَهَ مِنَ الْمَحْتُومِ الَّذِی لَا تَبْدِیلَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ قِیَامُ قَائِمِنَا فَمَنْ شَکَّ فِیمَا أَقُولُ لَقِیَ اللَّهَ وَ هُوَ بِهِ کَافِرٌ وَ لَهُ جَاحِدٌ ثُمَ

۱- فی العیون: نحن اثنا عشر اماما.

۲- العیون: ۲۴. الخصال: ۲: ۷۹ و ۸۰.

۳- فی العیون: فقال أبو بصیر له.

۴- العیون: ۳۳. الخصال ۲: ۷۸.

۵- فی المصدر: کلهم هم المحدّثون(محدث خ ل).

۶- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۱۰۶.

قَالَ بِأَبِی وَ أَمِّی الْمُسَمَّی بِاسْمِی وَ الْمُکَنَّی بِکَنْیَتِی السَّابِعُ مِنْ بَعْدِی بِأَبِی مَنْ یَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا وَ قِسْطاً کَمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً وَ قَالَ (۱) یَا بَا حَمْزَةَ مَنْ أَدْرَکَهُ فَلَمْ یُسَلِّمْ لَهُ فَمَا سَلَّمَ لِمُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله وَ عَلِیٍّ علیه السّلام وَ قَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَیْهِ الْجَنَّةَ وَ مَأْوَاهُ النَّارُ وَ بِئْسَ مَثْوَی الظَّالِمِینَ وَ أَوْضَحُ مِنْ هَذَا بِحَمْدِ اللَّهِ وَ أَنْوَرُ وَ أَبْیَنُ وَ أَزْهَرُ لِمَنْ هَدَاهُ اللَّهُ وَ أَحْسَنَ إِلَیْهِ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَی فِی مُحْکَمِ کِتَابِهِ- إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنا عَشَرَ شَهْراً فِی کِتابِ اللَّهِ یَوْمَ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ مِنْها أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذلِکَ الدِّینُ الْقَیِّمُ فَلا تَظْلِمُوا فِیهِنَّ أَنْفُسَکُمْ (۲) وَ مَعْرِفَةُ الشُّهُورِ الْمُحَرَّمُ وَ صَفَرٌ وَ رَبِیعٌ وَ مَا بَعْدَهُ وَ الْحُرُمُ مِنْهَا وَ هِیَ جُمَادَی وَ ذُو الْقَعْدَةِ وَ ذُو الْحِجَّةِ وَ الْمُحَرَّمُ- لَما یَکُونُ دِیناً قَیِّماً لِأَنَّ الْیَهُودَ وَ النَّصَارَی وَ الْمَجُوسَ وَ سَائِرَ الْمِلَلِ وَ النَّاسِ جَمِیعاً مِنَ الْمُنَافِقِینَ وَ الْمُخَالِفِینَ یَعْرِفُونَ هَذِهِ الشُّهُورَ وَ یَعُدُّونَهَا بِأَسْمَائِهِمْ وَ إِنَّمَا هُمُ الْأَئِمَّةُ علیهم السّلام الْقَوَّامُونَ بِدِینِ اللَّهِ وَ الْحُرُمُ مِنْهَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام الَّذِی اشْتَقَّ اللَّهُ تَعَالَی لَهُ اسْماً مِنِ اسْمِهِ الْعَلِیِّ کَمَا اشْتَقَّ لِرَسُولِ اللَّهِ صلّی اللّه علیه و آله (۳) اسْماً مِنِ اسْمِهِ الْمَحْمُودِ وَ ثَلَاثَةٌ مِنْ وُلْدِهِ أَسْمَاؤُهُمْ عَلِیٌّ- عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ وَ عَلِیُّ بْنُ مُوسَی وَ عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ فَصَارَ لِهَذَا الِاسْمِ الْمُشْتَقِّ مِنِ اسْمِ اللَّهِ تَعَالَی حُرْمَةٌ بِهِ (۴).

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره: رَوَی الشَّیْخُ الْمُفِیدُ فِی کِتَابِ الْغَیْبَةِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: ابوحمزه ثمالی گوید: روزی در محضر ابوجعفر محمّد باقر علیه السّلام بودم، و چون حاضران مجلس را ترک گفتند، به من فرمود: ای ابوحمزه، آنچه نزد خدا حتمی است و تبدیلی در آن راه ندارد، قیام قائم ماست، پس هر که در آنچه من می‌گویم شک کند، در حالی که کافر شده و منکر وی گشته، خدا را ملاقات می‌کند؛ سپس

ص: ۳۹۳

فرمود: پدرو مادرم فدای آن که همنام من است و کنیه مرا دارد و هفتمین امام پس از من است؛ پدرم فدای او باد که زمین را از عدل و داد پر می‌کند همان‌طور که از پیش پر از ظلم و ستم شده باشد. و فرمود: ای ابوحمزه، هر که وی را درک کند و مطیع فرمان وی نگردد، از محمّد صلی الله علیه و آله و علی علیه السّلام اطاعت نکرده است و خداوند بهشت را بر وی حرام کرده و جایگاهش در آتش است و جایگاه ستمگران چه بد جایگاهی است؛ و شکر خدا کلامی واضح‌تر، روشن‌تر و درخشان‌تر از این برای کسی که خداوند هدایتش فرموده و در حق وی احسان نمود، وجود دارد و آن قول خدای متعال است که در محکم کتاب وی آمده و فرموده: «إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِندَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِی کِتَابِ اللَّهِ یَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ مِنهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَلِکَ الدِّینُ الْقَیِّمُ فَلَا تَظْلِمُواْ فِیهِنَّ أَنفُسَکُمْ» -. توبه / ۳۶ - {در

حقیقت، شماره ماه ها نزد خدا، از روزی که آسمانها و زمین را آفریده، در کتاب [علم] خدا، دوازده ماه است از این [دوازده ماه]، چهار ماه، [ماهِ] حرام است. این است آیین استوار، پس در این [چهار ماه] بر خود ستم مکنید.} و شناسایی ماه‌ها مانند محرم و صفر و ربیع و ماه‌هایی که در پی آن می‌آیند و نیز ماه‌های حرام: رجب، ذی قعدهٔ، ذی حجّهٔ و محرم؛ دین استوار خدا نیست، زیرا یهود و نصاری و مجوس و سایر ملت‌ها و همگی منافقان و مخالفان این ماه‌ها را می‌شناسد و از آن‌ها با نام‌هایشان یاد می‌کنند، بلکه مقصود از این ماه‌ها ائمّه علیهم السّلام هستند که دین خدا را به پا می‌دارند و مقصود از یکی از ماه‌های حرام، امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام است که خداوند نامی از نام‌های خود که «علی» باشد را برای وی مشتق گردانید، همان طور که برای رسول خدا صلی الله علیه و آله نیز نامی از نام‌های خود که «محمود» باشد، مشتق گردانید و نام

سه تن از فرزندان وی «علی» است که عبارتند از: علی بن حسین، علی بن موسی الرضا و علی بن محمّد؛ از این رو، این اسم که از نام خدای متعال مشتق گردیده، دارای حرمت شده است. - . غیبه النعمانی : ۴۲ _۴۱ -

کنز جامع الفوائد: شیخ مفید در کتاب«الغیبهٔ» شبیه این روایت را از علی بن حسین علیه السّلام آورده است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . بحرانی نیز آن را در تفسیر برهان آورده است. ۲: ۱۲۲ -

**[ترجمه]

بیان

إنما کنی عنهم بالشهور لأن بهم دارت السماوات و استقرت الأرکان و بوجودهم جرت الأعوام و الأزمان و ببرکتهم ینتظم نظام عالم الإمکان فاستعیر لهم هذا الاسم بتلک المناسبات فی بطن القرآن و أیضا لاشتهارهم بین أهل الدهور سموا بالشهور و أیضا لکون أنوارهم فائضه علی الممکنات و علومهم مشرقه علی الخلق بقدر الاستعدادات و القابلیات فأشبهوا الأهله و الشهور فی اختلاف إفاضه النور فبالنظر إلی بصائر

۱- فی المصدر: ثم قال،.

۲- سوره التوبه: ۳۶.

۳- فی المصدر و(د): کما اشتق لرسوله صلّی اللّه علیه و آله.

۴- الغیبه للنعمانیّ: ۴۱ و ۴۲.

۵- کنز جامع الفوائد مخطوط، و أورده البحرانیّ فی البرهان ۲: ۱۲۲.

المخالفين كالمحاق (۱) و بالنظر إلى القاصرين كالأهله و بالنظر إلى أصحاب اليقين كالبدور و على كل حال فأنوارهم مقتبسه من شمس عالم الوجود و رسول الملك المعبود و كل الأنوار مقتبسه من نور الأنوار(۲).

**[ترجمه]علّت اینکه «شهور»(ماه‌ها) را کنایه از ایشان آورده آن است که آسمان به برکت وجود آن‌ها می‌چرخد و ارکان آن استقرار یافته است، و به برکت وجود آن‌ها سال‌ها و زمان‌ها جریان پیدا کرده‌اند، و به برکت وجود آن‌ها عالم امکان از نظم برخوردار می‌شود؛ لذا این نام به دلیل این مناسبت‌ها برای ایشان در بطن قرآن استعاره گرفته شده است. و نیز به دلیل مشهوریت آنها بین اهل زمانه به «شهور» نامیده شده‌اند. و نیز به این دلیل که انوار

ص: ۳۹۴

آنها بر ممکنات پرتو افکنده و علومشان بر خلق به حَسَب استعداد و قابلیت‌هایشان درخشان است، از این رو به جهت تفاوت افاضه نور، به هلال و ماه تشبیه شده‌اند. لذا از دیدگاه مخالفان، آن‌ها همچون محاق - . هلال پایان ماه قمری که ماه به کلی در آن دیده نمی‌شود. - اند و از دید کوته فکران به هلال شب اول یا دوم ماه مانند هستند و از نظر اصحاب یقین به ماه شب چهارده (بدر) می‌مانند، ولی به هرحال انوار ایشان از خورشید عالم وجود و فرستاده خداوند سلطان معبود برگرفته شده است و همه انوار از نورالانوار اقتباس شده‌اند.

**[ترجمه]

«۱۰»

نی، [الغیبه] للنعمانی الْكُلَيْنِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ غَزْوَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السّلام قَالَ: يَكُونُ تِسْعَةُ أَئِمَّةٍ بَعْدَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السّلام تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ (۳).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: امام باقر علیه السّلام فرمود: پس از حسین بن علی علیه السّلام نُه امام خواهد بود و نهمین آن‌ها قائم ایشان است. - . غیبه النعمانی: ۴۶ _۴۵ -

**[ترجمه]

«۱۱»

نی، [الغیبه] للنعمانی مُحَمَّدٌ الْحِمْيَرِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْيَقْطِينِيِّ عَنِ النَّضْرِ عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ عَنِ الْبَطَائِنِيِّ قَالَ كُنْتُ مَعَ أَبِي بَصِيرٍ وَ مَعَنَا مَوْلًى لِأَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السّلام فَقَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام يَقُولُ: مِنَّا اثْنَا عَشَرَ مُحَدَّثاً السَّابِعُ مِنْ وُلْدِيَ الْقَائِمُ فَقَامَ إِلَيْهِ أَبُو بَصِيرٍ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السّلام يَقُولُ مُنْذُ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَبْلُ هَذَا الْكَلَامَ (۴).

ص: ۳۹۵

۱- المحاق: آخر الشهر القمری فلا تظهر القمر فیه اصلا.

۲- أقول: بل الحق الصحیح ان« الشهر» فی اللغه یأتی بمعنی العالم أیضا حقیقه و صریح الآیه ان عده العلماء عند اللّه اثنا عشر عالما فی کتاب اللّه موجودین یوم خلق السماوات و الأرض شاهدین لخلقتها. و ذلک لان اللفظ إذا کان مشترکا فی معنیین مثلا و لم یکن فی الکلام ما یخصصها بأحد المعنیین یلزم الحیره فی تعیین المراد و سقوط الکلام عن حدّ البلاغه لکنها فی کلام البشر حیث لا یکون متوجها الا الی وجه واحد و لقوله تعالی « ما جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَیْنِ فِی جَوْفِهِ» (اللّهمّ الا فی المکتوبات اللغزیه و نظائرها) و أمّا فی کلام الحکیم تعالی الذی لا یشغله شأن عن شأن فیجب الاخذ بکلا المعنیین و الحکم بالإطلاق و الا فیلغو کلامه عزّ و جلّ. و اما ظهور الکلمه فی معنی الهلال او ما بین الهلالین فهو للبسطاء الذین لم یحیطوا بکلام العرب و لم یعرفوا بعد أن الشهر بمعنی الهلال و بمعنی ما بین الهلالین و بمعنی العالم. فالآیه مطلقه فی کلا المعنیین و قد ظهر لعامه الناس المعنی الأول عند نزولها و قراءه النبیّ(ص) لها حیث قرأها فی جماعه من العرب کان رؤساؤهم من قریش یکبسون السنه فیزیدون فی کل عام ثالث شهرا و یجعلونها ثلاثه عشر شهرا فرد اللّه علیهم بالآیه بأن شهور السنه لا یزید و لا ینقص عن اثنی عشر شهرا و قد مر بعض الکلام فیه فی ج ۳۵ ص: ۳۹ و اما المعنی الثانی فقد بطن عن عامه الناس حیث سیق أذهانهم الی المعنی الأول و لم یتفحصوا عن معنی آخر و انما عرفها الخاصّه بهدایه من أهل البیت و إذا دققت النظر فی تفسیر الأئمّه و تاویلهم لای القرآن عرفت. أن شطرا منها من ذاک الباب الذی ینفتح منه الف باب. (المحتجّ بکتاب اللّه علی الناصب).

۳- الغیبه للنعمانیّ: ۴۵ و ۴۶.

۴- الغیبه للنعمانیّ: ۴۶ و ۴۷. و فیه: یقوله منذ أربعین سنه.

**[ترجمه]الغيبه نعمانى: امام باقر عليه السّلام مى‌فرمايد: دوازده امام الهام گرفته از ماست، هفتمين فرزند من قائم است. پس ابوبصير برخاسته و عرض كرد: من گواهى مى‌دهم كه _ از چهل سال پيش از اين _ اين كلام را از ابوجعفر عليه السّلام شنيده‌ام. - . غيبه النعمانى: ۴۷ _ ۴۶ -

ص: ۳۹۵

**[ترجمه]

باب ۴۶ ما ورد من النصوص عن الصادق عليه السلام عليهم،صلى الله عليهم أجمعين

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] السِّنْدِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السّلام أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ثُمَّ قُلْتُ لَهُ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَانَ حُجَّةَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ ثُمَّ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام وَ كَانَ حُجَّةَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ فَقَالَ عليه السّلام رَحِمَكَ اللَّهُ ثُمَّ كَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عليهما السّلام وَ كَانَ حُجَّةَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ فَقَالَ عليه السّلام رَحِمَكَ اللَّهُ ثُمَّ كَانَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عليهما السّلام وَ كَانَ

حُجَّةَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ فَقَالَ عليه السّلام رَحِمَكَ اللَّهُ ثُمَّ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السّلام وَ كَانَ حُجَّةَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَ كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ حُجَّةَ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ (۱) وَ أَنْتَ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ فَقَالَ رَحِمَكَ اللَّهُ (۲).

**[ترجمه]قرب الإسناد: صفوان جمّال گفت: به امام صادق عليه السّلام عرض كردم: «اشهد ان لا إله إلّا الله وحدهُ لا شريك له» پس گفتم: گواهى مى‌دهم كه محمّد رسول خدا، حجّت خدا بر خلق خدا بود و پس از وى اميرالمؤمنين عليه السّلام حجّت خدا بر خلق او بود. _ آن حضرت عليه السّلام فرمود: خدايت رحمت كناد! _ سپس حسن بن على عليهما السّلام حجّت خدا بود _ فرمود: خدايت رحمت كناد! _ پس از وى حسين بن على عليهما السّلام حجّت خدا بر خلق بود _ فرمود: خدايت رحمت كناد! _ سپس على بن حسين عليه السّلام حجّت خدا بر خلق او بود و محمّد بن على حجّت خدا بر خلق او بود و شما حجّت خدا بر خلق وى هستيد. پس فرمود: خدايت رحمت كناد! - . قرب الاسناد: ۳۰ -

**[ترجمه]

«۲»

ك، [إكمال الدين] ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] الْقَطَّانُ عَنِ ابْنِ زَكَرِيَّا عَنِ ابْنِ حَبِيبٍ عَنِ ابْنِ بُهْلُولٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْهُذَيْلِ وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْإِمَامَةِ فِيمَنْ تَجِبُ وَ مَا عَلَامَةُ مَنْ تَجِبُ لَهُ الْإِمَامَةُ(۳) فَقَالَ إِنَّ الدَّلِيلَ عَلَى ذَلِكَ وَ الْحُجَّةَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَ الْقَائِمَ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ وَ النَّاطِقَ بِالْقُرْآنِ وَ الْعَالِمَ بِالْأَحْكَامِ أَخُو نَبِيِّ اللَّهِ وَ خَلِيفَتُهُ عَلَى أُمَّتِهِ وَ وَصِيُّهُ عَلَيْهِمْ وَ وَلِيُّهُ الَّذِي

كَانَ مِنْهُ بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى الْمَفْرُوضُ الطَّاعَهِ بِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ (۴) الْمَوْصُوفُ بِقَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ-(۵) إِنَّما

۱- فی المصدر: ثم کان محمّد بن علی و کان حجه اللّه علی خلقه.

۲- قرب الإسناد: ۳۰.

۳- فی کمال الدین و ما علامات من تجب له الإمامه.

۴- سوره النساء: ۵۹.

۵- فی کمال الدین: فقال عزّ و جلّ.

وَلِیُّکُمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا الَّذِینَ یُقِیمُونَ الصَّلاهَ وَ یُؤْتُونَ الزَّکاهَ وَ هُمْ راکِعُونَ (۱) الْمَدْعُوُّ إِلَیْهِ بِالْوَلَایَهِ الْمُثْبَتُ لَهُ الْإِمَامَهُ- یَوْمَ غَدِیرِ خُمٍّ بِقَوْلِ الرَّسُولِ صلی الله علیه و آله عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَ لَسْتُ أَوْلَی بِکُمْ مِنْکُمْ بِأَنْفُسِکُمْ قَالُوا بَلَی قَالَ فَمَنْ کُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِیٌّ مَوْلَاهُ (۲)- اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ وَ انْصُرْ مَنْ نَصَرَهُ وَ اخْذُلْ مَنْ خَذَلَهُ وَ أَعِنْ مَنْ أَعَانَهُ وَ عَلِیٌّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام (۳) أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ إِمَامُ الْمُتَّقِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ وَ أَفْضَلُ الْوَصِیِّینَ وَ خَیْرُ الْخَلْقِ أَجْمَعِینَ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ بَعْدَهُ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ ثُمَّ الْحُسَیْنُ علیهما السّلام سِبْطَا رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ ابْنَا خِیَرَهِ النِّسْوَانِ (۴) ثُمَّ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍ (۵) ثُمَّ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ ثُمَّ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ ثُمَّ عَلِیُّ بْنُ مُوسَی ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ ثُمَّ عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ثُمَّ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ علیهما السّلام إِلَی یَوْمِنَا هَذَا وَاحِداً بَعْدَ وَاحِدٍ وَ هُمْ عِتْرَهُ الرَّسُولِ صلی الله علیه و آله الْمَعْرُوفُونَ بِالْوَصِیَّهِ وَ الْإِمَامَهِ- لَا تَخْلُو الْأَرْضُ مِنْ حُجَّهٍ مِنْهُمْ فِی کُلِّ عَصْرٍ وَ زَمَانٍ وَ فِی کُلِّ وَقْتٍ وَ أَوَانٍ وَ هُمُ الْعُرْوَهُ الْوُثْقَی (۶) وَ أَئِمَّهُ الْهُدَی وَ الْحُجَّهُ عَلَی أَهْلِ الدُّنْیَا إِلَی أَنْ یَرِثَ اللَّهُ الْأَرْضَ وَ مَنْ عَلَیْهَا وَ کُلُّ مَنْ خَالَفَهُمْ ضَالٌّ مُضِلٌّ تَارِکٌ لِلْحَقِّ وَ الْهُدَی وَ هُمُ الْمُعَبِّرُونَ عَنِ الْقُرْآنِ وَ النَّاطِقُونَ عَنِ الرَّسُولِ صلی الله علیه و آله مَنْ مَاتَ وَ

لَا یَعْرِفُهُمْ مَاتَ مِیتَهً جَاهِلِیَّهً(۷) وَ دِینُهُمُ الْوَرَعُ وَ الْعِفَّهُ وَ الصِّدْقُ وَ الصَّلَاحُ وَ الِاجْتِهَادُ وَ أَدَاءُ الْأَمَانَهِ إِلَی الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ وَ طُولُ السُّجُودِ وَ قِیَامُ اللَّیْلِ وَ اجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ وَ انْتِظَارُ الْفَرَجِ بِالصَّبْرِ وَ حُسْنُ الصُّحْبَهِ وَ حُسْنُ الْجِوَارِ.

ثُمَّ قَالَ تَمِیمُ بْنُ بُهْلُولٍ حَدَّثَنِی أَبُو مُعَاوِیَهَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام فِی الْإِمَامَهِ: مِثْلَهُ سَوَاءً(۸).

۱- سوره المائده: ۵۵.

۲- فی العیون: فهذا علی مولاه.

۳- فی کمال الدین: و أعز من أطاعه ذاک علیّ بن أبی طالب اه.

۴- فی العیون: و ابنا خیره النسوان أجمعین.

۵- فی العیون: ثم محمّد بن علی الباقر.

۶- فی کمال الدین: و انهم العروه الوثقی.

۷- فی العیون: من مات و لم یعرفهم مات میته الجاهلیه.

۸- کمال الدین: ۱۹۳ و ۱۹۴. عیون الأخبار: ۳۲ و ۳۳.

**[ترجمه]کمال الـدین، عیون اخبار الرضا: ابن بهلول گفت: عبدالله بن ابی هذیل در پاسخ من که پرسیده بودم امامت در چه کسـی واجب است و نشـانه‌هـای آن شخصـی که امـامت در او واجب گردد، چیست؟ گفت: دلیـل بر آن و برهـان بر مؤمنان و آنکه قائم به امور مسـلمانان و ناطق به قرآن و عالِم به احکام است، یعنی برادر پیامبر خدا و جانشـین او بر اُمّتش و وصیّ وی بر ایشـان، و ولیّ او که برای وی منزلت هـارون از موسـی را دارد، آنکه اطـاعت از وی فرض است آن‌گونه خـدای عزّوجل می... فرماید: «يَا أَيهَُّا الَّذِينَ ءَامَنُواْ أَطِيعُواْ اللَّهَ وَ أَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَ أُوْلِي الْأَمْرِ مِنكم »، - . نساء/ ۵۹ - {ای

کسانی که ایمـان آورده ایـد، خـدا را اطاعت کنیـد و پیامبر و اولیای امر خود را [نیز] اطاعت کنیـد.} آنکه خـدای عزّوجل در وصفش چنین فرموده:

ص: ۳۹۶

«إِنَّمَـا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ ءَامَنُواْ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَوةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَوةَ وَ هُمْ رَاكِعُون»، - . مائـده/ ۵۵ - {ولیّ شما، تنها خـدا و پیامبر اوست و کسانی که ایمان آورده اند: همان کسانی که نماز برپا می دارند و در حال رکوع زکات می دهند.} آن کسـی که مردم به پـذیرفتن ولایتش دعوت گشـته‌اند و امامتش در روز غدیر خم به فرموده پیامبرصـلی الله علیه و آله از جانب خدای عزّوجل ثابت گردیده، آن‌گاه که فرمود: آیا من سزاوارتر از شما به خودتان نیستم؟ عرض کردند: آری! فرمود: هرکس من مولای او هسـتم پس علی مولای اوست. بارخدایا، دوسـتدار کسـی باش که او را دوست می‌دارد و دشمن کسی باش که با وی از در دشـمنی درآیـد و آنکه او را یاری نمایـد، یاری فرما و هرکه وی را خوار دارد، خوار و ذلیل بـدار و مـددکار کسـی باش که وی را مـدد رسانَد. ــ این شـخص که اوصافش بیان شد ــ علی بن ابی طالب علیه السّـلام امیرمؤمنان و امام پارسایان، زمامدار سـفیدرویان، برترین اوصیا و بهترین تمام مخلوقات بعد از رسول خدا صلی الله علیه و آله است. و پس از وی حسن بن علی سـپس حسین علیهما السّلام دو سبط رسول خدا صلی الله علیه و آله و دو فرزند بهترین زنان هستند. آن‌گاه علی بن حسین سپس محمّـد بن علی، آن‌گاه جعفر بن محمّد، پس از او موسـی بن جعفر، آن‌گاه علی بن موسـی، سـپس محمّد بن علی و بعد علی بن محمّـد و دیگری حسن بن علی، آن‌گاه محمّـد بن الحسن علیهم صـلوات الله اجمعین است که تا به امروز یکی پس از دیگری امام و پیشوا هسـتند. ایشان عترت رسول خدا صلی الله علیه و آله بوده که به وصیّت و امامت شناخته شده‌اند و هیچ‌گاه زمین در هیـچ دوره و زمانی، لحظه‌ای از وجود آنان خالی نبوده است. ایشان ریسـمان محکم، امامان راهنما و حجّت‌های خـدا بر اهـل دنیا هسـتند تا اینکه خداونـد زمین و هرچه در آن است را به ارث بَرَد؛ و هرکه با آنان از در مخالفت درآیـد، هم خود گمراه است و هم دیگران را گمراه نموده و تارک و واگذارنـده حقّ و هـدایت است. ایشان مفسّـران قرآننـد و سـخن‌گویان از جانب رسول خـدا صـلی الله علیه و آله هسـتند. هرکس بمیرد و آنان را به امامت نشـناسد، بر عهد جاهلیت مرده است، آیینشان پارسـایی، پاکـدامنی، راستی، صـلاح، ادای امـانت به صاحب آن، چه نیکوکار باشـد و چه بـدکار، سـجده طولانی، شب زنـده داری، پرهیز از محرمـات، انتظـار فرج توأم بـا شـکیبایی، خوش رفتـاری بـا مردم و نیک‌منشـی با همسایه است. آن‌گاه تمیم بن بهلول گفت: ابومعاویه از اعمش از جعفر بن محمّـد علیه السّـلام نظیر همین روایت را در باب امامت برایم نقل کرده است. - . کمال الدین: ۱۹۴ ــ۱۹۳. عیون الاخبار: ۳۳ ــ۳۲ -

ص: ۳۹۷

**[ترجمه]

«۳»

ك، [إكمال الدين]: مَاجِيلَوَيْهِ وَ ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ مَعاً عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ وَ الصَّفَّارِ مَعاً عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ: كُنْتُ أَنَا وَ أَبُو بَصِيرٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ مَوْلَى أَبِي جَعْفَرٍ بِمَنْزِلٍ بِمَكَّةَ(۱) فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام يَقُولُ نَحْنُ اثْنَا عَشَرَ مَهْدِيّاً فَقَالَ لَهُ أَبُو بَصِيرٍ تَاللَّهِ لَقَدْ سَمِعْتَ ذَلِكَ مِنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام فَحَلَفَ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ أَنَّهُ سَمِعَ ذَلِكَ مِنْهُ فَقَالَ أَبُو بَصِيرٍ لَكِنِّي سَمِعْتُهُ مِنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام (۲).

ك، [إكمال الدين]: ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ بْنِ مِهْرَانَ: مِثْلَهُ (۳).

ك، [إكمال الدين]: الطَّالَقَانِيُّ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]كمال الدين: سماعة بن مهران گويد: من و ابوبصير و محمّد بن عمران غلام ابوجعفر در خانه‌ای در مكه بوديم كه محمّد بن عمران گفت: شنيدم امام صادق علیه السّلام فرمود: ما دوازده امام هدايت شده هستيم. پس ابوبصير به وی گفت: تو را به خدا سوگند می‌دهم كه آيا اين حديث را از امام صادق علیه السّلام شنيده‌ای؟ و او يك يا دو بار سوگند ياد كرد كه اين روايت را از وی شنيده است. پس ابوبصير گفت: ليكن من اين حديث را از امام باقر علیه السّلام شنيده‌ام. - . كمال الدين: ۱۹۲ -

كمال الدين: ابن وليد از صفّار از عبدالله بن صلت از عثمان بن عيسی از سماعة بن مهران نظير اين حديث را آورده است. - . كمال الدين: ۱۹۲ -

كمال الدين: طالقانی از ابن عقده از سهل بن عبدالله از عثمان بن عيسی مانند آن را نقل كرده است. - . كمال الدين : ۱۹۴ -

**[ترجمه]

«۴»

ك، [إكمال الدين]: الطَّالَقَانِيُّ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْعَاصِمِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ وُهَيْبٍ عَنْ ذَرِيحٍ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام أَنَّهُ قَالَ: مِنَّا اثْنَا عَشَرَ مَهْدِيّاً(۵).

**[ترجمه]كمال الدين: امام صادق علیه السّلام فرمود: دوازده امام هدايت شده از ما هستند. - . كمال الدين : ۱۹۴ -

**[ترجمه]

«۵»

ك، [إكمال الدين]: الْمُظَفَّرُ الْعَلَوِيُّ عَنِ ابْنِ الْعَيَّاشِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ كُلْثُوم عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ الدَّقَّاقِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی قَتَادَهَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ غَزْوَانَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَالَ: یَکُونُ بَعْدَ الْحُسَیْنِ تِسْعَهُ أَئِمَّهٍ تَاسِعُهُمْ قَائِمُهُمْ (۶).

**[ترجمه]کمال الدین: امام صادق علیه السّلام فرمود: پس از حسین نُه امام خواهد بود که نهمین آنان قائم ایشان است. - . کمال الدین: ۲۰۰ -

**[ترجمه]

«۶»

نی، [الغیبه] للنعمانی: عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ رِیَاحٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَیُّوبَ عَنْ عَبْدِ الْکَرِیمِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَی -(۷) بَلْ کَذَّبُوا بِالسَّاعَهِ وَ أَعْتَدْنا لِمَنْ کَذَّبَ

ص: ۳۹۸

۱- فی المصدر: فی منزل بمکّه.

۲- کمال الدین: ۱۹۲. و فیه: فقال أبو بصیر: تاللّه لقد سمعت من ابی جعفر علیه السلام بمثل هذا الحدیث.

۳- کمال الدین: ۱۹۲.

۴- کمال الدین: ۱۹۴.

۵- کمال الدین: ۱۹۴.

۶- کمال الدین: ۲۰۰.

۷- فی المصدر: ما معنی قول اللّه عزّ و جلّ.

بِالسَّاعَهِ سَعِیراً(۱) قَالَ لِی إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّنَهَ اثْنَیْ عَشَرَ شَهْراً وَ جَعَلَ اللَّیْلَ اثْنَتَیْ عَشْرَهَ سَاعَهً وَ جَعَلَ النَّهَارَ اثْنَتَیْ عَشْرَهَ سَاعَهً وَ مِنَّا اثْنَا عَشَرَ مُحَدَّثاً وَ کَانَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام سَاعَهً مِنْ تِلْکَ السَّاعَاتِ (۲).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: مفضّل بن عمر گوید: از امام صادق علیه السّلام درباره این آیه سؤال کردم: «بَلْ کَذَّبُواْ بِالسَّاعَهِ وَ أَعْتَدْنَا لِمَن کَذَّبَ بِالسَّاعَهِ سَعِیرًا»، - . فرقان / ۱۱ - {[نه!]

بلکه [آنها] رستاخیز را دروغ خواندند، و برای هر کس که رستاخیز را دروغ خوانَد آتشِ سوزان آماده کرده ایم. }

ص: ۳۹۸

به من فرمود: خداوند سال را دوازده ماه آفرید و شب را دوازده ساعت قرار داد و روز را دوازده ساعت قرار داد و دوازده الهام شونده از ما هستند و امیرالمؤمنین علیه السّلام ساعتی از این ساعت‌ها بود. - . غیبه النعمانی: ۴۰ -

**[ترجمه]

«۷»

نی، [الغیبه] للنعمانی بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ عَبْدِ الْکَرِیمِ عَنْ ثَابِتِ بْنِ شُرَیْحٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام یَقُولُ: مِنَّا اثْنَا عَشَرَ مُحَدَّثاً(۳).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: امام جعفر صادق علیه السلام می‌فرمود: یازده امام الهام شونده از ماست. - . غیبه النعمانی: ۴۰ -

**[ترجمه]

«۸»

نی، [الغیبه] للنعمانی عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْقُرَشِیِّ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبَانٍ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی السَّائِبِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام: اللَّیْلُ اثْنَتَا عَشْرَهَ سَاعَهً وَ النَّهَارُ اثْنَتَا عَشْرَهَ سَاعَهً وَ الشُّهُورُ اثْنَا عَشَرَ شَهْراً وَ الْأَئِمَّهُ اثْنَا عَشَرَ إِمَاماً وَ النُّقَبَاءُ اثْنَا عَشَرَ نَقِیباً وَ إِنَّ عَلِیّاً سَاعَهٌ مِنِ اثْنَتَیْ عَشْرَهَ سَاعَهً وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ وَ أَعْتَدْنا لِمَنْ کَذَّبَ بِالسَّاعَهِ سَعِیراً(۴).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: امام باقر علیه السّلام می‌فرماید: شب دوازده ساعت است، روز دوازده ساعت، ماه‌ها دوازده ماه، ائمّه دوازده امام، و نقبا دوازده نقیب و علی ساعتی از دوازده ساعت است؛ و این قول خدای عزّوجل است که: «وَ أَعْتَدْنَا لِمَن کَذَّبَ بِالسَّاعَهِ سَعِیرًا»، - . غیبه النعمانی: ۴۰ . فرقان / ۱۱ - {و

برای هر کس که رستاخیز را دروغ خوانَد آتشِ سوزان آماده کرده ایم }.

**[ترجمه]

«۹»

نی، [الغیبه] للنعمانی عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الرَّازِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْکُوفِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ یُوسُفَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ زَیْدٍ الشَّحَّامِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الرَّازِیُّ وَ حَدَّثَنَا بِهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ الْکُوفِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ زَیْدٍ الشَّحَّامِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَیُّمَا أَفْضَلُ الْحَسَنُ أَمِ الْحُسَیْنُ قَالَ إِنَّ فَضْلَ أَوَّلِنَا یَلْحَقُ فَضْلَ آخِرِنَا وَ فَضْلَ آخِرِنَا یَلْحَقُ فَضْلَ أَوَّلِنَا فَکُلٌّ لَهُ فَضْلٌ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ (۵) جُعِلْتُ فِدَاکَ وَسِّعْ عَلَیَّ فِی الْجَوَابِ وَ اللَّهِ مَا أَسْأَلُکَ إِلَّا مُرْتَاداً فَقَالَ نَحْنُ مِنْ شَجَرَهٍ بَرَأَنَا اللَّهُ مِنْ طِینَهٍ وَاحِدَهٍ فَضْلُنَا مِنَ اللَّهِ وَ عِلْمُنَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ نَحْنُ أُمَنَاءُ اللَّهِ عَلَی خَلْقِهِ وَ الدُّعَاهُ إِلَی دِینِهِ وَ الْحُجَّابُ فِیمَا بَیْنَهُ وَ بَیْنَ خَلْقِهِ أَزِیدُکَ یَا زَیْدُ قُلْتُ نَعَمْ فَقَالَ خَلْقُنَا وَاحِدٌ وَ عِلْمُنَا وَاحِدٌ وَ فَضْلُنَا وَاحِدٌ وَ کُلُّنَا وَاحِدٌ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقُلْتُ أَخْبِرْنِی بِعِدَّتِکُمْ فَقَالَ نَحْنُ اثْنَا عَشَرَ هَکَذَا حَوْلَ عَرْشِ رَبِّنَا جَلَّ وَ عَزَّ

ص: ۳۹۹

۱- سوره الفرقان: ۱۱.

۲- الغیبه للنعمانیّ: ۴۰. و قد ذکر فی المصدر صدر الآیه أیضا کما سبق فی الروایه السادسه.

۳- الغیبه للنعمانیّ: ۴۰. و قد ذکر فی المصدر صدر الآیه أیضا کما سبق فی الروایه السادسه.

۴- الغیبه للنعمانیّ: ۴۰. و قد ذکر فی المصدر صدر الآیه أیضا کما سبق فی الروایه السادسه.

۵- فی المصدر: قلت له.

فِی مُبْتَدَإِ خَلْقِنَا أَوَّلُنَا مُحَمَّدٌ وَ أَوْسَطُنَا مُحَمَّدٌ وَ آخِرُنَا مُحَمَّدٌ(۱).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: زیـد شـحّام گویـد: به امام صادق علیه السّـلام عرض کردم: حسن افضل است یا حسـین؟ فرمود: یقیناً فضـل اولین مـا به آخرین مـا می‌رسـد و فضـل آخرین ما به اولین ما می‌رسـد و هر کـدام از فضـلی برخوردارنـد. عرض کردم: قربانت گردم، مبسوط‌تر پاسخ بفرمایید که جز به قصد دانستن نیامده‌ام. فرمود: ما از یک درخت هستیم و خداوند ما را از یک طینت آفریـده است. فضل ما از خداست و علم ما از خداست و ما اُمنای خدا بر خلق او و دعوت کننده به دین اوییم، و حاجبان میان او و خلقش هستیم. ای زید، بیشتر بگویم؟ عرض کردم: آری! فرمود: خلقت ما، عِلم ما و فضل ما یکی است و جملگی ما نزد خـدای عزّوجـل یکی هسـتیم. پس عرض کردم: مرا از شـمارتان آگـاه کنیـد. فرمـود: مـا دوازده تن هسـتیم ــ این چنین ــ پیرامون عرش پروردگارمان عزّوجلّ

ص: ۳۹۹

از ابتدای خلقت بوده‌ایم، اوّلین ما محمّد، میانه ما محمّد و آخرین ما محمّد است. - . غیبه النعمانی: ۴۱ ــ ۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۰»

نی، [الغیبه] للنعمـانی سَـلَامَهُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عُمَرَ الْمَعْرُوفِ بِالْحَاجِی عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ الْعَلَوِیِّ الْعَبَّاسِـیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَسَنِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ کَثِیرٍ عَنْ أَبِی أَحْمَـدَ بْنِ مُوسَـی عَنْ دَاوُدَ بْنِ کَثِیرٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ علیه السّـلام الْمَـدِینَهَ(۲) فَقَـالَ لِی مَـا الَّذِی أَبْطَـأَ بِـکَ یَا دَاوُدُ عَنَّا فَقُلْتُ حَاجَهٌ عَرَضَتْ بِالْکُوفَهِ فَقَالَ مَنْ خَلَّفْتَ بِهَا فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِـدَاکَ خَلَّفْتُ بِهَا عَمَّکَ زَیْداً تَرَکْتُهُ رَاکِباً عَلَی فَرَسٍ مُتَقَلِّداً سَـیْفاً یُنَادِی بِأَعْلَی صَوْتِهِ سَـلُونِی سَلُونِی قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِی فِی جَوَانِحِی (۳) عِلْمٌ جَمٌّ قَدْ عَرَفْتُ النَّاسِخَ مِنَ الْمَنْسُوخِ وَ الْمَثَانِی وَ الْقُرْآنَ الْعَظِیمَ وَ إِنِّی الْعَلَمُ بَیْنَ اللَّهِ وَ بَیْنَکُمْ فَقَالَ لِی یَا دَاوُدُ لَقَدْ ذَهَبَتْ بِکَ الْمَذَاهِبُ ثُمَّ نَادَی یَا سَمَاعَهَ بْنَ مِهْرَانَ ایتِنِی بِسَـلَّهِ الرُّطَبِ فَأَتَاهُ بِسَـلَّهٍ فِیهَا رُطَبٌ فَتَنَاوَلَ مِنْهَا رُطَبَهً فَأَکَلَهَا وَ اسْتَخْرَجَ النَّوَاهَ مِنْ فَمِهِ فَغَرَسَهَا فِی أَرْضٍ-(۴) فَفَلَقَتْ وَ أَنْبَتَتْ وَ أَطْلَعَتْ وَ أَعْذَقَتْ (۵) فَضَرَبَ بِیَدِهِ إِلَی بُسْرَهٍ مِنْ عِذْقٍ فَشَقَّهَا وَ اسْتَخْرَجَ مِنْهَا رِقّاً أَبْیَضَ فَفَضَّهُ (۶) وَ دَفَعَهُ إِلَیَّ وَ قَالَ اقْرَأْهُ فَقَرَأْتُهُ وَ إِذَا فِیهِ سَـطْرَانِ السَّطْرُ الْأَوَّلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ الثَّانِی إِنَّ عِـدَّهَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنا عَشَرَ شَـهْراً فِی کِتـابِ اللَّهِ یَوْمَ خَلَقَ السَّمـاواتِ وَ الْأَرْضَ مِنْهـا أَرْبَعَهٌ حُرُمٌ ذلِـکَ الـدِّینُ الْقَیِّمُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ- الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ الْحُسَـیْنُ بْنُ عَلِیٍّ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَـیْنِ- مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ مُوسَـی بْنُ جَعْفَرٍ- عَلِیُّ بْنُ مُوسَـی مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدٍ- الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ الْخَلَفُ الْحُجَّهُ ثُمَّ قَالَ علیه السّـلام یَا دَاوُدُ أَ تَـدْرِی مَتَی کُتِبَ هَذَا فِی هَذَا قُلْتُ اللَّهُ أَعْلَمُ وَ رَسُولُهُ وَ أَنْتُمْ قَالَ قَبْلَ أَنْ یَخْلُقَ اللَّهُ آدَمَ بِأَلْفَیْ عَامٍ (۷).

ص: ۴۰۰

۱- الغیبه للنعمانیّ: ۴۰ و ۴۱.

۲- فی المصدر: دخلت علی أبی عبد اللّه جعفر بن محمّد علیه السلام بالمدینه.

۳- فی المصدر: فبین جوانحی.

۴- فی المصدر: من فیه فغرسها فی الأرض.

۵- أعذقت النخل: صار ذا عذق و العذق الغصن.

۶- فض ختم الکتاب و الختم عن الکتاب کسره و فتحه.

۷- الغیبه للنعمانیّ: ۴۲.

کنز، [کنز جامع الفوائد] و تأویل الآیات الظاهره: مِنْ كِتَابِ الْغَيْبَهِ لِلشَّيْخِ الْمُفِيدِ عَنْ سَلَامَهَ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: داود بن کثیر گوید: در مدینه بر امام صادق علیه السّلام وارد گشتم، پس آن حضرت به من فرمود: ای داود، چه چیزی باعث گردیده دیر نزد ما بیایی؟ عرض کردم: مسأله‌ای که در کوفه پیش آمد. فرمود: چه کسی را در کوفه به جا گذاردی؟ عرض کردم: قربانت گردم، عمویت زید را در کوفه سوار بر اسبی شمشیر حمایل کرده بر جای گذاشتم که با صدای بلند ندا در می‌داد که: از من بپرسید، پیش از اینکه مرا از دست دهید، از من بپرسید که در درون سینه من علم بسیار است، من ناسخ و منسوخ را می‌شناسم و مثانی و قرآن عظیم را شناخته‌ام، و نشانه میان خدا و شما من هستم. پس امام صادق علیه السّلام به من فرمود: ای داود، به چه راه‌هایی کشانده شده‌ای؟! سپس صدا زد: ای سماعهٔ بن مهران، سبد رطب را برای من بیاور! چون آورد، آن حضرت یک دانه رطب برداشت و آن را خورد، سپس هسته‌اش را از دهان به در آورد و در زمین کاشت. پس آن هسته ریشه دوانید، رویید، شکوفه کرده و خوشه داد. آن‌گاه امام دست برد و خرمای نارسی از خوشه چید و آن را دو نیم کرد و برگه سفیدی از درون آن بیرون آورد و آن را باز فرموده، به من داد و فرمود: بخوان! دیدم در سطر اول نوشته شده: «لا إله إلّا الله محمّد رسول الله» و در سطر دوم آمد: «إِنَّ عِدَّهَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنا عَشَرَ شَهْراً فِی کِتابِ اللَّهِ یَوْمَ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ مِنْها أَرْبَعَهٌ حُرُمٌ ذلِکَ الدِّینُ الْقَیِّم» - . توبه / ۳۶ - {در حقیقت، شماره ماه ها نزد خدا، از روزی که آسمانها و زمین را آفریده، در کتاب [علم] خدا، دوازده ماه است از این [دوازده ماه]، چهار ماه، [ماهِ] حرام است. این است آیین استوار، پس در این [چهار ماه] بر خود ستم مکنید، و همگی با مشرکان بجنگید، چنان که آنان همگی با شما می جنگند، و بدانید که خدا با پرهیزگاران است}: امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب، حسن بن علی، حسین بن علی، علی بن حسین، محمّد بن علی، جعفر بن محمّد، موسی بن جعفر، علی بن موسی، محمّد بن علی، علی بن محمّد، حسن بن علی، خلف حجّت. سپس فرمود: ای داود، آیا می‌دانی این نوشته از کی در این دانه خرما نوشته شده؟ عرض کردم: خدا و رسول او آگاه‌ترند و شما نیز، فرمود: دو هزار سال پیش از آفرینش آدم. - . غیبه النعمانی: ۴۲ -

کنز جامع الفوائد: از کتاب غیبت شیخ مفید از سلامه نظیر آن را نقل کرده است. - . کنز جامع الفوائد، نسخه خطی . تفسیر برهان ۲: ۱۲۳ -

**[ترجمه]

بیان

الظاهر أن هذا الرق كان مكتوبا قبل آدم بألفی عام فجعله الله لإظهار إعجازه علیه السّلام بین تلك البسره فی هذه الساعه.

**[ترجمه]به حَسَب ظاهر این صفحه، دو هزار سال قبل از آفرینش آدم نوشته شده بوده و خداوند برای اظهار معجزه آن حضرت، در آن ساعت آن را در آن دانه خرمای نارس قرار داده است.

**[ترجمه]

«۱۱»

نی، [الغیبه] للنعمانی: عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ الرَّازِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ کَثِیرٍ الرَّقِّیِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام جُعِلْتُ فِدَاکَ أَخْبِرْنِی عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولئِکَ الْمُقَرَّبُونَ (۲) قَالَ نَطَقَ اللَّهُ بِهَذَا(۳) یَوْمَ ذَرَأَ الْخَلْقَ فِی الْمِیثَاقِ وَ قَبْلَ أَنْ یَخْلُقَ الْخَلْقَ بِأَلْفَیْ عَامٍ فَقُلْتُ

فَسِّرْ لِی ذَلِکَ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمَّا أَرَادَ أَنْ یَخْلُقَ الْخَلْقَ خَلَقَهُمْ مِنْ طِینٍ وَ رَفَعَ لَهُمْ نَاراً فَقَالَ ادْخُلُوهَا فَکَانَ أَوَّلَ مَنْ دَخَلَهَا مُحَمَّدٌ صلی الله علیه و آله وَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ علیهم السّلام وَ تِسْعَةٌ مِنَ الْأَئِمَّهِ إِمَامٌ بَعْدَ إِمَامٍ ثُمَّ أَتْبَعَهُمْ بِشِیعَتِهِمْ فَهُمْ وَ اللَّهِ السَّابِقُونَ (۴).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: داود بن کثیر رقّی گوید: به امام صادق علیه السّلام عرض کردم: قربانت گردم: مرا از قول خدای عزّوجل خبر دهید که فرمود: «وَ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُوْلَئِکَ الْمُقَرَّبُون »، - . واقعه/ ۱۱ _۱۰ - {و

سبقت گیرندگان مقدّمند، آنانند همان مقرّبانِ [خدا].} فرمود: خداوند متعال این کلام را روزی که ذرات انسان‌ها را خلق کرد، بیان فرموده است؛ دو هزار سال قبل از آنکه آنان را در این عالَم خلق نماید! عرض کردم: این مفهوم را برایم بیشتر باز کنید. فرمود: آن‌گاه که اراده خدای عزّوجل بر آن تعلّق گرفت که مخلوقات را بیافریند، ایشان را از گِل خلق نمود و برای آنان آتشی برافروخت و به آنان فرمان داد که: درون آتش شوید! و اولین کسانی که وارد آن آتش گردیدند، محمّد صلی الله علیه و آله و امیرالمؤمنین و حسن و حسین علیهم السّلام و نُه تن از نسل حسین که امام بعد از امام بودند، صلوات الله علیهم اجمعین، سپس شیعیان ایشان را به دنبال آن‌ها به درون آن آتش فرستاد و به خدا سوگند، «سابقون» آنانند. - . غیبه النعمانی: ۴۳ -

**[ترجمه]

«۱۲»

نی، [الغیبه] للنعمانی أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ هِشَامٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ الْکَرْخِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام وَ أَبِی عِنْدَهُ جَالِسٌ إِذْ دَخَلَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَی وَ هُوَ غُلَامٌ فَقُمْتُ إِلَیْهِ فَقَبَّلْتُهُ وَ جَلَسْتُ فَقَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام یَا إِبْرَاهِیمُ أَمَا إِنَّهُ صَاحِبُکَ مِنْ بَعْدِی أَمَا لَیَهْلِکَنَّ فِیهِ أَقْوَامٌ وَ یَسْعَدُ آخَرُونَ- فَلَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ وَ ضَاعَفَ عَلَی رُوحِهِ الْعَذَابَ أَمَا لَیُخْرِجَنَّ اللَّهُ مِنْ صُلْبِهِ خَیْرَ أَهْلِ الْأَرْضِ فِی زَمَانِهِ سَمِیَّ جَدِّهِ وَ وَارِثَ عِلْمِهِ وَ أَحْکَامِهِ وَ قَضَایَاهُ وَ مَعْدِنَ الْإِمَامَهِ وَ رَأْسَ الْحِکْمَهِ یَقْتُلُهُ جَبَّارُ بَنِی فُلَانٍ بَعْدَ عَجَائِبَ طَرِیفَهٍ حَسَداً لَهُ وَ لَکِنَ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ وَ لَوْ کَرِهَ الْمُشْرِکُونَ وَ یُخْرِجُ اللَّهُ مِنْ صُلْبِهِ تَکْمِلَهَ اثْنَیْ عَشَرَ إِمَاماً مَهْدِیّاً اخْتَصَّهُمُ اللَّهُ بِکَرَامَتِهِ وَ أَحَلَّهُمْ دَارَ قُدْسِهِ الْمُنْتَظِرُ لِلثَّانِی عَشَرَ مِنْهُمْ (۵) کَالشَّاهِرِ سَیْفَهُ بَیْنَ یَدَیْهِ بَلْ کَالشَّاهِرِ بَیْنَ یَدَیْ رَسُولِ اللَّهِ ص (۶)

۱- مخطوط. و أورده فی البرهان ۲: ۱۲۳.

۲- سوره الواقعه: ۱۰ و ۱۱.

۳- فی المصدر: نطق اللّه بها.

۴- الغیبه للنعمانیّ: ۴۳.

۵- فی(م) و(د) المقر للثانی عشر منهم اه.

۶- فی المصدر: المنتظر الثانی عشر: الشاهر سیفه بین یدیه کان کالشاهر سیفه بین یدی رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله اه.

یَذُبُّ عَنْهُ وَ دَخَلَ رَجُلٌ مِنْ مَوَالِی بَنِی أُمَیَّهَ فَانْقَطَعَ الْکَلَامُ فَعُدْتُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام إِحْدَی عَشْرَهَ مَرَّهً أُرِیدُ أَنْ یَسْتَتِمَّ الْکَلَامَ فَمَا قَدَرْتُ عَلَی ذَلِکَ فَلَمَّا کَانَ قَابِلُ السَّنَهِ الثَّانِیَهِ دَخَلْتُ عَلَیْهِ وَ هُوَ جَالِسٌ فَقَالَ یَا إِبْرَاهِیمُ هُوَ الْمُفَرِّجُ لِلْکَرْبِ عَنْ شِیعَتِهِ بَعْدَ ضَنْکٍ شَدِیدٍ(۱) وَ بَلَاءٍ طَوِیلٍ وَ جُوعٍ وَ خَوْفٍ فَطُوبَی لِمَنْ أَدْرَکَ ذَلِکَ الزَّمَانَ حَسْبُکَ یَا إِبْرَاهِیمُ قَالَ فَمَا رَجَعْتُ بِشَیْ ءٍ أَسَرَّ إِلَیَّ مِنْ هَذَا لِقَلْبِی وَ لَا أَقَرَّ لِعَیْنِی (۲).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: ابراهیم کرخی گوید: در حالی بر ابوعبدالله جعفر بن محمّد صادق علیه السّلام وارد شدم که پدرم در محضر ایشان نشسته بود. در این هنگام ابوالحسن موسی که هنوز نوجوان بود، وارد مجلس شد. پس برخاسته نزد وی رفته و او را بوسیده و نشستم. پس امام صادق علیه السّلام به من فرمود: ای ابراهیم، ایشان پس از من امام توست که اقوامی درباره وی به هلاکت افتند و اقوام دیگری به سعادت می‌رسند. پس خداوند قاتلش را لعنت کند و عذاب روحش را مضاعف گرداند؛ و خداوند از صُلب او بهترین اهل زمین را در زمان مقرر بیرون خواهد آورد که همنام جد خود امیرالمؤمنین علیه السّلام است و وارث علم، احکام و قضاوت‌های اوست، او معدن امامت و سرآمد حکمت خواهد بود. و جبّار ظالم بنی فلان، پس از طرایف و شگفتی‌ها که از وی سرزند، از روی حسادت او را خواهد کشت، ولی خداوند کار خویش را به سرانجام رسانَد هرچند مشرکان را ناخوش آید و خداوند بقیه دوازده امام مهدی را از صُلب وی بیرون آورد که خداوند ایشان را مخصوص به کرامت خود فرموده و در بارگاه قدس خویش جای داده و آنکه منتظر دوازدهمین ایشان باشد، به مانند کسی است که در رکاب رسول خدا صلی الله علیه و آله

ص: ۴۰۱

شمشیر برکشیده و از آن حضرت دفاع کرده باشد. در این هنگام مردی از طرفداران بنی‌اُمیّه وارد گردیده و گفتگو متوقف شد. از آن پس، یازده بار دیگر نزد امام صادق علیه السّلام آمدم که بقیه مطلب را بشنوم لیکن موفق نشدم، تا اینکه سال بعد دوباره به محضر ایشان شرفیاب شدم و آن حضرت نشسته بود و به من فرمود: ای ابراهیم، [دوازدهمین امام] پس از سختی و مشقت و بلایی طولانی و ترس و وحشت و گرسنگی، اندوه شیعیان را برطرف می‌سازد، خوشا به حال کسی که آن زمان را دریابد. ای ابراهیم، همین مقدار تو را کافی است. ابراهیم گوید: آن سال به چیزی دلچسب‌تر از آنچه از آن حضرت شنیدم و موجب روشنی چشمانم گردیده بود، نرسیدم. - . غیبه النعمانی: ۴۴_۴۳ -

**[ترجمه]

«۱۳»

نی، [الغیبه] للنعمانی الْکُلَیْنِیُّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلٍ عَنِ ابْنِ شَمُّونٍ (۳) عَنِ الْأَصَمِّ عَنْ کَرَّامٍ قَالَ: حَلَفْتُ فِیمَا بَیْنِی وَ بَیْنَ نَفْسِی أَنْ لَا آکُلَ طَعَاماً بِنَهَارٍ(۴) أَبَداً حَتَّی یَقُومَ قَائِمُ آلِ مُحَمَّدٍ فَدَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السّلام فَقُلْتُ لَهُ رَجُلٌ مِنْ شِیعَتِکَ جَعَلَ لِلَّهِ عَلَیْهِ أَلَّا یَأْکُلَ طَعَاماً بِالنَّهَارِ أَبَداً حَتَّی یَقُومَ قَائِمُ آلِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله فَقَالَ صُمْ یَا کَرَّامُ وَ لَا تَصُمِ الْعِیدَیْنِ وَ لَا ثَلَاثَهَ أَیَّامِ التَّشْرِیقِ وَ لَا إِذَا کُنْتَ مُسَافِراً فَإِنَّ الْحُسَیْنَ علیه السّلام لَمَّا قُتِلَ عَجَّتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ وَ مَنْ عَلَیْهِمَا(۵) وَ قَالُوا یَا رَبَّنَا أَ تَأْذَنُ لَنَا فِی

هَلَاكِ الْخَلْقِ حَتَّی نَجُدَّهُمْ مِنْ جَدِيدِ الْأَرْضِ (۶) بِمَا اسْتَحَلُّوا حُرْمَتَکَ وَ قَتَلُوا صَفْوَتَکَ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَا مَلَائِکَتِی وَ يَا سَمَائِی وَ يَا أَرْضِی اسْکُنُوا ثُمَّ کَشَفَ حِجَاباً مِنَ الْحُجُبِ فَإِذَا خَلْفَهُ مُحَمَّدٌ وَ اثْنَا عَشَرَ وَصِيّاً لَهُ فَأَخَذَ بِيَدِ فُلَانٍ مِنْ بَيْنِهِمْ وَ قَالَ يَا مَلَائِکَتِی وَ يَا سَمَاوَاتِی وَ يَا أَرْضِی بِهَذَا أَنْتَصِرُ مِنْهُمْ قَالَهَا ثَلَاثاً.

وَ جَاءَ فِی غَيْرِ رِوَايَهِ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبَ الْکُلَيْنِيِّ: بِهَذَا أَنْتَصِرُ مِنْهُمْ وَ لَوْ بَعْدَ حِينٍ (۷).

**[ترجمه]الغيبه نعمانی: کرام گويد: با خود سوگند ياد کردم که هرگز روزها لب به غذا نزنم تا اينکه قائم آل محمّد ظهور کند. پس بر امام صادق عليه السّلام وارد گشته و به وی عرض کردم: مردی از شيعيان شما سوگند ياد کرده که هرگز روزها لب به غذا نزند تا اينکه قائم آل محمّد صلی الله عليه و آله ظهور فرمايد. امام فرمود: روزه باش ای کرام! اما در ايّام عيد فطر و قربان و سه روز ايّام تشريق و روزهايی که مسافر هستی، روزه مگير زيرا چون حسين عليه السّلام به شهادت رسيد، آسمان‌ها و زمين و هرکه در آن‌ها بود و نيز فرشتگان، همه ناله سر داده و گفتند: پروردگارا، آيا به ما اجازه می‌فرماييد اين بندگان را از روی زمين ريشه کن کنيم؟ که اينان حريم و حرمت تو را شکستند و حرام تو را حلال کردند و برگزيده تو را به قتل رساندند، پس خدای متعال به آنان وحی فرمود که: ای فرشتگان و ای آسمان و زمين من، آرام باشيد. آن‌گاه يکی از پرده‌ها را کنار زد، ناگهان در پس آن پرده محمّد صلی الله عليه و آله و دوازده وصی او نمايان شدند، پس خداوند از ميان آنان دست يکی را گرفته و فرمود: ای فرشتگان من و ای آسمان و زمينم، انتقام آنان را به دست اين شخص خواهم گرفت و اين گفته را سه بار تکرار نمود.

در روايت محمّد بن يعقوب کلينی آمده است: با اين از آنان انتقام می‌گيرم هرچند مدت‌ها بعد باشد. - . غيبه النعمانی : ۴۶ -

**[ترجمه]

«۱۴»

کش، [رجال الکشی] جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ نُوحِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْمُحَارِبِيِّ قَالَ: وَصَفْتُ الْأَئِمَّهَ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السّلام فَقُلْتُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيکَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ

ص: ۴۰۲

۱- الضنک: الضيق من کل شی ء.

۲- الغيبه للنعمانیّ: ۴۳ و ۴۴.

۳- کذا فی النسخ، و فی المصدر: عن سهل، عن محمّد بن الحسن بن ميمون اه.

۴- کنايه عن الصوم.

۵- فی المصدر بعد ذلک: و الملائکه.

۶- جد الشی ء: قطعه. و قال فی النهايه(۱: ۱۴۷): جديد الأرض أی وجهها. و فی المصدر: حتی نجذهم من جديد الأرض. و

هو أيضا بمعنى القطع.

٧- الغيبه للنعمانیّ: ۴۶.

وَ أَنَّ عَلِيّاً إِمَامٌ ثُمَّ الْحَسَنُ ثُمَّ الْحُسَيْنُ ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ ثُمَّ أَنْتَ فَقَالَ رَحِمَکَ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ عَلَيْکُمْ بِالْوَرَعِ وَ صِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَهِ وَ عِفَّهِ الْبَطْنِ وَ الْفَرْجِ (۱).

**[ترجمه]رجال کشّی: نوح بن ابراهیم محاربی گوید: ائمّه را برای امام صادق علیه السّلام وصف نموده و گفتم: گواهی می... دهم که خدایی جز الله نیست و هیچ شریک و انبازی ندارد و اینکه محمّد بنده و فرستاده اوست و

ص: ۴۰۲

علی امام است و پس از وی حسن و آن گاه حسین، سپس علی بن حسین، بعد از وی محمّد بن علی و آن گاه شما، جملگی امام هستید. فرمود: خدایت رحمت کند، سپس در ادامه فرمود: با پارسایی، راستگویی، ادای امانت، عفّت شکم و پاکدامنی، تقوای الهی را پیشه کنید. - . رجال کشی: ۲۶۳ -

**[ترجمه]

«۱۵»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ الْعَبْدِيِّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ كَثِيرٍ الرَّقِّيِّ عَنْ يُونُسَ بْنِ ظَبْيَانَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السّلام فَقُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّی دَخَلْتُ عَلَی مَالِكٍ وَ أَصْحَابِهِ وَ عِنْدَهُ جَمَاعَهٌ يَتَكَلَّمُونَ فِی اللَّهِ فَسَمِعْتُ بَعْضَهُمْ يَقُولُ إِنَّ لِلَّهِ وَجْهاً كَالْوُجُوهِ وَ بَعْضُهُمْ يَقُولُ لَهُ يَدَانِ وَ احْتَجُّوا لِذَلِکَ بِقَوْلِ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ (۲) وَ بَعْضُهُمْ يَقُولُ هُوَ كَالشَّابِّ مِنْ أَبْنَاءِ ثَلَاثِينَ سَنَهً فَمَا عِنْدَکَ فِی هَذَا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ وَ كَانَ مُتَّكِئاً فَاسْتَوَی جَالِساً وَ قَالَ اللَّهُمَّ عَفْوَکَ عَفْوَکَ ثُمَّ قَالَ يَا يُونُسُ مَنْ زَعَمَ أَنَّ لِلَّهِ وَجْهاً كَالْوُجُوهِ فَقَدْ أَشْرَکَ وَ مَنْ زَعَمَ أَنَّ لِلَّهِ جَوَارِحَ كَجَوَارِحِ الْمَخْلُوقِينَ فَهُوَ كَافِرٌ بِاللَّهِ وَ لَا تَقْبَلُوا شَهَادَتَهُ وَ لَا تَأْكُلُوا ذَبِيحَتَهُ تَعَالَی اللَّهُ عَمَّا يَصِفُهُ الْمُشَبِّهُونَ بِصِفَهِ الْمَخْلُوقِينَ فَوَجْهُ اللَّهِ أَنْبِيَاؤُهُ وَ أَوْلِيَاؤُهُ وَ قَوْلُهُ خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ فَالْيَدُ الْقُدْرَهُ كَقَوْلِهِ تَعَالَی وَ أَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ (۳) فَمَنْ زَعَمَ أَنَّ اللَّهَ فِی شَیْ ءٍ أَوْ عَلَی شَیْ ءٍ أَوْ يُحَوَّلُ مِنْ شَیْ ءٍ إِلَی شَیْ ءٍ أَوْ يَخْلُو مِنْهُ شَیْ ءٌ أَوْ يَشْغَلُ بِهِ شَیْ ءٌ فَقَدْ وَصَفَهُ بِصِفَهِ الْمَخْلُوقِينَ وَ اللَّهُ خالِقُ كُلِّ شَیْ ءٍ لَا يُقَاسُ بِالْقِيَاسِ وَ لَا يُشَبَّهُ بِالنَّاسِ- لَا يَخْلُو مِنْهُ مَكَانٌ وَ لَا يَشْغَلُ بِهِ مَكَانٌ قَرِيبٌ فِی بُعْدِهِ بَعِيدٌ فِی قُرْبِهِ ذَلِکَ اللَّهُ رَبُّنَا لَا إِلَهَ غَيْرُهُ فَمَنْ أَرَادَ اللَّهَ وَ أَحَبَّهُ وَ وَصَفَهُ بِهَذِهِ الصِّفَهِ(۴) فَهُوَ مِنَ الْمُوَحِّدِينَ وَ مَنْ أَحَبَّهُ وَ

وَصَفَهُ بِغَيْرِ هَذِهِ الصِّفَهِ فَاللَّهُ مِنْهُ بَرِی ءٌ وَ نَحْنُ مِنْهُ بُرَآءُ ثُمَّ قَالَ عليه السّلام إِنَّ أُولِی الْأَلْبَابِ الَّذِينَ عَمِلُوا بِالْفِكْرَهِ حَتَّی وَرِثُوا مِنْهُ حُبَّ اللَّهِ فَإِنَّ حُبَّ اللَّهِ إِذَا وَرِثَهُ الْقَلْبُ وَ اسْتَضَاءَ بِهِ أَسْرَعَ إِلَيْهِ اللُّطْفُ فَإِذَا نَزَلَ [مَنْزِلَهَ] اللُّطْفِ (۵) صَارَ مِنْ

ص: ۴۰۳

۱- رجال الكشّیّ: ۲۶۳.

۲- سوره ص: ۷۵.

۳- سوره الأنفال ۲۶.

۴- فی المصدر و(د) فمن أراد اللّه و أحبه بهذه الصفه.

۵- فی المصدر: فان حبّ اللّه إذا ورثه القلب استضاء به و أسرع إلیه اللطف، فإذا نزل اللطف اه.

أَهْلِ الْفَوَائِدِ فَإِذَا صَارَ مِنْ أَهْلِ الْفَوَائِدِ تَكَلَّمَ بِالْحِكْمَهِ فَصَارَ صَاحِبَ فِطْنَهٍ(۱) فَإِذَا نَزَلَ مَنْزِلَهَ الْفِطْنَهِ عَمِلَ فِی الْقُدْرَهِ فَإِذَا عَمِلَ فِی الْقُدْرَهِ عَرَفَ الْأَطْبَاقَ السَّبْعَهَ فَإِذَا بَلَغَ هَذِهِ الْمَنْزِلَهَ صَارَ یَتَقَلَّبُ فِی فِکْرِهِ (۲) بِلُطْفٍ وَ حِکْمَهٍ وَ بَیَانٍ فَإِذَا بَلَغَ هَذِهِ الْمَنْزِلَهَ جَعَلَ شَهْوَتَهُ وَ مَحَبَّتَهُ فِی خَالِقِهِ فَإِذَا فَعَلَ ذَلِکَ نَزَلَ الْمَنْزِلَهَ الْکُبْرَی فَعَایَنَ (۳) رَبَّهُ فِی قَلْبِهِ وَ وَرِثَ الْحِکْمَهَ بِغَیْرِ مَا وَرِثَهُ الْحُکَمَاءُ وَ وَرِثَ الْعِلْمَ بِغَیْرِ مَا وَرِثَهُ الْعُلَمَاءُ وَ وَرِثَ الصِّدْقَ بِغَیْرِ مَا وَرِثَهُ الصِّدِّیقُونَ إِنَّ الْحُکَمَاءَ وَرِثُوا الْحِکْمَهَ بِالصَّمْتِ وَ إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرِثُوا الْعِلْمَ بِالطَّلَبِ وَ إِنَّ الصِّدِّیقِینَ وَرِثُوا الصِّدْقَ بِالْخُشُوعِ وَ طُولِ الْعِبَادَهِ فَمَنْ أَخَذَهُ بِهَذِهِ السِّیرَهِ إِمَّا أَنْ یَسْفُلَ وَ إِمَّا أَنْ یُرْفَعَ وَ أَکْثَرُهُمُ الَّذِی یَسْفُلُ وَ لَا یُرْفَعُ (۴) إِذْ لَمْ یَرْعَ حَقَّ اللَّهِ وَ لَمْ یَعْمَلْ بِمَا أُمِرَ بِهِ فَهَذِهِ صِفَهُ مَنْ لَمْ یَعْرِفِ اللَّهَ حَقَّ مَعْرِفَتِهِ وَ لَمْ یُحِبَّهُ حَقَّ مَحَبَّتِهِ فَلَا یَغُرَّنَّکَ (۵) صَلَاتُهُمْ وَ صِیَامُهُمْ وَ رِوَایَاتُهُمْ وَ عُلُومُهُمْ فَإِنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَهٌ ثُمَّ قَالَ یَا یُونُسُ إِذَا أَرَدْتَ الْعِلْمَ الصَّحِیحَ فَعِنْدَنَا أَهْلَ الْبَیْتِ فَإِنَّا وَرِثْنَاهُ (۶) وَ أُوتِینَا شَرْحَ الْحِکْمَهِ وَ فَصْلَ الْخِطَابِ فَقُلْتُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَ کُلُّ مَنْ کَانَ مِنْ أَهْلِ الْبَیْتِ وَرِثَ کَمَا وَرِثْتُمْ مَنْ کَانَ مِنْ وُلْدِ عَلِیٍّ وَ فَاطِمَهَ علیهما السلام فَقَالَ مَا وَرِثَهُ إِلَّا الْأَئِمَّهُ الِاثْنَا عَشَرَ قُلْتُ سَمِّهِمْ لِی یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ أَوَّلُهُمْ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ بَعْدَهُ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ بَعْدَهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ وَ بَعْدَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ الْبَاقِرُ ثُمَّ أَنَا وَ بَعْدِی مُوسَی وَلَدِی وَ بَعْدَ مُوسَی عَلِیٌّ ابْنُهُ وَ بَعْدَ عَلِیٍّ مُحَمَّدٌ ابْنُهُ (۷) وَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ عَلِیٌّ ابْنُهُ وَ بَعْدَ عَلِیٍّ الْحَسَنُ ابْنُهُ

۱- فی المصدر: فاذا تکلم بالحکمه صار صاحب فطنه.

۲- کذا فی(ک) و(ت) و فی غیره من النسخ و کذا المصدر: فی ذکر.

۳- فی المصدر: تعاین.

۴- فی المصدر: و لم یرفع.

۵- فی المصدر: فلا تغرنک.

۶- فی المصدر فانا ورثنا.

۷- فی المصدر ابنه محمد.

وَ بَعْدَ الْحَسَنِ الْحُجَّهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ اصْطَفَانَا اللَّهُ وَ طَهَّرَنَا وَ آتَانَا(۱) مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَداً مِنَ الْعَالَمِينَ ثُمَّ قُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَعْدٍ دَخَلَ عَلَيْکَ بِالْأَمْسِ فَسَأَلَکَ عَمَّا سَأَلْتُکَ فَأَجَبْتَهُ بِخِلَافِ هَذَا فَقَالَ يَا يُونُسُ كُلُّ امْرِئٍ وَ مَا يَحْتَمِلُهُ وَ لِكُلِّ وَقْتٍ حَدِيثُهُ (۲) وَ إِنَّکَ لَأَهْلٌ لِمَا سَأَلْتَ فَاكْتُمْهُ إِلَّا عَنْ أَهْلِهِ وَ السَّلَامُ.

قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ وَ حَدَّثَنِي أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ عُقْدَهَ عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ ابْنِ أُخْتِ شُعَيْبٍ الْعَقَرْقُوفِيِّ عَنْ خَالِهِ شُعَيْبٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ الصَّادِقِ إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ يُونُسُ فَسَأَلَهُ وَ ذَكَرَ الْحَدِيثَ إِلَّا أَنَّهُ يَقُولُ فِي حَدِيثِ شُعَيْبٍ عِنْدَ قَوْلِهِ لِيُونُسَ إِذَا أَرَدْتَ الْعِلْمَ الصَّحِيحَ فَعِنْدَنَا فَنَحْنُ أَهْلُ الذِّكْرِ الَّذِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى- فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لا تَعْلَمُونَ (۳).

**[ترجمه]الكفاية: يونس بن ظبيان گويد: بر امام صادق عليه السّلام وارد گشتم در حالى كه جمعى در محضر ايشان بودند و درباره خدا سخن مى‌گفتند و شنيدم يكى از ايشان مى‌گفت: خداوند صورتى است مانند ديگر صورت‌ها و ديگرى گفت: دو دست دارد! و دليل اين سخن خود را آيه«بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْت »، - . ص/ ۷۵ - {با

دو دستم آفريدم، آيا تكبّر ورزيدى؟} ذكر مى‌كرد، و ديگرى خداوند را به جوانى در حدود سى ساله تشبيه كرده، عرض كرد: اى فرزند رسول خدا صلى الله عليه و آله! در اين مورد چه مى‌گوييد؟ راوى گويد: امام صادق عليه السّلام كه تكيه داده بود، از آن حالت درآمده و درست نشسته و فرمود: خدايا العفو العفو! و در ادامه فرمود: اى يونس: آنكه گمان بَرَد خداوند صورتى چون ديگر صورت‌هاست، تحقيقاً شرك ورزيده است، و آنكه بر اين باور است كه خداوند هماننـد ديگر مخلوقات دست و پا دارد، كافر است و شهادت وى را قبول نكنيد و از ذبيحه وى نخوريد؛ خداوند پاك و منزّه و برتر از آن است كه واصفان وى را به مخلوقات تشبيه كنند، زيرا وجه الله، پيامبران و اولياى اويند و اينكه خداوند فرموده: «خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ»، منظور از «يد»، يد قدرت است، همان طور كه در جاى ديگر مى‌فرمايد: «وَ أَيَّدَكُم بِنَصْرِهِ»، - . أنفال/ ۲۶ - {خدا شما را به يارى خود نيرومند گردانيد}. پس هركس فكر كند خداوند درون چيزى قرار دارد يا بر روى چيز قرار گرفته يا از چيزى به چيز ديگر دگرگون مى‌شود يا اينكه نقصان و خللى در او حاصل مى‌شود يا اينكه فضايى با وى پر مى‌گردد، او را به برخوردار بودن از صفت مخلوقات توصيف كرده است و اين در حالى است كه خداوند خالق هرچيز است، به هيچ وجه نتوان او را با چيزى قياس كرد و به مردم تشبيه نمود. نه جايى از او خالى است و نه مكانى را اشغال كرده است، در عين دورى نزديك است و در عين نزديكى، دور. او الله است و پروردگار ما كه هيچ خدايى جز او نيست، پس هركس طالب خداست و وى را دوست دارد و وى را چنين توصيف نمايد، او از موحّدان خواهد بود، و هركه او را دوست بدارد ليكن به شكل ديگرى وى را وصف نمايد، خداوند از او بيزار است و ما نيز از او بيزاريم.

سپس فرمود: يقيناً خردمندان با تفكّر و انديشه كردن، دوستى و محبت خدا را به دست آورند و چون دل‌ها محبّت خدا را دريافت، از آن نور روشن مى‌شود، در نتيجه لطف به سراغ وى آيد و چون خاستگاه لطف گرديد

ص: ۴۰۳

از اهل فوائد شود و چون از جمله اهل فوائد شد، سخن حكيمانه گويد، از اين رو زيرك و با كياست گردد و چون اهل

کیاست شد، با قدرت عمل کند و چون عملش توام با قدرت گردد، در هفت طبقه آسمان نفوذ نماید و آن‌گاه که چنین جایگاهی یافت، در لطف و حکمت و بیان سیر کند و چون به این منزلت رسد، میل و محبّت خود را در آفریدگار خویش قرار دهد و اگر چنین کند، به بزرگترین منزلت‌ها دست یافته است و آن‌گاه خدا را با چشم دل می‌بیند و حکمت را نه از راهی که حکما آن را به دست آورده‌اند، به دست خواهد آورد و عِلم را نه از راهی که علما آن را کسب کرده‌اند، کسب خواهد کرد و صدق را نه از راهی که صِدّیقان به دست آورده‌اند، به دست خواهد آورد؛ حکیمان حکمت را با سکوت حاصل کرده‌اند و علما علم را از راه طلب به دست آورده‌اند و صدّیقان صدق را با خشوع و کثرت عبادت به ارث برده‌اند. پس هرکس این راه را در پیش گیرد، یا سقوط می‌کند یا رفعت می‌یابد که بیشتر مردمان سقوط کرده‌اند و دیگر بالا نیامده‌اند، زیرا حق خدا را رعایت نکرده‌اند و هرکس بدانچه فرمان یافته عمل نکند، خدا را آن‌گونه که بایسته است، نشناخته و آن‌گونه که سزاوار است، خدا را دوست نداشته است؛ پس نماز و روزه و روایات و علومشان تو را به اشتباه نیندازد و فریب ندهد که خران گریزپا ایشانند. سپس فرمود: ای یونس، چون علم ناب و درست خواستی، نزد ما اهل بیت است، زیرا علم میراث ماست و شرح حکمت و داوری به ما داده شده است. عرض کردم: ای فرزند رسول خدا، آیا هر که از اهل بیت باشد، همان را که شما از فرزندان علی و فاطمه علیهما السّلام به ارث برده‌اید، به ارث برده است؟ فرمود: جز دوازده امام کسی آن را به ارث نبرده است. عرض کردم: ای فرزند رسول خدا، نام ایشان را برای من بگویید! فرمود: نخستین آن‌ها علی بن ابی طالب است و پس از او حسن و حسین و پس از وی علی بن حسین و بعد از او محمّد باقر، آن‌گاه خودِ من و پس از من پسرم موسی و بعد از موسی پسرش علی و پس از علی پسرش محمّد و پس از محمّد پسرش علی و پس از علی پسرش حسن

ص: ۴۰۴

و بعد از حسن فرزندش حضرت حجّت است، صلوات الله علیهم. خداوند ما را برگزیده و پاکیزه گردانیده و آنچه را که به جهانیان نداده، به ما عطا فرموده است.

پس عرض کردم: ای فرزند رسول خدا، دیروز عبدالله بن سعد نزد شما آمده بود و همین سؤال مرا از شما پرسیده بود، لیکن پاسخ شما به ایشان، خلاف پاسخی بود که به من داده‌اید؟ فرمود: ای یونس، هر انسانی ظرفیّتی و هر زمانی اقتضای سخنی را دارد و تو شایسته جوابی بودی که شنیدی، پس آنچه را که شنیدی از نااهل پوشیده دار. والسّلام!

ابومحمّد با سندی از شعیب آورده است که گفت: نزد امام صادق علیه السّلام بودم که یونس به حضور ایشان رسیده و از وی پرسید. سپس حدیث را نقل کرده با این تفاوت که در ادامه پاسخ به یونس که: «اگر خواهان علم صحیح باشید، آن نزد ماست»، می‌فرماید: «ما همان اهل ذکریم که خدای متعال فرموده: «فَسْئَلُواْ أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ»، - . کفایة الاثر: ۳۵ _۳۴. نحل/ ۴۳ - {پس

اگر نمی دانید، از پژوهندگان کتابهای آسمانی جویا شوید.}.»

**[ترجمه]

بیان

قوله فمن أخـذه بهذه السـيره و فی بعض النسخ فمن أخذه بهذه المسـيره فالضـمير راجع إلی الله أو إلی کل واحد من الحکمه و العلم و الصدق و المراد بهذه السـيره أو المسـيره طلب الحکمه بالصمت و العلم بالطلب و الصدق بالعباده و لا يبعد أن يکون فی الأصل فمن أخذ هذه المسيره و لعل حاصل المعنی أن الإنسان إذا عمل الطاعات مع التفکر و أعمل فکرته فی خالقه و فيما خلق له و فيما يجب عليه تحصيله و فی السبيل الذی ينبغی له أن يحصل ذلک منه و فی الباب الذی يجب أن يأتی الله منه و فی العمل الـذی يوجب قربه و يورث نجاته فيعمل بعـد ذلک خالصا علی يقين فـذلک يوصـله إلی درجه المحبه و يفتح الله عليه به أبواب الحکمه و يفيض علی قلبه من ألطـافه الخـاصه و أمـا إذا طلب الحکمه بمحض الصـمت و العلم بمحض الطلب من غير أن يتفکر فيمن يطلب منه العلم و الصدق بالعباده من غير أن يتفکر فيما ينجيه منها فمثل هذا قد يتفق له سبيل النجاه

۱- کذا فی(ک) و فی غيره من النسخ و کذا المصدر: و اوتينا.

۲- فی المصدر: و لکل وقت جريته.

۳- کفايه الاثر: ۳۴ و ۳۵. و الآيه فی سوره النحل: ۴۳ و الأنبياء: ۷.

فیرفع إلی بعض السعادات و قد یتفق له طریق الهلاک فیتحیر فی الجهالات و لا یزیده کثره السیر إلا بعدا عن الکمالات و هذا الأخیر إلیه أقرب من الأول و لتحقیق ذلک مقام آخر و هذا الخبر مشتمل علی کثیر من الحقائق الربانیه و الأسرار الإلهیه ینتفع بها من نور الله قلبه بنور الإیمان و الله الموفق و علیه التکلان.

**[ترجمه]در جمله «فمن أخذه بهذه السیرهٔ» که در برخی نسخه‌ها «فمن أخذه بهذه المسیرهٔ» آمده، ضمیر هم می‌تواند به «الله» برگردد و هم به حکمت، علم یا صدق. و مقصود از این «سیرهٔ» یا «مسیرهٔ» طلب حکمت با سکوت است و عِلم را با جستجو و صدق را با عبادت. و بعید نیست که جمله در اصل«فَمَن أخَذَ هذه المسیرهٔ» باشد و احتمال دارد حاصل معنا این باشد که«اگر انسان عبادات را با تأمّل و تفکّر درباره خالقش انجام دهد و اینکه برای چه هدفی آفریده شده و اینکه چه چیزی را باید به دست آورد و از چه راهی و از چه بابی بر خدا وارد گردد و اینکه کدام عمل او را به خدا نزدیک کرده و او را به رستگاری می‌رساند تا خالصانه و با یقین وارد عمل شده و چنین عملی او را به مقام محبّت می‌رساند و در این مقام، خداوند درهای حکمت را به روی وی می گشاید و الطاف خاص خود را بر قلب او سرازیر می کند. اما اگر حکمت را با سکوت صرف طالب باشد و علم را با جستجوی صرف، بی‌آنکه درباره کسی که از او علم و صدق را با عبادت طلب می کند و بی‌آنکه به چیزی که او را نجات می‌دهد فکر کند، چنین شخصی ممکن است به راه نجاتی

ص: ۴۰۵

دست یافته و به نوعی سعادت برسد و عکس آن نیز صادق است یعنی اینکه ممکن است از راه هلاک و نابودی سر در آورد و در نادانی‌ها حیران و سرگردان بماند و استمرار در مسیر، فقط او را از رسیدن به کمالات بیشتر باز دارد؛ و تحقق این نکته آخری بیشتر از نکته اولی است و تحقیق این امر خود مقام دیگری را می‌طلبد. و این روایت در برگیرنده بسیاری از حقایق ربانی و اسرار الهی است که هرکس خداوند قلب او را به نور ایمان روشن کرده باشد، از آن بهره‌مند می‌شود. و توفیق دهنده خداست و باید بر او توکّل کرد.

**[ترجمه]

«۱۶»

نص، [کفایه الأثر]: الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ یَعْقُوبَ بْنِ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام إِذْ دَخَلَ عَلَیْهِ مُعَاوِیَهُ بْنُ وَهْبٍ وَ عَبْدُ الْمَلِکِ بْنُ أَعْیَنَ فَقَالَ لَهُ مُعَاوِیَهُ بْنُ وَهْبٍ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا تَقُولُ فِی الْخَبَرِ الَّذِی رُوِیَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله رَأَی رَبَّهُ عَلَی أَیِّ صُورَهٍ رَآهُ وَ عَنِ الْحَدِیثِ الَّذِی رَوَوْهُ أَنَّ الْمُؤْمِنِینَ یَرَوْنَ رَبَّهُمْ فِی الْجَنَّهِ عَلَی أَیِّ صُورَهٍ یَرَوْنَهُ فَتَبَسَّمَ علیه السّلام ثُمَّ قَالَ یَا مُعَاوِیَهُ مَا أَقْبَحَ بِالرَّجُلِ یَأْتِی عَلَیْهِ سَبْعُونَ سَنَهً أَوْ ثَمَانُونَ سَنَهً یَعِیشُ فِی مُلْکِ اللَّهِ وَ یَأْکُلُ مِنْ نِعَمِهِ ثُم (۱) لَا یَعْرِفُ اللَّهَ حَقَّ مَعْرِفَتِهِ ثُمَّ قَالَ علیه السّلام یَا مُعَاوِیَهُ إِنَّ مُحَمَّداً صلی الله علیه و آله لَمْ یَرَ الرَّبَّ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی بِمُشَاهَدَهِ الْعِیَانِ وَ إِنَّ الرُّؤْیَهَ عَلَی وَجْهَیْنِ رُؤْیَهُ الْقَلْبِ وَ رُؤْیَهُ الْبَصَرِ فَمَنْ عَنَی بِرُؤْیَهِ الْقَلْبِ فَهُوَ مُصِیبٌ وَ مَنْ عَنَی بِرُؤْیَهِ الْبَصَرِ فَقَدْ کَفَرَ بِاللَّهِ وَ بِآیَاتِهِ لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَنْ شَبَّهَ اللَّهَ بِخَلْقِهِ فَقَدْ کَفَرَ وَ لَقَدْ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السّلام قَالَ سُئِلَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ فَقِیلَ

لَهُ يَا أَخَا رَسُولِ اللَّهِ هَلْ رَأَيْتَ رَبَّکَ فَقَالَ وَ کَیْفَ أَعْبُدُ مَنْ لَمْ أَرَهُ لَمْ تَرَهُ الْعُیُونُ بِمُشَاهَدَهِ الْعِیَانِ وَ لَکِنْ رَأَتْهُ الْقُلُوبُ بِحَقَائِقِ الْإِیمَانِ وَ إِذَا کَانَ الْمُؤْمِنُ یَرَی رَبَّهُ بِمُشَاهَدَهِ الْبَصَرِ فَإِنَّ کُلَّ مَنْ جَازَ عَلَیْهِ الْبَصَرُ وَ الرُّؤْیَهُ فَهُوَ مَخْلُوقٌ وَ لَا بُدَّ لِلْمَخْلُوقِ مِنَ الْخَالِقِ فَقَدْ جَعَلْتَهُ إِذاً مُحْدَثاً مَخْلُوقاً وَ مَنْ شَبَّهَهُ بِخَلْقِهِ فَقَدِ اتَّخَذَ مَعَ

اللَّهِ شَرِیکاً وَیْلَهُمْ أَ وَ لَمْ یَسْمَعُوا قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَی-(۲) لا تُدْرِکُهُ الْأَبْصارُ وَ هُوَ یُدْرِکُ الْأَبْصارَ وَ هُوَ اللَّطِیفُ الْخَبِیرُ(۳) وَ قَوْلَهُ لَنْ تَرانِی وَ لکِنِ انْظُرْ إِلَی الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَکانَهُ فَسَوْفَ تَرانِی فَلَمَّا تَجَلَّی رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَکًّا(۴)

۱- لیست کلمه ثمّ فی المصدر.

۲- فی المصدر: یقول اللّه تعالی.

۳- سوره الأنعام: ۱۰۳.

۴- سوره الأعراف: ۱۴۳.

وَ إِنَّمَا طَلَعَ مِنْ نُورِهِ عَلَى الْجَبَلِ كَضَوْءٍ يَخْرُجُ مِنْ سَمِّ الْخِيَاطِ فَدُكَّتِ الْأَرْضُ وَ صَعِقَتِ (۱) الْجِبَالُ وَ خَرَّ مُوسى صَعِقاً أَيْ مَيِّتاً- فَلَمَّا أَفاقَ وَ رُدَّ عَلَيْهِ رُوحُهُ قالَ سُبْحانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ مِنْ قَوْلِ مَنْ زَعَمَ أَنَّكَ تُرَى وَ رَجَعْتُ إِلَى مَعْرِفَتِي بِكَ أَنَّ الْأَبْصَارَ لَا تُدْرِكُكَ- وَ أَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ وَ أَوَّلُ الْمُقِرِّينَ بِأَنَّكَ تَرَى وَ لَا تُرَى وَ أَنْتَ بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى ثُمَّ قَالَ علیه السّلام إِنَّ أَفْضَلَ الْفَرَائِضِ وَ أَوْجَبَهَا عَلَى الْإِنْسَانِ مَعْرِفَهُ الرَّبِّ وَ الْإِقْرَارُ لَهُ بِالْعُبُودِيَّهِ وَ حَدُّ الْمَعْرِفَهِ أَنْ يَعْرِفَ أَنَّهُ لَا إِلَهَ غَيْرُهُ وَ لَا شَبِيهَ لَهُ وَ لَا نَظِيرَ لَهُ وَ أَنْ يَعْرِفَ أَنَّهُ قَدِيمٌ مُثْبَتٌ مَوْجُودٌ غَيْرُ فَقِيدٍ مَوْصُوفٌ مِنْ غَيْرِ شَبِيهٍ وَ لَا مَثِيلٍ- لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْ ءٌ وَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ وَ بَعْدَهُ مَعْرِفَهُ الرَّسُولِ صلی الله علیه و آله وَ الشَّهَادَهُ لَهُ بِالنُّبُوَّهِ وَ أَدْنَى مَعْرِفَهِ الرَّسُولِ الْإِقْرَارُ بِنُبُوَّتِهِ وَ أَنَّ مَا أَتَى بِهِ مِنْ كِتَابٍ أَوْ أَمْرٍ أَوْ نَهْيٍ فَذَلِكَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ بَعْدَهُ مَعْرِفَهُ الْإِمَامِ الَّذِي بِهِ يَأْتَمُّ بِنَعْتِهِ (۲) وَ صِفَتِهِ وَ اسْمِهِ فِي حَالِ الْعُسْرِ وَ الْيُسْرِ وَ أَدْنَى مَعْرِفَهِ الْإِمَامِ أَنَّهُ عِدْلُ النَّبِيِّ إِلَّا دَرَجَهَ النُّبُوَّهِ وَ وَارِثُهُ وَ أَنَّ طَاعَتَهُ طَاعَهُ اللَّهِ وَ طَاعَهُ رَسُولِ اللَّهِ وَ التَّسْلِيمُ لَهُ فِي كُلِّ أَمْرٍ وَ الرَّدُّ إِلَيْهِ وَ الْأَخْذُ بِقَوْلِهِ وَ يَعْلَمُ أَنَّ الْإِمَامَ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ بَعْدَهُ الْحَسَنُ ثُمَّ الْحُسَيْنُ ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ ثُمَّ أَنَا ثُمَّ بَعْدِي مُوسَى ابْنِي وَ بَعْدَهُ عَلِيٌّ ابْنُهُ وَ بَعْدَ عَلِيٍ (۳) مُحَمَّدٌ ابْنُهُ وَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ(۴) عَلِيٌّ ابْنُهُ وَ بَعْدَ عَلِيٍّ الْحَسَنُ ابْنُهُ وَ الْحُجَّهُ مِنْ وُلْدِ الْحَسَنِ ثُمَّ قَالَ يَا مُعَاوِيَهُ جَعَلْتُ لَكَ أَصْلًا فِي هَذَا فَاعْمَلْ عَلَيْهِ فَلَوْ كُنْتَ تَمُوتُ عَلَى مَا كُنْتَ عَلَيْهِ لَكَانَ حَالُكَ أَسْوَأَ الْأَحْوَالِ فَلَا يَغُرَّنَّكَ قَوْلُ مَنْ زَعَمَ (۵) أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُرَى بِالْبَصَرِ قَالَ وَ قَدْ قَالُوا أَعْجَبَ مِنْ هَذَا أَ وَ لَمْ يَنْسُبُوا أَبِي (۶) آدَمَ إِلَى الْمَكْرُوهِ أَ وَ لَمْ يَنْسُبُوا إِبْرَاهِيمَ إِلَى مَا نَسَبُوهُ أَ وَ لَمْ يَنْسُبُوا دَاوُدَ علیه السّلام إِلَى مَا نَسَبُوهُ مِنْ حَدِيثِ الطَّيْرِ؟

۱- فی المصدر: ضعضعت خ ل أی انهدمت.

۲- متعلق بقوله معرفه.

۳- فی المصدر: و بعده.

۴- فی المصدر: و بعده.

۵- فی المصدر: من یزعم.

۶- کذا فی(ک) و(ت) و لیست کلمه أبی فی غیرهما من النسخ و المصدر.

أَ وَ لَمْ یَنْسُبُوا یُوسُفَ الصِّدِّیقَ إِلَی مَا نَسَبُوهُ مِنْ حَدِیثِ زَلِیخَا أَ وَ لَمْ یَنْسُبُوا مُوسَی علیه السّلام إِلَی مَا نَسَبُوهُ مِنَ الْقَتْلِ أَ وَ لَمْ یَنْسُبُوا رَسُولَ اللَّهِ إِلَی مَا نَسَبُوهُ مِنْ حَدِیثِ زَیْدٍ أَ وَ لَمْ یَنْسُبُوا عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّلام إِلَی مَا نَسَبُوهُ مِنْ حَدِیثِ الْقَطِیفَهِ إِنَّهُمْ أَرَادُوا بِذَلِکَ تَوْبِیخَ الْإِسْلَامِ لِیَرْجِعُوا عَلَی أَعْقَابِهِمْ- أَعْمَی اللَّهُ أَبْصَارَهُمْ کَمَا أَعْمَی قُلُوبَهُمْ تَعَالَی اللَّهُ عَنْ ذَلِکَ عُلُوّاً کَبِیراً(۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ: هشام بن سالم گوید: در محضر جعفر بن محمّد صادق علیه السّلام بودم که معاویهٔ بن وهب و عبدالملک بن اعین بر وی وارد گشتند، پس معاویهٔ بن وهب عرض کرد: ای فرزند رسول خدا، حدیثی که می گوید رسول خدا صلی الله علیه و آله پروردگارش را دیده، چیست و او را به چه صورتی دیده است؟ و نیز درباره حدیثی که آن را نقل می کنند مبنی بر اینکه مؤمنان در بهشت پروردگارشان را می‌بینند، آن‌ها وی را به چه صورتی می‌بینند؟ امام علیه السّلام تبسّمی نموده، سپس فرمود: ای معاویه، مردی که هفتاد سال یا هشتاد سال از عمرش بگذرد و در این مدت در ملک خدا زندگی کند و از نعمت... های الهی بهره‌مند گردد ولی آنطور که باید و شاید خدا را نشناسد، زشت و ناپسند است! پس فرمود: ای معاویه، بدان که محمّد صلی الله علیه و آله پروردگار تبارک و تعالی را با چشم سر ندیده است و رؤیت بر دو وجه صورت می گیرد: رؤیت با دل و رؤیت با چشم. پس هر که مقصودش مشاهده با قلب بوده، درست گفته و آنکه مرادش رؤیت با چشم بوده، به اشتباه رفته است و به خدا و آیات او کفر ورزیده، زیرا رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «هرکس خدا را به مخلوقاتش تشبیه کند، کفر ورزیده است» و مرا پدرم از پدرش حسین بن علی علیه السّلام روایت کرده که فرمود: از امیرالمؤمنین سؤال شد که: ای برادر رسول خدا، آیا پروردگارت را دیده‌ای؟ فرمود: مگر می‌شود کسی را که ندیده‌ام پرستش کنم؟ او را نمی‌توان با چشم سر و به صورت مجسّم دید، بلکه دل وی را به حقیقت ایمان می‌بیند، و اگر مؤمن پروردگارش را با چشم سر ببیند، پس هر کس که مجاز به داشتن چشم و دیده شدن باشد، او مخلوق است و مخلوق به خالق نیاز دارد. بنابراین تو خدا را حادث و مخلوق قرار داده‌ای و هر که خدا را به مخلوق تشبیه کند، برای خدا شریک قائل گشته و وای به حالشان! مگر نشنیده‌اند که خداوند متعال می‌فرماید: «لَّا تُدْرِکُهُ الْأَبْصَارُ وَ هُوَ یُدْرِکُ الْأَبْصَارَ وَ هُوَ اللَّطِیفُ الْخَبِیر» - . انعام / ۱۰۳ - {چشمها

او را درنمی یابند و اوست که دیدگان را درمی یابد، و او لطیفِ آگاه است.} و: «لَن تَرَانِی وَ لَکِنِ انظُرْ إِلیَ الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَکَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِی

فَلَمَّا تجَلیَ رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَکًّا» - . اعراف / ۱۴۳ - {هرگز مرا نخواهی دید، لیکن به کوه بنگر پس اگر بر جای خود قرار گرفت به زودی مرا خواهی دید.» پس چون پروردگارش به کوه جلوه نمود، آن را ریز ریز ساخت.}

ص: ۴۰۶

و آن نوری که از خدا بر کوه تابید، به مانند نوری بود که از سوراخ سوزنی بتابد، ولی از درخشش آن زمین زیر و رو شد و کوه‌ها صاف گردید و موسی بی‌حرکت با صورت بر روی زمین افتاد، یعنی مُرد، و به هوش آمد و بیدار شد و جانش به بدنش بازگشت، عرض کرد: تو منزّهی و من به درگاهت توبه می کنم از اینکه گفته باشم یا تصوّر کرده باشم که تو قابل دیدن هستی، و به معرفتی که از تو داشتم برگشتم که دیده‌ها تو را نمی‌بینند: «وَ أنا اوّل المؤمنین»، (و من نخستین ایمان آورندگانم) و نخستین اقرار کنندگان به اینکه تو می‌بینی و دیده نمی‌شوی و تو در منظر اعلی هستی.

سپس فرمود: بهترین فرایض و واجب‌ترین آن‌ها بر انسان، شناخت پروردگار است و اقرار به عبودیت برای وی و تحدید این معرفت به گونه‌ای که بداند معبودی جز او نیست و شبیه و مانندی ندارد و بداند که او قدیم، ثابت و موجود است، اما نه دست نیافتنی. توصیف وی مقدور است، بی‌آنکه شبیه و مانندی داشته باشد و اوست شنوا و بینا؛ و پس از آن، معرفت و شناخت پیامبر صلی الله علیه و آله است و شهادت دادن به نبوّت او و کمترین معرفت رسول، اقرار به نبوّت اوست و اینکه هر چه از اوامر و نواهی و آیات قرآنی که آورده، از جانب خدای عزّوجلّ است، و پس از آن، معرفت امامی است که همان صفات پیامبر صلی الله علیه و آله را داشته باشد و لازم باشد در همه حال، چه سختی باشد و چه آسانی، به وی اقتدا کرد و کمترین معرفت امام آن است که باور کنی او همتا و عدل نبی است ــ البته به جز مرتبه نبوّت ــ و وارث او و اینکه اطاعت او، اطاعت خدا و رسول خدا است؛ و در همه امور تسلیم او بودن و بازگرداندن امور به او و تمسک به قول او. و بداند که امام پس از رسول خدا صلی الله علیه و آله، علی بن ابی طالب علیه السّلام و پس از وی حسن، سپس حسین، بعد علی بن حسین، آن‌گاه محمّد بن علی، سپس خودِ من، بعد از من پسرم موسی و پس از وی پسرش علی و بعد از علی پسرش محمّد و بعد از محمّد فرزندش علی و بعد از علی فرزندش حسن و آن‌گاه حضرت حجّت که فرزند حسن است، علیهم صلوات الله اجمعین.

سپس فرمود: ای معاویه! در این کار برای تو اصلی قرار دادم که به آن عمل کنی و اگر بر آنچه بیان داشتی از دنیا می‌رفتی، بدترین حالت را داشتی؛ پس سخن کسی که گمان می‌برد خدای متعال را با چشم می‌بیند، تو را فریب ندهد و فرمود: این‌ها شگفت‌انگیزتر از این نیز گفته‌اند. آیا پدرم آدم را به کار ناشایست نسبت ندادند؟ آیا به ابراهیم علیه السّلام نسبت‌ها ندادند؟ آیا به حضرت داود نسبت کشتن پرنده را ندادند؟

ص: ۴۰۷

آیا به یوسف صدیق داستان زلیخا و آن نسبت‌ها را ندادند؟ مگر به موسی علیه السّلام نسبت قتل ندادند؟ مگر به رسول خدا در ماجرای زید نسب‌های ناروا ندادند؟ آیا در حدیث قطیفه نسبت‌های ناروا به علی بن ابی طالب ندادند؟ آن‌ها با این کارهایشان قصد توبیخ اسلام را داشتند تا به عقب برگردند، خدا چشمانشان را کور کند همان‌طور که دل‌هایشان را کور کرده: خداوند از آنچه می‌گویند، بسیار برتر است. - . کفایهٔ الاثر: ۳۵ -

**[ترجمه]

بیان

و صعقت الجبال فیه استعاره أو تجوز فی الإسناد و فی بعض النسخ و صفصفت أی استوت بالأرض أو انفردت عن أهلها فی القاموس الصفصف المستوی من الأرض و صفصف سار وحده فیه (۲).

**[ترجمه]در «وصعقت الجبال» استعاره یا تجوّز در اسناد هست، و در برخی نسخه‌ها «وصفصفت» آمده که به معنای با خاک یکسان شدن است، یا : از بقیه جدا افتادن. در قاموس آمده: الصفصف: زمین صاف و هموار و: صفصف: تنها در آن راه رفت.] - . القاموس : ۱۶۳ -

**[ترجمه]

«۱۷»

نص، [كفايه الأثر] أَحْمَدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هَمَّامٍ عَنِ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ مُوسَى بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَهَ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ الصَّادِقِ عليه السّلام إِذْ أَتَاهُ شَيْخٌ كَبِيرٌ قَدِ انْحَنَى مُتَّكِئاً عَلَى عَصَاهُ فَسَلَّمَ فَرَدَّ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السّلام الْجَوَابَ ثُمَّ قَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ نَاوِلْنِي يَدَكَ أُقَبِّلْهَا فَأَعْطَاهُ يَدَهُ فَقَبَّلَهَا ثُمَّ بَكَى فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السّلام مَا يُبْكِيكَ يَا شَيْخُ قَالَ جُعِلْتُ فِدَاكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَقَمْتُ عَلَى قَائِمِكُمْ مُنْذُ مِائَهِ سَنَهٍ أَقُولُ هَذَا الشَّهْرَ وَ هَذِهِ السَّنَهَ وَ قَدْ كَبِرَتْ سِنِّي وَ دَقَّ عَظْمِي (۳) وَ اقْتَرَبَ أَجَلِي وَ لَا أَرَى فِيكُمْ مَا أُحِبُّ (۴) أَرَاكُمْ مُقَتَّلِينَ مُشَرَّدِينَ وَ أَرَى عَدُوَّكُمْ يَطِيرُونَ بِالْأَجْنِحَهِ فَكَيْفَ لَا أَبْكِي فَدَمَعَتْ عَيْنَا أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السّلام ثُمَّ قَالَ يَا شَيْخُ إِنَّ اللَّهَ أَبْقَاكَ حَتَّى تَرَى قَائِمَنَا كُنْتَ مَعَنَا فِي السَّنَامِ الْأَعْلَى وَ إِنْ حَلَّتْ بِكَ الْمَنِيَّهُ جِئْتَ يَوْمَ الْقِيَامَهِ مَعَ ثَقَلِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه و آله وَ نَحْنُ ثَقَلُهُ فَقَدْ قَالَ صلى الله عليه و آله إِنِّي مُخَلِّفٌ فِيكُمُ الثَّقَلَيْنِ فَتَمَسَّكُوا بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا- كِتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي فَقَالَ الشَّيْخُ لَا أُبَالِي بَعْدَ مَا سَمِعْتُ هَذَا الْخَبَرَ ثُمَّ قَالَ يَا شَيْخُ اعْلَمْ أَنَّ قَائِمَنَا يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ الْحَسَنِ وَ الْحَسَنُ يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ

ص: ۴۰۸

۱- كفايه الاثر: ۳۵.

۲- القاموس ۳: ۱۶۳.

۳- فی المصدر: ورق عظمی.

۴- فی المصدر: و أری فیکم ما لا أحبّ.

عَلِیٍّ وَ عَلِیٌّ یَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدٌ یَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ عَلِیٍّ وَ عَلِیٌّ یَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ ابْنِی هَذَا وَ أَشَارَ إِلَی مُوسَی علیه السّلام وَ هَذَا خَرَجَ مِنْ صُلْبِی وَ نَحْنُ اثْنَا عَشَرَ کُلُّنَا مَعْصُومُونَ مُطَهَّرُونَ فَقَالَ الشَّیْخُ یَا سَیِّدِی بَعْضُکُمْ أَفْضَلُ مِنْ بَعْضٍ قَالَ لَا نَحْنُ فِی الْفَضْلِ سَوَاءٌ وَ لَکِنَّ بَعْضَنَا أَعْلَمُ مِنْ بَعْضٍ ثُمَّ قَالَ علیه السّلام یَا شَیْخُ وَ اللَّهِ لَوْ لَمْ یَبْقَ مِنَ الدُّنْیَا إِلَّا یَوْمٌ وَاحِدٌ لَطَوَّلَ اللَّهُ تَعَالَی ذِکْرُهُ ذَلِکَ الْیَوْمَ حَتَّی یَخْرُجَ قَائِمُنَا أَهْلَ الْبَیْتِ أَلَا إِنَّ شِیعَتَنَا یَقَعُونَ فِی فِتْنَهٍ وَ حَیْرَهٍ فِی غَیْبَتِهِ هُنَاکَ یُثْبِتُ اللَّهُ عَلَی هُدَاهُ الْمُخْلَصِینَ اللَّهُمَّ أَعِنْهُمْ عَلَی ذَلِکَ (۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ: مسعدهٔ گوید: در محضر امام صادق علیه السّلام بودم که پیرمردی سالخورده با پشتی خمیده و تکیه داده بر عصا وارد شد و سلام کرد. امام صادق علیه السّلام سلام وی را پاسخ گفت. سپس آن پیرمرد عرض کرد: ای فرزند رسول خدا، دستتان را به من دهید تا آن را ببوسم، امام نیز دست خود را به وی داد و او آن را بوسید. پیرمرد به گریه افتاد. پس امام فرمود: سبب گریه‌ات چیست پیرمرد؟ گفت: قربانت گردم ای فرزند رسول خدا، صد سال است منتظر ظهور قائم شما هستم، پیوسته با خود می گویم که این ماه، این سال ظهور می‌فرماید، اینک سنّم بالا رفته و استخوانم سست گشته و اجلم نزدیک شده، بی‌آنکه آن‌گونه که دوست دارم باشید. می‌بینم شما را به قتل می‌رسانند، آواره می‌سازند و دشمنانتان را می‌بینم که بال در آورده و پرواز می کنند، پس چگونه گریه نکنم؟ پس چشمان امام صادق علیه السّلام غرق اشک گردید و آن‌گاه فرمود: ای پیرمرد، خداوند تو را آن‌قدر عمر دهد تا اینکه قائم ما را ببینی و با ما در درجات اعلی باشی، اما اگر اجلت فرا رسید، در روز قیامت با ثقل محمد صلی الله علیه و آله که ما هستیم محشور خواهی شد که خود ایشان صلی الله علیه و آله فرموده است: «من دو شیء گران سنگ در میان شما بر جای می گذارم، پس به آن دو چنگ زنید، هرگز گمراه نمی‌شوید: کتاب خدا و عترت من اهل بیتم.» پیرمرد عرض کرد: با شنیدن این خبر خیالم راحت شد و دیگر باکی ندارم. - . کفایهٔ الاثر: ۳۶ _۳۵ -

سپس فرمود: ای شیخ، بدان که قائم ما از صُلب حسن زاده می‌شود و حسن از صُلب

ص: ۴۰۸

علی و علی از صُلب محمّد زاده می‌شود و محمّد از صُلب علی و علی از صُلب این پسرم _ و به موسی علیه السّلام اشاره فرمود _ و این پسرم از صُلب من زاده شده و ما دوازده امام هستیم، همگی معصوم و مطهّر! پیرمرد عرض کرد: سرورم، آیا برخی از شما افضل از دیگری است؟ فرمود: خیر، همه ما از این جهت برابریم لیکن برخی از ما اعلم از دیگری است. سپس فرمود: ای پیرمرد، به خدا سوگند اگر از عمر دنیا یک روز بیشتر باقی نماند، خداوند آن روز را آنقدر طولانی خواهد فرمود تا اینکه قائم ما اهل بیت ظهور کند، لیکن در این میان شیعیان ما در زمان غیبت او به فتنه‌ای گرفتار خواهند آمد و دچار سرگردانی خواهند شد، در آنجاست که خداوند مخلصان را ثابت قدم خواهد فرمود. خداوندا آنان را بر این کار یاری فرما! - . کفایهٔ الاثر: ۳۶ _۳۵ -

**[ترجمه]

بیان

لا ـ یخفی أن هـذا الخبر مخـالف لمـا دلت علیه الأخبـار الکثیره من کونهم فی العلم و الطـاعه سواء و لأـمیر المؤمنین و الحسن و الحسین علیهم السّلام فضلهم و لا یبعد أن یکون اشتبه علی الراوی فعکس و یمکن توجیهه بأن یکون المراد أعلمیه بعضهم من بعض

فی بعض الأـحوال أی قبل إمامه الآخر و استکمال علمه و لا یبعـد أن یکون مبنیا علی البـداء فإن الحکم البـدائی یصل إلی إمام الزمـان و لم یکن وصل إلی من قبله و إن ورد فی الخبر أنه یعرض علی أرواح من تقـدمه من الأئمه لئلا یکون بعضـهم أعلم من بعض لکن یصدق علیه أنه أعلم ممن کان قبله فی حیاته و الله تعالی یعلم و حججه علیهم السّلام حقائق أحوالهم.

**[ترجمـه]پوشـیده نمانـد که این روایت خلاـف روایـات بسـیاری است که در این موضـوع وارد گردیـده و اینکه ائمّه علیهم السّـلام در علم و لزوم اطاعت از ایشان برابرند و امیرالمؤمنین و حسن و حسین علیهم السّـلام، جایگاه و فضیلت خود را دارند. احتمال دارد مفهوم بر راوی مشـتبه شـده از این رو آن را به صورت معکوس نقل کرده است و می‌شود توجیه کرد که مقصود، اعلم بودن برخی از آن‌ها در دیگری در بعضی احوال است، یعنی پیش از امامت دیگری و کمال یافتن علم او . بعید هم نیست مبنی بر بداء باشد، زیرا حکم بدائی به امام زمان می‌رسد و به ائمّه پیش از او نمی‌رسـید. گرچه در حدیث آمده که این علم بر ارواح پیش از او عرضه می‌شود تـا هیـچ امـامی اعلم‌تر از امام دیگر نباشـد. لیکن امام صادق علیه السّـلام به آن پیرمرد درسـت گفته که خود آن حضـرت در طول حیات آن پیرمرد، از همه اعلم‌تر بوده است. و خداوند متعال و حجّت‌های او علیهم السّـلام از حقایق احوالشان باخبرترند.

**[ترجمه]

«۱۸»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیُّ عَنِ الْکُلَیْنِیِّ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنْ سَـلَمَهَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ مُحَمَّدٍ الطَّیَالِسِیِّ عَنِ ابْنِ عَمِیرَهَ وَ صَالِحِ بْنِ عُقْبَهَ جَمِیعاً عَنْ عَلْقَمَهَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَضْـرَمِیِّ عَنِ الصَّادِقِ علیه السّـلام قَالَ: الْأَئِمَّهُ اثْنَا عَشَـرَ قُلْتُ (۲) یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَسَـمِّهِمْ لِی قَالَ علیه السّـلام مِنَ الْمَاضِـینَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیهما السّـلام وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَـیْنُ وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَـیْنِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ ثُمَّ أَنَا قُلْتُ فَمَنْ بَعْـدَکَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ إِنِّی أَوْصَـیْتُ إِلَی وَلَـدِی مُوسَـی وَ هُوَ الْإِمَامُ بَعْدِی قُلْتُ فَمَنْ بَعْدَ مُوسَـی قَالَ عَلِیٌّ ابْنُهُ یُدْعَی الرِّضَا یُدْفَنُ فِی أَرْضِ الْغُرْبَهِ مِنْ خُرَاسَانَ ثُمَّ بَعْدَ عَلِیٍّ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ وَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ عَلِیٌّ ابْنُهُ وَ بَعْدَ عَلِیٍّ الْحَسَنُ ابْنُهُ

۱- کفایه الاثر: ۳۵: و ۳۶.

۲- فی المصدر: قال قلت.

وَ الْمَهْدِيُّ مِنْ وُلْدِ الْحَسَنِ علیه السّلام ثُمَّ قَالَ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السّلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَا عَلِیُّ إِنَّ قَائِمَنَا إِذَا خَرَجَ یَجْتَمِعُ إِلَیْهِ ثَلَاثُمِائَهٍ وَ ثَلَاثَهَ عَشَرَ رَجُلًا عَدَدَ رِجَالِ بَدْرٍ فَإِذَا حَانَ وَقْتُ خُرُوجِهِ یَکُونُ لَهُ سَیْفٌ مَغْمُودٌ نَادَاهُ السَّیْفُ قُمْ یَا وَلِیَّ اللَّهِ فَاقْتُلْ أَعْدَاءَ اللَّهِ (۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ: علقمهٔ بن محمّد حضرمی از امام صادق علیه السّلام روایت کرده که آن حضرت فرمود: ائمّه دوازده تن هستند. عرض کردم: ای فرزند رسول خدا، نامشان را برای من بیان فرمایید. فرمود: از میان گذشتگان علی بن ابی طالب، حسن و حسین، علی بن حسین، محمّد بن علی علیهم السّلام و اکنون من هستم. عرض کردم، پس از شما امامت به چه کسی می... رسد؟ فرمود: من به موسی وصیت کرده‌ام و پس از من امام اوست. عرض کردم: پس از موسی امام کیست؟ فرمود: فرزندش علی معروف به رضا در سرزمین غربت به خاک سپرده می‌شود، در خراسان. بعد از علی پسرش محمّد امام است و بعد از محمّد پسرش علی و بعد از علی پسرش حسن و بعد از حسن پسرش

ص: ۴۰۹

مهدی علیهم صلوات الله اجمعین.

سپس فرمود: پدرم از پدرش از جدش از علی صلوات الله علیهم روایت کرد که: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای علی، چون قائم ما ظهور کند، سیصد و سیزده تن به عدد مردان بدر پیرامون او گرد می‌آیند و چون زمان خروج آن حضرت فرا رسد، شمشیری که در نیام دارد وی را ندا دهد که: برخیز ای ولی خدا و دشمنان خدا را بکش! - . کفایهٔ الاثر: ۳۶ -

**[ترجمه]

باب ۴۷ نصوص موسی بن جعفر و سائر الأئمه صلوات اللّه علیهم،علیهم،سلام اللّه علیهم أجمعین

الأخبار

«۱»

نی، [الغیبه] للنعمانی سَلَامَهُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ مَهْزِیَارَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ السَّیَّارِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هُلَیْلٍ قَالَ وَ حَدَّثَنَا عَلِیُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ الْجُبَّائِیُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ عَنْ أُمَیَّهَ بِنْتِ مَیْمُونٍ الشَّعِیرِیِّ عَنْ زِیَادٍ الْقَنْدِیِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا إِبْرَاهِیمَ مُوسَی بْنَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السّلام یَقُولُ: إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بَیْتاً(۲) مِنْ نُورٍ جَعَلَ قَوَائِمَهُ أَرْبَعَ أَرْکَانٍ (۳) أَرْبَعَهَ أَسْمَاءٍ تَبَارَکَ وَ سُبْحَانَ وَ الْحَمْدُ وَ اللَّهُ ثُمَّ خَلَقَ أَرْبَعَهً مِنْ أَرْبَعٍ وَ مِنْ أَرْبَعٍ أَرْبَعَهً ثُمَّ قَالَ جَلَّ وَ عَزَّ- إِنَّ عِدَّهَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنا عَشَرَ شَهْراً(۴).

**[ترجمه]الغیبه نعمانی: زیاد قندی گوید: امام موسی بن جعفر علیهما السّلام فرمود: خدای عزّوجل خانه‌ای از نور دارد که پایه‌های آن را چهار رکن قرار داد. و بر آن چهار اسم نوشت: «تبارک، سبحان، الحمد و الله» سپس از این چهار نام چهار نام دیگر آفرید و از آن چهار نام، چهار اسم دیگر و آن‌گاه خدای جلّ و عزّ فرمود: «إِنَّ عِدَّهَ الشُّهُورِ عِندَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا»، - .

غیبه النعمانی: ۴۳ _۴۲ . توبه/ ۳۶ - {در

حقیقت، شماره ماه ها نزد خدا، از روزی که آسمانها و زمین را آفرید، دوازده ماه است.}

**[ترجمه]

بيان

هذا الخبر شبيه بما مر فی باب الأسماء من كتاب التوحيد(۵) و مضارع له فی الإشكال و الإعضال و كان المناسب ذكره هناك و إنما أوردناه هاهنا لأن الظاهر بقرينه الأخبار الأخر الوارده فی تفسير الآيه أن الغرض تطبيقه على عدد الأئمه و هو من الرموز

۱- كفايه الاثر: ۳۶.

۲- فی المصدر: ان اللّه عزّ و جلّ خلق بيتا اه.

۳- فی المصدر و(ت): أربعه اركان.

۴- الغيبه للنعمانیّ: ۴۲ و ۴۳- و الآيه فی سوره التوبه: ۳۶.

۵- راجع الجزء الرابع: ۱۶۶ و ۱۶۷.

و المتشابهات التى لا يعلمها إِلَّا اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ و يمكن أن يقال على وجه الاحتمال أن أسماءه تعالى منها ما يدل على الذات و منها ما يدل على صفات الذات و منها ما يدل على التنزيه و منها ما يدل على صفات الفعل فالله يدل على الذات و الحمد على ما يستحق عليه الحمد من الصفات الكماليه الذاتيه و سبحان على الصفات التنزيهيه و تبارك لكونه من البركه و النماء على صفات الفعل أو تبارك على صفات الذات لكونه من البروك و الثبات و الحمد على صفات الفعل لكونه على النعم الاختياريه.

و يتشعب منها أربعه لأنه يتشعب من اسم الذات ما يدل على توحيده و عدم التكثر فيه و لذا بدأ الله تعالى به بعد الله فقال قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ و يتشعب من الأحد الصمد لأن كونه غنيا عما سواه و كون ما سواه محتاجا إليه من لوازم أحديته و تفرده بذلك و لذا ثنى به فى سوره التوحيد بعد ذكر الأحد.

و أما صفات الذات فيتشعب أولا منها القدير و لما كانت القدره الكامله يستلزم العلم الكامل تشعب منه العليم و سائر صفات الذات ترجع إليهما عند التحقيق و يحتمل العكس أيضا بأن يقال يتشعب القدره من العلم كما لا يخفى على المتأمل.

و أما ما يدل على التنزيه فيتشعب منها أولا السبوح الدال على تنزيه الذات ثم القدوس الدال على تنزيه الصفات.

و أما صفات الفعل فيتشعب منها أولا الخالق و لما كان الخلق مستلزما للرزق أو التربيه تشعب منه ثانيا الرازق أو الرب و لما كانت تلك الصفات الكماليه دعت إلى بعثه الأنبياء و نصب الحجج عليهم السلام (١) فبيت النور الذى هو بيت الإمامه كما بين فى آيه النور مبنيه على تلك القوائم أو أنه تعالى لما حلاهم بصفاته و جعلهم مظهر آيات جلاله و عبر عنهم بأسمائه و كلماته فهم متخلقون بأخلاق الرحمن و بيت نورهم و كمالهم مبنى على تلك الأركان و بسط القول فيه يفضى إلى ما لا تقبله العقول و الأذهان و لا يجرى فى تحريره الأقلام بالبنان فهذا جمله مما خطر بالبال فى حل هذه الروايه و الله ولى التوفيق و الهدايه.

١- أقول: هاهنا سقط و هو: بنى بيتا للنبوه و بيتا للإمامه اه(ب).

**[ترجمه]این خبر مانند اخباری است که در باب اسماء از کتاب «توحید» گذشت و همانند آن‌ها فهمشان مشکل و پیچیده است و مناسب آن بود که این خبر نیز در آنجا آورده شود ولی علّت اینکه آن را در اینجا آوردیم آن است که به قرینه خبرهای دیگری که در تفسیر این آیه رسیده، به حسب ظاهر، مقصود آن بوده که بر تعداد ائمّه علیهم السّلام مطابقت داده شود و در همان حال به صورت رمز

ص: ۴۱۰

گونه بیان گردیده و از متشابهات است که معنای آن را جز خدای متعال و راسخان در علم، کسی نمی‌داند.

البته این امکان وجود دارد که گفته شود احتمالاً برخی اسماء الهی دلالت بر ذات دارند و برخی دلالت بر صفات ذات دارند و برخی دیگر دلالت بر تنزیه ذات از نقص دارند، همان طور که بعضی دلالت بر صفات فعل دارند. با این وصف، «الله» دلالت بر ذات دارد، «الحمد» بر کسی دلالت دارد که سزاوار حمد باشد و برای بیان صفات کمالیه ذات است، و «سبحان» بر صفات تنزیه دلالت دارد و «تبارک» که از «برکت» به معنی رشد و نموّ مشتق شده، بر صفات فعل دلالت دارد؛ یا اینکه می‌توان گفت: «تبارک» مشتق از برکت است و مفهوم ثبات را می‌رساند و دلالت بر صفات دارد و «حمد» به معنای ستایش است و چون نعمت‌های اختیاری قابل ستایش هستند، پس حمد بر صفات فعل دلالت دارد.

و از این اسم‌ها که گفته شد، چهار اسم منشعب می‌شود. اسمی که از اسم ذات منشعب می‌شود آن است که دلالت بر وحدانیت ذات می‌کند، از این رو خداوند در سوره توحید از «الله» نامی را ذکر فرموده که دالّ بر یگانگی باشد، لذا فرموده: «قُل هُو الله احد» و از «احد» اسم«صمد» متفرّع می‌شود و از آنجا که قدرت کامله مستلزم علم کامل است، لذا از «قدیر» نام «علیم» منشعب می‌گردد و بقیّه صفات در حقیقت به این صفت برمی‌گردند. البته احتمال عکس این مطلب نیز وجود دارد یعنی اینکه گفته شود: قدرت از علم منشعب می‌شود که این معنا بر متأمّل پوشیده نیست. اما آنچه بر تنزیه دلالت دارد، نخست نام «سبّوح» است که بر تنزیه ذات دلالت دارد وسپس «قُدّوس» است که تنزیه صفات را می‌رساند. اما صفات فعل، نخست نام «خالق» از آن منشعب می‌شود و چون خلق کردن مستلزم روزی دادن و تربیت کردن است، اسم«رازق» و «ربّ» از آن متفرّع می‌گردد. و از آنجا که این صفات کمالیه موجب بعثت انبیا و نصب حجّت‌های خداست، خانه‌ای را برای نبوت و خانه‌ای را برای امامت ساخت پس خانه نور که همان خانه امامت است، همان‌گونه که در آیه نور ذکر شده، بر این پایه‌ها استوار است. یا اینکه گفته شود: چون خدای متعال ائمّه را به صفات خودش آراسته و آنان را مظهر آیات جلال خویش فرموده و ایشان را اسماءالله و کلمات‌الله خوانده، پس آنان متخلّق به اخلاق الهی هستند و خانه نورشان و بیت کمالشان بر این پایه‌ها استوار است.

البته بسط سخن در این مقوله کار را به جایی می‌کشاند که ممکن است عقول و اذهان توان فهم و درک و تحمّل آن را نداشته باشند و قلم را نیز یارای ثبت و نگارش آن نباشد. این بود مختصری از آنچه در حل این روایت به خاطرم رسید و الله ولیّ التوفیق والهدایه.

ص: ۴۱۱

**[ترجمه]

«۲»

نص، [كفايه الأثر]: مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عَنِ الدَّقَّاقِ وَ الْوَرَّاقِ مَعاً عَنِ الصُّوفِيِّ عَنِ الرُّويَانِيِّ عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْحَسَنِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى سَيِّدِى عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السّلام فَلَمَّا بَصُرَ بِى (۱) قَالَ لِى مَرْحَباً بِكَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ أَنْتَ وَلِيُّنَا حَقّاً فَقُلْتُ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّى

أُرِيدُ أَنْ أَعْرِضَ عَلَيْكَ دِينِى فَإِنْ كَانَ مَرْضِيّاً ثَبَتُّ عَلَيْهِ حَتَّى أَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَالَ هَاتِ يَا أَبَا الْقَاسِمِ فَقُلْتُ إِنِّى أَقُولُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَاحِدٌ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْ ءٌ خَارِجٌ مِنَ الْحَدَّيْنِ حَدِّ الْإِبْطَالِ وَ حَدِّ التَّشْبِيهِ وَ إِنَّهُ لَيْسَ بِجِسْمٍ وَ لَا صُورَهٍ وَ لَا عَرَضٍ وَ لَا جَوْهَرٍ بَلْ هُوَ مُجَسِّمُ الْأَجْسَامِ وَ مُصَوِّرُ الصُّوَرِ وَ خَالِقُ الْأَعْرَاضِ وَ الْجَوَاهِرِ وَ رَبُّ كُلِّ شَيْ ءٍ وَ مَالِكُهُ وَ جَاعِلُهُ وَ مُحْدِثُهُ وَ إِنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ وَ إِنَّ شَرِيعَتَهُ خَاتِمَهُ الشَّرَائِعِ وَ لَا شَرِيعَهَ بَعْدَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ(۲) وَ أَقُولُ إِنَّ الْإِمَامَ وَ الْخَلِيفَهَ وَ وَلِيَّ الْأَمْرِ بَعْدَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِى طَالِبٍ عليهما السّلام ثُمَّ الْحَسَنُ ثُمَّ الْحُسَيْنُ ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ ثُمَّ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ ثُمَّ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ ثُمَّ أَنْتَ يَا مَوْلَايَ فَقَالَ عليه السّلام وَ مِنْ بَعْدِيَ الْحَسَنُ ابْنِى فَكَيْفَ لِلنَّاسِ بِالْخَلَفِ مِنْ بَعْدِهِ (۳) قَالَ فَقُلْتُ وَ كَيْفَ ذَاكَ يَا مَوْلَايَ قَالَ لِأَنَّهُ لَا يُرَى شَخْصُهُ وَ لَا يَحِلُّ ذِكْرُهُ بِاسْمِهِ حَتَّى يَخْرُجَ فَيَمْلَأَ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماً قَالَ فَقُلْتُ أَقْرَرْتُ وَ أَقُولُ إِنَّ وَلِيَّهُمْ وَلِيُّ اللَّهِ وَ عَدُوَّهُمْ عَدُوُّ اللَّهِ وَ طَاعَتَهُمْ طَاعَهُ اللَّهِ وَ مَعْصِيَتَهُمْ مَعْصِيَهُ اللَّهِ وَ أَقُولُ إِنَّ الْمِعْرَاجَ حَقٌّ وَ الْمُسَاءَلَهَ فِى الْقَبْرِ حَقٌّ وَ إِنَّ الْجَنَّهَ حَقٌّ وَ النَّارَ حَقٌّ وَ الصِّرَاطَ حَقٌّ وَ الْمِيزَانَ حَقٌّ- وَ أَنَّ السَّاعَهَ آتِيَهٌ لا رَيْبَ فِيها وَ أَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِى الْقُبُورِ وَ أَقُولُ إِنَّ الْفَرَائِضَ الْوَاجِبَهَ بَعْدَ الْوَلَايَهِ الصَّلَاهُ وَ الزَّكَاهُ وَ الصَّوْمُ (۴) وَ الْحَجُّ وَ الْجِهَادُ وَ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عليهما السّلام يَا أَبَا الْقَاسِمِ هَذَا

۱- فى المصدر: فلما نظرنى. و فى(م) و(د): فلما بصرنى.

۲- ليست هذه الجمله فى المصدر و لا فى(ت) و(د).

۳- فى المصدر: فى الخلف من بعده.

۴- فى(د) و الصوم و الزكاه.

وَ اللَّهِ دِينُ اللَّهِ الَّذِی ارْتَضَاهُ لِعِبَادِهِ فَاثْبُتْ عَلَيْهِ- ثَبَّتَکَ اللَّهُ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِی الْحَياهِ الدُّنْيا وَ فِی الْآخِرَهِ(۱).

**[ترجمه]الکفایهٔ: عبدالعظیم حسنی گوید: بر مولایم علی بن محمّد علیهما السّلام وارد گشتم و چون مرا دید، به من فرمود: خوش آمدی ای ابو القاسم، تو به راستی از دوستان حقیقی ما هستی. عرض کردم: ای فرزند رسول خدا، من می‌خواهم دین خود را بر تو عرضه دارم تا اگر مورد تأیید شما بود، بر آن استوار بمانم تا اینکه با همین عقیده به دیدار خدای عزّوجل بروم. فرمود: بگو، ای ابا القاسم. عرض کردم: من می گویم: خداوند تبارک و تعالی یکی است و هیچ شبیه و مانندی ندارد، از حدّین خارج است: حدّ إبطال و حدّ تشبیه، و اینکه نه جسم است و نه صورت، نه عَرَض است و نه جوهر، بلکه اوست که اجسام را جسمیّت داده و صورت‌ها را تصویر فرموده، او خالق اعراض و جواهر و پروردگار همه اشیا و مالک و به وجود آورنده و آفریننده کاینات است. و محمّد بنده و فرستاده او، خاتم پیامبران است و هیچ پیامبری پس از وی تا روز قیامت نیاید و شریعت او خاتمه شرایع است، و تا روز قیامت هیچ شریعت دیگری نخواهد آمد. و می گویم : امام، خلیفه و ولیّ امر بعد از پیامبر، امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السّلام است، سپس حسن و آن‌گاه حسین، بعد علی بن حسین، پس محمّد بن علی و بعد از وی جعفر بن محمّد و آن‌گاه موسی بن جعفر و بعد از او علی بن موسی سپس محمّد بن علی و بعد از او شما هستی مولای من! فرمود: و پس از من پسرم حسن است و مردم پس از او با خلف و جانشینش چه خواهند کرد؟! ــ گوید: ــ عرض کردم: مگر ماجرای جانشین حسن از چه قرار است؟ فرمود: برای اینکه مردم او را نخواهند دید و بردن نامش نیز جایز نیست تا آن‌گاه که خروج کند و زمین را از عدل و داد پرسازد همان‌طور که از پیش پر از ظلم و ستم شده باشد. گوید: پس عرض کردم: اقرار آورده و می گویم: دوستدار آن‌ها دوستداران خدایند و دشمنان ایشان دشمنان خدا، و اطاعت از ایشان اطاعت از خداست و نافرمانی ایشان معصیت خداست؛ و می گویم: معراج حقّ است و سؤال قبر حق است، بهشت حق است و جهنّم حق، صراط حق است و میزان حق و اینکه قیامت بی‌تردید خواهد آمد و خداوند خفتگان در گور را بر خواهد انگیخت .

و می گویم: فرایض واجبِ پس از فریضه ولایت، نماز است و زکات، روزه، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر. پس امام علی بن محمّد نقی علیه السّلام فرمود: ای ابوالقاسم:

به خدا سوگند این دین، همان دین خداست که برای بندگانش پسندیده، پس، بر آن استوار باش که خداوند تو را بر آن در دنیا و آخرت ثابت قدم بدارد. - . کفایهٔ الاثر: ۳۸ -

**[ترجمه]

«۳»

نص، [کفایه الأثر] عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ منويه [مَتَّوَيْهِ] عَنِ الْهَمْدَانِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ الْمَوْصِلِيِّ عَنِ الصَّقْرِ بْنِ أَبِي دُلَفَ قَالَ: لَمَّا حَمَلَ الْمُتَوَكِّلُ سَيِّدَنَا أَبَا الْحَسَنِ علیه السلام جِئْتُ أَسْأَلُ عَنْ خَبَرِهِ قَالَ فَنَظَرَ إِلَيَّ حَاجِبُ الْمُتَوَكِّلِ (۲) فَأَمَرَ أَنْ أُدْخَلَ إِلَيْهِ فَقَالَ يَا صَقْرُ مَا شَأْنُكَ فَقُلْتُ خَيْرٌ أَيُّهَا الْأُسْتَاذُ فَقَالَ اقْعُدْ قَالَ الصَّقْرُ فَأَخَذَنِي مَا تَقَدَّمَ وَ مَا تَأَخَّرَ فَقُلْتُ أَخْطَأْتُ فِي

الْمَجِی ءِ قَالَ فَوَحَی النَّاسَ عَنْهُ (۳) ثُمَّ قَالَ مَا شَأْنُکَ وَ فِیمَ جِئْتَ قُلْتُ بِخَیْرٍ مَا فَقَالَ لَعَلَّکَ جِئْتَ تَسْأَلُ عَنْ خَبَرِ مَوْلَاکَ فَقُلْتُ لَهُ وَ مَنْ مَوْلَایَ مَوْلَایَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ فَقَالَ اسْکُتْ مَوْلَاکَ هُوَ الْحَقُّ فَلَا تَحْتَشِمْنِی فَإِنِّی عَلَی مَذْهَبِکَ فَقُلْتُ الْحَمْدُ لِلَّهِ فَقَالَ تُحِبُّ أَنْ تَرَاهُ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ اجْلِسْ حَتَّی یَخْرُجَ صَاحِبُ الْبَرِیدِ قَالَ فَجَلَسْتُ فَلَمَّا خَرَجَ قَالَ لِغُلَامِهِ خُذْ بِیَدِ الصَّقْرِ فَأَدْخِلْهُ إِلَی الْحُجْرَهِ الَّتِی فِیهَا الْعَلَوِیُّ الْمَحْبُوسُ وَ خَلِّ بَیْنَهُ وَ بَیْنَهُ قَالَ فَأَدْخَلَنِی إِلَی الْحُجْرَهِ وَ أَوْمَأَ إِلَی بَیْتٍ (۴) فَدَخَلْتُ فَإِذَا هُوَ علیه السّلام جَالِسٌ عَلَی صَدْرِ

حَصِیرٍ وَ بِحِذَاهُ قَبْرٌ مَحْفُورٌ قَالَ فَسَلَّمْتُ فَرَدَّ عَلَیَّ السَّلَامَ ثُمَّ أَمَرَنِی بِالْجُلُوسِ فَجَلَسْتُ ثُمَّ قَالَ یَا صَقْرُ مَا أَتَی بِکَ قُلْتُ سَیِّدِی جِئْتُ أَتَعَرَّفُ خَبَرَکَ-(۵) قَالَ ثُمَّ نَظَرْتُ إِلَی الْقَبْرِ فَبَکَیْتُ فَنَظَرَ إِلَیَّ فَقَالَ یَا صَقْرُ لَا عَلَیْکَ لَنْ یَصِلُوا إِلَیْنَا بِسُوءٍ فَقُلْتُ الْحَمْدُ لِلَّهِ ثُمَّ قُلْتُ یَا سَیِّدِی حَدِیثٌ یُرْوَی عَنِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله لَا أَعْرِفُ مَعْنَاهُ فَقَالَ وَ مَا هُوَ قُلْتُ قَوْلُهُ صلی الله علیه و آله لَا تُعَادُوا الْأَیَّامَ فَتُعَادِیَکُمْ مَا مَعْنَاهُ فَقَالَ نَعَمْ الْأَیَّامُ نَحْنُ مَا قَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ- فَالسَّبْتُ اسْمُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ الْأَحَدُ اسْمُ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السّلام وَ الِاثْنَیْنِ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ وَ الثَّلَاثَاءُ

۱- کفایه الاثر: ۳۸.

۲- فی المصدر: صاحب المتوکل.

۳- فی المصدر: ففرق الناس عنه.

۴- فی المصدر: و اوتیت الی بیت.

۵- فی(ک): أ تعرف خطرک.

عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیهم السّلام وَ الْأَرْبِعَاءُ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ وَ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ أَنَا وَ الْخَمِيسُ ابْنِيَ الْحَسَنُ وَ الْجُمُعَهُ ابْنُ ابْنِي وَ إِلَيْهِ يَجْتَمِعُ (۱) عِصَابَهُ الْحَقِّ وَ هُوَ الَّذِی يَمْلَؤُهَا قِسْطاً وَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماً وَ هَذَا مَعْنَى الْأَيَّامِ فَلَا تُعَادُوهُمْ فِی الدُّنْيَا فَيُعَادُوكُمْ فِی الْآخِرَهِ ثُمَّ قَالَ علیه السّلام وَدِّعْ فَلَا آمَنُ عَلَيْكَ (۲).

**[ترجمه]الکفایهٔ: صقر بن ابی دُلَف گوید: چون متوکّل مولایمان ابا الحسن هادی علیه السّلام را به سامرا برد، به آنجا رفتم تا خبری از وی بگیرم. گوید: پس حاجب متوکّل مرا که دید اشاره کرد نزد وی بروم، سپس گفت: ای صقر، کارت چیست؟ گفتم: خیر است استاد! گفت: بنشین. در همین حال افکار گوناگون وجودم را فراگرفت و با خود گفتم: اشتباه کردم آمدم! گوید: چون مردم از پیرامون او متفرّق شدند، گفت: چه کاره‌ای و در پی چه آمده‌ای؟ گفتم: به دنبال کار خیری آمده بودم؛ پس گفت: شاید آمده‌ای خبری از مولایت بگیری؟! به وی گفتم: مگر مولای من کیست؟ مولایم امیرالمؤمنین است! گفت: ساکت شو، مولای تو همان است که بر حقّ است. از من پروا مکن که من هم بر کیش تو هستم. گفتم: الحُمدلله؛ گفت: آیا دوست داری وی را ببینی؟ گفتم: آری! گفت: بنشین تا نامه‌رسان از نزد وی خارج شود. گوید: پس نشستم و چون نامه‌رسان بیرون رفت، به غلامش گفت: دست صقر را بگیر و به حجره‌ای ببر که آن علوی در آن زندانی است و آن دو را تنها بگذار. گوید: پس مرا وارد آن حجره کرد و به اتاقی اشاره نمود. چون وارد آن اتاق شدم، آن حضرت علیه السّلام را دیدم که بر روی حصیری در کنار قبری که حفر شده بود، نشسته بود. گوید: پس بر وی سلام کردم و او پاسخ فرمود: سپس امر به نشستن فرمود و من هم نشستم. سپس فرمود: ای صقر، چه چیزی باعث شد که اینجا بیایی؟ عرض کردم: سرورم، آمدم خبری از شما بگیرم. ــ گوید: ــ پس به قبر نگاه کرده و گریستم. امام نگاهی به من انداخته و فرمود: ای صقر، نگران مباش که این‌ها آسیبی به ما نخواهند زد. عرض کردم: خدا را شکر، سپس گفتم: سرورم، از رسول خدا صلی الله علیه و آله حدیثی روایت می‌شود که معنای آن را نمی‌دانم. فرمود: کدام حدیث؟ عرض کردم: اینکه می‌فرماید: «لا تُعادوا الأیام فَتُعادیکم»، (با روزها دشمنی نکنید که با شما دشمنی خواهند کرد.) مفهوم این حدیث چیست؟ فرمود: آری، روزها ما هستیم، تا آسمان‌ها و زمین برپاست؛ شنبه، نام رسول خدا صلی الله علیه و آله است، یکشنبه امیرالمؤمنین علیه السّلام، دوشنبه حسن و حسین و سه‌شنبه

ص: ۴۱۳

علی بن حسین، امام باقر و امام صادق هستند، چهارشنبه موسی بن جعفر، علی بن موسی، محمّد بن علی و من هستیم، پنج شنبه فرزندم و جمعه فرزند فرزندم می‌باشد و حق‌جویان گرد شمع وجود او جمع می‌شوند، و او همان کسی است که جهان را پر از عدل و داد می‌کند همان‌طور که از پیش پر از ظلم و ستم شده باشد. این بود معنی حدیث «با روزها دشمنی نکنید تا با شما در آخرت دشمنی نکنند» سپس فرمود: خداحافظی کن و برو که بر تو ایمن نیستم. - . کفایهٔ الاثر: ۳۸ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فیه إن ابن مسعود سلم علیه و هو یصلی و لم یرد علیه قال فأخذنی ما قدم و ما حدث أی الحزن و الکأبه یرید أنه عاودته أحزانه القدیمه و اتصلت بالحدیثه و قیل معناه غلب علی التفکر فی أحوالی القدیمه و الحدیثه أیها کان سببا لترک رده

السلام على انتهى (۳) و الوحی الإشاره.

أقول: وجدنا کثیرا من الأخبار العامیه تعرض على الأئمه علیهم السّلام و هم لا یصرحون بکونها موضوعه تقیه بل یؤولونها على ما یوافق الحق و یمکن أن یکون هذا الخبر أیضا کذلک مع أن لأخبارهم أیضا ظهرا و بطنا کالقرآن و الله یعلم.

**[ترجمه]جزری گوید: در آن است: «ابن مسعود بر وی سلام کرد در حالی وی مشغول نماز بود و پاسخ سلام او را نداد، گوید: تمام افکار و حوادث گذشته ناگاه به سراغم آمد، یعنی دچار غم و اندوه شدم. مقصود وی آن است که غم‌های گذشته و تازه‌اش به همدیگر رسیدند و عرصه را بر وی تنگ کردند. گفته شده: معنای آن چنین است: مغلوب افکار احوال گذشته و حال خود شدم که چرا پاسخ سلام مرا نداد». پایان. «الوحی»: اشاره.

مؤلف: بسیاری از احادیث عامیانه را یافته‌ایم که بر امامان علیهم السّلام عرضه شده و آن‌ها تصریح نمی‌کنند که این احادیث جعلی هستند بلکه به تأویل آن متناسب با حق می‌پردازند و ممکن است این حدیث هم از آن جمله احادیث باشد البته باید دانست که احادیث معصومان علیه السّلام همانند قرآن ظاهر و باطن دارند. والله أعلم! - . النهایهٔ ۳: ۲۳۵ -

**[ترجمه]

باب ۴۸ نص الخضر علیه السلام،علیهم،صلوات الله علیهم و بعض النوادر

الأخبار

«۱»

ک، [إکمال الدین] ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام]: أَبِی وَ ابْنُ الْوَلِیدِ مَعاً عَنْ سَعْدٍ وَ الْحِمْیَرِیِّ وَ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ وَ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ جَمِیعاً عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْقَاسِمِ الْجَعْفَرِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الثَّانِی (۴) قَالَ: أَقْبَلَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ ذَاتَ یَوْمٍ وَ مَعَهُ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السّلام وَ سَلْمَانُ الْفَارِسِیُّ رَحِمَهُ اللَّهُ

ص: ۴۱۴

۱- فی المصدر: تجمع.

۲- کفایه الاثر: ۳۸.

۳- النهایه ۳: ۲۳۵.

۴- فی العیون: محمّد بن علی الباقر. و هو سهو فان داود بن القاسم من أصحاب الجواد و العسکریین علیهم السلام، راجع جامع الرواه ۱: ۳۰۷.

وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام مُتَّكِئٌ عَلَى يَدِ سَلْمَانَ فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِذْ أَقْبَلَ رَجُلٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ وَ اللِّبَاسِ فَسَلَّمَ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ فَجَلَسَ ثُمَّ قَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَسْأَلُكَ عَنْ ثَلَاثِ مَسَائِلَ إِنْ أَخْبَرْتَنِي بِهِنَّ عَلِمْتُ أَنَّ الْقَوْمَ رَكِبُوا مِنْ أَمْرِكَ مَا أَقْضِي عَلَيْهِمْ أَنَّهُمْ لَيْسُوا بِمَأْمُونِينَ فِي دُنْيَاهُمْ وَ لَا فِي آخِرَتِهِمْ وَ إِنْ تَكُنِ الْأُخْرَى عَلِمْتُ أَنَّكَ وَ هُمْ شَرَعٌ سَوَاءٌ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام سَلْنِي عَمَّا بَدَا لَكَ فَقَالَ أَخْبِرْنِي عَنِ الرَّجُلِ إِذَا نَامَ أَيْنَ تَذْهَبُ رُوحُهُ وَ عَنِ الرَّجُلِ كَيْفَ يَذْكُرُ وَ يَنْسَى وَ عَنِ الرَّجُلِ كَيْفَ يُشْبِهُ وَلَدُهُ الْأَعْمَامَ وَ الْأَخْوَالَ فَالْتَفَتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السّلام إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السّلام فَقَالَ يَا بَا مُحَمَّدٍ أَجِبْهُ فَقَالَ علیه السّلام أَمَّا مَا سَأَلْتَ عَنْهُ مِنْ أَمْرِ الْإِنْسَانِ إِذَا نَامَ أَيْنَ تَذْهَبُ رُوحُهُ فَإِنَّ رُوحَهُ مُتَعَلِّقَةٌ بِالرِّيحِ وَ الرِّيحَ مُتَعَلِّقَةٌ بِالْهَوَاءِ إِلَى وَقْتِ مَا يَتَحَرَّكُ صَاحِبُهَا لِلْيَقَظَةِ فَإِنْ أَذِنَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِرَدِّ تِلْكَ الرُّوحِ عَلَى صَاحِبِهَا جَذَبَتْ تِلْكَ الرِّيحَ الرُّوحُ (۱) وَ جَذَبَتْ تِلْكَ الرِّيحُ الْهَوَاءَ فَرَجَعَتِ الرُّوحُ وَ أُسْكِنَتْ فِي بَدَنِ صَاحِبِهَا وَ إِنْ لَمْ يَأْذَنِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِرَدِّ تِلْكَ الرُّوحِ عَلَى صَاحِبِهَا جَذَبَ الْهَوَاءُ الرِّيحَ فَجَذَبَتِ الرِّيحُ الرُّوحَ فَلَمْ تُرَدَّ عَلَى صَاحِبِهَا إِلَى وَقْتِ مَا يُبْعَثُ وَ أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ أَمْرِ الذِّكْرِ وَ النِّسْيَانِ فَإِنَّ قَلْبَ الرَّجُلِ فِي حُقٍّ وَ عَلَى الْحُقِّ طَبَقٌ فَإِنْ صَلَّى الرَّجُلُ عِنْدَ ذَلِكَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَامَّةً انكشفت [انْكَشَفَ] ذَلِكَ الطَّبَقُ عَنْ ذَلِكَ الْحُقِّ فَأَضَاءَ الْقَلْبُ وَ ذَكَرَ الرَّجُلُ مَا كَانَ نَسِيَ وَ إِنْ هُوَ لَمْ يُصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ أَوْ نَقَصَ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَيْهِمُ انْطَبَقَ ذَلِكَ الطَّبَقُ عَلَى ذَلِكَ الْحُقِّ فَأَظْلَمَ الْقَلْبُ وَ نَسِيَ الرَّجُلُ مَا كَانَ ذَكَرَهُ وَ أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ أَمْرِ الْمَوْلُودِ الَّذِي يُشْبِهُ أَعْمَامَهُ وَ أَخْوَالَهُ فَإِنَّ الرَّجُلَ إِذَا أَتَى أَهْلَهُ فَجَامَعَهَا بِقَلْبٍ سَاكِنٍ وَ عُرُوقٍ هَادِئَةٍ(۲) وَ بَدَنٍ غَيْرِ مُضْطَرِبٍ فَاسْتَكَنَتْ (۳) تِلْكَ النُّطْفَةُ فِي جَوْفِ الرَّحِمِ خَرَجَ الْوَلَدُ يُشْبِهُ أَبَاهُ وَ أُمَّهُ وَ إِنْ هُوَ أَتَاهَا بِقَلْبٍ غَيْرِ سَاكِنٍ وَ عُرُوقٍ

۱- في كمال الدين: جذبت تلك الروح الريح.

۲- أي ساكنه.

۳- في كمال الدين: و انسكبت. أي انصبت.

غَيْرِ هَادِئَةٍ وَ بَدَنٍ مُضْطَرِبٍ اضْطَرَبَتِ النُّطْفَةُ فَوَقَعَتْ فِی حَالِ اضْطِرَابِهَا عَلَی بَعْضِ الْعُرُوقِ فَإِنْ وَقَعَتْ عَلَی عِرْقٍ مِنْ عُرُوقِ الْأَعْمَامِ أَشْبَهَ الْوَلَدُ أَعْمَامَهُ وَ إِنْ وَقَعَتْ عَلَی عِرْقٍ مِنْ عُرُوقِ الْأَخْوَالِ أَشْبَهَ الْوَلَدُ أَخْوَالَهُ فَقَالَ الرَّجُلُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ لَمْ أَزَلْ أَشْهَدُ بِهَا وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ وَ لَمْ أَزَلْ أَشْهَدُ بِذَلِكَ وَ أَشْهَدُ أَنَّکَ وَصِیُّ رَسُولِ اللَّهِ (۱) وَ الْقَائِمُ بِحُجَّتِهِ وَ أَشَارَ إِلَی أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام وَ لَمْ أَزَلْ أَشْهَدُ بِهَا وَ أَشْهَدُ أَنَّکَ وَصِيُّهُ وَ الْقَائِمُ بِحُجَّتِهِ وَ أَشَارَ إِلَی أَبِی مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ عليه السّلام وَ أَشْهَدُ أَنَّ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ عليهما السّلام وَصِیُّ أَبِيکَ وَ الْقَائِمُ بِحُجَّتِهِ بَعْدَکَ وَ أَشْهَدُ عَلَی عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام (۲) أَنَّهُ الْقَائِمُ بِأَمْرِ الْحُسَيْنِ عليه السّلام بَعْدَهُ وَ أَشْهَدُ عَلَی مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السّلام أَنَّهُ الْقَائِمُ بِأَمْرِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (۳) وَ أَشْهَدُ عَلَی جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السّلام أَنَّهُ الْقَائِمُ بِأَمْرِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ أَشْهَدُ عَلَی

مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عليهما السّلام أَنَّهُ الْقَائِمُ بِأَمْرِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السّلام وَ أَشْهَدُ عَلَی عَلِيِّ بْنِ مُوسَی عليهما السّلام أَنَّهُ الْقَائِمُ بِأَمْرِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ وَ أَشْهَدُ عَلَی مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ أَنَّهُ الْقَائِمُ بِأَمْرِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَی وَ أَشْهَدُ عَلَی عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ أَنَّهُ الْقَائِمُ بِأَمْرِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ أَشْهَدُ عَلَی الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السّلام أَنَّهُ الْقَائِمُ بِأَمْرِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ أَشْهَدُ عَلَی رَجُلٍ مِنْ وُلْدِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام لَا يُسَمَّی وَ لَا يُکَنَّی (۴) حَتَّی يَظْهَرَ أَمْرُهُ فَيَمْلَأَهَا عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ جَوْراً أَنَّهُ الْقَائِمُ بِأَمْرِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَ السَّلَامُ عَلَيْکَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَکَاتُهُ ثُمَّ قَامَ فَمَضَی فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام يَا بَا مُحَمَّدٍ اتَّبِعْهُ فَانْظُرْ أَيْنَ يَقْصِدُ فَخَرَجَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ عليهما السّلام فِی أَثَرِهِ قَالَ فَمَا کَانَ إِلَّا أَنْ وَضَعَ رِجْلَهُ خَارِجَ الْمَسْجِدِ(۵) فَمَا دَرَيْتُ أَيْنَ أَخَذَ مِنْ أَرْضِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَرَجَعْتُ إِلَی أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السّلام فَأَعْلَمْتُهُ فَقَالَ يَا بَا مُحَمَّدٍ أَ تَعْرِفُهُ فَقُلْتُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَعْلَمُ فَقَالَ هُوَ الْخَضِرُ عليه السلام (۶).

ص: ۴۱۶

۱- فی العيون و(د): وصی رسوله.

۲- فی العيون و(د): و أشهد أن علیّ بن الحسين عليه السلام.

۳- فی العيون و(د): بأمر علیّ بن الحسين بعده.

۴- فی العيون و(د): لا يکنی و لا يسمی.

۵- فی العيون: خارجا من المسجد.

۶- کمال الدين: ۱۸۱- ۱۸۳. عيون الأخبار: ۳۹ و ۴۰.

غط، [الغيبه] للشيخ الطوسی: جَمَاعَةٌ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنِ الْكُلَيْنِيِّ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنِ الْبَرْقِيِّ: مِثْلَهُ (۱).

ع، [علل الشرائع]: أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْقَاسِمِ: مِثْلَهُ (۲).

ج، [الإحتجاج]: دَاوُدُ بْنُ الْقَاسِمِ: مِثْلَهُ (۳).

سن، [المحاسن]: أَبِی عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْقَاسِمِ: مِثْلَهُ (۴).

نی، [الغيبه]: للنعمانی عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ الْمَوْصِلِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ: مِثْلَهُ (۵).

فس، [تفسير القمی]: أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ مُرْسَلًا: مِثْلَهُ بِأَدْنَى تَغْيِيرٍ فَقَدْ أَوْرَدْتُهُ فِی بَابِ النَّفْسِ وَ أَحْوَالِهَا مَعَ شَرْحِهِ (۶).

**[ترجمه]کمال الدین، عیون اخبار الرضا: امام جواد علیه السّلام فرمود: روزی امیرالمؤمنین علیه السّلام به همراه حسن بن علی علیه السّلام و سلمان فارسی رحمهٔ الله علیه،

ص: ۴۱۴

در حالی که امیرالمؤمنین بر دست سلمان تکیه داده بود، به مسجد الحرام آمدند که مردی خوش منظر و خوش ظاهر پیش آمده و به امیرالمؤمنین علیه السّلام سلام داد و امام سلام وی را پاسخ گفت و آن مرد نشسته و عرض کرد: یا امیرالمؤمنین، سه مسأله را از شما می‌پرسم، اگر به آن‌ها پاسخ درست دادی، درخواهم یافت که این قوم در کار تو مرتکب اشتباهی شده‌اند که در دنیا و آخرت باعث رسوایی ایشان خواهد بود و چه در این دنیا و چه در آن دنیا در امان نخواهند بود. و اگر پاسخ درستی دریافت نکنم، خواهم فهمید که هر دو از یک سنخ هستید و فرقی با هم ندارید. امام علیه السّلام فرمود: هرچه می‌خواهی بپرس. عرض کرد: مرا آگاه کنید که چون مرد به خواب رود، جانش به کجا رود؟ و یک مرد چگونه به خاطر می‌آورد و دچار فراموشی می‌شود؟ و اینکه چگونه انسان به عموها و دایی‌ها شباهت پیدا می‌کند؟

پس امیرالمؤمنین علیه السّلام رو به طرف ابومحمّد حسن بن علی علیه السّلام کرده و فرمود: ای ابو محمّد، پرسش‌های وی را پاسخ ده! امام حسن علیه السّلام فرمود: اما اینکه پرسیدی وقتی انسان می‌خوابد روحش به کجا می‌رود؟ بدان که روح به باد تعلّق دارد و باد به هوا تعلّق دارد، تا آن وقت که به خواب رفته برای بیدار شدن حرکت کند، پس اگر خداوند عزّوجل اجازه داد که روح به صاحبش برگردد، آن باد، روح را جذب و باد هوا را جذب کرده و بدین ترتیب روح به بدن صاحبش بر می‌گردد. و اگر خدای عزّوجل اجازه ندهد که آن روح به صاحبش برگردد، هوا باد را جذب و باد روح را جذب نموده و دیگر به صاحبش برنمی‌گردد تا اینکه در روز قیامت مبعوث شود.

امّا آنچه را که درمورد یادآوری فراموشی پرسیدی، بدان که قلب انسان در حُقّه(جعبه)ای قرار دارد و بر روی آن حُقّه طبقی قرار دارد که چون انسان بر محمّد و آل محمّد صلوات کاملی فرستد، آن طبق از روی حُقّه برداشته می‌شود و قلب نورانی گردد و انسان آنچه را فراموش کرده، به خاطر آوَرَد. امّا اگر انسان بر محمّد و آل محمّد صلوات نفرستد، یا اینکه صلوات ناقص بفرستد، آن طبق بر روی حُقّه باقی می‌ماند و قلب در تاریکی مانده و انسان دچار فراموشی می گردد.

امّا آنچه را که درباره شباهت نوزاد به عموها و دایی‌ها پرسیدی؟ پاسخ آن است که چون مردی با همسرش گرد آید و با قلبی آرام و اعصابی آرام و اندامی غیر مضطرب و پریشان،

ص: ۴۱۵

نزدیکی کنـد، آن نطفه‌ای که در درون رحم جای می‌گیرد، نوزادی شبیه پـدر و مادرش خواهد بود. اما اگر مرد با قلبی ناآرام و اعصابی پریشان و بدنی مضـطرب نزد همسـرش آید، آن نطفه به حالت اضـطراب و پریشانی بر روی یکی از رگ‌ها می‌افتد، اگر این رگ اعمام باشـد، نوزاد شبیه عموهایش خواهـد بود و اگر بر روی رگی از رگهای دایی‌ها بیفتـد، نوزاد به دایی‌هایش شباهت خواهد داشت.

پس آن مرد گفت: گواهی می‌دهم که خدایی جز الله نیست و پیوسـته همین گواهی را خواهم داد و گواهی می‌دهم که محمّد رسول خدا است و پیوسـته همین گواهی را خواهم داد و گواهی می‌دهم که شـما وصـیّ رسول خدا صلی الله علیه و آله و قائم به حجّت وی هستیـد. پس به امیرالمؤمنین علیه السّـلام اشـاره نموده و گفت ــ و پیوسـته همین گواهی را خواهم داد و گواهی می‌دهم که شـما وصـیّ و قائم به حجّت وی هستیـد ــ و به [ابو محمّد] حسن علیه السّـلام اشاره نمود ــ و شـهادت می‌دهم که حسـین بن علی علیه السّـلام وصـیّ پدر خویش و قائم به حجّت او پس از شـماست، و گواهی می‌دهم که علی بن حسـین علیه السّـلام قائم به امر حسین علیه السّلام پس از وی است و گواهی می‌دهم بر اینکه محمّد بن علی علیه السّلام قائم به امر علی بن حسـین علیـه السّـلام پس از وی اسـت و گـواهی می‌دهم بر اینکه جعفر بن محمّـد علیه السّـلام قـائم به امر محمّـد بن علی علیه السّـلام پس از وی است و شـهادت می‌دهم بر اینکه موسـی علیه السّلام قائم بر کار جعفر بن محمّد پس از وی است و گواهی می‌دهم که علی بن موسـی علیه السّـلام قـائم بر امر موسـی بن جعفر است و گواهی می‌دهم بر اینکه محمّـد بن علی قائم به امر علی بن موسـی است و گواهی می‌دهم بر اینکه علی بن محمّد قائم به امر محمّد بن علی است و گواهی می‌دهم بر اینکه حسن بـن علی علیه السّـلام قـائم به امر علی بن محمّـد است و بر مردی از فرزنـدان حسن بن علی علیه السّـلام گـواهی می‌دهم که نه می‌توان نامش را برد و نه کنیه‌اش را تا اینکه کارش برملا گشته، جهان را پر از عدل و داد کند همان‌طور که از پیش از ظلم و ستم پرگشـته باشد. او قائم به امر حسـین بن علی است. و السّـلام علیك یا امیرالمؤمنین و رحمهٔ الله و برکاته. سـپس برخاسته و رفت.

پس امیرالمؤمنین علیه السّـلام فرمود: ای ابا محمّد، به دنبالش برو و ببین به کجا می‌رود. پس امام حسن علیه السّـلام به دنبالش رفت. گویـد: چون پا را از مسـجد بیرون گـذاشت، متوجه نشدم به کدام سـمت سـرزمین خدای عزّوجل رهسپار شد. پس نزد امیرالمؤمنین علیه السّـلام بازگشته و وی را از ماجرا آگاه ساختم. امیرالمؤمنین علیه السّلام فرمود: یا ابا محمّد، او را می‌شناسی؟ عرض کردم: خدا و رسول و امیرالمؤمنین به امر آگاه‌ترند. پس فرمود: او خضـر علیه السّلام بود. - . کمال الدین : ۱۸۳و ۱۸۱ . عیون الاخبار : ۴۰ ــ۳۹ -

ص: ۴۱۶

الغیبـه طوسـی: جمـاعتی از گروهی از یـاران مـا از کلینی از عـده‌ای از یـاران مـا از برقی شـبیه آن را روایت کرده‌انـد. - . غیبه

الطوسی: ۱۰۸ _۱۰۷ -

علل الشرائع: پدرم از سعد از برقی از داود بن قاسم مانند آن را نقل کرده است. - . علل الشرائع: ۴۴ _ ۴۳ -

الاحتجاج: داود بن قاسم شبیه آن را آورده است. - . در نسخه چاپی یافت نشد اما در اعلام الوری ص: ۳۸۳ _ ۳۸۲ آمده است. -

المحاسن: پدرم از داود بن قاسم مانند آن را روایت کرده است. - . المحاسن: ۳۳۳ _۳۳۲ -

الغیبه نعمانی: عبدالواحد بن عبدالله بن یونس موصلی از محمّد بن جعفر از برقی مانند آن را آورده است. - . غیبه النعمانی: ۲۸ _۲۷ -

تفسیر علی بن ابراهیم: پدرم همین حدیث را از برقی با اندکی تغییر نقل کرده و من آن را در باب «النفس و احوالها» با شرح آورده‌ام. - . تفسیر قمی: ۵۷۸ -

**[ترجمه]

«۲»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام]: الطَّالَقَانِیُّ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ النَّسَوِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ هَارُونَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْفَضْلِ الْبَلْخِیِّ عَنْ خَالِهِ یَحْیَی بْنِ سَعِیدٍ عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِیٍّ علیهم السّلام قَالَ: بَیْنَمَا أَنَا أَمْشِی مَعَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فِی بَعْضِ طُرُقَاتِ الْمَدِینَهِ إِذْ لَقِیَنَا شَیْخٌ طُوَالٌ کَثُّ اللِّحْیَهِ بَعِیدُ مَا بَیْنَ الْمَنْکِبَیْنِ فَسَلَّمَ عَلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ رَحَّبَ بِهِ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَیَّ وَ قَالَ السَّلَامُ عَلَیْکَ یَا رَابِعَ

الْخُلَفَاءِ وَ رَحْمَهُ اللَّهِ وَ بَرَکَاتُهُ أَ لَیْسَ کَذَلِکَ هُوَ یَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بَلَی ثُمَّ مَضَی فَقُلْتُ یَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذَا الَّذِی قَالَ لِی هَذَا الشَّیْخُ وَ تَصْدِیقُکَ لَهُ قَالَ أَنْتَ کَذَلِکَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ فِی کِتَابِهِ- إِنِّی جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلِیفَهً(۷) وَ الْخَلِیفَهُ الْمَجْعُولُ فِیهَا آدَمُ علیه السّلام وَ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ- یا داوُدُ إِنَّا جَعَلْناکَ خَلِیفَهً فِی الْأَرْضِ فَاحْکُمْ بَیْنَ النَّاسِ بِالْحَقِ (۸) فَهُوَ الثَّانِی وَ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ حِکَایَهً عَنْ مُوسَی علیه السّلام حِینَ قَالَ لِهَارُونَ- اخْلُفْنِی فِی قَوْمِی وَ أَصْلِحْ (۹) فَهُوَ

۱- الغیبه للشیخ الطوسیّ: ۱۰۷ و ۱۰۸.

۲- علل الشرائع: ۴۳ و ۴۴.

۳- لم نظفر به فی الاحتجاج المطبوع. و الروایه مذکوره فی إعلام الوری أیضا: ۳۸۲ و ۳۸۳.

۴- المحاسن: ۳۳۲ و ۳۳۳.

۵- الغیبه للنعمانیّ: ۲۷ و ۲۸.

٦- تفسير القمّيّ: ٥٧٨.

٧- سوره البقره: ٣٠.

٨- سوره ص: ٢۶.

٩- سوره الأعراف: ١۴٢.

هَارُونُ إِذَا اسْتَخْلَفَهُ مُوسَى علیه السّلام فِی قَوْمِهِ وَ هُوَ الثَّالِثُ وَ قَالَ عَزَّ وَ جَلَ وَ أَذانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ(۱) فَكُنْتَ أَنْتَ الْمُبَلِّغَ عَنِ اللَّهِ وَ عَنْ رَسُولِهِ وَ أَنْتَ وَصِيِّی وَ وَزِيرِی وَ قَاضِی دَيْنِی وَ الْمُؤَدِّی عَنِّی وَ أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَهِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِی فَأَنْتَ رَابِعُ الْخُلَفَاءِ كَمَا سَلَّمَ عَلَيْكَ الشَّيْخُ أَ وَ لَا تَدْرِی مَنْ هُوَ قُلْتُ لَا قَالَ ذَاكَ أَخُوكَ الْخَضِرُ علیه السّلام فَاعْلَمْ (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: علی بن ابی طالب علیه السّلام فرمود: در حالی که به همراه رسول خدا صلی الله علیه و آله در یکی از راه‌های مدینه می‌رفتیم، با پیرمردی روبرو شدیم که موی صورت انبوهی داشت و پهن شانه بود، پس به رسول خدا صلی الله علیه و آله سلام داد. رسول خدا صلی الله علیه و آله سلام وی را پاسخ گفته و به وی خوش‌آمد گفت. سپس برگشت و به من گفت: سلام بر تو ای خلیفه چهارم و رحمهٔ الله و برکاته! یا رسول الله، مگر چنین نیست؟ رسول خدا صلی الله علیه و آله در پاسخ وی فرمود: آری! و چون آن مرد برفت، عرض کردم: یا رسول الله، این پیرمرد به من چه گفت؟ و تأیید شما برای چه بود؟ فرمود: تو بحمدالله همین‌طور خواهی شد، خداوند عزّوجل در کتاب خود می‌فرماید «إِنیّ ِ جَاعِلٌ فیِ الْأَرْضِ خَلِيفَةً فَاحْكُم بَينْ َالنَّاسِ بِالحَْق »، - . بقره/ ۳۰ - {من

در زمین جانشینی خواهم گماشت» پس میان مردم به حقّ داوری کن. } و خلیفه‌ای که بر زمین قرار داده شده، حضرت آدم علیه السّلام است و باز خدای عزّوجل فرمود: «يَادَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فیِ الْأَرْضِ فَاحْكُم بَينْ َالنَّاسِ بِالحَْق»، - . ص/ ۲۶ - {ای داوود، ما تو را در زمین خلیفه [و جانشین] گردانیدیم پس میان مردم به حقّ داوری کن .} پس او دومی است و نیز خدای عزّوجل حکایتی از موسی آورده آن‌گاه به هارون گفت: «اخْلُفْنیِ فیِ قَوْمِی وَ أَصْلِح »، - . اعراف/ ۱۴۲ -

{ گفت: «در میان قوم من جانشینم باش، و [کار آنان را] اصلاح کن} و او

ص: ۴۱۷

هارون است آن‌گاه که موسی علیه السّلام او را در میان قومش جانشین خود کرد، بنابراین خلیفه سوم هارون است. و خدای عزّوجل فرمود: «وَ أَذَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلیَ النَّاسِ يَوْمَ الحَْجّ ِالْأَكْبر»، - . توبه/ ۳ - {و

[این آیات] اعلامی است از جانب خدا و پیامبرش به مردم در روز حجّ اکبر.} و مبلّغ از جانب خدا و رسول او تو بودی و تو وصیّ و وزیر و پرداخت کننده وام و به جای آورنده عهد و پیمان من هستی، و تو نزد من منزلت هارون از موسی را داری، با این تفاوت که پس از من هیچ پیامبری نخواهد آمد. بنابراین، همان‌طور که این پیرمرد به تو سلام داد، چهارمین خلیفه‌ای. آیا به راستی او را نشناختی؟ عرض کردم، خیر. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: او برادرت خضر علیه السّلام بود. پس بدان! - . عیون الاخبار: ۱۸۳ -

**[ترجمه]

کتاب المقتضب، لابن عیاش عن علی بن السری عن عمه عن إبراهیم بن أبی سمال قال: و سمعته یحدث به جماعه من أهل الکوفه فی مسجد السهله فیهم جعفر بن بشیر البجلی و محمد بن سنان الزاهری و غیرهم قال کنت أسیر بین الغابه و دومه الجندل-(۳) مرجعنا من الشام فی لیله مسدفه بین جبال و رمال فسمعت هاتفا من بعض تلک الجبال و هو یقول:

ناد من طیبه مثواه و فی طیبه حلا***أحمد المبعوث بالحق علیه الله صلی

و علی التالی له فی الفضل و المخصوص فضلا***و علی سبطیهما المسموم و المقتول قتلا

و علی التسعه منهم محتدا طابوا و أصلا***هم منار الحق للخلق إذا ما الخلق ضلا

نادهم یا حجج الله علی العالم کلا***کلمات الله تمت بهم صدقا و عدلا(۴).

إلی هنا انتهی الجزء السادس و الثلاثون من کتاب بحار الأنوار من هذه الطبعه النفیسه و هو الجزء الثانی من المجلد التاسع فی تاریخ أمیر المؤمنین صلوات الله علیه حسب تجزئه المصنف أعلی الله مقامه یحوی زهاء ستمائه و خمسین حدیثا فی أربعه و

عشرین بابا غیر ما حوی من المباحث العلمیه و الکلامیه و لقد بذلنا الجهد عند طبعها فی التصحیح مقابله و بالغنا فی التحقیق مطالعه فخرج بعون الله و مشیته نقیا من الأغلاط إلا نزرا زهیدا زاغ عنه البصر و حسر عنه النظر.

محمد باقر البهبودی من لجنه التحقیق و التصحیح لدار الکتب الإسلامیّه

ص: ۴۱۸

۱- سوره التوبه: ۳.

۲- عیون الأخبار: ۱۸۳.

۳- الغابه موضع قرب المدینه من ناحیه الشام. و دومه الجندل أیضا من اعمال المدینه علی سبعه مراحل من دمشق بینها و بین المدینه.

۴- المقتضب: ۵۶ و ۵۷.

**[ترجمه]المقتضب: ابراهیم بن ابی سمال گوید: در میان «الغابه» و «دومهٔ الجندل» در میان کوه‌ها و شنزارها در شبی تاریک از سفر شام برمی‌گشتیم که صدای هاتفی از یکی از آن کوه‌ها به گوشم رسید که می‌گفت: (شعر)

آن کسی را صدا بزن که مزارش خوشبو است و در سرزمین خوش آرمیده است، احمدی را که به حق برانگیخته شده و خدایش بر او درود فرستاده

و بر کسی که در فضل بعد از او قرار دارد و مختص به فضیلت است، و بر دو سبط ایشان، آن مسموم شده و آن که آن چنان به قتل رسید!

و بر آن نُه تن از ایشان که پاک‌نژادند و پاکیزه اصل و نسب، آنان مناره‌های حقّ برای مردمند، آن‌گاه که خلق رو به گمراهی روند

آنان را ندا بزن که ای حجّت‌های خدای بر همه عالم ، ای کلمات تامّه خدا که صدق و عدل با ایشان تمام شده است. - . المقتضب: ۵۷ _ ۵۶ -

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

**[ترجمه]

مراجع التصحیح و التخریج و التعلیق

«۴»

نسخه مخطوطه أخری بخطّ النسخ أیضاً علی قطع کبیر و قد سقط منها من أواسط الباب ۹۹: «باب زهده علیه السلام و تقواه» و رمزنا إلیها ب (ح).

**[ترجمه]ص: ۴۱۹

**[ترجمه]

«۵»

نسخه مخطوطه أخرى بخطّ النسخ أيضاً على قطع متوسط و هذه الأخيره أصحّها و أتقنها و فى هامش صحيفه منها خطّ المؤلّف قدسّ سرّه و تصريحه بسماعه إيّاها فى سنه ۱۱۰۹ و لكنّها أيضاً ناقصه من أواسط الباب ۹۷: «باب ما علّمه الرسول صّلى الّله عليه و آله عند وفاته» و رمزنا إليها ب (د).

و هذه النسخ الثلاث المخطوطه لمكتبه العالم البارع الأستاذ السيّد جلال الدين الأرمویّ الشهير بالمحدّث لا زال موفّقاً لمرضاه الّله.

و قد اعتمدنا فى تخريج أحاديث الكتاب و ما نقلناه المصنّف فى بياناته أو ما علّقناه و ذيّلناه فى فهم غرائب ألفاظه و مشكلاته على كتب أوعزنا إليها فى المجلّد الخامس و الثلاثون لا نطيل الكلام بذكرها هنا فمن أرادها فليرجع هناك.

فنسأل الله التوفيق لإنجاز هذا المشروع و نرجو من فضله أن يجعله ذخرا لنا ليوم تشخص فيه الأبصار. جمادى الأولى ۱۳۸۰

يحيى العابدیّ الزنجانیّ السيّد كاظم الموسوى المياموىّ

من لجنه التحقيق و التصحيح لدار الكتب الإسلاميّه

ص: ۴۲۰

وفصل الخطاب فاغبن الحى الذى لا تنام وانتم حكماء الله وبكم حكم الله وبكم عرف حق الله
لا اله الا الله محمد رسول الله انتم نور الله من بين ايدينا ومن خلفنا انتم سنة الله التى
بها سبق القضاء يا امير المؤمنين انا لكم مسلم تسليما لا اشرك بالله شيئا ولا اتخذ

وبكم وجب القضاء (خ ل)

من دونه وليا الحمد لله الذى هدانى بكم وما كنت لاهتدى لولا ان هدانى الله الله
اكبر الله اكبر الله اكبر الحمد لله على ما هدانا ذكر الصلوة والدعا على دكة القضاء ثم امض الى دكة
القضاء فصل عليها ركعتين تقرا فيها بعد الحمد ما اردت فاذا فرغت منها فسلم وسبح تسبيح الزهرا
عليها السلم وقل يا مالكى ومملكى ومتغمدى بالنعم الجسام من غير استحقاق وجهى خاضع لما تعلوه الاقدام
لجلال وجهك الكريم لا تجعل هذه الشدة ولا هذه المحنة متصلة باستيصال الشافة
وامنحنى من فضلك ما لم تمنح به احدا من غيرها لانت القديم الذى لم تزل ولا تزال صل

الاوله (خ ل)

على محمد وال محمد واغفر لى وارحمنى وزك عملى وبارك لى فى اجلى واجعلنى من عتقائك
وطلقائك من النار برحمتك يا ارحم الراحمين ذكر الصلوة والدعا فى بيت الطشت المتصل
بدكة القضاء تصلى هناك ركعتين فاذا سلمت وسبحت فقل اللهم انى ذخرت توحيدى اياك
ومعرفتى بك واخلاصى لك واقرارى بربوبيتك وذخرت ولاية من انعمت على بمعرفتهم
من بريتك محمد وعترته صلى الله عليهم ليوم فزعى اليك عاجلا واجلا وقد فزعت اليك واليهم
يا مولاى فى هذا اليوم وفى موقفى هذا وسالتك ما زكى من نعمتك وازاحة ما اخشاه من

ما ذكى (خ ل)

نقمتك والبركة فيما رزقتنيه وتحصين صدرى من كل هم وجايحة ومعصية فى دينى و
دنياى واخرتى يا ارحم الراحمين ذكر الصلوة والدعا فى وسط المسجد تصلى هناك ركعتين تقرا

اقول وجدت فى بعض مؤلفات قدماء اصحابنا ويستحب ان تصلى فى بيت الطشت بركعتين (خ ل) وهو متصل بدكة القضاء ركعتين فقد روى عن ابى عبد الله عم ذلك فاذا سلمت فصل وذكر الدعاء ثم قال السيد رحمه الله

فى الاولى الحمد والصمد والثانية الحمد والكافرون فاذا سلمت وسبحت فقل اللهم انت السلم ومنك
السلم واليك يعود السلم ودارك دار السلم حينا ربنا منك بالسلم اللهم انى صليت
هذه الصلوة ابتغاء رحمتك ورضوانك ومغفرتك وتعظيما لمسجدك اللهم فصل على محمد
وال محمد وارفعها فى عليين وتقبلها منى يا ارحم الراحمين ثم امض الى الاسطوانة السابعة
وقف عندها مستقبل القبلة وقل بسم الله وبالله وعلى ملة رسول الله صلى الله عليه وآله ولا اله الا الله محمد
رسول الله السلام على ابينا ادم وامنا حواء السلام على هابيل المقتول ظلما وعدوانا

لان في تخيل القبر اولا الظاهر هو الوجه الاول كما فهمه الشيخ رحمه الله وغيره وحكموا باستقبال القبر مطلقا
وهو الموافق للاخبار الاخر الواردة في زيارة البعيد فانه بعد ما يب احمد بن محمد بن عيسى عن ابن ابي
عمير عمن رواه قال قال ابو عبد الله عم اذا بعدت باحدكم الشقة ونات به الدار فليعل اعلى منزله وليصل
ركعتين وليوم بالصلوة الى قبورنا فان ذلك يصل الينا ويسلم على الائمة عليهم السلام من بعيد كما يسلم
عليهم من قريب غير انك لا يصح ان تقول عليك نائيا بل تقول في موضع قصدتك بقلبي زائرا اذ
عجزت عن حضور مشهدك ووجهت اليك سلامي لعلمي انه يبلغك صلى الله عليك فاشفع
لي عند ربك جل وعز وتدعو بما احببت انتهى قوله ويسلم على الائمة عليهم السلام الى آخر الكلام من
الشيخ وليس من تتمة الخبر كما يظهر من الكافي ومما اوردنا في اول الباب يب كا العدة عن احمد بن محمد
عن القاسم عن جده عن الحسين بن ثوير بن ابي فاختة قال كنت انا ويونس بن ظبيان والمفضل بن عمر
وابو سلمة السراج جلوسا عند ابي عبد الله عم وكان المتكلم يونس وكان اكبرنا سنا فقال له جعلت فداك
اني كثيرا ما اذكر الحسين صلوات الله عليه فاي شيء اقول فقال قل صلى الله عليك يا ابا عبد الله تعيد ذلك
ثلثا فان السلام عليه يصل اليه من قريب ومن بعيد اقول قال الشهيد رحمه الله في الذكرى قال ابن الجنيد
رحمه الله من زار وهو مقيم في بلده قدم الصلوة ثم زار عقيبها وقال رحمه الله في الدروس يستحب
زيارة النبي والائمة صلى الله عليهم كل يوم جمعة ولو من البعد واذا كان على مكان عال كان افضل اقول
لا يبعد القول بالتخيير للبعيد بين تقديم الصلوة وتاخيرها لورود الروايتين بهما كما عرفت وما ذكره رحمه الله
من جواز الزيارة في اي مكان تيسر وان لم يكن موضعا عاليا لا يخلو من قوة لعمومات بعض ما مر من الاخبار
وان كان الافضل والاحوط ايقاعها في سطح عال او صحراء ق زيارة للحسين صلوات الله عليه
من بعد البلاد السلام عليك يا ولي الله السلام عليك يا حجة الله السلام عليك يا نور الله في
ظلمات الارض السلام عليك يا امام المؤمنين وسلالة النبيين والوصيين وشاهد يوم الدين
السلام على جدك رسول الله سيد المرسلين وخاتم النبيين السلام على ابيك امير المؤمنين ووارث
علم النبيين السلام على امك فاطمة بنت رسول الله رب العالمين السلام على اخيك وشقيقك الحسن
امام المؤمنين وحجة رب العالمين اشهد انك وآباءك الذين كانوا من قبلك وابناءك
الذين من بعدك موالي واوليائي واشهد انكم اصفياء الله وحجته البالغة على خلقه انتجبكم

وخيرته

للمستقبل ان يكون عقب علي بن الحسين عم للمستقبل كما اذا كان عند القبر على يسار المستقبل يكون كذلك ولا يبعد واستقبال القبلة ان يكون القبلة بتصحيف القبر

ثم اعلم انا قد اوردنا زيارة جامعة للبعيد في باب زيارة النبي صلعم من البعيد فلا نعيد صح

**[ترجمه]ص: ۴۲۰

ص: ۴۲۱

ص: ۴۲۲

**[ترجمه]

فهرس ما فی هذا الجزء من الأبواب

الموضوع/ الصفحه

ص: ۴۲۳

**[ترجمه]ص: ۴۲۴

**[ترجمه]

تعريف مركز

بسم الله الرحمن الرحيم
هَلْ يَسْتَوِی الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
الزمر: ٩

المقدمة:
تأسّس مركز القائمیة للدراسات الکمبیوتریة فی أصفهان بإشراف آیة الله الحاج السید حسن فقیه الإمامی عام ١۴٢۶ الهجری فی المجالات الدینیة والثقافیة والعلمیة معتمداً علی النشاطات الخالصة والدؤوبة لجمع من الإخصائیین والمثقفین فی الجامعات والحوزات العلمیة.

إجراءات المؤسسة:
نظراً لقلة المراکز القائمة بتوفیر المصادر فی العلوم الإسلامیة وتبعثرها فی أنحاء البلاد وصعوبة الحصول علی مصادرها أحیاناً، تهدف مؤسسة القائمیة للدراسات الکمبیوتریة فی أصفهان إلی التوفیر الأسهل والأسرع للمعلومات ووصولها إلی الباحثین فی العلوم الإسلامیة وتقدم المؤسسة مجاناً مجموعة الکترونیة من الکتب والمقالات العلمیة والدراسات المفیدة وهی منظمة فی برامج إلکترونیة وجاهزة فی مختلف اللغات عرضاً للباحثین والمثقفین والراغبین فیها.
وتحاول المؤسسة تقدیم الخدمة معتمدة علی النظرة العلمیة البحتة البعیدة من التعصبات الشخصیة والاجتماعیة والسیاسیة والقومیة وعلی أساس خطة تنوی تنظیم الأعمال والمنشورات الصادرة من جمیع مراکز الشیعة.

الأهداف:
نشر الثقافة الإسلامیة وتعالیم القرآن وآل بیت النبیّ علیهم السلام
تحفیز الناس خصوصا الشباب علی دراسة أدقّ فی المسائل الدینیة
تنزیل البرامج المفیدة فی الهواتف والحاسوبات واللابتوب
الخدمة للباحثین والمحققین فی الحوازت العلمیة والجامعات
توسیع عام لفکرة المطالعة
تهمید الأرضیة لتحریض المنشورات والکتّاب علی تقدیم آثارهم لتنظیمها فی ملفات الکترونیة

السياسات:
مراعاة القوانین والعمل حسب المعاییر القانونیة
إنشاء العلاقات المترابطة مع المراکز المرتبطة
الاجتنباب عن الروتینیة وتکرار المحاولات السابقة
العرض العلمی البحت للمصادر والمعلومات

الالتزام بذكر المصادر والمآخذ فی نشر المعلومات

من الواضح أن يتحمل المؤلف مسؤولية العمل.

نشاطات المؤسسة:

طبع الكتب والملزمات والدوريات

إقامة المسابقات فی مطالعة الكتب

إقامة المعارض الالكترونية: المعارض الثلاثية الأبعاد، أفلام بانوراما فی الأمكنة الدينية والسياحية

إنتاج الأفلام الكرتونية والألعاب الكمبيوترية

افتتاح موقع القائمية الانترنتی بعنوان : www.ghaemiyeh.com

إنتاج الأفلام الثقافية وأقراص المحاضرات و...

الإطلاق والدعم العلمی لنظام استلام الأسئلة والاستفسارات الدينية والأخلاقية والاعتقادية والردّ عليها

تصميم الأجهزة الخاصة بالمحاسبة، الجوال، بلوتوث Bluetooth، ويب كيوسك kiosk، الرسالة القصيرة ((sms

إقامة الدورات التعليمية الالكترونية لعموم الناس

إقامة الدورات الالكترونية لتدريب المعلمين

إنتاج آلاف برامج فی البحث والدراسة وتطبيقها فی أنواع من اللابتوب والحاسوب والهاتف ويمكن تحميلها على ٨ أنظمة؛

JAVA.١

ANDROID.٢

EPUB.٣

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.٧

GHB.٨

إعداد ۴ الأسواق الإلكترونية للكتاب على موقع القائمية ويمكن تحميلها على الأنظمة التالية

ANDROID.١

IOS.٢

WINDOWS PHONE.٣

WINDOWS.۴

وتقدّم مجاناً فی الموقع بثلاث اللغات منها العربية والانجليزية والفارسية

الكلمة الأخيرة

نتقـدم بكلمـة الشـكر والتقـدير إلى مكاتب مراجع التقليـد منظمات والمراكز، المنشورات، المؤسـسات، الكتّاب وكل من قدّم لنا المساعدة فی تحقيق أهدافنا وعرض المعلومات علينا.
عنوان المكتب المركزی
أصفهان، شارع عبد الرزاق، سوق حاج محمد جعفر آباده ای، زقاق الشهيد محمد حسن التوكلی، الرقم ١٢٩، الطبقة الأولی.

عنوان الموقع : : www.ghbook.ir
البريد الالكترونی : Info@ghbook.ir
هاتف المكتب المركزی ٠٣١٣٤٤٩٠١٢٥
هاتف المكتب فی طهران ٨٨٣١٨٧٢٢ ـ ٠٢١
قسم البيع ٠٩١٣٢٠٠٠١٠٩شؤون المستخدمين ٠٩١٣٢٠٠٠١٠٩.

مركز
القائمية
اصبهان
للبحوث والتحريات الكمبيوترية
WWW
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المــركز من فضلــكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاءِ من فضلكم
٠٩١٣ ٢٠٠٠ ١٠٩